

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

5

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(Ὁμιλίαι ΞΕ' — ΞΖ')

2. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλίαι εἰς ψαλμοὺς Γ' — ΙΒ', ΜΑ', ΜΓ')

Έπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Έπιμελητής

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1982

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

5

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(Ὁμιλίαι ΞΕ' — ΞΖ')

2. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλίαι εἰς ψαλμούς Γ' — ΙΒ', ΜΑ', ΜΓ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ

Ἰπὸ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγου

1. ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ
(Ὁμιλίαι ΞΕ' — ΞΖ')

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι Ε'

(11 v 45, 28 47, 28)

«Καὶ ἀνέβησαν», ἤρουν, «εἰς Αἰγύπτου», καὶ ἦλθον
 εἰς τὴν Χαναταίαν πρὸς Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτῶν,
 5 καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ, λέγοντες, ὅτι ὁ υἱός σου Ἰω-
 σήφ ζῆ, καὶ αὐτὸς ἄρχι πύσης γῆς Αἰγύπτου. Καὶ
 ἐξέστη Ἰακώβ τῇ διανοίᾳ· οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς).

1. Εἶδεν ἕκ τῶν χθρὲς ἡμῖν εἰρημένων τοῦ Ἰωσήφ τὴν
 φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄφαιτον ἀνεξίκακίαν ἣν περὶ τοὺς ἐαν-
 10 τοῦ ἀδελφοὺς ἐπιδείξαιτο, οὐ μόνον οὐδεμίαν μνήμην τῶν
 εἰς αὐτὸν γεγενημένων ποιησάμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς μέλλον-
 σιν ἐπανιέναι πρὸς τὸν πατέρα τοῦτο αὐτὸ παραινέσας καὶ συμ-
 βουλήν εἰσαγαγών, ὥσπερ μὴ ἀλλήλους αἰτιασθαι ὑπὲρ τῶν εἰς
 αὐτὸν αὐτοῖς εἰρημομένων, ἀλλὰ, πᾶσαν ὀργὴν ἀπελάσαντας,
 15 μετὰ ὁμοιοφίας τὴν ὁδοποισίαν ποιεῖσθαι. Ἀναγκαῖον δὲ λοι-
 πὸν σήμερον τὰ εἰρησ ἀποπληρωῶσαι, ἵνα ἴδωμεν καὶ τὴν τού-
 των ἐπάνοδον τὴν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τοῦ Ἰακώβ τὴν εἰς
 Αἴγυπτον κάθοδον, καὶ ὅπως αὐτὸν ἀναθάλαι πεποίηκε τὰ
 κατὰ τὸν Ἰωσήφ γνωρισθέντα αὐτῷ, καὶ σχεδὸν εἶπειν, νέ-
 20 ον ἐκ γέροντος αὐτὸν εἰργάσαιο. Τίς γὰρ ἂν δυνηθεῖη τῷ
 λόγῳ παρασιῆσαι τὴν ἡδονήν, ἐν ἣ τότε γέγονε, πυνθόμενος
 εἶν τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἐν ἰσοσῦτη περιφανείᾳ τυγχάνειν; Ἴσπερ
 γὰρ μάλιστα, οὗ τὰ ἀπροσδόκητα τῶν ἀγαθῶν πολλὴν ἐπί-
 τασιν τῆς ἡδονῆς ἐνεργάζεσθαι πέφυκεν. Ὅν γὰρ ἐνόμιζε
 25 πρὸ ἰσοσῦτων ἐτῶν κατάθρομα τῶν θηρίων γεγενῆσθαι, καὶ
 μαθὼν πάλιν τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου πᾶσαν κατέχειν αὐτόν,

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ξ Ε '

(Γεν. 45, 25 - 47, 28)

«Καὶ ἀνέβησαν», λέγει, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἦλθον εἰς τὴν χώραν τῆς Χαναάν, πρὸς τὸν πατέρα των Ἰακώβ, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὸ ἔ-
ξῆς· ὁ υἱὸς σου Ἰωσήφ ζῆ καὶ αὐτὸς ἐξουσιάζει
ὀλόκληρον τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἔμεινε
κατάπληκτος ὁ Ἰακώβ· διότι δὲν τοὺς ἐπίστευσεν».

1. Εἶδατε ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐλέχθησαν χθὲς εἰς ἐσᾶς τὸν φιλοσοφικὸν τρόπον σκέψεως τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὴν ἀπε-
ρίγραφτον ἀνεξικακίαν πού ἔδειξε πρὸς τοὺς ἀδελφούς
του, καθ' ὅσον ὄχι μόνον δὲν ὑπενθύμισε τίποτε ἀπὸ τὰ
ἴσα εἶχον κάμει αὐτοὶ εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ὅταν πρόκειται
αὐτοὶ νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς τὸν πατέρα των τοὺς παραινεῖ
καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὥστε νὰ μὴ κατηγοροῦν ὁ ἕνας
τὸν ἄλλον διὰ τὰ ἴσα αὐτοὶ ἔκαμον εἰς αὐτὸν, ἀλλ', ἀφοῦ
ἀπομακρύνουν κάθε ὀργήν, νὰ κάνουν τὸ ταξιδιὸν των μὲ
ὁμόνοιαν¹. Ἀνάγκη λοιπὸν σήμερα νὰ συμπληρώσωμεν τὰ
ἴσα ἀναφέρονται εἰς τὴν συνέχειαν, ὥστε νὰ ἰδοῦμεν καὶ
τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα των, καὶ τὴν κάθο-
δον τοῦ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ πόσον ξανάνιωσαν
αὐτὸν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν γνωριμίαν του μὲ τὸν Ἰωσήφ,
καὶ μάλιστα θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι τὸν ἔκαμαν ἀπὸ
γέροντα νέον. Διότι ποῖος θὰ ἠμποροῦσε μὲ λόγια νὰ
περιγράψῃ τὴν ἡδονὴν πού ἔνοιωσε τότε αὐτὸς, πληροφο-
ρηθεὶς ὅτι ὁ Ἰωσήφ ζῆ καὶ ὅτι εὐρίσκεται μέσα εἰς τόσον
μεγάλην δόξαν; Καθ' ὅσον γνωρίζετε πάρα πολὺ καλά,
ὅτι τὰ ἀπροσδόκητα καλά προξενοῦν πάρα πολὺ μεγάλην
χαρὰν. Διότι ἐκείνον πού ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε γίνῃ τροφή
τῶν θηρίων πρὶν ἀπὸ τόσα πολλὰ χρόνια, καὶ ἐμάθαινε
τώρα ὅτι αὐτὸς κατέχει τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ὀλοκλήρου τῆς

πῶς οὐκ ἂν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἡδονῆς ἐξέστη τῇ διανοίᾳ;
 Ὅπερ γὰρ ὑπερβάλλουσα ἀθυμία ἐργάζεται, τοῦτο πολλάκις
 καὶ ἐπιτεταμένη χαρά. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν πολλοὺς καὶ δάκρυα
 προχέοντας ὑπὸ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης, εἰτέρους δὲ πολλάκις
 5 καὶ ἀποπληκτικούς γινομένους, διὰ τὴν μὴδὲ προοεδόκησαν ἴ-
 δοῦσι γεγενημένα, καὶ οὐδὲ τεθνηκέναι γενομίκασιν, ἐξαίφνης
 ζῶντας θεάσονται. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γένη-
 ται, αὐτῶν ἐπακούσωμεν τῶν ἀναγνωσθέντων.

«Καὶ ἀνέβησαν», φησὶν, «ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἦλθον εἰς
 10 γῆν Χαναὰν πρὸς Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτῶν, καὶ ἀνήγγει-
 λαν αὐτῷ λέγοντες, ὅτι υἱός σου ὁ Ἰωσήφ ἔζη, καὶ αὐτὸς ἄρ-
 χει πάσης γῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἐξέστη τῇ διανοίᾳ Ἰακώβ·
 οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς». Ὅρα, δπερ ἔλεγον, ὅτι ἄπιστον
 αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι τὸ περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὡς καὶ τὴν διάνοιαν
 15 αὐτοῦ παρασαλευθῆναι, καὶ ἐνόμιζεν ἀπάτην εἶναι τὰ παρὰ
 τῶν ἀδελφῶν λεγόμενα; Οἱ γὰρ τότε τὸν χιτῶνα εἰσαγαγόν-
 τες τῷ αἵματι τοῦ ἐρίφου μολυνθέντα, καὶ εἰς πίστιν ἀγα-
 γόντες τὸν πατέρα, ὅτι κατάθρομα θηρίων γεγονός, τῶν φη-
 σιν ὅτι ἔζη, καὶ ἄρχει πάσης τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ταρπιτόμε-
 20 ρος τὴν διάνοιαν ἐλογίζετο πρὸς ἑαυτὸν, πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο
 λόγον· εἰ γὰρ τὸ πρότερον ἀληθές, τοῦτο οὐχ οἶόν τε εἶναι πι-
 στόν· εἰ δὲ τοῦτο πιστόν καὶ ἀληθές, ἐκεῖνο ψευδὸς ἂν εἴη.
 Ἐτάρατε δὲ αὐτὸν μάλιστα τὸ παρὰ τῶν υἱῶν τὰ πρότερα
 ἀκηροῦναι, καὶ ἕτερον τῶν παρὰ τῶν αὐτῶν μαθάνειν. Ὅρων-
 25 τες τοίνυν τοῦ πατρὸς τὴν ταραχὴν, καὶ βουλόμενοι αὐτὸν
 εἰς πίστιν ἀγαγεῖν καὶ πληροσοῦσαν, ὅτι ἀληθῆ τὰ παρ' αὐ-
 τῶν λεγόμενα πηχάνει, «Ἐλάλησαν αὐτῷ πάντα τὰ ρηθέν-

Αιγύπτου, πῶς ἦτο δυνατόν ἢ τόσον μεγάλη χαρὰ νὰ μὴ τὸν κάνη νὰ νοιώσῃ ἐκπληξιν πάρα πολὺ μεγάλην; Διότι ἐκεῖνο ποὺ προξενεῖ ἢ ὑπερβολικὴ λύπη, αὐτὸ πολλὰς φορὰς προξενεῖ καὶ ἢ πάρα πολὺ μεγάλη χαρὰ. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῇ κανεὶς πολλοὺς καὶ δάκρυα νὰ χύνουν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν χαρὰν, ἄλλους πάλιν πολλὰς φορὰς καὶ νὰ κυριεύωνται ἀπὸ ἀποπληξίαν, ὅταν ἰδοῦν νὰ γίνωνται ἐκεῖνα ποὺ οὔτε κἀν τὰ ἐπερίμεναν, καὶ νὰ βλέπουν ξαφνικὰ ζωντανούς, ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐνόμιζαν πεθαμένους. Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ πιὸ σαφὴς ὁ λόγος μας, ὡς ἀκούσωμεν μὲ προσοχὴν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν.

«Καὶ ἀνέβησαν», λέγει, «ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἦλθον εἰς τὴν γῆν τῆς Χαναάν πρὸς τὸν Ἰακώβ τὸν πατέρα των, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὰ ἐξῆς· ὁ υἱός σου ὁ Ἰωσήφ ζῆ καὶ αὐτὸς ἐξουσιάζει ὁλόκληρον τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἐξεπλάγη ὁ Ἰακώβ· διότι δὲν τοὺς ἐπίστευσεν». Βλέπεις ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγον, ὅτι ἐφάνη ἀπίστευτος εἰς αὐτὸν ἢ εἶδησις περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὥστε καὶ τὸ μυαλό του νὰ σαλευθῆ, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦσαν ἀπάτη τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς; Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἐβούτηξαν τότε τὸν χιτῶνα του μέσα εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἐριφίου διὰ νὰ λερωθῆ² καὶ ἔκαμαν τὸν πατέρα νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶχε γίνῃ τροφὴ τῶν θηρίων, τώρα λέγουν ὅτι ζῆ καὶ ὅτι ἐξουσιάζει ὁλόκληρον τὴν Αἴγυπτον. Καὶ κυριευθεὶς ἀπὸ ταραχὴν ὁ νοῦς του ἐσκέπετο μόνος του, πῶς ἤμποροῦσεν αὐτὸ νὰ ἐξηγηθῆ· διότι, ἐὰν τὸ πρῶτον ἦτο ἀληθινόν, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πιστευτόν, ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι πιστευτόν καὶ ἀληθινόν, ἐκεῖνο θὰ ἦτο ψεῦδος. Πρὸ πάντων δὲ ἐτάρασεν αὐτὸν τὸ ὅτι παλαιότερα εἶχεν ἀκούσει ἄλλα ἀπὸ τοὺς υἱούς του καὶ ὅτι τώρα μαθαίνει ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλα. Βλέποντες λοιπὸν τὴν ταραχὴν τοῦ πατέρα των καὶ θέλοντες νὰ τὸν κάνουν νὰ πιστεύσῃ καὶ βεβαιωθῆ, ὅτι εἶναι ἀληθινὰ τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτοὺς, «Εἶπαν εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα παρήγγειλεν ὁ Ἰωσήφ καὶ ὅσα εἶπεν εἰς αὐτούς».

τα παρὰ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ὅσα εἶπεν αὐτοῖς». Καὶ μετὰ τῶν
 ρημάτων καὶ τὰ ἀποσταλέντα προσενέγκαντες, τὰς ἀμάξας καὶ
 τὰ δῶρα τὰ παρὰ τοῦ Ἰωσήφ πεμφθέντα, μόλις ἔδοξαν πεί-
 θειν τὸν πατέρα, ὅτι οὐκ ἔστι ψεῦδος τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα.

- 5 Ὅρθων γὰρ τὰς ἀμάξας τὰς ἀποσταλείσας, ὥστε καταβῆ-
 ναι αὐτὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, «Ἀνεξωπύρησε», φησὶν. Ὁ γέ-
 ρων, ὁ πρεσβύτερος, ὁ συγκεκυρώς, ἀθρόον ἐνέαζε τῇ προθυ-
 μίᾳ. «Ἀνεξωπύρησε» γὰρ φησί. Τί ἐστίν, «Ἀνεξωπύρησε»;
 Καθάπερ τὸ λυχνιαῖον πῦρ, ἐπειδὴν ἐπιλίπη ἢ τοῦ ἐλαίου τρο-
 10 φῆ καὶ μέλλῃ σβέννυσθαι, εἰ μικρὸν τις ἐπισιάξειεν αὐτῷ
 ἔλαιον, ἀθρόον τὸ σβέννυσθαι μέλλον λαμπρότερον δείκνυσι
 τὸ φῶς, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ πρεσβύτερος οὗτος, μονοου-
 χι σβέννυσθαι μέλλον ὑπὸ τῆς ἀθυμίας («οὐκ ἠθέλησε», γὰρ,
 φησί, «παρακληθῆναι, λέγων, ὅτι καταβήσομαι πενθῶν εἰς
 15 ἄδου»), μαθὼν πάλιν, ὅτι ζῆ καὶ ὅτι ἄρχει τῆς Αἰγύπτου, καὶ
 ὁρῶν τὰς ἀμάξας, «Ἀνεξωπύρησε», φησί, νέος ἐκ γέροντος
 γέγονεν, ἀπέθειτο τῆς ἀθυμίας τὸ νέος, τὴν ζάλην τῶν λο-
 γισμῶν ἀποκρουσάμενος, ἐν γαλήνῃ λοιπὸν εὐύγχανε, τοῦ Θε-
 οῦ ταῦτα ἅπαντα οἰκονομοῦντος, ὥστε τῶν τοσοῦτων πόνων
 20 τὴν παραμυθίαν εὐρασθαι τὸν δίκαιον, καὶ κοινωνῆσαι τῇ
 παιδί τῆς εὐημερίας· ἄλλως δέ, ἵνα καὶ τὸ ὄναρ πληρωθῆ.
 ὅπερ αὐτὸς διέκρινεν, εἰπὼν «Ἄρα γε ἐλευσόμεθα ἐγὼ τε
 καὶ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί, προσκυνῆσαί σοι ἐπὶ τὴν
 γῆν».

- 25 Καὶ πιστεύσας τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῖς ὀρωμένοις, εἶπε.
 φησί, «Μεγάλα μοί ἐστιν, εἰ ἔτι Ἰωσήφ ὁ υἱός μου ζῆ πο-
 ρευθεὶς ὄρωμαι αὐτὸν πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν με». Μεγάλα μοί
 ἐστὶ καὶ ὑπερβαίνει πάντα λογισμὸν, καὶ ἀποκρύπτει πᾶσαν ἐν

Καὶ μαζί μὲ τὰ λόγια, ἀφοῦ ἐπέσπεραν εἰς αὐτὸν καὶ τὰ ἀποσταλέντα, τὰς ἀμάξας δηλαδὴ καὶ τὰ δῶρα ποῦ ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ, μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσαν νὰ πείσουν τὸν πατέρα των, ὅτι δὲν εἶναι ψεῦδος τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτούς.

Βλέπων λοιπὸν τὰς ἀμάξας ποῦ ἀπεστάλησαν διὰ νὰ κατεβῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον, «Ξανάνιωσε», λέγει. Ὁ γέρων, ὁ πρεσβύτης, ὁ ἔχων κυρτωμένον σῶμα, ἀμέσως ἔδειχνε νεανικὴν προθυμίαν. Διότι λέγει, «Ἀνεζωπύρησε». Τί σημαίνει. «Ἀνεζωπύρησε»; Ὅπως ἀκριβῶς τὸ φῶς τοῦ λυχνarioῦ, ὅταν λείψη ἢ τροφή τοῦ λαδιοῦ καὶ πρόκειται νὰ σβήσῃ, ἐὰν κανεὶς στάξῃ εἰς αὐτὸ λίγο λάδι, ἀμέσως δείχνει λαμπροτερον τὸ φῶς ἐκεῖνο ποῦ ἐπρόκειτο νὰ σβήσῃ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ αὐτὸς ὁ πρεσβύτης, ἐνῶ δηλαδὴ ἐπρόκειτο σχεδὸν νὰ σβήσῃ ἀπὸ τὴν λύπην του (διότι λέγει, «δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ παρηγορίαν, λέγοντας, θὰ κατεβῶ μὲ πένθος εἰς τὸν ἄδην»), ὅταν ἔμαθε πάλιν, ὅτι ζῆ καὶ ὅτι ἐξουσιάζει τὴν Αἴγυπτον, καὶ βλέποντας τὰς ἀμάξας, «Ξανάνιωσε», λέγει, ἔγινε νέος ἀπὸ γέρων, ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐπάνω του τὸ σύννεφον τῆς λύπης, καὶ ἀφοῦ ἀπέκρουσε τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν του, ἐνοιωθε πλέον γαλήνην, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ἦτο ἐκεῖνος ποῦ τὰ ἐρρύθμιζεν ὅλα αὐτὰ ἔτσι, ὥστε νὰ εὔρη ὁ δίκαιος παρηγορίαν εἰς τοὺς τόσους πόνους του καὶ νὰ ἀπολαύσῃ μαζί μὲ τὸ παιδί του τὴν εὐτυχίαν· ἄλλωστε δὲ διὰ νὰ πληρωθῆ καὶ τὸ ὄνειρον, ποῦ ὁ ἴδιος ἐρμήνευσε μὲ τὰ λόγια, «Ἄρά γε θὰ ἔλθωμεν ἐγὼ καὶ ἡ μητέρα σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου διὰ νὰ σὲ προσκυνήσωμεν μέχρι τοῦ ἐδάφους;».

Καὶ ἀφοῦ ἐπίστευσεν εἰς ὅσα ἐλέχθησαν καὶ εἰς ὅσα εἶδεν, εἶπε, λέγει· «Μεγάλα καὶ παράξενα πράγματα μοῦ συμβαίνουν, ἐὰν ἀκόμη ζῆ ὁ υἱός μου ὁ Ἰωσήφ· ἄς ὑπάγω πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ τὸν ἰδῶ πρὶν ἀποθάνω». Μεγάλα καὶ παράξενα πράγματα μοῦ συμβαίνουν, ποῦ ὑπερβαίνουν κάθε λογισμὸν, καὶ καλύπτουν κάθε ἀνθρωπίνην εὐφροσύ-

ἀνθρώποις εὐφροσύνην, «Εἰ ἔτι ὁ εἰς μου ζῆν̄ πορευθεὶς
 οὐκ ὄνομα αὐτόν». Ἐπειχθῶμεν τοίνυν λοιπόν, ὥστε καὶ τὰ
 τῆς συντυχίας μοι ὑπάρξαι, πρὶν ἢ ἀποθανεῖν με. Νῦν μὲν
 γὰρ ἡ ἀκοὴ διανέστησέ μου τὴν δύνωσιαν, καὶ τὴν τοῦ γή-
 5 ρως ἀσθένειαν ἐφ' ἐργάδευσε, καὶ ἀνέρωσέ μου τὸν λογισμὸν.
 Εἰ δὲ συντυχία μοι γένοιτο, τελείας ἀπολαύσας τῆς εὐφροσύ-
 νης, οὕτω καταλύσω τὸν βίον. Καὶ μηδὲν μελλήσας ὁ δίκαιος
 ἤπειτο τῆς ὁδοιπορίας, σπεύδων καὶ ἐπειγόμενος τὸν αὐτῷ
 περιτόθητον ἰδεῖν, καὶ τὸν πρὸ ἰσοσύτων ἐτῶν τεθνηκότι
 10 καὶ θηρίων κατὰδύρωμα γενόμενον, ὡς ἐνόμιζε, θεάσασθαι νῦν
 βασιλέα τῆς Αἰγύπτου γεγενημένον. Καὶ γενόμενος ἐπὶ τὸ
 φρέαρ τοῦ ὄρκου, εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἀναπέμφας τῷ Δε-
 σπότῃ, ἔθυσσε, φησί, θυσίαν τῷ Θεῷ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ.

2. Ταῦτα ἀκούοντες παιδευόμεθα, ὅπερ ἂν μέλλοιμεν
 15 διαπραΐτεσθαι, κἄν πράγματί τινι ἐγχειρήσωμεν, κἄν ἀποδη-
 μίας ἀπιώμεθα, πρότερον τὴν διὰ τῆς εὐχῆς θυσίαν ἀναφέ-
 ρειν τῷ Δεσπότῃ, καὶ τὴν ἐκείνου συμμαχίαν καλοῦντας, οὔ-
 τως ἄπεισθαι τῶν προκειμένων, καὶ μιμεῖσθαι τῶν δικαίων
 τούτων τὸ φιλόθεον. «Ἐθυσσε», φησί, «θυσίαν τῷ Θεῷ τοῦ
 20 πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ». ἵνα μάθῃς ὅτι κατ' ἴχνος τοῦ πατρὸς
 ἐπορεύετο, καὶ οὕτω τὴν περὶ τὸ Θεῖον θεραπείαν ἐπεδείκνυτο,
 καθάπερ ὁ Ἰσαάκ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν οἰκειάν εὐγνωμοσύνην
 προλαβὼν διὰ τῆς εὐχαριστίας ἐπεδείξατο, εὐθέως ἐπηκολού-
 θησε καὶ τὰ παρὰ τῆς ἀνωθεν ροπῆς. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὸ
 25 διάστημα τῆς ὁδοῦ προσούων, καὶ πρὸς τὸ γῆρας ἀποβλέπων
 ἐδεδοίκει, μὴ καὶ πρὸ τῆς συντυχίας ἐπιστάς ὁ θάνατος ἀπο-
 στερήσῃ τῆς τοῦ παιδὸς ὄψεως, εὐχὰς ποιεῖται πρὸς τὸν Δε-
 σπότην ἐπιειρηῆσαι αὐτῷ ζωήν, ὥστε τελείας ἀπολαῦσαι τῆς

νην, «Ἐάν ἀκόμη ζῆ ὁ υἱός μου ἄς ὑπάγω λοιπὸν διὰ νὰ τὸν ἰδῶ». Ἄς μεταβῶμεν λοιπὸν τότε, ὥστε ν' ἀξιωθῶ καὶ νὰ τὸν συναντήσω, πρὶν ἀκόμη πεθάνω. Διότι τώρα μὲν αὐτὰ ποῦ ἤκουσα διηγείραν τὴν σκέψιν μου καὶ ἐφυγάδευσαν τὴν ἀσθένειαν τῶν γηρατειῶν μου καὶ ἐνδυνάμωσαν τὴν σκέψιν μου. Ἐάν δέ ἀξιωθῶ νὰ τὸν συναντήσω, θὰ εἶναι τελεία ἡ ἀπόλαυσις τῆς εὐφροσύνης, καὶ τότε ἄς τελειώσω τὴν ζωὴν μου. Καὶ χωρὶς καμμίαν καθυστέρησιν ἤρχισεν ὁ δίκαιος τὸ ταξιδιὸν του, προχωρώντας καὶ βιαζόμενος νὰ ἰδῆ τὸν πολυπόθητον υἱὸν του, καὶ ἐκείνον ποῦ πρὶν ἀπὸ τόσα χρόνια εἶχεν ἀποθάνει καὶ εἶχε γίνει τροφή τῶν θηρίων, ὅπως ἐνόμισε, νὰ τὸν ἰδῆ τώρα νὰ εἶναι βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ πηγάδι τοῦ ὄρκου, ἀφοῦ ἀνέπεμψεν εὐχαριστηρίους εὐχὰς εἰς τὸν Κύριον, ἐπρόσφερε, λέγει, θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Πατέρα του Ἰσαάκ.

2. Ἀκούοντες αὐτὰ ἄς διδασκώμεθα ὅτι, ὅ,τι καὶ ἂν πρόκειται νὰ κάμνωμεν, εἴτε νὰ ἐπιχειρήσωμεν κάποιο ἔργον, εἴτε ν' ἀποδημήσωμεν, προηγουμένως νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν Κύριον τὴν θυσίαν διὰ τῆς προσευχῆς καὶ ἀφοῦ ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν ἐκείνου ἔτσι ν' ἀρχίζωμεν ἐκεῖνα ποῦ ἔχομεν νὰ πράξωμεν καὶ νὰ μιμούμεθα τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν τῶν δικαίων. «Ἐπρόσφερε», λέγει, θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν τοῦ πατέρα του Ἰσαάκ», διὰ νὰ μάθης ὅτι ἐβάδιζεν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ πατέρα του, καὶ ἔτσι ἐξεδήλωνε τὴν λατρείαν του πρὸς τὸ Θεῖον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἰσαάκ. Καὶ ἀφοῦ ἐπρόλαβε πρῶτος νὰ ἐπιδείξῃ μὲ τὴν εὐχαριστίαν τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀμέσως ἠκολούθησε καὶ ἡ ἄνωθεν βοήθεια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφοβεῖτο σκεπτόμενος καὶ τὴν ἀπόστασιν τῆς ὁδοῦ καὶ τὰ γηρατεία του, μὴ τυχὸν καὶ ἔλθῃ ὁ θάνατός του πρὶν ἀπὸ τὴν συνάντησιν καὶ τοῦ στερῆσιν τὴν δυνατότητα νὰ ἰδῆ τὸ παιδί του, προσεύχεται εἰς τὸν Κύριον καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ χαρίσῃ ζωὴν, ὥστε ν' ἀπολαύσῃ ὀλόκληρον τὴν χαρὰν. Ἀλλὰ

ἰδονῆς. Ἄλλ' ὄρα πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πληροφορεῖ τὸν δίκαιον. «Εἶπε γάρ, φησί, «ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ ἐν ὄραματι τῆς νυκτός· Ἰακώβ, Ἰακώβ· ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου· μὴ φοβοῦ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον. Εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ. Ἐγὼ καταθήσομαι μετὰ σοῦ, κἀγὼ ἀναβιδάσω σε εἰς τέλος, καὶ Ἰωσήφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου». Ὅρα πῶς ἄλλο ὁ δίκαιος ἐπεθύμει, ταῦτα αὐτῷ ὁ Δεσπότης ὑπισχνεῖται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν πλείονα. Φιλότιμος γὰρ ὢν ὑπερβαίνει τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις, τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος.

«Μὴ φοβοῦ», φησί, «καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον». Ἐπειδὴ ἠγωνία πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, διὰ τοῦτο φησι μὴ πρὸς τὴν τοῦ γήρωτος ἀσθένειαν ἀπίδης. «Εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ· καὶ καταθήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον». Ἐγὼ σοι συνέσομαι, καὶ πάντα σοι εὐμαρῆ καταστήσω. Σκότει καταβάσιν ρημάτων· «Καταθήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον». Τί τοῦτου μακαριστότερον γένοιτ' ἄν, τοῦ τὸν Θεὸν ἔχειν συνοδοιπόρον; Εἶτα ἡ παραμυθία, ἣς μάλιστα ἐδεῖτο ὁ πρεσβύτης· «Καὶ Ἰωσήφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου». Ἐκεῖνος ὁ περιπόδητος, αὐτὸς σε περιστελεῖ καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖ τοῖς ὀφθαλμοῖς σου. Χαίρων οὖν καὶ πάσης ἀγωνίας ἐκτὸς γεγονώς, οὕτως ἔχου τῆς ὁδοῦ. Ἐγγόει μοι λοιπὸν τὸν δίκαιον μεθ' ὅσης εὐθυμίας ποιεῖται τὴν ὁδοπορίαν, ισαύτην ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεως λαβῶν τὴν πληροφορίαν.

«Ἀνέστη» γάρ, φησί, «Ἰακώβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἔλαβον πᾶσαν τὴν κιθῆν αὐτῶν καὶ ἦλθον εἰς Αἴγυπτον. Ἐν ἐξήκοντι ἐξ ψυχαῖς κατέβη Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον· καὶ Ἰωσήφ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν γενομένων αὐτῷ ἔγγατος ἐ-

πρόσεχε πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πληροφορεῖ τὸν δίκαιον. Διότι, λέγει, «Εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τὴν νύκτα δι' ὀράματος· Ἰακώβ, Ἰακώβ· ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου· μὴ φοβεῖσαι νὰ κατεβῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διότι θὰ σέ κάνω ἐκεῖ μέγαλο ἔθνος. Ἐγὼ θὰ κατεβῶ μαζί σου καὶ ἐγὼ θὰ σέ ὀδηγήσω πίσω ὅταν θὰ πρέπει, καὶ ὁ Ἰωσήφ θὰ κλείσῃ τὰ μάτια σου μὲ τὰ χέρια του». Πρόσεχε πῶς, ἐκείνα ἀκριβῶς ποῦ ἐπιθυμοῦσεν ὁ δίκαιος, αὐτὰ ὑπόσχεται εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ περισσότερα. Διότι, καθὼς εἶναι γενναιόδωρος, ὑπερβαίνει τὰ ἰδικὰ μας αἰτήματα, μιμούμενος τὴν φιλανθρωπίαν του.

«Μὴ φοβεῖσαι», λέγει, «νὰ κατεβῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον». Ἐπειδὴ ἀγωνιῶσε ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τῆς ὁδοῦ, διὰ τοῦτο λέγει· μὴ σκέπτεσαι τὴν ἀσθένειαν τῶν γηρστειῶν. «Διότι θὰ σέ κάνω ἐκεῖ μέγα ἔθνος καὶ θὰ κατεβῶ μαζί σου εἰς τὴν Αἴγυπτον». Ἐγὼ θὰ εὐρίσκομαι μαζί σου καὶ ὅλα θὰ σοῦ τὰ κάνω εὐκόλα. Πρόσεχε λόγια συγκатаβατικά· «Θὰ κατεβῶ μαζί σου εἰς τὴν Αἴγυπτον». Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ ἀξιομακάριστον ἀπὸ αὐτό, τὸ νὰ ἔχη δηλαδὴ συνοδοιπόρον τὸν Θεόν; Ἐπειτα ἡ παρηγορία, τὴν ὁποίαν πρὸ πάντων ἐχρειάζετο ὁ γέρων· «Καὶ ὁ Ἰωσήφ θὰ κλείσῃ μὲ τὰ χέρια του τὰ μάτια σου». Ἐκεῖνος ὁ τόσον πολυπόθητός σου, αὐτὸς θὰ σέ νεκροστολίσῃ καὶ θὰ κλείσῃ μὲ τὰ χέρια του τὰ μάτια σου. Γεμᾶτος λοιπὸν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀφοῦ ἀπομακρύνῃς κάθε ἀγωνίαν ἀπὸ μέσα σου, ἔτσι συνέχισε τὴν ὁδὸν σου. Σκέψου λοιπὸν σὲ παρακαλῶ τὸν δίκαιον μὲ πόσῃν ἐπιθυμίαν κάμνει τὴν ὀδοιπορίαν, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τόσον μεγάλην ὑπόσχεσιν καὶ μὲ πόσῃν βεβαιότητι.

«Ἐσηκώθη λοιπὸν», λέγει, «ὁ Ἰακώβ καὶ οἱ υἱοὶ του διὰ νὰ φύγουν, καὶ ἐπῆραν μαζί των ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν των καὶ ἦλθον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Μὲ ἐξήντα ἔξ ψυχὰς κατέβη ὁ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον· καὶ ὁ Ἰωσήφ μαζί μὲ τοὺς υἱοὺς του ποῦ ἀπέκτησεν ἦσαν συνολικά

ἰύγχανεν ὧν ὡς εἶναι μετὰ τοῦ Ἰωσήφ τὰς πάσας ψυχὰς
 ἑβδομήκοντα πέντε». Τίτος ἔνεκεν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν μετὰ
 ἀκριβείας ἐπεσημῆναι ἢ θεία Γραφή; Ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν,
 ὅπως εἰς ἔργον ἔξεισιν ἢ τοῦ Θεοῦ πρόρρησις ἢ λέγουσα,
 5 ὅτι «εἰς ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ». Ἀπὸ γὰρ τούτων τῶν
 ἑβδομήκοντα πέντε ψυχῶν εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας ἐξειάθη
 τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ. Εἶδες πῶς οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῆ τὸν
 ἀριθμὸν τῶν καιελθόντων εἰς Αἴγυπτον ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ἀλλ'
 Ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν ἐξ ὅσων πόσοι γεγόνασι, καὶ μὴ διαπι-
 10 σιῶμεν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις. Ὅταν γὰρ ἐννοήσης, ὅτι
 μετὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ τελευτήν καὶ τοῦ Ἰωσήφ, τοσαύτη μη-
 χανῆ χρησάμενος ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεύς, ὥστε εἰς εὐα-
 ριθμῆτους αὐτοὺς περιστήσῃ καὶ μὴ ἐκταθῆναι αὐτῶν τὸ
 πλῆθος, οὐδὲ οὕτως ἴσχυσεν, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον ἐπεδίδου καὶ
 15 ἠὔξειο, θαύμιζε καὶ ἐκπλήτιο τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, καὶ
 ὅτι οὐχ οἷόν τέ ποτε διαλεσεῖν τὰ αὐτῷ δόξαντα, καὶ μυσία
 ἔτεροι μηχανῶνται. Ἀλλ' ἴδωμεν τὴν ἀκολουθίαν ἄπασαν,
 Ἵνα μάθωμεν ὅπως τὰ τῆς συντυχίας γέγονε τῷ Ἰακώβ.

«Ἠνίκω», φησί, «ἤγγικε τῇ Αἰγύπτῳ, ἀπέστειλε τὸν
 20 Ἰούδαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ὥστε μηνῦσαι
 αὐτῷ τοῦ πατρὸς τὴν παρουσίαν. Μαθὼν τοίνυν ὁ Ἰωσήφ,
 καὶ ζεύξας τὰ ἄρματα ἀνέβη εἰς ουνάντησιν τῷ πατρὶ αὐτοῦ,
 καὶ ὀφθαλμοὶ αὐτῷ ἐπέπεσαν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔ-
 κλαυσε κλαυθμῷ πλείον». Τοῦτο ἦν ὅπερ ἐν προοιμίῳς ἔ-
 25 λεγον, ὅτι πολλάκις καὶ ἡδονὴ ὑπερβάλλουσα δάκρυα προ-
 χέειν παρασκευάζει. «Ἐπιπεσών», φησί, «ἐπὶ τὸν τράχηλον
 αὐτοῦ ἔκλαυσε»: οὐχ ἀπλῶς, ἀλλά, «Κλαυθμῷ πλείον». Εὐ-
 θέως γὰρ εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν, ὧν πέπονθεν αὐτός, ὧν ὑπέ-

έννέα ψυχαί, ὥστε νά εἶναι ὅλαι αἱ ψυχαί μαζί μέ τόν Ἰωσήφ ἑβδομήντα πέντε». Διά ποιόν λόγον ἡ θεία Γραφή μᾶς ἀνέφερε μέ ἀκρίβειαν τόν ἀριθμόν; Διά νά ἠμπορέσωμεν νά γνωρίσωμεν πῶς προχωρεῖ εἰς πραγματοποιήσιν ἡ πρόρρησις τοῦ Θεοῦ πού ἔλεγεν, ὅτι «Θά σέ κάνω ἐκεῖ ἔθνος μέγα». Διότι ἀπό αὐτάς τὰς ἑβδομήντα πέντε ψυχᾶς ἐπεξετάθη τὸ γένος τοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας. Εἶδες πῶς ὄχι ἄσκοπα οὔτε χωρὶς λόγον μᾶς ἀνέφερε τόν ἀριθμόν ἐκείνων πού κατέβησαν εἰς τήν Αἴγυπτον, ἀλλά διά νά ἠμπορέσωμεν νά γνωρίσωμεν ἀπό τόσοι πού ἦσαν πόσοι εἶχον γίνει, καί νά μὴ δείχνωμεν ἀπιστίαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν σκεφθῆς, ὅτι μετὰ τόν θάνατον τοῦ Ἰακώβ καί τοῦ Ἰωσήφ, ἂν καί ἐχρησιμοποίησεν ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων τόσας πολλὰς δολοπλοκίας, ὥστε νά τοὺς κάνη ὀλιγαρίθμους καί νά μὴ αὐξηθῇ τὸ πλῆθος αὐτῶν, οὔτε ἔτσι ἠμπόρεσε νά τὸ ἐπιτύχη αὐτό, ἀλλά μέ τὸν τρόπον αὐτὸν πολὺ περισσότερον ἐπληθύνετο καί ἠύξηνετο αὐτό; θαύμαζε καί νοιῶθε ἐκπληξιν μέ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καί ὅτι δέν εἶναι δυνατόν ποτὲ νά ἀποτύχουν αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ, καί ἂν ἀκόμη ἄλλοι προβάλλουν ἀμέτρητα ἐμπόδια. Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμεν ὅλα τὰ ἐν συνεχείᾳ, διὰ νά μάθωμεν πῶς συνέβησαν τὰ σχετικὰ μέ τὴν συνάντησιν τοῦ Ἰακώβ μέ τὸν Ἰωσήφ.

«Ὅταν», λέγει, «ἐπλησίασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔστειλε τὸν Ἰούδαν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν Ἰωσήφ, ὥστε ν' ἀναγγείλῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἐρχομὸν τοῦ πατέρα του. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἔμαθεν ὁ Ἰωσήφ καί, ἀφοῦ ἔζηυξε τὰ ἄρματα, ἀνέβη διὰ νά συναντήσῃ τὸν πατέρα του, καί ὅταν τὸν εἶδεν ἔπεσεν εἰς τὸν τράχηλόν του καί ἔκλαυσε χύνοντας πάρα πολλὰ δάκρυα». Αὐτὸ εἶναι πού ἔλεγον εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι πολλές φορές καί ἡ ὑπερβολικὴ χαρὰ γίνεται αἰτία δακρύων. «Ἀφοῦ», λέγει, «ἔπεσεν εἰς τὸν τράχηλόν του, ἔκλαυσεν». Ὅχι ἀπλῶς ἔκλαυσεν, ἀλλὰ «μέ πάρα πολλὰ κλάματα». Διότι ἀμέσως, ἀφοῦ ἔφευγεν εἰς τὴν

μεινεν ὁ πατήρ δι' αὐτόν, καὶ τοῦ χρόνου τὸ μῆκος λογισά-
μενος τοῦ μεταξὺ γενομένου, καὶ ὅτι παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν
καὶ αὐτὸς τὸν πατέρα ἑώρα, καὶ ὁ πατήρ τὸν παῖδα ἐθεάσατο,
πηγὰς ἠφίει δακρύων, ὁμοῦ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἡδονὴν
5 δεικνύμενος, καὶ εὐχαριστιῶν τῷ Δεσπότῃ ὑπὲρ τῶν γεγε-
νημένων.

«Καὶ εἶπε», φησί, «πρὸς Ἰωσήφ, ἀποθανοῦμαι ἀπὸ τοῦ
τοῦ, ἐπεὶ ἑώρακα τὸ πρόσωπόν σου. Ἔτι γὰρ σὺ ζῆς. Ἀπὴ-
λαυσα, φησί, ὧν ἐπεθύμουν· ἐπέτυχον, οὐδ' οὐδέποτε προσε-
10 δόκησα ὑπῆρξέ μοι τὰ μηδέποτε ἐλπισθέντα· τὸ λοιπὸν ἀρ-
κοῦμαι τῆ ζωῆ. Εἶδον γὰρ ὃν ἐπεπόθουν, καὶ ἀρκεῖ μοι πρὸς
πᾶσαν εὐφροσύνην τὸ θεάσασθαι, ὅτι ἔτι σὺ ζῆς, ὁ πάλαι νο-
μισθεὶς τεθνηκέαι καὶ θηρίων κατάβρωμα γεγενῆσθαι. Πα-
τρικὴ ἢ φωνὴ καὶ φιλοστοργίας γέμουσα καὶ ἰκανὴ τὴν διά-
15 θέου τὴν ἐναποκειμένην τῆ ψυχῇ κατάδηλον ποιῆσαι. «Εἶπε
δέ», φησί, «Ἰωσήφ πρὸς τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ· ἀναθὰς
ἀπαγγελῶ τῷ Φαραῶ, καὶ ἐρῶ αὐτῷ· οἱ ἀδελφοί μου ἤκασιν·
οἱ δὲ ἄνδρες εἰσὶ ποιμένες. Ἄνδρες κτηνοτρόφοι εἰσὶ, καὶ
τὰ κτήνη καὶ τοὺς θόας αὐτῶν ἀγρόχασιν. Ἐὰν οὖν καλέσω
20 ὑμᾶς Φαραῶ, καὶ εἶπη, τί τὸ ἔργον ὑμῶν; εἶπατε, ὅτι κτη-
νοτρόφοι ἐστέ. Βδέλυγμα γὰρ ἐστέ τοῖς Αἰγυπτίοις πᾶς ποι-
μὴν προβάτων».

3. Ὅρα σύνεσις, οἷαν συμβουλήν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται,
οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχε ταῦτα εἰσηγούμενος, ἀλλ' ὁμοῦ θου-
25 λόμενος καὶ ἐν πλείονι ἀδεία αὐτοὺς κατασιῆσαι, καὶ μὴ
συγχωρεῖν συναγαίγνυσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις. Ἐπειδὴ γὰρ
ἐκεῖνοι ἐβδελύττιοντο καὶ ἐξευτέλιζον τοὺς τὴν ποιμαντικὴν

σκέψιν του ἐκείνα πού ἔπαθεν αὐτός, ἐκείνα πού ὑπέφε-
 ρεν ὁ πατέρας του δι' αὐτόν, καὶ ἀνελογίσθη τὸ μεγάλο
 χρονικόν διάστημα πού εἶχε μεσολαθήσει, καὶ ὅτι καὶ αὐ-
 τὸς ἔβλεπε τὸν πατέρα του χωρὶς καθόλου νὰ τὸ περιμέ-
 νη, καὶ ὅτι ὁ πατέρας εἶδε τὸ παιδί του, ἄφηνε νὰ χυθῆ
 πηγὴ δακρῦων, δείχνοντας συγχρόνως καὶ τὴν ὑπερβο-
 λικὴν χαρὰν του, καὶ εὐχαριστώντας τὸν Κύριον διὰ τὰ
 ὅσα εἶχον συμβῆ.

«Καὶ εἶπε», λέγει, «πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ὡς πεθάνω τώ-
 ρα πλέον, ἀφοῦ εἶδα τὸ πρόσωπόν σου. Διότι ἀκόμη σὺ
 ζῆς». Ἀπῆλαυσα, λέγει, ἐκείνα πού ἐπιθυμοῦσα ἐπέτυχα
 ἐκεῖνο πού ποτὲ δὲν τὸ ἐπερίμενα· ἔγιναν πραγματικότης
 εἰς ἐσένα ἐκείνα πού ποτὲ δὲν τὰ ἤλπιζα· μοῦ ἀρκεῖ λοι-
 πὸν αὐτὸ πού ἔζησα. Διότι εἶδα ἐκείνον πού ἐποθοῦσα καὶ
 ξεπερνᾷ κάθε ἄλλην εὐφροσύνην τὸ ὅτι σέ εἶδα, τὸ ὅτι σὺ
 ἀκόμη ζῆς, σὺ πού πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον εἶχες θεωρηθῆ
 πεθαμένος καὶ ὅτι εἶχες γίνεи τροφὴ τῶν θηρίων. Πατρικὴ
 εἶναι ἡ φωνή, γεμάτη ἀπὸ φιλοστοργίαν καὶ ἰκανὴ νῆ φα-
 νερώσει τὴν διάθεσιν πού ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν.
 «Εἶπε δέ», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του· θὰ
 ἀνεβῶ καὶ θ' ἀναγγεῖλω εἰς τὸν Φαραῶ καὶ θὰ τοῦ εἰπῶ·
 οἱ ἀδελφοί μου ἤλθαν· αὐτοὶ δὲ οἱ ἄνδρες εἶναι ποιμένες,
 εἶναι ἄνδρες κτηνοτρόφοι καὶ ἔχουν φέρει μαζί των τὰ
 κτήνη καὶ τὰ βόδια των. Ἐὰν λοιπὸν σᾶς καλέσῃ ὁ Φα-
 ραῶ καὶ σᾶς εἰπῆ, ποῖον εἶναι τὸ ἔργον σας; νὰ τοῦ εἰπῆ-
 τε, εἴμεθα κτηνοτρόφοι. Διότι θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς Αἰγυ-
 πτίους ἄξιος ἐντροπῆς ἐκεῖνος πού εἶναι ποιμὴν προβάτων».

3. Πρόσεχε σύνεσιν, ποῖαν συμβουλήν δίδει πρὸς αὐ-
 τοὺς, καὶ δὲν τὰ λέγει αὐτὰ ἔτσι ἀπλᾶ καὶ ὡς ἔτυχεν,
 ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει συγχρόνως καὶ νὰ τοὺς κἀνη νὰ νοιώ-
 σουν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ ἀφοβίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ
 μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ συναναστρέφονται τοὺς Αἰγυπτίους.
 Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἐθεωροῦσαν ἀξίους ἐντροπῆς καὶ
 περιφρονήσεως ἐκείνους πού ἀσκοῦσαν τὴν ποιμαντικὴν,

- ἡσυχασίας, ἵνα δὴ αὐτοὶ περὶ τὴν σοφίαν τὴν Αἴγυπτιακὴν
 ἐσχαλασθέντες, διὰ τοῦτο παραινῆ τὸ ἐπιηδενμα αὐτῶν προβα-
 λῆσθαι, ἵνα μετὰ προφάσεως εὐλόγου τὴν καλλιστεύουσαν αὐ-
 τοῖς γῆν ἀγορίστας παρασκευάσῃ μετὰ πολλῆς διάγειν τῆς ἀ-
 5 δείας. «Καὶ παραλαβὼν πέντε τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰσήγαγεν
 αὐτοὺς πρὸς Φαραώ. Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς· τί τὸ ἔργον
 ἑμῶν; Καὶ εἶπαν· κτηνοτρόφοι ἐσμέν. Νῦν οὖν κατοικῆσο-
 μεν ἐν γῆ Γεσέμ. Εἶπε δὲ Φαραώ· κατοικεῖτωσαν. Εἰ δὲ
 ἐπίσημ, ὅτι εἶσιν ἐν αὐτοῖς ἄνδρες δυνατοί, κατάστησον αὐ-
 10 τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐμῶν κτηνῶν». Καθάπερ συνεβούλευσεν
 ὁ Ἰωσήφ, τὴν ἀπόκρισιν ποιησάμενοι οἱ ἀδελφοὶ τῷ Φαραώ,
 ἐπειρώτησαν κατοικεῖν τὴν Γεσέμ. Ἀλλὰ τὴν περὶ τὸν Ἰω-
 σήφ δεξιὰς ὁ Φαραώ εὖνοια, φησὶν «εἰ οἶδάς τινας ἐν αὐ-
 τοῖς δυνατούς, καὶ τῶν ἐμῶν κτηνῶν ἄρχοντας κατάστησον».
 15 «Ἐισηγήσατο δὲ καὶ τὸν πατέρα πρὸς τὸν Φαραώ. Καὶ εἶπε
 Φαραώ τῷ Ἰακώβ· πόσα ἔτη τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς σου;».
 Ἐπειδὴ εἶδε τὸν προσβύτην ἐν θαυμάτιη πολιᾷ τυγχάνοντα.
 πυνθάνεται τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν. «Καὶ φησιν ὁ Ἰακώβ·
 αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ἅς παροικῶ».
 20 Ὅρα πῶς ἔχαστες τῶν δικαίων, ὡς ἐν ξένη διάγων,
 ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, οὔτω διέκειτο. Ἀκούσῃ γὰρ καὶ τοῦ Δαβὶδ
 μετὰ ταῦτα λέγοντος· «Ὅτι πάροικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῆ καὶ
 παρεπίδημος»· καὶ οὕτως φησιν· «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς
 ζωῆς μου, ἅς παροικῶ». Αἰὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε περὶ
 25 τῶν δικαίων τούτων· «ὅτι ὁμολόγουν, ὅτι ξένοι καὶ παρεπί-
 δημοὶ εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς». «Αἱ ἡμέραι», φησί, «τῶν ἐτῶν τῆς
 ζωῆς μου, ἅς παροικῶ, ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη, μικρὰ καὶ

ἀφοῦ αὐτοὶ βέβαια ἠσχρολοῦντο μὲ τὴν αἰγυπτιακὴν σοφίαν, διὰ τοῦτο τοὺς συμβουλεύει νὰ προβάλουν τὸ ἐπάγγελμά των, ὥστε, ἀφοῦ μὲ εὐλογον δικαιολογίαν τοὺς παραχωρήσῃ τὴν πιὸ εὐφορον γῆν, νὰ ζοῦν μὲ μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀφοβίαν. «Καί, ἀφοῦ ἐπῆρε μαζί του πέντε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, τοὺς παρουσίασεν εἰς τὸν Φαραώ. Καὶ ἐρώτησεν αὐτούς· ποῖον εἶναι τὸ ἔργον σας; Καὶ εἶπαν αὐτοί· εἴμεθα κτηνοτρόφοι. Ἐὰν κατοικήσωμεν λοιπὸν τώρα εἰς τὴν γῆν Γεσέμ. Εἶπε δὲ ὁ Φαραώ ὡς κατοικήσουσιν. Ἐὰν δὲ γνωρίζῃς, ὅτι ὑπάρχουν ἀνάμεσά των ἄνδρες ἱκανοί, τοποθέτησε αὐτοὺς ἀρχηγούς τῶν ἰδικῶν μου κτηνῶν». Ὅπως ἀκριβῶς τοὺς ἐσυμβούλευσεν ὁ Ἰωσήφ, ἔτσι ἀφοῦ ἀπήντησαν οἱ ἀδελφοί του εἰς τὸν Φαραώ, τοὺς ἐπετράπη νὰ κατοικοῦν εἰς τὴν Γεσέμ. Ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὁ Φαραώ τὴν εὐνοιάν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, λέγει· «Ἐὰν γνωρίζῃς μερικοὺς ἱκανοὺς ἀνάμεσά τους, τοποθέτησέ τους ἀρχηγούς καὶ τῶν ἰδικῶν μου κτηνῶν». «Παρουσίασε δὲ καὶ τὸν πατέρα του εἰς τὸν Φαραώ. Καὶ εἶπε ὁ Φαραώ εἰς τὸν Ἰακώβ· πόσων ἐτῶν εἶσαι;». Ἐπειδὴ εἶδε τὸν γέροντα νὰ εὐρίσκεται εἰς βαθιὰ γηρατεία, ζητεῖ νὰ μάθῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν του. «Καὶ λέγει ὁ Ἰακώβ· Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου κατὰ τὰς ὁποίας ζῶ ὡσάν ξένος ἐδῶ εἰς τὴν γῆν».

Πρόσεχε πῶς ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς δικαίους, ἔτσι ἐζοῦσεν εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, ὡσάν νὰ ἐζοῦσεν εἰς ξένην χώραν. Διότι θ' ἀκούσῃς καὶ τὸν Δαυὶδ εἰς τὴν συνέχειαν νὰ λέγῃ· «Ἕένος εἶμαι εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ διαμένω προσωρινά» καὶ αὐτὸς λέγει· «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, κατὰ τὰς ὁποίας κατοικῶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὡσάν ξένος». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε δι' αὐτούς τοὺς δικαίους· «Ὁμολογοῦσαν ὅτι εἶναι ξένοι καὶ ὅτι εἶναι προσωρινὴ ἢ διαμονὴ των ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»³. «Αἱ ἡμέραι», λέγει, «τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, κατὰ τὰς ὁποίας κατοικῶ προσωρινά ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, εἶναι ἑκατὸν τριάντα

πονηραὶ γέγονασι, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν
 ἐτῶν τῆς ζωῆς τῶν πατέρων μου». Ἄς ἡμέρας παρώκησα,
 ἤσθι, μικραὶ καὶ πονηραὶ γέγονασιν. Αἰνίττειται ἐνιαυθὰ τὰ
 ἔτη τῆς δουλείας, ἣς ὑπέμεινε παρὰ τῷ Δάβαν, διὰ τὴν γη-
 5 γῆν, ἣν διὰ τὸν ἀδελφὸν ἐποιήσατο· εἶτα μετὰ τὴν ἐκεῖθεν
 ἐπίποδον τὸ πένθος τὸ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ, ὃ ἔσχε διὰ τε τὸν
 τοῦ Ἰωσήφ θάνατον, καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τῷ μέσῳ ταλαι-
 πωρίας. Πόσον γὰρ οἶει τὸν φόβον αὐτὸν ἐσχηκέναι, ἠνίκαι
 διὰ τὴν ἀδελφὴν οἱ περὶ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ αὐτανδρῶν
 10 πόλιν ἀνεῖλον, καὶ πάντας τοὺς ἐν Σηκίμοις αἰχμαλώτους
 ἔλαβον; Ἐλεγε γὰρ καὶ τότε, δεικνὺς τὴν ἀγωνίαν ἐν ἣ
 κατέστη· «Μισοτήν με πεποιθήκατε, ὥστε πονηρὸν τε εἶναι
 ἐν τοῖς καιοικοῦσι τὴν γῆν. Ἐγὼ δὲ ὀλιγοσπίος εἰμι ἐν ἀρι-
 θυμῷ. Καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόρουσί με, καὶ ἐκτριβή-
 15 σμαι ἐγὼ τε καὶ ὁ οἶκος μου». Διὰ τοῦτό φησι· «Μικραὶ καὶ
 πονηραὶ αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου».

Καὶ κατοίκησεν Ἰωσήφ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀδελ-
 φοὺς αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς κατάσχεσιν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ,
 ἐν τῇ βελτίστῃ γῆ· ἐν γῆ Ραμεσσοῦ, καθὰ προσέταξε Φαραώ.
 20 Καὶ ἐποιμέτρει Ἰωσήφ τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ
 καὶ παντὶ τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σῖτον κατὰ σῶμα». Τοῦ-
 το ἦν ὅπερ ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς, ὅτι «Ἀπέσειλέ με ὁ Θεὸς
 ἔμπροσθεν ὑμῶν, ὥστε ὑπολείπεσθαι ὑμῖν κατὰλειμμα ἐπὶ τῆς
 γῆς»· καί, ὅτι «Εἰς ζωὴν ἐξαπέσειλέ με ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν
 25 ἡμῶν». «Ἐποιμέτρει», φησὶν, «αὐτοῖς κατὰ σῶμα». Τί ἐστι;
 «Κατὰ σῶμα»; Τὸ ἀροῦν ἐκάστω. Ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ πο-

4. Γεν. 28, 5 καὶ 29, 1 ἔ.

5. Γεν. 34, 1.

6. Γεν. 34, 1 ἔ.

7. Γεν. 34, 30.

8. Γεν. 45, 5.

9. Γεν. 45, 7.

ἔτη, εἶναι ὀλίγα καὶ γεμᾶτα βάσανα, καὶ δὲν φθάνουν τὰς ἡμέρας τῶν ἐτῶν τῆς Ζωῆς τῶν πατέρων μου». Αἱ ἡμέραι, λέγει, ποῦ ἐζῆσα ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὡσάν Ξένος, εἶναι ὀλίγα καὶ ἦσαν γεμᾶται ἀπὸ βάσανα. Ὑπαινίσσεται ἐδῶ τὰ ἔτη τῆς δουλείας ποῦ ὑπέμενε κοντὰ εἰς τὸν Λάβαν, λόγῳ τῆς φυγῆς του, ποῦ ἠναγκάσθη νὰ τὴν ὑποστῇ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀδελφοῦ του¹. Ἐπειτα, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ πένθος ποῦ ἐκράτησε τόσον χρόνον, καὶ τὸ ὁποῖο ὑπέφερε καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἄλλων ταλαιπωριῶν ποῦ ἐμεσολάβησαν. Διότι πόσος φόβος νομίζεις ὅτι ἐκυρίευσεν αὐτόν, ὅταν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδελφῆς του² οἱ σύντροφοι τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Λευὶ κατέστρεψαν ὀλόκληρον πόλιν καὶ ὠδήγησαν αἰχμαλώτους ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν Σηκίμων³; Διότι καὶ τότε ἔλεγε, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀγωνίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε κυριευθῆ⁴ «Μὲ ἐκάματε μὲ αὐτὸ μισητόν, ὥστε νὰ θεωροῦμαι κακὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους αὐτῆς τῆς γῆς. Ἐγὼ ἀριθμῶ ὀλιγωτέρους ἀπὸ αὐτούς. Ἄν συμβῇ νὰ συγκεντρωθοῦν ἐναντίον μου θὰ μὲ κατακόψιουν καὶ θὰ καταστραφῶ ἐγὼ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά μου»⁵. Διὰ τοῦτο λέγει⁶ «Εἶναι ὀλίγα καὶ γεμᾶται ἀπὸ βάσανα αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς Ζωῆς μου».

«Καὶ ἐγκατέστησεν ὁ Ἰωσήφ τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτούς, νὰ ἔχουν ὑπὸ τὴν κατοχὴν των, τὴν πιὸ εὐφορον περιοχὴν ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου, τὴν γῆν Ραμεσση, ὅπως ἀκριβῶς ἐπρόσταξεν ὁ Φαραὼ. Καὶ ὁ Ἰωσήφ ἔδινε εἰς τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του καὶ εἰς ὅλον τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς του σῖτον ἀνάλογα μὲ τὰ ἄτομα». Αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀδελφούς του, ὅτι «Ὁ Θεὸς μὲ ἔστειλε πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς διὰ νὰ ἐπιζήσετε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»⁷ καί, ὅτι «Ὁ Θεὸς μὲ ἐπέστειλε πρὶν ἀπὸ σᾶς διὰ νὰ σᾶς σώσῃ»⁸. «Καὶ ἔδιδε», λέγει, «εἰς αὐτούς σῖτον κατὰ σῶμα». Τί σημαίνει «Κατὰ σῶμα»; Αὐτὸ ποῦ ἦτο ἀρκετόν διὰ

τὲ μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὸν πάντα ἄνθρωπον καλεῖν, ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ καθάπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν, «Ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς καιέθη Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον», ἵνα εἴπῃ ἑβδομήκοντα πέντε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οὕτω καὶ ἐν-
 5 ταῦθα, «Κατὰ σῶμα», ἀντὶ τοῦ, «καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον». Καὶ πάσης τῆς Αἰγύπτου καὶ Χαναὰν λιμοῦ διαφθειρομένης, οὗτοι ἐν εὐειρηρίᾳ ἐτύγγαρον, καθάπερ ἐκ πηγῶν ἔχοντες ἀπορροέοντα τὸν σῖτον. «Σῖτος» γὰρ, φησί, «οὐκ ἦν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Ἐνίσχυσε γὰρ ὁ λιμὸς σφόδρα. Ἐξέλιπε δὲ ἡ γῆ Αἰ-
 10 γύπτου, καὶ ἡ γῆ Χαναὰν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ».

4. Ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν ἄσφατον κηδεμονίαν, ὅπως πρὸ τῆς ἐπιπάσεως τοῦ λιμοῦ τὸν δίκαιον εἰς τὴν Αἴγυπτον κατήγαγεν, ἵνα μηδεμίαν αἰσθηοῖν λάβῃ τῆς σιανοχωρίας τῆς μελλούσης καταλαιβάσειν τὴν Χαναὰν. Καὶ πάντων ἐκεῖ κα-
 15 ταιρεχόντων, «Συνήγαγε», φησί, «Ἰωσήφ. ἅπαν τὸ ἀργύριον τῶν τε ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῶν ἐν τῇ Χαναὰν, καὶ οὕτω τὸν σῖτον αὐτοῖς ἐχορήγει. Καὶ ἐξέλιπε λοιπὸν τὸ ἀργύριον. Εἰσήγαγε γὰρ ἅπαν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ. Ἐλθόντες δὲ πάντες οἱ Αἰγύπτιοι ἔλεγον· δὸς ἡμῖν ἄριτους· καὶ ἵνα τί ἀποθνήσκο-
 20 μεν ἐναντίον σου; Ἐξέλιπε γὰρ τὸ ἀργύριον». Οὐκ ἔτι, φησί, ἔχομεν ἀργύρια, ὥστε ωτήσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἀπολλύμεθα. Μὴ τοίνυν περιύδης ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ θανάτου πολιορκουμένους, ἀλλὰ παράσχου ἡμῖν ἄριτους, ἵνα ζῶμεν καὶ μὴ ἀποθάνωμεν. «Εἶπε δὲ αὐτοῖς Ἰωσήφ· φέρετε τὰ κτήνη
 25 ὑμῶν, καὶ δώσω ὑμῖν ἄριτους». Εἰ γὰρ μὴ εὐλορεῖτε, φησί, ἀργύριον, δέχομαι τὰ κτήνη. Εἰ ἐξέλιπε τὸ ἀργύριον, τὰ θρέμματα ὑμῶν κομίσαιτε, καὶ λίψθε ἄριτους.

Ἔπειτα· «Ἦγαγον δὲ τὰ κτήνη, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἀντὶ τῶν

τὸν καθένα. Διότι συνηθίζει ἡ Γραφή ἄλλοτε μὲν νὰ ὀνομάζη τὸν κάθε ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως ἔλεγε, «Μὲ ἑβδομήντα πέντε ψυχὰς κατέβη ὁ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον», ἀντὶ νὰ εἰπῇ, μὲ ἑβδομήντα πέντε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἔτσι καὶ ἐδῶ εἶπε, «Κατὰ σῶμα», ἀντὶ νὰ εἰπῇ ἑκάστων ἄνθρωπον. Καὶ ἐνῶ ὅλη ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Χαναὰν κατεστρέφετο ἀπὸ πείναν, αὐτοὶ ἐζοῦσαν μὲ πολλὴν ἄνεσιν, ὡσάν ἀκριβῶς νὰ εἶχαν τὸν σῖτον νὰ τρέχη ἀπὸ πηγὰς. Καθ' ὅσον, λέγει, «Σῖτος δὲν ὑπῆρχεν εἰς ὅλην τὴν χώραν. Διότι ἡ πείνα ἐδυνάμωσε πάρα πολύ. Κατεστράφη ἡ χώρα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἡ γῆ τῆς Χαναὰν ἀπὸ τὴν πείναν».

Πρόσεχε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπερίγραφτον κηδεμονίαν, πῶς δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς πείνας μετέφερε τὸν δίκαιον κάτω εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ μὴ δοκιμάσῃ καμμίαν αἴσθησιν τῆς στενοχωρίας ποῦ ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὴν Χαναὰν. Καὶ ἐνῶ ὅλοι ἐκεῖ ἔτρεχαν, «Ἐσυγκέντρωσε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ὅλα τὰ χρήματα τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Χανααίων καὶ ἔτσι ἐχορηγοῦσε τὸν σῖτον εἰς αὐτούς. Καὶ ἐτελείωσαν πιά τὰ χρήματα. Διότι τὰ ἐσυγκέντρωσεν ὅλα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαραώ. Καὶ ἦλθαν τότε ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ ἔλεγαν· δῶσε μας ἄρτους· διὰ ποῖον λόγον νὰ πεθαίνωμεν ἐμπρὸς σου; Διότι ἐτελείωσαν τὰ χρήματά μας». Δὲν ἔχομεν, λέγει, πιά χρήματα διὰ ν' ἀγοράσωμεν ἄρτους καὶ διὰ τοῦτο πεθαίνωμεν ἀπὸ τὴν πείναν. Μὴ λοιπὸν μᾶς παραβλέψῃς τὴν στιγμὴν ποῦ πολιορκούμεθα ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ δῶσε μας ἄρτους, διὰ νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ μὴ πεθάνωμεν. «Εἶπε δὲ ὁ Ἰωσήφ εἰς αὐτούς· φέρετε τὰ ζῶα σας καὶ θὰ σᾶς δώσω ἄρτους». Ἐάν, λέγει, δὲν ἔχετε χρήματα, δέχομαι τὰ ζῶα σας. Ἐὰν ἐτελείωσαν τὰ χρήματά σας, φέρετε τὰ ζῶα σας καὶ θὰ λάβετε ἄρτους.

«Ἐφεραν λοιπὸν τὰ ζῶα των καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτούς

ἴππων, καὶ ἀντὶ τῶν προβάτων, καὶ ἀντὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν
 ὄνων, καὶ ἐξέθρεψεν αὐτοὺς ἀντὶ τῶν κτηρῶν αὐτῶν. Ἦλθον
 δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ ἔτει τῷ δευτέρῳ, καὶ εἶπον αὐτῷ· μή-
 ποτε ἐκτριβῶμεν, μήτε ἀργυρίου εὐποροῦντες, μήτε κτηρῶν·
5 πάντα γὰρ πρὸς σὲ τὸν κύριον ἡμῶν ἐσιν. Οὐδὲν οὖν ἡμῖν
 ἔτιθρον ἐπολέλειπται, ἢ τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν. Ἴνα
 οὖν μὴ ἀποθάνωμεν, κτῆσαι ἡμᾶς καὶ τὴν γῆν ἡμῶν ἀντὶ
 τῶν ἄριων, καὶ ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ γῆ ἡμῶν παῖδες τῷ
 Φαραώ. Ἄδὸς σπέρμα, ἵνα σπείρωμεν καὶ ζῶμεν, καὶ μὴ ἀ-
10 ποθάνωμεν, καὶ ἡ γῆ οὐκ ἐρημωθήσεται». Ἐαντιὸς κατεδου-
 λώσαντο, καὶ τὴν γῆν ἀπέδοιτο, ὥστε δουρηθῆναι διατραφῆ-
 ναι τοσαύτη τοῦ λιμοῦ γέγονεν ἡ ἀνάγκη. «Καὶ ἐκήσατο Ἰω-
 σὴφ τὴν γῆν τῶν Αἰγυπτίων τῷ Φαραώ. Ἀπέδοιτο γὰρ αὐ-
 τὴν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ. Καὶ ἐγένετο ἡ γῆ τῷ Φαραώ.
15 Καὶ τὸν λαὸν κατεδουλώσατο αὐτῷ εἰς παῖδας ἀπ' ἄκρων
 ὄρειων Αἰγύπτου ἕως ἄκρων, χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερῶν.
 Ἐκείνοις γὰρ ἔδωκε Φαραώ βρώματα, καὶ ἡσθιον διὰ τοῦτο
 οὐκ ἀπέδοιτο τὴν γῆν αὐτῶν».

Ὅρα πόση ἡ σύνεσις καὶ σοφία τοῦ Ἰωσὴφ γέγονεν. Οὐ-
20 τε τοῦ λιμοῦ συνεχόρησεν αἰσθηοῖν αὐτοῖς γενέσθαι, καὶ πᾶ-
 σαν τὴν γῆν τῷ Φαραώ προσεκήσατο μετὰ τοῦ καὶ τοὺς Αἰ-
 γυπτίους ἄπαντας καταδουλώσασθαι. Ἀλλὰ σκόπει μοι ἐνιαῦ-
 θα πάλιν τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ κηδεμονίαν, ἣν περὶ αὐ-
 τοὺς ἐπιδείκνυται. Εἶπε γὰρ τοῖς Αἰγυπτίοις· ἰδοὺ κέκτιμαι
25 ὑμᾶς καὶ τὴν γῆν ὑμῶν σήμερον τῷ Φαραώ. Λάβετε οὖν ἐ-
 αντοῖς σπέρματα, καὶ σπείρατε τὴν γῆν καὶ ἐὰν ἔσται τὰ
 γεννήματα αὐτῆς, δώσατε τὸ πέμπτον μέρος τῷ Φαραώ· τὰ
 δὲ τέσσαρα μέρη ἔσται ὑμῖν αὐτοῖς εἰς σπέρμα τῇ γῆ, καὶ
 εἰς βρώσιν ὑμῖν καὶ πᾶσι τοῖς οἴκοις ὑμῶν. Πολλὴ ἡ φιλοτι-

άρτους ἔναντι τῶν ἵππων, τῶν προβάτων, τῶν βοδιῶν καὶ τῶν ὄνων καὶ ἐξέθρεψεν αὐτούς ἔναντι τῶν ζώων των. Ἦλθαν δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ δεύτερον ἔτος καὶ εἶπαν εἰς αὐτόν· μήπως καὶ πεθάνωμεν, διότι δὲν ἔχομεν χρήματα, οὔτε ζῶα· καθ' ὅσον ὄλα εὐρίσκονται εἰς ἐσένα τὸν κύριόν μας. Τίποτε λοιπὸν ἄλλο δὲν μᾶς ὑπολείπεται, παρὰ μόνον τὸ σῶμα μας καὶ ἡ γῆ μας. Διὰ νὰ μὴ πεθάνωμεν λοιπὸν ἀγόρασε ἐμᾶς καὶ τὴν γῆν μας ἔναντι τῶν ἄρτων καὶ θὰ γίνωμεν ἐμεῖς καὶ ἡ γῆ μας δοῦλοι τοῦ Φαραῶ. Δῶσε μας σπόρον διὰ νὰ σπείρωμεν καὶ νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ μὴ πεθάνωμεν καὶ ἡ γῆ νὰ μὴ ἐρημωθῇ». Ὑπεδούλωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἔδωσαν τὴν γῆν των, ὥστε νὰ ἠμπορέσουν νὰ διατραφοῦν· τόσον μεγάλη εἶχε γίνει ἡ ἀνάγκη τῆς πείνας. «Καὶ ἠγόρασεν ὁ Ἰωσήφ τὴν γῆν τῶν Αἰγυπτίων διὰ τὸν Φαραῶ. Διότι τὴν ἔδωσαν λόγω τῆς μεγάλης ἀνάγκης τῆς πείνας. Καὶ ἔγινε ἡ γῆ τοῦ Φαραῶ. Καὶ ἀκόμη ὑπεδούλωσε καὶ τὸν λαὸν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἄλλου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γῆν τῶν ἱερέων. Διότι ὁ Φαραῶ ἔδωσεν εἰς ἐκείνους τροφήν καὶ ἔτρωγαν· διὰ τοῦτο αὐτοὶ δὲν ἔδωσαν τὴν γῆν των».

Πρόσεχε πόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ σύνεσις καὶ ἡ σοφία τοῦ Ἰωσήφ. Οὔτε ἐπέτρεψεν εἰς αὐτούς νὰ δοκιμάσουν τὴν αἰσθησιν τῆς πείνας, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν γῆν ἔκαμε κτῆμα τοῦ Φαραῶ καὶ μαζὶ δὲ ἔκαμε δούλους αὐτοῦ καὶ ὅλους τοὺς Αἰγυπτίους. Ἀλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ ἐδῶ πάλιν τὴν ὑπερβολικὴν φροντίδα αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν δείχνει πρὸς αὐτούς. Διότι εἶπεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· νά, σήμερα κατέστησα σᾶς καὶ τὴν γῆν σας κτῆμα τοῦ Φαραῶ. Πάρετε λοιπὸν σπόρον διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ σπείρετε τὴν γῆν, καὶ ἂν δώσῃ αὐτὴ καρπὸν δώσετε εἰς τὸν Φαραῶ τὸ ἓνα πέμπτον τῶν καρπῶν, τὰ δὲ τέσσαρα μέρη θὰ εἶναι ἰδικά σας διὰ νὰ ἔχετε νὰ σπείρετε τὴν γῆν, διὰ τὴν τροφήν σας καὶ δι' ὅλην τὴν οἰκογένειάν σας. Μεγά-

μία, πολλή ἢ πρόνοια, ἄγαιος ἢ κηδεμονία. Διὸ κάκεινοι αἰσθησιν λαβόντες τῆς εὐεργεσίας, φασί· «Σέσωκας ἡμᾶς, εὐρομεν χάριν ἐναντίον τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ ἐσόμεθα παῖδες τῷ Φαραώ».

- 5** Εἶδες φιλοτιμίαν; Ἐπειδὴ ἑώρα αὐτοὺς κατειργασμένους ὑπὸ τῆς ἐνδεΐας, λογιζόμενος ὅσον μέλλουσι υπομένειν κάματον γεωργοῦντες καὶ ταλαιπωρούμενοι, φησί· τὸ μὲν σπέρμα ὑμῖν ἐγὼ χορηγήσω. ὑμεῖς δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐπιδείκνυθε. Καὶ ἐὰν γένηται τὰ γεννήματα,
- 10** δώσετε μέρος ἐν τὰ δὲ τέσσαρα ὑμῖν ἔσται, καὶ μισθὸς τῶν πόνων, καὶ πρὸς διατροφήν αὐτάρκεια. Καὶ τοῦτο δὲ ἔδεικτο αὐτοῖς τὸ πρόσταγμα Ἰωσήφ, ὥστε ἀποπεμπτοῦν τῷ Φαραώ, χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερῶν μόνης. Ἀκουέτωσαν οἱ νῦν, ὅσην τοῖς ἱερεῦσι τῶν εἰδώλων προνομίαν παρεῖχον τὸ παλαιόν·
- 15** καὶ παιδευέσθωσαν κἄν γοῦν τὴν ἴσην παρέχειν τιμὴν τοῖς τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ τὴν λειτουργίαν ἐγκεχειρισμένοις. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι πλανώμενοι, καὶ τὴν περὶ τὰ εἴδωλα θεραπείαν ἐπιδεικνύμενοι, ὅτι ἐνόμιζον διὰ τούτου μάλιστα πλείονα τὴν ἀμοιβὴν ἀπορέμειν τοῖς εἰδώλοις, τοσαύτης ἠξίου τιμῆς τοὺς
- 20** τούτων θεραπευτάς, πόσης οὐκ ἂν εἶεν καταγνώσεως ἄξιοι οἱ νῦν τὴν εἰς τούτους θεραπείαν παρατεμνόμενοι; Ἡ οὐκ ἴσται, ὅτι εἰς τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην ἡ τιμὴ διαβαίνει;

Μὴ τοίνυν πρὸς τὸν τὴν τιμὴν δεχόμενον ἀφόρα. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτον ὀφείλεις ποιεῖν τὰ παρὰ σαντοῦ, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον,

25 ᾧ ἱεράται, ἵνα καὶ παρ' ἐκείνου τὰς ἀμοιβὰς μετὰ δαυριλείας κομίσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, «Ὁ ποιήσας ἐνὶ τούτων, ἐμοὶ

λη ἢ γενναιοδωρία του, μεγάλη ἢ πρόνοιά του, ἀπερίγραπτη ἢ φροντίδα του. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι ἀντιληφθέντες τὴν εὐεργεσίαν, λέγουν· «Μᾶς ἔχεις σώσει· εὕρομεν μεγάλην χάριν ἀπὸ τὸν κύριόν μας καὶ θὰ γίνωμεν δούλοι τοῦ Φαραώ».

Εἶδες γενναιοδωρίαν; Ἐπειδὴ ἔβλεπεν αὐτοὺς νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν πείναν, σκεπτόμενος πόσον κόπον θὰ ὑπομείνουν καλλιεργοῦντες τὴν γῆν καὶ ταλαιπωρούμενοι μὲ αὐτὴν, λέγει· τὸν μὲν σπόρον θὰ σᾶς τὸν χορηγήσω ἐγώ, σεῖς ὁμως θὰ ἀναλάβετε ὅλην τὴν ἄλλην φροντίδα. Καὶ ἐὰν δώση καρπὸν ἢ γῆ, δώσετε τὸ ἓνα μέρος, ἐνῶ τὰ τέσσαρα μέρη θὰ εἶναι ἰδικά σας, μισθὸς διὰ τοὺς κόπους σας καὶ ἐπαρκὴς διατροφή σας. Καὶ αὐτὸ τὸ πρόσταγμα τὸ ἔδωσεν ὁ Ἰωσήφ εἰς αὐτοὺς, ὥστε νὰ δίνουν τὸ ἓνα πέμπτον τῶν καρπῶν εἰς τὸν Φαραώ ὅλοι, ἐκτὸς μόνον ἀπὸ τὴν γῆν τῶν ἱερέων. Ἄς τό ἀκούσουν οἱ σημερινοί, πόσα δηλαδὴ προνόμοια ἔδιναν τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν εἰδώλων, καὶ ἅς διδαχθοῦν λοιπὸν νὰ παρέχουν ἔστω καὶ τὴν ἰδίαν τιμὴν εἰς ἐκείνους πού ἔχει ἀνατεθῆ τὸ ἔργον τῆς διακονίας τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ἐζοῦσαν μέσα εἰς τὴν πλάνην καὶ ἐλάτρευαν τὰ εἴδωλα, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν μὲ αὐτὸ ὅτι ἀπονέμουν πολὺ μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν εἰς τὰ εἴδωλα, ἀπέδιδαν διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν εἰδώλων τόσον μεγάλας τιμάς, πόσης κατακρίσεως ἄξιοι δὲν θὰ ἦσαν οἱ σημερινοὶ πού ἀποστεροῦν τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἱερεῖς; Ἡ δὲν γνωρίζετε, ὅτι ἡ τιμὴ μεταβαίνει εἰς τὸν Κύριον τῶν ὄλων;

Μὴ λοιπὸν συγκεντρῶνῃς τὴν προσοχὴν σου πρὸς ἐκεῖνον πού δέχεται τὴν τιμὴν. Διότι δὲν ὀφείλεις νὰ κάμῃς δι' αὐτὸν ἐκεῖνα πού ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον πού ὑπηρετεῖ, διὰ νὰ λάβῃς πλουσιοπάροχα καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀπὸ ἐκεῖνον. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, «Ἐκεῖνος πού ἔκαμε κάτι εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς, τὸ ἔκαμεν εἰς ἐμέ-

ἐπέλησεν· καὶ, ὡς δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται». Μὴ γὰρ ἀπὸ τῆς ἀξίας, ἢ ἀπὸ τῆς εὐτελείας τῶν θεραπευομένων τὰς ἀμοιβάς σοι παρέχει ὁ Δεσπότης; Ἀπὸ τῆς προθυμίας τῆς σῆς ἢ στεφανοῖ ἢ κατα-
5 κρίνει. Καὶ ὡσπερ ἡ τιμὴ ἢ δι' αὐτῶν γινομένη πολλὴν προξενεῖ τῆν παρορησίαν (οἰκειοῦται γὰρ τὰ εἰς τοὺς αὐτοῦ θρόνοντας γινόμενα), οὕτω καὶ ἡ ὑπεροψία ἢ εἰς τούτους πολλὴν οἴσει τῆν ἄνωθεν δίκην. Ὅσπερ γὰρ τὰ τῆς τιμῆς οἰκειοῦται, οὕτω καὶ τὰ τῆς καταφρονήσεως· ὕπερ εἰδότες, μηδέ-
10 ποτε ἀμελῶμεν τῆς θεραπείας τῶν τοῦ Θεοῦ ἱερέων. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχὶ ἐκείνων ἰσοῦτον ἀντεχόμενος, ὅσον τῆς ἑμετέρας ἀγάπης, καὶ θουλόμενος ὑμᾶς διὰ πάντων κερδαίνειν. Τί γὰρ ἰσοῦτον δίδως, ὅσον λαμβάνεις παρὰ τοῦ Δεσπότη; πόσῃν θεραπείαν εἰσάγεις; Ἄλλ' ὅμως καὶ ὑπὲρ ἐκείνης τῆς
15 εὐτελοῦς καὶ ἐν τῷ παρόντι θίω συγκαιταλυμένης ἀθανάτους κομίση ἀμοιβάς, καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ.

5. Ἄπερ λογιζόμενοι, ἐπιτρέχωμεν ταῖς τοιαύταις διακορίαις, μὴ τὴν δαπάνην λογιζόμενοι, ἀλλὰ τὸ κέρδος καὶ τὴν πρόσοδον τὴν ἐπιτεῦθεν κτιομένην. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων περὶ
20 τῶν ὑπερεχόντων ἐν ἀξιώματι βιωτικοῖς οἰκειούμενόν τινα θεουσίμεθα, πᾶσαν θεραπείαν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι σπονδάζομεν, ἐννοοῦντες ὅτι τὰ εἰς ἐκεῖνον γινόμενα εἰς τὸν προσιάτην διαθήσεται τὸν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκεῖνος γνωρίσας ἐκείνω, ὃν προσιάτην ἐπιγράφεται, πλείονος ἡμῖν ἀπολαῦσαι πα-
25 ρασκευάσει τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Δεσπότη τῶν ὄλων τοῦτο ἔσται. Εἰ γὰρ, καὶ ἐπὶ τῶν τεχόντων καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐρομιμένων εἰ ἐπεδείξατό τις τινα

10. Ματθ. 25, 40.

11. Ματθ. 10, 41.

να»¹⁰· καὶ «Ἐκεῖνος ποῦ δέχεται προφήτην, ἐπειδὴ εἶναι προφήτης, θὰ λάβῃ μισθὸν προφήτου»¹¹. Διότι μήπως ὁ Κύριος σου παρέχει τὰς ἀμοιβὰς ἀπὸ τὴν ἀξίαν ἢ ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν ἐκείνων ποῦ ὑπηρετοῦνται; Ἐκ τὴν ἰδικὴν σου προθυμίαν ἢ σὲ στεφανώνει ἢ σὲ καταδικάζει. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ τιμὴ ποῦ γίνεται δι' αὐτῶν γίνεται πρόξενος μεγάλης παρρησίας (διότι θεωρεῖ ὡσάν νὰ γίνωνται εἰς αὐτὸν τὰ ὅσα γίνονται εἰς τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ), ἔτσι καὶ ἡ περιφρόνησις αὐτῶν θὰ γίνῃ αἰτία μεγάλης καταδίκης ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς θεωρεῖ ὡς ἰδικὴν τοῦ τὴν τιμὴν, ἔτσι καὶ τὴν περιφρόνησιν, καὶ γνωρίζοντες αὐτό, ποτὲ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν νὰ ὑπηρετοῦμεν τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, φροντίζων ὄχι τόσον δι' ἐκείνους, ὅσον διὰ τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην, καὶ ἐπειδὴ θέλω νὰ κερδίζετε ἀπὸ ὅλα. Διότι ποῖο εἶναι αὐτὸ ποῦ δίδεις τόσον μεγάλο, ὅσον μεγάλο εἶναι ἐκεῖνο ποῦ παίρνεις ἀπὸ τὸν Κύριον; πόσῃν ὑπηρεσίαν προσφέρεις; Ἄλλ' ὅμως καὶ δι' ἐκείνην τὴν ἀσήμαντον ὑπηρεσίαν, καὶ ποῦ τελειώνει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, θὰ λάβῃς ἀθανάτους ἀμοιβὰς καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά.

5. Αὐτὰ ἀκριβῶς σκεπτόμενοι, ἄς δείχνωμεν προθυμίαν πρὸς τέτοιου εἴδους διακονίας, σκεπτόμενοι ὄχι τὴν δαπάνην, ἀλλὰ τὸ κέρδος καὶ τὴν ὠφέλειαν ποῦ γεννᾶται ἀπὸ ἐδῶ. Διότι, ἐάν, ὅταν συμβαίνει νὰ ἴδοῦμεν κάποιον νὰ γίνεται στενὸς φίλος κάποιου ἀνθρώπου ποῦ κατέχει ὑψηλὰ κοσμικὰ ἀξιώματα, φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν κάθε ὑπηρεσίαν, σκεπτόμενοι ὅτι τὰ ὅσα γίνονται εἰς ἐκεῖνον, θὰ μεταβιθασθοῦν εἰς τὸν προστάτην αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκεῖνος, ἀφοῦ τὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὸν παρουσιάζει ὡς προστάτην του, θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἀπολαύσωμεν μεγαλυτέραν εὖνοιαν ἐκ μέρους ἐκείνου, πολὺ περισσότερο θὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κυρίου τῶν ὅλων. Ἐάν λοιπὸν κάποιος ἤθελεν ἐπιδείξει κάποιαν φιλοφροσύνην καὶ συμπάθειαν

- φιλοφροσύνην καὶ συμπάθειαν, οἰκειούμενος τὰ γενόμενα ὁ Δεσπότης ἐπαγγέλλεται εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγειν τοὺς ἀγαθὸν τι εἰς ἐκείνους εἰργασμένους, καὶ ἐρεῖν, «Δεῦτε οἱ ἐνλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, ὅτι ἐπέινασα, καὶ ἐδώκατέ μοι
- 5 φαγεῖν», πολλῶ μᾶλλον τοὺς διὰ τὸν Θεὸν θλιβομένους, καὶ ἰερωσύνην τειμημένους εἰ θεραπεύσειέ τις, οὐ τῆς ισοαύτης ἀπολαύσεται τῆς ἀμοιβῆς, ἀλλὰ πολυπλασίονος, τοῦ φιλανθρωποῦ Θεοῦ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος νικῶντος ἀεὶ τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα.
- 10 Μὴ τοίνυν γινώμεθα χεῖρους τῶν ἀπίστων, τῶν διὰ τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα πλάνην ἔτι καὶ ισοαύτην θεραπείαν ἐπιδεικνυμένων περὶ τοὺς τούτων θεραπευτάς, ἀλλ' ὕψη ἢ διαφορὰ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῶν ἐκείνων ἰερέων πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς, ισοαύτην διαφορὰν καὶ περὶ τὴν τιμὴν
- 15 ἐπιδειξώμεθα, ἵνα πολυπλασίους τὰς ἄνωθεν ἀμοιβὰς κομίσασθαι δυνηθῶμεν. «Κατώκησε δέ», φησί, «Ἰακώβ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ηὔξηθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα». Αὕτη γὰρ ἦν καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς αὐτὸν γεγενημένη, ὅτι «Ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα». Καὶ ἐπέζησεν Ἰακώβ δεκαεπτὰ
- 20 ἔτη. Καὶ ἐγένοντο αἱ ἡμέραι Ἰακώβ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐπιτὰ ἔτη». Διὰ τοῦτο τῆς ζωῆς αὐτῶ τὸν χρόνον τοῦτο ἐπεμέτρησεν ὁ Θεός, ἵνα τῆς ταλαιπωρίας, ἧς ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς ἐπέμεινεν, ἀρκοῦσαν παραμυθίαν κομισάμενος, οὕτω τὸν βίον καταλύσῃ.
- 25 Ἄλλ' εἰ βούλεσθε, ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν εἰρημένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην, τὰ λειπόμενα εἰς τὴν ἐξῆς ταμιευόμενοι, ἐνταῦθα καταπαύσομεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὥστε μετὰ ἀκριθείας προσέ-

12. Ματθ. 25, 34 - 35.

13. Γεν. 46, 3.

πρὸς τοὺς τυχόντας καὶ πρὸς ἐκείνους πού εὐρίσκονται περιφρονημένοι εἰς τὴν ἀγορὰν, θεωρῶν ὁ Κύριος ὡσάν νά γίνωνται εἰς αὐτόν τὰ ὅσα γίνονται, ὑπόσχεται νά ὀδηγήσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐκείνους πού πράττουν κάποιο καλὸν εἰς ἐκείνους, καὶ λέγει, «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, διότι ἐπέειπασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νά φάγω»¹², πολὺ περισσότερο ἐὰν ἤθελε κάποιος προσφέρει ὑπηρεσίαν εἰς ἐκείνους πού δοκιμάζουν θλίψεις χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχουν τιμηθῆ μετὰ τὴν ἱερωσύνην, δὲν θ' ἀπολαύσῃ τόσῃς μόνον τιμῆς, ἀλλὰ πολλαπλασίας, διότι ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπερέχει κατὰ πολὺ ἐκείνου πού πράττει εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν τὰ ὅσα καλὰ γίνονται ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄς μὴ γινώμεθα λοιπὸν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, πού ἐξ αἰτίας τῆς πλάνης των πρὸς τὰ εἰδῶλα, περιβάλλουν ἀκόμη μετὰ τόσῃν τιμῆν τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ τῶν εἰδώλων, ἀλλ' ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τῶν ἱερέων ἐκείνων πρὸς τοὺς ἰσραεῖς τοῦ Θεοῦ, τόσῃν διαφορὰν ἄς ἐπιδείξωμεν καὶ ὡς πρὸς τὴν τιμῆν, διὰ νά ἠμπορέσωμεν νά ἀποκομίσωμεν πολλαπλασίας τὰς οὐρανίους ἀμοιβάς. «Ὁ δὲ Ἰακώβ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ηὐξήθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν πάρα πολὺ». Αὕτῃ δηλαδὴ ἦτο καὶ ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πού ἐδόθη εἰς αὐτόν, ὅτι «Θὰ σὲ κάνω ἔθνος μέγα»¹³. «Καὶ ἐζησεν ὁ Ἰακώβ ἀκόμη δέκα πέντε ἔτη. Καὶ ἔγιναν συνολικὰ αἱ ἡμέραι τοῦ Ἰακώβ ἑκατὸν σαράντα ἑπτὰ ἔτη». Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τοῦ ἐχάρισεν αὐτόν τὸν χρόνον τῆς ἐπιπλέον ζωῆς, ὥστε, ἀφοῦ λάβῃ ἀρκετὴν παρηγορίαν διὰ τὴν τλαιπωρίαν πού ὑπέμεινεν εἰς ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς του, νά τερματίσῃ ἔτσι τὴν Ζωὴν του.

Ἄλλ' ἐὰν θέλετε, διὰ νά μὴ παραφορτώσωμεν τὴν μνήμην σας μετὰ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, ἀφοῦ ἐπιφυλάξωμεν τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν, ἄς τερματίσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν εἰς τὴν ἀγά-

χειν τοῖς λεγομένοις, καὶ τὴν μνήμην διηγεκῆ τοῦτων κεκιτῆ-
 σθαι, καὶ ταῦτα διηγεκῶς σιρέφειν ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ
 λογίζεσθαι τὴν ὑπομοιήν, ἣν οἱ δίκαιοι οὗτοι ὑπέμενον, τὴν
 μακροθυμίαν, τὴν πίστιν, ἣν ἐπεδείκνυντο περὶ τὰς τοῦ Θε-
 5 οῦ ὑποσχέσεις, οὐ παρασαλευσάμενοι τὸν λογιζομένον διὰ τὰ με-
 τὰ τὴν ὑπόσχεσιν συμπίπτοντα· ἀλλὰ θαρροῦντες τῇ τοῦ ἐπαγ-
 γειλαιμένου δυνάμει, οὕτως ἅπαντα πράως ἔφερον, καὶ διὰ
 τοῦτων εὐδοκίμουν. Ἴδον γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ τὸ
 ἐν ἔτεσι τοσοῦτοις περθῆσαι τὸν Ἰωσήφ ὡς ἀποτεθνηκότα, εἰ-
 10 δὲν αὐτὸν τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου κατέχοντα· καὶ ὁ θαυ-
 μάσιος Ἰωσήφ μετὰ τὴν δουλείαν, μετὰ τὸ δεσμοτήριον, με-
 τὰ τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ ὑπέμεινε, τὴν ἀρχὴν ἄπασαν ἐδέχετο
 τῆς χώρας. Καὶ εἰ βουλοίμεθα ἐπιέναι πάσας τὰς ἐν τῇ Γρα-
 φῇ κειμένας ἱστορίας, εὐρήσομεν τοὺς ἐπ' ἀρετῇ ἅπαντας διὰ
 15 πειρασμῶν ὀδεύσαντας, καὶ οὕτω δυνηθέντας πολλὴν τὴν ἁ-
 ρωθεν ἐπισπάσασθαι ῥοπήν.

Εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς εὐνοίας ἀξιωθῆναι
 τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀσγάλλωμεν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, μηδὲ
 δυσχεραίνωμεν πρὸς τὰ ἐπιόντα· ἀλλὰ μᾶλλον χαίρωμεν καὶ
 20 εὐφραινώμεθα τῇ πίστει νευρούμενοι, εἰδότες ὅτι ταῦτα μάλ-
 λιστα πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς προνοίας, εἰ μετ' εὐχαριστίας
 ἅπαντα φέρειν μελετήσωμεν. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς καὶ
 τὸν παρόντα βίον ἐν ἀρετῇ διάγοντας τῶν μελλόντων ἐπιτυ-
 χεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 25 σοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δό-
 ξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

πην σας ἐκείνο, ὥστε νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεγόμενα καὶ νὰ τὰ ἔχετε διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην σας καὶ νὰ τὰ περιστρέφετε συνεχῶς εἰς τὴν σκέψιν σας καὶ νὰ σκέπτεσθε τὴν ὑπομονὴν ποῦ ἐπέδειξαν αὐτοὶ οἱ δίκαιοι, τὴν μακροθυμίαν, τὴν πίστιν ποῦ ἔδειχναν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ κλονίζεται ὁ λογισμὸς των ἐξ αἰτίας τῶν ὄσων συνέβαιναν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ στηρίζοντες τὸ θάρρος των εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνου ποῦ ἔδιδε τὰς ὑποσχέσεις, ἔτσι ὑπέφερον ὅλα μὲ πραότητα καὶ μὲ αὐτὰ προώδευαν εἰς τὴν ἀρετὴν. Διότι νὰ καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα ἔτη ποῦ ἐπένησε τὸν Ἰωσήφ ὡσάν πεθαμένον, εἶδεν αὐτὸν νὰ κατέχη τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου· καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰωσήφ μετὰ τὴν δουλείαν, μετὰ τὴν φυλάκισίν του, μετὰ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ποῦ ὑπέμεινεν, ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν ὀλοκλήρου τῆς χώρας. Καὶ ἐὰν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐξετάσωμεν ὅλας τὰς ἱστορίας ποῦ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν Γραφήν, θὰ εὕρωμεν νὰ ἔχουν βαδίσει διὰ μέσου τῶν δοκιμασιῶν ὅλους ἐκείνους ποῦ διέπρεψαν εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ποῦ ἠμπόρεσαν ἔτσι ν' ἀποσπάσουν μεγάλην βοήθειαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀξιωθοῦμεν τῆς εὐνοίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἅς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς δοκιμασίας, οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν δι' ἐκείνα τὰ κακὰ ποῦ μᾶς εὐρίσκουν εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χαιρώμεθα καὶ νὰ εὐφραινώμεθα ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὴν πίστιν, γνωρίζοντες, ὅτι ἔτσι πρὸ πάντων θ' ἀπολαύσωμεν μεγάλης προνοίας, ἐὰν φροντίσωμεν ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρωμεν μὲ εὐχαριστίαν. Εἶθε δὲ νὰ συμβῇ ὅλοι ἡμεῖς καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ περάσωμεν ἀσκοῦντες τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΣΤ'

(Γεν. 47, 29 - 48, 20)

«Ἦγγισαν δέ», φησί, «αἱ ἡμέραι Ἰσραὴλ τοῦ ἀπο-
θανεῖν, καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰωσήφ, καὶ
5 εἶπεν αὐτῷ· εἰ εὗρηκα χάριν ἐναντίον σου, ὑπόθες
τὴν χειρὰ σου ὑπὸ τὸν μηρὸν μου, καὶ ποιήσεις ἐπ'
ἐμὲ ἐλεημοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τοῦ μὴ με θάψαι ἐν
Αἰγύπτῳ· ἀλλὰ κοιμηθῆσομαι μετὰ τῶν πατέρων
μου· καὶ ἀρεῖς με ἔξ Αἰγύπτου, καὶ θάψεις με ἐν
10 τάφῳ αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ ποιήσω κατὰ τὸ ρη-
μά σου. Εἶπε δὲ ὁμοσὸν μοι. Καὶ ὁμοσεν αὐτῷ.
Καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου
αὐτοῦ».

1. Φέρε καὶ σήμερον τὸ τέλος ἐπιθῶμεν τῇ κατὰ τὸν
15 Ἰακώβ διηγήσει, καὶ ἴδωμεν τίνα ἐστίν, ἃ μέλλον καταλύ-
ειν τὸν βίον διατάσσεται. Ἀλλὰ μηδεὶς πρὸς τὴν νῦν τῶν
πραγμάτων καιρίσασιν ἀφορῶν ταῦτα ἀπαιεῖτω παρὰ τῶν
ἰστέ δικαίων, ἄπερ νῦν τοὺς πιστοὺς φιλοσοφεῖν προσῆκεν
ἀλλὰ πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ τὰ πράγματα κρινεῖτω. Ταῦτα
20 δὲ ἐπιτηδες ἐπροσημιασάμην διὰ τὰ μέλλοντα ὑπὸ τοῦ παιριόρ-
χου τῷ Ἰωσήφ λέγεσθαι. Τίνα δὲ ἐστίν, ἀκούσομεν. «Ἦγ-
γισαν δέ», φησί, «αἱ ἡμέραι Ἰσραὴλ τοῦ ἀποθανεῖν, καὶ ἐ-
κάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰωσήφ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ εὗρη-
κα χάριν ἐναντίον σου, ὑπόθες τὴν χειρὰ σου ὑπὸ τὸν μηρὸν
25 μου, καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἐλεημοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τοῦ μὴ
με θάψαι ἐν Αἰγύπτῳ· ἀλλὰ κοιμηθῆσομαι μετὰ τῶν πατέρων
μου· καὶ ἀρεῖς με ἔξ Αἰγύπτου, καὶ θάψεις με ἐν τῷ τάφῳ

ΟΜΙΛΙΑ ΞΣΤ΄

(Γεν. 47, 29 - 48, 20)

«Ἐπλησίασαν δὲ αἱ ἡμέραι», λέγει, «ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἰσραήλ καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἰωσήφ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· ἐὰν ἤρῃα χάριν ἐνώπιόν σου θάβῃ τὸ χέρι σου κάτω ἀπὸ τὸν μηρόν μου καὶ ὀρκίσου ὅτι θὰ μοῦ κάνῃς τὴν χάριν καὶ ὅτι πράγματι δὲν θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ θὰ ἐνταφιασθῶ μαζί μὲ τοὺς πατέρας μου· θὰ μὲ μεταφέρῃς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸν τάφον των. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· θὰ κάνω ὅ,τι μοῦ εἶπες. Εἶπε δὲ ὁ Ἰακώβ· ὀρκίσου. Καὶ ὤρκισθη ἔμπροσθέν του. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραήλ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του».

1. Ἄς τερματίσωμεν σήμερα τὴν διήγησιν περὶ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἃς ἰδοῦμεν ποῖαι εἶναι αἱ ἐντολαὶ ἐκεῖναι ποὺ δίδει πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατόν του. Ἄλλὰ κανεῖς, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἃς μὴ ζητῇ ἀπὸ τοὺς τότε δικαίους, ἐκεῖνα ποὺ τώρα ταιριάζει νὰ σκέπτονται καὶ νὰ κάμνουν οἱ πιστοί, ἀλλ' ἀνάλογα μὲ τίς περιστάσεις νὰ κρίνῃ καὶ τὰ πράγματα. Αὐτὰ δὲ σκόπιμα τὰ ἀνέφερα εἰς τὸ προοίμιον ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν ἀπὸ τὸν πατριάρχην εἰς τὸν Ἰωσήφ. Ἄς ἀκούσωμεν δὲ ποῖα εἶναι αὐτά. «Ἐπλησίασαν δέ», λέγει, «αἱ ἡμέραι ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἰσραήλ καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἰωσήφ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· ἐὰν ἤρῃα χάριν ἐνώπιόν σου, θάβῃ τὸ χέρι σου κάτω ἀπὸ τὸν μηρόν μου καὶ εἰλικρινὰ θὰ μοῦ κάνῃς μεγάλην χάριν νὰ μὴ μὲ θάψῃς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ὅτι θὰ ἐνταφιασθῶ μαζί μὲ τοὺς πατέρας μου· θὰ μὲ μεταφέρῃς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον

- αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπε ποιήσω κατὰ τὸ ρῆμά σου. Εἶπε δὲ ὁμο-
 ῶν μοι. Καὶ ὁμοσεν αὐτῷ. Καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ
 τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ. Πολλοὶ τῶν μικροφυλάκων, ἐπει-
 δὴν παραινῶμεν αὐτοῖς μὴ πολὺν ποιεῖσθαι λόγον περὶ τα-
 5 φῆς, μηδὲ περιπούδασιον προῶγμα ἡγεῖσθαι τὸ ἀπὸ τῆς ἀλ-
 λουτρίας ἐπὶ τὴν οἰκείαν παιρίδα τῶν τειλελευτηκότων τὰ λεί-
 ψανα ἐπανάγειν, ταύτην ἡμῖν προβάλλονται τὴν ἱστορίαν, φά-
 σκοντες, καὶ τὸν παιριδόχην ἰσοαύτην ὑπὲρ τούτου πεποιηθῆαι
 τὴν φρονίδα.
- 10 Ἀλλὰ προῶτον μὲν, ὅπερ ἐφθην εἰπὼν, τοῦτο δεῖ λογί-
 ζεσθαι, ὅτι οὐ ἰσοαύτην ἴοιτε τὴν φιλοσοφίαν ἀπητοῦντο, ὅσιν
 οἱ νῦν ἔπειτα ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸ οὐχ ἀπλῶς ὁ δίκαιος ἐβου-
 λήθη γενέσθαι, ἀλλ' ἐλπίδας αὐτοῖς χρησιᾶς ὑποφαίνων, ὡς
 καὶ αὐτοὶ ὀφείποτε ἐπανήξουσιν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.
- 15 Καὶ ὅτι ταύτης ἔνεκεν τῆς αἰτίας τοῦτο διετάξατο, φανερώ-
 τερον ἡμᾶς διδάσκει ὁ τούτου παῖς φάσκων «Ἐπισκοπῆ ἐπι-
 σκέφεται ὁ Θεὸς ὑμᾶς, καὶ συναροίσετε τὰ ὀσιᾶ μου ἐντεῦθεν».
- Ἔτι γὰρ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς τὰ μέλλοντα ἐφαντά-
 ζοιτο, ἄκουε αὐτοῦ ἤδη κοιμησιν τὸν θάνατον λέγοντος· φησὶ
 20 γάρ, «Κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν πατέρων μου». Διὰ τοῦτο καὶ
 Παῦλος ἔλεγε, «Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οἱ πάντες, μὴ κο-
 μιούμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ
 ἀσπασόμενοι. Πῶς; Τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς.
- Μηδεὶς τοίνυν νομιζέτω μικροφυλάκίας εἶναι τὴν διάτα-
 25 ξιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ τοῦ προσοῶν τὴν μέλ-
 λουσαν αὐτῶν ἔσεσθαι ἐπάνοδον, πάσης αἰτίας ἀπολύετω τὸν

1. Γεν. 50, 24-25.

2. Ἐβρ. 11, 13.

καὶ θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸν τάφον αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰωσήφ εἶπε· θὰ κάνω αὐτὸ ποῦ μοῦ λέγεις. Εἶπε δὲ ὁ Ἰακώβ· ὀρκίσου ἐμπρός μου. Καὶ ὠρκίσθη ἐμπρός του. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραὴλ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μικροψύχους, ὅταν τοὺς συμβουλευώμεν νὰ μὴ καταβάλλουν πολλὴν φροντίδα διὰ τὴν ταφήν, οὔτε νὰ θεωροῦν περισοῦδαςτον πρᾶγμα τὴν μετακόμισιν τῶν λειψάνων τῶν ἀποθανόντων ἀπὸ τὴν ξένην χώραν εἰς τὴν ἰδικὴν των πατρίδα, αὐτὴν τὴν ἱστορίαν μᾶς προβάλλουν, λέγοντες, ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης τόσοσιν μεγάλην φροντίδα ἔδειξε δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Ἄλλὰ πρῶτον μὲν, ὅπως προανέφερα, αὐτὸ πρέπει νὰ σκεπτώμεθα, ὅτι δηλαδὴ τότε δὲν ἐχρειάζοντο τόσοσιν μεγάλην φιλοσοφίαν, ὅσιν χρειάζονται οἱ σημερινοὶ· ἐπειτα ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐζήτησεν ὁ δίκαιος νὰ γίνῃ ὄχι ἔτσι τυχαῖα, ἀλλ' ἀφήνων νὰ διαφανοῦν εἰς αὐτοὺς κατὰ κάποιον τρόπον ἀγαθαὶ ἐλπίδες, ὅτι καὶ αὐτοὶ κάποτε μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ὅτι δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν παραγγελίαν μᾶς τὸ διδάσκει μὲ πιὸ φανερόν τρόπον ὁ υἱὸς αὐτοῦ ποῦ λέγει· «Ὅταν ὁ Θεὸς θὰ σᾶς ἐπισκεφθῇ καὶ θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, θὰ μεταφέρετε ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὰ ὀστᾶ μου»¹. Τὸ ὅτι δὲ ἔβλεπον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἄκουε αὐτὸν τὸν ἴδιον ποῦ ὀνομάζει ἤδη τὸν θάνατον κοιμήσιν· διότι λέγει, «Θὰ κοιμηθῶ μαζὶ μὲ τοὺς πατέρας μου». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ὅλοι αὐτοὶ ἀπέθαναν μὲ πίστιν, χωρὶς νὰ ἔλαβαν τὰς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ τὰς εἶδαν ἀπὸ πολὺ μακριὰ καὶ τὰς ἐχαιρέτησαν καὶ τὰς ἀπεδέχθησαν»². Πῶς; Μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως.

Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ νομίζῃ ὅτι ἡ παραγγελία αὐτὴ εἶναι δεῖγμα μικροψυχίας. ἀλλ' ἐξ αἰτίας καὶ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς προβλέψεως τῆς ἐπανόδου των εἰς τὴν

δίκαιον. Νῦν μὲν γάρ, ἐπειδὴ τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπειάθη
 μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, εἰκότως ἄν τις μέμριτο
 τῷ τὰ τοιαῦτα ἐπισκῆπτουσι. Καὶ μὴ ταλανιζέτω τὸν ἐπ' ἀλ-
 λοτριᾶς τὸν βίον καταλύσαντα, μηδὲ τὸν ἐπ' ἐρημίας τῆς πα-
 5 ρούσης ζωῆς μεθιστάμενον. Οὐδὲ γὰρ ὁ τοιοῦτος ταλανισμοῦ
 ἄξιος, ἀλλ' ὁ ἐν ἁμαρτίαις τεθνηκώς, καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης,
 καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἐπιτηδείων παρόντων τὸν βίον
 καταλύσῃ. Καὶ μή μοι τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα καὶ γέλωτος
 γέμοντα καὶ ἀνοίας μεσιὰ λεγέτω τις· ὁ δεῖνα κυρὸς ἀτιμό-
 10 τερον τετελεύτηκεν, οὐδενὸς τῶν γνωρίμων αὐτῷ παρόντος,
 οὐδὲ τὰ τῆς ταφῆς αὐτῷ παρασχεῖν δυναθέντος, ἀλλ' ἐξ ἐ-
 ράτου καὶ πολλῶν τιμῶν συνεισενεγκόντων, οὔτω τὰ πρὸς
 τὴν κηδείαν αὐτῷ παρεσχέθη. Οὐ τοῦτό ἐστιν, ἄνθρωπε, κυ-
 ρὸς ἀτιμότερον τετελευτηκέναι. Τί γὰρ ὁ τοιοῦτος παρεβλά-
 15 βη; Μόνον εἰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἔνδυμα μὴ εἶχε περισιέλλον αὐτόν.

Ὅτι γὰρ οὐδὲν τοῦτο λυμαινεται τὸν ἐνάρετον, μάθη-
 νε ὅτι οἱ πλείους τῶν δικαίων, τῶν προφητῶν λέγω καὶ τῶν
 ἀποστόλων, πλὴν ὀλίγων, οὐδὲ ἴσμεν ὅπου κατετέθησαν. Οἱ
 μὲν γὰρ τὴν κεφαλὴν ἀπειμήθησαν, οἱ δὲ καταλευσθέντες
 20 οὔτω τοῦ βίου μετέστησαν, καὶ ἕτεροι μορταῖς καὶ διαφόροις
 τιμωρίαις ἑαυτοὺς ἐκδόντες διὰ τὴν εὐσέβειαν, πάντες ὑπὲρ
 Χριστοῦ ἐμαρτύρησαν· καὶ οὐδεὶς ἂν τολμήσειε περὶ τῶν τοι-
 οῦτων εἰπεῖν, ὅτι ἄτιμος αὐτῶν γέγονεν ὁ θάνατος, ἀλλὰ
 ἀκολουθήσει τῇ θείᾳ Γραφῇ λεγούσῃ, «Τίμιος ἐναντίον Κυ-
 25 ρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ». Καὶ ὥσπερ τὸν τῶν ὁσίων
 θάνατον τίμιον ἐκάθεσεν, οὕτως ἄκουε καὶ τὸν τῶν ἁμαρτω-

Χαναάν πού ἐπρόκειτο νά γίνη εἰς τὸ μέλλον, ἄς ἀπαλλάσση τὸν δίκαιον ἀπὸ κάθε κατηγορίας. Διότι τώρα μὲν, ἐπειδὴ τὰ κίνητρα τῆς εὐσεβείας ἠύξήθησαν μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ, πολὺ εὐλογα θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νά κατηγορήσῃ ἐκεῖνον πού δίνει τέτοιου εἴδους παραγγελίας. Καὶ ἄς μὴ τσανιζῇ ἐκεῖνον πού ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἐνῶ εἶναι ὀλομόναχος. Διότι οὔτε αὐτὸς εἶναι ἄξιος ταλανισμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνος πού ἔχει πεθάνει μέσα εἰς τὴν ἀμορτίαν, καὶ ἂν ἀκόμη τελειώσῃ τὴν ζωὴν του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, καὶ ἂν ἀκόμη μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι παρόντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του. Καὶ ἄς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λόγια, πού εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ γέλωτα καὶ ἀπὸ ἀνοησίας· ὁ τὰδε ἐπέθανε χειρότερα καὶ ἀπὸ σκύλον, χωρὶς νά εἶναι κανεὶς ἀπὸ τοὺς γνωστούς του παρῶν, καὶ οὔτε ἠμπόρεσε νά τοῦ παράσχη κανεὶς τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ταφήν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐσυγκέντρωσαν μέ ἔρανον καὶ ἐπρόσφεραν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἔτσι τοῦ παρεσχέθησαν τὰ τῆς κηδείας. Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος θανάτου, ἄνθρωπε, χειρότερος τοῦ θανάτου τοῦ σκύλου. Διότι εἰς τί ἐβλάβη αὐτός; Μόνον ἐὰν δὲν εἶχε τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρετῆς νά τὸν νεκροστολίσῃ.

Πράγματι τὸ ὅτι αὐτὸ καθόλου δὲν βλάπτει τὸν ἐνάρετον, γινώριζε ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς δικαίους, ἐννοῶ ἀπὸ τοὺς προφῆτας καὶ τοὺς ἀποστόλους, ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγους, δὲν γνωρίζομεν οὔτε πού ἐτοποθετήθησαν. Διότι ἄλλοι μὲν ἀπεκεφαλίσθησαν, ἄλλοι δὲ ἐλιθοβολίσθησαν καὶ ἔτσι ἔφυγαν ἀπὸ τῆν ζωὴν, καὶ ἄλλοι, ἀφοῦ παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς διαφόρους καὶ ἀμετρήτους τιμωρίας, ἔτσι ὅλοι ἐμαρτύρησαν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ· καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἤμποροῦσε νά τολμήσῃ νά εἰπῇ δι' αὐτούς, ὅτι ὑπῆρξεν ἄτιμος ὁ θάνατός των, ἀλλὰ θ' ἀκολουθήσῃ τὴν θεῖαν Γραφήν πού λέγει· «Εἶναι τίμιος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ἀφωσιωμένων εἰς αὐτόν»³. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὠνόμασε τίμιον τὸν θάνατον τῶν ὁσίων, ἔτσι

λῶν πονηρὸν καλοῦντος τὸν θάνατον. «Θάνατος» γάρ, φηοί, «ἀμαρτωλῶν πονηρός». Ὡστε καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας τις καταλύσῃ τὸν βίον, καὶ γυναικὸς καὶ παιδίων παρόντων, καὶ ἐπιτηδείων καὶ γυροῦμένων παρεσιῶτων, ἀρετῆς δὲ ἔρημος τυχόντης, πονηρὸς ἂν εἴη ὁ τοῦτου θάνατος. Οὕτω καὶ ἐπ' ἄλλοτριᾶς, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενος· καὶ τί λέγω ἐπ' ἄλλοτριᾶς, καὶ τοῦ ἐδάφους; καὶ ληστιαῖς περιπέσῃ, καὶ θηροῶν κατάθρομα γένηται ὁ τὴν ἀρετὴν κεκτημένος, τίμιος ἂν εἴη ὁ θάνατος τοῦτου. Εἶπε γάρ μοι, ὁ τοῦ Ζαχαρίου πῶς οὐκ ἔτιν κεφαλὴν ἀπειμήθη; Στέφανος δὲ ὁ πρῶτος τοῦ μαρτυροῦντος τὸν στέφανον ἀναδησάμενος, οὐκ καταλευσθεὶς οὕτω τὸν βίον κατέλυσε; Παῦλος δὲ καὶ Πέτρος οὐκ ὅς μὲν ἀποτιμηθεῖς, ὅς δὲ ἀπ' ἐναντίας τῷ Δεσπότῃ τοῦ σιανροῦ τὴν τιμωρίαν δεξάμενος, οὕτω μετέστη τῆς παρουσίας ζωῆς; Οὐκ ἔτι διὰ τοῦτο μέγιστα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἄδονται καὶ ἀρακηρόντιοι;

2. Ταῦτα δὲ ἅπαντα ἀναλογιζόμενοι, μήτε τοὺς ἐπὶ τῆς ξένης τελευτῶντας ταλανίζωμεν, μήτε τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας καταλύοντας τὸν βίον μακαρίζωμεν, ἀλλὰ τῷ τῆς θείας Γραφῆς κανόνι κατακολουθοῦντες, καὶ τοὺς ἐν ἀρετῇ θεδωκότας καὶ οὕτω μεδισταμένους μακαρίζωμεν, καὶ τοὺς ἐν ἀμαρτίαις τελευτῶντας ταλανίζωμεν. Ὡσπερ γάρ ὁ ἐνάρετος εἰς βελτίονα ζωὴν μεθίσταται τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς κομιζόμενος, οὕτως ὁ ταύτης ἔρημος ὢν, ἀρχὰς καὶ προοίμια τῶν τιμωριῶν ἤδη δεχόμενος, καὶ τὰς εὐθύνas τῶν πεπραγμέ-

ἄκουε πού ὀνομάζει πονηρόν τόν θάνατον τῶν ἁμαρτωλῶν. Διότι λέγει, «Ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι πονηρός»¹. Ὡστε καί ἂν ἀκόμη κανεῖς τελειώση τήν ζωήν του εἰς τήν οἰκίαν του καί εἶναι παρόντες ἡ γυναῖκα του καί τὰ παιδιά του καί παρευρίσκονται οἱ συγγενεῖς καί οἱ γνωστοί του, ἀλλ' εἶναι γυμνός ἀπό ἀρετήν, ὁ θάνατος αὐτοῦ θά ἤμποροῦσε νά θεωρηθῆ ἄτιμος. Κατὰ τόν ἴδιον τρόπον καί ἂν ἀκόμη τελειώση κανεῖς τήν ζωήν του εἰς ξένην χώραν, καί ἂν ἀκόμη ξαπλωμένος ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος καί διατί λέγω εἰς ξένην χώραν καί ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος; καί ἂν ἀκόμη περιπέση εἰς ληστές, καί ἂν ἀκόμη καταβροχθισθῆ ἀπό τὰ θηρία ἐκεῖνος πού εἶναι ἐνάρετος, τίμιος θεωρεῖται ὁ θάνατος αὐτοῦ. Διότι εἶπέ μου, δέν ἀπεκεφαλίσθη ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρίου; Ὁ Στέφανος δέ, πού ἐφόρεσε πρῶτος τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, δέν ἐλιθβολήθη καί ἑτερμάτισεν ἔτσι τήν ζωήν του; Ὁ Παῦλος δέ καί ὁ Πέτρος δέν ἔφυγαν ἀπὸ τήν παροῦσαν ζωήν, ἀφοῦ ὁ μὲν ἕνας ἀπεκεφαλίσθη, ὁ δὲ δεύτερος ἐδέχθη τήν τιμωρίαν τοῦ διὰ σταυροῦ θανάτου κατὰ τρόπον ἀντίθετον μὲ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου; Δέν συμβαίνει δι' αὐτὸ πρὸ πάντων νά ἐξυμνοῦνται καί νά ἀνακηρύσσωνται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης;

2. Σκεπτόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἄς μὴ ταλανίζωμεν οὔτε ἐκείνους πού πεθαίνουν εἰς ξένην χώραν, οὔτε νά μακαρίζωμεν ἐκείνους πού τελειώνουν τήν ζωήν των εἰς τήν οἰκίαν, ἀλλ' ἀκολουθοῦντες τὸν κανόνα τῆς θείας Γραφῆς καί νά μακαρίζωμεν ἐκείνους πού ἔζησαν ἐνάρετα καί ἔφυγαν ἔτσι ἀπὸ τήν ἐδῶ ζωήν εἰς τήν ἄλλην, καί νά ταλανίζωμεν ἐκείνους πού πεθαίνουν ἁμαρτωλοί. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἐνάρετος μεταβαίνει εἰς καλυτέραν ζωήν λαμβάνων ὡς βραβεῖον τὰς ἀμοιβὰς τῶν κόπων του, ἔτσι καί ἐκεῖνος πού εἶναι γυμνός ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, δεχόμενος ἤδη τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ προοίμια τῶν τιμωριῶν καί λογοδοτῶν διὰ τὰς πράξεις του, περιβάλλεται μὲ ἀ-

- νων ἀπαιτούμενος, ἀνηκέστοις περιβάλλεται κακοῖς. Διὸ χροῖ ταῦτα ἐννοοῦντας ἀρετῆς ἐπιμελείσθαι, καὶ καθάπερ ἐν παλαιστοῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου ἀγωνίζεσθαι, ἵνα μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ θάνατον, λαμπρὸν ἀναδήσασθαι δυνηθῶμεν τὸν σιέ-
 5 φανον καὶ μὴ ἀνόνητα μεταμελώμεθα. Ἔως γὰρ ὅτιον ἐρέσθηκεν ὁ ἀγὼν, δυνατὸν ἐστίν, εἰ βουληθείημεν, καὶ τὴν ραθυμίαν ἀποτινάξασθαι, καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, ἵνα καὶ τῶν ἀποκειμένων σιεφάνων ἐπιτυχεῖν δυνηθῶμεν. Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, λοιπὸν ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου.
- 10 Ἐπιδη γὰρ ἐπέσκηψε τῷ παιδί περὶ τῆς ταφῆς καὶ εἶπεν Ἰωσήφ, «Ἐγὼ ποιήσω κατὰ τὸ ρῆμά σου», φησὶν, «Ὁμοσόν μοι. Καὶ ὤμοσεν αὐτῷ. Καὶ προσκύνησεν Ἰσραὴλ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ». «Ὅρα τὸν γέροντα, τὸν πρεσβύτην, τὸν πατριάρχη» διὰ τῆς προσκυνήσεως τὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ
 15 τιμὴν ἐπιδεικνύμενον, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν πληροῦντι νῦν τοῦ δράματος τὴν ἔκβασιν. «Ἠνίκα» γὰρ «διηγῆσαιο αὐτῷ ὁ Ἰωσήφ τὸ ὄραμα, Εἶπε», φησὶν, «ἄρα γε ἐλθόντες ἐγὼν τε καὶ ἡ μήτηρ σου προσκυνήσομέν σοι ἐπὶ τὴν γῆν;». Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἄν' καὶ πῶς ἐξῆλθε τὸ ὄραμα τῆς μητρὸς προ-
 20 πελθούσης, καὶ μὴ προσκυνησάσης τὸν παῖδα; Ἔθος ἀεὶ τῆ Γραφῆ ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου τὸ πᾶν δηλοῦν. Ἐλεῖ οὖν «Κεφαλή τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ», «Καὶ ἔσονται», φησὶν, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», τῆς κφαλῆς προσκυνησάσης, δηλονότι καὶ τὸ σῶμα ἅπαν ταῦτη εἶπαι. Εἰ γὰρ ὁ πατὴρ τοῦτο πεποίηκε.
 25 πολλῷ μᾶλλον κάκεινῃ, εἰ μὴ τῆς ζωῆς προσεξηρασθῆ, τοῦτο πεποίηκεν ἄν. «Καὶ προσεκύνησε», φησὶν, ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε «Πίστει Ἰακώβ ἀποθνήσκων ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσήφ εὐλόγησε, καὶ

5. Γεν. 37, 10.

6. Α' Κορ. 11, 3.

7. Γεν. 2, 24.

θεράπευτα κακά. Διὰ τοῦτο πρέπει, ἀναλογιζόμενοι αὐτά, νὰ φροντίζωμεν ν' ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν, καὶ ν' ἀγωνιζώμεθα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς παλαίστραν, ὥστε μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ θεάτρου, νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φορέσωμεν λαμπρὸν τὸν στέφανον καὶ νὰ μὴ μετανοιώσωμεν ἀνώφελα. Διότι ἐν ὄσῳ συνεχίζεται ὁ ἀγών, εἶναι δυνατόν, ἐὰν θελήσωμεν, καὶ τὴν ραθυμίαν ν' ἀποτινάξωμεν καὶ νὰ ἐπιδοθοῦμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τοὺς στεφάνους ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τοὺς ἐναρέτους. Ἄλλ' ἐὰν θέλετε ἄς ἐπανέλθωμεν πλέον εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου.

Ὅταν λοιπὸν ἔδωσεν εἰς τὸν υἱὸν του τὰς παραγγελίας τὰς σχετικὰς μετὰ τὴν ταφὴν καὶ εἶπεν ὁ Ἰωσήφ, «Θὰ κάνω αὐτὸ ποῦ μοῦ εἶπες», λέγει ὁ Ἰακώβ, «Ὁρκίσου εἰς ἐμένα. Καὶ ὠρκίσθη εἰς αὐτόν. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραὴλ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Πρόσεχε τὸν γέροντα, τὸν πρεσβύτην, τὸν πατριάρχην νὰ ἐκδηλώνη τὴν τιμὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ μετὰ τὴν προσκύνησίν του καὶ μετὰ τὰς ἐνεργείας του αὐτὰς νὰ ἐκπληρώνη τώρα τὴν ἔκβασιν τοῦ ὁράματος. Διότι, «Ὅταν ὁ Ἰωσήφ διηγῆθη εἰς αὐτόν τὸ ὄραμα, εἶπε», λέγει ὁ Ἰακώβ, «μήπως λοιπὸν θὰ ἔλθωμεν ἐγὼ καὶ ἡ μητέρα σου νὰ σὲ προσκυνήσωμεν μέχρις ἐδάφους;»⁵. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῆ· καὶ πῶς ἐπαληθεύθη τὸ ὄνειρον, ἀφοῦ ἡ μητέρα του εἶχεν πεθάνει ἀπὸ πρὶν καὶ δὲν ἐπροσκύνησε τὸν υἱὸν της; Συνηθίζει πάντοτε ἡ Γραφή νὰ δηλώνη τὸ πᾶν ἀπὸ τὸ κυριώτερον. Ἐπειδὴ λοιπὸν «Κεφαλὴ τῆς γυναικὸς εἶναι ὁ ἄνδρας»⁶, «καὶ θὰ εἶναι», λέγει, «οἱ δύο ἓνα σῶμα»⁷, ἀφοῦ ἐπροσκύνησεν ἡ κεφαλὴ, φυσικὸν εἶναι ὅτι ἠκολούθησεν αὐτὴν καὶ ὅλον τὸ σῶμα. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας τὸ ἔκαμεν αὐτό, πολὺ περισσότερον καὶ ἐκείνη θὰ τὸ ἔκαμεν, ἐὰν δὲν προηρηπάζετο ἀπὸ τὴν ζωὴν. «Καὶ ἐπροσκύνησεν», λέγει, «εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μέ πίστιν ὁ Ἰακώβ ὅταν ἐπέθαιεν ἠυλόγησε τὸν καθένα

προτεκύνησαι ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ. Ὅρας ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸ πίστει ἐποίει, προσορῶν ὅτι βασιλικῶν γένους γενήσεται ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τεχθεὶς;

Ἐπεὶ οὖν ἐπέταξεν, ἄπερ ἐβούλετο, τῷ παιδί, μετ' οὗ
5 πολὺ, φησί, «μαθὼν Ἰωσήφ, ὅτι ἐνοχλεῖται ὁ πατήρ αὐτοῦ», ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶ τοῦ θανάτου, ὅτι ἤγγισαν τῆς τελευτῆς αἱ ἡμέραι, «Ιαθὼν τοὺς δύο υἱούς, ἦλθε πρὸς Ἰακώβ. Ἀπηγγέλη δὲ τοῦτο τῷ Ἰακώβ, καὶ ἐνισχύσας Ἰσραὴλ ἐκάθισεν ἐπὶ τὴν κλίνην». Ὅρα πῶς ἡ περὶ τὸν παῖδα φιλοσοφία
10 τὸν προσβύτην ἐνεύρου, καὶ ἡ προθυμία ἐνίκα τὴν ἀσθένειαν. Ἀκούσας γάρ αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, φησὶν, «Ἐκάθισεν ἐπὶ τὴν κλίνην». Καὶ ἰδὼν αὐτὸν, τὴν πατρικὴν φιλοσοφίαν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται, καὶ ἐπειδὴ ἔμελλε τελευτᾶν, τῇ εὐλογίᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ τειχίζει τοὺς παῖδας, μεγίστην αὐτοῖς ταύτην
15 παρουσίαν καταλιμπάνων, καὶ πλοῦτιον μηδέποτε δαπανηθῆναι δυνάμενον. Καὶ ὅρα πῶς ἄρχεται. Πρῶτον διηγεῖται τὴν ταρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένην εἰς αὐτὸν εὐνοίαν, καὶ τότε τὰς εἰς τοὺς παῖδας εὐλογίας ποιεῖται, καὶ φησιν «Ὁ Θεὸς μου ὤφθη μοι ἐν Λουζᾷ ἐν γῆ Χαναάν, καὶ εὐλόγησέ με, καὶ εἶ-
20 πέ μοι ἐγὼ ἀύξανῶ σε καὶ πληθυνῶ σε καὶ ποιήσω σε εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, καὶ δώσω σοι τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σέ εἰς κατ' ἄσχεσιν αἰώνιον».

Ἐπήγγελάι μοι, φησὶν, ὁ Θεός, ἡνίκα ἐν Λουζᾷ ὤφθη μοι, τοσοῦτον πληθῆναι μοι τὸ σπέρμα, ὡς συναγωγὰς ἐθνῶν
25 γενέσθαι ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὴν γῆν δὲ ταύτην ἐμεῖ καὶ τῷ σπέρματί μου δώσειν ὑπέσχετο. «Νῦν οὗτοι οἱ δύο υἱοί σου, οἱ

ἀπό τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἐπροσκύνησεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του»⁸. Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔκαμνε μὲ πίστιν, προβλέπων ὅτι θὰ εἶναι βασιλικοῦ γένους αὐτὸς ποὺ θὰ γεννηθῆ ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ;

Ἄφοῦ λοιπὸν παρήγγειλεν ὁ Ἰακώβ εἰς τὸ παιδί του ἐκεῖνα ποὺ ἤθελε, μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον, λέγει, «ὅταν ἔμαθεν ὁ Ἰωσήφ, ὅτι ὁ πατέρας του ἀσθενεῖ πολὺ βαριά, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου, ὅτι ἐπλησίασεν ἡ ἡμέρα τοῦ τέλους του, «Ἄφοῦ ἔλαβε τοὺς δύο υἱοὺς του, ἦλθε πρὸς τὸν Ἰακώβ. Ἀνηγγέλθη αὐτὸ εἰς τὸν Ἰακώβ, καὶ ἐνδυναμωθείς ὁ Ἰσραὴλ ἐσηκώθη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν κλίνην του». Πρόσεχε πῶς ἡ φιλοστοργία πρὸς τὸν υἱὸν ἐνδυνάμωσε τὸν γέροντα καὶ ἡ προθυμία ἐνικοῦσε τὴν ἀσθένειαν. Διότι, λέγει, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ἦτο ἐκεῖ παρών, «ἐσηκώθη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν κλίνην του». Καὶ ὅταν τὸν εἶδεν, φανερώνει τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν του πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνῃ, περιτειχίζει τὰ παιδιά του μὲ τὴν εὐλογίαν του, ἀφήνων αὐτὴν εἰς αὐτοὺς ὡς τὴν πιὸ μεγάλην περιουσίαν καὶ πλοῦτον, ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ δαπανηθῆ. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀρχίζει. Πρῶτα διηγεῖται τὴν εὐνοίαν ποὺ ἐξεδήλωσεν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν καὶ μετὰ εὐλογεῖ τὰ παιδιά του, καὶ λέγει· «Ὁ Θεὸς μου ἐφανερώθη εἰς ἐμένα εἰς τὴν Λουζᾶ τῆς γῆς Χανσᾶν καὶ μὲ εὐλόγησε καὶ μοῦ εἶπε· θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ πληθύνω καὶ θὰ σὲ κάνω γενάρχην πολλῶν ἐθνῶν, καὶ θὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν γῆν καὶ μετὰ ἀπὸ ἐσένα εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ νὰ τὴν ἔχουν αἰώνια».

Μοῦ ὑπεσχέθη, λέγει, ὁ Θεός, ὅταν ἐφανερώθη εἰς ἐμένα ἐνῶ εὐρισκόμουν εἰς τὴν Λουζᾶ, ὅτι τόσον πολὺ θὰ πληθύνῃ τοὺς ἀπογόνους μου, ὥστε νὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτοὺς πληθὸς ἐθνῶν, καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν γῆν εἰς ἐμένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μου. «Τώρα αὐτοὶ οἱ δύο υἱοὶ σου, ποὺ τοὺς ἀπέκτησες εἰς τὴν Αἴγυπτον,

γενόμενοί σοι ἐν Αἰγύπτῳ, ἐμοί εἰσιν Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆς, ὡς Ρουβὴν καὶ Συμεὼν, ἔσονται μοι». Τούτους, φησὶν, οὐς ἔοχες πρὸ τῆς παρουσίας τῆς ἐμῆς, ἐγὼ εἰς τὸν τῶν ἐμῶν τέκνων ἀοιθμὸν εἰσποιοῦμαι, καὶ ὁμοίως τοῖς ἐξ ἐμοῦ τεχθεῖσι τῆς παρ' ἐμοῦ εὐλογίας ἀπολαύσουσι. «Τὰ δὲ εἰς τὸ ἐξῆς

5 ἔκγονα, ὅσα ἂν γεννήσῃς μετὰ ταῦτα, σοὶ ἔσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν κληθήσονται ἐν τοῖς ἐκείνων κλήροις. Ἴσθι δὲ ὅτι καὶ ἡ μήτηρ σου Ραχήλ, ἠνίκα ἤγγισαι εἰς τὴν Βηθλέεμ, ἀπέθανε, καὶ κατώρουξα αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ἰδὼν τοὺς υἱοὺς Ἰωσήφ εἶπε· τίνας

10 σοὶ οὗτοι; Καὶ εἶπεν· υἱοὶ μου, οὓς ἔδωκέ μοι ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν Ἰακώβ· προσάγαγέ μοι αὐτούς, ἵνα εὐλογήσω αὐτούς. Καὶ ἤγγισεν αὐτοὺς πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐφίλησεν αὐτούς καὶ περιέλαβεν αὐτούς».

Ὅρα μοι τὸν προσβύτην, ὅπως σπεύδει καὶ ἐπείγεται εὐ-

15 λογηῖσθαι τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ. «Καὶ ἤγγισεν αὐτούς», φησὶ, «πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐφίλησεν αὐτούς, καὶ περιέλαβεν αὐτούς, καὶ εἶπε πρὸς Ἰωσήφ ἰδοὺ τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστιεργήθη, καὶ ἰδοὺ ἔδειξέ μοι ὁ Θεὸς καὶ τὸ σπέρμα σου». Μεγάλα μοι, φησὶ, παρέσχεν ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ πλέ-

20 ον ἢ προσεδόκησα· μᾶλλον δὲ ἄπερ οὐδέποτε προσεδόκησα. Οὐ γὰρ μόνον τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστιεργήθη, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τοὺς ἐκ σοῦ τεχθέντας ἐθεασάμην. «Καὶ ἐξήγαγεν αὐτούς», φησὶν, «Ἰωσήφ ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς». Ὅρα καὶ τοὺς πα-

25 δας πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπαίδευσε τὴν ὀφειλομένην τιμὴν ἀπονέμειν τῷ προσβύτῃ. Καὶ λαβὼν, φησὶν, Ἰω-

εἶναι ἰδικοί μου ὁ Ἐφραὶμ καὶ ὁ Μανασσῆς θὰ εἶναι εἰς ἔμένα ὡσάν ὁ Ρουβὴν καὶ Συμεών». Αὐτούς, λέγει, πού τοὺς ἀπέκτησες πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν μου ἐδῶ, ἐγὼ τοὺς ἀπαριθμῶ μεταξὺ τῶν ἰδικῶν μου τέκνων καὶ θ' ἀπολαύσουν τὰς εὐλογίας μου ὅμοια μὲ ἐκεῖνα πού ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἔμένα. «Τὰ δὲ ἐν συνεχείᾳ τέκνα ὅσα θὰ γεννήσῃς μετὰ ἀπὸ αὐτά, θὰ εἶναι ἰδικὰ σου ἢ θὰ ἔχουν τὸ ὄνομα αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν καὶ θὰ κληθοῦν νὰ λάβουν μέρος εἰς τοὺς κληρούς αὐτῶν. Γνώριζε δὲ ὅτι καὶ ἡ μητέρα σου ἡ Ραχήλ ἀπέθανε ὅταν ἐπλησίασα εἰς τὴν Βηθλεέμ, καὶ τὴν ἔθαψα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ὅταν εἶδε τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ εἶπε· Τί σχέσιν ἔχουν αὐτοὶ μὲ ἐσένα; Καὶ εἶπεν· εἶναι υἱοὶ μου, πού μοῦ τοὺς ἔδωσεν ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰακώβ· Ὁδήγησέ τους πλησίον μου διὰ νὰ τοὺς εὐλογίσω. Καὶ τοὺς ὠδήγησε πλησίον του. Ἐφίλησεν αὐτούς καὶ τοὺς ἀγκάλιασε».

Πρόσεχε σέ παρακαλῶ τὸν γέροντα, πῶς βιάζεται καὶ ἐπείγεται νὰ εὐλογήσῃ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰωσήφ. «Καὶ τοὺς ἐπλησίασε», λέγει, «πρὸς αὐτόν. Ἐφίλησεν αὐτούς καὶ τοὺς ἀγκάλιασε καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ δὲν ἐστερήθην τοῦ προσώπου σου καὶ ἀκόμη ὁ Θεὸς μοῦ ἔδειξε καὶ τοὺς ἀπογόνους σου». Μεγάλα, λέγει, πράγματα μοῦ ἐχάρισεν ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐπερίμενα· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνα πού δὲν τὰ ἐπερίμενα ποτέ. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἐστερήθην τοῦ προσώπου σου, ἀλλὰ νὰ εἶδα καὶ αὐτούς πού ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐσένα. «Καὶ ἐπῆρε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ αὐτούς ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γόνατα αὐτοῦ καὶ ἐπροσκύνησαν τὸν Ἰακώβ κλίνοντες τὸ πρόσωπον μέχρι τοῦ ἐδάφους». Πρόσεχε καὶ τὰ παιδιὰ πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ζωῆς των τὰ ἐδίδαξε νὰ ἀπονέμουν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὸν γέροντα. Καὶ τοὺς ἐπῆρε, λέγει, ὁ Ἰωσήφ καὶ τοὺς ὠδήγησε πλησίον του, σύμφωνα μὲ τὴν σειρὰν

σὴν κατὰ τὴν τῶν πρωτοτόκων προεδρίαν προσήγαγε τὸν Μανασσῆ, καὶ τότε τὸν Ἐφραΐμ.

3. Ἐνταῦθά μοι ὄρα τὸν δίκαιον τοὺς μὲν τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς ἤδη ὑπὸ τοῦ γήρως λοιπὸν ἀσθενεῖς κεκινημένον
 5 («Ἐβαρνώπησαν» γὰρ «οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ γήρως, καὶ οὐκ ἠδύνατο βλέπειν»), τοὺς δὲ τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς ἐρωμένους ἔχοντα, καὶ τῇ πίστει τὰ μέλλοντα ἤδη προορῶντα. Οὐδὲ γὰρ ἀνασχόμενος τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ ἐναλλάξας τὰς χεῖρας εὐλογῶν, τὴν προεδρίαν εἰς τὸν νέον ἐποίησται, προ-
 10 τάξας τὸν Ἐφραΐμ τοῦ Μανασσῆ. Καὶ φησὶν «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέσθησαν οἱ πατέρες μου». Σκόπει ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου, ὄρα ψυχὴν φιλόθεον. Οὐκ ἐτόλμησεν εἰπεῖν ὁ Θεός ᾧ εὐηρέσθησα· ἀλλὰ τί; «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέσθησαν οἱ πατέρες μου». Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; καίτοι πρὸ μικροῦ διηγούμε-
 15 νος ἔλεγεν, ὅτι «Ἐν Λουζᾶ ὤφθη μοι, καὶ ὑπέσχετο δώσειν ἐμοὶ καὶ τῷ σπέρματί μου πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν ποιήσῃ τὸ σπέρμα μου». Καὶ οὕτως ἐναργῆ ἔχων τὰ δείγματα τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εὐνοίας, ἔτι κατεσιωπημένην εἶχε τὴν διάνοιαν, καὶ φησὶν «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέσθησαν
 20 οἱ πατέρες μου ἐνώπιον αὐτοῦ, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ». ἔτι πάλιν «Ὁ Θεός ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου».

Σκόπει καὶ διὰ τοῦτου πάλιν τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν. Οὐ λέγει τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγεννημένα διηγεῖται, καὶ φησὶν «Ὁ
 25 τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης». Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος τὰ κατ' ἐμὲ οικονομίας. Οὕτω καὶ πρόην ἔλεγεν «Ἐν γὰρ τῇ σάβδῳ μου ταύτῃ διέβην τὸν Ἰορδάνην, καὶ ἰδοὺ νῦν γέγονα εἰς δύο

τῆς γεννήσεώς των, πρῶτα τὸν Μανασσῆ καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τὸν Ἐφραΐμ.

3. Ἐδῶ σὲ παρακαλῶ πρόσεχε τὸν δίκαιον, πού ἔχει μὲν ἤδη ἐξησθηνμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος ἐξ αἰτίας τῶν γηρατειῶν (Διότι λέγει, «ἐξησθένησαν οἱ ὀφθαλμοί του ἐξ αἰτίας τῶν γηρατειῶν καὶ δέν ἤμποροῦσε νὰ βλέπῃ»), ἀλλ' ἔχει ὑγιεστάτους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας καὶ μὲ τὴν πίστιν προβλέπει ἤδη τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Διότι δέν ἐτήρησε τὴν σειρὰν μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς ὠδήγησεν ὁ Ἰωσήφ, ἀλλὰ διασταυρώσας τὰ χέρια του καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς ἔδωσε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν νέον, προτάξας τὸν Ἐφραΐμ τοῦ Μανασσῆ. Καὶ λέγει· «Ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου». Πρόσεχε ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου, πρόσεχε ψυχὴν φιλόθεον. Δέν ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ, ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον εὐηρέστησα· ἀλλὰ τί λέγει; «Τὸν ὁποῖον εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου». Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; ἂν καὶ βέβαια πρό ὀλίγου διηγούμενος ἔλεγεν, ὅτι «ἐφανερῶθη εἰς ἐμένα εἰς τὴν Λουζᾶ καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ ὅλην τὴν γῆν εἰς ἐμένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μου καὶ ὅτι θ' αὐξήσῃ τοὺς ἀπογόνους μου εἰς πληθος ἐθνῶν». Καὶ ἂν καὶ εἶχε τόσον καθαρὰ τὰ δείγματα τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, ὅμως εἶχεν ἀκόμη συνεσταλμένην τὴν διάνοιάν του, καὶ λέγει· «Ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφάνησαν εὐάρεστοι οἱ πατέρες μου, ὁ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ». Ἐπειτα πάλιν· «Ὁ Θεός πού μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου».

Πρόσεχε πάλιν καὶ μὲ αὐτό τὴν ὑπερβολικὴν εὐγνωμοσύνην του. Δέν ἀναφέρει τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, ἀλλὰ διηγεῖται τὰ ὅσα ἔκαμεν ὁ Θεός εἰς αὐτόν καὶ λέγει· «Ὁ ὁποῖος μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἕως αὐτὴν τὴν ἡμέραν». Αὐτὸς δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνος πού ἐρρύθμισε τὰ τῆς ζωῆς μου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι σήμερα. Ἔτσι καὶ προηγουμένως ἔλεγε· «Μὲ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ράβδον μου ἐπέρασα τὸν Ἰορδάνην, καὶ νὰ τώρα ἔγινον κύριος δύο

παρομβολίας». Καὶ νῦν τὸ αὐτὸ πάλιν ἑτέροις ῥήμασι φησιν
 «Ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγ-
 γελος ὁ ρυθόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν». *Εὐχαρίστον*
 γνώμης τὰ ῥήματα, φιλοθέου ψυχῆς καὶ ἐχούσης ἐναύλους
 5 τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας τῇ μνήμῃ. Ἐκείνος, φησὶν, ὃ οἱ
 πατέρες μου εὐηρέστησαν, ὁ ἐμὲ διαθρόεψας ἐκ νεότητος ἕως
 τοῦ παρόντος, ὁ ἐξ ἀρχῆς πάντων με τῶν κακῶν ρυσάμενος,
 ὁ τοσαύτην περὶ ἐμὲ κηδεμονίαν ἐπιδειξάμενος, αὐτὸς «Ἐν-
 λογήσει τὰ παιδία ταῦτα» καὶ ἐκκληθήσεται ἐν αὐτοῖς τὸ ὄ-
 10 νομά μου, καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου Ἀβραὰμ καὶ Ἰσα-
 ἀκ, καὶ πληθυνθεῖσιν εἰς πλῆθος πολὺ ἐπὶ τῆς γῆς.

Εἶδες ὁμοῦ καὶ σύνεσιν καὶ ταπεινοφροσύνην; Σύνεσιν
 μὲν, ὅτι τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς προσορῶν τὸν Ἐβραῖον
 προσέταξε τοῦ Μανασσῆ ταπεινοφροσύνην δέ, ὅτι οὐδαμοῦ
 15 εἴη οἰκειάς ἀρετῆς μνήμην ἐποίησται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πα-
 τέρων εὐαρεστούσεως. καὶ ἀπὸ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων
 εὐεργεσιῶν τὴν εὐχὴν καὶ τὴν εὐλογίαν αὐτοῖς ἐπηύξατο.
 Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰακώβ προσορῶν τὰ μέλλοντα, οὕτως εἰς αὐτοὺς
 εὐλογίαν πεποίηται, ὁ δὲ Ἰωσήφ ὄρων τὸν νεώτερον προκρι-
 20 θέντα τοῦ πρωτοτόκου, καὶ θαρὺν αὐτὸ λογισάμενος, εἶπε. φη-
 σὶν, ὡς οὗτος ὁ πρωτότοκος· ἐπίθες τὴν δεξιάν σου ἐπὶ τὴν κε-
 φαλήν αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἶπεν· οἶδα, τέκνον, οἶ-
 δα. Καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαόν, καὶ οὗτος ὑψωθήσεται, ἀλλ'
 ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μεῖζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρ-
 25 μα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν. Μὴ νομίσης με, φησὶν,
 ἀλλῶς συντηχία τινὶ τοῦτο πεποιηκέναι, μηδὲ δι' ἄγνοιαν.
 Οἶδα γάρ, καὶ προσορῶν τὰ ὑστερον ἐσόμενα, οὕτω τὴν εἰς

στρατοπέδων»⁹. Καί τώρα τὸ ἴδιον πάλιν λέγει μὲ ἄλλα λόγια· «Ὁ ὁποῖος μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἕως αὐτὴν τὴν ἡμέραν, ὁ ἄγγελος ποῦ μὲ ἔσωσεν ἀπὸ ὅλα τὰ κακά». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια ψυχῆς γεμάτης ἀπὸ εὐγνωμοσύνην, εἶναι λόγια φιλοθέου ψυχῆς, ποῦ ἔχει εἰς τὴν μνήμην τῆς ζωηρὰ ἐντυπωμένας τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος, λέγει, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφάνησαν εὐάρεστοι οἱ πατέρες μου, ὁ ὁποῖος μὲ διέθρεψεν ἀπὸ τὴν νεότητά μου μέχρι σήμερα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ ἔσωσεν ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, ὁ ὁποῖος ἔδειξεν εἰς ἐμένα τόσῃν φροντίδα, αὐτὸς «ἄς εὐλογῆσῃ αὐτὰ τὰ παιδιά· καὶ ἄς λάβουν αὐτὰ τὸ ὄνομά μου καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ, καὶ ἄς γίνουν μέγα πληθος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Εἶδες μαζί καὶ σύνεσιν καὶ ταπεινοφροσύνην; Σύνεσιν μὲν, διότι προβλέπων μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως ἔθεσε τὸν Ἐφραὶμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ ταπεινοφροσύνην δέ, διότι πουθενὰ δὲν ἐμνημόνευσε τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, ἀλλὰ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν εὐχὴν καὶ τὴν εὐλογίαν ἐπικαλούμενος τὴν εὐαρέστησιν τῶν πατέρων του εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὰς εὐεργεσίας τὰς γενομένας εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἰακώβ προβλέπων τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἔτσι εὐλογεῖ αὐτούς, ὁ δὲ Ἰωσήφ, βλέπων τὸν νεώτερον νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὸν πρωτότοκον, ἐπειδὴ τὸ ἐθεώρησεν αὐτὸ βαρὺ, εἶπε, λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ πρωτότοκος· θέσε τὴν δεξιὰν εἰς τὴν κεφαλὴν. Καὶ δὲν ἠθέλησεν, ἀλλ' εἶπε· τὸ γνωρίζω, τέκνον μου, τὸ γνωρίζω. Καὶ αὐτὸς θὰ γίνῃ σπουδαῖος εἰς τὸν λαόν του, καὶ αὐτὸς θὰ ὑψωθῆ, ἀλλ' ὁ ἀδελφός του ὁ νεώτερος θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν, καὶ οἱ ἀπόγονοί του θ' αὐξηθοῦν εἰς πληθος ἐθνῶν». Ἡ νομίσης, λέγει, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανα ἔτσι ἀπλῶς καὶ εἰς τὴν τύχην, οὔτε ὅτι τὸ ἔκανα ἀπὸ ἀγνοίαν. Διότι τὸ γνωρίζω, καὶ ἐπειδὴ προβλέπω ἐκεῖνα ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, διὰ

αὐτὸν εὐλογίαὶν ἐποιησάμην. Εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχει τὴν προεδρίαν ὁ Μανασσῆς, ἀλλ' «Ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Τοῦτο δὲ ὅλον ἐγίνετο, ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἔμειλεν ἡ βασιλεία ἀναδείκνυσθαι. **5** Λιὰ τοῦτο ἤδη προαναγγωνῶν τὰ μέλλοντα, οὕτω τὴν εἰς αὐτὸν εὐλογίαὶν ἐποιήσατο.

«Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς λέγων· ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται Ἰσραήλ, λέγοντες· ποιήσαι σε ὁ Θεὸς ὡς Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆ. Καὶ ἔθηκε τὸν Ἐφραΐμ ἔμπροσθεν τοῦ Μανασσῆ». Οὕτως ἔσονται, γηροί, περιφανεῖς ἀμφότεροι, ὡς πάντας εὐχῆς **10** ἔργον ποιεῖσθαι εἰς τὴν τούτων ἐλθεῖν περιφάνειαν· ὅμως ὁ Ἐφραΐμ πρότερος ἔσται τοῦ Μανασσῆ. Ὁρᾶς πῶς ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις προεμήνηεν αὐτῷ κινούμενος Πνεύματι. οὕτω τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ ἐνλόγει, τὰ μετὰ τοσοῦτον ἐσόμενα χρό- **15** νων, ὡς ἤδη παρόντα, καὶ ἐνὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρώμενα, οὕτω προβλέπων; Τοιοῦτον γὰρ ἡ προφητεία. Καὶ καθάπερ οἱ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὶ οὐδὲν πλέον τῶν ὁρωμένων καρτασθῆναι δύνανται, οὕτω καὶ οἱ τῆς πίστεως οὐ τὰ ὁρώμενα βλέπουσιν, ἀλλ' ἐκεῖνα φαντάζονται, ἃ μετὰ πολλὰς ἕστερον γενεὰς ἔσε- **20** σθαι μέλλει. Καὶ τοῦτο ἀκριβέστερον εἴσεσθε ἐκ τῶν εὐλογιῶν, ὧν εἰς τοὺς οἰκείους ποιεῖται παῖδας.

Ἄλλ' ἴνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, καὶ πολὺν ὑμῖν τὸν κόπον παρέχωμεν, ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημένοις, εἰς τὴν ἐξῆς τὴν πρὸς τοὺς παῖδας εὐλογίαὶν ταμιευσόμεθα, ἐκεῖνο πα- **25** ρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ζηλοῦν τὸν δίκαιον τοῦτον, καὶ τοιαύτας κληρονομίας τοῖς παισὶ καταλιμπάνειν τοῖς ἐαν-

τοῦτο ἔδωσα εἰς αὐτὸν τὴν εὐλογίαν. Διότι, ἂν καὶ ὁ Μανασσῆς ἔχει τὰ πρωτεῖα ἐκ φύσεως, ἀλλ' ὅμως «Ὁ νεώτερος θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸν καὶ οἱ ἀπόγονοί του θ' αὐξηθοῦν εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Ὅλα δὲ αὐτὰ συνέβαιναν, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸν ἐπρόκειτο ν' ἀναδειχθῆ ἡ βασιλεία. Διὰ τοῦτο προλέγων ἤδη ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, ἐνήργησεν ἔτσι καὶ ἔδωσε τὴν εὐλογίαν εἰς αὐτόν.

«Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς, λέγων' εἰς τὸ πρόσωπόν σας θὰ εὐλογηθῆ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, καὶ ὅλοι θὰ λέγουν' μακάρι νὰ σὲ κάνῃ ὁ Θεὸς ὡσάν τὸν Ἐφραῖμ καὶ τὸν Μανασσῆ. Καὶ ἔβρεσε τὸν Ἐφραῖμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ». Καὶ οἱ δύο, λέγει, θὰ γίνουν τόσοι ἐνδοξοὶ, ὥστε ὅλοι νὰ εὐχωνται νὰ ἐπιτύχουν τὴν δόξαν αὐτῶν' ὅμως ὁ Ἐφραῖμ θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Μανασσῆ. Βλέπετε πῶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ προέλεγεν αὐτά, καὶ ὁδηγούμενος ἀπὸ προφητικὸν πνεῦμα ἐνεργοῦσεν ἔτσι καὶ εὐλογοῦσε τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ, καὶ προέβλεπεν ἤδη ὡσάν παρόντα καὶ ὀλεπόμενα ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ τόσον πολὺν χρόνον; Διότι αὐτὴν τὴν δυνατότητα ἔχει ἡ προφητεία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος δὲν ἠμποροῦν νὰ φαντασθοῦν τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ βλέπουν, ἔτσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως δὲν βλέπουν ἐκεῖνα ποῦ βλέπονται μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ φαντάζονται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον μετὰ ἀπὸ πολλὰς γενεάς. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ γνωρίσετε ἀκριβέστερα ἀπὸ τὰς εὐλογίας ποῦ δίδει εἰς τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ μακρύνωμεν τὸν λόγον καὶ σὰς κουράζωμεν πάρα πολὺ, ἀφοῦ ἀρκεσθοῦμεν εἰς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν θὰ διαφυλάξωμεν τὴν εὐλογίαν τῶν τέκνων τοῦ Ἰωσήφ διὰ τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν, ἐφοῦ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας δι' αὐτὸ καὶ μόνον, νὰ μιμησθε αὐτὸν τὸν δίκαιον καὶ νὰ ἀφήνετε εἰς τὰ παιδιά σας τέτοιας

τῶν, αἱ μηδέποτε παρὰ τινος βλάβην δέξασθαι δύνανται. Αἱ γὰρ τῶν χρημάτων πολλάκις καὶ ὄλεθρον ἔτεχον τοῖς διαδεξαμένοις, καὶ ἐπιβουλὰς, καὶ πολλὸν τὸν κίνδυνον, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν ὑποπιεῦσαι ποτε. Θησαυρός γάρ ἐστι
 5 δαπανηθῆναι μὴ δυνάμενος, θησαυρός ἐστὶν ἀνάλωτος, θησαυρός ἐστὶν οὐκ ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς, οὐ ληστῶν ἐφόδῳ, οὐκ οἰκειῶν κακενοργίᾳ, οὐκ ἄλλῳ τοιοῦτῳ τινὶ ἐλαττωθῆναι δυνάμενος, ἀλλὰ διηρηκῶς μένει· πνευματικὸς γάρ ἐστι, καὶ οὐκ εἰκὼν ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπιβουλαῖς· ἀλλ' ἐὰν οἱ δεξά-
 10 μενοι ρήγειν θούλωται, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν συναποδημεῖ ζῶν καὶ τὰς αἰωνίους προεπιτελεῖ σκηνάς.

4. Μὴ τοίνυν χορήματα συλλέγειν σπουδάζομεν, καὶ ταῦτα τοῖς παισὶ κατωλιμπάνειν, ἀλλ' ἀρετὴν αὐτοῖς παιδεύομεν, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐνλογίαν αὐτοῖς ἐλευχώμεθα. Αὕτη
 15 γάρ, αὕτη ἡ μεγίστη περιουσία, οὗτος ὁ ἄφατος πλοῦτος, ὁ ἀδαπάνητος, ὁ καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὴν περιουσίαν πλείονα ἐργαζόμενος. Οὐδὲν γὰρ ἀρετῆς ἴσον, οὐδὲν ταύτης ἰσχυρότερον· κἂν αὐτὴν μοι τὴν βασιλείαν εἴποις, καὶ τὸν τὸ διῶδημα περιζεῖμενον, εἰ μὴ ταύτην ἔχοι, παντὸς πένητος ῥάκια πε-
 20 ριβεβλημένον ἀθλιώτερος ἔσται. Τί γὰρ αὐτὸν τὸ διάδημα δυνήσεται ὡς ελῆσαι, ἢ ἡ πορροῖς, ἢ τὸ τῆς οἰκείας ραθυμίας προδεδουμένον; Μὴ γὰρ ἀξιωμάτων τῶν ἔξωθεν οἶδε διαγορῶν ὁ Δεσπότης; μὴ γὰρ προσώπων δυσωπεῖται περιφανεία; Ἐν ἔσθιν ἐκεῖ τὸ ζητούμενον, ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῆς ἀρετῆς
 25 τὰς θύρας ἐστὶν εὔρειν ἠνεωγμένας τῆς πρὸς αὐτὸν παρη-

κληρονομίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βλαβοῦν ποτέ ἀπὸ κανένα. Διότι αἱ κληρονομίαι τῶν χρημάτων πολλές φορές καὶ καταστροφὴν ἐπροξένησαν εἰς ἐκείνους ποὺ τὰς ἐδέχθησαν καὶ ἐπιβουλὰς καὶ μεγάλον κίνδυνον, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τίποτε παρόμοιον δὲν εἶναι δυνατόν ποτέ νὰ ὑποπτευθῆ. Διότι εἶναι θησαυρὸς ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δαπανηθῆ, εἶναι θησαυρὸς ἀπόρρητος, εἶναι θησαυρὸς ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐλαττωθῆ ἀπὸ ἐπιβουλὰς ἀνθρώπων, οὔτε ἀπὸ ἔφοδον ληστῶν, οὔτε ἀπὸ τὰς ὁολιότητας τῶν δούλων, οὔτε ἀπὸ κάποιο ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ παραμένει αἰώνιος· διότι εἶναι πνευματικὸς θησαυρὸς καὶ δὲν προσβάλλεται ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους ἐπιβουλὰς· ἀλλ' ἐὰν θέλουν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐδέχθησαν νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὸν μὲ προσοχὴν καὶ σωφροσύνην, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μεταβαίνει μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ τὰς αἰωνίους σκηνὰς διακοσμεῖ.

4. Ἄς μὴ φροντίζωμεν λοιπὸν νὰ συγκεντρῶνωμεν χρήματα καὶ νὰ τὰ ἀφήνωμεν αὐτὰ εἰς τὰ παιδιά μας, ἀλλ' ἄς τοὺς ἀσχοῦμεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἄς παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ τοὺς δίδῃ τὴν εὐλογίαν του. Διότι αὐτὴ, αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη περιουσία, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπερίγραπτος πλοῦτος, ὁ ἀδαπάνητος, ποὺ καθημερινὰ κάμνει τὴν περιουσίαν μεγαλυτέραν. Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει ἴσον μὲ τὴν ἀρετὴν, τίποτε ἰσχυρότερον ἀπὸ αὐτὴν· καὶ ἂν ἀκόμη μοῦ ἀναφέρῃς τὴν ἰδίαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκεῖνον ποὺ φορεῖ τὸ βασιλικὸν διάδημα, ἐὰν δὲν ἔχη αὐτὴν, θὰ εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ ὁποιονδήποτε πτωχὸν ποὺ εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ ράκια. Διότι τί θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὠφελήσῃ τὸ βασιλικὸν στέμμα αὐτὸν, ἢ ἡ πορφύρα, τὴν στιγμὴν ποὺ θὰ ἔχη προδοθῆ ἀπὸ τὴν ραθυμίαν του; Μήπως δηλαδὴ ὁ Κύριος συνηθίζει νὰ ξεχωρίζῃ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἀξιώματα; μήπως ὑποχωρεῖ ἀπὸ τὰς παρακλήσεις τῶν προσώπων ποὺ περιβάλλονται ἀπὸ δόξαν; Ἐνα εἶναι τὸ ζητούμενον ἐκεῖ, ἀπὸ τὰς πράξεις τῆς ἀρετῆς εἶναι δυ-

σίας· ὡς ὁ μὴ ἐντεῦθεν τὴν παρορησίαν κτησάμενος, ἐν τοῖς ἠτιμωμένοις καὶ ἀπαρορησιάστοις γενήσεται.

Τοῦτο εὖν ἅπαντες σκοποῦμεν, καὶ τοὺς ἡμετέρους παῖδας διδάσκωμεν ταύτην πάντων προτιμῶν, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὴν
 5 τῶν χρημάτων περιοουσίαν. Αὕτη γάρ, αὕτη πολλάκις καὶ κώλυμα πρὸς τὴν ἀρετὴν γίνεται, ὅταν μὴ εἰδῆ τοῖς χρήμασιν ὁ νέος εἰς δέον κεχορηθῆαι. Καὶ καθάπερ τὰ παιδία τὰ μικρά, ἐπειδὴν μαχαίρας ἐπιλάβηται ἢ ξίφος, διὰ τὸ μὴ εἰδέναί δε-
 10 ὄντως κεχορηθῆαι, πολλάκις εἰς προὔπιον ἑαυτῷ κίνδυνον ἐμβάλλει, ὅθεν οὐδὲ ἀγιῶσιν αἱ μητέρες ἀδεῶς τῶν τοιούτων ἐγὰπιεσθαι, οὕτω δὴ καὶ οἱ νέοι, ἐπιθὰν χρημάτων περιοουσίαν διαδέξονται, διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτοῖς δεόντως κεχορηθῆαι, εἰς προσηγῆ κίνδυνον ἑαυτοῦς περιπεῖρουσι, τὸν ἁόστον τῶν ἁμαρτημάτων ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς συλλέγοντες. Αἱ γὰρ τρυ-
 15 γαί, καὶ αἱ ἄποιοι ἡδοναί, καὶ τὰ μυρία κακὰ ἐντεῦθεν τίκται· οὐχ ἀπλῶς ἀπὸ χρημάτων λέγω, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μὴ εἰδέναί προσηκόντως αὐτοῖς κεχορηθῆαι τοὺς ταῦτα διαδεξαμένους. Αἰὰ τοῦτο καὶ σοφός τις ἔλεγεν· «Ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος, ὃ μὴ ἐστιν ἁμαρτία». Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἄβραάμ πλούσιος ἦν, καὶ
 20 ὁ Ἰωβ πλούσιος ἦν, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλοῦτου παρεβλάβησαν, ἀλλὰ καὶ μερίζοντως εὐδοκίμησαν. Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; «Οἱ οὐκ εἰς οἰκείαν ἀπόλαυσιν μόνον τοῦτο ἐξέχρηγτο, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων παραμυθίαν, καὶ τὰς τῶν δεομένων διορθούμενοι πενίας, καὶ ἡ οἰκία αὐτῶν παντὶ ξένῳ
 25 ἦν ἀνεωγμένη». Ἄκουε γὰρ ἐνὸς αὐτῶν λέγοντος· «Εἰ δὲ καὶ ἐξῆλθέ τις ἐκ τοῦ οἴκου μου κόλπω κενῷ, καὶ ἀδύνατοι δέ,

νατὸν νὰ εὕρη κανεὶς ἀνοιγμένας τὰς θύρας τῆς παρρησίας ἐνώπιον αὐτοῦ· διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀπέκτησεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν παρρησίαν, θὰ εὐρεθῆ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀτιμασμένους καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν παρρησίαν.

Αὐτὸ λοιπὸν ἄς φροντίζωμεν ὅλοι καὶ ἄς διδάσκωμεν εἰς τὰ παιδιὰ μας νὰ προτιμοῦν αὐτὴν ἀπὸ ὅλα, καὶ νὰ μὴ θεωροῦν ὡς τίποτε τὴν περιουσίαν τῶν χρημάτων. Διότι αὐτὴ, αὐτὴ πολλές φορές καὶ ἐμπόδιον γίνεται πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὅταν δὲν γνωρίζῃ ὁ νέος νὰ χρησιμοποιῇ τὰ χρήματα ὅπως πρέπει. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ τὰ παιδιὰ, ὅταν λάβουν εἰς τὰ χέρια των μαχαίρι ἢ ξίφος, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν ὅπως πρέπει, πολλές φορές ὀδηγοῦνται εἰς σίγουρον κίνδυνον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὰ ἀφήνουν αἱ μητέρες των ἐλεύθερα νὰ τὰ ἐγγίξουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ νέοι, ὅταν κληρονομήσουν περιουσίαν χρημάτων, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν ὅπως πρέπει, ὀδηγοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς ὀλοφάνερον κίνδυνον, συγκεντρώνοντες ἀπὸ ἐδῶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὸ φορτίον τῶν ἀμαρτιῶν. Διότι ἀπὸ ἐδῶ γεννῶνται αἱ τρυφαὶ καὶ αἱ παράλογοι ἡδοναὶ καὶ τὰ ἀμέτρητα κακὰ· δὲν ἐννοῶ ἀπλῶς ἀπὸ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν ὅπως πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ τὰ κληρονομοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Καλὸς εἶναι ὁ πλοῦτος, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀμαρτία»¹⁹. Διότι καὶ ὁ Ἄβραάμ ἦτο πλούσιος, καὶ ὁ Ἰωβ ἦτο πλούσιος, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐβλάβησαν εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ εὐδοκίμησαν περισσότερο. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Διότι δὲν ἐχρησιμοποίησαν αὐτὸν μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν των ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν παρηγορίαν τῶν ἄλλων, ἀπήλλασσον τοὺς πτωχοὺς ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἡ οἰκία των ἦτο ἀνοικτὴ διὰ κάθε ξένον. Διότι ἄκουε ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ λέγει· «Κανένας δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν μου μὲ ἄδεια χέρια, καὶ οἱ ἀδύνατοι δέ, ἐὰν κάποτε εἶχαν ἀνάγκην, ἔλαβον τὴν βοή-

εἴ ποτε εἶχον χρεῖαν, οὐκ ἀπέτυχον». Καὶ οὐ μόνον τὴν διὰ
 χρημάτων ἐπικουρίαν εἰς τοὺς δεομένους ἐπεδείκνυτο, ἀλλὰ
 καὶ τὴν διὰ τῆς προσιασίας πρόνοιαν. «Ἐγὼ γὰρ ἤμην», φη-
 σί, «ποὺς χωλῶν, ὀφθαλμὸς δὲ τυφλῶν, καὶ ἐκ μέσου ὑδόν-
 5 των ἐξέσπασα ἄρπαγμα».

Ὅραξ αὐτὸν καὶ προνοῦντα τῶν ἀδικουμένων, καὶ
 ἀντὶ τῶν πεπηρωμένων μελῶν ἅπασι γινόμενον; Τοῦ-
 τον ἄπαρτίας ἐχορῆν ζηλοῦν τὸν πρὸ τοῦ νόμου, τὸν πρὸ
 τῆς χάριτος τοσαύτην φιλοσοφίαν ἐπιδειξάμενον, καὶ ταῦ-
 10 τα οὐδὲ διδάσκαλον ἐσχηκότα, οὔτε προγόνους ἐναρέ-
 τους, ἀλλὰ οἴκοθεν καὶ ἀπὸ γνώμης ὀρθῆς ἐπὶ τὴν χρησιμὴν
 ταύτην πολιτείαν ἐλθόντα. Καὶ γὰρ ἕκαστος ἡμῶν ἐν αὐτῇ
 τῇ φύσει ἐναποκειμένην ἔχει τὴν γνώσιν τῆς ἀρετῆς· καὶ εἰ
 μή τις δουληθῇ ἀπὸ ραθυμίας τὴν οἰκείαν προδοῦναι εὐγένει-
 15 αν, οὐκ ἄν ποτε ταύτης ἀμοιρῆσαι. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς
 ταύτην ἐλομένους, καὶ μετὰ ἀκριθείας ταύτην κατορθώσαντας
 καὶ τῶν ἐν ἐπαγγελίαις κειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐ-
 τὸν ἐπιτωχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δό-
 20 ξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
 ῶνων. Ἄμήν.

11. Ἰωθ. 31, 34 καὶ 31, 18.

12. Ἰωθ. 29, 15· 17.

θειάν μου»¹¹. Καί ὄχι μόνον ἐπρόσφεραν τήν διὰ τῶν χρημάτων βοήθειάν των εἰς ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκην, ἀλλά ἐφρόντιζαν καί διὰ τήν προστασίαν των. Διότι λέγει· «Ἐγὼ ἤμουν στήριγμα τῶν χλωῶν, ὀφθαλμός τῶν τυφλῶν καί μέσα ἀπό τὰ δόντια τῶν ἀδίκων ἤρπαξα ἐκεῖνο πού εἶχον ἀρπάξει αὐτοί»¹².

Βλέπεις αὐτόν καί νά φροντίζει τοὺς ἀδικουμένους καί νά παίρνη εἰς ὅλους τήν θέσιν τῶν ἀναπήρων μελῶν των; Αὐτόν ἔπρεπε ὅλοι νά μιμούμεθα πού ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον, πού ἐπέδειξε τόσῃν μεγάλην εὐσέβειαν πρὶν ἀπὸ τήν Χάριν, καί ὅλα αὐτὰ ἂν καί δέν εἶχε διδάσκαλον, οὔτε προγόνους ἐναρέτους, ἀλλ' ἀπὸ μόνος του καί μέ τήν ὀρθήν κρίσιν του ἠκολούθησεν αὐτόν τόν ἐνάρετον τρόπον ζωῆς. Καθ' ὅσον ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει μέσα εἰς τήν ἰδίαν τήν φύσιν του τήν γνῶσιν τῆς ἀρετῆς· καί ἐάν κάποιος δέν θελήσῃ νά προδώσῃ τήν εὐγένειάν του αὐτήν μέ τήν ραθυμίαν του, ποτέ δέν θά συνέβαινε νά στερηθῇ αὐτήν. Εἶθε δέ νά συμβῇ ὅλοι μας νά προτιμήσωμεν αὐτήν καί νά τήν ἐφαρμόσωμεν μέ κάθε ἀκρίβειαν, ὥστε νά ἐπιτύχωμεν καί τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ πού ἐπιφυλάσσονται δι' αὐτοὺς πού ἀγαποῦν αὐτόν, μέ τήν χάριν καί φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μέ τὸν ὁποῖον εἰς τόν Πατέρα, συγχρόνως δέ καί εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καί ἡ τιμή, τώρα καί πάντοτε καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ'

(Γεν. 48, 21 - 50, 26)

«Εἶπε δέ», φησὶν, «Ἰσραὴλ τῷ Ἰωσήφ· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀποστρέψει ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων ὑμῶν. Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαιρέσιον παρὰ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρα μου καὶ τόξῳ».

1. Προφῆν ἐπαγγειλάμενος τέλος ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ τὸν
 10 Ἰακώβ ὑποθέσει, εἰς μῆκος ἡμῶν ἐκιαθέσιος τοῦ λόγου, τὴν ὑπόσχεσιν πᾶσαν εἰς πέρας ἀγαγεῖν οὐκ ἰσχύομεν. Αὐτὸ βούλομαι σήμερον τὰ προφῆν ἡμῶν ἐκείθεν ἀπολειφθέντα εἰς μέσον προθεῖναι. Ἴνα οὕτω καὶ νῦν, Θεοῦ διδόντος, τὸ τέλος ἐπιθῶμεν. Ἀναγκαῖον δὲ πρότερον ὑπομνήσαι τὴν ὑμετέραν
 15 ἀγάπην, καὶ δεῖξαι μέχρι τίνος τότε τὸν λόγον στήσαντες, οὕτω τὴν διδασκαλίαν κατελύομεν. Ἴστε δήπου καὶ μέμνησθε, ὅτι ἠγάπα τοὺς τοῦ Ἰωσήφ παῖδας μέλλον ὁ δίκαιος εὐλογεῖν, τὸν Ἐφραῖμ τοῦ Μανασσῆ προέθηκε, καὶ ταῦτα τοῦ πατρὸς δυοχεράνατος, πρὶν ὅν καὶ εἶπεν, «Οἶδα, τέκνον καὶ
 20 οὗτος ἔσται εἰς λαόν, καὶ οὗτος ὑψωθήσεται· ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μεῖζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται Ἰσραὴλ, λέγοντες ποιῆσαι σε ὁ Θεὸς ὡς Ἐφραῖμ καὶ Μανασσῆ· καὶ ἔθηκε τὸν Ἐ-
 25 φραῖμ ἔμπροσθεν τοῦ Μανασσῆ». Μέχρι τούτου γενόμενοι,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ'

(Γεν. 48, 21 - 50, 26)

«Εἶπε», λέγει, «ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ ἐγὼ πεθαίνω καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί σας καὶ θὰ σὰς ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν χώραν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων σας. Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σῆκιμα τὴν πιὸ ἐξαιρετικὴν μερίδα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀδελφούς σου καὶ πού τὴν ἐπῆρα μὲ μάχαιραν καὶ τόξον».

1. Εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν σὰς ὑπεσχέθην νὰ τελειώσωμεν τὴν διήγησιν σχετικὰ μὲ τὸν Ἰακώβ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπεξετάθη πολὺ ὁ λόγος, δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ὑπόσχεσιν. Διὰ τοῦτο θέλω σήμερα νὰ σὰς ἐκθέσω τὰ ὅσα παρελείψαμεν ἐκεῖ, ὥστε ἔτσι, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, νὰ τερματίσωμεν σήμερα τὴν διήγησιν. Ἀνάγκη δὲ εἶναι προηγουμένως νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ νὰ σὰς ἀναφέρω εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταματήσαμεν ἐκεῖ τὸν λόγον καὶ ἐτερματίσαμεν ἔτσι τὴν διδασκαλίαν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ ἐνθυμηθεῖτε, ὅτι, ὅταν ἐπρόκειτο ὁ δίκαιος νὰ εὐλογῆσῃ τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ, ἔθεσε τὸν Ἐφραῖμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ, καὶ ἐπειδὴ ὁ πατέρας των ἐδυσανασχέτησε, εἶπε πρὸς αὐτόν· «Τὸ γνωρίζω, τέκνον μου· καὶ αὐτὸς θ' ἀποκτήσῃ πολλοὺς ἀπογόνους καὶ θὰ ὑψωθῇ καὶ αὐτὸς, ἀλλ' ὁ νεώτερος ἀδελφός του θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν, καὶ οἱ ἀπόγονοί του θ' αὐξηθοῦν εἰς πλῆθος ἐθνῶν. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, λέγων· Μὲ ἐσὰς θὰ εὐλογηθῇ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅλοι θὰ λέγουν· Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ σὲ κἀνῃ ὡσάν τὸν Ἐφραῖμ καὶ τὸν Μανασσῆ· καὶ ἔθεσε τὸν Ἐφραῖμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ». Μέχρις ἐδῶ ἐφθάσαμεν καὶ ἐσταματήσαμεν τὴν διδασκαλίαν, διὰ νὰ μὴ κουράσω-

ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι ὑμῶν τὴν μνήμην, ἐπαυσάμεθα τῆς διδασκαλίας· ἀλλ' εἰ δοκεῖ, σήμερον ἴδωμεν τὰ ἐξῆς.

«Ἐἶπε» γάρ, φησὶν, «Ἰσραὴλ τῷ Ἰωσήφ· ἴδου ἐγὼ ἀποθνήσκω, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀποσιρέψει ὑμᾶς
 5 ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων μου. Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαίρειον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρα μου καὶ τόξῳ». Ἐπειδὴ τοὺς υἱοὺς εὐλόγησε, καὶ τὰ μέλλοντα προσορῶν προέδηκε τὸν νεώτερον τοῦ προεστυτέρου, θουλόμενος πείσαι τὸν Ἰωσήφ, ὅτι οὐχ ἀπλῶς
 10 οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ προσφητεύων τὰ μλλοντα ἔσεσθαι, προλέγει αὐτῷ καὶ τὴν οἰκειαν τελευτήν, καὶ ὅτι ἐπαρήξουσιν ἐκ τῆς ἀλλοτριᾶς εἰς τὴν Χαναάν, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ χρησιᾶς αὐτοῖς ἐλπίδας ὑποτείνει, ὥστε τῇ προσδοκίᾳ κονφίξεσθαι. Ἡ γάρ τῶν χρησιῶν ἐλπίς ὑπο
 15 τέμνεται ἀεὶ τοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ πόρους. Καὶ δεικνὺς λοιπὸν καὶ ἐν τῷ τῆς τελευτῆς καιρῷ τὴν φιλοστοργίαν, ἣν περὶ τὸν Ἰωσήφ ἐκέκμητο, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαίρειον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου»· μονονουχὶ διὰ τοῦτον δηλῶν, ὅτι οὕτω πάντως ἔσται τοῦτο, καὶ κατὰ
 20 τὴν ἐμὴν πρόρρησιν ἐπανελύσεσθε, καὶ κληρονομήσετε τὴν γῆν τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι καὶ τὴν Σηκίμων πόλιν σοι δίδωμι κληρονομίαν. «Ἐξαίρειον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐκ χειρὸς Ἀμορραίων ἐν μαχαίρα μου καὶ τόξῳ».

Τί δὴ τοῦτό ἐστι; Τὰ παρὰ τοῦ Συμεὼν καὶ Λευὶ γεγε
 25 νημένα εἰς τοὺς ἐν Σηκίμοις οἰκειοῦνται, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Ἦν ἔλαβον ἐν μαχαίρα μου καὶ τόξῳ». Ἄλλ' ἐνιαῦθα εὐ-

μεν τὴν μνήμην σας μετὸ πλῆθος τῶν λόγων· ἀλλ' ἐὰν θέλετε ἄς ἰδοῦμεν σήμερα τὴν συνέχειαν.

«Εἶπε λοιπὸν», λέγει, «ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ ἐγὼ πεθαίνω καὶ θὰ εἶναι ὁ Θεὸς μαζί σας καὶ θὰ σὰς ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν χώραν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων σας. Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σήκιμα, τὴν πιὸ ξεχωριστὴν μερίδα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς σου καὶ ποὺ τὴν ἀπέκτησα μετὰ μάχαιραν καὶ τόξον». Ἐπειδὴ εὐλόγησε τοὺς υἱοὺς του καὶ προβλέπων τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἔθεσε τὸν νεώτερον πρὶν ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον, θέλων νὰ πείσῃ τὸν Ἰωσήφ, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμεν ἔτσι ἀπλῶς καὶ εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ προφητεύων ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, προλέγει εἰς αὐτὸν τὸν θάνατόν του, καὶ ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὴν ξένην χώραν εἰς τὴν Χαναάν, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων των, καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ὥστε ν' ἀνακουφίζονται μετὴν ἀναμονῆν. Διότι ἡ ἐλπίς τῶν ἀγαθῶν ἐλαττῶνει πάντοτε τοὺς πόνους τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ διὰ νὰ δείξῃ ἐν συνεχείᾳ καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του τὴν φιλοστοργίαν ποὺ ἔτρεφε διὰ τὸν Ἰωσήφ, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σήκιμα, ποὺ εἶναι ἡ πιὸ ξεχωριστὴ μερίδα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας μερίδας τῶν ἀδελφῶν σου», ὡσὰν μετὰ αὐτὸ νὰ ἤθελε νὰ δηλώσῃ, ὅτι αὐτὸ ὅπωςδὴποτε ἔτσι θὰ συμβῇ, καὶ σύμφωνα μετὴν ἰδικὴν μου πρόρρησιν θὰ ἐπιστρέψετε καὶ θὰ κληρονομήσετε τὴν γῆν τῶν πατέρων σας, δι' αὐτὸ καὶ σοῦ δίνω ὡς κληρονομίαν καὶ τὴν πόλιν τῶν Σηκίμων, «ποὺ εἶναι ἡ πιὸ ξεχωριστὴ μερίδα ἀπὸ τὰς μερίδας ὅλων τῶν ἄλλων ἀδελφῶν σου καὶ ποὺ τὴν ἐπῆρα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἀμορραίων μετὰ μάχαιραν καὶ τόξον».

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό; Τὰ ὅσα εἶχαν συμβῇ ἀπὸ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ εἰς τὰ Σήκιμα τὰ θεωρεῖ ὡς ἰδικά του, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Τὴν ὁποίαν ἐπῆρα μετὴν μάχαιράν μου καὶ τὸ τόξον μου». Ἄλλ' ἐδῶ πολὺ εὐλογα

καίρως ζητήσκειν ἂν τις, τίνος ἔνεκεν οἰκειωσάμενος τὸ γε-
 γνημένον, ὁ μετὰ ταῦτα μέλλων διατάσσεσθαι, ἀνάγραπτον τὴν
 κατ' αὐτῶν ποιεῖται κατηγορίαν; Οὐχ ἑαυτῷ ἐναντιούμενος
 ὁ δίκαιος, ἀλλὰ δεικνὺς τὸ ἥμερον αὐτοῦ τῆς γνώμης, καὶ ὅτι
 5 παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην τοῦτο διεπρατίτετο· οὐ γὰρ μόνον οὐκ
 ἠρέσθη τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ καὶ ἐμέμρατο, ἐπειδὴ γέγονε.
 Διὰ τοῦτο θέλων δεῖξαι τὴν περὶ τὸν Ἰωσήφ φιλοσοφίαν,
 αὐτῷ παραχωρεῖ τὰ Σήκιμα, καὶ φησιν· «Ἦν ἔλαβον ἐν μα-
 χαίρᾳ μου καὶ τόξον». Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνων τὸ ἔργον γέγονεν,
 10 ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ κεῖται ἐξουσία. Εἰ γὰρ τῶν παιδῶν δεσπότης
 ὁ πατήρ, πολλῶ μᾶλλον τῶν ὑπ' αὐτῶν κτηθέντων κύριος ἂν
 εἴη· εἰ δὲ Κύριος, καὶ ὁ θεύλεται διανέμειν ἂν δύναται. Ἐ-
 πεί οὖν ἐβούλετο δεῖξαι τὴν περὶ τὸν Ἰωσήφ εὐνοίαν, οὐ μόν-
 ον διὰ τῆς τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τοῦ Μανασσῆ εὐλογίας τοῦτο
 15 πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τὴν Σήκιμα ἐξαίρετον κληρονο-
 μίαν καταλιπεῖν τῷ παιδί.

«Καὶ ἐκάλεσε», φησί, «τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Ἰακώβ, καὶ εἶπε
 συνάχθητε, ἵνα ἀναγγείλω ὑμῖν τί ἀπαντήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐ-
 σχατίων τῶν ἡμερῶν. Ἀθροίσθητε, καὶ ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ
 20 πατρὸς ὑμῶν». Ὅρα τοῦ δικαίου τὴν σύνεσιν. Ἐπειδὴ προή-
 δει τῆς τελευτῆς τὸν καιρὸν, καλεῖ τοὺς παῖδας πρὸς ἑαυτὸν,
 καὶ φησι· «Συνάχθητε, ἵνα ὑμῖν ἤδη προαναφωνήσω τί ὑμῖν
 ἀπαντήσεται ἐπ' ἐσχατίων τῶν ἡμερῶν. Ἀθροίσθητε, καὶ ἀ-
 κούσατε Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν». Δεῦτε, φησί, καὶ μάθετε
 25 παρ' ἐμοῦ, οὐ τὰ παρόντα, οὐ τὰ μετὰ βραχὴν ἐσόμενα χρόνον,
 ἀλλὰ τὰ ἐν ἐσχατίαις ἡμέραις γενησόμενα. Καὶ ταῦτα ὑμῖν
 οὐκ ἀπ' ἐμανιοῦ μηνύω, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐνηχούμενος·
 διὰ τοῦτο καὶ τὰ μετὰ πολλὰς ὑστερον ἐσόμενα γενεὰς ἤδη

θά ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ, διὰ ποῖον λόγον παρουσιάζει ὡς ἰδικήν του πρᾶξιν αὐτὸ πού συνέβη ἐκεῖ, αὐτὸς πού ἐπρόκειτο εἰς τὴν συνέχειαν νὰ δώσῃ ἐντολήν νὰ εἶναι ἄσβεστος ἢ ἐναντίον αὐτῶν κατηγορία¹; Δὲν ἔρχεται ὁ δίκαιος εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὸ πρᾶον τοῦ χαρακτῆρος του καὶ ὅτι αὐτὸ ἔγινε χωρὶς τὴν θέλησίν του· διότι ὄχι μόνον δὲν ἐχάρη μὲ τὰ ὅσα ἔγιναν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατηγορήσεν ἐπειδὴ ἔγιναν. Διὰ τοῦτο θέλων νὰ δείξῃ τὴν φιλοστοργίαν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, παραχωρεῖ εἰς αὐτὸν τὰ Σήκιμο, καὶ λέγει· «Τὴν ὁποίαν ἐπῆρα μὲ τὴν μάχαιραν καὶ τὸ τόξον μου». Δηλαδή, ἂν καὶ ἡ πρᾶξις ἦτο ἐκείνων, ἀλλ' ὅμως εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας εἶναι κύριος τῶν παιδιῶν του, πολὺ περισσότερο θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι κύριος αὐτῶν πού ἀπεκτήθησαν ἀπὸ αὐτά· ἐὰν δὲ εἶναι κύριος θὰ ἤμποροῦσε καὶ νὰ διανέμῃ ὅποιο θέλει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἠθέλε νὰ δείξῃ τὴν εὐνοϊάν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ὄχι μόνον μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἐφραιμ καὶ τοῦ Μανασσῆ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἄφησεν εἰς τὸ παιδί του τὴν πιὸ ἐξαίρετον κληρονομίαν, τὰ Σήκιμα.

«Καὶ ἐκάλεσε», λέγει, «ὁ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς του καὶ εἶπε· Συγκεντρωθῆτε, διὰ νὰ σᾶς ἀναγγείλω τί θὰ σᾶς συμβῆ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Μαζευθῆτε καὶ ἀκούσατε τὸν πατέρα σας Ἰακώβ». Πρόσεχε τὴν σύνεσιν τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ προεῖδε τὸν χρόνον τοῦ θανάτου του, καλεῖ τὰ παιδιά του πλησίον του καὶ λέγει· «Συγκεντρωθῆτε, διὰ νὰ σᾶς προεῖπω τί θὰ σᾶς συμβῆ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Μαζευθῆτε καὶ ἀκούσατε τὸν πατέρα σας Ἰακώβ». Ἐλάτε, λέγει, καὶ μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὄχι τὰ παρόντα, οὔτε ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ σύντομον χρόνον, ἀλλ' ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Καὶ αὐτὰ δὲν σᾶς τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ κινούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· διὰ τοῦτο καὶ προλέγω ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ πολλὰς γενεάς.

προαναφωνῶ. Καὶ γὰρ μέλλον τὴν ζωὴν ταύτην καταλύειν, θούλωμαι ἐκάστω ὑμῶν, ὅσοι περ ἐν σιήλῃ χαλκῇ, ἐταποθέσθαι τὴν μνήμην. Σκόπει δὲ τὸν δίκαιον, πῶς συναχθέντων τῶν παιδῶν τῇ τάξει χρησάμενος τῆς ἕξω γενέσεως, οὕτω τὴν
 5 ἀομιλίτουσαν πρὸς ἕκαστον ποιεῖται ἢ κατάραν, ἢ ἐδλογίαν, κἂν τοῦτω δεικνὺς τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν.

Καὶ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου. «Ρουβήν», φησί, «ὁ πρωτότοκος, ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς ἀνθάδης». Ὅρα πόση ἡ σοφία τοῦ δικαίου. Μεί-
 10 ζονα γὰρ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἀνέξῃσαι θουλόμενος, πρότερον εἶπε τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῷ ἐνυπάρχοντα προτερήματα, καὶ τὴν προεδρίαν, ἧς ἀπλήρωσεν αὐτός, ἀρχὴ τέκνων γερόμειος, καὶ τῆς ἀξίας τῆς τοῦ πρωτοτόκου ἀπολαύων καὶ τότε τὰ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἁμαρτήματα ὅσοι περ ἐν σιήλῃ
 15 χαλκῇ ἐταπεινῆται, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ὄφελος τῶν φυσικῶς ἡμῖν ἐνυπαρχόντων, μὴ τῶν ἀπὸ τῆς προαιρέσεως κατορθωμάτων ἐπομένων· ταῦτα γὰρ ἔστι τὰ καὶ ἔπαινον φέροντα καὶ ἔργον προστιθέμενα. «Σκληρὸς», φησί, «φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς ἀνθάδης». Τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀξίαν σοι, φησί, δεδομένην προῦδωκας διὰ τῆς οἰκείας προπαιδείας. Εἶτα καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματος ἀνάγκαστον καταλιμπάνει, ὥστε καὶ τοῖς ἕξῃς διδασκαλίαν εἶναι μεγίστην πρὸς τὸ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν, τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν γεγενημένην. «Ἐξύθροισας, ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέης. Ἀρέθης» γὰρ, φησί, «ἐ-
 25 πὶ τὴν κλίτην τοῦ πατρὸς σου· τότε ἐμίανας τὴν σιρομμὴν, οὐ ἀνέβης». Τὴν μετὰ τῆς Βάλλας γεγενημένην αὐτῷ συνοσίαν αἰνίττειται.

2. Ὅρα πῶς διὰ τῆς συνέσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος αὐτῷ χαρισθείσης προλαβῶν, ὕπερ ἔμελλε Μωϋσῆς ἰουδαε-
 30 τεῖν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι τῇ αὐτῇ μίγνυσθαι γυναικὶ πατέρα καὶ

Καθ' ὅσον θέλω, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ πεθάνω, νὰ τὰ χαράξω εἰς τὴν μνήμην σας ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς χαλκίνην στήλην. Πρόσεχε δὲ τὸν δίκαιον, πῶς, ἀφοῦ ἐσυγκεντρώθησαν τὰ παιδιά του καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν σειρὰν τῆς φυσικῆς γεννήσεως, ἔτσι δίδει εἰς τὸν καθένα αὐτὸ πού ταιριάζει ἢ τὴν κατάραν ἢ τὴν εὐλογίαν, δείχνοντας καὶ μὲ αὐτὸ τό ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀρετῆς του.

Καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν πρῶτον. «Ρουβὴν», λέγει, «σύ πού εἶσαι ὁ πρωτότοκός μου, σύ εἶσαι ἡ δύναμίς μου καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν τέκνων μου· ἐφέρθης σκληρά, ὑπῆρξες σκληρὸς καὶ αὐθάδης». Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ σοφία τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ ἤθελε ν' αὐξήσῃ τὴν κατηγορίαν ἐναντίον του, πρῶτα ἀνέφερε τὰ φυσικὰ προτερήματά του καὶ τὰ πρωτεῖα, πού ἀπήλαυσεν αὐτός, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ τῶν τέκνων του, καὶ ἀπολαμβάνων καὶ τὰς τιμὰς τοῦ πρωτότου, καὶ τότε χαράσσει ὡσὰν ἀκριβῶς ἐπάνω εἰς χαλκίνην στήλην τὰ ἁμαρτήματα τῆς προαιρέσεώς του, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ὀφελούμεθα καθόλου ἀπὸ τὰ φυσικὰ μας προτερήματα, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦν τὰ κατορθώματα τῆς προαιρέσεώς μας· διότι αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα πού προκαλοῦν τὸν ἔπαινον καὶ ἐπισύρουν καὶ τὴν κατηγορίαν. «Ἐφέρθης», λέγει, «σκληρά, εἶσαι σκληρὸς καὶ αὐθάδης». Μὲ τὴν ἰδικὴν σου αὐθάδειαν, λέγει, ἐπρόδωσες τὴν ἀξίαν πού σοῦ ἔδωσεν ἡ φύσις. Ἐπειτα ἀφήνει ἄσθεστον καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματός του, ὥστε νὰ εἶναι μέγιστον διδάγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ μὴ ἐπιχειροῦν τὰ ἴδια, σκεπτόμενοι τὴν κατηγορίαν του ἐναντίον αὐτοῦ. «Μὲ ἐπεριφρόνησες, διὰ τοῦτο ὡσὰν τὸ νερὸ νὰ μὴ ἰδῆς προκοπὴν». Διότι, λέγει, «ἀνέβης εἰς τὴν πατρικὴν κοίτην καὶ ἐμόλυνες τὴν κλίνην εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέβης». Ὑπαινίσσεται τὴν σαρκικὴν μίξιν του μὲ τὴν Βάλλαν.

2. Πρόσεχε πῶς μὲ τὴν σοφίαν πού τοῦ ἐχαρίσθη ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προλαβαίνει ἐκεῖνο πού ἐπρόκειτο νὰ νομοθετήσῃ ὁ Μωϋσῆς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται ὁ πα-

παιδίον, τοῦτο αὐτὸς ἤδη, δι' ὧν ἐπειμήσῃ τῷ παιδί, ἀπαγορεύει, καὶ φησὶν· «Ἐμίανας τὴν σιρομμηνήν, ἀνελθὼν ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρὸς σου». Προῖγμα παρόνομον εἰργάσω, φησί. Αἰὰ τοῦτο, ἐπειδὴ οὕτως «Ἐξύβρισις, ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσης».

5 Ἀνόητός σοι, φησὶν, ἔσται ἡ τοιαύτη ἐπιχειρήσις, ὅτι οὐδὲ τοῦ πατρὸς αἰδῶ τινα λαβῶν, μιᾶναι αὐτοῦ τὴν κοίτην ἐτόλμησας. Ἴνα οὖν ἤδη ἐν ταῖς ἐξῆς γενεαῖς τὴν τοιαύτην μίμησιν φυγεῖν ἔχωσι, διὰ τοῦτο ἐναποθέσθαι τοῖς γραμμασι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν κατηγορίαν ταύτην ὠκορόμησεν, ὥστε πάντας

10 ἀκούοντας παιδεύεσθαι καὶ εἰδέναί σαφῶς, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος τῆς ἀπὸ τῆς φύσεως προεδρίας κεχαρισμένης, εἰ μὴ καὶ τὰ τῆς προαιρέσεως ἔσονται.

Ἐἶτα ἐπειδὴ ἀρκοῦτως τούτου ἐπιγλίτευσεν τὴν μαζὰν ταύτην προῶξιν, ἔρχεται ἐπὶ τὸν Συμεὼν καὶ Δαβὶ. «Συμεὼν

15 καὶ Δαβὶ συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξαιρέσεως αὐτῶν». Ἡ φιλοτιμία αὐτῶν, φησὶν, ἦν ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς ἐπεδείξαντο, εἰς τὴν ἀδικίαν κείνην αὐτοὺς παρόρμησεν. Ἐἶτα δηλῶν ὅτι λαθόντες αὐτὸν τὴν ἑαυτῶν γνώμην ἔργον ἤγαγον, φησὶν· «Εἰς δουλὴν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐ-

20 τῶν μὴ ἐρέσῃ τὰ ἥπατά μου». Μὴ γένοιτό μοι, φησί, κοινωνῆσαι αὐτοῖς τῆς γνώμης, ἢ συγκαταθέσθαι τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἀδίκως γεγενημένοις. «Οὐ ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους». Ἀλόγιστος αὐτῶν, φησί, γέγονεν ὁ θυμός. Εἰ γὰρ καὶ ἡμαρτε Συχέμα, ἀλλὰ κατὰ πάντων οὐκ ἐχρῆν τοσαύτην

25 ἐπιδείξασθαι μισοφονίαν. «Καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνενοροκόπησαν ταῦρον». Τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμῶρ ἐνταῦθα αἰνίττειται.

2. Ὁ Συχέμα ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐμμῶρ τοῦ Εὐναίου Γεν. 34, 2.

τέρας καὶ ὁ υἱὸς νὰ ἔλθουν εἰς σαρκικὴν μίξιν μὲ τὴν ἰδίαν γυναῖκα, αὐτὸ αὐτὸς ἤδη ἀπαγορεύει μὲ τὰς ἐπιτιμήσεις πρὸς τὸ παιδί του, καὶ λέγει· «Ἐμόλυνες τὸ στρῶμα μου, διότι ἀνέβης εἰς τὴν κλίνην τοῦ πατέρα σου». Ἔκαμες, λέγει, πρᾶξιν παράνομον. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἔδειξες τόσῃν περιφρόνησιν, ὡσὰν τὸ νερὸ νὰ μὴ ἰδῆς προκοπὴν». Δὲν θὰ σὲ ὠφελήσῃ, λέγει, αὐτὴ ἡ ἐνέργειά σου, διότι, χωρὶς νὰ νοιώσῃς καμμίαν ἐντροπὴν ἀπέναντι εἰς τὸν πατέρα σου, ἐτόλμησες νὰ μολύνῃς τὴν κλίνην του. Διὰ νὰ ἡμποροῦν λοιπὸν αἱ ἐπόμεναί γεναὶ ν' ἀποφεύγουν αὐτὴν τὴν μίμησιν, διὰ τοῦτο τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐφρόντισε ν' ἀφήσῃ γραπτὴν αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, ὥστε ὅλοι πού θὰ τὴν ἀκούσουν νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ γνωρίζουν σαφῶς, ὅτι δὲν θὰ ἔχουν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὰ πρωτεῖα πού τοὺς ἐχάρισεν ἡ φύσις, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦν καὶ τὰ τῆς προαιρέσεως.

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔψεξεν ἀρκετὰ τὴν βδελυρὰν πρᾶξιν αὐτοῦ, ἔρχεται εἰς τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευί. «Ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευί διέπραξαν σκοπίμως μίαν ἄδικον πρᾶξιν». Ἡ φιλονεικία των, λέγει, πού ἐγένεον ἐξ αἰτίας τῆς ἀδελφῆς των, ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ἐκείνην τὴν ἄδικον πρᾶξιν. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔκαμαν αὐτὴν τὴν πρᾶξιν χωρὶς αὐτὸς νὰ τὴν γνωρίζῃ, λέγει· «Ἡ ψυχὴ μου δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν καὶ ἡ καρδιά μου δὲν εὕρισκει ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν». Εἴθε νὰ μὴ μοῦ συμβῆ, λέγει, νὰ λάθω μέρος εἰς αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ συμφωνήσω μὲ τὰ ὅσα αὐτοὶ διέπραξαν ἄδικα. «Διότι ἐπάνω εἰς τὸν θυμὸν των ἐφόνευσαν ἀνθρώπους». Ἀσυλλόγιστος, λέγει, ὑπῆρξεν ὁ θυμὸς των. Διότι, ἂν καὶ ἡμάρτησεν ὁ Συχέμ², ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ δείξουν εἰς τέτοιον βαθμὸν τὰς φονικὰς διαθέσεις των ἐναντίον ὄλων τῶν κατοίκων τῆς. «Καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἐκδίκησιν κατέσφαξαν ταῦρον». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμώρ, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε ταῦρον ἐξ αἰτίας τῆς

διὰ τὸ ἀκμάζον τῆς ἡλικίας ταῦρον αὐτὸν ὀνομάσας.

Εἶτα εἰπὼν τὰ εἰρηασμένα αὐτοῖς, καὶ ἄρᾶν προσείθησι, καὶ φησι «Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι αὐθάδης, καὶ ἡ μῆρις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη». Τὸν δόλον αἰνίττειται, ὃν 5 πρὸς αὐτοὺς ἐποιήσαντο ἀπαιτήσαντες αὐτούς, καὶ μετὰ δόλον αὐτοῖς ἐπιθέμενοι. Αὐθάδης γάρ, φησὶν, ὁ θυμὸς αὐτῶν, προπειθής, ἀλόγιστος. «Καὶ ἡ μῆρις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη». Ὅτε γάρ ἐνόμισαν οἱ Σηκιμίται πολλὴν τὴν περὶ αὐτοὺς εὐνοίαν ἐκδεδειχθαι, τότε θαρεῖαν τὴν μῆριν ἐπιδειξάμενοι, τὰ 10 τῶν πολεμίων αὐτοὺς διέθηξαν. Καὶ εἰπὼν τὸ γεγενημένον αὐτοῖς ἁμαρτήμα, προσηγνῆει καὶ τὴν ὑπὲρ τούτου διαδεξομένην αὐτοὺς τιμωρίαν. «Αἰαμεριῶ αὐτοὺς ἐν Ἰακώβ, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ἰσραήλ». Παταχοῦ, φησί, διεσπαρμένοι ἔσονται, ἵνα τοῦτο αὐτὸ πᾶσι κατὰδηλον γένηται, ὅτι διὰ τὸ τίλ- 15 μμα τὸ γεγενημένον τοῦτο οἷτοι ὑπομεμερήσασιν. Ἰούδα, σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου». Π εἰς τὸν Ἰούδαν γεγενημένη εὐλογία μωστικὴ τίς ἐστι, προσηγνῆουσα ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν ἅπαντα. «Ἰούδα» γάρ, φησί, «σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου». Ἐπειδὴ γάρ ἐντεῦθεν ἔμελλεν ἐκ τῆς τούτου φυλῆς ἀ- 20 ραφαίνεσθαι κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἤδη κινούμενος, προσηγνῆει διὰ τῶν εἰς τὸν Ἰούδαν λεγόμενων οὐ μόνον τὴν εἰς ἀνθρώπους κάθοδον τοῦ Δεσπότου, ἀλλὰ καὶ τὸ μυστήριον, καὶ τὸν στανρόν, καὶ τὴν ιαγήν, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ πάντα ἀπαξασπλῶς. 25 «Ἰούδα» γάρ, φησί, «σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότιον τῶν ἐχθρῶν σου· καὶ προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου», τὴν ὑποταγὴν δηλῶν, ἣν μέλλουσιν ὑποτά-

σωματικῆς εύρωστίας του.

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀνέφεραν αὐτὰ πού διέπραξαν αὐτοί, προσθέτει καί κατάραν, καί λέγει· «Καταραμένος νά εἶναι ὁ θυμός των, διότι ἦτο αὐθάδης, καί ἡ ὀργή των, διότι ἦτο σκληρά». «Ἐπαινίσσεται τόν δόλον πού ἐπέδειξαν μέ τό νά ἐξαφανίσουν αὐτούς καί νά ἐπιτεθοῦν ἐναντίον των μέ δόλον. Διότι, λέγει, ὁ θυμός των ἦτο αὐθάδης, ἀπερίσκεπτος, ἀσυλλόγιστος. «Καταραμένη νά εἶναι καί ἡ ὀργή των, διότι ἦτο πολύ κληρά». Διότι τήν στιγμήν πού ἐνόμισαν οἱ Σηκιμίται ὅτι ἔδειχναν πολλήν εὐνοίαν πρὸς αὐτούς, τότε ἐπέδειξαν τήν μεγάλην ὀργήν των καί τὰς ἐχθρικός των διαθέσεις ἐναντίον των³. Καί ἀφοῦ ἀνέφερε τό ἁμάρτημα πού διέπραξαν, προλέγει καί τήν τιμωρίαν πού θά διαδεχθῆ αὐτό. «Θά διασκορπίσω τοὺς ἀπογόνους των μεταξύ τῶν ἀπογόνων τῶν ἄλλων υἱῶν τοῦ Ἰακώβ καί θά τοὺς διασπείρω μεταξύ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ». Παντοῦ, λέγει, θά διασκορπισθοῦν, διὰ νά γίνῃ γνωστόν εἰς ὅλους αὐτό, ὅτι αὐτοί τὰ ὑποφέρουν αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς πράξεως αὐτῆς πού ἐτόλμησαν νά κάνουν. «Ἰούδα, ἐσένα θά σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου». Ἡ εὐλογία εἰς τόν Ἰούδαν ἔχει κάποια μυστικήν σημασίαν, διότι μάς προμηνύει ὅλα ἐκεῖνα πού θά συνέβαιναν εἰς τόν Χριστόν. Διότι λέγει, «Ἰούδα, ἐσένα θά σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου». Ἐπειδή δηλαδή ἐπρόκειτο ἀπό αὐτόν, δηλαδή ἀπό τήν φυλήν του, νά προέλθῃ ὁ Χριστός, σύμφωνα μέ τό σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας, διὰ τοῦτο φωτιζόμενος ἤδη ἀπό τό ἅγιον Πνεῦμα, προλέγει μέ αὐτὰ πού λέγει εἰς τόν Ἰούδαν ὄχι μόνον τόν ἐρχομόν τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλά καί τό ὄλον μυστήριον, τόν σταυρόν, τήν ταφήν, τήν ἀνάστασιν καί ὅλα γενικῶς. Διότι λέγει, «Ἰούδα, ἐσένα θά σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου· ἡ δύναμις τῶν χειρῶν σου θά εἶναι μεγάλη, ὥστε νά τρέπη εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς σου· καί θά σέ προσκυνήσουν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου», διὰ νά δηλώσῃ τήν ὑποταγὴν αὐτῶν

τεσθαι.

«Σκύμνος λέωντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης». Τὴν βασιλείαν αὐτοῦ προλέγει. Ἔθος γὰρ αἰεὶ τῇ Γραφῇ διὰ τῆς εἰκόνης τούτου τοῦ ζῶου τὴν βασιλικὴν ἀσθεντίαν αἰνίττεισθαι. «Αναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Τὸν στανθόν καὶ τὴν ταρῆν ἐνταῦθα αἰνίττειται. «Τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Καθάπερ γὰρ τὸν λέοντα, ἢ τὸν σκύμνον καθεύδοντα οὐδεὶς ἂν τολμήσειεν ἐξανασιῆσαι, οὕτω, φησί, «Ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ λέγων· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν». Εἶτα καὶ τὸν καιρὸν σαφῶς μνησκει, καθ' ὃν ἐπιστήσεσθαι ἔμελλεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον. «Οὐκ ἐκλείψω, φησί, ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν». Μέγχοι τότε διαρκέσει, φησί, τὰ Ἰουδαϊκά, καὶ οἱ ἄρχοντες οἱ ἐξ Ἰουδαίων, ἕως ἂν ἐκεῖνος παραγένῃται. Καὶ καλῶς εἶπεν. «Ἔως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται»· ἐκείνω, φησί, ᾧ προητοιμασμένη ἡ βασιλεία· διότι «Αὐτὸς ἐστὶν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν». 20 «Ὅρα πῶς ἤδη λέγει καὶ τὴν μέλλουσαν τῶν ἐθνῶν ἔσεσθαι σωτηρίαν. Καὶ αὐτὸς ἔσται, φησί, προσδοκία τῶν ἐθνῶν. Τὴν τοῦτου παρουσίαν τὰ ἔθνη προσδοκᾷ. «Δεσμεύω», φησί, «πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ», διὰ τοῦ πῶλου πάλιν τὴν τῶν ἐθνῶν προμηγνίαν 25 προσαγωγήν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀκάθαρτον ζῶον ὁ ὄνος, διὰ τοῦτό φησιν· ἐκεῖνα τὰ ἀκάθαρα ἔθνη μετὰ τοσαύτης εὐκολίας ἐνάξει, ὡς ἂν τις τῇ ἔλικι τῆς ἀμπέλου τὸν πῶλον προσδήσῃ, τῆς

εἰς αὐτόν πού ἐπρόκειτο νά συμβῆ εἰς τό μέλλον.

«Ίούδα, εἶσαι λεονταράκι, γέννημα λεονταριουῦ, καί ἐβλάστησες, υἱέ μου, ἀπό ἐμένα ὡσάν ἀπό βλαστόν νέος βλαστός». Μὲ αὐτά τὰ λόγια προλέγει τήν βασιλείαν του. Διότι συνηθίζει πάντοτε ἡ Γραφή μὲ τήν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ζώου νά ὑποδηλώνῃ τήν βασιλικήν ἐξουσίαν. «Ἐξηπλώθης καί ἐκοιμήθης ὡσάν λεοντάρι καί ὡσάν μικρό λεονταράκι. Ποῖος θά τολμήσῃ νά τό Ξυπνήσῃ;». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τόν σταυρόν καί τήν ταφήν. Ποῖος θά τολμήσῃ νά τό Ξυπνήσῃ;». Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδῆ τό λεοντάρι ἢ τό μικρό λεονταράκι ὅταν κοιμᾶται κανεῖς δέν θά ἐτολμοῦσε νά τό Ξυπνήσῃ, ἔτσι, λέγει, «Ἐκοιμήθης σάν λεοντάρι καί σάν μικρό λεονταράκι. Ποῖος θά τολμήσῃ νά τό Ξυπνήσῃ;». Διότι αὐτός εἶναι ἐκεῖνος πού λέγει, «Ἐχω ἐξουσίαν νά θυσιάσω τήν ζωήν μου, καί πάλιν ἐξουσίαν ἔχω νά τήν πάρω πίσω»⁴. Ἐπειτα προλέγει μὲ ἀκριβειαν καί τόν χρόνον, κατὰ τόν ὁποῖον ἐπρόκειτο νά ἔλθῃ ὁ Χριστός σύμφωνα μὲ τό σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας. «Δέν θά λείψῃ», λέγει, «ἀρχῶν ἀπό τήν φυλήν Ἰούδα, οὔτε ἀρχηγός ἀπό τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ἐκεῖνος εἰς τόν ὁποῖον ἀνήκει ἡ ἐξουσία· εἰς ἐκεῖνον, λέγει, διὰ τόν ὁποῖον ἔχει προετοιμασθῆ ἡ βασιλεία· διότι «Αὐτός εἶναι ἡ προσδοκία τῶν λαῶν».

Πρόσεχε πῶς ἤδη προλέγει καί τήν σωτηρίαν πού ἐπρόκειτο νά συμβῆ εἰς τοὺς λαούς. Καί αὐτός, λέγει, θά εἶναι ἐκεῖνος πού περιμένουν οἱ λαοί. Τήν παρουσίαν αὐτοῦ περιμένουν οἱ λαοί. «Καί αὐτός», λέγει, «θά δένη τό πωλάρι του εἰς τήν ἄμπελον καί εἰς τήν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου τό πωλάρι τῆς ὄνου του», προλέγων πάλιν μὲ τό Παῦλον τήν προσεύλεσιν τῶν λαῶν εἰς τόν Χριστόν. Ἐπειδὴ δηλαδῆ ὁ ὄνος εἶναι ζῶον ἀκάθαρτον, διὰ τοῦτο λέγει ἐκεῖνους τοὺς ἀκαθάρτους λαούς μὲ τόσην εὐκολίαν θά τοὺς ὀδηγήσῃ πλησίον του, μὲ ὄσην εὐκολίαν κάποιος δένει τό πωλάρι του εἰς τήν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου, ὑπαι-

ἐξουσίας τὴν ὑπερβολὴν αἰνιτιόμενος, καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν πολλὴν ἑπακοήν. Πολλῆς γάρ ἐστι τῆς ἡμερότητας τοῦ ὄνου τὸ ἀνέχεσθαι τῇ ἔλικι τῆς ἀμπέλου προσδεθῆναι. Τῇ ἀμπέλῳ δὲ παρείκασε τὴν οἰκειὰν διδασκαλίαν. «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φη-
 5 σίν, «ἡ ἀμπελος ἢ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου γεωργός ἐστιν». «Ἐλικας δὲ ἐκάλεσε τὸ ἀπαλὸν τῶν προσιαγμάτων καὶ τῶν ρουθειῶν τὸ εὐκόλον, ἵνα ἤδη προσηγνύσῃ, ὅτι τὰ ἔθνη εὐπειθέστερα τούτων γενήσονται. «Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφύλης τὴν περιθολὴν αὐτοῦ».

10 β. Ὅρα πῶς ἅπαν ἡμῖν τὸ μυστήριον ἐπαυῖθα ἠνίξαιτο. Ἰσασιν οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον «Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ»: στολὴν, οἶμαι, τὸ σῶμα λέγων, ὃ διὰ τὴν οἰκονομίαν φορέσαι κατηξίωσεν. Εἶτα ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς οἶνον τί προσηγρόρευσε, ἐπήγαγε: «Καὶ ἐν αἵματι σταφύλης τὴν
 15 περιθολὴν αὐτοῦ». Ὅρα πῶς τῷ τοῦ αἵματος ὄνοματι τὴν σφαγὴν ἡμῖν καὶ τὸν σταυρὸν ἠνίξαιτο, καὶ πᾶσαν τῶν μυστηρίων τὴν οἰκονομίαν. «Καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα» τὸ δίκαιον καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ κριτοῦ. Λιὰ γὰρ τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ γάλακτος οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν σημαίνειν ἠβουλήθη, ἢ
 20 ὅτι οὕτως ἔσται λευκὸν καὶ περιγυρῆς τὸ κριτήριον, καθάπερ ἢ τοῦ γάλακτος καὶ τῶν ὀδόντων ποιότης.

«Ζαβουλών», φησί, «παράλιος κατοικήσει, καὶ αὐτὸς παρ' ὄμορον πλείων, καὶ παρατερεῖ ἕως Σιδῶνος». Ὅρα πῶς καὶ

5. Ἰω. 15, 1.

6. Ἀρχαία πόλις τῆς Φοινίκης, μέγα ἐμπορικὸν καὶ πνευματικὸν κέντρον.

νισσόμενος τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἐξουσίας του καὶ τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τῶν λαῶν εἰς αὐτόν. Διότι ὁ ὄνος δείχνει μεγάλην ἀνοχήν εἰς τὸ νὰ δένεται εἰς τὴν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου. Μὲ τὴν ἄμπελον δὲ παρωμοίασε τὴν διδασκαλίαν του. Διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινὴ καὶ ὁ πατήρ μου εἶναι ὁ γεωργός»⁵. Ἐλικας δὲ ὠνόμασε τὸ ἀπαλὸν τῶν προσταγμάτων του καὶ τὸ εὐκόλον τῶν νομοθεσιῶν του, διὰ νὰ προείπη, ὅτι οἱ λαοὶ θὰ γίνουν περισσότερο ὑπάκουοι ἐπὶ αὐτοῦς. «Θὰ πλύνῃ μὲ οἶνον τὴν στολήν του καὶ μὲ τὸν κόκκινον ὡσάν τὸ αἷμα οἶνον τῆς σταφυλῆς θὰ πλύνῃ τὴν ἐνδυμασίαν του».

3. Πρόσεχε πῶς μᾶς ὑπηγίχθη ἐδῶ ὀλόκληρον τὸ μυστήριον. Γνωρίζουν οἱ πιστοὶ τὴν σημασίαν αὐτῶν τῶν λόγων· «Θὰ πλύνῃ μὲ οἶνον τὴν στολήν του»· νομίζω ὅτι ἴστολὴν ὀνομάζει τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον κατεδέχθη νὰ φορέσῃ χάριν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθῃς τί ἀκριβῶς ὠνόμασεν ἴστολον, ἐπρόσθεσε· «Καὶ μὲ τὸν κόκκινον ὡσάν αἷμα οἶνον τῆς σταφυλῆς θὰ καθαρῶς τὴν περιβολὴν του». Πρόσεχε πῶς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ αἵματος μᾶς ὑπηγίχθη τὴν σφαγὴν του καὶ τὸν σταυρὸν του καὶ ὄλην τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων. «Οἱ ὀφθαλμοὶ του θ' ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ χαρὰν ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνου ποὺ πίνει οἶνον, καὶ τὰ δόντια του θὰ εἶναι λευκότερα καὶ ἀπὸ τὸ γάλα». Ἐδῶ θέλει μὲ τὴν μεταφορὰν τοῦ οἴνου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην χαρὰν. «Καὶ τὰ δόντια του θὰ εἶναι λευκότερα ἀπὸ τὸ γάλα»· μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἐννοεῖ τὸ δίκαιον καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ κριτοῦ. Διότι μὲ τὰ δόντια καὶ τὸ γάλα ἠθέλησε νὰ μᾶς δηλώσῃ ὅχι τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι τόσον πολὺ λαμπρὸν καὶ ἐνδοξον θὰ εἶναι τὸ κριτήριον, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἡ ποιότης τοῦ γάλακτος καὶ τῶν δοντιῶν.

«Οἱ ἀπόγονοι», λέγει, «τοῦ Ζαβουλῶν θὰ κατοικήσουσιν εἰς παράλιον χώραν, κοντὰ εἰς λιμένας ὅπου ὑπάρχουν πλοῖα, καὶ θὰ φθάνουν μέχρι τὴν Σιδῶνα»⁶. Πρόσεχε πῶς

τούτω προσηγύει ἔνθα τὴν οἴκησιν ἕξει, καὶ ὅτι μέχρι Σιδῶ-
 νος ἐκταθήσεται. «*Ἰσοάχαρ τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν, ἀναπαύο-
 μενος ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων· καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάπαισιν ὅτι κα-
 λή, καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων, ἐπέθηκε τὸν ὄμον αὐτοῦ εἰς τὸ πο-
 5 νεῖν, καὶ ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός*». Ἐπαινεῖ τοῦτον, ὡς τὴν
 τῆς γῆς ἐργασίαν ἐλόμενον, καὶ τὸ περὶ τὴν γῆν ποιεῖσθαι
 πάντων προσηκόντα. «*Ὄχι κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ
 καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ. Καὶ γενηθήτω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ,
 ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβον, δάκνων πτέρναν ἵππου· καὶ πεσεῖται
 10 ὁ ἵππευς εἰς τὰ ὀπίσθια, τὴν σοσιτηρίαν περιμένων Κυρίου*».
 Θαυμάσιον ἄξιον καὶ ἐκπλαγῆναι τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅπως
 τοῖς τοῦ Πνεύματος ὁγθαλμοῖς ἅπαντα προσορῶν τοῖς παισὶ
 περιεσήμεναι, καὶ τὰ ἐκάστω συμβηρόμενα προσέλεγε· τὰ γὰρ
 μετὰ πολλὴν ἐσόμενα χρόνον ἤδη προαναγινωεῖ.

15 «*Γὰρ, πειραιήριον πειραιεύσει αὐτόν· αὐτὸς δὲ πειρα-
 τεύσει αὐτόν κατὰ πόδας. Ἀσὴρ, πίων αὐτοῦ ὁ ἄριστος, καὶ
 αὐτὸς δώσει τροφήν ἄρχουσι. Νεφθαλεῖμ, σιέλεχος ἀνεμῆνον,
 ἐπιδιδούς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος*». Καὶ ἐπειδὴ ἐν συντόμῳ
 παρέδραμε τούτους, ἔρχεται λοιπὸν ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ φη-
 20 σιν· «*Ἰωσήφ υἱὸς ἠὐξημένος, ζηλωτός· Ἰωσήφ υἱὸς ἠὐξημέ-
 νος, υἱὸς μου νεώτερος*». Ἐπίφθορος γέγονας, φηοῖν, ἐξ αὐ-
 τῶν τῶν προσιμίων. «*Εἰς δὲ διαβουλεύομενοι ἐλοιδοροῦν*».
 Τῶν ἀδελφῶν τὴν κατ' αὐτοῦ συμφωνίαν αἰνίττεται. Καὶ ὅπερ

προλέγει καὶ εἰς αὐτὸν ποῦ θὰ κατοικήσῃ καὶ ὅτι θὰ φθά-
 νουν οἱ ἀπόγονοί του μέχρι τὴν Σιδῶνα. «Ὁ Ἰσάχαρ ἐ-
 πεθύμησε καὶ ἐθεώρησε καλὸν ν' ἀναπαύεται εἰς τὰς πε-
 ριοχὰς ἐκεῖνας ποῦ ἐκληροδοτήθησαν εἰς τοὺς ἄλλους
 ἀδελφούς του καὶ ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ἡ ἀνάπαιστική ζωὴ εἴ-
 ναι καλὴ καὶ ὅτι ἡ γῆ εἶναι εὐφορῆ, ἀπεφάσισε νὰ ἐργασθῇ
 μὲ τὰ χέρια του καὶ ἔγινεν ἔτσι γεωργός». Τὸν ἐπαινεῖ
 ποῦ ἐπροτίμησε τὴν ἐργασίαν τῆς νῆς καὶ ποῦ ἔθεσε πρὶν
 ἀπὸ ὅλα τὸν κόπον καλλιεργείας τῆς γῆς. «Ὁ Δὰν θὰ
 κυβερνήσῃ μὲ τοὺς ἀπογόνους του τὸν ἰσραηλιτικὸν λαὸν
 καὶ θὰ εἶναι μία ἰσαξία φυλὴ ἀπὸ τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.
 Ἡ φυλὴ τοῦ Δὰν θὰ γίνῃ κακοποιός, ὡσάν φίδι κρυμμέ-
 νο εἰς τὴν ὁδόν, ὡσάν φίδι ποῦ παραμονεύει εἰς τὸ μονο-
 πάτι διὰ νὰ δαγκώσῃ τὴν πτέρναν τοῦ ἵππου, καὶ ἔτσι νὰ
 πέσῃ πρὸς τὰ ὀπίσω ὁ ἵππεύς, περιμένων τὴν σωτηρίαν
 του ἀπὸ τὸν Κύριον». Ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν καὶ νὰ ἐκ-
 πλαγῶμεν μὲ αὐτὸν τὸν δίκαιον, πῶς, προβλέπων ὅλα μὲ
 τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ Πνεύματος, τὰ ἐφανέρωνεν ἀπὸ πρὶν
 εἰς τὰ παιδιὰ του καὶ προέλεγεν ἐκεῖνα ποῦ θὰ συνέβαι-
 ναν εἰς τὸν καθένα· διότι προλέγει ἤδη ἐκεῖνα ποῦ θὰ
 συνέβαιναν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον.

«Εἰς τὸν Γὰδ θὰ στήσουν ἐνέδρας καὶ πειρατείας, ἀλ-
 λά καὶ αὐτὸς θὰ στήσῃ ἐνέδρας εἰς τὰ πόδια ἐκείνου ποῦ
 τὸν ἐνεδρεύει. Τοῦ δὲ Ἀσὴρ ἡ τροφή θὰ εἶναι πλουσία
 καὶ αὐτὸς θὰ δώσῃ τροφήν εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ὁ Νεφθα-
 λείμ θὰ ὁμοιάζῃ μὲ ὑψωμένον θλαστὸν ποῦ θὰ διδῆ ὡ-
 ραιότητα εἰς τὸν καρπὸν». Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερον αὐτοὺς μὲ
 συντομίαν, ἔρχεται πλέον εἰς τὸν Ἰωσήφ καὶ λέγει· «Ὁ
 Ἰωσήφ ποῦ εἶναι τὸ ἔνδοξον τέκνον μου, καὶ τὸ ἀξιοζή-
 λευτον ὁ Ἰωσήφ ποῦ εἶναι τὸ ἔνδοξον τέκνον μου καὶ ὁ
 υἱὸς μου ὁ νεώτερος». Σὲ ἐφθόνησαν, λέγει, ἀπὸ τὴν παι-
 δικὴν σου ἡλικίαν. «Σκεπτόμενοι πονηρὰ πράγματα ἐναν-
 τίον του τὸν ἐκακολογοῦσαν». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν ἐναν-
 τίον του συνωμοσίαν τῶν ἀδελφῶν του. Καὶ ἐκεῖνο ποῦ

ἀνωτέρω ἔλεγεν ἡ Γραφή, ὅτι «ἀρόγον πονηρὸν καιήγεγκαν Ἰωσήφ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ», τοῦτο οὗτος ἐνταῦθά φησιν «Εἰς ὃν διαβουλεύομενοι ἐλοιδοροῦν, καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξευμάτων», τὴν φορικὴν αὐτῶν αἰνιτιόμενος γνώμην. «Καὶ
 5 συνειρίθη μετὰ κοράτους τὰ τόξα αὐτῶν». Ὅρα πῶς, ἐπειδὴ εἶπε τὰ παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἰωσήφ τολμηθέντα, λέγει καὶ τὰ αὐτοῖς συμβεβηκότα. «Συνειρίθη» γὰρ, φησί, «τὰ τόξα αὐτῶν, καὶ ἐξελύθη τὰ νεῦρα βραχιόνων χειρῶν αὐτῶν. Αὐτοὶ μὲν ἀνελεῖν ἐπεχείρησαν, καὶ τό γε ἴκον εἰς αὐτούς. εἰς ἔο-
 10 γοι τὴν γνώμην ἐξήγαγον ἀλλὰ καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συνειρίθη, καὶ ἐξελύθη αὐτῶν τὰ νεῦρα. Πῶς γὰρ οὐχὶ τοῦτο πεπόνθασιν, ὅτε ἤκουον τοῦ Ἰωσήφ λέγοντος, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν Ἰωσήφ, ὃν ἀπέδοσθε εἰς Αἴγυπτον; Τότε γὰρ μάστιγα, τότε ἐξελύθη αὐτῶν τὰ νεῦρα, «Διὰ χεῖρα δυνάστου
 15 Ἰακώβ». Ἐκεῖθεν ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ Θεοῦ τοῦ πατρὸς σου, καὶ ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεὸς ὁ ἐμός». Ὁ δὲ ἐκλύσας αὐτῶν τὰ νεῦρα, ὁ δυνάστης ἐστίν. «Αὐτὸς γὰρ ἐβοήθησέ σοι, ὁ Θεὸς ὁ ἐμός».

Ὅρα τοῦ δικαίου τὸ γνήσιον περὶ τὸν Δεσπότην φίλιτρον,
 20 ὅπως τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην αὐτοῦ μόνου λέγει εἶναι Θεόν, οὐχὶ συγκλείων αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν, οὐδὲ ἀποστειρῶν αὐτὸν τῆς ἐξουσίας τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον ἐμφαίτων λόγον. «Καὶ εὐλόγησέ σε εὐλογίαν οὐρανοῦ ἄνωθεν». Οὐ μόνον, φησὶν, ἐβοήθησεν, ἀλλὰ καὶ «Εὐλόγησέ σε εὐλογίαν
 25 γῆς ἐχούσης πάντα, ἔνεκεν εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας. εὐ-

7. Γεν. 37, 2.

8. Γεν. 45, 3.

ἔλεγε προηγουμένως ἡ Γραφή, ὅτι δηλαδή «οἱ ἀδελφοί του διέβαλαν τὸν Ἰωσήφ εἰς τὸν πατέρα του»⁷, αὐτό λέγει αὐτός ἐδῶ «Σκεπτόμενοι πονηρὰ πράγματα ἐναντίον τοῦ τὸν ἐκακολογοῦσαν, ἄνθρωποι πού ἦσαν ἱκανοὶ διὰ πολέμους», ὑπαινισσόμενος μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τὴν φονικὴν διάθεσιν των. «Καὶ συνετρίβησαν κυριολεκτικὰ τὰ τόξα αὐτῶν». Πρόσεχε πῶς, ἐπειδὴ ἀνέφερε τὰ ὅσα διέπραξαν αὐτοὶ ἐναντίον τοῦ Ἰωσήφ, λέγει καὶ αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν εἰς αὐτούς. Διότι λέγει, «Συνετρήθησαν τὰ τόξων καὶ παρέλυσαν τὰ νεῦρα τῶν βραχιόνων τῶν χειρῶν των». Αὐτοὶ μὲν ἐπεχείρησαν νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτούς, ἐπεχείρησαν νὰ πραγματοποιήσουν τὴν σκέψιν των ἄλλὰ καὶ τὰ τόξα των συνετρήθησαν καὶ παρέλυσαν αἱ δυνάμεις των. Πράγματι πῶς δὲν ἔπαθον αὐτό, ὅταν ἤκουον τὸν Ἰωσήφ νὰ λέγῃ, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀδελφός σας Ἰωσήφ, τὸν ὁποῖον ἐπωλήσατε εἰς τὴν Αἴγυπτον»⁸; Διότι τότε πρὸ πάντων, τότε παρέλυσαν αἱ δυνάμεις των, «Ἀπὸ τὸ πανίσχυρον χεῖρι τοῦ Κυρίου τοῦ Ἰακώβ». Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὸν Θεὸν τοῦ πατρός σου θὰ ἀντλήσῃ τὴν δυνάμιν σου σὺ ὁ ἰσχυρὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ὁ Θεός μου σὲ ἐβοήθησε. Διότι, λέγει, αὐτὸς πού παρέλυσεν τὴν δυνάμιν αὐτῶν, εἶναι ὁ Κύριος. Διότι αὐτὸς «Σὲ ἐβοήθησεν, ὁ Θεός μου».

Πρόσεχε τὴν γνησίαν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Κύριον, πῶς τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης λέγει ὅτι εἶναι ὁ Θεός αὐτοῦ μόνον, χωρὶς νὰ περιορίζῃ τὴν κυριαρχίαν του, οὔτε νὰ ἀποστερῇ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ δείχνει τὸν ἰδικὸν του πόθον. «Καὶ σὲ εὐλόγησε μὲ πλουσίαν οὐράνιον εὐλογίαν». Ὁχι μόνον. λέγει, σὲ ἐβοήθησεν, ἀλλὰ «Καὶ σὲ εὐλόγησε μὲ εὐλογίαν τῆς γῆς πού θὰ καρποφορῇ πλουσίως, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐλογίας τῶν ἀπογόνων σου, καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ πατρός σου καὶ τῆς μητρός σου. Αὐταὶ αἱ εὐλογίαι θὰ εἶναι ἀνώτεραι ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἀκινήτων ὀρέων καὶ

λογίας πατρός σου καὶ μητρὸς σου. Ὑπερίοχουσεν ἐπὶ εὐλογίαις ὁρέων μονίμων, καὶ ἐπιθυμίαις θινῶν αἰωνίων». Τὴν δόξαν καὶ τὴν περιφάνειαν ἐνταῦθα αἰνίττειται καὶ τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου, διὰ τῶν ὁρέων καὶ τῶν θινῶν τὸ ὑψηλόν
5 τε καὶ ἰσχυρὸν ἐμφαίνων, ὡς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν τῆς ἀρχῆς ἀνενεχθῆναι. «Αἶτιαι», φησί, «αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔσονται Ἰουσήφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς ὧν ἡγήσατο ἀδελφῶν». Αἶτιαι, φησί, αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔσονται τὴν σὴν.

10 Βενιαμὴν λέκος ἄρπαξ, τὸ πρωῖνον ἔδειται, καὶ εἰς τὸ ἐσπέρας διαδώσει τροφήν». Καὶ ἐνταῦθα προμηνύει αὐτῷ τὰ μετὰ μικρὸν ἐσόμενα χρόνον, καὶ οὗτοι, καθάπερ λέκος, οὗτος ἐπιθήσεται ἀρπάζων, ἀναιρῶν, καὶ μυρία κακὰ διατιθεῖς. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσι τοῖς υἱοῖς καταλλήλους τὰς εὐλογίας προσ-
15 μῆνυσε. «Καὶ εὐλόγησε», φησί, «ἕκαστον κατὰ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, ἣν εὐλόγησεν αὐτούς», ἀντὶ τοῦ, «Ἄπερ ἔχρησεν ἕκαστω προεμήνυσε, καὶ τὰ ἐφ' ἑκάστης φυλῆς συμβησόμενα προανεφώνησεν», ἐπειδὴ διετάξατο τὰ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος αὐτῷ προμηνυθέντα, φησὶ πρὸς αὐτούς· «Ἐγὼ προϊδέμαί πρὸς τὸν
20 ἐμὸν λαόν, καὶ θάψετε με μετὰ τῶν πατέρων μου».

4. Ὅρα πῶς διὰ τῆς ἐπισκήψεως ταύτης μεγίστην αὐτοῖς παραμυθίαν χαρίζεται. Ἐγενόσθη γάρ, οὗτοι οὐκ ἂν ὁ δίκαιος τοῦτο διεσειλάτο, εἰ μὴ πάντως ἦδει τὴν ἄνοδον αὐτῶν ἐσομένην, καὶ τῆς δουλείας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ἀπαλ-
25 λαγήν. Εἶτα καὶ τὸν τόπον λέγει· «Ἐν τῷ σπηλαίῳ», φησί, «ὅ ἐστιν ἐν τῷ ἀγρῷ Ἐφροῦν τοῦ Χετταίου». Καὶ ταῦτα εἰπὼν «ζαιέπανος», φησί, «ἐπιτάσσων τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἐξάρας Ἰακώβ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κλίνην, ἐξέλιπε, καὶ

ἀφθονώτεραι ἀπὸ τὰς αἰωνίας ποσότητος τῆς ἄμμου». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου, καὶ μὲ τὰς λέξεις τῶν ὁρέων καὶ τῆς σωροῦ τῆς ἄμμου δείχνει τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν δύναμιν, ὥστε νὰ ἀνεβῆ καὶ εἰς τὴν πιὸ ὑψηλὴν κορυφὴν τῆς ἐξουσίας. «Αὐταί», λέγει, «αἱ εὐλογίαι θὰ συμβοῦν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωσήφ, εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ποῦ ἔγινεν ἄρχων καὶ προστάτης τῶν ἀδελφῶν του». Αὐταί, λέγει, θὰ συμβοῦν εἰς τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν.

«Ὁ Βενιαμὴν θὰ εἶναι λύκος ἀρπακτικός. Τὸ πρῶτον θὰ τρώγῃ καὶ τὸ ἑσπέρας θὰ ἔχη ἀκόμη τροφὴν διὰ νὰ διδῇ καὶ εἰς ἄλλους». Καὶ ἐδῶ προλέγει εἰς αὐτὸν ἐκεῖνα ποῦ θὰ συνέβαιναν μετὰ ἀπὸ σύντομον χρόνον, καὶ ὅτι, ὡσὰν ἀκριβῶς λύκος, ἔτσι θὰ ἐπιτίθεται καὶ θ' ἀρπάξῃ, θὰ φονεύῃ καὶ ἀμέτρητα ἄλλα κακὰ θὰ κάμνῃ. Ὅταν δὲ ἔδωκε τὰς καταλλήλους εὐλογίας εἰς ὅλους τοὺς υἱοὺς του, «Καὶ εὐλόγησε», λέγει, «τὸν καθένα μὲ ξεχωριστὴν εὐλογίαν, μὲ τὴν ὁποίαν εὐλόγησεν αὐτούς», ἀντὶ νὰ εἰπῇ, ὅτι προεἶπεν εἰς τὸν καθένα αὐτὰ ποῦ ἔπρεπε καὶ προανήγγειλεν αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς τὴν κάθε μίαν φυλὴν, ὅταν εἶπε εἰς αὐτούς αὐτὰ ποῦ τοῦ προαπεκάλυψε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τότε λέγει πρὸς αὐτούς· «Ἐγὼ πεθαίνω καὶ προστίθεμαι ἔτσι εἰς τὸν λαόν μου ποῦ ἀπέθανε· θάψατέ με μαζὶ μὲ τοὺς πατέρας μου.

4. Πρόσεχε πῶς μὲ αὐτὴν τὴν παραγγελίαν τοὺς χαρίζεται μεγάλην παρηγορίαν. Διότι ἐσκέπτοντο, ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ὁ δίκαιος νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν παραγγελίαν, ἐὰν βέβαια δὲν προέβλεπε τὴν ἐπιστροφὴν των νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὸν τόπον. «Μέσα εἰς τὸ σπήλαιον», λέγει, «ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Ἐφρών τοῦ Χετταίου». Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ, λέγει, «ἔπαυσε νὰ διδῇ ἐντολὰς εἰς τοὺς υἱοὺς του, καὶ ἀφοῦ ἄπλωσε τὰ πόδια του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, ἐπέθανε

προσειέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ὅρα καὶ τὴν τελευτὴν τοῦ δικαίου πολλοῦ θαύματος γέμουσαν. Διαταξάμενος γάρ, φησί, τοῖς παισὶν αὐτοῦ, «Ἐξάρας τοὺς πόδας ἐπὶ τὴν κλίτην», ὡπερ μεθ' ἡδονῆς τὸ πρᾶγμα καταδεχόμενος. Οὕτω μετὰ τὸ
 5 πάντα διατάξασθαι, «Τοὺς πόδας ἐξάρας», ἀντὶ τοῦ, ἔφαλλώσας, ἢ τείρας, ὡς ἂν εἴποι τις, «Ἐξέλιπε», τοῦτό ἐστι, κατέλυσε τὴν ζωὴν, «Καὶ προσειέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ». «Καὶ ἐπιπεσών», φησὶν, Ἰωσήφ ἐπὶ πρόσωπον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῷ, καὶ κατεφιλήσεν αὐτόν».

10 Εἶδες παιδὸς φιλοστοργίαν; εἶδες πεπυρωμένην ἀγάπην; Καὶ μετὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀναχώρησιν «Ἐπιπεσὼν» ἐπὶ τὸ πρόσωπον, καὶ κατεφιλήσας, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῷ». Καὶ τούτου γενομένου Ἰωσήφ τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐνταλθέντα εἰς ἔργον λοιπὸν ἐσπούδαζεν ἀγαγεῖν. Τέως δὲ «Προσείταξε τοῖς ἐντα-
 15 γισταῖς ἐνταγιάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς μὲν τεσσαράκοντα ἡμέρας τὰς τῆς ταφῆς, ἡ δὲ Αἴγυπτος ἑβδομήκοντα ἡμέρας αὐτὸν ἐπέτηθε». Καὶ ἐπειδὴ τὰ νεομισμένα ἅπαντα γέγονται, λοιπὸν γρωρίζει τῷ Φαραῶ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς κελευσθέντα, καὶ φησὶν «Ὁρκασέ με
 20 ὁ πατήρ μου, λέγων· ἐν τῷ μνημείῳ, ᾧ ὄρουξα ἐμανιῶ ἐν γῆ Χαναάν, ἐκεῖ με θάψεις. Νῦν οὖν συναναβάς θάρω τὸν πατέρα μου, καὶ ἐπιανελεύσομαι». Προσηκόν ἐστι, φησί, τὰ παρ' αὐτοῦ διαταγέντα πληρωθῆναι παρ' ἐμοῦ. Ποίησας οὖν τὰ δόξαντα αὐτῷ, ἐπιανελεύσομαι. Ταῦτα ἀκούσας ἐπέτερεγεν ὁ
 25 Φαραῶ. «Καὶ ἀνέβη», φησὶν, Ἰωσήφ θάψαι τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ συνανέθησαν μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ παῖδες Φαραῶ

καὶ ἐπροστέθη εἰς τὸν λαόν του». Πρόσεχε καὶ τὸν θάνατον τοῦ δικαίου ποῦ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν θαυμασμόν. Διότι, λέγει, ἀφοῦ ἔδωσε τὰς παραγγελίας εἰς τοὺς υἱούς του, «Ἐπλώσε τὰ πόδια του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην», ὡσάν νὰ ἐδέχετο τὸ πρᾶγμα μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἔτσι, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν ὄλων τῶν παραγγελμάτων του. «Ἐξάρσας τοὺς πόδας του», ἀντὶ νὰ εἰπῇ ἄφοῦ ἄπλωσε ἢ ἐτέντωσε τὰ πόδια του, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, «Ἐξέλιπε», ποῦ σημαίνει, ἐπέθανε, «καὶ ἐπροστέθη εἰς τὸν λαόν του». «Καὶ τότε», λέγει, «ἔπεσεν ὁ Ἰωσήφ ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς του, ἔκλαυσε δι' αὐτὸν καὶ τὸν ἐφίλησε πολλὰς φορές».

Εἶδες φιλοστοργίαν παιδιοῦ; εἶδες ἀγάπην γεμάτην ἀπὸ θέρμην; Καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ψυχῆς, «Ἄφοῦ ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπόν του, τὸν ἐφίλησε πολλὰς φορές καὶ ἔκλαυσε δι' αὐτὸν». Καὶ ἀφοῦ ἔγινε καὶ αὐτὸ ὁ Ἰωσήφ ἐφρόντιζε νὰ πραγματοποιήσῃ πλέον τὰ ὅσα τοῦ παρήγγειλεν ὁ πατέρας του. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν «Ἐπρόσταξε τοὺς ἐνταφιαστὰς νὰ ἐνταφιάσουν (ταριχεύσουν) τὸν πατέρα του. Καὶ διήρκησεν ὁ ἐνταφιασμός του σαράντα ἡμέρας, ἢ δὲ Αἴγυπτος ἐπένησεν αὐτὸν ἐβδομήντα ἡμέρας». Καὶ ὅταν ἔγιναν ὅλα τὰ προβλεπόμενα, τότε πλέον ἀναφέρει εἰς τὸν Φαραῶ καὶ εἰς τοὺς αὐλικούς του τὰ ὅσα παρήγγειλεν ὁ πατέρας του, καὶ λέγει· «Ὁ πατέρας μου μὲ ὄρκισε καὶ μοῦ εἶπε· Θέλω νὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸ μνημεῖον, ποῦ ἄνοιξα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Τώρα λοιπὸν πρέπει ν' ἀνεβῶ εἰς τὴν Χαναάν, νὰ θάψω τὸν πατέρα μου, καὶ νὰ ἐπιστρέψω καὶ πάλιν». Πρέπει, λέγει, νὰ πραγματοποιήσω ἐκεῖνα ποῦ παρήγγειλεν. Ἄφοῦ λοιπὸν κάμω αὐτὰ ποῦ μοῦ παρήγγειλε, θὰ ἐπιστρέψω. «Ὅταν τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Φαραῶ τὸν ἐπέτρεψε νὰ μεταβῇ καὶ νὰ τὸν θάψῃ. «Καὶ ἀνέβη», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν Χαναάν νὰ θάψῃ τὸν πατέρα του καὶ ἀνέβησαν μαζί μὲ αὐτὸν καὶ ὅλοι οἱ δοῦλοι τοῦ Φαραῶ, καὶ ὅλους τοὺς

Καὶ τὴν συγγένειαν, καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰ πρόβατα ὑπελεί-
πον· ο. Καὶ συνανέβησαν μετ' αὐτοῦ ἄρματα καὶ ἵπποις, καὶ
ἐγένετο ἡ παρεμβολὴ μεγάλη σφόδρα.

Ὅρα διὰ τὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ τιμὴν πόσῃ ἐπιδείκνυται
5 πλουσίῃ οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ συνανέρχονται τῷ Ἰωσήφ, ὥστε
γενέσθαι αὐτοὺς παρεμβολὴν μεγάλην. «Καὶ παραγενόμενοι ἔν-
τινι τόπῳ, ἐκόψαντο αὐτὸν κοπετὸν μέγαν καὶ ἰσχυρὸν σφό-
δρα. Καὶ ἐποίησε τὸ πένθος τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐπὶ ἡμέρας.
Καὶ εἶδον οἱ κατοικοῦντες Χαναάν, καὶ εἶπαν πένθος μέγα
10 ἐστὶ τοῖς Αἰγυπτίοις. Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου,
πένθος Αἰγύπτου, ὃ ἐστὶ λέραν τοῦ Ἰσραήλ». Ἀλλὰ σὺ ταῦ-
τα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ ἀπλῶς παρτίτρεχε, ἀλλὰ τὸν καιρὸν
ἐννοῶν, καθ' ὃν ἐγίνετο, πάσης αἰτίας ἀπάλλατε τὸν Ἰωσήφ.
Οὐδέπω γὰρ ἦσαν τοῦ ἄδου αἱ πύλαι συγκλασθεῖσαι, οὐδὲ τοῦ
15 θανάτου τὰ δεσμὰ διαλυθέντα, οὐδὲ κοίμησις ὁ θάνατος λεγόμε-
νος ἦν. Αὐτὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἐδεδοίκησαν τὸν θάνατον, ταῦτα
ἐποίησαν· καὶ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἐπειδὴ ὕπνος ὁ θά-
νατος γέγονε, καὶ κοίμησις ἡ τελεσιτὴ, καὶ πολλὴ τῆς ἀνασιτά-
σεως ἡ πληροφορία, ὡς ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν μεθιστάμενοι, οὐ-
20 τως ἀγαλλόμεθα καὶ εὐφραινόμεθα. Καὶ τί λέγω ἀπὸ ζωῆς
εἰς ζωὴν; Ἀπὸ τοῦ χειρόνος ἐπὶ τὴν δελτίονα, ἀπὸ τῆς προσ-
καίρου ἐπὶ τὴν αἰώνιον, ἀπὸ τῆς ἐπιγείου εἰς τὴν ἐπουράνιον.

«Καὶ πληρώσας πάντα», φησὶν, «Ἰωσήφ ὑπέστρεψεν εἰς
Αἴγυπτον αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ συναναθάντες
25 μετ' αὐτοῦ». Ἀλλ' ὄρα μοι λοιπὸν ἐνταῦθα τῶν ἀδελφῶν τοῦ
Ἰωσήφ τὴν δειλίαν, καὶ τὸν φόβον τὸν κατασειόντα αὐτῶν τὴν
διάνοιαν. «Ἰδόντες» γὰρ, φησὶν, «οἱ ἀδελφοὶ Ἰωσήφ, ὅτι τέ-
θνηκεν ὁ πατὴρ αὐτῶν, εἶπαν· μήποτε μνησικακίῃσιν ἡμῶν Ἰω-

συγγενείς, τὰ βόδια καὶ τὰ πρόβατα τὰ ἄφησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον· καὶ ἀνέβησαν μαζί με αὐτὸν ἄρματα καὶ ἵπποις καὶ ἔγινεν ἡ συνοδεία πάρα πολὺ μεγάλη.

Πρόσεχε πρόσην φροντίδα δείχνουν οἱ Αἰγύπτιοι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἀνεβαίνουν μαζί με τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Χαναάν ὥστε νὰ γίνῃ ἔτσι μεγάλη ἡ συνοδεία. «Καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς κάποιον τόπον, ἐθρήνησαν τὸν νεκρὸν πολὺ, μεθρήνον μέγαν καὶ ἰσχυρόν. Καὶ ἐκράτησαν ἐκεῖ τὸ πένθος διὰ τὸν πατέρα του ἑπτὰ ἡμέρας. Καὶ εἶδαν οἱ κάτοικοι τῆς Χαναάν καὶ εἶπαν· Αὐτὸ εἶναι μέγαν πένθος εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Διὰ τοῦτο ὠνόμασαν τὸν τόπον αὐτὸν Ἰένθος Αἰγύπτου, περὶ εὐρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην». Ἄλλὰ σὺ, ἀγαπητέ, ἀκούων αὐτά, νὰ μὴ τὰ παρατρέχῃς, ἀλλὰ σκεπτόμενος τὸν καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔγιναν, ἀπάλλασσε τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ κάθε κατηγορίας. Διότι δὲν εἶχαν ἀκόμη θραυσθῆ αἱ πύλαι τοῦ ἄδου, οὔτε εἶχαν διαλυθῆ τὰ δεσμά τοῦ θανάτου, οὔτε ὁ θάνατος ὠνομάζετο κοίμησις. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν θάνατον, τὰ ἔκαμαν αὐτά· τὴν ὥρᾳ, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ὁ θάνατος ἔγινεν ὕπνος καὶ ὁ πεθαιμὸς κοίμησις, καὶ εἶναι μεγάλη ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς ἀναστάσεως, ὥστε νὰ συμβαίῃ νὰ μεταβαίνωμεν ἀπὸ τὴν μίαν ζωὴν εἰς ἄλλην, διὰ τοῦτο νοιώθωμεν τόσον μεγάλην ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. Καὶ διατί λέγω ἀπὸ τὴν μίαν ζωὴν εἰς ἄλλην ζωὴν; μεταβαίνωμεν ἀπὸ τὴν χειροτέραν πρὸς τὴν καλυτέραν, ἀπὸ τὸν πρόσκαιρον εἰς τὴν αἰώνιον, ἀπὸ τὴν ἐπίγειον εἰς τὴν ἐπουράνιον.

«Καί, ἀφοῦ ὁ Ἰωσήφ», λέγει, «ἐξεπλήρωσεν ὅλα, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Αἴγυπτον αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοί του καὶ ὅλοι ὅσοι ἀνέβησαν μαζί με αὐτόν». Ἄλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ ἐδῶ πλέον τὴν δειλίαν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὸν φόβον ποὺ συνετάρασσε τὴν διάνοιάν των. Διότι, λέγει, «Ὅταν οἱ ἀδελφοί τοῦ Ἰωσήφ εἶδαν ὅτι ἐπέθανεν ὁ πατήρ των, εἶπαν· μὴ τυχὸν κάποτε μνησικακή-

- οὐκ ἔλαβον ἀντιπόδῳ ἀντιπέδομα ἡμῶν, πάντα τὰ κατὰ ἡμᾶς ἐνεδει-
 ξάμεθα αὐτῶν. Μεγάλως αὐτῶν ὁ φόβος ἐτάραττε τὴν διά-
 τικτὴν, καὶ ἐπὶ τοῦ συνειδήτους κεντούμενοι οὐκ εἶχον ὅ τι πρά-
 ξωσι. Αἰὰ τοῦτο, φησί, θεασάμενοι τοῦ πατρὸς τὴν τελευτήν,
 5 καὶ ἐπιδόμενοι, πῶς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰσπράξεται δίκην ὁ Ἰω-
 σὴφ ἐπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων, «Παραγεγόμενοι», φη-
 σί, «πρὸς αὐτὸν εἶπον ὁ πατήρ σου ὥρκωσε πρὸ τοῦ τελευτή-
 σαι αὐτόν, λέγων· εἶπατε Ἰωσήφ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἀδικίαν
 καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν».
- 10 Ὅσα πάλιν, πῶς αὐτοὶ ἐναντῶν κατήγοροι γίνονται. Βλέ-
 πε ὅσον ἐστὶν ὁ τοῦ συνειδήτους ἔλεγχος. Ὅλως ἴστε, ὅτι ἀ-
 δικίαν καὶ ἁμαρτίαν εἰργάσασθε, ὅτι πονηρὰ ἐνεδείξασθε.
 «Καὶ νῦν δέξαι τὴν ἀδικίαν τῶν θεωπτότων τοῦ Θεοῦ τοῦ
 πατρὸς σου». Εἶδες πῶς, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, αὐτοὶ ἐαν-
 15 τῶν κατήγοροι γίνονται, καὶ φασιν· εἶπεν ὁ πατήρ σου· «Ἄ-
 φες αὐτοῖς, ὅτι πονηρὰ σοι ἐνεδείξαντο, καὶ δέξαι τὴν ἀδι-
 κίαν τῶν θεωπτότων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς σου». Ἀλλ' ὁ θαυ-
 μασιὸς οὐτός καὶ παράρετος τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ μνήμην τινὰ
 ποιήσασθαι τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων, ὅτι καὶ πρὸς τὰ σὴ-
 20 ματα αὐτῶν συνεχθή. «Καὶ ἔκλαυσεν», φησί, «Ἰωσήφ, λα-
 λούντων αὐτῶν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐλθόντες εἶπον· ἴδε, ἡμεῖς
 σοι οἰκεία». Ὅσα πόσον ἐστὶν ἀρετή, πῶς ἰσχυρὸν καὶ ἁμα-
 ρχοῦν, καὶ ὅση τῆς κακίας ἢ ἀσθένεια. Ἴδου γάρ, ὁ μὲν τοσαῦτα
 πεπονηθὸς βασιλεύει, οἱ δὲ ταῦτα διαθέντες τὸν ἀδελφόν, οἱ-
 25 κείναι εἶναι παρακαλοῦσι τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰς δουλείαν ἐκδο-
 θέντος.

5. Ἀλλ' ἄκουε τοῦ Ἰωσήφ τὴν περὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀν-
 ξικαλίαν, καὶ ὅπως διὰ πάντων αὐτοῦ παρεμυθήσασθαι βού-
 λεται, καὶ πείσαι, ὡς οὐδὲν εἰς αὐτὸν ἡμαρτήσασι. Καὶ
 30 φησὶ· «Μὴ φοβεῖσθε· τοῦ γὰρ Ἰεσοῦ εἰμι ἐγώ. Ὑμεῖς ἐ-

αη ὁ Ἰωσήφ ἐναντίον μας καὶ μᾶς ἐκδικηθῆ δι' ὅλα τὰ κακά πού ἐκάμαμεν εἰς αὐτόν». Πολύ φοβερά συνετάρασ-
σεν ὁ φόβος αὐτῶν τὴν διάνοιάν των καὶ ἐνοχλοῦμενοι
ἐπὶ τὰ κεντήματα τῆς συνειδήσεώς των δὲν ἤξευραν τί
νὰ κάνουν. Διὰ τοῦτο, λέγει, ὅταν εἶδαν τὸν θάνατον τοῦ
πατρὸς των καὶ φοβούμενοι μήπως τοὺς ἐκδικηθῆ ὁ Ἰω-
σήφ ἐπάξια δι' ὅλα ἐκεῖνα πού ἔκαμαν εἰς αὐτόν, «Ἀφοῦ
μετέβησαν». λέγει, «πρὸς αὐτόν τοῦ εἶπαν· ὁ πατέρας σου
μᾶς ὤρκισε πρὶν πεθάνῃ, λέγων· νὰ εἰπῆτε εἰς τὸν Ἰωσήφ,
συγχώρησε τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν τῶν ἀδελφῶν
σου».

Πρόσεχε πάλιν, πῶς αὐτοὶ γίνονται κατηγοροὶ τοῦ
ἑαυτοῦ των. Βλέπε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ὁ ἔλεγχος
τῆς συνειδήσεως. Τὸ γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι διεπράξα-
τε ἀδικίαν καὶ ἁμαρτίαν, ὅτι ἐδείξατε κακίαν. «Κοί τῶρα
συγχώρησε τὴν ἀδικίαν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς
σου». Εἶδες πῶς, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἀναγκάζῃ, γίνον-
ται οἱ ἴδιοι κατηγοροὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ λέγουν· εἶπεν
ὁ πατέρας σου, «Συγχώρησε αὐτούς, διότι σοῦ ἔκαναν
μεγάλα κακά, συγχώρησε τὴν ἀδικίαν τῶν δούλων τοῦ
Θεοῦ τοῦ πατρὸς σου». Ἄλλ' ὁ θαυμαστός αὐτὸς καὶ
πανάρετος τόσο πολύ ἀπεῖχεν ἀπὸ τὸ νὰ ἐνθυμηθῆ τὰ
ὄσα τοῦ ἔκαμον, ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ λόγια των ἐσυγκινήθη.
«Καὶ ἔκλαυσε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ἐνῶ αὐτοὶ τοῦ ἔλεξαν
αὐτά. Τότε τὸν ἐπλησίασαν αὐτοὶ καὶ τοῦ εἶπον· νά, ἡμεῖς
εἴμεθα δούλοι σου». Πρόσεχε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι
ἡ ἀρετὴ, πόσον ἰσχυρὸν καὶ ἀκατομάχητον, καὶ πόση ἡ ἀ-
δυναμία τῆς κακίας. Διότι νά, ἐκεῖνος πού τόσα πολλά
ἔπαθε βασιλεύει, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἐπροξένησαν αὐτά εἰς
τὸν ἀδελφόν των, παρακλοῦν νὰ εἶναι δούλοι ἐκείνου
πού τὸν ἐπώλησαν ὡς δούλον.

5. Ἄλλ' ἄκουε τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τοὺς
ἀδελφούς του καὶ πῶς, μὲ ὅλα ὄσα τοὺς λέγει, θέλει νὰ
τοὺς παρηγορήσῃ καὶ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι δὲν διέπραξαν
κανένα κακὸν εἰς αὐτόν. Καὶ λέγει· «Μὴ φοβεῖσθε, διότι

βουλεύσασθε καὶ ἐμοῦ πονηρὰ ὁ δὲ Θεὸς ἐβουλεύσατο περὶ ἐμοῦ εἰς ἀγαθὰ, ὅπως ἂν γενηθῆ ὡς σήμερον, ἵνα διατραφῆ λαὸς πολὺς». Μὴ δειλιάσητε, ἡ ἡοί, μηδὲ ἐναγώνιοι γένησθε «τοῦ Θεοῦ γὰρ εἰμι ἐγώ», καὶ τὸν Δεσπότην τὸν ἐμὸν μιμοῦμαι, καὶ εὐεργεσίαις ἀμείβεσθαι σπονδάζω τοὺς τὰ ἀνήκεστί με διαθέντας· «Τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰμι ἐγώ». Εἶτα δεικνὺς ὅσῃς ἀπολαύει παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας, ἡ ἡοί, «ὅμοιως πονηρᾷ γνώμῃ τὰ καὶ ἐμὲ εἰργάσασθε, ὁ δὲ Θεὸς εἰς ἀγαθὰ μοι πάντα περιέσπισε. Ἴα τούτο καὶ Παῦλος ἔλεγε, «Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν». «Πάντα», ἡ ἡοί. Τί ἐστι, «Πάντα»; Καὶ τὰ ἐναντία, καὶ τὰ λεπτεῖν δοκοῦντα, καὶ ταῦτα εἰς ἀγαθὸν μεθίστησιν, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θαυμασίου τούτου γεγένηται. Τὰ γὰρ παρὰ τῶν ἀδελφῶν γεγενημένα, ταῦτα μάλιστα αὐτῷ τῆν βασιλείαν προεξένησε, τῆς εὐμηχάνου τοῦ Θεοῦ σοφίας πάντα τὰ πονηρὰ εἰς ἀγαθὰ μεταβαλλούσης. «Ἴνα διατραφῆ», ἡ ἡοί, «λαὸς πολὺς». Οὐ μόνον ἑμῶν ἔνεκεν ταῦτα εἰς ἀγαθὸν μετέβαλεν, ἀλλ' ἵνα καὶ πᾶς οὖτις ὁ λαὸς διατραφῆται δυναθῆ.

«Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· μὴ ἡοβεῖσθε ἐγὼ διαθρέψω ἑμῶς, καὶ τὰς οἰκίας ἑμῶν. Καὶ παρεκάλεισεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν». Τί τοίνυν δεδοίκατε; Ἐγὼ ὑμῖν χορηγήσω τὰ πρὸς τροφήν, καὶ πᾶσι τοῖς μετ' ἑμῶν. «Καὶ παρεκάλεισεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν». Οὐχ ἀπλῶς αὐτοὺς παρεκάλεισεν, ἀλλὰ τσαύτη ἐχρησάτο τῇ σπονδῇ, ὥστε πᾶσαν αὐτῶν ἀθυμίαν ἐξελεῖν. «Καὶ κατοίκησεν Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ, αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ παροικία τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ εἶδεν Ἰωσήφ παιδία Ἐφραΐμ

ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Σεῖς ἐσκέφθητε κακὰ ἐναντίον μου, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἐσκέφθη δι' ἐμένα καλὰ πράγματα, διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πού ἐγίνε μέχρι σήμερα, νὰ διατραφῇ δηλαδὴ πολὺς λαός». Μὴ δειλιάσετε, λέγει, οὔτε νὰ κυριευθῆτε ἀπὸ ἀγωνίαν, «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ» καὶ μιμοῦμαι τὸν Κύριόν μου καὶ φροντίζω νὰ ἀμείβω μὲ εὐεργεσίας ἐκείνους πού μου ἐπροξένησαν τὰ ἀφόρητα κακὰ «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ». Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ πόσῃ εὐνοίαν ἀπολαμβάνει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, λέγει· Σεῖς ἐκάματε ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ ἐμένα μὲ κακὴν διάθεσιν, ὁ Θεὸς ὅμως τὰ μετέβαλεν ὅλα αὐτὰ πρὸς χάριν μου εἰς ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Εἰς αὐτοὺς πού ἀγαποῦν τὸν Θεὸν βοηθεῖ αὐτὸς νὰ ἔχουν ὅλα καλὸν τέλος»⁹. «Ὅλα», λέγει. Τί σημαίνει «Ὅλα»; Καὶ τὰ ἀντίθετα, καὶ ἐκεῖνα πού φαίνονται δυσάρεστα, καὶ αὐτὰ τὰ μεταβάλλει εἰς ἀγαθόν, πρᾶγμα βέβαια πού συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτοῦ τοῦ θαυμασίου. Διότι ἐκεῖνα πού τοῦ ἔκαμαν οἱ ἀδελφοί του, αὐτὰ πρό πάντων τοῦ ἐχάρισαν τὴν βασιλείαν, μὲ τὸ νὰ μεταβάλλῃ ἢ εὐμήχανος σοφία τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ κακὰ εἰς ἀγαθὰ. «Διὰ νὰ διατραφῇ», λέγει, «πολὺς λαός». Ὅχι μόνον μετέβαλεν αὐτὰ ἐξ αἰτίας σας εἰς ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἡμπορέσῃ καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ λαὸς νὰ διατραφῇ.

«Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· μὴ φοβεῖσθε· ἐγὼ θὰ διαθρέψω ὡσὰς καθὼς καὶ τὰς οἰκογενεῖας σας. Καὶ παρηγόρησεν αὐτούς καὶ τὰ λόγια του ἀνεκούφισαν τὴν καρδίαν των». Τί φοβεῖσθε λοιπόν; Ἐγὼ θὰ δώσω εἰς ἐσᾶς καὶ εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς σας τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. «Καὶ παρηγόρησεν αὐτούς καὶ μὲ τὰ λόγια του ἀνεκούφισε τὴν καρδίαν των». Ὅχι ἀπλῶς παρηγόρησεν αὐτούς, ἀλλὰ τόσῃ φροντίδα κατέβαλεν, ὥστε ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ αὐτούς κάθε μορφήν λύπης. «Καὶ ἐκατοίκησεν ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν Αἴγυπτον, αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοί του καὶ ὅλοι ἡ παροικία τοῦ πατρὸς του. Καὶ εἶδεν ὁ Ἰωσήφ παιδιὰ τοῦ Ἐφραΐμ μέχρι

ἕως τρίτης γενεᾶς. Καὶ εἶπεν Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐ-
 τοῦ λέγων· ἐγὼ ἀποθνήσκω. Ἐπισκοπῇ δὲ ἐπισκέρεται ὑμᾶς
 ὁ Θεός, καὶ συνανοίσετε τὰ ὀσιᾶ μου ἐνιενῦθεν». Ὅρα καὶ
 τοῦτον ὁμοίως τῷ πατρὶ ἐπισκήπτοντα τοῦ μετακομιδοθῆναι αὐ-
 5 τοῦ τὰ ὀσιᾶ. Καὶ ὅρα πῶς πάλιν θοιλόμενος ἀναρροῶσαι αὐ-
 τῶν τὸν λογισμόν, καὶ χρησιτὰς ἐλπίδας ἔχειν περὶ τῆς ἐπανό-
 δου, πρότερον τοῦτο προεμήνυσε, ὅτι ἐπαρελεύσεσθε, καὶ τότε
 10 γησί, «Συνανοίσετε». Ἀνιόντες, γησί, ὑμεῖς «Συνανοίσετε
 τὰ ὀσιᾶ μου». Τοῦτο δὲ ἐποίει οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ μάτην, ἀλλὰ
 δύο ταῦτα οἰκονομῶν· ἓν μὲν, ἵνα μὴ οἱ Αἰγύπτιοι μεμνημένοι
 τῶν ισοσῶτων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καὶ εὐκόλως ἐξ ἀνθρώπων
 θεοῦς προσαγορευόντες, ἐπόθεσιν ἀσεβείας ἔχωσι τοῦ δικαίου
 τὸ ὄψμα· ἕτερον δέ, ἵνα ὅσοι πεπληροσσομένοι, ὅτι πάντως
 ἐπανήξουσιν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν ὡμολογημένον, οὐκ ἂν οὕτω
 15 διεισεύλατο, ὥστε μετ' αὐτῶν ἀναγαγεῖν τὰ ὀσιᾶ. Καὶ ἦν ἰ-
 δεῖν λοιπὸν πρᾶγμα καιρὸν καὶ παράδοξον, τὸν ἐπὶ τῆς Αἰγύ-
 πτου πάντα τὸν Ἰσραὴλ διατρέφοντα, τοῦτον καὶ τῆς ἐπανόδου
 ἠγούμενον, καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας αὐτοὺς εἰσάγοντα.
 «Καὶ εἰσεύτησε», γησί, «Ἰωσήφ ἑπτῶν ἑκατὸν δέκα».
 20 Τίνος ἔνεκεν καὶ τοῦτου τὰ ἔτη ἡμῖν ἐσήμανεν; Ἴνα μάθης
 ὅσων ἐτῶν τῆς Αἰγύπτου τὴν ἡγεμονίαν ἐνεχειρίσθη. Ἐπτα-
 καίδεκα ἐτῶν γενόμενος κατέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τριά-
 κοντα ἐτῶν γεγονώς ὤφθη τῷ Φαραῶ, καὶ διεκρίνε τὰ ἐνύ-
 25 γύπτου ἀρχήν. Εἶδες πῶς μείζους τῶν πόνων αἱ ἀμοιβαί, καὶ
 πολυπλασίους αἱ ἀντιδόσεις; Ἐν δέκα καὶ τρισὶν ἔτεσιν ἐπά-
 λαισε τοῖς πειρασμοῖς, τὴν δουλείαν ὑπομένων, τὴν κατηγορί-
 αν ἐκείνην τὴν παράνομον, τὴν ἐν τῷ δεσποτικῷ κακουχίαν.

10. Ὁ Ἰωσήφ φοβεῖται μήπως οἱ Αἰγύπτιοι, πού τόσοι εὐκολὰ
 ἔθεοποιούσαν τοὺς ἀνθρώπους, θεοποιήσαν καὶ αὐτόν, ἐνθυμούμενοι
 τὰς εὐεργεσίας τοῦ πρὸς αὐτούς.

11. Γεν. 39, 7-20.

καὶ τὴν τρίτην γενεάν. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰωσήφ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ αὐτὰ τὰ λόγια· Ἐγὼ πεθαίνω. Ὅπως ἂν ἴπῃ ὁμοίως θὰ σὰς ἐπισκεφθῇ ὁ Θεὸς καὶ τότε νὰ μεταφέρετε ἀπὸ ἐδῶ μαζί σας καὶ τὰ ὀστᾶ μου». Πρόσεχε καὶ αὐτὸν πού παραγγέλλει ὁμοίως μὲ τὸν πατέρα του νὰ μετακομίσουν τὰ ὀστᾶ του. Καὶ πρόσεχε πῶς πάλιν, θέλοντας νὰ ἐνδυναμώσῃ τὸν λογισμόν των καὶ νὰ ἔχουν ἀγαθὰς ἐλπίδας διὰ τὴν ἐπιστροφὴν των, πρῶτα αὐτὸ τοὺς προεἶπεν, ὅτι δηλοδῆ θὰ ἐπιστρέψετε, καὶ τότε λέγει, «Μεταφέρατε καὶ τὰ ὀστᾶ μου». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμνε ὄχι εἰς τὴν τύχην καὶ ἄσκοπα, ἀλλὰ διευθετώντας δύο πράγματα· ἓνα μὲν, διὰ νὰ μὴ συμβῇ οἱ Αἰγύπτιοι, ἐνθυμούμενοι τὰς τόσας εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ τόσον εὐκόλα ἀνεκέρυσσαν θεοὺς ἀπὸ ἀνθρώπους, νὰ λάβουν ὡς ἀφορμὴν διὰ μίαν τέτοιαν ἀσέβειαν τὸ σῶμα τοῦ δικαίου¹⁰· δεύτερον δέ, διὰ νὰ ἔχουν τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ὅπως ἂν ἴπῃ θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Χαναάν. Διότι ἐὰν αὐτὸ δὲν ἦτο βέβαιον, δὲν θὰ τοὺς εἶδιε τέτοιαν ἐντολήν, ὥστε νὰ μεταφέρουν μαζί των τὰ ὀστᾶ του. Καὶ ἦτο πλέον δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς ἓνα πρᾶγμα πρωτοφανές καὶ παράδοξον, ἐκείνον πού εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐτρέφεν ὅλον τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, αὐτὸν νὰ γίνεται καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὴν Χαναάν, καὶ νὰ εἰσαγῇ αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

«Καὶ ἐπέθανε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ἑκατὸν δέκα ἐτῶν». Διὰ ποῖον λόγον μᾶς ἀνέφερεν ἡ Γραφή καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ; Διὰ νὰ μάθῃς πόσα ἔτη ἤσκησε τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὅταν ἦτο δέκα ἐπτὰ ἐτῶν κατέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅταν ἔγινε τριάντα ἐτῶν παρουσιάσθη εἰς τὸν Φαράω καὶ τοῦ ἐξήγησε τὰ ὄνειρα. Ὅγδόντα λοιπὸν ἔτη ἤσκησεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Εἶδες πῶς αἱ ἀμοιβαὶ εἶναι μεγαλύτεραι ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ πολλαπλάσαι αἱ ἀνταποδώσεις; Ἐπὶ δέκα τρία ἔτη ἐπάλευσε μὲ τὰς δοκιμασίας, ὑπομένοντας τὴν δουλείαν, τὴν παράνομον ἐκείνην κατηγορίαν¹¹, τὰ κακοπαθήματα μέσα

Καὶ ἐπειδὴ γενναίως μετ' εὐχαριστίας ἅπαντα ἤνεργε, διὰ τοῦτο καὶ δαφιλεῖς ἐκομίσαστο τὰς ἀμοιβὰς καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος βίον. Ἐνόησον γάρ μοι, ὅτι ὑπὲρ τοῦ θραχέος ἐκείνου χόρον, ὃν τὴν δουλείαν καὶ τὸ δεσποτικόν ὑπέμεινε, ἐν ὄγδο-
5 ἡκοῖα ἔτεσι τὴν βασιλείαν διεῖπε. Καὶ ὅτι πείθει πάντα διέπρατε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῆς τῶν ὀσιῶν μετακομιδῆς ἐντείλειτο, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· «Πίστει Ἰωσήφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε». Καὶ οὐκ ἔστι μεχρὶ τοῦτου, ἀλλ' ἵνα μάθῃς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπέ-
10 σκηψε τῶν ὀσιῶν τὴν κομιδὴν γενέσθαι, φησί, «Καὶ περὶ τῶν ὀσιῶν αὐτοῦ ἐντείλειτο».

Τάχα πλείονα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ σύγγνωτε. Πρὸς γὰρ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου φθάσαντες ἐβουλήθημεν ἅπαν σήμερον τελέσαντες τὸ βιβλίον, οὕτω καταπαῦσαι τὸν λόγον, καὶ τὴν
15 συνήθη παράκλησιν ὑμῖν προσαγαγεῖν, ὥστε μεμνηθῆναι τῶν εἰρημένων, καὶ ζηλοῦν τῶν δικαίων τούτων τὴν ἀρετὴν, τὴν περὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἀνεξικακίαν, τὴν περὶ τοὺς ἐπηροάζον-
 τας μακροθυμίαν, τὴν σωφροσύνην τὴν ὑπερβάλλουσαν. Ἐν-
 τεῦθεν γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὖτος ἰσοσύνην ἐπεσπάσαστο παρὰ τοῦ
20 Θεοῦ τὴν εὖνοιαν. Εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν ἀνωθεν ἐπισπάσασθαι ῥοπήν, πολὺν τῆς ἀρετῆς ποιῶμεθα λόγον. Οὕ-
 τω γὰρ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐπιποασόμεθα τὴν χάριν, καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευ-
 ξόμεθα ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
25 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

12. Ἐβρ. 11, 22.

13. Αὐτόθι.

εις τὴν φυλακὴν. Καὶ ἐπειδὴ ὑπέμεινεν ὅλα μὲ γενναιότη-
 τα καὶ εὐχαρίστως, διὰ τοῦτο καὶ ἔλαβε πλουσίας τὰς
 ἀμοιβὰς καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι σκέψου, σὲ
 παρακαλῶ, ἐξ αἰτίας ἐκείνου τοῦ συντόμου χρόνου, κατὰ
 τὸν ὅποιον ὑπέμεινεν τὴν δουλείαν μέσα εἰς τὴν φυλα-
 κὴν, ἀσκοῦσε τὴν βασιλείαν ἐπὶ ὀγδόντα ἔτη. Καὶ ὅτι ὅλα
 τὰ ἔκαμνε μὲ πίστιν καὶ διὰ τοῦτο ἔδωσε καὶ τὴν παραγ-
 γελίαν τῆς μετακομιδῆς τῶν ὀστῶν του, ἄκουε τὸν Παῦ-
 λον ποῦ λέγει· «Μὲ πίστιν ὁ Ἰωσήφ ὅταν ἐπέθαιεν ὠμί-
 λησε διὰ τὴν ἔξοδον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ»¹². Καὶ δὲν ἐστα-
 μάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς τὴν αἰτίαν, διὰ
 τὴν ὁποίαν ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ γίνῃ ἡ μετακομιδὴ τῶν
 ὀστῶν του, λέγει· «Καὶ διὰ τὰ ὀστᾶ του ἔδωσε παραγ-
 γελίαν»¹³.

Ἴσως εἶναι πολλὰ αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν, ἀλλὰ συγχω-
 ρέσατέ με. Διότι, ἐπειδὴ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ βι-
 βλίου, ἐθελήσαμεν, νὰ τελειώσωμεν σήμερα ὅλον τὸ βι-
 βλίον καὶ ἔτσι νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον καὶ νὰ σᾶς
 ἀπευθύνωμεν τὴν συνηθισμένην παράκλησιν, ὥστε νὰ ἐν-
 θυμῆσθε τὰ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ νὰ μιμῆσθε τὴν ἀρετὴν αὐ-
 τῶν τῶν δικαίων, τὴν ἀνεξικακίαν πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας,
 τὴν μακροθυμίαν πρὸς τοὺς βλάπτοντας, τὴν ὑπερβολικὴν
 σωφροσύνην των. Διότι ἀπὸ αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος
 ἀπέσπασε τόσην εὐνοίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοι-
 πὸν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν οὐράνιον
 βοήθειαν, ἃς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν ἀρετὴν. Διότι ἔτσι
 καὶ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θὰ ἀποσπάσωμεν καὶ
 τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ διανύσωμεν χωρὶς λύπην καὶ θὰ
 ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ συμβῇ
 νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρω-
 πίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὅποιον
 εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα,
 ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλία Γ' — ΙΒ', ΜΑ', ΜΓ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν εἶναι τὸ πρῶτον γνωστὸν βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης. Δὲν ὑπάρχει ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας μας εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ διαβάζεται. Καὶ δὲν διαβάζεται μόνον ξένα μέρος αὐτοῦ, ἀλλ' ὀλόκληρον, καὶ ὅπως σημειώνει ὁ ἱ. Χρυσόστομος, διαβάζεται εἰς ὅλας τὰς ἀκολουθίας τόσο εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅσον καὶ εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος αὐτῶν. Αὐτὸ συμβαίνει λόγῳ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῶν ψαλμῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς θρησκείας πού νὰ μὴ προτυπώνεται καὶ διακηρύσσεται ἀπὸ τὰς σελίδας τῶν ψαλμῶν. Ὁλόκληρον τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας τοῦ ὀρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων, ἡ πολυκύμαντος ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ, ὅλον τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας του, ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀγῶνες της ἐν μέσῳ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου καὶ ὁ τελικὸς θρίαμβος αὐτῆς καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ της ξεδιπλώνονται μὲ τὸν πλέον κατάλληλον τρόπον εἰς τὰς σελίδας τοῦ ψαλτηρίου. Ὅλα τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ὠφέλιμα, ἀλλ' ὅμως «Ἡ τῶν ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον περιείληφε», ὅπως παρατηρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος, ἐρμηνεύων τὸν Α' ψαλμόν. Λόγῳ λοιπὸν τῆς μεγάλης σπουδαιότητος αὐτῶν, πολλοὶ ἀσχολήθησαν καὶ ἐρμήνευσαν αὐτούς, ὅπως ὁ Ὠριγένης, ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὁ Θεοδώρητος Κύρου, ὁ Ζυγαβηνός, ὁ Εὐσέβιος, ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ Ἀμβρόσιος καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος.

Τοῦ ἀγίου Ἰω. Χρυσοστόμου σώζονται σήμερα πλήρεις ἐρμηνευτικαὶ ὁμιλίαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς 4-12, 43-49, 108-117, 119-150 καὶ τεμάχια εἰς τοὺς ψαλμοὺς 3, 41, καὶ 115. Ὅπως

δήποτε θὰ ἐρμήνευσε καὶ ἄλλους ψαλμούς, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁὐκ ἐδιδόθησαν τὰ ἔργα του αὐτά. Διότι, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐρμήνευσε τὸν 50ὸ ψαλμόν, τὸν κατ' ἐξοχὴν ψαλμόν τῆς μετανοίας;

Εἰς τὸν παρόντα τόμον δημοσιεύονται εἰς τὴν συνέχειαν ἰσχυρῶς 3 τελευταίων ὁμιλιῶν τοῦ ἱ. Χρυσσοῦρου εἰς τὴν Γένεσιν αἱ ὁμιλίαι εἰς τοὺς ψαλμούς Γ—ΙΒ, ΜΑ, ΜΓ. Τὸ κείμενον τῶν ὁμιλιῶν εἰς τὴν Γένεσιν εἶναι παρμένον ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν Καρυοφύλλη, ἐνῶ τῶν ὁμιλιῶν εἰς τοὺς ψαλμούς ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν Β. de Montfaucon εἰς τὸ ὅποῖον ἔγιναν διορθώσεις μόνον εἰς τὴν σίξιν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΕΙΣ ΤΟΝ Γ' ΨΑΛΜΟΝ'

Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὅποτε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου
Ἐβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

5 «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;».

1. Ἐπινικίους μὲν ἀνδριάντας οἱ βασιλεῖς τοῖς στρατη-
γοῖς νικήσασιν ἀγατιθέασι, νικηφόρους δὲ εἰκόνας καὶ στή-
λας ἐγείρουσιν ἄρχοντες ἠγιόχοις καὶ ἀθληταῖς, καὶ τῷ ἐπι-
γράμματι ὡς σιόματι κήρυκα τῆς νίκης τὴν ὕλην ἐργάζονται.

10 Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐν βίβλοις καὶ γράμμασι τοὺς ἐπαίνους τοῖς
νικηταῖς γράφουσι, τὴν ἐναντιῶν ἐν τῷ ἐπικίῳ δύναμιν ἰσχυ-
ροτέραν τῶν ἐπαινουμένων δεῖξαι θέλοντες. Καὶ λογογράφοι
καὶ ζωγράφοι καὶ χαλκευταὶ καὶ λιθογλύπται καὶ δῆμοι καὶ
ἄρχοντες καὶ πόλεις καὶ χῶραι τοὺς νικητὰς θαυμάζουσιν.

15 οὐδεὶς δὲ φεύγοντος καὶ μὴ πολεμήσαντος εἰκόνα ἔγραφε,
καθάπερ νῦν ὁ Δαυίδ. «Ψαλμὸς γὰρ τῷ Δαυίδ, ἐν τῷ ἀποδι-
δράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἐβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ».
Καὶ πότε ὁ δραπέτης ἐγκωμίων ἄξιος; πότε δὲ ὁ φυγὰς ἐπι-
γραμμάτιον ἐντός; Τοὺς δραπέτας γράμμασιν ἰξεύουσιν, οὐκ

20 ἐπιγράμμασι θαυμάζουσιν. Ἄλλὰ μάθε τὴν αἰτίαν, ἀδελφέ,
τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἀσφάλισαί σου τὴν ψυχὴν γενέσθω σοι
ἢ ἱστορία βίου κατόρθωσις· ἦτις σοι ὁ τοῦ δικαίου διωγμὸς
διανοίας σηριγμὸς. Μάθε γὰρ διὰ τί ἐδιώκετο Δαυίδ ὑπὸ
τοῦ Ἐβεσσαλώμ, ἵν' ὡς θεμέλιον τὸ πρᾶγμα εὐρών, οἰκοδο-

1. Ὁ ψαλμὸς ἐγρᾶφη ἀπὸ τὸν Δαυίδ κάτω ὀπὸ δραματικὰς συν-
θήκας πού περιγράφονται εἰς τὸ Β' Βασ. κεφ. 15 - 17 καὶ διαφαίνεται
τόσον ἀπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ
ψαλμοῦ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου πού διέτρεχεν ὁ Δαυίδ, καθὼς καὶ
ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς αὐτοῦ πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὴν βοήθειάν του,
μέσῳ τῶν ὁποίων ἀντεμετώπισε μὲ ἡρεμίαν τοὺς κινδύνους.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΕΙΣ ΤΟΝ Γ' ΨΑΛΜΟΝ¹

«Ψαλμός τοῦ Δαυίδ, γραφεὶς ὅταν ἔφευγεν ὡσάν δραπετῆς καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἀβεσσαλώμ».

«Κύριε, γιατί ἐπλήθυναν τόσο πολὺ ἐκεῖνοι ποὺ μεθλίβουν;».

1. Οἱ μὲν βασιλεῖς εἰς τοὺς νικητὰς στρατηγοὺς ἀφιερώνουν ἐπινικίους ἀνδριάντας, οἱ δὲ ἄρχοντες ἀνεγείρουν εἰς τοὺς ὀδηγοὺς ἀρμάτων καὶ καὶ εἰς τοὺς ἀθλητὰς νικηφόρους ἀναπαραστάσεις καὶ στήλας καὶ μὲ τὸ ἐπίγραμμα ὡσάν στόμα καθιστοῦν τὴν ὕλην κήρυκα τῆς νίκης. Ἄλλοι πάλιν γράφουν τοὺς ἐπαίνους διὰ τοὺς νικητὰς εἰς βιβλία καὶ γράμματα, διότι θέλουν νὰ δείξουν τὴν δυνάμιν των, ποὺ περιέχεται εἰς τὸν ἔπαινον, ἰσχυροτέραν ἀπὸ τοὺς ἐπαινουμένους. Καὶ οἱ λογογράφοι καὶ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ χαλκουργοὶ καὶ οἱ λιθογλύπται καὶ οἱ λαοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πόλεις καὶ αἱ χῶραι θαυμάζουν τοὺς νικητὰς, κανεὶς ὅμως δὲν περιέγραψε τὴν εἰκόνα δραπετοῦ καὶ ἀνθρώπου ποὺ δὲν ἐπολέμησεν, ὅπως κάμνει τώρα ὁ Δαυίδ. Διότι λέγει «εἶναι ψαλμός ποὺ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Δαυίδ, ὅταν ἔφευγεν ὡσάν δραπετῆς καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἀβεσσαλώμ». Καὶ πότε συνέβη νὰ ἐγκωμιάζεται ὁ δραπετῆς; πότε δὲ ὁ φυγὰς ἀνεγράφη εἰς ἐπιγράμματα; Τοὺς δραπετάς τοὺς συλλαμβάνουν μὲ γράμματα καὶ δὲν τοὺς θαυμάζουν μὲ ἐπιγράμματα. Ἄλλὰ μάθε, ἀδελφέ, τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἀσφάλισε τὴν ψυχὴν σου ἅς σοῦ γίνῃ ἡ ἱστορία διόρθωσις τῆς Ζωῆς σου, ἅς σοῦ γίνῃ ὁ διωγμὸς τοῦ δικαίου στήριγμα τοῦ νοῦ σου. Μάθε λοιπὸν διατί κατεδιώκετο ὁ Δαυίδ ἀπὸ τὸν Ἀβεσσαλώμ, ὥστε, ἀφοῦ θεωρήσῃς τὴν ὑπόθεσιν ὡσάν θεμέ-

μηθῆς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Ὡς γὰρ ἄνευ θεμελίου σαθρὰ ἡ οἰκοδομή, εὐτως ἄνευ τῆς εὐρέσεως τοῦ σκοποῦ οὐκ ὠφελεῖ ἡ Γραφή.

Σκοπὸν εἶχεν ὁ μακάριος Δαβὶδ, διὰ τοῦ προκειμένου
5 ψαλμοῦ παιδεῦσαι τὸν θῖον καὶ σωφρονίσαι, μηδέποτε κακοποιεῖν καὶ καταφρονεῖν τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ὁ ἁμαρτήρας τοιαῦτα πάθη, ὅλα καὶ αὐτὸς ἔλαθεν. Ἐφυγε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὁ Δαβὶδ, ἐπειδὴ τὴν ἀγνείαν ἔφυγεν ἔφυγε τὸν υἱόν, ἐπειδὴ τὸν σώφρονα γάμον ἐνύβρισεν ἔφυγε τὸν υἱόν, ἐπειδὴ
10 τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ τὸν λέγοντα, «Οὐ φρονέσεις», «οὐ μοιχεύσεις», ἔφυγεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀλλοτριᾶν ἀνάδα εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰσήγαγε καὶ τὸν ταύτης ποιμένα ἀπέκτεινεν, ὁ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀμνὸς τὸν ποιμένα ἐκεράτιζεν. Ἀλλότριον οἶκον ἐπολέμησε καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου ἐπανέστη αὐτῷ ὁ πόλεμος.
15 Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ νόημα, Θεοῦ ἐστι τὸ ἀπόφθεγμα· ὅπου δὲ Θεὸς ὁ ἐρημνέων, οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο ἐπανέστη τῷ Δαβὶδ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸν Οὐρίαν ἐφόρευσε, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἔλαθεν, ἤκουσον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου Νάθαν πρὸς τὸν Δαβὶδ λέγοντος. «Ἐγὼ ἔχρισά σε βασιλέα ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἐξειλόμεν σε ἐκ χειρὸς Σαούλ, καὶ ἔδωκά σοι τὰ πάντα τοῦ κυρίου σου, τὸν οἶκον Σαούλ, καὶ Ἰούδα, καὶ εἰ ὀλίγα σοὶ ἐστί, προσθήσω σοι καθὼς ταῦτα. Καὶ τί οὖν ἐξουδένησας τὸν Κύριον, τοῦ ποιῆσαι τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου; Τὸν Οὐρίαν τὸν Χετταῖον ἐπάταξας
25 ἐν ρομφαίᾳ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἔλαθες ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα. Καὶ νῦν οὐκ ἐξαοθήσεται ρομφαία ἐκ τοῦ οἴκου σου εἰς τὸν αἰῶνα. Τὸν ἀλλότριον οἶκον ρομφαία ἐδιχοτόμησας, τὴν κατὰ σοῦ ρομφαίαν χαλκεύσω ἐν τῷ οἴκῳ σου. Ἴδού ἐγὼ ἐξεγερωῶ

2. ἘΕ. 20, 13-14.

3. Β. Βασ. 12, 7-10.

λιον, νὰ οἰκοδομηθῆς ἐπάνω εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅπως ἡ οἰκοδομὴ χωρὶς θεμέλια εἶναι σαθρά, ἔτσι χωρὶς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ σκοποῦ δὲν ὠφελεῖ ἡ Γραφή.

Σκοπὸν εἶχεν ὁ μακάριος Δαυὶδ μὲ αὐτὸν τὸν ψαλμὸν νὰ διαπαιδαγωγῆσῃ καὶ νὰ σωφρονίσῃ τὸν βίον, ὥστε νὰ μὴ κακοποιῇ ποτέ καὶ νὰ μὴ περιφρονῇ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ πάθῃ ἐκεῖνος πού ἀμαρτάνει παρόμοια μὲ ἐκεῖνα πού ἔπαθεν αὐτός. "Ἐφευγεν ὁ Δαυὶδ μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν ἀγνόητα· ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐπρόσβαλε τὸν τίμιον γάμον· ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ πού λέγει, «Δὲν θὰ φονεύσης», «δὲν θὰ μοιχεύσης»². Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠδήγησε μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του ξένην ἀμνάδα καὶ ἐφόνευσε τὸν ποιμένα αὐτῆς, ὁ ἀμνὸς τῆς οἰκίας του ἐκτυποῦσε μὲ τὰ κέρατά του τὸν ποιμένα. Ἐπολέμησε ξένην οἰκίαν καὶ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του ἐσηκώθη ἐναντίον του πόλεμος. Δὲν εἶναι δική μου ἡ σκέψις αὐτή, εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ· ὅπου δὲ ἐρμηνεύει ὁ ἴδιος ὁ Θεός, δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀντιλέγῃ. Τὸ ὅτι δηλαδὴ διὰ τοῦτο ἐπανεστάτησεν ἐναντίον τοῦ Δαυὶδ ὁ υἱός, ἐπειδὴ ἐφόνευσε τὸν Οὐρίαν καὶ ἐπῆρε τὴν γυναῖκα του, ἄκουσε τὸν Θεὸν πού λέγει πρὸς τὸν Δαυὶδ μέσῳ τοῦ προφήτου Νάθαν· «Ἐγὼ σὲ ἔχρισα βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ σὲ ἔσωσα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαοὺλ καὶ σοῦ ἔδωσα ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἐὰν αὐτὰ σοῦ εἶναι ὀλίγα θὰ σοῦ προσθέσω καὶ ἄλλα ὡσὰν καὶ αὐτά. Διὰ τὸ ὅμως περιεφρόνησες τὸν Κύριόν σου καὶ διέπραξες τὸ κακὸν ἐνώπιόν μου; Ἐφόνευσες μὲ μάχαιραν τὸν Οὐρίαν τὸν Χετταῖον καὶ ἔλαβες ὡς γυναῖκα σου τὴν γυναῖκα του. Ἀπὸ σήμερον δὲν θὰ παύσουν αἱ σφαγαὶ εἰς τὴν οἰκίαν σου»³. "Ἐκοψες εἰς τὰ δύο μὲ τὴν μάχαιραν τὴν ξένην οικογένειον καὶ ἐγὼ θὰ ἀκονίσω τὴν μάχαιραν μέσα εἰς τὴν οικογένειάν σου ἐναντίον σου. «Νὰ ἐγὼ θὰ δημιουργήσω κακὰ ἐναντίον σου μέσα ἀπὸ τὴν οικογένε-

ἐπὶ σὲ κακὰ ἐκ τοῦ οἴκου σου»· οὐκ ἔξωθέν ποθεν, ἀλλ' «Ἐκ τοῦ οἴκου σου». Ὅθεν ἡ πηγὴ τῆς ἁμαρτίας, ἐκεῖθεν ἡ πληγὴ τῆς τιμορίας. Ἐπεὶ οὖν τῆς ἐπιτολῆς τοῦ Θεοῦ δραπέτης καὶ φυγὰς ἐγένειο, διὰ τοῦτο τὸν υἱὸν ἀπεδίδρασκε.

5 2. «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὸμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ». Καὶ κρείττων τῆς τοῦ πολέμου ἐξηγήσεως ἡ αἰτία τῆς τοῦ πολέμου ὑποθέσεως, ἵνα τὸν ὄλισθον τοῦ δικαίου θεασάμενοι ἀσφαλισώμεθα τὸ πῖσμα, καὶ φύγωμεν τὴν ὁμοίαν θάσανον. Πολλοὶ γὰρ καὶ εἰς

10 τὴν σήμερον πολέμους ἐν τοῖς οἴκοις ἔχουσι, καὶ ὁ μὲν ὑπὸ γυναικὸς πολεμεῖται, ὁ δὲ ὑπὸ τέκνου πολιορκεῖται, ἄλλος ὑπὸ ἀδελφοῦ, καὶ ἕτερος ὑπὸ οἰκέτου δαμάζεται, καὶ ἕκαστος ἀκηδιᾷ καὶ δυσχεραίνει καὶ μάχεται καὶ πολεμεῖ καὶ πολεμεῖται, καὶ οὐδεὶς ἐαυτὸν λογοθετεῖ ἐννοῶν, ὅτι εἰ μὴ ἁμαρτίας

15 ας ἔσπειρεν, οὐκ ἂν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἄκανθαί καὶ τρίβολοι ἀνέβησαν εἰ μὴ σπινθήρας ἁμαρτιῶν ἔκρουσεν, οὐκ ἂν ὁ οἶκος ἀνεπυρρίζετο. Ὅτι γὰρ ἁμαρτιῶν εἶσι καρποὶ τὰ οἰκεῖα κακὰ, καὶ δημίους ἐμφυλίους κατὰ τοῦ ἁμαρτάνοντος χειροιοτεῖ ὁ Θεός· μάρτυς ἡ θεία Γραφή, ἧς οὐδὲν ἰσχυρότερον. Πολεμεῖ

20 σε ἡ γυνή, εἰσελθόντι ὡς θηρίον ἀπαντιᾷ, τὴν γλῶσσαν ὡς μάχαιραν ἀκονᾷ; Ἀυτηρόν μὲν τὸ προᾶγμα, ὅτι ἡ βοηθὸς ἀντίπαλος γέγονεν, ὅμως ἐαυτὸν ἐρεύνησον, μή πως ἐν νεότητι εἰς γυναῖκα ἐνεωτέρισας, καὶ τὸ εἰς γυναῖκα τραῦμα διὰ γυναικὸς θεραπεύεται, καὶ τὴν ἀλλοτριάν σηπεδόνα ἢ ἰδίαν

25 χειροουργεῖ. Κἂν ἀγνοῇ ἡ τέμνουσα, ἀλλ' οἶδεν ὁ ἰατρὸς Θεός. Αὐτὸς γὰρ αὐτῇ ὡς σιδήρῳ κατὰ σοῦ ἐχρήσατο καὶ ὥσπερ

νειάν σου»⁴ ὄχι ἀπὸ κάπου ἔξω, ἀλλὰ «ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν σου». Ἀπὸ ἐκεῖ πού πηγάζει ἡ ἁμαρτία, ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἡ πληγὴ τῆς τιμωρίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδραπέτευσε καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἔφυγεν ὡσὰν δραπετὴς ἀπὸ τὸν υἱὸν του.

2. «Ψαλμὸς πού ἐγράφη ἀπὸ τὸν Δαυὶδ ὅταν ἔφυγεν ὡσὰν δραπετὴς διὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν υἱὸν του τὸν Ἄβεσσαλώμ». Καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ ψάχνη κανεὶς νὰ εὕρῃ τὴν αἰτίαν τῆς ὑποθέσεως τοῦ πολέμου, παρὰ νὰ ἐκθέτῃ τὸν πόλεμον, ὥστε βλέποντες τὸ ὀλίσθημα τοῦ δικαίου νὰ ἀσφαλίσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ τὴν πτώσιν καὶ ν' ἀποφύγωμεν τὰ παρόμοια βάσανα. Διότι καὶ σήμερα πολλοὶ ἔχουν πολέμους εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἄλλος μὲν πολεμεῖται ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἄλλος πολιορκεῖται ἀπὸ τὸ τέκνον του, ἄλλος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, καὶ ἄλλος ταπεινώνεται ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην του καὶ ὁ καθένας λυπεῖται καὶ δυσανασχετεῖ καὶ μάχεται καὶ πολεμεῖ καὶ πολεμεῖται καὶ κανεὶς δὲν σκέπτεται, ὅτι, ἐὰν δὲν ἔσπειρεν ἁμαρτίας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φυτρώσουν εἰς τὴν οἰκίαν του ἀγκάθια καὶ τριβόλια· ἐὰν δὲν ἔκρυπτε σπινθηρας ἁμαρτιῶν, δὲν θὰ ἦναπτε φωτιὰ εἰς τὴν οἰκίαν του. Τὸ ὅτι βέβαια τὰ κακὰ πού μᾶς συμβαίνουν εἶναι καρποὶ τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ ὁ Θεὸς ὀρίζει συγγενεῖς δημίους ἐναντίον τοῦ ἁμαρτάνοντος, μάρτυς εἶναι ἡ θεία Γραφή, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν ὑπάρχει ἰσχυρότερον. Σὲ πολεμεῖ ἡ γυναῖκα σου; σὲ ὑποδέχεται, ὅταν εἰσέρχῃ εἰς τὴν οἰκίαν σου, ὡσὰν θηρίον; ἀκονίζει τὴν γλῶσσαν της ὡσὰν μάχαιραν; Εἶναι μὲν λυπηρὸν τὸ πρᾶγμα, διότι ὁ βοηθός σου ἔγινεν ἀντίπαλος, ὅμως ἐρεύνησε τὸν ἑαυτὸν σου, μήπως κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν σου ἔβλαψες γυναῖκα καὶ τὸ τραῦμα πού ἐπροξένησες εἰς τὴν γυναῖκα θεραπεύεται μὲ γυναῖκα καὶ αὐτὴ χειρουργεῖ τὴν ξένην σαπίλαν. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ γνωρίζῃ αὐτὸ αὐτὴ πού χειρουργεῖ, ἀλλὰ τὸ γνωρίζει ὁ ἰατρός Θεός. Διότι αὐτὸς ἐχρησι-

τὸ σιδήρον οὐκ οἶδεν ὁ ἐνεργεῖ, τὴν δὲ διὰ τοῦ σιδήρου θερα-
 πείαν οἶδεν ὁ ἰατρός, οὕτω καὶ ἀγνοῆ ἢ γυνὴ ἢ πλήτισσα,
 καὶ ὁ ἀνὴρ ὁ πλητιόμενος τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁ Θε-
 ὸς ὡς ἰατρός οἶδε τὸ συμφέρον.

- 5 Ὅτι δὲ ἡ γυνὴ πονηρὰ ἁμαρτιῶν ἐστὶ κόνδυλος, μάρτυς
 ἢ θεία Γραφή. Τί γὰρ λέγει ἄκουσον· «Γυνὴ πονηρὰ ἀνδρὶ
 ἁμαρτωλῶ δοθήσεται». Ὡς μικρὰ ἀντίδοτος αὐτῶ δοθήσεται.
 τοὺς χυμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ἀναλίσκουσα. Ὅτι δὲ καὶ τὸ ὑπὸ
 τέκνων πολιορκεῖσθαι, ἁμαρτιῶν ἐστὶ θάσσανος, μάρτυς ὁ
 10 Δαυὶδ, διὰ τὴν παράνομον κοίτην ὑπὸ τοῦ εἰοῦ αὐτοῦ Ἀβεσ-
 σαλὸν πολεμούμενος, ὡς ὁ λόγος ἔδειξεν. Ὅτι δὲ καὶ ἀδελ-
 φοὶ ἀδελφούς δι' ἁμαρτίας ἐπολέμησαν, μάρτυς ἢ βίβλος τῶν
 Κριτῶν. Ὅτε γὰρ εἰς τὴν παλλακίδα τοῦ ὀδοιπόρου οἱ τῆς
 φυλῆς Βενιαμὴν ἐξεπόρνευσαν, ἡ δὲ τὴν ἄμετρον ὕβριν μὴ
 15 ἐνεγκοῦσα ἀπέθανεν, αἱ ἔνδεκα φυλαὶ τὴν μίαν ἐπολέμησαν
 καὶ ἐπειδὴ αἱ ἔνδεκα φυλαὶ ὑπὸ Θεοῦ ἀπόστησαν, καὶ εἰς
 τὰ εἶδωλα ἐξεπόρνευσαν, ὑπὸ τῆς μιᾶς φυλῆς αἱ ἔνδεκα ἐτι-
 κήθησαν, καὶ πλεονάκεις νικηθεῖσαι ὑπὸ τῆς μιᾶς, ἅπασ
 τὴν ἐνίκησαν, καὶ ἀδελφοὶ ἀδελφούς ἐπολέμησαν, ἐπειδὴ ὁ
 20 Θεὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἤρε τὸ τῆς ἁμαρτίας μεσότηι-
 χον. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ μία φυλὴ εἰς τὴν γυναικα ἐπόρνευσεν,
 αἱ δὲ ἔνδεκα φυλαὶ εἰς τὰ εἶδωλα ἐξεπόρνευσαν καὶ οὕτω κα-
 κῆται ὑπὸ Θεοῦ ἐξωκοιθρεύθησαν, ὡς γέγραπται. «Ἐξωλό-
 θρευσας πάντα τὸν πορνέοντα ἀπὸ σοῦ». Ὡστε ἀδελφοὶ ἀ-
 25 δελφούς ἐπολέμησαν δι' ἁμαρτίας. Ὑπὸ ἀδελφῶν πολεμούμε-

5. Σοφ. Σειρ. 26, 23.

6. Κριτ. 1, 21.

7. Ψαλμ. 72, 27.

μόποιήσεν αὐτήν ἐναντίον σου ὡσάν σίδηρον· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ σίδηρον δὲν γνωρίζει αὐτὸ ποῦ κάμνει, τὴν δὲ θεραπείαν διὰ τοῦ σιδήρου τὴν γνωρίζει ὁ ἰατρός, ἔτσι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ γνωρίζῃ ἡ γυναῖκα ποῦ προξενεῖ τὰ πλήγματα, καὶ ὁ ἄνδρας ποῦ δέχεται τὰ πλήγματα δὲν γνωρίζει τὴν αἰτίαν τῶν πληγμάτων, ὅμως ὁ Θεὸς ὡσάν ἰατρός γνωρίζει τὸ συμφέρον.

Τὸ ὅτι δὲ ἡ πονηρὰ γυναῖκα γίνεται τιμωρὸς διὰ τῆς ἁμαρτίας, μάρτυς εἶναι ἡ θεία Γραφή. Διότι ἄκουσε τί λέγει· «Εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνδρα θὰ δοθῇ κακὴ γυναῖκα»⁵. Θὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ὡσάν πικρὸν ἀντίδοτον, διὰ νὰ ἀπορροφήσῃ τοὺς χυμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν. Τὸ ὅτι δὲ καὶ τὸ νὰ πολιορκῆται κανεὶς ἀπὸ τὰ τέκνα του ἀποτελεῖ τιμωρίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας του, μάρτυς εἶναι ὁ Δαυὶδ, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ λόγος, ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἀβεσσολώμ διὰ τὴν παράνομον σαρκικὴν μεΐξιν. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν ἀδελφούς ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν, μάρτυς εἶναι τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν. Διότι, ὅταν διέπραξαν πορνείαν οἱ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὶν εἰς τὴν παλλακίδα τοῦ ὀδοιπόρου⁶ καὶ ἐκείνη, μὴ ὑποφέρουσα τὴν ὑπερβολικὴν ὕβριν, ἀπέθανεν, αἱ ἔνδεκα φυλαὶ ἐπολέμησαν τὴν μίαν· καὶ ἐπειδὴ αἱ ἔνδεκα φυλαὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ διέπραξαν πορνείαν λατρεύουσαι τὰ εἰδωλα, αἱ ἔνδεκα φυλαὶ ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὴν μίαν καὶ ἐνῶ πολλὰς φορές ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὴν μίαν, μίαν φορὰν ἐνίκησαν αὐτήν καὶ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν τοὺς ἀδελφούς, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς, ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἀφήρησε τὸ μεσότοιχον τῆς ἁμαρτίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ μία φυλὴ διέπραξε πορνείαν εἰς μίαν γυναῖκα, αἱ δὲ ἔνδεκα φυλαὶ διέπραξαν πορνείαν μὲ τὸ νὰ λατρεύσουν τὰ εἰδωλα, καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἐξωλοθρεύθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅπως ἔχει γραφῆ· «Ἐξωλοθρεύσεσ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου τὸν καθένα ποῦ πορνεύει»⁷. Ὡστε ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν ἀδελφούς ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας. Ὅταν πολεμῇ-

ρος, μὴ τοσοῦτον καὶ ἐκείνων στέναζε, ὅσον ἑαυτὸν λογοθέ-
 τει, καὶ ἀνείταζε ζητῶν διὰ ποίας ἁμαρτίας οἱ ἀδελφοὶ πολέ-
 μοι. Οὐχ ὅτι πάντες δι' ἁμαρτίας ὑπὸ ἀδελφῶν πολεμοῦνται,
 καὶ γὰρ ὁ Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐπολεμεῖτο, καὶ οὐ πάν-
 5 τως διὰ ἁμαρτήματα καὶ ὁ Ἰωβ ὑπὸ γυναικὸς ἐπεβουλεύετο,
 καὶ οὐ πάντως διὰ ἁμαρτήματα ἀλλ' ὅτι οἱ πλείονες τῶν ἀν-
 θρώπων διὰ ἁμαρτίας οἰκιακούς πολεμίους ἔχομεν. Ἔστιν
 ὅτι καὶ φίλοι εἰς ἐχθρούς διὰ ἁμαρτίας τρέπονται, καὶ οἱ
 πάλαι ἀγαπῶντες μισοῦσι καὶ ἀποσιρέγονται, τοῦ Θεοῦ τὸ
 10 τοιοῦτον μῖσος δι' οὗς οἶδε λόγους ἐμβάλλοντος. Οὕτως γὰρ
 ἐν τῷ ἑκατοσιῶ ψαλμῷ γέγραπται περὶ τῶν Αἴγυπτίων «Με-
 τέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτῶν τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Οὐχ
 ἂν δὲ τὸ μῖσος ἀπὸ Θεοῦ ἐδόθη, εἰ μὴ πρότερον κακῶς ἐφι-
 λίαζον. Οἷς γὰρ ἡ φιλία ἀπωλείας προξενος, τούτοις τὸ μῖ-
 15 σος ἀρετῆς ἐπόθεισι.

Ἄλλὰ καὶ τὰ δοῦλα καὶ ἐπήκτα σώματα πολλάκις διὰ ἁ-
 μαρτίας ἢ δεσποτεία ἐπανέστησαν. Βλέπε γὰρ τὸν Ἀδάμ μι-
 δέπω ἁμαρτήσαντα καὶ τὰ θηρία ὡς δοῦλα καὶ ἐπήκτα ἔχον-
 τα, καὶ ὡς δούλοις αὐτοῖς καλοῦντα ὀνόματα, ὅτι δὲ τὴν ὀ-
 20 ψιν ἢ ἁμαρτία ἐσπίλωσε, τότε τὰ θηρία αὐτὸν οὐκ ἐγνώριζεν,
 καὶ τὰ δοῦλα πολέμια καὶ αὐτοῦ γεγονάσι. Καὶ ὅσπερ ὁ ἐν
 τῇ οἰκίᾳ κύων δουλεύει τῷ τρέφοντι, καὶ φοβεῖται τοῦτον καὶ
 τέθηπεν, εἰν δὲ ἄφνω ἠοβολωμένην ἔχοντι τὴν θῆριν θεάσθη-
 ται, ἢ προσωπεῖον ἀλλότριον ἐν τῇ ὄρει φέροντα, ὡς ξένον
 25 ἐπέρχεται καὶ σπαράξαι βούλειαι, οὕτως ὁ Ἀδάμ ἐφ' ὅσον

σαι ἀπό ἀδελφούς μὴ γογγύζης τόσον πολὺ ἐναντίον ἐκείνων, ὅσον πρέπει νὰ ἐξετάζης τὸν ἑαυτὸν σου καὶ νὰ προσπαθῆς νὰ εὕρῃς διὰ ποίας ἀμαρτίας οἱ ἀδελφοί σου εἶναι ἐχθροί σου. Καὶ βέβαια δὲν πολεμοῦνται ὅλοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν των, καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ὁπωσδήποτε ὅμως ὄχι δι' ἀμαρτήματά του, καὶ ὁ Ἰὼβ ἐδέχετο τὴν ἔχθραν τῆς γυναικὸς του, ὁπωσδήποτε ὅμως ὄχι ἐξ αἰτίας ἀμαρτημάτων του· πράγματι ὅμως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔχομεν ἐχθρούς τοὺς συγγενεῖς μας ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων μας. Ἀκόμη δὲ καὶ φίλοι γίνονται ἐχθροί ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἐκεῖνοι πού παλαιότερα ἀγαποῦσαν μισοῦν καὶ ἀποστρέφονται, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βάζει μέσα των αὐτὸ τὸ μῖσος διὰ λόγους πού ὁ ἴδιος γνωρίζει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὸν ἑκατὸν τέσσαρα ψαλμὸν ἔχει γραφῆ διὰ τοὺς Αἰγυπτίους· «Ἐπέτρεψε νὰ μεταστραφῆ ἡ καρδία των διὰ νὰ μισήσουν τὸν λαὸν αὐτοῦ»⁶. Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν βέβαια νὰ ἐπιτραπῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ μῖσος, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἦσαν κακαὶ αἱ σχέσεις μεταξὺ των. Διότι εἰς ἐκείνους πού ἡ φιλία γίνεται αἰτία καταστροφῆς, εἰς αὐτοὺς τὸ μῖσος γίνεται αἰτία ἀρετῆς.

Ἄλλὰ καὶ τὰ ὑπόδουλα καὶ τὰ ὑπάκουα σώματα πολλές φορές ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ κυρίου των. Βλέπε δηλαδὴ τὸν Ἀδὰμ πρὶν ἀκόμη ἀμαρτήσῃ ὅτι εἶχεν ὡς ὑπόδουλα καὶ ὑπάκουα τὰ θηρία καὶ ἐφώναζεν αὐτὰ μὲ τὰ ὀνόματά των ὡσὰν νὰ ἦσαν δοῦλοι του, ὅταν ὅμως ἐλέρωσε τὸ πρόσωπὸν του μὲ τὴν ἀμαρτίαν. τότε τὰ θηρία δὲν τὸν ἐγνώριζον καὶ αὐτὰ πού ἦσαν πρὶν ὑπηρέται του ἔγιναν ἐχθροί του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ σκύλος τῆς οἰκίας ὑπηρετεῖ ἐκείνον πού τὸν τρέφει καὶ φοβεῖται αὐτὸν καὶ κάνει διαφόρους χαϊδευτικὰς κινήσεις, ἐὰν ὅμως ἐξαφνικὰ τὸν ἰδῆ νὰ ἔχη μουντζουρωμένον τὸ πρόσωπὸν του ἢ νὰ φορῆ εἰς τὸ πρόσωπὸν του παράξενον προσωπίδα, ὀρμᾶ ἐπάνω του ὡσὰν νὰ εἶναι

- τὸ καὶ εἰκόνα Θεοῦ πρόσωπον καθαρὸν εἴηρει, οἱ θῆρες αὐ-
 τῷ ὡς δοῦλοι ὑπέκειντο, ὅτε δὲ τὸ πρόσωπον τῆ παρακοῆ ἐ-
 σπύλωσε, μὴ γνωρίζοντα τὸν δεσπότην, ὡς ξένῳ ἤχθρῳ.
 "Ὅστε καὶ δούλων ἐπανάστασις ἁμαρτιῶν ἐστὶν ἀντίδοσις. Δί-
 5 καιος ὁ Δαυιδῆλ, καὶ οἱ λέοντες τὴν δεσποτείαν ἐγνώρισαν· εἴ-
 δον ἁμαρτίας ἄγευστον, καὶ ἀρῆκαν τιμωρίας ἄμορον. "Ἡμαρ-
 τε προσήτης φρεσάμενος, καὶ εὔρεν αὐτὸν ὁ λέων ἐν τῇ ὁδῷ,
 καὶ ἐθανάτωσεν. Ἰσοβόλῳθι τῷ ψεύδει καὶ ὁ λέων οὐκ ἐγνώ-
 ρισεν. Εἰ προσήτην εἶδεν ἄν ὡς τὸν Δαυιδῆλ, εἰτίμησε φρε-
 10 δοπροσήτην εὔρε, καὶ ὡς ξένῳ ἐπέδραμεν. Ὁ δεσπότης ἐψεύ-
 σοιτο, καὶ ὁ δοῦλος τὴν δεσποτείαν ἠρῆσαιτο. Καὶ τί λέγω περὶ
 τῶν οἰκιακῶν κακῶν, ὅποτε καὶ αὐτὸ ἡμῶν τὸ σῶμα, τὸ πάν-
 των ἡμῶν οἰκειότερον καὶ προσφιλέστερον, ἔστιν ὅτε καὶ αὐτο
 ἁμαρτάνοντας ἡμᾶς πολεμεῖ, διὰ πηρειῶν καὶ νόσων καὶ ἀλγη-
 15 δόνων ἀμυνόμενον, καὶ τὸ δοῦλον σῶμα τὴν δέσποιναν ψυχὴν
 μασιζεῖ ἁμαρτήσασαν, οὐχ ὅτι τοῦτο θούλειται, ἀλλ' ὅτι τοῦτο
 ποιεῖν κελεύεται; Καὶ μάρτυς ὁ Χριστὸς τῷ ἰαθέντι παραλυτι-
 κῷ λέγων «Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε. ἵνα μὴ
 σοι χειρόν τι γένηται».
- 20 β. Μαθόντες οὖν, ἀδελφοί, ὅτι καὶ οἰκιακοὶ καὶ συγγενικοὶ
 καὶ δουλικοὶ πόλεμοι, καὶ αἱ τοῦ σώματος νόσοι τὰ πολλὰ διὰ
 ἁμαρτίας γίνονται, τὴν πηλὴν τῶν κακῶν τὴν ἁμαρτίαν ἀνα-
 στείλωμεν, καὶ εἰ χεῖμαρροι τῶν παιθῶν οὐ θέουσιν, ἀλλ' οἱ
 ποταμοὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ὑδάτων τὴν ψυχὴν εὐφραίνουσιν. Ἐπει
 25 οὖν καὶ ὁ Δαυιδ ὡς ἀλλοτριαν βασιλείαν τὴν ἕπανδρον ἔλαβε

9. Γ' Βασ. 13, 11 ε.

10. Ἰω. 5, 14.

ξένος καὶ θέλει νὰ τὸν κατασπαράξῃ, ἔτσι ὁ Ἄδὰμ ἐφ' ὄσον διετηροῦσε καθαρὸν τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πρόσωπόν του, τὰ θηρία ὑπετάσσοντο εἰς αὐτὸν ὡσάν δούλοι, ὅταν ὁμως ἐλέρωσε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὴν παρακοήν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τὸν Κύριόν των, τὸν ἐχθρεύοντο ὡσάν ξένον. Ὡστε καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν δούλων ἀποτελεῖ ἀνταπόδωσιν ἀμαρτιῶν. Ἐν ὧσῳ ὁ Δανιήλ ἦτο δίκαιος καὶ τὰ λεοντάρια ἀνεγνώρισαν τὴν ἐξουσίαν του· τὸν εἶδαν νὰ μὴ ἔχη γευθῆ τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὸν ἀπήλλαξαν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Ἄλλος προφήτης ἡμάρτησε μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ψέματα καὶ τὸν ἤυρε τὸ λεοντάρι εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν ἐθανάτωσεν. Ἐμουντζουρώθη ἀπὸ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ λεοντάρι δὲν τὸν ἐγνώρισεν. Ἐάν ἔβλεπε προφήτην ὡσάν τὸν Δανιήλ θὰ τὸν ἐτιμοῦσεν, ἀλλ' ἤυρε ψευδοπροφήτην καὶ ὠρμησεν ἐπάνω του ὡσάν νὰ ἦτο ξένος. Ὁ κύριος εἶπε ψέματα καὶ ὁ δούλος ἠρνήθη τὴν ἐξουσίαν. Καὶ διατί ὁμιλῶ διὰ τὰ συγγενικὰ κακά, ἀφοῦ καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα μας, πού εἶναι ἀπὸ ὅλα τὸ πιὸ οἰκεῖον καὶ τὸ πιὸ ἀγαπητὸν εἰς ἡμᾶς, συμβαίνει κάποτε, ὅταν ἀμαρτάνωμεν, καὶ αὐτὸ νὰ μᾶς πολεμῆ ἀμυνόμενον μὲ πυρετοὺς καὶ ἀσθενείας καὶ πόνους φοβεροὺς, καὶ τὸ δούλον σῶμα μαστίζει τὴν κυρίαν ψυχὴν πού ἡμάρτησεν, ὅχι ἐπειδὴ τὸ θέλει αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ παίρνει ἐντολήν νὰ πράξῃ αὐτό; Καὶ μάρτυς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος λέγει εἰς τὸν θεραπευθέντα παραλυτικόν «Νά, ἐθεραπεύθης, μὴ ἀμαρτάνῃς πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ κάτι χειρότερον»¹⁹.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐμάθαμεν, ἀδελφοί, ὅτι συμβαίνουν πόλεμοι καὶ οἰκιακοὶ καὶ συγγενικοὶ καὶ δουλικοὶ καὶ ὅτι καὶ αἱ ἀσθένειαι τοῦ σώματος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προκαλοῦνται ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, ἅς ἐξαφανίσωμεν τὴν ἀμαρτίαν, τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, καὶ ἐὰν δὲν τρέχουν οἱ χεῖμαρροι τῶν παθῶν, τότε θὰ εὐφραίνουσι τὴν ψυχὴν οἱ ποταμοὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Δαυὶδ ἔλαβε τὴν ὑπανδρον γυναῖκα ὡσάν ξένην βασιλείαν (διότι διὰ κάθε

(βασιλεία γὰρ παντὶ ἀνδρὶ ἡ ὁμόφυγος γυνή, καὶ οὐχ οὕτως ὁ βασιλεὺς τὴν πορφύραν καὶ τὸ διάδημα, ὡς ὁ ἀνὴρ τὴν γυναικα ἀγαπᾷ), διὰ τοῦτο ὁ ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ υἱὸς ἐπανέστη τύραννος, ἀρπάσαι θέλων τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς. Βία ἤρπασε καὶ θίαν ὑπέμεινε, καὶ ὁ λάθρα ἀμαρτήσας, φανερωδὸς ἐθριαμβεύετο· καὶ ὁ ἐν κρυφῇ τραυματιζόμενος, ἐπὶ πάντων χειροουργούμενος διὰ τὸν εἰπόντα Θεόν, «Σὺ ἐποίησας ἐν κρυπτῷ, ἐγὼ δὲ ποιήσω ἐν τῷ φανερῷ, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἡλίου τούτου». Ὅμως οὐκ εἰς τέλος προσέβη τὰ τῆς κακίας τῷ Ἀβεσσαλώμ καὶ δικαίως, ἵνα μὴ οἱ πατραλῶμαι νόμον παιροκτονίας τὴν προᾶξιν ἔχουσιν. Ὑπουργήσας δὲ ὡς δήμιος, ὡς καιάδικος ἐφονεύετο· καὶ ὡσπερ τὰ ἐν τοῖς θεάτροις θηρία ἄλλοις μὲν ἐπέροχονται, ὑπὸ ἄλλων δὲ φονεύονται, οὕτω καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ τῷ Δαυὶδ ἐπελθὼν, ὑπὸ τοῦ Ἰωάθ ἐφονεύετο, καὶ ἐπὶ δένδρον ὑψηλοῦ ἐκρέματο, ὁ κατὰ τοῦ πατρὸς ὑψύμενος· κατείχεται δὲ ὑπὸ φυτοῦ, ὁ τῇ ρίζῃ μαχόμενος, καὶ ὁ κλάδος ὑπὸ τοῦ κλίδου ἐδέδετο, τῆς πατρικῆς διαθέσεως ἀποκλιόμενος, καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐκρατεῖτο, ὁ τὴν κεφαλὴν τοῦ γεννήσαντος λαβεῖν ἐπειγόμενος, καὶ ὡς καρπὸς ἀπὸ τοῦ φυτοῦ ἐκρέματο, ὁ τὸν γεωργὸν τῆς φύσεως τεμεῖν βουλούμενος, καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἐτοξεύετο, ἐκεῖ φονευόμενος, ὅπου τὸν φόνον ἐμελέτησε.

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἴσως παράδοξον θέαμα. Ὡς γὰρ ἐπὶ τὴν ἡμίτονον ἐλαύνων, ἀπὸ τῆς κόμης τῶν τοιχῶν, ἀπὸ τῆς κόμης τοῦ δένδρου κατείχεται, καὶ ἡ κόμη τῆς κόμης κατεῖχε τὸν τύραννον, ἐκεῖ αὐτὸν κονδυλίζουσα, ὅπου τὸ πατρικὸν διάδημα φορέσαι ἐσπούδαζεν. Ἦν οὖν θεάσασθαι μέσον οὐρανοῦ καὶ

11. B' Βασ. 15, 1 ε.

12. B' Βασ. 12, 12.

13. B' Βασ. 18, 14.

ἄνδρα βασιλεία εἶναι ἢ γυναῖκα πού συμφωνεῖ μὲ αὐτόν, καὶ δὲν ἀγαπᾷ ὁ βασιλεὺς τόσον πολὺ τὴν πορφύραν καὶ τὸ στέμμα, ὅσον ὁ ἄνδρας ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα), διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς του, πού ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἐπανεστάτησεν ὡσάν τύραννος, θέλων ν' ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς του¹¹. Μὲ βίαν ἤρπασε τὴν γυναῖκα καὶ βίαν ὑπέμεινε, καὶ ἐκεῖνος πού ἡμάρτησε κρυφά, φανερά ἐνικᾶτο· καὶ ἐκεῖνος πού ἐτραυματίζετο κρυφά, ἐχειρουργεῖτο παρουσίᾳ ὄλων ἐξ αἰτίας τῶν λόγων ἐκείνων τοῦ Θεοῦ, «Σὺ ἔκαμες τὸ κακὸν κρυφά, ἐγὼ ὅμως θά σέ τιμωρήσω φανερά καὶ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου»¹². Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶχον καλὸν ἀποτέλεσμα τὰ τῆς κακίας τοῦ Ἀβεσσαλώμ· καὶ δικαίως, διὰ νὰ μὴ ἔχουν οἱ πατροκτόνοι νόμον τὴν πρᾶξιν τῆς πατροκτονίας. Ἄφοῦ δὲ ἐνήργησεν ὡσάν δήμιος, ἐφονεύετο ὡσάν κατάδικος· καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ θέατρα, τὰ θηρία εἰς ἄλλους μὲν ἐπιτίθενται, ἀπὸ ἄλλους δὲ φονεύονται, ἔτσι καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τοῦ Δαυὶδ, ἐφονεύετο ὑπὸ τοῦ Ἰωάβ καὶ ἐκρεμάτο ἀπὸ ὑψηλὸν δένδρον, ἐκεῖνος πού ὕψωσε τὸ ἀνάστημά του ἐναντίον τοῦ πατρὸς του· ἐσυλλαμβάνετο ἀπὸ φυτὸν, ἐκεῖνος πού ἐμάχετο τὴν ρίζαν, καὶ ὁ κλάδος ἐδένετο ἀπὸ κλάδον¹³ ἀφοῦ ἀπεκόπη ἀπὸ τὴν πατρικὴν στοργήν, καὶ ἐκρατεῖτο ἀπὸ τὴν κεφαλὴν, ἐκεῖνος πού ἐβιάζετο νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν ἐκείνου πού τὸν ἐγέννησε, καὶ ὡσάν καρπὸς ἐκρέμετο ἀπὸ τὸ δένδρον, ἐκεῖνος πού ἤθελε νὰ τεμαχίσῃ τὸν γεωργὸν τῆς φύσεως, καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἐτοξεύετο καὶ ἐφονεύετο ἐκεῖ, ὅπου ἐμελέτησε τὸν φόνον τοῦ πατρὸς του.

Καὶ ἐβλεπε κανεὶς τότε θέαμα παράξενον. Καθὼς δηλαδὴ ἔτρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν ἡμίονον, ἐσυλλαμβάνοντο τὰ μαλλιά του ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τοῦ δένδρου, καὶ ἡ κόμη τοῦ δένδρου ἐκρατοῦσε ἀπὸ τὴν κόμην τὸν τύραννον καὶ τὸν ἐβασάνιζεν ἐκεῖ ὅπου ἐσκέπτετο νὰ φορέσῃ τὸ πατρικὸν στέμμα. Ἐβλεπε λοιπὸν κανεὶς τὸν Ἀβεσσαλώμ κρεμα-

χῆς Ἀβεσσαλὸν κρεμύμενον. Ὁ οὐρανὸς αὐτὸν οὐκ ἐδέχεται·
 εἰ γὰρ τὸν προῖτον ἀνιάρτην ἔρριψε τὸν διάβολον, πῶς ἂν τὸν
 δεύτερον ἀνιάρτην ἐδέξαιτο; Ἡ γῆ αὐτὸν ἀπεισιδέγει, μὴ φέ-
 ρουσα μιαινεσθαι πατραλῶον δῆμασιν. Εἰ γὰρ τὸν Δαθὰν
 5 κατὰ Μωσέως λαλήσαντα κατέπιε, καὶ τὸ στόμα αὐτῆς ἤνοιξε
 κατὰ τοῦ κακῶς τὸ στόμα ἀνοιξαντος, πῶς εἶχε βασιύσαι πό-
 δας κατὰ γονέως τρέχοντος; Ὡς οὖν ἐπὶ τοῦ δένδρου ὑψηλὸς
 ἐκρέματο, ἐπῆλθεν αὐτῷ Ἰωάβ ὁ ἀρχιστρατήγος, καὶ τρεῖς
 ἀκίδας εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀκαρδίου ἐνέπηξεν, ἐκεῖ αὐτὸν
 10 πλήτιον, ὕπου τῆς ἀνομίας ἢ θήκη· καὶ ὡς ὑψηλὸς ἐπὶ τοῦ
 δένδρου ἐκρέματο, καλὸν ἐπιτάφιον αὐτῷ ὁ Δαυὶδ ὑπέραλλεν·
 «Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐλαιρούμενον, ὡς τὰς
 κέδρους τοῦ Αἰθῖονος καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν».

4. «Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὅτε ἀπεδίδρασκον ἀπὸ τοῦ προσώπου
 15 Ἀβεσσαλὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ». Ἀπεδίδρασκε δὲ οὐχ ὡς δει-
 λαινόμενος, ἀλλὰ φονεῦσαι τὸν υἱὸν ἐβλαβούμενος· καὶ γὰρ
 αὐτὸς ὡς τέκνον ἐγείδειτο, ἀλλ' οἱ οὖν αὐτῷ οὐκ ἂν ὡς ἀνιάρ-
 τιν ἐφείοντο. Ὅθεν ὁ Δαυὶδ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ διωκόμενος, καὶ
 ὑπὸ τοῦ Σεμεὶ δι' αὐτὸν λοιδορούμενος, αὐτὸς μὲν ἐμακροθύ-
 20 μει, ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ κατ' αὐτοῦ ἐοικανδαλίζοντο, καὶ μάλι-
 στα οἱ τῷ Ἀβεσσαλὸν συναιρούμενοι, καὶ λοιπὸν ὡς ἀπρονοή-
 του κατεπανίσταντο, λέγοντες, «Ἐρημος νῦν ὁ Δαυίδ, ἀβοήθη-
 τος πάντως, νῦν ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ Σα-
 οὐλ ποτε· ὥσπερ γὰρ ἴοιτε ἀπὸ τοῦ Σαοὺλ ἀπέστη, καὶ γέγονε
 μετὰ τοῦ Δαυίδ, οὕτω νῦν ἀπὸ τοῦ Δαυίδ ἀπέστη, καὶ γέγονε

σμένον μεταξύ οὐρανεῦ καὶ γῆς. Ὁ οὐρανός δὲν τὸν ἐδέχτο· διότι, ἐὰν ἔρριπεν ἀπὸ ἐκεῖ ὑψηλὰ τὸν διάβολον, τὸν πρῶτον ἀντάρτην, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ δεχθῆ τὸν δεύτερον ἀντάρτην; Ἡ γῆ τὸν ἀπεστρέφετο, μὴ ἀνεχομένη νὰ μολύνεται ἀπὸ τὰ θήματα τοῦ πατροκτόνου. Διότι, ἐὰν κατέπιε τὸν Δάθαν καὶ ὠμίλησεν ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα της ἐναντίον ἐκείνου πού ἤνοιξε τὸ στόμα του διὰ νὰ εἰπῆ κακοὺς λόγους, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ βαστάσῃ τὰ πόδια ἐκεῖνα πού ἔτρεχαν ἐναντίον τοῦ γονέως; Καθῶς λοιπὸν ἦτο κρεμασμένος ἐκεῖ ὑψηλὰ εἰς τὸ δένδρον. ὤρμησεν ἐναντίον του ὁ ἀρχιστράτηγος Ἰωάβ καὶ ἔπηξε τρία βέλη εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀκάρδου, πληγῶνων αὐτὸν ἐκεῖ, ὅπου εὕρισκετο ἡ θήκη τῆς ἀνομίας· καὶ ἐνῶ ἦτο κρεμασμένος ἐκεῖ ὑψηλὰ εἰς τὸ δένδρον, ἔψαλλεν ὁ Δαυὶδ δι' αὐτὸν ὠραῖον ἐπιτάφιον· «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ὑπερυψοῦται καὶ νὰ ἀπλώνῃ τὴν ἀλαζονείαν του ὡσὰν τοὺς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ ἐπέρασα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ, αὐτός δὲν ὑπῆρχεν»¹⁴.

4. «Ψαλμός γραφεὶς ἀπὸ τὸν Δαυὶδ, ὅταν ἔφευγεν ὡσὰν δραπετῆς διὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν υἱὸν του τὸν Ἄβεσσαλῶμ». Ἐφευγε δὲ ὡσὰν δραπετῆς ὄχι ἀπὸ φόβον, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ φονεύσῃ τὸν υἱὸν του· καθ' ὅσον αὐτός τὸν ἐλυπεῖτο ὡσὰν τέκνον του, ἀλλ' οἱ σύντροφοί του δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λυπηθοῦν τὸν ἀντάρτην. Ὡστε λοιπὸν ὁ Δαυὶδ, ἂν καὶ κατεδιώκετο ἀπὸ τὸν υἱὸν του καὶ ἐχλευάζετο ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Σεμεεί, αὐτός μὲν ἔδειχνε μακροθυμίαν, ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο ἀπὸ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι πού ἐσηκώθησαν ἐναντίον του μαζί μὲ τὸν Ἄβεσσαλῶμ καὶ ἐξεγείροντο ἐναντίον του ὡσὰν νὰ ἐστερήθῃ πλέον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, λέγοντες, Ὁ Δαυὶδ τώρα εἶναι ἔρημος καὶ ἐντελῶς ἀβοήθητος, τώρα ἔφυγεν ἀπὸ αὐτὸν ὁ Θεός, ὅπως κάποτε ἀπὸ τὸν Σαοὺλ· διότι ὅπως ἀκριβῶς τότε ἐγκατέλειψε τὸν Σαοὺλ καὶ ἐπῆγε μὲ τὸν Δαυὶδ, ἔτσι τώρα ἀπεμα-

μετὰ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ἐπινασιῶμεν, καὶ ἐπιθώμεθα, οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ Θεῷ, ἐπειδὴ ταῦτα ἔλεγον, ἐπὶ τούτοις ὁ Δαυὶδ πλέον ἀλόγησας ἢ ἐπὶ τοῖς τοῦ παιδὸς σκιριθήμασιν, ἐπερωτᾷ τὸν Θεόν· «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές **8** με;». Περιπέφραγμαί τοῖς πειρασμοῖς, περιέχομαι τοῖς χειμάρροις τῶν κακῶν, κατέβη ἡ ἐπικίνδυνος ὄροχί, ἦλθον οἱ τῶν πολέμιων ποταμοί, ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι τῶν πνευμάτων τῶν ποιηρῶν, προσέροηξάν μου τῆ οἰκία, μετακινήσαι θέλοντες τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ σοῦ, ἀλλὰ τεθεμελιωμένος ἐπὶ τὴν **10** πέτραν τῆς πίστεως, οὐ πίπιω, ἀλλὰ προσπίπιω, ἵνα μάθω· Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;». Ὁ ἐξ ἐμοῦ, καὶ ἐμοῦ, ἀλλὰ οὐ ὑπὲρ ἐμοῦ. Τὰ ἐμὰ σπλάγγνα ἐμὲ πολεμεῖ· ὁ ἐμὸς λαὸς ὀπίσω Ἀβεσσαλώμ, τὸ ἐμὸν σιραιτόπεδον ὀπλίζεται καὶ ἐμοῦ. Τὰ πρόβατά μου λύκοι γεγόνασι, καὶ λέοντες **15** οἱ ἀμνοί, καὶ κύνες λυσοῶντες οἱ ἀμνοί, καὶ ταῦροι κερατισταὶ οἱ κριοί· οὐ δι' ἐμαντὸν λυποῦμαι, ἀλλὰ τὴν τούτων ἀπώλειαν θρηγῶ.

15. Ὅπως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ἢ παροῦσα ὁμιλία δὲν ὀλοκληρῶνεται. Ὅπωςδὴποτε ἀπωλέσθη τὸ ὑπόλοιπον καὶ μάλιστα τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὁμιλίας αὐτῆς εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ.

κρύνθη από τόν Δαυίδ καί ἐπῆγε μέ τόν Ἄβεσσαλώμ, διά τοῦτο ἄς ἐξεγερθῶμεν καί ἄς ἐπιτιθῶμεν ἐναντίον του, διότι δέν ὑπάρχει δι' αὐτόν αωτηρία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐπειδή ἔλεγον αὐτά, πονέσας ὁ Δαυίδ περισσότερον δι' αὐτά παρὰ διὰ τήν ἀνυποταξίαν τοῦ παιδιοῦ του, ἐρωτᾷ τόν Θεόν· «Κύριε, διατί ἠὺξήθησαν τόσον πολύ ἐκεῖνοι πού μέ θλίβουν;». Ἔχω φραχθεῖ ἀπό τοὺς πειρασμούς, εἶμαι περικυκλωμένος ἀπό τοὺς χειμάρρους τῶν κακῶν, κατέβη ἡ ἐπικίνδυνος βροχή, ἤλθον οἱ ποταμοὶ τῶν ἐχθρῶν, ἐφύσηξαν οἱ ἄνεμοι τῶν πονηρῶν πνευμάτων, προσέκρουσαν μέ ὄρμην εἰς τήν οἰκίαν μου, θέλοντες νά μετακινήσουν τήν ψυχὴν μου ἀπό ἐσένα, ὅμως καθὼς εἶμαι καλά θεμελιωμένος ἐπάνω εἰς τήν πέτραν τῆς πίστεως, δέν πίπτω, ἀλλὰ γονατίζω ἐμπρός σου διὰ νά μάθω· «Κύριε διατί ἠὺξήθησαν τόσον πολύ ἐκεῖνοι πού μέ θλίβουν;». Ὁ υἱός εἶναι ἐναντίον μου, ἀλλὰ σὺ εἶμαι μαζί μου. Τὰ σπλάγχνα μου μέ πολεμοῦν, ὁ λαός μου τρέχει πίσω ἀπὸ τόν Ἄβεσσαλώμ, ὁ στρατός μου ὀπλίζεται ἐναντίον μου. Τὰ πρόβατά μου ἔχουν γίνει λύκοι, τὰ ἄρνιά λεοντάρια, οἱ ἄμνοι σκυλιὰ λυσσασμένα καί τὰ κριάρια ταῦροι μέ κέρατα· δέν λυποῦμαι διὰ τόν ἑαυτόν μου, ἀλλὰ θρηγῶ τήν καταστροφὴν αὐτῶν¹⁸.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Δ΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

«Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ με ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου».

5 1. Οὐχ ἵνα ἀπλῶς μάθωμεν, ὅτι ἠκούσθη, ταῦτα φθέγγεται ὁ προφήτης, ἀλλ' ἵνα παιδευθῶμεν πῶς καὶ αὐτοὶ καλοῦντες τὸν Θεὸν ἀκουσθῆναι δυνασόμεθα ταχέως, καὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς εὐχῆς τὴν αἴτησιν λαβεῖν. Οὐ γὰρ εἶπε, μετὰ τὸ ἐπικαλέσασθαί με εἰσήκουσέ μου, ἀλλ', «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί
10 με». Καὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τοιαύτη εἰς εἶναι ὑπόσχεσις λέγοντός που πρὸς τὸν ἐπικαλούμενον «Ἔτι λαλοῦντός σου ἐγὼ ἰδοὺ πάρεμιμ». Οὐ γὰρ δὴ ρημάτων πλήθος πείθειν τὸν Θεὸν εἶωθεν, ἀλλὰ καθαρὰ ψυχὴ καὶ ἔργων ἀγαθῶν ἐπίδειξις. Πρὸς γοῦν τοὺς ἐν ποιησίᾳ μὲν ζῶντας, προσδοκῶντας
15 δὲ τῷ μῆκει τῶν ρημάτων δυσωπεῖν αὐτόν, ὄρα τί φησιν «Ὁταν πῆθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν». Ἄρα πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων παρησίαν δεῖ τὸν εὐχόμενον ἔχειν, καὶ πάντως ἔφεται τὰ τῆς αἰτήσεως. Διὰ τοι
20 τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὐκ εἶπε, «εἰσήκουσεν ἔμοῦ», ἀλλὰ, «τῆς δικαιοσύνης μου», τὴν πρὸς τὸν Θεὸν αὐτοῦ παρησίαν δεικνύς, καὶ ὡς μετὰ ταύτης αὐτῷ προσήει διὰ παντός. Μηδεὶς δὲ αὐτὸν μεγαληγορεῖν ἠγείσθω ταῦτα λέγοντα. Οὐ γὰρ ἐαυτὸν ἐπᾶραι βουλόμενος ταῦτά φησιν, ἀλλὰ διδασκαλίαν τινὰ
25 καὶ παραίνεσιν κοινὴν πολὺ κέρδος ἔχουσαν εἰσάγων.

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι ποίημα τοῦ Δαυὶδ καὶ ἀποτελεῖ ἐσπερινὴν προσευχὴν («κοιμηθῆσομαι καὶ ὑπνώσω»). πού ἀπευθύνθη πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ κινδύνου τοῦ προηγούμενου ψαλμοῦ. Εἰς τὸν στίχον 2 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεὸν πού ἤκουσεν εἰς τὸ παρελθόν τὰς ἐπικλήσεις του καὶ ἐπαρηγόρησεν αὐτόν καὶ ζητεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ πάλιν. Εἰς τοὺς στίχ. 3—6 ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἐχθρούς του ἐλέγχων αὐτοὺς διὰ τὴν αὐκοφαντίαν των καὶ καλῶν πρὸς μετάνοιαν, ὥστε νὰ παύσουσιν νὰ ἁμαρτάνουσιν καὶ νὰ πρσαφέρουσιν θυσίαν δικαιοσύνης. Εἰς τοὺς στίχ. 7—9 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κύριον καὶ πάλιν καὶ ἐξαιρεῖ μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς εὐλογίας καὶ τὰ σωματι-

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Δ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης εἰσήκουσε τὴν προσευχὴν μου».

1. Δὲν τὰ λέγει αὐτὰ ὁ προφήτης ἀπλῶς διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι εἰσηκούσθη ἡ προσευχή του, ἀλλὰ διὰ νὰ διδαχθῶμεν πῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀκουσθῶμεν ἀμέσως ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν καὶ νὰ λάβωμεν ἐκεῖνο πού ζητοῦμεν πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ ἡ προσευχή μας. Διότι δὲν εἶπε ἤκουσε τὴν προσευχήν μου μετὰ τὴν ἐπίκλησιν, ἀλλ' «ἐνῶ ἀκόμη προσηυχόμεν». Καθ' ὅσον ὑπάρχει παρομοία ὑπόσχεσις τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ πού λέγει κάπου πρὸς τὸν προσευχόμενον «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ ὁμιλῆς πρὸς ἐμένα, θὰ σοῦ εἰπῶ «νά ἐδῶ εἶμαι»². Διότι πράγματι τὸν Θεὸν συνήθως δὲν τὸν πείθει τὸ πλῆθος τῶν λόγων, ἀλλ' ἡ καθαρὴ ψυχὴ καὶ ἡ ἐπίδειξις ἀγαθῶν ἔργων. Πρὸς ἐκείνους λοιπὸν πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ περιμένουν μὲ τὰ πολλὰ λόγια τῶν νὰ τὸν συγκινήσουν, πρόσεχε τί λέγει «Ὅταν λέγετε πολλὰ εἰς τὴν προσευχήν σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω. Ἐάν ὑψώσετε τὰ χέρια σας, θὰ στρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ σᾶς ἄλλου»³. Ἄρα πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πρέπει ὁ προσευχόμενος νὰ ἔχη παρρησίαν καὶ ὁπωσδήποτε θ' ἀκολουθήσουν ἐκεῖνα πού ζητεῖ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης δὲν εἶπεν, «εἰσήκουσε τὴν προσευχήν μου», ἀλλὰ «τὴν δικαιοσύνην μου», διὰ νὰ δεῖξη τὴν παρρησίαν του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι μὲ αὐτὴν προσέρχεται πάντοτε πρὸς αὐτόν. Κανεὶς δὲ νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι αὐτός, λέγων αὐτά, καυχᾶται. Διότι δὲν τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ ὑπερηφανευθῇ, ἀλλὰ προβάλλει κάποιαν διδασκαλίαν καὶ νέαν παραίνεσιν περιέχουσαν μεγάλην ὠφέλειαν.

καὶ καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ πού ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κυρίου.

2. Ἦσ. 58, 9.

3. Ἦσ. 1, 15.

"Γρα γὰρ μή τις λέγη, δι' ἐκεῖνος ἠκούσθη, ἐπειδὴ Δαυὶδ
 ἦν, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακουσθήσομαι, ἐπειδὴ μικρὸς καὶ εὐτελής
 εἶμι, δείκνυσιν δι' οὗτε ἐκεῖνον ἀπῶς ἀκούει, οὗτε σοῦ πα-
 ρακούει εἰκῆ καὶ ὡς ἔτιχεν, ἀλλὰ πανταχοῦ τῶν πραγμάτων ἐ-
 5 στὴν ἀκριβῆς θεωρὸς. Κἂν ταῦτα ἔχῃς τὰ δυνάμενά σοι συνη-
 ροῦσαι, ἀκουσθήσῃ πάντως. "Ὡσπερ ἂν μὴ ἔχῃς, οὐδ' ἂν
 Δαυὶδ ἦς, πείσαι δυνήσῃ τὸν Θεόν. Καὶ καθάπερ οἱ φιλοχρή-
 ματοι οὗτε πρὸς ἀξίαν, οὗτε πρὸς ἕτερον οὐδὲν βλέπουσιν,
 ἀλλ' ἢ τοὺς ἀργύριον ἔχοντας μόνον, καὶ ὡς πάντα ἀνύσονται
 10 ἀλίαι πρὸς αὐτούς, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ δικαιοσύνης ἐ-
 στὴν ἐρασιῆς, ὃς ἂν μετὰ ταύτης ἔλθῃ πρὸς αὐτόν, οὐκ ἀπε-
 λεύσεται κενός, ὥσπερ οὖν ὁ ταύτης χωρὶς, καὶ τοῖς ἐναντί-
 οῖς ἐμφυρόμενος, κἂν μυρία παρακαλῆ, πλεόν οὐδὲν ἐργάσε-
 ται, τὸ πείθειν οὐκ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ. "Ὡστε εἰ θέλῃ τι πα-
 15 ρὰ Θεῷ ἀνύειν, ταύτην προσλαβὼν ἅπιθι. Δικαιοσύνην δὲ ἐν-
 ταῦθα μὴ μέρος ἀρετῆς εἶναι νόμιζε, ἀλλ' ὀλόκληρον καὶ καθο-
 λικὴν. Οὕτω καὶ ὁ Ἰωβ δίκαιος ἦν, πᾶσαν ἀρετὴν ἔχων ἀν-
 θρωπίνην· οὐ τοῦτον μὲν ἀπεχόμενος τοῦ πονηροῦ, ἑτέρου δὲ
 ἀπεχόμενος. Οὕτω καὶ ἡμεῖς δίκαιον σιάθημιον τοῦτο λέγομεν
 20 τὸ πανταχοῦ ἴσον· οὐκ ἐὰν χρυσὸν μὲν ἐξίσου ἰσῶν δύνηται,
 μόλυβδον δὲ ἐναντίως, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀπάσαις ὕλαις τὴν ἰσότη-
 τα παρεχόμενον καὶ μέτρον πάλιν, τὸ πανταχοῦ ἴσον. Οὕτω καὶ
 ὁ Ἰωβ δίκαιος ἦν, πανταχοῦ ἴσος ὢν. Οὐδὲ γὰρ ἐν χρήμασι
 τὴν ἰσότητα ταύτην ἐφύλαττε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις
 25 ἅπασιν, οὐδαμοῦ τὸ μέτρον ὑπερβαίνων. Οὐδ' ἂν ἔχοι τις εἰ-

Διὰ νὰ μὴ λέγη λοιπὸν κάποιος, ὅτι ἡ προσευχὴ ἐκείνου ἠκούσθη ἐπειδὴ ἦτο ὁ Δαυΐδ, ἐνῶ ἐγὼ δὲν θὰ εἰσακουσθῶ, ἐπειδὴ εἶμαι μικρὸς καὶ ἀσήμαντος, δείχνει ὅτι οὔτε ἐκείνον ἀκούει χωρὶς λόγον, οὔτε ἐσένα παρακούει εἰς τὰ καλὰ καθούμενα, ἀλλὰ παντοῦ βλέπει καὶ ἐξετάζει τὰ πράγματα μὲ προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν. Καὶ ἐὰν ἔχῃς αὐτὰ ποῦ ἠμποροῦν νὰ συνηγορήσουν δι' ἐσένα, θ' ἀκουσθῇ ὅπωςδήποτε ἡ προσευχὴ σου. Ὅπως πάλιν, ἐὰν δὲν ἔχῃς, οὔτε ἐὰν εἶσαι ὁ Δαυΐδ, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ πείσῃς τὸν Θεόν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ φιλοχρήματοι δὲν ἀποβλέπουν οὔτε εἰς τὴν ἀξίαν, οὔτε εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ἔχουν ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν πρὸς ἐκείνους ποῦ ἔχουν χρήματα καὶ πλησιάζουν αὐτοὺς διὰ νὰ τὰ κερδίσουν ὅλα, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἐραστής τῆς δικαιοσύνης, ὅποιος συμβῆ νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν μαζὶ μὲ τὴν δικαιοσύνην, δὲν θὰ φύγῃ ἄδειος, ὅπως βέβαια ἐὰν ἔλθῃ, χωρὶς αὐτὴν καὶ εἶναι φορτωμένος μὲ ἀντίθετα πράγματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὸν ἀμετρήτους παρακλήσεις, δὲν θὰ ἐπιτύχῃ τίποτε ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ δὲν ἔχει μαζὶ τοῦ ἐκείνου ποῦ πείθει τὸν Θεόν. Ὡστε, ἐὰν θέλῃς νὰ κερδίσῃς κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν, κατάφυγε πρὸς αὐτὸν ἀφοῦ λάβῃς μαζὶ σου αὐτὴν. Μὴ θεωρῇς δὲ ἐδῶ δικαιοσύνην ἓνα μέρος τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὀλόκληρον καὶ εἰς τὸ σύνολόν της. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο δίκαιος, ἔχων ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην ἀρετὴν· δὲν ἀπέφευγε δηλαδὴ τὸ ἓνα κακὸν καὶ ἀνήχητο τὸ ἄλλο. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δίκαιον ζῦγι ὀνομάζομεν αὐτὸ ποῦ εἰς κάθε περίπτωσιν ἐξισώνει τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο· δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ ἐὰν τὸν μὲν χρυσὸν ἐξισώνῃ, τὸ δὲ μόλυβδον ὄχι, ἀλλὰ δίκαιον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ζῦγι, ποῦ ἐξισώνει ὅλας τὰς ὕλας· καὶ μέτρον πάλιν δίκαιον εἶναι ἐκεῖνο ποῦ παντοῦ εἶναι ἴσον. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο δίκαιος, ἐπειδὴ ἦτο ἴσος ὡς πρὸς ὅλα. Διότι δὲν ἔδειχνεν αὐτὴν τὴν ἰσότητά μόνον εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, χωρὶς νὰ ὑπερβαίνῃ πουθενὰ τὸ μέτρον. Δὲν θὰ

πεῖν, ὅτι ἐν χρήμασι μὲν τὴν ἰσοτιμίαν ἔσιτοργεν, ἐν δὲ τῇ
 πρὸς τοὺς πλησίον ὀμιλίᾳ τὸ μέτρον ὑπερέβαιναν, ἀλαζῶν τις
 καὶ ὑπεροπτιζὸς ὢν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐκ πολλῆς τῆς ἐπι-
 μελείας ἔφηνγε. Αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· «Εἰ δὲ καὶ ἐφινώλισα κοίμα
 5 θεράποντός μου ἢ θεραπαίνης κρινομένων πρὸς μεῖ ἢ οὐχ ὡς
 ἐγὼ ἐγενόμην, καὶ αὐτοὶ ἐγένοντο». Ἄρα καὶ τοῦτο ἀδικία
 μεγίστη, τὸ ἀλαζόνα εἶναι καὶ ὑπερήφανον.

2. Ὡσπερ γὰρ πλεονέκτην λέγομεν τὸν τὰ τῶν ἄλλων
 βουλούμενον λαθεῖν, καὶ τοῖς οἰκειοῖς οὐκ ἀρκούμενον, οὕτω
 10 καὶ ἀλαζονικὸν λέγομεν, ὅταν πλεον ἀπαιτῇ τῶν ὑφειρομένων
 αὐτῷ παρὰ τοῦ πλησίον· ὅταν τις ἑαυτὸν μὲν ἐν πίσῃ καθιστῇ
 τιμῇ, ἕτερον δὲ ἀτιμάζῃ. Τοῦτο δὲ οὐδαμῶθεν ἐτέρωθεν γίνε-
 ται ἢ ἐξ ἀδικίας. Ὅτι γὰρ ἀδικία τοῦτο, σκοπεῖ ἐντεῦθεν.
 Καὶ σὲ ὁ Θεὸς κακεῖνον ἐποίησε, καὶ πάντα σοι κοινὰ καὶ ἴ-
 15 σαι δέδωκε πρὸς αὐτόν. Πῶς οὖν αὐτὸν ἐκβάλλεις καὶ ἀποστε-
 ρεῖς τῆς τιμῆς, ἡσπερ ἔδωκεν ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἀφίης εἶναι
 κοινωρόν, ἀλλὰ τὸ πᾶν σὸν ποιῶν, οὐκ ἐν χρήμασι μόνον, ἀλ-
 λά καὶ ἐν δόξῃ ποιεῖς αὐτὸν πένητα. Μίαν ἑκατέρους ὁ Θεὸς
 οὐσίαν ἐχαρίσασα τῆς αὐτῆς ἡξίωσε προεδρίας, τῆς ἴσης πλά-
 20 σεως. Τὸ γὰρ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», κοινὸν τοῦ γένους
 παντός. Πῶς οὖν αὐτὸν τῆς πατρῶας ἐκβάλλεις οὐσίας, εἰς
 ἐσχάτην εὐτέλειαν καιάγων, καὶ τὸ κοινὸν ἰδιοποιούμενος;
 Ἄλλ' οὐχ ὁ μακάριος προφήτης τοιοῦτος· διὸ καὶ μετὰ παρ-
 ρησίας ἔλεγεν, «Εἰσέκουσε τῆς δικαιοσύνης μου». Οὕτω καὶ
 25 Παῦλος παρὰγει πολλάκις ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον, οὐκ ἐπαίωσιν,

ἠμποροῦσε νά εἰπῆ κανεῖς, ὅτι εἰς μὲν τὰ διάφορα ἀγαθὰ ἐφήρμοζε τὴν ἰσότητα, ἀλλ' ὅμως ὑπερέβαινε τὸ μέτρον εἰς τὴν συναναστροφὴν του μὲ τοὺς ἄλλους, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀλαζών καὶ ὑπεροπτικός. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέφευγε μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ προσοχὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Μήπως ἐπεριφρόνησα καὶ ἀρνήθηκα τὸ δίκαιον τοῦ ὑπηρέτου μου ἢ τῆς ὑπηρετρίας μου ὅταν ἔχουν διαφορὰς μαζί μου; ἢ μήπως δὲν ἐγεννήθησαν καὶ αὐτοὶ ὅπως καὶ ἐγώ;». Ἄρα καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλη ἀδικία τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ κανεῖς ἀλαζών καὶ ὑπερήφανος.

2. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν χαρακτηρίζομεν πλεονέκτην ἐκεῖνον ποὺ θέλει ν' ἀρπάξῃ ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν εἰς τοὺς ἄλλους καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰ ἰδικὰ του, ἔτσι καὶ ἀλαζονικὸν ὀνομάζομεν ἐκεῖνον ποὺ ζητεῖ ἀπὸ τὸν πλησίον του περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ὀφείλει· ὅταν κανεῖς διὰ μὲν τὸν ἑαυτὸν του ἐπιδιώκει κάθε τιμὴν, ἐνῶ τὸν ἄλλον τὸν ἀτιμᾶζει. Αὐτὸ δὲ δὲν προέρχεται ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπὸ ἀδικίαν. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ εἶναι ἀδικία, κρίνετο ἀπὸ τὸ ἔξῃς. Καὶ ἐσένα καὶ ἐκεῖνον ὁ Θεὸς ἐπλασεν καὶ ὅλα τὰ ἔδωσεν εἰς ἐσένα καὶ εἰς ἐκεῖνον κοινὰ καὶ ἴσα. Πῶς λοιπὸν τὸν ἀπορρίπτεις αὐτὸν καὶ τοῦ ἀποστερεῖς τὴν τιμὴν ποὺ τοῦ ἔδωσεν ὁ Θεός, καὶ δὲν τὸν ἀφήνεις νὰ μετέχῃ εἰς αὐτήν, ἀλλὰ κάμνεις τὸ πᾶν ἰδικόν σου καὶ κάμνεις αὐτὸν πτωχὸν ὄχι μόνον ἀπὸ χρήματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δόξαν; Μίαν οὐσίαν ἐχάρισεν ὁ Θεός εἰς τὸν καθένα σας· σὰς ἠξίωσε τῆς ἰδίας τιμῆς, καὶ σὰς ἐπλασεν ἴσους. Διότι τὸ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον»³ ἀναφέρεται δι' ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πῶς λοιπὸν τοῦ στερεῖς τὴν πατρικὴν περιουσίαν, τὸν ὑποβιάζεις εἰς τὴν πιὸ χειροτέραν μορφήν ἐξευτελισμοῦ καὶ κάμνεις ἰδικόν σου αὐτὸ ποὺ ἀνήκει εἰς ὅλους; Ὅμως ὁ μακάριος προφήτης δὲν ἦτο τέτοιος· διὰ τοῦτο ἔλεγε μὲ παρρησίαν, «Εἰσήκουσε τὴν δικαιοσύνην μου». Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἀναφέρει πολλές φορές τὸν ἑαυτὸν του, ὄχι διὰ νὰ καυχῆθῃ, οὔτε διὰ νὰ

οὐδὲ φουσῶν, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα γινόμενος, ὡς ὅταν λέγῃ, «Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμανιόν», ἐν ἐγκρατείᾳ. Οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν καιρῷ καλοῦντι, τὴν ἀνδρείαν τὴν ἑαυτοῦ, τὴν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ γινομένην ροπῆς εἰς 5 μέσον ἄγει λέγων, ὅτι καὶ ἄρκτους ἔπνιγε, καὶ λέοντας ἠγκαλλίζετο, οὐκ ἐπαίρων ἑαυτὸν οὐδὲ οὔτιος, μὴ γένοιτο, ἀλλ' οἰκονομῶν ἑαυτῷ ἐντεῦθεν τὸ ἀξιόπιστον.

Καὶ εἰ ἔχω δικαιοσύνην, φησὶν, ἴσως ἐρεῖ τις, τίς χρεῖα εὐχῆς, ἀρκοῦντος τοῦ πράγματος ἅπαντα κατορθοῦν, καὶ τοῦ 10 μέλλοντος διδόναι εἰδότης ὧν δεόμεθα; Ὅτι οὐ μικρὸς σύνδεσμος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης ἢ εὐχῆ, συνήθειαν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας, καὶ εἰς φιλοσοφίαν ἄγουσα. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις συγγινόμενος θαυμασιῶ, πολλὰ καρποῦται ἐκ τῆς συνουσίας, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεῷ διηνεκῶς ὁμιλῶν. 15 Ἄλλ' οὐκ ἴσμεν τῆς εὐχῆς τὸ κέρδος ὡς χροῆ, ἐπειδὴ μηδὲ προσέχομεν αὐτῇ μετὰ ἀκριβείας, μηδὲ χρώμεθα κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους. Ἄλλ' ἀνθρώποις μὲν μέλλοντες διαλέγεσθαι τισι τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ σχῆμα, καὶ θάδιωμα, καὶ στολήν, καὶ πάντα ρυθμίσαντες εἰς τὸ δέον, οὕτω διαλεγόμεθα, Θεῷ δὲ 20 προσιότες χασμώμεθα, κνώμεθα, περιστρεφόμεθα, ρυθνυόμεν τῶν γονάτων χαμαὶ κειμένων, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς πλανώμεθα. Εἰ δὲ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαθείας, καὶ ὡς Θεῷ διαλέξεσθαι μέλλοντες, οὕτω προσήειμεν, τότε ἂν ἔγνωμεν, καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν ἅπερ ἠτοῦμεν, ἡλίκον κέρδος καρποῦμεθα. 25 Ἄνθρωπος γὰρ Θεῷ παιδευθεὶς διαλέγεσθαι, ὡς εἰκὸς τὸν τῷ Θεῷ διαλεγόμενον, ἄγγελος ἔσται λοιπόν' οὕτως ἀπολύε-

ὑπερηφανευθῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους, ὅπως ὅταν λέγῃ, «Θέλω ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ»⁶, δηλαδῆ ἐγκρατεῖς. Ἔτσι καὶ ὁ Δαυὶδ εἰς κατάλληλον περίστασιν προβάλλει τὴν ἀνδρείαν του, ποῦ ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγει, ὅτι καὶ ἄρκοῦδες ἔπνιγε καὶ λεοντάρια ἐπάλευε, χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ θέλῃ νὰ καυχηθῆ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτὰ τὴν ἀξιοπιστίαν.

Ἄλλ' ἐὰν εἶμαι ἐνάρετος, ἴσως εἶπῃ κάποιος, τί χρειάζεται ἡ προσευχή, ἀφοῦ καὶ μόνη τῆς ἡ ἀρετῆς ἡμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ τὰ πάντα, καὶ γνωρίζει αὐτὸς, ποῦ πρόκειται νὰ δώσῃ ἐκεῖνα ποῦ χρειαζόμεθα; Χρειάζεται διότι ἡ προσευχή δὲν εἶναι μικρὸς σύνδεσμος τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν Θεόν, μᾶς συνηθίζει νὰ ὀμιλοῦμεν πρὸς αὐτὸν καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν εὐσέβειαν. Διότι, ἐὰν κανεὶς συναναστρεφόμενος κάποιον ἀξιοθαύμαστον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν συναναστροφήν, πολὺ περισσότερον ὠφελεῖται ἐκεῖνος ποῦ συνομιλεῖ συνεχῶς μὲ τὸν Θεόν. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζομεν τὸ κέρδος τῆς προσευχῆς ὅπως πρέπει, ἐπειδὴ δὲν κάμνομεν αὐτὴν μὲ ὅλην τὴν προσοχήν μας καὶ δὲν ἐφαρμόζομεν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὅταν προσευχώμεθα. Ἄλλ' ὅταν πρόκειται νὰ συνομιλήσωμεν μὲ κάποιους ἀνωτέρους μας, συνομιλοῦμεν ἀφοῦ ρυθμίσωμεν κατάλληλα τὸ παρουσιαστικόν μας, τὸ βάδισμα, τὴν στολήν μας καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, προσερχόμενοι δὲ εἰς τὸν Θεόν χασμουρόμεθα, ξυνόμεθα, στριφογουρίζομεν καὶ δείχνομεν ἀδιαφορίαν ἐνῶ εἴμεθα γονατισμένοι, ὁ νοῦς μας πλανᾶται εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐὰν ὅμως προσερχόμεθα μὲ τὴν πρέπουσαν εὐλάβειαν καὶ ὡσάν νὰ ἐπρόκειτο νὰ συνομιλήσωμεν μὲ τὸν Θεόν, τότε θὰ ἡμπορούσαμεν ν' ἀντιληφθοῦμεν, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβωμεν ἐκεῖνα ποῦ ζητοῦμεν, ποῖον κέρδος ἀποκομίζομεν. Διότι ἄνθρωπος ποῦ ἤξιώθη νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν Θεόν, ὅπως ἀρμόζει νὰ συνομιλῇ κανεὶς μὲ τὸν Θεόν, θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἄγγελος:

ται τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ· οὕτω μειώσιος αὐτῶ
 γίνεται ὁ λογισμὸς· οὕτω μειοικίζεται πρὸς τὸν οὐρανόν· οὕ-
 τως ἱεροδοῦσιν τῶν βιωτικῶν· οὕτω παρ' αὐτὸν ἴσταιαι τὸν
 θρόνον βασιλικόν, κἄν πέρης ἤ, κἄν οἰκέτης, κἄν ιδιότης,
 5 κἄν ἀμαθής. Οὐ γὰρ γλώττης ζητεῖ κάλλος ὁ Θεός, οὐδὲ
 ρημάτων οὐκλήκην, ἀλλὰ ψυχῆς ὥραν· κἄν ἐκείνη φθέγγη-
 ται, τὰ αὐτῷ δοκοῦντα, τὸ πᾶν ἀνύσας ἄπεισιν.

Ὁρθῆς πόσις εὐκολία· Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων τὸν
 προσίοντα τιτὴ καὶ ρητορικὸν εἶναι χρή, καὶ κολακεῦσαι τοὺς
 10 περὶ τὸν ἄρχοντα πάντα ἱκανόν, καὶ πολλὰ ἔτιερα ἐπινοῆσαι,
 ὥστε γενέσθαι εὐπαράδεκτον. Ἐνιστῆθα δὲ οὐδενὸς δεῖται,
 ἀλλὰ γνώμης μόνης νηφούσης, καὶ οὐδὲν τὸ κωλύον εἶναι ἐγ-
 γὺς τοῦ Θεοῦ. «Θεὸς γὰρ ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς
 πόρρωθεν». Ὡστε τὸ μακρὰν γενέσθαι, ἀφ' ἡμῶν γίνεται
 15 αὐτὸς γὰρ αἰεὶ πλησίον ἐστί. Καὶ τί λέγω ὅτι ρητορείας οὐ
 δεόμεθα; Πολλάκις οὐδὲ φωνῆς δεόμεθα. Κἄν γὰρ ἐν τῇ
 καρδίᾳ φθέρῃ, καὶ καλέσης αὐτὸν ὡς χρή, ραδίως ἐπινεύ-
 σει καὶ τότε. Οὕτω καὶ Μωϋσέως ἤκουσεν· οὕτω καὶ Ἄν-
 νης. Οὐ παρέστηκε σιγματώτης ἀποσοβῶν, οὐ δαρυφόρος τὸν
 20 καιρὸν διακόπτων· οὐκ ἔστιν εἰπών, νῦν οὐ δυνατὸν προσελ-
 θεῖν, μετὰ ταῦτα παραγενεῖν· ἀλλ' ὅταν ἔλθῃς, ἔστηκεν ἀκού-
 ων, κἄν ἐν καιρῷ ἀρίστω, κἄν ἐν καιρῷ δείπνου, κἄν ἐν αὐτῇ
 τῇ ἀοριᾷ, κἄν ἐν ἀγορᾷ, κἄν ἐν ὁδῷ, κἄν ἐν θαλάμῳ, κἄν
 ἔνδον ἐν δικαστηρίῳ ἄρχοντι παρασιῆς, καὶ καλέσης αὐτόν,
 25 τὸ κωλύον οὐδὲν ἐπινεῦσαι τῇ αἰτήσει, ἂν ὡς χρή καλέσης.
 Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, δέδοικα προσελθεῖν, καὶ δεηθῆναι ὁ ἐχθρός

ἔτσι ἐλευθερώνεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος· ἔτσι ἐξυψώνεται ὁ λογισμὸς του· ἔτσι μεταφέρεται εἰς τὸν οὐρανόν· ἔτσι περιφρονεῖ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Ἔτσι ἴσταται πλησίον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, εἴτε εἶναι πτωχός, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἀπλὸς πολίτης, εἴτε ἀγράμματος. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ κάλλος γλώσσης, οὔτε κομψὰ λόγια, ἀλλὰ ψυχῆς ὁμορφίαν· καὶ ἐὰν ἐκείνη λέγῃ ἐκεῖνα ποῦ ἀρέσουν εἰς αὐτόν, φεύγει, ἀφοῦ ἐπέτυχε τὸ πᾶν.

Βλέπεις πόση εὐκολία ὑπάρχει; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν ἀνθρώπων πρέπει, ἐκεῖνος ποῦ πλησιάζει κάποιον, νὰ εἶναι καὶ ρητορικός καὶ ἰκανὸς νὰ κολακεύσῃ ὄλους ποῦ περιβάλλουν τὸν ἄρχοντα καὶ νὰ σκεφθῇ καὶ πολλὰ ἄλλα, ὥστε νὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτος. Ἐδῶ ὅμως δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ μόνον διάθεσις νηφάλιος καὶ τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι κανεὶς κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. «Διότι ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποῦ εὐρίσκεται πλησίον σας καὶ ὄχι Θεὸς ποῦ εὐρίσκεται μακριὰ σας»⁷. Ὡστε τὸ νὰ εὐρίσκεται μακριὰ μας, ὀφείλεται εἰς ἡμᾶς· διότι αὐτὸς εὐρίσκεται πάντοτε πλησίον μας. Καὶ διατί λέγω ὅτι δὲν χρειαζόμεθα ρητορείαν; Πολλές φορές δὲν χρειαζόμεθα οὔτε φωνήν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὁμιλήσῃς μαζί του μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου καὶ καλέσῃς αὐτόν ὅπως πρέπει, αἰμέσως καὶ τότε θὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του. Ἔτσι ἤκουσε καὶ τὸν Μωϋσῆν· ἔτσι καὶ τὴν Ἄνναν. Δὲν ἴσταται ἐκεῖ στρατιώτης διὰ νὰ σέ ἀπομακρύνῃ, οὔτε σωματοφύλακας ποῦ νὰ κἀνῃ διακρίσεις εἰς τὸν καιρόν· δὲν πρόκειται νὰ σοῦ εἰπῇ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσέλθῃς, ἔλα ἀργότερα, ἀλλ' ὅταν ἔλθῃς, στέκεται καὶ σέ ἀκούει, καὶ εἴτε εἶναι ὥρα μεσημβρινοῦ φαγητοῦ, εἴτε ὥρα δείπνου, εἴτε ὥρα ἀκατάλληλος, εἴτε εὐρίσκεσαι εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε καθ' ὁδόν, εἴτε εἰς θάλαμον, εἴτε μέσα εἰς τὸ δικαστήριον ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος, ἐὰν καλέσῃς αὐτόν, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον διὰ νὰ σοῦ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του, ἐὰν τὸν καλέσῃς ὅπως πρέπει. Δὲν ἠμπορεῖς νὰ

μου παρέσιηκεν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀνήρηται τὸ κώλυμα· οὔτε γὰρ ἐχθρῷ προσέχει, καὶ διακόπτει σου τὴν αἴτησιν, ἀλλ' αἰεὶ καὶ διηρηκῶς ἐντυγχάνειν δύνασαι, καὶ δυσκολία οὐδεμία πρόσσειν· οὔτε γὰρ χρεῖα τῶν προσαγαρόντων θυρωρῶν,
 5 οἰκονόμων, ἐπιτρόπων, φυλάκων, ἢ φίλων, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προσέλθῃς, τότε μάλιστα ἀκούσεταιί σου, τότε, διὰ μηδενοῦς δεηθῆς.

Οὐχ οὕτως οὖν αὐτὸν δυσωποῦμεν δι' ἐτέρων ἀξιοῦντες, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἡμετέρας ἐρᾶ φιλίας,
 10 καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε ἡμᾶς αὐτῷ θαρρεῖν ὅταν ἴδῃ δι' ἑαυτῶν τοῦτο ποιοῦντας, τότε μάλιστα ἐπινεύσει. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς Χανααίας ἐποίησε καὶ Πέτρου μὲν καὶ Ἰακώβου προσίοντων ὑπὲρ αὐτῆς, οὐκ ἐπένευσεν, ἐπιμενούσης δὲ ταύτης, τὸ αἰτηθὲν ταχέως ἔδωκεν. Ἐὶ γὰρ καὶ μικρὸν ἔδοξεν ἀναθάλ-
 15 λεσθαι, οὐχ ἵνα ὑπερθῆται τὸ γύναιον, ἀλλ' ἵνα μειζόνως στεφανώσῃ, καὶ μᾶλλον αὐτῆς οἰκειώσῃται τὴν προσεδόξαν, τοῦτο πεποίηκε. Μελετήσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐντυγχάνειν Θεῷ· μάθωμεν πῶς δεῖ ταύτην ποιεῖσθαι τὴν ἐντυχίαν. Οὐκ εἰς μουσεῖον ἀπιέναι δεῖ, οὐδὲ χρήματα ἀναλίσκειν, οὐδὲ παι-
 20 δαγωγοὺς μισθοῦσθαι, καὶ ρήτορας, καὶ σοφιστίας, οὐδὲ χρόνον πολὺν δαπανᾶν, ὥστε μαθεῖν τὴν ρητορείαν ταύτην, ἀλλ' ἄρκει θελήσῃ μόνον, καὶ τὰ τῆς τέχνης ἀπήρῃσται. Καὶ οὐχ ὑπὲρ σεαυτοῦ δυνήσῃ μόνον ἐν τῷ δικαστηρίῳ τούτῳ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐτέρων πολλῶν. Καὶ τίς ὁ τῆς δικανικῆς ταύ-

εἰπῆς, φοβᾶμαι νὰ προσέλθω καὶ νὰ τὸν παρακαλέσω· διότι ὁ ἐχθρὸς μου εἶναι παρών, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόδιον παρεμερίσθη· διότι οὔτε τὸν ἐχθρὸν προσέχει καὶ σοῦ διακόπτει τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ πάντοτε καὶ συνεχῶς ἠμπορεῖς νὰ τὸν παρακαλῆς καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία δυσκολία· διότι οὔτε θυρωροὶ χρειάζονται διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσουν ἐμπρὸς του, οὔτε οἰκονόμοι, οὔτε ἐπίτροποι, οὔτε φύλακες ἢ φίλοι, ἀλλ' ὅταν προσέλθης μόνος σου, τότε πρό πάντων θὰ σ' ἀκούσῃ, τότε, ὅταν δὲν χρειασθῆς κανένα ἄλλον.

Πράγματι δὲν τὸν συγκινοῦμεν τόσον ὅταν τοῦ Ζητοῦμεν κάτι μέσῳ ἄλλων, ὅσον ὅταν τὸ Ζητοῦμεν μόνοι μας. Διότι, ἐπειδὴ ἀγαπᾷ τὴν φιλίαν μας, κάμνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ ἔχωμεν θάρρος ἀπέναντί του· ὅταν ἰδῆ νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτὸ μόνοι μας, τότε πρό πάντων δίνει τὴν συγκατάθεσίν του. "Ἐτσι ἔκαμε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Χανααίας· ὅταν τὸν ἐπλησίασαν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ τὸν παρεκάλεσαν πρὸς χάριν τῆς, δὲν ἔδωκε τὴν συγκατάθεσίν του, ὅταν ὁμῶς ἐπέμεινε αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ, ἀμέσως ἔδωκεν ἐκεῖνο ποῦ τοῦ ἐζήτησεν. Ἐὰν θέβαια ἐφάνη δι' ὀλίγον νὰ ἀναβάλλῃ, τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ὄχι διὰ νὰ περιφρονήσῃ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν στεφανώσῃ μὲ μεγαλύτερον στέφανον καὶ διὰ νὰ ἀποδειχθῇ περισσότερον ἢ ἐπιμονὴ τῆς. "Ἄς φροντίσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ συναντῶμεν καὶ νὰ συνομιλῶμεν μὲ τὸν Θεόν· ἄς μάθωμεν πῶς πρέπει νὰ κάμνωμεν αὐτὴν τὴν συνάντησιν καὶ συνομιλίαν. Δὲν χρειάζεται νὰ ὑπάγωμεν εἰς μουσεῖον, οὔτε νὰ ἐξοδεύωμεν χρήματα, οὔτε νὰ πληρώνωμεν παιδαγωγούς καὶ ρήτορας καὶ σοφιστάς, οὔτε νὰ σπαταλοῦμεν πολὺν χρόνον, διὰ νὰ μάθωμεν αὐτὴν τὴν ρητορείαν, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον νὰ θελήσωμεν καὶ εἶναι ὠλοκληρωμένα τὰ τῆς τέχνης. Καὶ θὰ ἠμπορέσῃς εἰς αὐτὸ τὸ δικαστήριον ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ὁμιλῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς ρητορικῆς

της σκοπός; Ὁ τῆς εὐχῆς τρόπος. Τὸ νηφούση διανοία, τὸ συντετριμμένη ψυχῇ, τὸ μετὰ πηγῶν δακρύων αὐτῷ προσιέναι, τὸ μηδὲν αἰτεῖν βιωτικόν, τὸ τῶν μελλόντων ἐρᾶν, τὸ ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ποιεῖσθαι τὴν ἔντευξιν, τὸ μὴ κατεύχεσθαι
 5 τῶν ἐχθρῶν, τὸ μηδενὶ μνησικακεῖν, τὸ πάντα ἐκβάλλειν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὰ πάθη, τὸ συντριβόντα τὴν καρδίαν οὕτω προσιέναι, τὸ συνεσιάλθαι, τὸ πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν μελειᾶν, καὶ τὴν γλῶττιαν πρὸς εὐφημίαν τρέπειν, τὸ μηδενὶ τῶν πονηρῶν συνίστασθαι πραγμάτων, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὸν κοι-
 10 νὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρόν, λέγω δὴ τὸν διάβολον. Τὸν γὰρ ὑπὲρ ἐτέρων λέγοντα βασιλεῖ, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐκείνου κοινολογούμενον, καὶ οἱ ἕξωθεν νόμοι τιμωροῦσι. Καὶ σὺ τοίνυν, εἰ βούλει καὶ ὑπὲρ σεαυτοῦ καὶ ὑπὲρ ἐτέρων λέγειν, τοῦτο δὴ μάλιστα κατόρθωσον, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὸν κοι-
 15 νὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρόν. Οὕτω γὰρ ἔση δίκαιος· καὶ δίκαιος ὢν, ἀκουσθήσῃ, τοιαύτην ἔχων συνήγορον.

Ἐν θλίψει ἐπλάτυνας μοι. Οὐκ εἶπε, ἑπαρήγαγες τὰς θλίψεις, οὐδέ, ἄνευλές τοὺς λειρασμούς, ἀλλ' ἀφήκας εἶσθαι, καὶ ἑπλάτυνας μοι. Τὸ γὰρ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ καὶ
 20 τὸ εὐπορον κἀντεῦθεν μάλιστα δείκνυται, οὐκ ἐν τῷ παρενεργεῖν τὰς θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μενουσῶν αὐτῶν πολλὴν παρέχειν τὴν ρησιώνην. Τοῦτο καὶ τοῦ Θεοῦ δείκνυσι τὴν ἰσχύν, καὶ τοὺς ἐμπότους φιλοσοφωτέρους ἐργάζεται, ὅταν καὶ εὐρυχωρία ἢ παραμυθουμένη τὴν θλιβομένην ψυχὴν, καὶ
 25 ἢ θλίψις μὴ καταλύηται σφίγγουσα ταύτην ραθυμοῦσαν, καὶ

τέχνης; Είναι ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς. Τὸ νὰ προσέρχεται κανεὶς πρὸς αὐτὸν μὲ πνευματικὴν καθαρότητα, μὲ ψυχὴν συντετριμμένην μὲ πηγὰς δακρύων, τὸ νὰ μὴ ζητῆ τίποτε τὸ κοσμικόν, τὸ νὰ ἀγαπᾷ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, τὸ νὰ κάμνη τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, τὸ νὰ μὴ προσεύχεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, τὸ νὰ μὴ δείχνη μνησικακίαν διὰ κανένα, τὸ νὰ διώχνη ἀπὸ τὴν ψυχὴν ὅλα τὰ πάθη, τὸ νὰ προσέρχεται μὲ πάρα πολὺ συντετριμμένην καρδίαν, νὰ εἶναι συνεσταλμένος, νὰ δείχνη πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν γλῶσσαν πρὸς ἐπαινετικά λόγια, τὸ νὰ μὴ ἀσχολῆται μὲ κανένα πονηρὸν πρᾶγμα, τὸ νὰ μὴ ἔχη καμμίαν σχέσιν πρὸς τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς οἰκουμένης, ἐννοῶ βέβαια τὸν διάβολον. Διότι, ἐκεῖνον, πού ὁμιλεῖ εἰς τὸν βασιλέα δι' ἄλλους καὶ διαλαλεῖ αὐτὰ εἰς τοὺς ἐχθρούς ἐκεῖνου, τὸν τιμωροῦν καὶ οἱ κοσμικοὶ νόμοι. Καὶ σὺ λοιπόν, ἐὰν θέλῃς νὰ ὁμιλῆς καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, αὐτὸ πρὸ πάντων προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃς, τὸ νὰ μὴ ἔχῃς καμμίαν σχέσιν μὲ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς οἰκουμένης. Διότι ἔτσι θὰ γίνῃς δίκαιος καὶ ἀφοῦ θὰ εἶσαι δίκαιος θὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή σου, ἔχων τέτοιαν συνήγορον (τὴν δικαιοσύνην).

«Ὅταν εὐρισκόμενον μέσα εἰς τὰς θλίψεις μὲ ἐπαρηγόρησες». Δὲν εἶπε, ἄφηρησες τὰς θλίψεις, οὔτε ἔδιωξες τοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ τὰς ἄφησες νὰ ὑπάρχουν καὶ «μὲ ἐπαρηγόρησες». Διότι ἀπὸ ἐδῶ πρὸ πάντων φανερώνεται ἡ ἰκανότης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐπινόησιν μέσων καὶ ἡ ἀφθονία αὐτῶν τῶν μέσων, ὅχι μόνον ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν αὐταὶ παρέχει μεγάλην ἀνακούφισιν ἀπὸ αὐτάς. Αὐτὸ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ δείχνει καὶ κάμνει περισσότερο εὐσεβεῖς ἐκεῖνους πού ὑποπίπτουν εἰς τὰς θλίψεις, ὅταν καὶ ἀφθονία μέσων ὑπάρχη πρὸς παρηγορίαν τῆς θλιβομένης ψυχῆς, καὶ ἡ θλίψις δὲν ἀφαιρεῖται διὰ νὰ πιέζῃ αὐτὴν πού δείχνει ραθυμίαν, ὥστε νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε

πάσης ἀπαλλάττουσα ὀλιγωρίας. Καὶ πῶς, φησί, ἐν θλίψει γένοιτ' ἂν πλατυσμός; Ὡς ἐν τῇ καμίνῳ τῶν τριῶν παίδων, ὡς ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λέοντων. Οὐ γὰρ ἔσβησε τὴν φλόγα, καὶ τότε ἐποίησεν αὐτοὺς ἐν εὐρυχωρίᾳ εἶναι οὐδὲ ἀπέκτεινε τοὺς λέοντας, καὶ τὸ τηριζαυτὰ αὐτὸν κατέσπασεν ἐν ἀδείᾳ ἀλλὰ κακεῖ τῆς καμίνου σφοδρῶς ἀναπιτομένης, καὶ ἐνταῦθα τῶν θηρῶν παραμερόντων, οἱ δίκαιοι πολλῆς ἀπέλανον τῆς ρασιώνης. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εὐρυχωρίαν εἰπεῖν οἷον ὅτιαν ὑπὸ τῶν πειρασμῶν ἢ ψυχῇ θλιβομένη τῶν παθῶν ἀπαλάττειται, καὶ τῶν νοσημάτων τῶν πολλῶν τότε γὰρ μάλιστα τῆς εὐρυχωρίας ἀπολαύει. Πολλοὶ γὰρ ἐν εὐημερίᾳ μένοντες ἕρωτας ἔχουσι ἀτοπωτάτους, θλίβοντας αὐτῶν τὴν ψυχὴν, καὶ χρημάτων, καὶ σωμάτων, καὶ ἑτέρων τοιούτων ἀτόπων, εἰς θλίψιν δὲ ἐμπροσθέντες πάντων ἐλευθεροῦνται ἐκείνων, καὶ γίνονται ἐν εὐρυχωρίᾳ. Καὶ καθάπερ οἱ ἐν πυρετοῖς ὄντες, ἕως μὲν ἀπολαύουσι τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀκαίρων, τραπέζης λέγω πληθούσης, καὶ ἀκράτου, καὶ τοιούτων ἑτέρων, μειζρόνως σιεροχωροῦνται, εἰ δὲ βουληθεῖεν ἑαυτοὺς ὀλίγον θλίψαντες καρτερεῖν, πολλῆς ἀπολαύουσι τῆς εὐρυχωρίας, καὶ τὸ πνίγον ἀποθέμενοι καθαροῦ λοιπὸν ἐνιουφῶσιν ὑγείᾳ οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων συμβαίνει. Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖν ἄνεσιν εἴωθεν, ὡς θλίψις τῶν βιωτικῶν ἀπάγουσα πάντων.

Πῶς οἶει τοὺς Ἰουδαίους γεγενῆσθαι ἐν θλίψει, καὶ ὅτι ἦσαν ἐν εὐημερίᾳ; Ἡ οὐχὶ πυρετιούσης ταῦτα ψυχῆς καὶ ἀλυσούσης καὶ ριπταζομένης, τὸ λέγειν, «Ποίησον ἡμῖν θεούς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν

ἀδιαφορίαν. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξη παρηγορία εἰς τὴν θλίψιν; Ὅπως εἰς τὴν κάμινον τῶν τριῶν παιδιῶν, ὅπως εἰς τὸν λάκκον τῶν λεονταριῶν. Διότι δὲν ἔσθησε τὴν φλόγα καὶ ὁμως τοὺς ἔκαμε νὰ νοιώθουν ἄνεσιν· δὲν ἐφόνευσε τὰ λεοντάρια, καὶ ὁμως τὸν κατέστησεν ἀσφαλῆ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πού ἡ κάμιнос ἦτο πυρακτωμένη καὶ εἰς τὴν ἄλλην πού τὰ θηρία παρέμειναν ἐκεῖ, οἱ δίκαιοι ἀπελάμβανον πολλῆς ἀνακουφίσεως. Ἐμποροῦμεν δὲ ν' ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλο εἶδος ἀνακουφίσεως, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅταν ἡ ψυχὴ, ἐνῶ νοιώθει θλίψιν ἐξ αἰτίας τῶν πειρασμῶν, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ πολλὰ νοσήματα· διότι τότε πρὸ πάντων ἀπολαμβάνει τὴν ἀνακούφισιν. Πολλοὶ θέβαια πού εὐημεροῦν ἔχουν παρανόμους ἐρωτικὰς σχέσεις, πού θλίβουν τὴν ψυχὴν των, καὶ ἐξοδεύουν χρήματα, καταπονοῦν τὰ σώματά των καὶ κάνουν πολλὰ ἄλλα παρόμοια ἀνάρμοστα πράγματα, ὅταν ὁμως ὑποπέσουν εἰς θλίψιν ἐλευθερώνονται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ νοιώθουν ἀνακούφισιν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού ἔχουν πυρετόν, ἐν ὅσῳ μὲν ἀπολαμβάνουν τὰς ἀκαίρους ἐπιθυμίας, ἐννοῶ τὰ πολλὰ φαγητά, τὸ κρασί καὶ ἄλλα παρόμοια, ὑποφέρουν περισσότερο, ἐὰν ὁμως θελήσουν νὰ κάνουν ὀλίγην ὑπομονὴν θλίβοντες τὸν ἑαυτὸν των, ἀπολαμβάνουν πολλὴν ἀνακούφισιν, καὶ ἀπαλλασσόμενοι ἀπὸ τὴν δυσφορίαν, ἀπολαμβάνουσιν πλέον τὰ ἀγαθὰ τελείως ὑγιεῖς· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰς διαφόρους ἄλλας καταστάσεις τῆς ζωῆς. Διότι συνήθως τίποτε δὲν μᾶς ἀνακουφίζει τόσον πολύ, ὅσον ἡ θλίψις πού μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα.

Πῶς νομίζεις ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ θλίψεις, παρ' ὅλα ταῦτα εὐημεροῦσαν; Ἡ δὲν εἶναι λόγια ψυχῆς ἀρρωστημένης, ὑπερβολικὰ θλιμμένης καὶ ταρασσομένης αὐτὰ πού λέγουν, «Δῶσε μας θεοὺς, οἱ ὅποιοι θὰ βαδίζουν ἐμπρὸς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ θὰ μᾶς ὀδηγοῦν, διότι δὲν γνωρίζομεν τί συνέβη μὲ αὐτὸν τὸν Μωυσῆν,

ἡμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν αὐτῶν; Ἡ
 οὐχὶ ἐκεῖνα φιλοσοφίας ψυχῆς καὶ ἀναπνεύσεως ἐκ τῶν
 βιωτικῶν παθῶν τὰ ρήματα, ὅτε τοσαύτην ἐπεδείξατο
 τὴν εὐχὴν, θλιβόμενοι, ὡς αὐτὴν ἐπισπάσασθαι τοῦ Θε-
 5 οῦ τὴν ροπήν; Αὐτὸς δὲ ὁ προφήτης οὗτος, ὅτε ἦν ἐν ἀνέσει,
 πῶς ἐθλίβη ὑπὸ τῆς πονηροῦς ἐπιθυμίας σιεροχωρούμενος
 καὶ σπαρμισσόμενος; ὅτε δὲ ἐν θλίψει γέγονεν, ἴστε πῶς γέγο-
 ρεν ἐν ἀνέσει. Οὔτε γὰρ ἤπτετο αὐτοῦ τὸ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ἡ φλόξ
 ἅπασα κατεσβέσθη. Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ θλίψιν, ὡς τὸ
 10 πολιορκεῖσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν παθῶν. Αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι
 ἔξωθεν προσπίπτουσιν, αἱ δὲ ἐνδοθεν φύονται, καὶ αὕτη μά-
 λισιὰ ἐστὶν ἡ πολλὴ θλίψις. Καὶ ὁ κόσμος ἡμᾶς λυπῆ, ἡμεῖς
 δὲ ἐαυτοὺς μὴ λυπῶμεν, οὐδὲν ἔσται ἡμῶν δεινόν. Ἄρα ἐν
 ἡμῶν τὸ θλίβεσθαι, καὶ μὴ θλίβεσθαι.

15 β. Ἰνα δὲ μάθῃς καὶ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς φωτιῆς, πῶς
 ἀπὸ τῆς θλίψεως εὐρωχωρία γίνεται, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Παύ-
 λου τὸν καρπὸν λέγοντος τῆς θλίψεως· «Ἡ δὲ θλίψις ὑπο-
 μονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλ-
 πίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει». Εἶδες εὐρωχωρίαν ἄφατον;
 20 εἶδες λιμένα εὐφροσύνης; «Υπομονήν», φησὶν, «ἡ θλίψις κα-
 τεργάζεται». Τί γὰρ ἀνδρὸς καρτερικωτάτου, καὶ πάντα δυ-
 ναμένου ρηδῶς φέρειν, ἀνεκτίτερον; τί δὲ δοκίμου γένοιτ'
 ἂν ἰσχυρότερον; τί δὲ τῆς ἐντεῦθεν τραυῆς ἴσον; Τρεῖς γὰρ
 ἡμῶν ἡδονὰς ἐντεῦθεν λέγει τιμιωμένας, τὴν ὑπομονήν, τὴν
 25 δοκιμὴν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Περὶ τού-
 των νῦν φιλοσοφῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Ἐν θλίψει ἐπλάτυ-
 νάς μου». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἐπισήκουσέ μου ὁ Θεός», λέγει

8. ἘΕ. 32, 1.

9. Ρωμ. 5, 3-5.

ὁ ὁποῖος μᾶς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον»⁸; Ἡ δὲν εἶναι αὐτὰ λόγια εὐσεβοῦς ψυχῆς καὶ ἀπηλλαγμένης ἀπὸ τὰς κοσμικὰς φροντίδας τὴν στιγμὴν ποῦ ἐλέχθησαν μὲ τὴν ἄποση θερμὴν προσευχὴν ἐν ὥρᾳ θλίψεων, ὥστε νὰ ἀποσπάσουν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ; Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης, ὅταν εὐρίσκετο εἰς ἄνεσιν, πόσῃν θλίψιν ἔννοιωσε καταπιεζόμενος καὶ κατασπαρασσόμενος ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν; Ὅταν ὁμως ἐκυριεύθη ἀπὸ θλίψιν, γνωρίζετε πῶς ἀνεκουφίσθη. Καθ' ὅσον δὲν τὸν ἤγγιζεν ἡ φωτιά, καὶ ὄλη ἡ φλόγα ἔσβησε. Διότι τίποτε δὲν προξενεῖ τὴν ἄποση θλίψιν, ὅσον τὸ νὰ πολιορκῆται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη. Καθ' ὅσον αἱ μὲν ἄλλαι θλίψεις ἔρχονται καὶ μᾶς κυριεύουν ἀπὸ ἔξω, ἐνῶ αἱ θλίψεις τῶν παθῶν φυτρῶνουν ἀπὸ μέσα μας, καὶ αὐτὴ πρὸ πάντων εἶναι ἡ μεγάλη θλίψις. Καὶ ἐὰν συμβαίῃ ὁ κόσμος νὰ μᾶς λυπῆ, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν λυποῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν θὰ πάθωμεν τίποτε τὸ φοβερόν. Ἄρα ἀπὸ ἐμᾶς ἐξαρτᾶται τὸ νὰ θλιβώμεθα ἢ νὰ μὴ θλιβώμεθα.

3. Ἄλλὰ διὰ νὰ μάθῃς καὶ ἀπὸ τὰ ἀποστολικά λόγια, πόσῃ ἀνακούφισις προέρχεται ἀπὸ τὴν θλίψιν, ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον ποῦ ὁμιλεῖ διὰ τὸν καρπὸν τῆς θλίψεως: «Ἡ θλίψις δημιουργεῖ ὑπομονήν, ἡ ὑπομονὴ δοκιμασμένον χαρακτήρα, ὁ δοκιμασμένος χαρακτήρας ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς δὲν ἐντροπιάζει»⁹. Εἶδες ἀνακούφισιν ἀπερίγραφτον; εἶδες λιμάνι εὐφροσύνης; «Ἡ θλίψις», λέγει, παράγει ὑπομονήν». Τί λοιπὸν ὑπάρχει ἀνεκτότερον ἀπὸ ἄνδρα μὲ πάρα πολὺ ἰσχυρὰν ὑπομονήν καὶ ποῦ ὅλα ἠμπορεῖ νὰ τὰ ὑποφέρῃ μὲ εὐκολίαν; τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἰσχυρότερον ἀπὸ ἄνθρωπον δοκιμασμένον; τί δὲ ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὴν ἀπόλαυσιν ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτήν; Διότι λέγει τρεῖς ἡδοναὶ γεννιῶνται ἀπὸ ἐδῶ, ἡ ὑπομονή, ὁ δοκιμασμένος χαρακτήρ καὶ ἡ ἐλπίς διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ. Δι' αὐτὰ φιλοσοφῶν τώρα ὁ προφήτης, ἔλεγεν: «Εἰς τὰς θλίψεις μὲ ἐπαρηγόρησεν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε, «Μὲ ἡ-

ἐν ποίῳ τρόπῳ εἰσέκουσεν. Οὐκ ἐν χρήμασιν· οὐδὲν γὰρ ἐξήτει τοιοῦτον οὐχ ἵνα ἐχθρῶν κρατήσῃ· οὐδὲ γὰρ ταῦτα ἤτει· ἀλλ' ἐν ἀνάσει τῇ ἐν μέσῳ τῆς θλίψεως γενομένη.

«Οἰκτιρήσοῦν με, καὶ εἰσέκουσον τῆς προσευχῆς μου».

- 5 *Τί λέγεις; Ἄνω δικαιοσύνης μέμνησαι, ἐνταῦθα οἰκτιροῦ καὶ ἐλέου· καὶ ποῦ ταῦτα ἀκολουθίαν σχοίη; Πολλὴν μὲν οὖν, καὶ σφόδρα τοῖς προτέροις σπημμένην. Κἄν γὰρ μωρία κατορθώσωμεν, ἀπὸ οἰκτιρῶν ἀκουόμεθα καὶ φιλάνθρωπίας. Κἄν πρὸς αὐτὴν ἀνέλθωμεν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν, ἀπὸ ἐ-*
- 10 *λέους σωζόμεθα. Ἐπιτεῖθεν μανθάνομεν, διὸ μετὰ τῆς δικαιοσύνης χρεία καὶ γνώμης σπυριμιμένης. Κἄν γὰρ ἁμαρτωλὸς τις ὢν μετὰ ταπεινοφροσύνης εὐξήται, ὅπερ ἐστὶ μέρος ἀρετῆς, μεγάλα ἀνύσαι δυνήσεται κἄν δίκαιος ὢν μετὰ ἀλαζονείας προσίη, πάντων ἐκπεσεῖται τῶν ἀγαθῶν. Ἀμφότερα*
- 15 *τὰ ὑποδείγματα ὁ τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐδίδαξαν. Δεῖ τοίνυν καὶ τρόπον εὐχῆς εἰδέναι. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς εὐχῆς; Μάθε ἀπὸ τοῦ τελώνου, καὶ μὴ αἰσχυνθῆς τοῦτον λαθεῖν διδάσκαλον, τὸν οὕτω τοῦτο κατορθώσαντα, ὡς ἀπὸ ψιλῶν ρημάτων τὸ πᾶν ἀνύσαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ διάνοια αὐτῷ καλῶς*
- 20 *παρεσκευασμένη ἦν, ἤρκεσε καὶ ρῆμα ἐν ἀνοιξαι αὐτῷ τὸν οὐρανόν. Πῶς δὲ ἦν παρεσκευασμένη; Ἐταλάνιζεν ἐναντιόν, τὸ σιῆθος ἔπλετεν, οὐδὲ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν ἠγάγετο. Ἄν οὕτω καὶ σὺ μέλλῃς εὐχεσθαι, πτεροῦ κορυσιέραν ἐργάσῃ τὴν εὐχὴν. Εἰ γὰρ ὁ ἁμαρτωλὸς δίκαιος γέγονεν ἀπὸ τῆς εὐ-*

κουσεν ὁ Θεός», λέγει μὲ ποῖον τρόπον τὸν ἤκουσεν. Ὅχι μὲ τὸ νὰ τοῦ δώσῃ πράγματα, καθ' ὅσον τίποτε παρόμοιον δὲν ἐζητοῦσεν· ὄχι μὲ τὸ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ὑπερσχύσῃ τῶν ἐχθρῶν του, διότι οὔτε αὐτὸ ἐζητοῦσεν, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τοῦ προσφέρῃ ἀνακούφισιν μέσα εἰς τὴν θλίψιν του.

«Εὐσπλαγχνίσου με καὶ κάμε δεκτὴν τὴν προσευχὴν μου». Τί λέγεις; Προηγουμένως ὠμίλησες διὰ τὴν δικαιοσύνην σου, ἐνῶ ἐδῶ ὁμιλεῖς διὰ εὐσπλαγχνίαν καὶ ἔλεος· καὶ ποῖα σχέσις θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ αὐτῶν; Ἔχουν βέβαια μεγάλην σχέσιν καὶ συνδέονται πάρα πολὺ μὲ τὰ προηγούμενα. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιτύχωμεν ἀμέτρητα κατορθώματα, εἰσακουόμεθα ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ἀκόμη ἀνεβοῦμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, σωζόμεθα ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομεν, ὅτι μαζὶ μὲ τὴν δικαιοσύνην χρειάζεται καὶ διάθεσις πού νὰ πηγάζῃ ἀπὸ συντετριμμένην καρδίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς εἶναι ἀμαρτωλὸς καὶ προσευχηθῇ μὲ ταπεινοφροσύνην, πού εἶναι μέρος τῆς ἀρετῆς, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ μεγάλα πράγματα, ἐὰν ὅμως εἶναι δίκαιος καὶ προσέλθῃ μὲ ἀλαζονείαν, θὰ στερηθῇ ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Καὶ τὰ δύο παραδείγματα τὰ ἐδίδαξαν ὁ Τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὸν τρόπον προσευχῆς. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς; Μάθε τον ἀπὸ τὸν τελώνην καὶ μὴ ἐντραπῆς νὰ πάρῃς αὐτὸν διὰ διδάσκαλόν σου, ὁ ὁποῖος εἰς τέτοιον βαθμὸν κατώρθωσεν αὐτὸ, ὥστε μὲ ἀπλᾶ λόγια νὰ ἐπιτύχῃ τὸ πᾶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ σκέψις του ἦτο καλὰ προετοιμασμένη, ἤρκεσε καὶ ἓνας μόνον λόγος νὰ ἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Πῶς δὲ ἦτο προετοιμασμένη; Ἐλεεινολογοῦσε τὸν ἑαυτὸν του, ἐκτυποῦσε τὸ στήθος του, δὲν εἶχε τὴν δύναμιν οὔτε νὰ ὑψώσῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἐὰν θὰ συμβῇ καὶ σύ ἔτσι νὰ προσεύχεσαι, θὰ κάμῃς τὴν προσευχὴν σου ἐλαφροτέραν ἀπὸ πτερὸν. Διότι

χῆς, ἐννόησον ὁ δίκαιος ἡλίκος ἔσαι, εἰ τοιαύτην προσάγειν μάθοι δέησιν. Αἰὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦθα ἀπλῶς ἐαντὸν τίθησιν, ἀλλὰ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ. Ἔνω τὴν δικαιοσύνην, ἐνταῦθα τὴν προσευχὴν λέγων· «Οἰκτιρήσόν με, καὶ εἰσάκουσον 5 τῆς προσευχῆς μου».

Οὕτω καὶ ὁ Κορινθίος ἠκούσθη, ἐπειδὴ ταύτην εἶχε συνήγορον. «Αἰ προσευχαί σου, καὶ αἰ ἐλεημοσύναι σου», φησίν, «ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Εἰκότως· τὰ γὰρ ἔργα ἐστὶ τὰ ἀκουόμενα, καὶ τὰ κατορθώματα· οὐχ ἀπλῶς δὲ αἰ 10 εὐχαί, ἀλλ' αἰ κατὰ νόμον τοῦ Θεοῦ γινόμενα εὐχαί. Καὶ τίνες εἶσιν αὗται; Αἰ ταῦτα αἰτοῦσαι, ἃ τῷ Θεῷ πρέπει διδόναι, αἰ μὴ τὰναντία τοῖς αὐτοῦ νόμοις αὐτὸν παρακαλοῦσαι. Καὶ τίς οὕτω πολμηρός, φησίν, ὡς τὸν Θεὸν ἀξιοῦν τὰναντία τοῖς αὐτοῦ νόμοις ποιεῖν; Ὁ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτὸν παρα- 15 καλῶν· τοῦτο γὰρ παρὰ τὸν νόμον τὸν ὑπ' αὐτοῦ κείμενον. Αὐτὸς γὰρ φησιν, «Ἄγετε τοῖς ὀφειλέταις ὑμῶν». Σὺ δὲ αὐτὸν τὸν κελεύοντά σοι συγχωρῆσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καλεῖς; Καὶ τί γένοιτ' ἂν τῆς ἀνοίας ταύτης χεῖρον; Ἰκέτιον σχῆμα καὶ γνώμην καὶ φρόνημα τὸν εὐχόμενον ἔχειν δεῖ· 20 τί τοίνυν ἕτερον προσωπεῖον σεαντῷ περιτίθης, τὸ τῆς κατηγορίας; Πῶς γὰρ δυνήσῃ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων λαβεῖν συγγνώμην, ὅταν τῶν τοῖς ἐτέροις πεπλημμελημένων τιμωρὸν τὸν Θεὸν ἀξιοῖς εἶναι; Ἔστιω τοίνυν ἢ εὐχὴ ἡμερος, γαληνή, χαοίεν ἔχουσα πρόσωπον, καὶ ἀπαλόν. Τοιαύτη γὰρ ἢ μετὰ

10. Πρ. 10, 4.

11. Ματθ. 6, 12.

ἐάν ὁ ἁμαρτωλὸς ἐδικαιώθη ἐξ αἰτίας τῆς προσευχῆς του, σκέψου ὁ δίκαιος πόσον μέγας θὰ γίνῃ, ἐὰν μάθῃ τέτοιαν προσευχὴν νὰ κάμνῃ. Διὰ τοῦτο βέβαια οὔτε ἐδῶ ἀναφέρει ἀπλῶς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὴν προσευχὴν του. Προηγουμένως ἀνέφερε τὴν δικαιοσύνην του, ἐνῶ ἐδῶ τὴν προσευχὴν του, λέγων· «Εὐσπλαγχνίσου με καὶ εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου».

Ἔτσι εἰσηκούσθη καὶ ὁ Κορνήλιος, ἐπειδὴ εἶχεν αὐτὴν συνήγορον. «Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου», λέγει, «ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον· διότι τὰ ἔργα καὶ τὰ κατορθώματα εἶναι ἐκεῖνα πού εἰσακούονται· ὄχι ἀπλῶς δὲ αἱ προσευχαί, ἀλλὰ αἱ προσευχαί πού γίνονται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖαι εἶναι αὐταί; Εἶναι ἐκεῖναι μὲ τὰς ὁποίας ζητεῖ κανεὶς αὐτὰ πού πρέπει νὰ δώσῃ ὁ Θεός, ἐκεῖναι πού δὲν παρακαλοῦν αὐτὸν ἀντίθετα μὲ τοὺς νόμους αὐτοῦ. Καὶ ποῖος, λέγει, εἶναι τόσοσιν τολμηρός, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ κάμῃ ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς νόμους του; Εἶναι αὐτὸς πού παρακαλεῖ τὸν Θεὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν· καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸν νόμον του πού μᾶς ἔδωκε. Διότι αὐτὸς λέγει, «Συγχωρήσατε ἐκείνους πού σᾶς ἔβλαψαν»¹¹. Σὺ ὅμως καλεῖς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου αὐτὸν πού σὲ προτρέπει νὰ τὸν συγχωρήσῃς; Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν; Ὁ προσευχόμενος πρέπει νὰ ἔχῃ στάσιν, διάθεσιν καὶ φρόνημα δούλου· διατί λοιπὸν καλύπτεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ ἄλλο προσωπεῖον, τὸ προσωπεῖον τῆς κατηγορίας; Διότι πῶς θὰ ἤμπορέσῃς νὰ λάβῃς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων σου, ὅταν ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ γίνῃ τιμωρὸς τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἄλλων; Ἄς εἶναι λοιπὸν ἡ προσευχὴ ἡμερη, γαλήνια, καὶ νὰ ἔχῃ πρόσωπον χαρούμενον καὶ ἡπιον. Τέτοις λοιπὸν εἶναι ἡ προσευχὴ πού γίνεται μὲ πραότητα, καὶ ὄχι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν· διότι, ἡ ἀντίθετη προσευχὴ ὁμοιάζει μὲ κάποια μεθυσμένη πού δὲν

πραότιτος, καὶ μὴ κατ' ἐχθρῶν γινομένη· ὡς ἢ γε ἐναντία
μεθυσθήσῃ τινὶ καὶ παραπαιούσῃ ἔοικε γυναικί, σκώδει τινὶ
καὶ ἀγρία. Αὐτὸ καὶ ἄβατος αὐτῆ ὁ οὐρανός.

Ἄλλ' οὐχ ἡ μετὰ πραότιτος τοιαύτη, ἀλλ' ἔχει τι λιγυ-
5 ρόν, καὶ προσηγές, καὶ βασιλευσῶν ἄξιον ἀκοῶν, ἡδὺν καὶ
παρασρόμιον καὶ ἐμμελές. Αὐτὸ δὴ οὐκ ἐκβάλλεται τοῦ θεάτρον,
ἀλλ' ἐστεφανωμένη ἄπεισι καὶ γὰρ χροσῆν ἔχει κιθάραν,
χροσῆν τὴν σιολήν. Αὐτὸ καὶ τέτρπει τὸν δικαστήν, καὶ τῷ σχή-
ματι, καὶ τῷ βλέμματι, καὶ τῇ φωνῇ. Διὰ ταῦτα οὐδεὶς αὐτὴν
10 ἀπελαύνει τῶν οὐρανίων ἀφίδων. Ἄπαν γὰρ ἐκεῖνο τὸ θέα-
τρον ἀρίσθησι τῇ εὐφροσύνῃ. Αὕτη τῶν οὐρανῶν ἀξία ἢ εὐχρή
αὕτη τῶν ἀγγέλων ἢ γλῶττια, ὅταν μὴδὲν πικρόν, πᾶν δὲ προ-
σηγές φθέργηται ὅταν ὑπὲρ τῶν ἀδικούντων καὶ ἐπιηραζόν-
των προσέροχηται τὴν ἰκετηρίαν ποιουμένη, τότε καὶ οἱ ἄγγε-
15 λοι παρεσιήκασιν μετὰ πολλῆς ἀκούοντες τῆς σιγῆς, καὶ μετὰ
τὸ παύσασθαι, κροιοῦντες αὐτήν, ἐπαινοῦντες, θαυμάζοντες
οὐ διαλιμπάνουσι.

Τοιαύτην καὶ ἡμεῖς προσαγάγωμεν εὐχρήν, καὶ πάντως
ἀκουσθησόμεθα. Καὶ ὅταν προσίωμεν τῷ Θεῷ, μὴ νομίσωμεν
20 εἶναι θέατρον τοιοῦτον, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, μάλ-
λον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄνω δήμων τῶν οὐρανίων συνειλεγμένον,
καὶ ἐν μέσῳ τὸν βασιλέα καθῆσθαι, βουλόμενον ἡμῶν ἐπακοῦ-
σαι τῆς εὐχῆς. Καὶ ἐπίδειξιν τὸ πρᾶγμα ποιήσωμεν. Μηδεὶς
ἔστω κιθαριστής, μηδὲ λυρωδὸς οὕτως ἐναγώνιος, μέλλον
25 ἐν σκηναῖς εἰσιέναι, καὶ δεδοικῶς μὴ τι ἀπηχὲς ἀνακρούου-
ται, ὡς ἡμεῖς μέλλοντες εἰσιέναι εἰς τὸ τῶν ἀγγέλων θέατρον.
Πληκτρον δὲ ἡμῖν ἔστω ἢ γλῶττια, μὴδὲν ἀηδὲς φθερρομένη,
ἀλλ' ἐμμελὲς καὶ παρασρόμιον μετὰ διανοίας τῆς προσηκού-

ἠμπορεῖ νὰ σταθῆ εἰς τὰ πόδια της καὶ νὰ βαδίση, μὲ κάποιαν ρυπαρὰν καὶ ἀγρίαν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀδιάβατη εἰς αὐτὴν ὁ οὐρανός.

Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι τέτοια ἐκείνη ποῦ λέγεται μὲ πραότητα, ἀλλ' εἶναι εὐάρεστος, γεμάτη φιλοφροσύνην, ἀξίζει ν' ἀκουσθῆ εἰς βασιλικά αὐτιά, εἶναι εὐχάριστος, ἁρμονικὴ καὶ μελωδική. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ δὲν ὀδηγεῖται ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρον, ἀλλ' εἰσέρχεται στεφανωμένη καθ' ὅσον ἔχει χρυσοῦν κιθάρον καὶ χρυσοῦν στολήν. Διὰ τοῦτο καὶ εὐχαριστεῖ τὸν δικαστὴν καὶ μὲ τὴν στάσιν της καὶ μὲ τὸ βλέμμα της καὶ μὲ τὴν φωνήν της. Διὰ τοῦτο κανεὶς δὲν τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰς οὐρανίους ἀψίδας. Διότι ὅλο ἐκεῖνο τὸ θέατρον σηκώνεται ὄρθιον ἀπὸ εὐφροσύνην. Αὕτῃ ἢ προσευχὴ εἶναι ἀξία τῶν οὐρανῶν· αὕτῃ εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν ἀγγέλων, ὅταν δὲν λέγῃ τίποτε τὸ πικρόν, ἀλλ' εἶναι εὐχάριστα τὰ ὅσα λέγει· ὅταν προσεύχεται ὑπὲρ ἐκείνων ποῦ τὴν ἀδικοῦν καὶ τὴν βλάπτουν, τότε καὶ οἱ ἄγγελοι στέκονται καὶ τὴν ἀκούουν μὲ πολλὴν σιωπὴν καὶ ὅταν τελιώσῃ, δὲν παύουν νὰ τὴν χειροκροτοῦν, νὰ τὴν ἐπαινοῦν καὶ νὰ τὴν θαυμάζουν.

Τέτοιαν προσευχὴν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὅπως δὴποτε θὰ εἰσακουσθοῦμεν. Καὶ ὅταν προσερχώμεθα εἰς τὸν Θεόν ἄς μὴ νομίσωμεν ὅτι εἶναι ἓνα θέατρον ὡσὰν τὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅτι εἶναι θέατρον ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, μᾶλλον δὲ ἀποτελούμενον καὶ ἀπὸ τοὺς οὐρανίους κόσμους, μὲ τὸν βασιλέα καθήμενον εἰς τὸ μέσον καὶ περιμένοντα ν' ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν μας. Καὶ ἄς θεωρήσωμεν τὸ πρᾶγμα ὡς τρόπον ἐπιδείξεως. Δὲν ὑπάρχει κανένας κιθαρῳδός καὶ κανένας λυρῳδός ποῦ νὰ εἶναι τόσοσὸν πολὺ ἀνήσυχος ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς θεατρικὴν σκηνὴν καὶ φοβεῖται μήπως ἀκουσθῆ κάτι τὸ ἀνάρμοστον, ὅσον ἡμεῖς ποῦ πρόκειται νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ θέατρον τῶν ἀγγέλων. Πληκτρον δὲ ἄς γίνῃ ἡ γλῶσσα μας καὶ ἄς μὴ λέγῃ τίποτε τὸ

σης· καὶ προσιόντες τῷ Θεῷ, καὶ παρακαλοῦντες καὶ δεόμε-
νοι, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ἀνακρουόμεθα τὴν νεφρᾶν· οὕτω γὰρ
καὶ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀκουσθησόμεθα.

1 Αὕτη ἡ φωνὴ καταισχύνει δαίμονας, αὕτη παρορησίαν
5 ἡμῖν δίδωσιν, αὕτη καταισχύνει τὸν διάβολον καὶ ἀναχωρεῖν
ποιεῖ. Οὐ γὰρ οὕτως ἄνθρωπον φροῖπει ὁ δαίμων τὸν ἐκβάλλ-
λοντα αὐτὸν καὶ ἐλαύνοντα ἐξ ἐτέρον ἀνθρώπου, ὡς ἄνθρω-
πον ὀργῆς, κρατοῦντα, καὶ θυμοῦ περιγενόμενον· ἐπεὶ καὶ
τοῦτο δαίμων ἐστὶ χαλεπός, καὶ τούτους μᾶλλον ἢ τοὺς δαι-
10 μονῶντας ταλανίζειν χροί. Τὸ μὲν γὰρ δαιμονᾶν εἰς γέενναν
οὐκ ἐμβάλλει, τὸ δὲ ὀργίζεσθαι καὶ μηροικακεῖν, αὐτῆς ἐκ-
βάλλει τῆς βασιλείας τῶν σφρανῶν. "Αν οὕτω ρυθμίσωμεν
τὴν εὐχήν, δυνησόμεθα μετὰ παρορησίας λέγειν καὶ ἡμεῖς τῷ
Θεῷ, «Εἰσοάκουσον τῆς προσευχῆς μου». "Ὡστε οὐχ ἐαντὼν
15 ὡμῶν εἰσέρχεται ἡ φωνή σου, καὶ προσδοποιήσεις σου τῇ ἰκετηρίᾳ, ἀλλὰ
καὶ τὸν ἀκούοντα Θεὸν εὐφρανεῖς, ἄξιόν τι τῶν αὐτοῦ ἐπιτυ-
γμάτων αἰτῶν διὸ καὶ ραδίως ἐπινεύσει. Τοῦτο ἄξιον τῆς
νιόθεσίας ἐκείνης, τοῦτο μάλιστα τὸν χαρακτῆρα ἐκεῖνον δεί-
κνυσι. «Γίνεσθε», φησί, «οἰκτιρόμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν
20 ὁ ἐν τοῖς σφρανοῖς»· καὶ πάλιν, «Ἐύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρσα-
ζόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ
ἐν σφρανοῖς». Τί τοῖνον ταύτης τῆς εὐχῆς ἴσον; Αὕτη οὐκ
ἀγγέλοις, οὔτε ἀρχαγγέλοις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ βασιλεῖ ὅμοιον
ποιεῖ. Ὁ δὲ τῷ βασιλεῖ ὅμοιος γενόμενος κατὰ τὸ ἐγχωροῦν,
25 ἐννόησον ὅσης ἀπολαύσεται τῆς παρορησίας ἐν ταῖς εὐχαῖς.

«Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάριοι; "Ἰνα τί ἀγα-

12. Λουκᾶ 6, 36.

13. Λουκᾶ 6, 28

ἀνάρμοστον, ἀλλ' ὡς εἶναι τὰ λόγια γεμᾶτα μελωδίαν καὶ ἀρμονίαν καὶ πρέπουσαν διάνοιαν καὶ προσερχόμενοι εἰς τὸν Θεόν καὶ παρακαλοῦντες καὶ δεόμενοι ὡς κτυπῶμεν τὴν χορδὴν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, διότι ἔτσι θὰ εἰσακουσθοῦν αἱ παρακλήσεις μας καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους.

4. Αὐτὴ ἡ φωνὴ κατεντροπιάζει δαίμονας, αὐτὴ μᾶς δίδει παρρησίαν, αὐτὴ κατεντροπιάζει τὸν διάβολον καὶ τὸν τρέπει εἰς φυγὴν. Διότι ὁ δαίμων δέν τρέμει τόσον πολὺ τὸν ἄνθρωπον ποῦ τὸν βγάζει καὶ τὸν ἐκδιώκει ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπον, ὅσον τὸν ἄνθρωπον ποῦ συγκρατεῖ τὴν ὀργὴν του καὶ νικᾷ τὸν θυμὸν του· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ εἶναι δαίμων φοβερὸς καὶ πρέπει αὐτοὺς μᾶλλον νὰ ταναλίζωμεν παρά τοὺς δαιμονισμένους. Διότι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δαιμονισμένος δέν ὀδηγεῖ εἰς τὴν γέενναν, ἐνῶ τὸ νὰ ὀργίζεται καὶ νὰ μνησικακῆ ὀδηγεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐὰν ἔτσι ρυθμίσωμεν τὴν προσευχὴν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν μὲ παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, «Εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου». Ὡστε δέν θὰ ὠφελήσης μόνον τὸν ἑαυτὸν σου καὶ θὰ προετοιμάσης τὴν ὁδὸν μὲ τὴν προσευχὴν σου, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ποῦ σὲ ἀκούει θὰ γεμίσης μὲ εὐφροσύνην, ζητῶν κάτι ἄξιον ἀπὸ τὰ προστάγματά του· διὰ τοῦτο καὶ εὐκόλα θὰ εἰπῆ τὸ ναί. Αὐτὸ εἶναι ἰσάξιον τῆς υἰοθεσίας ἐκείνης, αὐτὸ πρὸ πάντων δείχνει τὸν χαρακτήρα ἐκείνον. «Γίνεσθε», λέγει, «εὐσπλαγχνικοί, καθὼς ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος»¹². Καὶ πάλιν· «Νὰ προσεύχεσθε δι' ἐκείνους ποῦ σᾶς βλάπτουν, ὥστε νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον»¹³. Τί ἠμπορεῖ λοιπὸν νὰ ἐξισωθῆ μὲ σὺτὴν τὴν προσευχὴν; Αὐτὴ σὲ κάμνει ὅμοιον ὄχι μὲ ἀγγέλους, οὔτε μὲ ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ γίνεται κατὰ δύναμιν ὅμοιος μὲ τὸν βασιλέα, σκέψου πόσῃ παρρησίαν θὰ ἀπολαύσῃ κατὰ τὰς προσευχάς.

«Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, μέχρι πότε θὰ εἴσθε βαρυκάρ-

πᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;». Πρὸς τίνας ἀποιεῖνει
 τὸν λόγον καὶ ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ ἐπάγει τὴν οὐμβου-
 λήν; τίνας υἱὸς ἀνθρώπων καλεῖ; Τοὺς ἐν ποτηρίᾳ ζῶντας,
 τοὺς πρὸς κακίαν ἐπιρροεῖς. Τί δὴ ποιε; ἡμεῖς γὰρ οὐχ
 5 υἱοὶ ἀνθρώπων; Τῇ φύσει μὲν ἀνθρώπων υἱοί, τῇ χάριτι
 δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ' υἱοὶ Θεοῦ. Εἰ γοῦν καὶ τὴν εἰκόνα τὴν κατ'
 ἀρετὴν τὴν πρὸς αὐτὸν διατηροῦσθαι, ἀκέραιον ἡμῖν ἔσται
 τὸ δῶρον· τοὺς γὰρ γενομένους υἱὸς Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος,
 καὶ διὰ τῆς πολιτείας ταύτης δεῖ χαρακτηρίζειν τὴν εἰκόνα.
 10 Ὅτι δὲ τοὺς διωτικωτέρονς καὶ πρὸς κακίαν ῥέποντας, υἱ-
 οὺς ἀνθρώπων καλεῖ, ἄκουσον· «Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ
 τὰς ὑβριτέρας τῶν ἀνθρώπων». Καὶ μὴν τὸ ἐναντίον, φησὶν,
 εἴρηκας. Οὐδαμῶς· υἱὸς γὰρ Θεοῦ ἐνταῦθα ἐκάλεσε τοὺς
 πρὸ τοῦτου ἐξ ἐναρέτων ὄντας ἀνδρῶν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
 15 τιμῆς ἀπολελυμένους, εἴτα μεβαλλομένους καὶ γεγονότας
 χεῖρους καὶ προδεδωκότας αὐτῶν τὴν τιμὴν. Ὡστε γὰρ ἀν-
 ξῆσαι αὐτῶν τὴν κατηγορίαν, ἀνεμνήσθη αὐτῶν τῆς τιμῆς,
 μέγιστον εἰς ἐγκλήματος ὑπόθεσιν δεικνὺς ὄν, τὸ τοιούτους
 ὄντας, καὶ ἐκ τοιούτων, πρὸς τοιαύτην κατενεχθῆναι κακίαν.
 20 Καὶ πάλιν ὁ Θεός· «Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου
 πάντες. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθήσασθε».

Καὶ θεὰ τοῦ προσηύχου τὴν σύνεσιν. Δείξας πρότερον τοῦ
 Θεοῦ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ εὔπορον, καὶ τὸ εὐμήχανον καὶ τὸ χρη-
 σιόν, καὶ τὸ φιλόανθρωπον, οὗ ἐν θλίψει πλατύνει, οὗ ἐλεῶν
 25 ἐπινεύει, εἴτα ἐννοῶν τὴν κεχυμένην ἐν ἀνθρώποις κακίαν,

14. Γεν. 6, 2.

15. Ψαλμ. 81. 67.

διοι; Διατί ἀγαπάτε τὴν ματαιότητα καὶ θέλετε νὰ διαδίδετε ψεύδη;». Πρὸς ποίους ἀπευθύνει τὰ λόγια αὐτὰ καὶ τοὺς ἐπιτιμᾷ καὶ τοὺς συμβουλεύει; Ποίους ὀνομάζει υἱοὺς ἀνθρώπων; Ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ποὺ κλίνουν πρὸς τὴν κακίαν. Καὶ διατί τέλος πάντων; ἡμεῖς δηλαδὴ δὲν εἴμεθα υἱοὶ ἀνθρώπων; Ὡς πρὸς τὴν φύσιν μὲν εἴμεθα υἱοὶ ἀνθρώπων, ὡς πρὸς τὴν χάριν ὁμοῦς δὲν εἴμεθα πλέον, ἀλλ' εἴμεθα υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν ἠθέλαμεν διατηρήσει καὶ τὴν εἰκόνα πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν, τὸ δῶρον μας θὰ εἶναι ἀκέραιον· διότι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔγιναν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος, πρέπει καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των νὰ δίδουν τὴν ἰδίαν εἰκόνα. Τὸ ὅτι δὲ ὀνομάζει υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀσχολουμένους περισσότερο μὲ τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ποὺ ρέπουν πρὸς τὴν κακίαν, ἄκουσε· «Ὅταν δὲ εἶδαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων»¹⁴. Καὶ ὁμοῦς, λέγει, εἶπε τὸ ἀντίθετον. Καθόλου· διότι υἱοὺς τοῦ Θεοῦ ἐδῶ ὠνόμασεν ἐκείνους ποὺ ἐγεννήθησαν πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός ἀπὸ ἐναρέτους ἄνδρας καὶ εἶχαν ἀπολαύσει τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα ἤλλαξαν τρόπον ζωῆς καὶ ἔγιναν χειρότεροι καὶ ἐπρόδωσαν τὴν τιμὴν ποὺ τοὺς ἔκαμεν ὁ Θεός. Διὰ νὰ αὐξήσῃ λοιπὸν τὴν εἰς βάρος των κατηγορίαν, ἀνέφερε τὴν πρὸς αὐτοὺς τιμὴν τοῦ Θεοῦ, δεικνύων ὅτι ἀποτελεῖ μεγίστην κατηγορίαν τὸ νὰ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καί, ἀπὸ τέτοιοι ποὺ ἦσαν, νὰ ὀδηγηθοῦν πρὸς τέτοιου εἴδους κακίαν. Καὶ πάλιν λέγει ὁ Θεός· «Ἐγὼ εἶπα, εἴσασθε ὅλοι θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου. Σεῖς ὁμοῦς πεθαίνετε ὡσὰν ἄνθρωποι»¹⁵.

Καὶ πρόσεχε τὴν σύνεσιν τοῦ προφήτου. Ἀφοῦ ἔδειξε προηγουμένως τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὴν εὐφρευρικότητα, τὴν ἐπινοητικότητα, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν του, διότι παρηγορεῖ μέσα εἰς τὰς θλίψεις, διότι δέχεται καὶ ἐλεεῖ, εἰς τὴν συνέχειαν σκεπτόμενος τὴν διάχυτον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κακίαν καὶ τὴν τυραννικὴν ἐξου-

καὶ τῆς ἀσεβείας τὴν τυραννίδα, καθάπερ ἀποπνιγόμενος ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, τρέπει τὸν λόγον πρὸς τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, μοιροφυλὶ λέγων, ὅτι τοιοῦτον ἔχοντες Θεόν, οὕτω χρησιόν, οὕτω φιλάνθρωπον, οὕτω δυνατόν, πῶς εἰς ἀσέβειαν ἐξεκλί-
5 γατε; Καὶ ὄρα τὴν παραίνεσιν, πόσης μετὰ τοῦ θυμοῦ γέμει καὶ τῆς προσηγείας, πόσης τῆς φιλοσοφίας. Τί γάρ φησιν; «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάριοι;». Ἐνιαῦθα σφόδρα ἐστὶ καθαρτιομένου καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου. Εἰ γὰρ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ συνιδεῖν τοῦ Θεοῦ τὴν εὐεργεσίαν ἐγκλημα, ποίαν ἔξει
10 συγγνώμην τὸ μέχρι τοσοῦτου πρὸς τὴν ἀλήθειαν τυφλώτιν; Τί δέ ἐστι, «Βαρυκάριον»; Παχυκάριοι, σαρκικοί, τῇ γῆ προσηλωμένοι. κακίαν διώκοντες, πονηρίαν μειόντες, ταῖς ἠδυσπλαθείαις κατασηπόμενοι τοιοῦτος γὰρ ὁ σαρκικός ἀνθρωπος. Καὶ διαβάλλων αὐτῶν τὸν βίον, δεικνυοὶ τὴν πηγὴν τῆς
15 ἀσεβείας, δηλῶν ὅτι τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ πρὸς τὰ δόγματα αὐτοῖς ἐμποδίζον τὰ ὑψηλά. Οὐδὲν γὰρ οὕτω βαρεῖαν καρδίαν ποιεῖ, ὡς ἐπιθυμία πονηρὰ καὶ ἡ πρὸς τὰ θιωτικά συμπάθεια, καὶ τὸ προσηλωθῆαι τῇ γῆ. Τὴν τοιαύτην οὐκ ἂν τις ἀμίρτοι πηλίτην καρδίαν προσειπὼν διὸ καὶ βαρεῖαν αὐτὴν
20 ἐκάλεσε· καὶ τῶν κακῶν αἴτιον τοῦτο ἔφησεν εἶναι, ὅτι ἡνίοχου τάξιν ἐπέχουσα, οὐ μόνον οὐ κατέχει τὸν ἵππον ταῖς ἡνίαις ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καταφέρεται συρρομένη· καὶ δέον περσοῦν τὴν σάρκα, καὶ μετάρσιον ἐργάζεσθαι, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάγειν, ἢ δὲ συγκαθέλκεται τῷ βαρυτάτῳ τῶν νοσημάτων
25 φορτίῳ. Ὅταν οὖν ὁ ἡνίοχος τοιοῦτος ᾖ, ἢ ὁ κυβερνήτης, ποία σωτηρίας ἐλπὶς; Ὡσπερ ὅταν λέγη, «Εἰ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ

σίαν τῆς ἀσεβείας, ὡσάν νά τόν ἐπνιξεν ἡ ὑπερβολική λύπη, μεταφέρει τόν λόγον πρὸς ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ εἶναι ὡσάν νά τοὺς λέγῃ, ὅτι, ἐνῶ ἔχετε τέτοιον Θεόν, τόσον ἀγαθόν, τόσον φιλόφιλον, τόσον δυνατόν, πῶς ἐστράφητε πρὸς τὴν κακίαν; Καὶ πρόσεχε τὴν συμβουλὴν, μὲ πόσῃν, μαζὶ μὲ θυμόν, πραότη-
 τα εἶναι γεμάτη καὶ μὲ πόσῃν εὐσέβειαν. Τί δηλαδὴ λέγει; «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, μέχρι πότε θὰ εἰσθε βαρυκάρδιοι;». Ἐδῶ τοὺς κατηγορεῖ πάρα πολὺ καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου. Διότι, ἐάν εἶναι ἄξιον κατηγορίας τὸ νὰ μὴ γνωρίζη κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ, ποίαν συγχώρησιν θὰ ἔχη τὸ νὰ εἶναι τυφλωμένος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον; Τί σημαίνει δέ, «βαρυκάρδιοι»; Σημαίνει ἀναίσθητοι, σαρκικοί, προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν, αὐτοὺς πού ἐπιδιώκουν τὴν κακίαν, πού μεταχειρίζονται τὴν πονηρίαν, πού καταφθείρονται μὲ τὰς κοσμικὰς ἀπολαύσεις· διότι τέτοιος εἶναι ὁ σαρκικός ἀνθρώπος. Καὶ κατηγορῶν τὸν τρόπον ζωῆς αὐτῶν, δείχνει τὴν πηγὴν τῆς ἀσεβείας, δηλώνων ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνο πού τοὺς ἐμποδίζει νὰ στραφοῦν πρὸς τὰ ὑψηλὰ δόγματα. Διότι τίποτε δὲν κάμνει τὴν καρδίαν τόσον ἀναίσθητον, ὅσον ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία καὶ ἡ συμπάθεια πρὸς τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς τὴν γῆν. Τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν θὰ ἤθελεν ἀμαρτήσῃ κανεὶς ἐάν τὴν ὀνομάσῃ πηλίνην· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὠνόμασεν ἀναίσθητον· καὶ εἶπεν ὅτι αὐτὸ εἶναι αἰτία τοῦ κακοῦ, τὸ ὅτι ἐνῶ κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἡνιόχου, ὄχι μόνον δὲν συγκρατεῖ τὸν ἵππον μὲ τὰ χαλινάρια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια πίπτει κάτω καὶ σύρεται· καὶ ἐνῶ πρέπει νὰ ἀναπτερῶνῃ τὴν σάρκα καὶ νὰ τὴν κἀνῃ νὰ πετᾷ καὶ νὰ τὴν ὀδηγῇ πρὸς τὸν οὐρανόν, αὐτὴ σύρεται πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὸ βαρύτερον φορτίον τῶν νοσημάτων. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἡνιόχος εἶναι τέτοιος ἢ ὁ κυβερνήτης, ποία ἐλπίς σωτηρίας ὑπάρχει; Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγῃ «Ἐάν τὸ φῶς πού

σκοτός ἐστί, τὸ σκοτός λόσον;». Ὅταν ὁ κυβερνήτης μεθύῃ καὶ τῶν κυμάτων καὶ τῶν πνευμάτων τὸ ἄτακτον μιμῆται, πῶς σωθήσεται ἢ ναῦς;

5 **Ἰ.** Τί οὖν δύναται κούφην τὴν ψυχὴν ποιεῖν; Βίος θαν-
 5 **μασιός,** τὸ πρὸς μηδὲν τῶν ἐνιαῦθα κερηγένοι, μηδὲ τοῖς πρ-
 οῖν αὐτοῦ προσδεσεῖν τὰ κάτω φερόμενά τε καὶ φέροντα. Τῶν γὰρ σωμάτων τὰ μὲν κάτω φέρεσθαι εἴωθεν, οἷον λίθοι,
 καὶ ξύλα, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ ἄνω, οἷον πῦρ, καὶ
 πνεῦμα, καὶ περῶν φύσις κούφων. Ἄν οὖν τι τῶν κάτω
 10 **φερόντων** τῷ κούφῳ προσδήσῃς, οὐδὲν τῶν περῶν ὄφελος,
 οὐδὲ τοῦ πνεύματος, τοῦ θάρους ὑπερβαίνοντος τὴν συμμετρι-
 αν, καὶ νικῶντος καὶ περιγινόμενου. Οὕτω καὶ πόδας ἂν ἔχη-
 τις θεβαρημένους, ἢ χυμοῦ πονηροῦ ἐπεισορόντος, ἢ ἐτέρου
 τινὸς νοσήματος, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ τοῦ λοιποῦ σώματος ὄν-
 15 **τος κούφου.** Εἰ δὲ ἐπὶ σωμάτων τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ
 καρδίας. Μὴ τοίνυν ποιῶμεν αὐτὴν βαρεῖαν, ἵνα μὴ κατὰ τὰ
 πλοῖα τὴν πολλὴν ἔχοντα τὴν ψάμμον καταπονιζῆται. Ἐν ἡ-
 μῖν γὰρ τοῦτο. Οὐ γὰρ τῇ φύσει τοιαύτη ἐστίν, ἀλλὰ τῇ φύ-
 σει γέγονε κούφη καὶ ἀνωφερής, ἡμεῖς δὲ αὐτὴν παρὰ φύσιν
 20 **βαρεῖαν** ποιῶμεν διὸ καὶ ὁ προφήτης ἐγκαλεῖ εἰ δὲ φυσικὸν
 ἦν, οὐκ ἂν ἐνεκάλεσεν. Ὡσπερ οὖν κατὰ φύσιν ἡμῖν τὸ βαδί-
 ζειν, ἂν δὲ βαρῶμεν τὰ γόνατα, παρὰ φύσιν γίνεται τὸ πρῶ-
 γμα, πεπεδημένων ἡμῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν τῆς δια-
 νοίας, λέγω δὴ τῶν λογισμῶν, συμβαίνειν εἴωθεν.

25 «Ἴνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;». Ἐν-

ὑπάρχει μέσα σου εἶναι σκότος, πόσον εἶναι τὸ σκότος;»¹⁸.
 Ὅταν ὁ κυβερνήτης μεθᾶ καὶ μιμῆται τὴν ἀταξίαν τῶν κυμάτων καὶ τῶν ἀνέμων, πῶς θὰ σωθῆ τὸ πλοῖον;

5. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ πού ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν ψυχὴν ἀνάλαφρον; Τρόπος ζωῆς θαυμαστός, τὸ νὰ μὴ ἀπορροφᾶται κανεὶς ἀπὸ κανένα κοσμικὸν πρᾶγμα, οὔτε νὰ προσδένη εἰς τὰ πόδια του ἐκεῖνα πού ὀδηγοῦνται καὶ ὀδηγοῦν πρὸς τὰ κάτω. Διότι ἀπὸ τὰ σώματα ἄλλα μὲν ἀπὸ τὴν φύσιν των πίπτουν κάτω, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι οἱ λίθοι, τὰ ξύλα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, ἄλλα δὲ ὑψώνονται πρὸς τὰ ἐπάνω, ὅπως ἡ φωτιά, ὁ ἀέρας καὶ τὰ ἐκ φύσεως ἀνάλαφρα πτερά. Ἄν λοιπὸν δέσης κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού πίπτουν πρὸς τὰ κάτω, εἰς τὸ ἀνάλαφρον πτερόν, δὲν θὰ ὠφελήσουν εἰς τίποτε τὰ πτερά, οὔτε ὁ ἀέρας, ἀφοῦ τὸ βᾶρος ὑπερβαίνει τὴν συμμετρίαν, τὴν νικᾶ καὶ τὴν ἐκμηδενίζει. Ἔτσι ἐὰν ἔχη κανεὶς καὶ πόδια βαριά ἢ ἐξ αἰτίας πύου πού τρέχει μέσα των ἢ ἐξ αἰτίας κάποιου ἄλλου νοσήματος, δὲν ὠφελεῖται αὐτὸς εἰς τίποτε ἂν τὸ ὑπόλοιπον σῶμα του εἶναι ἀνάλαφρον. Ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαῖνῃ εἰς τὰ σώματα πολὺ περισσότερον συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καρδίας. Ἄς μὴ τὴν καθιστῶμεν λοιπὸν βαρεῖαν, διὰ νὰ μὴ καταβυθίζεται ὅπως τὰ πλοῖα πού εἶναι φορτωμένα μὲ πολλὴν ἄμμον. Αὐτὸ βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι δὲν εἶναι τέτοια ἀπὸ τὴν φύσιν της, ἀλλ' ἐκ φύσεως ἔγινεν ἀνάλαφρη καὶ μὲ τὴν τάσιν νὰ φέρεται πρὸς τὰ ἐπάνω, ἡμεῖς ὅμως ἀντίθετα μὲ τὴν φύσιν της τὴν κάμνομεν βαρεῖαν διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τοὺς κατηγορεῖ ἐὰν ἦτο ἐκ φύσεως τέτοια, δὲν θὰ τοὺς ἐκατηγοροῦσεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκ φύσεως ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ βαδίζωμεν, ἐὰν ὅμως ἀναισθητοποιήσωμεν τὰ γόνατα, αὐτὸ γίνεται παρὰ φύσιν, διότι ἀκίνητοποιήσαμεν τὰ πόδια μας, ἔτσι συμβαίνει συνήθως καὶ μὲ τὰ πόδια τῆς διανοίας μας, ἐννοῶ δηλαδὴ τοὺς λογισμοὺς.

«Διατί ἀγαπᾶτε τὴν ματαιότητα καὶ ἐπιζητεῖτε τὸ ψέ-

ταῦθα καὶ τὰ εἰδωλικά μοι δοκεῖ λέγειν, καὶ τὸν ἐν πονηρίᾳ
 βίον. Μάταιον γὰρ ἐκεῖνο λέγεται τὸ κενόν, διὰν ὄνομα μὲν
 ἦ, πράγμα δὲ μὴ ἦ. Οὕτω παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὀνόματα μὲν
 θεῶν πολλά, πράγματα δὲ οὐδαμοῦ· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοί-
 5 ως ὄνομα πλοῦτον, πράγμα δὲ εὐδαμοῦ· καὶ ὄνομα δόξης,
 πράγμα δὲ οὐδαμοῦ· ὄνομα δυναστείας, καὶ μένει ψιλὸν τὸ
 ὄνομα. Τίς οὖν οὕτως ἀνόητος, ὡς ὀνόματα ζητεῖν πραγμάτων
 ἔρημα, καὶ τὰ διάκενα διώκειν, ἃ φεύγειν δεῖ; Ἡ οὐ τοι-
 αῦται καὶ αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου καὶ αἱ εὐπραγίαι; οὐ πάντα
 10 ψεύδεται καὶ ἀπαιτᾷ; Κἄν δόξαν εἴτης, κἄν πλοῦτον, κἄν
 δυναστείαν, πάντα ματαιότης. Διὸ καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής ἔλεγε·
 «Ματαιότης ματαιοτήτων» τὰ πάντα ματαιότης». Διὰ δὴ ταῦ-
 τα ὀδυνᾶται ὁ προφήτης, τοσαύτην ἀλογίαν ὁρῶν ἐν τῷ βίῳ.
 Ὡσπερ γὰρ ἂν εἴ τις ἰδὼν τινα φεύγοντα φῶς, διώκοντα
 15 δὲ σκότιος, λέγῃ· ἵνα τί τοῦτο ποιεῖς τὸ παράλογον; οὕτω καὶ
 αὐτός. Ἴνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητες, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; Καὶ
 γινώτε ὅτι ἐθανυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ». Ἐτερος ἐρ-
 μηνευτὴς φησιν, «Ἀλλὰ γινώτε ὅτι ἐθανυμάστωσεν».

Εἶδες σοφίαν προφήτου; Πόθεν αὐτοὺς ἀνάγει πρὸς τὴν
 20 θεογνωσίαν; Ἀπὸ σαφesiάτων μέρους τινὸς καὶ τρόπου γνω-
 ριμωτέρου, ἐαντὸν εἰς μέσον παρατιθεῖς. Ἐγὼ δοῦλός εἰμι,
 φησί, τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀληθοῦς· ἀπ' ἐμοῦ τοίνυν μάθετε αὐτοῦ
 τὴν δύναμιν, τὴν ἰσχύν, τὴν κηδεμονίαν. Οὐ μικρὸν

μα;». Ἐδῶ νομίζω ὀμιλεῖ καὶ διὰ τὰ εἰδῶλα καὶ διὰ τὸν κακὸν τρόπον ζωῆς. Διότι μάταιον ὀνομάζεται ἐκεῖνο τὸ κενόν, ὅταν ἔχη μὲν ὄνομα, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας ὑπῆρχαν μὲν πολλὰ ὀνόματα θεῶν, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως δὲν ὑπῆρχαν θεοὶ πουθενά· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα· ὑπάρχει ὄνομα τοῦ πλοῦτου, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως δὲν ὑπάρχει· καὶ ὄνομα δόξης ὑπάρχει, δὲν εἶναι ὅμως ἡ δόξα κάτι τὸ ὑπαρκτόν· ὑπάρχει ὄνομα ἐξουσίας, παραμένει ὅμως ἓνα ἀπλὸν ὄνομα. Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ ζητῆ ἐπίμονα πράγματα ποῦ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα καὶ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητά, καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὰ κακὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ; Ἡ μήπως δὲν εἶναι τέτοιοι αἱ ἡδοναὶ τοῦ θίου καὶ αἱ εὐτυχίαι; δὲν εἶναι ὅλα ψεύτικα καὶ ἀπατηλά; Εἴτε ἀναφέρεις τὴν δόξαν, εἴτε τὸν πλοῦτον, εἴτε τὴν ἐξουσίαν, ὅλα εἶναι ματαιότης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής ἔλεγε· «Ματαιότης ματαιότητων· τὰ πάντα εἶναι ματαιότης»¹⁷. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης νοιώθει τρομερὰν λύπην, βλέπων τόσον παραλογισμόν εἰς τὴν ζωὴν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κάποιος ἰδῇ κάποιον ἄλλον νὰ ἀποφεύγῃ τὸ φῶς καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ σκότος, ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ, ἴδιαι τὸ κάμνεις αὐτὸ τὸ παράλογον; ἔτσι καὶ αὐτός· «Διατί ἀγαπᾶται τὴν ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ἐπίμονα τὸ ψεῦδος; Μάθετε ὅμως ὅτι ὁ Κύριος ἔκαμεν ἄξιον θαυμασμοῦ ἐκεῖνον ποῦ εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει, «Ἀλλὰ μάθετε ὅτι ἔκαμε θαυμαστόν».

Εἶδες σοφίαν προφήτου; Ἀπὸ ποῦ τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὴν θεογνωσίαν; Ἀπὸ κάποιο πολὺ εὐκόλοκατανόητον μέρος καὶ μὲ τρόπον πολὺ γνώριμον, προβάλλων εἰς τὴν μέσσην τὸν ἑαυτόν του. Ἐγώ, λέγει, εἶμαι δοῦλος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ· ἀπὸ ἐμένα λοιπὸν μάθετε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὴν ἰσχύν, τὴν φροντίδα. Διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ὀδη-

γὰρ τοῦτο τὸ κεφάλαιον εἰς θεογνωσίαν ἄγον. Ποιεῖ μὲν γὰρ
 τοῦτο φανερὸν καὶ ἀπὸ τῶν κτισμάτων ὁ προφήτης, ὅτιαν περὶ
 τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλέγεται, ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὸν οὐρα-
 νόν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν ἄερα φερόμενος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς
 5 ὄρωμένοις εὐταξίας τὸν δημιουργὸν ἀνακηρύττων κινεῖ δὲ
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν δούλων αὐτοῦ λόγον, καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ συμ-
 βαινόντων· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ γέγονεν. Ἐλεγον γὰρ
 αὐτῷ, «Οἶδαμεν», φησί, «ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἦκεις βασι-
 λεύς». Πόθεν οἶδατε; Ἀπὸ τῆς νίκης, ἀπὸ τῶν τροπαίων, ἀ-
 10 πὸ τῶν πολέμων. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων συνέβη. Τὰ
 γὰρ θαύματα τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμενα, πᾶσαν τὴν γῆν εἰς
 φόβον ἐπέβαλεν ὑπερ καὶ ἡ πόρνη τότε ἡ Ἰεριχουντία ἔλε-
 γεν, ὅτι «Ἐπέπεσε ἐφ' ἡμᾶς ὁ φόβος ἡμῶν καὶ ὁ τρόμος».
 Μία τοίνυν ὁδὸς ἢ διὰ τῶν κτισμάτων, ἑτέρα καὶ σαφεστέρα
 15 ἢ διὰ τῶν δούλων· καὶ ταύτην ἔκτισεν ὁ Θεὸς κατέσπειρε καθ'
 ἐκάστην γενεάν τὴν διδασκαλίαν. Τοὺς γοῦν Αἰγυπτίους ἐπαί-
 δευσεν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, τοὺς Πέρσας ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάλιν,
 τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τῶν ἐκγόνων, καὶ ἑτέροισι μωρίοις, καὶ
 διὰ τοῦ Ἰακώβ ἑτέροισι, τοὺς ἐν τῇ Μέσῃ τῶν ποταμῶν.
 20 Εἶδες ἅπασαν τὴν οἰκουμένην παιδευομένην, εἶγε ἤθελον,
 ἀπὸ τῶν ἀγίων; Καὶ πρὸ τούτων δὲ ὁ κατακλυσιμὸς, ἢ τῶν
 γλωσσῶν διάχνους, ἰκανὰ διαναστῆναι αὐτῶν τὴν διάνοιαν.
 Ἴνα γὰρ μὴ διὰ τὸν χρόνον εἰς ἀλήθην ἐμπέσῃ τὸ συμβάν, ὃ
 τόπος λαμβάνει τὴν προσηγορίαν, καὶ Βαβυλὸν ἐπιεῦθεν λέ-
 25 γεται, ἀπὸ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν, ἵνα ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ
 τῆς προσηγορίας ὀδηγούμενος, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἔλθῃ τῶν συμ-
 βάντων, καὶ μάθῃ τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν. Οὕτω καὶ οἱ τὴν δύ-
 σιν οἰκοῦντες πάντες πάντα ἐμάνθανον, καὶ ἐμπορίαν Αἰγυπτί-

18. Γεν. 23, 6.

19. Ἰησ. Ναυῆ 2, 9.

γεῖ ὀλίγον εἰς τὴν θεογνωσίαν. Τὸ κάμνει βέβαια ὁ προφήτης αὐτὸ φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ κτίσματα, ὅταν ὀμιλῇ διὰ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἥλιον, τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὸν ἀέρα, καὶ διακηρύσσων τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τὴν ἀρμονικὴν τάξιν αὐτῶν ποῦ βλέπομεν, κινεῖ ὅμως τὸν λόγον καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν εἰς αὐτόν· πρᾶγμα ποῦ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀβραάμ. Διότι ἔλεγον εἰς αὐτόν· «Γνωρίζομεν», λέγει, «ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐστάλης εἰς ἡμᾶς βασιλεύς»¹⁹. Ἀπὸ ποῦ τὸ γνωρίζετε; Ἀπὸ τὴν νίκην, ἀπὸ τὰ τρόπαια, ἀπὸ τοὺς πολέμους. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Ἰουδαίων. Διότι τὰ θαύματα ποῦ ἔγιναν πρὸς χάριν των, ἔκαναν ὅλην τὴν γῆν νὰ φοβῆται· καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τότε ἔλεγεν ἡ πόρνη ἀπὸ τὴν Ἰεριχώ, ὅτι δηλαδὴ «Ἐκυρίευσεν ἡμᾶς ὁ ἰδικός σας φόβος καὶ τρόμος»¹⁹. Μία ὁδὸς λοιπὸν ὀδηγεῖ εἰς θεογνωσίαν διὰ τῶν κτισμάτων, ἄλλη περισσότερον εὐδιάκριτος εἶναι ἡ ὁδὸς διὰ τῶν δούλων· καὶ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τὴν ἔσπειρεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς κάθε γενεάν, τοὺς Αἰγυπτίους δηλαδὴ τοὺς ἐδίδαξε μὲ τὸν Ἀβραάμ, τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὸν ἴδιον πόλιν, τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, καὶ ἀπείρους ἄλλους, καὶ μὲ τὸν Ἰακώβ ἐδίδαξεν ἄλλους, τοὺς κατοίκους τῆς Μεσοποταμίας.

Εἶδες ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην διδασκομένην, ἐφ' ὅσον βέβαια ἤθελον, ἀπὸ τοὺς ἀγίους; Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς δὲ ὁ κατακλισημὸς καὶ ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν ἦσαν ἰκανὰ νὰ διεγείρουν τὴν σκέψιν των. Διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ δὲ τὸ γεγονὸς ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ὁ τόπος παίρνει τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὸ συμβάν καὶ ἀπὸ τότε ὀνομάζεται Βαβυλῶν, ἀπὸ τὴν σύγχυσιν δηλαδὴ τῶν γλωσσῶν, ὥστε, ὀδηγούμενος ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν συμβάντων καὶ νὰ μάθῃ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ ἔκατοικοῦσαν εἰς τὴν δύσιν τὰ ἐμάθαιναν ὅλα, ἐρχόμενοι εἰς συναναστρο-

οις συγγινόμενοι. Ἄλλως δὲ ἐν ἀρχαῖς καὶ ἐν προσιμίοις οὐδὲ πλῆθὸς ἔθνη κατὰ τὸ μέρος τῆς οἰκουμένης ἐκεῖνο ἦν· ἀλλ' ἢ πολυανθρωπία καὶ ἢ πολυοχλία ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς κατὰ τὴν ἀνατολὴν συνεισιήκει. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἄδὰμ ἐκεῖθεν ἐξῆλθε, καὶ τὰ γένη τοῦ Νῶε ἐκεῖ διέτριβε, καὶ μετὰ τὸν πύργον ἐκεῖ ἦσαν, καὶ ἀνεστρέφοντο ἐπὶ πλεῖον κατὰ ἀνατολὰς. Ἄλλ' ὅμως καθ' ἑκάστην γενεὰν διδασκάλους αὐτοῖς κατέστησεν ὁ Θεός, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μελχισεδέκ. Διὸ καὶ ὁ προφήτης οὗτος ἀπὸ τῶν εἰς τοὺς ἀγίους γε-
10 νομένων ἀνάγει τοὺς ἐν ποτηρίᾳ ζῶντας, λέγων «Γινώτε ὅτι ἐθαυμάσιωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ». Τί ἐστίν, «Ἐθαυμάσιωσε»; Θαυμασιὸν ἐποίησεν, ἐτίμησεν, λαμπρὸν, περιφανῆ τὸν ἀνακαίμενον αὐτῷ. Ἀπὸ τοῦ δούλου τοίνυν καὶ τῶν εἰς αὐτὸν συμβαινόντων μάθετε τοῦ Δεσπότου τὴν δύναμιν. Οὐκ
15 εἶπε, δέδωκεν· ἀγαθόν, μόνον, ἀλλ', «Ἐθαυμάσιωσε», δηλῶν ὅτι δέδωκε μετὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος, μετὰ πολλῆς τῆς παραδοξοποιίας. Οὔτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ γέγονεν. Οὐ γὰρ μόνον τὴν γυναῖκα ἔδωκεν ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ θαυμασιὸν αὐτὸν παρεσκεύασεν, ὡς μὴ μόνον ἐν τῷ μὴ παθεῖν τι δεινὸν
20 εἶναι αὐτῷ τὴν δωρεάν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ λαμπρὸν γενέσθαι κατὰ τὴν Αἴγυπτον. Τὸ μὲν γὰρ διὰ τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἐγένετο, τὸ μηδὲν ἀηδὲς παθεῖν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν, τὸ μετὰ παραδοξοποιίας ἐκεῖθεν ἐπανελθεῖν. Τοῦτο ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων, τοῦτο ἐπὶ τῶν λεόντων συνέβη, τοῦτο
25 ἐπὶ τοῦ κήτους καὶ τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ παρταχοῦ μετὰ θαύματος σώζει, οὐχ ἁπλῶς πάντας, ἀλλὰ τὸν ὄσιον.

6. Εἶδες πῶς μετὰ τῆς θεογνωσίας, καὶ βίου ἀκριβοῦς παραινέσειν ποιεῖται, παιδεύων μὴ μόνον ἐν τῇ χρησιμότητι τοῦ

φήν μέσω τῶν Αἰγυπτίων ἐμπόρων. Ἄλλωστε δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἦσαν πολλὰ τὰ ἔθνη ποῦ ἐκατοικοῦσαν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλ' ἡ πολυανθρωπία καὶ τὸ πολὺ πλῆθος ὑπῆρχε συγκεντρωμένον εἰς τὴν ἀνατολήν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἄδὰμ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξῆλθεν, καὶ αἱ φυλαὶ τοῦ Νῶε ἐκεῖ ἐζοῦσαν καὶ μετὰ τὸ γεγονός τοῦ πύργου Βαβέλ ἐκεῖ ἐζοῦσαν καὶ συναναστρέφοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἀνατολικούς λαούς. Ἄλλ' ὅμως εἰς κάθε μίαν γενεάν ὤρισεν ὁ Θεὸς διδασκάλους δι' αὐτούς, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μελχισεδέκ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης αὐτὸς ὀδηγεῖ ἐκείνους ποῦ ἐζοῦσαν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τοὺς ἁγίους, λέγων· «Μάθετε ὅμως ὅτι ὁ Κύριος κατέστησε θαυμαστὸν τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν». Τί σημαίνει, «ἐθαυμάστωσε»; Τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν, ἐπίσημον, λαμπρὸν, ἔνδοξον τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν. Ἀπὸ τὸν δοῦλον λοιπὸν καὶ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς αὐτόν μάθετε τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου. Δὲν εἶπε μόνον, ὅτι τοῦ ἔδωσεν ἀγαθὰ, ἀλλὰ «τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν», διὰ νὰ δείξη ὅτι τοῦ τὰ ἔδωσε κατὰ τρόπον πολὺ θαυμαστὸν καὶ μὲ πάρα πολὺ παράδοξον τρόπον. Ἔτσι συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ. Ὅχι μόνον δηλαδὴ τοῦ ἔδωσε τὴν γυναῖκα του ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν, ὥστε ἡ δωρεὰ του πρὸς αὐτόν νὰ μὴ περιορίζεται μόνον εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔπαθε κανένα κακόν, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃ ἔνδοξος εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διότι τὸ μὲν ἓνα συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς δικαιοσύνης του, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ πάθῃ τίποτε τὸ ἀτιμωτικόν, τὸ δὲ ἄλλο, ἡ παράδοξος δηλαδὴ ἐπάνοδος τοῦ ἀπὸ ἐκεῖ, συνέβη διὰ τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὰ τρία παιδιὰ, αὐτὸ καὶ μὲ τὰ λεοντάρια, αὐτὸ καὶ μὲ τὸ κῆτος τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ παντοῦ σώζει κατὰ τρόπον θαυμαστὸν, ὄχι ὅλους γενικῶς, ἀλλὰ τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν.

6. Εἶδες πῶς μαζὶ μὲ τὴν θεογνωσίαν συμβουλεύει καὶ τρόπον ζωῆς ὀρθόν, διδάσκων νὰ στηρίζωμεν τὰς ἐλ-

Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν οἰκειῶν ἔργων ἀρετῇ τὰς ἐλπίδας
 ἔχειν τῆς σωτηρίας; «Κύριος εἰσακούσεται μου ἐν τῷ κε-
 κραγῆναι με πρὸς αὐτόν». Εἰπόν ὅτι ἐθαυμάσιωσεν, οὐχ ἴστα-
 ται μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον εὐημερίας εἶδος λέγει.

5 Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ διηρηκῶς ἔχειν τὸν Θεὸν σύμμαχον καὶ
 βοηθόν, καὶ πανταχοῦ παριστάμενον. Οὐ γὰρ ἅπαξ τοῦτο ποιεῖ
 καὶ δις καὶ τρίς, ἀλλὰ διηρηκῶς, φησὶν, εἴαν αὐτὸν καλῶμεν.
 Καὶ ὅρα πάλιν κἀναυθῆα τὸ τάχος. Ὡσπερ γὰρ ἄνω ἔλεγεν,
 «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαι με, εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιο-

10 σύνης μου», οὕτω καὶ ἐνταῦθα, «Ἐν τῷ κεκραγῆναι με πρὸς
 αὐτόν». Πῶς αὖν οὐκ ἀκούονται πολλοί, φησί; Διὰ τὸ ἀσύμφο-
 ρα αἰτεῖν. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὴ ἀκουσθῆναι τοῦ ἀκουσθῆναι
 βέλτιον. Ὡστε κἀν ἀκουόμεθα, μὴ διὰ τοῦτο χαίρωμεν, ἀλλὰ
 καὶ ὅταν μὴ ἀκουόμεθα, καὶ διὰ τοῦτο δοξάζωμεν. Ἡ γὰρ

15 ἀσύμφορα αἰτοῦντες οὐκ ἀκούομεθα, καὶ τῷ μὴ λαβεῖν κερδαί-
 νομεν, ἢ ραθύμως αἰτοῦμεν, καὶ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως τὴν
 προσεδόξαν ἡμῶν ὁ Θεὸς σοφίζεται καὶ τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν
 κέρδος. «Εἰ γὰρ ὑμεῖς», φησὶν, «οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι

20 τῶν τέκνοις ὑμῶν», πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπιστάμενος
 τὸ δοῦναι, καὶ τὸ πότιε δοῦναι, καὶ τὸ τί δοῦναι. Ἐπεὶ καὶ
 Παῦλος ἤτησε, καὶ οὐκ ἔλαθεν ἀσύμφορον γὰρ ἦται καὶ Μω-
 ῦσῆς, καὶ οὐδὲ ἐκεῖνω ἐπένευσεν ὁ Θεός. Μὴ τοίνυν ἀποσιῶ-
 μεν, ὅταν μὴ ἀκουόμεθα, μηδὲ ἀλύωμεν καὶ ναρκῶμεν, ἀλλ'

πίδας διὰ τὴν σωτηρίαν μας ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν ἰδικῶν μας ἔργων; «Ὁ Κύριος θὰ εἰσακούσῃ τὴν προσευχὴν μου ὅταν μὲ πόθον θὰ φωνάζω πρὸς αὐτόν». Ἄφοῦ εἶπεν ὅτι τὸν ἔκαμε θαυμαστόν, δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλ' ἀναφέρει καὶ ἄλλο εἶδος εὐτυχίας. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ ὅτι ἔχει διαρκῶς τὸν Θεὸν σύμμαχον καὶ βοηθὸν καὶ παντοῦ συμπαραστάτην. Διότι δὲν τὸ κάνει αὐτὸ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, ἀλλὰ συνεχῶς, λέγει, ἐὰν τὸν καλῶμεν. Καὶ πρόσεχε πάλιν καὶ ἐδῶ τὴν ταχεῖαν βοήθειαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως ἔλεγεν, «Κάθε φοράν πού σε ἐπεκαλέσθην εἰσήκουσες τὴν προσευχὴν μου καὶ ἐπροστάτευσες, Θεέ μου, τὸ δίκαιόν μου», ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει, «Ὅταν θὰ φωνάζω μὲ πόθον πρὸς αὐτόν». Πῶς λοιπὸν, λέγει, πολλοὶ δὲν εἰσακούονται; Ἐπειδὴ ζητοῦν ἀσύμφορα πράγματα. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι καλύτερα νὰ μὴ εἰσακουσθοῦν παρὰ νὰ εἰσακουσθοῦν. Ὡστε καὶ ὅταν εἰσακουώμεθα, δὲν πρέπει νὰ χαιρώμεθα δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα, καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν. Διότι ἢ δὲν εἰσακουόμεθα ἐπειδὴ ζητοῦμεν ἀσύμφορα, καὶ ὠφελούμεθα μὲ τὸ νὰ μὴ λαμβάνωμεν αὐτὰ πού ζητοῦμεν, ἢ ζητοῦμεν μὲ ἀδιαφορίαν καὶ μὲ τὸ νὰ καθυστερῆ νὰ μᾶς τὰ δώσῃ ἐκεῖνα πού ζητοῦμεν, βοηθεῖ ὁ Θεὸς εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιμονῆς μας εἰς τὸ αἴτημά μας, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸν κέρδος. Διότι, «ἐὰν σεῖς», λέγει, «γνωρίζετε νὰ δίδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ παιδιά σας»²⁰, πολὺ περισσότερο ὁ Θεὸς μας γνωρίζει νὰ δίδῃ, πότε νὰ δίδῃ καὶ τί νὰ δίδῃ. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ἐζήτησε καὶ δὲν ἔλαβε· διότι ἐζήτην ἀσύμφορον πρᾶγμα· καὶ ὁ Μωυσῆς ἐζήτησε καὶ οὔτε εἰς ἐκεῖνον ἔδωσε τὴν ἔγκρισιν ὁ Θεός. Ἄς μὴ ἐγκαταλείπωμεν λοιπὸν τὴν προσπάθειάν μας ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα, οὔτε νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ ἀτονίαν καὶ νὰ διακόπτωμεν κάθε ἐνέργειάν μας, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν προσπά-

ἐπιμένωμεν τῇ προσεδριά καὶ τῇ αἰτήσει. Πάντα γὰρ οὐμ-
φερόντως ὁ Θεὸς ἐργάζεται.

«Ὁργίξεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρ-
δίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε». Ὅπερ ἔμ-
5 προσθεν εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς θεο-
γνωσίαν αὐτοὺς μέλλει χειραγωγεῖν, ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν
τῶν νοσημάτων. «Οἶδε γάρ, ὅτι θίος διεφθαρμένος κώλυμα
τῆς τῶν ὑψηλῶν δογματίων ἀκοιθείας γίνεται. Ὅπερ οὖν
καὶ Παῦλος αἰνιτιόμενος ἔλεγεν· «Ὄνκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλι-
10 σαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς». Καὶ πάλιν· «Ὡς
νηπίοις ἐν Χριστῷ, γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρωμα». Καὶ πάλιν· «Περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσσεμήρευτος, ἐπεὶ τω-
θροὶ ἐστε τὴν ἀκοήν». Καὶ ὁ Ἡσαίας πάλιν· «Ζητεῖ με ὁ λαὸς
οὗτος καὶ γινῶναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύ-
15 νην λεποικῶς, καὶ κροῖσιν Θεοῦ μὴ ἐγκαταλελειπῶς». Καὶ Ὁ-
σηέ· «Σπειράτε ἐαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, φωτίσατε ἑαυτοὺς ὡς γνώσε-
ως». Καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκων ἔλεγε· «Πᾶς ὁ φαῦλα πράσων,
μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς». Καὶ πάλιν, «Πῶς
δύνασθε πιστεῦειν, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν
20 δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Καὶ πάλιν·
«Ταῦτα εἶπον οἱ γορεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους,
ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται». Καὶ πάλιν· «Πολλοὶ δὲ ἐπί-
στευσαν εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐκ ὁμολογοῦν».
Καὶ πανταχοῦ ἴδοι τις ἂν τὸν διεφθαρμένον θίον πρὸς δογμα-
25 των ἀκοιθείαν ἐμπόδιον γινόμενον. Ὅσπερ γὰρ λέγει τῇ τῶν

21. Α' Κορ. 3, 1.

22. Α' Κορ. 3, 2.

23. Ἑβρ. 5, 11.

24. Ἡσ. 58, 2.

25. Ὡσ. 10, 12.

26. Ἰω. 3, 20.

27. Ἰω. 5, 44.

28. Ἰω. 9, 22.

29. Ἰω. 12, 42.

θειάν μας καί εἰς τὸ αἴτημά μας. Διότι ὅλα ὁ Θεός τὰ κάμνει πρὸς τὸ συμφέρον μας.

«Ὁργίζεσθε ἐναντίον μου, ἀλλὰ μὴ ἀμαρτάνετε· ἐκεῖνα ποῦ μελετᾶτε εἰς τὴν καρδίαν σας, νὰ τὰ ἐξετάζετε τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην σας καὶ νὰ μετανοῆτε». Ἐκεῖνο ποῦ εἶπα προηγουμένως, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν τὸν Θεόν, ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰ νοσήματα. Διότι γνωρίζει ὅτι ὁ διεφθαρμένος βίος γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ὑψηλῶν δογμάτων. Αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγε· «Δὲν ἠμπόρεσα νὰ σᾶς ὀμιλήσω ὅπως θὰ ἐταίριαζεν εἰς πνευματικούς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅπως ἐταίριαζεν εἰς σαρκικούς»²¹. Καὶ πάλιν· «Ὡσάν νήπια ἐν Χριστῷ, σᾶς ἐπότισα γάλα καὶ δὲν σᾶς ἔδωσα στερεάν τροφήν»²². Καὶ πάλιν· «Δι' αὐτὸ τὸ θέμα ἔχομεν πολλά νὰ εἰποῦμεν, ποῦ ὅμως δύσκολα ἐξηγοῦνται, ἐπειδὴ ἐγίνατε νωθροὶ εἰς τὸ νὰ τὰ ἐννοῆτε»²³. Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν λέγει· «Μὲ ζητεῖ αὐτός ὁ λαός καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰς ὁδοὺς μου, ὡσάν λαός ποῦ ἔζησε μὲ δικαιοσύνην καὶ δὲν ἐγκατέλειψε τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ»²⁴. Καὶ ὁ Ὄσηέ· «Σπειράτε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας δικαιοσύνην, φωτίσατε τὸν ἑαυτὸν σας μὲ φῶς γνώσεως»²⁵. Καὶ ὁ Χριστός διδάσκων ἔλεγε· «Ὁ καθένας ποῦ πράττει κακὰ ἔργα μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς»²⁶. Καὶ πάλιν· «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ λαμβάνετε τιμὰς ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ δὲν ζητᾶτε τὴν τιμὴν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν;»²⁷. Καὶ πάλιν· «Αὐτὰ τὰ εἶπαν οἱ γονεῖς του, διότι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, διὰ νὰ μὴ τοὺς διώξουν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν»²⁸. Καὶ πάλιν· «Πολλοὶ δὲ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῶν Φαρισαίων δὲν τὸ ἐφανέρωσαν»²⁹. Καὶ παντοῦ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῇ τὸν διεφθαρμένον βίον νὰ γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν πλήρως τὰς ἀλήθειας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ τσίμπλα προσκολλημένη εἰς τὴν

ὁφθαλμῶν διειδεῖ κόρη προσινάζουσα ἐπισκοπεῖ καὶ θολοῖ τὸ
 φωτίζον, οὕτω δὴ καὶ λογισμὸς ὑπὸ πονηρίας κατειλημμένος
 σκοιοῖ καὶ πηροῖ τὴν διάνοιαν. Διὸ καὶ ὁ προφήτης τοῦτο εἶ-
 δὼς λέγει· «Ὁργίξεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε». Οὐ γὰρ τὴν
 5 ὀργὴν ἀναιρεῖ, χρησίμη γὰρ, οὐδὲ τὸν θυμὸν ἐκκόπτει, καὶ
 γὰρ ὠφελίμος κατὰ τῶν ἀδικούντων γινόμενος καὶ κατὰ τῶν
 ραθύμων, ἀλλὰ τὴν ἄδικον ὀργήν, τὸν ἄλογον θυμὸν. Καὶ
 καθάπερ ὁ Μωϋσῆς εἰ τὸν ἠθικὸν ἐμπεσὼν λόγον, ὑπὸ τούτου
 πρώτον τῆς νομοθεσίας τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, λέγων, «Οὐ φε-
 10 ρεύσεως», οὕτω δὴ καὶ οὗτος· ἀλλὰ καὶ πλεῖον οὗτος, ὅσῳ καὶ
 μᾶλλον τὰ τῆς εὐσεβείας γνωριμώτερα ἦν. Ὁ μὲν γὰρ τὸν
 φόνον ἐκκόπτει, οὗτος δὲ καὶ τὴν μητέρα τοῦ φόνου, τὴν
 ὀργήν, καὶ τὴν ρίζαν, καὶ τὴν πηγὴν οὖσαν τοῦ κακοῦ ἀνα-
 σιέλλει. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς κατασιέλλων τὴν ὀργήν, ἔλεγεν·
 15 «Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν·
 γέενναν τοῦ πυρός».

Εἶδες πανταχοῦ μέτρα· «Ὁργίξεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε».
 Ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ· ἔστι γὰρ καὶ δικαίως ὀργίζεσθαι· ἐπεὶ
 καὶ Παῦλος ὠργίσθη τῷ Ἑλύμῳ, καὶ Πέτρος τῇ Σαπφείρῳ.
 20 Ἄλλ' οὐκ ἂν εἶπομι τοῦτο ὀργὴν ἀπλῶς, ἀλλὰ φιλοσοφίαν,
 καὶ κηδεμονίαν, καὶ οἰκονομίαν. Ὁργίζεται καὶ πατὴρ υἱῷ,
 ἀλλὰ κηδόμενος. Ἐκείνός ἐστιν ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ, ὁ ἑαυτὸν
 ἐκδικῶν ὁ δὲ τὰ ἑτέρων διορθῶν, οὗτος πάντων ἐστὶν ἡμε-
 ρώτερος. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεός, ἐπὶ ἀν λέγεται ὀργίζεσθαι, οὐγ
 25 ἑαυτῷ ἀμύνων ὀργίζεται, ἀλλ' ἡμᾶς διορθούμενος. Τοῦτον
 τοῖνον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα. Τὸ μὲν γὰρ οὕτως ἐπεξιέναι,

30. Ἐξ. 20, 15.

31. Ματθ. 5, 22.

32. Πράξ. 13, 6-12.

33. Πράξ. 5, 1-11.

διαλάμπουσαν κόρην τῶν ὀφθαλμῶν ἐπισκοτίζει καὶ θολώνει ἐκεῖνο πού φωτίζει, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ λογισμὸς κυριευμένος ἀπὸ κακίαν σκοτίζει καὶ θλάπτει τὸν νοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης γνωρίζων αὐτὸ λέγει· «Ὁργίσεσθε ἐναντίον μου, ἀλλ' μὴ ἀμαρτάνετε». Βέβαια δὲν ἀπορρίπτει τὴν ὀργήν, διότι εἶναι χρήσιμη, οὔτε ἐκριζώνει τὸν θυμὸν, καθ' ὅσον ἀποβαίνει πρὸς ὠφέλειαν ὅταν ἐκδηλώνεται ἐναντίον ἐκείνων πού ἀδικοῦν καὶ ἐναντίον ἐκείνων πού εἶναι ἀδιάφοροι, ἀλλὰ ἐννοεῖ τὴν ἀδικὸν ὀργήν καὶ τὸν παράλογον θυμὸν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς, ἀρχίζων τὴν ἠθικὴν νομοθεσίαν του, ἀπὸ ἐδῶ κάμνει ἀρχὴν αὐτῆς λέγων «Δὲν θὰ φονεύσης»³⁰, ἔτσι καὶ αὐτός, ἀλλὰ καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον περισσότερον ἦσαν γνωστότερα τὰ τῆς εὐσεβείας. Διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς ἐκριζώνει τὸν φόνον, ἐνῶ αὐτὸς καταστρέφει καὶ τὴν μητέρα τοῦ φόνου, τὴν ὀργήν πού εἶναι ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐκριζώνων τὴν ὀργήν, ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος πού ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον, θὰ εἶναι ἔνοχος καὶ θὰ ριφθῆ εἰς τὴν γέενναν»³¹.

Εἶδες παντοῦ μέτρα· «Νὰ ὀργίσεσθε, ἀλλ' ὅμως νὰ μὴ ἀμαρτάνετε». Ὑπάρχει ἐκεῖνος πού ὀργίζεται χωρὶς λόγον· ὑπάρχει ὅμως καὶ ἐκεῖνος πού ὀργίζεται δίκαια· καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ὠργίσθη ἐναντίον τοῦ Ἑλύμα³² καὶ ὁ Πέτρος ἐναντίον τῆς Σαπφείρας³³. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ τὸ ὀνομάσωμεν ἀπλῶς ὀργήν, ἀλλὰ εὐσεβείαν, κηδεμονίαν καὶ οἰκονομίαν. Ὁργίζεται καὶ ὁ πατέρας ἐναντίον τοῦ υἱοῦ του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνος εἶναι πού ὀργίζεται χωρὶς λόγον, ἐκεῖνος πού λαμβάνει ἐκδίκησιν διὰ κάποιον κακὸν πού τοῦ ἔγινεν, ἐνῶ ἐκεῖνος πού διορθώνει τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, αὐτὸς εἶναι ὁ πιὸ ἡγιος ἀπὸ ὅλους. Διότι καὶ ὁ Θεός, ὅταν λέγεται ὅτι ὀργίζεται, δὲν ὀργίζεται ὑπερασπιζόμενος τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ νὰ διορθώσῃ ἡμᾶς. Αὐτόν λοιπὸν ἄς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς. Διότι ἡ ἐνέργεια κατ' αὐτόν τὸν τρό-

θεῖον τὸ δὲ εἰτέρως, ἀνθρώπινον. Ἄλλ' ὁ Θεὸς οὐ ταύτη ἡ-
 μῶν διέστηχε μόνον, ἢ δικαίως ὀργίζεται, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πά-
 θος περὶ Θεόν ἐστιν ἢ ὀργή. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ὀργιζώ-
 μεθα εἰκῆ. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐνετέθη ἡμῖν ἡ ὀργή, οὐχ ἵνα
 5 ἁμαρτάνωμεν, ἀλλ' ἵνα εἰτέρως ἁμαρτάνοντιος κωλύωμεν οὐχ
 ἵνα πάθος καὶ νόσημα γένηται, ἀλλ' ἵνα παθῶν φάρμακον.

7. Ἐννόησον τοίνυν κακίας ὑπερβολήν, διὰ τὸ φάρμακον
 δηλητήριον γίνηται, ὅταν δι' οὗ τὰ εἰτέρων τραύματα διορθοῦν
 χρεῖ, διὰ τοῦτου τραύματα ἐργαζώμεθα ὥσπερ ἂν εἴ τις σίδη-
 10 ρον λαθῶν ἵνα τὰς εἰτέρων οηπεδόνας ἐκκόπῃ, ἑαυτὸν εἰκῆ
 κατακόπῃ, παραχρῆ τοῦ σώματος ἔλκῃ ποιῶν ἢ κυβερνήτης
 ὄν διὰ τῶν οἰάκων καταδύῃ τὸ σκάφος, δι' ὧν τῶν ἀτάκτων
 πνευμάτων τὴν ῥύμην ἐκκόπτειν ἔδει. Τοιοῦτόν τι καὶ ἡ ὀρ-
 γή ἐστιν, ὄργανον χρήσιμον, ἵνα τὸ ὑπνηλὸν ἡμῶν διεγείρωι,
 15 ἵνα τόπον ἐπιθῇ τῇ ψυχῇ, ἵνα σφοδροτέρως ἐργάζεται πρὸς
 τὰς ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ἀγαπακτικές, ἵνα τιμωρὸς ποιῇ
 τοῖς ἐπιβούλοις. Διὰ δὴ τοῦτο φησιν, «Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁ-
 μαρτάνετε». Εἰ δὲ μὴ ἦν δυνατὸν τοῦτο, οὐκ ἂν ἐπέταξε. Τὰ
 γὰρ ἀδύνατα οὐδεὶς ἐπιτάττει.

20 Εἰσάγων τοίνυν νόμον ἀποστολικόν, καὶ φιλοσοφίαν εὐαγγ-
 γελικὴν, καὶ τὰ αὐτὰ εἰπὼν ἄπερ καὶ ὁ Χριστός, εἰτέραν προσ-
 τίθησι παραίνεσιν οὕτω λέγων «Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις
 ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε». Τί ἐστὶ τὸ εἰρημέ-
 25 πνα, φησίν, ἡνίκα ἂν πρὸς ἕνρον ἀλίητε, ἡνίκα ἂν μέλλητε
 κατακλίεσθαι, καὶ μηδενὸς παρόντος πολλὴ ἢ ἡσυχία, βαθεῖα
 ἢ γαλήνη μηδενὸς διενοχλοῦντος, τὸ δικαστήριον ἔχειρον τοῦ

πον εἶναι θεία, ἐνῶ ἢ κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι ἀνθρωπίνη. Ἄλλ' ὁ Θεός δὲν διαφέρει ἀπὸ ἡμᾶς ὡς πρὸς αὐτὸ μόνον, τὸ ὅτι δικαίως ὀργίζεται, ἀλλ' οὔτε κἂν πάθος εἶναι ἢ ὀργή εἰς τὸν Θεόν. Ἄς μὴ ὀργιζώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς χωρὶς λόγον. Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο ἐτοποθετήθη μέσα μας ἡ ὀργή, ὄχι διὰ νὰ ἀμαρτάνωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐμποδίζωμεν ἄλλους ν' ἀμαρτάνουν· ὄχι διὰ νὰ μᾶς γίνεται πάθος καὶ νόσημα, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνεται φάρμακον διὰ τὰ πάθη μας.

7. Σκέψου λοιπὸν ὑπερβολὴν κακίας, ὅταν τὸ φάρμακον γίνεται δηλητήριον, ὅταν μὲ ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ διορθώσωμεν τὰ τραύματα τῶν ἄλλων, μέ αὐτὸ ἀνοίγομεν τραύματα· ὅπως ἀκριβῶς ἐάν ἤθελε λάβει κάποιος μαχαίρι, διὰ νὰ καθαρῖση τὰ σάπια μέλη τῶν ἄλλων, αὐτὸς ὅμως χωρὶς λόγον κατακόπτει τὸν ἑαυτὸν του, δημιουργῶν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματός του πληγὰς· ἢ ἐνῶ εἶναι κάποιος κυβερνήτης, καταποντίζει τὸ πλοῖον μέ τὸ πηδάλι, μέ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε ν' ἀνακόψῃ τὴν ὀρμὴν τῶν ἀτάκτων ἀνέμων. Κάτι παρόμοιον εἶναι καὶ ἡ ὀργή, ὄργανον χρήσιμον, διὰ νὰ διεγείρῃ τὴν ὑπνηλίαν μας, διὰ νὰ τονώσῃ τὴν ψυχὴν μας, διὰ νὰ καθιστᾷ περισσότερον ἐνεργητικὴν τὴν ἀγανάκτησίν μας ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, διὰ νὰ τιμωρῇ ἐκείνους πού ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει, «Ὀργίζεσθε, ἀλλὰ μὴ ἀμαρτάνετε». Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο αὐτὸ δυνατόν, δὲν θὰ μᾶς τὸ διέτασσε. Διότι κανεὶς δὲν διατάσσει τὰ ἀδύνατα.

Κηρύσσων λοιπὸν ἀποστολικὸν νόμον καὶ φιλοσοφίαν εὐαγγελικὴν καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ πού εἶπεν ὁ Χριστός, προσθέτει ἄλλην συμβουλήν, λέγων τὸ ἐξῆς· «Αὐτὰ πού μελετᾶτε εἰς τὴν καρδίαν σας, νὰ τὰ ἐξετάζετε εἰς τὴν κλίνην σας καὶ νὰ μετανοῆτε». Τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ λόγια: Διότι φαίνονται ὅτι εἶναι ἀσαφῆ. Κατὰ τὴν ὥραν μετὰ τὰ δεῖπνα, λέγει, ὅταν πηγαίνετε δι' ὑπνον, ὅταν πρόκειται νὰ πλαγιάσετε, καὶ ἐπικρατεῖ πολλὴ ἡσυχία, ἀφοῦ δὲν εἶναι κανεὶς παρὼν, καὶ βαθεῖα γαλήνη, ἀφοῦ τίποτε δὲν

συνειδότος, εὐθύνας ἀπαίτησον αὐτό, καὶ ἂ μεθ' ἡμέραν ἐβου-
 λεύσω πονηρά, ἢ δόλους ράπιων, ἢ τὸν πλησίον ὑποσκελίζων,
 ἢ ἐπιθυμίας δεχόμενος διεφθαρμένος, ταῦτα ἐν τῷ καιρῷ
 τῆς ἡσυχίας ἐκείνης εἰς μέσον ἀγαγών, καὶ τὸ συνειδὸς ἐπι-
 5 στήσας τοῖς αἰόποις τοῦτοις λογισμοῖς, κατὰξαινε αὐτούς, καὶ
 δίκην ἀπαίτει, κατὰτεινε τὴν ἁμαρτοῦσαν διάνοιαν. Τοῦτο γὰρ
 ἐστὶ νό, «Κατανύγητε» ἀπὸ τοῦ νύξατε, κεντήσατε ἅπερ εἴ-
 πατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν μεθ' ἡμέραν τουτέστιν, ἂ ἐλογίσα-
 σθε πονηρὰ βουλεύματα, ταῦτα ἐν ταῖς κοίταις ὑμῶν, ἐν τῷ
 10 καιρῷ τῆς ἡσυχίας ἐκείνης κολάζετε, τιμωρήσασθε ὅτιαν μῆτε
 φίλος ἐνοχλῆ, μῆτε οἰκέτης παροξύνῃ, μῆτε πραγμάτων ὄχλος
 ἐπέλγῃ, τότε τῶν μεθ' ἡμέραν θεβιωμένων ποιεῖσθε λόγον.
 Καὶ διὰ τί μὴ εἶπε ρημάτων καὶ ἔργων, ἀλλ' ἐνθυμημάτων
 πονηρῶν; Ἐκ περιουσίας τοῦτο παιδεύων. Εἰ γὰρ τὰ πονηρὰ
 15 βουλεύματα δεῖ κολάζειν, ὥστε μὴ εἰς ἔργον ἐξιέναι, πολλῶν
 μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἔργων καὶ τῶν ρημάτων ἐπιστόφειν δεῖ τὴν
 ψυχὴν. Τοῦτο καθ' ἑκάστην γενέσθω τὴν ἡμέραν, καὶ μὴ πρό-
 τερον καθυπνώσης, ἄνθρωπε, ἕως ἂν ἀναλογίσῃ τὰ μεθ' ἡ-
 μέραν σοι πεπλημμελημένα καὶ πάντως ὀκηροτέρος ἔσῃ τῇ
 20 ἐπιούσῃ πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειροῦσαι. Καὶ ὕπερ ἐπὶ τῶν
 ἀργυρίων ποιεῖς, καὶ οὐκ ἀνέχῃ δύο παρελθεῖν ἡμέρας, καὶ
 μὴ θεῖναι πρὸς τὸν οἰκέτην λόγον, ὥστε μὴ σύγχυσιν γενέσθαι
 τῇ λήθῃ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων ποιεῖ καθ' ἑκάστην ἡμέ-
 ραν ἐν ἑσπέρᾳ λογοθέσιον ἀπαίτει τὴν ψυχὴν, καὶ καταδί-
 25 καζε τὸν ἡμαρτηκότα λογισμόν, ἀνάστησον ὡς ἐπὶ ξύλου, καὶ

ένοχλεῖ, διέγειρε τό δικαστήριον τῆς συνειδήσεως, ζήτησε εὐθύνας ἀπό αὐτό, καί ἐκείνας τὰς κακὰς σκέψεις πού ἔκαμες τήν ἡμέραν ἢ τοὺς δόλους πού ἔπλεξες, ἢ πού ὑπό- νόμεισες τόν πλησίον σου, ἢ ἐπεθύμησες ἀνήθικα πράγμα- τα, ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ὀδηγήσης ἐμπρός σου κατὰ τήν ὥραν ἐκείνης τῆς ἡσυχίας, καί ἀφοῦ συγκεντρώσης τήν συνειδηαίν σου εἰς αὐτούς τοὺς παραλόγους λογισμούς, διάλυσε αὐτούς, ἀπόδωσε δικαιοσύνην, τιμώρησε αὐστηρὰ τήν ἁμαρτωλὴν σκέψιν σου. Διότι αὐτό σημαίνει τό, «Κα- τανύγητε»· ἀντὶ τοῦ νύξατε, κεντήσατε ἐκείνα πού ἐμελε- τήσατε μέσα εἰς τὴν καρδίαν σας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας· δηλαδὴ τὰς πονηρὰς σκέψεις πού ἐκάνσατε, αὐ- τὰς εἰς τὴν κλίνην σας καί κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἡσυχίας ἐκείνης νὰ κολάζετε, νὰ τιμωρῆτε· ὅταν οὔτε φίλος σὰς ἐνοχλῆ, οὔτε ὑπηρέτης σὰς ἐκνευρίζη, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἀσχολιῶν σὰς πιέζη, τότε λογοδοτήσατε διὰ τὰ ὅσα ἐπρά- ξατε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Καί διατί δὲν εἶπε τιμώρησε τὰ λόγια καί τὰ ἔργα σου, ἀλλ' εἶπε τὰς πονηρὰς σκέψεις σου; Διὰ νὰ μᾶς διδάξη ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν πολὺ περισσότερο. Διότι ἐὰν πρέπει νὰ τιμω- ροῦμεν τοὺς κακοὺς λογισμούς, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποι- οῦνται, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ψέγωμεν τὴν ψυχὴν μας διὰ τὰ ἔργα καί τὰ λόγια μας. Αὐτὸ ἅς γίνεται καθη- μερινὰ καί μὴ κοιμηθῆς, ἄνθρωπε, μέχρις ὅτου ἀναλογι- σθῆς τὰ πλημμελήματα πού διέπραξες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας καί ὅπωςδήποτε θὰ γίνης τὴν ἐπομένην ἡμέ- ραν πιὸ ἄτολμος εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσης τὰ ἴδια. Καί ἐκεῖνο πού κάνεις εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χρημάτων καί δὲν ἀνέχεσαι νὰ περάσουν δύο ἡμέραι καί νὰ μὴ ζητήσης λόγον ἀπὸ τὸν δοῦλον, ὥστε νὰ μὴ δημιουργηθῆ σύγχυσις ἀπὸ τὴν λησμοσύνην, αὐτὸ κάμνε κάθε ἡμέραν καί μὲ τὰς πράξεις σου· τὸ βράδυ ζῆτει ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου νὰ σοῦ δίνη λόγον καί καταδίκασε τὸν ἁμαρτωλὸν λογισμόν σου, κρέμασέ τον ἐπάνω εἰς ξύλον καί θασάνισέ τον καί παράγ-

βασάνισον, καὶ παρὰγγελλε μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν.

Εἶδες ἰατροῦσαν ἀρόσιον, πῶς καὶ προφυλακτικοῖς καὶ διορθωτικοῖς κέχρηται φαρμάκοις; Τὸ μὲν γὰρ παραγγέλλειν μὴ περιπίπτειν εἰς ἁμαρτήματα, προφυλακτικοῦ φαρμάκου χώ-
 5 ραν ἐπέχει, οἶον, «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε», τὸ δέ, «Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανώγητε», διορθωτικοῦ. Μετὰ γὰρ τὸ ἁμαρτεῖν, πάλιν ἐπά-
 γει φάρμακα, παρ' αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτόντιος τὴν ἰατροῦσαν εἰσά-
 γων. Ποιούμεθα τοίνυν τὴν ἰατροῦσαν ταύτην, οὐδεμίαν δυσκο-
 10 λίαν ἔχουσαν. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχεται ἡ ψυχὴ μεμνηθῆσαι τῶν πλημμελημάτων, αἰσχυνομένη καὶ ἐρυθριῶσα, εἰπὲ πρὸς αὐ-
 τήν οὐδὲν σοι κέρδος ἀπὸ τοῦ μὴ μνημονεύειν, ἀλλὰ καὶ πολ-
 λὴ ἡ βλάβη. Ἐὰν γὰρ μὴ μνημονεύσῃ κατὰ σαυτὴν νῦν, τότε
 πρὸ τῶν ἀπάντων ὁρ θαλυθῶν κείσεται σοι τὰ ἁμαρτήματα. Ἄν
 15 δὲ νῦν ἀναλογίσῃ ταῦτα, κάκεινων ἀπαλλαγῆσθαι ταχέως, καὶ
 εἰτέροις οὐ περιπεσῆ ῥαδίως. Ἡ γὰρ ψυχὴ δεδοικυῖα τὴν ἐ-
 σπερινὴν δίκην, μὴ πάλιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀλῶ πῆφρον, καὶ
 κατατείνηται καὶ μωσιχθῆ, ὀκνηροτέρα γίνεται περὶ τὴν ἁ-
 μαρτίαν καὶ τοσοῦτοι τὸ κέρδος τοῦ πράγματός ἐσιν, ὅτι
 20 μῆγα μόνον ἂν συνεχῶς αὐτὸ ποιήσωμεν, ἐν ἔξει λοιπὸν ἀρε-
 τῆς ἑαυτοὺς καταστήσωμεν. Μὴ δὴ περιίδωμεν τοσοῦτον κα-
 λόν. Ὁ γὰρ τοῦτο ἐνταῦθα καθίσας τὸ δικαστήριον, οὐ δώσει
 πικρὰς εὐθύνας ἐκεῖ. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρι-
 νόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, γησίον, ἵνα
 25 μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Ἴν' οὖν μὴ κατακριθῶμεν,
 τοῦτο ἐργαζώμεθα.

«Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπύσατε ἐπὶ Κύριον».

γελέ τον νά μή ἐπιχειρῆ εἰς τὸ ἐξῆς νά κάμη τὰ ἴδια.

Εἶδες θεραπείαν ἀρίστην, πῶς χρησιμοποιεῖ καὶ προφυλακτικὰ καὶ διορθωτικὰ φάρμακα; Διότι ἡ μὲν παραγγελία νά μή ὑποπίπτωμεν εἰς ἀμαρτήματα, ἐπέχει θέσιν προφυλακτικῶν φαρμάκων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι, «Ὁργίζεσθε, ἀλλὰ μὴ ἀμαρτάνετε», τὸ δὲ «Αὐτὰ πού μελετᾶτε εἰς τὰς καρδίας σας, νά τὰ ἐξετάζετε εἰς τὴν κλίνην σας καὶ νά μετανοῆτε», ἐπέχει θέσιν διορθωτικοῦ φαρμάκου. Μετὰ δηλαδὴ τὸ ἀμάρτημα προσθέτει πάλιν φάρμακα, προσφέρων τὴν θεραπείαν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἀμαρτήσαντα. "Ἄς ἐφαρμόζωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν θεραπείαν πού δὲν ἔχει καμμίαν δυσκολίαν. Ἐὰν ὅμως ἡ ψυχὴ δὲν ἀνέχεται νά ἐνθυμῆται τὰ ἀμαρτήματά της, ἐπειδὴ ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει, εἰπὲ εἰς αὐτήν' δὲν ἔχεις νά κερδίσης τίποτε ἀπὸ τὸ νά μὴ θέλῃς νά τὰ ἐνθυμηθῆς, ἀντίθετα μάλιστα εἶναι μεγάλη ἡ βλάβη σου. Διότι ἐὰν δὲν τὰ ἐνθυμηθῆς τώρα πού εἶσαι μόνη σου, τότε θὰ παρουσιασθοῦν τὰ ἀμαρτήματά σου ἐμπρός εἰς τὰ μάτια ὄλων. "Ἄν ὅμως τὰ ἀναλογισθῆς τώρα καὶ θ' ἀπαλλαγῆς ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ δὲν θὰ ὑποπέσης εὐκόλα εἰς ἄλλα. Διότι ἡ ψυχὴ ἐπειδὴ θὰ φοβῆται τὴν βραδυνὴν δίκην, μήπως καὶ πάλιν καταδικασθῆ μετὰ τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν καὶ βασανισθῆ καὶ μαστιγωθῆ, γίνεται πιὸ διστακτικὴ εἰς τὸ νά ἀμαρτήσῃ· καὶ εἶναι τόσον μεγάλη ἡ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὥστε, ἐὰν αὐτὸ τὸ κάνωμεν συνεχῶς ἐπὶ ἓνα μῆνα, θὰ συνηθίσωμεν πλέον τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὴν ἀρετὴν. "Ἄς μὴ παραβλέψωμεν λοιπὸν ἓνα τόσον καλόν. Καθ' ὅσον αὐτὸς πού θὰ στήσῃ ἐδῶ αὐτὸ τὸ δικαστήριον, δὲν θὰ ἔχη πικρὰν λογοδοσίαν ἐκεῖ. «Διότι ἐὰν ἐκρίναμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ἐκρινόμεθα· ἀλλ' ὅταν κρινώμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου», λέγει, «παιδαγωγούμεθα, διὰ νά μὴ κατακριθῶμεν μαζὶ μετὰ τὸν κόσμον»³⁴. Διὰ νά μὴ κατακριθῶμεν λοιπὸν, ἄς κάμνωμεν αὐτό.

«Προσφέρατε ὡς θυσίαν δικαιοσύνην καὶ στηρίξατε

Είδες ἀκολουθίαν συμβουλῆς ἀρίστης; εἶδες παραινέσιν ἀπρη-
 τισμένην; Κατανύξας γὰρ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι, καὶ ποιήσας
 ὀκνηροτέροισι πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειροῦσθαι πάλιν, καὶ τὸ
 δικαστήριον ἀνασιήσας τὸ ἀδέκαστον, καὶ τῶν βεβιωμένων
 5 εὐθύνας ἀπαιτήσας, οὕτως ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ἄγει.
 Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἀλλὰ δεῖ προσῆ-
 ναι καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν. Διὸ καὶ προῖδὼν παραινεῖ
 λέγων «Ἐκλίνοι ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Καὶ γὰρ
 ἡ ἀργία τῆς ἀρετῆς κόλασιν οἶδε προξενεῖν, οὐχ ἡ ἐργασία
 10 τῆς πονηρίας μόνον. Ἐπεὶ κἀκεῖνοι οἱ πεινῶντα μὴ θρέψαν-
 τες, μηδὲ διψῶντα ποτίσαντες, μηδὲ γυμνὸν περιβαλόντες, οὐχ
 ἤρπασαν, οὐκ ἐπλεονέκτησαν, οὐ τὰ ἀλλότρια ἔλαβον, ἀλλ' ἐ-
 παιδὴ ἐλεημοσύνην οὐκ εἰργάσαντο, διὰ τοῦτο τῇ ἀθανάτῳ πα-
 ραδίδονται κολάσει, καὶ τιμωρίᾳ πέρας οὐκ ἔχουσι. Ὅθεν
 15 μαρθάνομεν, ὅτι οὐ τὸ ἀπέχεσθαι κακῶν ἀρχὴ σωτηρίας ἡμῶν,
 εἴ μὴ προσῆ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ κτήσις, καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ
 ἐργασία.

8. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ προσηύτης ἀπαγαγὼν τῆς πονηρίας
 διὰ τῆς κατανύξεως, καὶ ποιήσας ἐπιτηδειότερον πρὸς τὴν
 20 τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν, καὶ τὸ σκληρὸν τῆς διανοίας καταμαλά-
 ξας, ἀπαλὴν τε αὐτὴν ἀπὸ τῆς κατανύξεως ἐργασάμενος, τὸν
 περὶ δικαιοσύνης εἰσάγει λόγον, καὶ φησὶ «Θύσατε θυσίαν
 δικαιοσύνης, καὶ ἐλπύσατε ἐπὶ Κύριον». Τί ἐστι, «Θύσατε
 θυσίαν δικαιοσύνης»; Δικαιοσύνην μετέρχεσθε, δικαιοσύνην
 25 προσφέρετε· τοῦτο μέγιστον τῷ Θεῷ δῶρον, αὕτη θυσία δε-
 κτή, αὕτη προσφορὰ πολλὴν ἔχουσα τὴν ἀρέσκειαν, οὐ τὰ πρό-

35. Ψαλμ. 33, 15.

36. Ματθ. 25, 42.

τὴν ἐλπίδα σας εἰς τὸν Κύριον». Εἶδες συνέπειαν ἀρίστης συμβουλῆς; εἶδες ὠλοκληρωμένην παραίνεσιν; Πράγματι, ἀφοῦ ὠδήγησεν εἰς συντριβὴν τὴν καρδίαν μας διὰ τὰ ἁμαρτήματά της καὶ μᾶς ἔκαμε διστακτικωτέρους εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσωμεν καὶ πάλιν τὰ ἴδια καὶ ἀφοῦ ἔστησε τὸ ἀμερόληπτον δικαστήριον καὶ μᾶς ἐζήτησεν εὐθύνας διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, εἰς τὴν συνέχειαν ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς. Διότι δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακά, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Διὰ τοῦτο καὶ προχωρῶν συμβουλεύει μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ κάμε τὸ καλόν»³⁵. Καθ' ὅσον γνωρίζει ὅτι ἡ μὴ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς συνεπάγεται τιμωρίαν καὶ ὄχι μόνον ἡ διάπραξις τῆς κακίης. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔδωσαν τροφήν εἰς τὸν πεινασμένον οὔτε ἐπότισαν τὸν διψασμένον, οὔτε ἐνέδυσαν τὸν γυμνόν, δὲν ἤρπασαν, δὲν ὑπῆρξαν πλεονέκται, δὲν ἐπῆραν τὰ ξένα πράγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔκαναν ἐλεημοσύνην³⁶, διὰ τοῦτο παραδίδονται εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν ποὺ δὲν ἔχει τέλος. Ἐπομένως μαθαίνομεν, ὅτι οἰτία τῆς σωτηρίας μας δὲν εἶναι τὸ ν' ἀπέχωμεν μόνον ἀπὸ τὰ κακά, ἐὰν δὲν προστεθῇ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς.

8. Διὰ τοῦτο λοιπόν καὶ ὁ προφήτης ἀφοῦ ὀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν κακίαν διὰ τῆς μετανοίας καὶ κατέστησε τὸν ἀκροατὴν καταλληλότερον διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐμαλάκωσε τὴν σκληρότητα τῆς διανοίας του καὶ τὴν ἔκαμεν ἀπαλὴν διὰ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας, ἀρχίζει τὸν λόγον περὶ δικαιοσύνης, καὶ λέγει· «Προσφέρατε θυσίαν δικαιοσύνης καὶ στηρίξατε τὰς ἐλπίδας εἰς τὸν Κύριον». Τί σημαίνει, «προσφέρατε θυσίαν δικαιοσύνης»; Ἄσκητε δικαιοσύνην, προσφέρατε δικαιοσύνην' αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο δῶρον διὰ τὸν Θεόν, αὐτὴ εἶναι θυσία ποὺ γίνεται δεκτὴ, αὐτὴ εἶναι προσφορὰ πάρα πολὺ ἀρεστή, ὄχι τὸ νὰ θυσιάζῃ κανεὶς πρόβατα καὶ μοσχάρια, ἀλλὰ τὸ νὰ πράτ-

βατα θύειν καὶ μόσχους, ἀλλὰ τὸ δίκαια πράττειν. Ὁρᾷς τῆς
 Ἐκκλησίας τὴν πολιτείαν ἄνωθεν προδιαγραφομένην, καὶ ἀν-
 τὶ τῶν αἰσθητῶν ἐκείνων τὰ νοητὰ ζητούμενα. Δικαιοσύνην
 δὲ ἐπιτύθῃ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, οὐ τὴν μερικὴν ἀρε-
 5 τὴν φησιν, ἀλλὰ τὴν καθόλου καθὸ καὶ δίκαιον ἄνθρωπον
 καλοῦμεν τὴν ἅπασαν ἐν ἑαυτῷ ἔχοντα τὴν ἀρετὴν. Αὕτη ἡ
 θυσία οὐ χρημάτων δεῖται, οὐ μαχαίρας, οὐ θυσιασθηρίον, οὐ
 πυρὸς· οὐκ εἰς καπνὸν διαλύεται καὶ τέφραν καὶ κνίσσαν, ἀλλ'
 ἀρκεῖται τῇ γνώσει τοῦ προσάγοντος αὐτήν. Ταῦτη οὔτε πε-
 10 ρία κόλυμα γίνεται, οὔτε πτωχεῖα ἐμπόδιον, οὐ τόπος, οὐκ
 ἄλλο τῶν τοιούτων εὐδέν, ἀλλ' ὅπου περ ἂν ἦς, θύειν αὐτήν
 δυναίη, αὐτὸς καὶ ἱερεὺς καὶ θυσιαστήριον καὶ μάχαιρα καὶ
 ἱερεῖον γινόμενος. Τοιαῦτα γὰρ τὰ νοητὰ καὶ πνευματικὰ
 πλείονα ἔχει τὴν εὐκολίαν, οὐδεμιᾶς δεόμενα τῆς ἕξουθεν
 15 ἐργωδίας.

«Καὶ ἐλπίζατε ἐπὶ Κύριον». Ἐτερός φησι «Καὶ πεποι-
 θετε τῷ Κυρίῳ». Ὁ γὰρ διὰ τῆς δικαίας πολιτείας ἴλεων
 αὐτὸν κτησάμενος καὶ εὐμενῆ, μεγίστην ἔχει συμμαχίαν, ἀ-
 χείρωτον τὴν βοήθειαν, πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ροπήν. Εἶδες
 20 τῆς θυσίας τὸν καρπὸν παρὰ θύραις ὄντα; εἶδες εὐθέως βλα-
 στήματα ἀθρόον τῶν ἀγαθῶν τὸν θησαυρόν; Ὁ γὰρ τὸν Θε-
 ὸν ἔχων σύμμαχον, τίνα φοβηθήσεται λοιπόν; Οὐδένα. Καὶ
 τοῦτο δὲ οὐ μικρὰ ἀρετὴ, τὸ ἐπ' αὐτῷ θαρσεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῷ
 πεποιθέναι. Μετὰ δὲ τῆς δικαιοσύνης καὶ ταύτην ἡμᾶς ἀπαι-
 25 τεῖ τὴν ἀρετὴν, τὸ ἐπ' αὐτῷ πεποιθέναι, τὸ ἐπ' αὐτῷ ἐλπί-
 ζειν, τὸ μηδενὶ τῶν βιωτικῶν θαρσεῖν, ἀλλὰ πάντων ἑαυτὸν
 ἀποσῆσαντα, ἐκεῖ προσηλοῦν τὴν διάνοιαν. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ

τη ἔργα ἀρετῆς. Βλέπεις τὴν πολιτείαν τῆς Ἐκκλησίας ποὺ προδιαγράφεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ποὺ ἐπιζητοῦνται ἀντὶ ἐκείνων τῶν αἰσθητῶν, τὰ νοητά; Δικαιοσύνην δὲ ἐδῶ, ὅπως ἄκριθῶς εἶπα προηγουμένως, δὲν ἐννοεῖ τὴν μερικὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ τὴν καθόλου ἀρετὴν καθ' ὅσον καὶ δίκαιον ἄνθρωπον ὀνομάζομεν ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἐντός του ὀλόκληρον τὴν ἀρετὴν. Αὐτὴ ἡ θυσία δὲν χρειάζεται χρήματα, οὔτε μάχαιραν, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε φωτιάν· δὲν διαλύεται εἰς καπνὸν καὶ στάκτην καὶ κνίσσαν, ἀλλ' ἀρκεῖται εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνου ποὺ τὴν προσφέρει. Εἰς αὐτὴν οὔτε ἡ πενία γίνεται ἐμπόδιον, οὔτε ἡ φτώχεια, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκεσαι, θὰ ἠμπορέσης νὰ κάνης αὐτὴν τὴν θυσίαν, γενόμενος ὁ ἴδιος καὶ ἱερεὺς, καὶ θυσιαστήριον καὶ μάχαιρα καὶ σφάγιον. Διότι τέτοια εἶναι τὰ νοερά καὶ πνευματικά· εἶναι πάρα πολὺ εὐκόλα καὶ δὲν χρειάζονται καμμίαν ἐξωτερικὴν δύσκολον ἐργασίαν.

«Καὶ στηρίξατε τὴν ἐλπίδα σας εἰς τὸν Κύριον». Ἄλλος λέγει· Καὶ ἔχετε πεποιθήσιν εἰς τὸν Κύριον». Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ μὲ τὸν ἐνάρετον τρόπον ζωῆς του κερδίζει τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν εὐγένειάν του, ἔχει πάρα πολὺ μεγάλον σύμμαχον, ἀκατανίκητον βοηθὸν καὶ πολλὴν ἐνίσχυσιν ἀπὸ ἐκεῖ. Εἶδες τῆς θυσίας τὸν καρπὸν ποὺ εὐρίσκεται πρὸ τῆς θύρας; Εἶδες ὅτι ἀμέσως βλαστάνει ὄλος ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν; Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει σύμμαχον τὸν Θεόν, ποῖον θὰ φοβηθῆ εἰς τὸ ἐξῆς; Κανένα. Καὶ αὐτὸ δὲ δὲν εἶναι μικρὰ ἀρετὴ τὸ νὰ στηρίξωμεν εἰς αὐτὸν τὸ θάρρος μας καὶ τὴν πεποίθησίν μας. Μαζὶ δὲ μὲ τὴν δικαιοσύνην ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, τὸ νὰ στηρίζωμεν εἰς αὐτὸν τὴν πεποίθησίν μας, τὴν ἐλπίδα μας, τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς κανένα ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἄλλ' ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ ὅλα, νὰ ἔχωμεν ἐκεῖ προσηλωμένην τὴν σκέψιν μας. Διότι τὰ μὲν πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς ὁμοιάζουν μὲ ὄνειρατα

παρόντος βίου πράγματα ὑγείρασιν ἔοικε καὶ σκιαῖς, καὶ τούτων ἐστὶν ἀδρανέστερα, ὁμοῦ τε γαινόμενα καὶ ἀφιπιάμενα, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παρεῖναι πολλοὺς ἐμπωιῶντα τοὺς θοροῦβους τοῖς ἔχουσιν· ἡ δὲ ἐπὶ Θεὸν ἐλπίς ἀθάνατος, ἄτρεπιος, ἀκί-
 5 νητος, μειαβόλην οὐ δεχομένη, ἐν ἀσφαλείᾳ πάσῃ καθιστώσα, καὶ ἄμαχον ποιοῦσα τὸν αὐτῆ μετὰ ἀκριβείας καὶ τῆς προσηκούσης διαθέσεως χρώμενον.

«Πολλοὶ λέγουσι, τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ; Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ ὡς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Ἀπαρτίσας τὴν
 10 περὶ τῶν ἡθῶν παραίνεσιν, καὶ τῇ θεογνωσίᾳ προσαγαγόν, καὶ πάντα κινήσας τρόπον τὸν δυνάμενον διανασιῆναι τῶν πεπλανημένων τὴν διάνοιαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν ἀνακειμένων αὐτῷ καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς προνοίας δείξας αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, ἀντίθεσιν τινα παρὰ τῶν ἀσθενεστέρων καὶ πα-
 15 χυτέρων εἰσαγομένην τίθησι καὶ λέγει· «Πολλοὶ λέγουσι, τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ;». Οὐχ οἱ ὀλίγοι, οἱ γνήσιοι καὶ δόκιμοι καὶ φιλοσοφεῖν εἰδότες ταῦτα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ κεχυμένον πλῆθος, τὸ ἀδιάκριτον, τὸ ἀνοία προσηλωμένον. Τί δέ ἐστιν ὁ γησι; «Τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ»; Εἰσὶ τινες οἱ λέγοντες,
 20 οἱ μὲν τοῦ Θεοῦ διαβάλλοντες τὴν πρόνοιαν, οἱ δὲ ἡδονῆς ὄντες ἔρασται, ἀνέσεως καὶ πλούτου, δόξης καὶ δυναστείας, οἱ καὶ ἐρῶντες αὐτῶν τοιαυτὰ φασὶ ποῦ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ; Ἐγὼ ἐν πτωχείᾳ, καὶ νόσῳ, καὶ ταλαιπωρίᾳ, καὶ τοῖς ἐσχάτοις δεινοῖς, καὶ ἐπιηρείαις, καὶ σοχοφαντίαις, ἕτερος δὲ ἐν
 25 εὐημερίᾳ καὶ ἰουγῆ, καὶ δυναστεία καὶ δόξῃ καὶ πλούτῳ. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα μόνον ζητοῦσι τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὄντως ἀγαθὰ

καὶ σκιάς, καὶ εἶναι πῶς ἀδύναμα καὶ ἀπὸ αὐτά, πού συγχρόνως ἐμφανίζονται καὶ ἐξαφανίζονται, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη διατηροῦνται δημιουργοῦν πολλὰς ἀνησυχίας εἰς ἐκείνους πού τὰ ἔχουν, ἐνῶ ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν εἶναι αἰώνιος, ἀμετάτρεπτος, ἀμετακίνητος, ἀμετάβλητος, δημιουργεῖ μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ καθιστᾷ ἀκαταμάχητον ἐκείνον πού τὴν χρησιμοποιεῖ μὲ προσοχὴν καὶ μὲ τὴν πρέπουσαν διάθεσιν.

«Πολλοὶ λέγουσιν· ποῖος θὰ μᾶς δώσῃ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ; Εἰς ἡμᾶς ὅμως ἐχαράχθη βαθειὰ ἡ στοργὴ καὶ τὸ φῶς τῆς ἀγαθότητός σου, Κύριε». Ἄφοῦ ὠλοκλήρωσε τὴν ἠθικὴν συμβουλήν του καὶ ὠδήγησεν εἰς τὴν θεογνωσίαν καὶ ἐχρησιμοποίησε κάθε τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἦτο δυνατόν νὰ διεγείρῃ τὴν διάνοιαν ἐκείνων πού ζοῦν εἰς τὴν πλάνην, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐφάνέρωσε τὴν κηδεμονίαν του ἀπὸ τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς αὐτὸν καὶ τὴν πρόνοιάν του πρὸς αὐτούς, ἀναφέρει κάποιαν ἀντίρρησην, προερχομένην ἀπὸ ἐκείνους πού εἶναι ἀσθενέστεροι εἰς τὴν πίστιν καὶ πνευματικὰ ἀνώριμοι, καὶ λέγει· «Πολλοὶ λέγουσιν· ποῖος θὰ μᾶς δώσῃ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ; Δὲν τὰ λέγουσιν αὐτὰ οἱ ὀλίγοι, οἱ γνήσιοι καὶ δοκιμασμένοι καὶ πού γνωρίζουν νὰ φιλοσοφοῦν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἀποχαυνωμένον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τὸ ἀδιάκριτον, καὶ πού εἶναι ἀπορροφημένον ἀπὸ τὴν μωρίαν. Τί σημαίνει δὲ αὐτὸ πού λέγει, «Τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ»: Ὑπάρχουν ὠρισμένοι πού λέγουσιν, ἄλλοι μὲν διὰ νὰ διαβάλλουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἄλλοι δὲ ἐπειδὴ εἶναι ἐρασταὶ τῆς ἡδονῆς, τῆς ἀνέσεως καὶ τοῦ πλοῦτου, τῆς δόξης καὶ τῆς ἐξουσίας, οἱ ὁποῖοι ἂν καὶ τὰ ἀγαποῦν αὐτά, ὅμως λέγουσιν τέτοια· πού εἶναι τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ; Ἐγὼ ζῶ μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, καὶ τὴν ἀρρώστιαν, τὴν ταλαιπωρίαν καὶ εἰς τὰ πῶς χειρότερα κακὰ καὶ τὰς δοκιμασίας καὶ τὰς συκοφαντίας, ἐνῶ ἄλλος ἀπολαμβάνει εὐημερίαν, καλοπέρασιν καὶ ἐξουσίαν καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον. Καὶ αὐτοὶ μὲν ζητοῦν αὐτὰ μόνον τὰ ἀγαθὰ, παραβλέπον-

παρατρέχοντες, ἀρετὴν λέγω καὶ φιλοσοφίαν, οἱ δέ, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐντεῦθεν διαβάλλουσι, λέγοντες· ποῦ ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια, ἰσαύτης συγχύσεως ἐν τῷ βίῳ γινομένης, καὶ τῶν πλειόνων ἐν πτωχείᾳ καὶ 5 πενίᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις ὄντων κακοῖς; τί τεκμήριον αὐτοῦ τῆς κηδεμονίας;

Ταῦτόν γάρ ποιοῦσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, ὅπερ ἂν εἴ τις ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ καὶ καθαρᾷ τὸν ἥλιον ἰδεῖν ἐπιζητοίη, καὶ ἀμφιβάλλοι περὶ τοῦ φωτός. Ὅπερ δεικνὺς ὁ προ- 10 φήτης, καὶ ταχίστην ἐπάγων τὴν λύσιν, ἔλεγεν· «Ἐσημειώθη ἐγὼ ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Οὐκ εἶπεν, ἔφθην, οὐκ εἶπεν, ἔλαμψεν, ἀλλ', «Ἐσημειώθη», δηλῶν ὅτι ὅπερ τὸ ἐν μειώτῳ σεσημειωμένον πᾶσι κατάδηλόν ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδένα αὐτὸ λαθεῖν, οὐδὲ ὄντιν φωτὸς γέμουσαν 15 καὶ ἀμειῖσαν ἀκίνας δύναταί τις ἀγνοῆσαι, οὔτω, φησὶν, οὐδὲ τὴν πρόνοιαν τὴν σὴν. Ὅπερ γὰρ φῶς σεσημειωμένον, τουτέστιν, ἐντετυπωμένον καὶ ἐγκεχαραγμένον ἐν προσώπῳ, πᾶσιν ἐστι κατάδηλον, οὔτω καὶ ἡ πρόνοια τῆς φιλανθρωπίας τῆς σῆς. Φῶς γὰρ ἐἰταῦθα τὴν ἀντίληψίν γησι, τὴν κηδεμο- 20 νίαν, τὴν συμμαχίαν, τὴν πρόνοιαν. Εἴτα ἀποφηγάμενος τοῦτο, καὶ ἀπόδειξιν ἐπάγει. Ποίαν δὲ ταύτην; «Ἐδωκας εὐφροσύνην» εἰς τὴν καρδίαν μου». Διαβαλὼν τὸ ἀλόγιστον πληθος, ἀπὸ τῶν τοῦν ἐχόντων ὑγαινότων τὴν ἀπόδειξιν ποιεῖται τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ φησιν, «Ἐδωκας εὐφροσύ- 25 νην εἰς τὴν καρδίαν μου»· τουτέστι, φιλοσοφεῖν με ἐπαίδευσας, ὑπεροχᾶν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, εἰδέναι τὰ ἀληθῆ καὶ μέγιστα χρησιαῖς ἐμειώρησας ἐλπίσι, πρὸς τὴν μέλλουσαν

τες τὰ πραγματικά ἀγαθὰ, ἐννοῶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσεβῆ ζωὴν, οἱ δέ, ὅπως προανέφερα, καὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διαβάλλουν μὲ αὐτό, λέγοντες· ποῦ εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, τὴν στιγμὴν ποῦ ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ζωὴν τέτοια σύγχυσις καὶ οἱ περισσότεροὶ ζοῦν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, εἰς τὴν ἀνέχειαν καὶ τὰ πιὸ φοβερὰ κακὰ; ποῖα εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς φροντίδος του;

Καὶ πράγματι αὐτοὶ ποῦ λέγουν αὐτὰ κάμνουν τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνον ποῦ, ἀκριβῶς τὸ καταμεσήμερον καὶ ἐνῶ ὁ οὐρανὸς εἶναι κατακάθαρος, ζητεῖ νὰ ἰδῇ τὸν ἥλιον καὶ ἀμφιβάλῃ περὶ τοῦ φωτός. Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλων νὰ δείξῃ ὁ προφήτης καὶ προσθέτων πάρα πολὺ σύντομον λύσιν, ἔλεγεν· «Εἰς ἡμᾶς ἐνετυπώθη βαθειὰ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Δὲν εἶπεν, ἑφάνη, δὲν εἶπεν, ἔλαμψεν, ἀλλ' «Ἐσημειώθη», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ ποῦ εἶναι τυπωμένον εἰς τὸ μέτωπον εἶναι ὀλοφάνερρον εἰς ὅλους καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν κανενός, καὶ οὔτε ἡμπορεῖ κανεὶς ν' ἀγνοήσῃ πρόσωπον ὀλοφώτεινον καὶ ποῦ ἀκτινοβολεῖ, ἔτσι, λέγει, δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε τὴν ἰδικὴν σου πρόνοιαν ν' ἀγνοήσῃ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σημειωμένον φῶς, δηλαδὴ τὸ τυπωμένον καὶ χαραγμένον εἰς πρόσωπον, εἶναι ὀλοφάνερρον εἰς ὅλους, ἔτσι καὶ ἡ πρόνοια τῆς ἰδικῆς σου φιλανθρωπίας. Καθ' ὅσον ἐδῶ φῶς ὀνομάζει τὴν ἀντίληψιν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν, τὴν πρόνοιαν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀφοῦ ἀνέφερον αὐτό, προσθέτει καὶ ἀπόδειξιν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου ἀπὸ εὐφροσύνης». Ἄφοῦ κατηγορήσῃ τὸ ἀπερίσκεπτον πλῆθος παρουσιάζει τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔχουν νοῦν καὶ σκέπονται ὑγιῶς, καὶ λέγει· «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου μὲ εὐφροσύνην»· δηλαδὴ μὲ ἐδίδαξες νὰ ζῶ μὲ εὐσέβειαν, νὰ περιφρονῶ τὰ κοσμικὰ πράγματα, νὰ γνωρίζω τὰ ἀληθινὰ καὶ αἰώνια· μὲ ἐσήκωσες εἰς τὰ ὕψη μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, μὲ ὠδήγησες πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν· πρὶν

ζωὴν ἐχειρωτόγησας· πρὸ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἀνεπέρωσας. Καλῶς οὕτως εἶπεν.

9. Εἰ γὰρ κληρονομεῖν τις μέλλων χρήματα ἢ καὶ εἰς ἀρχὴν ἵέναι μεγίστην, οὐ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπολαύσεως
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς πείρας ὀρθοῦνται τῇ προσδοκίᾳ, πάντα τὸν χρόνον τρυφῶν ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, ἐγγόησον οἶον εἰκὸς εἶναι τὸν τὴν βασιλείαν προσδοκῶντα ζῶσαν καὶ ἀθάνατον, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οἶς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Διὰ τοῦτο φησιν
 10 «Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου». Ὅπερ μεγίστης προνοίας ἦν, τότε ἐτοιμάσαι ἐκεῖνα καὶ εὐτρεπίσαι. Εἰ δὲ οἱ παχύτεροι, καὶ σὰρξ ὄντες, καὶ τῇ γῆ προσηλωμένοι, τοῦτοις οὐ προσέχουσιν, οὐ παρὰ τὸν ὑποσχόμενον, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐκείνων ἀγνωμοσύνην ἢ ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος γίνεται. Καὶ
 15 οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, «Ἐδωκας εὐφροσύνην», ἀλλ', «Εἰς τὴν καρδίαν μου», δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἢ εὐφροσύνη, οὔτε ἐν ἀνδραπόδοις, οὔτε ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, οὐκ ἐν ἱματίοις, οὐκ ἐν τραπέζῃ πληθούσῃ, οὔτε ἐν δυναστείᾳς μεγέθει, οὔτε ἐν οἰκίας μέτρῳ. Αὕτη γὰρ ἡ εὐφροσύνη οὐ καρδίας, ἀλλ'
 20 ὀφθαλμῶν μόνων. Πολλοὶ γοῦν τῶν ταῦτα κεκτημένων ἀβίωτον τὸν βίον εἶναι νομίζουσι, καὶ κάμνον ἀθυμίας ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρουσιν, ἐπὶ τοῦ πλήθους τῶν φρονιδῶν περιαντιλούμενοι, καὶ τοῖς συνεχέσι πιεζόμενοι φόβοις. Ἄλλ' ἐμοί, φησίν, οὐκ ἐν τοῦτοις ἢ εὐφροσύνη, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ νοεῶν,
 25 ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἀσωμάτῳ, καὶ τὰ ἀσώματα φανταζομένη.

Ὡστε εἰ τὰ παρόντα σε εὐφροαίνει, καὶ ἀπὸ τούτων τὴν

ἀπό τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν μὲ ἐνεθάρρυνες μὲ τὴν ἀναμονὴν τῶν ἀγαθῶν. Ὅρθά λοιπὸν ὠμίλησεν ἔτσι.

9. Πράγματι, ἐὰν ὅταν πρόκειται νὰ κληρονομήσῃ κανεὶς χρήματα ἢ καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς πάρα πολὺ μεγάλην τιμητικὴν θέσιν, ὄχι μόνον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπολαύσῃ αὐτά, περνᾷ στιγμὰς εὐτυχίας μὲ τὴν προσδοκίαν, τρεφόμενος ὅλον τὸν χρόνον μὲ τὴν ἐλπίδα, σκέψου πόσῃν χαρὰν, φυσικὸν εἶναι, νὰ δοκιμάζῃ ἐκεῖνος ποὺ ἀναμένει τὴν ζωντανὴν καὶ ἀθάνατον βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ποὺ οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσεν, οὔτε νοῦς ἀνθρώπου ἐσκέφθη³⁷. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου μὲ εὐφροσύνην». Πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς τόσοσιν μεγάλης προνοίας του, τὸ νὰ ἐτοιμάσῃ δηλαδὴ ἐκεῖνα καὶ νὰ τὰ τακτοποιήσῃ ὅπως πρέπει. Ἐὰν ὅμως οἱ πνευματικὰ ἀνώριμοι, οἱ σαρκικοὶ καὶ οἱ προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν δὲν προσέχουν αὐτά, ἢ ταραχὴ καὶ ἢ ἀνησυχία των δὲν ὀφείλεται εἰς ἐκεῖνον ποὺ ὑπόσχεται αὐτά, ἀλλ' εἰς τὴν ἀγνωμοσύνην ἐκείνων. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἐχάρισες εὐφροσύνην», ἀλλ' «εἰς τὴν καρδίαν μου», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ εὐφροσύνη δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, οὔτε εἰς τὰ δουλοπρεπῆ, οὔτε εἰς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, οὔτε εἰς τὰ ἐνδύματα, οὔτε εἰς τὴν γεμάτην τράπεζαν, οὔτε εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας, οὔτε εἰς τὴν ὠραίαν οἰκίαν. Διότι αὐτὴ ἡ εὐφροσύνη δὲν εἶναι τῆς καρδίας, ἀλλὰ μόνον τῶν ὀφθαλμῶν. Πράγματι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν αὐτά, θεωροῦν τὸν βίον ἀβίωτον καὶ ἔχουν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των καμίνι λύπης, καταστρέφονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων καὶ καταπιέζονται ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς φόβους. Ἄλλ' ἡ ἰδική μου, λέγει, εὐφροσύνη δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτά, ἀλλὰ εἰς τὴν νοερὰν καρδίαν, εἰς τὴν αὐλον σκέψιν ποὺ σκέπτεται τὰ πνευματικὰ.

Ἔτσι, ἐὰν σὲ εὐφραίνουν τὰ παρόντα πράγματα καὶ

πρόνοιαν μανθάνεις τοῦ Θεοῦ, πολλῶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν μελ-
 λόντων καταμάνθανε, ὅσῳ καὶ ἀμείνω ἐκεῖνα, καὶ μονιμώτερα,
 καὶ ἀναφαίρετα. Εἰ γὰρ τὸ ἐν πλούτῳ σε εἶναι καὶ εὐημερίᾳ
 πείθει εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, πολλῶ μᾶλλον τὸ ἐν οὐ-
 5 ρανῶ πλουτεῖν εἰς ταύτην σε ἐναγέτω τὴν πειθῶ. Εἰ δὲ λέ-
 γοις, καὶ τίνος ἔνεκεν ἐν ἐλπίσι ταῦτα ἀπόκειται καὶ ἔστιν
 ἀφανῆ; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι μάλιστα μὲν ἡμεῖς οἱ πιστοὶ
 τῶν φανερῶν τούτων φανερώτερα εἶναι νομίζομεν τὰ ἐν ἐλ-
 10 πίσῃ τοιαύτη γὰρ τῆς πίστεως ἢ πληροφορία. Εἰ δὲ λέγοις
 πάλιν, τίμος ἔνεκεν ἐνταῦθα οὐκ ἀπολαμβάνομεν τὰς ἀμοιβάς;
 ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι οὗτος μὲν ὁ τῶν σκαμμάτων καιρὸς καὶ
 τῶν ἀγώνων, ἐκεῖνος δὲ τῶν σιφάνων καὶ τῶν βραβείων.
 Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ἔργον ἐγένετο, τὸ τοὺς
 μὲν πόνους καὶ τοὺς ἰδρωῖτας τῶ βραχεῖ τούτῳ καὶ ἐπικλήρω
 15 συγκληροῦσαι βίῳ, τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς σιφάνους τῶ ἀ-
 θανάτῳ καὶ ἀγήρῳ παρεκτεῖναι αἰῶνι. Ἄλλως δὲ ἡνίκα μὲν
 ἀσθενέστερον οἱ πολλοὶ διέκειντο, καὶ τὰ αἰσθητὰ ταῦτα ἔδω-
 κεν αὐτοῖς ἀγαθὰ. Τῶν γοῦν Ἰουδαίων τὸν δῆμον διὰ τοιαύ-
 τῆς ἤγε πολιτείας. Καὶ γὰρ πλοῦτος αὐτοῖς ἐπέρρει, καὶ πρὸς
 20 γῆρας ἐξετείνετο ἢ ζωὴ, καὶ πᾶν νόσημα ἐκποδῶν ἦν καὶ
 πολέμιων ἀναίρεσις, καὶ εἰρήνῃ βαθεῖα, καὶ τρόπαια καὶ νί-
 και, καὶ εὐπαιδία καὶ πολυπαιδία πειθομένοις τῶ Θεῶ, καὶ
 πάντα τὰ τοιαῦτα προσῆν. Ἐπειδὴ δὲ παρεγένετο ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰς τὸν οὐρανὸν ἡμᾶς καλῶν, καὶ τῶν
 25 ἐνταῦθα πείθων καταφρονεῖν, καὶ τὸν ἐκείνων ἔρωτα ἐναπο-
 τιθέμενος, καὶ ἀποσχίζων ἡμᾶς τῶν βιωτικῶν, εἰκότως ταῦτα
 συνέσιαται, ἐν δὲ ἐκείνοις ἄλας ὁ πλοῦτος, ἅτε τελείων ἡ-

μαθαίνης ἀπὸ αὐτὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, μάθε πολὺ καλύτερα αὐτὴν ἀπὸ τὰ μελλοντικά, πού εἶναι πολὺ πῖο ἀνώτερα, καὶ μονιμώτερα καὶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀφαιρέσῃ. Διότι, ἐὰν τὸ νὰ ζῆς μέσα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν σὲ πείθουν ὅτι αὐτὰ ὀφείλονται εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερον ἄς σὲ ὀδηγῇ εἰς αὐτὴν τὴν πεποιθήσιν ἢ ἀπόκτησις τοῦ οὐρανοῦ πλοῦτου. Ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ καὶ διὰ ποῖον λόγον αὐτὰ εἶναι πράγματα ἐλπιζόμενα καὶ δὲν φαίνονται; Ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι ἡμεῖς οἱ πιστοὶ θεωροῦμεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ φανερά πολὺ πῖο φανερά τὰ ἐλπιζόμενα· διότι τέτοια εἶναι ἡ πληροφορία τῆς πίστεως. Ἐὰν δὲ πάλιν ἤθελες εἰπεῖ, διατί δὲν ἀπολαμβάνομεν ἐδῶ τὰς ἀμοιβάς, ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι ὁ καιρὸς τῶν σκαμμάτων καὶ τῶν ἀγώνων, ἐκεῖνος δὲ τῶν στεφάνων καὶ τῶν βραβείων. Καὶ αὐτὸ δὲ ὑπῆρξεν ἔργον τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ἐνώσῃ δηλαδὴ μὲ τὴν σύντομον αὐτὴν καὶ πρόσκαιρον ζωὴν τοὺς πόνους καὶ τοὺς ἰδρῶτας, τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους τὰ ἄφησε διὰ τὸν ἀθάνατον καὶ ἄφθαρτον αἰῶνα. "Ἄλλωστε δὲ καὶ ὅταν οἱ πολλοὶ ἀντεμετώπιζον ἀδυναμίαν, ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς καὶ αὐτὰ τὰ αἰσθητά. Τὸν Ἰουδαϊκὸν δηλαδὴ λαὸν τὸν καθωδήγει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς. Καθ' ὅσον ὁ πλοῦτος ἔρρεεν εἰς αὐτούς, ἡ ζωὴ ἔφθανεν εἰς βαθιὰ γεράματα, καὶ ὅποιο δῆποτε νόσημα ἔλλειπεν ἀπὸ αὐτούς· καὶ ὅταν ἔμεναν ὑπάκουοι εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἐχθρούς των ἐνικοῦσαν καὶ εἰρήνην βαθεῖα ὑπῆρχε καὶ τρόπαια καὶ νίκαι καὶ πολλὰ καὶ καλὰ παιδιὰ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. "Ὅταν δὲ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καλῶν ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ πείθων νὰ περιφρονοῦμεν τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἐμβάλλων μέσα μας τὸν ἔρωτα δι' ἐκεῖνα καὶ ἀπομακρύνων ἡμᾶς ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα, πολὺ εὐλόγα αὐτὰ εἶχαν ἀνασταλῆ καὶ ὅλος ὁ πλοῦτος περιωρίσθη εἰς ἐκεῖνα, ἐπειδὴ ἐγίναμεν τέλειοι πνευματικά.

- μῶν γενομένων. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων, τοῖς μὲν μικροτέροις ἔτι τοιαῦτα οἱ πατέρες παρέχουσιν, ὑποδήματα καὶ ἱμάτια καὶ χρυσία καὶ φρέλλια, ἐπειδὴν δὲ αὐξηθῶσι, ταῦτα ἀφελόντες αὐτῶν, ἕτερα μεῖζονα διδάσαι, τὴν ἐπὶ τοῦ θήματος
- 5** εὐδοκίμησιν, τὴν ἐν τῇ πόλει λαμπρότητα, τὴν ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἀulaῖς παρορησίαν, ἀρχὰς καὶ δυναστείας, πάσης αὐτοὺς ἀπάγοντες τῆς παιδικῆς φιλοτιμίας. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε τῶν μικρῶν ἐκείνων καὶ παιδικῶν ἡμᾶς ἀπάγων, τὰ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο.
- 10** Οὐκοῦν μὴ πρὸς ταῦτα ἐπιτόησο τὰ ρέοντα καὶ παραιρέχοντα, μηδὲ μικροψύγει. Οὐδὲ τοῦτων ἄμοιρόν σε ἀφήκεν. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς σάρκα περικειμένους, καὶ σῶματι σοιτροφομένους, οὐδὲ τοῦτων ἐκτός εἶναι ἔδει, καὶ ταῦτα πλουσίως ἡμῖν χορηγεῖ. Αἰὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης κινήσας τῆς προνοίας
- 15** ἐκείνο τὸ εἶδος τὸ ἱψηλὸν καὶ φιλόσοφον, καὶ εἰπὼν, «Ἐδώκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου», ἐπάγει καὶ τοῦτο, λέγων· «Ἀπὸ καρποῦ σίτου, καὶ οἴνου, καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν». Τοῦτο δὲ εἰπὼν οὐ μικρὸν μέρος αὐτοῦ τῆς προνοίας ἐντεῦθεν κινεῖ, τῆς ἐν τοῖς ὁρωμένοις φαινομένης.
- 20** Ὅτιαν γὰρ εἶπη, σῖτον, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον, καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀφθονίαν, καὶ ὑειοὺς λέγει, καὶ ὠρῶν εὐχρασίαν, καὶ γῆς λαγόνας, καὶ ὠδίνας, καὶ τόκον, καὶ ἀέρος χύσιν, καὶ ἡλίου δρόμον, καὶ σελήνης περιόδους, καὶ ἄστρον χορείαν, καὶ θέρος, καὶ χειμῶνα, καὶ μετόπωρον, καὶ ἔαρ, καὶ γεωργικὴν τέ-
- 25** χνην, καὶ ὀργάνων ἐπιτηδειότητα, καὶ ἐτέρων τεχνῶν ἕσμον. Ἄν μὴ γὰρ ταῦτα ἅπαντα συνδράμη, οὐχ οἶον τε τοὺς καρποὺς

Διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν παιδιῶν, εἰς ἐκεῖνα μὲν ποῦ εἶναι πολὺ μικρὰ ἀκόμη οἱ πατέρες παρέχουν τέτοια πράγματα, ὅπως ὑποδήματα, ἐνδύματα, χρυσαφικά καὶ στολίδια, ὅταν δὲ μεγαλώσουν, ἀφοῦ ἀφαιρέσουν αὐτὰ ἀπὸ αὐτά, τὰ δίδουν ἄλλα μεγαλύτερα, φροντίζουν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς τὴν ρητορικὴν τέχνην, διὰ τὴν κατάληψιν λαμπρᾶς θέσεως εἰς τὴν πόλιν, διὰ τὴν μὲ παρρησίαν εἰσοδόν των εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀξιωματῶν καὶ ἐξουσίας, ἀπομακρύνοντες ἔτσι αὐτὰ ἀπὸ κάθε παιδικὴν φιλοδοξίαν. Ἔτσι λοιπὸν ἔκαμε καὶ ὁ Θεός· ἀφοῦ μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μικρὰ καὶ παιδικὰ, μᾶς ὑπεσχέθη τὰ οὐράνια.

Μὴ συγκινησῆσαι λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔρχονται καὶ φεύγουν καὶ χάνονται, οὔτε νὰ ὀλιγοψυχῆς. Οὔτε καὶ εἰς αὐτὰ σὲ ἄφησεν ἀμέτοχον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτοὶ ποῦ περιβάλλονται ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ συσχετίζονται μὲ τὸ σῶμα, ἔπρεπεν οὔτε ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι ἔξω, μᾶς τὰ χορηγεῖ καὶ αὐτὰ πλουσίως. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης ἀφοῦ ἔκαμε λόγον δι' ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς προνοίας τὸ ὑψηλὸν καὶ γεμᾶτον ἀπὸ φιλοσοφικότητα, καὶ εἶπεν, «Ἐγέμισες μὲ εὐφροσύνην τὴν καρδίαν μου», προσθέτει καὶ αὐτό, λέγων· «Αὐτοὶ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ καρπὸν σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου». Μὲ τὸ νὰ εἰπῆ δὲ αὐτὸ παρουσιάζει ἓνα ὄχι μικρὸν μέρος τῆς προνοίας του, ποῦ φαίνεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ὀρατὰ πράγματα. Διότι ὅταν λέγη, σίτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ τὴν ἀφθονίαν αὐτῶν, ἐννοεῖ καὶ τὰς βροχὰς καὶ τὰς καταλλήλους καιρικὰς συνθήκας καὶ τὴν μήτραν τῆς γῆς καὶ τοὺς πόνους τῆς καὶ τὰ γεννήματά της καὶ τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος καὶ τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου καὶ τὰς περιόδους τῆς σελήνης καὶ τὴν χορείαν τῶν ἄστρον καὶ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν ἀνοιξιν καὶ τὴν γεωργικὴν τέχνην καὶ τὴν χρησιμότητα τῶν ὀργάνων καὶ τὸ πλῆθος ἄλλων τεχνῶν. Διότι, ἐὰν ὅλα αὐτὰ δὲν βοηθήσουν, δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ καρποὶ νὰ μεγα-

τελεσφορηθῆναι, οὔτε εἰς ἀκμὴν ἔλθειν. Ὅταν οὖν εἴπῃ οἷον καὶ σῖνον καὶ ἔλαιον, δίδωσι τῷ σοφῷ ἀφορμὴν καὶ ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν νοεῖν, πέλαιος ἀναπειάσας τῆς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς γαινομένης τοῦ Θεοῦ προνοίας.

5 10. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δημηγορῶν πού, καὶ περὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλεγόμενος, ἐντεῦθεν ἐκίνει τὸν λόγον, λέγων «Διδούς ὑετούς καὶ καιρούς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν». Ἐπειδὴ δὲ ἀπερριπτός ἐστιν ὁ προφήτης, παρεῖς ἅπαντα τὰ ἄλλα εἰπεῖν, ὁπώ-
 10 ρας, ἀκροόδουα, γένη φυτῶν, γένη σπερματίων, γένη βοτανῶν, λειψίωνων ἀγαθῶν, παραδείσων, καὶ ὅσα ἄλλα ἐστί, τὰ συγκεκι- κά τίθησι, τὰ καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀναγκαῖα, ἀπὸ τούτων κάκεινα ποιῶν κατὰδῆλα. Ἄπερ οὐδὲ ἀπλῶς ἡμῶν δίδωσιν, ἀλλὰ μετὰ πλήθους, καὶ καθ' ἕκαστον ἐπιαντόν. Εἰ δέ ποτε καὶ
 15 σισιέλλει, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὴν πρόνοιαν ἑαυτοῦ δείκνυσιν, ἀφυπνίζων τὴν ραθυμίαν τῶν πολλῶν, καὶ διεγείρων αὐτοὺς πρὸς τὸ ἐπιζητῆσαι παρ' αὐτοῦ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ. Εἰ δέ τινες λέγοιεν, ὅτι οὐ τοῦ Θεοῦ τὸ δίδόναι ὑετόν, ἀλλὰ τῶν εἰδώλων, ἐρώμεθα αὐτούς, πόθεν τοῦτο δῆλον; Ὅτι οἱ ποιηταί, φησίν,
 20 εἰρήκασι, ὅτι Ζεὺς ἐστιν ὁ ὕψω. Ἄλλ' οὔτοι αὐτοὶ εἰρήκασι, ὅτι καὶ μοιχός ἐστι, καὶ παίδων φθορεὺς, καὶ πατραλοίας, καὶ ἕτερα τούτων οὐκ ἐλάττονα ἐγκλήματα. Ἄλλ' οὐκ ἔστι, φησίν, ἀληθῆ. Οὐκοῦν οὐδὲ τὸ ὕειν. Εἰ γὰρ τοῦτο δέχη, κάκεινά σε ἀνάγκη δέξασθαι· εἰ δὲ ἐκεῖνα ἐκδόλλεις, καὶ τοῦτο
 25 μετ' ἐκείνων. Ἡμεῖς γὰρ ἐπειδὴν παρεχόμεθα μάρτυρας τῆς τοῦ Θεοῦ δυναμείας, πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, δεχόμεθα. Οὐκοῦν ἀνάγκη σε καὶ μοιχὸν αὐτὸν καταδέξα-

λώσουν καὶ νὰ ώριμάσουν. Ὅταν λοιπὸν λέγη σῖτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, δίδει εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους νὰ κατανοῇ τὸ πᾶν, ἀπλῶνων ἐμπρὸς τοῦ τὸ πέλαγος τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ποῦ φανερώνεται εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

10. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος κηρύσσει κάπου καὶ ὁμιλῶν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ ἐδῶ ἤρχιζε τὸν λόγον του, λέγων· «Δίδων βροχὴν καὶ καρποφόρους ἐποχὰς καὶ γεμίζων τὰς καρδίας μας μὲ τροφὴν καὶ εὐφροσύνην»³⁴. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ προφήτης εἶναι ἀπλοϊκός, ἀφοῦ παρέλειψε ν' ἀναφέρῃ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὀπωρικά, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, τὰ εἶδη τῶν φυτῶν, τὰ εἶδη τῶν σπερμάτων, τὰ εἶδη τῶν χορτῶν, τῶν λειβαδιῶν, τῶν λουλουδιῶν, τῶν κήπων καὶ ὅσα ἄλλα ὑπάρχουν, ἀναφέρει ἐκεῖνα ποῦ περικλείουν τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν μας καὶ ἀπὸ αὐτὰ κάμνει καὶ ἐκεῖνα φανερά. Ὅλα αὐτὰ ὄχι μόνον ἀπλῶς μᾶς τὰ δίδει, ἀλλὰ μὲ ἀφθονίαν καὶ κάθε χρόνον. Ἐὰν δὲ κάποτε τὰ περιορίζῃ καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν δείχνει τὴν πρόνοιάν του, ἀφυπνίζων τὴν ἀδιαφορίαν τῶν πολλῶν καὶ διεγείρων αὐτοὺς νὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτὸν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἤθελον εἰπεῖ, ὅτι δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ δίδῃ τὴν βροχὴν, ἀλλὰ τῶν εἰδώλων, θὰ ἐρωτήσωμεν αὐτοὺς, ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερόν; Διότι, λέγει, οἱ ποιηταὶ εἶπαν ὅτι ὁ Ζεὺς δίδει τὴν βροχὴν. Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν εἰπεῖ, ὅτι καὶ μοιχός εἶναι καὶ διαφθορεὺς παιδιῶν καὶ πατροκτόνος καὶ ὑπεύθυνος πολλῶν ἄλλων, μεγαλυτέρων ἀπὸ αὐτὰ, ἐγκλημάτων. Ἄλλὰ, λέγει, δὲν εἶναι ἀληθινά. Τότε λοιπὸν δὲν εἶναι ἀλήθεια οὔτε καὶ τὸ ὅτι δίδει τὴν βροχὴν. Διότι, ἐὰν δέχεσαι αὐτὸ, εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ δεχθῆς καὶ ἐκεῖνα· ἐὰν ὅμως ἀπορρίπτῃς ἐκεῖνα, πρέπει καὶ αὐτὸ ν' ἀπορρίψῃς μαζὶ μὲ ἐκεῖνα. Καθ' ὅσον ἡμεῖς, ὅταν παρουσιάζωμεν μάρτυρας τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, δεχόμεθα ὅλα τὰ λεγόμενα αὐτῶν περὶ αὐτοῦ. Ἐπομένως εἶσαι ὑποχρεωμένος καὶ μοιχὸν νὰ τὸν

σθαι καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκ τούτου μαρτυρεῖν, ὅτι πόρρω θείας δυνάμεως τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα, καὶ οὐκ ἂν εἴη Θεὸς ὁ τοιοῦτος. Ἄλλ' ὁ μῦθος αὐτὸς ἑαυτῷ περιπίπτει, καὶ τὸ ψεῦδος ὑφ' ἑαυτοῦ ἐλέγχεται, καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν τοῦτο καταδέξασθαι, καὶ καθόλου τοὺς ποιητὰς ἐκβάλλει. Ὅτι δὲ ἐκβληθέντων ἐκείνων, πάντα οἰχθήσεται τὰ ὑμέτερα, δηλον. Καὶ γὰρ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐκείνοι εὐρήκασιν, καὶ ἐπέθηκον ὃ καὶ τις τῶν παρ' ὑμῖν φιλοσόφων εἶρηκεν. Εἰ δὲ ἀφείς ἐκείνους, ἐπὶ τίς ἀλληγορίας δρώμοις, ἐκεῖνό σε ἐρήσομαι τί ποτέ ἐστιν ὁ Ζεὺς; Ἡ Ζέουσα, φησὶν, οὐσία καὶ τὸ ὑπὲρ τὸν ἀέρα μέρος, καὶ ὁ αἰθέρα καλοῦσι, παρὰ τὸ ζέον καὶ καῖον. Οὐκοῦν οὐκ ἔστι λογικὴ τις οὐσία καὶ διακριτικὴ, ἀλλ' ἄλογος. Ὅτι γὰρ ἡ τοῦ ἀέρος φύσις οὔτε λόγον ἔχει, οὔτε λογισμὸν, παντί που δηλὸν ἐστι.

15 καὶ πᾶς τοῦτο οἶδε, κἂν λίθων ἀναισθητότερός τις ᾗ. Ὡστε ἀνήρηται τέως ὁ Ζεὺς, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἠφάνισται. Εἰ γὰρ ἄηρ ἐστιν ὁ Ζεὺς, ὁ δὲ ἄηρ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ εἰρήκαμεν, κἂν τεῦθεν ὁ μῦθος οἰχθήσεται. Εἰ δὲ ἄηρ, οὔτε πατὴρ ἐγένετό τινος, οὔτε ἔτεκέ τινα οὐσίαν, οἷαν ἀναπλάττουσι τὸν ἥλιον, ὃν

20 καὶ Ἀπόλλωνα καλοῦσι, καὶ υἱὸν αὐτοῦ λέγουσιν εἶναι οὔτε γὰρ ἥλιος λογισμὸν τινα ἔχει, οὔτε διάνοιαν καὶ νοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ φυσικόν ἐστιν ἔργον, ἀγόμενον καὶ περιφερόμενον τῷ νόμῳ, ᾧ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἔταξεν ὁ Θεός. Ἄλλως δὲ οὐδὲ τὸ ὕειν τοῦ αἰθέρος ἐστίν, ἀλλὰ τῶν νεφελῶν δεχομένων

25 τὸ ὕδωρ ἢ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἢ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν φερομένων, καθάπερ οἱ προσφηταὶ φασιν. Εἰ

δεχθῆς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πού λέγονται ἀπὸ αὐτοὺς περὶ αὐτοῦ καὶ νὰ μαθαίνης ἀπὸ αὐτό, ὅτι τὰ παρόμοια ἐγκλήματα δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν θεϊὰν δύναμιν καὶ ὅτι δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι θεὸς ἓνας τέτοιος. Ἄλλ' ὁ μῦθος αὐτὸς πίπτει ἀπὸ μόνος του καὶ τὸ ψέμα ἀποδεικνύεται ἀπὸ μόνον του, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέλωμεν ἡμεῖς νὰ τὸ φανερώσωμεν καὶ ἀπορρίπτει ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς ποιητάς. Τὸ ὅτι δέ, ἐὰν ἀπορριφθοῦν ἐκεῖνοι, ὅλα τὰ ἰδικὰ σας ἐξαφανίζονται, εἶναι ὀλοφάνερον. Καθ' ὅσον τὰ ὀνόματα αὐτῶν τὰ εὐρήκαν ἐκεῖνοι καὶ τὰ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς, πρᾶγμα πού εἶπε καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους σας. Ἐὰν ὅμως ἀφήσης ἐκεῖνους καὶ καταφύγης εἰς τὰς ἀλληγορικὰς ἐρμηνείας, ἐκεῖνο θὰ σὲ ἐρωτήσω· τί τέλος πάντων εἶναι ὁ Ζεὺς; Εἶναι, λέγει. ἡ θερμὴ οὐσία καὶ τὸ μέρος ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀέρα, πού τὸ ὀνομάζουν αἰθέρα, ἂν καὶ εἶναι θερμὸν καὶ καίει. Ἐπομένως δὲν εἶναι κάποια λογικὴ οὐσία καὶ διακριτικὴ, ἀλλ' εἶναι ἄλογος. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ φύσις τοῦ ἀέρος δὲν ἔχει οὔτε λόγον οὔτε λογισμόν, εἶναι εἰς τὸν καθένα ὀλοφάνερον καὶ ὁ καθένας τὸ γνωρίζει, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι πιὸ ἀναίσθητος καὶ ἀπὸ τοὺς λίθους. Ὡστε ἔχει πεθάνει πλέον ὁ Ζεὺς καὶ ἐξηφανίσθη ἡ οὐσία του. Διότι, ἐὰν ὁ Ζεὺς εἶναι ἀέρας, ὁ δὲ ἀέρας εἶναι αὐτό πού ἀνεφέραμεν, καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὁ μῦθος ἀπορρίπτεται. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀέρας, οὔτε πατέρας ἔγινε κανενός, οὔτε ἐγέννησε κάποιαν οὐσίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναπλάθουν τὸν ἥλιον καὶ τὸν ὁποῖον ὀνομάζουν Ἀπόλλωνα καὶ λέγουν ὅτι εἶναι υἱὸς αὐτοῦ· οὔτε ὁ ἥλιος βέβαια ἔχει κάποιον λογισμόν, οὔτε διάνοιαν καὶ νοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι φυσικὸν φαινόμενον πού λειτουργεῖ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὤρισεν εἰς αὐτόν ὁ Θεός. Ἄλλωστε δὲ οὔτε ἡ βροχὴ εἶναι ἔργον τοῦ αἰθέρος, ἀλλὰ τῶν νεφελῶν, πού δέχονται τὸ ὕδωρ εἴτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἴτε ἀπὸ τὰ ὕδατα πού ὑπάρχουν καὶ κινοῦνται ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς λέγουν

δὲ ἀπιστεῖς τοῖς προφηταῖς, σημεῖα φανερά καὶ δῆλα παρε-
 χόμεθα, ἃ μάλιστα δείκνυσιν αὐτοὺς θεοπνεύσιους γενομένους,
 καὶ οὐδὲν οἰκοθεν διαλεχθέντας ἡμῖν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς θείας ἐ-
 κείνης καὶ ὑπερουρανίου χάριτος ἐμπνευσθέντας. Πάντα γὰρ
 5 τὰ ἐπ' αὐτῶν εἰρημένα τέλος ἔχει καὶ πάντα πρὸς τὴν τῶν
 πραγμάτων ἀλήθειαν ἐξέβη, ἅν τε τὰ παλαιά, ἅν τε τὰ καινὰ
 βούλει μεταχειρίζειν. Τὰ τε γὰρ περὶ Ἰουδαίων εἰρημένα
 τοῖς προφηταῖς ἅπαντα τέλος ἔλασεν, ὧν καὶ ἡ ἔκθρασις ἅπασι
 δῆλη γέγονε· τὰ τε περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Καινῇ, ἃ μάλιστα
 10 δείκνυσιν θεῖαν ἐκατέραν οὖσαν τὴν Γραφήν. Εἰ δὲ θεία,
 καὶ τὰ ἐν αὐτῇ περὶ Θεοῦ εἰρημένα ἀληθῆ πάντα.

Μὴ τοίνυν ἀμφίβαλλε περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἀλλὰ
 θαύμαζε αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, ὅτι καίτοι πονηρῶν ὄντων καὶ
 ἀγαθῶν, τὴν οἰκουμένην καὶ τὸν ἥλιον πᾶσιν ἀνῆκε, καὶ τοὺς
 15 ὑετοὺς δίδωσιν. Εἰ δέ τις ἀφίησιν εἶναι ἐν πτωχείᾳ καὶ
 πενίᾳ, διορθῶν αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἀφίησι, φιλοσοφώτεραν τὴν
 γνώμην ἐργαζόμενος. Ἴστε γάρ, ἴστε σαφῶς, ὅτι ὁ μὲν πλοῦ-
 τος τοῖς μὴ προσέχουσι πονηρίας ἐστὶν ὑπηρετής, ἡ δὲ πενία
 φιλοσοφίας ἐστὶ μήτηρ· καὶ ταῦτα δείκνυσιν καθ' ἑκάστην ἡμέ-
 20 ραν τὰ πράγματα. Πόσοι τῶν πενήτων τῶν πλουτιούτων εἰσι
 συνετώτεροί τε καὶ φιλοσοφώτεροι, καὶ τὰ σώματα ὑγιεινότε-
 ροι, πενίας αὐτοῖς κατὰ τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν διορθουμέ-
 νης; Ἐν εἰρήρῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω. Ὅτι
 σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατόχισιάς με». Ἴδου καὶ
 25 ἄλλο προνοίας εἶδος οὐ μικρὸν, τὸ εἰρήνης ἀπολαβεῖν τοὺς
 ἀνακειμένους Θεῷ. «Εἰρήρῃ γὰρ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου,

καὶ οἱ προφήται. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύῃς τοὺς προφήτας, σοῦ δίδομεν ἀποδείξεις καθαρὰς καὶ φανεράς, πού κατ' ἐξοχὴν ἀποδεικνύουν ὅτι αὐτοὶ ἦσαν θεόπνευστοι, καὶ ὅτι τίποτε δὲν εἶπαν ἀπὸ μόνοι των, ἀλλ' ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὴν θεῖαν ἐκείνην καὶ ὑπερϋράνιον χάριν. Διότι ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ αὐτοὺς ἐξεπληρώθησαν καὶ ὅλα ἐπαληθεύθησαν εἰς τὴν πρᾶξιν, εἴτε θέλεις ν' ἀναφέρῃς τὰ παλαιὰ εἴτε τὰ νέα. Καὶ πράγματι τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τοὺς προφήτας διὰ τοὺς Ἰουδαίους ὅλα ἐξεπληρώθησαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμά των ὑπῆρξε φανερόν εἰς ὅλους. Καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, τὰ ὅποια πρὸ πάντων φανερῶνουν ὅτι ἦτο θεία ἢ κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο Γραφάς. Ἐὰν δὲ εἶναι θεία, τότε καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς αὐτὴν διὰ τὸν Θεὸν εἶναι ὅλα ἀληθῆ.

Μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπὸν διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θαύμαζε τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ, διότι ἂν καὶ εἴμεθα κακοὶ καὶ καλοὶ, ἔδωσεν εἰς ὅλους τὴν γῆν καὶ τὸν ἥλιον καὶ εἰς ὅλους δίδει καὶ τὰς βροχάς. Ἐὰν δὲ μερικοὺς τοὺς ἀφήνει νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν καὶ τὴν ἀνέχειαν, τοὺς ἀφήνει διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ψυχὴν των καὶ νὰ κάμῃ πρὸ εὐσεβῆ τὴν διάθεσίν των. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε πολὺ καλὰ, ὅτι ὁ μὲν πλοῦτος εἶναι ὑπερέτης τῆς κακίας εἰς ἐκείνους πού δὲν εἶναι προσεκτικοί, ἢ δὲ φτώχεια εἶναι μητέρα τῆς εὐσεβείας· καὶ αὐτὰ τὰ δείχνουν καθημερινὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Πόσοι ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς δὲν εἶναι καὶ συνετώτεροι καὶ εὐσεβέστεροι ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ ἔχουν πρὸ ὑγιῆ σώματα, ἐπειδὴ ἡ φτώχεια διορθώνει καὶ τὸ σῶμα των καὶ τὴν ψυχὴν των; «Γεμᾶτος ἀπὸ εἰρήνην θὰ κοιμηθῶ καὶ θὰ βυθισθῶ εἰς βαθὺν ὕπνον, διότι σύ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι μόνος μου, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατοικῶ γεμᾶτος ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Νὰ καὶ ἓνα ἄλλο ὄχι μικρὸν εἶδος προνοίας, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἀπολαμβάνουν εἰρήνην ἐκεῖνοι πού στηρίζονται εἰς τὸν Θεόν. Διότι εἰρήνη κυριαρχεῖ εἰς τὴν ψυχὴν

καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον». Οὐδὲν γὰρ οὕτως εἰρήνην
 ποιεῖν εἴωθεν, ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ γυνῶσις, καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κτιῆ-
 σις, τὸν ἔνδοθεν τῶν παιδῶν ἐξοικίζουσα πόλεμον, καὶ οὐκ
 ἀφιεῖσα αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν διαστasiaζεῖν τὸν ἄνθρωπον. Ὡς
 5 εἶγε μὴ ταύτης ἀπολαύοι τῆς εἰρήνης, κἄν ἐν βαθυτάτῃ εἰρήνῃ
 ἢ ἔξωθεν, κἄν μηδεὶς πολέμιος αὐτὸν βάλλῃ, τῶν ὑπὸ τῆς
 οἰκουμένης πολεμουμένων πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος.

11. Οὐ γὰρ οὕτω Σκύθαι, οὐδὲ Θοῤᾶκες, οὐ Σαυρομάται,
 καὶ Ἰνδοὶ καὶ Μαῦροὶ, καὶ ὅσα ἄγρια ἔθνη πολεμεῖν εἰώθα-
 10 σιν, ὡς λογισμὸς ἀτοπώτατος ἐνδομυχῶν τῇ ψυχῇ, καὶ ἐπιθυ-
 μία ἀκόλαστος, καὶ χρημάτων ἔρως, καὶ δυναστείας πόθος,
 καὶ τῶν διωτικῶν πραγμάτων ἡ προσπάθεια. Καὶ εἰκότως
 ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔξωθεν ὁ πόλεμος, αὕτη δὲ ἔνδον ἐστὶν ἡ
 μάχη. Ὅτι δὲ τὰ ἔνδοθεν τιτιόμενα τῶν ἔξωθεν προσβαλλόν-
 15 των ἐστὶ χαλεπώτερον, καὶ μᾶλλον διαφθείρειν εἴωθε, τοῦτο
 ἐπὶ πάντων ἐστὶν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ καὶ ζῦλον φέβειν σκόληξ
 ἔνδον τιτιόμενος μᾶλλον διαφθείρει, καὶ σῶματος δύναμιν καὶ
 ὑγείαν τῶν ἔξωθεν φερομένων τὰ ἔνδοθεν θλασιάνοντα νοσή-
 20 ματα μειζρόνως λυμαίνεται καὶ πόλεις οὐκ οὕτως οἱ ἔξωθεν
 πολέμιοι, ὡς οἱ ἐμφύλιοι καταλύουσιν· οὕτω δὲ καὶ ψυχὴν
 οὐκ οὕτω τὰ ἔξωθεν προσιόντα μηχανήματα, ὡς τὰ ἔνδοθεν
 τιτιόμενα νοσήματα λυμαίνεσθαι πέφυκεν. Ἀλλ' ἐάν τις τὸν
 φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχων, μετὰ ἀκριθείας τοῦτον καταλύσῃ τὸν
 25 κεῖνα τῶν ἀτόπων λογισμῶν ἀποπνίξας, μὴ ἐμψωλεύειν παρὰ

ἐκείνων πού ἀγαποῦν τὰς ἐντολάς σου καὶ κανένα δὲν ὑπάρχει πρόσκομμα εἰς αὐτούς»⁹⁹. Πράγματι, τίποτε συνήθως δὲν εἰρηνεύει τόσο πολὺ τὴν ψυχὴν μας, ὅσον ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς ἀρετῆς, πού διώχνει ἀπὸ μέσα μας τὸν πόλεμον τῶν παθῶν καὶ δὲν ἀφήνει τὸν ἄνθρωπον νὰ συγκρούεται μὲ τὸν ἑαυτόν του. Διότι, ἐὰν δὲν ἀπολαμβάνη αὐτὴν τὴν εἰρήνην, καὶ ἂν ἀκόμη ἐξωτερικὰ ὑπάρχη βαθυτάτη εἰρήνη, καὶ ἂν ἀκόμη κανένας ἐχθρὸς δὲν τὸν πολεμῇ, εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πού πολεμοῦνται ἀπὸ τὴν οἰκουμένην.

11. Πράγματι δὲν εἶναι τόσο σκληροὶ οἱ πόλεμοι πού κάνουν οἱ Σκύθαι, οὔτε οἱ Θράκες, οὔτε οἱ Σαυρομάται, οἱ Ἴνδοι καὶ οἱ Μαῦροι καὶ ὅσα ἄλλα ἄγρια ἔθνη συνηθίζουν νὰ πολεμοῦν, ὅσον μία παράλογος σκέψις πού φωλιάζει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιθυμία ἀκόλαστος καὶ ἔρωσ χρημάτων καὶ πόθος δι' ἐξουσίαν καὶ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων. Καὶ πολὺ εὐλογα' διότι ἐκεῖνος μὲν εἶναι ἐξωτερικὸς πόλεμος, ἐνῶ αὐτὴ ἡ μάχη εἶναι ἐσωτερικὴ. Τὸ ὅτι δὲ τὰ ὅσα γεννῶνται μέσα μας εἶναι φοβερώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς προστάζουν ἀπὸ ἔξω καὶ μᾶς καταστρέφουν συνήθως περισσότερο, αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἰδοῦμεν παντοῦ. Καθ' ὅσον καὶ τὸ ξύλον τὸ καταστρέφει περισσότερο τὸ σκουλήκι πού γεννᾶται μέσα του, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ σώματος καὶ τὴν ὑγείαν τὴν καταστρέφουν περισσότερο τὰ νοσήματα πού βλαστάνουν μέσα μας ἀπὸ ἐκεῖνα πού προκαλοῦνται ἀπὸ ἐξωτερικὰ αἰτία' καὶ τὰς πόλεις δὲν τὰς καταστρέφουν τόσο οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι, ὅσον οἱ ἐμφύλιοι· ἔτσι λοιπὸν καὶ τὴν ψυχὴν δὲν τὴν καταστρέφουν συνήθως τόσο πολὺ τὰ ἀπὸ ἔξω προσβάλλοντα αὐτὴν τεχνάσματα καὶ δόλοι, ὅσον τὰ νοσήματα πού γεννῶνται ἀπὸ μέσα. Ἄλλ' ἐὰν κανεὶς, ἔχων τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καταπαύσῃ αὐτὸν τὸν πόλεμον τελείως καὶ ἀποκοιμήσῃ τὰ πάθη, καί, ἀφοῦ καταπνίξῃ τὰ ποικίλα ἐκεῖνα θηρία τῶν παραλόγων λογι-

σχευάση, οἷτος καθαρωτάτης καὶ βαθητάτης ἀπολαύσεται εἰ-
 ρήρης. Ταύτην τὴν εἰρήρην ἐλθὼν ὁ Χριστὸς ἐχαρίσαστο ταύ-
 την καὶ ὁ Παῦλος τοῖς πιστοῖς ἐπηύχαιο, καθ' ἐκάστην ἐπι-
 σιολὴν λέγων· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήρη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡ-
 5 μῶν»· ὁ γὰρ τὴν εἰρήρην ταύτην ἔχων, οὐ μόνον βάροβαρον
 καὶ πολέμιον. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον δέδοικεν· ἀλλὰ
 πάσης τῆς τῶν δαιμόνων ἡ ἀλλαγος καταγελᾶ, καὶ πάντων
 ἀνθρώπων ἐστὶν εὐθυμότερος, οὐ περίᾳ πιεζόμενος, οὐ νόσση
 καὶ ἀρρωστίᾳ βαρούμενος, οὐκ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀνθρωπίνων
 10 τῶν ἀδοκίμως προσπιπτότων θορυβούμενος, διὰ τὸ τὴν ψυ-
 χὴν, τὴν δυναμένην ταῦτα μετὰ ἀκριθείας διαθεῖναι καὶ εὐ-
 κολίας ἀπάσης, ἐρρωμένην καὶ ὑγιαίνουσαν ἔχειν. Καὶ ἵνα
 μάθητε ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές· ἔστω τις θάσκαρος, καὶ μη-
 δεῖς αὐτῷ πολεμεῖτω τί τὸ ὄφελος; Αὐτὸς γὰρ ἐαυτῷ πολεμεῖ,
 15 παντὸς ξίφους ὀξυτέρους καθ' ἐαυτοῦ θήγων λογιμοῦς, πᾶσι
 τοῖς ὀρωμένοις προσπιαίων, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἐντυγγα-
 νότων ἀνθρώπων τιρώσκων ἐαυτόν, καὶ πρὸς οὐδένα ἡδέως
 ἔχων, ἀλλὰ κοινὸς πολεμῖος πάντας ὄρων. Τί οὖν ὄφελος
 τῆς ἔξωθεν εἰρήρης τοῦτω, ὅταν αὐτὸς λυσοῶν καὶ μαινώμε-
 20 νος, καὶ κοινὸς τῆς ἡύσεως ὄν ἐχθρός, περιέρχεται τοσοῦ-
 τον ἔνδοθεν ἡ ἔρων πόλεμον, καὶ μωρία τόξα καὶ θέλη, μάλ-
 λον δὲ μωριοὺς θανάτους εὐχόμενος, ἢ ἰδεῖν τινα τῶν ὁμο-
 γενῶν εὐδοκιμοῦντα καὶ εὐημερίας ἀπολαύοντα; Πάλιν ἕτε-
 ρος ὑπὸ χρημάτων ἐπιθυμίας κατεχόμενος, μωρίους πολέμους
 25 καὶ μάχας καὶ στάσεις εἰς τὴν ἐαυτοῦ συνάγει ψυχὴν, καὶ ἐν
 θορυβῷ καὶ ταραχῇ ὄν, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεῦσαι δύναται.

Ἄλλ' οὐχ ὁ τοῦτων ἀπρηλλαγμένος τῶν παθῶν οὕτω διά-

σμῶν, τὰ κάνει νὰ μὴ φωλιάζουν μέσα του, αὐτὸς θὰ ἀπολαύσῃ πάρα πολὺ καθαρὰν καὶ πολὺ βαθεῖαν εἰρήνην. Αὐτὴν τὴν εἰρήνην μας ἐχάρισεν ὁ Χριστὸς ὅταν ἦλθεν, αὐτὴν ἤρχετο καὶ ὁ Παῦλος εἰς τοὺς πιστοὺς καθημερινά, λέγων· «Ἄς ἔχετε τὴν χάριν καὶ τὴν εἰρήνην ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα μας»¹⁰, διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ὄχι μόνον βάρβαρον καὶ ἐχθρὸν του δὲν φοβεῖται, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν ἴδιον τὸν διάβολον, περιγελᾷ ὅλην τὴν φάλαγγα τῶν δαιμόνων καὶ εἶναι πιὸ εὐθυμος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ καταπιέζεται ἀπὸ τὴν πτώχειαν, οὔτε νὰ κάμπτεται ἀπὸ νόσον καὶ ἀρρώστιαν, οὔτε νὰ θορυβῆται ἀπὸ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ποὺ ἀπροσδόκητα τὸν εὐρίσκουν, διότι ἔχει ψυχὴν δυνατὴν καὶ πολὺ ὑγιῆ, ποὺ ἔμπορεῖ αὐτὰ νὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ μὲ εὐκολίαν καὶ πολὺ ἀποτελεσματικά. Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει κάποιος φθονερός καὶ ὅτι δὲν τὸν πολεμεῖ κανεὶς· ποῖο τὸ ὄφελος; Διότι ὁ ἴδιος πολεμεῖ τὸν ἑαυτὸν του, θέτων μέσα του λογισμοὺς πιὸ κοπτεροὺς ἀπὸ ὁποιοδήποτε Ζήφος, ἐρχόμενος εἰς σύγκρουσιν μὲ ὅλα ὅσα βλέπει, πληγῶνων τὸν ἑαυτὸν του μὲ ὁποιονδήποτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συναντᾷ καὶ κανένα δὲν συμπαθεῖ, ἀλλ' ὅλους τοὺς βλέπει ὡσάν κοινούς ἐχθρούς. Εἰς τί λοιπὸν ὠφελεῖται αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν εἰρήνην, ὅταν ὁ ἴδιος περιφέρεται ὡσάν λυσσασμένος καὶ μανιακὸς καὶ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔχων μέσα του τόσον μεγάλον πόλεμον καὶ εὐχόμενος νὰ δεχθῆ ἀμέτρητα τόξα καὶ βέλη ἢ καλύτερα ἀμετρήτους θανάτους, παρὰ νὰ ἰδῆ κάποιον συνάνθρωπόν του νὰ προκόπη καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ εὐημερίας; Ἄλλος πάλιν κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, συγκεντρῶνων μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του ἀπείρους πολέμους καὶ μάχας καὶ ἐπαναστάσεις, καὶ εὐρισκόμενος μέσα εἰς τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν ταραχὴν, δὲν ἔμπορεῖ οὔτε πρὸς στιγμὴν νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἄλλ' αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπ' αὐτὰ τὰ πά-

κείται, ἀλλ' ἐν γαλήνῳ κάθηται λιμένι, ἐντροφῶν τῇ φιλοσο-
 φία, καὶ οὐδεμία ὑπομέμων ἀηδίαν τοιαύτην. Αὐτὸ δὴ καὶ
 ταύτης ἀπολαύων τῆς προνοίας ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Ἐν εἰ-
 ρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι, καὶ ὑπνώσω», δηλῶν, δι τῷ
 5 μὴ ταύτην ἔχοντι τὴν εἰρήνην οὐδὲ ὁ κοινὸς λιμὴν ἅπας ἀνέω-
 κται, ἀλλὰ καὶ οὗτος προσκέχεται, ὁ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς νυ-
 κτός. Τὰ γὰρ πάθη ταῦτα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς γύσεως ἄδειαν
 διδομένην διαφθείρει, ἐτέρα τυραννίδι χαλεπωτέρα τοῦ ὕπνου
 τὴν τυραννίδα παντελῶς παρωδούμενα. Οἱ γὰρ φθοροὶ καὶ
 10 βάσκανοι καὶ πλεονέκται καὶ ἄρπαγες τοῦτον τὸν πόλεμον παρ-
 ταχοῦ περιφέροντες, καὶ τοὺς πολεμίους ἔνδον ἔχοντες ἐγκα-
 θημένους, ὅπουλεο ἂν ἀπέλθωσι, φρεῖν οὐ δύναται τὴν μά-
 χην, ἀλλὰ κἄν οἴκοι μένωσι, κἄν ἐπὶ κλίνης κέωνται, νέφη
 βελῶν, καὶ θορόβους κυμάτων δισαιοτέρους, καὶ σφαγὰς καὶ
 15 κραυγὰς καὶ οἰμωγὰς καὶ ἕτερα πολλῶ τῶν ἐν τοῖς πολεμίοις
 συμβαινόντων χαλεπώτερα ὑπομένουσιν. Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος
 οὔτως, ἀλλὰ καὶ ἐργηγορῶς τρυφᾷ, καὶ ἐν καιρῷ τῆς νυκτός
 μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὸν ὕπνον δέχεται.

Τί δέ εἰσι, «Ἐπὶ τὸ αὐτό»; Συνηγμένος πρὸς ἑμαυτόν,
 20 φησί, συνεισοραμμένος, οὐ σχιζόμενος εἰς μορίας φροντίδας,
 οὐδὲ τὰ τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος μεριμνῶν, οὐδὲ εἰς τὴν
 οἰκουμένην διατεμνόμενος ταῖς φροντίσιν· ἀλλὰ τὰ ἑμαυτοῦ
 λογιζόμενος, καὶ τὰ ἑμοὶ διαφέροντα, καὶ ἃ μάλιστα εἰσι
 ἀνθρώπων προσήκοντα· «Ὅτι σύ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι

θη δὲν ζῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ κάθεται εἰς γαλήνιον λιμάνι, νοιώθων εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ ζωὴν του καὶ δὲν νοιώθει καμμίαν τέτοιαν ἀηδίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ ἀπελάμβανεν αὐτῆς τῆς προνοίας, ἔλεγεν· «Μὲ εἰρήνην θὰ κοιμηθῶ καὶ θὰ χορτάσω ὕπνον», διὰ νὰ δείξη, ὅτι εἰς αὐτὸν ποῦ δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ὄχι μόνον δὲν εἶναι τελείως ἀνοικτὸν αὐτὸ τὸ κοινὸν λιμάνι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἔχει φραχθῆ, δηλαδὴ τὸ λιμάνι τοῦ ὕπνου καὶ τῆς νυκτός. Διότι αὐτὰ τὰ πάθη καταστρέφουν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ποῦ παρέχεται ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀπομακρύνοντα τελείως μὲ ἄλλην χειροτέραν τυραννίδα τὴν τυραννίδα τοῦ ὕπνου. Καθ' ὅσον οἱ φθονεροὶ καὶ ζηλότυποι καὶ οἱ πλεονέκται καὶ οἱ ἄρπαγες, μεταφέροντες παντοῦ αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ ἔχοντες ἐγκατεστημένους μέσα των τοὺς ἐχθροὺς ὅπου καὶ ἂν μεταβοῦν δὲν ἠμποροῦν ν' ἀποφύγουν τὴν μάχην, ἀλλ' εἴτε μένουν εἰς τὴν οἰκίαν των, εἴτε κοιμῶνται εἰς τὸ κρεββάτι των, ὑποφέρουν ἀπὸ σύννεφα βελῶν, καὶ ἀπὸ θορύβους πιὸ ἀγρίους καὶ ἀπὸ τὰ κύματα, ἀπὸ σφαγὰς καὶ κραυγὰς καὶ θρήνους καὶ πολλὰ ἄλλα χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ συμβαίνουν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἐχθροὺς. Ὅμως δὲν ζῆ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ δίκαιος, ἀλλὰ νοιώθει εὐχαρίστησιν ὅταν εἶναι εὐπνιος, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός δέχεται τὸν ὕπνον μὲ πολλὴν ἡδονήν.

Τί σημαίνει δέ, «Ἐπὶ τὸ αὐτό»; Θὰ εἶμαι, λέγει, συγκεντρωμένος εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, θὰ ἔχω ἐστραμμένην τὴν προσοχήν μου εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, χωρὶς νὰ διχάζωμαι ἐπὸ τὰς ἀμετρήτους φροντίδας, οὔτε νὰ φροντίζω διὰ τὰ προβλήματα τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου, καὶ οὔτε νὰ ξεσχίζωμαι μέσα εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὰς φροντίδας, ἀλλὰ σκεπτόμενος τὰς ὑποθέσεις μου καὶ ἐκεῖνα ποῦ μὲ ἐνδιαφέρουν καὶ μάλιστα ἐκεῖνα ποῦ πρέπουν εἰς τὸν ἄνθρωπον· «Διότι σὺ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου κάτω ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατοικῶ γεμᾶ-

κατώκισιάς με». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι τῆ τῶν μελλόντων ἐλπίδι καὶ τῆ προσδοκίᾳ τῆ εἰς σὲ πάντα μου τὰ πάθη κατέσπειλα. Καθάπερ καὶ Παῦλός φησι «Τὸ γὰρ παραντίκα ἐλαφρόν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον

5 θάρους δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοπούριων ἡμῶν τὰ βλέπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλέπόμενα». Οὐ γὰρ ἐστὶν οὐδὲν φορτικὸν πρᾶγμα, ὃ μὴ γίνεται ῥᾶσιον τῆ ἐλπίδι τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς κατὰ Θεόν. Διὰ τοῦτο φησιν «Ἐπ' ἐλπίδι κατώκισιάς με». Καὶ τὸ «Κατὰ μόνας» δὲ οὐ μικρὰ διδασκαλίας ἀρετή.

10 12. Τί δέ ἐστι, «Κατὰ μόνας»; Τῶν πονηρῶν χωρὶς. Τὴν γὰρ εἰρήνην ταύτην κατώρθωσα, φησί, πρὸς σέ, καὶ κατὰ μόνας οἰκῶ φεύγων τοὺς διεφθαρμένους. Καὶ μάλα εἰκότως. Καθάπερ γὰρ σώματα πολλάκις ἀπὸ τῆς τῶν ἀέρων τῶν διεφθαρμένων λύμης ἀπόλλυνται, οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ πολλάκις

15 ἐδέξατο θλάβην ἀπὸ τῆς τῶν πονηρῶν συνουσίας· καὶ καθάπερ ὀφθαλμὸς ὑγιαίνων, ὅταν νοσοῦντι ἴδῃ, πληττεται, καὶ ὁ φῶρος ἐμπελιγομένος, μεταδίδωσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν, οὕτω δὴ συμβαίνει πολλάκις καὶ ἐπὶ τῆς συνουσίας τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήγει σὺ μόνον φεύ-

20 γειν τοὺς τοιοῦτους, ἀλλὰ καὶ ἐκτιμένειν, οὕτω λέγων «Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ»· σὺ δὴ περὶ ὀφθαλμοῦ λέγων τί γὰρ ἂν ἀδικήσειεν ὀφθαλμὸς, διανοίας ὑγιαίνουσης; ἀλλὰ περὶ φίλων ἀναγκαίων καὶ ἐν τάξει τῶν μελῶν τούτων ἡμῖν ὄντων,

25 καὶ βλαπιόντων ἡμᾶς, ταῦτα ἐνομοθέτησε, κελεύων καὶ τὴν φιλίαν τῶν τοιούτων ἀτιμάζειν, ὥστε τὴν σωτηρίαν τὴν εαυ-

41. Β' Κορ. 4, 17 - 18.

42. Β' Κορ. 4, 17 - 18.

43. Ματθ. 5. 29.

τος με τὰς ἐλπίδας μου πρὸς ἐσένα». Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἸΜὲ τὴν μελλοντικὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἰδικὴν σου ἀναμονὴν κατέσβεσα ὅλα μου τὰ πάθη. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Διότι ἢ πρὸς στιγμὴν ἐλαφρὰ θλίψις μᾶς προετοιμάζει εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν αἰώνιον βάρος δόξης, με τὸ νὰ προσέχωμεν ὄχι ἐκεῖνα ποῦ βλέπονται, ἀλλ' ἐκεῖνα ποῦ δὲν βλέπονται»⁴¹. Διότι δὲν ὑπάρχει κανένα πρᾶγμα βαρὺ ποῦ νὰ μὴ γίνεταί πολὺ ἐλαφρόν με τὴν ἐλπίδα τῆς εὐδοκιμήσεώς μας κατὰ Θεόν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Κατοικῶν γεμᾶτος ἀπὸ ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Καὶ τὸ, «Ἄν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος», δὲν εἶναι μικρὰ ἀρετὴ διδασκαλίας.

12. Τί σημαίνει δὲ, «Κατὰ μόνας»; Μακριὰ ἀπὸ τοὺς κακοὺς. Διότι αὐτὴν τὴν εἰρήνην τὴν κατώρθωσα, λέγει, με τὴν ἐλπίδα μου στηριγμένην εἰς ἐσένα, καὶ ζῶ ὀλομόναχος, ἀποφεύγων τοὺς διεφθαρμένους. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς πολλὰς φορὰς καταστρέφονται σώματα ἀπὸ τὴν βλάβην τῶν δηλητηριωδῶν ἀερίων, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ πολλὰς φορὰς ἐδέχθη βλάβην ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῆς με κακοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ὑγιὴς ὀφθαλμὸς προσβάλλεται ὅταν ἰδῆ ἄρρωστο, καὶ ὁ ψωριασμένος μεταδίδει τὴν ψώραν του καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς, ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει πολλὰς φορὰς καὶ με τὴν συναναστροφὴν με κακοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐσυμβούλευεν ὄχι μόνον ν' ἀποφεύγη κανεὶς τοὺς παρομοίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἀποκόπτωμεν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν δὲ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς σου σέ σκανδαλίζῃ, βγάλε τον καὶ πέταξέ τον μακριὰ»⁴². φυσικὰ δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὸν ὀφθαλμόν· διότι εἰς τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀδικήσῃ ὁ ὀφθαλμὸς, ὅταν ὁ νοῦς εἶναι ὑγιὴς; ἀλλὰ αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησε διὰ τοὺς στενοὺς φίλους, ποῦ ἔχουν κοντὰ μας τὴν θέσιν αὐτῶν τῶν μελῶν, καὶ μᾶς θλάπτουν, δίδων ἐντολὴν νὰ περιφρονοῦμεν καὶ τὴν φιλίαν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ν' ἀσφαλίζωμεν περισσότερο τὴν

τῶν ἀσφαλεσιέραν ποιεῖν. Αὐτὸ καὶ πάλιν προῖων λέγει
 «Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανο-
 μούντων οὐ μὴ εἰσέλθω. Καὶ ὁ Ἰερεμίας δὲ μακαρίζει τὸν
 κατὰ μόνας καθεζόμενον, καὶ αἴροντα τὸν ζυγὸν ἐκ νεότητος.
 5 Καὶ αἱ Παροιμίαι πολὺν ὑπὲρ τούτου ποιοῦνται λόγον, πῶσι
 παραινῶσαι καὶ λέγουσαι μὴ μόνον ἐκκλίνειν, ἀλλὰ καὶ ἀπο-
 πιθεῖν ἀπὸ τῶν πονηρῶ συμβουλευόντων, καὶ μηδὲ ἐγχερονίζειν
 αὐτοῖς. Εἰ γὰρ τὰ φρονικὰ μεταβάλλεται πολλάκις ἡμῖν ἀπὸ
 κακῆς ὁμιλίας, πόσῳ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως; Τό τε
 10 γὰρ χοῦμα κατὰ φέρον ἡμῖν πρόσσει, καὶ τὸ ὑγιαίνειν, ἀλλ'
 ἔστιν ὅτε διαφθείρεται ταῦτα ἐξ ἐτέρας ἕξεως ἐναντίας· καὶ
 τὸ δοξεσθαι πάλιν σιτίων, καὶ τοῦτο πολλάκις ἀπώλεσαμεν
 ἀπὸ κακίας νοσημάτων καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτά ἐστιν ἰδεῖν
 συμβαίνοντα. Εἰ δὲ τὰ τῆς φύσεως κινεῖται, πολλῶ μᾶλλον
 15 τὰ τῆς προαιρέσεως, ὅσῳ καὶ εὐκολωτέραν ἔχει τὴν ἐπὶ θά-
 τερα μεταβολήν.

Μὴ δὲ μικρὸν εἶναι νομίζομεν τὴν τῶν κακῶν συνοσίαν
 εἰς βλάβην, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων φεύγωμεν τοὺς
 τοιοῦτους, κἂν γυναῖκες ᾧσι, κἂν φίλοι, κἂν ὁπισσοῦν. Ἐπεὶ
 20 καὶ τοὺς μεγάλους ἐκείνους τοῦτο ἀπώλεσε, Σολομῶντα λέγω
 καὶ Σαμψὼν καὶ ἔθνος δὲ ὁλόκληρον τὸ Ἰουδαϊκὸν οὕτω
 διέφθαρτο. Οὐ γὰρ οὕτω θηρία πλήττειν εἶωθεν, ὡς πονηρία
 ἀνθρώπων. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ φανερόν ἔχει τὸν ἴον, οἳτοι δὲ
 ἀνεπαισθήτως καὶ ἀπροσητι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνιᾶσι τὴν
 25 λύμην, κατὰ μικρὸν ἀποσύροντες τὸ εὐτονον τῆς ἀρετῆς. Διὰ
 τοῦτο καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄψιν ὁ Θεὸς ἀποτειχίζει, λέγων, «Ὁ

44. Ψαλμ. 25, 4.

45. Ἱερ. 3 27-28.

σωτηρίαν μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος πάλιν ὁ προφήτης προχωρῶν λέγει· «Δὲν ἔλαβα μέρος εἰς συνέδρια ἀνθρώπων πού ἀγαποῦν τὴν ματαιότητα καὶ δὲν θὰ εἰσέλθω μὲ παρανομοῦντας διὰ νὰ συνεδριάσω»⁴¹. Καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ μακαρίζει αὐτὸν πού κάθεται μόνος του καὶ σηκώνει μόνος του τὸν ζυγὸν ἀπὸ τὴν νεότητά του⁴². Καὶ αἱ παροιμίαι κάμνουν πολὺν λόγον δι' αὐτὸ τὸ θέμα, συμβουλεύουσαι ὄλους καὶ λέγουσαι ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀκούουν, ἀλλὰ καὶ νὰ φεύγουν μακριὰ ἀπὸ ἐκείνους πού συμβουλεύουν κακὰ καὶ νὰ μὴ χάνουν τὸν καιρὸν των κοντὰ εἰς αὐτούς. Διότι ἐὰν πολλὰς φορές καὶ αἱ φυσικαὶ μας ἰδιότητες μεταβάλλονται ἐξ αἰτίας τῆς συναναστροφῆς, πόσον μᾶλλον τὰ ἀποκτηθέντα διὰ τῆς προαιρέσεως; Πράγματι καὶ τὸ χρῶμα τὸ ἔχομεν ἐκ φύσεως καὶ τὴν ὑγείαν, ἀλλὰ πολλὰς φορές καὶ αὐτὰ καταστρέφονται ἐξ αἰτίας κάποιας ἀντιθέτου συνηθείας· ὁμοίως καὶ ἡ ὄρεξις διὰ φαγητὸν εἶναι φυσικὴ ἰδιότης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν πολλὰς φορές τὴν ἐχάσαμεν ἐξ αἰτίας τῆς βλάβης ἀπὸ νοσήματα. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίνουν καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια. Ἐὰν δὲ τὰ ἐκ φύσεως μεταβάλλονται, πολὺ περισσότερο τὰ ἐκ προαιρέσεως, καὶ μάλιστα τόσον, ὅσον εὐκολώτερα μεταβάλλονται ἀπὸ τὴν μίαν πρὸς τὴν ἄλλην κατάστασιν.

Ἄς μὴ νομιζώμεν λοιπὸν ὅτι εἶναι μικρὰ ἢ βλάβη πού προέρχεται ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἃς ἀποφεύγωμεν τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἶδους, εἴτε γυναῖκες εἶναι, εἴτε φίλοι, εἴτε ὅποιοιδήποτε ἄλλοι. Διότι καὶ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἀνδρας αὐτὸ τοὺς κατέστρεψεν, ἐννοῶ τὸν Σολομῶντα καὶ τὸν Σαμψών· καὶ ὀλόκληρον δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἔστι κατεστράφη. Διότι συνήθως δὲν πληγώνουν τόσον πολὺ τὰ θηρία, ὅσον ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων. Καθ' ὅσον ἐκεῖνα μὲν ἔχουν φανερόν τὸ δηλητήριον, ἐνῶ αὐτοὶ καθημερινὰ προκαλοῦν τὴν βλάβην ἀνεπαίσθητα καὶ ἀθόρυβα, καὶ σιγὰ-σιγὰ ἐξασθενίζουν τὴν δύναμιν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει καὶ τὸ ἀμαρτωλὸν βλέμμα, λέγων,

ἐμβλέψας γυναικί πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν
 ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», διὰ τὸ εὐκόλον καὶ εὐπερίστατον τῆς ἀ-
 πολείας. Σὺ δέ, εἰ μὲν πόλιν μέλλεις οἰκεῖν, πολλὰ περὶ ἀέ-
 ρων πολυπραγμονεῖς, εἰ μὴ νοσῶδεις, εἰ μὴ δύσκρατοι, εἰ μὴ
 5 ἀγχμηροί, ψυχῆς δὲ μέλλων ποιεῖσθαι λόγον, οὐ περιεργάζῃ
 τὴν συνοσίαν τῶν μελλόντων ὁμιλεῖν αὐτῇ. ἀλλ' ἀπλῶς καὶ
 ὡς ἔτυχε πᾶσιν αὐτὴν ἐπιτρέπεις; Καὶ ποίας τεύξῃ συγγνώ-
 μης, εἰπέ μοι, οὕτως αὐτῆς ὑπεροσῶν; Πόθεν γὰρ οἶει τοὺς
 τὰς ἐρήμους κατειληφότας θανμασιούς τινας καὶ λαμπροὺς
 10 γίνεσθαι; οὐκ ἐπειδὴ θορόβους καὶ ἀγορὰς φεύγουσι, καὶ τοῦ
 καπνοῦ τῶν ἐν τῷ μέσῳ πραγμάτων μακρὰν ἑαυτοὺς ἐσκή-
 νωσαν; Τούτους καὶ αὐτοὺς ζήλωσον, ἐπὶ μέσης πόλεως ἐρη-
 μίας διώκων. Πῶς δὲ ἔσται τοῦτο; Ἐὰν τοὺς πονηροὺς φεύ-
 γης, εἰς τὸ ἀγαθοὺς διώκῃς. Οὕτω γὰρ πλείονα καρπώση
 15 τῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀσφάλειαν, οὐκ ἐν τῇ τῶν βλαπτόντων
 συγγῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ὠφελούντων κοινωνίᾳ. Ἄν
 γὰρ φεύγῃς μὲν τοὺς πονηροὺς, διώκῃς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, ἐ-
 κατέρωθέν σοι τὰ τῆς ἀρετῆς ἀνζηθήσεται, καὶ τὰ τῆς κακίας
 οἰχήσεται.

20 Ἴν' οὖν τοῦτο γένηται, ταῦτα ποιῶμεν, πειθόμενοι τῷ
 ψαλμοδῶ λέγοντι· «Οὐ σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι
 κατώκισάς με». Ἐπιταῦθα δὲ καταπαύσω τὸν λόγον, ἰκανῶς,
 εἶμαι, τὴν λύσιν ἀποδοὺς τῶν ζητουμένων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
 25 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Αὐτός ποῦ βλέπει γυναῖκα μὲ φιλήδονον βλέμμα, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του»⁴⁶, διὰ νὰ δείξη πόσον εὐκόλα παρασύρεται κανεὶς εἰς τὴν ἀπώλειαν. Σὺ ὁμως, ὅταν πρόκειται νὰ κατοικήσῃς εἰς μίαν πόλιν, ἐξετάζεις μὲ πολλὴν λεπτομέρειαν τοὺς ἀνέμους, μὴ τυχὸν εἶναι νοσηροί, μήπως δὲν εἶναι ἤπιοι, μήπως δὲν εἶναι ξηροί, ὅταν ὁμως πρόκειται νὰ κάμῃς λόγον διὰ τὴν ψυχὴν, δὲν ἐξετάζεις τὸν χαρακτήρα ἐκείνων ποῦ πρόκειται νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν τὴν συναναστροφὴν, ἀλλ' ἐπιτρέπεις ἐντελῶς ἀπερίσκεπτα εἰς ὅλους νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτήν. Καὶ ποῖαν, εἶπέ μου, συγγνώμην θὰ ἔχῃς, περιφρονῶν αὐτὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι ἀπὸ ποῦ νομίζεις ὅτι γίνονται ὠρισμένοι, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κατέλαβαν τὰς ἐρήμους, θαυμαστοὶ καὶ λαμπροί; δὲν γίνονται ἐπειδὴ φεύγουν τοὺς θορύβους καὶ τὰς ἀγοράς καὶ κατασκηνώνουν μακριὰ ἀπὸ τὸν καπνὸν τῆς καθημερινότητος; Αὐτοὺς καὶ σὺ νὰ μιμηθῇς, ἐπιδιώκων μέσα εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐρημίαν. Πῶς δὲ θὰ συμβῇ αὐτό; Ἐὰν ἀποφεύγῃς τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιδιώκῃς τοὺς καλοὺς. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχῃς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ καταφεύγουν εἰς τὰς ἐρημίας, ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀποφυγὴν ἐκείνων ποῦ σὲ βλάπτουν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐπικοινωνίαν ἐκείνων ποῦ σὲ ὠφελοῦν. Διότι, ἐὰν μὲν ἀποφεύγῃς τοὺς κακοὺς, ἐπιδιώκῃς δὲ τοὺς καλοὺς, θ' αὐξηθοῦν καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τὰ τῆς ἀρετῆς ὀφέλη, καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν αἱ συνέπειαι τῆς κακίας.

Διὰ νὰ συμβῇ λοιπὸν αὐτό, ἅς πράττωμεν αὐτά, δείχνοντες ὑπακοὴν εἰς τὰ λόγια τοῦ ψαλμωδοῦ· «Διότι σὺ, Κύριε, ἄν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατοικῶ γεμᾶτος ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Ἐδῶ δὲ θὰ τερματίσω τὸν λόγον, πιστεύων, ὅτι ἔδωσα ἱκανοποιητικὴν λύσιν εἰς τὰ ἐξεταζόμενα, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ε΄ ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ κληρονομώσεως. ψαλμὸς
τῷ Δαυίδ.

5 1. Πρῶτον ἴδωμεν τίς ἡ κληρονομία, καὶ εἰ αὕτη καὶ
ἡμῖν ἐπιβάλλειν ἔπειτα τὸν χρόνον καθ' ὃν δίδεται. Καὶ δὴ
ἄτοπον, διαθήκης μὲν χρημάτων ὑμῖν ἀπαγγελθείσης, ὡς
προσήμετος ἡμῖν τοῦ κλήρου, περιοργάζεσθαι καὶ πολυπρα-
10 γμοεῖν, καὶ τὰ γράμματα ἐπιζητεῖν, καὶ ἀργύριον καταβάλ-
λειν, καὶ χαρτίοις προσθέναι, καὶ ἀντιγράφειν τὰ ἐγγεγραμ-
μένα, καὶ πᾶσαν ἐπιδεικνύσθαι οὐδοίην, ἐνταῦθα δὲ τῶν
διαθηκῶν πνευματικῶν εἰς μέσον προκειμένων, καὶ τῶν βί-
βλων πασῶν ἀνεργημένων, ραθυμεῖν καὶ ἀνατεπιωκέναι, καὶ
ταῦτα τῆς κληρονομίας οὐκ οὔσης αἰσθητῆς. Προσίομεν τοί-
15 νων, καὶ ἀνοίγωμεν τὰ γραμματεῖα, καὶ ἐγκύπτωμεν τοῖς ἐγ-
γεγραμμένοις, καὶ ἴδωμεν ἐπὶ τίσιν ἡμῖν ὁ κληρὸς οὗτος κα-
ταλέλειπται, καὶ τίς ἡ τοῦ κλήρου φύσις. Οὐ γὰρ ἀπλῶς κατέ-
λιπεν ἡμῖν τὸν κλῆρον, ἀλλ' ἐγ' αἰρέσει τι. Πόσι δὴ ταύτης;
«Ὁ ἀγαπῶν με», φησί, «ὡς ἐπιτολὰς μου τηρήσῃ». Καὶ πάλιν,
20 «Ὁς οὐκ ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθῆ ὀπίσω μου»,
καὶ ἕτερα πλείοι α, ἅπερ τῇ διαθήκῃ ἐγγέγραπται. Μάθωμεν
δὲ καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν μέλλομεν ταῦτα ἀπολαμβάνειν. Οὐ
γὰρ ὁ παρῶν ἐστίν, ἀλλ' ὁ μέλλον μᾶλλον δὲ καὶ ὁ παρῶν
καὶ ὁ μέλλον. «Ζητεῖτε γὰρ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦ-
25 τα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». τὸ δὲ ὀλόκληρον τότε.

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι προσευχὴ ἐωθινή καὶ ἀπὸ τὴν φράσιν
«ὑπὲρ τῆς κληρονομώσεως», ἐθεωρήθη ὅτι ὑποδηλώνει τὴν συναγωγὴν
καὶ ἔπειτα τὴν ἐκκλησίαν ὡς κληρονόμον τῶν οὐρανίων αγαθῶν. κατὰ
δὲ τὸν ἰ. Χρυσόστομον ὑποδηλώνει καὶ κάθε ψυχὴν, πού καλεῖται, ὡς
νύμφη τοῦ Χριστοῦ, νὰ κληρονομήσῃ τὰ ὑπερβοῖοντα κάθε ἀνθρωπί-
νην σκέψιν οὐράνια αγαθά. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ, ἀγνωστον πότε
αυνετάχθη, ὅπωςδὴποτε ὅμως εὐρίσκειται ὁ Δαυίδ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα
καὶ προσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον διὰ τὴν ἐωθινήν προσευχὴν καὶ
διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ πρὸς διάλυσιν τῶν σκοτεινῶν
νεφῶν πού βλέπει νὰ ἐρχωνται ἐναντίον του.

2. Ἰω. 14, 23.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ε΄ ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς κληρονομοῦσης
ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ'.

1. Κατὰ πρῶτον ἄς ἰδοῦμεν ποία εἶναι ἡ κληρονομία καὶ ἐὰν αὕτη ἀναφέρεται καὶ εἰς ἡμᾶς· ἔπειτα ἄς ἐξετάσωμεν τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὅποιον δίδεται αὕτη. Καὶ πράγματι εἶναι παράλογον, ὅταν μὲν σᾶς ἀναγγέλλεται μία διαθήκη χρημάτων καὶ σᾶς λέγουν ὅτι σᾶς ἀνήκει ἡ κληρονομία, νὰ περιεργάζεσθε καὶ νὰ πολυασχολῆσθε μὲ αὐτὴν καὶ νὰ ἀναζητῆτε τὰ ἔγγραφα καὶ χρήματα νὰ πληρώνετε καὶ χαρτιὰ νὰ προσκομίζετε καὶ νὰ ἀντιγράφετε τὰ ὅσα εἶναι γραμμένα εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἐπιδεικνύετε κόπην φροντίδα δι' αὐτὴν, ὅταν ὁμως ἐδῶ ἐκτίθενται ἐνώπιόν σας αἱ πνευματικαὶ διαθηκαὶ καὶ ὅλα τὰ βιβλία εἶναι ἀνοιγμένα, νὰ δείχνετε ἀδιαφορίαν καὶ νὰ δειλιάζετε, καὶ ὅλα αὐτά, ἐπειδὴ ἡ κληρονομία δὲν εἶναι αἰσθητὴ. Ἄς προσέλθωμεν λοιπὸν καὶ ἄς ἀνοιξώμεν τὰ βιβλία καὶ ἄς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὰ ἀναγραφόμενα καὶ ἄς ἰδοῦμεν ὑπὸ ποίους ὄρους μᾶς ἐδόθη αὕτη ἡ κληρονομία καὶ ποία εἶναι ἡ φύσις αὐτῆς. Διότι δὲν μᾶς ἄφησεν ἔτσι εἰς τὴν τύχην τὴν κληρονομίαν, ἀλλ' ὑπὸ κάποιον ὄρον. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς ὁ ὄρος; «Ἐκεῖνος» λέγει, «πού μὲ ἀγαπᾷ θὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς μου»³. Καὶ πάλιν, «Ὁποῖος δὲν σηκώνει τὸν σταυρὸν τοῦ καὶ δὲν ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου»⁴, καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὅποια εἶναι γραμμένα εἰς τὴν διαθήκην. Ἄς μάθωμεν δὲ καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὅποιον πρόκειται ν' ἀπολαύωμεν αὐτά. Διότι δὲν εἶναι ὁ παρῶν καιρὸς, ἀλλ' ὁ μελλοντικός· μᾶλλον δὲ καὶ ὁ παρῶν καὶ ὁ μελλοντικός. Διότι λέγει, «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ σᾶς προστεθοῦν ὅλα αὐτά»⁴, ἐξ ὁλοκλήρου ὁμως τότε.

3. Ματθ. 10, 38.

4. Λουκᾶ 12, 3.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ παρὼν βίος ἐπίκηρος, καὶ ἀτελέστερον ἔτι
 διακείμεθα, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ ἔξωθεν νομοθεταί, καὶ τελείοις
 γενομένοις ἐγχειρίζουσι τὴν πατρῶαν οὐσίαν, τοῦτο καὶ ὁ
 Θεὸς ἐργάζεται. Ἐπειδὴν εἰς ἄνδρα τέλειον καὶ μέτρον ἡλι-
 5 κίας κατανήσωμεν, καὶ πρὸς τὸν ἀκῆραιον μετασιῶμεν βίον,
 τότε ἡμῖν ἐγχειρίζει τὸν κληρὸν ἐκεῖνον. Τέως δὲ διέθετο,
 καὶ τὰ γράμματα ἡμῖν κατέλιπε, καὶ τίνα προάτιοντες ἐπιτευ-
 ξόμεθα τῆς κληρονομίας εἶπεν, ὥστε μὴ ἐκπλεσεῖν, μηδὲ ἀπο-
 κληρονόμως γενέσθαι. Εἰ δὲ τίνα θεωρεῖ τὸ μηδέπω τελεί-
 10 οὺς ἡμᾶς εἶναι, καὶ ἐποπιεῖ τὰ εἰρημένα, ἀκουέτωσαν Παύ-
 λου λέγοντος, «Ὅτε ἤμην νῆπιος, ὡς νῆπιος ἐλάλουν», ὡς νῆ-
 πιος ἐφρόνουν, ὡς νῆπιος ἐλογιζόμεην, ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ,
 κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου», περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλ-
 λοντος αἰῶνος διαλεγόμενον. Καὶ πάλιν «Μέχρις οὗ κατα-
 15 νήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας».
 Ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι βίῳ, φησί, καθάπερ παρὰ τροφῶ-
 νιν, τῇ κίσει ταύτῃ ἀνατρεφόμεθα, ἐπειδὴν δὲ μέλλομεν εἰς
 τὴν δεσποικὴν ἄγεσθαι οἰκίαν, τὰ ἱμάτια ἀπαμφιεχνύμενοι τῆς
 φθορᾶς, καὶ ἀφθαρτοῖαν ἀναλαμβάνοντες, πρὸς εἰέραν μεθι-
 20 σιάμεθα λῆξιν. Αὕτη ἡ διαθήκη καὶ ἀποκλήρους πολλοὺς ἠ-
 πείλησε ποιεῖν, ἐὰν ἀνάξιοι γένωνται τῶν αἰρέσεων τῶν ἐγ-
 γεγραμμένων.

Ἄλλ' ἴδωμεν τίς ἐστὶν ὁ κληρὸς λοιπόν. «Ἄ μήτε ὀφθαλ-
 μὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέ-
 25 θῆ». Πῶς τοίνυν ἐμέλλομεν τὴν χρῆσιν τούτων λαμβάνειν ἐν
 τῷ παρόντι βίῳ, ὧν ἡ γνώσις ὑπερβαίνει τὴν διάνοιαν τὴν

5. Α' Κορ. 13, 11.

6. Ἐφ. 4, 13.

7. Α' Κορ. 2, 9.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι φθαρτὴ καὶ εἴμεθα ἀκόμη πνευματικὰ πολὺ ἀτελεῖς, ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ κάμνουν οἱ κοσμικοὶ νομοθετοῦνται, ποὺ μᾶς παραδίδουν δηλαδὴ τὴν πατρικὴν περιουσίαν ὅταν ἐνηλικιωθοῦμεν, αὐτὸ κάμνει καὶ ὁ Θεός. Ὅταν δηλαδὴ ὀλοκληρωθοῦμεν πνευματικὰ καὶ ἔλθωμεν εἰς κατάλληλον ἡλικίαν καὶ μεταβῶμεν πρὸς τὴν ἀφθαρτον ἐκείνην ζωὴν, τότε μᾶς παραδίδει τὴν κληρονομίαν ἐκείνην. Καὶ ἀρχὴν ἔκαμε τὴν διαθήκην καὶ μᾶς ἄφησεν αὐτὴν γραμμένην καὶ μᾶς εἶπε τί νὰ κάμωμεν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὴν τὴν κληρονομίαν, ὥστε νὰ μὴ ἐκπέσωμεν ἀπὸ αὐτὴν καὶ γίνωμεν ἀπόκληροι. Ἐάν δὲ κάποιον τὸν ἀνησυχῇ τὸ ὅτι δὲν εἴμεθα ἀκόμη πνευματικὰ τέλειοι καὶ ἀμφιβάλλει διὰ τὰ λεγόμενα, ἄς ἀκούσῃ τὸν Παῦλον ποὺ λέγει, «Ὅταν ἦμουν εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν, ὠμιλοῦσα ὡσάν νήπιον, ἐσκεπτόμην ὡσάν νήπιον καὶ ἐσυλλογιζόμην ὡσάν νήπιον, ὅταν ὅμως ἔγιναν ἄνδρας κατήργησα τοὺς νηπιακοὺς τρόπους»⁵, καὶ ποὺ ἀσφαλῶς τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Καὶ πάλιν «Μέχρις οὗ καταντήσωμεν ὅλοι εἰς ἄνδρα πνευματικὰ τέλειον, εἰς κατάλληλον ἡλικίαν»⁶. Διότι εἰς μὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν, λέγει, ἀνατρεφόμεθα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ὡσάν ἀκριβῶς πλησίον κάποιας τροφῆς, ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν τὰ ἐνδύματα τὰ φθαρτὰ καὶ φορέσωμεν τὰ ἀφθαρτα, θὰ μεταφερθῶμεν εἰς ἄλλην κληρονομίαν. Αὕτῃ ἡ διαθήκη ἠπέιλησε πολλοὺς νὰ τοὺς ἀποκληρώσῃ, ἐάν φανοῦν ἀνάξιοι νὰ τηρήσουν τοὺς ὅρους ποὺ ἀναγράφονται εἰς αὐτὴν.

Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμεν ποία λοιπὸν εἶναι αὕτῃ ἡ κληρονομία. Εἶναι «Ἐκεῖνα ποὺ οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσεν, οὔτε ἀνθρώπινος νοῦς συνέλαβεν»⁷. Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατόν νὰ λάβωμεν καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν αὐτὰ, ἡ γνῶσις τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὴν ἰδικὴν μας σκέψιν; Διὰ τοῦτο ἔχουν ἀπο-

ἡμετέραν; Διὰ τοῦτο ἡμῖν ἐκεῖ τειταμύεται. Καὶ ὄρα τὴν κη-
 δεμονίαν τὴν πολλήν. Τοὺς μὲν πόρους τῇ παρουσίᾳ συνεπλή-
 ρωσε Ἰωῆ, ὥστε τῇ βραχύτητι τοῦ χρόνου συγκαταλυθῆναι τὸ
 ἐπίμοχθον, τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἐταμιεύσαιο αἰῶνι,
 5 ὥστε τῷ ἀγῆρω συμπαρεκτείνεσθαι τὰς ἀμοιβάς. Ἐκείνην
 τὴν λήξιν καὶ βασιλείαν καλεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ὑπερβαίνει λόγον,
 ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸ ἐγγχωροῦν ἡμῖν ἀκοῦσαι, παρηνίξαιτο τὰ
 μέλλοντα, νῦν μὲν, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, βασιλείαν καλῶν, νῦν
 δὲ γάμων, νῦν ἀρχῆν, ἀπὸ τῶν καιροῶν τῶν παρ' ἡμῖν ὄνο-
 10 μάτων παρανοίγων ἡμῖν τὴν περὶ ἐκείνων ἔγνωσαν, τὴν αἰώ-
 νιον δόξαν, τὴν ἀκήρατον μακαριότητα, τὴν μετὰ Χριστοῦ δια-
 γωγὴν, ἧς οὐδὲν ἂν γένοιτο ἴσον.

Τίνες δὲ καὶ αἱ αἰρέσεις τῆς Ἐκκλησίας, μᾶλλον δὲ τῆς
 κληρονομίας; Οὐδὲν ρορτικὸν ἔχουσαι. « Ἄ θέλετε ἴνα », φη-
 15 σί, « ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐ-
 τοῖς ». Ὅρα πῶς οὐδὲν ξέρον ἐπεισήγαγεν, ἀλλ' ἂ προλαβοῦ-
 σα ἡ γύσις ἐνομοθέτησεν; Ἄπερ αὐτός, φησί, γενέσθαι θέ-
 λεις παρὰ τῶν πλησίον εἰς σέ, ταῦτα καὶ αὐτὸς ἔργασαι. Θέ-
 λεις ἐπαινεῖσθαι; Ἐπαίνει. Θέλεις μὴ ἀρπάξῃσθαι; Μὴ ἄρ-
 20 παῖε. Θέλεις τιμᾶσθαι; Τίμα. Θέλεις ἐλεεῖσθαι; Ἐλέει. Θέ-
 λεις φιλεῖσθαι; Φίλει. Θέλεις μὴ ἀκούειν κακῶς; Μηδὲ σὺ
 εἶπης. Καὶ ὄρα τὴν ἀκριβείαν. Οὐκ εἶπεν, ὅσα οὐ θέλετε ἴνα
 ποιῶσι, μηδὲ ὑμεῖς ποιεῖτε, ἀλλ' ἴνα θέλετε. Ἐπειδὴ γὰρ
 δύο εἰσὶν ὁδοὶ πρὸς ἀρετὴν ἄγρουσαι, μία μὲν ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς
 25 κακίας, εἰτέρα δὲ ἡ ἐργασία τῶν ἀρετῶν, ταύτην προτίθησι,
 διὰ ταύτης κάκεινην δὴλῆν ποιῶν καὶ τὴν μὲν ἠνίξαιτο τῷ

ταμειυθῆ δι' ἡμᾶς ἐκεῖ. Καί πρόσεχε τὴν μεγάλην κηδεμονίαν του. Τοὺς μὲν κόπους τοὺς περιώρισεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὥστε μαζὶ μὲ τὸ πολὺ σύντομον χρονικὸν διάστημα νὰ ἐξαφανισθῆ καὶ ὁ κόπος, τὰ ἀγαθὰ ὅμως τὰ ἀπεταμίευσεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ὥστε νὰ ἐπικτείνωνται αἱ ἀμοιβαὶ εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ἐκείνην τὴν κληρονομίαν ὀνομάζει καὶ βασιλείαν. Βέβαια ἂν καὶ ὑπερβαίνει τὴν σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅμως, ὅσον ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσωμεν, ἔκαμε ὑπαινιγμὸν διὰ τὰ μελλοντικά, ἄλλοτε μὲν, ὅπως προανέφερα, ὀνομάζων αὐτὰ βασιλείαν, ἄλλοτε γάμον, ἄλλοτε δὲ ἐξουσίαν, φανερώων εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ὀνόματα τὴν ἔννοιαν ἐκείνων, τὴν αἰώνιον δόξαν, τὴν ἀφθαρτον μακαριότητα, τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ζωὴν, μὲ τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ.

Ποῖαι δὲ εἶναι αἱ ἐντολαὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ καλύτερα τῆς κληρονομίας; Δὲν ἔχουν τίποτε τὸ βαρὺ. «Αὐτά», λέγει, «πού θέλετε νὰ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι δι' ἐσᾶς, αὐτὰ νὰ κάμνετε καὶ σεῖς δι' αὐτούς»*. Βλέπετε πῶς δὲν ἐπρόσθεσε τίποτε τὸ ξένον, ἀλλ' ὅσα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐνομοθέτησεν ἡ φύσις; Ἐκεῖνα, λέγει, πού σὺ ὁ ἴδιος θέλεις νὰ σοῦ κάνουν οἱ πλησίον σου, αὐτὰ κάμε καὶ σὺ ὁ ἴδιος. Θέλεις νὰ ἐπαινῆσαι; Νὰ ἐπαινῆς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ μὴ ἀρπάζουν τὰ πράγματά σου; Νὰ μὴ ἀρπάζης καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σὲ τιμοῦν; Νὰ τιμᾶς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σὲ ἐλεοῦν; Νὰ ἐλεῆς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σὲ ἀγαποῦν; Νὰ ἀγαπᾶς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ μὴ ἀκούης κακὰ λόγια δι' ἐσένα; νὰ μὴ λέγης οὔτε σὺ. Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκριβολογίαν. Δὲν εἶπεν, ὅσα δὲν θέλετε νὰ σᾶς κάμνουν, νὰ μὴ τὰ κάμνετε καὶ σεῖς, ἀλλ' «Ὅσα θέλετε». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δύο εἶναι οἱ δρόμοι πού ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἀρετὴν, μία μὲν ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κακίαν, ἡ ἄλλη δὲ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀρετῶν, αὐτὴν θέτει πρῶτην, φανερώων μὲ αὐτὴν καὶ ἐκείνην· καὶ τὴν μὲν ὑψηλίσθη μὲ τὰ λόγια, «ἐκεῖνος πού ἐσύ μι-

λέγειν, «ὃ μισεῖς, ἄλλω μὴ ποιήσης», τὴν δὲ σαφῶς ἐδήλωσαν εἰπὼν, «Ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς».

2. Ἔστι καὶ ἄλλη αἴρεσις. Ποία δὲ αὕτη; Τὸ ἀγαπᾶν
 5 τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτὸν. Τί τοῦτου γένοιτ' ἂν εὐκολώτερον; Τὸ γὰρ μισεῖν ἐπαχθὲς καὶ θορυβὸς ἐμποιοῦν, τὸ δὲ φιλεῖν εὐκόλον καὶ ῥάδιον. Καὶ γὰρ εἰ μὲν εἶπεν, ἄνθρωποι ὄντες φιλεῖτε θηρία, δύσκολον ἦν τὸ ἐπίταγμα, εἰ δὲ ἀνθρώπους ὄντας ἀνθρώπους φιλεῖν ἐκέλευσεν, ἔνθα καὶ τὸ ὁμοούσιον
 10 καὶ συγγενὲς πολλὴν εἰσφέρει ροπήν, καὶ παρὰ τῆς φύσεως ἢ παραίνεσις, ποίαν ἂν ἔχοι δυσκολίαν; Ὅπερ καὶ ἐπὶ λέοντων καὶ λύκων γίνεται· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως ἀγωγὸν εἰς φιλίαν ἐστί. Ποίαν οὖν σχοιήμεν ἀπολογίαν, λέοντας μὲν ἡμεροῦντες καὶ ἑαυτοῖς συνοικίζοντες,
 15 τὸ δὲ ὁμογενὲς μὴ ἐπισιῶμενοι; Οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι πολλοὶ διὰ κληρονομίαν γέροντας περιίασιν ἀγρεύοντες, καὶ πάντων τῶν τοῦ γήρους ἀνέχονται κακῶν, νέοι ὄντες καὶ σφριγῶντες, ποδαλγίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ γήρῳ νοσημάτων, καὶ κορυΐζης, διὰ τοῦ προσεδρεύειν διηνεκῶς; Καίτοι χρήματά
 20 ἔστιν ἐκεῖ, καὶ ἄδηλος ἐλπίς· ἐνταῦθα δὲ οὐρανός, καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ τὸ εὐαρεσιῆσαι Θεῷ.

Τίς δὲ ἡ κληρονομοῦσα; ὑπὲρ τῆς κληρονομοῦσης γόσφησιν ἢ προγραφή. Ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· περὶ ἧς λέγει ὁ Παῦλος· «Ἡρμοσάμηρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρ-
 25 θένον ἀγνήν παρασιῆσαι τῷ Χριστῷ». Καὶ ὁ Ἰωάννης· «Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν». Ἀλλ' ὁ μὲν νυμφίος μετὰ

9. B' Κορ. 11, 2.

10. Ἰω. 3, 29.

σεῖς, μὴ τό κάνης εἰς ἄλλον», τὴν δὲ ἄλλην ἐφανέρωσε καθαρά μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ὅσα θέλετε νὰ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐσᾶς, νὰ κάμνετε καὶ σεῖς εἰς αὐτούς».

2. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐντολή. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Τὸ ν' ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ὅπως τὸν ἑαυτὸν μας. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτό; Διότι τὸ νὰ μισῇ κανεὶς εἶναι εὐκολὸν καὶ εὐκολοεφάρμοστον. Καθ' ὅσον ἐὰν μὲν ἔλεγεν, ἐνῶ εἴσθε ἄνθρωποι νὰ ἀγαπᾶτε τὰ θηρία, ἦτο δύσκολον τὸ πρόσταγμα, ἐὰν ὅμως ἐνῶ εἴμεθα ἄνθρωποι ἔδωσεν ἐντολήν ν' ἀγαπῶμεν ἄνθρώπους, τὴν στιγμὴν ποῦ καὶ τὸ ὁμοούσιον καὶ ἡ συγγένεια μᾶς ὑποβοηθοῦν πάρα πολὺ καὶ ἡ ἰδίᾳ ἡ φύσις μᾶς συμβουλεύει νὰ πράττωμεν αὐτό, ποίαν δυσκολίαν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα; Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται καὶ μὲ τὰ λεοντάρια καὶ μὲ τοὺς λύκους· καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ ἡ συγγένεια τῆς φύσεως ὁδηγεῖ εἰς τὴν φιλίαν. Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ ἔχωμεν, ὅταν μὲν ἐξημερώνωμεν τὰ λεοντάρια καὶ συγκατοικοῦμεν μαζὶ μὲ αὐτά, δὲν προσελκύομεν ὅμως κοντὰ μας τοὺς συνανθρώπους μας; Δὲν βλέπετε, ὅτι πολλοὶ γυρίζουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ νὰ εὐρουν γέροντας καὶ νὰ τοὺς κληρονομήσουν καὶ ἀνέχονται, ἐνῶ εἶναι νέοι καὶ γεμᾶτοι σφρίγος, νὰ κάθωνται συνεχῶς πλησίον τῶν καὶ νὰ ὑπομένουν ὅλα τὰ κακὰ τῶν γηρατειῶν, ὅπως τοὺς πόνους τῶν ποδιῶν καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα τῶν γηρατειῶν καὶ τὸ συνάχι; Καὶ βέβαια ἐκεῖ μὲν ὑπάρχουν χρήματα, ἡ ἐλπίς ὅμως εἶναι ἀβεβαία, ἐνῶ ἐδῶ ὑπάρχει ὁ οὐρανὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ νὰ φανῶμεν εὐάρεστοι εἰς τὸν Θεόν.

Ποία ὅμως εἶναι ἡ κληρονομοῦσα; διότι ἡ ἐπιγραφὴ ὀμιλεῖ διὰ τὴν κληρονομοῦσαν. Εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ πλήρωμά της, διὰ τὴν ὁποίαν λέγει ὁ Παῦλος· «Σᾶς ἠρραβῶνισα μὲ ἓνα ἄνδρα διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω εἰς τὸν Χριστὸν ὡσάν παρθένον ἀγνήν»⁹. Καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει· «Ἐκεῖνος ποῦ ἔχει τὴν νύμφην εἶναι ὁ νυμφίος»¹⁰. Ἄλλ'

τὰς πρώτας ἡμέρας καιταλύει τὸ σφοδρὸν τοῦ ἔρωτος, ὁ δὲ
 ἡμέτερος νυμφίος μένει διηνεκῶς ἡμᾶς ἀγαπῶν, καὶ ἐπι-
 τείνων τὸν πόθον ὅπερ δηλῶν ὁ Ἰωάννης νυμφίον καλεῖ,
 ὅτι ἀκμάζοντες οἱ πόθοι. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον νύμφην ἐκί-
 5 ἄσεν, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντα ἐν σῶμα εἶναι βούλεται καὶ μίαν
 ψυχὴν, κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον καὶ
 ὅτι καθάπερ ἡ νύμφη πάντα ποιεῖ πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ ἁ-
 δρός, οὕτω καὶ ἡμᾶς διὰ παντὸς τοῦ θίου τοιούτους εἶναι
 10 χρή. Οἷα ἡ νύμφη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τῶν πασιτά-
 δων καθέζεται, ἐν μεριμνῶσα μόνον ὅπως ἀρέσῃ τῷ νυμφίῳ,
 οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ θίου τοῦτου προκαθήμενοι ἐν σκο-
 πῶμεν, τοῦ νυμφίου τὴν ἀρέσκειαν, καὶ τὴν τῆς νύμφης εὐ-
 ταξίαν διατηροῦμεν. Ταύτης τῆς νύμφης καὶ ὁ Δαβὶδ μέμνη-
 15 ται λέγων «Παρέσιη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματι-
 σμῶ διαχρῶσα περιβεβλημένη, πεποικιλμένη ἐν κροσσωτοῖς
 χρυσοῖς». Θέλεις αὐτῆς καὶ τὰ ὑποδήματα ἰδεῖν; Ἄκουσον
 Παύλον τοῦ νυμφαγωγοῦ λέγοντος· «ὑποδησάμενοι τοὺς πό-
 20 δας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης». Θέλεις αὐ-
 τῆς ἰδεῖν καὶ τὴν ζώνην, καὶ ὡς ὑπὸ ἀληθείας σύγκειται·
 Ὁ αὐτός σε διδάξει. «Περιζωσάμενοι τὴν ὁσφὸν ὑμῶν ἐν ἀ-
 ληθείᾳ». Θέλεις ἰδεῖν αὐτῆς καὶ τὸ κάλλος; Καὶ τοῦτο μι-
 θήσῃ παρ' αὐτοῦ. «Μὴ ἔχουσα σπῖλον ἢ ρυτίδα». Ἄκουε καὶ
 ὁ Ἐκκλησιαστής τί περὶ ταύτης λέγει. «Ὁλὴ καλὴ εἴ, ἡ πλη-
 25 πόδας· Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὴν εἰρή-
 νην, καὶ εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ». Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν
 καὶ ἐκπλήξεως γέρον, ὅτι καὶ κοσμήσας τοῦτον τὸν τρόπον

11. Ψαλμ. 44, 10.

12. Ἐφ. 6, 15.

13. Ἐφ. 6, 14.

14. Ἐφ. 5, 27.

15. Ἄσμα Ἄσμ. 4, 7.

16. Ρωμ. 10, 15.

ὁ μὲν νυμφίος μετὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας χάνει τὸ μεγάλο πάθος τοῦ ἔρωτος, ἐνῶ ὁ ἰδικός μας νυμφίος ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ συνεχῶς καὶ αὐξάνει τὸν πόθον, πρᾶγμα ποῦ διὰ νὰ δεῖξῃ ὁ Ἰωάννης τὸν ὀνομάζει νυμφίον, τότε δηλαδὴ ποῦ οἱ πόθοι εὐρίσκονται εἰς ἀκμὴν. Δὲν τὴν ὠνόμασεν ὁμῶς νύμφην μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ θέλει ὅλοι νὰ εἴμεθα ἓνα σῶμα καὶ μία ψυχὴ σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ νύμφη κάμνει τὰ πάντα διὰ νὰ εἶναι ἀρεατὴ εἰς τὸν ἄνδρα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴμεθα τέτοιοι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μας, ὅπως ἡ νύμφη κάθεται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὸ νυμφικὸν δωμάτιον καὶ φροντίζει δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα, πῶς δηλαδὴ ν' ἀρέσῃ εἰς τὸν νυμφίον, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εὐρισκόμενοι εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, ἓνα μόνον ἄς σκεπτώμεθα, τὸ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τὸν νυμφίον καὶ νὰ διατηρῶμεν τὴν ὑπακοὴν ποῦ ταιριάζει εἰς τὴν νύμφην. Αὐτὴν τὴν νύμφην μνημονεῖει καὶ ὁ Δαυὶδ, λέγων· «Ἐστήθη πλησίον σου καὶ εἰς τὰ δεξιὰ σου ἡ βασίλισσα, ἐνδεδυμένη μὲ διάχρυσα ἐνδύματα καὶ στολισμένη μὲ πολυποίκιλα κροσσωτὰ χρυσὰ στολίδια»¹¹. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὰ ὑποδήματά της; "Ἄκουσε τὸν νυμφαγωγὸν Παῦλον ποῦ λέγει· «Εἰς τὰ πόδια φορέσατε ὑποδήματα διὰ νὰ εἰσθε ἔτοιμοι διὰ τὸ χαρμόσουν ἄγγελμα τῆς εἰρήνης»¹². Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὴν ζωὴν της ποῦ συνίσταται ἀπὸ ἀλήθειαν; Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος θὰ σᾶς τὸ διδάξῃ. «Ζωσθῆτε εἰς τὴν μέσην σας τὴν ἀλήθειαν»¹³. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὸ κάλλος της; Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθῃς ἀπὸ αὐτὸν· «χωρὶς νὰ ἔχη κηλῖδα ἢ ρυτίδα»¹⁴. "Ἄκουε τί λέγει καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής δι' αὐτήν. «Ὀλοκληρῆ εἶσαι γεμάτη ἀπὸ ὁμορφίαν, σὺ ποῦ εἶσαι πλησίον μου, καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ἐσένα κανένα ψεγάδι»¹⁵. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὰ πόδια της; «Πόσον ὠραῖα εἶναι τὰ πόδια ἐκείνων ποῦ κηρύσσουν τὸ χαρμόσουν εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης, τὴν χαρμόσουν ἀγγελίαν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν». Καὶ τό ἄ-

αὐτήν, οὐκ ἦλθε τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενος, ἵνα μὴ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ κάλλους ἐκπλήξῃ αὐτήν, καὶ παράφρονα ἐργάσῃται, ἀλλ' ἔρχεται ἱμάτιον περιβεβλημένος, οἷον ἡ νύμφη μετέχει γὰρ αἵματος καὶ σαρκὸς παραπλησίως αὐτῇ· καὶ
 5 οὐκ αὐτὴν ἄνω καλεῖ, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτὴν παραγίνεται ἰηρῶν κἀνταῦθα τοῦ νυμφίου τὸν νόμον τὸν πρὸς τὴν νύμφην αὐτὸν ἄγοντα. «Ὁπερ καὶ Μωϋσῆς ἔλεγεν· «Ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ». Καὶ ὁ Παῦλος·
 10 «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν».

Ἐλθὼν τοίνυν εἰς τὸ καταγώγιον αὐτῆς, καὶ εἶρόν ῥυπῶσαν, ἀχμῶσαν, γυμνήν, πεφυρμένην αἵματι, ἔλουσεν, ἤλειψεν, ἔθρξεν, ἐνέδυσεν ἱμάτιον, οἷον ἐρεθῆναι ἕτερον οὐκ
 15 ἔνι. Αὐτὸς αὐτῇ γενόμενος περιβολή, καὶ λαβὸν αὐτήν, οὕτως ἀνάγει. Ταύτη ἡ κληρονομία ἠτοιμάσται. Τί οὖν ὑπὲρ αὐτῆς φησιν ὁ προσφήτης; Πολλά· συνήγορος γὰρ ἐστὶν αὐτῆς, καὶ τὰ πλείονα τῶν αὐτῇ συμβησομένων προεῖπε καὶ προσεφώνησεν· οἷον περὶ τοῦ νυμφίου, περὶ τῆς νυμφαγωγίας, περὶ τῶν
 20 ἀγαθῶν τῶν διαδεξομένων αὐτήν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ὑπὲρ αὐτῆς ποιεῖται τὸν λόγον καὶ ἀρχόμενος, καθάπερ οἱ συνήγοροι οὗτοι οἱ ρήτορες, οἱ ἐν τοῖς δικαιοητοῖς, λέγει ὑπὲρ τίνος ποιεῖται τὴν δικαιολογίαν, ὅτι «Υπὲρ τῆς κληρονομώσεως». Καὶ τί αἰτεῖ ἡ κληρονομοῦσα, ἀκούσωμεν. «Τὰ
 25 στήματά μου ἐνώτιοι, Κύριε». Τὸν νυμφίον Κύριον καλεῖ καὶ γὰρ τοῦτο νύμφης εὐγνώμονος ἔργον. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ὁμοουσίῳ τοῦτο συμβαίνει, καὶ κύριον τὸν ἄνδρα καλεῖ ἡ

17. Γεν. 2, 24.

18. Ἐφ. 5, 32.

ξιον θαυμασμοῦ θέβαια καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἐκπληξιν εἶναι ὅτι ἂν καὶ τὴν ἐστόλισε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν ἦλθε νὰ ἐπιδείξη τὴν δόξαν του, διὰ νὰ μὴ καταπλήξη αὐτὴν μὲ τὸ ὑπερβολικὸν κάλλος του καὶ τὴν κἀνη νὰ παραφρονήσῃ, ἀλλ' ἔρχεται ἐνδεδυμένος μὲ ἔνδυμα ὅπως ἡ νύμφη· δηλαδὴ παίρνει μέρος καὶ στέκεται κοντὰ τῆς μὲ αἷμα καὶ σάρκα· καὶ δὲν τὴν καλεῖ ἐπάνω, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔρχεται πρὸς αὐτὴν, τηρῶν καὶ ἐδῶ τὸ ἔθιμον τοῦ νυμφίου κατὰ τὸ ὁποῖον αὐτὸς πηγαίνει πρὸς τὴν νύμφην. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ ὁ Μωϋσῆς· «Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν γυναῖκα του»¹⁷. Καὶ ὁ Παῦλος· «Αὐτὸ τὸ μυστήριον εἶναι μέγαν· ἐγὼ δὲ τὸ ἐξηγῶ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν»¹⁸.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἦλθεν εἰς τὸ κατάλυμά της καὶ τὴν ἠῦρε γεμάτην ἀπὸ βρωμίαν, γεμάτην ἀπὸ ἀκαθαρσίαν, γυμνήν, γεμάτην ἀπὸ αἷματα, τὴν ἔλουσε, τὴν ἤλειψε, τὴν ἔθρεψε, τὴν ἐνέδυσε μὲ τέτοιο ἔνδυμα ποῦ ἄλλο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὔρεθῇ. Ὁ ἴδιος ἔγινεν ἡ περιβολή της καὶ ἀφοῦ τὴν ἔλαβε τὴν ὀδηγεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Δι' αὐτὴν ἔχει ἐτοιμασθῇ ἡ κληρονομία. Τί λέγει λοιπὸν δι' αὐτὴν ὁ προφήτης; Πολλὰ· διότι εἶναι συνήγορός της καὶ προεῖπε καὶ προεκήρυξε τὰ περισσότερα ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς αὐτὴν· ἐπὶ παραδείγματι τὰ ἀχαιτικὰ μὲ τὸν νυμφίον, μὲ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου, μὲ τὰ ἀγαθὰ ποῦ θὰ διαδεχθοῦν αὐτὴν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐδῶ κάμνει λόγον δι' αὐτὴν καὶ ἀρχίζων τὸν λόγον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ρήτορες, οἱ συνήγοροι εἰς τὰ δικαστήρια, λέγει διὰ ποῖον θὰ συνηγορήσῃ, δηλαδὴ «ὑπὲρ τῆς κληρονομίης». Καὶ ἅς ἀκούσωμεν τί ζητεῖ ἡ κληρονομοῦσα. «Κύριε, εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσῃς τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μου». Τὸν νυμφίον τὸν ὀνομάζει Κύριον· καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι τὸ καθῆκον τῆς εὐγνώμονος νύμφης. Ἐὰν θέβαια αὐτὸ συμβαίνει μετὰ ἐκείνων ποῦ ἔχουν τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ ὀνομάζει ἡ γυ-

γυνή, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ,
 ὄπου καὶ φύσει Κύριός ἐστιν. Οὕτω γοῦν αὐτὸν οὐχ ὡς τυμ-
 φίον καλεῖ Κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς Δεσπότην, καὶ ἐπι-
 σπᾶται αὐτὸν πρὸς τὴν δέησιν. Ἐπειδὴ γὰρ κηροποιμία αὐτῇ
 5 πρόκειται, ἡ κληρονομία δὲ αὕτη, εἰ κατορθώσῃε τὰ ἐπιτα-
 χθέντα, εἰς ἔργον ἐκβαίνει, παρακαλεῖ καὶ δεῖται σύμμαχον
 αὐτῇ γενέσθαι, ὥστε ἀνύσαι τὰ προκείμενα, καὶ μὴ ἐκπεσεῖν
 τοῦ κλήρου. Διὸ καὶ φησι «Τὰ ρήματά μου ἐνώτισαι, Κύριε»,
 καὶ μετὰ παρησίας λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ τοιαῦτα αἰτεῖ, ἅπερ
 10 καὶ αὐτὸς διδόναι βούλεται· ὡς ἐάν τις τοιαῦτα αἰτῇ ἀνάξια
 τοῦ παρέχοντος, οὐ δύναται ταύτην αἰτεῖν τὴν χάριν. Ὅταν
 κατ' ἐχθρῶν εὐχῆται, ὅταν κατὰ τῶν λελυπηκότων, ταῦτα οὐκ
 ἔσιν ἀνθρώπου, ἀλλὰ διαβόλου τὰ ρήματα. Εἰ γὰρ τὸ θανύ-
 ναι ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ (καὶ γὰρ «Τὸ περιττὸν τούτων ἐκ
 15 τοῦ πονηροῦ ἐστίν»), εὐδηλον ὅτι καὶ τὸ κατ' ἐχθρῶν εὐχε-
 σθαι. Ἐὰν τοίνυν λέγῃς, «Τὰ ρήματά μου ἐνώτισαι», ἐκεῖνα
 φθέγγου, ἃ ἀνθρώπου ρήματά ἐστιν ἡμέρου καὶ φιλανθρω-
 που, καὶ οὐδὲν ἔχοντος διαβολικόν.

3. «Σύνες τῇ κραυγῇ μου». Κραυγὴν ἐνταῦθα οὐ τὸν τό-
 20 νον φηοὶ τῆς φωτῆς, ἀλλὰ τῆς διανοίας τὴν διάθεσιν. Ἐπει
 καὶ τῷ Μωϋσῇ οἰγῶντι ἔλεγε· «Τί βοᾷς πρὸς με;» Οὐκ εἶπε,
 'τί εὐχῆ πρὸς με; ἀλλά, «τί βοᾷς πρὸς με; ἐπειδὴ μετὰ
 σφοδρᾶς διαθέσεως αὐτῷ προσήει. Ἴνα γοῦν μάθῃς
 ὅτι καὶ ἐνταῦθα οὐ τὴν κραυγὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς
 25 διανοίας καὶ τὴν σπουδὴν τὴν συντεταμένην, οὐκ εἶπεν, ἅ-

ναϊκα κύριον τὸν ἄνδρα της, πολὺ περισσώτερον συμβαίνει μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅπου καὶ ἐκ φύσεως εἶναι Κύριος. Ἔτσι λοιπὸν τὸν ὀνομάζει Κύριον ὄχι μόνον ὡς νυμφίον, ἀλλὰ καὶ ὡς Κύριον καὶ τὸν προσκαλεῖ εἰς τὴν προσευχήν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εὐρίσκεται ἐμπρὸς της κληρονομία καὶ ἡ κληρονομία αὐτὴ γίνεται πραγματικότης ἐὰν ἤθελεν ἐπιτύχει κανεὶς τὰ προστάγματα, παρακαλεῖ καὶ προσεύχεται νὰ γίνῃ σύμμαχος της, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὰ ποὺ εὐρίσκονται ἐμπρὸς της καὶ νὰ μὴ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν κληρονομίαν. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει «Κύριε, εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσῃς τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μου», καὶ αὐτὸ τὸ λέγει μὲ παρρησίαν, ἐπειδὴ ζητεῖ τέτοια, ποὺ καὶ ὁ ἴδιος θέλει νὰ δίδῃ· διότι ἐὰν κανεὶς ζητῇ τέτοια ποὺ εἶναι ἀνάξια ἐκείνου ποὺ τὰ παρέχει, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητῇ αὐτὴν τὴν χάριν. Ὄταν προσεύχεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ὅταν προσεύχεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ μᾶς λυποῦν, αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου. Διότι ἐὰν τὸ νὰ ὀρκίζεται κανεὶς προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον, (καθ' ὅσον «Τὸ ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν πονηρὸν»¹⁹), εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του. Ἐὰν λοιπὸν λέγῃς, «Εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσῃς τὰ λόγια μου», ἐκεῖνα νὰ λέγῃς, ποὺ εἶναι λόγια ἀνθρώπου ἡμέρου καὶ φιλανθρώπου καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ διαβολικόν.

3. «Εὐδόκησε νὰ κατανοήσῃς τὴν κραυγὴν μου». Κραυγὴν ἐδῶ δὲν ὀνομάζει τὸ μέγεθος τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆην, ποὺ ἐσιώπα, ἔλεγε· «Διατί φωνάζεις δυνατὰ πρὸς ἐμένα;». Δὲν εἶπε, ἴδιαι ἀπευθύνεις τὴν προσευχήν σου πρὸς ἐμένα;·, ἀλλὰ, «Διατί φωνάζεις δυνατὰ πρὸς ἐμένα;», ἐπειδὴ ἀπευθύνετο πρὸς αὐτὸν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῆς διαθέσεώς του. Διὰ νὰ μάθῃς λοιπὸν ὅτι καὶ ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὴν κραυγὴν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν προθυμίαν του, δὲν εἶπεν, ἴκουσε τὴν κραυ-

- κουσον τῆς κραυγῆς μου, ἀλλὰ τί; «Σύνες», τουτέστι, κατὰ
 μαθε. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρωπίνους κέχρηται ρήμασιν, ἀλλὰ καὶ
 ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀνθρωπίνους τὸ εὖ παριστάμενον δηλοῖ. «Πρό-
 5 σχος τῆ φωνῆ τῆς δεήσεώς μου». Πάλιν τὴν ἔνδον λέγει φω-
 νήν. Οὕτω καὶ Ἄννα ἐδόξα. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε, ἴπρόσχος
 τῆ φωνῆ τῆς εὐχῆς μου, ἀλλὰ, «Τῆς δεήσεώς μου». Τὸν
 γὰρ ἐυχόμενον ἰκέτου δεῖ περιχειῖσθαι σχῆμα καὶ γνώμη. Ὁ
 γὰρ ἰκέτης οὐ κατηγόρου ρήματα ἀναλαμβάνει, ὁ δὲ ἐχθροῦ
 κατευχόμενος κατήγορος μᾶλλον ἔστιν ἢ ἰκέτης. Εἶδες πῶς
 10 παρέστησε τὴν εὐχήν, ἐπειδὴ ἀξίαν αὐτὴν ἐποιεῖτο τοῦ ἀκου-
 σθῆναι; Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅταν εὐχόμεθα καὶ βουλώμεθα ἀ-
 κούεσθαι, πρῶτον αὐτὴν καθιστιῶμεν, ἵνα ἢ εὐχή, καὶ μὴ κα-
 τηγορία γένηται καὶ κατὰ τοὺς τόμους τοὺς ἐκεῖνον, οὕτως
 αὐτὴν εἰσάγομεν.
- 15 Ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου». Ὁ περὶ ὁ προφήτης
 συνεχῶς λέγει, μᾶλλον δὲ ὅπερ ἐξάριτον τῷ Ἀβραάμ ἦν,
 καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησι, Δι' ἣν αἰτίαν «οὐκ ἐπαισχύνεται
 ὁ Θεὸς Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν», τοῦτο αὐτὴ διείληφε, καὶ
 τῷ πόθῳ κατώρθωσε. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, ὁ βασιλεύς.
 20 ἀλλ' «Ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου», ἰδὼν ἕρωτα ἐνδεικνυ-
 μένη τὸν αὐτῆς. Εἶτα καὶ τὰς αἰτίας τίθησι, δι' αἷς ἀξιοῖ αὐ-
 τὴν ἀκουσθῆναι. Ποῖαι δὲ εἶναι αὗται; «Ὅτι πρὸς σὲ προσεύ-
 ξομαι, Κύριε». Τίς, φησὶν, οὐχὶ τῷ Θεῷ προσεύχεται; Πολ-
 25 λοὶ δοκοῦσι μὲν τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι πρὸς δὲ ἀνθρώπων
 ἐπίδειξιν τοῦτο ποιοῦσιν. Ἄλλ' οὐχ αὕτη ἀλλὰ πρὸς Θεὸν
 αὐτὸν ἀντεινέτω, τὰ ἀνθρώπινα πάντα ἀφεῖσα.

«Τὸ πρῶτ' εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου». Ὁρᾶς σπουδῆν,
 καὶ κατανευγμένην ψυχὴν; Ἐκ προσιμίων τῆς ἡμέρας τὰς

19α. Α' Βασ., κεφ. 1 - 2.

20. Ἐβρ. 11, 16.

γὴν μου', ἀλλὰ τί; «Σύνες», δηλαδή, κατάμαθε. Μολονότι βέβαια χρησιμοποιεῖ ἀνθρώπινα λόγια, ὅμως καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα ἐκδηλώνει τὸ πλεόν εὐπρεπές. «Πρόσεχε εἰς τὴν φωνὴν τῆς παρακλήσεώς μου». Πάλιν ἐννοεῖ τὴν ἐσωτερικὴν φωνήν. "Ἐτσι καὶ ἡ "Αννα ἐφώναζε^{19α}. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ἴπρόσεξε τὴν φωνὴν τῆς προσευχῆς μου', ἀλλὰ, «Τῆς παρακλήσεώς μου». Διότι ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται πρέπει νὰ παίρνη τὴν στάσιν καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ ἱκέτου. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ παρακαλεῖ δὲν χρησιμοποιεῖ λόγια κατηγοροῦ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ του, εἶναι μᾶλλον κατήγορος, παρὰ ἱκέτης. Εἶδες πῶς παρουσίασε τὴν προσευχὴν ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν κάμη τέτοια ποὺ νὰ ἀκουσθῆ; "Ἐτσι καὶ ἡμεῖς, ὅταν προσευχώμεθα καὶ θέλωμεν νὰ εἰσακούεται ἡ προσευχή μας, πρῶτα νὰ τὴν κάμνωμεν ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι προσευχή καὶ νὰ μὴ κοταντᾶ κατηγορία καὶ νὰ τὴν κάμνωμεν ἔτσι ποὺ νὰ συμφωνῆ μὲ τοὺς νόμους ἐκεῖνου.

«Ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου». Ἐκεῖνο ποὺ ὁ προφήτης λέγει συνεχῶς, μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο ποὺ ἦτο ἰδιαίτερα ἀγαπητὸν εἰς τὸν Ἀβραάμ, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν «δὲν ἐντρέπεται ὁ Θεὸς νὰ ὀνομάζεται Θεὸς αὐτῶν»²⁰, αὐτὸ ἐξέφρασε καὶ αὐτὴ καὶ τὸ κατώρθωσε μὲ τὸν πόθον της. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὁ βασιλεὺς', ἀλλ' «Ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου», δεικνύουσα ἔτσι τὸν ἔρωτά της. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ εἰσακουσθῆ. Ποῖοι δὲ εἶναι αὐτοί; «Διότι θὰ προσευχηθῶ εἰς ἐσένα, Κύριε». Ποῖος, λέγει, δὲν προσεύχεται εἰς τὸν Θεόν; Πολλοὶ μὲν νομίζουν ὅτι προσεύχονται εἰς τὸν Θεόν, ὅμως τὸ κάμνουν αὐτὸ διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ ὅμως δὲν ἦτο τέτοια, ἀλλ' ἀπευθύνετο πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, παραμερίζουσα ὅλα τὰ ἀνθρώπινα.

«Σὺ θὰ εἰσακούσης τὴν πρῶτην ἱκετευτικὴν φωνὴν μου». Βλέπεις προθυμίαν καὶ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ κατά-

ἀπαρχὰς ἐδίδου τῷ Θεῷ. «Δεῖ», γάρ, φησί, «φθάνειν τὸν ἥλιον ἐπ' εὐχαριστίαν σου, καὶ πρὸ ἀνατολῆς φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι». Σὺ δὲ ἐπὶ μὲν βασιλείῳ σὺκ ἂν ἀνάχοιο τὸν ἐλάττονα πρὸ σοῦ προλαβόντα προσκυνῆσαι, ἦν δὲ ἡλίου προσκυνούντιος καθεύδεις αὐτός, καὶ ἀναχωρεῖς τῇ κίσει τῆς προεδρίας, καὶ οὐ γ θάνεις ἅλασαν τὴν κίσειν τὴν διὰ σὲ γενομένην, οὐδὲ ἀποδίδως αὐτῷ τὰ εὐχαριστήρια, ἀλλ' ἀνιστάμενος καὶ ὄρνιν περικλύζεις καὶ χεῖρας, τὴν δὲ ψυχὴν περιορᾷς ἀκάθαρτον; Οὐκ οἶδα, ὅτι καθάπερ ὕδαι σῶμα, οὕτω δι' εὐχῆς ἡ ψυχὴ καθαίρεται; Νίφρον τοίνυν πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν. Πολλὰ λῆμαι προσίστανται αὐτῇ κακίας ταύτας ἀποθώμεθα διὰ τῆς δεήσεως. Ἄν γὰρ οὕτω τὸ σῶμα τειχίσσωμεν, καλὸν θεμέλιον τῆς καθημερινῆς πράξεως καταβαλοῦμεν.

15 «Τὸ πρῶτὸ παρασιήσομαί σοι, καὶ ἐλόφομαι». Παρασιήσομαί σοι, οὐ γάρ, φησί, ἀλλ' ἔργοις. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐγγὺς γενέσθαι δύναται τοῦ Θεοῦ. Τὸ γὰρ ἐγγὺς καὶ τὸ μακρὸν ἐντεῦθεν οὐβαίνειν ὁ γὰρ Θεὸς πανταχοῦ ἐστι. «Παρασιήσομαί σοι, καὶ ἐλόφομαι», ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ. Ἔτερος ἐρμηνευτὴς φησὶ «Καὶ σκοπήσω, ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ». «Οὐδὲ παροικῆσει σοι πονηροῦμένος». Ἐνιαῦθα τὰ εἶδωλα αἰνίττειται ὅτι τοῦτοις ἔχαιρον, καὶ πα-

νουσιν; Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, λέγει, κάμνω αὐτὴν τὴν ἐργασίαν. "Ἄς τὸ ἀκούσουν ἐκεῖνοι ποῦ προσεύχονται μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους ἐργασίας των. "Ὅχι ὅμως καὶ αὐτὴ, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ἐπρόσφερε τὰς ἀπαρχὰς εἰς τὸν Θεόν. Διότι, λέγει, «Πρέπει νὰ προλαβαίνουν τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου μὲ εὐχαριστίας πρὸς ἐσένα καὶ ν' ἀπευθύνουν τὴν προσευχὴν των πρὸς ἐσένα πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτός»²¹. Σὺ βέβαια εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τοῦ βασιλέως δὲν θὰ ἠμποροῦσες νὰ ἀνεχθῆς νὰ προλάβῃ ὁ κατώτερός σου πρὶν ἀπὸ ἐσένα νὰ προσκυνῆσῃ αὐτόν, ἐνῶ τώρα ἐνῶ ὁ ἥλιος προσκυνεῖ τὸν Θεόν σὺ κοιμᾶσαι καὶ παραχωρεῖς τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν κτίσιν καὶ δὲν προφθάνεις ὀλόκληρον τὴν κτίσιν ποῦ ἐγίνε δι' ἐσένα, οὔτε εὐχαριστεῖς αὐτόν, ἀλλὰ μόλις σηκωθῆς πλένεις τὸ πρόσωπόν σου καὶ τὰ χέρια σου, ἐνῶ τὴν ψυχὴν σου τὴν παραβλέπεις ἀφήνοντάς την ἀκάθαρτον; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα καθαρίζεται μὲ τὸ νερό, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ καθαρίζεται μὲ τὴν προσευχὴν; Νίψε λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν σου. Πολλὰ εἶδη κακίας ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν' αὐτὰ ἄς τὰ ἀπομακρύνωμεν μὲ τὴν προσευχὴν μας. Διότι, ἐὰν ἔτσι περιφρουρήσωμεν τὸ στόμα, θὰ θέσωμεν καλὸν θεμέλιον τῶν καθημερινῶν πράξεών μας.

«Τὸ πρῶτὸν θὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν σου καὶ θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου πρὸς ἐσένα». Θὰ παρουσιασθῶ ἐμπρὸς σου ὄχι τοπικῶς, λέγει, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα μου. Διότι ὁ τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον τὸ πλησίασμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ αὐτόν συμβαίνουν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος' διότι ὁ Θεὸς εὐρίσκεται παντοῦ. «Θὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν σου καὶ θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου πρὸς ἐσένα, διότι σὺ εἶσαι Θεὸς ποῦ δὲν θέλεις τὴν παρανομίαν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει' «Καὶ θὰ ἀναλογισθῶ, ὅτι σὺ εἶσαι Θεὸς ποῦ δὲν θέλεις τὴν ἀνομίαν». «Καὶ δὲν θὰ παραμείνῃ ἐνώπιόν σου ἐκεῖνος ποῦ πράττει τὸ κακόν». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὰ

- ρανομία πάση, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν πονηρίᾳ πράγμασιν.
 «Οὐδὲ παροικῆσει σοι πονηρενόμενος». Οὐκ ἔσται σοι, φησί,
 φίλος, οὐκ ἔσται σοι πλησίον. «Οὐδὲ διαμενοῦσι παράνομοι
 κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου». Τὸ μισολόγηρον τοῦ Θεοῦ ἐν-
 5 ταῦθα δείκνυται, διδάσκων τοὺς ἐγγύς αὐτοῦ γινόμενους τοι-
 ούτους ἐαντιοὺς κατασκευάζειν, ὡς οὐκ ἐνὸν ἄλλως γενέσθαι
 ἐγγύς. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ χρησιτῶ οὐκ ἄν τις δύναιτο γενέσθαι
 πλησίον, τοῖς τρόποις διεστηκῶς αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον τούτῳ.
 Ὅτι γὰρ οὐ δύναται ἐναρέτιον ἀνδρῶν ἐγγύς γενέσθαι οἱ
 10 πονηροί, ἄκουσον τί φασὶ περὶ τοῦ δικαίου. «Βαρὺς ἐστὶν ἡ-
 μῖν καὶ θλεπόμενος». Οὕτω καὶ Ἰωάννης τὸ δεσποτικόν οἰ-
 κῶν καὶ μὴ ὀρώμενος ἐλύπει τὴν Ἡρωδιάδα καίτοι ἰσοῦτον
 αὐτοῦ ἀφεισιτήκει τὸ γέναιον μετὰ δὲ τὴν τελευτήν, καὶ τοῦ
 τυράννου τότε ἐκείνου τὸ σφριεῖδος κατέσειε.
- 15 Μηδεὶς τοῖνυν τῶν ἐν ἀρετῇ ζῶντων ἡγείσθω τι πάσχειν
 δεινόν, κἄν ἐπιβουλεύηται παρὰ τῶν πονηρῶν. Οἱ γὰρ πά-
 σχοντες κακῶς οἱ ποιουντές εἰσιν. Ἐμίσησας πάντας τοὺς
 ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολείς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ
 ψεῦδος. Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσειται Κύριος».
- 20 Ταῦτα λέγεται, οὐχ ἵνα ἀκούσωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παι-
 δευόμεθα ταῦτα συνεχῶς ἀκούοντες, καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ νυμ-
 φίλου ἀρμύζεσθαι, καὶ πλησίον αὐτοῦ γίνεσθαι. Ὡς ἂν μὴ ταῦ-
 τα ἦ, ἐρημούμεθα τῆς ἄνωθεν ροπῆς, οὐ σὺδὲν ἂν γένοιτο
 χεῖρον.

22. Σοφ. Σολ. 2, 14.

23. Ματθ. 7, 15.

εἶδωλα· διότι μὲ αὐτὰ ἠύχαριστοῦντο καὶ μὲ τὴν καθόλου παρανομίαν καὶ μὲ τὰ ἄλλα τὰ ἔργα τῆς παρανομίας. «Καὶ δὲν θὰ παραμείνη πλησίον σου ἐκεῖνος ποῦ πράττει τὸ κακόν». Δὲν θὰ γίνῃ φίλος σου, λέγει, δὲν θὰ σταθῇ πλησίον σου. «Οὔτε θὰ στηθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σου οἱ παράνομοι». Μὲ αὐτὰ τὰ ἅγια δείχνει τὸ πόσον μισεῖ ὁ Θεὸς τὴν κακίαν, διδύσκων ἐκείνους ποῦ εὐρίσκοντο πλησίον του νὰ καθιστοῦν τέτοιον τὸν ἑαυτὸν των, καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ παραμείνουν πλησίον του. Διότι, ἐὰν κανεὶς δὲν ἠμπορῇ νὰ παραμείνη πλησίον κάποιου καλοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ διαφέρουν οἱ τρόποι του, πολὺ περισσότερο δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ πλησίον αὐτοῦ. Τὸ ὅτι βέβαια οἱ πονηροὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ σταθοῦν πλησίον τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν, ἄκουσε τί λέγει διὰ τὸν δίκαιον· «Εἶναι βαρετὸς ἀκόμη καὶ νὰ τὸν βλέπωμεν»²². Ἔτσι καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐνῶ διέμενεν εἰς τὸ δεσμοτήριον καὶ δὲν ἐβλέπετο, παρὰ ταῦτα ἐστενοχωροῦσε τὴν Ἡρωδιᾶδα καὶ βέβαια τόσον μακριὰ ἀπὸ αὐτὸν εὐρίσκετο τὸ γύναιον· μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του συνετάρασε καὶ τὴν συνειδησὶν ἐκείνου τοῦ τυράννου.

Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ζοῦν ἐνάρετα ἅς μὴ νομίζῃ ὅτι παθαίνει κάποιο κακόν καὶ ἂν ἀκόμα ἐπιβουλεύεται ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Διότι αὐτοὶ ποῦ κακοποιοῦνται εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ κακοποιοῦν. «Ἐμίσηας ὅλους ἐκείνους ποῦ πράττουν τὴν ἀνομίαν καὶ θὰ ἐξολοθρεύσῃς ὅλους ἐκείνους ποῦ λέγουν καὶ διαδίδουν ψεῦδη. Τὸν αἰμοβόρον ἀνθρώπον καὶ τὸν δόλιον τὸν ἀποστρέφεται ὁ Κύριος». Αὐτὰ τὰ λέγει, ὄχι μόνον διὰ νὰ τὰ ἀκούσωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διδασκώμεθα, ἀκούοντες αὐτὰ συνεχῶς, καὶ νὰ προσαρμόζωμεν τὴν ζωὴν μὲ τὴν ζωὴν τοῦ νυμφίου καὶ νὰ εὐρισκώμεθα πλησίον του. Διότι, ἐὰν αὐτὰ δὲν συμβαίνουν, μένομεν ἔρημοι ἀπὸ τὴν οὐράνιον βοήθειαν, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὅποιον τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον.

4. «Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν»
 κἂν δοῦλος ἢ. φησί, κἂν ἐλεύθερος, κἂν βασιλεύς, κἂν ὁσι-
 σοῦν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀξιωματίων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τοὺς
 φίλους ἐγκρίνειν ὁ Θεὸς εἶωθεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν
 5 παχύτερων οὐδὲν ἠγροῦνται τὸ μῖσος εἶναι, ἄκουσον πὺς ἐπή-
 γαγε καὶ κολάσεως φόβον, εἰπὼν, «Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λα-
 λοῦντας τὸ ψεῦδος», ἐπὶ τὸ παχύτερον τῶν ἡμαρτανομένων τὸν
 λόγον μετατιθεῖς. Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ μίσους στήσεται τὰ τῆς
 τιμωρίας, καίτοι καὶ τοῦτο ἄφατος κόλασις, ἀλλὰ καὶ πάντας
 10 ἀπολεῖ τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Καίτοι καὶ τὸ πρότερον
 χαλεπὸν, καὶ γένηται χειρὸν, τὸ μοιγηθῆναι παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ
 πρὸς μὲν τοὺς στυγνὰ δυνάμενους ἐκεῖνο ἔθηκε, πρὸς δὲ
 τοὺς παχύτερους καὶ τοῦτο προσέθηκε. Μὴ ποίνην θεωρηθῆς,
 ἄνθρωπε, μηδὲ ταράτιον, ἐπειδὴν ἴδης τινὰς ψευδομένους,
 15 ἀρπάζοντας, πλεονεκτοῦντας, καὶ μηδὲν πάσχοντας δεινόν,
 ἔσαι γὰρ πάντως τοῦτο. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῶν Θεοῦ φύσις· ἀ-
 ποστρέφεται πονηρίαν, μισεῖ τε αὐτὴν ἀεὶ καὶ ἀπεχθάνεται.
 Τοὺς δὲ λαλοῦντας τὸ ψεῦδος ἐνιαῦθα λέγει τοὺς ἐν πονηρίᾳ
 βιοῦντας, τοὺς τὰ ψευδῆ πράγματα διώκοντας, τοὺς περὶ ἡ-
 20 δονάς, τοὺς περὶ γαστριμαργίαν, τοὺς περὶ πλεονεξίαν ἐπι-
 οημένους. Οἶδε γὰρ πάντα ταῦτα ψεύδη καλεῖν.

Ἄνδρα αἰμίτων καὶ δόλιον βδελύσσειαι Κύριος». Τὸν
 φονικὸν ἐνιαῦθι φησι, τὸν ἐπιβουλεύοντα, τὸν ὑποῦλον, τὸν
 ἄλλα μὲν ἐπὶ στόματος φέροντα, ἕτερα δὲ ἐπὶ τῆς διανοίας,
 25 τὸν περικείμενον προσωπεῖον ἐπεικειάς, τὰ δὲ λύκων ἐπιδει-
 κνόμενον, οὗ χειρὸν οὐκ ἂν γένοιτο οὐδέν. Ὁ μὲν γὰρ δῆλος

4. «Ἐμίσησες ὅλους ἐκείνους πού πράττουν τήν ἀνομίαν», εἴτε δοῦλος εἶναι, λέγει, εἴτε ἐλεύθερος, εἴτε βασιλεύς, εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Διότι ὁ Θεός συνηθίζει νά ἐκλέγη τοὺς φίλους ὄχι ἀπό τὰ ἀξιώματα, ἀλλ' ἀπό τήν ἀρετήν. Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἀπό τοὺς πολὺ ἀτελεῖς πνευματικὰ νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ μῖσος, ἄκουσε πῶς ἐπρόσθεσε καὶ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας, λέγων, «Θὰ ἐξολοθρεύσῃς ὅλους ἐκείνους πού λέγουν ψεῦδη», μεταφέρων τὸν λόγον πρὸς τὰ βαρύτερα ἁμαρτήματα. Διότι δὲν θὰ σταματήσῃ ἡ τιμωρία μέχρι τοῦ μίσους, ἂν καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπερίγραφτος κόλασις, ἀλλὰ θὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλους ἐκείνους πού λέγουν ψεῦδη. Μολονότι δηλαδὴ καὶ τὸ προηγούμενον εἶναι φοβερόν καὶ χειρότερον ἀπὸ τὴν γέενναν, τὸ νὰ μισηθῇ κανεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους μὲν πού ἔχουν κάποια συναισθησὶν ἀνέφερον ἐκεῖνο, πρὸς τοὺς παχυτέρους ὅμως πνευματικὰ ἐπρόσθεσε καὶ αὐτὸ. Μὴ λοιπὸν θορυβηθῆς, ἄνθρωπε, οὔτε νὰ ταράσσεσαι, ὅταν ἰδῆς μερικοὺς νὰ λέγουν ψεῦδη, ν' ἀρπάζουν, νὰ εἶναι πλεονέκται καὶ νὰ μὴ παθαίνουν κανένα κακόν, καθ' ὅσον αὐτὸ ὅπωςδήποτε θὰ συμβῇ. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ· ἀποστρέφεται τὴν κακίαν, μισεῖ αὐτὴν πάντοτε καὶ τὴν ἀποστρέφεται. Ὡς λαλοῦντας δὲ ψεῦδη ἐννοεῖ ἐδῶ ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἐκείνους πού ἐπιδιώκουν τὰ ψεύτικα πράγματα, ἐκείνους πού εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὸ σφοδρὸν πάθος διὰ τὰς ἡδονάς, ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν, ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν. Διότι γνωρίζει ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ὀνομάζῃ ψεῦδη.

«Τὸν αἰμοβόρον καὶ δόλιον ἄνθρωπον τοὺς ἀποστρέφεται ὁ Κύριος». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν φονικόν, τὸν ἐπίβουλον, τὸν ὑπουλον, πού ἄλλα μὲν λέγει μὲ τὸ στόμα, ἄλλα δὲ ἔχει εἰς τὴν σκέψιν του, πού φορεῖ τὸ προσωπεῖον τῆς ἐπιεικειᾶς, ἀλλὰ παρουσιάζει τὰ ἔργα τῶν λύκων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον. Διότι ἀπὸ μὲν τὸν φανερόν ἐχθρόν εὐκολα θὰ

ἐχθρός, καὶ εὐφύλακτος γένοιτ' ἄν, ὁ δὲ συγκαλύπτων τὴν
 πονηρίαν καὶ χρώμενος τῇ κακίᾳ, δυσφώριτος ἴσθι, πολλὰ
 ἐργάζεται τὰ δεινὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, ἡνίκα ἂν παρα-
 γίνοιτο, νήφειν ἐκέλευσεν. «Ἐρχονται γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἐν
 5 ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἄρπαγες». «Ἐγὼ
 δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν
 σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τοιούτων ἡ Ἐκκλησία συνείλκειο, Ἑλ-
 λήνων, μάγων, ἀνδροφόνων, γοήτων, φρεσιῶν, ὑπούλων, εἶπε
 δέ, ὅτι μισεῖς καὶ ἀποστρέφῃ, δεικνῦσα, ὅτι οὐχ αὕτη κατὰ
 10 δικαιοσύνην καὶ κατορθώματα, ἀλλὰ κατὰ φιλανθρωπίαν ἀ-
 παλλαγέισα ἐκείνων εἰς τὰ ἐνδότια εἰσῆγειο, ἐπήγαγεν
 «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν
 οἶκόν σου». «Ἰνα γὰρ μή τις λέγῃ, πῶς οὖν σὺ ἢ τὰ καὶ τὰ
 ἐργασαμένη ἐσώθης;» εἶπε τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας, ὅτι διὰ
 15 τὴν πολλὴν φιλανθρωπίαν, διὰ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα ἐσώθην.
 Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἳ οὐδὲ ἔλεον προσίενται, ἀνίτα τοσοῦτες,
 οἳτοι ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι ἢ γὰρ χάρις καὶ ὁ ἔλεος, κἂν χάρις ἢ
 καὶ ἔλεος, ἀλλὰ τοὺς βουλομένους καὶ χάριν ἔχοντας σώζει,
 οὐ τοὺς ἀφηγημένους καὶ μὴ βουλομένους δέξασθαι τὴν δω-
 20 ρεάν, οἳτοι γέγονασιν οἱ Ἰουδαῖοι, περὶ ὧν καὶ Παῦλος ἔλε-
 γεν, ὅτι «Ἀγνοοῦντες τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδί-
 αν δικαιοσύνην ζητοῦντες σιῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ
 ὑπειάγησαν».

Εἴτα ἐπειδὴ εἶπε τὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς·
 25 «Προσκυνήσω πρὸς τὰς ἀγίων σου ἐν φόβῳ σου». «Ὅταν

ἤμποροῦσε κανείς νά προφυλαχθῆ, ἐκεῖνος ὅμως πού συγκαλύπτει τήν πονηρίαν του καί διαπράττει τήν κακίαν, ἐπειδή γίνεται δύσκολα ἀντιληπτός, προξενεῖ πολλά κακά. Διά τοῦτο καί ὁ Χριστός, ὅταν συμβαίη νά μᾶς πλησιάζουν, ἔδωσεν ἐντολήν νά εἴμεθα ἄγρυπνοι. Διότι «ἔρχονται πρὸς ἐσᾶς μὲ ἐνδύματα προβάτων, ἐσωτερικὰ ὅμως εἶναι λύκοι πού ἀρπάζουν». «Ἐγὼ ὅμως ἔχων στηριγμένην τήν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου θά εἰσέλθω εἰς τὸν οἶκόν σου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τέτοιους, ἀπὸ εἰδωλολάτρας, μάγους, ἀνθρωποκτόνους, ἀποτεῶνας, ψεύτας, ὑπούλους, εἶπε δέ, ὅτι τοὺς μισεῖς καί τοὺς ἀποστρέφεται αὐτούς, διὰ νά δείξῃ, ὅτι αὐτὴ εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἐνδότατα, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ ἐκείνους ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς δικαιοσύνης καί τῶν κατορθωμάτων της, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἐπρόσθεσεν «Ἐγὼ ὅμως, ἔχων στηριγμένην τήν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου, θά εἰσέλθω εἰς τὸν οἶκόν σου». Διὰ νά μὴ λέγῃ κανείς, ἴπως λοιπὸν σύ, πού ἔκαμες αὐτὰ καί αὐτά, ἐσώθης; εἶπε τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας, ὅτι δηλαδὴ ἐσώθην ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας καί τῆς ἀπεριγράπτου ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὑπάρχουν μερικοὶ πού δὲν θέλουν οὔτε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἡ ἀσθένειά των εἶναι ἀθεράπευτη, ὅπως ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι διότι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καί τὸ ἔλεος, καί ἂν ἀκόμα εἶναι χάρις καί ἔλεος, ὅμως σώζει ἐκείνους πού θέλουν καί εἶναι εὐγνώμονες καί ὄχι ἐκείνους πού εἶναι ἀνυπάκουοι καί δὲν θέλουν νά δεχθοῦν τήν δωρεάν, ὅπως εἶχαν καταστήσει οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ Παῦλος, ὅτι «ἐπειδὴ ἀγνοοῦν τήν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καί θέλουν νά ἐφαρμόσουν τὸν ἰδικὸν των τρόπον δικαίωσης, διὰ τοῦτο δὲν ὑπετάγησαν εἰς τήν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ»²⁴.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε τὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει καί τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ αὐτήν «Θά προσκυνήσω εἰς τὸν ναόν σου τὸν ἅγιον γεμάτη ἀπὸ σεβασμὸν καί εὐλάβειαν».

γὰρ χάριτος ἀπολαύσω καὶ τὰ παρ' ἐμαυτῆς εἰσενέγκω, ταύ-
την εἰσοίσω σοι τὴν θυσίαν, φησί· «Προσκυνήσω πρὸς τὸν
ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου». Οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν εὐχομέ-
νων, κνώμενοι, χασιώμενοι, παρκῶντες, ἀλλὰ μετὰ φόβου
5 καὶ τρόμου, φησί. Ὁ γὰρ οὕτως εὐχόμενος, πᾶσαν κακίαν
ἀποτίθεται, πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν χειραγωγεῖται, τὸν Θεὸν ἴ-
λεων καθίστηται ἑαυτῷ. «Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιο-
σύνῃ σου ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου». Εἶπε τοὺς ὕμνους τοῦ Θε-
οῦ, τὸ μισοπώνηρον, τὸ γιγάνθρωπον, τὸ κηδεμονικόν, εἶπε
10 τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν, εἶπε τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐσώθη, εἶπε
τίνα μετὰ τὸ σωθῆναι αὐτῇ εἰσήγαγεν· ἀπέστρεψε κακίας,
ἐχειραγωγῆσε πρὸς ἀρετὴν χρησιὰς ἐπέφηρεν ἐλπίδας καὶ
τοῖς ἐν πορηρίᾳ ζῶσιν, εἴ γε βουληθῶσι μεταβληθῆναι, ὡς
ἐλέου δυναμένοις τωχεῖν τρέπει τὸν λόγον εἰς αἴτησιν λοιπὸν
15 λέγουσαν· «Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου» διὰ
τούτων παιδεύουσα τὸν ἀκροατὴν πρότερον ὕμνους ἀναφέρειν
εἰς τὸν Θεόν, καὶ εὐχαριστεῖν ἐφ' οἷς εὐπέπονθε· καὶ τότε
ἄπερ βούλεται αἰτεῖν, καὶ πάλιν εὐχαριστεῖν, ἐφ' οἷς ἄν λάβοι.

Ἄλλ' ἴδωμεν καὶ τίνα ἐστὶν ἡ αἰτεῖ. Μὴ γάρ τι βιωτι-
20 κόν; μὴ τι ἐπίκληρον; μὴ τι τῶν παραρθεόντων; Μὴ περὶ
πλούτου διαλέγεται; μὴ περὶ δόξης; μὴ περὶ δυναστείας;
μὴ περὶ τιμωρίας ἐχθρῶν; Οὐδὲν τούτων. Ἄλλὰ τί; «Κύριε,
ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου».
Ὅσας πῶς οὐδὲν ἐπίκληρον αἰτεῖ, καὶ πῶς δεῖται τῆς ἄνω-
25 θεν συμμαχίας; Οἱ γὰρ ταύτην ὁδεύοντες τὴν ὁδόν, ἐκείνης

“Όταν δηλαδή θ’ ἀπολαύσω τὴν χάριν, καὶ κάμω αὐτὰ πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμένα, τότε, λέγει, θὰ προσφέρω εἰς ἐσένα αὐτὴν τὴν θυσίαν· «Θὰ προσκυνήσω ἐσένα εἰς τὸν ναόν σου μὲ σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν». “Όχι ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς προσευχομένους πού ζύνονται, χασμουριῶνται, πού μένουν ἀναίσθητοι, ἀλλὰ μὲ φόβον καὶ τρόμον. Διότι αὐτὸς πού προσεύχεται ἔτσι, ἀποβάλλει κάθε κακίαν, καθοδηγεῖται πρὸς κάθε εἶδος ἀρετῆς, καθιστᾷ τὸν Θεὸν εὐσπλαχνικὸν μαζί του. «Κύριε, ὁδήγησέ με μὲ τὴν δικαιοσύνην σου, διότι οἱ ἐχθροί μου εἶναι πάρα πολλοί». Ἐπέφερε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι μισεῖ τὴν κακίαν, τὸ ὅτι εἶναι φιλόανθρωπος, τὸ ὅτι προνοεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀπέφερε τὴν σωτηρίαν της, εἶπε τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσώθη, εἶπε ποῖον ὠδήγησεν εἰς τὴν σωτηρίαν μετὰ τὴν ἰδικὴν της σωτηρίαν· ἀπέμακρυνεν ἀπὸ τὴν κακίαν, ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἔδωκε καλὴν ἐλπίδα καὶ εἰς ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, οἱ ὁποῖοι ἐὰν βέβαια θελήσουν ν’ ἀλλάξουν ζωὴν, θὰ ἠμπορέσουν νὰ τύχουν τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, καὶ τώρα μετατρέπει τὸν λόγον εἰς αἴτησιν καὶ λέγει· «Κύριε, ὁδήγησέ με διὰ τῆς δικαιοσύνης σου»· μὲ αὐτὰ διδάσκει τὸν ἀκροατὴν πρῶτα νὰ προσφέρῃ ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇ δι’ ὅσας εὐεργεσίας ἐδέχθη, καὶ τότε νὰ λέγῃ ἐκεῖνα πού θέλει νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ εὐχαριστῇ καὶ πάλιν αὐτὸν δι’ ἐκεῖνα πού θὰ ἤθελε λάβει.

Ἄλλ’ ἄς ἰδοῦμεν καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ πού ζητεῖ. Μήπως λοιπὸν τίποτε τὸ κοσμικόν; μήπως κάτι τὸ φθαρτόν; μήπως κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού ἔρχονται καὶ χάνονται; Μήπως συζητεῖ διὰ πλοῦτη; μήπως διὰ δόξαν; μήπως διὰ ἐξουσίαν; μήπως διὰ τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν του; Διὰ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἄλλὰ τί; «Κύριε, ὁδήγησέ με διὰ τῆς δικαιοσύνης σου, διότι οἱ ἐχθροί μου εἶναι πάρα πολλοί». Βλέπεις πῶς δὲν ζητεῖ τίποτε τὸ πρόσκαιρον, καὶ πῶς παρακαλεῖ νὰ τύχῃ τῆς οὐρανόθεν βοηθείας; Διότι ἐκεῖνοι πού βαδίζουν αὐ-

μάλιστα δέονται τῆς ροπῆς. Δικαιοσύνην δὲ ἐνιαῦθα τὴν καθολικὴν φησιν ἀρειήν. Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου». Ἔστι γὰρ καὶ ἀνθρώπων δικαιοσύνη, ἣ ἀπὸ τῶν νόμων τῶν ἔξωθεν, ἀλλ' εὐτελής καὶ οὐκ ἔχουσα τὸ τέλειον καὶ ἀ-
5 πηρτισμένον, καὶ ἐξ ἀνθρωπίνων συγκειμένῃ λογισμῶν. Ἐγὼ δὲ τὴν σὴν αἰτιῶ δικαιοσύνην, τὴν ἀπὸ σοῦ κατενηνεγμένην, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν χειραγωγούσαν, καὶ τὴν συμμαχίαν, ὥστε ταύτην ἐπισπᾶσθαι τὴν δικαιοσύνην.

5. Καλῶς δὲ εἶπε καὶ τό, «Ὁδήγησον». Ὁδὸς γὰρ ὁ
10 παρῶν βίος, δεόμενος τῆς ἄνωθεν χειραγωγίας. Εἰ γὰρ εἰς πόλιν μέλλοντες εἰσιέναι, δεόμεθα τοῦ γνωρίζοντος ἡμῖν τὴν ὁδόν, πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποδημεῖν μέλλοντες, χρεῖαν ἔχομεν τῆς ἄνωθεν ροπῆς, ἵνα καὶ δείξῃ καὶ στηρίξῃ καὶ χειραγωγήσῃ· πολλοὶ γὰρ ἀτραποὶ αἱ ἐκτρέπου-
15 σαι. Διὰ τοῦτο ἐχώμεθα τῆς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ. «Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου». Πολλοὶ ἐπανετίθησαν, φησί, πολέμιοι βουλόμενοί μου παρεκκλῖναι τὰ διαθήματα, καὶ πλανῆσαι, καὶ πρὸς ἑτέραν ὁδὸν ἀγαγεῖν. Ἐπεὶ οὖν ἰοιαῦται αἱ ἐπιβουλαί, ἰοιαῦται αἱ ἔφοδοι, ὀδήγησόν με αὐτός. Τῆς γὰρ παρὰ σοῦ χρεῖ-
20 αν ἔχω συμμαχίας. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὀδηγηθῆναι, αὐτοῦ γίνεται, τὸ δὲ ἄξιον εἶναι τοῦ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς ἐκείνης, τῆς ἡμετέρας γενέσθω σπουδῆς. Ἄν γὰρ ἦς ἀκάθαρτος, οὐ κατέχει σε ἡ χεὶρ ἐκείνη· ἂν ἦς πλεονέκτης, ἂν ἑτέραν ἢ τὴν κηλῖδα ἔχων.

25 «Κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου»· τοιτέστι, δὴλῃ μοι ποίησον, σαφῆ, γνωρίμην ὁδοιόμησον αὐτὴν παρ' ἐμοί. Ἐτερος δὲ ἐρωτηρευτῆς εἶπεν· «Ὁμάλισον ἔμπροσθέν μου τὴν

τὴν τὴν ὁδόν, ἔχουν ἀνάγκην κατ' ἐξοχὴν ἐκείνης τῆς βοηθείας. Δικαιοσύνην δὲ ἐδῶ ὀνομάζει γενικὰ τὴν ἀρετὴν. Καὶ καλῶς εἶπε, «Διὰ τῆς δικαιοσύνης σου». Διότι ὑπάρχει καὶ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς νόμους, ἀλλ' εἶναι ἀσήμαντος καὶ δὲν εἶναι τελεία καὶ ὠλοκληρωμένη καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρωπίνους συλλογισμοὺς. Ἐγὼ ὅμως ζητῶ τὴν ἰδικὴν σου δικαιοσύνην, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἐσένα, τὴν δικαιοσύνην ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν συμμαχίαν σου, ὥστε νὰ ἀποσπάσω αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην.

5. Καλῶς δὲ εἶπε καὶ τὸ «Ὁδήγησε». Καθ' ὅσον ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι ὁδὸς ποὺ χρειάζεται τὴν οὐράνιον καθοδήγησιν. Διότι ἐὰν ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθωμεν εἰς πόλιν χρειαζώμεθα ἐκεῖνον ποὺ θὰ μᾶς δείξη τὴν ὁδόν, πολὺ περισσότερο ὅταν θέλωμεν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸν οὐρανόν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν βοηθείας, διὰ νὰ μᾶς δείξη, νὰ μᾶς στηρίξη καὶ νὰ μᾶς καθοδηγήσῃ, διότι ὑπάρχουν πολλὰ παραπλανητικὰ μονοπάτια ποὺ μᾶς ἐκτρέπουν ἀπὸ τὴν σωστὴν ὁδόν. Διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. «Ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν μου». Πολλοὶ ἐχθροί, λέγει, ἐξεσηκώθησαν καὶ θέλουν νὰ παρακλίνουν τὰ βήματά μου καὶ νὰ μὲ παραπλανήσουν καὶ νὰ μὲ ὁδηγήσουν πρὸς ἄλλην ὁδόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τέτοιαι αἱ ἐπιβουλαί, τέτοιαι αἱ ἔφοδοι, ὁδήγησέ με σὺ ὁ ἴδιος. Διότι ἔχω ἀνάγκην τῆς ἰδικῆς σου συμμαχίας. Ἄλλ' ἢ μὲν καθοδήγησις εἶναι ἰδικόν του ἔργον, ἐνῶ τὸ νὰ γίνωμεν ἄξιοι νὰ κρατηθῶμεν ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας φροντίδα. Διότι, ἐὰν εἶσαι ἀκάθαρτος, ἐὰν εἶσαι πλεονέκτης, ἐὰν ἔχῃς ὅποιανδήποτε ἄλλην κηλίδα, δὲν σὲ κρατᾶ ἐκεῖνο τὸ χέρι.

«Ὁδήγησε μὲ ἀσφάλειαν τὴν πορείαν μου πρὸς ἐσένα» δηλαδὴ κάμε αὐτὴν φανερὴν εἰς ἐμένα, σαφῆ καὶ γνωστὴν ὡσεὶ τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς εἰς ἐμένα. Ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς ἐρμήνευσεν «Ἐξομάλισε τὴν ὁδόν

ἰδόν σου»· τοιτέσι, ραδίαν ποιήσον, εὐκόλον. «Ὅτι οὐκ ἔστιν
 ἐν τῷ στόματι ἀντῶν ἀλήθεια, ἢ καρδία αὐτῶν ματαία». Ἐ-
 μοὶ δοκεῖ καὶ περὶ τῶν ἐν πλάνῃ διαγότων ταῦτα λέγειν,
 5 τὸ τε στόμα διαβάλλουσα, καὶ τὴν διάνοιαν ὡς ἐρήμην παν-
 τὸς ἀγαθοῦ, καὶ περὶ τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων. «Τάφος ἀνερω-
 γμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν». Ἦτοι τὸ ροιζὸν ἐνταῦθα λέγει,
 ἢ τὸ νεκρὸν προσφέρειν δόγματα, καὶ δυσώδη. Οὐκ ἄν τις
 ἀμάρτοιοι, καὶ τῶν αἰσχροῦ φθεγγομένων ῥήματα τὰ στόματα
 οἴτω καλέσας, τάφον ἀνερωγμένον. Πολὺν γὰρ τῆς αἰσθητῆς
 10 δυσωδίας ἐκείνη χαλεπωτέρα, ἀπὸ σηπεδόνος τικτομένη ην-
 χῆς· καὶ τῶν πλεονεκιῶν τὰ στόματα τοιαῦτα, ὅταν μηδὲν
 ἔγιες προσφέρωσιν, ἀλλὰ φόρους καὶ ἄρπαγὰς. Μὴ τοίνυν ἔ-
 στω τάφος τὸ στόμα σου, ἀλλὰ θησαυρός. Πολὺν γὰρ οἱ θη-
 σαυροὶ διετηρήχασιν τῶν τάφων, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν φθείρουσιν
 15 ὅπερ ἄν λάθωσιν, οὗτοι δὲ διατηροῦσιν. Ἐχε τοίνυν καὶ σὺ
 πλοῦτον φιλοσοφίας ἀεὶ μένοντα ἀλλὰ μὴ δυσωδίαν τινὰ καὶ
 σηπεδόνα. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε, «τάφος», «ἀνερωγμένον», ὥστε
 καὶ πλείονα δηλῶσαι τὴν θδελνγμίαν γίνεσθαι. Λέον γὰρ κρύ-
 πειν τὰ τοιαῦτα ῥήματα, οἱ δὲ καὶ ἐκφέρουσιν, ὥστε μᾶλλον
 20 ἀντῶν τὴν νόσον ἐνδείκνυσθαι. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν νεκρῶν σω-
 μάτων τὸ ἐναντίον ποιῶντες, τῇ γῆ παραδίδομεν, οὗτοι δὲ ἐπὶ
 τῶν ρημάτων τούτων τὸ ἐναντίον ἐργάζονται, καὶ ὁ δέον κα-
 τακρύπτειν κίτω ἐν τῷ βίβει τῆς καρδίας καὶ ἀποπνίγειν,
 ἐκφέροντες, καὶ πολλοὺς παραβλάπτοντες, καὶ προτιθέντες πᾶ-
 25 σιν ὄρα. Ἄλλ' ἐλαύνωμεν τοὺς τοιοῦτους, παρακαλῶ. Εἰ γὰρ
 τὰ νεκρὰ σώματα ἔξω τῆς πόλεως καταθάπτομεν, πολλῶ μάλ-

σου ἔμπροσθέν μου»· δηλαδή, κάμε αὐτὴν ὁμαλὴν καὶ εὐ-
κολον. «Διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ στόμα των ἀλήθεια καὶ
ἡ καρδία των μελετᾷ καὶ ἐπιθυμεῖ μάτια πράγματα». Ἐγώ
νομίζω ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει καὶ δι' ἐκείνους πού ζοῦν μέσα
εἰς τὴν πλάνην πού καὶ τὸ στόμα καταστρέφει καὶ τὴν διά-
νοιαν, διότι εἶναι γυμνὴ ἀπὸ κάθε ἀγαθόν, καὶ δι' ἐκείνους
πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν. «Ὁ λάρυγγας των εἶναι
τάφος ἀνοιγμένος». Ἡ λοιπὸν ἐννοεῖ ἐδῶ τὰς φονικὰς
διαθέσεις των, ἢ τὸ ὅτι διακηρύσσουν δόγματα νεκρὰ καὶ
βρώμικα. Δὲν θὰ ἤθελε σφάλλει δὲ κανεὶς ἐὰν ὠνόμαζε
ἔτσι, δηλαδή τάφον ἀνοιγμένον, τὰ στόματα ἐκείνων πού
λέγουν αἰσχρὰ λόγια. Διότι ἐκείνη ἡ δυσωδία εἶναι πολὺ
πιό χειροτέρα ἀπὸ τὴν αἰσθητὴν, καθ' ὅσον προέρχεται
ἀπὸ σαπισμένην ψυχὴν· καὶ τὰ στόματα τῶν πλεονεκτῶν
εἶναι τέτοια, ὅταν δὲν προφέρουν τίποτε τὸ ὑγιές, ἀλλὰ
μόνον φόνους καὶ ἀρπαγὰς. Ἄς μὴ εἶναι λοιπὸν τὸ στό-
μα σου τάφος, ἀλλὰ θησαυρός. Διότι πολὺ διαφέρουν οἱ
θησαυροὶ ἀπὸ τοὺς τάφους, καθ' ὅσον οἱ μὲν τάφοι κατα-
στρέφουν ἐκεῖνο πού θὰ ἤθελον λάβει, ἐνῶ οἱ θησαυροὶ
τὸ διατηροῦν. Ἐχε λοιπὸν καὶ σὺ πλοῦτον εὐσεβείας πού
μένει αἰώνια, ὄχι ὅμως δυσωδίαν καὶ σαπίαν. Καὶ δὲν
εἶπεν ἀπλῶς, «τάφον», ἀλλ' «ἀνοιγμένον», ὥστε νὰ δείξη
ἀκόμη περισσότερο τὴν δυσωδίαν πού ὑπάρχει. Διότι
ἐνῶ πρέπει νὰ τὰ κρύπτουν αὐτὰ τὰ λόγια, αὐτοὶ ὅμως τὰ
προφέρουν, καὶ ἔτσι φανερώνουν ἀκόμη περισσότερο τὴν
ἀσθένειάν των. Καὶ διὰ μὲν τὰ νεκρὰ σώματα κάμνομεν τὸ
ἀντίθετον, τὰ παραδίδομεν δηλαδή εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ αὐτοὶ
μὲ τὸ νὰ λέγουν αὐτὰ κάμνουν τὸ ἀντίθετον, καὶ ἐκεῖνο,
πού πρέπει νὰ τὸ ἀποκρίπτουν μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς
καρδίας των καὶ νὰ τὸ καταπνίγουν, αὐτὸ τὸ διακηρύσ-
σουν μὲ τὸ στόμα των καὶ ἔτσι καταβλάπτουν πολλοὺς
καὶ τὸ ἐκθέτουν διὰ νὰ τὸ βλέπουν ὅλοι. Ἀλλά, παρακα-
λῶ, ἄς τοὺς ἀπομακρύνωμεν αὐτοὺς ἀπὸ κοντὰ μας. Διότι,
ἐὰν τὰ νεκρὰ σώματα τὰ θάπτωμεν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, πο-

λον τοὺς τὰ νεκρὰ ρήματα, καὶ τοὺς τὰ τριαῦτα ἐκφέροντας, καὶ οὐδὲ σοσικιάσαι βουλομένους πόρρω που καιοικίζειν χροί· ἐπειδὴ καιοὶ ἡ τῆς πόλεως λύμη τὰ τριαῦτα σίματα ἔστιν.

«Ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν». Εἶδες ἕτερον καιοίας εἶδος. Οἱ μὲν ἐν ἡ διανοία καιακρῦπτοι τοῖν δόλον, ρήματα προσηγῆ προσφέροντες, οἱ δὲ τισαύτη κέχρηται ἡ δεινόγητι, ὡς ἐν αὐτοῖς τοῖς ρήμασι σοσικιάζειν τὴν ποιηρίαν, και οράπειν δόλους και ἐπιουλάς. «Κριῖνον αὐτοὺς ὁ Θεός· ἀποπεσάτωσαν ἀπὸ τῶν διαουλιῶν αὐτῶν». “Ορα καιαταῦθα τὴν ἡμερότητα τῆς εὐχῆς. Οὐ γὰρ εἶπε, ‘κόλασον’, ἀλλά, «Κριῖνον αὐτοῖς», και παῦσον τῆς ποιηρίας· ἀνήγητα αὐτῶν ποιῆσον τὰ μηκαήματα· ὅπερ και ὑπὲρ αὐτῶν εὐχεσθαί ἔστι, τοῦ μηκέτι προῖεναί τὰ τῆς καιίας αὐτοῖς. «Κατὰ τὸ πληθος τῶν ἀσεουῖων αὐτῶν ἔξωσον αὐτοῖς, ὅτι παρεπικρατάν σε, Κίριε». Τουτέστιν, οὐδὲν μοι μέλει τῶν εἰς ἐμὲ γενομένων, ἀλλ’ ὑπὲρ τῶν σῶν ἀλγῶ. Τοῦτο γὰρ μάλιστα φιλοσόφου ψυχῆς, ὑπὲρ μὲν τῶν οἰκείων μὴ ἀμύεσθαί, ὑπὲρ δὲ τῶν εἰς Θεὸν γενομένων σφοδρα ἐπεξίεναί. Τουτίων τανατία πολλοὶ ποιῶσι, τὰ μὲν τοῦ Θεοῦ παρορῶντες, τὰ δὲ ἐαυτῶν μετὰ πολλῆς ἐκαδικουῖτες τῆς σφοδρότητος, ἀλλ’ οὐχ οἱ ἄγιοι οὔτως, ἀλλὰ σφοδροὶ τιμοροὶ τῶν εἰς Θεὸν γενομένων ἦσαν. τὰ δὲ ἐαυτῶν παρεῶρων.

«Και εὐφρανθήτωσαν πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σέ». “Ορα τῆς εὐχῆς τὸ κέρδος. Καιεῖνοι βελίους ἔσονται, και στήσονται τῆς ποιηρίας, και ἕτεροι πολλῆς ἀπολαύσονται τῆς ἡδονῆς, τὴν τε ἐκείνων μεταουλήν ὀρῶντες, και τὴν εἰς τὸ βέλ-

λύ περισσότερον πρέπει νὰ βάζωμεν νὰ κατοικοῦν κάπου μακριὰ ἐκείνους πού ἔχουν εἰς τὸ στόμα των αὐτὰ τὰ νεκρὰ λόγια καὶ τὰ διακηρύσσουν χωρὶς νὰ θέλουν νὰ τὰ ἀποκρύψουν, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ στόματα εἶναι καταστροφή ὀλοκλήρου τῆς πόλεως.

«Μὲ τὰς γλώσσας των ὑφαίνουν δολιότητας». Εἶδες ἄλλο εἶδος κακίας. Ἄλλοι μὲν κρύπτουν βαθεῖα εἰς τὴν διάνοιάν των τὸν δόλον, καὶ λέγουν εὐχάριστα λόγια, ἐνῶ ἄλλοι ἔχουν τόσην ἰκανότητα, ὥστε μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια των νὰ συγκαλύπτουν τὴν κακίαν των καὶ νὰ ὑφαίνουν δόλους καὶ ἐπιβουλὰς. «Κρίνε, Θεέ μου, αὐτούς· κάμε ν' ἀποτύχουν τὰ δόλια σχέδιά των». Πρόσεχε καὶ ἐδῶ τὴν ἠπιότητα τῆς προσευχῆς. Διότι δὲν εἶπε, 'τιμώρησέ τους' ἀλλὰ, «κρίνε αὐτούς» καὶ σταμάτησε τὴν κακίαν των· κάμε νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν αἱ μηχανορραφίαι των, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ καὶ δι' αὐτούς προσευχή, τὸ νὰ μὴ συνεχισθοῦν δηλαδὴ ἄλλο τὰ ἔργα τῆς κακίας των. «Σύμφωνα μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν των διασκόρπισέ τους, διότι σὲ κατεπίκραναν, Κύριε». Δηλοδὴ δὲν μὲ νοιάζει δι' αὐτὰ πού κάμνουν εἰς ἐμένα, ἀλλ' ὑποφέρω δι' ὅσα κάμνουν εἰς ἐσένα. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι δεῖγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, διὰ τὰ ὅσα μὲν κάμνουν εἰς αὐτὴν νὰ μὴ ἀμύνεται, νὰ ἐπιτίθεται δὲ μὲ σφοδρότητα ἐναντίον ἐκείνων πού γίνονται εἰς τὸν Θεόν. Πολλοὶ ἐνεργοῦν ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ, τὰ ὅσα μὲν γίνονται κατὰ τοῦ Θεοῦ τὰ παραβλέπουν, ἐνῶ ἐκδικοῦνται μὲ πολλὴν σφοδρότητα ἐκεῖνα πού γίνονται εἰς αὐτούς, οἱ ἅγιοι ὁμως δὲν ἐνεργοῦσαν ἔτσι, ἀλλ' ἦσαν μεγάλοι τιμωροὶ τῶν ὄσων ἐγίνοντο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, παρέβλεπον δὲ τὰ ὅσα ἐγίνοντο ἐναντίον αὐτῶν.

«Καὶ θὰ εὐφρανθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι πού ἐλπίζουν εἰς ἐσένα». Πρόσεχε τὸ κέρδος τῆς εὐχῆς. Καὶ ἐκεῖνοι θὰ γίνουν καλύτεροι καὶ θὰ σταματήσουν τὰ τῆς κακίας των καὶ ἄλλοι θὰ ἀπολαύσουν πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ βλεπόντες τὴν μεταβολὴν ἐκείνων καὶ τὴν μετάθεσίν των

τιον μειάθειν, καὶ ἐτέρους σπουδαιοτέρους ταύτη γινόμε-
 νους. «Εἰς αἰῶνα ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐ-
 τοῖς». Αὕτη γὰρ μάλιστα ἡ χαρὰ διηνεκῆς· ὡς αἶ γε ἄλλαι
 τῶν ποταμίων ρευμάτων οὐδὲν ἄμεινον διάκεινται, ἡμοῦ τε
 5 γαινόμεναι καὶ παραρρέουσαι, ἡ δὲ κατὰ Θεὸν εὐφροσύνη
 μένει καὶ πέληγε, διαρκῆς τε ἐστὶ καὶ μόνιμος, οὐδεμιᾶ τῶν
 ἀδοκίμων περιπτώσεων διακοπιόμενη, ἀλλ' ἐνηλοτέρα γινο-
 μένη δι' αὐτῶν τῶν κωλύοντων. Ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐμα-
 σιγοῦντο, καὶ ἔχαιρον· καὶ ὁ Παῦλος ἐθλίβετο, καὶ ἐσκήριον
 10 τελευτῶν ἔμελλε, καὶ κοιτωνοὺς ἐκάλει τῆς ἡδονῆς, λέγων·
 «Ἄλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πί-
 στευος ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. Τὸ δὲ αὐτὸ
 καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μου». Τοῖς οὕτως ἡδομέ-
 νοις ὁ Θεὸς σπουδαίει. Αὐτὸ καὶ αὕτη οὕτω γηοῖν· «Εἰς αἰῶνα
 15 ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς». Τοῦτο αὐτὸ
 καὶ ὁ Χριστὸς δηλῶν, ἔλεγε, τὸ ἀκατάλυτον τῆς ἡδονῆς ἐμ-
 φαίνων· «Πάλιν ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ τὴν χαρὰν ἑσῶν οὐδεὶς
 λαμβάνει». Καὶ Παῦλος πάλιν· «Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλεί-
 πτως προσεύχεσθε». «Καὶ κενήσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες
 20 τὸ ὄνομά σου. Τοῦτοις γὰρ μάλιστα ἐστὶ κενῶσθαι μόνοις,
 τοῦτοις χαίρειν, τοῦτοις εὐφραίνεσθαι ὡς ὅγε ἐπὶ τοῖς βιω-
 τικοῖς κἀλωπιζόμενος, οὐδὲν διενήνοχε τῶν ἐν ὄνειρῳ τρυ-
 φόντων.

6. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν ἀνθρωπίνων τοιοῦτόν ἐστιν.
 25 οἶον παρέχειν κενῶσθαι; Ρώμη σώματος; Ἄλλ' οὐκ ἐστὶ

25. Φιλ. 2, 17 - 18.

26. Ἰω. 16, 22.

27. Α' Θεσ. 5, 16 - 17.

πρὸς τὸ καλύτερον, καὶ ἄλλους νὰ γίνωνται μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν σπουδαιότεροι. «Ἡ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις των θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ θὰ κατοικήσῃς μέσα εἰς αὐτούς». Αὐτὴ δηλαδὴ ἡ χαρὰ πρὸ πάντων εἶναι διαρκῆς· διότι αἱ ἄλλαι χαραὶ δὲν εἶναι καθόλου καλύτεραι ἀπὸ τὰ ποτάμια ρεύματα, πού τὴν ἴδιαν στιγμὴν ἐμφανίζονται καὶ φεύγουν καὶ χάνονται. ἐνῶ ἡ κατὰ Θεὸν εὐφροσύνη παραμένει καὶ ριζώνει καὶ εἶναι διαρκῆς καὶ μόνιμος, χωρὶς νὰ διακόπτεται ἀπὸ καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀπροσδοκῆτους περιστάσεις, ἀλλὰ γίνεται ἀκόμη πιὸ μεγάλη μέσῳ ἐκείνων, πού προβάλλουν εἰς αὐτὴν ἐμπόδια. Καὶ πράγματι καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐμασσιγώνοντο καὶ ὅμως ἐχαίροντο· καὶ ὁ Παῦλος ἐδοκίμαζε θλίψεις καὶ ὅμως ἐσκίρτουσεν ἀπὸ χαρᾶν· ἐνῶ ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ, ἐκαλοῦσε καὶ ἄλλους νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν χαρὰν του, λέγων· «Ἄλλ' ἂν καὶ προσφέρομαι ὡσάν σπουδὴ ἐπάνω εἰς τὴν θυσίαν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς πίστεώς σας, ἐν τούτοις χαίρομαι μετέχων εἰς τὴν χαρὰν ὄλων σας. Τὸ ἴδιο καὶ σεῖς νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ μετέχετε εἰς τὴν χαρὰν μου»²⁵. Εἰς αὐτούς πού νοιώθουν τέτοιαν χαρὰν κατοικεῖ ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ λέγει τὰ λόγια αὐτά· «Ἡ ἀγαλλίασις μου θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ θὰ κατοικήσῃς μέσα εἰς αὐτούς». Αὐτὸ ἀκριβῶς διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ Χριστὸς καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὸ ἀκατάλυτον τῆς χαρᾶς, ἔλεγε· «Πάλιν θὰ σᾶς ἰδῶ καὶ κανεὶς δὲν θ' ἀφαιρέσῃ τὴν χαρὰν σας»²⁶. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν· «Πάντοτε νὰ χαίρεσθε, συνεχῶς νὰ προσεύχεσθε»²⁷. «Καὶ θὰ καυχηθοῦν ὅλοι ὅσοι ἀγοποῦν τὸ ὄνομά σου». Πράγματι, διότι δι' αὐτὰ καὶ μόνον πρὸ πάντων πρέπει νὰ καυχᾶται κανεὶς, δι' αὐτὰ νὰ χαίρεται, δι' αὐτὰ νὰ νοιώθῃ εὐφροσύνην· διότι ἐκεῖνος πού καυχᾶται διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα, δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ ἐκείνους πού νοιώθουν ἀπόλαυσιν εἰς τὰ ὄνειρά των.

6. Διότι εἶπέ μου, ποῖο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι τέτοιο, ὥστε νὰ ἠμπορῆς νὰ καυχᾶσαι; Ἡ δύναμις τοῦ σώ-

προαιρέσεως τὸ κατόρθωμα, διὸ καὶ τοῦ καυχᾶσθαι ἐσιέρι-
 ται ἄλλως δὲ καὶ μοραίνεται καὶ διαπίπτει ταχέως, πολλὰ
 κισ δὲ καὶ τὸν ἔχοντα ἔβλαψεν, οὐκ εἰς δέον ταύτη χρησάμε-
 νον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ ὄρας καὶ ἐπὶ εὐμορφίας ἐσὶν εἰπεῖν, καὶ
 5 ἐπὶ πλούτου, καὶ ἐπὶ δυναστείας, καὶ ἐπὶ τρυφῆς, καὶ ἐπὶ
 πάντων τῶν βιωτικῶν, τὸ δὲ ἐπὶ τῷ Θεῷ καυχᾶσθαι, καὶ τῇ
 ἀγάπῃ τῇ εἰς αὐτόν, κόσμος ἀπάντων μείζων, καὶ λαμπρότης
 ὑπερδαίνουσα μυρία διαδήματα, κἂν δεσμώτης ὁ καυχώμενος
 ἦ. Οὗτος ὁ κόσμος οὐ νόσος, οὐ γῆρας, οὐ πραγμάτων περισιπά-
 10 σει, οὐκ ἀνωμαλία καιρῶν, οὐκ αὐτῷ διατέμνεται τῷ θανάτῳ,
 ἀλλὰ καὶ τότε διυλάμπει μειζόνως. «Ὅτι σὺ εὐλογῆσεις δί-
 καιον». Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν οἴτω διακειμένων παρὰ ἀνθρώ-
 πων κακίζονται καὶ καταγελῶνται, καὶ μάλιστα οἱ ἀρετὴν
 μειόντες, ἵνα μηδεὶς τῶν παχύτερων ἐκ τούτων καταπίπτῃ.
 15 ὅρα πῶς ἀρέχει τὴν διάνουαν αὐτοῦ, λέγων «Ὅτι σὺ εὐλο-
 γῆσεις δίκαιον». Τί γὰρ βλάβος ἀνθρώπων καταφροσύνης
 καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ὅταν ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης
 ἐπαινῇ καὶ ἀνακηρύττῃ; Ὡσπερ οὖν αὐτοῦ μὴ εὐλογοῦντος,
 κἂν ἄπαντες ἐπαινῶσιν οἱ γῆν οἰκοῦντες καὶ θάλασσαν, οὐδὲν
 20 ὄφελος.

Τοῦτο τοίνυν πανταχοῦ σκοποῦμεν, ὅπως αὐτὸς ἡμᾶς ἀνα-
 κηρύξῃ, ὅπως αὐτὸς στεφανώσῃ. Κἂν τοῦτο ἦ, πάντων ἐσμεν
 ὑψηλότεροι, κἂν ἐν πενία, κἂν ἐν νόσῳ, κἂν ἐν τοῖς ἐσχάτοις

ματος; Ἄλλὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς σου προαιρέσεως, διὰ τοῦτο καὶ στερεῖται τῆς καυχήσεως ἐξ ἄλλου δὲ καὶ μαραίνεται καὶ γρήγορα χάνεται ἡ δύναμις του, πολλές φορές δὲ καὶ ἔβλαψεν ἐκείνον πού τὴν ἔχει, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὅπως ἔπρεπε. Τὸ ἴδιο εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ὁμορφιάν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ διὰ τὴν γεμάτην ἀπὸ ἀπολαύσεις ζωὴν καὶ δι' ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅμως τὸ νὰ καυχᾶται κανεὶς διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην του δι' αὐτόν, εἶναι στολίδι μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα καὶ λαμπρότης πού ὑπερβαίνει ἀμέτρητα στέμματα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι φυλακισμένος αὐτὸς πού καυχᾶται. Αὐτὸ τὸ στολίδι δὲν καταστρέφεται ἀπὸ ἀσθένειαν, οὔτε ἀπὸ τὰ γηρατεία, οὔτε ἀπὸ τὰς καταστάσεις τῶν πραγμάτων, οὔτε ἀπὸ τὰς ἐναλλαγὰς τῶν καταστάσεων, οὔτε καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ τότε διαλάμπει περισσότερο. «Διότι σὺ θὰ εὐλογῆσῃς τὸν δίκαιον». Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού ζοῦν κατ' αὐτόν τὸν τρόπον κακολογοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ χλευάζονται καὶ μάλιστα αὐτοὶ πού ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ μὴ χάνη τὸ θάρρος του κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους πού πνευματικὰ εἶναι πιὸ ἀτελεῖς, πρόσεχε πῶς ἐξυψώνει τὴν διανοίαν του, λέγων ἠ «Διότι σὺ θὰ εὐλογῆσῃς τὸν δίκαιον». Διότι ποία ἢ βλάβη ἐὰν οἱ ἄνθρωποι σέ περιφρονοῦν καὶ ὀλόκληρος ἢ οἰκουμένη, ὅταν ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων σέ ἐπαινῇ καὶ σέ ἀναγνωρίζῃ; Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια ἐὰν αὐτὸς δὲν σέ εὐλογῇ καὶ ἂν ἀκόμη σέ ἐπαινοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πού κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, δὲν ἔχεις κανένα ὄφελος.

Αὕτῃ λοιπὸν εἰς κάθε περίπτωσιν ἃς εἶναι ἡ φροντίς μας, τὸ νὰ μᾶς ἀναγνωρίσῃ δηλαδὴ αὐτὸς καὶ νὰ μᾶς στεφανώσῃ. Καὶ ἂν συμβῇ αὐτὸ, θὰ εἴμεθα ὑψηλότεροι ἀπὸ ὅλους, καὶ ἂν ἀκόμη ζῶμεν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀσθενεῖς, καὶ ἂν ἀκόμη ἀντιμετωπί-

ὄμην κακοῖς. Ἐπεὶ καὶ ὁ μαζάρσιος Ἰωὺ καὶ ἐν κοπιᾷ κα-
 θήμενος καὶ τῷ ἰχθῶρι τῶν τραυμάτων ἠλκωμένος, καὶ μυ-
 ρίας θρόνον πηγὰς σκολήκων, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχων ἐ-
 κείνα, καὶ παρὰ οἰκειῶν ἐμπιπόμενος, καὶ παρὰ φίλων, καὶ
 5 παρὰ ἐχθρῶν, καὶ παρὰ γυναικὸς ἐπιβουλενόμενος, καὶ εἰς
 πενίαν, καὶ εἰς λιμὸν, καὶ εἰς ἀρρωστίαν τὴν ἀνήκεστον ἐ-
 κείνην κωπετεγθεὶς, πάντων μακαριότερος ἦν. Πῶς; Ἐπειδὴ
 ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠδλόγει λέγων «ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος,
 ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγμα-
 10 τος». «Κύριε, ὡς ὄπλις εὐδοξίας ἐστὲ ἀνωσας ἡμᾶς». Πάλιν
 εἰς εὐχαριστίαν κατέληξεν, εὐχαριστησίους ἀναφέρον ὕμνους
 τῷ Θεῷ. Τί δέ ἐστιν «ὄπλις κακίας»; Ὀπλις ἄριστος, ὄ-
 πλις κατὰ γνώμην Θεοῦ, ὄπλις κάλλιστος. Ὁ δὲ λέγει, τοι-
 οῦτόν ἐστιν συμμαχία καλλίστη ἡμᾶς εἰσιζισσας. Ἐτερος δὲ
 15 λέγων ἐρημνευτής, «Στεφανώσεις αὐτόν», περὶ τοῦ δικαίου
 εἰρηθῆναι τοῦτο διδάσκει ὅτι στεφανώσεις αὐτὸν τὸν δίκαιον,
 τουτέστιν, ἢ οἱ εὐαρέστοις ἀντὶ ὄπλις γίνεται, καὶ ὄπλις
 καλλίστον ἢ ἐκεῖνο ὅτι συμμαχία καλλίστη τειχίζεις τὸν δί-
 καιον, καὶ οὔτε τὸ κάλλος αὐτοῦ ἀσφαλείας ἐστέρηται, οὔτε ἡ
 20 ἀσφάλεια αὐτοῦ δόξης ἐστὶν ἔρημος. Τί γὰρ ἰσχυρότερον
 ἀνδρός, τί δὲ ὠραιότερον τοῦ ὑπὸ τῆς ἀνω δεξιᾶς τειχιζο-
 μένου;

Οὗτος ὁ στέφανος καὶ ἀπὸ ἐλέους πλέκεται, καθάπερ ὁ
 αὐτὸς Δαυὶδ ἀλλαχοῦ φησὶ «Τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ
 25 οἰκιρμοῖς». Οὗτος καὶ ἀπὸ δικαιοσύνης, καθάπερ ὁ Παῦλος
 «Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος». Ἔστι

28. Ἰω. 1, 1.

29. Ψαλμ. 102, 4.

30. Β' Τιμ. 4, 8.

ζωμεν τὰ φοβερώτερα κακά. Διότι καὶ ὁ μακάριος Ἰωβ ἂν καὶ ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὴν κοπριὰν καὶ ὑπέφερεν ἀπὸ τὸ πύον ποῦ ἔτρεχεν ἀπὸ τὰ τραύματά του καὶ ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ ἀμετρήτους πληγὰς σκουλήκων καὶ ὑπέμενε τὰ ἀνυπόφορα ἐκεῖνα πάθη, χλευαζόμενος ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ἐπιβουλεύομενος ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, καὶ εἶχε καταντήσει εἰς τὴν φτώχειαν καὶ τὴν πείναν καὶ τὴν ἀθεράπευτον ἐκείνην ἀρρώστιαν, ὅμως ἦτο ὁ εὐτυχέστερος ἀπὸ ὅλους. Πῶς; Ἐπειδὴ τὸν ἠύλογει ὁ Θεός, λέγων· «Ἦτο ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἄσφογος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής καὶ ἀπεῖχεν ἀπὸ κάθε κακὸν πράγμα»²⁸. «Κύριε, ἡ εὐαρέσκεια καὶ ἀγάπη σου δι' ἡμᾶς ἐγένεν ὄπλον καὶ στέφανος τῆς νίκης». Πάλιν κατέληξεν εἰς εὐχαριστίαν, ἀναπέμπων εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Τί σημαίνει δὲ «ὄπλον εὐδοκίας»; Σημαίνει ὄπλον ἄριστον, ὄπλον σύμφωνον μὲ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ, ὄπλον τὸ πιὸ ὑπέροχον. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· μᾶς περιτείχισες μὲ τὴν πιὸ ὑπέροχον συμμαχίαν. Ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς λέγων, «Θὰ στεφανώσης αὐτόν», διδάσκει ὅτι αὐτὸ ἔχει λεχθῆ διὰ τὸν δίκαιον· ὅτι θὰ στεφανώσης αὐτόν τὸν δίκαιον, δηλαδή, ἡ εὐαρέσκειά σου γίνεται ὄπλον δι' αὐτόν καὶ μάλιστα τὸ πιὸ ὑπέροχον ὄπλον· ἢ σημαίνει ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ περιτειχίζεις τὸν δίκαιον μὲ τὴν πιὸ ὑπέροχον συμμαχίαν καὶ οὔτε ἡ δόξα του στερεῖται ἀσφαλείας, οὔτε ἡ ἀσφάλειά του εἶναι ἄδεια ἀπὸ δόξαν. Διότι τί ὑπάρχει ἰσχυρότερον, τί ὠραιότερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποῦ περιτειχίζεται ἀπὸ τὴν οὐράνιον συμμαχίαν;

Αὐτὸς ὁ στέφανος πλέκεται καὶ ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ὁ Δαυὶδ λέγει ἀλλοῦ· «Ἐκεῖνον ποῦ σὲ περιτειχίζει μὲ τὸν στέφανον τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῶν οἰκτιρμῶν του»²⁹. Αὐτὸς πλέκεται καὶ ἀπὸ δικαιοσύνην, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Τώρα πλεον μου ἀπομένει ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης»³⁰. Ὑ-

καὶ χάριτος στέφανος, ὡσπερ ἕτερος λέγει «Στεφάνῳ δὲ χα-
 ρίτων ὑπερασπίσει σου». Ἔστι δὲ καὶ στέφανος δόξης, καθί-
 περ Ἰσαΐας, «Ἔστιαν», λέγων, «ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος, ὁ
 πλακεὶς τῆς δόξης». Πάντα γὰρ ταῦτα ὁ στέφανος ἔχει, φι-
 5 λανθρωπίαν, δικαιοσύνην, χάριν, δόξαν, εὐπρέπειαν. Θεοῦ
 γὰρ ἐστὶ τὸ δῶρον, ποικίλην προφέρων τὴν χάριν. Ἔστι καὶ
 ἀφ' ἑαυτοῦ στέφανος, καθάπερ φησὶ Παῦλος· «Ἐκείνοι μὲν
 ἵνα φθαροῦν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον. Ὁ τοί-
 ον ἐνταῦθα λέγει, τοῦτο ἐστὶν ἀσφαλεία καὶ δόξη ἡμᾶς πε-
 10 ριέβυλες. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ δῶρα, ἰσχυρά, καὶ εὐπρε-
 πείας γέμοντα τοιοῦτοι οἱ στέφανοι. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀν-
 θρώπων οὐκ ἔστι τοῦτο· ἀλλ' ὁ μὲν ἐν δόξῃ, οὐκ ἀσφαλῆς πάν-
 τως· ὁ δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ, οὐκ ἐν δόξῃ πάντως, οὐδὲ ραδίως ἂν
 συμβαίη ταῦτα· εἰ δὲ καὶ συμβαίη, ταχέως ἀποσύρσεται. Οἶόν
 15 τι λέγω· οἱ ἐν δυναστείαις ὄντες, λαμπροὶ μὲν καὶ περιπα-
 νεῖς, οὐκ ἐν ἀσφαλείᾳ δέ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα
 ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ καθεσιήκασιν, διὰ τὸ μέγεθος τῆς δόξης.
 Οἱ ἀπερομιμμένοι καὶ εὐκαταφρόνητοι, ἐν ἀσφαλείᾳ μὲν διὰ
 τὸ μὴ γνωρίζεσθαι, οὐκ ἐν τιμῇ δέ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν
 20 τοῦτο μάλιστα ἐν ἀτιμίᾳ, διὰ τὸ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι. Ἐπὶ δὲ
 τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἀμφοτέρω μετὰ πολλῆς συνιρέ-
 χει τῆς ὑπερβολῆς, καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια.

Ἐννοήσαντες τοίνυν τῶν ἀγαθῶν τὸ μέγεθος, καὶ πρὸ
 γε πάντων ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἀρέσκειν Θεῷ, ὅπερ καὶ ὄπλον,
 25 καὶ δόξα, καὶ ἀσφάλεια, καὶ τὰ μυρία ἀγαθά, μεθ' ὑπομονῆς
 τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, καὶ μὴ ἀναπέσωμέν

31. Παροιμ. 4, 9.

32. Ἰσο. 28, 5.

33. Α' Κορ. 9, 25.

πάρχει καὶ στέφανος τῆς χάριτος, ὅπως ἀκριβῶς ἄλλος λέγει· «Μὲ τὸν στέφανον τῆς χάριτος θὰ σὲ ὑπερασπίσῃ»³¹. Ὑπάρχει καὶ στέφανος δόξης, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Θὰ ὑπάρξῃ ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος πού πλέκεται μὲ τὴν δόξαν»³². Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχει ὁ στέφανος, φιλανθρωπίαν, δικαιοσύνην, χάριν, δόξαν, εὐπρέπειαν. Τὸ δῶρον εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέρει ποικίλα χαρίσματα. Ὑπάρχει καὶ στέφανος ἀφθαρσίας, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Ἐκεῖνοι μὲν διὰ νὰ λάβουν στέφανον φθαρτόν, ἡμεῖς δὲ ἀφθαρτόν»³³. Αὐτὸ λοιπὸν πού λέγει ἐδῶ, σημαίνει τὸ ἐξῆς· μᾶς περιέβαλες μὲ ἀσφάλειαν καὶ δόξαν. Διότι τέτοια εἶναι τὸ δῶρα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἰσχυρὰ καὶ γεμᾶτα ἀπὸ εὐπρέπειαν· τέτοιοι εἶναι οἱ στέφανοι. Εἰς τὴν περίπτωσιν βέβαια τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀλλ' ἐκεῖνος πού περιβάλλεται ἀπὸ δόξαν, ὅπως οἷον δὲν εἶναι ἀσφαλῆς, ἐκεῖνος δὲ πού ζῆ μὲ ἀσφάλειαν, ὅπως οἷον δὲν εἶναι ἐνδοξος, οὔτε εὐκόλα θὰ ἠμποροῦσαν νὰ συμβοῦν αὐτά, ἐὰν δὲ καὶ ἤθελαν συμβῆ, ἀμέσως ἐξαφανίζονται. Ἐπὶ παραδείγματι, αὐτοὶ πού κατέχουν τὴν ἐξουσίαν, εἶναι μὲν λαμπροὶ καὶ ἐνδοξοί, δὲν εἶναι ὅμως ἀσφαλεῖς, καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ βέβαια διαμένουν εἰς ἀσφαλές μέρος, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης των δόξης. Οἱ παραπεταμένοι ὅμως καὶ περιφρονημένοι, εἶναι μὲν ἀσφαλεῖς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γνωστοί, δὲν εἶναι ὅμως ἐνδοξοί, ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ πρὸ πάντων δὲν εἶναι ἐνδοξοί, ἐπειδὴ εἶναι ἀσφαλεῖς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ὑπάρχουν εἰς πολὺ μέγαν βαθμόν, καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια.

Ἄφοῦ λοιπὸν κατενοήσαμεν τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν καὶ πρὶν βέβαια ἀπὸ ὅλα πόσον μέγαν ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀρεστός εἰς τὸν Θεόν, πρᾶγμα πού εἶναι καὶ ὄπλον καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια καὶ τὰ ἄλλα ἀμέτρητα ἀγαθὰ, μὲ ὑπομονὴν ὡς βαδίζωμεν τὸν ἀγῶνα πού ὑπάρχει ἐμπρὸς μας καὶ ὡς μὴ χάσωμεν ποτὲ τὸ θάρρος μας, οὔτε

ποιε, μηδὲ γυμνοὶ τῶν ὅπλων φανῶμεν. Τοῦτο γὰρ τοῦ πολέμου τοῦτου τὸ εἶδος οὐκ ἀνέχεται ἄοπλον στρατιώτην ἰδεῖν, ἀλλὰ τότε λύεται ἢ παρασκευή, ὅταν λυθῇ τὸ θέατρον λύεται δὲ τὸ θέατρον, ὅταν ἀπολύηται τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ. Ὡστε ἔ-
5ως ἂν ἐπιταῦθα ὦμεν, πικτεῦειν ἀνάγκη καὶ οἴκοι καθημέ-
 ρους, καὶ εἰς ἀγορῶν ἐμβάλλοντας, καὶ ἀριστοποιουμένους, καὶ
 νοσοῦντας καὶ ἐγκλινοῦστας. Καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς νόσου
 μάλιστα τῆς μάχης ταύτης ὁ καιρὸς, ὅταν ὀδύνην πάντοθεν
 θορυβῶσι τὴν ψυχὴν, ὅταν ἀλγηδόνες πολιορκῶσιν, ὅταν ὁ
10διάβολος ἐφεσθήκη παροξύνων εἰπεῖν τι ῥῆμα πικρὸν. Τότε
 δὴ μάλιστα ἀσφαλίζεσθαι δεῖ, φράττεσθαι τῷ θώρακι, τῇ ἀ-
 σπίδι, τῷ κράτει, τοῖς ἄλλοις ὅπλοις, καὶ διηρεκῶς εὐχαρι-
 στεῖν εἰς Θεῶν. Ταῦτα χαλεπὰ κατὰ τοῦ διαδόλου βέλη, αὕτη
 καιρία κατὰ τοῦ δαίμονος πληγὴ, τότε μάλιστα λαμπροὶ οἱ
15σιέφρανοι. Ἐπεὶ καὶ τὸν μακάριον Ἰωβ (οὐδὲν γὰρ κωλύει
 πάλιν εἰς αὐτὸν καταφυγεῖν) τοῦτο μάλιστα λαμπρὸν ἀπέφηρε,
 τοῦτο ἀνεκήρυξε, τοῦτο ἐστεφάνωσε, τὸ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ
 καὶ νόσου καὶ πενίας ἀπερίτρεπτον φανῆναι τὴν γνώμην,
 ἄσειστον τὴν διάνοιαν, τὸ εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ ἀνενεγκεῖν
20ῥήματα, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐκείνην θυσίαν. Θυσία γὰρ ἦν
 τὰ ῥήματι αὐτοῦ, ἅπερ ἔλεγεν· «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος
 ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ
 ὄνομα Κυρίου ἐνλεημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Ὁ δὴ καὶ ἡμεῖς
 ἀεὶ ποιῶμεν, ἐν πειρασμοῖς, ἐν περιστάσεσιν, ἐν ἐπιβουλαῖς
25δοξάζοντες τὸν Θεόν, καὶ εὐλογοῦντες διηρεκῶς· ὅτι αὐτῷ ἢ
 δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

νά εύρεθῶμεν γυμνοὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὄπλα. Διότι αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ πολέμου δὲν ἀνέχεται νὰ ἰδῆ ἄοπλον στρατιώτην, ἀλλὰ τότε μόνον σταματᾷ ἢ προετοιμασία, ὅταν διαλυθῇ τὸ θέατρον, διαλύεται δὲ τὸ θέατρον, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὡστε, ἐν ὧσιν εύρισκόμεθα εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον εἶναι ἀνάγκη ν' ἀγωνιζώμεθα καὶ ὅταν διαμένωμεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὅταν πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ὅταν καθήμεθα εἰς τὴν τράπεζαν διὰ φαγητὸν, καὶ ὅταν εἴμεθα ἀσθενεῖς καὶ ὅταν εἴμεθα ὑγιεῖς. Καὶ μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀσθενείας τότε πρὸ πάντων εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς αὐτῆς τῆς μάχης, ὅταν ἀπὸ παντοῦ ὀδῦναι καταθρομβοῦν τὴν ψυχὴν, ὅταν πόνοι ἰσχυροὶ τὴν πολιορκοῦν, ὅταν ὁ διάβολος παραμονεύῃ καὶ μᾶς παροτρύνει νὰ εἰποῦμεν κάποιον κακὸν λόγον. Τότε λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν πρέπει ν' ἀσφαλιζώμεθα, νὰ περιφρασσώμεθα μὲ τὸν θώρακα, μὲ τὴν ἀσπίδα, μὲ τὸ κράνος καὶ τὰ ἄλλα ὄπλα, καὶ νὰ εύχαριστοῦμεν συνεχῶς τὸν Θεόν. Αὐτὰ εἶναι φοβερὰ βέλη ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, αὐτὸ εἶναι θανατηφόρον πληγμὰ κατὰ τοῦ δαίμονος, τότε πρὸ πάντων εἶναι λαμπροὶ οἱ στέφανοι. Καθ' ὅσον καὶ τὸν μακάριον Ἰωβ (διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ καταφύγωμεν πάλιν εἰς αὐτὸν) αὐτὸ πρὸ πάντων τὸν κατέστησε λαμπρὸν, αὐτὸ τὸν ἀνεκέρυξεν, αὐτὸ τὸν ἀστεφάνωσε, τὸ ὅτι ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ ἀσθενείας καὶ πτωχείας ἔδειξεν ἀμετάβλητον χαρακτῆρα, ἀκλόνητον τὴν διάνοιαν, τὸ ὅτι ἐξέφρασεν εύχαριστήρια λόγια εἰς τὸν Θεόν καὶ προσέφερε τὴν πνευματικὴν ἐκείνην θυσίαν. Διότι θυσία ἦταν τὰ λόγια του ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἔλεγεν· «Ὁ Κύριος μου τὰ ἔδωκεν, ὁ Κύριος μου τὰ ἀφήρησεν· ὅπως ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι καὶ ἐγένεν· ἅς εἶναι εύλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου αἰωνίως». Αὐτὸ λοιπὸν ἅς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς πάντοτε, κατὰ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἐπιβουλῶν ἅς δοξάζωμεν τὸν Θεόν καὶ ἅς τὸν εύλογοῦμεν συνεχῶς, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, μὴ ἰψ̄ θυμῶ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με.

- 5 1. "Όταν ἀκούσης θυμὸν καὶ ὀργὴν ἐπὶ Θεοῦ, μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπιεύσης· συγκαταβάσεως γάρ ἐσι τὰ ρήματα. Καὶ γὰρ τὸ Θεῖον ἀπάντων τούτων ἀπήλλακται. Διαλέγεται δὲ οὕτως, ὥστε καθάψασθαι τῆς τῶν παχυτέρων διανοίας. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὅταν θαρσύνοις διαλεγώμεθα, τῇ ἐκείνων
- 10 χρώμεθα γλώττῃ κἄν πρὸς παιδίον φθεγγώμεθα, συμπελλίζομεν, κἄν μυριάκις ὤμεν σοφοί, πρὸς τὴν ἐκείνου συγκαταβαίνομεν ταπεινότητα. Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ ρήμασι τοῦτο ποιούμεν, ὅπου γε καὶ ἐν πράγμασι, καὶ χειρὸς δάκρυοιτες, καὶ θυμὸν ὑποκρινόμενοι, ὥστε διορθῶσαι τὸ παιδίον; Οὕτω δὲ
- 15 καὶ ὁ Θεὸς καθάψασθαι τῶν παχυτέρων βουλόμενος, τοιούτοις κέχρηται ρήμασιν. Οὐ γὰρ πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ φθέγγεσθαι ἐσπούδαζεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὀφέλειαν τῶν ἀκούοντων. Ἐπεὶ καὶ τὸ ἀόρητον αὐτοῦ ἀλλαγῶν πάλιν δεικνύς, ἔλεγε· «Μὴ ἐμὲ αὐτοὶ παροργίζουσι, οὐχὶ δὲ ἑαυτούς;».
- 20 Σὺ δὲ πῶς ἐβούλου αὐτὸν διαλέγεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, διτι οὐκ ὀργίζεται, οὐδὲ μισεῖ τοὺς πονηροὺς; καὶ γὰρ τὸ μῖσος πάθος ἐσὶν· οὐδὲ ἀφορᾷ τὰ ἀνθρώπινα; καὶ γὰρ τὸ ὄραν ἀπὸ τῶν σωμάτων εἴληπται· οὐδὲ ἀκούει; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς σαρκός. Ἄλλ' ἀπὸ τούτου πονηρὸν ἄν δόγμα
- 25 ἐλήχθη ἕτερον, τὸ ἀπρονόητα εἶναι πᾶ πάντα· καὶ φεύγοντες

1. Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς εἶναι ἔργον τοῦ Δαυὶδ καὶ ἐχαρακτηρίσθη ὡς πρῶτος μεταξὺ τῶν ψαλμῶν μετανοίας. Συνετάχθη πιθανὸν ὅταν κοῖ ὁ ὅσος. Ἀρμόζει εἰς κάθε ψυχὴν ποῦ συναισθάνεται τὴν ἐνοχὴν τῆς καὶ ἐπικαλεῖται τὴν θεῖαν ἐπιείκειαν καὶ χάριν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξης μὲ τὸν θυμὸν σου καὶ οὔτε
νὰ μὲ παιδεύσης μὲ τὴν ὀργὴν σου».

1. Ὄταν ἀκούσης θυμὸν καὶ ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, διότι τὰ λόγια αὐτὰ λέγονται κατὰ συγκατάβασιν. Καθ' ὅσον τὸ θεῖον εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ὅμιλεῖ δὲ ἔτσι, διὰ νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν καὶ τῶν πνευματικῶν παχυτέρων. Διότι καὶ ἡμεῖς, ὅταν συνομιλοῦμεν μὲ βαρβάρους, χρησιμοποιοῦμεν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην· καὶ ὅταν ὀμιλοῦμεν πρὸς κάποιον παιδὶ ψελλίζομεν τὰς λέξεις μαζὶ μὲ ἐκεῖνο, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα πάνσοφοι, χρησιμοποιοῦμεν τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον τῆς ὀμιλίας ἐκείνου. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐάν αὐτὸ τὸ κάμνωμεν μὲ τὰ λόγια, τὴν στιγμὴν πού τὸ κάμνωμεν καὶ εἰς τὰ πράγματα, καὶ δαγκώνοντες τὰ χέρια καὶ ὑποκρινόμενοι ὅτι θυμῶνομεν, διὰ νὰ διορθώσωμεν τὸ παιδί; Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ θέλει νὰ πλησιάσῃ τοὺς πνευματικῶν παχυτέρους, χρησιμοποιεῖ τέτοια λόγια. Δηλαδὴ δὲν ἐφρόντιζε νὰ ὀμιλῇ ἀντάξια τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκροατῶν. Διότι καὶ εἰς ἄλλην πάλιν περίπτωσιν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ὀργίζεται, ἔλεγε· «Μήπως αὐτοὶ παροργίζουν ἐμένα καὶ ὄχι τοὺς ἑαυτοῦς των;»¹.

Σὺ ὅμως πῶς ἤθελες νὰ συνομιλῇ αὐτὸς μὲ τοὺς Ἰουδαίους, νὰ μὴ ὀργίζεται, οὔτε νὰ μισῇ τοὺς πονηροὺς; καθ' ὅσον τὸ μῖσος εἶναι πάθος· οὔτε νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἀνθρώπινα; καθ' ὅτι καὶ ἡ ὄρασις προέρχεται ἀπὸ τὰ σώματα· οὔτε ν' ἀκούῃ; καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν σάρκα. Ἄλλ' ἀπ' αὐτὸ θὰ προέκυπτεν ἄλλο πονηρὸν δόγμα, τὸ ὅτι δηλαδὴ τὰ πάντα εἶναι ἀπρονόητα, καὶ ἀπο-

τὰ τοιαῦτα ἀκούειν περὶ Θεοῦ, καὶ τὸ ὅλως εἶναι Θεὸν πολλοὶ ἂν τῶν τότε ἠγγνόησαν· τούτου δὲ ἀγροηθέντος, πάντα ἂν ἀπολώλει· ἐκείνου δὲ τοῦ δόγματος εἰσαχθέντος, ταχέως καὶ ἡ διόρθωσις ἐπεγίνετο. Ὁ μὲν γὰρ πεισθεὶς ὅτι ἐστὶ Θεός,

5 κἂν μὴ τὴν ἀξίαν ἔχη περὶ αὐτοῦ ὑπόνοιαν, ἀλλὰ παχύτερόν τι ὑποπιστεύῃ, τῷ χρόνῳ πεισθήσεται, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον περὶ Θεόν· ὁ δὲ πεισθεὶς ὅτι οὐ προνοεῖ, οὐδὲ μέλει αὐτῷ τῶν ὄντων, οὐδ' ὅτι ἐστί, τί κερδανεῖ ἀπὸ τοῦ τῆς ἀπαθείας λόγου; Διὰ δὲ τοῦτο ἐκεῖνο αὐτοῖς διαλεχθεὶς πρότερον, ἐπειδὴ ἐνα-

10 πέθειο αὐτοῖς τὴν περὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν δόξαν, διακαθαίρει πάλιν κατὰ μικρὸν αὐτούς, ἀνάγων ἐπὶ τοῦτο τὸ δόγμα, τὰ ὑψηλότερα περὶ αὐτοῦ φθεγγόμενος, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀπαθείας αὐτοῦ κινῶν λόγον. Καὶ γὰρ φησὶν ἕτερος προφήτης· «Οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιήσει». Καὶ ὁ εἰπὼν οὖν, ὅτι δογίζε-

15 ται, ὁ αὐτὸς πάλιν δεικνύς, ὅτι ἀπαθὲς τὸ Θεῖον, ἐπάγει· «Μὴ ἐμὲ αὐτοὶ παροργίζουσιν, οὐχὶ οὐδὲ ἑαυτούς;». Καὶ ὁ εἰπὼν, ὅτι ἐν τῷ ναῷ ἐσιν, ὁ αὐτὸς πάλιν φησὶν, ὅτι «Οὐκ ἄνθρωπος ἐν σοὶ ἅγιος, καὶ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν»· τοιούτεσιν, οὐ περιέχομαι τόπῳ. Εἰ δὲ μὴ πῦσιν ἐπεξῆλθε, τῷ συνειωτέρῳ

20 ἔδωκε νοῆσαι ἀπὸ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ τῶν τυραννικῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος καὶ ὢν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔστι, πολλῶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἠλευθέρωται. Διὸ καὶ φησὶ, «Μὴ ἔση ὡς ἄνθρωπος ὑπνῶν;». Καὶ παρταχοῦ τὸν περὶ ἀπαθείας ἀνακινεῖ λόγον.

Ῥοσιε κἀνταῦθα, ὅταν ἀκούσης θυμὸν, μὴ πάθος νόμιζε.

25 Εἰ γὰρ ἄνθρωποι φιλοσοφεῖν μελειῶντες, κατὰ τὸ ἐγχαροῦν

2. Ἱερ. 7, 19.

3. Ἦσ. 40, 28.

4. Ὡσηὲ 11, 9.

5. Ἱερ. 14, 9.

φεύγοντες νὰ ἀκούουν τέτοια περὶ τοῦ Θεοῦ, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τότε ἀνθρώπους θὰ ἀγνοοῦσαν τελείως τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἤθελεν ἀγνοηθῆ αὐτός, ὅλα θὰ ἐχάνοντο μὲ τὴν ἀποδοχὴν ὅμως ἐκείνου τοῦ δόγματος, ἀμέσως ἐγένετο καὶ ἡ διόρθωσις. Διότι ἐκεῖνος ποὺ θὰ πεισθῆ ὅτι ὑπάρχει Θεός, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη τὴν πραγματικὴν γνώμην περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ σκέπτεται κάπως ὑλικώτερα, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ πεισθῆ, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε παρόμοιον εἰς τὸν Θεόν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ πεισθῆ ὅτι δὲν προνοεῖ, οὔτε ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ δημιουργήματα, οὔτε ὅτι ὑπάρχει, τί θὰ κερδίσῃ ἀπὸ τὸ δόγμα ὅτι ὁ Θεός δὲν ὑπόκειται εἰς πάθη; Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ προηγουμένως ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς δι' ἐκεῖνο, ἀφοῦ ἐναπέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, σιγὰ-σιγὰ καὶ πάλιν καθαρίζει τὴν σκέψιν των, ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς αὐτὸ τὸ δόγμα, ἀναφέρων περὶ αὐτοῦ τὰς πρὸ ὑψηλὰς ἀληθείας καὶ προχωρεῖ τὸν λόγον ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀπαθής. Καθ' ὅσον ἄλλος προφήτης λέγει· «Δὲν θὰ πεινάσῃ οὔτε θὰ κοπιάσῃ»³. Καὶ αὐτός λοιπὸν ποὺ εἶπεν, ὅτι ὀργίζεται, ὁ ἴδιος πάλιν διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ θεῖον εἶναι ἀπαθές, προσθέτει· «Μήπως αὐτοὶ ἐξοργίζουσι ἐμένα καὶ ὄχι τοὺς ἑαυτοὺς των;». Καὶ αὐτός ποὺ εἶπεν, ὅτι κατοικεῖ εἰς τὸν ναόν, ὁ ἴδιος πάλιν λέγει, ὅτι «Δὲν ὑπάρχει εἰς ἐσένα ἄνθρωπος ἅγιος καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν»⁴· δηλαδή, δὲν κατοικῶ εἰς ἓνα ὠρισμένον τόπον. Ἐὰν ὅμως δὲν περιέγραψεν ὅλα τὰ ιδιώματά του, ἔδωκε τὴν δυνατότητα εἰς τὸν συνετώτερον νὰ σκεφθῆ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ τυραννικὰ πάθη καὶ ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζῆ χωρὶς αὐτά, πολὺ περισσότερον εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἄλλα. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Μήπως ἄρά γε ὁμοιάζεις μὲ ἄνθρωπον ποὺ κοιμᾶται;»⁵. Καὶ παντοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀπαθείας του.

Ἐπομένως καὶ ἐδῶ, ὅταν ἀκούσῃς θυμὸν, μὴ τὸ θεωρήσῃς πάθος. Διότι, ἐὰν ἄνθρωποι ποὺ φροντίζουν νὰ

ἀόργητοι διαμένουσι, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἀνώλεθρος οὐσία ἐκεί-
 νη καὶ ἄφθαρτος καὶ ἄρρητος καὶ ἀκατάληπτος. Οὐχ ὄρας,
 διὸ καὶ ἱατροὶ τέμνοντες, ἢ καίοντες, οὐ θυμῷ τοῦτο ποιοῦσιν,
 ἀλλὰ σκοπῶ τῆς διορθώσεως, οὐχ ὀργιζόμενοι τοῖς κάμνουσιν,
 5 ἀλλ' ἐλεοῦντες αὐτούς, καὶ τῶν νοσημάτων ἀπαλλάτιοντες·
 "Όταν οὖν εἶπῃ, «Μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με», τοῦτο λέγει
 μὴ ἀπαιτήσης με δίκην τῶν ἡμαρτημένων, μηδὲ ἐπεξέληθης
 τοῖς πεπλημμελημένοις. «Ἐλέησόν με, Κύριε, διὸ ἀσθενής
 εἰμι». Τάκης πάντες δεόμεθα τῆς φωνῆς, καὶ μωριάκις ὁ-
 10 μεν μωρία κατωρθωκότιες, καὶ πρὸς ἄκραν ἤκοντες δικαιοσύ-
 νην. Διὸ καὶ αὐτὸς προτῶν πάλιν φησὶν «Οὐ δικαιωθήσεται
 ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν»· καὶ τό, «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ,
 τίς ὑποστήσεται;». Καὶ ὁ Παῦλος· «Οὐδὲν ἐμνηστῶ σὺνοιδα,
 ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαν· καὶ ἕτερος· «Τίς καυχῆσεται
 15 ἀγνήν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρηγοιάσεται καθαρὸς εἶναι
 ἀπὸ ρύπου;». Πάντες τοίνυν ἐλέους δεόμεθα, ἀλλ' σὺ πάντες
 ἄξιοί ἐσμεν τοῦ ἐλεεῖσθαι. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ἔλεός ἐστιν, ὅμως
 τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ, καθάτερον αὐτὸς πρὸς Μωϋσῆν ἔφη, «Ἐ-
 λεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ εὐκτεیرهσω ὃν ἂν οἰκτιρέω». Ὁ μὲν
 20 οὖν ἄξιόν τι τοῦ ἐλειθῆναι ποιήσας, ἔρεϊ, «Ἐλέησόν με», ὁ
 δὲ ἐκβαλὼν ἑαυτὸν τοῦ ταύτης τυχεῖν τῆς συγγνώμης, μάτην
 ἔρεϊ τό, «Ἐλέησον». Εἰ γὰρ ἐφ' ἅπαντας ἔμελλεν ὁ ἔλεος ἔρ-
 χεσθαι, οὐδεὶς ἂν ἐκολάσθη. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔχει τινὰ κρί-

6. Ψαλμ. 142, 2.

7. Ψαλμ. 129, 3.

8. Α' Κορ. 4, 4.

9. Παροιμ. 20, 9.

10. Ἐξ. 33, 19.

Ζοῦν μὲ εὐσέβειαν δὲν ὀργίζονται κατὰ τὸ δυνατόν, πολὺ περισσότερον ἢ οὐσία ἐκείνη πού δὲν ὑπόκειται εἰς καμμίαν βλάβην, ἢ ἄφθαρτος, ἢ ἀπερίγραφτος καὶ ἢ ἀκατάληπτος. Δὲν βλέπεις, ὅτι καὶ οἱ ἰατροὶ ὅταν ἐγχειρίζουν ἢ κάνουν καυτηριάσεις, δὲν τὸ κάμνουν αὐτὸ ἀπὸ θυμόν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν τὴν διόρθωσιν, ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ὠργισμένοι ἐναντίον τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ νοσήματα; Ὅταν λοιπὸν λέγῃ, «Μὴ μὲ ἐλέγξης καὶ μὲ τιμωρήσης ἐνῶ εἶσαι θυμωμένος», ἐννοεῖ αὐτό· μὴ θελήσης νὰ μὲ καταδικάσῃς διὰ τὰ ἀμαρτήματά μου, οὔτε νὰ μὲ τιμωρήσῃς διὰ τὰ πλημμελήματά μου. «Ἐλέησόν με, Κύριε, διότι εἶμαι ἀσθενής». Ὅλοι ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἐπιτύχει ἀμέτρητα κατορθώματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἀνέλθει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος πάλιν προχωρῶν, λέγει· «Δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου κανένας ἄνθρωπος»⁶, καὶ τὸ «Ἐὰν ἐξετάσῃς τὰς ἀνομίας, ποῖος θὰ σταθῇ ἐμπρὸς σου;»⁷. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Τίποτε δὲν αἰσθάνομαι κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ δὲν εἶμαι δικαιωμένος»⁸· καὶ ἄλλος· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ καυχηθῇ ὅτι ἔχει ἀγνήν καρδίαν; ἢ ποῖος θὰ ἔχη τὸ θάρρος νὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ρύπον;»⁹. Ὅλοι λοιπὸν ἔχομεν ἀνάγκην τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν εἴμεθα ὅλοι ἄξιοι νὰ ἐλεηθοῦμεν. Καθ' ὅσον, ἂν καὶ εἶναι ἔλεος, ὅμως ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὸν ἄξιον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἔλεγε πρὸς τὸν Μωϋσῆν· «Θὰ ἐλεήσω ἐκείνον πού θὰ κρίνω ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ τὸν ἐλεήσω καὶ θὰ εὐσπλαγχνισθῶ ἐκείνον πού θὰ κρίνω ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῶ»¹⁰. Ὁ μὲν ἓνας λοιπὸν, ἀφοῦ κάμῃ κάτι πού εἶναι ἄξιον νὰ ἐλεηθῇ, θὰ εἰπῇ, «Ἐλέησόν με», ὁ δὲ ἄλλος πού ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸ νὰ τύχῃ αὐτῆς τῆς συγγνώμης, ἄδικα θὰ εἰπῇ τὸ «Ἐλέησον». Διότι, ἐὰν συνέβαινεν ὅλοι νὰ ἐλεοῦνται, κανεὶς δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔλεος ἔχει κάποιαν

σιν, καὶ τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ καὶ τὸν ἐπιτήδειον, ὥστε αὐτοῦ ἀπολαῦσαι.

2. Πολλοὶ γοῦν πολλάκις τοῖς αὐτοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπεύθυνοι γεγονῆσιν, καὶ οὐ τὴν αὐτὴν ἔδωσαν δίκην, εἰτέρας ἔχοντες αἰτίας προσῆταιμένας αὐτῶν καί, εἰ θούλεσθε, τούτῳ τῶν ἐνδιατρῆρωμεν τῷ λόγῳ. Ἡμαρτιον Ἰουδαῖοι πάντες, καὶ εἰδωλολάτρησαν, ἀλλ' οὐ πάντες τὴν αὐτὴν ἔδωσαν δίκην, ἀλλ' οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ συγγνώμης ἀπέλαυσαν. Ἐν γὰρ τοῖς ἁμαρτήμασιν οὐχ ἡ φύσις ζητεῖται μόνον τοῦ γεγενημένου, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη, καὶ ὁ καιρὸς, καὶ ἡ αἰτία, καὶ τὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν· εἰ οἱ μὲν ἐνέμειναν, οἱ δὲ μετενόησαν, καὶ εἰ ἐκ περιστάσεως, καὶ εἰ κατὰ τὴν ἀπάτην, καὶ κατὰ μελέτην. Καὶ πολλὰ ἐσὶ τὰ ζητούμενα, καὶ καιροῦ δαιμοφροσύνη, καὶ πολιτείας κατὰστασις, οἷόν τι λέγω· ἡμαρτιον οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἁμαρτιάνουσι καὶ οἱ ἐν τῇ Καινῇ· οὐ τὴν αὐτὴν δὲ διδόνουσι ἀμφοτέροισι δίκην, ἀλλ' οἷοι χαλεπωτέραν. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρωτῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποδνήσκει. Πόσῳ, δοκεῖτε, χείρονος, ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, κοινὸν ἠγγασάμενος;». Ὅταν δὲ εἴπῃ, «Πόσῳ, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας», ἐπιειταμένην δείκνουσι τὴν κόλασιν. Ἡμαρτιον οἱ πρὸ τοῦ νόμου, καὶ οἱ ἐν τῷ νόμῳ. Πάλιν οἱ πρότεροι ἡμερωτέραν διδόνουσι δίκην. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν· «Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἡμαρτιον ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται». Τό, «Ἀνόμως», οὐχὶ χαλεπώτερον, ἀλλ' ἡμερωτέρον. «Καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἡμαρτιον.

κρίσιν καὶ ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὸν ἄξιον καὶ τὸν κατάλληλον, διὰ νὰ τὸ ἀπολαύσῃ.

2. Πολλοὶ λοιπὸν πολλές φορές διέπραξαν τὰ ἴδια ἁμαρτήματα καὶ δὲν υπέστησαν τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἐπειδὴ εἶχαν διαφορετικὰς δικαιολογίας ὑποστηρίξεως· καὶ ἐὰν θέλετε ἄς ἐξετάσωμεν τώρα αὐτὸ τὸ θέμα· Ἠμάρτησαν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐλάτρευσαν τὰ εἰδωλα, ὅμως δὲν ἐτιμωρήθησαν ὅλοι μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἄλλοι δὲ ἀπήλαυσαν συγγνώμης. Διότι κατὰ τὴν διάπραξιν τῶν ἁμαρτημάτων δὲν ἐξετάζεται μόνον ἡ φύσις τοῦ διαπραχθέντος ἁμαρτήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ διάθεσις καὶ ἡ περίστασις καὶ ἡ στάσις πού τηρεῖται μετὰ τὴν ἁμαρτίαν· ἐὰν δηλαδὴ παρέμειναν ἀμετανόητοι, ἐὰν μετενόησαν, ἐὰν ἠμάρτησαν τελείως τυχαῖα, ἢ ἐὰν ἐξηπατήθησαν, ἢ ἐὰν ἐκ προμελέτης ἠμάρτησαν. Καὶ πολλὰ εἶναι αὐτὰ πού πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἐποχῶν καὶ οἱ πολιτικαὶ καταστάσεις. Μὲ αὐτὰ πού λέγω ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· δηλαδὴ ἠμάρτησαν οἱ ἄνθρωποι τῆς Π. Διαθήκης, ἁμαρτάνουν καὶ τῆς Κ. Διαθήκης· δὲν τιμωροῦνται ὅμως μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἀλλ' αὐτοὶ τιμωροῦνται φοβερώτερα. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐὰν κανεὶς παραβῇ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται τελείως ἄσπλαγχνα μὲ τὴν κατάθεσιν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Σκεφθῆτε πόσον χειροτέρα τιμωρία ἀξίζει εἰς ἐκεῖνον πού κατεπάτησε τὸν νόμον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς διαθήκης;»¹⁴. Ὅταν δὲ λέγῃ, «Σκεφθῆτε πόσον χειροτέρα τιμωρία ἀξίζει», δείχνει τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας. Ἠμάρτησαν ἐκεῖνοι πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον καὶ ἐκεῖνοι πού ἔζησαν ὅταν ἐδόθη ὁ νόμος. Πάλιν οἱ πρῶτοι θὰ τιμωρηθοῦν ἐλαφρότερα. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ἔλεγεν· «Ὅσοι ἠμάρτησαν χωρὶς νὰ ἔχουν τὸν νόμον, θὰ ὠδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν χωρὶς τὸν νόμον». Τὸ «ἀνόμως» δὲν σημαίνει φοβερώτερα, ἀλλὰ ἐλαφρύτερα. «Καὶ ὅσοι

διὰ νόμον κριθήσονται». Τί δὴ ποιε; "Ου οἱ μὲν τὴν φύσιν ἔχουσι κατήγορον, οἱ δὲ μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὸν νόμον καὶ ὅσα πλείονος ἀπέλασαν τῆς διδυσκαλίας, τοσοῦτα μείζονα ὑποστήσονται κόλασιν.

- 5 Πάλιν καὶ ἀπὸ τῶν ἀξιωματίων τὸ αὐτὸ εἶναι ἰδεῖν συμβαῖνον, καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς θυσίας. Ὑπὲρ παντὸς γοῦν τοῦ λαοῦ τοσαύτη προσεφέρετο θυσία ἁμαρτόντος, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἱερέως μόνου δηλοῦντος τοῦ λόγου, ὅτι ὅσα μείζον τὸ ἀξίωμα, τοσοῦτα χαλεπωτέρα καὶ ἡ κόλασις ἐν οἷς ἁμαρτάνουσι. Αἰὰ
- 10 διὸ τοῦτο ἢ μὲν ἀπλῶς πορνεύσασα ἀνηρεῖτο, ἢ δὲ τοῦ ἱερέως θυγάτηρ κατεκαίετο. "Ἔστι καὶ ἑτέρωθεν ἰδεῖν συγγνώμην καὶ ἐπίτασιν τιμωρίας γινομένην οἷον, ὅταν τις ἁμαρτιῶν, ἐνταῦθα δὴ δίκην, ἕτερος δὲ τρυφῆς ἀπολαύσῃ. Ὁ μὲν γὰρ μείζονα ἐκεῖ, ὁ δὲ ἐλάττωρα ὑποστήσεται τιμωρίαν, ἐὰν μὴ
- 15 ἐνταῦθα πάντα ἀπολύσῃται. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς εἰσάγει τὸν Ἀβραάμ λέγοντα τῷ πλουσίῳ «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου, οὗτος δὲ τὰ κακὰ καὶ νῦν οὗτος παρακαλεῖται, οὐ δὲ ὀδυνᾶσαι». Ἄλλ' οὗτος μὲν ὀλόκληρον ἀπέθετο τὴν τιμωρίαν, δι' ἃ ἔπαυθε κακῶς, ἕτεροι δὲ οὐχ ὀλόκληρον, ἀλλ' ἐκ μέρους·
- 20 διὸ καὶ ἡμερώτερον κολάζονται. "Ἴδοι δ' ἄν τις καὶ ἀπὸ συνέσεως ἐπιειταμένης καὶ ἀπὸ ἀφελείας διαφορὰν γινομένην κολάσεως, ὅταν λέγῃ «Ὁ δοῦλος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς, ὁ δὲ μὴ εἰδὼς, μηδὲ ποιήσας, δαρήσεται ὀλίγας». Καὶ πολλὰ ἕτερα εὗροι τις

12. Ρωμ. 2, 12.

13. Δευτ. κεφ. 22. Δευιτ. κεφ. 21.

14. Λουκᾶ 16, 25.

ἡμάρτησαν τότε πού ἦτο δοσμένος ὁ νόμος, θά κριθοῦν μὲ τὸν νόμον»¹². Τί λοιπὸν τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; Ὅτι ἄλλοι μὲν ἔχουν κατήγορον τὴν φύσιν, ἄλλοι δὲ μαζὶ μὲ τὴν φύσιν καὶ τὸν νόμον, καὶ ὅσον περισσοτέραν διδασκαλίαν ἀπήλαυσαν, τόσον μεγαλυτέραν τιμωρίαν θά ὑποστοῦν.

Πάλιν καὶ ἀπὸ τὰ ἀξιώματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆς νὰ συμβαίη τὸ ἴδιο καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὴν θυσίαν. Ὑπὲρ ὀλοκλήρου δηλαδὴ τοῦ λαοῦ πού ἡμάρτανεν ἐπροσφέρετο τόση θυσία, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἱερέως μόνον· αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀξίωμα, τόσον βαρυτέρα εἶναι καὶ ἡ τιμωρία εἰς ἐκείνους πού ἁμαρτάνουν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἐκείνη μὲν πού ἀπλῶς ἐπόρνευεν, ἐθανατώνετο, ἐνῶ ἡ θυγατέρα τοῦ ἱερέως ἐκαίετο¹³. Εἶναι δὲ δυνατὸν καὶ ἀπὸ ἄλλην περίπτωσιν νὰ διαπιστώσῃς τὴν συγχώρησιν καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιβαλομένης τιμωρίας· ἐπὶ παραδείγματι ὅταν κανεὶς ἁμαρτάνῃ καὶ τιμωρῆται ἐδῶ, ἐνῶ ἄλλος ἀπολαμβάνῃ καλοπέρασιν. Διότι ὁ μὲν ἕνας θά ὑποστῇ ἐκεῖ μεγαλυτέραν τιμωρίαν, ὁ δὲ ἄλλος μικροτέραν, ἐὰν δὲν τύχῃ τελείας συγχωρήσεως ἐδῶ. Καὶ διὰ νὰ τὸ δείξῃ αὐτὸ ὁ Χριστὸς παρουσιάζει τὸν Ἀβραάμ πού λέγει εἰς τὸν πλούσιον· «Σὺ ἀπήλαυσες τὰ ἀγαθὰ σου, ἐνῶ αὐτὸς τὰ κακά, καὶ τώρα αὐτὸς παρηγορεῖται, ἐνῶ σὺ ὑποφέρεις»¹⁴. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν μὲ ὅσα κακά ἔπαθεν ἀπηλλάγη ἐξ ὀλοκλήρου τῆς τιμωρίας, ἄλλοι ὅμως δὲν ἀπαλλάσσονται ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλ' ἐν μέρει· διὰ τοῦτο καὶ τιμωροῦνται ἐλαφρύτερα. Θά ἠμποροῦσε δὲ κανεὶς νὰ ἰδῇ τὴν διαφορὰν τῆς τιμωρίας εἰς ἐκείνον πού ἔχει πλήρη γνῶσιν τῆς πράξεώς του καὶ εἰς ἐκείνον πού διαπράττει τὴν ἁμαρτίαν ἀπὸ ἀφέλειαν, εἰς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου. «Ὁ δοῦλος πού ἐγνώριζε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, θά τιμωρηθῇ πολὺ αὐστηρά. ἐνῶ ἐκεῖνος πού δὲν τὸ ἐγνώριζε καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, θά τιμωρηθῇ ὀλιγώτερον». Καὶ πολλὰ ἄλλα θά ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εὔρῃ πού

ἂν τὰ ποιῶντα διαφορὰν κολάσεως, καὶ διαφορὰν ἐλέους καὶ
φιλανθρωπίας.

Σκόπει δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου. "Ἡμαρτεν ἡ Ἐῦα,
ἡμαρτε καὶ ὁ Ἀδάμ, καὶ τὸ ἁμάρτημα ἔν. Ἀμφοτέροισι γὰρ
5 ἔφαγον ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐκ ἀμφοτέροισι δὲ τὴν αὐτὴν ἔδοσαν
δίκην. Ἐσφαξεν ὁ Κάϊν, καὶ ἔσφαξεν ὁ Λάμεχ· καὶ ὁ μὲν
ἠλεεῖτο, ὁ δὲ ἐκολάζετο. Συνέλεξε τις ἐν Σαββάτῳ ξύλα,
καὶ οὐδεμιᾶς ἔτιυχε ουγγνῶμης· ὁ Δαυὶδ ἐφόρευσε καὶ ἐμοί-
χευσε, καὶ ἀπέλαυσε φιλανθρωπίας. Ἐνδιατριβῶμεν τοίνυν
10 τῷ ζητήματι· πολλῶ γὰρ βέλτιον ταῦτα ἀναζητεῖν, ἢ φλυα-
ρίαις καὶ οὐλόγοις τοῖς ἐν ἀγοραῖς προσηλωσθαι. Οὐ γὰρ
τὸ εὑρεῖν μόνον τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ τὸ ζητεῖν μέγα κέρδους
ἐστί, κἂν μὴ εὔρωμεν. Ἀναγκασθησόμεθα γὰρ ἐν τούτοις ἀπα-
σχολεῖσθαι, καὶ τὸν καιρὸν πάντα ἐν αὐτοῖς δαπανᾶν. Τίνος
15 οὖν ἔνεκεν (δεῖ γὰρ ἐπὶ τὸν πρότερον ἀναδραμεῖν λόγον),
μοσχοποιησάντων ἀπάντων τῶν Ἰουδαίων, οἱ μὲν ἐκολάζοντο,
οἱ δὲ οὐ ἐκολάζοντο; "Οἱ οἱ μὲν μειτερόησαν, καὶ τὴν φύσιν
αὐτὴν ἠγνόησαν, διὰ τὴν εὐλάβειαν τοὺς οἰκείους κατασφάζαν-
τες, οἱ δὲ ἐρέμενον. "Ὅσπερ τὸ μὲν ἁμάρτημα ἴσον, τὰ δὲ μετὰ
20 ταῦτα οὐκ ἴσα. Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς
Ἐῦας οὐχ ἡ αὐτὴ τιμωρία, εἰ καὶ αὐτὴ ἡ ἁμαρτία; "Οἱ οὐκ
ἦν ἴσον τὸ ὑπὸ γυναικὸς ἀπαιτηθῆναι, καὶ ὑπὸ ὄφραως. Διόπερ
ἐκεῖνο ἀπίτην ὁ Παῦλος ἐκάλεσε, λέγων «Ὁ Ἀδάμ οὐκ ἠ-
πατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπαιτηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε». Τίνος

15. Γεν. 4 8.

16. Γεν. 4, 23.

17. Ἐξ. 32, 25 ε.

18. Α' Τιμ. 2, 14.

δείχνουν τὴν διαφορὰν τῆς τιμωρίας καὶ τὴν διαφορὰν τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

Πρόσεχε δὲ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πρωτοπλάστου. Ἠμάρτησεν ἡ Εὐα, ἡμάρτησε καὶ ὁ Ἄδὰμ καὶ τὸ ἁμάρτημα ἦτο τὸ ἴδιον. Διότι καὶ οἱ δύο ἔφαγον ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ ἀπηγορευμένου δένδρου, δὲν ἐτιμωρήθησαν ὁμῶς καὶ οἱ δύο μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν. Ἔσφαξεν ὁ Κάϊν¹⁵, ἔσφαξε καὶ ὁ Λάμεχ¹⁶ καὶ ὁ μὲν ἕνας ἐλεήθη, ὁ δὲ ἄλλος ἐτιμωρήθη. Ἐμάζευσσε κάποιος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ξύλα καὶ δὲν ἔτυχε καμμιᾶς συγχωρήσεως, ἐνῶ ὁ Δαυὶδ ἐφόνευσσε καὶ ἐμοίχευσσε καὶ ἀπῆλαυσσε τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἐπιμένωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ τοῦ ζητήματος· καθ' ὅσον εἶναι πολὺ προτιμότερον νὰ ἐρευνῶμεν αὐτά, παρὰ νὰ προσηλωνώμεθα εἰς φλυαρίας καὶ εἰς συγκεντρώσεις τῆς ἀγορᾶς. Διότι εἶναι μεγάλον τὸ κέρδος μας ὄχι μόνον τὸ νὰ εὐρωμεν αὐτὰ ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τὰ ἀναζητοῦμεν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὰ εὐρωμεν. Καθ' ὅσον θ' ἀναγκασθῶμεν ν' ἀπασχολούμεθα μὲ αὐτὰ καὶ νὰ δαπανῶμεν ὅλον τὸν χρόνον μας εἰς αὐτά. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν (διότι πρέπει νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς ἐκεῖνα ποῦ προηγουμένως ἐλέγαμεν) ἂν καὶ κατεσκεύασαν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι τὸν μόσχον, ἄλλοι μὲν ἐτιμωροῦντο, ἄλλοι δὲ δὲν ἐτιμωροῦντο; Διότι ἄλλοι μὲν ἀπ' αὐτοὺς μετενόησαν καὶ ἠγνόησαν τὴν φυσικὴν συγγένειάν των κατασφάξαντες ἀπὸ εὐλάβειαν τοὺς ἰδικούς των¹⁷, ἐνῶ ἄλλοι ἐπέμειναν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὡστε τὸ μὲν ἁμάρτημα ἦτο τὸ ἴδιον, δὲν ἦσαν ὁμῶς τὰ ἴδια τὰ εἰς τὴν συνέχειαν. Διὰ ποῖον δὲ λόγον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἄδὰμ καὶ τῆς Εὐας δὲν ἐπεβλήθη ἡ ἰδία τιμωρία, ἂν καὶ ἡ ἁμαρτία ἦτο ἡ ἰδία; Διότι δὲν ἦτο τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἐξαπατηθῇ κανεὶς ἀπὸ γυναῖκα καὶ τὸ νὰ ἐξαπατηθῇ ἀπὸ φίδι. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐκεῖνο τὸ ὠνόμασεν ὁ Παῦλος ἀπάτην, λέγων· «Ὁ Ἄδὰμ δὲν ἐξηπατήθη, ἐνῶ ἡ γυναῖκα ἐξαπατηθεῖσα διέπραξε τὴν παράβασιν»¹⁸. Διὰ

δὲ ἔτακεν καὶ ὁ τὰ ξύλα σπλέξας οὐκ ἔταχε φιλανθρωπίας,
 "Οτι πολλῆς παρανομίας ἦν, τὸ ἐκ προσιμίων εὐθέως παρα-
 βῆναι τὸ πρῶσιγμα, καὶ ἔδει καὶ τοῖς ἄλλοις φόβον ἐντεθῆ-
 ναι πολύν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Σαυφείρας καὶ Ἀνανίου γέγονε.

5 Καὶ ἡμεῖς τοῖνυν θίαν ἁμαρτιάνωμεν, σκοπῶμεν εἰ ἄξιοι
 ἐλέους ἐσμέν, εἰ ἐποιήσαμέν τι ὥστε ἐλεηθῆναι, εἰ μειτενοήσα-
 μεν, εἰ θελίους ἐγενόμεθα, εἰ ἀπέστημεν. Καὶ γὰρ τὸ τὸν με-
 τανοήσαντα σωθῆναι, ἐξ ἐλέους ἐστὶ σωθῆναι. Οὕτω γοῦν
 καὶ οὗτος ἀξιοῖ ἐντεῦθεν σωθῆναι, ἀπὸ τῶν δακρῶν, ἀπὸ
10 τῶν θρήνων. «Δούσω» γάρ, φησί, «καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν
 κλίτην μου ἐν δάκρυοί μου τὴν στρομηρὴν μου θρέξω». Του-
 τέστιν, ἀπὸ τῆς καταλύξεως. «Ἐταράχθη τὰ ὀσῆα μου, καὶ
 ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα. Οὐκ εὐθέως αὐτὰ λέγει, ἀλλ'
 ἐπὶ τὸ εὐόλιστον τῆς φύσεως καταφεύγει, λέγων· «Ἐλέησόν
15 με, Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι». Οὕτως εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐκ
 ἀρκεῖ μόνον τοῦτο· εἰ γὰρ ἤρκει, πάντες ἂν ἐντεῦθεν ἐσώθη-
 μεν· πάντες γὰρ ἐσμεν ἄνθρωποι.

3. Ἐμοὶ δέ, εἰ δεῖ ἀκριτέστερόν τι περὶ τούτου εἰπεῖν,
 τάχα οὐδὲ τοῦτο λέγειν δοκεῖ. Ἀλλὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκ
20 τῶν πειρασμῶν ἐγγινομένην αἰνίττεται, οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο
 δικαίωμα εἰς τὸ τυχεῖν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας προβαλ-
 λόμενος. Τοῦτο γοῦν καὶ προῖόν ἠνίξαιτο, λέγων· «Ἐπαλαιώ-
 θην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Οἶδε γὰρ καὶ θλίψις μετ'
 εὐχαριστίας φερομένη, πολλῆς φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν πα-
25 ρέχειν, καὶ ἴλεω τὸν Θεὸν ποιεῖν. Ταύτην τοῖνυν μοι δοκεῖ
 καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι, λέγων· «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐτα-

ποιον δὲ λόγον καὶ ἐκεῖνος πού ἐμάζευσε τὰ ξύλα δὲν ἔτυχε τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ; Διότι ἦτο μεγάλη παρανομία τὸ νὰ παραβῆ ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τὸ πρόσταγμα καὶ ἔπρεπε νὰ ἐμβάλῃ πολὺν φόβον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Σαπφείρας καὶ τοῦ Ἀνανίου.

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ὅταν ἀμαρτάνωμεν, ἅς ἐξετάζωμεν ἐὰν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ἐλεηθοῦμεν, ἐὰν ἐκάμαμεν κάτι διὰ νὰ ἐλεηθοῦμεν, ἐὰν μετενοήσαμεν, ἐὰν ἐγίναμεν καλύτεροι, ἐὰν ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Καθ' ὅσον ἡ σωτηρία ἐκεῖνου πού μετανοεῖ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ σωθῆ ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὰ δάκρυα δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τοὺς θρήνους. Διότι λέγει· «Θὰ λούσω τὸ κρεβάτι μου κάθε νύκτα καὶ θὰ βρέξω τὸ στῶμα μου μὲ δάκρυα». Δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κατάνυξιν. «Ἐκλονίσθησαν τὰ ὀσᾶ μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη πάρα πολὺ». Δὲν τὰ λέγει αὐτὰ εὐθέως, ἀλλὰ καταφεύγει εἰς τὸ ὅτι εὐκολὰ ἡ φύσις μας παρασύρεται εἰς τὴν ἀμαρτίαν, λέγων· «Ἐλέησόν με Κύριε, διότι εἶμαι ἀσθενής». Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπε. διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον αὐτό· διότι ἐὰν ἦτο ἀρκετόν, ὅλοι θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ σωθοῦμεν μὲ αὐτό· καθ' ὅσον ὅλοι εἴμεθα ἄνθρωποι.

3. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι ἴσως οὔτε αὐτὸ ἐννοεῖ, ἐὰν πρέπει νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ ἀκριβέστερα, ἀλλ' ὑπαινίσσεται τὴν ἀσθένειαν τὴν προελθοῦσαν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, προβάλλων αὐτὸ ὡς μεγάλον δικαίωμα διὰ νὰ τύχῃ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ βέβαια ὑψηλὴ καὶ εἰς τὴν συνέχειαν, λέγων· «Κατήντησα νὰ περιφρονοῦμαι ὡσὰν παλαιὸν ροῦχον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς μου». Διότι γνωρίζει ὅτι καὶ θλίψις, πού συμβαδίζει μὲ τὴν εὐχαριστίαν, γίνεται αἰτία μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ ὅτι κάμνει τὸν Θεὸν εὐσπλαγχνικόν. Αὐτὴν λοιπὸν νομίζω ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ ἐδῶ, λέγων· «Ίατρευσέ

ράχθη τὰ ὕσῃ μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Οὐκ εἶπεν, ἄνες μοί, οὐδέ, ἔνδος μοί, ἀλλ' «Ἰασα». Τὰ γὰρ πρότερα ἀξιῶ τραύματα ἀφανισθῆναι. Ὅσι ἃ δὲ ἐνιαῦθα τὴν ἰσχὺν ἄπασαν λέγει ταραχὴν δέ, τὴν πλιγῆν, τὴν κόλασιν,

5 τὴν τιμωρίαν. «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὕσῃ μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Ὡσπερ σὺν ἐπὶ τῶν ἰατρῶν τρία ταῦτά ἐσσι, μᾶλλον δὲ τέσσαρα, ἢ καὶ πέντε, ὁ ἰατρός, ἡ τέχνη, ὁ κάμνων, τὸ νόσημα, τῶν φαρμάκων ἢ δύναμις, καὶ παρατάξις τις γίνεται καὶ μάχη ἂν μὲν γὰρ μετὰ

10 τοῦ ἰατροῦ, καὶ τῆς τέχνης, καὶ τῶν φαρμάκων, καὶ ἡ προαίρεσις ἢ τοῦ κάμνοντος, ἐκράτησαν τοῦ νοσήματος, ἂν δὲ ἀγῆ τὸ μετ' ἐκείνων παρατάξασθαι ὁ κάμνων, πρὸς τὴν ἀρωσίαν ἐαντὸν ἐξάγει ἢ κἂν μετ' ἐκείνης παρατάξῃται πρὸς τὸν ἰατρὸν καὶ τὰ φάρμακα καὶ πρὸς τὴν τέχνην, ἀπήνεγκεν

15 ἐαντόν· οὕτω δὴ καὶ ἐγ' ἡμῶν συμβαίνει μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πολλῶ παραδοξότερον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἰατρῶν πολλάκις καὶ μετὰ τοῦ νοσήματος, καὶ μετὰ τῆς τέχνης, καὶ μετὰ τῶν φαρμάκων ὁ κάμνων ἴσταιται, καὶ οὐδὲν ὄνησε, τῆς φύσεως ἀσθενησάσης, καὶ τῆς τέχνης ἀπορησάσης, καὶ τῆς

20 δυνάμεως δραπειυσάσης ἐκ τινος ἐληρείας· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐνι τοῦτο, ἀλλ' ἐὰν σῆς μετὰ τοῦ ἰατροῦ, πάντως δεῖ θεραπευθῆναι τὸ ἔλκος. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνθρωπίνη τέχνη, ἵνα ἀπορήσῃ, ἀλλὰ θεία δύναμις, ἢ καὶ φύσεων καὶ νοσημάτων καὶ πονηρίας καὶ πάσης περιγενομένη κακίας. Διὰ δὴ τοῦτο

25 καὶ οὕτως ὥσπερ ἰατρῶ τῷ Θεῷ προσελθὼν καὶ ἀποδυσρόμενος, ἔλεγεν· «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὕσῃ μου».

με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστέα μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔνοιωσε μεγάλην ταραχὴν». Δὲν εἶπε, ἴσχυώρησέ με, οὔτε, ἀπάλλαξέ με ἄλλὰ, «Θεράπευσέ με». Ζητεῖ δηλαδή νὰ ἐξαφανισθοῦν τὰ προηγούμενα τραύματα. Ὁστέα δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ὅλην δυνάμιν του, ταραχὴν δὲ τὸ πληῆγμα, τὴν κόλασιν, τὴν τιμωρίαν. «Θεράπευσέ με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστέα μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔνοιωσε μεγάλην ταραχὴν». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἰατρῶν εἶναι αὐτὰ τρία, μᾶλλον δὲ τέσσερα ἢ καὶ πέντε, ὁ ἰατρὸς δηλαδή, ἡ τέχνη, ὁ ἀσθενής, ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ δύνάμις τῶν φαρμάκων, καὶ ἀντιπαρατάσσονται αὐτὰ καὶ γίνεται κάποια μάχη, καὶ ἐὰν μαζὶ μὲ τὸν ἰατρὸν καὶ τὴν ἰατρικὴν τέχνην καὶ τὰ φάρμακα εἶναι καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἀσθενοῦς, τότε ἐνίκησαν τὴν ἀσθένειαν, ἐὰν ὅμως παραμελήσῃ ὁ ἀσθενής νὰ παραταχθῇ μαζὶ μὲ ἐκεῖνα, σπρώχνει τὸν ἑαυτὸν του πρὸς τὴν ἀρρώστιαν ἢ ἀκόμη ἂν παραταχθῇ μὲ ἐκείνην ἐναντίον τοῦ ἰατροῦ καὶ τῶν φαρμάκων καὶ τῆς ἰατρικῆς τέχνης κατεδίκασε τὸν ἑαυτὸν του ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ ἡμᾶς· μᾶλλον δὲ ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ καὶ πολὺ πιὸ παράδοξα. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν ἰατρῶν πολλὰς φορές μαζὶ μὲ τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν τέχνην καὶ τὰ φάρμακα συμμαχεῖ καὶ ὁ ἀσθενής καὶ δὲν ὠφελεῖται καθόλου, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας κάποιου κακοῦ ἐξησθένησεν ἡ φύσις, ἡ τέχνη εὐρέθη εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἡ δύνάμις τοῦ ἀσθενοῦς ἐξηφανίσθη, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτὸ, ἀλλ' ἐὰν συμμαχήσῃ μαζὶ μὲ τὸν ἰατρὸν, ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ θεραπευθῇ ἡ πληγὴ. Διότι δὲν εἶναι τέχνη ἀνθρωπίνη, διὰ νὰ εὐρεθῇ εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ θεία δύνάμις, πού ὑπερισχύει καὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν νοσημάτων καὶ τῆς πονηρίας καὶ κάθε κακίας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτὸς πλησιάσας τὸν Θεὸν ὡς ἰατρὸν καὶ ἐκπάσας εἰς ὄδυρμούς, ἔλεγε· «Θεράπευσέ με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστέα μου».

Τινὲς δὲ φασιν ἐνιαῦθα ταραχὴν ἐκείνην λέγειν, τὴν
 ἐκ τῆς ἁμαρτίας γινομένην. Καθάπερ γὰρ διὰ πνεύματα ρα-
 γδαῖα εἰς πέλαγος ἐμπέση, πάντα ταραττεῖ, καὶ ἡ θυρία ἄνω
 φέρεται ψάμμος, καὶ οἱ πλείοντες ἐν κινδύνῳ γίνονται, οὕτω
5 δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν ταραττεῖται ἡ ψυχὴ, κινεῖται τὸ σῶμα, πάντα
 πληροῦνται τοῦ χειμῶνος, καὶ μεσιτὸν ἡμῖν τὸ σκάφος λοιπὸν
 ταραχῆς, καὶ σκότιος πολὺ καὶ πάντα οἴχεται ἀπολιμπάνοντα
 τὸν οἰκειὸν τόπον, καὶ πολλὴ ἡ σύγχυσις. Τοῦτο μάλιστα καὶ
 ἐν ἐπιθυμίαις ἀσελγείας συμβαίνειν εἶπεν τοῦτο καὶ ἐν θυμῷ
10 καὶ ἐν συμφοραῖς. Πάντα γὰρ ταῦτα ταραττεῖ καὶ ψυχὴν καὶ
 ὀσιᾶ, καὶ αἱ κόραι διασιτρέφονται, καὶ οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ κα-
 τὰ τάξιν βλέπουσιν, ἀλλ' ὥσπερ ἠνιόχου θορυβηθέντος, ἀτά-
 κτως οἱ ἵπποι φέρονται, οὕτω τοῦ λογιμοῦ διαταραχθέντος,
 πάντα συγγεῖται, πάντα διασιτρέφεται καὶ τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἀ-
15 πόλλυσι. Πῶς δὲ αὕτη γίνεται ἡ ταραχὴ, ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο
 εἰπεῖν. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν θαλάττῃ παρὰ τὴν τῶν πνευμάτων
 ἐμβολήν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ παρὰ τινὰ ἀδόκητον περιστα-
 σιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ραθυμίαν συμβαίνει. Καὶ γὰρ
 τοῦ γενέσθαι καὶ τοῦ μὴ γενέσθαι ἡμεῖς αἴτιοι. Οἷόν τι λέ-
20 γων τῆς ἐπιθυμίας ἐγειρομένης, ἂν μὴ σὺ τὴν φλόγα ἀνάψῃς,
 οὐ καίεται ἡ κάμινος, ἂν μὴ τροφὴν παράσχῃς τῇ ἔλῃ. Οὐκ
 ἀνάπτεται δὲ ἡ κάμινος, ἂν μὴ τὰς εὐμόρφους ὕψεις περιερ-
 γάσῃ, ἂν μὴ τὰ ἄλλα κάλλη πολυπραγμονήσῃς, ἂν μὴ εἰς θέα-
 τρου παρανομίας ἀναβαίνῃς. Ἄν γὰρ μὴ πιάνῃς τροφῇ τὴν
25 σάρκα, ἂν μὴ καταποντίσῃς οἴῳ τὸν λογισμόν, οὐκ αἴρεται
 ἡ φλόξ, οὐκ ἀνάπτεται ἡ κάμινος, οὐ γίνεται χαλεπώτερον
 τὸ θηρίον, οὐ διατέμνεται καθάπερ ὑπὸ πνευμάτων ἀγρίων

Μερικοὶ ὁμως λέγουσιν ὅτι ἐδῶ ὡς ταραχὴν ἐννοεῖ ἐκείνην ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ξεσηκωθοῦν εἰς τὸ πέλαγος ἰσχυροὶ ἄνεμοι ὅλα τὰ ἀναταράσσουσιν καὶ ἡ ἄμμος τοῦ βυθοῦ ἔρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ οἱ περισσότεροὶ κινδυνεύουσιν, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς ἡμᾶς τaráσσεται ἡ ψυχὴ μας, συγκλονίζεται τὸ σῶμα μας, ὅλα κατακυριεύονται ἀπὸ τὴν κακοχειμωνίαν, τὸ σκάφος συνταράσσεται ἐξ ὀλοκλήρου πλέον, σκότος βαθὺ ἐπικρατεῖ, καὶ ὅλα χάνονται ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν των, καὶ ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυσις. Αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν συμβαίνει συνήθως καὶ μὲ τὰς ἁμαρτωλὰς ἐπιθυμίας, αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν συμφορῶν. Διότι ὅλα αὐτὰ συνταράσσουσιν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὰ ὀσῆ, καὶ αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν διαστρεβλώνονται καὶ οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ βλέπουν κανονικά, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὁ ἠνίοχος κυριευθῆ ἀπὸ ταραχὴν, τρέχουσιν ἄτακτα τὰ ἄλογα, ἔτσι καὶ ὅταν ταραχθῆ ὁ λογισμὸς, ὅλα κυριεύονται ἀπὸ σύγχυσιν, ὅλα διαστρέφονται καὶ χάνουσιν τὴν ὁδὸν των. Πῶς δὲ δημιουργεῖται αὐτὴ ἡ ταραχὴ, εἶναι ἀνάγκη καὶ αὐτὸ νὰ τὸ εἰποῦμεν. Δὲν συμβαίνει δηλαδὴ, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀνέμων, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ κάποιον ἀπροσδόκητον περιστατικόν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ραθυμίαν. Καθ' ὅσον ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι τὸ νὰ συμβοῦν ἢ νὰ μὴ συμβοῦν. Ἐννοῶ μὲ αὐτὸ ποῦ λέγω τὸ ἐξῆς· ὅταν δημιουργηθῆ ἡ ἐπιθυμία, ἂν σὺ δὲν ἀνάψῃς τὴν φλόγα, δὲν καίει τὸ καμίνι, ἂν δὲν δώσῃς τροφήν εἰς τὴν ὕλην. Δὲν ἀνάπτει δὲ τὸ καμίνι, ἂν δὲν περιεργασθῆς τὰ ὁμορφα πρόσωπα, ἂν δὲν περιεργασθῆς τὰ ἄλλα κάλλη, ἂν δὲν πηγαίνῃς εἰς θέατρα παρανομίας. Διότι ἐὰν δὲν παχαίνῃς μὲ τὴν ἀπολαυστικὴν ζωὴν τὴν σάρκα, ἐὰν δὲν καταποντίσῃς τὸν λογισμὸν σου εἰς τὸ κρασί, δὲν σηκώνεται ἡ φλόγα, δὲν ἀνάπτει τὸ καμίνι, δὲν γίνεται φοβερώτερον τὸ θηρίον, δὲν διασπᾶται ἡ καθαρότης τῆς σκέψεως ὅπως ἀκριβῶς συμ-

τῆς διανοίας τὸ καθαρὸν.

Ἄρχεῖ οὖν ταῦτα, φησί, πρὸς τὸ διαφυγεῖν τὴν φλόγα
 τῆς ἁμαρτίας; Οὐκ ἀρχεῖ ταῦτα καὶ μόνα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα
 δεῖ προσπεθῆναι, εὐχὰς διηγεκεῖς, ἀγίων συνουσίαν, νηστειάν
 5 σὺμμετρον, δίαιταν λιτήν, ἀσχολίας ἀναγκαίας, πρὸ τῶν ἄλ-
 λων ἀπάντων τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον, τὴν μέλλουσαν κρίσιν, τὰς
 ἀφορήτους κολάσεις, τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τού-
 των ἀπάντων δύνασαι χαλινῶσαι τὴν λυτιῶσαν ἐπιθυμίαν, καὶ
 σιῆσαι τὴν ζυμαιομένην θάλατταν. «Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πό-
 10 τε; Ἐπίστρεφον, Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου, σῶσόν με ἔνε-
 κεν τοῦ ἐλέους σου». Συνεχῶς τό, «Κύριε», τίθησιν, ὥσπερ
 ἡ δικαίωμα προβαλλόμενος συγχωρήσεως καὶ χάριτος· καὶ
 γὰρ ἡ μεγίστη ἡμῶν ἐλπίς αὕτη, ἡ ἄφατος αὐτοῦ φιλανθρω-
 πία, καὶ τὸ τοιοῦτον εἶναι αὐτὸν πρόχειρον εἰς συγχώρησιν.
 15 Τὸ δέ, «Ἔως πότε», οὐκ ἀποδυσπετιοῦντος, οὐδὲ δυσχεραίνον-
 τος, ἀλλ' ὀδυρωμένου καὶ ἀλγοῦντος, καὶ οὐ φέροντος τὸν
 ἀπὸ τῶν πειρασμῶν ὄγκον.

4. «Ἐπίστρεφον Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Δύο ἐν-
 ταῦθα τίθησι, τό τε ἐπιστρέφαι αὐτόν, καὶ τὸ ρύσασθαι τὴν
 20 ψυχὴν μου. Τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς δικαίοις περισπούδασιον,
 τὸ κατηλλάχθαι αὐτόν, καὶ ἕλειων εἶναι καὶ εὐμενῆ, καὶ μὴ
 ἀποσιρέφεσθαι. Τούτω γὰρ καὶ ἕτερον ἔλειται, τὸ σωθῆναι
 τὴν ψυχὴν οὐχ ὡς πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν
 παχυτέρων, ἐν μόνον ἐπιζητοῦσιν, ὅπως τῆς παρούσης ἀπ-
 25 λαύσειεν εὐημερίας. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι οὕτως· ἀλλ' ὅπως τῆς
 σωτηρίας τῆς κατὰ ψυχὴν ἀπολαύσαιεν, ἧς οὐδὲν προτιμώ-

θαίνει με τοὺς ἀγρίους ἀνέμους.

Ἄρκοῦν λοιπὸν αὐτά, λέγει, διὰ ν' ἀποφύγη κανεῖς τὴν φλόγα τῆς ἁμαρτίας; Δὲν ἄρκοῦν μόνον αὐτά, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσης καὶ ἄλλα, συνεχεῖς προσευχάς, συναναστροφὴν μὲ ἀγίους, νηστείαν τὴν πρέπουσαν, φαγητὸν λιπὸν, ἀσχολίας ἀναγκαίας, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὴν μέλλουσαν κρίσιν, τὰς ἀβαστάκτους κολάσεις, τὰς ὑποσχέσεις τῶν ἀγαθῶν. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἠμπορεῖς νὰ χαλιναγωγῆσης τὴν λυσσασμένην ἐπιθυμίαν καὶ νὰ σταματήσης τὴν τρικυμισμένην θάλασσαν. «Καὶ σὺ, Κύριε, μέχρι πότε θὰ μ' ἀφήνης ἔτσι; Ἔλα καὶ πάλιν πλησίον μου, Κύριε, καὶ ἐλευθέρωσε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, σῶσέ με ἐξ αἰτίας τοῦ ἐλέους σου». Συνεχῶς ἀναφέρει τὸ «Κύριε», προβάλλων αὐτὸ ὡσὰν κάποιο δικαίωμα συγχωρήσεως καὶ χάριτος· καθ' ὅσον αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγαλύτερη ἐλπίς μας, ἡ ἀπερίγραπτος φιλανθρωπία του καὶ τὸ νὰ συγχωρῇ τόσον εὐκόλα. Τὸ δέ, «ἕως πότε», δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπου ποὺ ἔχασε τὴν ἐλπίδα του, οὔτε ἀνθρώπου ποὺ δυσανασχετεῖ, ἀλλ' ἀνθρώπου ποὺ ὑποφέρει φοβερὰ καὶ πονεῖ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀνθέξῃ τὸν ὄγκον τῶν πειρασμῶν.

4. «Ἐπίστρεψε, Κύριε, πλησίον μου καὶ ἐλευθέρωσε τὴν ψυχὴν μου». Δύο πράγματα ἀναφέρει ἐδῶ, τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Θεὸς πλησίον του, καὶ τὸ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ψυχὴν του. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων ἀποτελεῖ τὸν πιὸ μέγαλον πόθον τῶν ἐναρέτων, τὸ νὰ συμφιλιωθῇ αὐτὸς μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ εἶναι ἀπέναντί των εὐσπλαγχνικός καὶ εὐμενὴς καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀποστρέφεται. Καθ' ὅσον μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλο, ἡ αωτηρία τῆς ψυχῆς των· ὄχι ὅπως οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πνευματικὰ εἶναι παχύτεροι, ποὺ ἕνα μόνον πρᾶγμα ἐπιζητοῦν, τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν δηλαδὴ τὴν εὐημερίαν τῆς παρούσης ζωῆς. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἐνεργοῦσαν ἔτσι, ἀλλ' ἐπεδίωκαν ν' ἀπολαύσουν τὴν σωτηρίαν τῆς ψυ-

τερον αὐτοῖς ἦν. «Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου ἐν δὲ τῷ ἄδη τίς ἐξομολογήσεται σοι;». «Ὅρα πόσους τίθησιν αἰτίας σωτηρίας. Ὅτι ἀσθενής εἰμι, φησί, Ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου, ὅτι παρὰ τοῦ Κυρίου ταῦτα αἰτιῶ, Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου οὐ τοῦτο λέγων, ὅτι μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα, ἄπαγε οἶδε γάρ τὸν περὶ τῆς ἀνασιτάσεως λόγον· ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἐνιεῦθεν ἀποδημίαν ἢ μετάνοια καιρὸν οὐκ ἂν ἔχοι. Ἐπεὶ καὶ ὁ πλούσιος ἐξομολογεῖτο καὶ μετενόει, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελεῖτο διὰ τὴν ἀκαιρίαν. Καὶ αἱ παρθένοι δὲ ἠβουλήθησαν λαβεῖν ἔλαιον, ἀλλ' οὐδεὶς αὐταῖς ἔδωκε. Τοῦτο τοίνυν ἀξιῶ καὶ οἷτος, ἐν ταῦθα ἀπονήρασθαι τὰ ἁμαρτήματα, ὥστε ἐπὶ τοῦ ῥοβεροῦ βήματος παρορησίας ἀπολαῦσαι.

Εἶτα παιδεύων τὸν ἀκροατήν, ὅτι μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ
 15 φιλανθρωπίας δεῖ καὶ τὰ ἡμέτερα ἔπεσθαι (ἄν τε γὰρ τὴν ἀσθένειαν προβαλλόμεθα, ἄν τε τὴν ταραχήν, ἄν τε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ἄν τε αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὃ ἔλεγε, τὰ δὲ παρ' ἡμῶν μὴ προσκείται, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος), ὅρα τί ἐπήγαγεν· «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα
 20 τὴν κλίτην μου ἐν δάκρυσί μου τὴν σιρωμένην μου βρέξω». Ἀκουέτωσαν οἱ ἐν εὐτελείᾳ ζῶντες, οἷαν ὁ βασιλεὺς καὶ πορφυρίδα περικείμενος μετάνοιαν ἐπεδείκνυτο· ἀκούσωμεν, κατανοῶμεν. Οὐχ ἀπλῶς ἔκμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκοπίασε σιενάζων οὐχ ἀπλῶς ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ καὶ ἔλουσε τὴν κλίτην, οὐ
 25 μίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἐκάστην

20. Λουκᾶ κεφ. 16.

21. Ματθ. 25, 1 - 13.

χῆς των, ἀπό τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχε τίποτε προτιμότερον δι' αὐτούς. «Διότι ἐὰν ἀποθάνῃ κανεὶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σὲ ἐνθυμῆται μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μετανοίας· εἰς τὸν Ἄδην δὲ ποῖος θὰ σὲ δοξολογήσῃ;». Πρόσεχε πόσας αἰτίας σωτηρίας ἀναφέρει. Τὸ «Ὅτι εἶμαι ἀσθενής», λέγει, τὸ «ὅτι ἐταράχθησαν τὰ ὀστέα μου», τὸ ὅτι αὐτὰ τὰ ζητῶ ἀπὸ τὸν Κύριον, τὸ «Ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐνθυμῆται αὐτὸν κανεὶς ὅταν ἀποθάνῃ μὲ τὴν ἐλπίδα μετανοίας». Δὲν ἐννοεῖ αὐτὸ, ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ ἡμᾶς σταματοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, μακριὰ μία τέτοια σκέψις· διότι ἐγνώριζε τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως· ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη θέσιν ἢ μετάνοια. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πλούσιος ἔδειχνε μετάνοιαν καὶ ἐξωμολογεῖτο, ἀλλὰ δὲν εἶχε καμμίαν ὠφέλειαν, ἐπειδὴ δὲν ἦτο κατάλληλος ὁ καιρός²⁰. Καὶ αἱ παρθένοι πάλιν ἠθέλησαν νὰ λάβουν λάδι, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὰς ἔδωκεν²¹. Αὐτὸ λοιπὸν ζητεῖ καὶ αὐτὸς ἐδῶ, ν' ἀποπλύνῃ τὰ ἁμαρτήματά του, ὥστε ν' ἀπολαύσῃ παρρησίαν ἐμπρὸς εἰς τὸ φοβερὸν βῆμα.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ διδάξῃ τὸν ἀκροατὴν, ὅτι πρέπει μαζὶ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀκολουθοῦν καὶ αὐτὰ πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς (διότι ἐὰν προβάλλωμεν τὴν ἀσθενείαν μας, τὴν ταραχὴν μας, τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πού ἔλεγεν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ αὐτὰ πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, δὲν ἔχομεν κανένα ὄφελος), πρόσεχε τί ἐπρόσθεσεν. «Ἀπέκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου, θὰ λούσω κάθε νύκτα τὴν κλίνην μου καὶ θὰ βρέξω τὸ στρῶμα μου μὲ δάκρυα». Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτοὶ πού ζοῦν ἄσχημα, ποίαν μετάνοιαν ἔδεικνυεν ἐκεῖνος πού ἦτο βασιλεὺς καὶ ἐφοροῦσε τὴν πορφύραν· ἄς τὰ ἀκούσωμεν καὶ ἄς νοιώσωμεν συγκίνησιν. Δὲν ἀπέκαμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐκουράσθη ἀπὸ τοὺς στεναγμούς· δὲν ἐδάκρυσεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἔλουσε τὴν κλίνην του μὲ δάκρυα, ὄχι μίαν καὶ δύο

νύκτα καὶ σὺ τὸ παρελθὸν μόνον λέγει, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον.
 Μὴ γὰρ διή νομίσητε, ὅτι ταῦτα ποιήσας ἅπαξ, πρὸς ἄνεσιν
 ἑαυτὸν λοιπὸν ἀγῆκεν, ἀλλὰ διηγεκῶς τοῦτο πράττων διετιέ-
 λει διὰ πάσης τῆς ζωῆς. Οὐ καθάπερ ἡμεῖς, οἱ μίαν ἐργα-
 5 ζόμενοι τοῦτο πολλάκις ἡμέραν, ἢ οὐδὲ μίαν, εἰς γέλωτα καὶ
 τρυφήν καὶ ἄνεσιν ἑαυτοὺς ἐκδίδομεν. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος· ἀλλ'
 ἐν δάκρυσιν διηγεκῶς διετιέλει.

Ταύτην δὴ καὶ ἡμεῖς μιμούμεθα τὴν ἐξομολόγησιν. Εἰ
 γὰρ μὴ δουληθείημεν κλαῦσαι ἐνταῦθα, ἀνάγκη πάντως ἐκεῖ
 10 ὀδυρεσθαι καὶ κλαίειν· ἐκεῖ μὲν ἀνόνητα, ἐνταῦθα δὲ μετὰ
 κέρδους· καὶ ἐκεῖ μὲν μετ' αἰσχύνης, ἐνταῦθα δὲ μετ' εὐκο-
 σμίας πολλῆς. Ὅτι γὰρ ἀνάγκη τοῦτο γενέσθαι, ἄκουσον τί
 φησὶν ὁ Χριστός. «Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ θρυγγμὸς τῶν
 ὀδόντων». Ἄλλ' οὐχ οἱ ἐνταῦθα κλαίοντες οὕτως· ἀλλὰ πολ-
 15 λῆς ἀπολαύσονται παρακλήσεως. «Μακάριοι γὰρ οἱ πενθοῦν-
 τες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». «Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις,
 ὅτι ἀπέχετε τὴν παρακλήσιν ὑμῶν». Ἀκουέτωσαν οἱ τὰς ἀρ-
 γυρᾶς κλίνας ἔχοντες, οἷα τοῦ βασιλέως ἦν ἡ κλίνη· οὐ λιθο-
 κόλλητος, οὐ χρυσοπλασιος, ἀλλὰ δάκρυσιν λελουμένη. Τούτω
 20 αἱ νύκτες οὐκ ἀναπαύσεως, ἀλλὰ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν νύκτες
 ἦσαν. Ἐπειδὴ ἐν ἡμέρᾳ πολλὰ περιέσπων αὐτὸν φροντίδες,
 ὧν ἅπαντες ἀνέσεως ποιοῦνται καιρὸν, τοῦτον ἐκεῖνος ἐξομο-
 λογήσεως ἐποιεῖτο, θερμότερον θρηγῶν τότε. Καλὸν μὲν γὰρ
 αἰεὶ τὸ κλαίειν, μάλιστα δὲ ἐν καιρῷ τῆς νυκτός, ὅτε οὐδεὶς
 25 ἐκκρούων τῆς θαυμασιῆς ταύτης ἡδογῆς, ἀλλ' ἔνεστιν ἐμφο-

22. Ματθ. 8, 12.

23. Ματθ. 5, 4.

24. Λουκᾶ 6, 24.

καί τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ κάθε νύκτα καί δὲν ὀμιλεῖ μόνον διὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον. Καί βέβαια μὴ νομίσετε, ὅτι αὐτὰ τὰ ἔκαμε μίαν φοράν, καί εἰς τὴν συνέχειαν ἄφησε τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλ' ἐσυνέχισε νὰ κάμνῃ αὐτὸ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του. "Ὅχι ὅπως κάμνομεν ἡμεῖς, πού πολλές φορές, ἀφοῦ κάμωμεν αὐτὸ μίαν ἢ οὔτε μίαν, ἐν συνεχείᾳ παραδίδομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὰ γέλια, τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς καί εἰς τὴν ἀνεσιν. "Ὅμως ἐκεῖνος δὲν ἐνεργοῦσεν ἔτσι, ἀλλ' ἐπερνοῦσεν ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ δάκρυα.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐξομολόγησιν ἄς μιμώμεθα καί ἡμεῖς. Διότι ἐὰν δὲν θελήσωμεν νὰ κλαύσωμεν ἐδῶ, ὅπως δὴποτε εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ θρηνοῦμεν καί νὰ κλαίωμεν ἐκεῖ· ἐκεῖ μὲν χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν, ἐνῶ ἐδῶ μὲ κέρδος· καί ἐκεῖ μὲν μὲ ἐντροπὴν, ἐνῶ ἐδῶ μὲ πολλὴν κοσμιότητα. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ θὰ συμβῇ κατ' ἀνάγκην, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός. «Ἐκεῖ θὰ ὑπάρχῃ τὸ κλάμα καί τὸ τρίξιμον τῶν δοντιῶν»²². "Ὅμως δὲν θὰ τὰ πάθουν αὐτὰ αὐτοὶ πού κλαίουσιν ἐδῶ, ἀλλὰ θ' ἀπολαύσουν πολλὴν παρηγορίαν ἐκεῖ. Διότι λέγει «Μακάριοι εἶναι αὐτοὶ πού πενθοῦν, διότι αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»²³. «Ἄλλοίμονον εἰς ἐσᾶς τοὺς πλουσίους, διότι ἔχετε τὴν παρηγορίαν σας»²⁴. "Ἄς ἀκούσουν αὐτοὶ, πού ἔχουν τὰ ἀσημένια κρεββάτια, ποῖον ἦτο τὸ κρεββάτι τοῦ βασιλέως· δὲν ἦτο στολισμένον μὲ πολυτίμους λίθους καί χρυσοστόλιστον, ἀλλὰ λουσμένον μὲ δάκρυα. Αἱ νύκτες δι' αὐτὸν δὲν ἦσαν νύκτες ἀναπαύσεως, ἀλλ' ἦσαν νύκτες θρήνων καί ὀδυρμῶν. Ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν τὸν ἀποσποῦσαν πολλαὶ φροντίδες, τὸν χρόνον πού ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸ χρησιμοποιοῦν δι' ἀνάπαυσιν, αὐτὸν ἐκεῖνος τὸν μετέβαλλεν εἰς χρόνον ἐξομολογήσεως, καί ἐθρηνοῦσε τότε πολὺ πιὸ θερμὰ. Βέβαια εἶναι τὸ κλάμα πάντοτε καλόν, πολὺ περισσότερο ὅμως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, ὅταν κανεὶς δὲν σέ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν αὐτὴν ἡδονήν, ἀλλ' εἶναι δυνατόν

ρηθῆναι τῷ βουλομένῳ μετὰ πάσης ἀδείας. Ἰσαὶν οἱ πεῖραν λαβόντες ὃ λέγω, ὅσην εὐφροσύνην ἔχουσιν αἵται τῶν δακρῶν αἰ πηγαί. Ταῦτα τὰ δάκρυα τὸ ἄσθεστον πῶσθε δύναται, τὸν ποιητὸν ἐκεῖνον τὸν πρὸ τοῦ θήματος ἐλκόμερον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐδάκρυε τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν, τὰ ἀλλότρια διορθούμενος πάθῃ· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὰ οἴκεῖα, ἀλλὰ γέλωτι καὶ τρυφῇ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες τὴν νύκτα κάρῳ θαθεῖ καταχωννύμεθα. Καὶ οἱ μὲν ἕνῳ θανάτῳ προσεοικῶτι προσήλονται· οἱ δὲ ἀγρυπνίαν θανάτου χαλεπωτέραν ἀγρυπνοῦσι, τόκους καὶ δαρείσματα καὶ τὰς ἐτέρων ἀναλογιζόμενοι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιθυλίας.

Ἄλλ' οὐχ οἱ κήρυκτες, ἀλλὰ τὰς ἑαυτῶν γεωργοῦσι ψυχάς, ὥσπερ ἕπει τῷ τοῖς δάκρυοι κεχρημένοι τούτοις, καὶ τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς αὐξοῦντες. Πάση κακίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ ἄβαιός ἐστιν ἐνὴν τοιαῦτα δάκρυα δεχομένη. Ὁ τὰ τοιαῦτα δάκρυα σταλάζων, οὐδὲν ἡγεῖται τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ πάσης πολιορκίας ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν, τοῦ ἡλίου λιμφοτέρων καθίστησι τὴν διάνοιαν. Καὶ μὴ με νομίσητε πρὸς μοναχοὺς ταῦτα λέγει μόνον· καὶ γὰρ πρὸς βιωτικὸν ἢ παραίνεσις, καὶ πρὸς τούτους μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνους· οὗτοι γὰρ μάλιστα οἱ δεόμενοι τῶν τῆς μετανοίας φαρμάκων. Ὁ τοιαῦτα θρησῶν, ἀναστήσεται λιμένος γαληνοῦ τὴν ψυχὴν ἄμεινον ἔχων, πάντα ἐκβάλλων τὰ πάθῃ· πολλῆς πεπληρωμένος τῆς εὐφροσύνης εἰς οἶκον Θεοῦ μετὰ παρηγοίας ἀπαντήσεται ὁ τοιοῦτος· τῷ πλησίον μεθ' ἡδονῆς διαλέξεται· οὐ θυμὸς γὰρ ἐνδομωχεῖ,

εις ἐκεῖνον πού θέλει νά τήν ἀπολαύσῃ μέ ὅλην τήν ἀνεσί-
 σίν του. Τό γνωρίζουν πολὺ καλά αὐτὸ πού λέγω ὅσοι τὸ
 ἐδοκίμασαν, πόσῃν δηλαδὴ εὐφροσύνην ἔχουν αὐταὶ αἰ-
 πηγαὶ τῶν δακρύων. Αὐτὰ τὰ δάκρυα ἤμποροῦν νά σθῆ-
 σουν τὸ ἄσβεστον πῦρ. τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον πού τρέχει
 ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
 Παῦλος ἔκλαιε τρία χρόνια νύκτα καὶ ἡμέραν, διορθῶντων
 τὰ ξένα πάθη⁵, ἡμεῖς ὅμως δὲν κλαίμεν οὔτε διὰ νά διορ-
 θώσωμεν τὰ ἰδικά μας πάθη, ἀλλὰ παραδίδοντες τοὺς ἑαυ-
 τοὺς μας εἰς τὰ γέλια καὶ τὰς ἀπολαύσεις, καταβυθίζο-
 μεθα τὴν νύκτα εἰς ὕπνον βαθύν. Καὶ ἄλλοι μὲν βυθίζον-
 ται εἰς ὕπνον πού ὁμοιάζει μέ θάνατον, ἄλλοι δὲ περ-
 νοῦν τὴν νύκτα των μέ ἀγρυπνίαν πού εἶναι φοβερωτέρα
 ἀπὸ τὸν θάνατον, σκεπτόμενοι κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνην
 τόκους καὶ δάνεια καὶ σχέδια ἐπίβουλα ἐναντίον τῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ὅμως δὲν περνοῦν τὴν νύκτα των ἔτσι οἱ σώ-
 φρονες ἄνθρωποι ἀλλὰ καλλιεργοῦν τὰς ψυχὰς των, χρη-
 σιμοποιοῦντες αὐτὰ τὰ δάκρυα ὡσάν βροχὴν καὶ αὐξά-
 νοντες τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς. Ἡ κλίνη πού δέχεται τέ-
 τοια δάκρυα εἶναι ἀδιάβατος ἀπὸ κάθε κακίαν καὶ ἀσέλγει-
 αν. Ἐκεῖνος πού χύνει τέτοια δάκρυα δὲν δίδει καμμίαν ση-
 μασίαν εἰς τὰ γήϊνα, ἀλλ' ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν του ἀπὸ
 κάθε πολιορκίαν καὶ καθιστᾷ τὴν σκέψιν του λαμπροτέραν
 καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Καὶ μὴ νομίσετε ὅτι αὐτὰ τὰ λέγω
 μόνον διὰ τοὺς μοναχοὺς, καθ' ὅσον ἢ συμβουλή ἀπευθύ-
 νεται πρὸς κοσμικοὺς καὶ περισσότερο πρὸς αὐτούς, πα-
 ρὰ πρὸς τοὺς μοναχοὺς, διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων ἔχουν
 ἀνάγκην τῶν φαρμάκων τῆς μετανοίας. Ἐκεῖνος πού θρη-
 νεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θά σηκωθῆ ἔχων τὴν ψυχὴν
 του καλλυτέραν ἀπὸ γαλήνιον λιμάνι, ὀπομακρύνων ὅλα
 τὰ πάθη· γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν εὐφροσύνην ὁ ἄνθρωπος
 αὐτὸς θά ἐμφανισθῆ μέ παρρησίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ.
 θά συνομιλήσῃ μέ τὸν πλησίον του γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν·
 καθ' ὅσον θυμὸς δὲν φωλιάζει μέσα του, οὔτε ἐπιθυμία

οὐκ επιθυμία γλέγει, οὐκ ἔσως χρημάτων, οὐ φθόνος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιοῦτων οὐδέν. Πάντα γὰρ ταῦτα, καθάπερ θηρία ἐμφωλεύοντα, καταδύναι διὰ τῆς νυκτὸς ὁ στεναγμὸς ἐκεῖνος καὶ τὰ δάκρυα παρεσκεύασεν. «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλ-
 5 μός μου». Εἶδες ψυχὴν συντριμμμένην; Εἰπὼν τὴν μετάνοιαν, λέγει πάλιν τὰ πάθη, τὸν θόρυβον τὸν ἐν τῇ διανοίᾳ, τὸν φόβον τὸν ἀπὸ τῆς ὁργῆς τοῦ Θεοῦ ἐγγινόμενον.

5. Ὁ γὰρ θαλμὸν γὰρ ἐταῦθα τὸν τῆς ψυχῆς φησι, τὸ δι-
 ρατικὸν ἐκεῖνο καὶ λογικόν, ὅπερ ἢ ἔννοια τῶν οἰκείων ἁμαρ-
 10 τημάτων ταράττειν εἶωθεν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ παντὸς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶχε τὰ πλημμελήματα, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὁργὴν ἀνελογίζετο, ἐν φόβῳ ὄν, οὐκ ἀναλγῆτως ζῶν, καθάπερ καὶ οἱ πολλοί, ἀλλὰ ἀγωνιῶν καὶ τρέμων. Ἡ τοιαύτη ταραχὴ γα-
 λῆνης μήτηρ ἐστίν ὁ τοιοῦτος φόβος ἀδείας ὑπόθεσις. Ὅ-
 15 οὔτω τεταραγμένος πάντα χειμῶνα ἐκβάλλει ὁ τοιαύτην οὐκ ἔχων τὴν ψυχὴν χαλεπὸν κλυδώνιον ὑποστήσεται. Καὶ ὅσο-
 περ πλοῖον ἀνερμάνιστον τῇ τῶν ἀγρίων πνευμάτων ἐκδοθὲν ῥύμη, ταχέως καταποντίζεται, οὔτω καὶ ψυχὴ ἀναλγῆτως ζῶσα, μυρίοις πρόκειται πάθεσι. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦ-
 20 λος τοῦτο τὸ πάθος ἐνδεικνύμενος, ἔλεγε «Ὅτινες ἀπηλγη-
 κότιες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρ-
 οῦσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ». Καὶ καθάπερ κυβερνήτης, ἕως ἂν ταῖς ἁρμονίαις ταῖς ὑπὲρ τῶν πλεόντων ταράττηται, πάντας ἐν γαλήνῃ καθίστησιν, ἂν δὲ ταύτης ἀπαλλαγῆς καθεύδῃ, τα-
 25 ραχὴν ἐπάγει μεγάλην, οὔτω δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος· ὁ μὲν ἀ-
 γωνιῶν καὶ τρέμων καὶ ταραιτόμενος, ἐν ἡσυχίᾳ τὴν ἑαυ-
 τοῦ καθίστησι διάνοιαν· ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς ῥαθυμίας ἑαυτὸν πα-
 ραδοὺς, ὑποβρύχιον τὸ σκάφος ἐργάζεται.

τὸν κατακαίει, οὔτε ἔρωτας χρημάτων, οὔτε φθόνος, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Διότι ὅλα αὐτά, ποῦ φωλιάζουν ὡσάν θηρία, ὁ ὀλονύκτιος ἐκεῖνος στεναγμός καὶ τὰ δάκρυα τὰ κατεπόντισαν. «Ἐπόνεσαν οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπὸ τὰ δάκρυά μου ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ σου». Εἶδες ψυχὴν συντετριμμένην; Ἄφοῦ περιέγραψε τὴν μετάνοιαν, ὁμιλεῖ πάλιν διὰ τὰ πάθη, διὰ τὴν ταραχὴν τῆς διανοίας, διὰ τὸν φόβον ποῦ προκαλεῖται ἐξ αἰτίας τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ.

5. Ὁφθαλμὸν βέβαια ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, τὸ διορατικὸν ἐκεῖνο καὶ λογικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, ποῦ συνήθως τὸ συνταράσσει ἢ σκέψις τῶν ἁμαρτημάτων μας. Διότι, ἐπειδὴ συνεχῶς εἶχε τὰ πλημμελήματά του πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ἐσκέπτετο τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, κυριευμένος ἀπὸ φόβον, δὲν ἔζη ἀναίσθητα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι, ἀλλὰ μὲ ἀγωνίαν καὶ τρόμον. Ἡ ταραχὴ αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι μητέρα τῆς γαλήνης· ὁ παρόμοιος φόβος γίνεται αἰτία ἀσφαλείας. Αὐτὸς ποῦ εἶναι ἔτσι ταραγμένος, ἀπομακρύνει κάθε βαρυχειμωνιάν· ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει τὴν ψυχὴν τέτοιαν θὰ ὑποστῇ φοβερὰν συμφορὰν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πλοῖον ἀκυβέρνητον, ποῦ εἶναι παραδομένον εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν ἀγρίων ἀνέμων, ἀμέσως καταποντίζεται, ἔτσι καὶ ψυχὴ ποῦ ζῆ ἀναίσθητα, εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς ἀμέτρητα πάθη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ τὸ πάθος, ἔλεγεν· «Αὐτοὶ ζῶντες ἀναίσθητα, παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοῦς τῶν εἰς τὴν ἀσέλγειαν, διὰ νὰ πράξουν ἀχόρταγα κάθε ἀκαθαρσίαν»²⁶. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κυβερνήτης, ἐν ὄσῳ εἶναι ἀπορροφημένος ἀπὸ τὰς φροντίδας διὰ τοὺς ταξιδιώτας, ὅλους τοὺς καθησυχάζει, ἂν ὅμως, ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ αὐτὴν τὴν φροντίδα, κοιμᾶται, δημιουργεῖ μεγάλην ἀνησυχίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος· ἐκεῖνος μὲν ποῦ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ τρόμον καὶ ταραχὴν, καθιστᾷ τὴν σκέψιν του ἡσυχον, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν ὕπνον τῆς ἀδιαφορίας, ὁδηγεῖ τὸ σκάφος εἰς τὸν καταποντισμόν.

«Ἐπαιλαιώθη» ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Τί ἐστίν, «Ἐ-
 παιλαιώθη»; Ἰσοθένησα, γησίον, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μου. Καί
 γὰρ ἐναγώνιος ἡμῶν ὁ θίος, καὶ μωρίων ἐχθρῶν ἢ ζωὴ ἡ-
 μῖν ἐμπέπλησται, οἵτινες καὶ ἰσχυρότεροι γίνονται, ἐπειδὴν
5 ἁμαρτήμασι περιπέσωμεν. Διὸ πάντα χροὴ ποιεῖν, ὥστε δια-
 φυγεῖν αὐτῶν τὰς λαβὰς καὶ μηδέποτε πρὸς αὐτοὺς καιαλ-
 λάτισθαι· αὕτη γὰρ ἡμῖν μεγίστης ἀσφαλείας ὑπόθεσις. Τού-
 των τῶν ἐχθρῶν τὴν ἡ ἀλλαγὰ δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγε· «Ὄνκ
 ἔστιν ἡμῖν ἢ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀγ-
10 χὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκό-
 τους τοῦ αἰῶνος τούτου». Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη ἡ τῶν πολεμίων
 ἡ ἀλλαγὴ, αἰεὶ καὶ διηρηκῶς ὀπλίζεσθαι χροὴ, καὶ φεύγειν τῶν
 ἁμαρτημάτων τὰς ἐφ' ὁδοὺς. Οὐδὲν γὰρ οὕτω παλαιῶν εἴω-
 θεν, ὡς ἁμαρτίας ἡ ὕσις. Διόπερ καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἐντεῦθεν
15 παλαιώσιν γινομένην ἀποτιρίβεσθαι κελεύων, ἔλεγε· «Μὴ συ-
 σχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνα-
 καινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν». Ὅταν οὖν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας πα-
 λαιωθῆς, ὑπὸ τῆς μετανοίας ἀνακαίνισσον σαυτόν.

«Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, δι
20 εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. Ἦκουσε Κύ-
 ριος τῆς δεήσεώς μου, Κύριος τὴν προσευχὴν μου προσεδέξατο». Ὁ
 οὐ μικρὰ καὶ αὕτη ὁδὸς εἰς ἀρετὴν ἄγονα, τὸ φεύγειν τοὺς πο-
 νηροὺς. Ὅπερ μετὰ τοσαύτης ὑπερβολῆς καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαι-
 τεῖ παρ' ἡμῶν, ὡς τοὺς ἐν τᾷξει μελῶν ἡμῖν ἀναγκαιοτάτων
25 ὄντας γίλους κελεύειν ἐκκόπτειν, ὅταν ἡμᾶς σκανδαλίῳσι,
 καὶ θλάβῃν τινὰ ἡμῖν αὐτῶν ἢ συνουσία φέρῃ. «Ἐὰν» γὰρ,

27. Ἐφ. 6, 12.

28. Ρωμ. 12, 2.

«Κατήντησα νὰ περιφρονοῦμαι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου ὡσὰν παλαιὸν ἔνδυμα». Τί σημαίνει, «Ἐπαλαιώθην»; Ἡσθένησα, λέγει, ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν μου. Καθ' ὅσον ἡ ζωὴ μας εἶναι ἀγωνιώδης καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀμετρήτους ἐχθροὺς, καὶ πού γίνονται ἰσχυρότεροι, ὅταν ὑποπέσωμεν εἰς ἁμαρτήματα. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κάμνωμεν τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀποφύγωμεν τὴν σύλληψιν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ποτὲ νὰ μὴ συμφιλιωνώμεθα μὲ αὐτούς· διότι αὐτὸ γίνεται δι' ἡμᾶς ἀφορμὴ πάρα πολὺ μεγάλης ἀσφαλείας. Αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν τὴν φάλαγγα διὰ νὰ δηλώσῃ ὁ Παῦλος, ἔλεγε· «Δὲν διεξάγομεν πάλην μὲ αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀρχάς, μὲ τὰς ἐξουσίας, μὲ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους αὐτοῦ τοῦ κόσμου»²⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τέτοια τῶν ἐχθρῶν ἡ φάλαγγα, πρέπει νὰ ὀπλιζώμεθα πάντοτε καὶ διαρκῶς καὶ ν' ἀποφεύγωμεν τὰς ἐφόδους τῶν ἁμαρτημάτων. Διότι τίποτε συνήθως δὲν μᾶς καθιστᾷ τόσο πολὺ ἀσθενεῖς, ὅσον ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος προτρέπων ν' ἀποβάλλωμεν τὴν παλαιώσιν πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἔλεγε· «Μὴ συμμορφώνεσθε μὲ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ νὰ μεταμορφώνεσθε διὰ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ πνεύματός σας»²⁸. Ὅταν λοιπὸν παλαιωθῆς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαινίσει τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὴν μετάνοιαν.

«Φύγετε μακριὰ ἀπὸ ἐμένα ὅλοι ὅσοι πράττετε τὴν ἀνομίαν, διότι εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν φωνὴν μου τὴν γεμάτην μὲ δάκρυα. Εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν παράκλησίν μου, ἐδέχθη ὁ Κύριος τὴν προσευχὴν μου». Δὲν εἶναι καὶ αὕτη μικρὰ ὁδὸς πού ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετὴν, τὸ ν' ἀποφεύγωμεν δηλαδὴ τοὺς πονηροὺς, πρᾶγμα πού τόσο πολὺ ἀπαιτεῖ ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ δίδῃ ἐντολήν νὰ διακόπτωμεν σχέσιν μὲ τοὺς πάρα πολὺ στενοὺς φίλους μας πού ἐπέχουν τὴν θέσιν τῶν μελῶν τοῦ σώματός μας, ὅταν μᾶς σκανδαλίζουν καὶ μᾶς προξενεῖ ἡ συναναστροφή των κάποιαν βλάβην. Διότι, λέγει, «Ἐάν ὁ ὀφθαλμὸς

φησίν, «ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζη σε, ἔξελε αὐτόν· καὶ ἐὰν ἡ χεὶρ σου σκανδαλίζη σε, ἔκκοπον αὐτήν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ»· οὐ περὶ μελῶν λέγων, ἄπαγε, ἀλλὰ περὶ φίλων γνησίων, ὧν δεῖ τὰς γιλίας ἀτιμάζειν, ὅταν μήτε αὐτοῖς κέρδος, μήτε ἡ-
5 μῖν γίνηται, ἀλλὰ βλάβη. Ταύτην δὴ τὴν ἀρετὴν κατορθώσας καὶ οὗτος οὐ μόνον οὐκ ἐδίωκε τὰς τοιαύτας συνουσίας, ἀλλὰ καὶ παρεκελεύετο τοῦτοις ἀποπηδᾶν ἑαυτοῦ.

β. Οὗτος τῆς μετριοφίας ὁ καρπός, τοῦτο τῶν δακρύων τὸ κέρδος. Ἡ γὰρ οὕτω συντριβεῖσα διάνοια, οὐδεμιᾷ λοιπὸν
10 προσπαθεῖα κατέχεται. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν· κἂν αὐτὸ διάδημα ἢ τις περικείμενος, βλάβη δὲ ἡμᾶς, ἀτιμάζομεν αὐτοῦ τὴν φιλίαν. Οὐδὲν γὰρ εὐτελέστερον ἀνδρός, καὶ βασιλεύοντος, ὅταν κακία σὺζῆ· ὥσπερ οὐδὲν βασιλικώτερον καὶ δεομώτον, ὅταν ἀρετὴν ἢ κεκτημένος. «Ὅτι εἰσέκουσε Κύ-
15 ριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου». Οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰσέκουσε τῆς φωνῆς μου, ἀπλῶς, ἀλλὰ, «Τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου». Ὁρθῶς πῶς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ μετὰ πολλῆς εἰσάγει τῆς δαψιλείας, καὶ φωνήν, καὶ κλαυθμόν, φωνήν ἐνταῦθα οὐ τὸν τόνον λέγων τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας,
20 καὶ κλαυθμόν οὐ τὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ψυχῆς; Ὁ γὰρ μετάνοιαν εἰσάγων, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀκούμενος, εὐκόλως καὶ τοῦτο δύναται κατορθῶσαι τὸ ἀγαθόν, τὸ διακρούεσθαι τῶν πονηρῶν τὰς συνουσίας.

«Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν πάντες οἱ ἐχθροί μου.
25 Ἀποστραγήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ καταισχυνθήτωσαν σφόδρα διὰ τάχους». Αὕτη ἡ εὐχὴ μεγίστην ἀφέλειαν, τό τε αἰσχυνθῆναι λέγω, καὶ τὸ εἰς τοῦπίσω ἀπελθεῖν. Οἱ γὰρ κακῶς

σου σέ σκανδαλίζη, βγάλε τον· καὶ ἐὰν τὸ χέρι σου σέ σκανδαλίζη, κόψε το καὶ ρίψε το μακριὰ σου»²⁹· καὶ βέβαια δὲν ὀμιλεῖ διὰ μέλη, μακριὰ μία τέτοια σκέψις, ἀλλὰ διὰ τοὺς γνησίους φίλους, τῶν ὁποίων τὴν φιλίαν πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν, ὅταν δὲν προκύπτῃ κέρδος οὔτε εἰς αὐτοὺς οὔτε εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ βλάβη. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀρετὴν ἀφοῦ κατῴρθωσε καὶ αὐτός, ὄχι μόνον δὲν ἐπέδιωσε τὰς συναναστροφὰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀλλὰ καὶ διέτασσαν αὐτοὺς ν' ἀπομακρύνωνται ἀπὸ κοντὰ του.

6. Αὐτός εἶναι ὁ καρπὸς τῆς μετανοίας, αὐτὸ τὸ κέρδος τῶν δακρύων. Διότι ἡ ψυχὴ ποῦ ἐδοκίμασε τόσην συντριβὴν δὲν κατέχεται ἀπὸ καμμίαν πλέον προσπάθειαν. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς εἶναι κάποιος ποῦ φορεῖ βασιλικὸν στέμμα, ἀλλὰ μᾶς βλάπτει, ἄς περιφρονοῦμεν τὴν φιλίαν του. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ ἀσήμαντον ἀπὸ ἓνα ἄνδρα, καὶ μάλιστα βασιλέα, ὅταν συζῆ μὲ τὴν κακίαν, ὅπως πάλιν δὲν ὑπάρχει τίποτε βασιλικώτερον καὶ ἀπὸ τὸν φυλακισμένον ἀκόμη, ὅταν αὐτὸς εἶναι ἐνάρετος. «Διότι εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν γεμάτην ἀπὸ δάκρυα φωνὴν μου». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς μου, ἀλλὰ «τὴν φωνὴν τὴν γεμάτην ἀπὸ τὰ δάκρυά μου». Βλέπεις πῶς παρουσιάζει μὲ ἀφθονίαν καὶ αὐτὰ ποῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν ἴδιον, καὶ τὴν φωνὴν, καὶ τὰ δάκρυα, ἐννοῶν ἐδῶ ὡς φωνὴν ὄχι τὴν ἔντασιν τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, καὶ κλαυθμόν ὄχι μόνον τὰ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ δάκρυα τῆς ψυχῆς; Διότι ἐκεῖνος ποῦ μεταννοεῖ καὶ εἰσακούεται ἀπὸ τὸν Θεόν, εὐκόλα ἤμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, τὸ ν' ἀποφύγῃ δηλαδὴ τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς κακοὺς.

«Ἄς κυριευθοῦν ἀπὸ αἰσχύνην καὶ ἄς νοιώσουν ἐντροπὴν ὅλοι οἱ ἐχθροί μου. Ἄς ὑποχωρήσουν νικημένοι καὶ ἄς κατεντροπιασθοῦν πολὺ γρήγορα». Αὐτὴ ἡ εὐχὴ περιέχει μεγάλην ὠφέλειαν, ἐννοῶ καὶ τὸ νὰ κατεντρο-

τρέχοντες, εἰ καταισχυνθεῖεν, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω ἀπέλθοιεν, στήσονται τῆς πονηρίας. Ὡσπερ γὰρ εἰ ἄνθρωπον ἴδωμεν κατὰ κρημνοῦ φερόμενον, ἀναχαιτίζομεν αὐτὸν τῆς προσωτέρω φορᾶς, λέγοντες, ἄνθρωπε, ποῦ φέρε; κρημνὸς ἔμπροσθεν

5 ἀπαντήσεται, οὕτω δὴ καὶ οὗτος ἀξιοῖ τοὺς κακοὺς πάλιν εἰς τοὺπίσω ἀναδραμεῖν. Οὕτω καὶ ἵππον μαινόμενον ἂν μὴ ταχέως τις ἀνακρούσῃται, ταχέως ἀπολεῖται. Οὕτω καὶ ἱατροὶ ἰὸν ἐρπειοῦ τινος πολλάκις ἐπινεμόμενον ἅπαν τὸ σῶμα μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους τῆς προσωτέρω φορᾶς ἰσιῶσιν, ἐγ-

10 κόπιοντες αὐτοῦ τὴν κακίαν. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ τὴν ἐν ἡμῖν κακίαν ἀνασιτέλλομεν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, ἵνα μὴ προῖοῦσα αὔξη τὴν νόσον. Καὶ γὰρ ἀμελούμενα, μείζονα γίνεται τῶν ἁμαρτημάτων τὰ τραύματα, καὶ οὐ μέχρι τραυμάτων ἴσταιται τὰ τῆς νόσου καὶ τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ

15 καὶ θάνατον ἰκτεῖ τὸν ἀθάνατον, ὥσπερ ἂν ἐξ ἀρχῆς καὶ τὰ μικρὰ ἀνέλωμεν, οὐδὲ τὰ μεγάλα ἔρεται. Σκόπει δέ. Ὁ μελετήσας μὴ ὑβρίζειν, οὐδὲ μάχεσθαι εἴσεται ὁ μὴ εἰδὼς μάχεσθαι, καὶ τὸ φιλεῖν κατορθώσῃ ὁ κατορθώσας τὸ φιλεῖν, ἐχθρὸν οὐχ ἔξει ὁ δὲ ἐχθρὸν οὐκ ἔχων, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην

20 ἐπιδεικνύμενος, ἅπασαν κατορθώσῃ τὴν ἀρετὴν.

Μὴ δὴ τῶν προτέρων ἀμελῶμεν, ἵνα μὴ πρὸς τὸ μείζον αἴσθηται τὰ κακά. Ὁ Ἰούδας, εἰ τὸ χρημάτων ἔραν ἐκόλασεν, οὐκ ἂν εἰς ἱεροσολίαν ἦλθε ταύτην εἰ κατέσχεν, οὐκ ἂν εἰς τὸν κολοσῶνα τῶν κακῶν ἐξεπήδησε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός οὐ τὴν πορνείαν μόνον, οὐδὲ τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν

25 ἀκόλαστον ὄψιν ἀνασιτέλλει, τὴν ρίζαν κάτωθεν ἀνασπῶν, ὥσ-

πιασθῶν καὶ νὰ ὑποχωρήσουν νικημένοι. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ τρέχουν διὰ νὰ κάμουν κακόν, ἐὰν συνέβαινε νὰ κατεντροπιασθῶν καὶ νὰ γυρίσουν πίσω, θὰ σταματήσουν τὴν κακίαν των. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐὰν ἰδοῦμεν ἄνθρωπον νὰ τρέχη πρὸς γκρεμόν, ἀνακόπομεν τὴν περαιτέρω ὀρμὴν του, λέγοντες, ἄνθρωπε, ποῦ τρέχεις; ἐμπρὸς σου εὐρίσκεται γκρεμός, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ζητεῖ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλιν οἱ κακοὶ ὀπίσω. Ἔτσι καὶ ἵππον ἀφηνιασμένον, ἐὰν κανεὶς δὲν τὸν ἀναχαιτίσῃ ἐγκαίρως, γρήγορα θὰ καταστραφῇ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἰατροί, πολλές φορές τὸ δηλητήριον κάποιου ἐρπετοῦ, ὅταν ἐξαπλοῦται εἰς ὀλόκληρον τὸ σῶμα, σταματοῦν μὲ μεγάλην ταχύτητα τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσίν του, ἀποκόπτοντες τὸ μέρος ποὺ προσεβλήθη. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς ἀποκόπτωμεν μὲ πολλὴν ταχύτητα τὴν ὑπάρχουσαν μέσα μας κακίαν, διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ καὶ αὐξήσῃ τὴν ἀσθένειαν. Καθ' ὅσον ὅταν παραμεληθοῦν γίνονται μεγαλύτερα τὰ τραύματα τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ δὲν σταματοῦν μέχρι τὰ τραύματα αἱ συνέπειαι τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ καὶ γεννοῦν τὸν ἀθάνατον, ὅπως πάλιν, ἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐξαλειψώμεν τὰ μικρά, δὲν θὰ ἀκολουθήσουν τὰ μεγάλα. Πρόσεχε δὲ. Ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει νὰ μὴ ὑβρίζη, δὲν θὰ μάθῃ οὔτε νὰ φιλονεικῇ· ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔμαθε νὰ φιλονεικῇ θὰ κατορθώσῃ καὶ τὸ ν' ἀγαπᾷ· ἐκεῖνος ποὺ κατώρθωσε τὸ ν' ἀγαπᾷ, δὲν θὰ ἔχη ἐχθρόν· ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει ἐχθρόν καὶ ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπην του, θὰ κατορθώσῃ ὅλην γενικῶς τὴν ἀρετὴν.

Ἄς μὴ παραμελῶμεν λοιπὸν τὰ πρῶτα, διὰ νὰ μὴ προχωροῦν πρὸς τὰ μεγαλύτερα τὰ κακά. Ὁ Ἰούδας, ἐὰν κατεπολεμοῦσε τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἱεροσουλίαν· ἐὰν ἐσυγκρατοῦσεν αὐτήν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἀπαγορεύει μόνον τὴν πορνείαν, οὔτε τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκόλαστον βλέμμα³⁰, ἀποκόπτων ἀπὸ κάτω τὴν ρίζαν,

ὥστε νὰ εἶναι καὶ εὐκολώτερον νὰ ὑπερνικήσῃ κανεὶς τὴν κακίαν. Αὐτὸ ἔκαμνε καὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, μὲ πιὸ ὑλικὸν μὲν τρόπον καὶ μὲ ὑπαινιγμούς, ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ ἀπευθύνετο πρὸς ἀνθρώπους περισσότερον σαρκικούς, ὅπως δὴποτε ὁμως τὸ ἔκαμνε. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνεται εἰς τὰ ζῶα ποὺ ἦσαν διαφορετικῆς γενεᾶς καμμία ἐπιμιξία³¹, δὲν ἐπέτρεπε νὰ τρώγουν αἷμα ζῶων³², δὲν ἐπέτρεπε νὰ κρατοῦν ἐνέχυρα μετὰ τὴν ἐσπέραν³³, σταματῶν μὲ αὐτὰ μεγάλα κακὰ· μὲ τὸ μὲν πρῶτον τὴν ὁμοφυλοφιλίαν, μὲ τὸ δεύτερον τοὺς φόνους, καὶ μὲ τὸ τρίτον τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν. Ἄλλὰ τώρα ὅλα εἶναι ἐλεύθερα καὶ πράττονται μὲ πολλὴν ἀναισχυντίαν· διὰ τοῦτο ὅλα ἐγίναν ἄνω κάτω. Ὅταν λοιπὸν δεχθῆς ἓνα μικρὸν πάθος, μὴ τὸ παραβλέψῃς ἐπειδὴ εἶναι μικρὸν, ἀλλὰ σκέψου ὅτι αὐτὸ ποὺ θὰ τραφῆ ἀπὸ αὐτὸ θὰ προξενήσῃ πολὺ μεγάλα κακὰ. Καὶ πράγματι, ὅταν ἰδοῦμεν εἰς μίαν οἰκίαν ἀναμμένον μικρὸν στουππί, κυριευόμεθα ἀπὸ ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν· διότι δὲν προσέχομεν τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ σκεπτόμεθα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ τέλος, καταθοροβούμεθα καὶ τρέχομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὥστε νὰ σθῆσωμεν ὀλοκληρον τὴν φωτιάν. Πολὺ πιὸ χειρότερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν φωτιάν καταστρέφει ἡ κακία τὴν ψυχὴν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τὴν προλάβωμεν. Διότι, ἐὰν ἀδιαφορήσωμεν, γίνεται δυσκολωτέρα ἡ διόρθωσις. Αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ συμβαίη καὶ εἰς ἓνα πλοῖον, καὶ οἱ ναῦται νὰ καταθοροβοῦνται, ὄχι ὅταν ἰδοῦν τὴν θάλασσαν φουρτουνιασμένην, ἀλλὰ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ φουρτουνιασῇ.

Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀδιάφοροι διὰ τὰ μικρὰ ἀμαρτήματα, ἀλλ' ἄς τὰ ἀποκόπτωμεν μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ μανίαν, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνῆγει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὃν ἤσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ
τῶν λόγων Χουσιῦ υἱοῦ Ἰεμερεῖ.

5 «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· σῶσόν με ἐκ πάν-
των τῶν διωκόντων με, καὶ ρῦσαι με».

1. Ἔδει μὲν οὕτως ἀκριθῶς τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἱστο-
ριῶν εἰδέναι τὴν γνῶσιν, ὡς μὴ δεῖσθαι ἡμᾶς μακροτέρου λό-
γου πρὸς τὴν τοῦτων διδασκαλίαν· ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν ὑπὲρ
10 βιωτικῶν πραγμάτων ἀσχολούμενοι, οἱ δὲ ραθυμῶς ἑαυτοὺς
ἐκδιδόντες, ἀνήκοι τοῦτων εἰσίν, ἀνάγκη πρὸς τὸ μῆκος
τὸν λόγον ἐξαγαγεῖν, τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντας. Ἄλ-
λὰ προσέχει μετὰ ἀκριθείας. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις;
«Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὃν ἤσε τῷ Κυρίῳ». Ἄλλος· «Ψαλμὸς
15 ὑπὲρ ἀγνοίας τῷ Δαυίδ». Ἄλλος· «Ἀγρόνημα τῷ Δαυίδ», καὶ
ἀπὸ τοῦ «Χουσιῦ», «Αἰθιοπός» φησιν. Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἀσαφῆ
τὰ εἰρημένα, τῷ τὴν ἱστορίαν ἡμᾶς ἀγνοεῖν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ
ἐγκαλεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν, ἀναγκαῖον ἄρασθαι
τοῦ διηγήματος. Τίς οὖν ὁ Χουσιῦ οὗτος ὁ υἱὸς Ἰεμερεῖ, καὶ
20 τίνες οἱ λόγοι αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν ἤσε τῷ Θεῷ τὴν ᾠδὴν ταύ-
την ὁ Δαυίδ, ἐντεῦθεν ἤδη λεκτέον, εἰς ἀρχὴν ἀνάγωμα τὸν
λόγον.

Ἄβεσσαλὼμ υἱὸς ἐγένετο τῷ Δαυίδ, νέος ἀκόλαστος καὶ
διεφθαρμένος· οὗτος ἐπανέστη ποτὲ τῷ πατρὶ· καὶ τῆς βα-
25 σιλείας αὐτόν, καὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῆς πατρίδος ἐκβαλόν,
αὐτὸς ἀπ' ἐκείνου κατέσχευεν ἅπαντα, καὶ οὔτε τὴν φύσιν, οὐ-

1. Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτός, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν, εἶναι ἔργον τοῦ Δαυίδ. Ὁ ψαλμῶδὸς καταδιώκεται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἔχει στηριγμένην τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν, διότι πιστεύει ὅτι εἶναι ὀθῶς, διὰ τοῦτο καὶ ἐπικολεῖται τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀσεβῶν. Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος καὶ θὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς ἐὰν δὲν μετανοήσουν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ΄ ΨΑΛΜΟΝ

Ψαλμός τοῦ Δαυίδ, τὸν ὁποῖον ἔψαλλεν εἰς τὸν Κύριον ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσί υἱοῦ τοῦ Ἰεμενεΐ.

«Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου· σῶσε με ἀπὸ ὄλους ἐκείνους πού με καταδιώκουν καὶ λύτρωσέ με ἀπὸ αὐτοῦς».

1. Ἐπρεπε νὰ γνωρίζωμεν τόσον καλὰ τὰς Γραφὰς καὶ αὐτὰ πού ἐξιστοροῦν, ὥστε νὰ μὴ χρειαζώμεθα μακρότερον λόγον διὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, ἐπειδὴ ὅμως ἄλλοι μὲν ἀσχολοῦνται μὲ κοσμικὰ πράγματα, ἄλλοι δὲ παραδίδουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἔτσι δὲν ἀκούουν αὐτάς, εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ μακρύνωμεν τὸν λόγον, καὶ νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψαλμοῦ. Ἄλλὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπόθεσις; «Ψαλμός τοῦ Δαυίδ, πού τὸν ἔψαλλεν εἰς τὸν Κύριον». Ἄλλος ἐξηγεῖ «Ψαλμός τοῦ Δαυίδ ὑπὲρ ἀγνοίας». Ἄλλος «Ἄγνῶμα τοῦ Δαυίδ», καὶ ἀντὶ τοῦ «Χουσί», λέγει, «Αἰθίοπος». Ἄλλὰ καὶ ἔτσι εἶναι ἀσαφῆ τὰ λεγόμενα, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν γνωρίζετε τὴν ἱστορίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν πρέπει μόνον νὰ κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκωμεν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίσω τὴν διήγησιν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτός ὁ Χουσί ὁ υἱὸς Ἰεμενεΐ, καὶ ποῖοι οἱ λόγοι αὐτοῦ, χάριν τῶν ὁποίων ἔψαλλεν ὁ Δαυίδ αὐτὴν τὴν ᾠδὴν εἰς τὸν Θεόν, ἀπὸ ἐδῶ πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν τὸν λόγον, ἐξετάζοντες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ γεγονότα.

Ὁ Ἄβεσσαλῶμ ἦτο υἱὸς τοῦ Δαυίδ, νέος ἀκόλαστος καὶ διεφθαρμένος, ὁ ὁποῖος ἐпанεστάτησε κάποτε ἐναντίον τοῦ πατρός του, καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν βασιλείαν του, ἀπὸ τὴν οἰκίαν του καὶ τὴν πατρίδα του καὶ αὐτός

τε τὴν ἀναιροφίην, οὔτε τὴν ἡλικίαν, οὐδ' τὰ προλαβόντα ἠδεῖτο· ἀλλ' οὕτως ἦν καθάπαξ ὤμος καὶ ἀπηγής, καὶ θηρίον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, ὡς ἅπαντα ταῦτα διαορήξας τὰ κωλύματα, αὐτοῖς ἐπιπηδῆσαι τοῖς τῆς φύσεως νόμοις, καὶ ταραχῆς ἐπιπλῆσαι ἅπαντα καὶ θορυβῶν. Καὶ γὰρ πάντα ἀνειρέετο τότε, φύσεως ὄροι, ἀνθρώπων αἰδώς, ἢ πρὸς Θεὸν εὐλάβεια, ἢ φιλανθρωπία καὶ ἔλεος, τροφείων ἀμοιβαί, καὶ ἢ πρὸς τὸ γῆρας αἰδώς. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ὡς πατέρα αἰδεσθῆναι ἠθούλετο, ὡς γεγηρακῖα ἐχρῆν· εἰ δὲ καὶ τῆς πολιᾶς ἡμέλει, ὡς ἐν-
 10 εργέτην αἰσχύνεσθαι· εἰ δὲ μὴδ' οὕτως, ὡς μὴδὲν ἠδικηκότα ἄλλ' ὁ τῆς φιλαρχίας ἔρωσ πᾶσαν ταύτην ἐξέβαλε τὴν αἰδῶν, καὶ θηρίον τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε. Καὶ ὁ μὲν μακάριος οἶκος, καὶ γεννησίμενος, καὶ ἀναθρεψάμενος, ἀλήτης καὶ φυγᾶς κατὰ τὴν ἔρημον ἐπλανᾷτο, καθάπερ μετανάστης, ἐν
 15 ὑπερορίᾳ, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν πιεζόμενος κακοῖς, ἐκεῖνος δὲ ἐνειρούφα τοῖς τοῦ πατρὸς ἀγαθοῖς.

Τῶν τοίνυν πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων καὶ τῶν στρατοπέδων μετ' ἐκείνου τειραγμένων, καὶ τῶν πόλεων ὑπὸ τὸν τύραννον οὖσων, Χουσί τις ἄνθρωπος ἐπεικίης, φίλος ὢν τοῦ
 20 Λαυίδ, ἔμενε τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν διατηρῶν ἐν τῇ τῶν καιρῶν τούτων μεταβολῇ· καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον κατὰ τὴν ἔρημον πλανώμενον, διέορηξε τὸν χιτωνίσκον, κατεπάσαιο τέφραν, ἀνώμωξε πικρὸν καὶ ἐλεεινόν· καὶ ἐπειδὴ μὴδὲν ἠδύνατο, ἀπὸ τῶν δακρύων εἰσφέρει παραμυθίαν. Οὐ γὰρ
 25 ἦν τῶν καιρῶν φίλος, οὐδὲ τῆς δυναστείας, ἀλλὰ τῆς ἀρε-

ἀντί ἐκείνου τὰ κατέλαβεν ὅλα, καὶ οὔτε τὴν φυσικὴν συγγένειαν ἐσεβάσθη, οὔτε τὴν ἀνατροφὴν, οὔτε τὴν ἡλικίαν, οὔτε τὰ ὅσα εἶχαν συμβῆ προηγουμένως², ἀλλ' ἦτο πάντοτε τόσοσιν πολὺ σκληρὸς καὶ ἄσπλαγχνος καὶ θηρίον μᾶλλον παρὰ ἄνθρωπος, ὥστε, ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ἔπεσε μὲ ὀρμὴν ἐναντίον τῶν ἰδίων τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ ἐγένεσε τὰ πάντα ἀπὸ ταραχῆν καὶ θόρυβον. Καθ' ὅσον ὅλα ἀνετράπησαν τότε, οἱ φυσικοὶ ὄροι, ἢ ἐντροπὴ τῶν ἀνθρώπων, ἢ εὐλάβεια πρὸς τὸν Θεόν, ἢ φιλανθρωπία καὶ ἢ εὐσπλαγχνία, αἱ δαπάναι διὰ τὰ πρὸς τὸ Ζῆν ἀναγκαῖα καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰ γηρατειά. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἤθελε νὰ τὸν σεβασθῆ ὡς πατέρα, ἔπρεπε νὰ τὸν σεβασθῆ ὡς γέροντα· ἐὰν δὲ ἀδιαφοροῦσε διὰ τὰ γηρατειά του, ἔπρεπε νὰ τὸν σέβεται ὡς εὐεργέτην· ἐὰν δὲ οὔτε καὶ δι' αὐτό, ἔπρεπε διὰ τὸ ὅτι δὲν τὸν ἠδίκησεν εἰς τίποτε· ἀλλ' ὅμως ὁ ἔρωτας διὰ τὴν ἐξουσίαν ἐξέβαλεν ὅλον αὐτὸν τὸν σεβασμὸν καὶ ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον θηρίον. Καὶ ὁ μὲν μακάριος αὐτὸς ποὺ τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν ἀνέθρεψε, περιεπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον ὡσάν ἀλήτης καὶ φυγὰς, ὡσάν μετανάστης εἰς ξένην χώραν καὶ ὑποφέρων ἀπὸ τὰς ἐκεῖ συμφοράς, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀπελάμβανε τὰ ἀγαθὰ τοῦ πατρὸς του.

Ἐνῶ λοιπὸν τὰ πράγματα εἶχαν ἔτσι καὶ ὁ στρατὸς ἦτο παρατεταγμένος μὲ τὸ μέρος ἐκείνου, καὶ αἱ πόλεις εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ τυράννου, κάποιος ἄνθρωπος ὀνομαζόμενος Χουσί καὶ ποὺ ἦτο δίκαιος καὶ φίλος τοῦ Δαυὶδ, ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῆ τὴν φιλίαν πρὸς τὸν Δαυὶδ καὶ κατὰ τὸν χρόνον αὐτῶν τῶν μεταβολῶν· ὅταν ἐξαφνικὰ εἶδεν αὐτὸν νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν ἔρημον, ἐξέσχισε τὸν χιτῶνα του, ἤλλειψε μὲ στάκτην τὴν κεφαλὴν του καὶ ἔκλαυσε μὲ δάκρυα πικρὰ καὶ ἔλεεινά, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ τίποτε, προσφέρει τὴν διὰ τῶν δακρύων παρηγορίαν. Διότι δὲν ἦτο φίλος τῶν περιστάσεων, οὔτε τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς· διὰ τοῦτο

τῆς· διὰ τοῦτο, τῆς ἀρχῆς μεταπεσοῦσης, τὴν φιλίαν οὐ μετέβαλεν. Ἴδὼν τοίνυν αὐτὸν ὁ Δαυὶδ ταῦτα ποιῶντα, γηοὶ πρὸς αὐτὸν φίλου μὲν καὶ ταῦτα, καὶ γνησίως πρὸς ἡμᾶς διακειμένον, ὀνήμεν δὲ οὐδὲν ἡμᾶς, ἀλλὰ δεῖ τι βουλευσασθαι καὶ
5 σκοπῆσαι, ἕπως ἂν λυθῇ τὰ καταλαθόντα δεινά, καὶ ἀπαλλαγῆν τινα εὔροισεν τῶν συμφορῶν. Ταῦτα εἰπὼν, εἰσηγεῖται γνώμην ἐκείνῳ τοιαύτην· ἀπελθὼν πρὸς τὸν υἱὸν τὸν ἐμόν, καὶ φίλον προσωπεῖον ὑποδύς, διασκέδασόν μοι τὰς ἐκείνου βουλὰς, καὶ τοῦ Ἀχιτόφελ τὴν βουλὴν ἄκυρον ποιήσον. Ὁ
10 δὲ Ἀχιτόφελ οὗτος τοῦ τυράννου τότε ἐκράτει, δεινὸς μὲν ὢν τὰ πολεμικά, δεινὸς δὲ καὶ στρατηγηῆσαι ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ· διὸ καὶ τοῦ τυράννου μᾶλλον αὐτὸν ὁ Δαυὶδ ἐδεδοίκει οὕτως ἢν δεινὸς ἐν ταῖς γνώμαις ὁ ἀνὴρ.

Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος ἐπέειπεν, καὶ οὐδὲν μικρόβηνχον
15 ἐλογίσαστο, οὐδὲ ἄνανδρον, οὐδὲ εἶπε· τί δὲ ἂν ἀλῶ; τί δὲ ἂν ἀποκαλυφθῇ μοι τὸ προσωπεῖον; τί δὲ ἂν φωραθῇ τὸ δροῦμα τῆς ὑποκρίσεως; δεινὸς ὁ Ἀχιτόφελ· ἴσως καὶ τοῦτο ἐλέγξει. καὶ ποιήσει κατὰφωρον, καὶ ἀπολοῦμαι εἰκῆ καὶ μάτην. Οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐγνωσας, εἰς τὸ στρατιπέδον ἐπε-
20 πήδησε τοῦ τυράννου. τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν εἰργας, καὶ εἰς μέσους ἑαυτὸν ἀφῆκε τοὺς κινδύνους. Ταῦτά μοι εἴρηται, οὐχ ἵνα ἐπαιέσωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ ἀλγεινά, καὶ ὅσα πέπονθεν ὁ Δαυὶδ καταμάθωμεν, καὶ ὅσα ἕτερα ἀπὸ τῆς ἱστορίας δυνατὸν καρπώσασθαι κέρδη, καὶ ταῦτα εἰς μέσον
25 ἀγάγωμεν. Ἴδὸν γάρ, ὃ συνεχῶς ἐπιζητεῖται παρὰ τῶν πολλῶν, διὰ τί δίκαιοι θλίβονται, πορηροὶ δὲ εἰσιν ἐν ἀνέσει, τοῦτο ἐνταῦθά ἐστιν εὔρεϊν. Ὁ μὲν γὰρ δίκαιος ἐν συμφοραῖς

3. Ἀχιτόφελ. Κατήγετο ἀπὸ τὴν πόλιν Γωλά καὶ ἦτο σύμβουλος τοῦ Δαυὶδ, ἀλλ' ἐτόχη μετὰ τὸ μέρος τοῦ Ἀβεσσαλώμ. Β' Βασ. 15, 12. εἶχε δὲ ἄδοξον τέλος διότι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ἀβεσσαλώμ ἀπηγγονίαθη εἰς τὴν πόλιν του. Β' Βασ. 17, 23.

ὅταν ἡ ἐξουσία ἦλθεν εἰς ἄλλα χέρια, δὲν ἤλλαξε τὴν φιλίαν. "Ὅταν λοιπὸν ὁ Δαυὶδ τὸν εἶδε νὰ κάμνη αὐτά, λέγει πρὸς αὐτόν· αὐτὰ μὲν εἶναι δείγματα γνησίου φίλου μου, ὅμως δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν εἰς τίποτε, ἀλλὰ πρέπει κάτι νὰ σκεφθῶμεν κοὶ νὰ ἐξετάσωμεν, πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ σταμοτήσωμεν τὰ κακὰ ποῦ μᾶς ἤϊραν καὶ νὰ εὐρωμεν κάποιαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς συμφοράς. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ εἰσηγεῖται εἰς ἐκείνον τὴν ἐξῆς σκέψιν· ἀφοῦ μεταβῆς πρὸς τὸν υἱὸν μου καὶ ὑποκριθεὶς φιλίαν πρὸς αὐτὸν ματαίωσε τὰς ἀποφάσεις του ἐναντίον μου καὶ ἀκύρωσε τὸ σχέδιον τοῦ Ἀχιτόφελ'. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀχιτόφελ' τότε κατηύθυνε τὸν τύραννον, διότι ἦτο φοβερὸς εἰς τὰ πολεμικὰ πράγματα καὶ πολὺ ἱκανὸς στρατηγὸς εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ ἐφοβεῖτο αὐτὸν περισσότερον ἀπὸ τὸν τύραννον· τόσον πολὺ φοβερὸς ἦτο αὐτὸς ὁ ἄνδρας εἰς τὰς ἀποφάσεις.

"Ὅταν ἐκεῖνος ἤκουσεν αὐτὰ ἐπέισθη καὶ δὲν ἐσκέφθη τίποτε τὸ μικρόψυχον οὔτε καὶ ἄνανδρον, οὔτε καὶ εἶπε· τί θὰ συμβῆ ἂν συλληφθῶ; τί δὲ ἂν φανερωθῆ τὸ προσωπεῖον μου; τί δὲ ἂν ἀποκαλυφθῆ τὸ δρᾶμα τῆς ὑποκρισίας μου; εἶναι τρομερὸς ὁ Ἀχιτόφελ' ἴσως καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ἐξετάσῃ καὶ νὰ μὲ συλλάβῃ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἔτσι θὰ χαθῶ ἄδικα καὶ εἰς τὰ χαμένα. Χωρὶς τίποτε παρόμοιον νὰ σκεφθῆ, μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ τυράννου, ἐμπιστευθεὶς τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεὸν καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ μέσον τῶν κινδύνων. Αὐτὰ ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐμένα ὄχι μόνον διὰ νὰ τὸν ἐπαινέσωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰ δυσάρεστα καὶ τὰ ὅσα ἔπαθεν ὁ Δαυὶδ καὶ ὅσα ἄλλα κέρδη εἶναι δυνατὸν νὰ καρπωθοῦμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν καὶ αὐτὰ θὰ ἐκθέσωμεν. Νὰ λοιπὸν, αὐτὸ ποῦ συνεχῶς ζητοῦν οἱ περισσότεροι νὰ μάθουν, διατί οἱ δίκαιοι δομικάζουν θλίψεις, ἐνῶ οἱ κακοὶ ζοῦν μὲ ἄνεσιν; αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν εὐρωμεν ἐδῶ. Διότι ὁ μὲν δίκαιος ἐζη μέσα εἰς τὰς συμφο-

ἦν ὁ δὲ μαρός, καὶ παιραλοίας, καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐχθρός καὶ πολέμιος, ἐν εὐπραγίᾳ καὶ βασιλικαῖς ἀγλαῖς· ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνος ἐντεῦθεν ἐκέρδαινέ τι, οὔτε ὁ ἅγιος οὗτος ἐβλάπτετο· ἀλλ' ὁ μὲν ἐγίνετο μείζοσι θλίψεσιν ὑπεύθυνος· ὁ δὲ λαμπρότερον διέλαμπε, καθάπερ χρυσὸς ἐν καμίνῳ, τῇ θλίψει καθαρώτερος γινόμενος.

2. Τοῦτο δὴ πρῶτον ἐντεῦθεν μάνθανε, μὴ ταράττεσθαι ἐν ταῖς τοιαύταις δυσσημεσίαις, ὅταν ἴδῃς ἐπὶ τῶν δικαίων συμβαινούσας· ἕτερον μετὰ τοῦτο, μὴ μεθίστασθαι πρὸς τοὺς
 10 καιρούς, ἀλλ' εἰδέναι φιλίας νόμους· τρίτον, τὸ καὶ κινδύνων κατατολμῶν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς· τέταρτον, τὸ καὶ ἐν τοῖς ἀπόροισι εὐελπίει εἶναι, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν ἀναμένοντα. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χουαὶ τότε ἐκεῖνος οὐ τὸ σιχαιόπεδον εἶδεν, οὐ τοῦ πρῶτον τὸν φόβον, οὐ τῶν ἵππων τὸ πλῆθος, οὐ τὰς
 15 φάλαγγας τῶν ὀπλιτῶν, οὐ τὸ προκατειληφθῆαι τὰς πόλεις, οὐ τὴν ἐρημίαν τοῦ Λαυὶδ, οὐ τὴν μόνωσιν καὶ τὴν ἀσθενείαν· ἀλλ' εἰς ἓν μόιον ἰδὼν, τὴν ἄμαχον τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν, καὶ τὴν εὐνοίαν τὴν ἐκείνου, οὕτω τὰ μέρη ἐκείτερα ἔκρινε, καὶ εὔρε τὸ μὲν σαθρόν, τὸ δὲ ἰσχυρόν. Ὁ μὲν γὰρ ἀδίκως
 20 ἐποίει, ὁ δὲ μετὰ τοῦ δικαίου ἐαντὸν ἐφύλαττε. Σιὰς τοίνυν, οὐκ ἔνθα πλῆθος ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔνθα ἀρετῆς συμμαχία, οὕτως ἐπεσπλάσαιο τὸν Θεόν. Ταῦτα λέγω, ἵνα καὶ ἡμεῖς, κἂν ἀσθενεῖς ὦσιν οἱ τὰ δίκαια ἔχοντες, τὰ ἐκείνων θεραπεύωμεν κἂν ἰσχυροὶ οἱ ἀδικοῦντες, φύγωμεν αὐτῶν τὴν συμμαχίαν. Ἢ
 25 μὲν γὰρ κακία, κἂν τὴν οἰκουμένην ἔχη μεθ' ἐαυτῆς, πάντων ἐστὶν ἀσθενεστέρη, ἢ δὲ ἀρετή, κἂν μεμονωμένη τύχη,

ράς, ἐνῶ ὁ μιαρὸς καὶ πατροκτόνος καὶ ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῆς ἰδίας τῆς φύσεως, ἐζοῦσε γεμᾶτος εὐημερίαν καὶ εἰς βασιλικὰς αὐλάς· ὅμως οὔτε ἐκεῖνος ἐκέρδιζε τίποτε ἀπὸ ἐδῶ, οὔτε ὁ ἅγιος αὐτὸς ἐβλάπτετο, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἐγίνετο ὑπεύθυνος μεγαλυτέρων θλίψεων, ἐνῶ ὁ ἄλλος διέλαμπε περισσότερον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ χρυσὸς μέσα εἰς τὸ καμίνι, γινόμενος καθαρώτερος μὲ τὴν θλίψιν.

2. Αὐτὸ λοιπὸν πρῶτα νὰ διδάσκεισαι ἀπὸ ἐδῶ, νὰ μὴ ταράσσεισαι ὅταν ἰδῆς νὰ συμβαίνουν εἰς τοὺς δικαίους τέτοιου εἴδους συμφοραί· ἄλλο μετὰ ἀπὸ αὐτό, νὰ μὴ ἀλλάσσης ἀνάλογα μὲ τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ νὰ γνωρίζης τοὺς νόμους τῆς φιλίας· τρίτον τὸ νὰ μὴ διστάζης νὰ ριφθῆς καὶ εἰς τοὺς κινδύνους χάριν τῆς ἀρετῆς· τέταρτον, νὰ μὴ χάνης τὴν ἐλπίδα σου κατὰ τὰς δυσκολίας καὶ νὰ ἀναμένης τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος ὁ Χουσί τότε, οὔτε τὸν στρατὸν ἐσκέφθη, οὔτε τὸν φόβον τοῦ τυράννου, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἰππων, οὔτε τὰς φάλαγγας τῶν ὀπλιτῶν, οὔτε τὸ ὅτι εἶχαν κυριευθῆ ἤδη αἱ πόλεις, οὔτε τὸ ὅτι ὁ Δαυιδ ἔζη εἰς τὴν ἐρημίαν, οὔτε τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀφοῦ ἀπέβλεψεν, εἰς τὴν ἀκατανίκητον συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν εὐνοίαν ἐκεῖνου, ἔτσι ἔκρινε καὶ τὰ δύο μέρη, καὶ ἤυρε τὸ μὲν ἓνα σαθρὸν, τὸ δὲ ἄλλο ἰσχυρὸν. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἐνεργοῦσεν ἄδικα, ἐνῶ ὁ ἄλλος προεφύλασσε τὸν ἑαυτὸν του ἔχων μὲ τὸ μέρος του τὸ δίκαιον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐστάθη ὄχι ἐκεῖ πού ἦτο τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅπου ἦτο ἡ συμμαχία τῆς ἀρετῆς, ἔτσι ἀπέσπασε μὲ τὸ μέρος του τὸν Θεόν. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὥστε καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀνίσχυροὶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν μὲ τὸ μέρος των τὸ δίκαιον, ἐκεῖνους νὰ ὑποστηρίζωμεν· καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἰσχυροὶ ἐκεῖνοι πού ἀδικοῦν, ν' ἀποφεύγωμεν τὴν συμμαχίαν μὲ αὐτούς. Διότι ἢ μὲν κακία, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη μὲ τὸ μέρος της ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, εἶναι πιὸ ἀνίσχυρη ἀπὸ ὅλα.

πάντων ἐσὶ δυνατωτέρα· τὸν γὰρ Θεὸν ἔχει μεθ' ἐναντίας ἰσιάμενον. Τίς οὖν σῶσαι δύναται τὸν ὑπὸ Θεοῦ πολεμούμενον; τίς δὲ ἀπολέσαι τὸν ὑπ' ἐκείνου βοηθούμενον;

Ταῦτα δὴ πάντα φιλοσοφῶν ὁ Χουσί, καὶ γενόμενος εὐ-
 5 ἐλπις, ἀπῆλθεν ἔνθα ἐπέμπετο· καὶ ὡς ἐπέστη, ἰδὼν εἰσελαύ-
 νορτα τὸν τύραννον, προσῆλθεν. Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον,
 καὶ τῇ φιλαρχίᾳ μεθύων, οὐκ ἐξήτασεν ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐπι-
 σκώπιον αὐτὸν καὶ ὀνειδίζων, ἄπιθι, φησί, μετὰ τοῦ ἐτέρου
 σου, οὐδὲ τὸ ὄνομα ὑπομείνας εἰπεῖν, ὑπὸ μίσους καὶ ἀπεχθεί-
 10 ας πολλῆς. Πρὸς ὃν ὁ Χουσί οὐδὲν διαταραχθεὶς, οὐδὲ δια-
 θροβηθεὶς φησί· ὅτι ἦν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, τὰ ἐκείνου ἐ-
 φρόνον, ἐπειδὴ δὲ μετὰ σοῦ νῦν ἐστίν, ἀκόλουθον θεραπεύειν
 τὰ σά. Ἐπῆρε τοῦτο τὸν τύραννον, καὶ ἐφύσησε, καὶ οὐδὲν
 ἐξετάσας ἀκριβῆς (κοῦφος γὰρ ἀνὴρ πιστεύει παντὶ λόγῳ·
 15 ὁ δὲ κἀκεῖνος ἔπαθε), καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐκτραχηλισθεὶς,
 εὐθέως αὐτὸν εἰς τοὺς γρησίους εἰσάγει, καὶ εἰς τοὺς πρώ-
 τους ἐγγράφει τῶν φίλων. Τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ὠκονόμει, πα-
 ρῶν καὶ σφρατηγῶν τοῖς γινομένοις. Καὶ λοιπὸν βουλῆς προ-
 κειμένης περὶ πολέμου, καὶ ἐτέρων ἕτερα εἰσηγουμένων περὶ
 20 τοῦ, πρότερον εὐθέως ἐπιθέσθαι χροή, ἢ μικρὸν ἀναβαλλομέ-
 νους· παρελθὼν ὁ Ἀχιτόφελ, ὁ δεινὸς ἐκεῖνος συμβουλεῦσαι,
 καὶ γνώμην εἰσενεγκῶν, ταύτην εἰσηγεῖται τὴν συμβουλήν λέ-
 γων τεταλαιπωρημένῳ νῦν καὶ τεταραγμένῳ ἐπιθώμεθα τῷ
 παιρὶ τῷ σῶ. Καὶ γὰρ μὴ συγχωρήσαντες μηδὲ μικρὸν αὐ-

ἐνῶ ἡ ἀρετή, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ νὰ εἶναι ἀπομονωμένη, εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ ὅλα καθ' ὅσον ἔχει τὸν Θεὸν συμπαραστάτην της. Ποῖος λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ σώσῃ ἐκείνον ποῦ τὸν πολεμεῖ ὁ Θεός; ποῖος δὲ ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ ἐκείνον ποῦ βοηθεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν;

Φιλοσοφῶν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ὁ Χουσί καὶ ἀφοῦ ἐνίσχυσε τὴν ἐλπίδα του, ἔφυγε δι' ἐκεῖ ποῦ ἐστέλλετο καὶ μόλις ἔφθασε, βλέπων τὸν τύραννον νὰ εἰσέρχεται, τὸν ἐπλησίασεν. Ἐκεῖνος δὲ ὅταν τὸν εἶδεν ἐξαφνικὰ καὶ μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν δὲν τὸν ἐξήτασε μὲ προσοχήν, ἀλλὰ κατηγορῶν καὶ περιπαίζων αὐτὸν τοῦ λέγει, φύγε καὶ πήγαινε μὲ τὸν φίλον σου, χωρὶς νὰ ὑπομείνῃ καὶ τὸ ὄνομά του ν' ἀναφέρῃ, ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου μίσους καὶ τῆς ἔχθρας του πρὸς ἐκείνον. Ὁ Χουσί ὁμως χωρὶς νὰ ταραχθῆ καθόλου καὶ οὔτε ν' ἀνησυχῆσῃ, λέγει ὅταν ὁ Θεός ἦτο μὲ τὸ μέρος του, ἐπίστευα καὶ ὑπηρετοῦσα ἐκείνον, ἐπειδὴ ὁμως τώρα εἶναι μὲ ἐσένα, ἐπόμενον εἶναι νὰ ὑπηρετῶ ἐσένα. Αὐτὸ ἐξεσήκωσε τὸν τύραννον καὶ ἐφούσκωσε γὰρ μυαλὰ του, καὶ χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ τίποτε μὲ προσοχήν (διότι ὁ ἐλαφρόμυαλος ἄνθρωπος πιστεύει εἰς κάθε λόγον, πρᾶγμα λοιπὸν ποῦ ἔπαθε καὶ ἐκεῖνος) καὶ παραδοθεὶς εἰς τοὺς ἐχθρούς του, ἀμέσως εἰσάγει αὐτὸν εἰς τοὺς γνησίους φίλους του καὶ τὸν ἐγγράφει ἀνάμεσα εἰς τοὺς πρῶτους. Ὅλα δὲ τὰ ἐρρυθμίζεν ἔτσι ὁ Θεός ποῦ ἦτο παρὼν καὶ κατηύθυνεν ἔτσι τὰ ὅσα συνέβαινον. Καὶ ἐνῶ λοιπὸν ἐγίνετο πολεμικὴ σύσκεψις καὶ ἄλλοι ἔκαμνον εἰσηγήσεις διαφορετικὰς περὶ τοῦ ἐὰν πρέπει ἀμέσως νὰ ἐπιτεθοῦν ἢ ν' ἀναβάλλουν δι' ὀλίγον, ὅταν ἦλθεν ἡ σειρά τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου Ἀχιτόφελ, διὰ νὰ δώσῃ τὴν συμβουλήν του καὶ νὰ εἰπῆ τὴν γνώμην του, εἰσηγεῖται αὐτὴν τὴν συμβουλήν, λέγων· Ἄς ἐπιτεθοῦμεν ἐναντίον τοῦ πατρὸς σου τώρα ποῦ εἶναι πολὺ ταλαιπωρημένος καὶ πολὺ ταραγμένος. Διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὸν νικήσωμεν, ἐὰν δὲν τὸν ἀφήσωμεν νὰ

τὸν σιῆναι, οὕτως ἂν ἔλωμεν ἂν γὰρ ἀπαροσκευάσιω ὄντι
 πῶν ἐπιθώμεθα, οὐδὲ εἰς ἡμῖν ἔσται πόνος.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ ὑβρῆνος, καλεῖ καὶ τὸν Χουσί, τὸν
 αὐτομολήσαντα ἐν ὑποκρίσει πρὸς αὐτόν, καὶ μεταδίδωσι καὶ
5 αὐτῷ τοῦ τῆς βουλῆς λόγον· ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ ἀκολουθίαν
 ἀνθρωπίνην, τὸν ἀθρόον ἐλθόντα, τοῦτον οὕτω τιμῆσαι, καὶ
 νομίσει ἀξιόπιστον εἶναι, ὡς καὶ συμβουλῆς ἀξιούσων πραγμά-
 των ἔνεκεν τοιούτων· ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπών, ὅταν ὁ Θεὸς
 στρατηγῆ, καὶ τὰ δύσκολα εὐκόλα γίνονται. Καὶ εἰσάγεται ὁ
10 Χουσί, καὶ μεταδίδωσιν αὐτῷ παρορησίας, καὶ ἀξιοῖ λέγειν
 τὸ παριστάμενον. Τί οὖν Χουσί; Οὐδέποτε, φησί, διήμαρ-
 τεν ὁ Ἀχιτόφελ. Εἶδες σύνεσιν ἀνδρός; Οὐκ εὐθέως αὐτοῦ
 τὴν γνώμην ἐκβάλλει, ἀλλὰ μετ' ἐγκωμίων. Θαυμάσας γὰρ
 αὐτὸν πρῶτον, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις καιρίως συμ-
15 βουλεύοντα, οὕτω τὴν παροῦσαν κακίζει γνώμην. Ὁ δὲ λέ-
 γει τοιοῦτόν ἐστι· θαυμάζω πῶς νῦν διήμαρτεν οὐ γὰρ μοι
 δοκεῖ συμφέρειν οὗτος ὁ λογισμὸς. Ἄν μὲν γὰρ νῦν ἐπιθώ-
 μεθα, καθάπερ ἄρκτος παροιστρῶσα, θυμοῦ γέμων ὁ πατήρ
 σου, καὶ ἀπεργνωκὸς τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ ἐνακμαζούσῃ τῇ
20 ὀργῇ πολεμῶν, οὐδένα τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ποιήσεται λόγον,
 καὶ μετὰ πολλῆς ἐμπροσθεῖται τῆς σφοδρότητος ἡμῖν. Εἰ δὲ
 μικρὸν ἐνδοίημεν, μετὰ πλείονος ἐπιθησόμεθα τῆς προπαρα-
 σκευῆς, καὶ μείζονος τῆς ἀσφαλείας, καὶ ἀπονητὶ καὶ μετ'
 εὐκολίας πάσης, ὥσπερ ἐν σαγήνῃ λαβόντες αὐτόν, οὕτως
25 ἐπανάξομεν.

Ἐπαινεῖ τὴν γνώμην ὁ Ἀβεσσαλώμ, καὶ λυσιτελεσιτέραν
 εἶναι ἔφησεν αὐτῷ. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Χουσί, βουλόμενος δοῦ-

σταθῆ οὔτε μίαν στιγμὴν καθ' ὅσον ἐὰν ἐπιτιθῶμεν τώρα πού εἶναι ἀπροετοίμαστος δὲν θὰ ὑποστοῦμεν κανένα κόπον.

“Ὅταν τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ τύραννος, ἐκάλεσε καὶ τὸν Χουσί, πού προσεχώρησεν εἰς αὐτὸν μὲ ὑποκριτικὸν τρόπον, καὶ ἀνακοινώνει καὶ εἰς αὐτὸν τὴν συζήτησιν τῆς συσκέψεως, πρᾶγμα πού δὲν ἦτο σύμφωνον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν, ἐκείνον δηλαδὴ πού ἦλθεν ἐξαφνικά, αὐτὸν τόσον πολὺ νὰ τὸν τιμήσῃ καὶ νὰ τὸν θεωρήσῃ ἀξιόπιστον ὥστε καὶ νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν συμβουλήν του διὰ τόσον σοβαρὰ πράγματα· ἀλλ' ὅπως προανέφερα, ὅταν ὁ Θεὸς στρατηγῆ, τότε καὶ τὰ δύσκολα γίνονται εὐκολα. Καὶ ὁδηγεῖται ὁ Χουσί μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν συσκέψεως καὶ τὸν ἐνθαρρύνει καὶ ἀξιώνει ἀπ' αὐτὸν νὰ εἰπῇ τὴν γνώμην του. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χουσί; Οὐδέποτε, λέγει, ἔσφαλεν ὁ Ἀχιτόφελ. Εἶδες σύνεσιν ἀνδρός; Δὲν ἀπορρίπτει εὐθύς ἀμέσως τὴν γνώμην τοῦ Ἀχιτόφελ, ἀλλὰ μὲ ἐγκώμιον. Ἀφοῦ δηλαδὴ πρῶτα ἔδειξε τὸν θαυμασμόν του πρὸς αὐτὸν, διότι κατὰ τὰ προηγούμενα χρόνια ἔδιδε πάρα πολὺ καταλλήλους συμβουλὰς, εἰς τὴν συνέχειαν ὁμως κατηγορεῖ τὴν παροῦσαν γνώμην του. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἀπορῶ πῶς τώρα ἔσφαλε· διότι ἔχω τὴν γνώμην ὅτι δὲν συμφέρει αὐτὸς ὁ συλλογισμὸς. Καθ' ὅσον, ἐὰν τώρα ἐπιτιθῶμεν ὡσὰν τὴν λυσσασμένην ἀρκούδα, γεμᾶτος ἀπὸ θυμὸν ὁ πατέρας σου καὶ ἔχων χαμένην τὴν ἐλπίδα του διὰ τὴν ζωὴν του, πολεμῶν μὲ τὴν ὀργὴν πού εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της, δὲν θὰ σκεφθῆ καθόλου τὴν σωτηρίαν του καὶ θὰ ὀρμήσῃ ἐναντίον μας μὲ μεγάλην μανίαν. Ἐὰν ὁμως ἀναβάλωμεν δι' ὀλίγον, θὰ ἐπιτιθῶμεν μὲ περισσοτέραν προετοιμασίαν καὶ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, καὶ χωρὶς κόπον καὶ μὲ εὐκολίαν μεγάλην, θὰ τὸν συλλάβωμεν ὡσὰν ἀκριβῶς μέσα εἰς δίκτυ καὶ θὰ τὸν φέρωμεν κοντὰ μας.

Ἐπαινεῖ ὁ Ἀβεσσαλώμ τὴν γνώμην του καὶ λέγει ὅτι εἶναι περισσότερον ὠφέλιμος. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ

ραι καιρὸν τῷ Δαυίδ, ὥστε σιῆσαι μικρὸν καὶ ἀναπνεῦσαι,
 καὶ στρατεύματα συναγαγεῖν. Οὕτω τοίνυν ἐκβαλὼν τοῦ Ἀχι-
 τόφελ τὴν γνώμην, διὰ τινων κεκρυμμένων ἀνδρῶν πέμψας
 ἀπήγγειλεν ἅπαντα τῷ Δαυίδ, καὶ διτι εἶν αὐτοῦ γνώμην ἐ-
 5 κέρωσεν ὁ τύραννος τὴν φέρουσαν τῷ Δαυίδ τὴν νίκην. Οὕ-
 τω γοῦν καὶ ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ μικρὸν ἐνέδωκε, παρα-
 σκευασάμενος ὁ Δαυίδ ἐπέθετο, καὶ τὸ τρόποιον ἔσποιησεν. Ὁ-
 περ ὁ Ἀχιτόφελ ἀπὸ πολλῆς συνέσεως καὶ δεινότητος συνο-
 ρῶν, καὶ ἐπιεῦθεν ἤδη τὸ τέλος καταμαθῶν, διτι ὄλεθρος ἦν
 10 τῷ Ἀβεσσαλώμ αὕτη ἡ γνώμη, οὐκ ἐνεγκῶν τὴν ἐπιεῦθεν
 ἐπήρειαν, ἀπειθῶν βροχὸν ἀνῆψε καὶ ἀπήγγαστο, καὶ οὕτω τὸν
 βίον κατέλυσεν.

3. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα μαθὼν ὁ Δαυίδ, γράφει τὸν
 ψαλμὸν, εὐχαριστηρίους ὕμνους τῷ Θεῷ ἀναφέρων, καὶ τὸ
 15 πᾶν αὐτῷ ἀναιτιεῖς στρατήγημα. Διὸ καὶ ἀρχόμενος οὕτω
 πῶς ψοιᾷ «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με».
 Οὐκ ἐπὶ τῷ Χουσί, οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ, οὐδὲ τῇ
 συνέσει τῇ ἐκείνου, οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἐμῇ γνώμῃ, ἀλλ', «Ἐπὶ σοῦ».
 Τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ δι' ἀνθρώπων ἡμῖν κα-
 20 τόρθωμά τι γένηται, ὑπὲρ τούτων εὐχαριστιῶμεν τῷ Θεῷ,
 καὶ τῶν δι' ἡμῶν καὶ τῶν δι' ἑτέρων ἡμῖν εὐεργειημάτων
 γινομένων. Ἄν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, οὐδὲν ἔσται δύσκολον
 οὐδὲ σκολιόν· ὃ δὴ καὶ ὁ Δαυίδ ἐποίει, μονονουχὶ λέγων οὐκ
 εἶν τοῖς ρήμασι τοῦ Χουσί τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἶχον,
 25 ἀλλ' ἐν τῇ συμμαχίᾳ τῇ σῆ. Καὶ ὄρα μεθ' ὅσης διαθέσεως,
 φθέγγεται, ὅπερ αὐτῷ σύνηθες ποιεῖν. Οὐ γὰρ εἶπε, «Κύριε
 ὁ Θεός», ἀλλὰ «Κύριε ὁ Θεός μου»· καὶ ἀλλαχοῦ «Ὁ Θεός,

4. Δηλ. τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Ἀχιμάς, Β' Βασ. 17, 17 ε.

5. Β' Βασ. 17, 23.

Χουσί, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν Δαυῖδ, ὥστε νὰ ἡσυχάσῃ ὀλίγον, ν' ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ στρατόν. Ἔτσι λοιπὸν ἀφοῦ ἀπέρριψε τὴν γνώμην τοῦ Ἀχιτόφελ, μὲ κάποιους κρυμμένους ἄνδρας⁴, πού ἔστειλεν, ἀνήγγειλεν ὅλα εἰς τὸν Δαυῖδ, καὶ ὅτι ἐνέκρινεν ὁ τύραννος τὴν γνώμην, πού θὰ φέρῃ εἰς τὸν Δαυῖδ τὴν νίκην. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐγένεν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀνέβαλεν ὀλίγον, ἀφοῦ προετοιμάσθη ὁ Δαυῖδ ἐπετέθη καὶ ἔστησε τὸ τρόποιον τῆς νίκης. Ἐπειδὴ ὁ Ἀχιτόφελ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του συνέσεως καὶ πανουργίας τὸ ἐκατάλαβε αὐτὸ καὶ ἤδη ἀπὸ τότε ἀντελήφθη ποῖο θὰ ἦτο τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι δηλαδὴ αὐτὴ ἡ γνώμη ἦτο καταστρεπτικὴ διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ, μὴ ἠμπορῶν νὰ ὑποφέρῃ τὴν περιφρόνησιν, ἔφυγε καί, ἀφοῦ ἔδесσε θηλειάν, ἐκρεμάσθη⁵, καὶ ἔτσι ἐτερμάτιασε τὴν ζωὴν του.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ ἔμαθεν αὐτὰ ὁ Δαυῖδ γράφει αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ἀναπέμπων εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀναθέτων τὴν ὄλην ἐπιχείρησιν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀρχίζων τὸν ψαλμὸν μὲ αὐτὰ τὰ λόγια· «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα ὄλην τὴν ἐλπίδα μου, σῶσε με». Ὅχι εἰς τὸν Χουσί, οὔτε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, οὔτε εἰς τὴν αὐνεσιν ἐκείνου, οὔτε εἰς τὴν ἰδικὴν μου γνώμην, ἀλλ' «εἰς ἐσένα». Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν κατορθώνωμεν κάτι μὲ τὴν βοήθειαν ἀνθρώπων, νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεὸν δι' αὐτούς καὶ διὰ τὰ εὐεργετήματα πού γίνονται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ ἀπὸ ἄλλους. Διότι, ἐὰν ἐνεργοῦμεν ἔτσι δὲν θὰ ὑπάρχῃ καμμία δυσκολία οὔτε ἀνωμαλία, πρᾶγμα βέβαια πού καὶ ὁ Δαυῖδ ἔκαμνε καὶ ἦτο ὡσάν νὰ ἔλεγε· Δὲν εἶχα τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου στηριγμένην εἰς τὰ λόγια τοῦ Χουσί, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδικὴν σου συμμαχίαν. Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃν διάθεσιν ὁμιλεῖ, πρᾶγμα πού συνηθίζει πάντοτε νὰ κάμνη. Διότι δὲν εἶπε, Ἐπί τὸν Θεόν, ἀλλὰ «Κύριε ὁ Θεός μου»· καὶ ἀλλοῦ· «Ὁ Θεός,

ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθοίζω». Καὶ γὰρ καὶ μετὰ πάντων αὐτοῦ χρεῖαν εἶχεν ἰδιαζόντως δέ, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πόθου. Οὕτω καὶ ὁ Θεός ἐπὶ τῶν δικαίων τοῦτο ποιεῖ, καὶ κοινὸς ἀπάντων ὢν Θεός, ἰδιαζόντως ἑαυτὸν τῶν δικαίων **5** εἶναι λέγει. «Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ».

Καὶ ὅρα φιλόσοφον γνώμην. Εἰπὼν, «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα», οὐκ εἶπε, «κόλαζε τὸν πολέμιον, ἄνελε τὸν ἐχθρόν», ἀλλὰ τί; Τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ μόνον, καὶ λέγει, «Σῶσόν **10** με», τουτέστι, μὴ ἀφῆς με κακῶς παθεῖν, «ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ρῦσαί με». Ὅρα πῶς οὐδὲ πάσχων κακῶς, ὀνομασιτὶ μέμνηται τοῦ πατριολοίου, καὶ ἐν τῇ συμφορᾷ τὴν φύσιν ἐπιγινώσκων, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τὸν νιδὸν ὀρώων, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις τῶν σπλάγγων οὐκ ἐπιλανθανόμενος. **15** Οὕτω φιλόπαις ἦν καὶ φιλόστοργος, μᾶλλον δὲ οὕτω φιλόσοφος. Οὐ γὰρ ἡ τῆς φύσεως τυραννίς, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης ἡμερότης τοιοῦτον αὐτὸν ἐποίει εἶναι μᾶλλον, καὶ τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλέον ἐλογίζετο, ἢ τῷ τυράννῳ διὰ τοῦτό φησι «Σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ρῦσαί με». Ὅρα **20** πῶς οὐδὲ ἐκείνων σφοδρῶς μέμνηται; Οὐ γὰρ εἶπεν, «ἐκ τῶν πολεμούντων, τῶν τὰ ἐμὰ διαρπαζόντων, τῶν ἐντροφόντων τοῖς βασιλείοις τοῖς ἐμοῖς», ἀλλὰ, «Τῶν διωκόντων με».

«Μήποτε ἀρπίαση ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου, μὴ ὄντιος λυτρομένου, μηδὲ σώζοντος». Καὶ μὴν στρατιόπεδα συνέλεξε, **25** καὶ πολλοὺς εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ πῶς οὖν λέγει, «Μὴ ὄντιος λυτρομένου, μηδὲ σώζοντος»; Ὅτι οὐδὲ ἐν σιμμαχίας ἡγεῖ-

6. Ψαλμ. 62, 2.

7. Ἐξ. 3. 6.

ὁ Θεός μου, πρὸς ἐσένα στέλλω τὴν προσευχὴν μου πολὺ πρῶτ^ο. Καθ' ὅσον καὶ μαζί με ὄλους εἶχε τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ, ἰδιαίτερος ὅμως λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ πόθου του δι' αὐτόν. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ ὁ Θεός εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δικαίων, καὶ ἐνῶ εἶναι κοινός Θεός ὄλων τῶν ἀνθρώπων, λέγει ὅτι ἰδιαίτερος εἶναι Θεός τῶν δικαίων. «Ἐγὼ ὁ Θεός τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεός τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεός τοῦ Ἰακώβ»¹.

Καὶ πρόσεχε εὐσεβῆ γνώμην. Ἀφοῦ εἶπε «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα ὄλην τὴν ἐλπίδα μου», δὲν εἶπε, ἱμῶρησε τὸν ἀντίπαλον, ἐξωλόθρευσε τὸν ἐχθρόν', ἀλλὰ τί λέγει; Ζητεῖ μόνον τὸ ἰδικόν του καὶ λέγει, «Σῶσε με», δηλαδὴ μὴ με ἀφήνης νὰ κακοπαθῶ, «ἀπὸ ὄλους ἐκείνους πού με καταδιώκουν καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς». Πρόσεχε πῶς δὲν ἀναφέρει με τὸ ὄνομά του τὸν πατροκτόνον οὔτε καὶ ὅταν κακοπαθῆ, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν φυσικὴν συγγένειαν, εἰς τὸν πόλεμον προσέχει τὸν υἱόν του καὶ εἰς τοὺς κινδύνους δὲν ξεχνᾷ τὰ σπλάγχνα του. Τόσον πολὺ φιλότεκνος ἦτο καὶ φιλόστοργος, μᾶλλον δὲ τόσον εὐσεβῆς ἄνθρωπος ἦτο. Καὶ βέβαια δὲν τὸν ἔκαμνε τέτοιον ἢ τυραννίς τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἡ ἠπιότης τοῦ χαρακτῆρος, καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ὑπελόγιζε πῶς πολὺ τὸ πολὺ πλῆθος, παρὰ τὸν τύραννον διὰ τοῦτο λέγει· «Σῶσε με ἀπὸ ὄλους ἐκείνους πού με καταδιώκουν καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς». Βλέπεις πῶς οὔτε ἐκείνους ἐνθυμεῖτε με μανίαν; Διότι δὲν εἶπεν, ἄπὸ ἐκείνους πού με πολεμοῦν, ἀπὸ ἐκείνους πού ἀρπάζουν τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀπὸ ἐκείνους πού καλοπερνοῦν εἰς τὰ ἀνάκτορά μου, ἀλλ' «Ἀπὸ ἐκείνους πού με καταδιώκουν».

«Μήπως σὰν ἄγριο λιοντάρι ἀρπάσῃ τὴν ψυχὴν μου, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ με γλυτώσῃ καὶ νὰ με σώσῃ». Καὶ βέβαια στρατὸν ἐσυγκέντρωσε καὶ πολλοὺς εἶχε μαζί του, πῶς λοιπὸν λέγει, «Ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ με γλυτώσῃ καὶ νὰ με σώσῃ»; Διότι οὔτε ὡς ἐλαχίστην

ται μέρει τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, εἰ μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύ-
 σειεν ροπῆς, οὐδὲ ἐν ἐρημίᾳ εἶναι, εἰ καὶ μόνος ἦν, τῆς ἐ-
 κείνου μετέχων συμμαχίας. Διὸ καὶ ἔλεγεν «Οὐ σώζεται
 5 βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας σὺ σωθήσεται ἐν
 πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ». Τινὲς δὲ κατὰ ἀναγωγὴν τὴν ρῆσιν
 ταύτην ἐκλαμβάνοντες, λέοντα καὶ διώκοντας διάβολον καὶ
 δαίμονας εἶναι φασιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸν υἱὸν ἀρπαγέντα
 ἐπ' αὐτοῦ καὶ καταποθέντα, ἀξιοῖ μὴδέποτε τοῦτο παθεῖν αὐ-
 τός, καὶ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐκεῖνος τοῦτο ἔπαθε.
 10 Τίς δὲ ἡ αἰτία; Διὰ τῆς κακίας, φησί, τὴν συμμαχίαν τοῦ
 Θεοῦ ἀπέστησεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει, «Μὴ ὄντιος λυ-
 τρουμένου, μηδὲ σώζοντιος». Ὅτι δὲ λέων ὁ διάβολος λέγε-
 ται παρὰ τῆς Γραφῆς, ἀκουσον λεγούσης αὐτῆς: «Ὁ ἐχθρὸς
 15 ἡμῶν διάβολος περιέσχεται ὡς λέων ὠρυόμενος καὶ ζητιῶν
 τίνα καταπίη». Καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ προφήτης ἀλλαχοῦ «Καὶ
 καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα». Πολύτροπον γὰρ τὸ θη-
 ρίον ἀλλ' ἐὰν νῆφωμεν, ὁ λέων οὗτος καὶ δράκων πηλοῦ
 παντός εἰτελέστερος ἔσται, καὶ οὐδὲ ἐξ εὐθείας πρὸς ἡμᾶς
 παραιτάξεται, ἀλλὰ κἂν παραιτάξεται, καταπατηθήσεται. «Πα-
 20 τεῖτε» γὰρ, φησὶν, «ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων». Περιέσει
 μὲν γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ θυμοῦ, καθάπερ λέων, ἂν δὲ προσ-
 βάλλῃ τοῖς τὸν Χριστὸν ἔχουσι, καὶ τὸν στανρὸν ἐπὶ τοῦ μειώ-
 που, καὶ τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὴν λαμπάδα τὴν οὐδέπο-
 τε σβεσσημένην, οὐδὲ ἀντιβλέψαι δυνήσεται, ἀλλὰ κῶτα δοὺς
 25 οἰχθήσεται, οὐδὲ μεταστραφήναι τολμῶν.

Καὶ ἵνα μάθῃς διὸ οὐ κόμπος τὰ εἰρημένα, σκόπει μοι
 τὸν Παῦλον. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἦν καὶ αὐτός, ἀλλ' οὕτως
 αὐτὸν ἐδεδοίκει ὁ λέων οὗτος, ὡς καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ

8. Ψαλμ. 32, 16.

9. Α' Πέτρ. 5, 8.

10. Ψαλμ. 90, 13.

11. Λουκᾶ 10, 19.

βοήθειαν θεωρεῖ ὄλην τὴν οἰκουμένην, ἐὰν δὲν ἀπολαύσῃ τὴν οὐράνιον βοήθειαν, οὔτε θεωρεῖ ἔρημον τὸν ἑαυτὸν, ἂν καὶ ἦτο μόνος, ἔχων μαζί του ἐκείνην τὴν συμμαχίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Δὲν σώζεται ὁ βασιλεὺς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης δυνάμεώς του, καὶ ὁ γίγας δὲν θὰ σωθῆ ἀπὸ τὴν μεγάλην σωματικὴν δύναμιν του»⁸. Ὁρισμένοι δὲ πού ἐρμηνεύουν ἀλληγορικὰ αὐτὰ τὰ λόγια, λέγουν ὅτι λεοντάρι καὶ διῶκται εἶναι ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδε τὸν υἱὸν του νὰ ἀρπάζεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ καταβροχθίζεται, ζητεῖ αὐτὸς νὰ μὴ τὸ πάθῃ αὐτὸ ποτέ, καὶ λέγει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἔπαθεν αὐτό. Ποία δὲ ἡ αἰτία; Μὲ τὴν κακίαν του, λέγει, ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ κοντά του τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἄφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ μὲ γλυτώσῃ καὶ νὰ μὲ σώσῃ». Τὸ ὅτι δὲ ὁ διάβολος ὀνομάζεται ἀπὸ τὴν Γραφὴν λέων, ἄκουσε αὐτὴν πού λέγει· «Ὁ ἐχθρὸς σας ὁ διάβολος τριγυρίζει ὡσάν λεοντάρι πού οὐρλιάζει καὶ ζητεῖ νὰ εὔρη κάποιον νὰ τὸν καταπιῆ»⁹. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ προφήτης ἄλλοῦ λέγει· «Καὶ θὰ καταπατήσῃς λέοντα καὶ δράκοντα»¹⁰. Διότι τὸ θηρίον εἶναι πολύμορφον, ἀλλ' ἐὰν ἐπαγρυπνοῦμεν, αὐτὸ τὸ λεοντάρι καὶ ὁ δράκων θὰ γίνῃ πιὸ ἀσήμαντος καὶ ἀπὸ τὸν πηλὸν, καὶ οὔτε θὰ παραταχθῆ ἀπ' εὐθείας ἀπέναντί μας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παραταχθῆ, θὰ καταπατηθῆ. Διότι λέγει· «Πατεῖτε ἐπάνω εἰς φίδια καὶ σκορπιούς»¹¹. Διότι τριγυρίζει μὲν παντοῦ μὲ πολὺν θυμὸν, ὅπως ἀκριβῶς τὸ λεοντάρι, ἐὰν ὅμως προσβάλλῃ ἐκείνους πού ἔχουν τὸν Χριστὸν, τὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέτωπόν των, τὸ πῦρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν λαμπάδα πού δὲν σβήνει ποτέ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε νὰ ρίψῃ τὸ βλέμμα του ἐπάνω τους, ἀλλὰ θὰ στρέψῃ τὰ νῶτα του καὶ θὰ φύγῃ καὶ δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ ξανά.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν εἶναι λόγια μεγάλα τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, πρόσεξε σὲ παρακαλῶ τὸν Παῦλον. Διότι καὶ αὐτὸς ἦτο ἄνθρωπος, ἀλλὰ τόσον πολὺ τὸ λεοντάρι αὐτὸ

τὰς σκιὰς φεύγειν. Εἰκότως· τὴν γὰρ Χριστοῦ εὐωδίαν ἐξ
 αὐτοῦ πνέουσαν καὶ ἀνιοῦσαν οὐκ ἔφερε, καὶ πρὸς τὴν λαμπά-
 दा ἀντιβλέπει οὐκ ἴσχυσε τῆς ἀρετῆς. «Κύριε ὁ Θεὸς μου,
 εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου». Πανταχοῦ
 5 δεῖ τοῦτο παραιτηεῖν, ὅτι οὐχ ἀπλῶς εὐχεσθαι δεῖ μόνον,
 ἀλλ' οὕτως εὐχεσθαι, ὥστε καὶ ἀκούεσθαι. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ
 εὐχὴ τὸ προκείμενον ἀνοῦσαι, ἐὰν μὴ οὕτως αὐτὴν στείλωμεν
 ὡς τῷ Θεῷ δοκεῖ. Ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος ἠῤῥατο, καὶ οὐδὲν
 ὦνησε, καὶ Ἰουδαῖοι πάλιν ἠῤῥοντο, ἀλλ' ἀπεσιρόφειτο ὁ Θε-
 10 ὸς εὐχομένων αὐτῶν, οὐ γὰρ ἠῤῥοντο, ὡς εὐχεσθαι ἔδει. Διὰ
 τοῦτο καὶ εὐχὴν ἐκελεύσθημεν εὐχεσθαι τὴν μάλιστα ἀκούε-
 σθαι δυναμένην. Τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸ ταύτης εὐχῇ ἐδήλωσεν,
 οὐχ ἀπλῶς ἀξιῶν ἀκουσθῆναι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ τὰ ἑαυτοῦ εἰσε-
 τερχεῖν. Τίνα δὲ ταῦτα ἦν; Τό, «Λούσω καθ' ἐκάστην ῥύτι
 15 τὴν κλίην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν σιρωμνὴν μου βρέξω»·
 τό, «Ἐκολίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου»· τό, «Ἀπόσιητε ἀπ' ἐ-
 μου πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»· τό, «Ἐτιωράχθη ἀπὸ
 θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου».

4. Ταῦτα γὰρ πάντα ἱκανὰ τὸν Θεὸν ἐπιπάσασθαι θρη-
 20 νοι, δάκρυα, στεναγμοί, καὶ τὸ τῶν πονηρῶν ἀποληδᾶν, καὶ
 τὸ δεδοικέναι καὶ τρέμειν αὐτοῦ τὴν γῆφον. Καὶ ἀλλαχοῦ
 ἔλεγεν, «Εἰσὶήκουσεν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου ἐν θλίψει
 ἐπλάτυνάς μου». Τὸ γὰρ ἀκούεσθαι οὕτω γίνεται προῖτον
 μὲν οὖν, ἐκ τοῦ ἀξίους εἶναι λαβεῖν ἔπειτα, ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς

12. Λουκᾶ 18, 10 ε.

13. Ψαλμ. 6, 7.

14. Αὐτόθι.

15. Ψαλμ. 6, 9.

16. Ψαλμ. 6, 8.

17. Ψαλμ. 4, 1

ἐφοβεῖτο αὐτόν, ὥστε ν' ἀποφεύγῃ καὶ τὰ ἐνδύματά του καὶ τὰς σκιάς του. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν· διότι δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν εὐωδίαν τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔβγαιναν καὶ ἐκπέμπετο ἀπὸ αὐτόν καὶ δὲν ἤμπόρεσε νὰ σηκώσῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὴν λαμπάδα ἐκείνην τῆς ἀρετῆς. «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐὰν πράγματι ἔκαμα αὐτό, ἐὰν τὰ χέρια μου διέπραξαν ἀδικίαν». Παντοῦ πρέπει αὐτὸ νὰ προσέχωμεν, ὅτι δὲν πρέπει μόνον νὰ προσευχώμεθα ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ προσευχώμεθα ἔτσι, ὥστε καὶ νὰ εἰσακουώμεθα. Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ προσευχὴ διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸ ποὺ ζητοῦμεν, ἐὰν δὲν τὴν στείλωμεν ἔτσι, ὅπως ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Φαρισαῖος προσηυθῆκε καὶ δὲν ὠφελήθη εἰς τίποτε¹², καὶ οἱ Ἰουδαῖοι πάλιν προσηύχοντο, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἀπεστρέφετο ὅταν προσηύχοντο, διότι δὲν προσηύχοντο, ὅπως ἔπρεπε νὰ προσεύχωνται. Διὰ τοῦτο καὶ ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ προσευχώμεθα μὲ προσευχὴν ποὺ ἤμπορεῖ κατ' ἐξοχὴν ν' ἀκουσθῇ. Αὐτὸ τὸ ἐφάνερωσε καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσευχὴν, ζητῶν ὄχι ἀπλῶς νὰ εἰσακουσθῇ, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν προσφορὰν καὶ τῶν ἰδικῶν του. Ποῖα δὲ ἦσαν αὐτά; Τὸ «Θὰ λούζω κάθε νύκτα τὸ κρεβάτι μου καὶ θὰ βρέχω τὸ στρῶμα μου μὲ τὰ δάκρυά μου»¹³· τὸ «Ἀπέκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου»¹⁴· τὸ «Φύγετε ἀπὸ κοντὰ μου ὅλοι ὅσοι διαπράττετε τὴν ἀνομίαν»¹⁵· τὸ «Ἐπόνεσαν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ σου»¹⁶.

4. Πράγματι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ προσελκύσουν τὸν Θεὸν κοντὰ μας, δηλαδὴ οἱ θρῆνοι, τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοί, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοὺς κακοὺς, καὶ τὸ νὰ φοβούμεθα καὶ νὰ τρέμωμεν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀλλοῦ ἔλεγεν· «Εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τὸ δίκαιόν μου καὶ μὲ ἐπαρηγόρησεν κατὰ τὴν ὥραν τῆς θλίψεως»¹⁷. Διότι ἔτσι κατορθώνεται τὸ νὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχὴ μας· Πρῶτα μὲ τὸ νὰ εἶμεθα ἄξιοι νὰ λάβωμεν αὐτὰ ποὺ ζητοῦμεν· ἔπειτα μὲ τὸ νὰ προσευχώμεθα σύμφωνα μὲ τοὺς

νόμους τοῦ Θεοῦ εὐχεσθαι τρίτον, ἐκ τοῦ συνεχῶς ἰεταριον, ἐκ τοῦ μηδὲν βιωτικὸν αἰτεῖν· πέμπτον, ἐκ τοῦ τὰ συμφέροντα ζητεῖν· ἕκτον, ἐκ τοῦ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν ἅπαντα. "Ὅρα γοῦν πολλοὺς οὕτως ἀκουομένους· τὸν Κορηλίον ἀπὸ 5 τοῦ βίου· τὴν Συροφοινίκισσαν ἀπὸ τῆς προσεδρίας· τὸν Σολομῶντα ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς αἰτήσεως· «Ἀνθ' ὧν γὰρ οὐκ ἦτησας χρήματα, οὐδὲ ψυχάς, γησί, ἐχθρῶν σου»· τὸν τελώνην ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης· ἐτέρονς ἐτέρωθεν. "Ὅσπερ οὖν ἐκ τούτων τὸ ἀκούεσθαι γίνεται, οὕτως ἐτέρωθεν τὸ μὴ 10 ἀκούεσθαι, κἂν δίκαιο ᾧσιν οἱ αἰτοῦντες. Τί γὰρ Παύλου δικαιότερον γέγονεν; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀσύμφορα ἦτησεν, οὐκ ἠκούσθη. «Υπὲρ τούτων», φησί, «αἶτις τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ μοι ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου». Τί δὲ Μωϋσέως πάλιν δικαιότερον; Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνος ἠκούετο, λέγοντις τοῦ 15 Θεοῦ· «Ἰκανούσθω σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἦται εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν, ἀσύμφορον δὲ τοῦτο ἦν, οὐκ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Μετὰ τούτων καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ ποιοῦν μὴ ἀκούεσθαι. ὅταν τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιμένοντες εὐχόμεθα. Ὁ καὶ περὶ Ἰουδαίων ἔλεγεν ὁ Θεὸς τῷ Ἱερεμίᾳ· «Μὴ προσεύχου περὶ 20 τοῦ λαοῦ τούτου. "Ἡ οὐχ ὁρᾷς τί οὗτοι ποιοῦσιν;». Οὐκ ἀπέστησαν, φησί, τῆς ἀσεβείας, καὶ σὺ ὑπὲρ αὐτῶν δέησιν ἀναφέρεις; Ἄλλ' οὐκ εἰσακούσομαί σου. Πάλιν ὅταν κατ' ἐχθρῶν αἰτῶμεν, σὺ μόνον οὐκ ἀκουόμεθα, ἀλλὰ καὶ παροξύνομεν. Φάρμακον γὰρ ἐστὶν ἡ εὐχή, ἀλλ' εἰ μὴ εἰδῶμεν, τὸ φάρμακον 25 πῶς ἐπιτιθέσθαι χρὴ, οὐδὲ τὴν ὄνησιν αὐτοῦ καρπούμεθα.

18. Πράξ. 10, 4 ε.

19. Ματθ. 15, 28.

20. Γ' Βασ. 3, 11.

21. Λαυκᾶ 18, 14.

22. Β' Κορ. 12, 8 - 9.

23. Δευτ. 3, 26.

24. Ἱερ. 7, 16 - 17.

νόμους τοῦ Θεοῦ· τρίτον μέ τὸ νὰ εἶναι συνεχῆς ἡ προσευχή μας· τέταρτον, μέ τὸ νὰ μὴ ζητοῦμεν τίποτε τὸ βιωτικόν· πέμπτον μέ τὸ νὰ ζητοῦμεν ἐκεῖνο πού μᾶς συμφέρει· ἕκτον μέ τὸ νὰ προσφέρωμεν ὅλα τὰ ἰδικά μας. Πρόσεχε λοιπόν πολλοὺς πού εἰσηκούσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· τὸν Κορνήλιον ἀπὸ τὸν τρόπον ζωῆς του¹⁸· τὴν Συροφοινίκισσαν ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν τῆς¹⁹· τὸν Σολομῶντα ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς αἰτήσεώς του· «Ἐπειδὴ», λέγει, «δὲν ἐζήτησες χρήματα, οὔτε τὸν θάνατον τῶν ἐχθρῶν σου»²⁰· τὸν τελῶνην ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην του²¹ καὶ ἄλλους κατ' ἄλλον τρόπον. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν ἀπὸ αὐτὰ ἐξαρτᾶται τὸ νὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή μας, ἔτσι καὶ ἀπὸ ἄλλα τὸ νὰ μὴ εἰσακουσθῇ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνᾶρετοι αὐτοὶ πού ζητοῦν. Πράγματι ποῖος ὑπῆρξεν πιὸ ἐνᾶρετος ἀπὸ τὸν Παῦλον; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐζήτησεν ἀσύμφορα, δὲν εἰσηκούσθη. «Δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τρεῖς φορές», λέγει, «παρεκάλεσα τὸν Κύριον καὶ μου εἶπε· σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου»²². Ποῖος δὲ ὑπῆρξε πάλιν δικαιότερος ἀπὸ τὸν Μωυσῆν; Ἄλλ' οὔτε ἐκεῖνος ἤκούετο καὶ ἤκουεν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ λέγῃ· «Σοῦ εἶναι ἀρκετὰ αὐτά»²³. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐζητοῦσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοῦ ἦτο δὲ αὐτὸ ἀσύμφορον, δὲν τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Μαζὶ δὲ μέ αὐτὰ καὶ ἄλλο ἓνα ὑπάρχει πού κάνει νὰ μὴ εἰσακουώμεθα, ὅταν προσευχώμεθα ἐνῶ ἐπιμένομεν εἰς τὴν διάπραξιν ἀμαρτημάτων, πρᾶγμα πού ἔλεγεν ὁ Θεός εἰς τὸν Ἱερεμίαν καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους· «Μὴ προσεύχουσαι δι' αὐτὸν τὸν λαόν. Ἡ μήπως ὕεν βλέπετε τί κάμνουν αὐτοί;»²⁴. Δὲν ἀπεμακρύνθησαν, λέγει, ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν καὶ οὐ προσεύχουσαι δι' αὐτούς. Ἄλλὰ δὲν θὰ ἀκούσω τὴν προσευχήν σου. Πάλιν ὅταν ζητῶμεν κάτι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας, ὄχι μόνον δὲν εἰσακούομεθα, ἀλλὰ καὶ τὸν παροργίζομεν. Διότι ἡ προσευχή εἶναι φάρμακον. ἀλλ' ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν, πῶς πρέπει νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμεν, δὲν καρποῦμεθα τὴν ὠφέλειάν του. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπόν τί λέ-

ἴδωμεν τοίνυν τί καὶ οὗτος εὐχόμενός φησι.

«Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο». Τί ἔστιν, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο»; Ὁ πάσχω, φησὶν, εἰ ἐπανεσίτην πατριί, εἰ παρηνόμησα οὕτως. Ἄλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ὀνομασιὶ πάλιν ἀνέχεται
 5 τὸν ἀδικήσαντα εἰπεῖν, ἀλλ' ἕπερ τοῦ παιδὸς αἰσχύνεται καὶ ἐσθνηριᾶ. Οἷον ἂν εἴ τις εὐγενῆς ἄνθρωπος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μοιχευομένην ὀρώων, μηδὲ ὀνομασιὶ τὸ ἀμάροτημα εἰς τὸ μέσον ἀγαγεῖν κατεδέχοιτο· οὕτω δὴ καὶ οὗτος· οὐκ εἶπεν, ἔει κατεξανέστην τοῦ γεγενηκότος, εἰ πατραλοίας ἐγενόμην.
 10 ἀλλά, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο». Καὶ τί λέγω τοῦτο, φησί; Ποία γὰρ ἀρετὴ τὸ μὴ γενέσθαι πατραλοίαν, ὅπερ οὐδὲ ἐν τοῖς θηρίοις ἴδοι τις ἄν; «Εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου». Οὐ λέγω περὶ τῆς ἀδικίας ταύτης· ἀλλ' οὐδὲ ἐτέρω ἂν εὐρεθείη, φησὶν, οὐσα ἐν χερσὶ μου ἀδικία. Ταῦτα δὲ λέγει, σὺ μεγαληγορῶν,
 15 ἀλλ' εἰς ἀνάγκην ἐμπεσὼν τοῦ τὰ ἑαυτοῦ κατορθώματα εἰπεῖν. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτω πον μέγα τοῦτο πρὸς τὸ μέλλον ρηθῆσεσθαι. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; «Εἰ ἀντιαπέδωκα τοῖς ἀντιαποδιδοῦσί μοι κακά», φησί.

Προσέχετε μετὰ ἀκριθείας. Οὐ γὰρ τὸ τυχόν ἐστι τὸ εἰ-
 20 ρημένον. Καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ἀδικεῖν· πολλῶν δὲ μεῖζον, καὶ φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ τὸν ἀδικοῦντα μὴ ἀμύνεσθαι. Καίτοι γε ὁ νόμος τοῦτο παρῆχεν, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ κελεύων, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος ἐκκόπτειν· καὶ οὐκ ἦν παράβασις νόμον τὸ γινόμενον· ἀλλ' οὕτω φιλόσοφος ἦν οὗτος, ὥς
 25 μὴ μόνον μὴ παραδαίνειν τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ

γει καὶ αὐτὸς προσευχόμενος.

«Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐὰν πράγματι ἔκαμα αὐτό». Τί σημαίνει, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο»; Αὐτὸ πού παθαίνω, λέγει, ἐὰν ἐπανεστάτησα ἐναντίον τοῦ πατρός μου, ἐὰν διέπραξα τέτοιαν παρανομίαν. Ἄλλ' οὔτε ἐδῶ πάλιν ἀνέχεται νὰ ὀνομάσῃ μὲ τὸ ὄνομά του αὐτὸν πού τὸν ἠδίκησεν, ἀλλὰ νοιώθει ἐντροπήν καὶ κοκκινίζει ἀπὸ ἐντροπήν διὰ τὸ παιδί του. Ὅπως ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν συνέβαινε κάποιος πνευματικὰ ἀνώτερος ἄνθρωπος νὰ ἰδῆ τὴν γυναῖκα του νὰ διαπράττῃ μοιχείαν καὶ νὰ μὴ κατεδέχετο οὔτε τὸ ἀμάρτημα νὰ ὀνομάσῃ παρουσίᾳ ἄλλων ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός, δὲν εἶπεν, ἔὰν ἐπανεστάτησα ἐναντίον τοῦ πατρός μου, ἐὰν ἔγινα πατροκτόνος, ἀλλὰ, «Ἐὰν ἔκαμα αὐτό. Καὶ διατί, λέγει, νὰ ἀναφέρω αὐτό; Διότι ποία ἀρετὴ εἶναι τὸ νὰ μὴ γίνῃ κανεὶς πατροκτόνος, πρᾶγμα πού δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς οὔτε εἰς τὰ θηρία; «Ἐὰν διέπραξα μὲ τὰ χέρια μου ἀδικίαν». Δὲν λέγω δι' αὐτὴν τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' οὔτε ἄλλη ἀδικία, λέγει, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εὐρεθῆ πού νὰ ἔγινε μὲ τὰ χέρια μου. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὄχι διὰ νὰ καυχῆθῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠναγκάσθη νὰ ὀμιλήσῃ διὰ τὰ κατορθώματά του. Ἄλλ' οὔτε καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι τόσον μεγάλο ἐν συγκρίσει μὲ ἐκεῖνο πού πρόκειται νὰ λεχθῆ. Ποῖο δὲ εἶναι αὐτό; «Ἐὰν ἀνταπέδωσα», λέγει, «κακὸν εἰς ἐκείνους πού μοῦ ἀνταποδίδουν κακά».

Προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν. Διότι δὲν εἶναι τυχαῖον αὐτὸ πού ἐλέχθη. Εἶναι πράγματι καλὸν τὸ νὰ μὴ ἀδικῆ κανεὶς, ὅμως εἶναι πολὺ πιὸ σπουδαιότερον καὶ δεῖγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νὰ ἀμύνεται ἐκεῖνος πού ἀδικεῖται. Ἄν καὶ βέβαια ὁ νόμος τοῦ παρείχεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, ἀφοῦ διέτασσε νὰ βγάζῃ κανεὶς ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος²⁵, καὶ δὲν ἦτο τὸ γεγονὸς αὐτὸ παράβασις νόμου, ἀλλ' αὐτὸς ἦτο τόσον εὐσεβής, ὥστε ὄχι μόνον νὰ μὴ παραβαίῃ τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερβαίῃ κατὰ πολὺ τὸν ὑπάρχοντα νόμον, καὶ νὰ πηδᾷ πιὸ ἐπά-

περιόντως υπερβαίνειν, καὶ ἕτερον τὰ σκάννατα πηδᾶν. Οὐ γὰρ ἐνόμιζεν ἀρκεῖν εἰς ἀρετήν, εἰ μὴ καὶ ὑπερακοντίσειε τὰ προστάγματα.

“Ὅσπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίει, κελυόμενος ἐκ
 5 τοῦ εὐαγγελίου ζῆν, καὶ μὴ ζῶν, ἀλλ’ ἀδάπανον τιθεὶς
 τὸ εὐαγγέλιον οὕτω τοίνυν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, τοῦ νό-
 μου διδόντος ἀμύνησθαι πρὸν ἀδικοῦντα, οὐκ ἔμεινεν ἐν τῷ
 μέτρῳ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ὑπερηκόνησεν. Ἡμεῖς δὲ οὐ τοῦτο
 ἀπαιτούμεθα μέτρον τὸ μὴ ἀνταποδιδόναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐερ-
 10 γεῖν. «Ἐὔχεσθε» γάρ, φησὶν, «ὅπως τῶν ἐπιηραζόντων ὑ-
 μᾶς, κυλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς». Ἐπὶ δὲ τοῦ Δαβὶδ
 οὐ μικρὸν τὸ μὴ ἀμύνησθαι, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μείζον τοῦ νο-
 μικοῦ παραγγέλματος. Διό φησιν, Εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔ-
 στιν ἀδικία ἐν χειρὶ μου· εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδού-
 15 οἱ μοι κακά. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ παιδὸς καὶ ἡ φύσις ἐκόλυεν
 ἀλλ’ εἰ ἐτέρους, φησὶν, ἠδίκησα, ἢ καὶ ἠμυνάμην.

Ποίαν οὖν σχέσημεν συγγνώμην ἡμεῖς, ποίαν δὲ ἀπολο-
 γίαν, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν μὴ θάνατοις εἰς τὰ
 μέτρα τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ πολιτευομένων, καὶ ταῦτα πολλήν
 20 περισσεῖαν ἀπαιτούμενοι; Ἐὰν γὰρ μὴ περισσεύσῃ, φησὶν,
 ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε
 εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». “Ὅσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἴσος
 ὁ ἐν τῷ νόμῳ πρὸς αὐτὰ κατορθῶν τῷ πρὸ τοῦ νόμου, οὕτως
 οὔτε ὁ ἐν τῇ χάριτι τῷ ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ
 25 πολλή γίνεται ἡ διαφορά. Τοῦτο δεικνύς ὁ Παῦλος καὶ ἐπὶ

26. Α' Κορ. 9, 14 καὶ 18.

27. Ματθ. 5, 44.

28. Ματθ. 5, 20.

νω ἀπὸ τὰ σκάμματα. Διότι δὲν ἐθεωροῦσεν ἀρκετὴν τὴν ἀρετὴν ἐὰν δὲν ὑπερέβαινε τὰ προστάγματα.

“Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐνεργοῦσεν ὁ Παῦλος, ἐνῶ ἐλάμβανεν ἐντολὴν νὰ ζῆ ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιον, αὐτὸς δὲν ἐζοῦσεν, ἀλλ’ ἔκαμε τὸ εὐαγγέλιον ἀδάπανον²⁶, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ἐνῶ ὁ νόμος ἔδιδε τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ἀδικούμενον νὰ ἀμύνεται, δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτὸ τὸ μέτρον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξεπέρασεν. Ἐπὶ ἡμᾶς ὅμως δὲν ζητεῖται μόνον αὐτό, τὸ νὰ μὴ ἀνταποδίδωμεν δηλαδὴ τὰ ἴδια, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐεργετοῦμεν. Διότι λέγει· «Προσεύχεσθε δι’ ἐκείνους πού σᾶς θλάπτουν, καὶ εὐεργετεῖτε ἐκείνους πού σᾶς μισοῦν»²⁷. Διὰ τὸν Δαυὶδ ὅμως δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ μὴ ἀμύνεται, ἀλλὰ καὶ πολὺ πιὸ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ νομικὸν παράγγελμα. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐὰν ἔκαμα αὐτό, ἐὰν διέπραξα μὲ τὰ χέρια μου ἀδικίαν ἐὰν ἀνταπέδωσα κακὸν εἰς ἐκείνους πού μου ἀνταποδίδουν κακά». Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παιδιοῦ του ἠμπόδιζε καὶ ἡ φυσικὴ συγγένεια, δι’ αὐτὸ λέγει, ἐὰν ἠδίκησα ἄλλους καὶ ἐὰν ἐπρόβαλλα ἄμυναν εἰς ἐκείνους πού μὲ ἠδίκησαν.

Ποίαν λοιπὸν συγγνώμην καὶ ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, πού μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ δὲν φθάνομεν εἰς τὰ μέτρα ἐκείνους πού ἔζησαν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Π. Διαθήκης, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού μᾶς ζητοῦνται πολὺ περισσότερα; Διότι λέγει· «Ἐὰν δὲν ξεπεράσῃ ἡ ἀρετὴ σας τὴν ἀρετὴν τῶν Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»²⁸. “Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἴσος ἐκεῖνος πού, ἐνῶ ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, κατορθώνει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον πού ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον, ἔτσι δὲν εἶναι ἴσος οὔτε ἐκεῖνος πού ζῆ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος μὲ ἐκεῖνον πού ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, ἀλλ’ ἡ διαφορὰ γίνεται μεγάλη καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖται. Διὰ νὰ δείξῃ αὐτό ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὴν

τῆς κακίας καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ὅρα κάκεινους πῶς μερίζοντες
θανυμάζει, καὶ τούτους μερίζοντες τιμωρίας ἀξίους ἀποφαίνει
εἶναι, οὕτω λέγων· «Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα,
φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς
5 εἰσι νόμος».

5. Εἶδες πῶς τοὺς χωρὶς νόμου κατορθοῦντας ἐπαινεῖ
καὶ ἀνακηρύττει; Ὅρα πάλιν καὶ τοὺς ἐν τῇ χάριτι ἀμαρ-
τανότητας πῶς μερίζοντες κολάσεως ἀξίους εἶναι δείκνυσι τῶν
ἐν τῷ νόμῳ διαμαρτόντων, οὕτω λέγων· «Ἀθετήσας τις νό-
10 μον Μωϋσέως, χωρὶς υἱεπιωμῶν ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶ μάστισιν
ἀποθνήσκει πρόσφ, δοκεῖτε, χεῖρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας
ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης
κοινὸν ἠγγησάμενος;». Καὶ πάλιν τοὺς πρὸ τοῦ νόμου ἐλάτι-
ρος δεικνὺς τιμωρίας ἀξίους ὄντας τῶν ἐν τῷ νόμῳ παρα-
15 βάντων, «Ὅσοι», φησί, «ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπο-
λοῦνται», τοιτέστι, ἡμερώτερον, οὐκ ἔχοντες τὸν νόμον κατή-
γορον, ἀλλὰ τὴν φύσιν μόνον, «Ὅσοι δὲ ἐν νόμῳ ἤμαρτον,
διὰ νόμου κριθήσονται» τοιτέστι, βαρύτερον, ἔχοντες μετὰ
τῆς φύσεως καὶ τὸν νόμον κατήγορον.

20 «Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώ-
ξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ κατα-
πατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου, καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν
κατασκηρώσαι». Εἶδες παρηρησίαν δικαίου καὶ ἄριστον συνει-
δός; Εἰ γὰρ μὴ σφόδρα ἑαυτῷ ἐθάρρει, οὐκ ἂν ἰοιαῦτα ἐπη-

29. Ρωμ. 2, 14.

30. Ἐβρ. 10, 28 - 29.

31. Ρωμ. 2, 12.

περίπτωσιν τῆς κακίας καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀρετῆς, πρόσεχε πῶς καὶ ἐκείνους θαυμάζει περισσότερο καὶ παρουσιάζει αὐτοὺς ἀξίους μεγαλυτέρας τιμωρίας, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ὅταν λοιπόν οἱ ἐθνικοί, πού δέν ἔχουν νόμον, ἐφαρμόζουν ἐκ φύσεως τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, τότε, ἂν καὶ δέν ἔχουν νόμον, ἔχουν ὡς νόμον τὸν ἑαυτὸν των»²⁹.

5. Εἶδες πῶς ἐπαινεῖ καὶ ἀναγνωρίζει ἐκείνους πού ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν χωρὶς τὸν νόμον; Πρόσεχε πάλιν καὶ πῶς δείχνει ὅτι εἶναι ἄξιοι μεγαλυτέρας τιμωρίας ἐκεῖνοι πού ἀμαρτάνουν ζῶντες εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος ἀπὸ ἐκείνους πού ἡμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἄν παραβῆ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται χωρὶς εὐπλαγχνίαν μὲ τὴν κατάθεσιν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, πόσον χειροτέρας, νομίζετε, τιμωρίας θὰ εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος πού περιεφρόνησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησεν ὡς κοινὸν τὸ αἷμα τῆς διαθήκης;»³⁰. Καὶ πάλιν διὰ τὴν δείξῃ, ὅτι ἐκεῖνοι πού ἡμάρτησαν πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον εἶναι ἄξιοι μικροτέρας τιμωρίας ἀπὸ ἐκείνους πού ἡμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, λέγει· «Ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, χωρὶς τὸν νόμον καὶ θὰ τιμωρηθοῦν», δηλαδὴ ἐλαφρότερα, χωρὶς νὰ ἔχουν κατήγορον τὸν νόμον, ἀλλὰ μόνον τὸν φυσικὸν νόμον, «Ὅσοι ὅμως ἡμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν πού ἴσχυεν ὁ νόμος, θὰ κριθοῦν μὲ τὸν νόμον»³¹, δηλαδὴ βαρύτερον, ἔχοντες κατήγορον μαζί μὲ τὸν φυσικὸν νόμον καὶ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως.

«Μακάρι νὰ πέσω ἔξω καὶ νὰ νικηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα πρὸς κανένα. Ἄς μὲ καταδιώξῃ τότε ὁ ἐχθρὸς μου καὶ ἄς μὲ συλλάβῃ καὶ ἄς μὲ ποδοπατήσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ ἄς θάψῃ μέσα εἰς τὸ χῶμα τὴν δόξαν μου». Εἶδες παρηρησίαν δικαίου καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν; Διότι ἐὰν δέν εἶχε τόσην αὐτοπεποίθησιν, δέν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κάμῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τέτοιου εἶδους

ρᾶτο. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· εἰ ἠδίκησα, εἰ ἠμωνάμην,
 τὰ καὶ τὰ πάθοιμι καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὴν γῆφρον ἐκφέρει, καὶ
 οὐκ ἀξιοῦ κατὰ τὸ μέτρον κριθῆναι, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ
 τὴν ἀξίαν διδόναι τὴν δίκην· καὶ ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ποιεῖ
 5 κολάσει, ἧς ὁ νόμος αὐτὸν εἴργει. Καὶ ὅρα ποία αὐτῆ· «Ἀπο-
 πέσοιμι», φησί, «ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι
 ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπατήσαι
 εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου, καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκη-
 νώσαι». Τουτέστιν, ἄτιμον, ἀνώνυμον ἀπολέσειε, μετὰ τῆς
 10 ζωῆς μου καὶ τὴν δόξαν μου διαφθείρειε. Τί ἐστι, «Καὶ τὴν
 δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι»; Ταπεινώσαι, πατήσαι
 γενοίμην ἕτοιμος τοῖς ἐχθροῖς, φησί. Τί γένοιτ' ἂν μισρώ-
 τερον τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ὅστις πατέρα, καὶ πατέρα τοιοῦτον,
 οὕτως ἡμερον καὶ ἐπιεικῆ, ἐδίωκεν, ἀσελγῆς ὢν καὶ ἀκόλα-
 15 στος καὶ ὑβριστής;

Τί οὖν; οὐκ ἀπέδωκε τοῖς ἀνταποδιδούσιν αὐτῷ κακά,
 οὐδὲ ἐμνησικάκησεν; Οὐδαμῶς. Κἂν ἐξειτάσης τοῦ Σαουλ
 τὴν ἰστορίαν, τότε μάλιστα ὄφει ταύτην τὴν φωνὴν διαλάμπου-
 σαν. Τὸν γὰρ μετὰ μυρίας εὐεργεσίας, καὶ πᾶ τρόπαια, καὶ
 20 τὰς νίκας ἀδικοῦντα, καὶ ἐπιβουλεύοντα, καὶ ἀνελεῖν καθ'
 ἑκάστην ἐπιθυμοῦντα τὴν ἡμέραν, λαβὼν εἰς χεῖρας καὶ ἄ-
 παξ, καὶ δῖς, καὶ πολλάκις καθεύδοντα, καὶ καθάπερ ἐν δε-
 σμωτηρίῳ συγκεκλειομένον, καὶ δορυφόρων ἕρημον, πολλῶν
 ἐγκελευομένων σφάζαι καὶ ἀνελεῖν, ἐφείσατο, καὶ πῆς ὁρ-
 25 γῆς ἐκράτησε, καὶ ταῦτα εἰδώς, ὅτι ἀφείς αὐτὸν διαφυγεῖν,
 πολέμιον ἀφήσει ἑαυτῷ καὶ ἐχθρὸν ἀκατάλλακτον. Ἄλλ' ὅμως

βαρείας εὐχάς. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν ἠδίκησα, ἐὰν ἐπρόβαλα ἄμυναν, τότε ἄς πάθω αὐτὰ καὶ αὐτά· βγάζει δὲ ἀπόφασιν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ δὲν ζητεῖ νὰ κριθῆ κατ' ἀναλογίαν, ἀλλὰ νὰ τιμωρηθῆ πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ ποῦ πρέπει· καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον διὰ τιμωρίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ νόμος τὸν ἀπήλλασσεν. Καὶ πρόσεχε ποῖα εἶναι αὕτη· «Εἴθε νὰ πέσω ἔξω καὶ νὰ νικηθῶ», λέγει, «ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα πρὸς κανένα. Ἄς μὲ καταδιώξη τότε ὁ ἐχθρὸς μου καὶ ἄς μὲ συλλάβῃ καὶ ἄς μὲ ποδοπατήσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ ἄς θάψῃ μέσα εἰς τὸ χῶμα τὴν δόξαν μου». Δηλαδὴ ἄς μὲ ἐξαφανίσῃ ὡς ἄτιμον καὶ ἄσημον καὶ ἄς καταστρέψῃ μαζί μὲ τὴν ζωὴν μου καὶ τὴν δόξαν μου. Τί σημαίνει, «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι»³²; Ἄς μὲ ταπεινώσῃ, ἄς μὲ ποδοπατήσῃ· εἶμαι, λέγει, ἔτοιμος νὰ παραδωθῶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς μου. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ μιαιώτερον ἀπὸ τὸν Ἄβεσσαλώμ, ποῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο ἀσελγής, ἀκόλαστος καὶ ὑβριστής, κατεδίωκε τὸν πατέρα του, καὶ μάλιστα ἓνα πατέρα τὸσον ἥπιον καὶ ἐπιεικῆ;

Τί λοιπόν; δὲν ἀνταπέδωσε κακὰ εἰς ἐκείνους ποῦ τὸν ἀνταπέδωσαν οὔτε ἐκράτησε κακίαν ἐναντίον των; Καθόλου. Καὶ ἐὰν ἐξετάσῃς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σαούλ, τότε πρὸ πάντων θὰ ἰδῆς νὰ διαλάμπῃ αὕτη ἡ φωνή. Διότι ἐκεῖνον ποῦ, μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους εὐεργεσίας καὶ τρόπαια καὶ νίκας, τὸν ἀδικοῦσε καὶ τὸν ἐπεβουλεύετο καὶ ἐπιθυμοῦσε καθημερινὰ νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀφοῦ τὸν συνέλαβε μίαν καὶ δύο καὶ πολλές φορές ἐνῶ ἐκοιμᾶτο καὶ ἦτο ὡσὰν νὰ ἦτο φυλακισμένος καὶ χωρὶς συντρόφους, καὶ ἐνῶ πολλοὶ τὸν προέτρεπαν νὰ τὸν σφάξῃ καὶ νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ, τὸν ἐλυπήθη καὶ ἐσυγκράτησε τὴν ὀργὴν του, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ ἐγνώριζεν, ὅτι ἂν τὸν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ, θ' ἀφήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του πολέμιον καὶ ἐχθρὸν ἄσπονδον καὶ ἀσυμφιλίωτον. Ὅμως οὔτε ἡ ἀνάμνησις τῶν γεγο-

οὔτε ἡ μνήμη τῶν παρελθόντων, οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλόντων, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν εἰς τὴν σαγῆν αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκείνην, ἀλλ' ἐφιλοσόφει, καὶ τῆς χειρὸς ἐκράτει, καὶ τὸν θυμὸν ἐχαλίνου, καὶ ἠρεῖτο κινδυνεύειν καὶ ἐπιβουλεύεσθαι
 5 μᾶλλον, καὶ τῆς πατρίδος αὐτῆς ἐκπεσεῖν καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τὸν ἐχθρὸν τὸν εἰκῆ καὶ μάτην αὐτῷ ἐπιβουλεύοντα, τὸν μετὰ μωρίας εὐεργεσίας φονῶντα, σφάζει καὶ ἀνελεῖν.

Καὶ ἐξ ἐτέρων δὲ πλείονων ἐστὶν ἰδεῖν τὴν φιλόσοφον αὐτοῦ διάνοιαν· διὸ καὶ ἐπαρᾶται αὐτῷ πολλὰ καὶ χαλεπά,
 10 οἷον τὸ ἄπρακτον ἐπαρελθεῖν, τὸ τοὺς ἐχθροὺς κρατῆσαι μετὰ πολλῆς τῆς παρουσίας αὐτοῦ, τὸ ἀνώνημον ἀποθανεῖν, τὸ παρὰ πολεμίων τοῦτο παθεῖν, ὃ πολὺ τοῦ θανεῖν χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ· διὸ καὶ μωρία μηχανήματα ποιεῖ, πρὸς τὸ μετὰ τὴν τελευτὴν μνημονεύεσθαι. Ὅσα τοίνυν ὅσα ἐαυτῷ ἐπαρᾶται
 15 τὸ ἀνήνυτα ποιεῖν, τὸ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἠτιηθῆναι, τὸ ἀποθανεῖν, τὸ μηδὲ κοιῆν τῇ τελευτῇ, τὸ καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐξυλειφθῆναι, τὸ μετὰ ἀτιμίας· οὐκ ἂν τοσαῦτα ἐαυτῷ ἐπαρασάμενος, εἰ μὴ σφόδρα ἐθάρρει τῷ σενειδίῳτι. Εἰ δὲ ἐχθρὸν εἶχεν, οὐδὲν τοῦτο ἐκείνῳ ἔγκλημα· οὐ γὰρ αὐτὸς παρεῖχε
 20 λαβάς. Ποίαν γὰρ λαβὴν ἔδωκε τῷ παιδί; ποίαν τῷ Σαούλ; Οὐχὶ τὸν μὲν ἄξια τιμωρίας πράξαντα, πρὸς καιρὸν σωφρονίσας, ἐπαρήγαγε καὶ ἀνεκλήσατο, τὸν δὲ φονῶντα κατ' αὐτοῦ, πολλάκις εἰς χεῖρας λαβῶν διέσωσε;

Μὴ τοίνυν τοῦτο σκόπει, εἰ ἐχθροὺς εἶχεν, ἀλλ' εἰ αὐτὸς
 25 αὐτοὺς κατεσκεύασεν. Οὔτε γὰρ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐκέλευσε.

33. B' Βασ. 14, 21 ε.

34. A' Βασ. κεφ. 24.

νότων τοῦ παρελθόντος οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλοντικῶν οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν σφαγὴν ἐκείνην, ἀλλ' ἔδειχεν εὐσέβειαν καὶ ἐσυγκρατοῦσε τὰ χέρια του καὶ ἐχαλιναγωγοῦσε τὸν θυμὸν του καὶ ἐπροτιμοῦσε μᾶλλον νὰ κινδυνεύῃ καὶ νὰ ἐπιβουλεύεται καὶ νὰ χάσῃ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, παρά νὰ σφάξῃ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν ἐχθρόν του πού τὸν ἐπεβουλεύθη ἄδικα καὶ ἄσκοπα καὶ ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους εὐεργεσίας.

Καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα δὲ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν τὴν εὐσεβῆ σκέψιν του· διὰ τοῦτο καὶ καταρᾶται διὰ τὸν ἑαυτὸν του πολλὰς καὶ βαρείας κατάρας, ἐπὶ παραδείγματι τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος, τὸ νὰ τὸν νικήσουν οἱ ἐχθροὶ του κατὰ τρόπον συντριπτικόν, τὸ νὰ ἀποθάνῃ ὡς ἄσημος, τὸ νὰ τὸ πάθῃ αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, πρᾶγμα που θεωρεῖται πολὺ πιὸ χειρότερον ἀπὸ τὸν φυσικὸν θάνατον· διὰ τοῦτο καὶ κάμνει ἀμετρήτους σκέψεις, ὥστε νὰ μὴ μνημονεύεται μετὰ τὸν θάνατόν του. Πρόσεχε λοιπὸν πόσας κατάρας κάμνει διὰ τὸν ἑαυτὸν του· τὸ νὰ ὑποφέρῃ ἀσταμάτητα, τὸ νὰ νικηθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, τὸ ν' ἀποθάνῃ, καὶ μάλιστα ὄχι μὲ κοινὸν θάνατον, τὸ νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ, τὸ ν' ἀποθάνῃ ἀτιμασμένος· δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταρασθῇ τόσα πολλὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐὰν δὲν εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν δὲ εἶχεν ἐχθρόν, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ κατηγορίαν δι' ἐκείνον· καθ' ὅσον δὲν τοῦ ἔδιδεν ἀφορμὰς αὐτός. Διότι ποίαν ἀφορμὴν ἔδωσεν εἰς τὸ παιδί του; ποίαν εἰς τὸν Σαούλ; Δὲν ἐσωφρόνισεν πρὸς στιγμὴν καὶ δὲν ἐπανέφερε καὶ ἀπεκατέστησε τὸν υἱὸν του ἂν καὶ εἶχε κάμει πράξεις ἀξίας τιμωρίας³³, ἐνῶ ἐκείνον πού ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ δὲν τοῦ ἔσωσε τὴν Ζωὴν ἂν καὶ πολλὰς φορὰς τὸν συνέλαβεν;³⁴.

Μὴ σκέπτεσαι λοιπὸν αὐτό, ἐὰν εἶχεν ἐχθρούς, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸς ἔγινεν αἰτία νὰ γίνουν ἐχθροὶ του. Καθ' ὅσον

τὸ μὴ ἐχθρούς ἔχειν, τούτου γὰρ οὐκ ἐσμὲν κύριοι, ἀλλὰ τὸ
 μὴ μισεῖν· τούτου γὰρ ἡμεῖς κύριοι, ἐκείνου δὲ οὐ πάντως.
 Τοῦ δὲ μισεῖσθαι εἰκῆ, οὐκ ἐν ἡμῖν ἢ ἐξουσία κεῖται, ἀλλ'
 ἐν τοῖς μισοῦσι. Καὶ γὰρ οἱ πονηροὶ τοὺς ἀγαθοὺς μισεῖν
 5 εἰώθασιν εἰκῆ καὶ μάτην. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Χριστὸν ἐμίσησαν
 εἰκῆ, καθὼς λέγει· «Ἐμίσησάν με δωρεάν». Καὶ οἱ ἀπόστο-
 λοι τοὺς ψευδαποστόλους εἶχον ἐχθρούς, καὶ οἱ προφηταὶ τοὺς
 ψευδοπροφήτας. Οὐ γὰρ τοῦτο δεῖ σκοπεῖν, ὅπως μὴ σχοίη-
 μεν ἐχθρούς, ἀλλ' ὅπως μὴ δικαίως, μηδὲ εὐλόγως· καὶ ὅ-
 10 πως, κἂν μυριάκις μισώμεθα, μὴ μισῶμεν, μηδὲ ἀποσιρφεώ-
 μεθα· ἔχθρα γὰρ τοῦτό ἐστι· τὸ μισεῖν καὶ ἀποσιρφεῖσθαι.
 Ὅταν οὖν μισῶμαι καὶ μὴ μισῶ, ἐκείνός με ἐχθρόν, οὐκ ἐγὼ
 τοῦτον ἔχω. Ὅταν εὐχῶμαι, ὅταν εὐεργετεῖν θούλωμαι, πῶς
 τὸν τοιοῦτον ἐχθρόν ἔχω; Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Εἰ
 15 δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες».

6. Τὰ ἡμέτερα τοίνυν εἰσφέρωμεν, καὶ αὐτῷ τούτῳ ἀρ-
 κοῦντα τὸν ἔπαινον ἔξομεν. Τίνα δὲ ἐσσι τὰ ἡμέτερα; Οἶόν
 τι λέγω· μισεῖ ὁ δεῖνα καὶ ἐκπολεμεῖ; Σὺ φίλει καὶ εὐεργέ-
 τει. Ὑβρίζει καὶ λοιδορεῖται; Σὺ ἐλόγει καὶ ἐπαίνει. Ἄλλ'
 20 οὐ λύει τὴν ἐχθραν οὐδὲ οὕτως; Οὐκοῦν πλείονά σοι δίδωσι
 τὸν μισθόν. Οἱ γὰρ κακοί, ὅσοι ἂν θεραπευόμενοι μὴ κατα-
 λύωσι τὸν πόλεμον, λαμπροτέρας ἡμῖν προξενούσι τὰς ἀμοι-
 βάς, καὶ ἑαυτοὺς ἀσθενεσιτέροισι ποιοῦσιν. Ὁ μὲν γὰρ μι-
 σῶν, καὶ μὴ διαλύων τὴν ἐχθραν, τήκεται, διασφθίρειται, διη-
 25 νεκεῖ σπλῆ πολέμῳ, ὁ δὲ τούτων ἀνώτερος τῶν βελῶν· ἔξω
 τῶν τρικυμιῶν ἔστηκε, καὶ ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου τὰ γέμισια

35. Ἰω. 15, 25.

36. Ρωμ. 12, 18.

οὔτε ὁ Χριστὸς ἔδωκε τέτοια ἐντολήν, τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐχθρούς, διότι δὲν εἴμεθα κύριοι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ μισοῦμεν· διότι αὐτοῦ εἴμεθα ἡμεῖς κύριοι, ἐνῶ ἐκείνου ὅπωςδήποτε ὄχι. Τὸ νὰ μισοῦμεθα ὅμως ἄδικα δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μᾶς μισοῦν. Καθ' ὅσον οἱ κακοὶ συνηθίζουν νὰ μισοῦν τοὺς καλοὺς ἄδικα καὶ χωρὶς λόγον. Πράγματι καὶ τὸν Χριστὸν τὸν ἐμισοῦσαν ἄδικα, καθὼς λέγει· «Μὲ ἐμίσησαν χωρὶς λόγον»⁴⁵. Καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶχον ἐχθρούς τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ οἱ προφήται τοὺς ψευδοπροφήτας. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ σκεπτόμεθα αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν δηλαδὴ ἐχθρούς, ἀλλὰ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐχθρούς δίκαια καὶ εὐλογα· καὶ ἀκόμη, καὶ ἂν ἀκόμη μισοῦμεθα ἀμέτρητα, νὰ μὴ μισοῦμεν, οὔτε ν' ἀποστρεφώμεθα αὐτούς· διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἐχθρα, τὸ νὰ μισῇ κανεὶς καὶ ν' ἀποστρέφεται. Ὅταν λοιπὸν μισῶμαι καὶ δὲν μισῶ, ἐκεῖνος μὲ ἔχει ἐχθρὸν καὶ ὄχι ἐγὼ ἐκεῖνον. Ὅταν προσεύχωμαι διὰ κάποιον, ὅταν θέλω νὰ τὸν εὐεργετῶ, πῶς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον τὸν ἔχω ἐχθρὸν; Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Ἐάν εἶναι δυνατόν, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσᾶς, νὰ ἔχετε εἰρήνην μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁴⁶.

6. Ἄς προσφέρωμεν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀκριβῶς μὲ αὐτὸ θὰ ἔχωμεν ἐπαρκῆ τὸν ἐπαινον. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς; Ἐπὶ παραδείγματι κάτι ὡσὰν αὐτὸ ποὺ λέγω. Σὲ μισεῖ ὁ τάδε καὶ σέ πολεμεῖ; Σὺ νὰ τὸν ἀγαπᾶς καὶ νὰ τὸν εὐεργετῆς. Σὲ ὑβρίζει καὶ σέ κακολογεῖ; Σὺ νὰ τὸν εὐλογῆς καὶ νὰ τὸν ἐπαινῆς. Ἀλλὰ δὲν σταματᾶ τὴν ἐχθραν οὔτε καὶ ἔτσι; Λοιπὸν σοῦ δίδει περισσότερον μισθόν. Διότι οἱ κακοί, ὅσον δὲν σταματοῦν τὸν πόλεμον ἐνῶ εὐεργετοῦνται ἀπὸ ἡμᾶς, κάμνουν τὰς ἀμοιβὰς μας λαμπροτέρας καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀσθενεστερούς. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν ποὺ μισεῖ καὶ δὲν σταματᾶ τὴν ἐχθραν, λειώνει, φθείρεται, ζῆ μὲ διαρκῆ πόλεμον, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εὐρίσκεται πιὸ ἐπάνω ἀπὸ τὰ βέλη αὐτά, στέκεται ἔξω ἀπὸ τὰς τρικυμίας καὶ

ὠφελεί, ἐν τῷ σπουδάσειν ἐκείνῳ καταλλάττεσθαι, καὶ μὴ πο-
λεμεῖν, ἑαυτὸν ἀπαλλάττων πολέμου καὶ μάχης.

Φεύγωμεν τοίνυν πολεμεῖν ἐτέροις, καὶ τὴν ρίζαν τούτων
ἀνέλωμεν, κενοδοξίαν, φιλαργυρίαν. Ἡ γὰρ διὰ χρήματά
5 τις ἐχθρός ἐστίν, ἢ διὰ δόξαν κενήν. Ἐὰν δὲ τούτων ὦμεν
ἀνώτεροι, καὶ τοῦ ἀλίσκεσθαι ἔχθρα ἐσόμεθα ἀνώτεροι. Κὰν
ἰβήσῃ τοίνυν, φέρε γενναίως· ἑαυτὸν γὰρ, οὐ σὲ ὕβρισε. Κὰν
πλήξῃ, μὴ ἀκπεινείης τὴν δεξιάν· αὐτὸς γὰρ ἐστίν ὁ πλητιό-
μενος, σὲ μὲν τῇ χειρὶ, ἑαυτὸν δὲ τῷ θυμῷ παίων, καὶ πονη-
10 ρὰν παρὰ πάντων λαμβάνων δόξαν. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι ταῦτα
δύσκολα εἶναι, ἐνόησον, ὅτι εἰ μαινόμενός σοῦ τις τὸ ἱμάτιον
περιέροηξε, τίνα ἂν ἔφησ πάσχειν κακῶς, σὲ τὸν παθόντα,
ἢ ἐκείνον τὸν ποιήσαντα; Εὐδὴλον ὅτι ἐκείνον. Εἶτα, ἔνθα
μὲν τὸ ἱμάτιον διαρρήγνυται, ὁ ποιήσας τοῦ παθόντος χαλε-
15 πώτερα πέπονθεν, ἔνθα δὲ ἡ καρδία διαρρήγνυται, ὁ γὰρ θυ-
μὸς τοῦτο ποιῶν, οὐκ ἐκείνον ἠγήσῃ μείζονα πεπονθέναι δεινῶ-
σαῦ, τοῦ μηδ' ὀτιοῦν ὑπομείναντος; Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἶπης,
ὅτι τὸ ἱμάτιον τὸ σόν, ἀλλ' ὅτι πρότερον τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν
διέροηξεν. Ὡσαυτὰ γὰρ ἱκτερος οὐκ ἂν γένοιτο, μὴ τῆς χο-
20 λῆς διασπαρείσης, καὶ τοὺς οἰκείους ἕρους ὑπερβάσης, οὕτως
οὐκ ἂν θυμὸς ἄμειρος γένοιτο, μὴ τῆς καρδίας διασπαρείσης.
Ὡσαυτὰ οὖν, ἂν ἴδῃς μινὰ ἱκτέρω κατεχόμενον, κὰν μυρία
ἐργάσῃται δεινά, οὐκ ἂν ἔλοιω πρὸς σεαυτὸν ἐπισπάσασθαι
τὸ νόσημα, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ.

25 Μὴ ζηλοῦ, μηδὲ μιμοῦ τὴν κακίαν, ἀλλ' ἐλέει κἀκείνον
τὸν οὐ χαλινοῦντα τὸ ἐν αὐτῷ θηρίον, ἀλλὰ πρότερον ἑαυτὸν

ὠφελεί τὸν ἑαυτὸν πρὶν ἀπὸ ἐκείνον τὰ μέγιστα, μὲ τὸ νὰ φροντίζη νὰ συμφιλιωθῇ μὲ ἐκείνον, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ τὸν πολεμῇ ἀπαλλάσσει τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν νὰ πολεμοῦμεν ἄλλους καὶ ἄς καταστρέφωμεν τὴν ρίζαν αὐτῶν, τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν φιλοργυρίαν. Διότι ἢ διὰ χρήματα εἶναι κανεὶς ἐχθρὸς ἢ διὰ δόξαν ματαίαν. Ἐὰν ὅμως εἴμεθα ἀνώτεροι αὐτῶν, θὰ γίνωμεν ἀνώτεροι καὶ τοῦ νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ τὴν ἐχθραν. Καὶ ἂν λοιπὸν ἀκόμη σὲ ὑβρίση, ὑπόφερε το γενναῖα· διότι τὸν ἑαυτὸν του ὑβρίσεν, ὄχι ἐσένα. Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ κτυπήσῃ, μὴ ἀνταποδώσῃς τὸ κτύπημα, καθ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού δέχεται τὸ κτύπημα, κτυπῶν ἐσένα μὲν μὲ τὸ χέρι, τὸν ἑαυτὸν του δὲ μὲ τὸν θυμόν, καὶ ἀποκτᾷ πάρα πολὺ κακὴν φήμην. Ἐὰν δὲ νομίζῃς ὅτι αὐτὰ εἶναι δύσκολα, σκέψου, ὅτι ἐὰν κάποιος μανιακὸς ἐξέσχίζε τὸ ἔνδυμά σου, ποῖος θὰ ἔλεγες ὅτι κακοπάσχει, σὺ πού ἔπαθες αὐτό, ἢ ἐκεῖνος πού ἔκομεν αὐτό; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἐκεῖνος. Ἐπειτα, εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν πού σχίζεται τὸ ἔνδυμα ὁ δρᾶστης ἔπαθε χειρότερα ἀπὸ τὸν παθόντα, εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ πού ξεσχίζεται ἡ καρδιά, διότι ὁ θυμὸς αὐτὸ προξενεῖ, δὲν νομίζεις ὅτι ἐκεῖνος παθαίνει μεγαλύτερα κακὰ ἀπὸ σένα, πού δὲν ἔπαθες τίποτε παρόμοιον; Μὴ, βέβαια, μοῦ εἰπῆς αὐτό, ὅτι ἐξέσχισε τὸ ἔνδυμά σου, ἀλλ' ὅτι πρῶτα ἐξέσχισε τὴν καρδίαν του. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἴκτερος ἐὰν δὲν σπάσῃ ἢ χολῇ καὶ διαπεράσῃ τὰ ὄριά της, ἔτσι δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ θυμὸς ὑπερβολικὸς, ἐὰν δὲν σχισθῇ ἡ καρδιά. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἂν ἰδῆς κάποιον νὰ πάσχη ἀπὸ ἴκτερον, καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ προξενήσῃ ἀμέτρητα κακὰ, δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσες νὰ ἔλθῃ εἰς ἐσένα τὸ νόσημα, ἔτσι καὶ μὲ τὸν θυμόν.

Μὴ Ζηλεύῃς, οὔτε νὰ μιμῆσαι τὴν κακίαν, ἀλλὰ νὰ λυπῆσαι ἐκείνον πού δὲν χαλιναγωγεῖ τὸ θηρίον πού ὑπάρχει

λυμαινόμενον καὶ διασθείροντα. Ὅτι γὰρ ἑαυτοὺς οἱ τοιοῦτοι
 λυμαίνονται, ἀκούειν ἐστὶ πολλῶν τῶν τὰς τοιαύτας διαλυόν-
 των μάχας, τοῦτο παραινούντων αὐτοῖς· σαντοῦ φεῖσαι σαν-
 τὸν ἀδιζεῖς. Τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία· τὸν ἰκτιοντα αὐτὴν λυ-
 5 μαίνεται μόνον, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσα. Μὴ τοίνυν
 βουλόμενοι ἀμύνεσθαι ἐτέρους, αὐτοὶ τοῦ λιμέρος ἐκπέσωμεν.
 Οὐδὲ γὰρ εἴ τις μέλλων ναυαγεῖν, καὶ ὑποβούχιος γίνεσθαι,
 ὑβρισθεε ἐπὶ τῆς γῆς καθήμενον, ἤλγησας ἄν, οὐδὲ ἐξεληθὼν
 τῆς γῆς ἐκοιτώνησας αὐτῷ τοῦ ναυαγίεω. Τοῦτο τοίνυν ἀνα-
 10 λογίζου, ὅτι ὁ μὲν ὑβριζῶν σε καὶ παροινῶν, ὥσπερ ἰλίγγω
 τινί, ἢ καιαιγίδι καταποτιζόμενος, ὑποβούχιος γίνεται, τῷ
 τοῦ θυμοῦ ναυαγίῳ περιπεσόν· σὲ δὲ ὁ φέρων γενναίως, ἐν
 λιμένι καὶ παρ' αἰγιαλῶν τρυφᾷς. Ἐὰν δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν
 ἐξενεχθῆς αὐτῷ ζῆλον οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλὰ σαντὸν κατεπόν-
 15 τιας.

Ἀνάσιθητι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου, ἐνώθητι ἐν τοῖς πέτρα-
 σι τῶν ἐχθρῶν σου». Τοῦτο οὕτως εἶπε, δεικνύς ὅτι ἐστὶ καὶ
 οὐκ ἐν ὀργῇ ἀνασιῆται· ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἀνάστα, Κύριε, σῶ-
 σόν με, ὁ Θεός μου». Ἀκούων δὲ τό, «Ἀνάστα», μηδὲν σω-
 20 ματικὸν ὑποπιεῖσθαι. Ὡσπερ γὰρ τὸ καθῆσθαι ἐπὶ Θεοῦ οὐ
 σωματικῶς εἴρηται, οὕτως οὐδὲ τοῦτο. «Σὺ», γὰρ, φησί, «κα-
 θήμενος εἰς τὸν αἰῶνα». Τί οὖν ἐστίν, ὁ διὰ τῆς καθέδρας
 αἰνίττειται; Τὸ ἐδραῖον, τὸ πεπηγός, τὸ βέβαιον τῆς φύσεως,
 τὸ μόνιμον ὅπερ οὖν καὶ διὰ τῆς ἀντιδιαστολῆς ἐδήλωσεν.
 25 Εἰπὼν γάρ, «Σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα, ἐλήγαγεν, «Υ-

μέσα του καὶ πρῶτα καταστρέφει καὶ φθείρει τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καταστρέφουν τοὺς ἑαυτούς των, εἶναι δυνατόν ν' ἀκούσης πολλούς, πού σταματοῦν τὰς παρομοίας μάχας, νὰ συμβουλευοῦν εἰς αὐτούς αὐτό Λυπήσου τὸν ἑαυτὸν σου· τὸν ἑαυτὸν σου βλάπτεις. Διότι τέτοια εἶναι ἢ κακία· καταστρέφει μόνον ἐκεῖνον πού τὴν γεννᾷ, κάμνουσα τὰ πάντα ἄνω κάτω. Μὴ λοιπὸν, θέλοντες νὰ βοηθήσωμεν ἄλλους, εὐρεθῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι. Οὔτε βέβαια ἐὰν κάποιος, πού πρόκειται νὰ ναυαγήσῃ καὶ νὰ καταποντισθῇ μέσα εἰς τὴν θάλασσαν, σὲ ἐκατηγοροῦσε πού κάθεται εἰς τὴν ξηρὰν θὰ ἐλυπόσοιν, καὶ οὔτε θ' ἄφηνες τὴν ξηρὰν διὰ νὰ λάβῃς μέρος μαζί μὲ αὐτὸν εἰς τὸ ναυάγιον. Αὐτὸ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι, ὅτι ἐκεῖνος μὲν πού σὲ ὑβρίζει καὶ δείχνει ἄσχημη συμπεριφορὰν ἀπέναντί σου, πνίγεται καὶ καταποντίζεται ὡσὰν ἀπὸ κάποιον ἴλιγγον ἢ καταιγίδα, ἀφοῦ περιέπεσεν εἰς τὸ ναυάγιον τοῦ θυμοῦ, σὺ ὅμως, πού τὰ ὑποφέρεις ὅλα αὐτὰ γενναῖα, ἀπολαμβάνεις τὴν ζωὴν σου μέσα εἰς λιμένα καὶ δίπλα εἰς τὸν αἰγιαλόν. Ἐὰν κυριευθῆς ἀπὸ τὸν ἴδιον μὲ αὐτὸν ζῆλον, δὲν κατεπόντισες ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου.

«Σήκω, Κύριε, γεμᾶτος ὀργὴν ἐναντίον των καὶ δεῖξε τὴν δύναμίν σου ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν ἐχθρῶν σου». Αὐτὸ τὸ εἶπεν ἔτσι διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ σηκωθῇ καὶ χωρὶς νὰ εἶναι ὠργισμένος, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Σήκω, Κύριε, σῶσε με, ὁ Θεός μου»³⁷. Ἀκούων δὲ τὸ «Σήκω», μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγεται διὰ τὸν Θεὸν ὅτι κάθεται, δὲν λέγεται μὲ τὴν ἔννοιαν τὴν σωματικὴν, ἔτσι οὔτε αὐτό. Καθ' ὅσον λέγει· «Σὺ κάθεται εἰς τὸν αἰῶνα». Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού ὑπαινίσσεται διὰ τῆς καθιστικῆς στάσεως; Τὸ ἀπαρασάλευτον, τὸ σταθερόν, τὸ ἀμετάβλητον τῆς φύσεως, τὸ μόνιμον, πρᾶγμα βέβαια πού ἐδήλωσε καὶ μὲ τὴν διάκρισιν πού ἔκαμε. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Σὺ πού μένεις ἀπαρασά-

μεῖς δὲ ἀπολλύμενοι εἰς τὸν αἰῶνα». Ὡστερ οὖν τὸ καθῆ-
 οῦθαι οὐ σοματικόν, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀνασιτῆραι ἀλλ' ἐκεῖ μὲν
 τὸ ἐδοῦσθαι, ἐνιαυθα δὲ τὸ τιμωρητικόν, τὸ ἀναλωτικόν. Ἔ-
 σσι δὲ ὕπου δηλοῖ τὸ καθῆσθαι καὶ τὸ δικαστικόν, ὡς ὅταν
 5 λέγῃ: «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην» καὶ
 ὁ Ἀνατὴλ' «Θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ τὸ κριτήριον ἐκάθισεν». Ἔ-
 σσι καὶ τὸ βασιλικόν· ὡς ὅταν λέγῃ: «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός,
 εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ράβδος ἐνδύτης ἢ ράβδος τῆς
 βασιλείας σου». Ὅθεν καὶ τό, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου», τὸ
 10 ἰσότημον ἐνδείκνυται.

Τί δὲ ἐστὶ τό, «Ἐν ὀργῇ σου»; Καὶ τοῦτο πάλιν θεοπρο-
 πῶς ἐκκλησιέον. Ὁργὴ γὰρ τοῦ Θεοῦ οὐ πάθος, ἀλλὰ τιμω-
 ρία καὶ κόλασις. «Υἰψώθητι ἐν τοῖς πέρασιν τῶν ἐχθρῶν σου».
 Ἄλλος γησίον, «Ἐν θυμῷ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου». Ἐτερος,
 15 «Ἐν χόλῳ τῶν θλιβόντων με». Ἐτερος, «Ἐν ἀνυπερθεσίαις
 ἐνδεσμούσων». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, τὸ «Ἐν τοῖς πέρασιν», «Βε-
 βαρώθ» γησίον. Ὅρα πάλιν πῶς ἐνιαυθα οὐχ ἑαντῷ ἀμύνει,
 ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ταῦτα λέγει. Οὐ γὰρ ἀπλῶς
 εἶπε, κόλασον τοὺς ἐχθρούς μου, ἢ τοὺς ἐχθρούς σου, ἀλλ'
 20 «Υἰψώθητι». Καὶ πῶς ὑποῦται ὁ ἱψηλός, καὶ ἀεὶ ὢν ἱψη-
 στος; Τὸ γὰρ ὕψος αὐτοῦ τῆς φύσεως οὔτε ἐλαττοῦται, οὔτε
 προσλαμβάνει τι τέλειος γὰρ ἐστὶ καὶ ἀνεκδέχης, καὶ ἀεὶ
 ὡσαύτως ἔχων. Πῶς οὖν, καὶ τίτι τροπῶν ὑποῦται; Ὑψοῦ-
 ται ἐν ταῖς διανοαῖσι τῶν πολλῶν. Οἷον ἐμακροθύμησε πολ-
 25 λάκις· οἱ δὲ ἐχθροὶ οὐ μακροθυμίας ἐνόμισαν εἶναι, ἀλλὰ τα-

38. Ψαλ. 9, 5.

39. Πρβλ. Δαν. 7, 9.

40. Ψαλμ. 44, 7.

41. Ψαλμ. 109, 1

λευτος εἰς τὸν αἰῶνα», ἐπρόσθεσεν, «Σεῖς ὅμως θὰ ὀδηγηθῆτε εἰς τὴν αἰώνιον ἀπώλειαν». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὅταν λέγῃ ὅτι κάθεται δὲν ἔχει σωματικὴν ἔνοιαν, ἔτσι οὔτε ὅταν λέγῃ ὅτι σηκώνεται, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὸ λέγει διὰ νὰ δεῖξη τὸ ἀπαρασάλευτον, ἐδῶ δὲ τὸ τιμωρητικὸν καὶ τὸ καταστρεπτικὸν. Πολλὰς φορές δὲ τὸ λεγόμενον ὅτι κάθεται φανερῶνει καὶ τὸ δικαστικόν, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς θρόνον δικαστικόν σὺ πού κρίνεις μὲ δικαιοσύνην»³⁸ καὶ ὁ Δανιήλ: «Θρόνοι ἐτοποθετήθησαν καὶ ἐκάθισεν ὁ κριτὴς τοῦ κόσμου»³⁹. Σημαίνει καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ὁ θρόνος σου, Θεέ μου, θὰ παραμείνῃ αἰωνίως, καὶ ἡ βασιλικὴ ράβδος σου θὰ εἶναι ράβδος εὐθύτητος καὶ δικαιοσύνης»⁴⁰. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ «Κάθισε εἰς τὰ δεξιὰ μου»⁴¹, φανερῶνει τὴν ἰσοτιμίαν.

Τί σημαίνει δὲ τὸ «Ἐν ὀργῇ σου»; Καὶ αὐτὸ πάλιν πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβωμεν μὲ θεοπρεπῆ ἔνοιαν. Διότι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι πάθος; ἀλλὰ τιμωρία καὶ κόλασις. «Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς δυνάμεώς σου ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν ἐχθρῶν σου». Ἄλλος λέγει: «Γεμᾶτος ἀπὸ θυμὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου». Ἄλλος, «Μὲ μῖσος ἐναντίον ἐκείνων πού μὲ θλίβουν». Ἄλλος, «χωρὶς ἀναβολὴν ἐναντίον ἐκείνων πού μὲ ἔχουν περικυκλωμένον». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τὸ «ἐν τοῖς πέρασι» τὸ λέγει «Βεβαρώθ». Πρόσεχε πάλιν πῶς ἐδῶ δὲν ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, τιμώρησε τοὺς ἐχθρούς μου, ἢ τοὺς ἐχθρούς σου, ἀλλ' «ὑψώθητι». Καὶ πῶς ὑψοῦται ὁ ὑψηλός, ἐκεῖνος πού εἶναι πάντοτε ὑψιστος; Καθ' ὅσον τὸ ὕψος τῆς φύσεως αὐτοῦ οὔτε ἐλαττώνεται οὔτε αὐξάνεται κατὰ τί' διότι εἶναι τέλειος καὶ αὐτάρκης καὶ πάντοτε παραμένει ὁ ἴδιος. Πῶς λοιπὸν καὶ μὲ ποῖον τρόπον ὑψοῦται; Ὑψοῦται εἰς τὴν σκέψιν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ παραδείγματι ἔδειξε πολλὰς φορές μακροθυμίαν, οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἐνόμισαν

πεινώσεως τοῦτο καὶ ἀσθενείας. Ὡστε καὶ ταπεινοῦται, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ πράγματι, ἀλλ' ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκείνων.

7. Καθάπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀμυδρὸς φαίνεται τοῖς ἀσθε-
 ροῦσι τὰς ὄψεις, οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς ἀσθενῆς καὶ ταπεινὸς
 5 ἐν ταῖς διανοαῖς ἐκείνων. Ἄλλ' ὅσπερ ὁ ἥλιος οὕτω νομί-
 ζεται, οὐκ ἔστι δὲ ἀμυδρὸς, ἀλλὰ τῆς ἀσθενείας ἐκείνων τὸ
 πάθος, οὕτω καὶ ὁ Θεός, καὶ τοῦτο ὑποπιεῖται, οὐκ ἔστιν
 ἀσθενῆς, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀνοίας τὸ σύμπτωμα. Τί οὖν φη-
 σιν ὁ δίκαιος; Ὑψώθητι καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἐπέξελ-
 10 θε καὶ δεῖξόν σου τὴν ἰσχύν, ἵνα οἱ νομίζοντες εἶναί σε τα-
 πεινόν, ἀγ' ὧν πάσχουσιν, ἴδωσί σου τὴν δόξαν. Εἶδες αὐτοῦ
 τὸν σκοπόν, οὐ τὸ ἑαυτοῦ ζητοῦντος, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. Τὸ δέ,
 «Ἐν τοῖς πέποιθι», οἱ μὲν φασιν, «Ἐν ταῖς κεφαλαῖς», οἱ δέ,
 «Μηδεὶς διαυγέοι τῶν ἐχθρῶν». Μεγάλη δὲ ἀρετὴ τοῦ δι-
 15 καίου, ὅταν τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς ἔχη τῷ Θεῷ καὶ τοὺς φί-
 λους ὅσπερ κακία μεγάλη, ὅταν τοὺς τοῦ Θεοῦ φίλους ἐ-
 χθροὺς ἔχη, καὶ τοὺς ἐχθροὺς φίλους. Ὡσπερ οὖν ὁ Θεὸς
 ἐχθροὺς ἔχειν λέγεται, οὐ μισῶν, οὐδὲ ἀποστρεφόμενος αὐ-
 τοὺς, ἀλλὰ τὰς πράξεις αὐτῶν τὰς πονηρὰς ὀδελυτιόμενος,
 20 οὕτω καὶ ὁ δίκαιος ἐχθροὺς ἔχει, οὐκ ἀμυνόμενος αὐτούς,
 ἀλλὰ τὴν πονηρίαν ἀποστρεφόμενος.

«Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ
 ἐνετείλω». Ἄλλος φησί, «Ἐν κρίματι». «Καὶ συναγωγὴ λα-
 ῶν κυκλώσει σε». Ἄλλος φησί, «Κυκλωσάτω σε». «Καὶ ὑπὲρ
 25 ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον, Κύριε». Ἄλλος φησί, «Καὶ ἐ-

ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι μακροθυμία, ἀλλὰ δεῖγμα ταπεινώσεως καὶ ἀδυναμίας. Ὡστε καὶ ταπεινώνεται, ὄχι ὁμως εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' εἰς τὴν σκέψιν ἐκείνων.

7. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ ἥλιος φαίνεται σκοτεινὸς εἰς ἐκείνους ποῦ ἔχουν ἀσθενεῖς ὀφθαλμοὺς, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς φαίνεται εἰς τὴν σκέψιν ἐκείνων ἀδύναμος καὶ ταπεινός. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος ἔτσι νομίζεται, δὲν εἶναι ὁμως σκοτεινός, ἀλλ' αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, καὶ ἂν ἀκόμη σχηματίζεται αὐτὴ ἡ ὑποψία, δὲν εἶναι ἀδύναμος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀδυναμία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μωρίας των. Τί λέγει λοιπὸν ὁ δίκαιος; Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς δυνάμεώς σου εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας, ἐξελθε καὶ δεῖξε τὴν δυνάμιν σου, ὥστε αὐτοὶ ποῦ σὲ νομίζουν ταπεινόν, νὰ γνωρίσουν τὴν δόξαν σου ἀπὸ αὐτὰ ποῦ θὰ πάθουν. Εἶδες τὸν σκοπὸν του, ποῦ δὲν ζητεῖ αὐτὸ δι' αὐτόν, ἀλλ' διὰ νὰ φανῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ; Τὸ δέ, «Ἐν τοῖς πέρασιν» ἄλλοι μὲν τὸ ἐρμηνεύουν «Εἰς τὰς κεφαλὰς των», ἄλλοι δέ «Διὰ νὰ μὴ διαφύγη κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς». Εἶναι μεγάλη ἀρετὴ τοῦ δικαίου, ὅταν ἔχη τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς μὲ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἰδίους φίλους, ὅπως ἀκριβῶς μεγάλη κακία, ὅταν ἔχη ἐχθροὺς τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ φίλου. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Θεὸς λέγεται ὅτι ἔχει ἐχθροὺς, χωρὶς νὰ τοὺς μισῇ καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἀποστρέφεται, ἀλλὰ σιχαίνεται τὰς κακὰς πράξεις των, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος ἔχει ἐχθροὺς, ὁμως δὲν τοὺς πολεμεῖ, ἀλλ' ἀποστρέφεται τὴν κακίαν των.

«Καὶ σὴκω, Κύριε ὁ Θεὸς μου, πρὸς ὑπεράσπισίν μου, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολήν ποῦ ἔδωσες». Ἄλλος λέγει, «σύμφωνα μὲ τὴν δικαίαν κρίσιν σου». «Καὶ τότε ἀμέσως πλῆθος λαῶν θὰ σὲ περικυκλώσῃ». Ἄλλος λέγει «Ἄς σὲ περικυκλώσῃ». «Καὶ χάριν αὐτῆς τῆς συνάξεως, Κύριε, ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν οὐράνιον δικαστικὸν θρόνον σου». Ἄλλος λέγει, «Καὶ ἀνέβα ἐπάνω ἀπὸ αὐτὴν τὴν σύναξιν

πάνω αὐτῆς εἰς τὸ ὕψος ὑπόστρεψον». Ἄλλος, «Καὶ ἐπὶ ταύτης εἰς ἴψος ἐπίστρεψον». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τό, «Υπὲρ ταύτης», φησὶν, «Ὁυαλέα». Τί ἐστίν, «Ἐν προστάγματι ᾧ ἐρειείλω»; Ὡστε βοηθεῖν τοὺς ἀδικουμένους, καὶ μὴ περιοῦν φησὶ, τοὺς ἐπιβουλενομένους. Ὁπερ οὖν ἡμῖν ἐνομοθέτησας, τοῦτο καὶ αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων ἡμῖν ἀπόδος. Τινὲς δὲ καὶ ἕτερόν φασιν, ὅτι ἐπιγγεῖλατο ἐχθραίνειν τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε» Μηδὲν ἀνθρώπινον μηδὲ ἐνταῦθα ὑπόπτερε. Καὶ γὰρ αἱ λέξεις τοιαῦται, ἀλλὰ τὰ νοήματα θεολογικῆ. Τί οὖν ἐστὶ τό, «Κυκλώσει σε»; Ἀντὶ τοῦ ἄσεταιί σοι, ὑμνήσει σε, εὐφημίαν οἴσει σοι πολλήν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ χορῶν τοῦτο ἐποίουν, κύκλω περιστάμενοι ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὕτω τὰς εὐχαριστίας ἀρέφερον, ἀπὸ τοῦ οχήμιτος τῆς σιάσεως αὐτῶν τὴν εὐφημίαν ἠγίζατο. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν ἐπέξελθε, βοήθησον. Τοῦτο γὰρ σε καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ὑψηλὸν ποιήσει, καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ σου πολλὰς οἴσει τὰς εὐφημίας. Ὅρα πῶς οὐ τὸ αὐτοῦ ζητεῖ, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. Πανταχοῦ γὰρ βούλεται καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ παρὰ τοῖς οἰκείοις αὐτὸν δυσάζεσθαι.

«Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». «Υπὲρ ταύτης» τίνος; Τῆς συναγωγῆς, φησὶν τοιτέστι, διὰ ταύτην «Εἰς ὕψος ἐπίστρεψον» ὕψωσον ἡμᾶς, ἀνάγαγε ἡμᾶς, ὑψηλὰ ποιήσον πράγματα, λαμπροτέραν αὐτὴν καὶ περιφανῆ ποιήσον, ἐπὶ τὴν προτέραν αὐτὴν εὐπραγίαν ἐπανάγαγε. Ὅρα δὲ πανταχοῦ ταῖς ἰκετηρίαις ἀναιγνόντια καὶ διδασκαλίαν. Καὶ γὰρ

εἰς τὸ ὑψηλὸν δικαστικὸν θῆμα σου». Ἄλλος, «Καὶ χάριν αὐτῆς ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τὸ «Ὑπὲρ ταύτης» τὸ λέγει «Οὐα-
 λεά». Τί σημαίνει, «Ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω»; Ὅτι
 πρέπει νὰ βοηθοῦμεν τοὺς ἀδικουμένους καὶ νὰ μὴ περι-
 φρονοῦμεν ἐκείνους πού ἐπιβουλεύονται. Ἐκεῖνο λοιπὸν
 πού ἐνομοθέτησες δι' ἡμᾶς, αὐτὸ καὶ σὺ ὁ ἴδιος κάμε εἰς
 ἡμᾶς ἐμπράκτως. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι σημαίνει καὶ κάτι
 ἄλλο, ὅτι ἔδωσεν ἐντολήν νὰ θεωροῦμεν ἐχθρούς τοὺς
 ἐχθρούς του. «Καὶ πλῆθος λαῶν θὰ σέ περιστοιχίσῃ».
 Τίποτε τὸ ἀνθρώπινον μὴ σκεφθῆς καὶ ἐδῶ. Διότι καὶ ἂν
 ἀκόμη αἱ λέξεις εἶναι τέτοιαι ὅμως τὰ νοήματα εἶναι θεο-
 πρεπῆ. Τί σημαίνει λοιπὸν τό, «Κυκλώσει σε»; Λέγεται
 ἀντὶ τοῦ, θὰ σέ δοξολογήσῃ, θὰ σέ ὑμνήσῃ, θὰ σοῦ προσ-
 φέροι μεγάλας εὐφημίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ ἔκαμνον αὐ-
 τὸ μὲ χορούς, σχηματίζοντες κύκλον μέσα εἰς τὸν ναὸν
 καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἔτσι ἀνέπεμπον τὰς εὐχαρι-
 στίας εἰς τὸν Θεόν, ὑψηλὴν τὴν δοξολογίαν ἀπὸ τὸ σχῆ-
 μα τῆς στάσεως πού ἐλάμβανον εἰς τὸν ναόν. Αὐτὸ δὲ
 πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Ἔξελθε καὶ σπεῦσε εἰς βοή-
 θειάν μου. Διότι αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς σου θὰ σέ
 κἀνῃ ὑψηλὸν καὶ ἀπὸ τὸν λαὸν σου θὰ δεχθῆς πολλὰς
 εὐφημίας. Πρόσεχε πῶς δὲν ζητεῖ τὸ ἰδικόν του, ἀλλὰ
 τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι παντοῦ θέλει νὰ δοξάζεται καὶ
 ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του.

«Καὶ χάριν αὐτῆς τῆς συνάξεως ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς
 τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου». «Χάριν αὐτῆς» ποί-
 ας; τῆς συναγωγῆς, λέγει δηλαδὴ χάριν αὐτῆς. «Ἀνέβα
 καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου» ὑψώσε
 μας, ὀδήγησέ μας ὑψηλά, κάμε ὑψηλά πράγματα, κάμε αὐ-
 τὴν τὴν συναγωγὴν λαμπροτέραν καὶ πιὸ ἐνδοξον, ὀδήγη-
 σέ την καὶ πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην εὐημερίαν της.
 Πρόσεχε δὲ παντοῦ πού ἀναμινγνύει μὲ τὰς προσευχὰς καὶ
 τὴν διδασκαλίαν. Καθ' ὅσον ἀφοῦ προηγουμένως εἶπεν,

πρὸ τούτου εἰπὼν, «Οἰκτιρήσόν με, καὶ εἰσάκουσόν μου», τρέπει τὸν λόγον εἰς συμβουλήν, οὕτω λέγων· «Υἱοὶ ἀνθρώπων ἕως ποῦτε βαρυνκάριοι;». Καὶ ἐνιαῦθα εἰπὼν, «Εἰς ἕψος ἐπίστροφον, Κύριε, ἐπάγει Κύριος κρινεῖ λαούς». Ἄλλος δέ φησι, «Κύριος δικάσει». Διδάσκει τοὺς ρομίζοντας ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἅπαντα φέρεσθαι, ὅτι πρόνοιά τις ἐφέσθηκε τοῖς πράγμασιν, ἀπαιτοῦσα εὐθύνας τῶν γινομένων. Κρίσιν δὲ ἐνιαῦθα τὴν τε μέλλουσαν λέγει, τὴν τε παροῦσαν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ καθόλου καὶ ἡ σαφῆς ἐκείνη, ἐκ μέρους δὲ καὶ ἐνιαῦθα ἀπαιτεῖ δίκας, τοὺς τε ραθυμοτέρους διεγείρων, καὶ τοὺς ἀπισιοτέρους ἐφελκόμενος εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς περὶ τοῦ παντός προνοίας.

«Κριῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Ἄλλος, «Κατὰ τὸ δίκαιόν μου». Καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί. Συριελεοθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν». Ἄλλος φησὶν, «Ἀπαρτιοθήτω κάκωσις κατὰ τῶν ἀσεβῶν». «Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Ἄλλος, «Καὶ ἐδοῦσες δίκαιον». Πῶς ὁ λέγων ἀλλαχοῦ, «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου», ἐνιαῦθά φησι, «Κριῖνόν με κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου»; Ὅτι ἕτερον τοῦτο, καὶ ἕτερον ἐκεῖνο. Ἐκεῖ μὲν γὰρ λέγουν, «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου», μὴ κριθῆς σὺ πρὸς ἐμέ, δηλοῖ, μὴδὲ πρὸς ἀντιπαράθεσιν τῶν εὐεργεσιῶν τῶν παρὰ σοῦ τὸν ἐμὸν βίον ἐξειτάσης. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ὅτι οὐ δικαιοθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν», τοιτέστι, πρὸς σὲ κρινόμενος. Ἐνιαῦθα δὲ οὐ τοῦτό φησιν· οὐ γὰρ πρὸς αὐτὸν κρινέσθαι βούλεται, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτόν. Διὸ καὶ, «Κατὰ τὴν

42. Ψαλμ. 4, 2.

43. Ψαλμ. 4, 3.

«Εύσπλαγχνίσου με καὶ κάμε δεκτὴν τὴν προσευχὴν μου⁴², στρέφει τὸν λόγον εἰς συμβουλήν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων μέχρι πότε θὰ εἰσθε σκληρόκαρδοι;»⁴³. Καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἀνέβα πάλιν, Κύριε, εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου», προσθέτει· «Ὁ Κύριος θὰ κρίνη τοὺς λαούς». Ἄλλος δὲ λέγει, «Ὁ Κύριος θὰ δικάσῃ». Διδάσκει αὐτοὺς πού νομίζουν ὅτι ὅλα συμβαίνουν ἀπλῶ εἰς τὴν τύχην, ὅτι ὑπάρχει κάποια πρόνοια εἰς τὰ πράγματα, πού ἀπαιτεῖ εὐθύνας διὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν. Κρίσιν δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ καὶ τὴν μέλλουσαν καὶ τὴν παροῦσαν. Ἐκεῖ μὲν θὰ εἶναι ἡ κρίσις καθολικὴ καὶ σαφής, μερικὴν ὅμως κρίσιν ἀπαιτεῖ καὶ ἐδῶ, καὶ διεγείρων τοὺς ραθυμοτέρους καὶ ὀδηγῶν τοὺς πιὸ ἀπίστους εἰς τὴν σκέψιν περὶ τῆς προνοίας τοῦ πρὸς ὅλα τὰ ὄντα.

«Κρίνε με, Κύριε, καὶ δίκασέ με, μὲ κριτήρια τὴν δικαιοσύνην μου πρὸς τοὺς συνανθρώπους μου». Ἄλλος λέγει, «κατὰ τὸ δίκαιόν μου». «Καὶ τὴν ἀκακίαν μου, ἀφοῦ δὲν ἔκαμα κακὸν εἰς κανένα. Ἄς τερματισθῇ λοιπὸν ἡ κακία τῶν ἀμαρτωλῶν». Ἄλλος λέγει, «Ἄς πραγματοποιηθῇ ἡ τιμωρία τῶν ἀσεβῶν». «Καὶ θὰ κατευθύνῃς τὸ δίκαιον ἀνεμπόδιστον». Ἄλλος, «Καὶ θὰ ἐδραιώσῃς τὸ δίκαιον». Πῶς αὐτὸς πού λέγει ἄλλοῦ, «Μὴ προβῆς εἰς ἀκριβῆ κρίσιν τῶν δούλων σου», ἐδῶ λέγει «Κρίνε με καὶ δίκασέ με μὲ κριτήριον τὴν δικαιοσύνην μου»; Διότι ἄλλο σημαίνει αὐτὸ καὶ ἄλλο ἐκεῖνο. Καθ' ὅσον ἐκεῖ μὲν τὰ λόγια, «Μὴ προβῆς εἰς ἀκριβῆ κρίσιν μετὰ τοῦ δαύλου σου», ἐννοεῖ μὴ κριθῆς σὺ πρὸς ἐμένα, οὔτε νὰ ἐξετάσῃς τὸν βίον μου ἀντιπαραθέτων αὐτὸν πρὸς τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς ἐμένα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε, «Διότι τότε δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου κανένας ἄνθρωπος», δηλαδῆ, ἂν κριθῇ, ἀφοῦ παρουσιάσῃ ἀπέναντί του τὰς εὐεργεσίας του. Ἐδῶ ὅμως δὲν λέγει αὐτό, διότι δὲν θέλει νὰ κριθῇ πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπε «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου», δηλαδῆ μὲ τὴν ἰδικήν

δικαιοσύνην μου». εἶπε, τουτέστι, κατὰ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐμὴν. Δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα λέγει, τὸ μὴ ἄρξαι χειρῶν ἀδίκων ὅπερ ἔλεγεν ἀνωτέρω, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο», καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο δηλοῖ τό, «Κατὰ τὴν ἀκακίαν μου»·
 5 κατὰ τοῦτο βοῦλόμαι κριθῆναι, γησί. Πολλὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ παρορησία τοῦ δικαίου. Ταῦτα δὲ λέγει εἰς ἀνάγκην ἐμπε-
 οῶν. Ποίαν δὲ ταύτην; "Οτι πονηρὸν παρὰ πολλοῖς ἀνοή-
 τοις, ἀφ' ὧν ἔπασχεν, ἐκίατο δόξαν. Οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνοή-
 των, ἀπὸ τῶν συμφορῶν καὶ τὸν θίον διαβάλλειν εἰώθασιν·
 10 ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ γέγονε. Διὸ καὶ ἔλεγον, μηδὲν αὐτῷ
 ουνειδίστες πονηρὸν οὐκ ἄξια ὧν ἡμάρτηκας μεμασίγῳσαι.
 Καὶ τὸν Παῦλον δὲ πονηρὸν τινα καὶ κακοῦργον ὄντιο εἶναι
 οἱ θάρβαροι, ἐπειδὴ ἡ ἔχρις εἶχετο αὐτοῦ τῆς χειρός. Διὸ καὶ
 ἔλεγον, «Σωθέντι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ
 15 δίκη ζῆν οὐκ εἶασε». Καὶ ὁ Σεμεὶ δὲ ἀνδροφόνον ἐκάλει
 τὸν Δαυὶδ, ἀπὸ τῆς συμφορᾶς ταύτην τὴν πονηρὸν περὶ αὐ-
 τοῦ φέρων ψῆγον.

8. "Ἐν οὖν καὶ ὑμεῖς μὴ τοῦτο πάθητε, γέρε μικρὸν περὶ
 τούτων διαλεχθῶμεν. Καὶ γὰρ πολλῶν ἀκούσω λεγόντων εἰ
 20 ἐφίλει ὁ Θεὸς πὸς πένητας, οὐκ ἂν εἶασεν εἶναι πένητας·
 εἰτέρων πάλιν, ὅτιαν ἴδωσί τινα ἀρρωστίᾳ καὶ νόσῳ μακροῦ
 παλαίοντα· ποῦ αἱ ἐλεημοσύναι τοῦ δεῖνους; ποῦ δὲ αἱ εὐπρα-
 γίαι; "Ἐν οὖν μὴ τοιαῦτα ἁμαριάνητε, τὸν περὶ τούτων διευ-
 κρινήσωμεν λόγον. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος νοῦν ἔχων, οὔτε μισά-
 25 γαθος, οὔτε φιλοπότηρος γένοιτ' ἂν, πῶς σὺ τολμᾶς τοιαῦτα
 λέγειν περὶ Κυρίου, ὅτι τοὺς ἐν περιᾷ, κἂν ἐν ἀρειῇ ὦσι,
 μισεῖ ὁ Θεός, τοὺς δὲ ἐν πλοσίῳ, κἂν ἐν κακίᾳ, φιλεῖ, βλάσφη-

44. Ἰωβ 33, 27.

45. Πράξ. 28, 4.

46. Β' Βασ. 16, 7.

μου δικαιοσύνην. Δικαιοσύνην δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὸ ὅτι δὲν ἤρχισε πρῶτος ν' ἀδικῆ, πρᾶγμα ποῦ ἔλεγε προηγουμένως «Ἐὰν πράγματι τὸ ἔκαμα αὐτό», καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ ἴδιο δὲ φανερώνει καὶ τὸ «Κατὰ τὴν ἀκακίαν μου»· μὲ αὐτὸ τὸ κριτήριον, λέγει, θέλω νὰ κριθῶ. Μεγάλη εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ παρρησία τοῦ δικαίου. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ ἀνάγκη; Τὸ ὅτι ἀποκτοῦσε κακὴν φήμην ἀπὸ πολλοὺς ἀνοήτους, ἐξ αἰτίας τῶν κακοπαθημάτων του. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους συνηθίζουν, ἐξ αἰτίας τῶν συμφορῶν, νὰ συκοφαντοῦν καὶ τὸν βίον, πρᾶγμα ποῦ συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἰώβ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον, γνωρίζοντες ὅτι δὲν διέπραξε κανένα κακόν· Δὲν ἔχεις τιμωρηθῆ ἀντάξια τῶν ἁμαρτιῶν σου⁴⁴. Καὶ τὸν Παῦλον τὸν ἐθεωροῦσαν οἱ βάρβαροι ὡσὰν κάποιον κακὸν καὶ κακοῦργον, ἐπειδὴ ἡ ἔχιδνα ἐδάγκωσε τὸ χέρι του. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον, «Ἐνῶ ἐσώθη ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἡ θεία δίκη δὲν τὸν ἄφησε νὰ ζήσῃ»⁴⁵. Καὶ ὁ Σεμεὶ πάλιν ὠνόμαζε τὸν Δαυιδ ἄνθρωποκτόνον⁴⁶, βγάζων τὸ κακὸν αὐτὸ συμπέρασμα δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν συμφορὰν του.

8. Διὰ νὰ μὴ πάθετε λοιπὸν καὶ ἐσεῖς αὐτό, ἐμπρὸς ἅς συζητήσωμεν ὀλίγον δι' αὐτά. Καθ' ὅσον ἀκούω πολλοὺς νὰ λέγουν· Ἐὰν ὁ Θεὸς ἠγάπα τοὺς πτωχοὺς, δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ εἶναι πτωχοί· ἄλλους πάλιν, ὅταν ἰδοῦν κάποιον νὰ παλεύη μὲ μίαν μακροχρόνιον ἀρρώστιαν καὶ νόσον· ποῦ εἶναι αἱ ἐλεημοσύναι τοῦ τάδε; ποῦ αἱ καλαὶ πράξεις του;· Διὰ νὰ μὴ διαπράττετε λοιπὸν τέτοια ἁμαρτήματα, ἅς διευκρινήσωμεν τὴν αἰτίαν αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Διότι, ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος μυαλομένος δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ οὔτε μισόκαλος οὔτε φιλόκακος, πῶς σὺ τολμᾶς νὰ λέγῃς τέτοιο λόγια διὰ τὸν Κύριον, ὅτι ὁ Θεὸς μισεῖ τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνάρετοι, ἀγαπᾷ δὲ τοὺς πλουσίους, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κακοί, ἀνοίγων τὸ βλάσφημον στόμα σου καὶ μὴ κατανοῶν τὸ μέγεθος αὐτῆς

μον σιόμα ἀνοιγνύς, καὶ οὐκ ἐννοῶν τῆς ἀιοπίας τὸ μέγεθος; "Ἴν' οὖν μὴ τοιαῦτα ἁμαρτιάνῃς, μάθε τί φιλεῖ ὁ Θεὸς καὶ μισεῖ.

- Τίνα ποίουν φιλεῖ; Τὸν τὰς ἐπιτολάς αὐτοῦ τηροῦντα.
- 5 «Τοῦτον γὰρ ἀγαπήσω», φησί, «καὶ ἐλεύσομαι πρὸς αὐτόν» οὐ τὸν πλουτοῦντα, οὐ τὸν ὑγιαίνοντα, ἀλλὰ τὸν ὑπακούοντα τοῖς ἐμοῖς προσιτάγμασι. Τίνα δὲ μισεῖ καὶ ἀποσιτρέφεται; Τὸν μὴ ποιοῦντα τὰς ἐπιτολάς αὐτοῦ. "Οἷαν τοίον ἴδῃς τινὰ τὰς ἐπιτολάς αὐτοῦ μὴ ποιοῦντα, κἂν ὑγιαίνῃ, κἂν πλούτω
- 10 περιτρέχεται, ἐν τοῖς μισουμένοις αὐτὸν τίθει, τὸν δὲ ἐνάρειον, κἂν νοσοῦντα ἴδῃς, κἂν πενόμενον, ἐν τοῖς φιλουμένοις ἀρίθμει. Οὐ γὰρ ἐν τούτοις τὰ τῆς φιλίας, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις. "Ἡ οὐχ ὀρεῖς καὶ ἐπὶ τῶν θιωτικῶν, τοὺς τῶν βασιλέων φίλους, μάλιστα τούτους προκινδυνεύοντας ἐν πολέμοις, καὶ
- 15 τραύματα ἔχοντας, καὶ ἀποδημίαν σιελλομένους; Οὐκ ἤκουσας, ὅτι «Ὁ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει μασιγοῦ δὲ πάντα τὸν δυνάστην, ὃν παραδέχεται»; Ἀλλὰ πολλοὶ σκανδαλίζονται, φησί, ταῦτα ὁρῶντες. Οὐ δι' αὐτούς, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἄνοιαν. Οὐ γὰρ ἐνταῦθα ἡ ἀντίδοσις ἡμῖν τῶν πόνων, ἀλλὰ τὰ μὲν
- 20 ἐνταῦθα σκάμματα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔπαθλα καὶ στέφανοι. Μὴ ζητεῖ τοίον ἐν καιρῷ τῶν παλαισμάτων καὶ ἐν ἡμέρᾳ πανκρατίου τὴν ἄνοιαν καὶ τὴν ἄδειαν, μηδὲ σὺγγχε τοὺς καιρούς.

Ἄλλ' ἀσθενέστεροι πολλοί, φησὶν, εἶσιν. Ἀλλὰ καὶ τούτων προσηνέησεν ὁ Θεός· καὶ εἶπεν πολλοὺς καὶ τῶν δικαίων ἐν εὐπραγίᾳ καὶ ἐνταῦθα, οὐ δι' ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀσθενεσιτέρους. "Ωστε εἰ καὶ σκανδαλίζουσί σε οἱ ἐν θλίψει, οἰκοδομεῖτωσάν σε οἱ ἐν ἀνάσει· καὶ εἰ ὑποσκαλίζουσί σε οἱ ἐν εὐπραγίᾳ τῶν πονηρῶν, ἀνορθοῦτωσάν σε οἱ ἐν κολάσει

τῆς ἀνοησίας σου; Διὰ νὰ μὴ διαπράττης λοιπὸν αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα, μάθε τί ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς καὶ τί μισεῖ.

Ποῖον λοιπὸν ἀγαπᾷ; Αὐτὸν ποὺ τηρεῖ τὰς ἐντολάς του. Διότι λέγει· «Αὐτὸν θὰ ἀγαπήσω καὶ θὰ ἔλθω πρὸς αὐτόν»· ὄχι τὸν πλούσιον, οὔτε τὸν ὑγιῆ, ἀλλ' ἐκείνον ποὺ ὑπακούει εἰς τὰ προστάγματά μου. Ποῖον δὲ μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται; Ἐκείνον ποὺ ἐκτελεῖ τὰς ἐντολάς του. Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον νὰ μὴ ἐκτελῇ τὰς ἐντολάς του, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑγιῆς, καὶ ἂν ἀκόμη πλῆθ' ἐν μέσῳ τοῦ πλοῦτον, νὰ τὸν κατατάσῃς μετὰ τῶν μισουμένων, ἐνῶ τὸν ἐνάρετον, καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἰδῆς νὰ εἶναι ἀσθενῆς, καὶ ἂν ἀκόμη νὰ εἶναι πτωχός, νὰ τὸν ἀπαριθμῆς μετὰ τῶν ἀγαπωμένων. Διότι τὰ τῆς φιλίας δὲν ὑπάρχουν εἰς αὐτούς, ἀλλ' εἰς ἐκείνους. Ἡ δὲν βλέπεις καὶ εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅτι οἱ φίλοι τοῦ βασιλέως αὐτοὶ πρὸ πάντων κατὰ τοὺς πολέμους ρίπτονται πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ τραυματίζονται καὶ ἀποστέλλονται μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα; Δὲν ἤκουσας, ὅτι «ὁ Κύριος παιδεύει ἐκείνον ποὺ ἀγαπᾷ, καὶ μαστιγώνει κάθε τέκνον του ποὺ τὸ παραδέχεται»⁴⁷; Ἀλλὰ πολλοί, λέγει, σκανδαλίζονται βλέποντες αὐτά. Ὅχι ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς τῶν ἀνοησίας. Διότι ἡ ἀνταπόδοσις διὰ τοὺς κόπους δὲν γίνεται ἐδῶ, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀγωνίσματα γίνονται ἐδῶ, τὰ ἔπαθλα ὅμως καὶ οἱ στέφανοι θὰ δοθοῦν μετὰ ἀπὸ αὐτά. Μὴ λοιπὸν ζητῆς κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀγωνισμάτων καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ παγκρατίου τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, οὔτε νὰ συγχέῃς τοὺς καιροὺς.

Ἀλλὰ πολλοί, λέγει, εἶναι ἀσθενέστεροι. Ὅμως καὶ δι' αὐτοὺς ἐπρονόησεν ὁ Θεός, καὶ ἄφησε πολλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς δικαίους νὰ εὐημεροῦν καὶ ἐδῶ, ὄχι δι' ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀσθενεστερούς. Ὡστε, καὶ ἂν ἀκόμη σὲ σκανδαλίζουν αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὰς θλίψεις, ἅς σὲ οἰκοδομοῦν αὐτοὶ ποὺ ἀπολαμβάνουν ἄνεσιν· καὶ ἂν σὲ κλονίζουσιν ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς κακοὺς ποὺ εὐτυχοῦν.

καὶ τιμωρία. Οὐκ ἤκουσας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Ἐν τῷ
κόσμῳ θλίψιν ἔξειτε»; Τί τοίνυν ζητεῖς ἄνθρωπε, ἐκείνου ταῦτα
εἰπόντος; Οὐκ ἤκουσας αὐτοῦ λέγοντος, «Ὁ κόσμος χαρήσε-
ται, ὑμεῖς ἀεὶ λυπηθήσεσθε»; "Ὡστε εἰκὸς ἦν σκανδαλίζεσθαι
5 τοὺς ἀνοητοτέρους, εἰ τὰ ἐναντία ἐγένετο ὧν εἶπεν. εἰ δὲ
κατὰ ἀκολουθίαν πάντα προβαίνει, τίνας ἔνεκεν σκανδαλίζη;
Καὶ τίνας ἔνεκεν, φησὶν, οὕτω διετύπωσεν ὁ Θεός; Μὴ ἐξέ-
ταξε, μηδὲ πολυπραγμόνει. «Οὐδὲ γὰρ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ
πλάσαντι τί με ἐποίησας οὕτως;». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης
10 ἐπεῖμα τοῦς Ἰουδαίους, ὅτι μωρίων γέμοντες κακῶν, τοῦ
Θεοῦ τὰς ὁδοὺς περιειργάζοντο, λέγων «Γινῶμαι τὰς ὁδοὺς
μου ἐπιθυμοῦσιν ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκώς, καὶ κρί-
σιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπώς»· ὅμοιον ποιοῦντες, ὥσπερ
ἂν εἴ τις οἰκείης προσκεκρουκώς, καὶ μωρίων ὑπεύθυνος ὧν
15 ἐγκλημάτων, παρὲς τὸ λῦσαι τὴν ὀργὴν τοῦ δεσπότου, εὐ-
θύνας αὐτὸν ἀπαιτοῖ, τί δήποτε τοῦτο πεποίηκε. Μὴ δὴ ταῦ-
τα ζητεῖ, ἀφείδως τὸ κλαίειν καὶ θρηνεῖν, καὶ τὰ οἰκεία ἀπονέ-
πιεσθαι κακὰ. Ταῦτα λέγω, οὐχ ὡς ἀπορῶν τὸν λόγον εἰπεῖν,
ἀλλὰ βουλόμενός σε ἀπὸ τῆς πολυπραγμοσύνης ταύτης εἰς τὴν
20 περὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας μέριμναν ἐμβαλεῖν.

Τίνας οὖν ἔνεκεν οὕτως ἐπέταξε; Τοῦ γένους φειδόμε-
νος τοῦ τῶν ἀνθρώπων. Τὸν μὲν γὰρ πόρον ἐνιαῦθα συνε-
ζήρωσεν, ἔνθα βραχὺς ὁ βίος, τοὺς δὲ σιεράνους εἰς τὸ
μέλλον ἐταμιεύσατο, ἔνθα ἀγῆρως καὶ ἀτελεύτητος ὁ αἰὼν.
25 Καὶ ὁ μὲν πόρος οὕτως ταχέως παραλύεται καὶ παραιρέχει,
ἐκεῖνα δὲ ἀθάνατα μένει. οὐδέποτε πέρας ἔχοντα. Ἄλλως
δὲ καὶ γυμνάζει τὰς ψυχὰς εἰς τὸ τῆς ἀρετῆς φίλτρον. Ὅ-
ταν μὲν γὰρ καὶ μετὰ πόρων αὐτὴν αἰσθῆται, μηδέποτε ἔπαθλον
λαμβάνουσα, μελετᾷ διακεῖσθαι πρὸς αὐτὴν μετὰ πολλῆς τῆς

48. Ἰω. 16, 33.

49. Ἰω. 16, 20.

50. Ρωμ. 9, 20.

51. Ἦσ. 58, 2.

ἄς σέ ἀνορθώνουν ἐκεῖνοι πού κολάζονται καί τιμωροῦνται. Δέν ἤκουσες τὸν Χριστὸν πού λέγει, «Εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον θά ἔχετε θλίψιν»⁴⁸; Τί λοιπὸν ζητεῖς ἄνεσιν, τὴν στιγμὴν πού ἐκεῖνος εἶπεν αὐτά; Δέν ἤκουσες αὐτὸν πού λέγει, «Ὁ κόσμος θά χαρῆ, σεῖς ὅμως πάντοτε θά δοκιμάζετε λύπην»⁴⁹; Ὡστε φυσικὸν θά ἦτο νὰ σκανδαλίζωνται οἱ πιὸ ἀνόητοι, ἐὰν συνέβαινον τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά πού εἶπεν, ἐὰν ὅμως ὅλα συμβαίνουν ὅπως τὰ εἶπε, διὰ ποῖον λόγον σκανδαλίζεσαι; Καί διὰ ποῖον λόγον, λέγει, ἐξεφράσθη ἔτσι ὁ Θεός; Μὴ τὰ ἐξετάζης αὐτά, οὔτε ν' ἀσχολῆσαι μὲ τὰς λεπτομερείας αὐτῶν. «Διότι δέν θά εἰπῆ τό πλάσμα εἰς τὸν πλάστην του' διατί μὲ ἐπλάσες ἔτσι;»⁵⁰. Διὰ τοῦτο καί ὁ προφήτης ἐκατηγοροῦσε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἐνῶ ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ κακά, περιεργάζοντο τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, λέγων' «Ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τὰς ἐντολάς μου, ὡσὰν λαὸς πού τάχα συμπεριφέρεται μὲ δικαιοσύνην καί δέν ἔχει ἐγκαταλείψει ποτὲ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ»⁵¹. Ἐκαμνον δηλαδὴ τὸ ἴδιο ὡσὰν μὲ κάποιον ὑπηρέτην πού, ἐνῶ ὕεπραξε σφάλματα καί εἶναι ὑπεύθυνος ἀμετρήτων κατηγοριῶν, ἀδιαφορῶν νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ὀργὴν τοῦ κυρίου του, ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ζητῆ ἀπὸ αὐτὸν εὐθύνας, διατί τέλος πάντων τὸ ἔκαμεν οὕτό. Μὴ λοιπὸν ἐξετάζης αὐτά, ἀφήνων κατὰ μέρος τὸ κλάμα καί τὸν θρήνον καί τὸ καθάρισμα ἀπὸ τὰ ἰδικά σου κακά. Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι ἐπειδὴ τάχα δέν ξεύρω τί ἄλλο νὰ εἰπῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλω νὰ σέ ἀπαλλάξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν πολυπραγμοσύνην καί νὰ σέ ὀδηγήσω εἰς τὸ νὰ φροντίζης διὰ τὴν σωτηρίαν σου.

Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον τὰ ἐρρύθμισεν ἔτσι; Ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διότι τὸν μὲν πόνον τὸν ἤνωσε μὲ τὴν ἐδῶ Ζωὴν, πού εἶναι σύντομος, τοὺς στεφάνους ὅμως τοὺς ἐπεφύλαξε διὰ τὸ μέλλον, ὅπου ἡ Ζωὴ εἶναι αἰώνιος καί χωρὶς τέλος. Καί ὁ μὲν πόνος αὐτὸς ἀμέσως διαλύεται καί φεύγει καί χάνεται, ἐνῶ τὰ ἔπαθλα

ἀκριθείας· ὅταν δὲ καὶ μεθ' ἡδονῆς τὴν κακίαν φεύγη, μηδέποτε κόλασιν ὑπομένουσα, γυμνάζεται μισεῖν αὐτὴν καὶ ἀποσιτρέφεται. Ὡστε ἀπὸ τούτου καὶ ἕξιν λήφεται τῆς ἀπεχθείας τῆς πρὸς τὴν πονηρίαν, καὶ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὴν ἀρετήν. Ἔστι καὶ ἕτερος λόγος. Ποῖος δὲ οὖτος; Ὅτι μάλιστα πρὸς φιλοσοφίαν ἢ θλίψιν ἀλείγει, καὶ ἰσχυροτέρους ποιεῖ. Καὶ μετὰ τούτου πάλιν ἄλλος. Ποῖος δὲ οὖτος; Βούλεται παιδεῦσαι τῶν παρόντων ἑπεροσῶν, καὶ μὴ προσηλῶσθαι, μηδὲ συνδεδέσθαι αὐτοῖς. Διὰ δὲ τούτου καὶ θλίψιν συνεκλήρωσε καὶ πόνον, καὶ τὰ χρησιὰ αὐτὰ καὶ φαιδρὰ εὐκατάλυτα πεποίηκε. «Συτελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν, καὶ κατενθνηθεῖς δίκαιον». Τί ἐστι, «Συτελεσθήτω»; Ἐπάγαγε φησαί, τιμωρίαν, καὶ σιγήσεις αὐτοὺς τῆς κακίας. Καθάπερ γὰρ αἱ σηπεδόνες μικροῖς εἴκονσι φαρμάκους, καὶ καύσει καὶ
 15 τομαῖς· οὕτω καὶ ἡ πονηρία ὑπὸ τιμωρίας κολύεται.

9. Ταῦτ' οὖν εἰδότας, οὐ τοὺς τιμωρουμένους, οὐδὲ τοὺς κολαζομένους δακρύειν χρή, ἀλλὰ τοὺς ἁμασιάνοντας ἀτιμωρητί. Πρῶτον μὲν γὰρ κακόν, τὸ ἁμασιάνειν· δεύτερον δὲ τὸ ἁμασιάνοντας μηδεμιᾶς πηγάνειν θεραπείας. Μᾶλλον δὲ
 20 καὶ τούτου πρῶτον εἶποι τις ἂν δικαίως, καὶ πολλῶ χαλεπώτατον. Ὡστερ γὰρ οὐ τὸ νοσεῖν χαλεπόν, ἀλλὰ τὸν νοσοῦντα μὴ θεραπεύεσθαι· οὐδὲ τὸν ἔχοντα σηπεδόνα θρηνοῦμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα καὶ εἰκῆ κείμενον, καὶ μὴ

παρμένουν ἀθάνατα, χωρὶς νὰ ἔχουν τέλος. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἀσκεῖ τὰς ψυχὰς εἰς τὸ ν' ἀγαποῦν τὴν ἀρετὴν. Διότι ὅταν προτιμᾷ τὴν ἀρετὴν, ἂν καὶ εἶναι γεμάτη πόνους, καὶ δὲν λαμβάνει ποτὲ ἔπαθλον, φροντίζει ἢ σχέσις του πρὸς αὐτὴν νὰ γίνεταί με πολλὴν προσοχὴν, ἐνῶ ὅταν με εὐχαρίστησιν ἀποφεύγη τὴν κακίαν, χωρὶς ποτὲ νὰ τιμωρῆται, ἀσκεῖται νὰ μισῇ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἀποστρέφεται. Ὡστε ἀπὸ αὐτὸ θὰ συνηθίσῃ νὰ μισῇ τὴν κακίαν καὶ ν' ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλος λόγος. Ποῖος δὲ εἶναι αὐτός; Ὅτι ἢ θλίψις μᾶς ἀσκεῖ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς εὐσεβείας καὶ μᾶς κάνει ἰσχυροτέρους. Καὶ μαζὶ με αὐτὸν ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος. Ποῖος εἶναι αὐτός; Θέλει νὰ μᾶς ἀσκήσῃ νὰ περιφρονῶμεν τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς καὶ νὰ μὴ προσηλωνώμεθα εἰς αὐτὰ οὔτε νὰ δυνώμεθα με αὐτὰ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ συνήνωσε με τὴν ζωὴν μας θλίψιν καὶ πόνον, ἐνῶ τὰ καλὰ καὶ τὰ εὐχάριστα τὰ ἔκανε νὰ εἶναι εὐκολοδιάλυτα. «Ἄς τερματισθῇ λοιπὸν ἡ κακία τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ τότε θὰ ὀδηγήσῃς ἀνεμπόδιστα τὸν δίκαιον εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς». Τί σημαίνει, «Συντελεσθήτω»; Τιμώρησέ τους, λέγει, καὶ σταμάτησε τὴν κακίαν των. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σάπισμα ὑποχωρεῖ με πικρὰ φάρμακα, καυτηριασμοὺς καὶ ἐγχειρίσεις, ἔτσι καὶ ἡ κακία ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν.

9. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτὰ πρέπει νὰ μὴ κλαίωμεν ἐκείνους πού τιμωροῦνται οὔτε ἐκείνους πού βασανίζονται, ἀλλ' ἐκείνους πού ἀμαρτάνουν καὶ δὲν τιμωροῦνται. Διότι πρῶτον κακὸν εἶναι τὸ ν' ἀμαρτάνῃ κανεὶς· δεύτερον δέ, τὸ ν' ἀμαρτάνῃ χωρὶς νὰ προβαίῃ εἰς καμμίαν θεραπείαν. Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ δικαίως θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ ὀνομάσῃ πρῶτον καὶ πολὺ μάλιστα χειρότερον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι φοβερόν τὸ ν' ἀσθενήσῃ κανεὶς, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ θεραπεύεται ὁ ἀσθενής, οὔτε θρηνοῦμεν ἐκείνον πού ἀπλῶς πάσχει ἀπὸ σῆψιν, ἀλλ' ἐκείνον πού πάσχει

τρυγάνοντα ἰατρικῶν χειρῶν, τὸν δὲ τεινόμενον καὶ καιόμε-
 νον, τοῦτον γαίημεν ἄν πρὸς ὑγίειαν ὀδεύειν, οὐ τὴν ἀπὸ τῆς
 τομῆς ὀδύνην βλέποντες, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς τομῆς ὑγίειαν,
 οἷτω καὶ ἐπὶ τῆς ἡνυχῆς διακεῖσθαι χερῆ, οὐχὶ τοὺς κολαζο-
 5 μένους (καὶ γὰρ πρὸς ὑγίειαν ἔλκονται), ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτιά-
 ροντίας ἀτιμωρητὶ θορηεῖν καὶ πενθεῖν. Καὶ εἰ αἱ τιμωραὶ
 τῆς πονηρίας εἰσὶ κολυτιζαί, γησί, τίνας ἔνεκεν οὐ καθ'
 ἐκάστην ἡμέραν διδύαμεν δίκην πῶν ἡμαρτημένων; Ὅτι εἰ
 τοῦτο ἐγεγόνει, προσηρηπάσθη ἄν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.
 10 καὶ ὁ τῆς μετανοίας καιρὸς ἀνήρητο. Σκόπει γοῦν ἐπὶ τοῦ
 Παύλου. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος ἔδωκε δίκην τῆς διώξεως, καὶ ἀνη-
 ρέθη. πῶς ἄν ἔσχε καιρὸν μετανοῆσαι. καὶ μετὰ τὴν μετάνοι-
 αν τὰ μωρία ἐργάσασθαι ἀγαθὰ, καὶ πάσαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν
 οἰκουμένην ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν χειροαγογήσαι;
 15 Οὐχ ὁρᾷς καὶ τοὺς ἰατροὺς, ὅταν τις πολλὰ περιζέχεται τραύ-
 ματα, οὐ τοσαύτην ἐλάγοντας θεραπείαν, ὅσην ἀπαιτεῖ τῶν
 τραυμάτων ἢ φύσις, ἀλλ' ὅσην φέρει τῆς δυνάμεως ἢ ἐπό-
 σιασις, ἵνα μὴ, τὰ τραύματα θεραπεύσαντες, τὸν κάμνοντα
 ἀπερέγκωσι; Αἰὰ δὴ τοῦτο ὁ Θεὸς οὔτε πάντας ὁμοῦ κολάζει,
 20 οὔτε πάντας καθ' ἄξιαν, ἀλλ' ἠρέμα, καὶ ἐνδιούς· καὶ πολ-
 λάκις ἔνα τιμωρούμενος, δι' ἐκεῖνον πολλοὺς ἐσωφρόνισε.
 Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος γίνεται πολλάκις· ἐνὸς ἐκκοπή
 μέλους ἐιέροις πλείοσιν ὑγίειαν παρέσχεν.

Ὅρα δὲ τοῦ δικαίου τὴν φιλόστοργον ἡνυχῆν, πῶς παν-
 25 ταχοῦ τὸ κοινῇ σωματικόν ἐρον ζητεῖ, καὶ τῆς κακίας τὴν ἀναίρε-

ἀπὸ τὴν σῆψιν καὶ ἀφήνει αὐτὴν εἰς τὴν τύχην καὶ δὲν λαμβάνει ἰατρικὴν βοήθειαν, ἐνῶ ἐκεῖνον ποῦ ἐγχειρίζεται καὶ καυτηριάζεται, θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι αὐτὸς βαδίζει πρὸς ὑγείαν, προσέχοντες ὄχι τὸν πόνον ἀπὸ τὴν ἐγχείρισιν, ἀλλὰ τὴν ὑγείαν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐγχείρισιν, ἔτσι πρέπει ν' ἀντιμετωπίζωμεν καὶ τὰ θέματα τῆς ψυχῆς, νὰ θρηνοῦμεν καὶ νὰ πενθοῦμεν ὄχι ἐκείνους ποῦ βασανίζονται (καθ' ὅσον ὁδηγοῦνται πρὸς ὑγείαν), ἀλλ' ἐκείνους ποῦ ἀμορτάνουν καὶ δὲν τιμωροῦνται. Καὶ ἐάν, λέγει, αἱ τιμωρίαι τῆς κακίας ἐμποδίζουν αὐτὴν, διὰ ποῖον λόγον δὲν τιμωρούμεθα καθημερινὰ διὰ τὰ ὅσα ἀμαρτήματα ἔχομεν διαπράξει; Διότι ἐάν εἶχε γίνῃ αὐτὸ, θὰ συνέβαινε νὰ εἶχεν ἐξαφανισθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ θὰ ἐξέλειπεν ὁ καιρὸς τῆς μετανοίας. Πρόσεχε λοιπὸν τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου. Διότι ἐάν ἐκεῖνος ἐτιμωρεῖτο διὰ τὴν δίωξιν τῶν χριστιανῶν καὶ ἐθανατώνετο, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὔρη καιρὸν νὰ μετανοήσῃ καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἀμέτρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ καὶ νὰ ὁδηγήσῃ, ὅπως θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅλην τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τὴν πλάνην εἰς τὴν ἀλήθειαν; Δὲν βλέπετε καὶ τοὺς ἰατροὺς, ὅταν κανεὶς πάσχη ἀπὸ πολλὰ τραύματα, δὲν προσθέτουν τὴν θεραπείαν, ὅσην ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν τραυμάτων, ἀλλ' ὅσην ἠμπορεῖ νὰ βαστάσῃ ἡ δύναμις τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ νὰ μὴ, θεραπεύσαντες τὰ τραύματα, ὁδηγήσουσιν εἰς τὸν θάνατον τὸν ἀσθενῆ; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Θεὸς οὔτε τιμωρεῖ ὅλους μαζί, οὔτε ὅλους ὅπως ἀξίζει, ἀλλ' ἤρεμα καὶ προβαίνων εἰς ὑποχωρήσεις· καὶ πολλὰς φορές μὲ τὸ νὰ τιμωρήσῃ ἓνα, ἐσωφρόνισε μέσῳ ἐκείνου πολλοὺς. Αὐτὸ πολλὰς φορές γίνεται καὶ μὲ τὸ σῶμα· ἡ ἀποκοπὴ ἑνὸς μέλους ἐχάρισε τὴν ὑγείαν εἰς πολλὰ ἄλλα.

Πρόσεχε δὲ τοῦ δικαίου τὴν φιλόστοργον ψυχὴν, πῶς παντοῦ ζητεῖ τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς κακίας, ὄχι διὰ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τῶν

σιν, οὐχ ἵνα αὐτοὺς δίκην λάβῃ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἵνα οἱ ἐχθροὶ παύσονται τῆς πονηρίας. Τοῦτο τοίνυν πανταχοῦ σκοποῦμεν, ὅπως σιαίῃ τὰ τῆς κακίας, καὶ θρηνώμεν τοὺς ἐν ταύτῃ ὄντας, κἄν σηρικὰ ὄσι περικείμενοι ἱμάτια, καὶ μα-
 5 καρίζομεν τοὺς ἐν ἀρετῇ, κἄν πενία ἐσχάτη παλαιώσιν, ἀπὸ τῶν ἔξωθεν εἰς τὴν διάνοιαν ἐκατέρωθεν εἰσιόντες. Τότε γὰρ ἀφόμεθα τοῦ μὲν τὸν πλοῦτον, τοῦ δὲ τὴν πενίαν. Τί γάρ, εἰ λαμπρὰν σιολὴν ἔξωθεν περιβέβληται; τί τῶν ἐργαστηρίων διερίγοχε, καὶ τῶν ξύλων τῶν ἀνεχόντων αὐτά; τί τῶν
 10 λαυθανόντων αὐτὰ πωλεῖν οὐτις εὐπορώτερος; Ἄλλ' οὐχ ὁ τοῦ δικαίου πλοῦτος τοιοῦτος, ἀλλὰ μόνιμος καὶ πεπηγώς. Εἰ δὲ οὐκ αἰσθάνονται οἱ πλουτοῦντες ἐν πενίᾳ ὄντες, οὐδὲν θαυμαστόν. Οὐδὲ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι αἰσθῆσιν τῆς νόσου λαυθάνουσι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα εἰσιν ἐλεεινοί, οὐ
 15 μακαριστοί. Εἰ γὰρ ἤσοδοιο, κἄν πρὸς τὸν ἰατρον ἔιχερον, νῦν δὲ τῆς κακίας τοῦτο τὸ χαλεπώτατον, ὅτι ἐν αὐτῇ ὄντες, οὐδ' ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτῇ συνορῶσι. Μὴ δὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι χαίρει πλουτῶν ὁ πλούσιος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα αὐτὸν δάκρυσον, ὅτι οὐδὲ αἰσθάνεται, ἐν ὅσῳ κεῖται κακῶ. Οὐ γάρ
 20 ἀνθρώπινον τὸ ἐπὶ τούτοις ἀγάλλεσθαι, ἀλλ' ἀλογίας ἐσχάτης.

Καὶ κατευθυνθεῖς δίκαιον. Τί ἐστι τοῦτο; Τῶν γὰρ πονηρῶν κολυσθέντων, φησί, προσεκτικώτεροι οἱ δίκαιοι γίνονται. Ὡστε δύο ἐντεῦθεν τὰ ἀγαθὰ ἐκείνοι τε γὰρ πῆς πονηρίας ἀφίστανται, καὶ οὗτοι τῇ ἀρετῇ μᾶλλον προσέρομαι.
 25 Ὡσπερ γὰρ ἐγγαίνων ἄνθρωπος ἰδὼν τινα καιόμενον, ἢ τε-

ἐχθρῶν του, ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσουν οἱ ἐχθροὶ τὴν κακίαν. Αὐτὸ λοιπὸν παντοῦ ἄς σκεπώμεθα, τὸ πῶς νὰ σταματήσουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας, καὶ νὰ θρηνοῦμεν αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνδεδυμένοι μὲ μεταξωτὰ ἐνδύματα, καὶ νὰ μακαρίζωμεν ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν, καὶ ἂν ἀκόμη παλεύουν μὲ τὴν πιὸ χειροτέραν φτώχειαν, εἰσερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον καὶ τῶν δύο. Καθ' ὅσον τότε θὰ διοπιστώσωμεν τὸν πλοῦτον τοῦ ἐνός καὶ τὴν φτώχειαν τοῦ ἄλλου. Διότι τί σημασίαν ἔχει ἐὰν φορᾶ ἐξωτερικὰ λαμπρὰν στολήν; Τί διαφέρει ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια καὶ ἀπὸ τὰ δένδρα ποὺ βλαστάνουν αὐτά; Ὡς πρὸς τί εἶναι αὐτὸς πλουσιώτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ παίρνουν διὰ νὰ τὰ πωλοῦν; Ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος ὁ πλοῦτος τοῦ δικαίου, ἀλλ' εἶναι μόνιμος καὶ σταθερός. Ἐὰν ὅμως οἱ πλούσιοι δὲν αἰσθάνονται τὴν φτώχειαν των, δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστον. Οὔτε καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς αἰσθάνονται τὴν ἀσθενειάν των καὶ διὰ τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι ἀξιολύπητοι καὶ ὄχι ἀξιομακάριστοι. Διότι ἐὰν τὴν ἠσθάνοντο, θὰ ἔτρεχον τουλάχιστον πρὸς τὸν ἰατρόν, τῶρα ὅμως αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ φοβερόν τῆς κακίας των, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ζοῦν μέσα εἰς αὐτήν, δὲν αἰσθάνονται ὅτι ζοῦν μέσα εἰς αὐτήν. Μὴ λοιπὸν βλέπεις αὐτό, ὅτι ὁ πλούσιος χαίρεται μὲ τὸν πλοῦτον του, ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ πρὸ πάντων κλάψε δι' αὐτόν, διὰ τὸ ὅτι δὲν αἰσθάνεται μέσα εἰς πόσον κακὸν εὐρίσκεται. Διότι δὲν εἶναι ἀνθρώπινον τὸ νὰ χαίρεται κανεὶς δι' αὐτά, ἀλλ' εἶναι γνώρισμα τῆς πιὸ χειροτέρας παραφροσύνης.

«Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Τί σημαίνει αὐτό; Διότι, ὅταν, λέγει, τιμωρηθοῦν οἱ κακοί, οἱ δίκαιοι γίνονται προσεκτικώτεροι. Ὡστε δύο εἶναι ἀπὸ ἐδῶ τὰ ἀγαθὰ διότι καὶ ἐκείνοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ αὐτοὶ πλησιάζουν περισσότερο τὴν ἀρετὴν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἓνας ὑγιὴς ἄνθρωπος, ἐὰν ἰδῇ κάποιον ποὺ νὰ

μρόμενον, προσεκτικώτερος περὶ τὴν ὑγείαν γίνεται, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν τότε ἐσκανδαλίζοντο, καὶ τῶν δοκούντων ἑαυτοῖς προσέχειν, ἐπὶ τῇ τῶν πονηρῶν εὐημερίᾳ ἀτελέστερον ἔτι διακείμενοι. Διὸ καὶ οὗτος ἀλλα-
5 χοῦ ἔλεγε· «Παῦρ ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαθήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις». Ἄλλος δὲ πάλιν «Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται;». Καὶ ὁ Ἰωβ δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἐζήτει. Ἀλλὰ τότε μὲν ἀτελέστερον διακείμενοι, ταῦτα ἔφασκον οἱ φάσκοντες, καὶ ἐζήτουν οἱ ζητοῦντες, πῦν δὲ οὐδεμιᾶς συγγνώμης
10 ἄξιος ὁ τοῦτοις θορυβούμενος, ὁ τοσαῦτα φιλοσοφεῖν μαθὼν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων τοιαῦτα δόγματα δεξάμενος, καὶ τὸν περὶ γενένης καὶ τὸν περὶ βασιλείας σαφέστερον διδαχθεὶς λόγον, καὶ ὅτι τὰ κατ' ἀξίαν ἕκαστος ἐκεῖ ἀπολήγεται.

«Ἐτάζων καρδίᾳς καὶ νεφροῦς ὁ Θεὸς δίκαιος. Ἡ βοή-
15 θειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Ἄλλος «Ὁ ἑτασθὴς καρδιῶν καὶ νεφρῶν ὁ Θεὸς δίκαιος ὁ ὑπερασπιστὴς μου». Καὶ ἕτερος «Ὁ Θεὸς δίκαιος». Οἱ ἑβδομήκοντα δὲ οὕτως εἶπον «Ἐτάζων καρδίᾳς καὶ νεφροῦς ὁ Θεός. Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ». Εἶ-
20 πεν ὅτι κρινεῖ τὴν οἰκουμένην, λέγει λοιπὸν καὶ πῶς κρινεῖ. Εἶπεν ὅτι οὐ μαρτύρων δεόμενος, οὐκ ἐλέγχων, οὐκ ἀποδείξεων, οὐ γραμματείων, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός· ἀπὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τὰ ἀπόρητα ἐπιστάμενος. Μὴ τοίνυν λεγέτω τις τῶν ἀνόητων καὶ πῶς κρινεῖ τὸν κόσμον τοσοῦτον ὄντα;

52. Ψαλμ. 72, 2-3.

53. Ἱερ. 12, 1.

54. Ρωμ. 8, 27.

καυτηριάζεται ἢ νὰ ἐγχειρίζεται, γίνεται προσεκτικώτερος διὰ τὴν ὑγείαν του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Καθ' ὅσον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐσκανδαλίζοντο καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη πού ἐνόμιζαν ὅτι προσέχουν τὸν ἑαυτὸν των, ἐπειδὴ ἀκόμη ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς ὡς πρὸς τὸ γεγονὸς τῆς εὐημερίας τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀλλοῦ ἔλεγε· «Παρ' ὀλίγον νὰ ἐξέκλιναν τὰ βήματά μου, διότι ἐνοιῶσα ζήλειαν καὶ δυσαρέσκειαν διὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς»⁵². Ἄλλος δὲ πάλιν· «Διατί ἡ ὁδὸς τῶν ἀσεβῶν εὐδοκῶνεται;»⁵³. Καὶ ὁ Ἰωβ δὲ πολλὰ παρόμοια ἐζητοῦσε νὰ μάθῃ. Ἄλλὰ τότε μὲν, ἐπειδὴ ἦσαν πνευματικὰ ἀνώριμοι, ἔλεγον αὐτὰ ἐκεῖνοι πού τὰ ἔλεγον, καὶ ἐζητοῦσαν νὰ τὰ κατανοήσουν ἐκεῖνοι πού τὰ ἐζητοῦσαν, τώρα ὅμως δὲν εἶναι ἄξιος καμμιάς συγγνώμης ἐκεῖνος πού θορυβεῖται ἀπὸ τέτοιου εἵδους σκέψεις, ἐκεῖνος πού ἔμαθε τόσα πολλὰ διὰ τὴν ἀσκησιν τῆς εὐσεβοῦς ζωῆς καὶ ἐδέχθη τέτοιας ἀληθείας περὶ τῶν μελλοντικῶν πραγμάτων καὶ ἐδιδάχθη σαφέστερα τὴν περὶ τῆς γεέννης καὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας διδασκαλίαν καὶ ὅτι ὁ καθ' ἓνας ἐκεῖ θὰ λάβῃ ἐκεῖνα πού τοῦ ἀξιοῦν.

«Διότι σὺ γνωρίζεις τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἶσαι Θεὸς δίκαιος· θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεὸς πού σώζει ἐκείνους πού ἔχουν καρδίαν εὐθείαν καὶ ἄκακον». Ἄλλος, «ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος, πού γνωρίζει τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ὁ ὑπερασπιστὴς μου». Καὶ ἄλλος, «Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος». Οἱ ἐβδομήκοντα δὲ ἔτσι μετέφρασαν, «Σὺ ὁ Θεὸς μου, πού γνωρίζεις τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων. Δίκαια θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεός». Εἶπεν ὅτι θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην, λέγει πλέον καὶ πῶς θὰ τὴν κρίνῃ. Εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ μάρτυρας, οὔτε ἀπὸ ἐλέγχους, οὔτε ἀπὸ ἀποδείξεως, οὔτε ἀπὸ κατάστιχα οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο παρόμοιον, διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα. Ἄς μὴ λέ-

Ὁ γὰρ ποιήσας οὐκ ὄντα, καὶ γενόμενον κρινεῖ. Νεφροὺς δὲ ἐνταῦθα τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας λέγει, τὰ ἐνδόξια, τὰ βαθύτατα, ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ μορίου αἰνιζάμενος.

10. Τί ἐσιν, «Ἐτάζων»; Ὅπερ ὁ ἄλλος εἶπε, «Δοκιμά-
 5 ζων». Εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπινα αἱ λέξεις, ἀλλὰ θεοπρεπῆ τὰ νοήματα. Ὡσπερ γὰρ ὁ Παῦλος λέγων, «Ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας», τὸ ἐρευνᾶν, ἀντὶ τοῦ σαφῶς εἰδέναί, τίθησιν, οὕτω καὶ οὗτος, τὸ «Ἐτάζων», ἀντὶ τοῦ ἀκριβῶς ἐπίσπασθαι. Καὶ τὸ βασανίσαι δὲ τὸ γυμνῶσαί ἐστιν, ὅπερ ἀκριβοῦς ἐστιν ἐπι-
 10 στήμης καὶ γνώσεως, ὡς καὶ Παῦλός φησι «Πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ». «Δικαία ἡ βοήθειά μου». Ἄλλος, «Δίκαιος ὁ ὑπεροπιοσιτής μου». Τί ἐστι, «Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ»; Δικαίως ἂν γένοιτό μοι, φησί, παρὰ τοῦ Θεοῦ· οὐδὲν γὰρ ἄδικον αἰτῶ. Ὡστε εἰ μέλλοιμεν ἀπολαύειν συμμαχίας τῆς ἄνωθεν, τοιαῦτα αἰτεῖν δεῖ, ἃ καὶ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἔχει ἵνα τῇ φύσει τῆς αἰτήσεως τὴν ροπὴν ἐπισπασώμεθα. «Τοῦ σώζοντος τοὺς ἐν-
 20 θεῖς τῇ καρδίᾳ». Τοῦτο ἔργον αὐτῷ, τοῦτο ἔθος αὐτῷ. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐγὼ οὐκ ἤρξα χειρῶν ἀδίκων, οὐδὲ ἀμύνασθαι ἐπιθυμῶ, διὰ τοῦτο δικαία ἂν γένοιτο ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, μηδὲν τοιοῦτον αἰτῶμεν, ὃ κωλύει τὴν δόσιν. Ὅταν γὰρ κατὰ ἐχθρῶν αἰτῆς, οὐκ ἔστι δικαία ἡ βοήθειά σου· ἐναντία γὰρ ἐστι τῷ νόμῳ τοῦ παρέχοντος·
 25 κἂν πλοῦτιον αἰτῆς, κἂν κάλλος αἰτῆς, κἂν δτιοῦν τοιοῦτον

γη λοιπὸν κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους· καὶ πῶς θὰ κρίνη τὸν κόσμον ποὺ εἶναι τόσος πολὺς; Ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐδημιούργησεν ἐνῶ δὲν ὑπῆρχεν, αὐτὸς θὰ τὸν κρίνη καὶ τώρα ποὺ ὑπάρχει. Νεφρούς δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας, τὰ ἐσωτερικά, τὰ βαθύτατα, ὑπαινιχθεὶς αὐτὰ ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτοῦ τοῦ μέλους τοῦ σώματος.

10. Τί σημαίνει, «Ἐτάζων»; Αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ ἄλλος «ἐρευνῶν». Ἄν καὶ αἱ λέξεις εἶναι ἀνθρώπιναι, ὅμως, τὰ νοήματα εἶναι θεοπρεπῆ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Παῦλος λέγων, «Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας», θέτει τὸ «ἐρευνᾷ» ἀντὶ τοῦ ἄγνωστον σαφῶς, ἔτσι καὶ αὐτὸς, θέτει τὸ «Ἐτάζων» ἀντὶ τοῦ ἄγνωστον ἀκριβῶς. Καὶ τὸ βασανίζω δὲ ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ γυμνῶν, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ἀκριβῆ ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἄλλα εἶναι γυμνά καὶ φανερά εἰς τὰ μάτια του»⁵⁵. «Εἶναι δικαία ἢ βοήθειά μου». Ἄλλος, «Εἶναι δίκαιος ὁ ὑπερασπιστής μου». Τί σημαίνει, «Δικαία ἢ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ»; Δίκαιος, λέγει, θὰ ἦτο ἢ βοήθεια ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· διότι τίποτε τὸ ἄδικον δὲν ζητῶ. Ὡστε ἐὰν θέλωμεν ν' ἀπολαμβάνωμεν τὴν οὐράνιον βοήθειαν, πρέπει τέτοια νὰ ζητοῦμεν, ποὺ ἀποτελοῦν ἔκφρασιν τοῦ δικαίου, ὥστε μὲ τὴν φύσιν τῆς αἰτήσεώς μας ν' ἀποσπάσωμεν τὴν βοήθειαν «Ἐκείνου ποὺ σώζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν εὐθείαν καὶ εἰλικρινῆ καρδίαν». Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον αὐτοῦ, αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθειά του. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἐγὼ δὲν ἠδίκησα, οὔτε ἐπιθυμῶ ν' ἀμυνθῶ, διὰ τοῦτο θὰ ἦτο δικαία ἢ βοήθειά μου ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἅς μὴ ζητῶμεν τίποτε τέτοιο ποὺ ἐμποδίζει τὴν δόσιν του. Διότι, ὅταν ζητῆς κάτι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου, δὲν εἶναι δικαία ἢ βοήθειά σου· καθ' ὅσον εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν νόμον ἐκείνου ποὺ τὴν παρέχει. Ἐπίσης δὲν εἶναι δικαία ἢ βοήθεια εἴτε ζητεῖς πλοῦτον, εἴτε ζητεῖς κάλλος, εἴτε ζητεῖς ὅτιδήποτε παρόμοιον κοσμικὸν πρᾶγμα, ποὺ ἔρχεται καὶ φεύγει καὶ χά-

αίτης διωκτόν, παραρρόον καὶ ἐναντίον τῇ τῆς ψυχῆς φιλοσοφία. Αἰπῶμεν τοίνυν ὥστε καὶ ἐπιτυχεῖν. «Ὁ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, καὶ ἰσχυρός, καὶ μακροθύμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν». Ἄλλος φησὶν, «Ἐμβριμώμενος 5 κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Κατὰ πᾶσαν ζωὴν». Καὶ ἄλλος, «Ἀπειλούμενος, ἐμβριμώμενος, οὐ κολάζων». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Εἰ δίκαιος, πάντως βουλήσεται τοὺς ἀδίκους κολάσαι· εἰ ἰσχυρός, πάντως δυνήσεται. Καὶ ποῦ, φησί, τὰ τῆς φιλανθρωπίας, εἰ κατὰ τὸ δίκαιον κρινεῖ; Προῶτον μὲν, ἐν τῷ μὴ κατὰ πόδας ἐπάγειν τὴν δίκην, μᾶλλον δὲ 10 πρὸς τοῦτον, ἐν τῷ πάντα ἀφεῖναι τὰ ἁμαρτήματα διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας· δεύτερον δὲ ἐν τῷ καὶ μειάνοιαν δοῦναι. Ἄν γὰρ ἐννοήσῃς, ὅτι καθ' ἑκάστην ἁμαρτάνομεν ἡμέραν, τότε μάλιστα ὄφει ἀυτοῦ τὸ ἄφατον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας. 15 Ὁ δὲ καὶ ἐμψαίρων ἐπήγαγε, λέγων· «Ὁ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, καὶ ἰσχυρός, καὶ μακροθύμος».

Ἄπορεῖς, ἐπεὶ καὶ δύναται καὶ θούλειαι, τίνας ἔνεκεν οὐ κολάζει; Μάνθανε, φησὶν, ὅτι μακροθύμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Ἴνα γὰρ μὴ τις τῶν ἀνοήτων 20 νομίσῃ, ὅτι δι' ἀσθένειαν οὐκ ἐπεξέρχεται, δείκνυσι τῆς μελλήσεως τὴν αἰτίαν· ὅτι μεγάλη καὶ ἡ μακροθυμία μέτρα ἔχει. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ, εἰς μειάνοιάν σε ἄγων, ὅταν ἀπὸ τοῦ φαρμάκου τοῦτου μηδὲν κερδάνῃς, καὶ ἐπεξέρχεται. Ἄρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ κολάζεσθαί ἐσμεν ἄ- 25 ξιοι. Οὐδὲ γὰρ ἄν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ὥς μέγα τι τέθεικε τό, «Μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν». Ἄλλ' ὥς τῶν πραγμάτων μὲν τοῦτο ἀπαιτούντων, τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ φιλαν-

νεται καὶ εἶναι ἀντίθετον μὲ τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς. Ἦς Ζητῶμεν λοιπὸν τέτοια ὥστε νὰ ἡμποροῦμεν καὶ νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν. «Ὁ Θεὸς εἶναι κριτῆς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος καὶ δὲν ἐκδηλώνει τὴν ὀργὴν του μὲ καθημερινὰς τιμωρίας». Ἄλλος λέγει, «Δυσανασχετῶν κάθε ἡμέραν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει «Εἰς ὅλην τὴν ζωὴν». Καὶ ἄλλος, «Ἄν καὶ ἀπειλεῖ καὶ δυσανασχετεῖ, ὅμως δὲν τιμωρεῖ». Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐάν εἶναι δίκαιος, ὅπωςδήποτε θὰ θελήσῃ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀδίκους· ἐάν εἶναι ἰσχυρὸς, ὅπωςδήποτε θὰ ἡμπορέσῃ. Καὶ ποῦ, λέγει, εἶναι τὰ τῆς φιλανθρωπίας του, ἐάν θὰ κρίνῃ μὲ δικαιοσύνην; Πρῶτον μὲν μὲ τὸ ὅτι δὲν τιμωρεῖ ἀμέσως μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, μᾶλλον δὲ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὅτι συγχωρεῖ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα μὲ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας· δεῦτερον δὲ μὲ τὸ ὅτι δίδει καὶ εὐκαιρίαν διὰ μετάνοιαν. Διότι, ἐάν σκεφθῆς, ὅτι καθημερινὰ ἁμαρτάνομεν, τότε πρὸ πάντων θὰ διαπιστώσῃς τὸ ἀπερίγραπτον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του. Θέλων λοιπὸν νὰ δεῖξῃ αὐτὸ, ἐπρόσθεσε τὰ λόγια· Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος κριτῆς καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος»

Ἄπορεις διατί δὲν τιμωρεῖ, ἀφοῦ καὶ ἡμπορεῖ καὶ θέλει; Μάθε, λέγει, ὅτι εἶναι μακρόθυμος καὶ ὅτι δὲν ἐκδηλώνει τὴν ὀργὴν του καθημερινὰ μὲ τιμωρίας. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους, ὅτι ἀπὸ ἀδυναμίας δὲν προχωρεῖ εἰς τὴν τιμωρίαν, δείχνει τῆς ἀργοπορίας τὴν αἰτίαν· ὅτι δηλαδὴ ἔχει μεγάλα περιθώρια ἢ μακροθυμία. Ἐπειδὴ λοιπὸν διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ, διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσῃ εἰς μετάνοιαν, ὅταν δὲν κερδίσῃς τίποτε ἀπὸ αὐτὸ τὸ φάρμακον, τότε καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν τιμωρίαν. Συνεπῶς καθημερινὰ εἴμεθα ἄξιοι τῆς τιμωρίας. Οὔτε βέβαια, ἐάν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ, θ' ἀνέφερε ὡς κάτι τὸ σπουδαῖον τὸ «Δὲν ἐκδηλώνει καθημερινὰ τὴν ὀργὴν του μὲ τιμωρίας». Ἄλλὰ τὸ λέγει αὐτὸ ἐπειδὴ ἢ μὲν φύσις τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ αὐτὸ, ἢ δὲ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ

θρωπίας ἐπεχούσης τὴν ἀξίαν κόλασιν, τοῦτό φησιν. Εἶδες καὶ ἐπιταῦθα πῶς τὸ ἀνεπαχθὲς τοῦ Θεοῦ δείκνυσι, καὶ τὴν κόλασιν ὀργὴν λέγει; Οὐδεὶς γὰρ ὀργὴν ἐπάγει ἄλλω, ἀλλὰ τὴν μὲν ὀργὴν αὐτὸς ἔχει, τὴν δὲ κόλασιν ἐπάγει ἐτέρω.

5 Οὐδὲν οὖν ἄλλο, ἢ τὴν κόλασιν δηλοῖ τῷ εἰπεῖν, «Καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν».

Καὶ πῶς φησι, «Καθ' ἑκάστην ἡμέραν; Εἰσελθέτω ἕκα-
στος εἰς τὸ ἑαυτοῦ συνειδὸς, καὶ τότε ὄφεται. Ἵνα γὰρ παρῶ
τὰ ἀπόρητα ἑκάστων ἁμαρτήματα, ταῦτα δὴ τὰ κοινὰ τίς δια-
10 φεύξει; Ποῖα δὴ ταῦτα; Ποῖα ἐστὶν ἡμέρα, ἢ μὴ ραθύμως
εὐχόμεθα καὶ μετὰ πολλῆς ὀλιγορίας; Ὅτι δὲ τοῦτο ὀργῆς
ἄξιον, δηλὸν ἐντεῦθεν. Εἰπέ γάρ μοι εἰ δικαστῆ χασιμώμε-
τος προσῆλθες, καὶ διελέχθης, οὐκ ἄν σε εὐθέως δίκην ἀπή-
τησε, καὶ εἰς τὴν ὑπερορίαν μετέστησε; Ναί, φησὶν ἄνθρω-
15 πος γὰρ ἐστὶ. Καὶ τί τοῦτο; Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ὑβρισθεὶς,
οὐκ ἄν εἴη δίκαιος ἀγανακτεῖν παρὰ γὰρ τοῦ ὁμοίμου ὑβρί-
σθη ὁ δὲ Θεὸς ὑβριζόμενος, δικαίως ἄν ἐπαγάγοι τὴν δίκην.
Μείζων γὰρ αὕτη ἢ ἁμαρτία τῆς εἰς ἄνθρωπον. Καὶ ὁ μὲν
ἄνθρωπος τὸ ἑαυτοῦ ζητῶν τοῦτο ποιεῖ ὁ δὲ Θεὸς τὸ σὺν.
20 Ὅσιε κατὰ τοῦτο, ἄξιον τοῦτο μᾶλλον ἀγανακτῆσεως. Οὐ
γὰρ ἐστὶν ἴσον καταφροσεῖν τῶν τὰ ἑαυτῶν ζητούντων, καὶ
τοῦ τὰ σά. Τοῦτο γὰρ μείζονος ὀργῆς ἄξιον, ὅτιαν μὴδὲ αἰ-
τεῖν μέλλων τὰ σοὶ συμφέροντα, νήφης.

Τίς δὲ ἐστὶν, ὅς οὐχ ὑβρισε τὸν ἀδελφὸν εἰκῆ; Μὴ γὰρ
25 μοι εἴπης, ὅτι οἰκείην ὑβρισην «Ἐν γὰρ Χριστῷ οὐκ ἄρσεν,

έμποδίζει τήν άξίαν τιμωρίαν. Είδες και έδω πώς δείχνει τήν έλλειψιν κακίας εις τόν Θεόν και όνομάζει τήν τιμωρίαν όργήν; Διότι κονείς δέν επιφέρει τήν όργήν του έναντίον άλλου, αλλά τήν μέν όργήν τήν κρατεί ό ίδιος, τήν δέ τιμωρίαν τήν επιφέρει έναντίον άλλου. Τίποτε λοιπόν άλλο παρά τήν τιμωρίαν φανερώνουν τά λόγια, «Και μή όργήν επάγων καθ' έκάστην ήμέραν».

Και πώς λέγει, «Κάθε ήμέραν»; "Ας εξετάση ό καθένας τήν συνείδησίν του κοί τότε θα τό αντιληφθῆ. Διότι δια ν' άφήσω κατά μέρος τά κρυφά άμαρτήματα του καθενός, αυτά λοιπόν τά κοινά άμαρτήματα ποιος θα τά αποφύγη; Ποία λοιπόν είναι αυτά; Ποία είναι ή ήμέρα εκείνη κατά τήν όποιαν δέν προσευχόμεθα με ραθυμίαν και με πολλήν όκνηρίαν; Τό ότι δέ αυτό είναι άξιον όργης, γίνεται φανερόν από έδω. Διότι είπέ μου 'Εάν προσερχόσουν εις δικαστήν και έχασμουρίοσουν και έσυζητούσες μαζί του, δέν θα σε έτιμωροῦσεν άμέσως και θα σε έστελλεν έξορίαν εις ξένην χώραν; Ναι, λέγει διότι είναι άνθρωπος. Και τί σημασίαν έχει αυτό; Διότι ό μέν άνθρωπος όταν προσβληθῆ δέν θα ήτο δίκαιον ν' άγανακτῆ, καθ' όσον έδέχθη τήν προσβολήν από ίσότημόν του, ένω ό Θεός όταν προσβάλλεται δικαίως θα ήμποροῦσε νά επιφέρη τήν τιμωρίαν. Διότι αύτή ή άμαρτία είναι μεγαλυτέρα από τήν άμαρτίαν πού γίνεται πρός ένα συνάνθρωπον. Και ό μέν άνθρωπος τό κάμνει αυτό επιζητῶν τό συμφέρον του, ένω ό Θεός θέλει αυτό πού συμφέρει εις έσένα. "Ωστε σύμφωνα με αυτά, αυτό μάλλον είναι άξιον άγανακτήσεως. Διότι δέν είναι ίσον πράγμα τό νά περιφρονῆ κανείς αυτούς πού θέλουν τό συμφέρον των, και εκείνον πού θέλει τό συμφέρον σου. Καθ' όσον αυτό είναι άξιον μεγαλυτέρας όργης, όταν δείχνης άδιαφορίαν και δέν ζητῆς εκείνα πού σου συμφέρουν.

Ποιος δέ είναι εκείνος πού δέν έπρόσβαλε άδिका τόν άδελφόν του; Μή μου είπησ βέβαια, ότι έπρόσβαλε δου-

οὐ θῆλυ, οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερός ἐστιν). *Τίς* πάλιν *δς* οὐ
 καιτηγόρησεν, οὐδὲ ἐψεύσατο; *δς* οὐκ εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαλ-
 μοῖς γυναῖκα; *δς* οὐκ ἐβάσκησεν; *δς* οὐκ ἐκενοδόξησεν; *δς*
 οὐκ ἐφθέγγετο ῥῆμα ἀργόν; Πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ κόλασιν
 5 κεῖται. Καὶ εἰ μὲν περὶ τὰ θιωτικά μὴ ὄντες σπουδαῖοι, μηδὲ
 ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἡμεν, συγγνώμης ἂν ἡμεν ἄξιοι, νῦν
 δὲ καὶ ταύτης ἀπεισερήμεθα τῆς ἀπολογίας. Καὶ γὰρ ἐν ἐ-
 κείνοις μὲν ἐργηροσότητες ἐσμέν, ἐν τούτοις δὲ ἀναπεπωκότες.
 Ὡστε δὲ μὴ ἀκούοντας, οὗ μακροθύμος, ραθυμοτέρους γενέ-
 10 σθαι, ἐπήγαγεν «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ρομφαίαν αὐτοῦ
 σιλωῶσει». Ἄλλος δὲ φησὶ, «Τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἀκονή-
 σαι». Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ ἠτοίμασεν αὐτόν. Ἄλλος
 φησὶν, «Ἐκτενεῖ». «Καὶ ἐν αὐτῷ ἠτοίμασε σκευὴ θανάτου.
 Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειρωγῆσται». Ἄλλος φησὶν,
 15 «Εἰς τὸ καίειν».

11. *Τί* ἐνιαῦθα ἐροῦσιν οἱ ἀνθρωπόμορφον τὸν Θεὸν λέ-
 γοντες, ἐκ τοῦ λέγεσθαι χεῖρας καὶ πόδας καὶ ὀφθαλμοὺς ἔ-
 χειν; Ἄρα τόξα ἄνω, καὶ βέλη, καὶ ἀκόνη, καὶ μάχαιρα,
 καὶ φαρέτρα; Καὶ μὴν ἄλλος φησὶν «Ἐν τῷ ἐπιβλέψαι σε,
 20 ταραχθήσονται ἐπὶ σοῦ ὄρη». Καὶ αὐτὸς οὗτος «Ὁ ἐπιβλέ-
 πων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν». Εἰ δὲ ὄρων
 μόνον τὴν γῆν, καὶ λίθων τήκει φύσιν, πολλῶ μᾶλλον ἐπ' ἀν-
 θρώπων τοῦτο δυνήσεται. Τίτος οὖν ἔνεκεν ἀπὸ τοῦ μόνον
 25 τοῦ ἐθελῆσαι μόνον (ὁ γὰρ θελήματι μόνον ποιήσας αὐτήν,

56. Γαλ. 3, 28.

57. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 16, 19.

58. Ψαλμ. 103, 32.

λον του. Διότι «Ἐν Χριστῷ δὲν ὑπάρχει ἄνδρας κοί γυναῖκα, οὔτε δοῦλος καὶ ἐλεύθερος»⁵⁶. Ποῖος πάλιν ἐκεῖνος πού δὲν ἐκατηγόρησεν οὔτε εἶπε ψέματα; πού δὲν εἶδε γυναῖκα μὲ ὀκόλαστα μάτια, πού δὲν ἐφθόνησε, πού δὲν ἐκυριεύθη ἀπὸ κενοδοξίον, πού δὲν εἶπε λόγον ἀπρεπῆ; Ὅλα δὲ οὐτὰ εἶναι ἄξια τιμωρίας. Καὶ ἐὰν μὲν δὲν ἐδείχναμεν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα οὔτε δὲ καὶ διὰ τὰ πνευματικά, θὰ ἤμεθα ἄξιοι συγγνώμης, τῶρα ὁμως ἀπεστερήθημεν καὶ σὺτῆς τῆς δικαιολογίας. Καθ' ὅσον δι' ἐκεῖνα μὲν εἴμεθα πρόθυμοι, ἐνῷ δι' αὐτὰ ἀδιάφοροι. Ὡστε διὰ νὰ μὴ γινώμεθα πιὸ ἀδιάφοροι, ἀκούοντες ὅτι ὁ Θεός εἶναι μακρόθυμος, ἐπρόσθεσεν· «Ἐὰν δὲν μετανοήσετε καὶ ἐπιστρέψετε, θ' ἀκονήσῃ τὴν ρομφαίαν του». Ἄλλος δὲ λέγει, «Θ' ἀκονήσῃ τὴν μάχαιράν του». «Τὸ τόξον του τὸ ἐτέντωσε καὶ τὸ ἠτοίμασεν». Ἄλλος λέγει· «Θὰ τὸ τεντώσῃ» «Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἠτοίμασε θανατηφόρα ὄργανα. Τὰ βέλη του τὰ κατεσκεύασε δι' ἐκείνους πού φλέγονται ἀπὸ τὴν κακίαν». Ἄλλος λέγει· «Διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ».

11. Τί θὰ εἰποῦν ἐδῶ ἐκεῖνοι πού θεωροῦν τὸν Θεὸν ἀνθρωπόμορφον, ἐπειδὴ λέγεται ὅτι ἔχει χέρια καὶ πόδια καὶ ὀφθαλμούς; Ἄρά γε ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανὸν τόξα καὶ βέλη καὶ ὄργανον δι' ἀκόνισμα, καὶ μάχαιρα καὶ φάρετρα; Καὶ ὁμως ἄλλος λέγει· «Ὅταν ρίψῃς τὸ βλέμμα σου ἐπάνω τους θὰ κυριευθοῦν τὰ ὄρη ἀπὸ τρόμον»⁵⁷. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ψαλμωδὸς λέγει· «Αὐτὸς πού ρίπτει τὸ βλέμμα του εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνει νὰ τρέμῃ»⁵⁸. Ἐὰν δὲ ρίπτων μόνον τὸ βλέμμα του εἰς τὴν γῆν κάμνη νὰ λειώνουν οἱ λίθοι, πολὺ περισσότερο θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ ποῖον λόγον λοιπόν, ἂν καὶ μόνον μὲ τὸ βλέμμα του ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ τὴν οἰκουμένην, ἢ καλύτερα ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ τὸ θελήσῃ (διότι ἐκεῖνος πού ἐδημιούργησεν αὐτὴν μόνον πού τὸ ἠθέλησεν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἠμπορεῖ καὶ μόνον μὲ τὸ

εὐδηλον ὅτι καὶ θελήματι μόνῳ ἀνελεῖν δύναται), λέγεται
 ρομφαίαν ἔχειν καὶ τόξον; Εἰ γὰρ «Ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ
 πέρατα τῆς γῆς», «Καὶ οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἀκρίδες»,
 καὶ «Πάντα τὰ ἔθνη ὡς σιαγὼν ἀπὸ τοῦ κάδου, καὶ ὡς ρο-
 5 πῆ ζυγοῦ λογισθήσεται» καὶ ὁ ἄγγελος δὲ αὐτοῦ ἐξελθὼν,
 ἐν θραχίᾳ καιροῦ ροπῇ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας
 ἀνεῖλε τί λέγω ἄγγελος; μυῖαι καὶ κάμπαι καὶ σκώληκες τὸ
 τῶν Αἰγυπτίων σιραιόπεδον ἀπόλεσαν ποῦ τόξου ἀντόθι
 χρεῖα; ποῦ δὲ μαχαίρας; Τίνος οὖν ἔνεκεν ταῦτα εἴρηται;
 10 Διὰ τὴν τῶν ἀκουόντων παχύτητα, καὶ ὥστε τοῖς ὀνόμασι
 τοῖς συντρόχοις τῶν ὀπλων κατασεῖσαι αὐτῶν τὴν διάνοιαν.
 Οὐ γὰρ ἐν τῇ χειρὶ ἡ πνοὴ πάντων ἡμῶν, καὶ οὐ κατὰ πρόσω-
 πον ψύχους αὐτοῦ οὐδαμῶς τις ὑποσιθῆσεται, πῶς ὀπλων δεῖ
 τοῦτο; Ἄλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, διὰ τὴν παχύτητα καὶ τὴν
 15 ἀναισθησίαν τῶν ἀκουόντων οὕτω ταῦτα εἴρηται.

Τί δέ ἐστι, «Καὶ σιλιβώσεων»; Ἀκονήσει. Ἔρα οὖν καὶ
 ἀκόνης χρεῖα; καὶ ἴδς περὶ τὴν μάχαιραν; Καὶ τίς ἂν ταῦ-
 τα, τοῦν ἔχων, ἀνέξεται οὕτως ἐκλαβεῖν ὡς εἴρηται; Ἄλλ'
 ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τὴν τιμωρίαν διὰ πάντων σχηματίζει, καὶ
 20 ἐπὶ τὰ παχύτερα πρόβεισιν, ὥστε καὶ τοὺς σφόδρα ἀνοήτους
 συνιδεῖν, ὅτι οὐ δεῖ ταῖς λέξεσι παρακαθῆσθαι, ἀλλὰ θεοπρο-
 πεῖς ἐννοίας ἐκ τούτων λαμβάνειν. Ὡστε εἰ τις ἀπορεῖ τίτος
 ἔνεκεν θυμὸς εἴρηται περὶ Θεοῦ καὶ ὀργή, πολλῶν μᾶλλον
 τούτων ἔνεκεν ἀπορήσει. Εἰ δὲ ταῦτα οὐχ ὡς εἴρηται ἐκλη-
 25 πτόν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς, εὐδηλον ὅτι καὶ τὰ περὶ θυμοῦ καὶ

θέλημά του νά τήν καταστρέψη), λέγεται ὅτι ἔχει ρομφαίαν κοί τόξον; Διότι, ἐάν «Εἰς τὰ χέρια του κρατᾶ τὰ πέρατα τῆς γῆς», «Καί αὐτοὶ πού κατοικοῦν εἰς αὐτήν εἶναι ὡσάν ἀκρίδες», καί «Ὅλα τὰ ἔθνη εἶναι ὡσάν σταγόνα ἀπό κάδον καί θεωροῦνται ὡσάν τήν στιγμιαίαν ἐκείνην ἐναλλαγίην τῆς πλάστιγγος»· καί ὁ ἄγγελος δέ αὐτοῦ ἀφοῦ ἐξῆλθε μέσα εἰς ἐλάχιστον χρονικόν διάστημα ἐφόνευσεν ἑκατὸν ὀγδόντα πόντε χιλιάδες¹⁹· καί διατί λέγω ὁ ἄγγελος; μυῖγαι καί κάμπαι καί σκωλήκια ἐξωλόθρευσαν τὸ στρατόπεδον τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς τί ἐχρειάσθη ἐδῶ τὸ τόξον; Εἰς τί ἡ μάχαιρα; Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἔχουν λεχθῆ αὐτά; Ἐλέχθησαν ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀνωριμότητος τῶν ἀκροατῶν καί διὰ νά διαταράξῃ τήν σκέψιν αὐτῶν μέ τὰς ὀνομασίας πού συνδέονται μέ τὰ ὄπλα. Διότι ἐκεῖνος πού εἰς τὰ χέρια του κρέματα ἡ ζωὴ ὅλων μας καί πού κανεῖς δέν ἠμπορεῖ νά σταθῆ ἐμπρὸς εἰς τὸ ψυχρὸν πρόσωπόν του, πῶς αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὄπλα; Ἄλλ', ὅπως προανέφερα, αὐτά ἔχουν λεχθῆ ἔτσι ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀνωριμότητος καί τῆς ἀναισθησίας τῶν ἀκροατῶν.

Τί σημαίνει δέ. «Καί στιλβώσει»; Θ' ἀκονήση. Ὡστε λοιπὸν χρειάζεται καί ἀκόνι; Χρειάζεται καί δηλητήριον διὰ τήν μάχαιραν; Καί ποῖος λογικῶς ἄνθρωπος θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀνεχθῆ νά ἐκλάβῃ αὐτά ὅπως ἔχουν λεχθῆ; Ἄλλ', ὅπως προανέφερα, προετοιμάζει μέ ὅλα τήν τιμωρίαν καί χρησιμοποιεῖ αὐτάς τὰς παχυτέρας ἐκφράσεις, ὥστε νά κἀνῃ ν' ἀντιληφθοῦν καί οἱ πάρα πολὺ ἀνόητοι, ὅτι δέν πρέπει νά σταμοτοῦν εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ νά ὀδηγοῦνται ἀπὸ αὐτάς εἰς θεοπρεπεῖς ἐννοίας. Ὡστε, ἐάν κάποιος ἀπορῆ διὰ ποῖον λόγον ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι θυμῶνει καί ὀργίζεται, πολὺ περισσότερο θ' ἀπορήσῃ ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως αὐτά πρέπει νά τὰ ἐκλάβωμεν ὄχι ὅπως ἔχουν λεχθῆ, ἀλλὰ μέ θεοπρεπῆ ἐννοίαν, εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι πρέπει κατὰ τήν αὐτὴν ἐννοίαν νά

ὀργῆς· ἡ δὲ παχύτης τῶν λέξεων, ὥστε καθικέσθαι τῆς τῶν ἀκροατῶν παχύτητος. Αἰά τοι τοῦτο οὐδὲ τοῖς εἰρημένοις ἠροζέσθη, ἀλλ' ἔτι πρόβεισιν ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινότερον, τὸν φόβον αἰξῶ. Οὐ γὰρ ρουφαίαν αὐτὸν ἔχοντα εἰσάγει νόνον, ἀλλὰ
 5 καὶ ὀπλιζόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ὁμοίως τις φοβεῖται ἀκούων, ὅτι ἀκουᾶται ἢ μάχαιρα, καὶ ὅτι τὸ τόξον μετὰ χειρως, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων σχημάτων κατασεῖει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκούοντων, λέγων, «Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἠτοιμάσεν αὐτόν», φοβῶ τὸν ἀκούοντα, ὅμοσ' καὶ τὴν μακρο-
 10 ἡμίαν καὶ τὴν ὀργὴν ἐνδείκνυμενος. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἄφῃ-κεν', οὐδέ, ἔβαλεν', ἀλλ', «Ἐνέτεινε καὶ ἠτοιμάσεν», τοντέσιν, ἕτοιμός ἐστι πρὸς ἄφρον.

Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐν τῇ Παλαιᾷ οὕτως εἴρηται, ὅπου-
 γε καὶ ἐν τῇ Καινῇ Ἰουδαίοις διωλεγόμενος ὁ Ἰωάννης τοιοῦ-
 15 τὸν τι λέγει; «Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται». Τί οὖν; δροτόμον ὁ Θεὸς μιμεῖται ἀξίνη κόπιοιτα ξύλα; καὶ ἀξίνη ἐκκληπίεον καὶ ξύλα; Ἄπαρτε ὡσπερ οὐδὲ ἄχρῳ καὶ σῖτον, ὅταν λέγη· «Οὔ τὸ πύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ τὸν μὲν
 20 σῖτον σπράξει εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχρῳ κατακάψει πρὸ ἀσθέσιον». Τί οὖν εἰσιν ἡ ἀξίνη; Ἡ τιμωρία καὶ ἡ κόλασις. Τίνα δὲ τὰ δένδρα; Οἱ ἄνθρωποι. Τίνα δὲ τὰ ἄχρῳ; Οἱ φαῦλοι. Τίς ὁ σῖτος; Οἱ χρηστοί. Τί τὸ πύον; Ἡ διάκρισις. Οὔτω καὶ ἐνταῦθα ρουφαία, καὶ τόξον, καὶ
 25 βέλη, ἢ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία ἐστίν. Εἶτα τὴν μέλλουσαν, καὶ τὸ ἀφροσηκέναι μὲν τὴν τιμωρίαν, μὴ πολὺν δὲ ἀφροσηκέναι,

60. Λουκᾶ 3, 9.

61. Ματθ. 3, 12.

ἐκλάβωμεν καὶ τὰ λεγόμενα περὶ θυμοῦ καὶ ὀργῆς, ἡ δὲ παχύτης τῶν λέξεων ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ πλησιάσῃ τὴν πνευματικὴν ἀνωριμότητα τῶν ἀκροατῶν. Διὰ τοῦτο βέβαια δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ἀλλὰ προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο πρὸς ἀνθρωπινότερας ἐκφράσεις, αὐξάνων τὸν φόβον. Διότι δὲν παρουσιάζει αὐτὸν νὰ κρατᾷ μόνον ρομφαίαν, ἀλλὰ τὸν παρουσιάζει καὶ ὀπλιζόμενον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν φοβεῖται κανεὶς ὅμοια ἀκούων, ὅτι ἀκονίζεται ἡ μάχαιρα καὶ ὅτι τὸ τόξον εὐρίσκεται εἰς τὰ χέρια, μὲ ἀνθρώπινα σχήματα συνταράσσει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, λέγων, «Ἐτέντωσε τὸν τόξον του καὶ τὸ ἠτοίμασεν», ἐκφοβίζων ἔτσι τὸν ἀκροατὴν, καὶ συγχρόνως δείχνει τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Διότι δὲν εἶπε, 'τὸ ἄφησεν', οὔτε, 'τὸ ἔρριψεν', ἀλλὰ, «Τὸ ἐτέντωσε καὶ τὸ ἠτοίμασε», δηλαδὴ εἶναι ἔτοιμος διὰ νὰ τὸ ρίψῃ.

Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἐὰν ἔτσι ἐλέχθησαν αὐτὰ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὴν στιγμὴν βέβαια ποῦ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, συνομιλῶν ὁ Ἰωάννης μὲ τοὺς Ἰουδαίους, λέγει κάτι παρόμοιον; «Ἡ ἀξίνα εὐρίσκεται πλέον κοντὰ εἰς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων»⁶⁰. Τί λοιπὸν; ὁ Θεὸς μιμεῖται Ξυλοκόπον καὶ κόπτει ξύλα μὲ τὴν ἀξίνην; πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τὰ λεγόμενα καὶ σὰν ἀξίνα καὶ σὰν ξύλα; Κάθε ἄλλο ὅπως ἀκριβῶς οὔτε ὅταν ὀμιλῇ δι' ἄχυρα καὶ σιτᾶρι· «Εἰς τὸ χέρι του εὐρίσκεται τὸ φτυᾶρι καὶ θὰ καθάρισῃ τὸ ἀλώνισμά του, καὶ τὸ μὲν σιτᾶρι θὰ τὸ συγκεντρώσῃ εἰς τὴν ἀποθήκην του, τὸ δὲ ἄχυρον θὰ τὸ κατακαύσῃ μὲ φωτιὰν ἄσβεστον»⁶¹. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ ἀξίνα; Εἶναι ἡ τιμωρία καὶ ἡ κόλασις. Ποῖα δὲ τὰ δένδρα; Οἱ ἄνθρωποι. Ποῖα δὲ τὰ ἄχυρα; Οἱ κακοὶ ἄνθρωποι. Ποῖο δὲ τὸ σιτᾶρι; Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι. Ποῖο δὲ τὸ φτυᾶρι; Τὸ ξεχώρισμα. Ἔτσι καὶ ἐδῶ ρομφαία καὶ τόξον καὶ βέλη εἶναι ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία. Ὑστερα παρουσίασε τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν ἀναβολὴν μὲν τῆς τιμωρίας, ὄχι

ἀλλ' ἐπὶ θύραις εἶναι, τῷ τεῖναι καὶ εἰτοιμάσαι παρέστηκεν.
 Σκευὴ δὲ θανάτου τὰ θέλη φηοῖν. Ὡσπερ σκευὴ γεωργίας,
 τὰ γεωργίαν ποιοῦντα, καὶ ναυτιλίας, τὰ πλεῖν ἡμᾶς παρα-
 οκεινάζοντα, καὶ ὑφαντικῆς, τὰ ὑφαίνειν ποιοῦντα, οὕτω καὶ
 5 θανάτου σκευὴ, τὸ θάνατον ἐργαζόμενα. Εἶτα ἐρμηνεύων τίνα
 ἐστὶ τὰ σκευὴ τοῦ θανάτου, ἐπάγει. «Τὰ θέλη αὐτοῦ», δεικνὺς
 τὸ τάχος τῆς τιμωρίας, διὰ βουληθῆ. Τί δέ ἐστι, «Τοῖς καιο-
 μένοις»; Τοῖς τιμωρουμένοις, τοῖς κολαζομένοις.

Εἶτα οὐκ ἀρκεῖ τὸ πῦρ, ἀλλὰ βελῶν χροεῖα; Ὅρας δι-
 10 πάντα μεταφορικῶς εἴρηται καὶ ἐμφαντικῶς, καὶ ὥστε διὰ
 πάντων ἀνέξηθῆναι τὸν φόβον; Ὁ γὰρ λέγει τοιοῦτόν ἐστι.
 Ἱστοίμασε τὰς τιμωρίας τοῖς μέλλονοι τιμωρεῖσθαι. Ἀλλ'
 εἰ μὴ οὕτως εἶπεν, οὐκ ἂν οὕτως ἔπληξε, νῦν δὲ βελῶν, καὶ
 ρομφαίας, καὶ τόξου, καὶ ἀφέσεως, καὶ τάσεως, καὶ σκευῶν
 15 θανάτου καὶ ἐμπροσημοῦ μνημονεύσας, τῇ ποικιλίᾳ τῶν ὀνο-
 μάτων ἐπέτεινε τὴν ἀγωνίαν. Εἶτα παραμυθούμενος πάλιν
 τὸν φόβον, ἐπήγαγε, «Τοῖς καιομένοις». Ἴνα γὰρ μὴ νομίση
 τις τῶν ἀνοητοτέρων, ἐπὶ πάντας αὐτὸν ἄγειν τὴν χεῖρα, καὶ
 κατὰ πάντων ὀπλιῖσθαι, ἐπήγαγε, «Τοῖς καιομένοις», ὅπερ
 20 καὶ ὁ Παῦλος αἰνίττειται περὶ ἀρχόντος λέγων «Οὐ γὰρ εἰ-
 κῆ τὴν μάχαιραν φορεῖ». Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ἡ μάχαιρα
 τοῦτο ποιεῖ καὶ φοβεῖ, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦ-
 το δὲ οὐ τῆς τυχούσης φιλανθρωπίας, τὸ διὰ τῶν ρημάτων
 φοβεῖν καὶ ἐξογκοῦν τὴν τιμωρίαν, ὥστε μὴ γενέσθαι ἐν
 25 πείρᾳ τῶν πραγμάτων. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐνέτεινε, διὰ τοῦτο

ὅμως μακρὰν ἀναβολήν. ἀλλ' ἀναβολήν πού εὐρίσκεται μπροστά εἰς τὴν θύραν, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι τὰ ἐτέντωσε καὶ τὰ ἐτοίμασε. Σκευὴ δὲ ὀνομάζει τὰ βέλη τοῦ θανάτου. Ὅπως ἀκριβῶς σκευὴ γεωργίας εἶναι τὰ ἐργαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα καλλιεργεῖται ἡ γῆ, καὶ τῆς ναυτιλίας, ἐκεῖνα πού μᾶς βοηθοῦν νὰ πλέωμεν, καὶ τῆς ὑφαντικῆς, ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ὑφανσις, ἔτσι καὶ σκευὴ θανάτου εἶναι ἐκεῖνα πού προκαλοῦν τὸν θάνατον. Ἐπειτα διὰ νὰ ἐξηγήσῃ ποῖα εἶναι τὰ σκευὴ τοῦ θανάτου, προσθέτει, «τὰ βέλη αὐτοῦ», δείχνοντας ἔτσι τὴν ταχύτητα τῆς τιμωρίας, ὅταν θελήσῃ. Τί σημαίνει δέ, «Τοῖς καιομένοις»; Δι' αὐτούς πού θὰ τιμωρηθοῦν, δι' αὐτούς πού θὰ βασανισθοῦν.

Καὶ λοιπὸν δὲν ἀρκεῖ ἡ φωτιά, ἀλλὰ χρειάζονται καὶ βέλη; Βλέπετε ὅτι ὅλα ἔχουν λεχθῆ μὲ μεταφορικὴν ἐννοιαν καὶ κατὰ τρόπον ἐντυπωσιακόν, ὥστε μὲ ὅλα ν' αὐξηθῇ ὁ φόβος; Αὐτὸ λοιπὸν πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Ἐτοίμασε τὰς τιμωρίας δι' ἐκείνους πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν. Ἄλλ' ἐὰν δὲν τὸ ἔλεγε ἔτσι, δὲν θὰ τοὺς ἔκαμνε ν' ἀνησυχήσουν τόσο πολύ, τώρα ὅμως ἀναφέροντας βέλη καὶ ρομφαία καὶ τόξον καὶ ρίψιμον αὐτοῦ καὶ τέντωμα καὶ σκευὴ θανάτου καὶ ἐμρησμοῦ, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ὀνομάτων ἐμεγάλωσε τὴν ἀγωνίαν. Ὑστερα διὰ νὰ μετριάσῃ καὶ πάλιν τὸν φόβον, ἐπρόσθεσε: «Δι' αὐτούς πού θὰ τιμωρηθοῦν». Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ δηλαδὴ κανεὶς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνοήτους, ὅτι ὕδηγεῖ τὸ χέρι του πρὸς ὅλους καὶ ὅτι ἔχει ὀπλισθῆ ἐναντίον ὅλων, ἐπρόσθεσε: «Δι' αὐτούς πού θὰ τιμωρηθοῦν», πρᾶγμα πού ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶν διὰ τὸν ἄρχοντα: «Διότι δὲν φέρει μαζί του ἄσκοπα τὸ μαχαίρι»⁶². Ἄν δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀρχόντων ἔχη αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ προκαλῆ φόβον, πολὺ περισσότερον αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι δεῖγμα ὄχι τυχαίας φιλανθρωπίας, τὸ νὰ φοβερίζῃ μὲ λόγια καὶ νὰ ἐξογκώνῃ τὴν τιμωρίαν, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν αὐτά. Διότι δι'

ἠτοίμασε, διὰ τοῦτο ἐνέθηκε τὰ θέλη, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τιμωρίαν ἐντροπέζεται, ἵνα μὴ ἔλθῃ πρὸς τὴν τιμωρίαν.

12. Καὶ ἐξοργοῖ τὸν λόγον, τῷ μὲν «Στιλβώσει» τὴν σοφροσύνην καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς τιμωρίας ἐμφαίνων, τῷ δὲ «Ἐνέτεινε», τὴν ἐγγύτητα, τῷ δὲ «Ἠτοίμασε», τὸ πάντως ἐσομένον, εἰ μὴ μεταβάλοιτο, τὸ δὲ «Τοῖς καιομένοις», τοὺς ὑπερσύνους ἐνδεικνύμενος, ἵνα διὰ πάντων παιδευθέντες, ἀνασιείλωσι τὴν ποιηρίαν. Εἰ δὲ θυμοῦ παῦτα ἦν καὶ δογῆς, οὐκ ἄν, οἷς ἔμελλεν ἐπιθήσεσθαι, προσεῖπεν. Ὁ γὰρ θυμὸς οὐκ ἀνέχεται τοῦτο· ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ποιεῖ, καὶ μάλιστα ὅταν ἐν αὐτῇ ἢ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ κολάσει, καὶ τῇ καιασκευῇ τῆς τιμωρίας. Οἱ γοῦν πολέμιοι, καὶ βουλόμενοι τὴν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν, οὐ μόνον οὐ λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ κρυπτόμενοι ἐπιτίθενται, ὥστε μὴ μαθόντας τοὺς κολάζεσθαι μέλλοντας φνύλαξασθαι. Ἄλλ' οὐχ ὁ Θεὸς οὕτως, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν· καὶ προλέγει, καὶ ἀναβάλλεται, καὶ φοβεῖ διὰ ρημάτων, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ ἐπαγαγεῖν ἄπερ ἀπειλεῖ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Νινευιῶν ἐποίησε. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τόξον ἐνέτεινε, καὶ τὴν ρομφαίαν ἐστήλβωσε, καὶ τὰ μέλη ἠτοίμασε, καὶ τὴν πλῆγῃν οὐκ ἐπήγαγεν. Ἡ οὖν δοκεῖ σοι πὰ ρήματα τοῦ προφήτου τόξον εἶναι καὶ θέλος καὶ ρομφαίαν ἠκροσημένην, ὅταν λέγῃ, «Ἐτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῆ καιοιστραφήσεται»; Ἄλλ' οὐκ ἠφῆκε τὸ θέλος· οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἠντιρέμισιν ἵνα ἀφελθῇ, ἀλλ' ἵνα ἐναποιεθῇ. Οἱ μὲν γὰρ σιρατιῶνται διὰ τοῦτο ὀλιψίζονται, ἵνα κολάσωσιν, ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως, ἵνα τῷ φόβῳ σοφροσετέρους ποιήσας, ἀνάσχη τῆς τιμωρίας τὴν χειρα.

αὐτὸ ἐτέντωσε τὸ τόξον, δι' αὐτὸ τὸ ἐτοίμασε, δι' αὐτὸ ἔβαλε τὰ βέλη, δι' αὐτὸ ἐτοιμάζεται διὰ τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ μὴ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ τιμωρήσῃ.

12. Καὶ ἐξογκώνει τὸν λόγον, δείχνοντας μὲ τὸ μὲν γυάλισμα» τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος καὶ τὴν ταχύτητα τῆς τιμωρίας, μὲ τὸ «τέντωμα» τὸ ὅτι ἡ τιμωρία βρίσκεται πλησίον, μὲ τὸ «ἐτοίμασε» τὸ ὅτι αὐτὸ θὰ συμβῇ ὁπωσδήποτε, ἂν δὲν μετανοήσουν, μὲ τὸ δὲ «τούς καιομένους» διὰ νὰ δείξῃ τοὺς ὑπευθύνους, ὥστε, ἀφοῦ διδαχθοῦν ἀπὸ ὅλα αὐτά, νὰ σταματήσουν τὴν κακίαν των. Ἐὰν δὲ αὐτὰ ἦσαν δείγματο θυμοῦ καὶ ὀργῆς, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ προείπῃ εἰς ἐκείνους πού ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθῇ. Διότι ὁ θυμὸς δὲν τὸ ἀνέχεται αὐτό, ἀλλὰ κάμνει καὶ τὸ ἀντίθετον, καὶ μάλιστα ὅταν βρίσκεται πλέον εἰς τὸ ἀποκορύφωμά του καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς κολάσεως καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῆς τιμωρίας. Οἱ ἐχθροὶ δηλαδὴ καὶ πού θέλουν νὰ προβοῦν εἰς τιμωρίαν, ὄχι μόνον δὲν προλέγουν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτίθενται κρυφὰ ὥστε νὰ μὴ τὸ μάθουν αὐτοὶ πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν, καὶ προφυλαχθοῦν. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι, ἀλλ' ἐντελῶς ἀντίθετα καὶ προλέγει καὶ ἀναβάλλει τὴν τιμωρίαν καὶ φοβερίζει μὲ λόγια, καὶ κάμνει γὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ ἐκεῖνα πού ἀπειλεῖ. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ μὲ τοὺς Νινευίτας. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ ἐτέντωσε τὸ τόξον καὶ ἐγυάλισε τὴν ρομφαίαν καὶ ἐτοίμασε τὰ βέλη καὶ δὲν ἐπραγματοποίησε τὸ πληγμα. Ἡ νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι τὰ λόγια τοῦ προφήτου τόξον καὶ βέλος καὶ ρομφαία ἀκονισμένη, ὅταν λέγῃ, «Ἀκόμη τρεῖς ἡμέραι καὶ ἡ Νίνευη θὰ καταστραφῇ»⁶³; Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸ ἔρριψε τὸ βέλος καθ' ὅσον ἡ ἐτοιμασία δὲν ἐγίνε δι' αὐτό, διὰ νὰ ριφθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὴν θέσιν του. Διότι οἱ μὲν στρατιῶται δι' αὐτὸ ὀπλίζονται, διὰ νὰ τιμωρήσουν, ὁ Θεὸς ὅμως ὄχι δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλ' ἀφοῦ μὲ τὸν φόβον μᾶς κάνῃ πιὸ σῶφρονας, ν' ἀναβάλλῃ τὴν τιμωρίαν.

Μὴ τοίνυν θορυβώμεθα φιλανθρωπίας γὰρ πολλῆς ὁ
 τῶν ρημάτων φόβος, καὶ ὅσα ἂν ἀφορητότερα λέγῃ, ἰσοσύ-
 τω ἀπὸ πολλῆς ἡμερότητος ταῦτα φθέγγεται. Ἐπεὶ καὶ πα-
 τέρες, διὰ μὴ θούλωνται κολάζειν τοὺς παῖδας, διὰ τῶν
 5 ρημάτων τὴν ὀργὴν αἴρουν· οὕτω καὶ αὐτός, ἐπεὶ μὴ θού-
 λεται κολάζειν, ἐξογκοῖ διὰ τῶν ρημάτων τὸν φόβον. Λέγει
 καὶ γέενναν ἐτοιμάσαι, ἵνα μὴ θάλλῃ εἰς γέενναν· διὰ τοι-
 τοῦτο καὶ πολλοὶ λόγοι περὶ τιμωρίας τοῖς εὐαγγελίοις ἐνα-
 πόκεινται, καὶ πλείους, ἢ οἱ περὶ βασιλείας. Ἐπειδὴ γὰρ ἔ-
 10 πὶ τῶν ἀναισθησιτέρων οὐχ οὕτως ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία,
 ὡς ὁ τῶν λυπηρῶν φόβος ἐφέλκεται πρὸς ἀρετήν, καὶ ἀπά-
 γει τῆς κακίας, διὰ δὴ τοῦτο καὶ τοῦτοις πλέον ἐμφιλοχωρεῖ,
 καὶ συνεχῶς αὐτὰ τίθεισι. Μὴ τοίνυν ἀλλοῶμεν ἀκούοντες φορ-
 τικῶν ρημάτων (πολὺ γὰρ κέρδος ἔχουσιν), ἀλλ' ἐννοοῦντες
 15 αὐτοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν δικαιοκρισίαν, μήτε ἀπο-
 γινώσκωμεν τῆς σωτηρίας, μακροθύμος γὰρ ἐστὶ, μήτε ἀνυ-
 μῶμεν, δίκαιος γὰρ ἐστίν· ἐν ταῦθα μὲν πολλὴν τὴν μακρο-
 θυμίαν ἐνδεικνύμενος, ἐκεῖ δὲ τοὺς μὴ κερδάναντας ἐντεῦθεν
 τῆ πείρα τῆς κολάσεως παραδιδούς· ὕπερ ἵνα μὴ γένηται,
 20 ἀποκρουσώμεθα ἐντεῦθεν ἤδη τὴν τιμωρίαν.

«Ἴδὸν ὠδίνῃσεν ἀδικίαν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἀντὶ τοῦ «Ὠ-
 δίνῃσεν», «Ἰέβαλ». «Συνέλαβε πόνον». Ἄλλος, «Καὶ κνήσας».
 «Καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Ἄλλος, «Ψεῦδος». «Δάκκον ὠρουξε,
 καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν», καὶ ἐμπροσθεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσα-
 25 το». Ἄλλος, «Εἰς διαφθορὰν ἦν εἰργάσαιτο». Εἶπεν ὅτι παρε-
 οκεύασται πρὸς τιμωρίαν ὁ Θεός, εἶπεν ὅτι ἐπαφίησι τὰς
 κολάσεις. Ἐσωφρόνισε τοῦτο τὴν ἀκροατήν, τὴν ἄνωθεν ὀρ-
 γὴν ἐπιπροεμάσας. Παιδεύει λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων

Ἦς μὴ θορυβοῦμεθα λοιπὸν· διότι ὁ φόβος μὲ λόγια εἶναι δεῖγμα μεγάλης φιλανθρωπίας, καὶ ὅσον περισσότερο ἀνυπόφορα εἶναι τὰ λόγια του, τόσο περισσότερο τὰ λέγει αὐτὰ ἀπὸ μεγάλην ἐπιείκειαν. Διότι καὶ οἱ πατέρες, ὅταν δὲν θέλουν νὰ τιμωρηθοῦν τὰ παιδιά τους, μὲ τὰ λόγια ἀπομακρύνουν τὴν ὀργὴν τους· ἔτσι καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ τιμωρῇ, μεγαλώνει τὸν φόβον μὲ τὰ λόγια. Λέγει ὅτι ἐτοίμασε καὶ γέενναν διὰ νὰ μὴ μᾶς ρίψῃ εἰς τὴν γέενναν· δι' αὐτὸ βέβαια καὶ γίνεται εἰς τὰ εὐαγγέλια πολὺς λόγος περὶ τιμωρίας καὶ πολὺ περισσότερος ἀπὸ ὅ,τι περὶ βασιλείας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς ἀναισθητοτέρους δὲν τοὺς προσελκύει πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν κακίαν τόσο πολὺ ἢ ὑπόσχεσις τῶν ἀγαθῶν ὅσον ὁ φόβος τῶν λυπηρῶν, δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀσχολεῖται περισσότερο μὲ τὰ λυπηρὰ καὶ αὐτὰ ἀναφέρει συνεχῶς. Ἦς μὴ λυπούμεθα λοιπὸν ἀκούοντες λόγια δυσάρεστα (διότι περιέχουν πολὺ κέρδος), ἀλλ' ἀναλογιζόμενοι καὶ τὴν μακροθυμίαν του καὶ τὴν δικαιοκρισίαν του, οὔτε νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διότι εἶναι μικρόθυμος, οὔτε νὰ λιποψυχοῦμεν, διατί εἶναι δίκαιος· ἐδῶ μὲν δείχνει πολλὴν μακροθυμίαν, ἐκεῖ ὅμως ἐκείνους ποὺ δὲν ἐκέρδισαν τίποτε ἀπὸ αὐτὴν, θὰ τοὺς παραδώσῃ εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς κολάσεως, πρᾶγμα ποὺ διὰ νὰ μὴ συμβῇ, ἅς ἀποκρούσωμεν ἀπὸ ἐδῶ πλέον τὴν τιμωρίαν.

«Νὰ ὁ διώκτης μου ἐπροξένησε μεγάλην ἀδικίαν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ «Ἵδίνησεν», λέγει «Ἰέβαλ». «Συνέλαβε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του σχέδιον πόνου ἐναντίον μου». Ἄλλος λέγει «ἐκυκλοφόρησε». «Καὶ ἐγέννησε ἀνομίαν». Ἄλλος λέγει «ψεῦδος». «Ἐσκαψε καὶ ἤνοιξε λάκκον καὶ θὰ πέσῃ μέσα εἰς τὸν βόθρον ποὺ κατεσκεύασεν». Ἄλλος «Μέσα εἰς τὴν διαφθορὰν ποὺ ἐδημιούργησεν». Εἶπεν ὅτι ἐτοιμάσθη ὁ Θεὸς διὰ τιμωρίαν, εἶπεν ὅτι ἐξαπολύει τὰς τιμωρίας. Ἐσωφρόνισε μὲ αὐτὸ τὸν ἀκροατὴν, ἀφοῦ ἐκρέμασεν ἀπὸ ἐπάνω του τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Διδάσκει πλέον μὲ τὰ

- αυτῶν, δεικνύς, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας αὐτὴ ἢ κακία κό-
λασις. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἐνδεικνύμενος ἔλεγε «Καὶ τὴν
ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες»,
καὶ ἄγει εἰς μέσον τοὺς τὰ ἔσχατα παθόντας ὑπὸ τῆς κακίας.
- 5 Ἐπειδὴ γὰρ εἰώθασιν οἱ πολλοὶ τῶν παχύτερων τότε μάλιστα
σωφρονίζεσθαι, ὅταν τοὺς πεπονηθίας ἴδωσι, διὰ τοῦτο καὶ
αὐτοὺς εἰς μέσον ἄγει. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ, πολλὰ πε-
ρὶ γεέννης διαλεχθεὶς καὶ τοὺς ἐκεῖ θαλλομένους εἰς μέσον
ἄγει οἶον, τὸν πλούσιον τὸν ἐπὶ Λαζάρου, τὰς παρθένους τὰς
- 10 μωρὰς, τὸν τὸ τάλαντον τὸ ἐν κατακρούσαντα· καὶ ἐν τῷ πα-
ρόντι βίῳ, τοὺς ἐν τῷ πύργῳ καταχωσθέντας, καὶ ὄν τὸ
αἷμα Πιλάτος ἀνέμιξαι ταῖς θυσίαις. Οὕτω καὶ Πέτρος πολ-
λὰ περὶ γεέννης διαλεχθεὶς, τότε μάλιστα αὐτοὺς ἔπληξεν,
ὅτε τοὺς κολασθέντας εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλ-
- 15 μῶν τὴν τιμωρίαν ἔδειξε τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας,
ὅπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίει ἐπὶ τοῦ μάγον.

Καὶ ἕτερον δὲ τὸ βίβω κατασκευάζει τὸ τοιοῦτον, ὅτι τῶν
ἐν τῇ ἐορήμῳ μέμνηται, λέγων οὕτως· «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνο-
εῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην

20 ἦσαν, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπίσθησαν, καὶ βροῦμα
πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πόμα πνευματικὸν ἔπιον ἀλλ' οὐκ
ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἠὲ δόκησεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀπόλονται
καὶ κατέπεσον». Ἐπειδὴ γὰρ περὶ μελλόντων διελέγετο, γε-
έννης λέγω, καὶ κολάσεως, καὶ τιμωρίας, ἀπὸ τῶν παρελ-

25 θόντων καὶ τὴν περὶ ἐκείνων ἀπόδειξιν φέρει, αὐτοὺς τοὺς
κολασθέντας εἰς μέσον ἄγων, τοὺς ὑπὸ τῶν ὄψεων, τοὺς ὑπὸ

64. Ρωμ. 1, 27.

65. Λουκᾶ 16, 19.

66. Ματθ. 25, 1. ε.

67. Ματθ. 25, 18 ε.

68. Λουκᾶ 13, 1 - 4.

69. Πράξ. 5, 1 ε.

70. Πράξ. 13, 11 ε.

71. Α' Κορ. 10, 1 - 5.

ἴδια τὰ πράγματα, καὶ δείχνει, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἢ ἴδια ἢ κακία εἶναι κόλασις. Αὐτὸ ἀκριβῶς διὰ τὸ δείξει καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἀπολαμβάνοντες ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς πλάνης των ποῦ τοὺς ἤξιζε»⁶⁴, καὶ παρουσιάζει ἐκείνους ποῦ ἔπαθαν ἀπὸ τὴν κακίαν τὰ πιὸ χειρότερα πράγματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνήθως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παχυτέρους τότε πρὸ πάντων σωφρονίζονται, ὅταν ἰδοῦν ἐκείνους ποῦ ἔπαθαν αὐτά, διὰ τοῦτο καὶ παρουσιάζει αὐτούς. Ἔτσι κάμνει καὶ ὁ Χριστός· ἀφοῦ εἶπε πολλὰ διὰ τὴν γέενναν, παρουσιάζει καὶ ἐκείνους ποῦ ρίπτονται εἰς αὐτὴν, ὅπως παραδείγματος χάριν τὸν πλούσιον κοντὰ εἰς τὸν ὁποῖον ζοῦσε ὁ Λάζαρος⁶⁵, τὰς μωρὰς παρθένους⁶⁶, ἐκείνον ποῦ ἔκρυψε τὸ ἓνα τάλαντον⁶⁷, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐκείνους ποῦ κατεπλακώθησαν ἀπὸ τὸν πύργον καὶ ἐκείνους ποῦ τὸ αἷμα των τὸ ἀνέμιξεν ὁ Πιλᾶτος μὲ τὰς θυσίας⁶⁸. Ἔτσι καὶ ὁ Πέτρος, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ διὰ τὴν γέενναν, τότε πρὸ πάντων τοὺς κατέπληξεν, ὅταν τοὺς ἐπαρουσίασε τοὺς τιμωρηθέντας καὶ ἔδειξεν ἔμπρὸς εἰς τὰ μάτια των τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἄνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας⁶⁹, πρᾶγμα βέβαια ποῦ καὶ ὁ Παῦλος ἔκαμνεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μάγου⁷⁰.

Καὶ μέ ἄλλον δὲ τρόπον διδάσκει αὐτό, ὅταν ἐνθυμῆται ἐκείνους ποῦ ἔζησαν εἰς τὴν ἔρημον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Δὲν θέλω, ἀδελφοί, ν' ἀγνοῆτε, ὅτι ὅλοι οἱ πατέρες μας ἦσαν κάτω ἀπὸ τὴν νεφέλην καὶ ὅτι ὅλοι ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ ἔφαγον πνευματικὴν τροφήν καὶ ἤπιαν πνευματικὸν ποτόν, καὶ ὅμως δὲν ἦσαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἀρεστοί εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν»⁷¹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμιλοῦσε διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, ἐννοῶ τὴν γέενναν, τὴν κόλασιν καὶ τὰς τιμωρίας, παρουσιάζει καὶ τὴν ἀπόδειξιν δι' ἐκείνους ἀπὸ τὰ παρελθόντα, ἀναφέρων τοὺς ἰδίους τοὺς τιμωρηθέντας

τοῦ ὀλοθρευτοῦ. Ὁ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ ὁ Δαυὶδ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ λέγων. Τινὲς μὲν οὖν περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ φασὶν εἰρησθαι. Οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐτοῦ λέγειν, «Φείσασθέ μοι τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ», καὶ
 5 μετὰ τὸ πάθος, «Τίς δώη μοι θάνατον ἀντὶ σοῦ;» καὶ ταῦτα νῦν λέγειν ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ὑπὸ τῆς φύσεως κατεχόμενος ἔλεγε, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἔθνους γενόμενος. Πλὴν εἴτε περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ εἴρηται, σκοπητέον τὰ εἰρημένα· οὐ γὰρ πολὺς μὲν περὶ τῶν προσώπων
 10 ὁ λόγος.

13. Τί οὖν ἐντεῦθεν μαθάνομεν; Λεῖκνυσι, διὸ ὁ οὐρόσων βόθρον τῷ πλησίον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖτε· καὶ καθάπερ αἱ ὠδίνουσαι γυναῖκες ὑπὸ τῶν ὠδίνων διακόπτιονται, οὕτω καὶ ὁ δόλος ἐργαζόμενος, πρὶν ἢ τὸν πλησίον ἀδικῆσαι, αὐτὸς δια-
 15 κόπεται καὶ ὀδυνᾷται, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς δορυμύτητος. Διὸ καὶ τὸ πικρὸν τῆς ὀδύνης παρασιῆσαι βουλόμενος, ὠδῖνα τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν. Ὅπου γὰρ ἐὰν βούληται ἡ Γραφὴ ἀφόρητόν τινα ἡμῖν ὀδύνην ἐνδείξασθαι, τῷ ὀνόματι τῆς ὠδίνος αὐτὴν ὑπογράφει. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ
 20 φησιν, «Ὤδίνες ἔλαβον κατοικοῦντας Φυλιστιεῖμ», τοιτέστι, φόβος, τρόμος, πόνος, ὀδύνη. Καὶ ἀλλιν ὁ Παῦλος· «Ὅταν δὲ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια τότε αὐτοῖς αἰφνίδιος ἐφίπτοι· αἱ ὀλεθροί, ὥσπερ ἡ ὠδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούση». Ἐνταῦθα δύο αἰνίττεται, καὶ τὸ ἀφόρητον, καὶ ὁ ἀπροσδόκητον.
 25 Καὶ ὁ Ἰσαίας· «Ὅτι ἤκει ἡ ὠδὴν τῆς τικτούσης, ἰσχυρὸν δὲ οὐκ ἔχει τοῦ τεκεῖν», τὸν ἀφόρητον αὐτοῦ φόβον καὶ πόνον διὰ τῆς ὠδίνος ἐνδεικνύμενος.

72. Ἐξ. 12, 29.

73. Β' Βασ. 18, 5.

74. Β' Βασ. 18, 33.

75. Ἐξ. 15, 14.

76. Α' Θεσ. 5, 3.

77. Ἡσ. 37, 3.

τόσον ἀπὸ τὰ φίδια ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτὴν⁷². Αὐτὸ λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ Δαυὶδ ἐδῶ, ὀμιλῶν εἴτε διὰ τὸν Ἀχιτόφελ, εἴτε διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ. Μερικοὶ βέβαια λέγουν ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη διὰ τὸν Ἀχιτόφελ. Διότι δὲν ἤμποροῦσεν ὁ ἴδιος νὰ λέγῃ, «Λυπηθῆτε τὸ παιδί μου τὸν Ἀβεσσαλώμ»⁷³, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, «Διατί νὰ μὴ ἀποθάνω ἐγὼ εἰς τὴν θέσιν τὴν ἰδικὴν σου;»⁷⁴, καὶ τώρα νὰ λέγῃ αὐτά· ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν τὰ ἔλεγε κυριευμένος ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀγάπην, ἐνῶ τώρα τὰ λέγει ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πλὴν ὅμως εἴτε ἐλέχθησαν διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ, εἴτε διὰ τὸν Ἀχιτόφελ, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὰ λόγια πού ἐλέχθησαν· διότι δὲν ἔχω σκοπὸν ν' ἀσχοληθῶ ἐπὶ μακρὸν μὲ τὰ πρόσωπα.

13. Τί μαθαίνομεν λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ; Δείχνει, ὅτι ἐκεῖνος πού σκάπτει λάκκον διὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσῃ ὁ ἴδιος μέσα εἰς αὐτόν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες, πού κοιλοπονοῦν πρὶν γεννήσουν, κατασπαράσσουσιν ἀπὸ τοὺς πόνους αὐτοὺς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού ἀσχολεῖται μὲ δολοπλοκίας, πρὶν ἀκόμη ἀδικήσῃ τὸν πλησίον του, ὁ ἴδιος καταπληγώνεται καὶ ὑποφέρει, καὶ ὄχι ἀπὸ τυχαίους πόνους, ἀλλ' ἀπὸ πάρα πολὺ ἰσχυροὺς. Διὰ τοῦτο, θέλων νὰ δείξῃ τὸ πικρὸν τῆς ὀδύνης, ὠνόμασε τὸ πρᾶγμα ὠδῖνα. Διότι ὅπου θέλει ἡ Γραφή νὰ δείξῃ κάποιον ἀβάστακτον πόνον τὸν ἀναφέρει μὲ τὸ ὄνομα τῆς ὠδίνος. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοῦ λέγει, «Ὡδίνες ἐκυρίευσαν τοὺς κατοίκους Παλαιστίνης»⁷⁵, δηλαδὴ φόβος, τρόμος, πόνος, ὀδύνη. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ὅταν δὲ λέγουν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς αἰφνιδία καταστροφή, ὅπως ἀκριβῶς ὁ κοιλόπονος εἰς τὴν ἔγκυον»⁷⁶. Ἐδῶ ὑπαινίσσεται δύο πράγματα, καὶ τὸ ἀνυπόφορον καὶ τὸ αἰφνίδιον. Καὶ ὁ Ἡσαΐας· «Διότι πιάνουν τὴν γυναῖκα πού εἶναι νὰ γεννήσῃ ἰσχυροὶ πόνοι, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ γεννήσῃ»⁷⁷, διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὸν κοιλόπονον τὸν ἀνυπόφορον φόβον καὶ πόνον.

Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης. Καὶ γὰρ μυριάκις πο-
 νηρός τις ἦ, πὸ κριτήριον τοῦ συνειδότος οὐ διαφθείρεται· φυ-
 σικὸν γὰρ ἐστὶ, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν τὴν ἀρχὴν ἐντεθέν.
 Καὶ μυρία φιλονεικίσομεν, ἐφέστηκεν ἐκεῖνο καταβοῶν, κο-
 5 λάζον, καταδικάζον· καὶ οὐδείς ἐστι τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων,
 ὃς οὐ μυρίαν ὀδύνην ὑπομένει, καὶ βουλευόμενος τὰ κακά,
 καὶ εἰς ἔργον ἐκφέρων τὴν βουλήν. Τί γὰρ τοῦ Ἀχαάβ πο-
 νηρότερον; Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνος ἐπιθυμήσας τοῦ ἀμπελῶνος,
 ἐννόησον πόσῃ ὀδύνην ἔσχε. Βασιλεὺς γοῦν ὢν καὶ πάντων
 10 κραιῶν, καὶ οὐδένα ἔχων ἀπιλέγοντα, εἰσηλθε σκυθρωπά-
 ζων, κάτω κύπιων, συγκεχυμένος, πολλὴν ἀγλὴν ἐπὶ τῆς ὀ-
 ψεως φέρων, τῆς ἀπὸ τοῦ συνειδότος καταδίκης τὸν ἔλεγχον
 ἐπὶ τοῦ προσώπου κηρύτιον καὶ οὐ δυνάμενος συσκιάσαι τὴν
 ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐγγενομένην αὐτῷ ὀδύνην. Οὕτω γοῦν καὶ
 15 ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἐγένετο κατάρρωτος. Ὁ μέντοι προδότης,
 ὁ πρὸς τισααίτην ἐξωκέϊλας πονηρίαν, ἐπειδὴ τὴν ὀδύνην οὐκ
 ἤνεγκε τὴν ἀπὸ τοῦ κριτηρίου τοῦ συνειδότος, καὶ θρόνον
 ἀνῆψε· καὶ οὕτω τὸν θῖον κατέλυσεν. Ὡσπερ οὖν ὁ ἐν πονη-
 ρία τισααῖτα πάσχει, οὕτως ὁ ἐν ἀρετῇ γαλήνης ἀπολαύει καὶ
 20 ἀταράχῃ διανοίας.

Σκόπει δέ. Εἰ βουληθῆ τίς τινα ἀμύνασθαι, ἢ ἄρξαι χει-
 ρῶν ἀδίκων, ὅρα πόσα πάσχει δεινά. Πληροῦται θυμοῦ, δια-
 κόπεται ὑπὸ ὀργῆς, μυρία κύματα κινεῖ λογισμῶν, ὁδοὺς
 ἔρχεται μυρίας, φόβος ἔπεισι καὶ ἀγωνία καὶ τρῶμος, τοῦ

78. Γ' Βασ. κεφ. 20.

79. Ματθ. 27, 5 καὶ Πράξ. 1, 18.

“Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὁ προφήτης. Καὶ ἂν ἀκόμη δηλαδὴ εἶναι κανεὶς εἰς ἀμέτρητον βαθμὸν κακός, ὅμως τὸ κριτήριον τῆς συνειδήσεως δὲν διαφθείρεται· διότι εἶναι φυσικὸν δῶρον καὶ ἔχει τοποθετηθῆ μέσα μας ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ ἀρχῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη φιλονεικῶμεν ἀμετρήτους φορὰς ἐκεῖνο σηκώνεται ἐπάνω καὶ φωνάζει, τιμωρεῖ, καταδικάζει καὶ κανεὶς δὲν ὑπάρχει ἀπὸ ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, πού νὰ μὴ ὑπομένη ἀμέτρητον πόνον καὶ ὅταν σκέπτεται τὰ κακὰ καὶ ὅταν πραγματοποιῆ τὴν σκέψιν του. Πράγματι ποῖος ὑπῆρξε πιὸ κακός ἀπὸ τὸν Ἀχάβ; Ἄλλ’ ὅμως ἐκεῖνος μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμήσῃ τὸν ἀμπελῶνα⁷⁸, σκέψου πόσον πόνον ἐδοκίμασε. Ἐνῶ δηλαδὴ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἐξουσίαζεν ὅλους καὶ κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ προβάλλῃ ἀντίρρησην, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, εἰσῆλθε μὲ πρόσωπον σκυθρωπὸν καὶ κεφαλὴν σκυμμένην κάτω, μὲ πολλὴν σύγχυσιν, ἔχων ζωγραφισμένον εἰς τὸ πρόσωπόν του πολὺ σκοτάδι, πού διεκήρυττε τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν καταδικὴν τῆς συνειδήσεώς του καὶ χωρὶς νὰ ἤμπορῆ νὰ κρύψῃ τὸν πόνον πού τοῦ ἐδημιουργοῦσεν ἡ στενοχώρια του. Ἔτσι λοιπὸν ἔγινεν ἀντιληπτὸς ἀπὸ τὴν γυναῖκα του. Ὁ προδότης λοιπὸν πού παρεσύρθη καὶ ἔπεσεν εἰς τόσον μεγάλην κακίαν, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε τὸν πόνον ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως ἔδωσε θηλειάν καὶ ἔδωσε ἔτσι τέλος εἰς τὴν ζωὴν του⁷⁹. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνος πού ζῆ μέσα εἰς τὴν κακίαν πάσχει ἀπὸ τόσα πολλά, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού ζῆ ἐνάρετα ἀπολαμβάνει γαλήνην καὶ ἔχει ἀτάραχον τὸν ψυχικὸν του κόσμον.

Πρόσεχε δὲ. Ἐὰν θελήσῃ κάποιος νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον ἄλλου ἢ νὰ τὸν ἀδικήσῃ, πρόσεχε πόσα κακὰ ὑποφέρει. Κυριεύεται ἀπὸ θυμὸν, καταπληγώνεται ἀπὸ τὴν ὀργὴν του, δημιουργεῖ μέσα του ἀμέτρητα κύματα λογισμῶν, μεταχειρίζεται ἀμέτρητα μέσα, τὸν κυριεύει φόβος καὶ ἀγωνία καὶ τρόμος, ὁ θυμὸς τὸν καταξεσχίζει, ὁ φόβος

θυμοῦ διακόπιοντος, τοῦ φόβου κατασειόντος, πῶς ἐπιύχη, πῶς ἐπεξέλθῃ καὶ πρὸ τοῦ μέλλοντος ἀδικεῖσθαι, ἑαυτὸν ἀπόλλυσιν. Ὁ δὲ ἐκβαλὼν τὴν ὀργὴν, ἀπάντων ἀπήλλακται τοῦτων καὶ μάλα εὐκότως. Τουτου γὰρ αὐτὸς κύριός ἐστι, καὶ τὸ πᾶν ἀπήρτισεν· ἐκείνου δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλὰ καὶ καιροῦ χρεία, καὶ τόπου, καὶ δόλου, καὶ κακουργίας, καὶ ὄπλων, καὶ μηχανημάτων, καὶ προσκροουμῶν, καὶ κολακείας, καὶ δουλείας, καὶ ὑποκρίσεως. Ὁρᾷς πῶς εὐκολον ἢ ἀρειή, δύσκολον δὲ ἢ κακία; πῶς τὸ μὲν αἰάραχον, τὸ δὲ θορούβον γέμον; Ταύτην τοίνυν ὑπογράφων ὁ προσφίτης ἔλεγεν· «Ἴδού ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Ἐρτεῦθεν δείκνυται ὅτι οὐ κατὰ φύσιν ἡμῖν ἡ ἀδικία, ἀλλὰ καὶ ἀλλότριόν τι. Διὸ καὶ θαρύνει, καὶ ἕως ἂν ἀπαλλαγῶμεν, ὠδῖσι περιβάλλει. Ἐπεὶ καὶ τὸ ἔμβρυον ἕως ἂν ἀπαρτίζηται, κατὰ φύσιν ἔγκειται τῇ γαστρὶ· διὰ τοῦτο καὶ μένει, καὶ πόρον οὐκ ἔχει, μετὰ δὲ τὸ τελεσθῆναι, εἰς ἔνδον μένη, παρὰ φύσιν ἐστὶν ἢ διαιτριβή· ὅθεν καὶ ὠδίνες γίνονται. Διόπερ ἢ φύσις ἐνοχλουμένη βιάζεται ἐξωθήσασθαι, αἶτε ἐργασαμένη τὸ πᾶν καὶ ἀπαρτίσασα, καὶ οὐκ ἔτι δυναμένη φέρειν. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν πρῶτον σὺλληγρις γίνεται, καὶ τότε ὠδὶς, ἐνταῦθα δὲ πρῶτον ὠδίνησε, καὶ τότε συνέλαβε καὶ ἔτεκε.

Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν; Ὅτι ἐκεῖ μὲν ἐν καιρῷ τοῦ τόκου ἢ ὠδὶς, ἐνταῦθα δὲ ἐξ ἀρχῆς ἢ ὠδὶς. Ὁμοῦ τε γὰρ ἐβου-

τὸν συνταράσσει, πῶς θὰ τὸ ἐπιτύχη αὐτό, πῶς θὰ τὸ φέρῃ εἰς πέρας, καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ πρόκειται ν' ἀδικηθῆ καταστρέφει τὸν ἑαυτὸν του. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ἀπεμάκρυνε τὴν ὀργήν, ἀπηλλάγη ἀπὸ ὅλα αὐτά· καὶ πολὺ εὐλόγα. Διότι ὁ ἴδιος εἶναι κύριος αὐτοῦ καὶ κατορθώνει τὸ πᾶν, ἐνῶ ἐκεῖνο δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ χρόνος καὶ τόπος, καὶ δόλος καὶ κακουργία καὶ ὅπλα καὶ ἐξυπνα τεχνάσματα καὶ ἀποκρούσεις καὶ ἐπιθέσεις, καὶ κολακεία, καὶ δουλεία, καὶ ὑποκρισία. Βλέπεις πῶς ἡ ἀρετὴ εἶναι εὐκολὸν πρᾶγμα, ἐνῶ ἡ κακία δύσκολον; πῶς τὸ μὲν πρῶτον χαρίζει γαλήνην, τὸ δὲ ἄλλο εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ ἀνησυχίας; Αὐτὴν λοιπὸν θέλων ὁ προφήτης νὰ παρουσιάσῃ, ἔλεγε· «Νὰ αὐτὸς ἐγέννησε μὲ πολὺν πόνον ἀδικίαν ἐναντίον μου, συνέλαβε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του σχέδιον πόνου δι' ἐμένα καὶ ἐγέννησε ἀνομίαν». Ἀπὸ ἐδῶ γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ ἀδικία δὲν ὑπάρχει μέσα μας ἐκ φύσεως, ἀλλ' εἶναι κάτι τὸ ξένον. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀνυπόφορον πρᾶγμα καὶ μᾶς περιβάλλει μὲ τρομεροὺς πόνους μέχρις ὅτου ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτὴν. Διότι καὶ τὸ ἔμβρυον, καθ' ὃν χρόνον σχηματίζεται καὶ μεγαλώνει εἶναι φυσιολογικὴ ἢ παραμονὴ τοῦ μέσα εἰς τὴν κοιλίαν καὶ διὰ τοῦτο καὶ παραμένει ἐκεῖ καὶ δὲν προκαλεῖ πόνον, μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν ὀλοκλήρωσίν του, ἐὰν παραμένῃ μέσα εἰς τὴν κοιλίαν, ἢ διαμονὴ τοῦ δὲν εἶναι φυσιολογικὴ, καὶ διὰ τοῦτο δημιουργοῦνται ἰσχυροὶ πόνοι. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἡ φύσις, ἐπειδὴ ἐνοχλεῖται, βιάζεται νὰ τὸ βγάλῃ ἔξω, ἐπειδὴ ἔκαμεν αὐτὴ τὸ πᾶν καὶ τὸ ὀλοκλήρωσε καὶ δὲν ἠμπορεῖ ἄλλο νὰ τὸ ὑποφέρῃ. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν πρῶτον γίνεται ἡ σύλληψις καὶ μετὰ ἀκολουθεῖ ὁ τρομερὸς πόνος, ἐνῶ ἐδῶ πρῶτα ἐδημιουργήθη ὁ πόνος καὶ μετὰ συνέλαβε καὶ ἐγέννησε.

Τί ἠμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν; Ὅτι ἐκεῖ μὲν ὑπάρχει ὁ φοβερὸς πόνος κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ τοκετοῦ, ἐνῶ ἐδῶ ὑπάρχει ὁ πόνος ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Συγχρόνως

λεύσαιό τις τι πονηρόν, καὶ πρὶν ἢ πῆξαι τῇ διανοίᾳ, θόρυβος καὶ ταραχὴ κατὰ τὴν διάνοιαν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς γυναικὸς τὸ καταβληθὲν ἄπαξ σπέρμα αὐτὸ καὶ διαπλάττεται πρὸς τὴν οὐσίασιν τοῦ τιζομένου· ἐπὶ δὲ τῶν δόλους ραπιόντων σήμερον οὕτως κατεβλήθη ὁ λογισμὸς, καὶ πάλιν αὖριον ἕτερος καὶ μυρία μεταβολαὶ τῶν πονηρῶν τούτων πραγμάτων, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συλλήψεις καὶ ᾠδῖνες διαφθείρουσαι τὴν ταῦτα τίκτουσαν διάνοιαν. Οὐ γὰρ τοιοῦτος ὁ τόκος, εἶς ἐπὶ τῶν γυναικῶν· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐχιδνῶν, τὴν μήτραν διασπῶσι, καὶ τὰ πλεονὰ διακόπιοντα τὰ παιδιά προεῖσι, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν δόλων καὶ ἐπὶ τῆς ἀδικίας. Ἄλλα γὰρ μοῖρα φιλονεικήσωμεν οὐ δυνασόμεθα παρασιῆσαι τῷ λόγῳ τὴν ἀλγηδόνα, ἣν ἐπομένουσιν οἱ κακοί. Διὸ καὶ τίς φησιν· «Ὁ δὲ κακὸς μόνος ἀντλήσει τὰ κακά». Τί γὰρ χαλεπότερον καὶ ἀλγεινότερον τοῦ βασκαίνοντος, τοῦ ἐπιθυλεύοντος, τοῦ τῶν ἀλλοτριῶν ἐφιεμένου; Δημίον παντὸς χαλεπότερον τὰ πάθη ταῦτα τὴν ψυχὴν καταξάινει.

11. Ὡστε εἰκότως ᾠδῖνας ἐκάλεσε τοὺς τοιούτους λογισμοὺς. Ἄλλ' ὥσπερ αἱ γυναῖκες ἀπὸ οὐρουσίας τίκτουσι, γὰρ μὲν ὑγιεινὰ τὰ σώματα ἢ, τοιαῦτα εἰκότως καὶ τὰ τιζόμενα, ἂν δὲ διεφθαρόμενα, μιμῆται τῶν γονέων τὴν φύσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λογισμῶν. Καὶ μὲν ἀγαθοῖς συγγένη, τοιαῦτα ἔσται καὶ τὰ ἔκγονα, ἂν δὲ πονηροῖς, καὶ μὴ προσέχης, πολλὴν

δηλαδή ἐσκέφθη κανείς κάποιο κακόν, καί πρὶν ἀκόμη τὸ σταθεροποιήσῃ μέσα εἰς τὴν σκέψιν του, καταλαμβάνεται ἢ διάνοιά του ἀπὸ ἀνησυχίαν καὶ ταραχήν. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γυναικὸς τὸ σπέρμα ποῦ ἐρρίφθη μίαν φορὰν, τὸ ἴδιο καὶ διαπλάσσεται διὰ νὰ γίνῃ ἐκεῖνο ποῦ θὰ γεννηθῇ, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων ποῦ μηχανορραφοῦν σήμερα ἐγεννήθη αὐτὸς ὁ λογισμὸς, ἐνῶ αὔριον γεννᾶται ἄλλος καὶ εἶναι ἀμέτρητα τὰ σπέρματα αὐτῶν τῶν πονηρῶν πραγμάτων καὶ καθημερινὰ συλλήψεις καὶ φοβεροὶ πόνοι καταστρέφουν τὴν διάνοιαν ἐκείνην ποῦ γεννᾷ αὐτά. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ὁ τοκετὸς ὁμοῖος μὲ τὸν τοκετὸν τῶν γυναικῶν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐχιδνῶν τὰ παιδιὰ των γεννῶνται ἀφοῦ σχίσουν τὴν μήτραν καὶ σπάσουν τὰ πλευρά, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δόλων καὶ τῆς ἀδικίας. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη διατυπώσωμεν ἀμετρήτους λογομαχίας, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παραστήσωμεν μὲ τὸν λόγον τὸν φοβερὸν πόνον ποῦ ὑπομένουν οἱ κακοί. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος λέγει «Ὁ δὲ κακὸς μόνος του θὰ ὑπομείνῃ τὰ κακά». Διότι τί ὑπάρχει φοβερώτερον καὶ πιὸ ἀνυπόφορον ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ φθονεῖ, ποῦ ἐπιβουλεύεται τὸν πλησίον του, ποῦ ποθεῖ τὰ ξένα πράγματα; Αὐτὰ τὰ πάθη κατακομματιάζουν τὴν ψυχὴν φοβερώτερα ἀπὸ ὅποιονδήποτε δῆμιον.

14. Ὡστε πολὺ εὐλογα ὠνόμασεν ὠδῖνας τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες γεννοῦν μετὰ ἀπὸ συνουσίαν μὲ τὸν ἄνδρα, καὶ ἂν μὲν εἶναι ὑγιῆ τὰ σώματα, τέτοια φυσικὸν εἶναι νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνα ποῦ γεννῶνται, ἂν δὲ εἶναι ἄρρωστα τὰ τέκνα κληρονομοῦν τὴν ἀρρώστιαν τῶν γονέων, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς λογισμοὺς. Ἐὰν μὲν συναναστρέφῃς καλοὺς ἀνθρώπους, τέτοια θὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ποῦ προκύπτουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν συναναστροφὴν, ἂν ὅμως συναναστρέφῃς κακοὺς καὶ δὲν προσέχῃς, θὰ εἶναι μεγάλη ἢ

ἐκεῖθεν λίγη τὴν λύμην. "Ακουσον γοῶν ὁ προσήτης τί φησιν
 «Ἀπὸ τοῦ φόβου σου ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινῆσαμεν,
 καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας». Ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ διαβό-
 λου «Ὡὰ ἀσπίδων ἔροηξαν, καὶ ἰσθὸν ἀράχνης ὑφαίνουσι».

5 Φεύγωμεν τοίνυν τοὺς πονηροὺς. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἐξὸν
 ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ προσιαγμάτων καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν,
 μὴ βούλεσθαι, ἀλλὰ τὰς τῶν πονηρῶν συνουσίας διώκειν,
 ταῦτον ποιούντας ὥσπερ ἂν γυναῖκα, ἔχουσαν ἐξουσίαν βασι-
 λεῖ συναρθῆναι, μὴ ἀρέχεσθαι, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνου λησιτὴν καὶ
10 τοιχωρῶρον αἰρεῖσθαι λαβεῖν σύνοικον;

«Λάκκον ὄρουξε, καὶ ἀνέσκαψε» αὐτόν, καὶ ἐμπροστίει
 εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσατο». Πάλιν ταῖς μεταφοραῖς κέχρηται,
 ὥσπερ διὰ τῆς ὠδίνος τὸν πόνον δηλῶν, οὕτω διὰ τοῦ λάκκου
 τὸ δρασπάλλακτον ἐνδεικνύμετος. «Καὶ ἐμπροστίει εἰς βόθρον,
15 ὃν εἰργάσατο». Ὅπερ ἕτερός φησι· «Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ
 πλησίον αὐτοῦ, ἐμπροστίει εἰς αὐτόν». Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ
 Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ τοιαύτην συγκληρωῶσαι ἢ ἐπιβουλῇ
 τὴν φύσιν, ὥστε εἰς τοὺς ἐπιβουλεύοντας περιτρέπεσθαι τὰ
 δίκαια, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν ἀποσιῶσι τῆς κατὰ τοῦ πλησίον μά-
20 χης καὶ μηχανῆς. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως γέγονεν. Ὁ
 μὲν γὰρ μέλλον ἀναιρεῖσθαι διεσώθη, ὁ δὲ Φαραὼ διὰ τῆς
 ὁδοῦ, ἧς κατὰ τῶν παίδων ἐμηχανήσατο, δι' αὐτῆς ἀπώλειτο.
 Κελεύσας γὰρ ἀναιρεῖσθαι τὰ παιδιά, ἠγάγκασε τὴν μητέρα
 Μωϋσέως ἐκθῆτον διὰ τὸ δέος ποιῆσαι τὸ βρέφος· καὶ ἀπὸ
25 τοῦ ποταμοῦ ἀνελουένη τὴν θήγην ἢ θυγάτηρ τοῦ Φαραῶ,

80. Ἦσ. 26, 18.

81. Ἦσ. 59, 5.

καταστροφή σου ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἦκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ προφήτης. «Κυριευμένοι ἀπὸ τὸν ἱερὸν φόβον σου ἐσυλλάβαμεν εἰς τὴν κοιλίαν μας καὶ ἐδοκιμάσαμεν φοβεροὺς πόνους καὶ ἐγεννήσαμεν πνεῦμα σωτηρίας»⁸. Διὰ δὲ τοὺς λογισμοὺς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὸν διάβολον, λέγει· «Αὐτοὶ ἐπώασαν καὶ ἔσπασαν αὐγὰ ἀσπίδων καὶ ὑφαίνουν ἴσθον ἀράχνης»⁹. Ἦς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τοὺς κακοὺς. Διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐνῶ εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συλλάβωμεν καὶ νὰ γεννήσωμεν, νὰ μὴ θέλωμεν, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκωμεν τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς κακοὺς, κάμνοντες τὸ ἴδιο μὲ μίαν γυναῖκα, ποῦ, ἐνῶ ἤμπορεῖ νὰ ὑπανδρευθῆ βασιλέα, νὰ μὴ δέχεται, ἀλλὰ νὰ προτιμᾷ νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον ἀντὶ ἐκείνου ἓνα ληστήν καὶ κλέπτην;

«Ἔσκαψε καὶ ἤνοιξε λάκκον καὶ τὸν ἐσκέπασεν ἀπὸ ἐπάνω, ἀλλ' ὁ ἴδιος θὰ πέσῃ εἰς τὸν βόθρον ποὺ ἔκαμε». Πάλιν χρησιμοποιοῖ τὰς μεταφορὰς καὶ ὅπως ἀκριβῶς μὲ τὴν ὠδίνα τοῦ τοκετοῦ δηλώνει τὸν πόνον, ἔτσι καὶ μὲ τὸν λάκκον δείχνει τὸ δύσκολον τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν κακίαν. «Καὶ θὰ πέσῃ μέσα εἰς τὸν βόθρον ποὺ ἔκαμε». Αὐτὸ τὸ ἴδιο ἄλλος τὸ λέγει ὡς ἐξῆς· «Ἐκεῖνος ποὺ σκάπτει λάκκον διὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσῃ ὁ ἴδιος εἰς αὐτόν». Καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι συνένωσε τὴν ἐπιβουλήν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἔτσι, ὥστε τὰ δίκτυα νὰ καταντοῦν νὰ τυλίγουν ἐκείνους ποὺ ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ σταματήσουν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὴν μάχην καὶ τὴν μηχανορραφίαν ἐναντίον τοῦ πλησίον των. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὸν Μωϋσῆν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ φονευθῆ, διεσώθη, ἐνῶ ὁ Φαραὼ ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀπώλειαν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ποὺ ἐμηχανεύθη ἐναντίον τῶν παιδιῶν. Μὲ τὸ νὰ δώσῃ δηλαδὴ ἐντολήν νὰ φονευθοῦν τὰ παιδιά, ἠνάγκασε τὴν μητέρα τοῦ Μωϋσέως νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀπὸ τὸν φόβον τῆς τὸ βρέφος, ἢ δὲ θυγατέρα τοῦ Φαραὼ ἀφοῦ ἀνέσυρε

καὶ εὐροῦσα τὸ θρόνον ἀνέθρεψε, καὶ αὐξηθεὶς ἐκεῖνος πάν-
 τας ἀπόλεσεν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ εὐμηχανία τοῦ Θεοῦ μάλιστα
 διαλάμπει καὶ τοῖς ποιητοῖς πολὺς ὁ σωφρονισμὸς, καὶ τοῖς
 διαμ' εὐγνοσιν ἢ ἡδονῇ.

- 5 Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ παγκάλου Ἰωσήφ γέγονεν. Ἐμβαλόν-
 τες γὰρ αὐτὸν εἰς δουλείαν οἱ ἀδελφοί, ἔπαθον ἅπερ ἔπαθον,
 καὶ τὸν μὲν ἔβλαψαν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ ὄνησαν, αὐτοὶ δὲν την
 τραγωδίαν ἐκείνην ὑπέμειναν. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα λέγειν ἐ-
 ξόν, σκόπει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ἐπλεονέκτησέ τις; Ἐαυτὸν
 10 ἀπόλεσε. Τὸν μὲν γὰρ πλεονεκτηθέντα πολλάκις καὶ ὄνησε,
 τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν προὐδωκεν. Ἠδίκησέ τις; Ἐαυτῷ τὸ
 ξίφος περιέπειρον. Οὐ γὰρ τὸ παθεῖν κακῶς, ἀλλὰ τὸ ποιῆ-
 σαι κακῶς, τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ πάσχειν κακῶς. Διὰ τοῦτο
 καὶ Παῦλος παρῆναι μᾶλλον ἀδικεῖσθαι, καὶ μὴ ἀδικεῖν
 15 καὶ ὁ Χριστὸς, ραπίζεσθαι καὶ μὴ ἀντιραπίζειν, ἀλλὰ καὶ
 παρέχειν ἑαυτὸν εἰς τὸ πάσχειν. Τοῦτο μεγίστης ἰσχύος, τοῦ-
 το ὑπομονὴν ἐργάζεται, τοῦτο ἰσχυρὰν τὴν ψυχὴν κατασκευά-
 ζει, τοῦτο τῶν παθῶν ἀνώτερον ποιεῖ. Ὁ γὰρ ἀδικῶν εἰτε-
 ρον, ἢ τύπτων, ἢ ὑβρίζων, πρότερον αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πάθους
 20 χειρωθεὶς, καὶ αἰχμάλωτος γενόμενος, τότε δεκεῖ τὸν πλη-
 σίον ἀδικεῖν· αὐτὸς δὲ χαλεπώτερον πέπονθε, τὴν ἐσχάτην
 δουλείαν δουλεύσας.

«Ἐπιστρέφει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ
 κορυφὴν αὐτοῦ ἢ ἀδικία αὐτοῦ καταθήσεται». Καὶ περὶ τοῦ
 25 Ἀχιτόφελ καὶ περὶ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ταῦτα εἰρηθῆναι φασιν

τὸ καλάθι ἀπὸ τὸν ποταμὸν καὶ ἤϊρε τὸ βρέφος, τὸ ἀνέθρεψε, καὶ ἐκεῖνος ἀφοῦ ἐμεγάλωσε κατέστρεψεν ὅλους. Μὲ αὐτὸ τὸ γεγονὸς καὶ διαλάμπει κατ' ἐξοχὴν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐξεύρεσιν τρόπων καὶ σωφρονίζονται πάρα πολὺ οἱ κακοὶ καὶ νοιώθουν μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐκεῖνοι πού διαφεύγουν τὰ κακά.

Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ. Διότι, ἀφοῦ τὸν ἐπώλησαν ὡς δοῦλον, ἔπαθον ἐκεῖνα πού ἔπαθον, καὶ ἐκεῖνον μὲν δὲν τὸν ἔβλαψαν καθόλου, ἀντίθετα μάλιστα καὶ τὸν ὠφέλησαν, οἱ ἴδιοι ὅμως ὑπέμειναν τὴν τραγωδίαν ἐκείνην. Καὶ πολλὰ παρόμοια εἶναι δυνατόν ν' ἀναφέρωμεν, σκέψου δὲ καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶναι κάποιος πλεονέκτης. Ὁδήγησε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ἀπώλειαν. Διότι ἐκεῖνον μὲν πού τοῦ ἤρπαξε τὰ ὑπάρχοντά του, πολλὰς φορές καὶ τὸν ὠφέλησε, ἐνῶ τὴν ψυχὴν του τὴν ἐπρόδωσεν. Ἦδίκησε κάποιος; Εἰς τὸν ἑαυτὸν του ἐθύθισε τὸ ξίφος. Διότι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι κακοπάθημα, ὄχι τὸ νὰ δέχεται κανεὶς κακοπαθήματα, ἀλλὰ τὸ νὰ προκαλῆ κακοπαθήματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐσυμβούλευε νὰ προτιμᾷ κανεὶς ν' ἀδικῆται, παρὰ νὰ ἀδικῆ. Καὶ ὁ Χριστὸς ἔδιδεν ἐντολὴν νὰ δέχεται κανεὶς ράπισμα καὶ νὰ μὴ ἀνταποδίδῃ ράπισμα²³, ἀλλὰ καὶ νὰ παρέχῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς κακοπαθήματα. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μεγίστης δυνάμεως, αὐτὸ δημιουργεῖ ὑπομονήν, αὐτὸ κάμνει τὴν ψυχὴν ἰσχυράν, αὐτὸ κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἀνώτερον ἀπὸ τὰ πάθη. Διότι ἐκεῖνος πού ἀδικεῖ ἄλλον, ἢ τὸν κτυπᾷ ἢ τὸν ὑβρίζει, αὐτὸς προηγουμένως ἀφοῦ δουλωθῆ ἀπὸ τὸ πάθος καὶ γίνῃ αἰχμάλωτος αὐτοῦ, τότε νομίζει ὅτι ἀδικεῖ τὸν πλησίον του· ὁ ἴδιος ὅμως ἔπαθε χειρότερα, ὑποδουλώσας τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν πιὸ χειροτέραν δουλείαν.

«Θὰ ἐπιστρέψῃ τὸ κακὸν αὐτό, πού μὲ πόνον ἠτοίμασε, καὶ θὰ πέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ θὰ κατεβῆ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σώματός του ἢ ἀδικία». Αὐτά, λέγουν, ὅτι ἔχουν λεχθῆ καὶ διὰ τὸν Ἀχιτόφελ καὶ διὰ τὸν Ἀβεσ-

ἀμφοτέρων γὰρ ἡ κεφαλὴ εἰς τιμωρίαν κατέβη. Ὁ μὲν γὰρ
 ἀρχόνῃ χρησάμενος, οὕτω τὸν θῖον κατέλυσεν· ἐκεῖνος δὲ ἀπὸ
 τὸ δένδρον ἐλθὼν, καὶ ἐξαρτηθεὶς ὑπὸ τῆς κόμης, πολλὸν ἐ-
 κρέματο χρόνον. Οὕτω καὶ Ἰούδας ἀρχόνῃ τὸν θῖον κατέ-
 5 λυσεν, εἰδὼς ὅτι ἐπὶ κακῷ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πάντα εἰργά-
 σαιτο. Καὶ ὁ Ἀχιτόν ἐλ τοῖσας ὅτι πάντως περιέσται ὁ Δαυὶδ,
 ἀπελθὼν ἀπήγγεστο καὶ ὁ Ἀβεσσαλὸν ἄκων ἐκρέματο, καὶ
 οὐκ εὐθέως ἀνηρεῖτο, ἀλλ' ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ πρότερον
 ἀνηριτήθη, καὶ τῷ ξύλῳ προσηλώθη, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον
 10 ἄνωθεν γέροντος, ἐπὶ πολλὸν ἐκρέματο χρόνον, ὑπὸ τοῦ συνει-
 δότος λοιπὸν μασσιζόμενος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπεθύμει τὴν δε-
 ξιὰν τῷ λαιμῷ ὑαλίσαι τῷ πατρικῷ, ὁ δὲ πατὴρ καὶ οὕτω
 φείσασθαι αὐτοῦ παρήρει τοῖς στρατιώταις. Καὶ οὕτως οὐκ
 ἦν κεροδοξίας τὸ λεγόμενον, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἀποδύρεται.

15 Καὶ ἴνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἦν σπουδῆς τὸ γινώ-
 μενον, ἀλλ' ὅλον θεῖον ἦν τὸ δικαστήριον, τρίχες καὶ ξύλον
 αὐτὸν ἔδησαν, καὶ ζῶον ἄλογον παρέδωκε, καὶ ἀντὶ μὲν σχοι-
 νίου ἡ κόμη, ἀντὶ δὲ ξύλου τὸ δένδρον γέγονεν, ἀντὶ δὲ στρα-
 τιώτου προήγαγεν αὐτὸν ἡ ἡμίονος. Καὶ σκοπεῖ τὸ παράδο-
 20 ξον. Ταῦτα παθόντις, οὐδεὶς ἐτόλμησε προσελθεῖν τῶν αὐ-
 τοῦ, καὶ καθελεῖν αὐτόν, ἰσοσῆτις γενομένης σχολῆς. Καὶ
 τοῦτο δὲ ὁ Θεὸς ὠκονόμεναι, ὥστε μήτε καθαιρεθῆναι, μήτε
 δεδεμῖον ἀπενεχθῆναι τῷ πατρί, ἐπειδὴ τὰ πατρικὰ σπλάγ-
 25 μασσιότερον, ὅτι ὁ καταλλάξας αὐτῷ τὸν πατέρα, οὗτος αὐτὸν

σαλώμ' διότι καὶ τῶν δύο ἡ κεφαλὴ ἐδέχθη τὴν τιμωρίαν. Καθ' ὅσον ὁ μὲν Ἀχιτόφελ, ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησεν ἀγχόνην, ἔτσι ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἐνῶ ὁ Ἀβεσσαλώμ, ἐλθὼν κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ περιπλακείσα ἡ κόμη του ἀπὸ τὰ κλαδιά, ἔμεινεν ἐκεῖ κρεμασμένος πολὺν χρόνον. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰούδας μὲ ἀγχόνην ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἀντιληφθεὶς ὅτι ὅλα τὰ ἔκαμε διὰ τὸ κακὸν τῆς κεφαλῆς του. Καὶ ὁ Ἀχιτόφελ ἀντιληφθεὶς ὅτι θὰ ὑπερισχύσῃ ὅπως δὴποτε ὁ Δαυίδ, ἔφυγε καὶ ἐπῆγε καὶ ἐκρεμάσθη. Καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ ἐκρεμάσθη χωρὶς τὴν θέλησίν του, καὶ δὲν ἀπέθανεν ἀμέσως, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς δικαστήριον, προηγουμένως ἐκρεμάσθη καὶ ἐκαρφώθη εἰς τὸ δένδρον, καὶ δεχθεὶς τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἔμεινεν ἐκεῖ κρεμασμένος ἐπὶ πολὺν χρόνον, βασανιζόμενος καὶ ἀπὸ τὴν συνείδησίν του. Αὐτὸς δηλαδὴ ἐπιθυμοῦσε νὰ βυθίσῃ τὸ δεξιὸν χερὶ εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ πατέρα του, ἐνῶ ὁ πατέρας του ἀκόμη καὶ ἔτσι ἐπαρακαλοῦσε τοὺς στρατιώτας του νὰ τὸν λυπηθοῦν. Καὶ ἐπομένως δὲν τὸ κάνει ἀπὸ ματαιοδοξίαν τὸ ὅτι λέγει ὅτι θρηνεῖ μετὰ τὸν θάνατόν του.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸ ποῦ συνέβη δὲν ἦτο ἀνθρωπίνῃ ἐνέργεια, ἀλλ' ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς θείας δικαιοσύνης, τρίχες καὶ κλαδιά δένδρου τὸν ἔδεσαν καὶ ὅτι τὸν παρέδωσε ζῶον ἄλογον, καὶ ἔγιναν ἀντὶ σχοινίου τὰ μαλλιά του, ἀντὶ ξύλου τὸ δένδρον, καὶ ἀντὶ στρατιώτου τὸν ὠδήγησεν ἡμίονος. Καὶ πρόσεχε τὸ παράδοξον. Ἄν καὶ ἔπαθεν αὐτά, κανεὶς δὲν ἐτόλμησεν ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τὸν ξεκρεμάσῃ, ἂν καὶ ἔμειναν ἐκεῖ τόσον πολὺν χρόνον. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐρρύθμισεν ἔτσι ὁ Θεός, ὥστε οὔτε νὰ καθαιρεθῇ οὔτε νὰ ὀδηγηθῇ δεμένος εἰς τὸν πατέρα του, ἐπειδὴ τὰ πατρικὰ σπλάγχνα ἐξεδήλωναν τὴν λύπην των πέραν τοῦ μέτρου· καὶ τὸ πῶς θαυμαστὸν βέβαια εἶναι, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ τὸν ἐσυμφιλίωσε μὲ τὸν πατέρα του αὐτὸς τὸν ἐφόνευε, γενόμενος σφο-

ἀνήρει, μονοουχὶ κατήγορος σφοδρὸς ἐπιστάς· ἀλλ' ἀνήρει
μὲν οὗτος, ἐρηφίξειτο δὲ ὁ Θεός.

15. "Ὅτι γὰρ ἄνωθεν ἡ ψῆφος κατεφέρητο, ἄκουσον αὐ-
τοῦ τοῦτο πῶς παρέστησε· εἰπὼν γὰρ, «Ἐπὶ κορυφὴν ἢ ἀδι-
5 κία αὐτοῦ καταθήσεται», φησί· «Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ
κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ψαλῶ τῷ ὄνομαι Κυρίου
τοῦ ὑψίστου». Ἐὐχαριστήσωμεν, φησί, οὐ ταῖς ἐτέρων χαί-
ρων σφραγαῖς, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον ἀποδεχόμενος. Καί
τίς δύναται αὐτῷ εὐχαριστιῆσαι κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ;
10 τίς δὲ αὐτὸν αἰρέσει, ὡς ἔστιν; Οὐδεὶς. Τί ἐστι, «Κατὰ τὴν
δικαιοσύνην αὐτοῦ»; Ἀπὸ τοῦ, 'ἐπὶ δικαιοσύνη αὐτοῦ'. Καὶ
ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ ὑψίστῳ. Αὐτοῦ γὰρ ἐστὶ τὰ νικητήρια,
αὐτοῦ τὰ ἰσχύρια, εἰς ἐμέ. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πολέμων,
βασιλέως νικήσαντος, χοροὺς στήσαντες ἄδουσι, εἰς ἐκεῖνον
15 τὰς εὐφημίας ἀναφέρουσι· οὕτω καὶ γὰρ ποιήσω, φησί. Ἐπὶ
τοῦτο, οὐκ εἶπεν, 'ἐξομολογοῦμαι', ἀλλ' «Ἐξομολογήσομαι»,
δηλῶν, ὅτι οὐδὲ μετὰ τὸ τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν ἐπιλατθάνεται,
οὐδὲ γίνεται ραθυμότερος, ἀλλὰ νήρει καὶ ἐργήγορεν οὐκ
ἐλειδῆ ὁ Θεὸς τοῦτου δεῖται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμῖν τοῦτο χρήσι-
20 μόν καὶ κερδαλέον. "Ὅσπερ γὰρ θυσίας ἔλαβεν, οὐχὶ δεόμε-
τος θυσιῶν ('Ἐὰν γὰρ πεινάσω, φησί, οὐ μὴ σοι εἴπω), ἀλλ'
ἐνάγων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν, οὕτω καὶ ὑ-
μνοὺς δέχεται, οὐ δεόμενος τῆς παρ' ἡμῶν εὐφημίας, ἀλλ'
ἐπιθυμῶν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Θεῷ γὰρ περισπούδαστον ἡ-
25 μῶν ἐπίδοσις ἢ κατ' ἀρετὴν. Οὐδὲν δὲ οὕτως ἐπιτιμῶν ποιεῖ
εἰς ἀρετὴν ὡς τὸ συνεχῶς ὁμιλεῖν Θεῷ καὶ διηνεκῶς εὐχα-

δρός κατηγορος αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν ἐφόνευε μὲν αὐτός, τὸ ἀπεφάσιζεν ὁμως ὁ Θεός.

15. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἢ ἀπόφασις ἐλαμβάνετο ἀπὸ τὸν Θεόν, ἄκουσε αὐτὸν πῶς τὸ ἐπαρουσίασεν αὐτό· διότι, ἀφοῦ εἶπε, «Θὰ κατεβῆ ἡ ἀδικία του εἰς τὴν κεφαλὴν του», λέγει εἰς τὴν συνέχειαν· «Θὰ ὑμνήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸν Κύριον σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην ποῦ ἔδειξε δι' ἐμένα, καὶ θὰ ψάλω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ ὑψίστου ὕμνον εὐχαριστίας». Ἄς εὐχαριστήσωμεν, λέγει, ὅχι ἐπειδὴ χαίρομαι μὲ τὰς σφαγὰς τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀποδέχομαι τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖος ἤμπορεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην του; Ποῖος θὰ τὸν ἐξυμνήσῃ ἐπαξίως; Κανείς. Τί σημαίνει, «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ»; Λέγεται ἀντὶ τοῦ, ἵδιὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Καὶ θὰ ἐξυμνήσω τὸν Κύριον τὸν ὑψιστον. Διότι εἰς σὺτὸν ἀνήκουν τὰ νικητήρια, ἰδικά του εἶναι τὰ τρόπαια καὶ ὄχι ἰδικά μου. Διότι ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τοὺς πολέμους, ὅταν νικήσῃ ὁ βασιλεύς, ἀφοῦ στήσουν χοροὺς, τραγουδοῦν, ἀποδίδοντες εἰς ἐκεῖνον τὰς ἐπευφημήσεις· ἔτσι θὰ κάνω καὶ ἐγώ, λέγει. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ἵδιον εὐχαριστῶ, ἀλλὰ «Θὰ τὸν εὐχαριστήσω», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν τὸν λησμονεῖ μετὰ τὴν ἀπολαβὴν τῶν ἀγαθῶν, οὔτε γίνεται πιὸ ἀδιάφορος, ἀλλὰ συνεχίζει τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὴν ἐπαγρύπνησίν του· ὄχι ἐπειδὴ τὸ ἔχει αὐτὸ ἀνάγκη ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι χρήσιμον δι' ἡμᾶς καὶ ὠφέλιμον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔλαβε θυσίας, ἂν καὶ δὲν ἐχρειάζετο θυσίας (διότι λέγει, ἐὰν πεινάσω, δὲν θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ), ἀλλὰ διὰ νὰ κάνῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸν τιμήσουν, δέχεται καὶ ὕμνους, ὄχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας δοξολογίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι περιπόθητον πρᾶγμα διὰ τὸν Θεόν εἶναι ἡ ἐπίδοσις μας εἰς τὴν ἀρετὴν. Τίποτε δὲ δὲν συντελεῖ τόσον πολὺ εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀρετῆς, ὅσον τὸ νὰ συνομιλῇ κανείς συνεχῶς μὲ τὸν Θεόν καὶ νὰ εὐχαριστῇ διαρκῶς

ριστειν και ψάλλειν τῷ Θεῷ· ψάλλει δὲ τῷ Θεῷ, ἐκπλη-
 τώμενος αὐτοῦ τὴν δικαιοκρισίαν, τὴν μακροθυμίαν.

Καὶ ποῦ, φησὶν, ἡ μακροθυμία, ἀναιρεθέντος τοῦ τυράν-
 του; Πολλὴ μὲν οὖν καὶ μεγάλη. Καὶ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὸν πο-
 5 λὺν χρόνον, ὥστε εἰς μετάνοιαν ἐλθεῖν καὶ τὰ βασίλεια κα-
 τασχεῖν ἔδωκεν, ἵνα τὴν οἰκίαν ἰδὼν, εἰς ἣν ηὐξήθη καὶ ἐ-
 τραφῆ, καὶ τὰ τοῦ πατρὸς σύμβολα, εἰς μετάνοιαν ἔλθῃ. Εἰ
 γὰρ μὴ θεοῖον ἦν καὶ λιθίνην εἶχε ψυχὴν, ἱκανὰ πάντα ἐ-
 κείνα αὐτὸν ἐλαγαγεῖν ἢ τραπέζα, καθ' ἣν ἐκοιτώνει τῷ
 10 πατρὶ, ὁ οἶκος τὰ συνέδρια, ἔνθα οἱ λόγοι αὐτὸν καιήλλαξαν
 φόνον τοιοῦτον πεποιηκότα μετὰ τούτων καὶ ἕτερα ἦν ἱκανὰ
 αὐτὸν μαλάξαι. Καὶ γὰρ ἤκουσεν ὅτι γυγὰς καὶ ἀλήτης πε-
 ριήροχοιτο, ὅτι τὰ ἔσχατα ἔπασχε δεινά. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἐμά-
 λαιεν, ἔδει αὐτὸν τὸ τοῦ Ἀχιτόφελ σωφροσύσαι, τὴν ἀγχό-
 15 μην, τὸν θάνατον, ὥστε διὰ πάντων ἐλθεῖν εἰς μετάνοιαν. Οὐδὲ
 γὰρ ἠγνόησε τὰ τοῦ φίλου. Τί δὲ καὶ ἔχων ἐγκαλεῖν τῷ πα-
 τρὶ, ταῦτα ἐποίει; Ὅτι ἐξ ὄψεως αὐτὸν πεποίηκεν; Ἄλλ'
 ἔδει διὰ τοῦτο καὶ θανατώσαι καὶ ἀποδέξασθαι ὅτι ἀδελφοκτό-
 νον γενόμενον ἡμέρους ἤνεγκεν. Ἄλλ' οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν,
 20 ἀλλ' ἐπιθυμία ἁλοῦς ἀκαίρω, καὶ ταῦτα λοιπὸν γέροντος δν-
 τος τοῦ πατρὸς, καὶ ἐπὶ θύραις τῆς προσδεκτικῆς οὔσης, οὐκ
 ἀνέμειπεν οὐδὲ σμικρὸν. Πῶς δὲ οὐκ ἐνενόησεν, ὅτι καὶ νι-
 κήσας πάντων ἀθλιώτερον ἔξει θίον, ἐναγῆς ὢν καὶ ἀκά-
 θαρτος, καὶ ἀπὸ τοῦ τροπαίου;

καὶ νὰ δοξολογῇ τὸν Θεόν. Αὐτὸς δὲ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν ἐπειδὴ ἐκπλήσσεται ἀπὸ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν τοῦ.

Καὶ ποῦ εἶναι, λέγει, ἡ μακροθυμία τοῦ, ἀφοῦ ἐφανεύθη ὁ τύραννος; Πράγματι εἶναι πολλὴ καὶ μεγάλη. Καθ' ὅσον τὸν ἄφησε ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥστε νὰ μετανοήσῃ τὸν ἐπέτρεψε νὰ κυριεύσῃ τὰ ἀνάκτορα, ὥστε, βλέποντας τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμεγάλωσε καὶ ἀνετράφη, καὶ τὰ σύμβολα τοῦ πατέρα τοῦ, νὰ μετανοήσῃ. Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο θηρίον καὶ δὲν εἶχε πέτρινην ψυχὴν, ἦσαν ἀρκετὰ ὅλα ἐκεῖνα νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τὴν μετάνοιαν· ἡ τράπεζα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸν πατέρα τοῦ, ἡ οἰκία, τὰ συνέδρια, ὅπου τὸν ἐσυμφιλίωσαν οἱ λόγοι ἂν καὶ διέπραξε τέτοιον φόνον, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ ἄλλα ὑπῆρχαν ποῦ ἦσαν ἱκανὰ νὰ μαλακώσουν τὴν ψυχὴν τοῦ. Καθ' ὅσον ἤκουσεν ὅτι περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡσὰν φυγὰς καὶ ἀλήτης, ὅτι ὑπέφερε τὰ πιὸ χειρότερα κακά. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ δὲν τὸν ἐμαλάκωναν, ἔπρεπε νὰ τὸν σωφρονίσουν τὰ παθήματα τοῦ Ἀχιτόφελ, ἡ ἀγχόνη αὐτοῦ, ὁ θάνατος, ὥστε μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ ὀδηγηθῇ εἰς μετάνοιαν. Διότι ἐγνώριζε τὰ παθήματα τοῦ φίλου τοῦ. Διὰ ποῖο δὲ πρᾶγμα ἤμποροῦσε νὰ κατηγορήσῃ τὸν πατέρα τοῦ, διὰ τὸ ὁποῖο ἔκαμνεν αὐτὰ; Ἐπειδὴ ἐξ ὀψεως τὸν ἔκρινεν; Ἄλλ' ἔπρεπε δι' αὐτὸ νὰ τὸν θαυμάσῃ καὶ νὰ τὸν παραδεχθῇ, διότι ἂν καὶ ἐγίνεν ἀδελφοκτόνος, ἐκεῖνος τὸ ὑπέφερον αὐτὸ μὲ ἡρεμίαν. Ὅμως διὰ τίποτε ἄλλον δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, ἀλλὰ κυριευθεὶς ἀπὸ παράκαιρον ἐπιθυμίαν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ πλεον ὁ πατέρας τοῦ ἦτο γέρων καὶ ἡ ἐλπίς διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας εὐρίσκετο πρὸ τῆς θύρας, δὲν ἐπερίμενεν οὔτε δι' ὀλίγον. Πῶς δὲ δὲν ἐσκέφθη, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη νικῆσθαι θὰ εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀθλιωτέρα ἀπὸ τὴν ζωὴν ὅλων, ἀφοῦ θὰ εἶναι βδελυρὸς καὶ ἀκάθαρτος καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ τροπαιὸν τῆς νίκης;

16. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ πενίαν ὀδυρόμενοι; Πόσης ταῦτα
 πενίας οὐ χαλεπώτερα; πόσης νόσου; πόσης ὀδύνης; Οὐκ
 εἶπεν οὐδὲν τοιοῦτον πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ἀπεδυσπέτησεν,
 οὐδὲ ἐθρήνησε λέγων· καλῶς γε ἀπολαμβάνω τὰς ἀμοιβάς,
 5 ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελειῶν ἡμέρας καὶ νυκτός, ὁ ἐν ἀξιώ-
 μαι τοιοῦτο, πάντων γενόμενος ταπεινότερος· ὁ τῶν ἐχθρῶν
 φειοάμετος, εἰς χεῖρας ἀκολάσιον παιδὸς ἐξεδόθη. Οὐδὲν
 τοιοῦτον οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνερόησεν, ἀλλ' ἔφραξεν ἅπαντα μετὰ
 φιλοσοφίας, μίαν ἔχων παραμυθίαν ἐν τοῖς γινόμενοις, τὸ
 10 τοῦ Θεοῦ ταῦτα εἰδῶτος γίνεσθαι. Καθάπερ καὶ οἱ τρεῖς παῖ-
 δες ἔλεγον· «Καὶ εἴαν μὴ γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς
 θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ, ἢ ἔσπησας,
 οὐ προσκυνεῖμεν»· εἰ δέ τις εἶπε πρὸς αὐτούς· καὶ ποῖα ἐλ-
 πίδι ἀποθνήσκετε; τί προσδοκῶντες, τί δὲ ἐλπίζοντες μετὰ
 15 τὸν θάνατον. μετὰ τὸ πῦρ (οὐδέπω γὰρ τῆς ἀναστάσεως ἦν
 ἡ προσδοκία); ἤκουσεν ἄν ὅτι αὕτη μεγίστη ἡμῶν ἀπίστος,
 τὸ διὰ Θεὸν ἀποθανεῖν. Οὕτω καὶ αὐτὸς μεγίστην ταύτην
 ἠγεῖτο παραμυθίαν, τὸ τὸν Θεὸν εἰδῶτα ταῦτα μὴ κολύειν.
 Καὶ γὰρ ἐρασιῆς μυριάκις ἂν ἔλοιτο ὑπὲρ ἐρωμένης κατα-
 20 σφαγῆναι, καίτοι οὐδὲν μετὰ θάνατον προσδοκῶν παρ' ἐκείνης.
 Οὕτω δὴ καὶ ἡμᾶς δεῖ, μὴ βασιλείας προσδοκίᾳ, μηδὲ
 ἄλλῃ τινὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν
 τὸν Θεὸν πάντα πάσχειν. Ἄλλ' οὕτως εἰσὶ πολλοὶ καὶ ἔτι ἀνα-
 πεπιωκότες, καὶ νοθήροί, ὅτι οὐδὲ μετὰ μισθοῦ τῆς ἀρετῆς
 25 ἐστίενται. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς καὶ βασιλείαν ἐπαγγελλόμενος, οὐκ

16. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ θρηνοῦν διὰ τὴν πτωχείαν των; Ἄπο ποίαν πτωχείαν αὐτὰ δὲν εἶναι χειρότερα; ἀπο ποίαν ἀσθένειαν; ἀπο ποῖον πόνον; Δὲν εἶπε τίποτε παρόμοιον πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' οὔτε ἔχασε τὴν ἐλπίδα του, οὔτε ἐθρήνησε καὶ εἶπε· Ἔπολαμβάνω καλὰς ἀμοιβὰς ἐγὼ ποῦ μελετῶ νύκτα καὶ ἡμέραν τὸν νόμον αὐτοῦ, ἐγὼ ποῦ εὐρισκόμουν εἰς τόσον ὑψηλὸν ἀξίωμα, τώρα νὰ καταντήσω ταπεινότερος ἀπὸ ὅλους· ἐγὼ ποῦ ἐλυπήθην τοὺς ἐχθρούς μου, παρεδόθην εἰς τὰ χέρια ἀκολάστου παιδιοῦ. Τίποτε παρόμοιον δὲν εἶπεν οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ὑπέμενον ὅλα μὲ φιλοσοφικότητα. ἔχων μίαν παρηγορίαν διὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν, ὅτι αὐτὰ ἐγίνοντο ἐπειδὴ τὸ ἐπέτρεπεν ὁ Θεός. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ τρία παιδιὰ ἔλεγον· «Καὶ ἂν αὐτὸ δὲν συμβῆ, μάθε, βασιλεῦ, ὅτι ἡμεῖς δὲν λατρεῦομεν τοὺς θεοὺς σου καὶ δὲν προσκυνοῦμεν τὸ χρυσὸν ἀγαλμα ποῦ ἔστησες»⁴³. Ἐὰν δὲ κάποιος ἔλεγε πρὸς αὐτὰ· καὶ μὲ ποίαν ἐλπίδα πεθαίνετε; τί περιμένετε, τί ἐλπίζετε μετὰ τὸν θάνατον, μετὰ τὸ πῦρ (διὸ δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἡ ἐλπίς τῆς ἀναστάσεως); θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσῃ, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἱκανοποίησις δι' ἡμᾶς, τὸ ὅτι πεθαίνομεν διὰ τὸν Θεόν. Ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐθεωροῦσεν ὡς τὴν πιὸ μεγάλην παρηγορίαν αὐτήν, τὸ ὅτι δὲν τὰ ἐμποδίζει αὐτὰ ὁ Θεός ἂν καὶ τὰ γνωρίζει. Καθ' ὅσον ἓνας ἐραστής θὰ ἐπροτιμοῦσε μυριάκις νὰ σφαγῆ διὰ τὴν ἐρωμένην του, ἂν καὶ δὲν περιμένει τίποτε ἀπὸ ἐκείνην μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἔτσι λοιπὸν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ κάμνωμεν, ὅλα τὰ κακὰ νὰ τὰ ὑπομένωμεν ὄχι μὲ τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, οὔτε μὲ κάποιαν ἄλλην ἐλπίδα διὰ τὰ μελλοντικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ διὰ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἀκόμη εἶναι δειλοὶ καὶ νωθροὶ καὶ ποῦ δὲν ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν οὔτε καὶ μὲ ἀμοιβήν. Καὶ ὁ μὲν Θεός, ἂν καὶ ὑπόσχεται βασιλείαν, δὲν εἰσακούεται, ἐνῶ ὁ διάβολος, ἂν καὶ γίνεται αἰτία τῆς γεέννης, ἀγαπᾷ

ἀκούεται, ὁ δὲ διάβολος γέενναν προξενῶν, φιλεῖται. Τί ταύτης τῆς μαρίας χαλεπότερον; Καὶ τί λέγω γέενναν; Καὶ πρὸ τῆς γεέννης ἐνταῦτα ὀδύνην, καὶ αἰσχύνην καὶ γέλωτα ἐπάγων καὶ μωρίας κολάσεις, πολλοὺς ἔχει τοὺς προστιθέμενους. Ἐννόησον γοῶν τὸν μοιχόν, πῶς ἀθλιώτερον πάντων ἤ, καὶ πρὸ τῆς γεέννης πάντα ὑποπιεύων, καὶ τὰς σκιὰς τρέμων, καὶ πρὸς οὐδένα ἐλευθέρους ἀντιβλέπων ὅη θαλμοῖς, ἀλλὰ πάντας δεδαικώς, τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας, ξίφη βλέπων ἠχοημένα, θανάτους ἐληρητημέ-
 10 ρους, δημίους, δικαστήρια. Τί τοιοῦτον ἡ σωφροσύνη ἔχει. κἂν μωρίους πόρους ἔχη; Οὐκ αἰεὶ ἐν ἡδονῇ ὁ σώφρων, αἰεὶ δὲ ἐν ὀδύνῃ ὁ μοιχός, καὶ ἐν σκότῳ;

Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἠτιομένων ὁργῆς, καὶ τῶν κρατούντων ὁργῆς τῶν ἀραζόντων, καὶ τῶν
 15 τὰ ἑαυτῶν διδόντων διὰ τὸν Θεόν, ἢ μᾶλλον εἰλεῖν προσέντων. Οἱ μὲν γὰρ ἐν λιμένι κάθηται, οἱ δὲ εἰς τὸν εὖριπον τῶν παρόντων ἔξενεχθέντες κακῶν, καθ' ἑκάστην περιέροχονται τὴν ἡμέραν. Χωρὶς δὲ τούτων, ὅταν ἡλικίαν προβαίνουσαν ὁ πλεονεξία σελῶν καὶ ἀκολασίαν οὐκ ἀρκοῦσαν αὐτῷ πρὸς
 20 ἀπόλασιν ἔχη, καὶ τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἐπιχειμέμον, ἐννόησον εἴα πάσχει δεινά. Ἀλλ' οὐχ ὁ ἐν ἀρετῇ, ἀλλὰ τότε μᾶλλον χαίρει καὶ εὐφραίνεται, διὰν εἰς γῆρας ἐλάσῃ, οὐ καταμαρτυρουμένης αὐτῷ τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνθούσης. Τοῖς μὲν οὖν μοιχοῖς, καὶ ἀκολάστοις, καὶ πλεονέ-
 25 κταις, καὶ γαστριμάχοις, ἔκπτωσις τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνων

ται· Τί ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν φοβερώτερον. Καὶ διατί λέγω γέενναν; Ἐὰν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν προξενεῖ ἐδῶ πόνον, ἐντροπήν, γέλωτα καὶ ἀμετρήτους κολάσεις, ἔχει πολλοὺς πού τὸν ἀκολουθοῦν. Σκέψου λοιπὸν τὸν μοιχόν, πῶς ζῆ ἀθλιώτερα ἀπὸ ὄλους, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν ὅλα τὰ ὑποψιάζεται, τρέμει τὰς σκιάς, καὶ πρὸς κανένα δὲν βλέπει μὲ ἐλευθέρους τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλ' ὄλους τοὺς φοβεῖται, ἐκείνους πού γνωρίζουν τὴν πρᾶξιν του καὶ ἐκείνους πού δὲν τὴν γνωρίζουν, καὶ βλέπει ξίφη ἀκονισμένα, πεθαμένους κρεμασμένους, δημίους καὶ δικαστήρια. Τί παρόμοιον ἔχει ἢ σωφροσύνη, καὶ ἂν ἀκόμη συνοδεύεται ἀπὸ ἀμετρήτους πόνους; Δὲν εἶναι πάντοτε χαρούμενος ὁ σώφρων ἄνθρωπος, ἐνῶ ὁ μοιχὸς ζῆ πάντοτε μέσα εἰς τὴν στενοχώριαν καὶ εἰς τὸ σκότος;

Τὸ ἴδιο ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, εἰς ἐκείνους πού νικῶνται ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ εἰς ἐκείνους πού νικοῦν τὴν ὀργὴν· εἰς ἐκείνους πού ἀρπάζουν τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων καὶ εἰς ἐκείνους πού δίδουν καὶ τὰ ἰδικά των χάριν τοῦ Θεοῦ, ἢ καλύτερα νὰ εἰποῦμεν πού προτίθενται νὰ δώσουν. Διότι οἱ μὲν ἐνάρετοι κάθονται ἀναπαυμένοι μέσα εἰς λιμάνι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι περνοῦν τὴν κάθε ἡμέραν των ρίπτοντες τὸν ἑαυτὸν των μέσα εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τῶν κακῶν τῆς παρούσης ζωῆς. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτά, ὅταν προχωρήσῃ ἡ ἡλικία ἐκεῖνος πού συζῆ μὲ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀκολασίαν καὶ δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ πλέον αὐτὴ καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου εὐρίσκεται ἐμπρὸς του, σκέψου ποῖα κακὰ πάσχει. Ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ ἐκεῖνον πού ζῆ ἐνάρετα, ἀλλὰ τότε περισσότερο χαίρεται καὶ εὐφραίνεται, ὅταν φθάσῃ εἰς τὰ γηρατεῖα, διότι δὲν καταμαραίνεται ἢ ἀπόλαυσις δι' αὐτόν, ἀλλ' ἀνθίζει περισσότερο. Εἰς μὲν λοιπὸν τοὺς μοιχοὺς, τοὺς ἀκολάστους, τοὺς πλεονέκτας καὶ τοὺς δούλους τῆς κοιλίας τὰ γηρατεῖα ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνων πού ἔγιναν δοῦλοι, ἐνῶ εἰς ἐκεῖ-

τὸ γῆρας, τοῖς δὲ ἀρετὴν μειοῦσιν ἐπίταισις τῆς ἀπολαύσεως
 ἴοιτε γίνεται. Ὥστε καὶ πρὸ τῆς γενένης, καὶ πρὸ τῶν ἐντεῦ-
 θεν ἀμαρτῶν, ἱκανὸν καὶ τοῦτο κατασεῖσαι τὴν διάνοιαν.

Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες φεύγωμεν κακίαν, ἐλώμεθα ἀρε-
 5 τὴν, φιλοῦμεν τὸν Θεόν, μὴ διὰ τὰ αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτόν. Οὕ-
 τω κατὰ τὸν παρόντα βίον καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν ὁδεύσομεν ὁ-
 δόν, σιηνὴν μὲν οὔσαν τῇ φύσει, εὐρεΐαν δὲ τῇ προαιρέσει
 τῶν ὁδοιπόρων γινομένην· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς εἰς τὸ
 ἄκρον ἐλθεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 10 σοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νους πού ασκοῦν τὴν ἀρετὴν τότε γίνεται αὔξησις τῆς ἀπολαύσεως. Ὡστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἐκεῖ δυσάρεστα, εἶναι ἰκανὸν καὶ αὐτὸ νὰ διαταράξῃ τὴν διάνοιαν.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν αὐτά, ὡς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, ὡς προτιμῶμεν τὴν ἀρετὴν, καὶ ὡς ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, ὄχι δι' αὐτὰ πού μᾶς δίδει, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ἔτσι κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ θὰ βαδίσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, πού εἶναι μὲν στενὴ ἀπὸ τὴν φύσιν της, ἀλλὰ γίνεται εὐρύχωρος μὲ τὴν προαίρεσιν τῶν ὁδοιπόρων, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ συμβῇ νὰ βαδίσωμεν μέχρι τὸ ἄκρον της μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Η΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνωῶν». Ἄλλος, «Ἐπιτίμιον ὑπὲρ τῶν ληνωῶν». Ἄλλος, «Τῷ νικοποιῷ, ὑπὲρ τῆς γειθίτιδος». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Ααμαρασσή, ἅλ ἀγεθθίθ».

«Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πίσῃ, ἡ γῆ». Ἄλλος, «Τί μέγα τὸ ὄνομά σου»

1. Ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ ἔλεγεν ἡ Ἐξομολογήσομαι
10 τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ γαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου· ἐνταῦθα τὴν ὑπόσχεσιν πληροῖ, ὕμνον ἀναφέρειν αὐτῷ. Καὶ ἐν ἐκείνῳ μὲν, ὡς ἐξ ἐνός ἐστι προσώπου τὰ λεγόμενα. «Κύριε γὰρ ὁ Θεός μου», φησί, «ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με». Ἐνταῦθα δέ, ὡς ἐκ πολλῶν. «Κύριε» γὰρ,
15 φησί, «ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου». Ἀλλὰ παρέχετε σιγὴν καὶ μετὰ ἀκριβείας ἀκούετε. Εἰ γὰρ θεάτορ, χορῶν ἀδόκτων σατανικῶν, πολλὴ γίνεται ἡσυχία, ὥστε τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα δέξασθαι μέλι· καὶ ταῦτα τοῦ μὲν χοροῦ ἐκ
20 παρ' αὐτοῖς βεβήλον τιτὸς καὶ κιδαρδοῦ, τοῦ δὲ μέλους σατανικοῦ καὶ ὀλεθρίου τυγχάνοντος, ἀδομένον δὲ μισροῦ καὶ πονηροῦ δαίμονος, ἐνταῦθα, ἔνθα ὁ μὲν χορὸς ἐξ ἀγίων ἀνδρῶν, ὁ δὲ χοροσιάτης ἐστὶν ὁ προφήτης, τὸ δὲ μέλος οὐχὶ ἐκ σατανικῆς ἐνεργείας, ἀλλ' ἐκ πνευματικῆς χάριτος, ὁ δὲ
25 ἀδόκιμος, οὐχὶ δαίμων, ἀλλὰ Θεός, πῶς οὐ πολλὴν δεῖ παρέ-

1. Εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτὸν ἐξυμνεῖται τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ὅπως φανερῶνται ἀπὸ τῆν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Καὶ ἔχει μὲν ὑπ' ὅσιν ὁ ψαλμῶδὸς τὸν πρῶτον ἀνθρωπον, τὸν Ἀδάμ, πρὶν αὐτὸς ἀμαρτήσῃ, ὅμως ὀλοφάνερων γίνεται ὅτι τὰ λεγόμενα ἐφαρμόζονται εἰς τὸν δεῦτερον Ἀδάμ, τὸν Μεσσίαν, τὸν ἀναμόρτητον, ὡς δέχονται αὐτὸ πολλοὶ τῶν ἐρμηνευτῶν Ἰουδαῖοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐφήρμωσε τοὺς λόγους τοῦ ψαλμοῦ περὶ ὕμνου ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων εἰς τὰς ἐπευφημίας τῶν παιδιῶν κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν του εἰσοδὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς δὲ τὴν πρὸς Ἑβραῖους ἐπιστολὴν 2, 6 ὁ Κύριος χαρακτηρίζεται ρητῶς «ὡς βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένος». Πρβλ. καὶ Α΄ Κορ. 15,

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Η΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

Ἐπιγράφεται εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν» Ἕλλη ἐπιγραφή, «Ἐπινίκιος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Ἕλλη, «Εἰς τὸν νικοποιὸν ὑπὲρ τῆς Γετθίτιδος». Ἡ δὲ ἑβραϊκὴ ἐπιγραφή του εἶναι, «Λαμανασή, ἄλ ἄγεθθίδ».

«Κύριε, ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὄλην τὴν γῆν». Καὶ ἄλλος λέγει
«Πόσον μέγα εἶναι τὸ ὄνομά σου».

1. Εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ἔλεγε· «Θὰ δοξολογήσω τὸν Κύριον σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην πού ἔδειξε καὶ θὰ ψάλω ὕμνον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Ἵψίστου»^{1α}· ἐδῶ ἐκπληρώνει τὴν υπόσχεσιν, ἀναφέρων ὕμνον εἰς αὐτόν. Καὶ εἰς ἐκείνον μὲν τὸν ψαλμὸν τὰ λεγόμενα εἶναι ὡσάν νὰ λέγωνται ἀπὸ ἓνα πρόσωπον. Διότι λέγει· «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου, σῶσε με»². Ἐδῶ ὅμως εἶναι ὡσάν νὰ λέγωνται ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα. Διότι λέγει· «Κύριε, ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου». Ἄλλὰ κάμετε ἡσυχίαν καὶ ἀκούετε μὲ προσοχήν. Διότι, ἐάν εἰς τὸ θέατρον, ὅπου ψάλλουν σατανικοὶ χοροί, γίνεται πολλὴ ἡσυχία, ὡστε νὰ ἀκούσουν τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα ἄσματα, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού ὁ μὲν χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μίμους καὶ χορευτὰς ἄνδρας, χοροστατεῖ δὲ αὐτῶν κάποιος βέβηλος κιθαρῶδός καὶ τὸ ἄσμα εἶναι σατανικὸν καὶ καταστρεπτικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ὕμνολογεῖται μιὰς καὶ πονηρὸς δαίμων, ἐδῶ, ὅπου ὁ μὲν χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀγίους ἄνδρας, ὁ δὲ χοροστάτης εἶναι ὁ προφήτης, καὶ τὸ μὲν μέλος δὲν προέρχεται ἀπὸ σατανικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ ἀπὸ πνευματικὴν χάριν, ὁ δὲ ὕμνολογούμενος δὲν

26 - 28 καὶ Ἐφ. 1, 22. Ἀποτελεῖ ἐσπερινὸν ὕμνον.

1α. Ψαλμ. 7, 18.

2. Ψαλμ. 7, 2.

χειν τὴν ἠσυχίαν, καὶ μετὰ φοβίης ἀκούειν; Καὶ γὰρ συγχου-
 ρεῖνται γερόναμεν τῶν ἄνω δυνάμεων. Καὶ γὰρ οἱ ἄνω χο-
 ροί, καὶ τὰ Χερουδίμ καὶ τὰ Σεραφίμ τοῦτο ἔργον ἔχουσι, τὸ
 διηλεκτῶς ἑμεῖν τὸν Θεόν. Ἐκ τούτων τῶν χορῶν καὶ ἐπὶ
 5 τῆς γῆς ἐγένησαν μετὰ τῶν ἀγραυλοῦντων ποιμένων ἄδου-
 ρτες. Ἀκούσωμεν τοίνυν καὶ ταύτης τῆς ᾠδῆς.

Οἱ μὲν οὖν βασιλεῖα ὑμνοῦντες τὸν ἐπὶ γῆς, περὶ ἀρχῆς
 αὐτῷ διαλέγονται, περὶ τῶν τροπαίων, περὶ τῆς νίκης, καὶ
 τὰ ἔθνη λέγουσι τὰ ἠτιηθέντα, πορθητὰς καλοῦντες αὐτούς,
 10 καὶ βαρβάρων νικητὰς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τοιαύτην τινὰ ᾠ-
 δὴν καὶ ὁ μακάριος οὗτος ἄδει. Νίκην γὰρ διηγεῖται καὶ τρο-
 παιον, καὶ πολέμων κατεῖλον, οὐχὶ τοιούτων, ἀλλὰ πολλῶν
 χαλεπωτέρων. Καὶ ὅρα πῶς ἄρχεται. «Κύριε, ὁ Κύριος ἡ-
 μῶν». Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τῶν ἐν πιστευόντων εἰς αὐτόν, ἐν
 15 τροπῷ Κύριός ἐστιν, ἡμῶν δὲ διπλῶν τῷ τε ἐξ οὐκ ὄντων
 ποιῆσαι, τῷ τε γνωσθῆναι παρ' ἡμῶν. Καὶ ὅρα πῶς ἐκ προ-
 ομιμῶν τίθησι τὸ κεφάλαιον τῆς εὐεργεσίας. Ἄν γὰρ μάθης
 πῶς σου Κύριος γέγονεν, ὅτι ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθρούς
 τινὰς καὶ νεκρωθέντας ᾤκειώσατο καὶ ἐζωοποίησεν, ὄφει κα-
 20 λῶς ὅτι τὸ κεφάλαιον τῆς εὐεργεσίας τοῦτο. Τοῦτο τοίνυν ἐκ-
 πλητιόμενος ὁ προφήτης, φησὶν ὡς θαυμασιόν τὸ ὄνομά
 σου», τοιτέστι, ση ὁδρα θαυμασιόν. Πόσον δὲ θαυμασιόν, οὐκ
 εἶπεν οὐδὲ γὰρ μετρηῆσαι ἰσχυσεν, ἀλλὰ τὴν ἐπίτασιν παρέ-
 στησε καὶ τὴν ὑπερβολήν. Ποῦ οἱ τὴν οὐσίαν περιεργαζόμε-
 25 νοι τοῦ Θεοῦ; Εἰ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰπῶν, οὕτως ἐθαύμα-
 σεν, ὡς ἐκπαιγεῖναι, τίνα ἂν σχοίεν ἐκεῖνοι συγγνώμην, οἱ

εἶναι ὁ δαίμων, ἀλλὰ ὁ Θεός, πῶς δὲν πρέπει νὰ κάμνετε πολλήν ἡσυχίαν καὶ νὰ ἀκούετε μὲ φρίκην; Καθ' ὅσον ἐγίναμεν συγχορευταὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Οἱ δὲ οὐράνιοι χοροί, καὶ τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ αὐτὸ ἔχουν ὡς ἔργον, τὸ νὰ ὑμνοῦν διαρκῶς τὸν Θεόν. Ἐκ τούτων αὐτῶν χορῶν ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν γῆν ψάλλοντες μαζί μὲ τοὺς ποιμένας ποῦ διενυκτέρευον³. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ αὐτὴν τὴν ὁδὸν.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποῦ ἐξυμνοῦν βασιλέα ἐπίγειον ὀμιλοῦν εἰς αὐτὸν περὶ τῆς ἐξουσίας του, περὶ τῶν τροπαίων, περὶ τῆς νίκης, καὶ ἀναφέρουν τὰ ἡττηθέντα ἔθνη, ὀνομάζοντες αὐτοὺς πορθητὰς καὶ νικητὰς βαρβάρων καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια. Παρόμοιον ὕμνον ψάλλει καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος. Διότι διηγεῖται νίκην καὶ τρόπαιον καὶ τερματισμὸν πολέμων, ὅχι ὡσάν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπιγείους, ἀλλὰ πολὺ πῶς φοβερωτέρους. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀρχίζει. «Κύριε, ὁ Κύριός μας». Διότι τῶν μὲν ἄλλων ποῦ δὲν πιστεύουν εἰς αὐτόν, εἶναι Κύριος μὲ ἓνα τρόπον, ἐνῶ δι' ἡμᾶς εἶναι Κύριος κατὰ διπλοῦν τρόπον καὶ μὲ τὸ ὅτι μᾶς ἐπλασεν ἀπὸ τὸ μηδέν, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐγνωρίσαμεν αὐτόν καὶ ἐπιστεύσαμεν εἰς αὐτόν. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀναφέρει τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐεργεσίας. Διότι, ἐὰν μάθης πῶς ἐγένετο Κύριός σου, πῶς ὠρισμένους, ἂν καὶ ἦσαν ἀποξενωμένοι ἀπὸ αὐτόν καὶ ἐχθροί, τοὺς ἔκαμεν ἰδικούς του καὶ τοὺς ἐχάρισε τὴν ζωὴν, θὰ ἀντιληφθῆς καλῶς ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐεργεσίας. Νοιώθων λοιπὸν δι' αὐτὸ ἐκπληξῆν ὁ προφήτης, λέγει· «Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου», δηλαδή, εἶναι πάρα πολὺ θαυμαστὸν. Πόσον δὲ θαυμαστὸν εἶναι, δὲν τὸ εἶπε· διότι δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸ μετρήσῃ, ἀλλὰ παρουσίασε τὴν ἔντασιν καὶ τὴν ὑπερβολὴν. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ περιεργάζονται τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Διότι, ἐάν, ἀναφέρων τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τόσον πολὺ ἐθαύμασεν, ὥστε νὰ νοιώσῃ ἐκπληξῆν, ποῖαν συγγνώμην θὰ ἠμποροῦσαν νὰ

τὴν οὐσίαν αὐτοῦ λέγοντες εἰδέναι, τοῦ προφήτου μηδὲ πόσον ἐσὶ θαυμαστὸν τὸ ὄνομα δυναμένου μαθεῖν;

«Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου». Ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι τούτῳ θάνατος ἐλύθη, δαίμονες ἐδέθησαν, οὐρανὸς ἀνεώχθη, πα-
 5 ραδείσου θύραι ἀνεπειάσθησαν, Πνεῦμα κατεπέμφθη, οἱ δοῦ-
 λοι γεγόνασιν ἐλεύθεροι, οἱ ἐχθροί, οἱ νιοί, οἱ ἀλλότριοι, κλη-
 ρονόμοι, οἱ ἄνθρωποι, ἄγγελοι. Τί λέγω, ἄγγελοι; Θεὸς ἄν-
 θρωπος γέγονε, καὶ ἄνθρωπος Θεός· ὁ οὐρανὸς ἐδέξατο τὴν
 φύσιν τὴν ἀπὸ τῆς γῆς· ἡ γῆ ἐδέξατο τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβεὶμ
 10 καθημέρον μετὰ τῆς σιραιτιᾶς ἀγγελικῆς. Τὸ μεσότοιχον ἀνη-
 ρέθη, ὁ ἠραγμὸς ἐλύθη, τὰ διεσιῶτα ἠνώθη, τὸ σκότιος ἐσθέ-
 σθη, τὸ φῶς ἔλαμψεν, ὁ θάνατος κατεπόθη. Ταῦτα πάντα ἐν-
 νοῶν καὶ τὰ τοιῶν πλείονα ὁ προφήτης ἀνεθόα, λέγων «Ὡς
 θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ». Πού νῦν οἱ Ἰουδαί-
 15 ων παῖδες, οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀναιοχυντιοῦντες; Ἡδέως
 γὰρ αὐτοὺς ἂν ἐροίμην, περὶ τίνας ταῦτα λέγονται. Περὶ τοῦ
 παντοκράτορος, φήσουσιν. Ἄλλ' οὐκ ἦν αὐτοῦ θαυμαστὸν τὸ
 ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῆ. Καὶ μαρτυρεῖ Ἡσαΐας λέγων, ὅτι «Λί-
 ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Εἰ δὲ οἱ
 20 θεραπεύοντες αὐτὸν αἴτιοι βλασφημεῖσθαι αὐτὸν ἐγίνοντο, πού
 ἦν θαυμαστὸν;

Ὅτι μὲν γὰρ τῇ φύσει θαυμαστὸν, δῆλον, παρὰ δὲ ἀν-
 θρώποις τόιτε οὐ θαυμαστὸν τοῖς πλείοσιν, ἀλλὰ καὶ εὐκατα-
 φρόνητον. Ἄλλ' οὐ γὰρ νῦν οὕτως· ἀλλ' ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς
 25 παρεγένετο, πατῆρος τὸ ὄνομα αὐτοῦ θαυμαστὸν μετὰ τοῦ
 Χριστοῦ. «Ἀπὸ ἀνατολῶν ἠλίου», φησί, «μέχρι δυσμῶν τὸ
 ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσιν». Καὶ πάλιν «Ἐν παν-
 τὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία κα-

4. Ἡσ. 52, 5· Ρωμ. 2, 24.

5. Μαλαχ. 1, 11.

ἔχουν ἐκεῖνοι, ποῦ λέγουν ὅτι γνωρίζουν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ προφήτης δὲν ἤμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ οὔτε τὸ πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά του;

«Πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου». Διότι διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατελύθη ὁ θάνατος, ἐδέθησαν οἱ δαίμονες, ἠνοιχθῆ ὁ οὐρανός, ἤνοιξαν αἱ θύραι τοῦ παραδείσου, ἐστάλη τὸ Πνεῦμα, οἱ δοῦλοι ἔγιναν ἐλεύθεροι, οἱ ἐχθροὶ ἔγιναν υἱοί, οἱ ξένοι ἔγιναν κληρονόμοι, οἱ ἄνθρωποι ἄγγελοι. Διατί, λέγω, ἄγγελοι; Ὁ Θεὸς ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ οἱ ἄνθρωποι Θεός· ὁ οὐρανός ἐδέχθη τὴν γῆν φῦσιν, ἡ γῆ ἐδέχθη ἐκεῖνον ποῦ κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβὶμ μαζί με τὴν ἀγγελικὴν στρατιάν. Τὸ μετότοιχον κατέπεσεν, ὁ φραγμὸς κατελύθη, τὰ διηρημένα ἠνώθησαν, τὸ σκότος ἔσβησε, τὸ φῶς ἔλαμψεν, ὁ θάνατος κατετροπώθη. Ἀναλογιζόμενος ὁ προφήτης ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ, ἐβροντοφώνησε, λέγων· «Πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλην τὴν γῆν». Ποῦ εἶναι τώρα οἱ υἱοὶ τῶν Ἰουδαίων, ποῦ ἀναισχυνοῦν πρὸς τὴν ἀλήθειαν; Διότι εὐχαρίστως θὰ ἤμπορεῦσα νὰ τοὺς ἐρωτήσω, διὰ ποῖον λέγονται αὐτὰ. Διὰ τὸν παντοκράτορα, θὰ εἰποῦν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο θαυμαστὸν τὸ ὄνομά του εἰς ὅλην τὴν γῆν. Καὶ τὸ βεβαιώνει αὐτὸ ὁ Ἡσαΐας, λέγων ὅτι, «Ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν»⁴. Ἐάν δὲ αὐτοὶ ποῦ τὸν ἐλάτρευον ἐγίνοντο αἷτιοι νὰ βλασφημῆται αὐτός, ποῦ ἦτο θαυμαστὸν;

Τὸ ὅτι βέβαια ἦτο θαυμαστὸν εἰς τὴν φύσιν, εἶναι ὀλοφάνερον, εἰς τοὺς περισσοτέρους ὁμως τότε ἀνθρώπους δὲν ἦτο θαυμαστὸν, ἀντίθετα ἦτο καὶ περιφρονημένος. Ὅμως δὲν συμβαίνει τώρα τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ὅταν ὁ μονογενὴς Υἱὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, παντοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶναι θαυμαστὸν μαζί με τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. «Ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος», λέγει, «μέχρις ἐκεῖ ποῦ δύει τὸ ὄνομά μου ἐδοξάσθη μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν»⁵. Καὶ πάλιν· «Εἰς κάθε τόπον προσφέρεται θυμίαμα εἰς τὸ

θαρά. Ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτόν. Καὶ ἄλλος· «Ἐπληρώθη ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γινῶναι τὸν Κύριον». Καὶ πάλιν· «Ἦξουσι λέγοντες, ψευδῆ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐκτίθασαντο εἶδωλα».

2. Ὁρᾶς ὅτι περὶ τοῦ Υἱοῦ τὰ εἰρημένα πάντα εἰσὶν;
 5 Αὐτοῦ γὰρ θαυμασιὸν τὸ ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῆ ἐγένετο. «Οὐ ἐπλήρη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν». Ἄλλος· «Ὅς ἔταξας τὸν ἔλαιόν σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν». Ἐπειδὴ γὰρ τῆς γῆς ἐμνημόνευσε, μετὰγει τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τὸν οὐρανόν, ὅπερ εἶπεν ἀεὶ ποιεῖν, πᾶσαν τὴν οἰκουμέ-
 10 νην δεικνὺς εὐφημοῦσαν τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην. Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα δεικνὺς λέγει, θαυμασιὸν καίτω, θαυμασιὸν ἄνω. Οὐ γὰρ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ὑμνοῦσι τὰ γεγενημένα, καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς ἀνθρώπους ἐνεργεσιῶν χάριτας ὁμολογοῦσιν· ὃ δὴ καὶ ἐποίησαν ἐκ προσιμίῳν, χορὸν σήσαν-
 15 τες ἐπὶ τῆς γῆς. Ἦ τοίνυν τοῦτο λέγει, ὅτι καὶ ἄγγελοι ἄδουσιν, ἢ τὸ μέγεθος αὐτοῦ παραστήσαι βούλεται. Ὅτιαν γὰρ τι μέγα λέγειν ἐθέλη ἡ Γραφή, τὰ διαστήματα τῶν στοιχείων τούτων εἰς μέσον ἄγει ὡς ὅτιαν λέγει· «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς». Καὶ πάλιν· «Καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνα-
 20 τολαὶ ἀπὸ δυομῶν, ἐμάκρυνεν ἅψ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν».

Ἐνταῦθα τοίνυν ἐκπλήττεται τὰ γεγενημένα, πῶς μεγάλα, πῶς ὑπέρογκα τὴν γὰρ οὐσίαν τὴν πάντων κατωτέρω ἀνωτέρω πάντων ἔταξεν. Ἐκ στόματος ρηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρώσῃ αἶνον». Ἄλλος· Ἐκ στόματος βορῶν ἐθε-
 25 μελίωσας κοράτις». Ἄλλος· «Συνεσιήσω ἰσχύν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν εἶναι· ὅτι τὴν ἰσχύν σου ἐντεῦθεν μάλιστα ἔδειξας,

6. Μολαχ. 1, 12.

7. Ἦσ. 11, 9.

8. Ἱερ. 16, 19.

9. Ψαλμ. 8, 2.

10. Ψαλμ. 102, 11.

11. Ψαλμ. 102, 12.

12. Ψαλμ. 8, 3.

ὄνομά μου καί θυσία καθαρὰ. Σεῖς ὅμως βεβηλώνετε αὐτό»⁶. Καί ἄλλος λέγει· «Ἐγνώρισεν ὀλόκληρη ἡ γῆ τὸν Κύριον»⁷. Καί πάλιν· «Θὰ ἔλθουν λέγοντες, ψεύτικα εἰδωλα ἀπέκτησαν οἱ πατέρες μας»⁸.

2. Βλέπεις ὅτι ὅλα τὰ λεχθέντα ἀναφέρονται περὶ τοῦ Υἱοῦ; Διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔγινε θαυμαστὸν εἰς ὅλην τὴν γῆν. «Διότι ὑψώθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου πρὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς»⁹. Ἄλλος λέγει· «Σὺ ὁ ὁποῖος ἔθεσες τὴν δόξαν σου ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλησε περὶ τῆς γῆς, μεταφέρει τὸν λόγον καί εἰς τὸν οὐρανόν, πρᾶγμα ποῦ συνηθίζει πάντοτε νὰ κάμνη, παρουσιάζων ὅλην τὴν οἰκουμένην νὰ δοξολογῇ τὸν Κύριόν της. Θέλων λοιπὸν νὰ δεῖξη καὶ ἐδῶ αὐτό, λέγει ὅτι εἶναι θαυμαστὸν τὸ ὄνομά του εἰς τὴν γῆν, θαυμαστὸν δὲ καί εἰς τὸν οὐρανόν. Διότι ὄχι μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ὑμνοῦν τὰ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν καὶ τὸν εὐχαριστοῦν διὰ τὰς εὐεργεσίας του ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, πρᾶγμα βέβαια ποῦ ἔκαμαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, στήσαντες χορὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ὑμνοῦν αὐτόν, ἢ θέλει νὰ παρουσιάσῃ τὸ μέγεθος αὐτοῦ. Διότι, ὅταν θέλῃ ἡ Γραφή νὰ εἰπῇ κάτι τὸ μέγα, χρησιμοποιεῖ τὰ διαστήματα αὐτῶν τῶν στοιχείων, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς»¹⁰. Καί πάλιν· «Ὅσον ἀπέχουν αἱ ἀνατολαὶ ἀπὸ τὰς δυσμᾶς, τόσον ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ἀνομίας μας»¹¹.

Ἐδῶ λοιπὸν μένει κατὰ πληκτος ὁ ψαλμωδὸς ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν, ποῦ εἶναι τόσον μεγάλα καὶ τόσον ὑπέρογκα· διότι τὴν οὐσίαν ποῦ εἶναι ἢ πρὸ ἀσήμαντος ἀπὸ ὅλα τὴν ἔθεσεν ὡς τὴν πρὸ ἀνωτέραν ἀπὸ ὅλα. «Ἀπὸ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ παιδιῶν ποῦ θηλάζουν ἔκαμες τέλειον ὕμνον δοξολογίας»¹². Ἄλλος λέγει· «Μὲ τὰ λόγια τῶν βρεφῶν ἐθεμελίωσες ἰσχυρὰν δύναμιν». Ἄλλος· «Ἐδημιούργησες δύναμιν». Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδὴ τὴν δύναμίν σου μὲ αὐτὸ πρὸ πάντων τὴν

τὴν δύναμιν τὴν ἄμαχον κινήσας, καὶ τὴν ψελλίζουσαν γλῶσσι-
 ταν πρὸς τὴν δοξολογίαν ἐκείνην τρανώσας. Τῶν γὰρ παιδίων
 τὴν ὑμολογίαν τὴν ἐν τῷ ἱερῷ γενομένην, ταύτην προαναφω-
 νεῖ τῶν. Καὶ τί δήποτε τὰ ἄλλα παραδραμῶν θαύματα, νεκρῶν
 5 ἀνάστασιν, λεπρῶν κάθαρσιν, δαιμόνων διώξιν, τοῦ τῶν παί-
 δων μέμνηται θαύματος; Ὅτι ἐκεῖνα μὲν καὶ πρὸ τούτου γέ-
 γογε, κἂν μὴ οὕτως, ἀλλ' ὅμως γέγογε, καὶ εἶχε τινα κοινω-
 νίαν, εἰ καὶ μὴ τρόπον. Καὶ γὰρ νεκρὸς ἠγγέρθη ἐπὶ τοῦ Ἐ-
 λισσαίου, καὶ λεπρὸς ἐκαθαρίσθη, καὶ δαίμων ἠλάθη ἐπὶ τοῦ
 10 Δαβὶδ, ὅτε ὁ Σουὺλ ἐδαιμόνα, χορὸς δὲ παιδίων θηλαζόντων
 τότε πρῶτον ἐφθέγγατο.

Ἰν' οὖν μὴ ἀναισχυντῆ ὁ Ἰουδαῖος, λέγων περὶ τῶν ἐν
 τῇ Παλαιᾷ ταῦτα εἰρηῆσθαι, ἐπελέξατο σημεῖον τότε πρῶτον
 καὶ μόνον γινόμενον. Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἦν τῶν ἀποσιό-
 15 λων τὰ γινόμενα καὶ γὰρ οὗτοι νήπιοι σφόδρα ὄντες, καὶ
 τῶν ἰχθύων αὐτῶν ἀφωνότεροι, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐσα-
 γήρευσαν. Ὅτι δὲ τοῦτο δύναμις Θεοῦ μάλιστα ἐστίν, ὄρα
 καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τοῦτο περὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ λέγοντα τὸν
 προφήτην. Τῷ γὰρ Μωϋσεῖ διαλεγόμενός φησι «Τίς ἐποίη-
 20 σε δύσκωρον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν»; Καὶ πάλιν
 «Αἰδοῦς γλώσσας τρανὰς μογιλάλους». Καὶ πάλιν «Κύριος
 δίδωσί μοι γλώσσαν παιδείας, τοῦ γινῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν
 λόγον». Καὶ ἐν ἀρχῇ δέ φησιν «Δεῦτε, καταβάντες συγχέω-
 25 δεῖξίς. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων, εἰ καὶ παραλόγως ὁμοῦς

13. Ματθ. 21, 15.

14. Δ' Βασ. 4, 33 - 35.

15. Δ' Βασ. 5, 14.

16. Α' Βασ. 16, 23.

17. Ἐφ. 4, 11.

18. Ἦσ. 35, 6.

19. Ἦσ. 50, 4.

20. Γεν. 11, 7.

ἔδειξες, μὲ τὸ νὰ θέσης εἰς κίνησιν τὴν ἀνίσχυρον δύναμιν καὶ τὴν γλῶσσαν πού ψελλίζει νὰ σοῦ προσφέρῃ μεγαλοπρεπῆ δοξολογίαν. Διότι τῶν παιδιῶν τὴν δοξολογίαν πού συνέβη εἰς τὸ ἱερόν, αὐτὴν προλέγει ἐδῶ¹³. Καὶ διατὶ τέλος πάντων παραβλέψας τὰ ἄλλα θαύματα, τὴν ἀνάστασιν δηλαδὴ νεκρῶν, τὸν καθαρισμόν λεπρῶν, τὴν ἐκδίωξιν δαιμόνων, κάμνει λόγον διὰ τὸ θαῦμα τῶν παιδιῶν; Διότι τέτοια μὲν θαύματα συνέβησαν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ἂν καὶ ὄχι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλ' ὅμως συνέβησαν, καὶ εἶχον κάποιαν σχέσιν, ἂν καὶ συνέβησαν κατὰ διαφορετικὸν τρόπον. Καθ' ὅσον νεκρὸς ἀνεστήθη ἀπὸ τὸν Ἑλισσαῖον¹⁴, καὶ λεπρὸς ἐκαθαρίσθη¹⁵ καὶ δαίμων ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Δαυίδ¹⁶, ὅταν ὁ Σαοὺλ ὑπέφερεν ἀπὸ δαιμόνιον, ἀλλ' ὅμως ὁμάδα παιδιῶν, πού ἀκόμη ἐθήλαζον, τότε διὰ πρώτην φοράν ἐξέπεμψαν ὕμνον δοξολογίας.

Διὰ νὰ μὴ ἀναισχυνηθῇ λοιπὸν ὁ Ἰουδαῖος, λέγων ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν δι' ἐκεῖνα πού συνέβησαν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐδιάλεξε θαῦμα πού διὰ πρώτην φοράν τότε μόνον συνέβη. Ἄλλως τε δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν ἦσαν προτύπως τῶν ἀποστόλων· καθ' ὅσον αὐτοί, ἂν καὶ ἦσαν πάρα πολὺ νήπιοι καὶ πιὸ ἄφωνοι καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ψάρια, προσήλκυσαν μὲ τὸν λόγον των ὅλην τὴν οἰκουμένην. Τό ὅτι δὲ αὐτό ἀποτελεῖ δείγμα τῆς δυνάμεως κατ' ἐξοχὴν τοῦ Θεοῦ, πρόσεχε τὸν προφήτην πού λέγει αὐτό εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην διὰ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα. Διότι συνομιλῶν μὲ τὸν Μωυσῆν, λέγει· «Ποῖος ἐδημιούργησε τὸν βαρῆκουον καὶ τὸν κωφόν, ἐκεῖνον πού βλέπει καὶ τὸν τυφλόν»¹⁷. Καὶ πάλιν· «Αὐτὸς πού δίδει μεγάλην ρητορικὴν ἰκανότητα εἰς τοὺς κωφαλάλους»¹⁸. Καὶ πάλιν· «Ὁ Κύριος μου ἔδωκε γλῶσσαν παιδείας καὶ σοφίας, διὰ νὰ γνωρίζω τί καὶ πότε πρέπει νὰ ὀμιλῶ»¹⁹. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲ λέγει· «Ἐλᾶτε νὰ κατεβουῦμεν καὶ νὰ δημιουργήσωμεν σύγχυσιν εἰς τὰς γλώσσας των»²⁰. Αὐτὰ λοιπὸν ἀποτελοῦν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ

- ἐπώπιενσόν τινα εἶναι ἀναιοχυντοῦντες, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν εἶ-
 χον εἰπεῖν, αὐτῆς καὶ ἑαυτὴν τῆς φύσεως γυμνῆς ἀγωνιζο-
 μένης. Αὐτὸ δὲ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς εἶπε, «Νηπίων», ἵνα μὴ τις
 τοὺς ἀνάκτους αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπλουσιέτους λέγειν νομίσῃ,
 5 ἀλλ' ἐπήγαγε, «Καὶ θηλαζόντων», τῇ προσθήκῃ τῆς τραπέζης
 τὴν ἡλικίαν χαρακτηρίζων. Οὐχ ἀπλῶς γὰρ φησι, «Νηπίων»,
 ἀλλὰ τῶν ἑπομαζίων, τῶν μηδέποτε στερεῶς τροφῆς μεταλα-
 βόντων. Οὐ τοίνυν τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι φωνὴν
 ἀφῆκεν, καὶ φωνὴν τειρανωμένην, ἀλλ' ὅτι καὶ μυσίων γέμου-
 10 σαν ἀγαθῶν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι οὐδέπω ἤδυσαν, ταῦτα
 τὰ παιδιά ὑμῶν. Ἀπὸ τούτου καὶ ἕτερόν τι αἰνίττειται, τὸ
 δεῖν τοῖς δόγμασι προσιόντας παιδιά γίνεσθαι τῇ διανοίᾳ.
 Ἐὰν γὰρ μὴ τις δέξῃται τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παι-
 δίων, φησί, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν.
- 15 «Ἐρεκεν τῶν ἐχθρῶν σου». Λέγει καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν
 τοῦτο γέγονε τὸ θαῦμα τὰ μὲν γὰρ ἄλλα οὐ τῶν ἐχθρῶν ἔρε-
 κεν ἐγένετο, ἀλλ' ὥστε προσιόντας ἀπολαύειν εὐεργεσίας καὶ
 εἰέτους παιδεύεσθαι, τοῦτο δὲ οὐ διὰ τοῦτο γέγονε μόνον, ἀλλ'
 ὥστε καὶ ἐπιστοιμισθῆναι τοὺς ἐχθρούς, οὓς καὶ ἕτερος, ἀκρι-
 20 θέοτερον αὐτοὺς δηλῶν, φησί «Διὰ τοὺς ἐνδεσμοῦντάς σε».
 Αὐτοὶ γὰρ ἦσαν δήσαντες αὐτὸν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀγόμενον.
 «Τοῦ καταιλῆσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν». Ἄλλος· «Ὡστε παῖ-
 σαι ἐχθρὸν, καὶ τιμωροῦντα ἑαυτῶν», τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκὸν
 ἐνταῦθα λέγων. Ἦλκων μὲν γὰρ ὡς ἐχθρὸν τὸν Χριστόν,
 25 προσεποιῶντο δὲ τὸν Πατέρα ἐκδικοῦντες τοῦτο ποιεῖν. Διὰ
 τοῦτο ταύτης αὐτοὺς ἀποστρεφῶν τῆς ἀπολογίας, ἔλεγεν· «Ὁ

Θεοῦ. Διότι διὰ μὲν τὰ ἄλλα ἠμποροῦσαν, ἔστω καὶ παράλογα, νὰ προβάλλουν μὲ ἀδιαντροπίαν μίαν κάποιαν ἀντίρρησην, εἰς αὐτὴν ὅμως τὴν περίπτωσιν δὲν ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν τίποτε, ἀφοῦ ἡ ἰδίᾳ ἡ φύσις ἠγωνίζετο γυμνῆ. Καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Νηπίων», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἐννοεῖ τοὺς ἀκάκους καὶ τοὺς πιὸ ἀπλοῖκούς, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε «καὶ θηλαζόντων». χαρακτηρίζω μὲ τὴν προσθήκην τῆς τραπέζης τὴν ἡλικίαν. Διότι δὲν λέγει ἀπλῶς «Νηπίων», ἀλλὰ τῶν νηπίων ἐκείνων ποὺ τρέφονται ἀπὸ τοὺς μαστούς, ποὺ δὲν λαμβάνουν ἀκόμη στερεὰν τροφήν. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸ μόνον τὸ θαυμαστὸν, ὅτι αὐτὰ ὠμίλησαν καὶ μάλιστα μὲ μεγαλοπρεπῆ φωνὴν, ἀλλὰ τὰ λόγια τῶν ἦσαν γεμάτα ἀπὸ ἀμέτρητα ἀγαθὰ. Διότι αὐτὰ ποὺ οὔτε οἱ ἀπόστολοι ἀκόμη ἐγνώρισαν αὐτὰ ὑμνοῦσαν τὰ παιδιὰ. Μὲ αὐτὸ ὑπαινίσσεται καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι πρέπει αὐτοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ δόγματα τῆς πίστεως νὰ γίνωνται παιδιὰ ὡς πρὸς τὴν διάνοιαν. Διότι λέγει, ἐὰν κανεὶς δὲν δεχθῆ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς ἄν παιδί, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν²¹.

«Ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν σου». Λέγει καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο αὐτὸ τὸ θαῦμα· διότι τὰ μὲν ἄλλα δὲν ἐγένοντο ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν εὐεργεσίαν αὐτοὶ εἰς τοὺς ὁποίους συνέβαινον καὶ ἄλλοι νὰ διδάσκωνται, αὐτὸ τὸ θαῦμα ὅμως δὲν ἐγένετο μόνον δι' αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποστομωθοῦν οἱ ἐχθροί, ταὺς ὁποίους ἐχθροὺς καὶ ἄλλος ψαλμὸς διὰ νὰ δηλώσῃ ἀκριβέστερα, λέγει· «Δι' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ σὲ ἐξουθενώσουν». Διότι αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ὠδηγοῦσαν εἰς τὸν σταυρόν. «Διὰ νὰ ἐξευτελισθῆ κάθε ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητῆς». Ἄλλοῦ· «Ὡστε νὰ σταματήσῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ νὰ αὐτοτιμωρηθῆ». ἐννοῶν ἐδῶ τὸν ἰουδαϊκὸν λαόν. Διότι ἐξεδίωκον τὸν Χριστὸν ὡς ἐχθρόν, προσεποιούντο δὲ ὅτι τὸ ἔκαμνον πρὸς ἐκδίκησιν ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν, ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ ἐμένα, μισεῖ καὶ τὸν

ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖν· καὶ πάλιν ὁ Ου-
 οιστεύων εἰς ἐμέ, πιστεύει εἰς τὸν πέμψαντά με», ἄνω καὶ
 κάτω συνάπιων τῇ πρὸς ἑαυτὸν τιμῇ καὶ ὑβρεὶ τὸν Πατέρα.
 Καὶ ὄρα τὴν ἀκρίβειαν τοῦ προφήτου. Οὐκ εἶπε, ἰοῦ κολάσαι,
 5 ἀλλά, «Τοῦ καταλύσαι», ὅπερ ὁ ἕτερος σαφέστερον δηλοῖ, λέ-
 γων, «Τοῦ παῦσαι», ιουτέσι, τὴν ἀναιοχυντίαν αὐτῶν ἀνε-
 λειν, οὐ τοῦ διδάξαι ἀδιόρθωτα γὰρ ἐνόσουν.

Ὅρθῶντες γοῦν τοιοῦτον θαῦμα καὶ μηδὲν ἔχοιτες ἀντει-
 πεῖν, πρὸς αὐτὸν ἀπεσιγέφοιο, λέγοντες· «Οὐκ ἀκούεις τί
 10 οὔτιοι λέγουσι;». Δέον λοιπὸν προσκυνῆσαι καὶ θαυμάσαι, οἱ
 δὲ ἐν ἀμνηστία ἦσαν πολλῇ, καὶ ὑφείλοντες ἀλλήλοις λέγειν
 ἕκαστος τῷ πλησίον, «οὐκ ἀκούεις τί οὔτιοι λέγουσιν;» ἀφέν-
 τες ἑαυτοὺς τῷ Χριστῷ ἔλεγον. Καὶ τίτος ἔνεκεν οὐκ ἀγγέ-
 λων ἠρέχθη γωνή; Ὅτι ἐκεῖνο μὲν φάτιασμα αὐτοῖς ἔδοξεν
 15 ἂν εἶναι, πρὸς τοῦτο δὲ οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. Τί δὲ ἔλεγον
 τὰ παιδία; Οὐδὲν γορητικόν, οὐδὲ ἐπαχθές, οὐδὲ ἰκανὸν αὐ-
 τοὺς πληῖσαι, ἀλλὰ μάλιστα τὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς τὸν Πα-
 τέρα δηλοῦν, «Εὐλόγημένος», ἔλεγον, «ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνό-
 ματι Κυρίου».

20 3. Τότε μὲν οὖν κατέλυσε αὐτῶν τὴν ἀναιοχυντίαν, ὕστε-
 ρον δὲ πόλιν, καὶ μέρος οὐδὲν ἔσσι τῆς οἰκουμένης τῶν ἰου-
 δαϊκῶν ἄπειρον συμφορῶν, ἀλλ' ὥσπερ σῶμα ἀνάπηρον, παν-
 ταχοῦ διαδέδοται, τὰ τραύματα ἐλιδεικνύμενον· καὶ καθάπερ
 οἱ δικασταὶ πολλοὺς τῶν ἀνδροφόνων ἐπειδὴν ἀνέλωσιν, ἕνα
 25 ἀνασκοποῦσιν, ἵνα καὶ τελευτησάντων αὐτῶν, ὥσπερ νεο-
 σιτὶ γεγεννημένον τὸ πάθος σωφρονίζῃ τοὺς ζῶντας· οὕτω δὴ

23. Ἰω. 11, 23.

24. Ἰω. 12, 24.

25. Ματθ. 21, 15 ε.

Πατέρα μου»²³· καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα, πιστεύει εἰς ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον»²⁴, συνδέων εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τὸν Πατέρα μὲ τὴν τιμὴν καὶ προσβολὴν τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ προφήτου. Δὲν εἶπε ἴδιὰ νὰ τιμωρηθῆ, ἀλλὰ, «ἴδιὰ νὰ καταλυθῆ», πράγμα ποῦ ἴδιὰ νὰ δηλώσῃ ἄλλος, λέγει, «ἴδιὰ νὰ σταματήσῃ», δηλαδὴ ἴδιὰ νὰ σταματήσῃ τὴν ἀναισχυντίαν των, ὅχι ἴδιὰ νὰ τοὺς διδάξῃ· διότι ἦτο ἀθεράπευτος ἢ ἀσθένειά των.

Βλέποντες λοιπὸν τέτοιο θαῦμα καὶ μὴ ἠμποροῦντες τίποτε νὰ εἰποῦν, ἀπηυθύνοντο πρὸς αὐτὸν λέγοντες· «Δὲν ἀκούεις τί λέγουν αὐτά;». Ἐνῶ ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ θαυμάσουν, ἀντίθετα αὐτοὶ εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, καὶ ἐνῶ ἔπρεπεν ἀναμεταξύ των νὰ λέγῃ ὁ καθένας εἰς τὸν πλησίον του, «δὲν ἀκούεις τί λέγουν αὐτά;», ἀφήσαντες τοὺς ἑαυτοῦς των, ἔκαμνον τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ἴδιὰ ποῖον λόγον δὲν ἠκούσθη φωνὴ ἀγγέλων; Διότι ἐκεῖνο μὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ἀπὸ αὐτοὺς ὅτι εἶναι φάντασμα, ἐνῶ πρὸς αὐτὸ τὸ θαῦμα δὲν ἠμποροῦσαν καμμίαν ἀντίρρῃσιν νὰ προβάλουν. Τί ἔλεγον δὲ τὰ παιδιά; Τίποτε τὸ ἐνοχλητικόν, οὔτε δυσάρεστον, οὔτε ἰκανὸν νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ, ἀλλὰ κάτι ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἐφανέρωνε τὴν συμφωνίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. «Εὐλογημένος», ἔλεγον, «ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου».

3. Τότε λοιπὸν κατέλυσε τὴν ἀναισχυντίαν των, ἀργότερον δὲ καὶ τὴν πόλιν των καὶ δὲν ὑπάρχει κανὲν μέρος τῆς οἰκουμένης ποῦ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὰς ἰουδαϊκὰς συμφορὰς, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς σῶμα ἀνάπηρον παντοῦ διαδίδει τὴν ἀναπηρίαν, δεικνύων τὰ τραύματά του, καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ δικασταὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς δολοφόνους ὅταν τοὺς καταδικάζουν εἰς θάνατον, ἕνα σουβλίζουν, ὥστε καὶ ὅταν πεθάνουν αὐτοὶ, νὰ σωφρονίζῃ τὸ πάθημά των τοὺς ζῶντας, ὡσὰν κάτι ποῦ συνέβη πρόσφατα, ἔτσι λοι-

καὶ ἐπιταῦθα οὐ τελευτήσαντας, ἀλλὰ ζῶντας παράδειγμα πᾶ-
 σιν ἐποίησε, διασπείρους αὐτούς· καὶ οἱ μίαν οἰκοῦντες χώραν,
 νῦν πανταχοῦ τῆς γῆς εἰσι διεσπαρμένοι. **Κἄν** ἐρωτήσης τὴν
 αἰτίαν, οὐδεμίαν ἄλλην εὐρήσεις, ἀλλ' ἢ τὸ σταυρῶσαι τὸν
 5 **Χριστόν**. Αἰὰ τί γὰρ οὕτως, εἶπέ μοι, τοῦτο μὴ γέγονεν; Ἄλλ'
 εἰ καὶ γέγονέ ποτε, εἰς ἔθνος ἓν ἀχωρίσθησαν, καὶ ἐπὶ ἔτε-
 σιν ὀλίγοις, νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπέραντα κολλάζονται.

Κἄν ἐρωτήσης αὐτούς, ἵδιὰ τί ἐσταυρώσατε τὸν Χρι-
 στόν; λέγουσιν, ὡς πλάνον καὶ γόητα ὄντα. **Οὐκοῦν** ὑπὲρ τοῦ-
 10 **ου** τιμηθῆναι ἔδει καὶ πλείονα χώραν προσλαβεῖν, ὡς ἀρέσασ-
 τας τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ πλάνον καὶ γόητα καὶ ἀντίθεον ἀνελὼν,
 ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ ἀνεῖλε, ὁ δὲ ἐχθρὸν ἀνελὼν, εὐδοκιμεῖν ἂν
 εἴη δίκαιος. **Νῦν** δὲ ὁ μὲν **Φινεές**, ἵνα μίαν ἀνέλη πόρνην,
 οὕτως εὐδοκίμησε παρὰ τῷ Θεῷ, ὡς καὶ ἱερωσύνης ἀξιω-
 15 **θῆναι** καὶ ἰσαάτης τιμῆς, ὑμεῖς δέ, οἱ μᾶλλον ἐκείνου ὀφεί-
 λοντες εὐδοκιμεῖν πολλῶ, εἴγε πλάνον ἀνεῖλτε, ἀληθῆται καὶ
 ἀπόλιδες περιάγετε πανταχοῦ. Ὡστε οὐ δι' ἄλλο τι ταῦτα
 πεπόνθατε, ἀλλ' ἢ ὅτι προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ ἀληθείας
 20 **καί**, μὴ ὢν Θεός, Θεὸς εἶναι ἐβούλετο, καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς
 σέβας εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπᾶτο, καὶ τοῦ **Φινεές** καὶ τοῦ **Σαμουήλ**,
 καὶ πάντων ἐκείνων μᾶλλον ἡμᾶς εὐδοκιμηῆσαι ἔδει, ἰσοῦ-
 τον ἔπερ τοῦ νόμου ζηλώσαντας. **Νυνὶ** δέ, ἂ μηδέποτε πεπόν-
 25 **τα** πεπόνθατε νῦν, καὶ λύσις οὐδεμία τῶν δεινῶν, καὶ ἀλη-
 θῆται καὶ φρυγᾶδες καὶ πλάνοι, καὶ νόμοις **Ρωμαίων** δουλεύον-

πόν και ἐδῶ, δὲν τοὺς ἐθανάτωσε, ἀλλὰ διασκορπίσας αὐτούς, τοὺς ἔκαμε ζῶντας παράδειγμα εἰς ὅλους· καὶ αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦσαν εἰς μίαν χώραν, τώρα εἶναι διασκορπισμένοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Καὶ ἐὰν ζητήσης νὰ μάθης τὴν αἰτίαν, καμμίαν ἄλλην δὲν θὰ εὔρης, παρὰ τὸ ὅτι ἐσταύρωσαν τὸν Χριστόν. Καὶ διατί λοιπόν, εἶπέ μου, αὐτὸ δὲν συνέβη ἔτσι; Ἀλλὰ, ἂν καὶ συνέβη κάποτε, ὀλόκληρον τὸ ἔθνος ἐξωρίσθη καὶ διὰ ὀλίγα ἔτη²⁶, τώρα ὁμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τιμωροῦνται ἀσταμάτητα.

Καὶ ἐὰν ἐρωτήσης αὐτοὺς, 'διατί ἐσταυρώσατε τὸν Χριστόν;' λέγουν, ἐπειδὴ ἦτο πλάνος καὶ γόης. Καὶ βέβαιον δι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τιμηθοῦν καὶ νὰ λάβουν μεγαλύτεραν χώραν, ἐπειδὴ ἐφάνησαν ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ φονεῦει πλάνον καὶ γόητα καὶ ἀντίθεον, ἐφόνευεν ἐχθρόν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖνος ποὺ φονεῦει ἐχθρόν, δίκαιον θὰ ἦτο νὰ εὐτυχῇ. Τώρα ὁμως ὁ μὲν Φινεὲς, ἐπειδὴ ἐφόνευσε μίαν πόρνην, τόσῃν εὐδοκίμῃσιν ἔλαβεν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ ἀξιωθῇ καὶ ἱερωσύνης καὶ τόσον μεγάλης τιμῆς, σεις ὁμως, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ εὐτυχῆτε πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνον, ἐφ' ὅσον βέβαιον ἐφονεύσατε πλάνον, περιπλανᾶσθε εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς ὡσὰν ἀληταὶ καὶ ἀπάτριδες. "Ὡστε αὐτὰ δὲν τὰ ἐπάθατε διὰ κάτι ἄλλο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐσταυρώσατε προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ διδάσκαλον ἀληθείας. Διότι ἐὰν ἦτο πλάνος καὶ ἀντίθεος καὶ ἐὰν ἤθελε νὰ εἶναι Θεός, χωρὶς νὰ εἶναι Θεός, καὶ ἤθελεν ν' ἀποσπάσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν Πατέρα, ἔπρεπε νὰ εὐτυχῆσετε σεις περισσότερον ἀπὸ τὸν Φινεὲς καὶ τὸν Σαμουὴλ καὶ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, ἀφοῦ τόσον ζῆλον ἐδείξατε ὑπὲρ τοῦ νόμου. Τώρα ὁμως, ἐκεῖνα ποὺ δὲ ἐπάθατε ποτέ καταφεύγοντες εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, ἀσεβοῦντες καὶ ἀφάζοντες παιδιὰ. αὐτὰ τὰ ἐπάθατε τώρα, καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς συμφορὰς δὲν ὑπάρχει καμμία, καὶ εἴσθε ἀληταὶ καὶ φυγάδες καὶ περιπλανώμενοι καὶ δοῦλοι τῶν Ρω-

- τες, μετέρχεσθε γῆν καὶ θάλατταν, μετανάσαι καὶ ἀπόλιδες, ἄοικοι καὶ ἐξηγηραποδισμένοι, ἐλευθερίας καὶ πατρίδος καὶ ἰερωσύνης καὶ πάντων τῶν προφῶν ἐκθεβλήμενοι, ἐν μέσοις ὁμοθάρτοις καὶ μυρίοις ἔθνεσι διεσπαρμένοι, μισοῦμενοι πα-
 5 ρὰ πάντῳ ἀνθρώπῳ, ὀδελυροὶ καὶ πᾶσιν εἰς τὸ κακῶς παθεῖν προκείμενοι. Πάνν γε· οὐ γὰρ ἐλάβετε τὰ ἔπαθλα δι τοῦ Θεοῦ τὸν ἐχθρὸν ἐσφάζατε· μαγία ταῦτα καὶ λῆρος. Ἄ γὰρ πάσχετε νῦν, οὐ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ ἀναιρούτων ἐ-
 σίτην, ἀλλὰ τῶν φίλους διαχωρμένων.
- 10 Ἄλλ', ὃ τᾶν, ταῦτα οὐ λέγομεν, φασί διὰ τὰς ἁμαρτίας ταῦτα πάσχομεν. Νῦν ἐξομολογεῖσθε οἱ ἀπειθεῖς; καὶ ποίας ἁμαρτίας; εἰπέ μοι. Μὴ γὰρ νῦν προῶτον ἠμαρτήκατε; Νῦν μὲν οὖν καὶ ἐπιεικέστεροι γεγόνατε. Ἄλλὰ μήπω τοῦτο· ἀλλ' ἐκεῖνο ἂν ὑμᾶς ἐροίμην· τίος ἔρεκεν αἰεὶ ἁμαρτάνοντες προ-
 15 τερον ἐτιγγάζατε ἡ γιανθρώπιαν παρὰ Θεοῦ, νῦν δὲ οὐκέτι, καὶ τὸ δὴ παραδοξότερον, ὅτι καὶ ἐλάττωτα νῦν ἁμαρτάνοντες; Τότε μὲν γὰρ καὶ τῷ Βεελγεργῶν εἰτελεῖσθε, καὶ μόσχον προσ-
 εκυνήσατε, καὶ τοὺς υἱοὺς ἐσφάζατε, καὶ τὰς θυγατέρας θυῶν ἀνείλετε, καὶ ταῦτα σημείων ἀπολαύοντες· νῦν δὲ οὐ θάλατ-
 20 ταν ὀρόντες σχιζομένην, οὐ πέτραν ρηγνυμένην, οὐ προφήτας παραγινομένους, οὐ τῆς συνήθους ἀπολαύοντες προνοίας, ὅ-
 μως μείζονα ἐπιδείκνυσθε τὴν ἐπιείκειαν· τί δήποτε οὖν, ὅτε καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἐλάττωτα, καὶ ἡ σωφροσύνη πλείων, μεί-
 ζων ἢ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία; Οὐκ εὐδηλον καὶ τοῖς σοδοῦσιν ἀνοήτοις, ὅτι ἐπειδὴ μείζον τὸ νῦν ἁμάρτημα; Ἐως μὲν γὰρ
 25

27. Ἄρ. 25.

28. Ἐξ. 32, 19 ε.

μαίων, διασχίζετε γῆν καὶ θάλασσαν, εἴθε μετανάσται καὶ χωρὶς πόλιν, χωρὶς οἰκίαν καὶ ὑποδουλωμένοι, στερούμενοι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἱερωσύνης καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, διασπαρμένοι μεταξύ βαρβάρων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνῶν, εἴθε μισητοὶ καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς ὄλους πρὸς κακοποίησιν. Καὶ πολὺ σωστά· διότι δὲν ἐλάβετε τὰ ἔπαθλα, ἐπειδὴ ἐσφάξατε τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ! ὅλα αὐτὰ εἶναι δείγματα μανίας καὶ ἀνοησίας. Διότι αὐτὰ ποὺ πάσχετε τώρα δὲν εἶναι παθήματα ἐκείνων ποὺ φονεύουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐκείνων ποὺ κακομεταχειρίζονται φίλους αὐτοῦ.

Ἄλλὰ, φίλε μου, δὲν λέγομεν, λέγει, αὐτὰ· αὐτὰ τὰ παθαίνομεν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν. Τώρα ἐξομολογεῖσθε σεῖς οἱ ἀπειθεῖς; καὶ εἰπέ μου, ποίας ἁμαρτίας; Μήπως δηλαδὴ τώρα διὰ πρώτην φοράν ἡμαρτήσατε; Βέβαια τώρα ἐγίνατε καὶ ἐπιεικέστεροι. Ὅμως δὲν συμβαίνει ἀκόμη αὐτό· ἀλλ' ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ σᾶς ἐρωτήσω· διατί ἂν καὶ προηγουμένως ἡμαρτάνετε συνεχῶς, ὅμως ἐδέχεσθε φιλανθρωπίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, τώρα ὅμως ὄχι πλέον, καὶ τὸ πιὸ παράδοξον βέβαια εἶναι, ὅτι τώρα διαπράττετε μικρότερα ἁμαρτήματα; Διότι τότε μὲν καὶ εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Βεελφεγῶρ μετέσχετε²⁷ καὶ μόσχον ἐπροσκυνήσατε²⁸ καὶ τοὺς υἱοὺς ἐσφάξατε καὶ τὰς θυγατέρας σας ἐφονεύσατε καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ἀπολαμβάνατε θαύματα, τώρα ὅμως δὲν βλέπετε θάλασσαν νὰ σχίζεται εἰς τὰ δύο, οὔτε πέτραν νὰ διαρρήγνεται, οὔτε προφήτας νὰ παρουσιάζωνται, οὔτε ἀπολαμβάνετε τὴν συνήθη τότε πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅμως δείχνετε μεγαλυτέραν ἐπιείκειαν· διατί τέλος πάντων λοιπόν, ὅταν καὶ τὰ ἁμαρτήματα εἶναι μικρότερα καὶ ἢ σωφροσύνη μεγαλυτέρα, ὅμως εἶναι μεγαλυτέρα ἢ κόλασις καὶ ἢ τιμωρία; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον καὶ εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀνοήτους, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ τώρα εἶναι μεγαλύτερον τὸ ἁμάρτημα; Διότι, ἐν ὅσῳ μὲν ἡμαρτάνετε εἰς τοὺς δούλους, ἐλαμβάνετε

εἰς τοὺς δούλους ἡμαρτάνετε, ἐτιμωρῶνται συγγνώμης, προ-
 φήτας ἀναιροῦντες καὶ λιθάζοντες, ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν Λε-
 σπότιν τὰς χεῖρας ἐξετείνετε, ἀνάτιον γέγονεν ὑμῖν τὸ ἔλ-
 κος λοιπόν. Αὐτὸ τετρακόσια λοιπὸν ἔτη παρῆλθον, ἀφ' οὗ καὶ
 5 αὐτὸ τῆς πόλεως τὸ ἔδαφος ἠφάνισται, ἡ ἱερουσόνη ἀνήρηται,
 ἡ βασιλεία κέλευται, τὰ τῶν φυλῶν συγγέχεται, πάντα τὰ σε-
 μνὰ ἐκεῖνα καὶ λαμπρὰ ἠφάνισται, καὶ οὐδὲ ἕγρος παρ' ὑμῖν.
 ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν. Ἄλλ' ἐν ἀρχῇ μὲν, καὶ τοῦ ναοῦ καθη-
 ρημένον, οἱ προσῆται παρεμνον, καὶ Πνεύματος χορηγίαι,
 10 καὶ θαύματα, καὶ δέ, ἴνα σαφὺς μάθητε ὅτι ὁ Θεὸς ὑμᾶς ἀπέ-
 σιραπται διηρηκῶς, καὶ ταῦτα ἀνήρηται καὶ δουλεία, καὶ
 αἰχμαλωσία, καὶ πάντων ἐκπτώσις κατέλαβε, καὶ τὸ πάντων
 χαλεπώτερον, Θεοῦ ἐγκατάλειψις.

4. Καὶ ταῦτ' οὖν πεποίηκεν ὁ Θεός, οἷον ἂν εἴ τις δοῦλον
 15 ἀγνώμονα πολλάκις μαστιχθέντα καὶ μὴ διορθωθέντα ἀπο-
 δίσας τῶν ἱματίων, γυμνόν, ἔρημον, ἀλήτην ἀφ' ἧς πλανᾶσθαι,
 προσαιτοῦντα καὶ ἐλαυνόμενον πανταχοῦ. Πρῶτον δὲ οὐ τοι-
 αῦτα τὰ ὑμέτεροι, ἀλλὰ καὶ προσῆται παρ' ὑμῖν, καὶ ἐν Αἰγύ-
 πτῳ καὶ ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἐν ἐρήμῳ Μουσῆς ἐν Αἰγύπτῳ,
 20 ἐν Βαβυλῶνι Ἰακώβ καὶ Ἰεζεκιήλ, ἐν Αἰγύπτῳ πάλιν Ἰερο-
 μίας· καὶ θαύματα ἐπὶ θαύμασι, καὶ λαμπρότερον τὸ ἔθνος ἐ-
 γίνετο, τῶν παρ' ὑμῖν αἰχμαλωσίῳ βασιλέω ἠψηλοτέρων γε-
 νομένων. Ἄλλὰ γὰρ πάντα ἐκεῖνα οἴχεται, καὶ ἡ τιμωρία χα-
 λεπωτέρα τῶν προτέρων, οὐ μόνον τῷ μῆκει τοῦ χρόνου, ἀλ-
 25 λά καὶ τῇ πολλῇ ἐγκαταλείψει. Τίτος οὖν ἔνεκεν, εἶπέ μοι,
 ὅτι μεῖζονα ἡμαρτάνετε, τοσαύτης ἀπελευθερίας, ὅτι
 δέ, ὡς γαίτε, καὶ ἐζηλώσατε ὑπὲρ τοῦ νόμου, χεῖρονα ἐπάθε-

συγχώρησιν, προφήτας φονεύοντες καὶ λιθοβολοῦντες, ὅταν ὅμως ἠπλώσατε τὰ χέρια σας εἰς τὸν Κύριον, ἀπὸ τότε πλέον ἐγένεν ἀθεράπευτον τὸ τραῦμα. Διὰ τοῦτο τετρακόσια πλέον ἔτη ἐπέρασαν ἀπὸ τότε πού καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ἐξηφανίσθη, ἡ ἱερwsύνη κατηργήθη, ἡ βασιλεία κατελύθη, αἱ φυλαὶ ἀνεμείχθησαν, ὅλα ἐκεῖνα τὰ σεμνά καὶ λαμπρὰ ἐξηφανίσθησαν καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ἐσαῶς οὔτε ἴχνος αὐτῶν, πρᾶγμα πού ποτέ δὲν συνέβη. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν, καὶ ὅταν συνέβαινε νὰ κρημνίζεται ὁ νᾶός, οἱ προφῆται παρέμενον καὶ ἐδίδοντο αἱ δωρεαὶ τοῦ Πνεύματος καὶ θαύματα ἐγίνοντο, τώρα ὅμως, διὰ νὰ γνωρίσετε καλῶς ὅτι ὁ Θεὸς σᾶς ἀπεστράφη διὰ παντός, καὶ αὐτὰ σᾶς ἀφηρέθησαν· καὶ σᾶς κατέλαβε δουλεία, αἰχμαλωσία καὶ στέρησις τῶν πάντων, καὶ τὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα, σᾶς ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός.

4. Καὶ τὸ ἴδιο ἔκαμεν ὁ Θεός, πού κάμνει κάποιος ὅταν δοῦλον ἀχάριστον πού ἐμαστιγώθη πολλές φορές καὶ δὲν διωρθώθη, τοῦ ἀφαιρεῖ τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν ἀφήνει γυμνόν, ἔρημον καὶ ἀλήτην περιπλανώμενον, περιφερόμενον παντοῦ καὶ ζητιανεύοντα. Παλαιότερα ὅμως ἐκεῖνα πού συνέβαιναν σὲ σᾶς δὲν ἦσαν τέτοια, ἀλλὰ καὶ προφήτας εἶχατε καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ εἰς τὴν ἔρημον· ὁ Μωυσῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Βαβυλῶνα ὁ Δανιήλ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, εἰς τὴν Αἴγυπτον πάλιν ὁ Ἰερεμίας· καὶ θαύματα ἐγίνοντο τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ λαμπρότερον τὸ ἔθνος ἐγίνετο, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι βασιλεῖς σας ἐγίνοντο λαμπρότεροι. Ἄλλὰ τώρα ὅλα ἐκεῖνα ἐξηφανίσθησαν καὶ ἡ τιμωρία εἶναι φοβερώτερα ἀπὸ τὰς προηγουμένας τιμωρίας, ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι μεγαλύτερα ἢ ἐγκατάλειψις ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι εἰπέ μου, διὰ ποῖον λόγον, ὅταν διεπράττετε μεγαλύτερα ἁμαρτήματα, ἀπολαμβάνετε τόσον μεγάλην πρόνοιαν, ὅταν δέ, ὅπως λέγετε, καὶ ἐδείξατε μεγαλύτερον ζῆλον διὰ τὸν νό-

τε; Ἀπὸ γὰρ τούτου ἀδικίαν καταγινώσκετε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἁ-
 μασιάνοντις μὲν εἴματα, κατορθοῦντις δὲ ἠτίμασεν. Εἰ γὰρ
 πλάνον ἀνείλετε, ὡς φατε, καὶ κατορθώσατε ἢ, εἰ δίκαιος ὁ
 Θεός, ὡσπερ οὖν καὶ δίκαιος, τιμᾶν ὑμᾶς ἔδει, οὐχὶ κολά-
 5 ζειν εἰ δὲ κολάζει, εὐδηλον ὅτι τὰ νῦν ἁμαρτήματα ὑμῶν χα-
 λεπώτερα. Εἰ δὲ οὔτε ἀσεβᾶετε νῦν, οὔτε τέκνα θύετε, ὡς
 πρὸς τούτου, ποῖον ἄλλο ἁμάρτημά ἐστι δι' ὃ χαλεπώτερα ἐ-
 πάθετε; Ἡ εὐδηλον, ὅτι τὸ τοῦ στανροῦ τόλμημα ὁ κολοφῶν
 τῶν κακῶν; Τοῦτο καὶ εἰδωλολατρίας καὶ μοσχοποιίας καὶ
 10 παιδοκτονίας μᾶλλον ὑμᾶς ἀπώλεσεν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον, νιὸν
 σφάζει τὸν ἑαυτοῦ, καὶ Δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ στανροῦσαι. Δια-
 τοῦτο, ὅτε μὲν τοὺς υἱοὺς ἔσφατες, φιλανθρωπίας ἀπέλανεσ,
 ὅτε δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν καὶ οὖν Δεσπότην, ἀούγγρωστα λοι-
 πὸν κολάζῃ.

15 Πόσα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῆς καὶ Αἴγυπτον ἕως τῆς
 τοῦ Χριστοῦ παρουσίας; Οἶμαι χίλια πεντακόσια εἶναι καὶ
 πλείονα. Πῶς οὖν ἐν τοῦτοις ἕκαστιν ἁμασιάνοντις ὑμᾶς ἔ-
 φρασε, νῦν δὲ ὑμᾶς ἔρημφεν, ὅτι μάλιστα σιεφανῶσαι ἔδει,
 καὶ πολλὰ ἡμασιηκότις ἦτε; Τὸ γὰρ κατορθῶμα ὑμῶν πολὺν
 20 μέριστον ἦν, εἴγε πλάνον ἐσαγάξατε. Μειὰ δὲ τούτου καὶ σάβ-
 βατα δοκεῖτε φυλάττειν νῦν, καὶ εἰδῶλα οὐ προσκυρεῖτε, καὶ
 τὰ ἄλλα φιλονεικεῖτε διατηρεῖν. Ὅτε τοίνυν καὶ ὁ βίος ὑμῶν
 βελτίων, καὶ τὸ κατορθῶμα, ὡς φατε, τοσοῦτον, τότε τὰ ἔ-

μον τοῦ Θεοῦ, ἐπάθατε χειρότερα; Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ βέβαια ἀποδίδετε ἀδικίαν εἰς τὸν Θεόν, διότι ὅταν μὲν ἡμαρτάνετε σὰς ἐτιμοῦσε, ὅταν δὲ διεπρέψατε εἰς τὴν ἀρετὴν σὰς περιεφρόνησεν. Διότι, ἐάν, ὅπως λέγετε, ἐφονεύσατε πλάνον, τότε καὶ διεπρέψατε μεγάλο κατόρθωμα, καί, ἐάν ὁ Θεός εἶναι δίκαιος, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι δίκαιος, ἔπρεπε νὰ σὰς τιμῇ, ὄχι νὰ σὰς τιμωρῇ· ἐάν δὲ σὰς τιμωρῇ, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι τὰ σημερινὰ ἁμαρτήματά σας εἶναι φοβερώτερα. Ἐάν δὲ οὔτε ἀσεβῆτε τώρα, οὔτε τέκνα θυσιάζετε, ὅπως ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἁμάρτημά σας, ποῖο ἄλλο ἁμάρτημα εἶναι ἐκεῖνο ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἐπάθατε φοβερώτερα; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι τὸ τόλμημα τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν σας; Αὐτὸ σὰς ἐπροξένησε μεγαλυτέραν καταστροφὴν καὶ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ μόσχου καὶ ἀπὸ τὴν παιδοκτονίαν. Διότι δὲν εἶναι ἴσον τὸ νὰ σφάξῃ κανεὶς τὸν υἱὸν τοῦ καὶ τὸ νὰ σταυρώσῃ τὸν Κύριόν τοῦ. Διὰ τοῦτο, ὅταν μὲν ἔσφαζες τοὺς υἱούς σου, ἀπελάμβανες φιλανθρωπίαν, ὅταν ὁμως ἐφόνευσες τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἰδικόν σου Κύριον, τιμωρεῖσαι πλέον ἀσυγχώρητα.

Πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν ἔξοδόν σας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γῆν; Νομίζω εἶναι χίλια πεντακόσια καὶ περισσότερα. Πῶς λοιπὸν κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλων αὐτῶν τῶν χρόνων ἂν καὶ διεπράττατε ἁμαρτήματα σὰς ἔφευγον εἰς τὴν πατρίδα σας, τώρα δὲ σὰς περιεφρόνησε, τὴν στιγμὴν μάλιστα πού ἔπρεπε νὰ σὰς στεφανώσῃ, ἔστω καὶ ἂν διεπράξατε πολλὰ ἁμαρτήματα; Διότι τὸ κατόρθωμά σας ἦτο πολὺ πῶς μεγαλύτερον, ἐάν βέβαια ἐσφάξατε πλάνον. Μαζὶ μὲ αὐτὸ δὲ καὶ σάββατα φαίνεσθε νὰ φυλάσσετε σήμερα καὶ εἰδωλα δὲν προσκυνεῖτε καὶ τὰ ἄλλα ἰσχυρίζεσθε ὅτι τὰ φυλάσσετε. Ὅταν λοιπὸν καὶ ὁ θίος σας ἐκαλυτέρευσε καὶ τὸ κατόρθωμά σας, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, τόσον μεγάλο εἶναι,

οχατα πάσχετε. Τί ταύτης τῆς μαρίας γένοιτ' ἂν χειρόν; τί
 τῆς ἀνοίας, ὅτι ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν ἀπολογήσασθαι βουλόμενοι,
 εἰς τὸν Θεὸν βλασφημεῖτε; Εἰ γὰρ οὐ μεῖζον τὸ ἁμάρτημα
 τὸ κατὰ Χριστοῦ πάντων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ δικαίωμα, ὡς
 5 φατε, καὶ καιρόθωμα, τί δήποτε καιροθῶντας μὲν κολάζει,
 ἁμαρτιανότων δὲ ἐφείδειτο; Τοῦτο γὰρ οὐχ ὁ Θεός, ἀλλ' οὐδὲ
 ἄνθρωπος ὅστις δήποτε νοῦν ἔχων ἀνάσχοιτο ἂν ποιῆσαι.
 Ἀλλὰ τί γὰρ ὑμῖν ταῦτα; Ἐρωτήθημεν, ἵνα καὶ διδάσκαλοι
 γενώμεθα τῆς οἰκουμένης. Αἴητος ταῦτα καὶ φλυαρία. Τοὺς
 10 γὰρ μέλλοντας εἶναι διδασκάλους πρότερον αὐτοὺς καιροθω-
 κέται δεῖ, καὶ τότε πέμπεσθαι εἰς τοῦτο οἶοι ἦσαν οἱ προφη-
 ται, οἱ ἀπόστολοι. Ὅταν δὲ αὐτοὶ δισοιραμμένοι ᾧσι καὶ πί-
 σης γέμιστες κακίας, πῶς ἂν εἰς τὸ διδάσκειν ἐξηρέχθησαν;
 Ἴδωμεν τοίνυν οἶος αὐτῶν καὶ ὁ πρὸ τοῦτου βίος. Εὐρώ-
 15 σουμεν γὰρ θηρίων ὄντας γαλεπωτέρους. Καὶ γὰρ παρθαλοῖαι
 καὶ παιδοκτόνοι καὶ εἰδωλολάτραι καὶ πλεονέξται γεγόρασι
 καὶ τούτων εἶσιν αἱ προφητεῖαι πλήρεις. Καὶ τὸ μὲν λάγρον
 ἡμῶν Ἰερεμίας δηλῶν, ἔλεγεν «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγεννή-
 θησαν ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρημέτιζε». Τί
 20 ταύτης τῆς ἀκαθαρσίας χειρόν; Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωποι συνεγί-
 ροντο ταῖς ἀλλήλων γυναῖξί· διὸ καὶ τὴν μαρίαν αὐτῶν χρε-
 μετισμὸν ἐκάλεσε. Καὶ οὐχὶ πορνείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μοιχεί-
 αν αὐτοῖς ἐγκαλεῖ, καὶ ταύτην ἀνέδην γινομένην, καθάπερ
 ἐπὶ τῶν ἀλόγων. Ἐτερος δὲ προφήτης φησὶν «Εἰσῆλθον πρὸς
 25 τὴν γυναῖκα ποιῶντες παραπειάσματα, εἶδος καὶ πατῆρ πρὸς

τότε πάσχετε τὰ πιό χειρότερα. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν; Τί χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν σας, διότι, θέλοντες νὰ δικαιολογήσετε τὸν ἑαυτὸν σας, βλασφημεῖτε εἰς τὸν Θεόν; Διότι, ἐάν τὸ ἀμάρτημά σας κατὰ τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦτο μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀντιθέτως ἦτο πρᾶξις δικαία, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, καὶ κατόρθωμα, διατί τέλος πάντων ὅταν μὲν διαπράττετε κατορθώματα σᾶς τιμωρεῖ ὁ Θεός, ἐνῶ ὅταν ἡμαρτάνετε σᾶς εὐσπλαγχνίζεται; Ὅμως αὐτό, ὄχι ὁ Θεός, ἀλλ' οὔτε ὅποιοσδήποτε ἄνθρωπος πού ἔχει νοῦν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ. Ἄλλὰ τί λέγουν δι' αὐτά; Ἀπερρίφθημεν, ὥστε νὰ γίνωμεν καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης. Αὐτὰ εἶναι ἀνοησῖαι καὶ φλυαρίαι. Διότι ἐκεῖνοι πού πρόκειται νὰ γίνουν διδάσκαλοι προηγουμένως οἱ ἴδιοι πρέπει νὰ διαπρέψουν καὶ μετὰ ν' ἀποστέλλωνται διὰ τὸ ἔργον αὐτό· τέτοιοι ἦσαν οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι. Ὅταν δὲ αὐτοὶ εἶναι διεστραμμένοι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ κάθε κακίαν, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀσκήσουν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου;

Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν ποῖος ἦτο καὶ ὁ προηγούμενος τρόπος ζωῆς των. Πράγματι θὰ εὐρωμεν νὰ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ τὰ θηρία. Καθ' ὅσον καὶ πατροκτόνοι ἔγιναν καὶ παιδοκτόνοι καὶ εἰδωολότραι καὶ πλεονέκται· καὶ ἀπὸ αὐτὰ αἱ προφητεῖαι εἶναι γεμᾶται. Καὶ τὴν μὲν φιληδονίαν σας θέλων ὁ Ἰερεμίας νὰ δηλώσῃ, ἔλεγεν· «Ἐγιναν θηλυμανῆ ἄλογα· ὁ καθένας ὡσάν ἄλογο ἐχλιμίντριζε διὰ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον»³⁸. Τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν; Διότι δὲν ἐφέροντο πρὸς τὰς γυναῖκας των ὡσάν ἄνθρωποι· διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμασε τὴν μανίαν των χλιμεντρισμόν. Καὶ ὄχι μόνον διὰ πορνείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ μοιχείαν τοὺς κατηγορεῖ, καὶ αὐτὴν τὴν διέπραττον κατὰ τρόπον ἀχαλίνωτον, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ ἄλογα. Ἄλλος δὲ προφήτης λέγει· «Εἰσηλθον πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα μεταχειριζόμενοι προσχήματα, πρὸς τὴν

τὴν αὐτὴν παιδίσκην». Διὰ τοῦτο οὖν διδασκάλους, εἰπέ μοι,
 ἔπεμψεν ὑμᾶς, ἵνα μάθωμεν πορνείας καὶ μοιχείας, καὶ ὅτι
 δεῖ τὴν αὐτὴν εὐνήν ἔχειν πατέρα καὶ υἷόν; Τί δὲ ὁ Ἰεζεκι-
 ἦλ; Οὐδὲ κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν ἐποιήσατε, φησί. Τοὺς
 5 οὖν ἐθνῶν χεῖρους, τοῦτους ἔπεμψε διδασκάλους; εἰπέ μοι.
 Τὰς δὲ μαιφονίας αὐτῶν τίς ἂν ἐνέγκοι; Υἱοὺς γὰρ καὶ
 θυγατέρας κατέσφαξαν τοῖς δαιμονίοις, καὶ κατέκαιον αἰπούς.
 Δείκνυσι καὶ τοῦτο ὁ Δαυὶδ λέγων «Καὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱ-
 οὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις». Διὰ
 10 ταῦτα οὖν ἀπέστειλεν, ἵνα μάθῃ τοῦτο τῶν ἀνθρώπων ἢ φύ-
 σις, ὅτι υἱοὺς δεῖ κατασφάττειν καὶ θυγατέρας; Οὐκ αἰσχύ-
 νεσθε, ἀλλὰ ἐγκαλύπτεσθε τοιαύτας ληδωρίας συντιθέτες;
 Καὶ γὰρ ξεροὺς φησὶν «Αἷματα ἐγ' αἷμασι μίσογονοι καὶ ἀρὰ
 καὶ φρεῖδος καὶ κλοπὴ καὶ φόνος καὶ μοιχεία κέχρηται ἐπὶ
 15 τῆς γῆς». Ἄλλος δέ, ὅτι «Ὅστις πόρνης ἐγένειό σοι, ἀπηραι-
 σχύντησας πρὸς πάντας». Ἐτερος πάλιν «Οἱ ἄρχοντες ὑμῶν
 ὡς λύκοι τῆς Ἀραβίας». Ἄλλος πάλιν «Οὐκ ἔστιν ὁ συνιών,
 οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Πᾶντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχοει-
 ώθησαν».
 20 5. Ταῦτα οὖν ἐξήλθετε διδάσκοντες, ἀναισχυντίαν, ἄ-
 ροιαν, πορνείαν, μοιχείας, φόνους, πᾶσαν κακίας ὁδόν; Οὐ
 πάρεσθε ἀναγκάζοντες ἡμᾶς τὰ κατὰ ὑμῶν ἐκπομπεῖν; Ὑ-
 μεῖς «Οἱ αἰσθημένοι ἐκ κοιλίας, καὶ παιδευόμενοι ἕως γήρως»
 ὑμεῖς τυφλοὶ καὶ εἰς βόθυνον ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. «Τυφλὸς
 25 γὰρ τυφλόν», φησί, «ἐὰν ὀδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμ-
 πεσοῦνται». Οἱ καθ' ἑκάστην προφητῶν ἀπολαύοντες, καὶ μη-

30. Ἄμωσ 2, 7.

31. Ἰεζ. 5, 7.

32. Ψαλμ. 105, 37.

33. Ὡσηὲ 4, 2.

34. Ἰερ. 3, 3.

35. Ἰεζ. 22, 27.

36. Ψαλμ. 13, 2-3.

37. Ἦσ. 46, 3.

38. Ματθ. 15, 14. Λουκᾶ 6, 39.

ἰδίαν ὑπηρέτριαν ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατέρας»³⁰. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, εἶπέ μου, σὰς ἔστειλεν ὡς διδασκάλους, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν συζυγικὴν κλίνην ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱός; Τί δὲ λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ; «Οὔτε σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἦθη τῶν ἐθνικῶν ἐζήσατε»³¹, λέγει. Ἐκείνους λοιπὸν ποὺ ἦσαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, αὐτοὺς ἔστειλεν, εἶπέ μου, ὡς διδασκάλους; Τοὺς δὲ ἀνοσίους φόνους των ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ; Διότι υἱοὺς καὶ θυγατέρας κατέσφαξαν ὡς προσφορά εἰς τὰ δαιμόνια καὶ κατέκαιον αὐτούς. Τό δείχνει καὶ αὐτὸ ὁ Δαυὶδ, λέγων «Καὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱοὺς των καὶ τὰς θυγατέρας των ὡς προσφορά εἰς τὰ δαιμόνια»³². Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς ἀπέστειλε, διὰ νὰ μάθῃ αὐτὸ ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὅτι πρέπει νὰ κατασφάζουν υἱοὺς καὶ θυγατέρας; Δὲν ἐντρέπεσθε οὔτε καλύπτετε τὸ πρόσωπόν σας διὰ τὰς τέτοιου εἶδους ἀνοησίας ποὺ διακηρύσσετε; Καθ' ὅσον ἄλλος μὲν λέγει «Αἵματα ἐπάνω εἰς αἵματα ἀναμειγνύουν καὶ ἐξεχύθησαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὄλεθρος καὶ ψευδὸς καὶ κλοπὴ καὶ φόνος καὶ μοιχεία»³³. Ἄλλος δὲ λέγει, ὅτι «Ἐλαβες μορφὴν πόρνῃς, ἔδειξες ἀδιαντροπιάν πρὸς ὄλους»³⁴. Ἄλλος πάλιν «Οἱ ἄρχοντές σας εἶναι ὡσάν τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας»³⁵. Ἄλλος πάλιν «Δὲν ὑπάρχει συνετὸς ἄνθρωπος, δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ ν' ἀναζητῇ τὸν Θεόν. Ὅλοι ἐξέκλιναν τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ συγχρόνως διεφθάρησαν»³⁶.

5. Αὐτὰ λοιπὸν ἐξήλθετε διδάσκοντες, ἀναισχυντίαν, ἀνοησίαν, πορνείαν, μοιχείαν, φόνους, κάθε ὁδὸν κακίας; Δὲν σταματᾶτε νὰ μᾶς ἀναγκάζετε νὰ διαπομπεύωμεν τὰ κακά σας; Σεῖς «ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς σας ἔχετε τὴν στοργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ παιδαγωγεῖσθε ὑπ' αὐτοῦ μέχρι τὰ γηρατεία σας»³⁷. Σεῖς ποὺ εἴσθε τυφλοὶ καὶ ρίπτετε εἰς τὸν λάκκον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Διότι, λέγει, «Ἐὰν τυφλὸς ὀδηγῇ τυφλὸν καὶ οἱ δύο θὰ πέσουν εἰς λάκκον»³⁸. Σεῖς ποὺ καθημερινὰ ἠκούατε προφήτας νὰ σὰς ὁμιλοῦν

δέποιε βελτίους γινόμενοι, ετέρων ἐμέλλετε διδάσκαλοι εἶ-
 ναι; Οὐ πάυσθε τοιαῦτα ληροῦντες, καὶ ἐπιγνώσεσθε ὑμῶν
 τὴν κακίαν; Τοῦτο γὰρ ὑμῶν ἀπόλεσεν αἰεὶ, τὸ μὴ θούλεσθαι
 εἰδέναι μηδὲ τῶν ἁμαρτημάτων ὑμῶν τὴν ὑπόθεσιν. Διὰ δὴ
 5 τοῦτο, ὅπερ ποιῶσιν οἱ δικασταί, κελεύοντες ἔπεσθαι τοῖς μα-
 στιγουμενοῖς τοὺς ἐπιβοῶντας καὶ λέγοντας τῶν μαστίγων
 τὰς αἰτίας, μὴ κλέπται, μὴ ἄρπαγες, οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς παν-
 ταχοῦ πομπέων ὑμᾶς, ἐκέλευσεν ὑμῖν ἔπεσθαι τοὺς προφή-
 τας λέγοντας τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας. Πανταχοῦ γὰρ τῆς
 10 οἰκουμένης ὑμῖν εἰσι συνδεδεμένοι, ἔτι δὲ νῦν ἐπιβοῶντες ὑ-
 μῖν. Κἄν εἰσέλθῃς εἰς τὰς συναγωγὰς, ἀκούσῃ αὐτῶν ταῦ-
 τα τὰ ρήματα συνεχῶς λεγόντων. Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ φησι, τὸ
 δικαστήριον ἐκεῖνο τὸ λησιτικὸν ὑπογράφων τοῦ Καϊάφα, ὅτι
 διὰ τοῦτο ἀπολώλατε. Εἰπὼν γάρ, «Διαρρήξομεν τοὺς δε-
 15 σμούς αὐτῶν καὶ ἀπορρήξομεν ἅψ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν»,
 ἐπήγαγε· «Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ, καὶ ἐν
 τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς». Ὁ δὲ Ἡσαΐας εἰπὼν, ὅτι
 «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη», ἐπήγαγε· «Καὶ δώσω τοὺς
 πονηροὺς ἀπὸ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀπὸ τοῦ
 20 θανάτου αὐτοῦ». Καὶ πάλιν ἀλλαγῶν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος δια-
 λεγόμενος· «Ἐμεῖνα, ἵνα ποιήσῃ δικαιοσύνην, ἐποίησε δὲ ἀ-
 νομίαν, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν». Ποίαν δὲ κραυ-
 γήν; «Σταύρωσον, σταύρωσον». Καὶ ἐπάγει· «Αἰὰ τοῦτο καθε-
 λῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπίτημα· καὶ ἐντε-
 25 λοῦμαι ταῖς νεφέλαις, τοῦ μὴ θρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν».

Οὐ διὰ τοῦτο τοίνυν διεσπάρητε, ἀλλὰ διὰ τὰ τοιμηθέν-
 τια ἐν τῷ σταυρῷ· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν προσφητῶν δῆλον. Καὶ ἵνα

39. Ψαλμ. 2, 3.

40. Αὐτόθι 5.

41. Ἡσ. 53, 7.

42. Αὐτόθι 53, 9.

43. Αὐτόθι 5, 7.

44. Λουκᾶ 23, 21.

45. Ἡσ. 5, 6· 7.

καὶ ποτὲ δὲν ἐγένεσθε καλύτεροι, ἐπρόκειτο νὰ γίνετε διδάσκαλοι ἄλλων; Δὲν σταματᾶτε νὰ λέγετε τέτοιου εἴδους ἀνοησίας καὶ νὰ συναισθανθῆτε τὴν κακίαν σας; Διότι αὐτό σας κατέστρεψε πάντοτε, τὸ νὰ μὴ θέλετε νὰ γνωρίσετε οὔτε τῶν ἀμαρτημάτων σας τὴν αἰτίαν. Διὰ τοῦτο, αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ κάμνουν οἱ δικασταί, δίδοντες ἐντολὴν δηλαδὴ νὰ ἀκολουθοῦν ἐκείνους ποὺ ἐμαστιγώθησαν ἐκείνοι ποὺ φωνάζουν καὶ λέγουν τὰς αἰτίας τῶν μαστιγώσεων, μὴ γίνεσθε κλέπται, μὴ ἄρπαγες, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς, διαπομπεύων παντοῦ ἐσᾶς, ἔδωσεν ἐντολὴν τοὺς προφήτας νὰ σας ἀκολουθοῦν καὶ νὰ λέγουν τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας. Διότι εἰς κάθε μέρος τῆς οἰκουμένης σας ἀκολουθοῦν, ἀκόμη δὲ καὶ τώρα φωνάζουν ἐναντίον σας. Καὶ ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὰς συναγωγὰς, θὰ ἀκούσῃς αὐτοὺς νὰ λέγουν συνεχῶς αὐτὰ τὰ λόγια. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ λέγει, προλέγων ἐκεῖνο τὸ ληστρικὸν δικαστήριον τοῦ Καϊάφα, ὅτι διὰ τοῦτο κατεστράφητε. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, « Ἄς σπάσωμεν τὰ δεσμὰ ὑποταγῆς πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὸν Χριστόν του καὶ ἄς ἀποτινάξωμεν ἀπὸ ἐπάνω μας τὸν ζυγὸν των»³⁹, ἐπρόσθεσε· «Τότε θὰ ὀμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς ὠργισμένος καὶ θὰ τοὺς συγκλονίσῃ γεμᾶτος ἀπὸ θυμόν»⁴⁰. Ὁ δὲ Ἡσαΐας ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «Ὡσάν πρόβατον ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν»⁴¹, ἐπρόσθεσε· «Καὶ θὰ δώσω τοὺς πονηροὺς διὰ τὴν ταφὴν του καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου του»⁴². Καὶ πάλιν ἄλλοῦ ὀμιλῶν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος, λέγει· « Ἐμεῖνα διὰ νὰ πράξῃ δικαιοσύνην, διέπραξεν ὅμως ἀνομίαν, ὄχι δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν»⁴³. Ποίαν δὲ κραυγὴν; «Σταύρωσον, σταύρωσον»⁴⁴. Καὶ προσθέτει· «Διὰ τοῦτο θὰ καταστρέψω τὸν φράχτην του καὶ θὰ κοταπατηθῇ καὶ θὰ δώσω ἐντολὴν εἰς τὰ σύννεφα νὰ μὴ βρέξουν εἰς αὐτὸν βροχὴν»⁴⁵.

Δὲν διεσκορπίσθητε λοιπὸν δι' αὐτό ποὺ ἰσχυρίζεσθε, ἀλλὰ διὰ τὰ ὅσα ἐπράξατε σταυρώνοντες τὸν Χριστόν·

μάθητε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ ἵνα διδαχθῆτε δι' ἑαυ-
 τῶν, ἅπερ οὐκ ἐπαιδεύθητε διὰ τῶν προσηγῶν, ὅρα γοῦν καὶ
 τὰ πρόγματα μαρτυροῦντα. Ὁπερ γὰρ ὁ νόμος ὑμᾶς οὐκ ἐ-
 παίδευσε, τοῦτο ἐκ περιορισίας ἢ τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἐποίη-
 5 σεν. Ἔως μὲν γὰρ εἴχετε τὸν νόμον, καὶ ἐφορεῦετε καὶ ἐ-
 παιδοκιορεῖτε καὶ ἐμοιχεύετε, ἐπειδὴ δὲ ὁ τῆς δικαιοσύνης
 ἡλιος ἔλαμψε, καὶ τῶν ὑμετέρων πολλὰ ἠλαιτώθη κακῶν,
 καὶ ἐπιεικέστερον μετήλθετε θίον, ζήλω τῷ πρὸς ἡμᾶς διορ-
 θωθέντες. Αὐτὰ τοῦτο ὑμᾶς διέσπειρεν, ἵνα εἰδῆτε ἠλίκην πο-
 10 λιτεῖαν ἐφύτευσεν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τὸν ραδὸν ἔλυσεν, ἀπάγων
 ὑμᾶς καὶ ἄκορίας τῆς κακίας. Καὶ ἔνθα ὁ ραδὸς κατελύθη,
 ἐξεῖ καὶ ὁ Χριστὸς εἰσάρη, ἵνα διὰ τὸν ἐκείνου τάγον ἀπύρ-
 ντες καὶ τὸ τρώπαιον ἴδωσι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ τὸν λό-
 γον ἐσιῶτα τὸν λέγοντα «Ὁὐ μὴ μεῖνῃ λίθος ἐπὶ λίθον ὧδε».
 15 Πανταχοῦ γὰρ αὐτοῦ τὰ τρώπαια καὶ τὰ ὑπομνήματα τῆς δυ-
 νάμεως. Εἰ δέ, ὥς γατε ἀσεβῆς ἦν καὶ ἀντίθεος, εἰ καὶ
 μυσία ἠμαρτήκατε, οὐδὲ οὕτω κελυσθῆναι ἔδει· εἰ δὲ καὶ ἔ-
 δει, οὐ τότε ἵνα μὴ τις νομίσῃ, ὅτι ἐπερ ἐκείνου ἵνετε δίκην.
 Ἦ οὐκ ἠκούσατε τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅταν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ
 20 ἦτε, ὅτι «Ὁὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλὰ δι' ἐμέ. ἵνα μὴ τὸ ὄ-
 νομί μὲν βεβηλωθῆν»; Καίτοι τότε ἐπειτέτατο ὑμῶν ἡ κακία.
 Ἀλλ' ὅμως, φησί, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ βίβαραροι ἀσθενῆ με
 εἶναι, παρήμι τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν καὶ σώζω ὑμᾶς.

Εἶτα τότε μὲν παρανομοῦντας ἔσωσεν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομι
 25 αὐτοῦ βεβηλωθῆ, νυνὶ δὲ οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν; Εἰ γὰρ καὶ

46. Ματθ. 24.

47. Ἰεζ. 36, 22.

καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς προφήτας. Καὶ διὰ νὰ μάθετε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ διὰ νὰ διδαχθῆτε ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἐδιδάχθητε ἀπὸ τοὺς προφήτας, πρόσεχε λοιπὸν καὶ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ποὺ τὸ ἐπιβεβαιώνουν. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ὁ μωσαϊκὸς νόμος δὲν σᾶς τὸ ἐδίδαξε, αὐτὸ μὲ ἀφθονίον τὸ ἔκαμεν ἢ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. Ἐν ὧσιν δηλαδὴ εἶχετε τὸν νόμον, καὶ ἐφοναύατε καὶ τὰ τέκνα σας ἐσφάζετε καὶ ἐμοιχεύατε, ὅταν ὁμως ἔλαμψεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ἠλαττώθησαν πολλὰ ἀπὸ τὰ κακά σας καὶ ἐφαρμόσατε βίον περισσότερον δίκαιον, διορθωθέντες ἀπὸ ζῆλον πρὸς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο σᾶς διεσκόρπισε, διὰ νὰ γνωρίσετε πόσον μεγάλην πολιτείαν ἐφύτευσεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ τὸν ναὸν κατέλυσεν, ἀπομακρύνων ἐσᾶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλετε ἀπὸ τὴν κακίαν. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ὁ ναὸς κατελύθη ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστὸς ἐτάφη, ὥστε, φεύγοντες ἐξ αἰτίας τοῦ τάφου ἐκείνου, καὶ τὸ τρόποιον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ νὰ βλέπουν καὶ νὰ ἐνθυμοῦνται τὸν λόγον ποὺ λέγει· «Δὲν θὰ μείνῃ ἐδῶ λίθος ἐπάνω εἰς λίθον»⁴⁶. Διότι παντοῦ ὑπάρχουν τὰ τρόπαια καὶ τὰ ἀποδεικτικὰ σημεῖα τῆς δυνάμεως του. Ἐὰν ὁμως, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, ἦτο ἀσεβῆς καὶ ἀντίθεος, καὶ ἂν ἀκόμη διεπράξατε μύρια ἁμαρτήματα, δὲν ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε ἔτσι· ἐὰν δὲ καὶ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε, ὄχι ὁμως τότε, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι τιμωρεῖσθε ἐξ αἰτίας ἐκείνου. Ἡ δὲν ἠκούσατε τὸν Θεὸν ποὺ λέγει, ὅταν ἦσασθε εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ὅτι «Αὐτὰ ποὺ κάμνω, δὲν τὰ κάμνω διὰ σᾶς, ἀλλὰ δι' ἐμένα, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ τὸ ὄνομά μου»⁴⁷; Ἄν καὶ βέβαια τότε ἡ κακία σας εἶχεν αὐξηθῆ ὑπερβολικά. Ἄλλ' ὁμως, λέγει, διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ θάρσαροι ὅτι εἶμαι ἀνίσχυρος, παραβλέπω τὰ ἁμαρτήματά σας καὶ σᾶς σώζω.

Ἐπειτα, τότε μὲν ἂν καὶ διέπραττον παρανομίας τοὺς ἔσωσε, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ τὸ ὄνομά του, τώρα δὲ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάμῃ; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη διεπρά-

- μωρία ἡμαρτίζατε, οὐδὲν τοιοῦτο ἔδει παθεῖν, εἶγε πλάνος ἦν ὁ Χριστός, ἵνα μὴ τις νομίσῃ δι' ἐκεῖνον ταῦτα πεπονηθέναι, ἀλλὰ καὶ σωθῆναι ἐχοῖν· εἰ δὲ καὶ ἔδει, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, οὐ τότε. Νυνὶ δὲ ὁμοῦ ταῦτα γέγονεν. Ὅτε γὰρ ὁ σιαυ-
 5 ρὸς προσχώρησε, μετὰ μικρὸν ἐξῆλθον οἱ ἀπόστολοι, καὶ εὐθέως χαλεπὸς ἀνερορίσθη πόλεμος κατὰ τῆς πόλεως ἐκείνης· καὶ τὸ ἐν ταῖς εὐαγγελίαις, τό, «Οὐαὶ ταῖς θηλαζούσαις καὶ ἐν γαστροῖ ἐχούσαις», καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξήγει καὶ τό, «Τότε ἔσται θλίψις, οἷα οὐδέποτε γέγονεν»,
 10 ἐπληροῦτο. Καὶ γὰρ γυναικες τέκτρα ἠσθιοῦ, καὶ γαστέρας ἀνερορήγνυσαν νεκρῶν οἱ πολέμιοι, καὶ πῦρ παρταχοῦ βαρβαρικὸν διενέμετο, καὶ αἷματος πάντα ἦν μεσιὰ, καὶ τραγωδίαί καιραί, καὶ ἡ οἰκουμένη πᾶσα τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν ἐμπέπληστο.
- 15 Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ἐπίγνωτε τὸν ὑμέτερον Δεσπότην. Οὐχὶ προσηΐας ἐσφάξαιτε; μὴ ἐπάθειτέ τι τοιοῦτον; Οὐ θησιαστήρια κατεσκάδατε; μὴ συνέθη τις ὑμῖν τοιαύτη συμφορά; Οὐχὶ μόσχον προσεκυρήσατε, καὶ τῷ Βεελφεγῶ ἐτελέσθητε, καὶ τὴν γύσιν ἠγροήσατε; μὴ ἐλάβετε πεῖραν τοιούτων πολε-
 20 μῶν; Οὐκ ἐν μέσαις ταῖς ἐνεργεσίαις ἀγνωμονοῦντες ἐσώζεσθε; Πόθεν οὖν ὑμῖν τὰ κακὰ ἀπέθαντα; Ἄρ' οὐχὶ πρόδηλον, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἁμάρτημα εἰς τὸν Δεσπότην ἐτολήθη, οὐκ εἰς τοὺς δοῦλους; Ὅθεν ὑμῖν οὐδὲ λύσις ἐστὶ τῶν μετεχόντων ὑμῖς κακῶν, οὐδὲ ἔσται. Εἰ γὰρ ἦν, προσεῖπον ἂν οἱ προ-
 25 φῆται. Νυνὶ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν εἶπον, τὴν δὲ ἐπάνοδον οὐδαμοῦ, καίτοι συνεχῶς ταῖς κολύσεσι τὰ χορησιὰ ἀναμιγνύντες, καὶ χρόνους ὀρίζοντες. Καὶ γὰρ ὁ Ἰερουσίας ἐβδομήκοντα

48. Ματθ. 24, 17. Λουκᾶ 22, 23.

49. Ἐφ. 32, 8 ἐ.

50. Ἀριθμ. 25, 3.

Ξατε ἀμέτρητα ἁμαρτήματα, ἔπρεπε νὰ μὴ πάθετε τίποτε παρόμοιον, ἐὰν βέβαια ἦτο πλάνος ὁ Χριστός, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι αὐτὰ δι' ἐκείνον τὰ ἔχετε πάθει, ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ νὰ σωθῆτε· ἐὰν ὁμως ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε, ὅπως προηγουμένως εἶπα, ἔπρεπε ὄχι τότε. Τώρα ὁμως συνέβησαν αὐτὰ συγχρόνως. Διότι μόλις συνέβη ἡ σταύρωσις, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον ἐξήλθον οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἀμέσως ἐκηρύχθη φοβερός πόλεμος ἐναντίον τῆς πόλεως ἐκείνης· καὶ τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰ εὐαγγέλια, «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνας πού θὰ θηλάζουν καὶ εἰς ἐκείνας πού θὰ εἶναι ἔγκυοι»⁴¹, καὶ ὅλα ἐκεῖνα εὕρισκον ἐφαρμογὴν· καὶ τὸ «Τότε θὰ συμβῆ θλίψις τέτοια, πού παρόμοια οὐδέποτε συνέβη», ἐπληροῦτο. Καθ' ὅσον γυναῖκες ἔτρωγον τὰ τέκνα των, καὶ κοιλίας νεκρῶν ἐξέσχιζον οἱ ἐχθροί, καὶ πῦρ βαρβαρικὸν παντοῦ κατέκαιε καὶ ὅλα ἦσαν γεμάτα ἀπὸ αἷμα, καὶ νέαι τραγωδίαὶ συνέβαινον, καὶ ὅλη ἡ οἰκουμένη ἐγέμισεν ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῶν Ἰουδαίων.

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι, κρίνατε τὸν Κύριόν σας. Δὲν ἐσφάξατε προφήτας; μήπως ἐπάθατε κάτι παρόμοιον; Δὲν κατεσκάψατε θυσιαστήρια; μήπως σὰς συνέβη κάποια τέτοια συμφορὰ; Δὲν ἐπροσκυνήσατε μόσχον⁴² καὶ εἰς τὸν Βεελφεγὼρ δὲν ἐπροσφέρατε λατρείαν μαζί μὲ ἀσχημοσύνας⁴³, ἀγνοήσαντες τὴν φύσιν; μήπως ἐδέχθητε τὰς ἐπιθέσεις τέτοιων ἐχθρῶν; Δὲν ἐσώζεσθε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν στιγμὴν πού, ἐνῶ ἀπελαμβάνετε τῶν εὐεργεσιῶν του, σεῖς ἐδείχνατε ἀγνομοσύνην; Διὰ τί λοιπὸν αἱ συμφοραὶ σας εἶναι ἀπέραντοι; Ἔτι δὲν εἶναι ὀλοφάνερρον, ὅτι συνέβη αὐτὸ ἐπειδὴ διεηράξατε τὸ ἁμάρτημα εἰς τὸν Κύριον καὶ ὄχι εἰς τοὺς δούλους; Ἐπομένως οὔτε ὑπάρχει ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς συμφορὰς σας, οὔτε πρόκειται νὰ ὑπάρξῃ. Διότι, ἐὰν ὑπῆρχε, θὰ τὴν προέλεγον οἱ προφῆται. Τώρα ὁμως τὴν αἰχμαλωσίαν προεῖπον, τὴν ἐπιστροφὴν ὁμως πουθενά, ἂν καὶ συνεχῶς ἀναμιγνύουν τὰς τιμωρίας μὲ τὰ καλὰ καὶ καθορίζουν καὶ χρόνους. Καθ' ὅσον ὁ Ἰερεμίας

ἔτη ὄρισε, καὶ ὁ Λατιήλ ὁμοίως τρεῖς ἐβδομάδας καὶ ἡμῖν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ τετρακόσια τριάκοντα ἔτη ἐρρήθη ὅτι δουλεύσουσι, περὶ δὲ τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης οὐδαμοῦ κεῖται χρόνος, οὐδὲ πέρας, ἀλλ' ἀγεῖται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, καὶ καθ' 5 ἐκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ ὑμέτερα πρόεισι.

6. Ταῦτα πάντα μετὰ ἀκριθείας ἀναλογιζόμενοι παρ' ἑαυτοῖς, καὶ τὸν λόγον ἐκ τούτων πλατύνοντες (Αἶδου γὰρ σοφῶ ἀγορεύειν καὶ σοφώτερος ἔσται), τὴν ἀναισχυρίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην ἐλέγχειν δυνήσεσθε. «Ὅτι ὄφομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου». Ἄλλος, «Ὅρῶ γὰρ τοὺς οὐρανοὺς. Σελήνην καὶ ἀστέρας, ἃ σὸν ἐθεμελίωσας». Ἄλλος, «Ἡτοίμασας». Ἄλλος, «Ἡδρυσας». Εἰπὼν, ὅτι κατέλυσας τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὴν ἀπόδειξιν παρέχει τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης. Σὺ γὰρ, φησί, ὁ σταρωθεὶς, ὁ ἀναιρωθεὶς, ἀνεφάνης 15 τῆς οἰκουμένης δημιουργός. Διὰ τοῦτο φησι, «Ὅφομαι τοὺς οὐρανοὺς», δηλῶν, ὅτι ἔμπροσθεν οὐ πολλοὶ τοῦτο ἤδεισαν, ὕστερον μὲντοι πάντες εἴσονται. Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐκ ἐπῆλθεν ἅπαντα τῆς οἰκουμένης τὰ μέρη; Ὅτι τὰ καιριώτερα τῶν ὀρωμένων ἐπελθόν, οὐδὲν ἔδει τῆς περὶ τῶν ἄλλων διδα- 20 σκαλίας. Εἰς τοσοῦτον τοίνυν κατελύθησαν οἱ ἐχθροί, ὡς τὸν παρ' αὐτῶν ἐλαυνόμενον καὶ ἀναιρωθέντα ἀναφανῆναι τῶν ὀρωμένων ἅπαντων δημιουργόν.

Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐκ εἶπε, ἰῶν χειρῶν σου ἀλλὰ «Τῶν δακτύλων σου»; Τῆς ἐλαγίστης ἐνεργείας ἔργον δεικνὺς τὰ 25 ὀρώμενα, καὶ τὸ παράδοξον τῆς δημιουργίας, ὅτι κρεμασθέντες οὐκ ἐκλίπουσιν οἱ ἀστέρες· καίτοι γε οὐκ ἀντὶ τῶν θεμελίων ἢ φύσις, ἄνω κρεμαῖσθαι, ἀλλὰ κάτω κεῖσθαι πέφυκεν ἀλλ' ὁ ἀριστοτέχνης δημιουργός καὶ παράδοξα ποιῶν, ἐν

51. Ἱερ. 29, 10.

52. Δαν. 9, 23.

53. Γεν. 15, 13.

54. Ματθ. 23, 8.

55. Παροιμ. 9.

ῶρισεν ἑβδομήντα χρόνους⁵¹, καὶ ὁ Δανιήλ ὁμοίως τρεῖς ἑβδομάδας καὶ ἡμισυ⁵² καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐλέχθη ὅτι τριακόσια χρόνια θὰ δουλεύσετε⁵³, ὅμως περὶ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῆς πουθενὰ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν Γραφὴν χρόνος, οὔτε τέλος, ἀλλ’ ἀπλῶς λέγεται ὅτι ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος⁵⁴, καὶ καθημερινῶς τὰ πράγματά σας πηγαίνουν πρὸς τὸ χειρότερον.

6. Ὅλα αὐτὰ σκεπτόμενοι μὲ ἀκρίβειαν καὶ πλατύνοντες τὴν σκέψιν σας μὲ ἀφορμὴν αὐτὰ (διότι λέγει «δίδε εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σαφέτερος»⁵⁵), θὰ ἠμπορέσετε νὰ ἐλέγχετε τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀχαριστίαν. «Διότι βλέπω τοὺς οὐρανοὺς ποὺ εἶναι ἔργα τῶν δακτύλων σου». Ἄλλος. «Διότι βλέπω τοὺς οὐρανοὺς, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, ποὺ σὺ ἐθεμελίωσες». Ἄλλος λέγει, «Ἡτοίμασες», ἄλλος «ἐστερέωσες». Ἄφοῦ εἶπεν, ὅτι κατέλυσες τοὺς ἐχθροὺς, δίδει καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς νίκης. Διότι, λέγει, σύ, ὁ σταυρωθεὶς, ὁ φονευθεὶς, ἔγινες δημιουργὸς τῆς οἰκουμένης· διὰ τοῦτο λέγει, «βλέπω τοὺς οὐρανοὺς», δηλώνων, ὅτι προηγουμένως δὲν τὸ ἐγνώριζον αὐτὸ πολλοί, ὕστερα ὅμως ὅλοι θὰ τὸ γνωρίσουν. Καὶ διατί δὲν ἀνέφερον ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης; Διότι, ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ὅσα βλέπονται, δὲν ὑπῆρχε καμμία ἀνάγκη διὰ τὴν διδασκαλίαν διὰ τὰ ἄλλα. Τόσον πολὺ λοιπὸν κατενικήθησαν οἱ ἐχθροί, ὥστε, αὐτὸς ποὺ ἐδίδωκετο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐφονεύθη, νὰ ἀναφανῆ ὅτι εἶναι δημιουργὸς ὅλων τῶν πραγμάτων ποὺ εἶναι ὁρατά.

Καὶ διατί δὲν εἶπε, ἰτῶν χειρῶν σου, ἀλλ’ εἶπε «τῶν δακτύλων σου»; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ ὀρώμενα εἶναι ἔργον τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας του, καθὼς καὶ τὸ παράδοξον τῆς δημιουργίας, ὅτι, ἂν καὶ εἶναι κρεμασμένοι οἱ ἀστέρες, δὲν πίπτουν· μολονότι βέβαια δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ φυσικὴ θεμελίωσις νὰ εἶναι ἐπάνω κρεμασμένοι, ἀλλὰ ἡ φυσικὴ θέσις των εἶναι νὰ εἶναι κάτω· ὅμως ὁ ἀριστοτέ-

- τοῖς φαινομένοις τὰ πλείονα ὑπὲρ φύσεως ἀκολουθίαν ἐποίησε. Καὶ διὰ τί μηδὲν περὶ ἀσωμάτων δυνάμεων διαλέγεται, καὶ ἐκεῖθεν δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν; "Οὐι τέως τὸ σπουδαζόμενον τοῦτο ἦν, περὶ τῶν φαινομένων αὐτοὺς μαθεῖν.
- 5** Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἄνω καὶ κάτω Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, οὐ λέγει, ἔγὼ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησα καὶ τὰ Χερουβὶμ', ἀλλ' ἔγωγε τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα· ἡ χεὶρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡ δεξιὰ μου ἐστερέωσε· καὶ πάντα ἀεὶ τὸν λόγον ἐν τοῖς φαινομένοις ἀναλίσκει, πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν
- 10** ἀκουόντων ἅπαντα πραγματευόμενος. Παχύτεροι γὰρ ὄντες, ἀπὸ τῶν φαινομένων μᾶλλον ἐτήγοντο, ἢ ἀπὸ τῶν ἀσράτων. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος εἰσιὼν ἀεὶ καὶ δημιουργῶν, ἀπὸ τῆς φαινομένης κτίσεως προσιμαίεται λέγων· Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ
- 15** ἐν αὐτοῖς· καὶ ἀπὸ τῶν ὁμῶρων τῶν ἐτησίων καὶ ἀπὸ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀεὶ ποιεῖται τὸν λόγον. "Ἄν γὰρ εἶπω ὅτι τὰ Χερουβὶμ ἐποίησε, διπλῆς μοι χρεία κατασκευῆς, ὅτι τε ἔστι Χερουβὶμ, καὶ ὅτι ἐποίησεν, ἐπὶ δὲ τῶν ὁρωμένων μόνον ὅτι ἐποίησεν ἀναγκάζομαι ἀποδείξαι. Αὐτὸ καὶ εὐκολώ-
- 20** τερος ὁ λόγος· τὴν γὰρ ὄψιν ἔχει μαρτυρίαν τῶν λεγομένων. Καὶ γὰρ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ κάλλος, τὴν χοῆσιν καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν εὐρυθμίαν ὁρᾷ ὁ ἀκροατής. "Ὡστε ἐν μοι τὸ σπουδαζόμενον, δεῖξαι ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸ εἰργάσατο. Καὶ τίνας ἐρεκεν οὐχὶ τοῦ ἡλίου ἐμνήσθη, ἀλλὰ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων;
- 25** Μάλιστα μὲν οὖν τοῦτο εἰπὼν, κάκεινο ἠνείξατο. Ἐπειδὴ γὰρ τινες ἀποσχίζουσι τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ τὴν νύκτα, διὰ τῆς σελήνης αὐτὴν ἐνέφηγε, δεικνὺς ὅτι καὶ ταύτης δη-

χνης δημιουργός ἄν καὶ ἐδημιούργησε παράξενα πράγματα, ἀλλ' ὅμως τὰ ἔκαμε τὰ περισσότερα φαινομενικὰ νὰ εἶναι κατὰ ὑπερφυσικὸν τρόπον. Καὶ διατί δὲν λέγει τίποτε περὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, καὶ δὲν δείχνει ἀπὸ ἐκεῖ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ; Διότι κατ' ἀρχὴν ἡ φροντίς του ἦτο αὐτῆ, νὰ γνωρίσουν αὐτοὶ τὰ ὀρατὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ συνεχῶς συνομιλῶν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, δὲν λέγει, ἔγὼ ἐδημιούργησα τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ χερουβίμ', ἀλλὰ λέγει, «Ἐγὼ ἤπλωσα τὸν οὐρανόν· τὸ χέρι μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡ δεξιὰ μου τὴν ἐστερέωσε»³⁶ καὶ ὅλον τὸν λόγον πάντοτε τὸν ἀφιερώνει εἰς τὰ ὀρατὰ πράγματα, κάμνων τὰ πάντα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀκροατῶν του. Διότι ὡσὰν ἀτελέστεροι ποῦ ἦσαν πνευματικά, ὠδηγοῦντο πλησίον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ὀρατὰ μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ τὰ ἀόρατα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος περιερχόμενος πάντοτε καὶ κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀρχίζει τὸν λόγον του ἀπὸ τὴν ὀρατὴν κτίσιν, λέγων· «Ὁ Θεὸς ποῦ ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτά»³⁷ καὶ πάντοτε ὁμιλεῖ λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὰς ἐτησίας βροχὰς καὶ ἀπὸ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἐὰν εἰπῶ ὅτι ἐδημιούργησε τὰ χερουβίμ, χρειάζομαι διπλὴν ἀποδείξιν καὶ τί εἶναι δηλαδὴ τὰ χερουβίμ, καὶ ὅτι τὰ ἐδημιούργησεν, ἐνῶ διὰ τὰ ὀρατὰ πράγματα εἶμαι ἀναγκασμένος μόνον ν' ἀποδείξω ὅτι τὰ ἐδημιούργησεν. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εὐκολώτερος ὁ λόγος, διότι ἔχει μάρτυρα τῶν λόγων του τὴν ὄψιν. Καθ' ὅσον ὁ ἀκροατὴς βλέπει τὸ μέγεθος, τὸ κάλλος, τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἀρμονίαν. Ὡστε ἡ προσπάθειά μου εἶναι μία, ν' ἀποδείξω ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν αὐτό. Καὶ διατί δὲν ἐμνημόνευσε τὸν ἥλιον, ἀλλὰ μόνον τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας; Καὶ βέβαια ὁμιλήσας δι' αὐτό, ὑπηνίχθη καὶ ἐκεῖνο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠρισμένοι ἀπεχωρίζοντο τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπαρουσίασεν αὐτὴν διὰ τῆς σελήνης, δεικνύων ὅτι εἶναι δημι-

μιουργός ἐστιν. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἀστέρων ποικιλία, καὶ ἡ τῶν σελιγραίων δρόμων ἀπόδειξις.

«Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μνησθήσῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν;». Ἄλλος «Τί ὁ καὶ ἄνδρα, ὅτι μνημονεύεις αὐτοῦ;». Ἄλλος ἀπὸ τοῦ, «Ἐπισκέπη αὐτόν», «Ἐπισκέψη αὐτόν», φησὶν. Εἰπὼν περὶ τῆς δημιουργίας, καὶ ἐκ μέρους τὴν πᾶσαν αἰνιξάμενος, ἐμβάλλει λοιπὸν εἰς τὸν περὶ τῆς προνοίας τῶν ἀνθρώπων λόγον. Κάκεινα μὲν γὰρ τὰ εἰρημέτα, διὰ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς κηδεμονίας, ἧς ἔχειται ἡ γὰρ κτίσις ἅπανα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἕτερον εἶδος ἀνακινεῖ προνοίας, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἰς τοῦτον ἐμβάλλει τὸν λόγον, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης εὐχαριστιῶν, καὶ τὴν καθόλου λέγων εὐεργεσίαν, καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς εἰς αὐτὸν γεγενημένης τὸ μέγεθος παριστιῶν. Εἰ γὰρ πρὸ τούτου οὐδὲν ἦν, πολλῶ μᾶλλον ὅτε ὁ Χριστὸς παρεγένετο, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἁμαρτήματα. Καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔξω φειδοῦς ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκ πολλῆς φιλανθρωπίας. Καὶ γὰρ καθάπερ τις ἄριστος ἰατρός, τοὺς ὑγιαίοντας ἀρσείς, ἤλθε πρὸς ἡμᾶς τοὺς κάμνοντας, οὐδὲν ὄντας. Τοῦτο γοῦν παριστιῶν, ἔλεγε «Τί ἐστιν ἄνθρωπος»: ἀπὸ τοῦ, 'οὐδὲν ἐστιν, εὐτελὲς τί ἐστί'.

Πρὸς γὰρ τὴν τοσαύτην πρόνοιαν ἀφορῶν καὶ τὴν τοσαύτην τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν, καὶ τὰς πραγματείας, ἃς ἐπραγματεύσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, σφόδρα ἐκπλήττεται καὶ θαυμάζει, τί δήποτε τοσαύτης ἡξίωσεν αὐτὸν προνοίας. Ἐγγόησον γὰρ, ὅτι δι' αὐτόν τὰ ὁρώμενα

56. Ἦσ. 48, 13.

57. Πρ. 17, 24.

58. Ψαλμ. 8, 5.

ουργός καὶ αὐτῆς. Δέν εἶναι μικρά δὲ καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀστέρων καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς τροχιᾶς τῆς σελήνης.

«Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτόν, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὥστε νὰ φροντίζης δι’ αὐτόν;»⁵⁸. Ἄλλος: «Τί εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτόν;». Ἄλλος ἀντὶ τοῦ, «Ἐπισκέπτη αὐτόν», λέγει, «Ἐπισκέψη αὐτόν». Ἄφου ὠμίλησε διὰ τὴν δημιουργίαν καὶ ὑψηλῆς ὄλα τὰ ἐπὶ μέρος δημιουργήματα αὐτῆς, ὀδηγεῖ τὸν λόγον πλέον εἰς τὸ θέμα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Βέβαια καὶ ἐκεῖνα πού ἀνέφερε προηγουμένως, ἔγιναν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὴν πρόνοιαν πού δείχνει δι’ αὐτό· διότι ὄλη ἡ κτίσις ἔγινε διὰ τὸν ἄνθρωπον. Πλὴν ὅμως καὶ ἄλλο εἶδος προνοίας ἀναφέρει, καὶ δέν ὀμιλεῖ ἀπλῶς δι’ αὐτόν, ἀλλὰ ὀμιλεῖ μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, εὐχαριστῶν τὸν Θεόν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, καὶ ἀναφέρει ὄλην γενικῶς τὴν εὐεργεσίαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ παρουσιάζει τὸ μέγεθος τῆς οἰκονομίας πού ἔγινεν εἰς αὐτόν. Διότι, ἐὰν πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον ὁ ἄνθρωπος δέν ἦτο τίποτε, πολὺ περισσότερο ὅταν ἦλθεν ὁ Χριστός, μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ τόσα μεγάλα ἁμαρτήματα. Καὶ δείχνει ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ δέν ἦτο ἐκτὸς τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἔγινεν ἀπὸ πολλὴν φιλανθρωπίαν. Καθ’ ὅσον ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ἄριστος ἰατρός, ἀφου ἄφησε τοὺς ὑγιεῖς, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀσθενεῖς, πού δέν εἶχαμεν καρμίαν ἀξίαν. Θέλων λοιπὸν αὐτὸ νὰ δηλώσῃ ἔλεγε· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος;», ἀντὶ τοῦ, ἴποτε δέν εἶναι, εἶναι κάτι τὸ ἀσήμαντον’.

Ἐχων λοιπὸν τὸ βλέμμα του ἐστραμμένον πρὸς τὴν τόσον μεγάλην πρόνοιαν καὶ τὴν τόσον μεγάλην φροντίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα πού ἔκαμε διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, κυριεύεται ἀπὸ πάρα πολὺ μεγάλην ἐκπληξιν καὶ θαυμάζει, διατί τέλος πάντων ἠξίωσε τὸν ἄνθρωπον τόσον μεγάλης προνοίας. Διότι σκέψου, ὅτι

πάντα. Δι' αὐτὸν τὰ ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς παρουσίας αὐτοῦ
οἰκονομηθέντα δι' αὐτὸν παράδεισος καὶ ἐντολαὶ καὶ κολά-
σεις καὶ θαύματα καὶ τιμωρίαι καὶ εὐεργεσίαι, μετὰ τὸν νό-
μον δι' αὐτὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐγένετο. Τί ἂν τις
5 εἴποι τὰ μέλλοντα, ὧν ἀπολαβεῖν μέλλει; Ταῦτα τοίνυν ἅπαν-
τα ἀναλογιζόμενος λέγει· ἴί τοσοῦτόν ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι
τοσοῦτων ἠξιώθη;

7. Ἄν γάρ τις ἐννοήσῃ πόσα δι' αὐτὸν γέγονε καὶ γίνε-
ται, καὶ πόσων ἀπολαύσεται μετὰ ταῦτα, φρίκης ἐμπλησθή-
10 σεται πολλῆς, καὶ τότε ὄφεται καλῶς, πῶς τῷ Θεῷ τοιῦτὶ πε-
ρισπούδαστον τὸ ζῶον. «Ὡλάτωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγ-
γέλους». Ἔτερος, «Βραχὺ τι παρὰ Θεόν». Ἄλλος, «Ὀλίγον
παρὰ Θεόν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Ὁὐθασσηοῦ μὰτ μὴ ἐλωείμ». Ἐπι-
15 ταῦθα τῆς καταδίκης ἀνέμνησε, καὶ τῆς ἁμαρτίας τῆς πα-
λαιᾶς, τὸν θάνατον εἰς μέσον ἀγαγών. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον ὁ
Μονογενὴς ἐλθὼν ἔλυσε. «Δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐ-
τόν». Ἄλλος, «Δόξη καὶ ἀξιῶμαι στέφεις αὐτόν». Ἔστι
μὲν κατὰ ἱστορίαν, ἔστι δὲ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ταῦτα ἐκλα-
βεῖν. Λέγει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν, ἣν ἐνεχειρίσθη γενό-
20 μενος· λέγει καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἀγαθὰ, ὧν μετὰ τὴν παρουσί-
αν τοῦ Χριστοῦ ἀπέλαυσε. Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν ἤκουσεν
«Ὁ τρόμος ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ὑμῶν ἐπὶ πάντα τὰ θηρία τῆς
γῆς». Καί, «Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Μετὰ
δὲ ταῦτα· «Παιεῖτε ἐπάνω ὄφρων καὶ οκορπίων». Ἄλλὰ ταῦ-
25 τα ἀφεῖς, ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ἐφαίρει τὸν λόγον, ἐκεῖνα
συνιδεῖν καταλιμπάνων τοῖς δεξιτέρον δυναμένοις ὄραν. Ἡ γὰρ
δόξα ἢ μείζων καὶ ἢ τιμὴ, τὰ ἐπὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης γε-

59. Γεν. 9, 2.

60. Γεν. 1, 26.

61. Λουκᾶ 10, 19.

δι' αὐτὸν ἔγιναν ὅλα τὰ ὄρατὰ πράγματα. Δι' αὐτὸν τὰ ὅσα συνέβησαν ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ· δι' αὐτὸν παράδεισος καὶ ἐντολαὶ καὶ κολάσεις καὶ θαύματα καὶ τιμωρίαι καὶ εὐεργεσίαι, πού ἐδόθησαν μετὰ τὸν νόμον· δι' αὐτὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κάποιος διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, πού πρόκειται ν' ἀπολαύσῃ; "Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀναλογιζόμενος λέγει· 'τί τόσον σπουδαῖος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε ν' ἀξιωθῇ τόσων μεγάλων πραγμάτων;'

7. Πράγματι, ἐὰν σκεφθῇ κάποιος πόσα ἔγιναν δι' αὐτὸν, καὶ πόσα γίνονται, καὶ πόσα θ' ἀπολαύσῃ, μετὰ ἀπὸ αὐτά, θὰ κυριευθῇ ἀπὸ πολλὴν φρίκην, καὶ τότε θ' ἀντιληφθῇ καλὰ, διατί αὐτὸ τὸ ζῶον εἶναι τόσον πολὺ σπουδαῖον διὰ τὸν Θεόν. «Ἔκαμες αὐτὸν ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους»^{58β}. Ἄλλος, «Ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τὸν Θεόν». Ἄλλος, «Ὀλίγον ἀπέχοντα ἀπὸ τὸν Θεόν». Ὁ δὲ ἔβραϊος λέγει· «Οὐθασρηοῦ μὰτ μὴ ἔλωεῖμ». Ἐδῶ ἐνεθυμήθη τὴν καταδίκην τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἁμαρτίαν τὴν παλαιάν, ἀναφέρων τὸν θάνατον. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν κατέλυσεν ὅταν ἦλθεν ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. «Μὲ δόξαν καὶ τιμὴν ἐστεφάνωσες αὐτόν». Ἄλλος, «Μὲ δόξαν καὶ ἀξίωμα θὰ τὸν στεφανώσῃς». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ἐκλάβῃ κανεὶς καὶ ἱστορικὰ καὶ ἀληγορικά. Διότι ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐξουσίαν πού ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἐπλάσθη, ὁμιλεῖ δὲ καὶ διὰ τὰ ἐν συνεχείᾳ ἀγαθὰ, πού ἀπῆλαυσε μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἤκουσεν· «Νὰ σὰς τρέμουν καὶ νὰ σὰς φοβοῦνται ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς»⁵⁹. Καὶ «Ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης»⁶⁰ Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτά· «Πατεῖτε ἐπάνω εἰς τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπιούς»⁶¹. Ἄλλὰ παραλείψας αὐτά, πλέκει τὸν λόγον ἀπὸ τὰ πιὸ ἀσήμαντα, ἀφήνων ἐκεῖνα νὰ τὰ ἀντιληφθοῦν ἐκεῖνοι πού ἤμποροῦν νὰ βλέπουν μακρύτερα. Διότι ἡ μεγαλυτέρα δόξα καὶ ἡ τιμὴ εἶναι τὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅταν ὁ ἄνθρωπος

νόμω, διὰν κεφαλήν ἔχη τὸν Χριστόν, ὅταν εἰς τὸ σῶμα αὐ-
 τοῦ τελῆ, διὰν ἀδελφὸς καὶ συγκληρονόμος γένηται καὶ σύμ-
 μορφος τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅταν μείζονα Μωϋσέως λαμβάνη
 δόξαν, ὥσπερ ὁ Παῦλος ἐδήλωσε, δεικνὺς ὅτι Οὐ καθάπερ
 5 Μωϋσῆς ἐτίθει γάλμαμα, «ἀλλὰ πάντες ἀνακεκλυμένοι προ-
 σόψω τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατοπιριζόμεθα». Διὸ καὶ λέγει
 : «Οὐ γὰρ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει,
 ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης».

Ταύτην οὖν ἔχουσιν ὁ προφήτης τὴν δόξαν κατὰ ἀναγογίην.
 10 Τί γὰρ ταύτης ἴσον, διὰν οὐγκορεύωμεν ἀγγέλοις, διὰν εἰς
 νόθεοιαν ἀγώμεθα, διὰν μηδὲ τοῦ Μονογενοῦς ὑπὲρ ἡμῶν
 φείδεται; Ποίας ἀλουργίδος, ποίου διαδήματος ταῦτα οὐ
 λαμπρότερα, διὰν θανάτιον καταγελοῦμεν, ὅταν πρὸς τὴν τῶν
 ἀσωμάτων δυνάμεων ἀπάθειαν μεθομιζόμεθα, οἱ ἠτιμοῦμενοι
 15 πρὸ τούτου, καὶ ἄδοξοι, καὶ ἠδελυροί; Ὁ Ἄδάμ οὔτε κακόν
 τι, οὔτε ἀγαθὸν ἐργασάμενος, ἐτιμήθη εὐθέως γενόμενος.
 Πῶς γὰρ ἂν εἰργάσατο ὁ μὴ ὢν; Ἡμεῖς δὲ μωρία ἐργασάμε-
 νοι δεινά, πολλῷ πλείονος ἀπελαύσαμεν τιμῆς. «Οὐκέτι», φη-
 σί, «λέγω ὑμᾶς δούλους· ἡμεῖς γὰρ φίλοι μου ἔσμεν». Οὐκέτι
 20 ἡμᾶς ἐπαισχύνονται ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ διακοποῦσι πρὸς τὴν
 ἡμετέραν σωτηρίαν. Καὶ γὰρ πρὸς Φίλιππον ἦλθεν ἄγγελος,
 καὶ πρὸς ἑτέρους πολλούς· καὶ εὐηγγελίζοντο ἀνθρώποις. Οὐκ
 ἐπὶ γῆς δὲ κληρονόμοι, ἀλλὰ κοινωνοὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν
 ἔσμεν, καὶ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς κοινωνίαν καλούμε-
 25 θα τοῦ Μονογενοῦς. Ταῦτα πάντα διὰ τῆς δόξης καὶ τῆς

62. Β' Κορ. 3, 18.

63. Αὐτόθι 10.

64. Ἰω. 15, 14.

65. Πρ. 8, 25.

66. Λουκᾶ 2, 10.

ἔχη κεφαλὴν τὸν Χριστόν, ὅταν εἶναι ἐνωμένος μετὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὅταν γίνεται ἀδελφὸς καὶ συγκληρονόμος καὶ ρυθμίζει τὴν ζωὴν του σύμφωνα μετὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὅταν λαμβάνῃ μεγαλύτεραν δόξαν τοῦ Μωϋσέως, ὅπως ἀκριβῶς ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, δεικνύων ὅτι δὲν ἔθετεν ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς κάλυμμα ἔμπροσθέν του, «ἀλλὰ ὅλοι μετὰ ἀκάλυπτον πρόσωπον, ἀντανακλῶμεν ὡς εἰς κάτοπτρον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»⁶². Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Δὲν ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν λαμπρότητα ἐκεῖνο ποῦ κάποτε ἦτο λαμπρὸν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς μεγαλυτέρας δόξης»⁶³.

Διὰ αὐτὴν λοιπὸν τὴν δόξαν ὁμιλεῖ ἀληγορικῶς ὁ προφήτης. Διότι τί ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μετὰ αὐτὴν τὴν δόξαν, ὅταν συγχωρεῖται μετὰ τοὺς ἀγγέλους, ὅταν ὀδηγοῦμεθα εἰς υἰοθεσίαν, ὅταν δὲν λυπᾶται πρὸς χάριν μας οὔτε τὸν Μονογενῆ Υἱὸν του νὰ θυσιάσῃ; Ἄπο ποῖαν ἀλουργίδα, ἀπο ποῖο βασιλικὸν στέμμα δὲν εἶναι αὐτὰ λαμπρότερα, ὅταν περιφρονουῦμεν τὸν θάνατον, ὅταν μεταφερώμεθα πρὸς τὴν ἀπάθειαν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, ἡμεῖς ποῦ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἤμεθα στερημένοι ἀπο τιμῆν, ποῦ ἤμεθα ἄδοξοι καὶ βδελυροί; Ὁ Ἄδὰμ χωρὶς νὰ διέπραξε κανὲν κακόν, οὔτε ἀγαθόν, ἐτιμήθη μετὰ τὴν δημιουργίαν του ὑπὲρ αὐτοῦ. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ διέπραττε ἐκεῖνος ποῦ δὲν εὐρίσκετο εἰς ὑπαρξιν; Ἡμεῖς δὲ ἂν καὶ διεπράξαμεν ἄπειρα κακά, ἀπελαύσαμεν πολὺ πρὸ μεγαλυτέρας τιμῆς. «Δὲν σὰς ὀνομάζω πλέον», λέγει, «δούλους, διότι σεῖς εἴσθε φίλοι μου»⁶⁴. Δὲν ἐντρέπονται πλέον οἱ ἄγγελοι διὰ ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ὑπηρετοῦν διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Καθ' ὅσον πρὸς τὸν Φίλιππον ἦλθεν ἄγγελος⁶⁵ καθὼς καὶ πρὸς πολλοὺς ἄλλους, καὶ ἔφερον εὐχαρίστους εἰδήσεις εἰς τοὺς ἀνθρώπους⁶⁶. Δὲν εἴμεθα κληρονόμοι αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' εἴμεθα κοινωνοὶ οὐρανίων ἀγαθῶν καὶ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ καὶ καλούμεθα εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του. Ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπαινίσσεται διὰ τῶν

- τιμῆς αἰνίττεισι. Αὐτὸ καὶ ἕτερος ἔλεγε, «Δόξη καὶ τιμῇ στέφεις αὐτόν», τὸ μέλλον προαναφωνῶν. «Καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος, «Ἐξουσιάζειν ἐποίησας αὐτὸν τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου. Πάντα ὑπέταξας
- 5 ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Πρόβατα καὶ βόας ἀπάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου». Ἄλλος, «Τὰ ἄγρια. Τὰ πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, τὰ διαπορευόμενα τριβύτους θαλασσῶν. Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ».
- 10 Ὡσπερ περὶ δημιουργίας διαλεγόμενος, οὐ τῶν ἄνω δυνάμεων ἄπτεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ κατάγει τὸν λόγον, οὕτω καὶ περὶ τιμῆς τῆς εἰς ἀνθρώπους γεγενημένης διδάσκων, αἰνιζάμενος ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα καὶ ἀσώματα, ἅπερ ἀπηρίθμησε, ἄν τῶν τοῖς αἰσθητοῖς ἐνδιατρίβει πλέον, ἅπερ
- 15 σαφέστερα ἐκεῖνων ἦν τοῖς παχυτέροις. Τίνα δὲ ταῦτα ἦν; Ἡ ἀρχὴ ἢ ἐπίγειος αὐτῷ δοθεῖσα. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, καὶ μάλιστα ἠρίξασθε, ὅτι τιμηθέντα αὐτὸν πρὸ τῆς παραβάσεως, οὐδὲ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐξέβαλε τῆς τιμῆς. «Ἠλάτιωσας» γάρ, φησὶν, «αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους», τοιέσθι, θανάτω
- 20 τῷ κατεδίκασας, ἐγύμνωσας αὐτὸν τῆς δωρεᾶς. Διὰ τοῦ τοῦτο, ἐκεῖνο εἰπὼν, τότε τοῦτο τίθησι, δεικνὺς ἄφατον τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ὅτι καὶ ἐλατιωθέντα αὐτὸν διὰ τὴν οἰκειάν παραύσασιν ἀφήκεν ἐστειφανῶσθαι τῇ τιμῇ τῆς δόξης, καὶ τῆς ἀρχῆς οὐ παρέλυσεν. Εἰ δὲ μικρόν τι ὑφέϊλε, καὶ τοῦτο
- 25 τῆς κηδεμονίας αὐτοῦ. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς παρακοῆς, καὶ θηρίων ἐκράτει, μετὰ δὲ τὴν παρακοὴν ὀλίγον δὴ τῆς ἐξουσίας

λέξεων τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος ἔλεγε, «Μὲ δόξαν καὶ τιμὴν θὰ στεφανώσης αὐτόν», προαναγγέλλων τὸ μέλλον. «Καὶ ἐτοποθέτησες αὐτόν ἐπιστάτην τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει· «Τὸν κατέστησες ἐξουσιαστὴν τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου. Ὅλα τὰ ὑπέταξες κάτω ὑπὸ τὰ πόδια του. Πρόβατα καὶ ὄλα τὰ βόδια καθὼς δὲ καὶ ὄλα τὰ κτήνη τῆς φύσεως». Ἄλλος λέγει· «Τὰ ἄγρια. Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, πού διασχιζοῦν τὰς ὁδοὺς τῆς θαλάσσης. Κύριε ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλην τὴν γῆν».

Ὅπως ἀκριβῶς ὁμιλῶν περὶ τῆς δημιουργίας, δὲν ὁμιλεῖ μόνον περὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀλλὰ μεταφέρει τὸν λόγον καὶ εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἔτσι ὁμιλῶν καὶ περὶ τῆς τιμῆς πού ἐγίνεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ὑψηλὴν ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα καὶ ἀσώματα, πού ἠρίθμησε, τώρα πλέον κάμνει λόγον διὰ τὰ ὁρατὰ πράγματα, πού ἦσαν πιὸ κατανοητὰ ἀπὸ ἐκεῖνα εἰς τοὺς πνευματικὰ κατωτέρους. Ποῖα δὲ ἦσαν αὐτά; Ἡ ἐξουσία πού ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον βέβαια, τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ὑψηλὴν εἶναι ὅτι τὴν τιμὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἐτίμησε τὸν ἄνθρωπον πρὸ τῆς παραβάσεως, δὲν τὴν ἀφήρησεν οὔτε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν. Διότι λέγει «Τὸν ἔκαμες ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους», δηλαδὴ τὸν κατεδίκασες μὲ τὸν θάνατον ὅταν ἠμάρτησεν· ἀλλ' ὅμως ἂν καὶ τὸν κατεδίκασες μὲ θάνατον, δὲν τὸν ἀπεγύμνωσες ἀπὸ τὴν δωρεάν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ εἶπεν ἐκεῖνο, τότε ἀναφέρει αὐτό, δεικνύων ἀπερίγραπτον τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ τὸν ἐμείωσεν ἔξ αἰτίας τῆς παραβάσεώς του, ἀλλ' ὅμως τὸν ἄφησε στεφανωμένον μὲ τὴν τιμὴν τῆς δόξης καὶ δὲν τοῦ ἀφήρησε τὴν ἐξουσίαν του. Ἐὰν δὲ τοῦ ἀφήρησε αὐτὴν κατὰ τι, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς φροντίδος του. Διότι πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν ἐξουσίαζε καὶ τὰ θηρία, μετὰ τὴν πα-

ταύτης ἐλειμένετο. Κρατεῖ μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ νῦν τέχναις
 τισί, μετὰ γόβου δὲ καὶ τροφῆς. Οὕτε γὰρ πᾶσαν ἀφείλετο
 τὴν ἀρχὴν, οὔτε πᾶσαν εἴασεν, ἀλλ' ὅσα μὲν αὐτῷ πρὸς τρο-
 φὴν καὶ ἐργασίαν ἦν ἐπιτήδεια, εἴασεν ὑποζεισθαι, τὰ δὲ
 θηριωδέστερα οὐκ εἶπε, ἵνα ὑπομιμνήσκῃται ἐκ τῆς τοῦτων ἀγω-
 νίας τῆς παλαιᾶς ἁμαρτίας τῆς τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. Ὡς-
 τε καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ σοφώδη ἡμῶν ὑποτάττεσθαι μέγα κέρδος ἐ-
 γίνετο. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ λέοντα ἔχειν ὑποχείριον καὶ
 χειροῦν; τί δὲ πλεον ἀπὸ τοῦ πάροδαλιν ἔχειν τιθασσόν;
 Οὐδέν, ἀλλ' ἢ ἀλαζονεῖα μόνον καὶ ἀπόνοια. Διὰ δὲ τοῦτο
 ταῦτα μὲν εἴασεν ἕξω μένειν τῆς ἀρχῆς, τὰ δὲ χρήσιμα ἡμῶν
 χειροῦν πεποίηκε, θοῦν ἀροῦντα, καὶ πρόβατον περιβάλλον
 τὴν τοῦ σώματος γύμνωσιν, καὶ κτήνη πρὸς τὴν τῶν ἀγω-
 γίμων μετακομιδὴν ἐπιτήδεια, θουρίας καὶ ἰχθύας, ὥστε καὶ
 τροπέζαι ἡμῶν εἶναι θαυμάσιον. Καθάπερ γὰρ τις εἶδὼν
 ἀποκληρονομῶν ποιῶν, οὐ πάντων ἐκβάλλει, ἀλλὰ μέρους τι-
 νός, ἵνα σωφρονίσῃ, οὔτω δὲ καὶ ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ οὐχ οὔ-
 τως, ἀλλ' ἀπειραντίας. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἀποκληρονομῶν
 ποιῶν, τοῦ πλείονος ἐκβάλλει μέρους, τὸ δὲ ἕλατον ἀφίη-
 σιν, ὁ δὲ Θεός· τὸ πλεον ἄγει, ὀλίγον τινός ἐξέβαλε, καὶ
 τοῦτο πρὸς ὠφέλειαν, ἵνα μὴ πάντων ἐκκόλως περιγίγνη-
 ται τῶν ἄλλων.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας· τὴν γὰρ σο-
 φίαν αὐτοῦ θήγων καὶ τὸ φρόνημα καθαιρῶν καὶ τὴν ἄκαι-
 ρον σχολὴν ἐκκόπτων (ἐπειδὴ πάντα μετ' εὐκολίας ἔχων ἐξε-

ρακοὴν ὅμως τοῦ ἀφηρέθη ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν. Ἐξουσιάζει βέβαια αὐτὰ καὶ τώρα μὲ διαφόρους μεθόδους τεχνικάς, ἀλλὰ μὲ φόβον καὶ τρόμον. Οὔτε δηλαδὴ ἀφήρησεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, οὔτε τὴν ἄφησεν ὅλην, ἀλλ' ὅσα μὲν ἦσαν κατάλληλα διὰ τὴν τροφήν του καὶ τὴν ἐργασίαν του, τὰ ἄφησεν ὑποταγμένα εἰς αὐτὸν, τὰ θηριωδέστερα ὅμως δὲν τὰ ἄφησε, διὰ νὰ ἐνθυμῆται ἀπὸ τὴν ἀγώνισιν ἀπὸ αὐτά, τὴν παλαιὰν ἀμαρτίαν τοῦ προπάτορος Ἄδὰμ. Ὡστε καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ ζῶα δὲν ὑποτάσσονται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς ἡμᾶς ἦτο μεγάλο τὸ κέρδος δι' ἡμᾶς. Διότι τί τὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ νὰ ἔχωμεν τὸ λεοντάρι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας καὶ νὰ τὸν ὀδηγοῦμεν μὲ τὰ χέρια μας; ποῖον δὲ τὸ ἐπὶ πλέον κέρδος ἀπὸ τὸ νὰ ἔχωμεν τιθασσευμένην τὴν λεοπάρδαλιν; Κανέν, παρὰ μόνον ἡ ἀλαζονεῖα καὶ ἡ ἀνοησία. Διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐτὰ μὲν τὰ ἄφησε νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν μας, ἐνῶ τὰ χρήσιμα εἰς ἡμᾶς τὰ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας, τὸ βόδι νὰ ὀργώνῃ, τὸ πρόβατον διὰ νὰ καλύπτῃ τὴν γύμνωσιν τοῦ σώματός μας, ἄλλα κτήνη κατάλληλα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν τροφίμων, τὰς ὄρνιθας καὶ τοὺς ἰχθύας, ὥστε καὶ ἡ τράπεζά μας νὰ εἶναι πλουσιωτέρα. Δηλαδὴ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ποῦ ἀποκληρώνει τὸν υἱὸν του, δὲν τὸν ἀποκληρώνει ἀπὸ ὅλα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ἓνα μέρος, διὰ νὰ τὸν σωφρονίσῃ, ἔτσι καὶ ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ ἐντελῶς ἀντίθετα. Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος ὅταν ἀποκληρώνη κάποιον, τὸν ἀποκληρώνει ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς παρουσίας του, τὸ δὲ μικρότερον τὸ ἀφήνει, ὁ δὲ Θεός, ἀφοῦ ἄφησε τὸ περισσότερον, ἐστέρησε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ μικρὸν μέρος, καὶ αὐτὸ πρὸς ὠφέλειάν του, διὰ νὰ μὴ ἐξουσιάζῃ ὅλα τὰ ἄλλα μὲ εὐκολίαν.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ· διότι θίγων τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ ἀπαλλάσσων τὸ φρόνημα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἀλαζονεῖαν καὶ ἀφαιρῶν τὴν περιττὴν ἀργίαν (ἀφοῦ ἐξετράπη τῆς εὐθείας ὁδοῦ

τραχηλίῳ) ἀνέμιξέ τινα καὶ δυσκολίαν τῇ χρήσει τοῦ βίου,
 καὶ οὔτε πάντα μετὰ καμιάτου, οὔτε πάντα ἄνευ καμιάτου καρ-
 ποῦσθαι αὐτὸν εἶασεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς χρεῖαν πόνου χω-
 ρίς καὶ ἰδρωῶτων ἀγῆκεν αὐτὸν ἔχειν, τὰ δὲ πρὸς τρυφήν με-
 5 τὰ πόνου καὶ ἰδρωῶτος, βουλόμενος καὶ ταύτην ἡμῖν ὑποτέμνε-
 σθαι τὴν πολλὴν ἄδειαν. Εἰ δὲ λέγοι τις, τί δὲ τῶν ἀγροίων
 ὄφελος ζώων; ἐροῦμεν πρῶτον μὲν ψυχῆς ταπεινοῦ-ροσύνην
 ἐργάζεται, καὶ ἐναγώριον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν σφό-
 δρα ἀλαζόνα τῆς οἰκειᾶς ἀναμνησκει φύσεως, ὅτιαν τὸ ἄ-
 10 λογον αὐτῷ φοβερὸν ἦ. Πολλὰ δὲ καὶ σώμασι κάμνουσιν ἐκ
 τοῦτων φάρμακα γίνεται. Ὁ δὲ ταῦτα ἐρωτῶν, τί δήποτε
 γέγονε τὰ ἄγρια θηρία, ἐρωτήσει καὶ τί ποτε φλέγμα καὶ
 χολὴ ἐν ἡμῖν; Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα, ἂν παροξυνθῆ, θηρίου
 χαλεπώτερον ἔξεισι καὶ τῷ σώματι παντὶ λυμαίνεται. Καὶ
 15 θυμὸς δὲ ἡμῖν ἔγκειται, καὶ ἐπιθυμία πάλιν καὶ ταῦτα θη-
 ρίων χαλεπώτερον λυμαινόμενα μὴ κατεργοντίας αὐτὰ καὶ
 χαλινοῦντας. Καὶ τί λέγω θυμὸν καὶ ὄργην ὅπου γε καὶ ὁ-
 φθαλμὸς ὁ ἡμέτερος θηρίων χεῖρον περιέβαλε πάθεισιν, εἰς
 ἔρωτα πικρὸν περιπεύρας; Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἐροῦμεν, διὰ
 20 τί ταῦτα γέγονεν; Ἄλλὰ καὶ χάριν εἰσόμεθα πάντων ἔνεκεν
 τῷ Δεσπότη. Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ἡμῶν τῷ παιδί, τοῦτο θηρίο-
 ἄνθρώποις. Εἰ γὰρ τοσοῦτοις συνεχόμενοι δεινοῖς εἰς τοσαύ-
 την ἀπόνειαν οἱ πλείους αἴρονται, ἂν καὶ τοῦτον περιέλης
 τὸν χαλινόν, ἐννόησον ποῦ τὰ τῆς κακίας προσθήσεται. Διὰ
 25 τοῦτο καὶ τὸ σῶμα ἡμῖν οὕτω κατεσκευάσεται, ἐπίνοσον, παιθη-

ἔχων ὅλα μὲ εὐκολίαν), ἀνέμιξε καὶ κάποιαν δυσκολίαν εἰς τὴν προσπάθειαν ρυθμίσεως τῶν βιωτικῶν του ἀναγκῶν, καὶ δὲν τὸν ἄφησεν οὔτε ὅλα νὰ τὰ ἐξευρίσκη μὲ δυσκολίαν, οὔτε ὅλα χωρὶς δυσκολίαν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀναγκαῖα πράγματα διὰ τὴν ζωὴν του ἄφησε νὰ τὰ ἀποκτᾷ χωρὶς κόπον καὶ ἰδρωτάς, ἐνῶ ἐκεῖνα ποῦ συντελοῦν εἰς τὴν τρυφήν ζωὴν νὰ τὰ ἀποκτᾷ μὲ κόπον καὶ ἰδρωτά, θέλων νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ αὐτὴν τὴν πολλὴν ἄνεσιν. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ, ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα; θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν κατὰ πρῶτον συντελεῖ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην τῆς ψυχῆς καὶ κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν καὶ εἰς τὸν πάρα πολὺ ἀλαζόνα ὑπενθυμίζει τὴν πραγματικὴν φύσιν του, ὅταν αὐτὸ τὸ ἄλογον ζῶον εἶναι φοβερόν. Ἀπὸ πολλὰ δὲ ἄγρια ζῶα γίνονται καὶ φάρμακα πρὸς θεραπείαν σωματικῶν ἀσθενειῶν. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ κάμνει αὐτάς τὰς ἐρωτήσεις, διατί τέλος πάντων ἔγιναν τὰ ἄγρια θηρία, θὰ ἐρωτήσῃ καὶ διατί ὑπάρχουν μέσα μας βλεννώδη ὑγρὰ καὶ χολή; Καθ' ὅσον καὶ αὐτά, ἂν ἐρεθισθοῦν, γίνονται χειρότερα ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ δηλητηριάζουν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ σῶμα. Ἀκόμη ὑπάρχει μέσα μας καὶ θυμὸς καθὼς καὶ ἐπιθυμία· καὶ αὐτὰ μᾶς προκαλοῦν φοβερωτέρας καταστροφὰς ἀπὸ τὰ θηρία, ἐὰν δὲν τὰ ἐμποδίσωμεν καὶ δὲν τὰ χαλιναγωγήσωμεν. Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργήν, τὴν στιγμὴν ποῦ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς μας μᾶς περιέβαλε μὲ πάθη χειρότερα ἀπὸ τὰ θηρία, καὶ μᾶς περιέπλεξε μὲ τὸν πικρὸν ἔρωτα; Καὶ ὅμως δὲν θὰ εἰποῦμεν, διατί ἔγιναν αὐτά; ἀλλὰ καὶ θὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον δι' ὅλα αὐτά. Καθ' ὅσον ὅ,τι εἶναι ὁ ἱμάντας διὰ τὸ παιδί, αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ θηρίον διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι, ἐὰν τώρα, ποῦ περιβάλλονται ἀπὸ τόσα πολλὰ δεινά, οἱ περισσότεροι ὀδηγοῦνται εἰς τόσον μεγάλην ἀλαζονείαν, ἂν ἀφαιρέσῃς καὶ αὐτὸ τὸ χαλινάρι, σκέψου ποῦ θὰ φθάσουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σῶμα μας κατεσκευάσθη μὲ αὐ-

τόν, ἐπὶ μυρίων πολιορκούμενον κακῶν καὶ ἡ γῆ μετὰ πόνοι
 τὰ αὐτῆς δίδωσι καὶ ὁ βίος ἅπας ἰδρωτίων γέμει. Ἐπειδὴ
 παιδευτήριον ὁ παρθὸν βίος ἐστί, καὶ ἄνεσις καὶ σχολή τοὺς
 πλείονας τῶν ἀνθρώπων ἀπόλλυσι, διὰ τοῦτο καὶ ἀσχολίαν
 5 καὶ πόνον ἡμῶν ἀνέμιξεν, ἵνα ὡσπερ ὑπὸ τινῶν χαλιῶν τὸ
 ἐγγεγραμμένον τῆς διαουίας κολάζηται.

Σὺ δὲ σκόπει πῶς καὶ τὰ ρηχόμενα διὰ τοῦ θάθους τῶν
 ὑδάτων, καὶ τὰ εἰς ὕψος αἰρόμενα ὑπέταξέ σοι διὰ τῆς τέ-
 χνης ὁ Δεσπότης. Καὶ τί δήποτε οὐ πάντα ἐπῆλθε τὰ ὀρώ-
 10 μενα καὶ φυτόα καὶ σπέρματα καὶ δένδρα; Ἀπὸ μέρους το
 πᾶν ἠνίξαιτο, καὶ ποῖς φιλομαθέσι τὸν περὶ τούτων ἀφῆκε
 λόγον. Καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ καταλύει τέλος, ὅθεν καὶ ἤρ-
 ξαιτο «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν» καὶ πρὸ τῆς ἀποδείξεως, καὶ
 μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τὰ αὐτὰ τιθεῖς ῥήματα. Μένωμεν τοίνυν
 15 διηρηκῶς καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ λέγοντες, θαυμάζοντες αὐτοῦ τὴν
 κηδεμονίαν, ἐκκληπιτόμενοι τὴν σοφίαν, τὴν φιλανθρωπίαν,
 τὴν ὑπερ ἡμῶν πρόνοιαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῶν εἰς ἐρμηνείαν
 εἴρηται, εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἀγωνιστικώτερον τὸν λόγον με-
 ταχειρῖσωμεν, καὶ ἐρώμεθα Ἰουδαίους, ποῦ παιδιά φωνῆν
 20 ἦσε; ποῦ δὲ κατέλυσεν ἐχθρὸν ἢ τοιαύτη φωνή; πότε δὲ θαυ-
 μαστὸν γέγονεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν ἕτερον
 καιρὸν εἰπεῖν, ἢ τοῦτον, ὃς ἡλίου φανότερον δείκνυσι τῆς ἀ-
 ληθείας τὴν δύναμιν. Αἰὰ τοῦτό φησιν «Ὅψομαι τοὺς οὐρα-

τόν τόν τρόπον, φιλάσθενον, ὑποκείμενον εἰς τὰ πάθη καὶ πολιορκούμενον ἀπὸ ἀμέτρητα κακά· καὶ ἡ γῆ δίδει τὰ ἀγαθὰ τῆς μέ κόπους, καὶ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἰδρωῶτας. Ἐπειδὴ ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι παιδευτήριον καὶ ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ἀργία καταστρέφουν τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο ἀνέμιξε τὴν ζωὴν μας καὶ μέ ἀπασχόλησιν καὶ μέ κόπον, διὰ νὰ τιμωρῆται, ὡσάν μέ κάποια χαλινάρια, ἡ γεμάτη ἀπὸ ἀλαζονεία διάνοιά μας.

Σὺ ὅμως πρόσεχε πῶς ὁ Κύριος ὑπέταξεν εἰς ἐσένα διὰ τῆς τέχνης καὶ αὐτὰ πού κολυμβοῦν καὶ διασχίζουν τὰ βάθη τῶν ὑδάτων καὶ αὐτὰ πού πετοῦν εἰς τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ διατί ἄρά γε δὲν ἀνέφερον ὁ ψαλμωδὸς ὅλα τὰ ὄρατὰ πράγματα, καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα καὶ τὰ δένδρα; Ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρος ὑψηλίσθη ὅλα, καὶ ἄφησεν εἰς τοὺς φιλομαθεῖς νὰ ἐρευνήσουν καὶ νὰ εὔρουν τὴν αἰτίαν ὑπάρξεως καὶ αὐτῶν. Καὶ πάλιν καταλήγει εἰς τὸ ἴδιο τέλος, μέ τὸ ὁποῖο ἔκαμε τὴν ἀρχὴν· «Κύριε, ὁ Κύριός μας»· ἀναφέρει δηλαδὴ τὰ ἴδια λόγια καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόδειξιν καὶ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν. Ἄς ἐπιμένωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν διαρκῶς τὰ ἴδια, θαυμάζοντες τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ, ἐκκληττόμενοι ἀπὸ τὴν σοφίαν του, τὴν φιλανθρωπίαν του, τὴν πρόνοιάν του δι' ἡμᾶς. Καὶ αὐτὰ μὲν ἐλέχθησαν εἰς ἡμᾶς πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ψαλμοῦ, ἐάν ὅμως θέλετε θὰ κάμωμεν τὸν λόγον ἀγωνιστικώτερον καὶ θὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς Ἰουδαίους, πότε παιδιὰ ἄφησαν φωνὴν ἐξυμνήσεως τοῦ Θεοῦ; πότε αὐτὴ ἡ φωνὴ κατέλυσε τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ; πότε ἔγινε θαυμαστόν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; Ὅμως δὲν ἔχομεν ἄλλον χρόνον νὰ τὰ εἰποῦμεν αὐτά, ἀλλὰ θὰ εἰποῦμεν αὐτὸν τὸν λόγον, πού δείχνει τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας φωτεινότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανίους κόσμους, τὰ ἔργα πού ἔκαμες μέ μόνα τὰ δάκτυλά σου»,

νοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου· καίτοι γε Μωϋσῆς ἤδη εἶπεν, ὅτι «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

- Ἄλλὰ πρὸς μὲν Ἰουδαίους ἀρκεῖ καὶ ταῦτα, καὶ τὰ ἔμ-
προσθεν εἰρημένα, ἐπειδὴ δὲ οἱ χωρὶς περιτομῆς τὰ ἐκείνων
5 μιμούμενοι καὶ ζηλοῦντες, οἱ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἐκ
τότε φασὶν εἶναι τὸν Χριστιόν, ἐξ οὗ ἀπὸ Μαρίας προῆλθεν,
ἐρώμεθα κάκεινους· πῶς, εἰ ἐκ τότε ἦν ὁ Χριστός, τοὺς οὐ-
ρανοὺς ἐδημιούργησε; Τὸν γὰρ αὐτὸν φησὶν εἶναι ἐνιαῦθα,
τὸν ἐκ σιόματος μηρίων καὶ θηλαζόντων καταρτίσαντα αἶνον,
10 καὶ τὸν ἐργασάμενον τοὺς οὐρανοὺς. Εἰ δὲ δημιουργὸς τῶν
οὐρανῶν, πρότερος ἂν εἶη τῶν οὐρανῶν λοιπόν· καὶ εὐκ ἀ-
πὸ Μαρίας ἔσχε τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς Μαρίας ἦν.
Καὶ σκέπει τοῦ προφήτου τὴν σοφίαν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς δημι-
ουργὸν αὐτὸν εἰσάγει, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐνκολλίας δημιουρ-
15 γοῦντα. Αἰὸ φησὶν· «Ὅψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δα-
κτύλων σου· οὐχ ὅτι δακτύλους ἔχει ὁ Θεός, ἀλλὰ τῆς ἐλα-
χίστης ἐνεργείας τὰ ὀρώμενα δεικνύς, τοῖς συνιρόφοις ἡμῖν
ὀνόμασι τὰ ἔπερ ἡμᾶς διδάσκων». Ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγη, «Ὁ
μετρώ» τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ τὴν γῆν δρακί», οὐ δρακί
20 καὶ σπιθαμῇν δηλῶν ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τὸ ἀπέραντον τῆς τοῦ
Θεοῦ δυνάμεως παρασιῆσαι βουλόμενος. Πῶς οὖν τολμῶσι
τινες ὑπουργὸν λέγειν τὸν Υἱόν; Ὁ γὰρ μηδὲ δλην αὐτοῦ τὴν
ἐνέργειαν κινήσας, ὅτε τὸν οὐρανὸν ἔδει ποιῆσαι (τί λέγω
δλην; ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην, ἀλλὰ τὸ μικρότατον), πῶς
25 ἂν εἶη ὑπουργὸς οἷτος; πῶς ὑπουργός, εἰ «Ἄπερ ὁ Πατήρ
ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ»; Ποῦ γὰρ τὸ «Ὁμοί-
ως», εἰ ὁ μὲν ὑπουργός, ὁ δὲ δημιουργός; πῶς δὲ αὐτοῦ τὰ

67. Γεν. 1, 1.

68. Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας (260 - 268) συστηματοποίησας τὴν δι-
δασκαλίαν τῶν δυναμικῶν μοναρχιονῶν κατὰ τὴν ὅποιον ὁ Χριστὸς ἦτο
ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἐγίνε δὲ Θεὸς λόγῳ τῆς μεγάλης προσωπικῆς ταυ
ἀξίας κατ' υἰοθεσίον. Ἐρνεῖτο δηλοδὴ τὸ δόγμα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ
τὴν ἐνανθρώπησιν. Κατεδικάσθη τὸ 268 διὰ σειρᾶς συνόδων.

69. Ἦσ. 30, 12.

70. Ἰω. 5, 19.

ἂν καὶ βέβαια ὁ Μωϋσῆς ἤδη εἶπεν, ὅτι «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»⁶⁷.

Ἄλλὰ πρὸς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἀρκοῦν αὐτὰ καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως, ἐπειδὴ ὁμως ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀπερίτμητοι καὶ εἶναι μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ αὐτῶν, οἱ ὅπαδοί δηλαδὴ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως⁶⁸, ποὺ λέγουν ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπάρχει ἀπὸ τότε ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Μαρίαν, θὰ ἐρωτήσωμεν καὶ ἐκείνους· πῶς, ἐὰν ἀπὸ τότε ὑπῆρχεν ὁ Χριστὸς ἐδημιούργησε τοὺς οὐρανοὺς; Διότι ἐδῶ, λέγει ὁ προφήτης, εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ποὺ συνέθεσεν ὕμνον δοξολογίας μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων καὶ ἐδημιούργησε τοὺς οὐρανοὺς. Ἐὰν δὲ εἶναι δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν, ἄρα ὑπῆρχε πρὶν νὰ γίνουν οἱ οὐρανοί· καὶ δὲν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὑπάρξεως ἀπὸ τὴν Μαρίαν, ἀλλὰ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν Μαρίαν. Καὶ πρόσεχε τοῦ προφήτου τὴν σοφίαν. Δὲν τὸν παρουσιάζει ἀπλῶς ὡς δημιουργόν, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργῇ μὲ πολλὴν εὐκολίαν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανοὺς, τὰ ἔργα ποὺ ἔκαμες μὲ τὰ δάκτυλά σου»· ὄχι ὅτι ἔχει δάκτυλα ὁ Θεός, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι τὰ ὅσα βλέπομεν εἶναι ἔργα τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας του, μᾶς τὸ διδάσκει χρησιμοποιοῦν τὰς γνωστὰς εἰς ἡμᾶς ἐκφράσεις. Διότι καὶ ὅταν λέγῃ, «Ἐκεῖνος ποὺ μετῶ τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν σπιθαμὴν καὶ τὴν γῆν μὲ τὴν παλάμην του»⁶⁹, δὲν τὰ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ δηλώσῃ παλάμην καὶ σπιθαμὴν, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ τὸ ἀπέραντον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Πῶς λοιπὸν μερικοὶ τολμοῦν νὰ ὀνομάζουσι τὸν Υἱὸν βοηθόν; Διότι ἐκεῖνος ποῦ, οὔτε ὅταν ἐχρειάζετο νὰ δημιουργῆσῃ τὸν οὐρανὸν, δὲν ἐχρησιμοποίησεν ὅλην τὴν ἐνεργειάν του (καὶ διατί λέγω ὅλην; ἀλλ' οὔτε τὴν ἐλαχίστην, παρὰ μόνον τὸ ἐλάχιστον τοῦ ἐλαχίστου), πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν αὐτὸς νὰ εἶναι βοηθός; πῶς εἶναι βοηθός ἐὰν «Αὐτὸ ποὺ κάμνει ὁ Πατήρ, αὐτὰ ὁμοίως κάμνει καὶ ὁ Υἱός»⁷⁰; Πῶς ἰσχύει τὸ «ὁμοίως», ἐὰν ὁ μὲν Υἱός εἶναι βοηθός, ὁ δὲ

ἔργα εἶναι φησι, ποτε μὲν λέγων, «Καὶ ἀρχὰς οὐ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί», ἐνταῦθα δέ, «Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου»; Οὐ γὰρ τῶν ὑπουργῶν, ἀλλὰ τῶν δημιουργῶν τὰ ἔργα κἂν ὑπουργὸς ἦ τις, οὐκ ἐκείνῳ λογίζεται τὸ ἔργον, ἀλλὰ τῷ δημιουργοῦντι. Ἄρα καὶ τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα τῷ Μωϋσεῖ, περὶ τοῦ Υἱοῦ εἴρηται, τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ τό, «Ἀρχέωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Οὗτος γάρ, ὁ καταρτίσας ἐκ
 10 στόματος ρηπίων καὶ θηλαζόντων αἶνον, αὐτὸς τὸν ἄνθρωπον ἐπεσκέφατο.

8. Ἄ μὲν οὖν περὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Μωϋσῆς λέγει, Παῦλος εἰς τὸν Υἱὸν ἐκλαμβάνει, πολλὴν τὴν ἰσοτήτα δεικνύς. Ὅταν οὖν ἀδιάφορον ἦ τοῖς ἀγίοις τὰ περὶ τοῦ Πατρὸς λε-
 15 γόμενα τῷ Υἱῷ λογίζεσθαι, καὶ τὰ περὶ τοῦ Υἱοῦ τῷ Πατρὶ (Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο), ποῦ ὅλως τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ κείται; Οὐδαμοῦ τοῦτο ἴδοι τις ἄν. Ναί, φησὶν, εἴρηται, «Δι' αὐτοῦ». Τί οὖν, ὅτι καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς τὸ αὐτὸ εἴρηται; Καὶ ἄκουσον πῶς. «Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ
 20 ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Καὶ πάλιν «Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ». Καὶ πάλιν «Ὅτι δι' αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. Τίνος δὲ ἔνεκεν αὐτὸν ὑπουργόν φαιτε; Ἴνα τιμῶμεν τὸν Πατέρα. Καὶ μὴν ὁ Υἱὸς φησιν «Ἴνα πάντες τιμῶσι
 25 τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα». Ὁ δὲ μὴ τιμῶν τὸν

71. Ψαλμ. 101, 28.

72. Γεν. 1, 1.

73. Αὐτόθι 26.

74. Ἰω. 1, 3.

75. Α' Κορ. 1, 9.

76. Β' Τιμ. 1, 1.

77. Ρωμ. 11, 36.

78. Ἰω. 5, 23.

Πατήρ δημιουργός; πῶς δὲ λέγει ὅτι τὰ ἔργα εἶναι αὐτοῦ, ἄλλοτε μὲν λέγων, «Εἰς τὴν ἀρχὴν, Κύριε, σὺ ἐθεμελίωσες τὴν γῆν καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί»⁷¹, ἐδῶ δέ, «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανίους κόσμους, τὰ ἔργα ποῦ ἔκαμες μὲ τὰ δάκτυλά σου»; διότι τὰ ἔργα δὲν εἶναι τῶν βοηθῶν, ἀλλὰ τῶν δημιουργῶν· ἐάν δὲ κάποιος εἶναι βοηθός, δὲν θεωρεῖται τὸ ἔργον ἐκείνου, ἀλλὰ τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπομένως καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν προηγουμένως, ἐλέχθησαν περὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»⁷², καὶ τὸ «Ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης»⁷³. Αὐτὸς λοιπὸν, ποῦ συνέθεσε μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων ὕμνον δοξολογίας, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπεσκέφθη τὸν ἄνθρωπον.

8. Αὐτὰ λοιπὸν ποῦ λέγει ὁ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Πατρὸς, ὁ Παῦλος τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν Υἱόν, δεικνύων πολλὴν τὴν ἰσότητά μεταξὺ των. Ὅταν λοιπὸν οἱ ἅγιοι χωρὶς διάκρισιν ἀποδίδουν εἰς τὸν Υἱόν τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Υἱοῦ ἀποδίδουν εἰς τὸν Πατέρα («διότι ὅλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ»⁷⁴), ποῦ πράγματι εὐρίσκεται τὸ ὄνομα τοῦ βοηθοῦ; Πουθενὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς. Ναί, λέγει, ἐλέχθη, «Δι' αὐτοῦ». Τί λοιπὸν, ὅτι τὸ ἴδιο ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς; Καὶ ἄκουσε πῶς. «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»⁷⁵. Καὶ πάλιν· «Ὁ Παῦλος, ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ»⁷⁶. Καὶ πάλιν· «Διότι τὰ πάντα ἔγιναν δι' αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πάντα»⁷⁷. Διατί δὲ τὸν ὀνομάζετε βοηθόν; Διὰ νὰ τιμήσωμεν τὸν Πατέρα. Καὶ ὅμως ὁ Υἱὸς λέγει· «Διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα»⁷⁸. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι οὔτε τὸν Πατέρα τιμᾷ. Τί λοιπὸν, λέγει, θὰ ὀνομάσω τὸν Πατέρα Υἱόν; Ὅχι. Διότι δὲν εἶπε, διὰ νὰ μὲ λέγετε Πατέρα, ἀλλὰ τί;

Υἱόν, εὐδὴλον ὅτι οὐδὲ τὸν Πατέρα. Τί οὖν, φησί, Πατέρα
 τὸν Υἱόν ἐρῶ; Οὐχί. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα Πατέρα μὴ λέγητε,
 ἀλλὰ τί; «Ἴνα Υἱόν μένοντα ὡς τὸν Πατέρα τιμᾶτε. Ἄν
 δὲ Πατέρα εἴπῃς τὸν Υἱόν, πάντα συνέχεας. Μενούσης τοίνυν
 5 ταύτης τῆς ιδιότητος, τὰ τῆς τιμῆς κοινὰ ἐσσι. Διὰ γὰρ τοῦ-
 το Υἱόν εἶπε καὶ Πατέρα, ἵνα μὴ συγχέητε τὰς ὑποστάσεις.
 Εἰ δὲ μὴ ἦν ἡ αὐτὴ οὐσία, πῶς ἂν ἴσην τὴν τιμὴν ἀπήτησε;
 Τίνος οὖν ἔνεκεν, φησί, πολλὰ ταπεινὰ φθέγγεται ὁ Χρι-
 στός; Καὶ ταπεινοφροσύνην παιδεύων, καὶ διὰ τὴν τῆς σαρ-
 10 κῶς περιβολήν, καὶ διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀναισθησίαν, καὶ
 διὰ τὸ δεῖν κατὰ μικρὸν ἐνάγειν εἰς γινῶσιν τὸ τῶν ἀνθρώ-
 πων γένος, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν ἀκουόντων ἄλλως τε καὶ
 πρὸς τὴν ὑπόνοιαν πολλάκις τῶν ἀκροωμένων φθέγγεται. Τὰ
 γὰρ ὑψηλότερα, τῆς ἀξίας μόνης ἐστί· μᾶλλον δέ, ὅπερ ἂν
 15 λέγῃς περὶ Θεοῦ, πολλῶ σοδὸρα καταδεέστερον τῆς οὐσίας
 ἐκείνης καὶ συγκαιταβάσεώς ἐστι. Τί γὰρ βούλει εἰπεῖν; Μέ-
 γας ὁ Θεός; Ἄλλὰ τοῦτο μικρὸν περὶ Θεοῦ λεγόμενον· τὸ
 γὰρ μέγα, οἷον ἂν ἦ μέγα, πεπερασμένον ἐστί. Ἄλλ' ἄπει-
 ρος ὁ Θεός. Καὶ τοῦτο μικρὸν, περὶ Θεοῦ λεγόμενον. Ὅτι
 20 μὲν γὰρ πέρας οὐκ ἔχει, οἶδα, ἀλλ' οὐδ' ὅ τι ἐστίν, οὐδὲ ποῦ,
 ἐπίσταμαι. Καὶν σοφὸν εἴπῃς, καὶν ἀγαθὸν εἴπῃς, καὶ ταῦτα
 ἄπειρα οὐδὲν περὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης ἄξιον εἰρηκας, ἀλλὰ
 δεῖ θεοπροπῆ τῷ ῥήματι προσεῖναι ἔννοιαν. Εἰ τοίνυν τὸ οὔ-
 τω μεγάλα τὴν ἀξίαν οὐ παρίστησι, τίνος ἂν εἶεν συγγνώμης
 25 ἄξιοι οἱ καὶ ταῦτα κολοβοῦν πειρώμενοι;

Φεύγωμεν τοίνυν αὐτῶν τοὺς συλλόγους, καὶ μαθόντες
 τοῦ Μονογενοῦς τὴν προαιώνιον ὑπαρξίν, τὴν δημιουργικὴν
 δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν τὴν αὐθεντικὴν, τὸ ἀπαράλλακτον αὐ-

Ὡστε παραμένοντα Υἱὸν νὰ τὸν τιμᾶτε ὅπως τὸν Πατέρα. Ἐὰν ὁμοῦς ὀνομάσῃς τὸν Υἱὸν Πατέρα, ὅλα τὰ ἔχεις συγχύσει. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν παραμένει αὐτὴ ἡ ἰδιότης, εἶναι κοινὰ τὰ τῆς τιμῆς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπεν Υἱὸν καὶ Πατέρα, διὰ νὰ μὴ συγχέετε τὰς ὑποστάσεις. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο ἡ ἰδία οὐσία, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀπαιτήσῃ ἴσην τιμὴν;

Διατί λοιπὸν, λέγει, ὁ Χριστὸς λέγει πολλὰ ταπεινά λόγια; Καὶ διὰ νὰ διδάξῃ ταπεινοφροσύνην καὶ ἐπειδὴ φέρει τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα καὶ λόγῳ τῆς ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπειδὴ πρέπει σιγὰ-σιγὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς γνῶσιν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀτελείας τῶν ἀκροατῶν του· ἄλλως τε πολλὰς φορές ὁμιλεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν ἰκανότητα τῶν ἀκροατῶν του. Διότι τὰ πνευματικὰ ἀνώτερα ἀνήκουν μόνον εἰς τὴν ἀξίαν· μᾶλλον δὲ ὅ,τι καὶ ἂν εἰπῆς περὶ τοῦ Θεοῦ, εἶναι πάρα πολὺ κατώτερον τῆς θείας ἐκείνης οὐσίας καὶ λέγεται κατὰ συγκατάβασιν. Τί δηλαδὴ θέλεις νὰ εἰπῆς; Ὅτι εἶναι μέγας ὁ Θεός; Ἄλλὰ αὐτὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι μικρόν· διότι τὸ μέγα ὅσο μεγάλο καὶ ἂν εἶναι, εἶναι πεπερασμένον. Ἄλλ' ὁ Θεὸς εἶναι ἄπειρος. Καὶ αὐτὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι μικρόν. Διότι, ὅτι μὲν δὲν ἔχει πέρας, τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω οὔτε τί εἶναι, οὔτε ποῦ εὐρίσκεται. Καὶ εἴτε σοφὸν τὸν ὀνομάσῃς, εἴτε ἀγαθὸν τὸν εἰπῆς, καὶ αὐτὰ ἔστω καὶ εἰς ἄπειρον βαθμὸν, τίποτε δὲν εἶπες ἀντάξιον τῆς οὐσίας ἐκείνης, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποδίδῃς εἰς τὸν λόγον θεοπρεπῆ ἔννοιαν. Ἐὰν λοιπὸν τὰ τόσον μεγάλα δὲν ἀποδίδουν τὴν ἀξίαν, ποίας συγγνώμης θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι ἄξιοι ἐκεῖνοι ποὺ προσπαθοῦν καὶ αὐτὰ νὰ τὰ κολοβώνουν;

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τοὺς συλλόγους αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν, τὴν δημιουργικὴν δύναμιν, τὴν αὐθεντικὴν ἐξουσίαν, τὴν τελειάν ὁμοιότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα,

τοῦ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα, τῆς οἰκονομίας τὴν συγκατάθεσιν,
 τῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας τὴν πολυειδῆ πρόνοιαν (ταῦτα γὰρ
 ἅπαντα καὶ τούτων πλείονα ὁ θεσανρὸς ὁ ἐν τῷ ψαλιμῷ κεί-
 μενος διδάσκει τοὺς μετὰ ἀκριβείας προσέχοντας), διατηρῶ-
 5 μεν τῶν δογμάτων τὴν ἀκρίθειαν, καὶ πολιτείαν ἀξίαν ἐπι-
 δειξώμεθα, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ
 ἀγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 10 των. Ἀμήν.

τὴν συγκατάβασιν τῆς οἰκονομίας, τὴν πολύμορφον πρόνοιαν τῆς κηδεμονίας τοῦ δι' ἡμᾶς (διότι ὅλα αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ διδάσκει ὁ θησαυρὸς ποῦ εὕρισκεται εἰς τὸν ψαλμὸν εἰς ἐκείνους ποῦ προσέχουν μὲ ἀκρίβειαν), ἃς διατηρῶμεν τὴν ἀκρίβειαν τῶν δογμάτων, καὶ ἃς ἐπιδείξωμεν ἀντάξιον τρόπον ζωῆς, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια εὐχομαι ὅλοι μας ν' ἀξιωθῶμεν ν' ἀπολαύσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Θ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ
οὗ, ψαλμὸς τῷ Δαυίδ». Ἄλλος: «Ἐπινίκιον
5 ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ, ᾄσμα τῷ Δαυ-
ίδ». Ἄλλος: «Νεανικότητος τοῦ υἱοῦ».

«Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὄλη καρδίᾳ μου,
διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου».

1. Μακρὸς οὗτος ὁ ψαλμὸς. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς σοφίας
10 τοῦ Πνεύματος. Οὔτε γὰρ πάντας θραχεῖς ἐποίησεν οὔτε πάν-
τας εἰς μῆκος ἐξήγαγεν, ἀλλ' ἐποίκιλε καὶ τῷ μέτρῳ τὸ τι-
θλίον, τῷ μὲν μήκει διεγείρων τὴν ραθυμίαν, τῇ δὲ θραχέ-
τητι διαναπαύων τὸν κάματον. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε,
ἐν ὄλη καρδίᾳ μου, διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου». Λι-
15 πλοῦν τὸ τῆς ἐξομολογήσεως εἶδος ἐστίν. Ἡ γὰρ τῶν οἰκεί-
ων ἁμαρτημάτων ἐστὶ κατάγνωσις, ἢ εὐχαριστία εἰς τὸν Θε-
όν. Ἐνταῦθα μέντοι τὴν εὐχαριστίαν δηλοῖ. Τί δέ ἐστίν, «Ἐν
ὄλη καρδίᾳ μου»; Μετὰ προθυμίας ἀπάσης, μετὰ σπουδῆς,
φροῖν. Οὐχ ὑπὲρ εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις.
20 Τοῦτο γὰρ μάλιστα εὐχαριστοῦ, τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ
καὶ ἐν τοῖς λυπηροῖς εὐχαριστεῖν, τὸ ὑπὲρ ἀπάντων δοξάζειν,
μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τιμωριῶν.
Τοῦτο γὰρ πλείονος μισθοῦ προξενον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀ-
γαθῶν εὐχαριστιῶν, χρέος ἀποδέδωκας, ἐπὶ δὲ τῶν κακῶν,

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ καὶ ἡμπορεῖ νὰ
χαρακτηρισθῇ ὡσάν κάπαια ἐπινίκιον ἢ θριαμβευτικὸν ᾄσμα, εἰς τὸ
ὁποῖον κυριαρχεῖ ἡ αἰνεσις καὶ δοξολογία μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν κοί
κατάρρευσιν τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ «ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ»
ἐρμηνεύεται ποικιλοτρόπως. Πολλοὶ δέχονται ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ
εἶναι μεσοσιακὸν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ ὅλον μυστήριον τῆς ἐνανθρω-
πήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὸν θάνατον, τὴν εἰς Ἄδου κάθο-
δον, τὴν Ἀνάστασιν καὶ Ἀνάληψιν αὐτοῦ ποῦ ἀποτελοῦν τὸ ἐπισφρά-
γμα τῶν κρυφίων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ. Ἄλλοι, ὡς ὁ Ζιγ-
σθηνός, δέχονται καὶ τὸν μεσοσιακὸν χαρακτήρα αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλὰ λε-

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Θ΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ». Ἕλλη ἐπιγραφή· «Ἐπινίκιον ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ, ἄσμα τοῦ Δαυίδ». Ἕλλη· «Περὶ τῆς νεανικότητος τοῦ υἱοῦ».

«Θὰ σὲ εὐχαριστήσω, Κύριε, καὶ θὰ σὲ δοξάσω μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου, θὰ διηγηθῶ ὅλα τὰ θαυμαστά ἔργα σου».

1. Αὐτός ὁ ψαλμός εἶναι μακρός. Καὶ αὐτό εἶναι γνώρισμα τῆς σοφίας τοῦ Πνεύματος. Διότι οὔτε ὅλους τοὺς συνέθεσε συντόμους, οὔτε ὅλους τοὺς κατέστησε μακρούς, ἀλλὰ ἐποίκιλε τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν καὶ μὲ τὸ μέτρον, μὲ τὸ μὲν μῆκος διεγείρων τὴν ραθυμίαν, μὲ τὴν δὲ συντομίαν ἐπαναπαύων ἀπὸ τὴν κούρασιν. «Θὰ σὲ εὐχαριστήσω καὶ θὰ σὲ δοξάσω, Κύριε, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου, θὰ διηγηθῶ ὅλα τὰ θαυμαστά ἔργα σου». Εἶναι διπλῆ ἡ ἔννοια τῆς ἐξομολογήσεως. Ἡ δηλαδὴ δηλώνει ἀναγνώρισιν καὶ καταδίκην τῶν ἁμαρτημάτων μας, ἢ εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεόν. Ἐδῶ βέβαια δηλώνει τὴν εὐχαριστίαν. Τί σημαίνει δὲ «Ἐν ὅλη καρδίᾳ μου»; Μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν, μὲ πολλὴν φροντίδα, λέγει. Ὅχι ὑπὲρ τῆς εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν. Διότι αὐτό εἶναι πρό πάντων δείγμα εὐχαρίστου, αὐτό δείγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νὰ εὐχαριστῇ καὶ διὰ τὰ δυσάρεστα, τὸ νὰ δοξάζῃ τὸν Θεόν δι' ὅλα, ὄχι μόνον διὰ τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς τιμωρίας. Καθ' ὅσον αὐτό γίνεται αἰτία μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Εὐχαριστῶν δηλαδὴ τὸν Θεόν διὰ τὰ ἀγαθὰ, ἐκπληρώνεις τὸ χρέος σου, ὅταν ὁμως τὸν εὐχαριστῆς διὰ

γόμενα εἰς αὐτὸν ἐξηγοῦνται μόνον ἱστορικῶς καὶ ἐφαρμόζονται μόνον εἰς τὸν Δαυίδ.

τὸν Θεὸν ὁρ εἰλέτην κατέστησας. Ὁ μὲν γὰρ εὖ παθὼν, καὶ χάριν εἰδώς, ἀπέδωκε τὴν ὀφειλήν, ὁ δὲ κακῶς παθὼν, καὶ δοξάζων, ὄφλημα κατεσκεύασεν. Ἀντὶ τῆς εὐχαριστίας οὖν ταύτης πολλὰ ἕτερα ἀγαθὰ ἀποδίδωσιν ὁ Θεὸς καὶ τότε καὶ

5 πῦν ὥστε οὐδὲ ἀσθησὶν ληφόμεθα τῶν δεινῶν. Οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ ὧν χάριν οἶδε τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τούτων ἀλγεῖ ὥστε καὶ ἕτερον καρπωσόμεθα κέρδος τὸ διακρούεσθαι τὴν ἀθυρίαν.

Ὅταν γὰρ ἀποστειρηθῆς χρημάτων καὶ εὐχαριστήσης, οὐ τοσοῦτόν σε ἢ ζημία δύναται δάκνειν, ὅσον ἢ εὐχαριστία εὐ-

10 φραίνει. Τοῦτο τῷ διαβόλῳ καιρῶς πληγῆ τοῦτο ποιεῖ τὴν διάνοιαν φιλόσοφον τοῦτο τὴν ἀληθινὴν περὶ τῶν παρόντων πραγμάτων ἐγκατασκευάζει κρίσιν. Πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐ τὴν εὖσαν ψῆφον ἔχουσι περὶ τῶν ἐνταῦθα· διὸ καὶ ἀθυμοῦσιν. Οὕτω καὶ οἱ μαινόμενοι φοβοῦνται τὰ οὐ φοβερά,

15 καὶ τὰ οὐχ ἐφ' εἰσῶτα πολλάκις δεδολίκασι, καὶ τὰς σκιὰς φεύγουσι. Τοῦτοις εἰκόασι καὶ οἱ χρημάτων ζημίαν δεδοικότες. Οὐ γὰρ τῆς φύσεως ὁ φόβος, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Εἰ γὰρ τὸ πράγμα ἦν λυπηρόν, πάντας ἔδει ἀλγεῖν τοὺς ἀπεστειρημένους· εἰ δὲ μὴ πάντες ἀλγοῦμεν ἀποτιγγάνοντες οὐκ ἔτι τῆς

20 τοῦ πράγματος φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἀτελοῦς διανοίας. Καθάπερ γὰρ ἐν σκότῳ πολλάκις καὶ σχοινίον τις ἔδρυσεν, ὄφιν νομίσας, καὶ πάντα ὑποπιτεύει, καὶ τοὺς φίλους πολεμίους ἡγεῖται, οὕτω καὶ οἱ ἀλογίᾳ κατεχόμενοι, ὥσπερ τινὲ σκότῳ βαθεῖ ἀλόντες, οὐκ ἐλιγνύσκουσι τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν,

25 ἀλλ' ἐγκυλινδοῦνται τῷ θορβόρῳ, καὶ τὸν χόρτον οὐχ ἡγοῦνται χόρτον εἶναι· καὶ τῆς φιλαργυρίας ἐμπεπλησμένοι, οὐκ αἰσθάνονται τῆς δυσωδίας· ἂν δὲ ἀποσιῶσι, τότε εἴσονται.

τὰ κακά, τότε κατέστησες τὸν Θεὸν ὀφειλέτην σου. Διότι ἐκεῖνος ποῦ εὐεργετήθη καὶ γνωρίζει νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, ἀπέδωσε τὴν ὀφειλήν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ ἐκακοπάθησε καὶ δοξάζει τὸν Θεόν, κατέστησε τὸν Θεὸν ὀφειλέτην. Ἐντὶ λοιπὸν αὐτῆς τῆς εὐχαριστίας ὁ Θεὸς δίδει πολλὰ ἄλλο ἀγαθὰ καὶ τότε καὶ τώρα ὥστε οὔτε κἄν θὰ αἰσθανθοῦμεν τὰ δυσάρεστα. Διότι κανεὶς δὲν λυπεῖται δι' ἐκεῖνα ποῦ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν ὥστε θὰ καρπωθοῦμεν καὶ ἄλλο κέρδος, τὸ νὰ ἀποκρούωμεν τὴν λύπην.

Ὅταν δηλαδὴ χάσης χρήματα καὶ εὐχαριστήσης, δὲν ἔμπορεῖ τόσον πολὺ νὰ σὲ πληγώσῃ ἡ ζημία, ὅσον σὲ εὐχαριστεῖ ἡ εὐχαριστία. Αὐτὸ ἀποτελεῖ καίριον πληγῆμα κατὰ τοῦ διαβόλου· αὐτὸ κἀμνει τὴν διάνοιαν φιλόσοφον· αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν ἀληθινὴν κρίσιν διὰ τὰ παρόντα πράγματα. Διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην διὰ τὰ ἐδῶ πράγματα· διὰ τοῦτο καὶ λυποῦνται. Ἔτσι καὶ οἱ μανιακοὶ φοβοῦνται ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶναι φοβερά καὶ πολλὰς φορές φοβοῦνται καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν ὑπάρχουν καὶ ἀποφεύγουν τὰς σκιάς. Μὲ αὐτοὺς ὁμοιάζουν καὶ ἐκεῖνοι ποῦ φοβοῦνται τὴν ζημίαν τῶν χρημάτων. Διότι ὁ φόβος δὲν εἶναι τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Διότι ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἦτο λυπηρὸν, ἔπρεπεν ὅλοι ποῦ χάνουν χρήματα νὰ λυποῦνται, ἐφ' ὅσον ὁμως δὲν λυπούμεθα ὅλοι ὅταν ἀποτυγχάνωμεν, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀτελεῆ διάνοιαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς μέσα εἰς τὸ σκοτάδι πολλὰς φορές κανεὶς καὶ σχοινὶ ἐφοβήθη, νομίσας αὐτὸ φίδι, καὶ ὅλα τὰ ὑποπτέυεται καὶ τοὺς φίλους τοὺς θεωρεῖ ἐχθρούς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ παραλογισμὸν, ὡσὰν νὰ κατελήφθησαν ἀπὸ κάποιο βαθὺ σκοτάδι, δὲν διακρίνουν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ κυλίνονται μέσα εἰς τὸν βοῦρκον καὶ τὸ χόρτον δὲν τὸ ἀντιλαμβάνονται ὅτι εἶναι χόρτον· καὶ κυριευμένοι ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, δὲν αἰσθάνονται τὴν δυσωδίαν· ἂν δὲ ἀπο-

Καὶ καθάπερ οἱ γυναικὸς ἀμόρφου ἐρωῶντες, ὅταν παύσωσι τὸ νόσημα, τότε ἐπίστανται τὸ εἶδεχθές, οὕτω καὶ οἱ τῆς φιλοσοφίας ἐρασταί. Καὶ πῶς δινήσομαι, φησί, παῦσαι τὸν ἔρωτα; Πάλιν τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι χρῆσομαι. Ὡσπερ ὁ τῆς

5 ἀμόρφου γυναικὸς ἐρῶν, ἐὰν μὲν διηνεκῶς συγγίνηται αὐτῇ, ἀνάπτει τὴν κάμινον, ἐὰν δὲ μικρὸν ἐναντὸν ἀποσιήσῃ, κατὰ μικρὸν ὑπορρέει τὸ πάθος, οὕτω καὶ οὐ μικρὸν ἀπόσπηθι, ὀλίγον ἔνδος, καὶ τὸ μικρὸν ἔσται πολὺ διάσπημα. Μόνον ἄρξαι τοῦ κατορθώματος. Ἐχεις οἰκίαν περιτηγῆν; Ἀπόδοι, καὶ δὸς

10 τοῖς δεομένοις, μὴ ἐκεῖνο λογιζόμενος, ὅτι ἄλλοιτροῖς σου αὐτήν, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον οἰκειοῖς. Μὴ τὸ ἀνάλωμα, ἀλλὰ τὴν πρόσσοδον σκόπει μὴ ὅτι ἀποστερηθῇ αὐτῆς ἐνιαῦθα, ἀλλ' ὅτι κύριος αὐτῆς ἐκεῖ γίγη. Οὕτω καὶ διηγεῖσθαι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ δινήσῃ διὰ πατιός. Τοῦτο γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ ψαλμὸς

15 λέγει. Ὡς ὅ γε φιλοχρήματος οὐ σφόδρα τοῦτω ἐνδιατρίβειν δύναται διὰ πατιός γὰρ τόκους μεριμνᾷ, συναλλάγματα, συγγραφάς, ὄνια, διαθήκας, τιμὰς ἀγρῶν, τιμὰς οἴκων, κέρδη, καπηλείας, καὶ διηγούμενος καὶ φροσιζων οὐ παύεται. «Ὅπου δὲ ὁ θεσσαλὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ».

20 Ταῦτα φθέγγεται, ταῦτα μεριμνᾷ καὶ καθάπερ οἱ οἰκείται τὰ τῶν δεσποτῶν μεριμνῶσιν, οὕτω καὶ οὗτος τὰ τοῦ δεσπότου μεριμνᾷ τί ἐπέταξε; τί ἤνυσται; τί οὐδέπω ἤνυσται, μέλλει δέ.

Διὰ δὴ τοῦτο παλαιῶ, τῆς πολιουρκίας ἐκείνης ἀπαλλαγέντα τοῦτοις ἐνδιατρίβειν τοῖς διηγήμασι, τὰ καθ' ἐκάστην

25 ἡμέραν γινόμενα θαυμάσια τοῦ Θεοῦ διηγούμενον, τὰ ἰδίᾳ,

μακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτήν, τότε θὰ τὴν γνωρίσουν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἐρωτεύονται ἄσχημον γυναῖκα, ὅταν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ νόσημα, τότε ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀσχημίαν, ἔτσι καὶ οἱ ἐρασταὶ τῆς φιλαργυρίας. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ ἠμπορέσω ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὸν ἔρωτα; Πάλιν θὰ χρησιμοποιήσω τὸ ἴδιον παράδειγμα. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐρωτευμένος μὲ ἄσχημον γυναῖκα. Ἐάν μὲν συνεχῶς συναναστρέφεται αὐτήν ἀνάπτει τὴν κάμνον, ἐὰν δὲ δι' ὀλίγον ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτήν, σιγά - σιγά σβῆνει τὸ πάθος, ἔτσι καὶ σὺ ἀπομακρύνσου ὀλίγον, ὑποχώρησε ὀλίγον, καὶ τὸ μικρὸν θὰ γίνῃ μεγάλο διάστημα. Μόνον κάμε ἀρχὴν τοῦ κατορθώματος. Ἐχεις οἰκίαν περιττήν; Δῶσε αὐτήν, δῶσε τὴν εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν ἀνάγκην, μὴ σκεπτόμενος ἐκεῖνο, ὅτι τὴν χάνεις, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον τὴν κάμνεις ἰδικὴν σου. Μὴ σκέπτεσαι τὴν Ζημίαν, ἀλλὰ τὸ κέρδος· μὴ σκέπτεσαι ὅτι τὴν στερεῖσαι ἐδῶ, ἀλλ' ὅτι θὰ γίνῃς κύριος αὐτῆς ἐκεῖ. Ἔτσι θὰ ἠμπορέσης διὰ παντὸς νὰ διηγῆσαι τὰ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον αὐτὸ λέγει ὁ ψαλμὸς εἰς τὴν ἀρχήν. Διότι ὁ φιλοχρήματος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀπασχολῆ πάρα πολὺ τὴν σκέψιν του μὲ τέτοια πράγματα, καθ' ὅσον συνεχῶς φροντίζει διὰ τόκους, συναλλάγματα, ἔγγραφα συμφωνητικά, ἀγοράς, διαθήκας, τιμὰς ἀγρῶν, τιμὰς οἰκῶν, κέρδη, ἐκμεταλεύσεις, καὶ δὲν σταματᾷ νὰ διηγῆται καὶ νὰ φροντίζῃ δι' αὐτά. «Ὅπου δὲ εἶναι ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ καρδιά του»¹⁴. Δι' αὐτὰ ὁμιλεῖ, δι' αὐτὰ φροντίζει· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ δούλοι μεριμνοῦν διὰ τὰ πράγματα τοῦ κυρίου των, ἔτσι καὶ αὐτὸς μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κυρίου του· τί διέταξε; τί ἔκαμε; τί ἀκόμη δὲν ἔκαμε, πρόκειται δὲ νὰ τὸ κάμῃ εἰς τὸ μέλλον.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν σέ παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ ἐκείνην τὴν πολιορκίαν, νὰ ἀσχολῆσαι μὲ αὐτὰ τὰ διηγήματα, διηγούμενος τὰ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ συμβαίνουν καθημερινά, τὰ κατ' ἴδιαν καὶ τὰ κοινά, τὰ

καὶ τὰ κοινῇ, τὰ εἰς πάντας καὶ τὰ εἰς ἓνα ἕκαστον. Γέμει γὰρ τὰ ἐν τῷ θίῳ τούτων τῶν διηγημάτων καὶ ὅθεν ἂν ἄρξιη, λαμπρότερον ὄγει τὸ προσήμιον ἀναβόρον, ἂν τε ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἂν τε ἀπὸ τῆς γῆς, ἂν τε ἀπὸ τοῦ ἀέρος, ἂν τε ἀπὸ τῶν ἀλόγων, ἂν ἀπὸ σπερμάτων, ἂν ἀπὸ φρυτῶν ἂν τὰς παλαιὰς θέλης διηγήσασθαι δωρεάς, ἂν τὰς πρὸ τοῦ νόμου, ἂν τὰς ἐν τῷ νόμῳ, ἂν τὰ ἐν τῇ χάριτι, ἂν τὰ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπεδημίαν, ἂν τὰ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ, μωρία εὐοχῆς πελάγη ταῦτα διηγημάτων. Πόσης εὖν οὐκ ἂν εἴη ἀνοίας, ἰσοσῦτα ἔχοντις διηγεῖσθαι, δι' ὧν καὶ ἡδονὴ καὶ κέρδος καὶ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς ἐγγίνεται, τῷ ἁρεσθόρῳ τὸν λογισμὸν ἀναφύρειν, περὶ πλεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς διηγούμενον;

2. Καὶ εἰ βούλει τὰ ἄνω ἀφέριτες, περὶ τῆς γῆς διαλεχθῶμεν, τοῦ μεγέθους αὐτῆς, τῆς θέσεως, τῆς χρήσεως, τῆς φύσεως, τῶν ὠδίνων τῶν διηρεκῶν, τῶν γεννημάτων τῶν ἐξ αὐτῆς τῶν ποικίλων καὶ διασθρόων, τῶν σπερμάτων, τῶν βοτανῶν, τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων, τῶν λειμώνων, τῶν παραδείσων. Ἀπὸ τούτων πάλιν τέμνωμεν τῷ λόγῳ ἑκάστου δένδρου τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὸ ὕψος, τὴν εὐωδίαν, τὸν καρπὸν, τὸν καιρὸν τὴν διακονίαν, τὰ ἄλλα πάντα ἀναλογιζόμενοι, αὐτῆς τῆς γῆς τὴν κάρπιμον, τὴν ἄκαρπον οὐδὲν γὰρ αὐτῆς ἄχρηστον. Καὶ γὰρ ἢ μὲν σίδηρον, ἢ δὲ χαλκόν, ἢ δὲ χρυσοῖον, ἢ δὲ ἄργυρον ἤνεγκεν ἢ δὲ ἀρώματα, ἢ δὲ φάρμακα καὶ ποικίλα καὶ παντοδαπά. Τί ἂν τις εἴποι τῶν ὀδάτων τὴν χροίαν, τῶν ποτίμων, τῶν ἄλμυρῶν, τῶν δορῶν τὴν χρῆσιν, τῶν ποικίλων μαρμάρων τὰ μέταλλα, τὰς πηγὰς τὰς ἐν αὐτοῖς, τὰ

συμβαίνοντα εἰς ὅλους καὶ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν καθέ-
να χωριστά. Διότι ὁ βίος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τέτοιου εἴδους
διηγήματα· καὶ ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν ἀρχίσῃς, θὰ ἴδῃς νὰ προ-
βάλλῃ λαμπρότερον τὸ προοίμιον τῆς διηγήσεως, εἴτε ἀπὸ
τὸν οὐρανόν, εἴτε ἀπὸ τὴν γῆν, εἴτε ἀπὸ τὸν ἀέρα, εἴτε
ἀπὸ τὰ ἄλογα, εἴτε ἀπὸ τὰ σπέρματα, εἴτε ἀπὸ τὰ φυτά·
ἐὰν θέλῃς νὰ διηγηθῇς τὰς παλαιὰς δωρεάς, ἐὰν τὰς πρὸ
τοῦ νόμου, ἂν τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ νόμου, ἐὰν τὰς
κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοθείσης χάριτος, ἐὰν τὰ μετὰ τὴν
ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, ἐὰν τὰ πράγματα
τοῦ ἰδίου τοῦ θανάτου, θὰ εὕρῃς ἀμέτρητα πελάγη διηγη-
μάτων. Πόσης λοιπὸν ἀνοησίας δείγμα δέν θὰ ἦτο, ἐνῶ
ἔχομεν τόσα πολλὰ νὰ διηγηθῶμεν, διὰ τῶν ὁποίων προ-
κύπτει εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἡδονὴ καὶ κέρδος καὶ ὠφέλεια,
νὰ μολύνωμεν τὸν λογισμὸν μας μὲ τὸν βοῦρκον, μὲ τὸ
νὰ διηγῆται τὰ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀρπαγῆς;

2. Καὶ ἐὰν θέλῃς, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ περὶ τοῦ οὐρανοῦ,
ἅς ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς γῆς, τοῦ μεγέθους αὐτῆς, τῆς
θέσεώς της, τῆς χρησιμότητος, τῆς φύσεως, τῶν συνεχῶν
ᾠδίνων, τῶν ποικίλων καὶ διαφόρων γεννημάτων της, τῶν
σπερμάτων, τῶν βοτανῶν, τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων, τῶν
λιβαδιῶν, τῶν παραδείσων. Ἀπὸ αὐτὰ πάλιν ἅς ἐξετάσω-
μεν μὲ τὸν λόγον τὸ σχῆμα κάθε δένδρου, τὴν θέσιν, τὸ
ὕψος, τὴν εὐωδίαν, τὸν καρπὸν, τὸν καιρὸν, τὴν ὑπηρε-
σίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀναλογιζόμενοι ὅλα τὰ ἄλλα
εἶδη τῆς γῆς εἴτε εἶναι αὐτὴ κάρπιμος εἴτε ἄκαρπος· διότι
τίποτε ἀπὸ τὰ προϊόντα της δέν εἶναι ἄχρηστον. Καθ' ὅσον
ἄλλο μὲν μέρος αὐτῆς προσφέρει σίδηρον, ἄλλο χαλκόν,
ἄλλο χρυσόν, ἄλλο ἄργυρον, ἄλλο ἀρώματα, ἄλλο φάρμα-
κα καὶ ποικίλα καὶ παντὸς εἴδους. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ
κανεὶς διὰ τὴν χρησιμότητα τῶν ὑδάτων, τῶν ποσίμων,
τῶν ἄλμυρῶν, τὴν χρησιμότητα τῶν ὀρῶν, διὰ τὰ μέτα-
λα τῶν ποικίλων μαρμάρων, τὰς ἐντὸς αὐτῆς πηγάς, τὰ
δένδρα ποῦ εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν κατασκευὴν πολυο-

δένδρα τὰ πρὸς ὀρόρους ἐπιτήδεια καὶ οἰκοδομήν; Ταῦτα πάντα τῆς ἐρήμου καρπός· αὕτη καὶ ζῶα καὶ θηρία πάντα τρέφει. Τί ἂν τις εἴποι τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς; Καθάπερ γὰρ αἱ τεκοῦσαι γυναῖκες, πηγὴν γάλακτος
 5 προχέουσαι, τοῖς ἐκγόνοις παρέχουσι τροφήν, οὕτω δὴ καὶ ἡ γῆ, κήποις καὶ παραδείσοις ὥσπερ μαστοὺς ἐκτείνουσα τοὺς ποταμούς καὶ τὰς πηγὰς, πολλὴν παρέχει τὴν ἀοδειαν. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν, τὸ παιδίον δεῖ πρὸς τὴν θηλήν ἐλθεῖν, ἐνταῦθα δὲ αὐτὴ τοὺς μαστοὺς ἐκτείνει πανταχοῦ ἀπὸ
 10 ὑψηλοῦ καταφέρουσα.

Ἐχει καὶ ἑτέραν χοῆον ἢ ἔρημος. Καὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίειαν ἐπιτηδειότερα, καθαρώτερον παρέχουσα ἀνεπνεῖν τὸν ἀέρα, καὶ τὴν οἰκουμένην ἀφ' ὑψηλοῦ πᾶσαν περιοσκοπεῖν, καὶ τῇ ἐρημίᾳ ἐμφιλοσοφεῖν, καὶ τῶν ἐν τῷ
 15 βίῳ φροντίδων ὀλίγον ἀναπνεῖν. Τί ἂν τις εἴποι τοὺς ὄρυθας τοὺς ὕδατικούς, τῶν ἀλωσίμων ζώων τὴν διαγωγὴν; Ἐχει καὶ ἑτέραν χοεῖαν ἢ ἔρημος. Πολλάκις γὰρ ἀπὸ τειχῶν ταῖς χώραις γέγονε, πρὸς ὕψος ἔχουσα ἀναιεταμένα ὄρη καὶ γάραγγας καὶ κρημνοὺς. Τί ἂν τις εἴποι τὰς βοτάνας τὰς
 20 ἐν αὐταῖς ικτιομένας, σώμασι κάμνουσι πολλὴν εἰσφεροῦσας τὴν λειτουργίαν; Εἰ δὲ ἐρήμων καὶ ὄρων τοσαύτη ἢ χοεῖα, τοσαύτη τῶν ἀγαθῶν ἢ χορηγία, εἰ πρὸς τὴν ἀρόσιμον ἔλθοις καὶ τὰ ὕπια πεδία, ἐννόησον πόσας ὄρει τὰς πηγὰς τῶν διηγημάτων. Καθάπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ τὰ μὲν
 25 ἐστὶν ὀσιᾶ, τὰ δὲ νεῦρα, τὰ δὲ σάρκες, οὕτω καὶ ἐν τῇ γῆ, τὰ μὲν ὕψη, τὰ δὲ γάραγγες, τὰ δὲ λιπαρὰ χωρία· πάντα δὲ ταῦτα χρήσιμα. Τί λέγω τὴν γῆν τοσοῦτον στοιχεῖον; Ἐνὸς δένδρου μόνου εἰ βουλῆθείης εἰλεῖν τὸ σχήμα, τὴν χοεῖαν,

ρόφων κτισμάτων; Ὅλα αὐτὰ εἶναι καρπὸς τῆς ἐρήμου αὐτῆ καὶ ζῶα καὶ ὄλα τὰ θηρία τρέφει. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμοὺς; Διότι ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες ποὺ γεννοῦν, παράγουν πηγὴν γάλακτος, παρέχουσαι αὐτὸ εἰς τὰ τέκνα των, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ γῆ, ἀπλώνουσα τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς πηγὰς ὡσάν ἀκριβῶς μαστοῦς, μέσα εἰς τοὺς κήπους καὶ τοὺς παραδείσους, παρέχει πολλὴν ἄρδευσιν. Ἄλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν γυναικῶν πρέπει τὸ παιδί νὰ ἔλθῃ πρὸς τὴν θηλήν, ἐδῶ ὁμως ἡ ἰδία ἡ γῆ ἀπλώνει τοὺς μαστοὺς παντοῦ, ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ πρὸς τὰ χαμηλὰ μέρη.

Ἔχει καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἡ ἔρημος. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ κατάλληλος διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, παρέχουσα πρὸς ἀναπνοὴν καθαρώτερον τὸν ἀέρα, ὥστε νὰ ἐξετάζη ἀφ' ὑψηλοῦ ὄλην τὴν οἰκουμένην, καὶ μέσα εἰς τὴν ἡσυχίαν νὰ φιλοσοφῆ καὶ νὰ ἀναπαύεται ἀπὸ τὰς βιωτικὰς φροντίδας. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰ ὠδικὰ πτηνὰ καὶ διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν συλλαμβανόμενων ζώων; Ἔχει καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἡ ἔρημος. Διότι πολλὰς φορὰς ἀπέβη ὡσάν τεῖχος διὰ τὰς χώρας, προβάλλουσα τὰ ὑψηλὰ ὄρη της, τὰ φαράγγια καὶ τοὺς κρηνοὺς. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰ βότανα ποὺ φυτρῶνουν εἰς τὰς ἐρήμους, καὶ ποὺ προσφέρουν μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὰ ἀσθενῆ σώματα; Ἐὰν δὲ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ χρησιμότης τῶν ἐρήμων καὶ τῶν ὄρων, τόσο μεγάλη ἡ χρησιμότης τῶν ἀγαθῶν, ἐὰν ἔλθῃς πρὸς τὴν καλλιεργήσιμον γῆν, πρὸς τὰς ὀμαλὰς πεδιάδας, ἀκέψου πόσας ἀφορμὰς διηγημάτων θὰ εὔρης. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ σῶμα μας, ἄλλα μὲν εἶναι ὀστά, ἄλλα δὲ νεῦρα καὶ ἄλλα σάρκες, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν, ἄλλα μὲν εἶναι ὄρη, ἄλλα φαράγγια, καὶ ἄλλα δὲ εὐφορα μέρη· ὄλα δὲ αὐτὰ εἶναι χρήσιμα. Καὶ διατί ἀναφέρω τὴν γῆν ποὺ εἶναι ἓνα τόσο μεγάλο στοιχεῖον; Ἐὰν θελήσης ἐνὸς μόνον δένδρου νὰ περιγράψῃς τὸ σχῆμα, τὴν χρησιμότητα, τὸν καρπὸν, τὰ φύλλα, τὸν

τὸν καρπὸν, τὰ ἄλλα, τὸν καιρὸν, τὰ ἄλλα πάντα, πολὺ ὕ-
 ψει τὸ διήγημα· εἰ τῶν ὁρῶν τὴν θέσιν, εἰς τὰ ἄλλα ἅπαντα,
 εἰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἐπέλθοις τῷ λόγῳ, καὶ τὴν διάπλα-
 σιν αὐτοῦ τοῦ σώματος, μυρία πάλιν κἀντιᾶνθα πελάγη εὐροῖς
 5 διηγημάτων.

Τούτοις τοίνυν ἐνδιατριβώμεν, ἐντεῦθεν ἡμῖν ἔσται ἡ-
 δονὴ μεγίστη, ἐντεῦθεν κέρδος, ἐντεῦθεν φιλοσοφία ἄφατος.
 Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγεν· «Εὐφρανθήσομαι καὶ ἀγαλλιά-
 σομαι ἐν σοί». Ἄλλος, «Καὶ γαυριάσω». «Ψαλῶ τῷ ὀνόματί
 σου, Ὑψιστε». Ἄλλος, «Ἄσω τὸ ὄνομά σου». Οὐ μικρὸν τοῦ-
 10 το φιλοσοφίας εἶδος, τὸ εὐφραίνεσθαι ἐπὶ τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ
 ἐπὶ τῷ Θεῷ εὐφρανόμενος, ὡς χορῆ, πῶσαν ἐκβάλλει βιωτι-
 κὴν ἡδονήν. Τί δέ ἐστιν, «Εὐφρανθήσομαι ἐν σοί;». Τοιοῦ-
 15 τον, φησί, ἔχων Λεσπότην, τοῦτό μοι ἡδονή, τοῦτό μοι ἀγαλ-
 λίασις. Εἴ τις οἶδε ταύτην τὴν ἡδονὴν ὡς εἰδέναι χορῆ, ἐτιέ-
 ρας ἡδονῆς οὐκ αἰσθάνεται. Τοῦτο γὰρ ἡδονὴ κυρίως· ὡς μά-
 γε ἄλλα πάντα, ὀνόματα μόνον ἐστὶν ἡδονῆς, πράγματος ἔρη-
 μα. Αὕτη τὸν ἄνθρωπον μειάροισιν ἐργάζεται, αὕτη τοῦ σώ-
 20 ματος ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν, αὕτη πρὸς οὐρανὸν περοῖ, αὕτη
 τῶν βιωτικῶν ἰψηλότερον ποιεῖ, αὕτη κακίας ἀπαλλάττει καὶ
 μάλα εὐκότως. Εἰ γὰρ οἱ σώματα λαμπρὰ φιλοῦντες, οὐδὲν
 ἐπαιθάνονται τῶν ἐν τῷ βίῳ, ἀλλ' ἐνὸς μόνου εἰσί, τῆς ἐ-
 ρωμένης ὄψεως, ὁ Θεὸν φιλῶν, καθὼς φιλεῖν δεῖ, τίς αἰ-
 σθήσεται λοιπὸν ἢ χρηστοῦ τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἢ λυπηροῦ;
 25 Οὐδενός· ἀλλ' ἔσται πάντων ἀνώτερος, ἀθάνατα τρυφῶν, ἐπεὶ

καιρὸν τῆς καρποφορίας του, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ σχετικά, θὰ εὐρῆς πολλὰς ἀφορμὰς διηγῆσεως τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ· ἐὰν ἐξετάσης μὲ τὸν λόγον τὴν θέσιν τῶν ὀρῶν, ἐὰν ὅλα τὰ ἄλλα, ἐὰν μελετήσης τὸν ἄνθρωπον, τὴν διάπλασιν τοῦ σώματός του, θὰ εὐρῆς καὶ ἐδῶ ἀμέτρητα πελάγη διηγημάτων.

Ἄς ἀσχολούμεθα λοιπὸν μὲ αὐτά, διότι ἀπὸ αὐτὰ θὰ προκύψῃ εἰς ἡμᾶς ἡδονὴ μεγίστη, ἀπὸ αὐτὰ κέρδος καὶ φιλοσοφία ἀπερίγραπτος. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ αὐτὸ, ἐπρόσθεσε· «Θὰ εὐφρανθῶ καὶ θὰ γεμίσω ἀπὸ ἀγαλλίαςιν σκεπτόμενος ἐσένα». Ἄλλος λέγει· «Καὶ θὰ νοιώσω ὑπερηφάνειαν. Θὰ ψάλλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε». Ἄλλος λέγει· «Θὰ ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου». Δὲν εἶναι αὐτὸ μικρὸν εἶδος φιλοσοφίας, τὸ νὰ εὐφραίνεται κανεὶς σκεπτόμενος τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ εὐφραίνεται, ὅπως πρέπει, ἐξετάζων τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, ἀπομακρύνει κάθε βιωτικὴν ἡδονήν. Τί σημαίνει δέ, «Εὐφρανθήσομαι ἐν σοί»; Ἐχων, λέγει, τέτοιον Κύριον, αὐτὸ μοῦ εἶναι ἡδονή, αὐτὸ ἀγαλλίασίς μου. Ἐὰν κανεὶς ἐγνώρισεν αὐτὴν τὴν ἡδονὴν ὅπως πρέπει νὰ τὴν γνωρίσῃ, δὲν αισθάνεται ἄλλην ἡδονήν. Διότι αὐτὸ κυρίως εἶναι ἡδονή, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι μόνον ὀνόματα ἡδονῆς, ἄδεια ἀπὸ περιεχόμενον. Αὐτὴ ὑψώνει τὸν ἄνθρωπον ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα, αὐτὴ ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ σῶμα, αὐτὴ μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν οὐρανόν, αὐτὴ τὸν ἀνεβάζει ὑψηλότερα τῶν βιωτικῶν, αὐτὴ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ποὺ ἐρωτεύονται ὁμορφα σώματα δὲν σκέπτονται τίποτε ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλ' ἓνα μόνον σκέπτονται, τὴν μορφήν τῆς ἐρωμένης των, ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ὅπως πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾷ, ποῖο πρᾶγμα θὰ σκεφθῇ εἰς τὸ ἐξῆς εἴτε ἀπὸ τὰ κατὰ αὐτῆς τῆς ζωῆς εἴτε ἀπὸ τὰ δυσάρεστα; Κανένα, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, θὰ ἐντρυφᾷ εἰς ἀθάνατα

καὶ ὁ φιλούμενος τοιοῦτος. Οἱ μὲν γὰρ τὰ ἄλλα φιλοῦντες, ταχέως καὶ ἄκοιτες εἰς λήθην μεταβάλλονται, ἀπολλυμένων τῶν φιλουμένων καὶ μαραινομένων, οὗτος δὲ ὁ ἕως ἄπειρος, ἀτελεύτητος καὶ τὴν ἡδονὴν μείζονα ἔχων, καὶ τὸ κέρδος 5 πλέον καὶ τοῦτο πάλιν ψυχαγωγῶν τὸν φιλοῦντα τῷ μηδέποτε καταλύεσθαι.

«Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψιστε». Τοῦτο μάλιστα φιλοῦντος ἔθος. Καὶ γὰρ οἱ ὁρῶντες εἰς τοὺς φιλουμένους ἄοματα ἄδουσι καὶ μὴ ὁρῶσιν ἐκεῖνους, διὰ τῆς ᾠδῆς ἐναντιὸς πα- 10 ραινθῶνται. Οὔτω δὴ καὶ ὁ προφήτης ποιεῖ· ἐπεὶ τὸν Θεὸν ἰδεῖν οὐ δυνατὸν, ἄοματα ποιεῖ εἰς αὐτόν, διὰ τῶν ᾠδῶν αὐτῷ συγγινόμενος, καὶ τὸν πόθον ἀνάπτων, καὶ αὐτὸν δοκῶν ὁρᾶν μᾶλλον δὲ διὰ τοῦ ἄδειν καὶ ὑμνεῖν εἰς πόθον ἀνάπτει πολλούς. Ὡσπερ γὰρ οἱ φιλοῦντες ἐγκώμια τῶν φιλουμένων 15 λέγονται καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν περιφέρουσι, οὔτω δὴ καὶ οὗτος, «Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψιστε».

β. Ὅρα πῶς ἐναντὶ τῆς γῆς διήρησε, καὶ πρὸς ἐκείνην ἀνεκρέμασεν ὅλην ἐαυτοῦ τὴν οὐσίαν, ἀναθεὶς ἐναντὶ τῷ Θεῷ. Διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτοῦ τὸ ὄνομα περιστρέφει καὶ γὰρ καὶ 20 τοῦτο τοῦ φιλοῦντος ἔθος. «Ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω, ἀσθενήσουσι, καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου». Ἄλλος, «Ἀνατραπέτων τῶν ἐχθρῶν μου ὀπίσω, προσκοπάντων καὶ ἀπολομένων ἐκ προσώπου σου». Καὶ τοῦτο μάλιστα φιλοῦντός ἐστι, τὸ τὰς εὐεργεσίας λέγειν διὰ παντός, 25 καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι ταύταις· ἀπὸ τε γὰρ φίλιτρον τοῦτο γίνεται, καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνάπτει τὸ φίλιτρον. Οὐκ ἂν δέ τις ἀμάρτοι εἰπὼν καὶ νοητοὺς ἐχθροὺς ἐνταῦθα αὐτὸν λέγειν. Ἀποστρέφονται γὰρ καὶ οὔτοι, ὅταν ψυχὴν γενναίαν εὐρωσι.

πράγματα, ἀφοῦ καὶ ὁ ἀγαπώμενος εἶναι ἀθάνατος. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποῦ ἀγαποῦν τὰ ἄλλα πράγματα, γρήγορα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν λησμονοῦνται, ἀφοῦ χάνονται οἱ ἀγαπώμενοι καὶ μωραίνονται, ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἔρωσ εἶναι ἄπειρος, χωρὶς τέλος, καὶ προξενεῖ μεγαλυτέραν ἡδονήν, καὶ τὸ κέρδος εἶναι μεγαλύτερον, καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν ψυχαγωγεῖ τὸν ἀγαπῶντα, μὲ τὸ ὅτι δὲν καταλύεται ποτέ.

«Θὰ ψάλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε». Αὐτὴ προπάντων εἶναι ἡ συνήθεια αὐτοῦ ποῦ ἀγαπᾷ. Καθ' ὅσον οἱ ἐρασταὶ τραγουδοῦν ᾄσματα εἰς τοὺς ἀγαπωμένους των' καὶ ὅταν δὲν βλέπουν ἐκείνους παρηγοροῦνται μὲ τὰ ᾄσματα. Ἔτσι λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ προφήτης' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῇ τὸν Θεόν, συνθέτει ᾄσματα δι' αὐτόν, πλησιάζει αὐτόν μὲ τὰς ὠδὰς καὶ τὸν πόθον ἀνάπτει καὶ νομίζει ὅτι βλέπει αὐτόν' μᾶλλον δὲ μὲ τὰς ὠδὰς καὶ τοὺς ὕμνους ἀνάπτει τὸν πόθον εἰς πολλούς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀγαπῶντες πλέκουν ἐγκώμια διὰ τοὺς ἀγαπωμένους, καὶ ἀναφέρουν τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς λέγει, «Θὰ ψάλω ὕμνους δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε».

3. Πρόσσεχε πῶς ἀπέσπασε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπεμάκρυνε ἀπὸ ἐκείνην ὅλην τὴν ὑπαρξίν του, ἀναθέσας τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἀναφέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ' καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ συνήθειαν ἐκείνου ποῦ ἀγαπᾷ. «Μὲ τὴν στροφὴν τοῦ ἐχθροῦ μου ὀπίσω, συνετρίβη ἡ δύναμις των καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου». Ἄλλος λέγει' «Ἀνετράπησαν οἱ ἐχθροὶ μου ὀπίσω, προσέκρουσαν καὶ ἐχάθησαν ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου». Καὶ αὐτὸ πρό πάντων εἶναι γνῶρισμα ἐκείνου ποῦ ἀγαπᾷ, τὸ νὰ διηγῆται συνεχῶς τὰς εὐεργεσίας καὶ νὰ νοιώθῃ ὑπερηφάνειαν δι' αὐτάς· καὶ αὐτὸ βέβαια γίνεται ἀπὸ ἀγάπην καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο πάλιν ἀνάπτει τὴν ἀγάπην. Καὶ δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἐὰν εἰπῆ, ὅτι ὀμιλεῖ ἐδῶ καὶ διὰ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς. Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ

Καθάπερ γὰρ εἰς ἀσπίδα ἐμπεσὸν δόρον, μαλακὴν μὲν οὖσαν διατέμνει, σκληρὰν δὲ καὶ ἀντίτυπον οὐδὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ τῆς αἰχμῆς ἀνακαμψθείσης ἐκλίπεται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνει. Ἄν μὲν γὰρ μαλακὴν εὖρη καὶ χαῦνον
5 τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου πεμπόμενα βέλῃ, διαδύεται εἰς τὸ θύθος, εἰ δὲ σκληρὰν καὶ ἰσχυροτέραν, αὐτὸς τε ἄπρακτος ἄπεισι, καὶ εἰς ταύτην οὐδὲν ἐργάσαστο δεινόν· καὶ δύο γίνεται κέροδη, μᾶλλον δὲ καὶ τρία αὐτὴν τε γὰρ οὐδὲν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν ἐποίησεν, αὐτὸς τε ἀσθενέστερος ἐντεῦθεν γέρονε.

Σκόπει δὲ πῶς ἀνακηρύττει τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν. «Ἀσθενήσουσι», φησί, «καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου». Πάλιν πρόσωπον ἀκούων, μηδὲν σωματικὸν ἵποπιεύσης. Ἐνιαῦθα γὰρ τὴν ἐνέργειαν, τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλοῖ, τὴν εὐκολίαν
15 αὐτοῦ τῆς ἰσχύος. Ὡς ἀλλαγῶ φησιν, «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ παιῶν αὐτὴν τρέμει», οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα τὸ αὐτὸ φησιν. Ἄρκεϊ γὰρ μόνῃ ἢ ἐποπιεῖα ἀπολέσαι τοὺς πονηροὺς. Εἰ γὰρ ἀγίων παρουσία ἀσθενῆ δαιμόνων ποιεῖ τὴν ἰσχύν, πολλῶ μᾶλλον Θεοῦ. Εἰ ἢ ἀσιραπὴ αὐτοῦ φαινομένη κατα-
20 πλῆττει πάντας, ἐννήσεν τὴν δύναμιν τὴν ἀνώλεθρον ἐκείνην, πῶς καταπλῆττει, πῶς ἀπόλλυσι τοὺς πονηροὺς. Εἶδες ὕμνων εἶδος; εἶδες δεξολογίας τρόπον, καὶ πῶς περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διηγεῖται; Ὁ μυχρὸν κἀντεῦθεν παιδεύει φιλοσοφίας δόγμα, τῷ εἰπεῖν, «Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψι-
25 σις. Ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω». Ποῖον δὲ τοῦτο; Ὅτι οὐ μόνον ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς

ἀπομακρύνονται, ὅταν εὔρουν γενναίαν ψυχὴν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα δόρυ, ὅταν πέσῃ ἐπάνω εἰς μίαν ἀσπίδα, ἐάν μὲν εἶναι μαλακὴ τὴν τρυπᾶ, ἐάν δὲ εἶναι σκληρὰ καὶ τραχεῖα δὲν τῆς προξενεῖ καμμίαν ζημίαν, ἀντίθετα μάλιστα πίπτει κάτω, ἀφοῦ στραβώσῃ ἢ αἰχμὴ του, τὸ ἴδιο λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχὴν. Ἐὰν δηλαδὴ τὴν εὔρουν μαλθακὴν καὶ χαυνωμένην τὰ ριπτόμενα βέλη τοῦ διαβόλου, εἰσέρχονται εἰς τὸ βάθος αὐτῆς, ἐάν δὲ σκληρὰν καὶ ἰσχυροτέραν, ὁ ἴδιος ὁ διάβολος ἀπομακρύνεται ἄπρακτος καὶ εἰς τὴν ψυχὴν αὐτὴν δὲν ἐπροξένησε κανένα κακόν· καὶ προκύπτουν δύο κέρδη, μᾶλλον δὲ καὶ τρία· διότι καὶ αὐτὴν δὲν τὴν ἔβλαψεν, ἀλλὰ τὴν ἔκαμε καὶ ἰσχυροτέραν, καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ διάβολος κατέστη ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός ἀσθενέστερος.

Πρόσεχε δὲ πῶς ἀνακηρύσσει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. «Θὰ συντριβοῦν» λέγει, «καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὸ πρόσωπόν σου». Πάλιν ἀκούων νὰ λέγῃ πρόσωπον, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν. Διότι ἐδῶ δηλώνει τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς δυνάμεώς του. Ὅπως ἄλλοῦ λέγει, «Αὐτὸς ποῦ μόνον ρίπτει τὸ βλέμμα του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνει νὰ τρέμῃ», ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸ ἴδιο λέγει. Καθ' ὅσον ἀρκεῖ μόνον ἡ ἐμφάνισίς του διὰ νὰ συντρίψῃ τοὺς πονηροὺς. Διότι, ἐάν ἡ παρουσία τῶν ἁγίων ἐξασθενῇ τὴν δύναμιν τῶν δαιμόνων, πολὺ περισσότερον τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ἡ ἀστραπή αὐτοῦ ἐμφανιζομένη καταπλήσσει ὅλους, σκέψου τὴν δύναμιν ἐκείνην ποῦ δὲν ὑπόκειται εἰς καμμίαν καταστροφὴν, πῶς καταπλήσσει, πῶς ἐξαφανίζει τοὺς πονηροὺς. Εἶδες εἶδος ὕμνων; Εἶδες τρόπον δοξολογίας καὶ πῶς περιγράφει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Δὲν εἶναι μικρὰ ἢ ἀλήθεια φιλοσοφίας ποῦ διδάσκει καὶ ἐδῶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Θὰ ψάλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε. Διότι κατετροπώθησαν καὶ ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω οἱ ἐχθροὶ μου». Ποία εἶναι αὕτη ἡ ἀλήθεια; Ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὰς

ἀνέσσειν ἔγηφε. Πολλοὶ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν κακῶν ταπεινούμενοι, σπουδαιότεροι γίνονται, ὑπὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν, ραθυμότεροι καὶ χαννότεροι ὃ περὶ τῶν Ἰουδαίων προῖδὸν λέγει· «Ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν». Ἄλλ' οὐχ οὗτος 5 τοιοῦτος· ἀλλὰ καὶ ἐν εὐημερίαις γήφει, καὶ διεγήγερται. Οὐ μικρὸν εἰς φιλοσοφίαν δὲ τοῦτο. «Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου». Ἄλλος, «Ὑπερεδίκασάς μου». «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην. Ἐπειμήσας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλειο ὁ ἀσεβής». Ἄλλος, «Ἀπώλεσας». «Τὸ ὄνομα 10 αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».

Ὅρα πάλιν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀνδρός, πῶς οὐκ αὐτὸς ἀμύνεται τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ τῷ Θεῷ παραχωρεῖ τῆς δίκης, τὸ ἀποστολικὸν τηρῶν παράγγελμα, «Μὴ ἐαυτοὺς ἐκδικεῖσθε». Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀδίκως ταῦτα ἔπασχεν. Εἰ μὴ γὰρ ἀδίκως ἔπασχεν, οὐκ ἂν ὁ Θεὸς ἐπεξῆλθεν. «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην». Ἀνθρωπινώτερον φέρεται, θρόνον καὶ καθέδραν λέγων. Τὸ δέ, «Ὁ κρίνων δικαιοσύνην», τὸ σύνηδες τοῦ Θεοῦ καὶ 20 ἐξαίρειον αὐτοῦ τῆς οὐσίας φησὶν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων τοῦτο οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐ γὰρ πάντως κρίνουσι δικαιοσύνην, κἄν μυριάκις ὡσι δίκαιοι, ποτὲ μὲν ἀγνοίᾳ, ποτὲ δὲ ραθυμίᾳ ἀγνοοῦντες τὸ δίκαιον, ὁ δὲ Θεὸς τούτων ἀπάντων ἀπηλλαγμένος, καὶ εἰδὼς καὶ βουλόμενος δικαίαν ἐκφέρει

2. Ψαλμ. 77, 34.

3. Ρωμ. 12, 19.

θλίψεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀνέσεις εἶχεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του εἰς τὸν Θεόν. Διότι πολλοὶ μὲν, ταπεινούμενοι ἀπὸ τὰ κακά, γίνονται σπουδαιότεροι, ἐνῶ ὅταν ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ, γίνονται ραθυμότεροι καὶ νωθρότεροι, πρᾶγμα ποῦ λέγει εἰς ἄλλην περίπτωσιν διὰ τοὺς Ἰουδαίους· «Ὅταν τοὺς παρέδιδεν εἰς θάνατον, τότε ἀναζητοῦσαν αὐτόν»². Αὐτὸς ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὐημερῆ εἶναι νηφάλιος καὶ ἐξυμνεῖ τὸν Θεόν. Αὐτὸ δὲ παρακινεῖ εἰς εὐσέβειαν ὄχι μικράν. «Διότι σὺ ἔκρινες καὶ ἐδίκασες τὴν ὑπόθεσίν μου». Ἄλλος λέγει· «Μὲ ἔκρινες μὲ πολλὴν δικαιοσύνην». «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς θρόνον δικαστοῦ, σὺ ποῦ δικάζεις μὲ δικαιοσύνην. Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἀπώλεσθη ὁ ἀσεβής». Ἄλλος ἐρμηνεύει· «Ὡδήγησες εἰς ἀπώλειαν». Τὸ ὄνομά του ἐξηφάνισες διὰ παντός καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».

Πρόσεχε πάλιν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀνδρός, πῶς δὲν ἀμύνεται ὁ ἴδιος τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ ἀναθέτει εἰς τὸν Θεὸν τὴν δίκην, τηρῶν τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα, «Μὴ ἐκδικῆσθε οἱ ἴδιοι»³. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἔπασχεν αὐτὰ ἀδίκως. Διότι ἐὰν δὲν τὰ ἔπασχεν ἀδίκως, δὲν θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειάν του ὁ Θεός. «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς δικαστικὸν θρόνον σὺ ποῦ δικάζεις μὲ δικαιοσύνην». Ὅμιλεῖ μὲ πρὸ ἀνθρώπινον τρόπον, ἀναφέρων θρόνον καὶ καθέδραν. Τὸ δὲ «ὁ κρίνων δικαιοσύνην» δηλώνει τὴν συνήθη ιδιότητα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐξαίρετον γνῶρισμα τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ εἰποῦμεν, καθ' ὅσον δὲ δικάζουν μὲ ἀπόλυτον δικαιοσύνην, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι εἰς πάρα πολὺ μέγαλον βαθμὸν δίκαιοι, καὶ παραβλέπετο τὸ δίκαιον ἄλλοτε μὲν ἀπὸ ἄγνοιαν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ ἀδιαφορίαν, ἐνῶ ὁ Θεός, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, καὶ γνωρίζων καὶ θέλων τὸ δίκαιον, δικάζει μὲ δικαιοσύνην. Τὸ «Ἐκάθισες ἐπὶ θρόνον» λοιπὸν, σημαί-

τὴν ψῆφον. Τὸ οὖν, «Ἐκείνης ἐπὶ θρόνον», ἐδίκασάς ἐστιν, ἐπεξήλθες, ἡμῶν.

Ἐπειμήσας ἔθνεσι, καὶ ἀπόλειτο ὁ ἀσεβής», Ὁρᾶς πῶς οὐχ ὄπλων αὐτῷ δεῖ, οὐ μαχαίρας, οὐ τόξων καὶ θελῶν, ἀλλ' 5 ἀνθρωπινώτερον ἐκεῖνα εἶρηται ἀρκεῖ γὰρ ἐπιτιμῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ ἀπολέσθαι τοὺς κολάζεσθαι μέλλοντας. Ἴνα δὲ μάθῃς αὐτοῦ τὴν ἰσχύν, ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. «Τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Προορίζους ἀπόλεσας, ἀνέσπασας, οὕτως ἠφάνισας, ὡς καὶ 10 τὴν μνήμην αὐτῶν παραπολέσθαι. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἰρουφαῖται εἰς τέλος». Ἄλλος, «Τὰ ἐρείλιω», ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Ἀρβῶθ». «Καὶ πόλεις καθεῖλες». Τί ἐστι τοῦτο; Ὅτι τὰς μηχανὰς αὐτοῦ καὶ τὰς θουλάς ἀναλώσας, ἤσπασεν, ἔρημον αὐτὸν τῶν οἰκειῶν ὄπλων ἐποίησας. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ὁργὴ τοῦ 15 Θεοῦ πάντα ἀφανίζει καὶ ἀπόλλυσιν. Ἡ ὕπερ ἕτερος ἐρημνευτῆς διδάσκει, «Ἐρημω» εἰπὼν ὅτι οὐ τὰς πόλεις αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐρήμους ἠφάνισας, καὶ πόλεις καθεῖλες. Οὕτω γὰρ ὁ δίκαιος ἐπολέμει, οὕτω κατέβαλλε τοὺς ἐναντίους, οὐχ ὄπλοις καὶ δόρασι κεχηρμένος, ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῦ 20 Θεοῦ ὁρπὴν ἔχων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμος αὐτῷ λαυπρός καὶ περιφανής, καὶ κατὰ κράτος ἢ νίκη. «Ἀπόλειτο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἡχου». Ἄλλος, «Σὺν αὐτοῖς», ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Ἐμ». Τί ἐστι, «Μετ' ἡχου»; Ἡ τὴν παραλεθρίαν ἤσπασεν, ἢ τὸ διωλύγιον τῶν κακῶν. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ 25 κηδεμονίας, τὸ μὴ λαθρανότως ταῦτα ποιεῖν, ἵνα ταῖς ἐτέρον συμφοραῖς καὶ ἕτεροι γένηνται θελίτους. Τὸ περιφανές οὖν δηλοῖ τῆς ἀπολείας.

4. «Καὶ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα μένει». Ἄλλος, «καθεδεῖται».

νει ἐδίκασες, διεκπεραίωσες τὴν ὑπόθεσιν, ὑπερασπίσθης τὸν ἀδικοῦμενον.

«Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἐξηφανίσθη ὁ ἀσεβὴς». Βλέπεις πῶς δὲν χρειάζεται ὄπλα, οὔτε μαχαίρια, οὔτε τόξα καὶ βέλη, ἀλλὰ ἀνθρωπινότερα τὰ περιγράφει ἐκεῖνα· διότι ἀρκεῖ νὰ ἐπιπλήξῃ ὁ Θεός καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν ἐκεῖνοι πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν. Διὰ νὰ μάθῃς δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἄκουε καὶ τὰ ἐξῆς. «Ἐξηφάνισε τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Τοὺς κατέστρεψες ἀπὸ τὴν ρίζαν, τοὺς ἐξερρίζωσες, ἔτσι τοὺς ἐξηφάνισες, ὥστε καὶ νὰ λησμονηθῇ τὸ ὄνομά των. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐχάθησαν διὰ πάντα αἱ ρομφαῖαι». Ἄλλος ἐρμηνεύει, «τὰ ἐρείπια», ἐνῶ ὁ Ἑβραῖος λέγει, «Ἀρβῶθ». «Καὶ πόλεις κατεκρήμνισες». Τί σημαίνει αὐτό; Ὅτι, ἀφοῦ, λέγει, διέλυσες τὰ πολυμήχανα σχέδια αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπιθυμίας του, τὸν ἀπεγύμνωσες ἀπὸ τὰ ὄλα του. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· ὄλα τὰ ἐξαφανίζει καὶ τὰ καταστρέφει. Ἡ ὁπως ἀκριβῶς ἄλλος ἐρμηνευτῆς λέγει, ἀναφέρων τὴν λέξιν «ἔρημα»· ὅτι δηλαδὴ ἐξηφάνισες ὄχι μόνον τὰς πόλεις των ἀλλὰ καὶ τὰς ἐρήμους καὶ τὰς πόλεις κατεκρήμνισες. Ἔτσι λοιπὸν ὁ δίκαιος ἐπολέμει, ἔτσι κατέβαλλε τοὺς ἐχθρούς του, χρησιμοποιῶν ὄχι ὄπλα καὶ δόρατα, ἀλλὰ ἔχων τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμός του ἦτο λαμπρὸς καὶ περιφανὴς καὶ ἡ νίκη ὀλοκληρωτικὴ. «Ἔσθησε μαζί μὲ τὸν θόρυβον πού ἔκαμε καὶ ἡ ἐνθύμισις τοῦ ὀνόματός του». Ἄλλος λέγει «Μαζί μὲ αὐτούς», ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει «Ἐμ». Τί σημαίνει, «Μετ' ἤχου»; Ἡ ἐννοεῖ τὴν πανωλεθρίαν ἢ τὸ ὑπερμεγέθες τῶν κακῶν. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι γνῶρισμα τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ μὴ τὰ κάμνει αὐτὰ κρυφά, διὰ νὰ γίνωνται καλύτεροι καὶ ἄλλοι μὲ τὰς συμφορὰς ἄλλων. Δηλώνει λοιπὸν τὸν ἐντυπωσιακὸν τρόπον τῆς καταστροφῆς των.

4. «Καὶ ὁ Κύριος μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Κάθε-

Τὸ γὰρ καθῆσθαι πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ μονίμου τῆς οὐσίας κεῖται
 ὡς καὶ Ἰερεμίας δηλοῖ λέγων, «Σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶ-
 να». Καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐνταῦθα «Ἰησήθ» γρηοί. Συνεχῶς τοῦτο
 λέγει ὁ προφήτης ἐπὶ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων, δεικνύς
 5 αὐτοῦ τὸ ἀτελεύτητον τῆς οὐσίας. καὶ ὅτι τὸ μὲν τῶν ἀνθρώ-
 πων γένος ἐπίκλιρον, ἡ δὲ ἐκείνου οὐσία καὶ ἡ μεγαλωσύνη
 ἀτελεύτητος. Τοῦτο δὲ ποιεῖ τὸν φόβον ἐπαριῶν, ἵνα ἐκατέ-
 ρωθεν ᾧσιν αὐτὸν τρέμοντες καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ τῆς
 δόξης, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς οἰκείας οὐσίας καὶ ὡς ἀεὶ μέ-
 10 νοια, καὶ ὡς ἀεὶ μεθ' ὑπερβολῆς κολάζονται. Εἰ δὲ χροῖ μ
 καὶ κατὰ ἀναγωγὴν εἰπεῖν, οὐ παραιτητέον. Τὰ μὲν γὰρ ἐ-
 σσι καὶ θεωρησάτω, τὰ δὲ οὔτω δεῖ νοεῖν, ὡς εἴρηται μόνον
 ὡς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.
 τὰ δὲ ἀπειραντίας ταῖς λέξεσιν» ὡς τό, «Ἐλαφος γιλίας, καὶ
 15 πῶλος τῶν χαρίτων, ὀμιλεῖτω σοι». Καὶ πάλιν «Ἔστω σοι
 μόνῳ ὑπάρχονα, καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μετασχέτω σοι». Καὶ
 πάλιν «Ἦ πηγὴ σοι τοῦ ὕδατός σοι ἔστω μόνῳ». Τοῦτο γάρ.
 ἂν τὸ κείμενον νοήσῃς, καὶ μὴ γύγης μὲν τὸ ρῆμα, δικόμης
 δὲ τὸ νόημα καὶ πολλῆς ἀπανθρωπίας ἐστί, τὸ μηδὲ ὕδατός
 20 τινι μεταδοῦναι ἀλλ' ἐνταῦθα περὶ γυναικὸς ὁ λόγος, ὥστε
 αὐτῆς ἀπολαβεῖν μετὰ σωφροσύνης, πηγὴν καλῶν αὐτῆν, καὶ
 ἔλαφον, διὰ τὸ καθαρὸν τῆς τοῦ γάμου συνουσίας.

Καὶ ἐνταῦθα μὲν οὕτως ἀλλαγῶν δὲ δεῖ καὶ τὸ κείμενον
 δέχεσθαι, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ δηλούμενον ὡς ἔχει τό, «Καθὼς
 25 τὸν ὄφιν ὑγρῶσε Μωϋσῆς». Καὶ γὰρ τοῦτο δεῖ πιστεύειν ὅτι

4. Βαρούχ 3, 3.

5. Γέν. 1, 1.

6. Παροιμ. 5, 19.

7. Αὐτόθι 17.

8. Αὐτόθι 18.

ται ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον». Διότι τὸ 'κάθομαι' παντοῦ τίθεται πρὸς δῆλωσιν μονίμου καταστάσεως, καθὼς καὶ ὁ Ἰερεμίας δηλώνει, λέγων, «Σὺ κάθου εἰς τὸν θρόνον σου αἰωνίως»⁴. Καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐδῶ λέγει «Ἰησήβ». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει ὁ προφήτης ὅταν ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ δεῖξη τὴν αἰωνιότητα τῆς οὐσίας του καὶ ὅτι τὸ μὲν γένος τῶν ἀνθρώπων εἶναι πρόσκαιρον, ἐνῶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ μεγαλωσύνη τοῦ αἰῶνος. Αὐτὸ δὲ τὸ ἐπιτυχάνει θέτων ὑπεράνω αὐτῶν τὸν φόβον, ὥστε νὰ τρέμουν αὐτὸν διὰ δύο λόγους, καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῆς δόξης του καὶ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς φύσεώς των, καὶ διότι εἶναι αἰώνιος καὶ τιμωρεῖ πάντοτε μὲ ὑπερβολήν. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ εἰποῦμεν αὐτὰ καὶ κατὰ τρόπον ἀναγωγικόν, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Διότι ἄλλα μὲν εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ τὰ ἐρευνήσωμεν, ἄλλα δὲ πρέπει ἔτσι νὰ τὰ ἐννοοῦμεν, ὅπως ἐλέχθησαν μόνον, ὅπως τό, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»⁵, ἄλλα δὲ σημαίνουν ἀντίθετον ἀπὸ ὅτι αἱ λέξεις, ὅπως τό, «Ἡ ἀγαπητὴ σύζυγός σου, ὡσὰν ἔλαφος καὶ ὡσὰν χαριτωμένος πῶλος, ἃς εἶναι ἡ μόνη συναναστροφὴ σου»⁶. Καὶ πάλιν «Τὰ ὑπάρχοντά σου ἃς ἀνήκουν μόνον εἰς ἐσένα καὶ κανεὶς ἄλλος ἃς μὴ γίνεται συμμετοχος εἰς τὰ ἀγαθὰ σου»⁷. Καὶ πάλιν «Ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατός σου ἃς ἀνήκη μόνον εἰς ἐσένα»⁸. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ χωρίον, ἐὰν ἐξετάσης τὸ περιεχόμενον του καὶ δὲν ἀποφύγῃς μὲν τὰς λέξεις, προσπαθῆς δὲ νὰ εὕρῃς τὸ νόημά του, δείχνει πολλὴν ἀπανθρωπίαν, ἀφοῦ λέγει οὔτε νερὸ νὰ διδῇς εἰς κάποιον· ἀλλ' ἐδῶ γίνεται λόγος διὰ τὴν γυναῖκα, ὥστε νὰ τὴν ἀπολαμβάνῃ κανεὶς μὲ σωφροσύνην, ὀνομάζων αὐτὴν πηγὴν καὶ ἔλαφον, ἐξ αἰτίας τῆς καθαρότητος τῶν συζυγικῶν σχέσεων.

Καὶ ἐδῶ μὲν πρέπει ἔτσι νὰ ἐξετάζωμεν τὸ νόημα ταῦ χωρίου, ἀλλοῦ δὲ πρέπει νὰ δεχόμεθα καὶ τὰς λέξεις καὶ τὸ νόημα τῶν λέξεων, ὅπως λόγῳ χάριν τὸ «Ὅπως ἀκρι-

ἐγένετο (ἐγένειο γὰρ), καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ, εἰς τύπον τοῦ Χριστοῦ. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐκ ἄν τις ἀμάρτιοι εἰς τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐκλαμβάνων τὰ εἰρημμένα. Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνον ὁ κρίνων δικαιοσύνην. Ἐπειμήσας ἔθνησι, καὶ ἀπόλειτο ὁ ἀσεβής·
 5 τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ρουφαῖαι εἰς τέλος, καὶ πόλεις καθεῖλες. Ἀπόλειτο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἤχου». Ἡ τε γὰρ συμφορὰ αὐτῶν τῶν τὸν Χριστὸν σταυρωσάντων παταχοῦ τῆς οἰκουμένης κατὰδηλος, αἱ τε πόλεις αὐτῶν κα-
 10 θηρέθησαν, τοῦ τε διαδόλου ἐξέλιπε τὰ μηχανήματα, τῆς τοῦ γιλομαθέσι καταλιπόντες ἀρμόζειν. τῶν προκειμένων ἐχώμεθα.

Ἡ τοίμισεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ». Ἄλλος, «Ἡδρασεν εἰς κρίσιν». Καὶ αὐτὸς κρίνει τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, κρίνει λαοὺς ἐν ἐνθύμητι. Εἶδες πῶς κατὰ μικρὸν ἀιγάει τὸν λόγον; Ἐπειδὴ γὰρ θρόνον ἐμνημόνευσε, δεικνυσι τοῦ θρόνου τὴν γύσιν, οὐκ ἀπὸ ζύλων συγκειμένην, οὐδέ τινος ὕλης, ἀλλ' ἀπὸ δικαιοσύνης. Ἐν γὰρ τῇ δικαιοσύνῃ, φησί, ἴδονται. «Κρίνει τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ». Καὶ
 20 τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα προαναγγεῖ. Ἡ μὲν γὰρ καθόλου κρίσις ἐκεῖ τεταμίνεται, ἡ δὲ ἐκ μέρους καὶ ἐνταῦθα πολλὰ γὰρ καὶ νῦν ἐργάζεται, ὥστε μὴ τοὺς ἀναισθήτους ἀπροσότητα εἶναι νομίζουσιν τὰ ὄντα. Εἰ δὲ μὴ πάντες ἐνταῦθα τοὺς στεγάνους ἀπολαυθάνουσι, μὴ θανατώσας. Ἡ τοίμισεν γὰρ
 25 ἡμέραν, ἐν ἣ μὲλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην τὸ δὲ παρόν, σιάδιον, καὶ ἀγών, καὶ παλαίσματα.

βῶς ὁ Μωϋσῆς ὑψωσε τὸν ὄφιν»⁹. Καθ' ὅσον πρέπει καὶ νὰ πιστεύωμεν ὅτι αὐτὸ συνέβη (διότι πράγματι συνέβη), καὶ ὅτι συνέβη ὡς προτύπωσις τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν θὰ ἔσφαλε κανεὶς ἐὰν τὰ λεγόμενα τὰ ἐκλάβη ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς δικαστικὸν θρόνον, σὺ ποῦ δικάζεις μὲ δικαιοσύνην. Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ὠδηγήθη εἰς ἀπώλειαν ὁ ἀσεβής· ἐξηφάνισες τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Συνετρίβησαν διὰ παντός αἱ ρομφαῖαι τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατεκρήμνισες τὰς πόλεις του. Ἐχάθη διὰ παντός ἡ ἐνθύμις αὐτοῦ μετὰ θορύβου». Διότι καὶ ἡ συμφορὰ αὐτῶν ποῦ ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν εἶναι ὀλοφάνερος εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ αἱ πόλεις των κατεκρημνίσθησαν, καὶ αἱ μηχανορραφαὶ τοῦ διαβόλου ἐξέλιπον, καὶ τὰ πάντα κατέλαβεν ἡ πρόνοια τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ἀφήσωμεν νὰ τὰ ἐφαρμόζουν οἱ φιλομαθεῖς, ἄς προχωρήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ψαλμοῦ.

«Ἐτοίμασε τὸν θρόνον του διὰ νὰ δικάσῃ». Ἄλλος, «Ἐγκατέστησε δικαστήριον διὰ νὰ δικάσῃ». «Καὶ αὐτὸς θὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην, θὰ κρίνῃ τοὺς λαοὺς μὲ εὐθύτητα». Εἶδες πῶς προχωρεῖ σιγὰ - σιγὰ τὸν λόγον; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλησε διὰ θρόνον, δείχνει τοῦ θρόνου τὴν φύσιν, ποῦ δὲν συνίσταται ἀπὸ ξύλα, οὔτε ἀπὸ κάποιαν ὕλην, ἀλλὰ ἀπὸ δικαιοσύνην. Διότι, λέγει, ἐστήθη ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. «Θὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην». Προλέγει καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα». Διότι ἡ καθολικὴ κρίσις ἐπιφυλάσσεται νὰ γίνῃ ἐκεῖ, ἐνῶ ἡ μερικὴ γίνεται καὶ ἐδῶ· πολλὰ δηλαδὴ κάμνει καὶ τώρα, ὥστε νὰ μὴ νομίζουσιν οἱ ἀνσίσητοι ὅτι τὰ ὄντα εἶναι ἀπρονόητα. Ἐὰν δὲ δὲν ἀπολαμβάνουσιν ὅλοι τοὺς στεφάνους ἐδῶ, μὴ θαυμάσῃς. Διότι ἐτοίμασεν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην, ἐνῶ τὸ παρὸν εἶναι στάδιον καὶ ἀγὼν καὶ πάλη.

Διὰ δὴ τοῦτο οὐ πάντες τὰ κατ' ἀξίαν ἀπολαμβάνουσι, ἀλλὰ τοῖς τε κατορθοῦσιν ἐκεῖ τειταμίνονται τὰ δῶρα, τοῖς τε καταπίπουσιν αἱ κολάσεις· ἐνταῦθα δὲ ἀνοχή καὶ μακροθυμία, ὥστε διὰ μετανοίας ἀποτίψασθαι τὰ ἡμαρτημένα, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖ τοῦτο. Ἐπεὶ καὶ ἀνδροφότος, ἕως μὲν ἂν ἦ ἐν ταῖς ὁδοῖς, κύριός ἐστι μεταβαλέσθαι, καὶ ἀπαλλαγῆναι κολάσεως, ἐπειδὴν δὲ ἔπὸ τὴν ψῆφον ἔλθοι τοῦ δικαστοῦ, ξίφος λοιπόν, καὶ δῆμιος, καὶ θάρατρα. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Ἔως μὲν ἂν ἐν τῷ θίφῳ τούτῳ ὄμεν τῷ παρόντι, δυνατὸν διαφυγεῖν τὴν τιμωρίαν μεταβαλλομένοις, ἐκεῖ δὲ ἀπελθόντες, ἀνήνυτι οὐ μῶξομεν· «Ἡτοίμιος γὰρ ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ». Εἰ δέ τις καὶ τό, «Ἡτοίμασε», οὕτως ἐκλάβοι, ὡς εἴρηται, σὺν ἁμαρτήσεται πάντα γὰρ παρεσκευασμένα, καὶ τὰ τῶν κολάσεων, καὶ τὰ τῶν στεγάνων, καὶ τὰ τῆς ψῆφου. Οὐκ ἔστι μέλλουσις, οὐδὲ χρόνος, οὐδὲ βραδύτης παρὰ τῷ Θεῷ, διὰ οἱ ζῶντες οὐ μὴ φθάνωσι τοὺς κοιμηθέντας, ὥσπερ ὁ Παῦλος λέγει, δι «Ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας».

«Κρινεῖ λαοὺς ἐν ἐνθότητι». Ὅρα σοφίαν προφήτου, πῶς λέγει τὰ παρόντα, πῶς τὰ μέλλοντα. Τὰ παρόντα· «Ἐπειμίησας ἔθνεσι, καὶ ἀπόλειο ὁ ἀσεβής»· τὰ μέλλοντα· «Ἡτοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ». Τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα οἱ ἐκείνοις ἀπιστοῦντες ἀπὸ τῶν παρόντων λάθωσι τὴν ἀπόδειξιν. «Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι». Ἄλλος, «Τῷ ἐπιτρι-

Διὰ τοῦτο λοιπόν δέν ἀπολαμβάνουν ὅλοι κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς νικητὰς ἐπιφυλάσσονται ἐκεῖ τὰ δῶρα καὶ διὰ τοὺς ἠττημένους αἱ τιμωρίαι. Εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὑπάρχει ἀνοχὴ καὶ μακροθυμία, ὥστε μὲ τὴν μετανοίαν νὰ ἐξαλείφονται αἱ ἀμαρτίαι, αὐτὸ ὅμως δέν ἰσχύει ἐκεῖ. Διότι καὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος, ἐν ὧσιν εὐρίσκεται εἰς τὰς ὁδοὺς, ἠμπορεῖ νὰ ἀλλάξη γνώμην καὶ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς τιμωρίας, ὅταν ὅμως συμβῇ νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὸν δικαστὴν καὶ ἐκδοθῇ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασίς του, τότε πλέον τὸν ἀναμένει ἕξιφος καὶ δῆμιος καὶ βάραθρον. Ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Ἐν ὧσιν εὐρισκόμεθα εἰς αὐτὴν τὴν παροῦσαν ζωὴν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν ἀλλάζοντες τρόπον ζωῆς, ἐὰν ὅμως ἀπέλθωμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἀνώφελα θὰ θρηνησώμεν· διότι «ἐτοίμασε τὸν δικαστικὸν θρόνον του διὰ νὰ δικάσῃ». Ἐὰν δὲ κάποιος καὶ τό, «Ἠτοίμασεν», τὸ ἐκλάβη ἔτσι, ὅπως ἔχει λεχθῆ, δέν θὰ σφάλῃ· διότι ὅλα εἶναι προετοιμασμένα, καὶ τὰ τῶν τιμωριῶν καὶ τὰ τῶν στεφάνων καὶ τὰ τοῦ δικαστηρίου. Δέν ὑπάρχει ἀναβολή, οὔτε χρόνος, οὔτε ἀργοπορία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὅταν οἱ ζῶντες δέν θὰ φθάσουν ἐνωρίτερα ἀπὸ ἐκείνους πού ἐκοιμήθησαν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι «Ἐμεῖς οἱ ζῶντες, πού θὰ παραμείνωμεν μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, δέν θὰ φθάσωμεν ἐνωρίτερα ἀπὸ ἐκείνους πού ἐκοιμήθησαν»¹⁸.

«Θὰ δικάσῃ τοὺς λαοὺς μὲ εὐθύτητα». Πρόσεχε σοφίαν προφήτου, πῶς περιγράφει τὰ παρόντα καὶ πῶς τὰ μέλλοντα. Τὰ παρόντα, «Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἀπώλεσθη ὁ ἀσεβής»· τὰ μέλλοντα, «Ἐτοίμασε τὸν θρόνον του διὰ νὰ δικάσῃ. Καὶ αὐτὸς θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην». Αὐτὸ δὲ τὸ κάμνει, ὥστε ἐκεῖνοι πού δέν πιστεύουν ἐκεῖνα, νὰ λάβουν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ αὐτὰ πού συμβαίνουν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν. «Καὶ ἐγένεν ὁ Κύριος καταφύγιον εἰς τὸν δυστυχῆ καὶ ταπεινωμένον». Ἄλλος, «Εἰς

πιω). Ἄλλος, «Τῷ τεθλασμένῳ». Συνεχῶς ἑαυτὸν καὶ πένη-
 τα καὶ πτωχὸν καλεῖ, καίτοι γε ἐν βασιλείοις ὄν. Οὕτω καὶ
 ἀλλαχοῦ· «Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης» ἤδει γάρ,
 ἤδει σαφῶς, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πάντα σκιᾶς ἀδρανέστερα, καὶ
 5 ὅτι οὐδὲν ἡμῖν οὕτως οἰκεῖον ὡς ἀρετῆ, τὰ δὲ ἄλλα πάντα
 φύλλοις ἔοικεν ἔξωθεν προσκειμένοις. «Οὐ γὰρ ἀρετῆ οἰ-
 κείον, δηλὸν ἐντεῦθεν. «Ὅπου ἐὰν ἀπέλθομεν, ταύτην περι-
 φέρομεν, ἐκεῖνα δὲ οὐκ ἔτι. Οὐκοῦν τοῦτο ἡμῖν οἰκειότερον,
 τὰ δὲ ἄλλα πόρωθεν. «Ὡσπερ οὖν οἰκεῖον λέγομεν τὸν πλη-
 10 σίον ἡμῖν ὄντα, οὕτω δὴ καὶ ταύτην τῶν χρημάτων οἰκειοτέ-
 ραν καλοῦμεν, ἐπειδὴ πλησίον ἡμῖν ἀεί.

5. Θεά δέ μοι αὐτοῦ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν φι-
 λόσοφον ψυχὴν. Καὶ γὰρ ἵππους ἔχων καὶ σιραιόπεδα, καὶ
 μυρία ὄσα, πάντα ἐκεῖνα ἀφείς, τὴν ἄνοθεν ἐπισπᾶται ρο-
 15 πὴν, καὶ αὐτῷ τὴν σωτηρίαν ἀγαθίθησιν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐ-
 γένετό μοι σιραιόπεδα καταφυγὴ μου, οὐδὲ χρήματα, οὐδὲ
 τεῖχη, ἀλλ', «Ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι». Αὐτὸς
 με, φησὶν, ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστησεν· οὐδὲν γὰρ ταύτης ἴσον
 τῆς καταφυγῆς, καὶ εἰς εὐκολίας καὶ ἀσφαιείας λόγον. Τὰς
 20 μὲν γὰρ ἄλλας καταφυγὰς καὶ ἐπιβουλεύεσθαι ἔνι, καὶ τα-
 χέως εὐρεῖν οὐκ ἔνι καὶ ἐξ ἐτοίμων, ἀλλὰ καὶ χρόνον καὶ
 τόπον καὶ μυρίαὶς κωλύονται περιστάσεσι, ταύτην δὲ πλησίον
 οὖσαν εὐρίοκεις μόνον ἐὰν μετὰ ἀκριβείας ἐπιζητήσης. «Ἐ-

τὸν καταταλαιπωρούμενον». Ἄλλος, «Εἰς τὸν συντετριμμένον». Συνεχῶς ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ πένητα καὶ πτωχόν, ἂν καὶ βέβαια ἔζη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἔτσι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει· «Ἐγὼ δὲ εἶμαι πτωχός καὶ πένης»¹¹· διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε ξεκάθαρα, ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι πιὸ ἀσταθῆ καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, καὶ ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσον ἰδικόν μας, ὅσον ἡ ἀρετὴ, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ὁμοιάζουν μὲ φύλλα πού εἶναι ἔξω πεταγμένα. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ ἀρετὴ εἶναι κάτι τὸ ἰδικόν μας, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· ὅπου καὶ ἂν μεταβῶμεν, αὐτὴν φέρομεν μαζί μας, ἐνῶ ἐκεῖνα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὰ πάρωμεν. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ πιὸ οἰκεῖον εἰς ἡμᾶς, τὰ δὲ ἄλλα εὐρίσκονται πολὺ μακριά. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἰκεῖον ὀνομάζομεν ἐκεῖνον πού εὐρίσκεται πλησίον μας, ἔτσι βέβαια καὶ τὴν ἀρετὴν τὴν ὀνομάζομεν πιὸ οἰκεῖαν καὶ ἀπὸ τὰ χρήματα, ἐπειδὴ πάντοτε εὐρίσκεται πλησίον μας.

5. Πρόσεξε δὲ, σὲ παρακαλῶ, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ καὶ τὴν γεμάτην φιλοσοφικότητα ψυχῆν του. Καθ' ὅσον, ἂν καὶ εἶχεν ἵππους καὶ στρατόπεδα καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀγαθὰ, ἀφοῦ τὰ ἄφησεν ὅλα ἐκεῖνα, καταφεύγει εἰς τὴν οὐράνιον δύναμιν καὶ ἀναθέτει τὴν σωτηρίαν του εἰς τὸν Θεόν. Διότι δὲν εἶπε, τὰ στρατόπεδα ἔγιναν καταφύγιόν μου, οὔτε τὰ χρήματα, οὔτε τὰ τείχη, ἀλλὰ, «Ἐγίνεν ὁ Κύριος καταφύγιον εἰς τὸν πένητα». Αὐτός, λέγει, μοῦ ἐχάρισε τὴν ἀσφάλειαν· διότι τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καταφύγιον, καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐκολίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀσφάλειαν. Καθ' ὅσον τὰ μὲν ἄλλα καταφύγια εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἐπιβουλεύωνται καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ εὕρη κανεὶς γρήγορα καὶ ἔτοιμα, ἀλλὰ ἐμποδίζονται καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὸν τόπον καὶ ἀπὸ ἄπειρα ἄλλα περιστατικά, ἐνῶ αὐτὸ τὸ καταφύγιον τὸ εὐρίσκεις πλησίον σου, μόνον ἐάν τὸ ἐπιζητήσης μὲ τὸν κατάλληλον τρόπον. Διότι, «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ προσεύχεσαι

τι γὰρ λαλοῦντός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρεμιμ). Καί, «Θεὸς ἐγγί-
 ζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρωθεν». Οὐ τοίνυν δεῖ δρό-
 μου ἡμῖν, οὐδὲ ἀποδημίας, ἀλλὰ καὶ οἴκοι καθημένους ταύτην
 ἐπισπᾶσθαι τὴν καταφυγὴν ἔτι. Καὶ ποτὲ μὲν ἐξαιρεῖ τῶν
 5 κινδύνων, ποτὲ δὲ καὶ αὐτοὺς ποιεῖ λαμπροτέρους, καὶ τῶν
 ἐχθρῶν δυνατωτέρους, καὶ ἀμφοτέρωθεν ἐν καιρῷ τῷ προσή-
 κοντι. "Όταν γὰρ μειριάζωσιν οἱ ἀπολαύοντες, ἀμφοτέρωθεν δί-
 δωσιν, εἰ δὲ μὴ σφόδρα τοῦτο ἔχουσιν τὸ καιρόθωμα, μέχρι τοῦ
 ἐνὸς ἴσταιται, ὥστε μὴ τῇ προσθήκῃ τοῦ δευτέρου εἰς ἀπόνου-
 10 αν αὐτοὺς ἐλθεῖν.

"Ότα δὲ μάθῃς, ὅτι πολλάκις τοῦτο εἰς ἀπόνουαν αἴρει,
 ὁ Ἐζεκίας ἐντεῦθεν ἐπλήρη ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν
 παρεῖδεν, ἀλλ', ἐπειδὴ ἡ τῆς ρίκης ἐνημερία ἐπῆρεν αὐτοῦ
 τὴν διάνουαν, τὴν ἀπὸ τῆς ἀρωσιᾶς αὐτῷ διόρθωσιν ἐπῆ-
 15 γαγε. «Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι». Τί ἐστιν, «Ἐν
 εὐκαιρίαις»; Εἰς καιρὸν, φησὶν, ἐπικαιρως. Αἰπλῆν λέγει
 τὴν εὐκαιρίαν, ὅτι καὶ βοηθεῖ, καὶ οὗτοι εἰς καιρὸν. Εὐκαιρίαν
 γὰρ ἐνταῦθα τὴν θλίψιν λέγει. Τί δήποτε; "Ότι φιλοσοφίας
 μήτηρ ἐστί, καὶ τοῦ θανάτου ἐξελεῖται τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦ
 20 Θεοῦ μάλιστα ἐπισπᾶται τὴν ροπήν. Τότε ραθυμία ἀνήρηται
 καὶ διάχουσι· τότε σπουδαιότεροι περὶ τὰς ἰκετηρίας γινόμε-
 θα. Καὶ καθάπερ ὁ χειμὼν ἐπιτήδειος καιρὸς πρὸς γεωργί-
 αν ἐστὶ τῆς γῆς, οὕτως ἡ θλίψις πρὸς ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς.
 Ἄει μὲν γὰρ δεόμεθα αὐτοῦ τῆς βοηθείας, καὶ ἐν ἐνημερίαις
 25 ὄντες· τότε δὲ μάλιστα, ὅταν ἐν θλίψεσιν ᾶμεν. «Βοηθός».
 Ἐνταῦθα καὶ ἕτερόν τι ἠνέξατο· ὅτι δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐνεργότις

12. Ἦσ. 58, 9.

13. Ἰερ. 23, 23.

θά σοῦ εἰπῶ, νὰ εἶμαι παρών»¹². Καί «Ἐγὼ εἶμαι Θεός πού εὐρίσκομαι πλησίον σου, καί ὄχι Θεός πού εὐρίσκομαι μακράν σου»¹³. Δέν χρειάζεται νὰ διανύσωμεν ἀπόστασιν, οὔτε νὰ ταξιδεύσωμεν εἰς ἄλλα μέρη, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν νὰ εὐρωμεν αὐτὸ τὸ καταφύγιον καὶ ἐνῶ καθήμεθα εἰς τὴν οἰκίαν μας. Καὶ ἄλλοτε μὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἄλλοτε δὲ καὶ αὐτοὺς πού καταφεύγουν εἰς αὐτὸ τοὺς καθιστᾷ λαμπροτέρους καὶ δυνατωτέρους ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὰ δύο αὐτὰ τὰ δίδει τότε πού πρέπει. Ὅταν δηλαδὴ εἶναι ταπεινόφρονες οἱ ἀπολαμβάνοντες, τὰ δίδει καὶ τὰ δύο, ἐὰν ὅμως δέν τὸ ἔχουν αὐτὸ τὸ κατόρθωμα εἰς μέγαν βαθμόν, σταματᾷ μόνον εἰς τὸ ἓνα, ὥστε νὰ μὴ φθάσουν εἰς τὴν παραφροσύνην μὲ τὴν προσθήκην τοῦ δευτέρου.

Διὰ νὰ μάθης δέ, ὅτι πολλὰς φορές αὐτὸ ὁδηγεῖ εἰς παραφροσύνην, μάθε ὅτι ὁ Ἐζεκίας ἀπὸ αὐτὸ ὠδηγήθη εἰς ἔπαρσιν· ἀλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι τὸν παρέβλεψεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δόξα τῆς νίκης ἐφούσκωσε τὰ μυαλά του, τὸν ἐδιώρθωσε μὲ τὴν ἀσθένειάν του. «Ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν του ἔγκαιρα ὅταν αἱ θλίψεις τὸν περιεκύκλωσαν». Τί σημαίνει, «Ἐν εὐκαιρίᾳ»; Εἰς κατάλληλον καιρόν, λέγει, ἔγκαιρα. Ὀνομάζει διπλὴν τὴν εὐκαιρίαν, διότι καὶ βοηθεῖ, καὶ διότι βοηθεῖ εἰς κατάλληλον καιρόν. Διότι εὐκαιρίαν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν θλίψιν. Διατί τέλος πάντων; Διότι εἶναι μητέρα τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ προσελκύει κατ' ἐξοχὴν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τότε ἡ ραθυμία ἐξαφανίζεται καὶ διασκορπίζεται· τότε γινόμεθα προθυμότεροι διὰ προσευχάς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ χειμὼν εἶναι κατάλληλος καιρὸς διὰ τὸ ὄργωμα τῆς γῆς, ἔτσι ἡ θλίψις εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς. Διότι πάντοτε χρειαζόμεθα τὴν βοήθειάν του, καὶ ὅταν εὐημεροῦμεν· ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων τὴν χρειαζόμεθα, ὅταν εὐρισκώμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις. «Βοηθός». Ἐδῶ ὑπηνίχθη καὶ κάτι ἄλλο· ὅτι πρέ-

· εἶναι. Ὁ γὰρ βοηθῶν τῷ ἐργαζομένῳ βοηθεῖ. Οὐ τοίνυν ἡ-
 μᾶς ἀναπεπωκέναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ ἰκετηρίαν εἰσφέρειν, καὶ
 ἐλεημοσύνας, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα. Ἐπεὶ καὶ σύμμαχοι
 τοῖς πολεμοῦσι βοηθοῦσιν, οὐχὶ τοῖς ἀναπεπωκόσι καὶ ἀργοῦ-
 5 σιν. Εἰ τοίνυν βούλει τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας ἀπολαύειν,
 μηδέποτε τὰ παρὰ σεαυτοῦ προδῶς. Οὕτω καὶ ὁ Ἰωὴ ἐβοηθεῖ-
 το, ἐσιῶς καὶ παγκρατιάζων. Οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐνε-
 ρογοὶ ὄντες.

«Καὶ ἐλπισάτωσα ἐπὶ σέ οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου».
 10 Ἄλλος, «Καὶ πεποιθήσουσιν». Συνεχῶς τοῦτο ποιεῖ ὁ προ-
 φήτης, ἀπὸ εὐχῆς εἰς παραίτησιν τρέπων τὸν λόγον, κοινὸς
 διδάσκαλος ὢν τῆς οἰκουμένης, καὶ τὸν θησαυρὸν εἰς τὸ μέ-
 σον προτιθεὶς τῆς φιλοσοφίας. Καλῶς εἶπεν. «Ἐλπισάτωσαν
 οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου». Οἱ γὰρ εἰδότες σε, φησί, καὶ
 15 τὴν ἀντίληψίν σου, καὶ τὴν συμμαχίαν, ἰκανὴν ἄγκυραν ἔχου-
 σαι τὴν ἐλπίδα τὴν ἐπὶ σέ, ἰκανὴν συμμαχίαν καὶ πύργον ἀσφα-
 γῆ, οὐ τὴν λύσιν μόνον ἐπαγγελλλόμενον τῶν δεινῶν, ἀλλ' οὐδὲ
 παρεῖσι τοῖς δεινοῖς θορυβεῖσθαι συγχωροῦντα. Ὁ γὰρ τῶν
 ἀνθρωπίνων ἀπηλλαγμένος, καὶ τῆς ἀνωθεν ἐλπίδος ἑαυτὸν
 20 ἀπαρτιῶν, οὐ μόνον ταχίστην ἐπάγειται τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν
 δεινῶν, ἀλλ' οὐδ' ἐν αὐταῖς τοῖς δεινοῖς θορυβεῖται καὶ τα-
 ράττειται, τῇ ἐλπίδι τῆς ἀγκύρας ἐκείνης βοηθούμενος. Οὕτω
 γοῦν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες οὐ μόνον ἀπηλλάττοντο τῆς καμίνου,
 ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ καμίνῳ διατριβόντες ἐδορυθεῖντο. Ἦδρυσαν
 25 γὰρ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν. Αὐά τοι τοῦτο καὶ ἕτερός
 φησι, «Καὶ πεποιθήσουσιν», ἀντὶ τοῦ, «θαυρήσουσιν». Πολλῶν

πει καὶ ἡμεῖς νὰ προσπαθοῦμεν. Διότι ἐκεῖνος πού βοηθεῖ, βοηθεῖ ἐκεῖνον πού ἐργάζεται. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀδρανοῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ προσευχώμεθα εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐλεημοσύνας νὰ κάμνωμεν καὶ ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι καὶ οἱ σύμμαχοι βοηθοῦν ἐκείνους πού πολεμοῦν, ὄχι ἐκείνους πού ἀδρανοῦν καὶ δὲν κάμνουν τίποτε. Ἐὰν λοιπὸν θέλης ν' ἀπολαμβάνῃς τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ, ποτέ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃς τὰς προσπάθειάς σου. "Ἐτσι καὶ ὁ Ἰωβ ἐβοηθεῖτο, ἰστάμενος ἐμπρὸς εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ ἀγωνιζόμενος σκληρὰ. "Ἐτσι ἐβοηθοῦντο καὶ οἱ ἀπόστολοι καταβάλλοντες τὴν ἐκ μέρους των προσπάθειαν.

«"Ἄς στηρίξουν τὴν ἐλπίδα των εἰς ἐσένα ὅλοι ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν τὸ ὄνομά σου». "Ἄλλος λέγει, «Καὶ ἄς στηρίξουν τὴν πεποίθησίν των». Συνεχῶς αὐτὸ κάμνει ὁ προφήτης, μεταφέρων τὸν λόγον ἀπὸ τὴν προσευχὴν εἰς τὴν προτροπὴν, ὡς ἂν διδάσκαλος πού εἶναι ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, καὶ προβάλλει εἰς τὸ μέσον τὸν θησαυρὸν τῆς φιλοσοφίας. Καλῶς εἶπεν, «"Ἄς στηρίξουν εἰς ἐσένα τὴν ἐλπίδα των ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν τὸ ὄνομά σου». Διότι, λέγει, ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν ἐσένα καθὼς καὶ τὴν βοήθειάν σου καὶ τὴν συμμαχίαν σου ἔχουν ὡς ἂν ἰσχυρὰν ἄγκυραν τὴν ἐλπίδα εἰς ἐσένα, ἰσχυρὰν συμμαχίαν καὶ πύργον ἀπόρητον, πού ὑπόσχεται ὄχι μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀφήνει οὔτε καὶ νὰ ἀνησυχῇ ὅταν εἶναι παρόντα τὰ δεινὰ. Διότι ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα καὶ στηρίζει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν οὐράνιον ἐλπίδα, ὄχι μόνον ἀπαλλάσσεται τάχιστα ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅταν εὐρίσκεται μέσα εἰς τὰ δεινὰ θορυβεῖται καὶ τaráσσεται, διότι βοηθεῖται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ἐκείνης τῆς ἄγκυρας. "Ἐτσι λοιπὸν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ὄχι μόνον ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰς φλόγας τῆς καμίνου, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὅταν ἀκόμη ἦσαν μέσα εἰς τὴν κάμινον ἐθορυβοῦντο. Διότι ἐγνώριζον τὴν συμμαχίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος λέγει, «Θὰ στη-

γὰρ μείζων τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπὸ τῶν θορούβων ἢ ἀσφάλεια ἢ ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς εἰς τὸν Θεόν. Τὰ μὲν γὰρ ἀνθρώπινα, ἢ δὲ θεία καὶ ἄμαχος.

Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἐγένετο βοηθός, ὅτι ἐγένετο καταφυγή, **5** δείκνυσι καὶ πῶς γίνεται. Πῶς οὖν γίνεται; "Οἷαν μένωμεν διηρηκῶς εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντες. Εἰ δὲ μὴ εὐθέως λύει τὰ δεινά, καὶ τοῦτο ὑπὲρ τῆς σῆς γίνεται δοκιμῆς. "Ὡσπερ γὰρ δυνάμενος μὴ ἀφείναι ἐπελθεῖν, ἀφίησιν, ἵνα σιερρότερον ἐργάζηται, οὕτω καὶ δυνάμενος ἐκ προσιμίῶν λύσαι, **10** μέλλει καὶ ἀναβάλλεται πάλιν, ἐπιτείνων σου τὴν εὐτορίαν, καὶ τὴν ἐλπίδα γυναιζών, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν διάθεσιν σπουδαιοτέραν ποιῶν, καὶ οὕτε ἀεὶ θλίβεσθαι συγχωρεῖ, ἵνα μὴ ἀποκάμωμεν, οὕτε ἀεὶ ἀνίσταται, ἵνα μὴ ἀναπέσομεν. «Ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τὸς ἐκζητοῦντάς σε, Κύριε». Ἄλλος, «Ὅτ **15** γὰρ ἐγκατέλιπες». Οὕτω καὶ ἕτερός φησιν· «Ἐμβλέφατε εἰς ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε, τίς ἤλιπεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατησχύνθη; ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτόν, καὶ ἐγκατέλιπεν αὐτόν;». Καὶ πῶς ζητεῖται ὁ Θεός, φησὶν, ὁ πανταχοῦ ὢν; Σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ, καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν βιωτικῶν ἀπάντων. Πολ- **20** λὰ γὰρ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἐν χερσὶν ἔχοντες οὐκ ἴσμεν, ἀλλὰ περιοχόμεθα ζητοῦντες πολλάκις ἃ κατέχομεν, διὰ πρὸς ἕτερον ἢ διάνοια τειραμμένη ἢ.

6. Πῶς οὖν ἐσι ζητεῖν τὸν Θεόν; "Οἷαν ἐκεῖ τὴν διάνοιαν συντείνωμεν, ὅταν τῶν βιωτικῶν παλλαγῶμεν. Καὶ γὰρ

ρίξουν τὴν πεποιθησίν των εἰς ἐσένα», ἀντὶ τοῦ, «θὰ παίρνουν θάρρος ἀπὸ σένα». Διότι πολὺ πιό σπουδαία εἶναι ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τοὺς θορύβους πού στηρίζεται εἰς τὰ ἀνθρώπινα, ἢ ἀσφάλεια πού στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν. Διότι τὰ μὲν πρῶτα εἶναι ἀνθρώπινα, ἐνῶ ἡ δευτέρα εἶναι θεία καὶ ἀκαταμάχητος.

Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἔγινε βοηθός του, ὅτι ἔγινε καταφύγιόν του, δείχνει καὶ πῶς γίνεται. Πῶς λοιπὸν γίνεται; Ὅταν μὲν ὡς διαρκῶς μὲ τὴν ἐλπίδα μας στηριγμένην εἰς αὐτόν. Ἐὰν δὲ δὲν ἀπαλλάσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὰ δεινά, καὶ αὐτὸ γίνεται διὰ τὴν ἰδικὴν σου δοκιμασίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ἐνῶ ἠμπορεῖ νὰ μὴ τὰ ἐπιτρέψῃ τὰ δεινά νὰ ἔλθουν, ὅμως τὰ ἐπιτρέπει, διὰ νὰ σὲ κάμῃ ἰσχυρότερον, ἔτσι καὶ ἐνῶ ἠμπορεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ, βραδύνει καὶ ἀναβάλλει πάλιν τὴν ἀπαλλαγὴν, ἐνισχύων τὴν δύναμίν σου καὶ ἀσκῶν τὴν ἐλπίδα σου, καὶ καθιστᾷ ἰσχυροτέραν τὴν διάθεσίν σου πρὸς αὐτόν, καὶ οὔτε ἐπιτρέπει πάντοτε νὰ θλιβώμεθα, διὰ νὰ μὴ ἀποκάμωμεν, οὔτε πάντοτε μᾶς βοηθεῖ, διὰ νὰ μὴ γίνωμεν ἀδιάφοροι. «Διότι δὲν ἄφησες ἀβοηθήτους ἐκείνους πού σὲ ζητοῦν μὲ πόθον, Κύριε». Ἄλλος λέγει «Διότι δὲν ἐγκατέλειψες». Ἔτσι καὶ ἄλλος λέγει: «Ἐξετάσατε τὰς ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε, ποῖος ἠλπισεν εἰς τὸν Κύριον καὶ κατεντροπιᾶσθη ἢ ποῖος ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του καὶ τὸν ἐγκατέλειψεν;»¹⁴. Καὶ πῶς ζητεῖται ὁ Θεός, λέγει. ἀφοῦ εἶναι πανταχοῦ παρών; Μὲ τὸν μέγαν ζῆλον δι' αὐτόν, τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα. Διότι πολλὰ πράγματα, ἐνῶ τὰ ἔχομεν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας καὶ εἰς τὰ χέρια μας, δὲν τὸ γνωρίζομεν, ἀλλὰ περιερχόμεθα καὶ ζητοῦμεν πολλὰς φορὰς αὐτὰ πού κατέχομεν, ὅταν ἡ σκέψις μας εἶναι ἐστραμμένη εἰς ἄλλο πρᾶγμα

6. Πῶς λοιπὸν ἠμποροῦμεν ν' ἀναζητοῦμεν τὸν Θεόν; Ὅταν ἔχωμεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν μας πρὸς ἐκεῖ-

ὁ ζητῶν, πάντα ἐκβαλὼν τῆς ψυχῆς, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ζητούμενον ἔρχεται. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ζητεῖν γοῆ, ἀλλὰ καὶ ἐκζητεῖν. Ὁ ἐκζητῶν οὐκ αὐτὸς ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους λαμβάνει βοηθούς, ὥστε εὐρεῖν τὸ ζητούμενον. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν
 5 διωτικῶν πολλάκις ζητήσαντες, οὐχ εὗρομεν ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐκ ἓνι τοῦτο, ἀλλὰ ἀνάγκη πᾶσι τὸν ζητοῦντα εἶρεῖν. Ἄν γὰρ ἐξέλθωμεν μόνον ἐπὶ τὸ ζητῆσαι, οὐκ ἀφί-
 σιν ἡμᾶς πολλὰ κόπιεσθαι ὁ Θεός· διὰ τοῦτο λέγει «Πᾶς ὁ
 ζητῶν εὕρισκει». «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σι-
 10 ῶν». Ἄλλος, «Τῷ καθημέρῳ». «Ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Ἄλλος φησὶν, «Ἐν τοῖς λαοῖς τὰ μη-
 χανήματα αὐτοῦ». Τί λέγεις; Οὐδ' ὁ οὐρανὸς θρόνος καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον, οἷ ἐν τῇ χειρὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς, οἷτος ἐν Σιών οἰκεῖ; Ναί· οἰκοῦν γὰρ ἐνταῦθα οὐ τὸ περικλείεσθαι λέγει
 15 (ἀπέραντος γὰρ αὐτοῦ ἡ μεγαλωσύνη), ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα πρὸς τὸν τόπον, καὶ τὸ οἰκείως ἔχειν πρὸς αὐτόν, διὰ τὸ τοὺς Ἰουδαίους διὰ τῆς συγκαταβάσεως ταύτης πρὸς αὐτοὺς ἐπισπᾶσθαι ἐπεὶ καὶ οἰκία διὰ τοῦτο λέγεται ἐφ' ἡμῶν, διὰ τὸ οἰκείως ἡμᾶς ἔχειν πρὸς αὐτήν. Καὶ ἐν ἡμῖν δὲ οἰκεῖν
 20 λέγεται, οὐ περιεχόμενος ἐφ' ἡμῶν, ἀλλ' οἰκείως πρὸς ἡμᾶς ἔχων. Σιών δὲ κατὰ ἀναγωγὴν ἡ Ἐκκλησία λέγεται. «Προσε-
 ληλύθατε γὰρ ὄρει Σιών, καὶ Ἐκκλησίᾳ προσηγορεύου». Καὶ εἰκότως ὄρος ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὸ βέβαιον, καὶ πάγιον καὶ

15. Ματθ. 7, 8.

16. Ἐβρ. 12, 22.

νον, ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος πού ἀναζητεῖ κάτι, ἀφοῦ διώξη κάθε ἄλλην σκέψιν ἀπὸ τὴν ψυχὴν του, σκέπτεται μόνον ἐκεῖνο πού ἀναζητεῖ. Καὶ ὄχι ἀπλῶς πρέπει νὰ ζητῶμεν, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν μὲ ἐπιμονήν. Ἐκεῖνος πού ζητεῖ κάτι μὲ ἐπιμονήν, δὲν τὸ ζητεῖ μόνον αὐτός, ἀλλὰ παίρνει καὶ ἄλλους βοηθοὺς, ὥστε νὰ εὕρῃ αὐτόπλου ζητεῖ. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων πολλὰς φορές ἂν καὶ τὰ ἐζητήσαμεν, δὲν τὰ εὕρομεν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν πνευματικῶν πραγμάτων δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ εὕρῃ κανεὶς αὐτό πού ζητεῖ. Διότι ἐὰν μόνον κάνωμεν ἀρχὴν εἰς τὴν ἀναζήτησιν πνευματικῶν πραγμάτων, δὲν μᾶς ἀφήνει ὁ Θεὸς νὰ κοπιᾶσωμεν πολὺ· διὰ τοῦτο λέγει· «Ὁ καθένας πού ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν κάτι, τὸ εὕρισκει»¹⁵. «Ψάλατε ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸν Κύριον πού κατοικεῖ εἰς τὴν Σιών». Ἄλλος, «Πού κάθεται εἰς τὴν Σιών». «Ἀναγγείλατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα αὐτοῦ». Ἄλλος λέγει. «Εἰς τοὺς λαοὺς τὰ πολυποίκιλα κατορθώματά του». Τί λέγεις; Ἐκείνου πού ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος του καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον, ἐκείνου πού εἰς τὸ χεῖρ του εὕρισκονται τὰ πέρατα τῆς γῆς, αὐτὸς κατοικεῖ εἰς τὴν Σιών; Ναί· διότι ἐδῶ κατοίκησιν δὲν ἐννοεῖ τὸν περιορισμὸν (διότι εἶναι ἀπέραντος ἡ μεγαλοσύνη του), ἀλλὰ τὴν οικειότητά του πρὸς τὸν τόπον, καὶ τὴν εὐνοιάν του πρὸς αὐτόν, ὥστε μὲ τὴν συγκατάθεσιν του αὐτὴν πρὸς αὐτόν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἰουδαίους· διότι καὶ ἡ οἰκία διὰ τοῦτο λέγεται ἔτσι ἀπὸ ἡμᾶς, λόγῳ τῆς οικειότητός μας πρὸς αὐτήν. Καὶ λέγεται δὲ ὅτι κατοικεῖ μέσα μας, ὄχι ἐπειδὴ περιέχεται μέσα μας, ἀλλὰ λόγῳ τῆς οικειότητός του πρὸς ἡμᾶς. Σιών δὲ ὀνομάζεται ἀλληγορικὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία. Διότι λέγει· «Ἐχετε προσέλθει εἰς τὸ ὄρος τῆς Σιών καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων»¹⁶. Καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ὄρος, διὰ τὴν σταθερότητα, τὴν στερεότητα καὶ

ἄσεισιον. Καθάπερ γὰρ ὄρος σαλεῖσθαι οὐ δυνατόν, οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ τὴν Ἐκκλησίαν. «Αναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Κήρυκας εἶναι θούλειαι τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδέποτε αὐτοῦ κατακούμπειν τὰς εὐεργεσίας. Καὶ τοῦτο παρταχοῦ ζητεῖ, διὰ τε τοὺς λέγοντας, διὰ τε τοὺς ἀκούοντας. Καὶ γὰρ καὶ τοῖτοις κέρδος, κἀκείνοις, ἐὰν προσέχωσιν.

«Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη». Εἶδες τὰ ἐπιτηδεύματα ποῖα λέγει; Τὰς εὐεργεσίας. Ἐνιαῦθα καὶ μέ-
 10 γα τι αἰνίττειται δόγμα· ὅτι οὐκ ἔστι φρόνος ἀτιμωρητὶ τολμώμενος, ἀλλ' ἐκδικεῖται πάντως· ὁ καὶ ἐν τῇ Γενέσει Μωϋσῆς δείκνυσι, λέγων· «Τὸ αἷμα ὑμῶν ἐκζητήσω». Τοῦτο τῆς ἀπίστου προνοίας δεῖγμα, τῆς ἐκτεταμένης αὐτοῦ κηδεμορίας. Εἰ δὲ μὴ κατὰ πόδας ἐκζητεῖ, μὴ θαυμάζης· δίδωσι γὰρ τοῖς
 15 ἁμαρτάνουσι μετανοίας ἀφορμὴν. «Οὐκ ἐπελάθειο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων». Ὅρα πάλιν τοὺς πένητας εὐδοκίμοῦντας. Οὐχ ἀπλῶς δὲ λέγει τοὺς πένητας, ἀλλ' ἐκείτους τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, καθὼς ὁ Χριστὸς ἤγειρεν. Οἳτοι γὰρ μάλιστα ἀκούονται ἐνχόμενοι, οἱ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ συντριμμένοι.
 20 Αὐτοὶ δὲ ἐνιαῦθα τίθησι, καὶ ἐνχῆν, καὶ ταπεινοφροσύνην. «Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω». φησὶν. «ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινόν, καὶ ἠούχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;». Καὶ παρταχοῦ ὄχημα ἐνχῆς ἐφορᾶται ταπεινοφροσύνη. Ἐγγὺς γὰρ Κύριος τοῖς συντριμμένοις τῇ καρδίᾳ. Ὅστε φλεγμονῆς δεῖ μάλιστα ἀπηλλάχθαι τὸν ἐνχόμενον. Ὁ καὶ Παῦλος ζητεῖ, λέγων· «Χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ». Καλῶς εἶπε. «Τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων, κραυγὴν λέγων τὴν διάθεσιν τῆς δια-

17. Γεν. 9, 5.

18. Ἦσ. 66, 2.

19. Α' Τιμ. 2, 8

τὸ ἀπαρασάλευτον αὐτῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὄρος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σαλευθῆ, ἔτσι οὔτε καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. «Κηρύξατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Θεοῦ». Θέλει νὰ εἴμεθα κήρυκες τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ποτὲ νὰ μὴ κρύπτωμεν τὰς εὐεργεσίας του. Καὶ αὐτὸ παντοῦ ζητεῖ, καὶ διὰ τοὺς κήρυκας καὶ διὰ τοὺς ἀκροατάς. Καθ' ὅσον ὑπάρχει κέρδος καὶ εἰς τοὺς πρῶτους καὶ εἰς τοὺς δευτέρους ἐὰν προσέχουν.

«Διότι αὐτὸς ποὺ ζητεῖ νὰ ἐκδικηθῆ διὰ τὰ αἵματα τῶν δούλων του, ἐνεθυμήθη αὐτούς». Εἶδες ποῖα ὀνομάζει μεγαλουργήματα; Τὰς εὐεργεσίας. Ἐδῶ ὑπαινίσσεται καὶ κάποιαν μεγάλην ἀλήθειαν ὅτι δὲν ὑπάρχει φόνος ποὺ ἔγινε χωρὶς νὰ τιμωρηθῆ, ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἐκδικεῖται, πρᾶγμα ποὺ δείχνει καὶ ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν Γένεσιν, λέγων ἄλλοτε «Θὰ ζητήσω ἐκδίκησιν διὰ τὸ αἷμα σας»¹⁷. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς ἀπείρου προνοίας του, τῆς ἀπεράντου κηδεμονίας του. Ἐὰν δὲ δὲν ἐκδικῆται ἀμέσως, μὴ θαυμάσης· διότι δίδει εὐκαιρίαν μετανοίας εἰς τοὺς ἀμαρτάνοντας. «Δὲν ἐλημόνησε τὴν κραυγὴν τῶν πτωχῶν». Πρόσεχε πάλιν τὴν εὐδοκίμησιν τῶν πτωχῶν. Δὲν ὁμιλεῖ δὲ ἀπλῶς διὰ τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ δι' ἐκείνους τοὺς πτωχοὺς ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα, ὅπως λέγει ὁ Χριστός. Διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων εἰσακούονται προσευχόμενοι, οἱ ταπεινοὶ ὡς πρὸς τὴν καρδίαν καὶ συντετριμμένοι. Διὰ δύο πράγματα ἐδῶ κάμνει λόγον, διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. Διότι, λέγει «Πρὸς ποῖον, θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου, παρὰ πρὸς τὸν ταπεινόν, τὸν γαλήνιον καὶ ἐκείνον ποὺ τρέμει τοὺς λόγους μου;»¹⁸. Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν μέσον πραγματοποιήσεως τῆς προσευχῆς γίνεται ἡ ταπεινοφροσύνη. Διότι ὁ Κύριος πλησιάζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν συντετριμμένην καρδίαν. Ὡστε πρέπει ὁ προσευχόμενος ν' ἀπαλλαγῆ ὅπωςδήποτε ἀπὸ τὰ πάθη του, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ζητεῖ, λέγων ἄλλοτε «Χωρὶς ὀργὴν καὶ διαλογισμούς»¹⁹. Καλῶς εἶπε, «τὴν κραυγὴν τῶν πενήτων», κραυ-

ροίας, οὐ τὸν τόπον τῆς φωνῆς· τῷ δὲ εἶπειν, «Οὐκ ἐπελάθε-
το», ἐδήλωσεν ὅτι συνεχῶς ἐκάλουν ἐκεῖνοι, καὶ οὐκ ἐκ προ-
ομιῶν ἐτέργχονον. Τί τοίνυν ἐστὶ· ὁ λέγει; Μὴ νομίσητε ὅτι
ἐπελάθετο ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξῆλθε· καὶ γὰρ αὐ-
5 τοῦ ἴδιον τὸ τὰ τοιαῦτα ζητεῖν, καὶ μηδεὶος παρακαλοῦντος
ὅταν δὲ παρακαλῶσι, καὶ ταπεινοὶ οἱ παρακαλοῦντες ὧσι, πολ-
λῶ πλέον.

«Ἐλέησόν με. Κύριε, ἴδε τὴν ταπεινότητά μου ἐκ τῶν
ἐχθρῶν μου. Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πτωχῶν τοῦ θανάτου, ὅπως
10 ἂν ἐξαγγεῖλω πάσας τὰς αἰρέσεις σου ἐν ταῖς πύλαις τῆς
θυγατρὸς Σιών». Ἄλλος, «Τὰς ὑμνήσεις σου». Ἄλλος, «Τοὺς
ἐπαίνους σου». Ὅρα αὐτὸν διηρηκῶς ἐπὶ εὐχῇ προσηλωμένον.
Καὶ γὰρ ἀπαλλαγείς τῶν δεινῶν καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ γενόμενος,
οὐκ ἀγίσταται τοῦ πάλιν εὐχεσθαι, λέγων «Ἐλέησόν με», καὶ
15 ὑπὲρ τῶν μελλόντων αὐτὸν παρακαλῶν. Ἄει μὲν γὰρ δεόμεθα
τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας· μάλιστα δὲ ἐν τῇ τῶν κακῶν ἀπαλλαγῇ.
Ἔτερος γὰρ διαδέχεται πόλεμος τοῦ προτέρου χαλεπότερος,
ὁ τῆς ραθυμίας, ὁ τῆς ἀπονοίας· καὶ σφοδρότερον τότε ὁ διά-
βολος πνεῖ. Ὡστε μάλιστα μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τῶν κακῶν,
20 δεόμεθα τῆς ροπῆς ἐκείνης, ἵνα εὐκόλως τὰς εὐημερίας ἐνέγ-
κωμεν. Ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι τῶν Αἰγυπτίων ἀπαλλαγέντες,
ἐν χαλεπῷ ἦσαν πολέμῳ, ἐπὶ ἀπονοίᾳ καὶ ἐπὶ ραθυμίᾳ. Τότε
γούν μάλιστα καὶ ἀπέθανον, μὴ δυναθέντες σιναίτησθαι κα-
λῶς. Ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πρὸς λαιμαργίαν, οὔτε πρὸς μικροφυ-

γὴν ὀνομάζων τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας καὶ ὄχι τὸν τόνον τῆς φωνῆς· μετὸ νὰ εἰπῆ δέ, «δὲν ἐλησμόνησεν», ἐδήλωσεν ὅτι συνεχῶς τὸν ἐκαλοῦσαν εἰς βοήθειαν καὶ δὲν ἐλάμβανον τὴν βοήθειάν του ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ πού λέγει; Μὴ νομίσετε ὅτι τὸ ἐλησμόνησεν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν· καθ' ὅσον γνώρισμα αὐτοῦ εἶναι νὰ παρέχη τὴν βοήθειάν του εἰς παρομοίας περιπτώσεις καὶ χωρὶς νὰ τὸν παρακαλῆ κανεὶς, ὅταν ὅμως τὸν παρακαλοῦν καὶ εἶναι ταπεινόφρονες αὐτοὶ πού τὸν παρακαλοῦν, πολὺ περισσότερον παρέχει τὴν βοήθειάν του.

«Ἐλέησέ με, Κύριε, ἴδε τὴν ταπείνωσιν πού μοῦ ἐπρόξενησαν οἱ ἐχθροί μου, σὺ πού ὅταν κινδυνεύω με ἀρπάξεις μέσα ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου, ὥστε νὰ διακηρύξω τοὺς ὕμνους δοξολογίας εἰς τὰς πύλας τῆς θυγατρὸς σου Σιών». Ἄλλος λέγει, «Τὰς ὑμνήσεις σου». καὶ ἄλλος, «Τοὺς ἐπαίνους σου». Πρόσεχε αὐτὸν πού εἶναι συνεχῶς προσηλωμένος εἰς τὴν προσευχὴν. Καθ' ὅσον, ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ εὐρεθεῖς εἰς ἀσφάλειαν, δὲν παύει καὶ πάλιν νὰ προσεύχεται, λέγων, «Ἐλέησέ με», καὶ νὰ τὸν παρακαλῆ διὰ τὴν μελλοντικὴν κατάστασίν του. Διότι πάντοτε χρειαζόμεθα τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἀπὸ τὰ κακά. Καθ' ὅσον ἄλλος πόλεμος διαδέχεται φοβερώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον, ὁ πόλεμος τῆς ραθυμίας, ὁ πόλεμος τῆς ἀδιαφορίας, καὶ τότε ἐπιτίθεται ὁ διάβολος μετὰ μεγαλυτέραν ὀρμὴν. Ὡστε πρὸ πάντων ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν δύναμιν ἐκείνην μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ κακά, διὰ νὰ περάσωμεν εὐκολὰ τὰς ἡμέρας τῆς εὐημερίας. Διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, εὐρέθησαν μέσα εἰς φοβερὸν πόλεμον, εἰς τὸν πόλεμον τοῦ παραλογισμοῦ καὶ τῆς ραθυμίας. Τότε λοιπὸν ἀπέθανον κατ' ἐξοχὴν, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐφαρμόσουν καλὴν στρατηγικὴν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐστάθησαν μετὰ γενναιότητα οὔτε ἀπέναντι εἰς

χίαν ἔσθησαν γενναίως, ἀλλὰ τῶν Αἰγυπτίων τὰ πάθη ἐζήλωσαν, ταῦτα αὐτοὺς ἀπώλεσε. Καὶ ὁ Δαυὶδ ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ ἀπαλλαγεῖς τῶν δεινῶν, καὶ τῶν ἄλλων πολεμίων, ἐπειδὴ ἀνέσεως ἀπέλαυσε, χαλεπότερον ἐπέστη πόλεμον, τὸν τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας, ὃς δὴ καὶ μειζρόνως αὐτὸν ἐζόλασε. Διὸ δὴ μάλιστα τότε χορὴ φοβεῖσθαι, ὅταν τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῶμεν.

7. Καθάπερ γὰρ θηρίον δεδευμένον οὐχ οὕτω φοβοῦμεθα, ὡς ὄφειδεν, οὕτω δὴ καὶ τὴν καρδίαν οὐχ οὕτως ἐν θλίψει
 10 δεδοικέναι χορὴ (τότε γὰρ δέδεται τῇ ἀθρυμῇ καὶ τοῖς ἄλλοις δεσμοῖς), ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄνεσιν, τότε χορὴ δεδοικέναι. Διὰ δὴ τοῦτο ὄφει πολλὰκις τὰς εὐπραγίας μεῖζονα τῶν κακῶν ἐργαζομένης δεινά. Οὕτω καὶ Ἐζεκίας μετὰ τὸ τροπικεῖον ἔμελλεν ἀπόλλυσθαι. Διὸ καὶ οὗτος ἀλλαγῶ φησιν· «Ἄγαθόν μοι,
 15 ὅτι ἐταπεινώσας με». Καὶ τὸν ἔλεον ζητεῖ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν, καὶ τίθησι δικαίωμα τοῦ ἐλέους, τὸ παθεῖν κακῶς. «Ἴδε γὰρ τὴν ταπεινώσιν μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου» καὶ ἕτερον πάλιν· «Ὁ ἑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου». Καὶ γὰρ πρὸς τὸν προσιάτην καὶ κηδεμόνα καταγεύγω, καὶ
 20 ἀεὶ μοι χεῖρα παρέχοντα. Εἶδες αὐτὸν ἐν τῇ αἰτήσει τῶν μελλόντων εὐχάριστον ἔπερ τῶν παρελθόντων γινόμενον, καὶ διπλῆν λέγοντα εὐεργεσίαν; Οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ ἀπαλλάττων με τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ἀλλ'· «Ὁ ἑψῶν με». Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ λῦσαι τὰ δεινὰ ἴστατο ἢ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ
 25 θανασιωτὸς ἐποίει, καὶ ἐπιδόξους, καὶ λαμπροτέρους, καὶ ὁ-

τὴν λαιμαργίαν, οὔτε εἰς τὴν μικροψυχίαν, ἀλλὰ ἐπόθησαν μὲ Ζῆλον τὰ πάθη τῶν Αἰγυπτίων, αὐτὰ τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὴν καταστροφὴν. Καὶ ὁ Δαυὶδ κατὰ τὸν πόλεμον μὲ τὸν Σαοὺλ, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐχθρούς, ἐπειδὴ ἀπήλαυσεν ἀνέσεως, ὑπέστη φοβερώτερον πόλεμον, τὸν πόλεμον τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας, πού τὸν ἐτιμώρησε πολὺ περισσότερον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τότε πρὸ πάντων πρέπει νὰ φοβούμεθα, ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ δεινὰ.

7. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἓνα θηρίον πού εἶναι δεμένον δὲν τὸ φοβούμεθα τόσον, ὅσον ὅταν ἀφεθῆ ἑλεύθερον, ἔτσι βέβαια πρέπει οὔτε καὶ τὴν κακίαν νὰ τὴν φοβούμεθα τόσον ὅταν εὐρισκώμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις (διότι τότε δένεται μὲ τὴν λύπην καὶ τὰ ἄλλα δεσμά), ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνέσιν, τότε πρέπει νὰ τὴν φοβούμεθα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν θὰ ἰδῆς πολλὰς φορὰς αἱ εὐημερίαι νὰ προξενοῦν μεγαλύτερα δεινὰ ἀπὸ τὰς δυστυχίας. Ἔτσι καὶ ὁ Ἐζεκίας μετὰ τὴν νίκην παρ' ὀλίγον νὰ ἐκαταστρέφετο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει ἄλλου' «Ἐπῆρξεν ἀγαθὸν δι' ἐμένα τὸ ὅτι μὲ ἐταπεινώσας»²⁰. Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ ζητεῖ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ θέτει ὡς δικαίαν ἀπολαυὴν τῆς εὐσπλαγχνίας του τὰ κακοπαθήματά του. «Ἴδε τὴν ταπεινώσιν πού ὑπέστην ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου»· καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν· «Σὺ πού μὲ ἀρπάζεις ἐμπρὸς ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου». Καθ' ὅσον καταφεύγω πρὸς τὸν προστάτην καὶ κηδεμόνα καὶ πού μου παρέχει πάντοτε χεῖρα βοηθείας. Εἶδες αὐτὸν πού, προκειμένου νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ μέλλον, εὐχαριστεῖ αὐτὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας πού ἐδέχθη εἰς τὸ παρελθόν καὶ πού θεωρεῖ διπλὴν τὴν εὐεργεσίαν; Διότι δὲν εἶπε, ἴσὺ πού μὲ ἀπαλλάσσεις ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου, ἀλλὰ «οὐ πού μὲ ὑψώνεις». Καθ' ὅσον ἢ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ δὲν ἐσταματοῦσε μέχρι τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ τοὺς καθίστα καὶ θαυμαστοὺς καὶ ἐνδόξους καὶ λαμπροτέρους

ψηλούς. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἕκ τῆς πόλης ἄλλ' «Ἐκ τῶν πλῶν,
τὸ πολὺ τῶν κινδύνων δηλῶν.

«Ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς
πόλεις τῆς θυγατρὸς Σιών». Ὁ ποιεῖν τοῖς ἄλλοις παρήγεσε,
5 τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιεῖ «Ἀναγγεῖλαιε» γὰρ φησὶν, «ἐν τοῖς
ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Τοῦτο καὶ ἐγὼ νῦν ἐργάσομαι
καὶ οὐκ ἐργάσομαι ἀπλῶς, ἐνὸς παρόντος, καὶ δύο, καὶ τριῶν.
ἄλλ' ἐν μέσῳ θεάτρον. «Ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου».
Τοῦτό μοι στέφανος, τοῦτό μοι διάδημα, τὸ διὰ σοῦ σιῆσαι
10 τρόποιον, τὸ διὰ σοῦ σωτηρίας ἀπολαῦσαι. Οὕτω δὴ καὶ ἡ-
μεῖς μὴ πάντως σωθῆναι ζητήσομεν, μὴ πάντως ἀπαλλαγῆ-
ναι τῶν δεινῶν παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ κατὰ Θεόν. Τοῦτο δὲ λέ-
γω, διὰ τοῦς ἐπαιδαῖς χρωμένους ἐν ταῖς νόσοις, καὶ ἐτέ-
ρας μαγγανείας ἐπιζητοῦντας εἰς παραιωνίαν τῆς ἀσροωσίας.
15 Τοῦτο γὰρ οὐχὶ σωθῆναί ἐσιν, ἀλλ' ἀπολέσθαι. Ἡ γὰρ με-
γίστη σωτηρία τὸ διὰ τοῦ Θεοῦ σωθῆναι.

«Ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ἣ ἐποίησαν». Ἄλλος,
«Ἐβαπίσθησαν». Διαφθορὰν τὴν κακίαν λέγει· οὐδὲν γὰρ
οὔτω διαφθείρει, ὡς κακία. Οὐδὲν γὰρ ἀσθενέστερον τοῦ
20 ποηροῦ. Τοῖς οἰκειοῖς ὅπλοις ἀλλοικεῖται, ὥσπερ ὁ σίδηρος
ὑπὸ τοῦ ἰοῦ καὶ τὸ ἔριον ὑπὸ τοῦ σιγῆς, οὔτω καὶ ὁ ποηρὸς
ὑπὸ τῆς κακίας. Ὅστε καὶ πρὸ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας,
αὐτὴ ἡ κακία τὸν ἐργάτην ἀπαιεῖ δίκην. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ
περὶ τῆς ἄνω δίκης διελέχθη καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ροπῆς,
25 αἴτιη δὲ οὐ κατὰ πόδας ἔπεισιν, ἀλλὰ μέλλει πολλάκις καὶ

καὶ ἀνωτέρους. Καὶ δὲν εἶπεν, ἕκ τῆς πύλης, ἀλλὰ «ἐκ τῶν πυλῶν», διὰ νὰ δείξη τὸ μέγεθος τῶν κινδύνων.

«Διὰ νὰ διαλαλήσω ὅλους τοὺς ὕμνους σου εἰς τὰς πύλας τῆς θυγατρὸς σου Σιών». Ἐκεῖνο πού παρώτρυνε νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι, αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος κάμνει. Διότι λέγει· «Διακηρύξατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα αὐτοῦ». Αὐτὸ θὰ κάνω καὶ ἐγὼ τώρα· καὶ δὲν θὰ τὸ κάνω ἀπλῶς ἐνώπιον ἐνός ἢ δύο ἢ τριῶν παρόντων, ἀλλ' ἐμπρὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. «Θὰ σὲ εὐχαριστήσω διὰ τὴν σωτηρίαν πού με ἠξίωσες». Αὐτὸ εἶναι δι' ἐμένα στέφανος, αὐτὸ βασιλικὸν διάδημα, τὸ νὰ στήσω μὲ τὴν βοήθειάν σου τρόπαιον νίκης, τὸ νὰ ἀπολαύσω μὲ τὴν βοήθειάν σου τὴν σωτηρίαν μου. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ ζητήσωμεν νὰ ἀπαλλαγῶμεν μὲ ὅποιονδήποτε τρόπον ἀπὸ τὰ δεινά, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγω δι' ἐκείνους πού χρησιμοποιοῦν μαγικὰς ὠδὰς διὰ τὴν θεραπείαν νόσων, καὶ ἐφαρμόζουν ἄλλας μαγείας πρὸς ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν ὀδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀπώλειαν. Διότι ἡ μεγίστη σωτηρία εἶναι ἡ σωτηρία ἐκείνη πού ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

«Οἱ ἐθνικοὶ ἔπесαν καὶ ἐκόλλησαν εἰς τὸν ὀλέθριον βόθρον τῆς διαφθορᾶς πού διέπραξαν». Ἄλλος ἐρμηνεύει, «ἐβυθίσθησαν». Διαφθορὰν ὀνομάζει τὴν κακίαν. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν διαφθείρει τόσον, ὅσον ἡ κακία. Ἄλλὰ καὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀσθενέστερον ἀπὸ τὸν πονηρόν. Καταστρέφεται ἀπὸ τὰ ἰδικά του τὰ ὄπλα, ὅπως ἀκριβῶς καταστρέφεται ὁ σίδηρος ἀπὸ τὴν σκωρίαν καὶ τὸ μαλλί ἀπὸ τὸν σκόρον, ἔτσι καὶ ὁ πονηρὸς καταστρέφεται ἀπὸ τὴν κακίαν. Ὡστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τιμωρίαν, ἡ ἴδια ἢ κακία τιμωρεῖ αὐτόν πού τὴν διαπραττει. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰ εἶπε διὰ τὴν οὐράνιον δικαιοσύνην καὶ διὰ τὴν θείαν βοήθειαν, αὐτὴ δὲ ἡ βοήθεια δὲν ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας, ἀλλὰ χρονοτριβεῖ πολλὰς

ἀναβάλλεται, καὶ τοῦτο τοὺς πολλοὺς ραθυμοτέρους ποιεῖ, δείκνυσιν ἐπὶ θύραις τὴν τιμωρίαν οὖσαν, καὶ ταύτην τοὺς πονηροὺς ὑπομένειν, καθάπερ καὶ ὁ Παυλὸς φησὶ «Καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἦν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμ-
 5 θάνοντες». Καὶ ὅρα πῶς κρυῖως κέχρηται ταῖς λέξεσιν. «Ἐνεπάγη», φησί· ἰουτέστι, κατὰ κράτος κατεσχέθη, ἄφρευκτος αὐτῷ γέγονεν ἡ ἐπιβουλή. Καὶ πάλιν, «Ἐν παγίδι ταύτη, ἣ ἔκρουσαν, συνελήφθη ὁ πὺς αὐτῶν». Λεσμοῖς ἀλύτοις, φησὶν, οἱ πονηροὶ περιπείρονται. Ταῦτα ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων καὶ ἐπὶ
 10 τῶν Ἰουδαίων γέγονεν. Ὅτι γὰρ τοῖς ἀποσιόλοις ἐπολέμουν, ἐκείνους μὲν οὐδὲν ἔβλαπτον, ἑαυτοὺς δὲ μυρίοις περιέβαλον κακοῖς, πόλειως, καὶ ἐλευθερίας, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐκπίπτοντες, καὶ τὸ μὲν κήρυγμα ἠῤῥάρετο, οἱ δὲ ἐπιβουλεύοντες κατελύοντο. Καὶ οἱ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐμβάλοντες εἰς
 15 τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον, ὑπ' αὐτῆς πάλιν ἐάλωσαν· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυιὴλ γέγονεν. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ Δαυιὴλ τοῦτο εἰκότως γέγονεν, αὐτοὶ γὰρ αὐτὸν ἐνέβαλον· ἐπὶ δὲ τῶν τριῶν παιδῶν, τί δήποτε, τοῦ βασιλέως ἀμαρτόντος, οἱ πρὸ τῆς κάμινον ἐσιῶτες οὔτοι κολάζονται; Ὅτι καὶ οἱ καταφλεχθέντες
 20 οὔτοι ἦσαν τῷ ἐπιτάγματι τοῦ τυράννου ὑληροίησαντες, καὶ τῇ εἰκότι τῇ χρυσῇ προσκυνήσαντες.

«Ἐν παγίδι, ἣ ἔκρουσαν». Ὅρα πῶς ἔδειξεν ἄφατον οὖσαν αὐτῶν τὴν κατηγορίαν. Ἐπειδὴ γὰρ αἰσχύνῃς γέμον ἦν τὸ γινόμενον, διὰ τοῦτο κρυπιοῦσι, καὶ λανθάνειν πειρῶνται.
 25 «Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν». Ἄλλος, «Ἐγγώσθη

φορές και αναβάλλεται, και αυτό κάμνει τούς περισσότερους ραθυμότερους, δείχνει ότι ή τιμωρία εύρίσκεται πρό τῶν θυρῶν, και τήν τιμωρίαν αὐτήν τήν ὑφίστανται οἱ πονηροί, ὅπως ἀκριβῶς και ὁ Παῦλος λέγει· «Ἀπολαμβάνοντες ἔτσι ὁ ἓνας ἀπό τόν ἄλλον τήν ἀνταμοιβήν τῆς πλάνης των πού τούς ἤξιζε»²¹. Καί πρόσεχε πῶς χρησιμοποιεῖ τās λέξεις κατά κυριολεξίαν. «Ἐνεπάγη», λέγει· δηλαδή συνετρίβη κατά κράτος, κατέστη εἰς αὐτόν ἀναπόφευκτος ἡ ἐπιβουλή. Καί εἰς τήν συνέχειαν λέγει, «Εἰς τήν ἰδίαν τήν παγίδα, τήν ὁποίαν ἔκρυψαν, συνελήφθη τὸ πόδι των». Μὲ ἄλυτα δεσμά, λέγει, οἱ πονηροί δένονται. Αὐτά συνέβησαν εἰς τήν περίπτωσιν τῶν ἀποστόλων και τῶν Ἰουδαίων. Διότι, ὅταν ἐπολεμοῦσαν τούς ἀποστόλους, ἐκείνους μὲν δέν τούς ἔβλαπτον καθόλου, ἐνῶ τούς ἑαυτούς των τούς περιέβαλλον μὲ μύρια κακά, στερούμενοι τήν πόλιν των, τήν ἐλευθερίαν των και ὅλα τὰ ἄλλα, και τὸ μὲν κήρυγμα ἠῤῥξανεν, ἐνῶ ἐκείνοι πού τούς ἐχθρεύοντο κατεστρέφοντο. Καί ἐκείνοι πού ἔρριψαν τούς τρεῖς παῖδας εἰς τήν βαθυλῶνειον κάμινον, ἀπό τήν ἰδίαν πάλιν κατεστράφησαν, πρᾶγμα πού συνέβη και εἰς τήν περίπτωσιν τοῦ Δανιήλ. Ἀλλὰ εἰς τήν περίπτωσιν μὲν τοῦ Δανιήλ αὐτό συνέβη κατά πολύ φυσικόν λόγον, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τόν ἔρριψαν· εἰς τήν περίπτωσιν ὅμως τῶν τριῶν παίδων, διατί τέλος πάντων, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἀμαρτάνει, τιμωροῦνται ἐκείνοι πού εύρίσκοντο πρό τῆς καμίνου; Διότι και αὐτοὶ πού κατεκάησαν ἦσαν ἀπό ἐκείνους πού ὑπηρέτησαν ὑπὸ τās διαταγὰς τοῦ τυράννου και ἐπροσκύνησαν τήν χρυσοῦν εἰκόνα.

«Συνελήφθησαν εἰς τήν παγίδα πού ἔκρυψαν». Πρόσεχε πῶς ἔδειξεν ὅτι ἦτο ἀπερίγραφτος ἡ κατηγορία αὐτῶν. Ἐπειδὴ δηλαδή ἦτο γεμᾶτον ἀπό ἐντροπήν αὐτὸ πού συνέβαινε, διὰ τοῦτο τὸ ἀποκρύπτουν και προσπαθοῦν νὰ τὸ κάνουν κρυφά. «Γίνεται γνωστός ὁ Κύριος μὲ τās δικαίας κρίσεις πού κάμνει». Ἄλλος λέγει· «Ἐγινε γνω-

ζῆμα ποιήσας». Τουτέστι, κολάζων, ἐκδικῶν, ἐλεξιῶν. Εἶ-
 δες ἕτερον εἶδος εὐεργεσίας ἀπὸ κολάσεως; Οὐ γὰρ δὴ μόνον, φησί, τοὺς κολαζομένους σπουδαιοτέρους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ
 τῆς αὐτοῦ θεογνωσίας ἐκλάμπειν παρασκευάζει τὸν λόγον
 5 καὶ ἴδοι τις ἂν μᾶλλον αὐτὸν ἐντεῦθεν ἐπιστοφέροια τοὺς ἀνθρώπους. Ὅτι γοῶν κατὰ τῶν κορημῶν εἶασεν ἐνεχθῆναι τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, τότε μάλιστα ἐξεπλάγησαν. Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ οἱ Ἰουδαῖοι, «Ὅτι ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτου» αὐτόν,
 10 καθὼς γηοῖν ὁ προφήτης. Καὶ τί δήποτε τοῦτο οὐ συνεχῶς ποιεῖ μᾶλλον; Ὅτι οὐ βούλεται βιαιότερον, ἀλλὰ καὶ προαιρετικώτερον τὰ τῆς ἀρετῆς κατορθοῦσθαι, καὶ μᾶλλον εὐεργετούμενους ἢ κολαζομένους, Καὶ πρόσω, φησί, βέλτιον ἀνάγκη εἶναι ἀγαθόν, ἢ προαιρέσει κακόν; Οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν εἶναι
 15 ἀνάγκη. Ὁ μὲν γὰρ τῷ δεσμῷ γινόμενος καλός, οὐκ ἔστι ἀεὶ ποτε καλός, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης ἀπαλλαγείς, ἐπαρῆξει πρὸς τὴν κακίαν, ὁ δὲ παιδαγωγούμενος ὥστε προαιρέσει γενέσθαι καλός, γενόμενος, πάγιος μένει. «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὐ ἴστων χειρῶν τοῦ Θεοῦ
 20 εἶπεν, ἀλλὰ «τῶν χειρῶν τοῦ ἁμαρτωλοῦ».

8. Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, καὶ τὴν ἄνωθεν φέρων τιμωρίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς κακίας ἐπάγων δίκην; Πῶς τὴν ἄνωθεν τιμωρίαν; «Γινώσκεται Κύριος», φησί, «ζῆματα ποιῶν». Πῶς τὴν ἀπὸ τῆς κακίας δίκην; «Ἐξεπλάγησαν»
 25 ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ἧ ἐποίησαν». Καὶ πάλιν τὴν ἀπὸ τῆς πορη-

στός μὲ τὴν δικαίαν κρίσιν ποῦ ἔκαμε». Δηλαδή μὲ τὸ νὰ τιμωρῇ, νὰ παύσῃ ἐκδίκησιν, νὰ ἀποκαθιστᾷ τὸ δίκαιον. Εἶδες καὶ ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν; Διότι, λέγει, δὲν καθιστᾷ μόνον σπουδαιότερους τοὺς τιμωρούμενους, ἀλλὰ καὶ ὁμιλεῖ κατὰ τρόπον ποῦ διαλάμπει ἡ θεογνωσία αὐτοῦ· καὶ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς βέβαια νὰ διαπιστώσῃ ὅτι μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐπιστροφήν. "Ὅταν λοιπὸν ἐπέτρεψε νὰ ὁδηγηθῇ ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων εἰς τὸν κρημνὸν καὶ νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, τότε πρὸ πάντων ἐξεπλάγησαν²². Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης οἱ Ἰουδαῖοι «Τότε ἐζητοῦσαν τὸν Θεόν, ὅταν ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου», καθὼς λέγει ὁ προφήτης. Καὶ διατὶ τέλος πάντων αὐτὸ δὲν τὸ κάνει συνεχῶς; Διότι δὲν θέλει νὰ γίνωνται διὰ τῆς βίας τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ προαιρετικῶς, καὶ μᾶλλον νὰ εὐεργετοῦνται παρά νὰ τιμωροῦνται. Καὶ δὲν εἶναι προτιμότερον, λέγει νὰ εἶναι κανεὶς διὰ τῆς βίας ἀγαθός, παρά προαιρετικὰ κακός; Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κανεὶς ἀγαθός διὰ τῆς βίας. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποῦ γίνεται καλός διὰ τῆς βίας, δὲν παραμένει πάντοτε καλός, ἀλλὰ μόλις ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν βίαν, θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κακίαν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ παιδαγωγεῖται, ὥστε κατὰ προαίρεσιν νὰ γίνῃ καλός, ὅταν γίνῃ καλός, μένει σταθερὸς εἰς τὴν ἀρετήν. «Εἰς τὰ ἴδια τὰ παγιδευτικὰ ἔργα του συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Δὲν εἶπε, 'τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ', ἀλλὰ «τῶν χειρῶν τοῦ ἁμαρτωλοῦ».

8. Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, καὶ ἀναφέρων τὴν θεῖαν τιμωρίαν καὶ προσεθέτων τὴν ἀπὸ τῆς κακίας καταδίκην; Τί λέγει διὰ τὴν θεῖαν τιμωρίαν; «Γίνεται γνωστός», λέγει, «ὁ Κύριος μὲ τὰς δικαίας κρίσεις του». Καὶ τί περὶ τῆς καταδίκης ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν κακίαν; «Ἔπεσαν οἱ ἔθνηκοι μέσα εἰς τὸν βόθρον τῆς διαφθορᾶς ποῦ διέπραξαν οἱ ἴδιοι». Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ὁμιλεῖ περὶ

ρίας· «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὕτε γὰρ μόνην τὴν παρὰ Θεοῦ λέγει τιμωρίαν, ἐπειδὴ μέλλει πολλάκις καὶ θραδύνει, οὔτε μόνην τὴν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐπειδὴ πολλοὶ ταύτη καὶ ἐμφύλοχοροῦσιν, ἀλλ' ἕκα-
5 τέρωθεν ἀσφιλίζεται τὸν λόγον. Διό φησιν, «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη». Ἄλλος, «Ταρσῶν αὐτοῦ». Μῆ τοίνυν νόμιζε ἐτέρω κατασκευάζειν τὰ μηχανήματα, διὰν ἐπιβουλεύης· σεαντιῶ γὰρ πλέκεις τὰ δίκτυα. «Ῥδὴ διάραλμα». Ἄλλος, «Φθογγὴ ἀέβ». Ἄλλος, «Μελῶδημα ἀέβ». Ὁ δὲ ἔ-
10 θραῖος, «Ἐγγαθὸν σέλ».

«Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς ἄδην, πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ Θεοῦ». Ἄλλος, «Ἀναστρέφουσι». Πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένει, δεικνὺς ὅτι ἡ κακία τὴν κόλασιν ἔχει συγκεκληρωμένην, καὶ ἡ ἀσέβεια θάνατον τίθει, καὶ ἡ
15 ἁμαρτία κινδύνους. «Ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πωχός. ἢ ὑπομοιή τῶν πενήτων οὐκ ἀπολείται εἰς τέλος». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς φησιν, «Οὐ γὰρ εἰς τέλος ἡ προσδοκία τῶν πρῶτων ἐπιλησθήσεται». Καλῶς εἶπεν, «Εἰς τέλος», δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀεὶ ἄνεσίν τις ἐπιζητεῖ. Ποῦ γὰρ δειχθήσεται τὰ τῆς
20 ὑπομονῆς, εἰ ἀεὶ ἄνεσις μέλλοι εἶναι; Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι δίκην δώσουσιν οἱ πονηροί, καὶ τὰ ἔσχατα πείσονται. Οὐ γὰρ ἀνέξεται ὁ Θεὸς διὰ παντὸς τοὺς ἀδικουμένους ἐν ἐπιβουλαῖς εἶναι. Ἐντεῦθεν καὶ τούτους παραμυθεῖται, κάκει-
25 νους φοβεῖ, καὶ τοῦ Θεοῦ δείκνυσι τὴν φιλάνθρωπίαν, διὰ καὶ ἡ μέλλησις τοὺς μὲν δοκιμωτέρους ἐργάζεται, τοὺς δὲ εἰς μετάνοιαν ἔλκει. Ὅρα πάλιν τοὺς πένητας εὐδοκιμοῦντας· πέ-

τῆς τιμωρίας πού συνεπάγεται ἡ πονηρία· «Εἰς τὰ ἴδια τὰ παγιδευτικά ἔργα, πού ἔκαμε μέ τὰ χέρια του, συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὔτε δηλαδή ἀναφέρει μόνον τήν τιμωρίαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἀναβάλλει πολλές φορές καί βραδύνει, οὔτε μόνον τήν τιμωρίαν ἐκ τῆς κακίας, ἐπειδὴ πολλοὶ ὑπομένουν αὐτήν μέ εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ἀσφαλίζει τόν λόγον καί ἀπό τὰς δύο πλευράς. Διὰ τοῦτο λέγει, «Συνελήφθη εἰς τὰ παγιδευτικά ἔργα πού ἔκαμε μέ τὰ χέρια του». Ἄλλος ἐρμηνευτής «Εἰς τὰς παγίδας αὐτοῦ». Μὴ νομίζης λοιπὸν ὅτι κατασκευάζεις παγιδευτικά δίκτυα διὰ ἄλλον, ὅταν τόν ἐπιβουλεύεσαι, διότι διὰ τόν ἑαυτὸν σου στήνεις τὰ δίκτυα. Ἄκολουθεῖ «Ὡδὴ διάψαλμα». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Φθογγὴ αἰεί». Ἄλλος, «Μελῶδημα αἰεί», εἰς τὰ ἑβραϊκὰ δὲ «Ἐγγαῶν σέλ».

«Ἄς ριφθοῦν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τόν Ἄδην, καὶ ὅλοι οἱ ἔθνικοὶ πού λησμονοῦν τόν Θεόν». Ἄλλος, «Ἄς ἐπιστρέψουν». Πάλιν ἐπιμένει εἰς τὰ ἴδια πράγματα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ κακία ἔχει ὡς τελικόν ἀποτέλεσμα τήν τιμωρίαν καὶ ὅτι ἡ ἀσέβεια γεννᾷ τόν θάνατον καὶ ἡ ἁμαρτία περικλίνει πολλοὺς κινδύνους. «Διότι δὲν θὰ λησμονηθῇ μέχρι τέλους ὁ πτωχός, ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν δὲν θὰ μείνῃ χωρὶς ἀνταπόδοσιν μέχρι τέλους». Ἄλλος ἐρμηνευτής λέγει· «Διότι δὲν θὰ λησμονηθῇ μέχρι τέλους ἡ προσδοκία τῶν ταπεινῶν». Καλῶς εἶπε, «μέχρι τέλους», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητῇ κανεὶς πάντοτε ἄνεσιν. Διότι πού θὰ δειχθῇ ἡ ὑπομονή, ἐάν πρόκειται πάντοτε νὰ ὑπάρχῃ ἄνεσις; Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· θὰ τιμωρηθοῦν οἱ πονηροὶ καὶ θὰ ὑποστοῦν τὰς πιό φοβερὰς τιμωρίας. Διότι δὲν θὰ ἀνεχθῇ ὁ Θεός νὰ ἐπιβουλεύωνται συνεχῶς οἱ ἀδικούμενοι. Μὲ αὐτὸ καὶ αὐτοὺς παρηγορεῖ καὶ τοὺς ἀδίκους φοβίζει. καὶ τοῦ Θεοῦ τήν φιλανθρωπίαν δείχνει, διότι καὶ ἡ ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας τοὺς μὲν ἀδικουμένους τοὺς καθιστᾷ πιὸ ἀξίους, τοὺς δὲ ἀδίκους προσελκύει εἰς μετάνοιαν. Πρόσεχε πάλιν τοὺς πτωχοὺς

νητας οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ. Οὗτοι γὰρ μάλιστα εἰσι καὶ πρὸς ὑπομονὴν ἐπιτήδειοι μᾶλλον δὲ ἄλληλα συγκατασκευάζει ταῦτα, ἢ ταπεινοφροσύνη τὴν ὑπομονήν, ἢ ὑπομονὴ τὴν ταπεινοφροσύνην. Εἰ δέ τις εἴποι, 5 καὶ πῶς περὶ ἢ ταπεινοφροσύνη; ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι αὕτη ἐπιτηδειότερα πρὸς ἀρετήν. Ὁ μὲν γὰρ πλουτῶν ἀλύει καὶ θορυβεῖται, ὁ δὲ πένης πάντα χαδίως φέρει, καθάπερ ἐν παλαιότερα τῇ περὶ πολλὰκις γυμναζόμενος. Αἰὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι δύσκολον μετὰ πλοῦτου εἰς τὴν βασι- 10 λείαν εἰσελθεῖν. Τί ἐστίν, «Ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολείται εἰς τέλος»; Οὐδέποτε, φησὶν, ἀλλὰ πάντως ἀπολήφεται τὸν οἰκεῖον καρπόν. Ὅπερ ἐπὶ τῶν θισσιζῶν οὐκ ἔστι, ἀλλ' ἐκπίπτει τοῦ τέλους πολλὰκις, τῶν πόρων ἀπολωλότων. Καὶ γὰρ καὶ γεωργὸς ἀναμείβει, καὶ ἔμπορος πολλὰκις 15 δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἀέρων ἀνωμαλίας ἀμυότεροι τοῦ καρποῦ τῶν πόρων ἐκπίπτουσιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλὰ ἀνάγκη πάντως ἀπολαῦσαι τοῦ τέλους. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς παραμυθίας λόγον, τὸ φαρμακεῖν ἀεὶ περὶ τοῦ τέλους.

«Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κοιτασθῶ ἄνθρωπος». Ἄλλος, 20 «Μὴ θρασυνέσθω». «Κριθίτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου». Ἄλλος, «Καὶ κατὰ πρόσωπόν σου». Εἰπόντων τὴν κακίαν τὴν κατέχουσιν τοὺς πλείους τῶν ἀνθρώπων, καὶ διυγησόμενος τὴν πονηρίαν, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τὰς ἀνδροφονίας, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἕπερ τῆς τῶν ἀδικουμένων βοηθείας. Τοιαῦτα γὰρ

πού εὐδοκιμοῦν ὄχι οἱ ἀπλοὶ πτωχοί, ἀλλὰ αὐτοὶ πού ἔχουν συντετριμμένην καρδίαν. Διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων εἶναι κατάλληλοι δι' ὑπομονήν· μᾶλλον δὲ αὐτὰ ὀδηγοῦν τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο, ἢ ταπεινοφροσύνη εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ ἢ ὑπομονὴ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ, καὶ πῶς ἢ πτωχεῖα ὀδηγεῖ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην; αὐτὸ θὰ εἰποῦμεν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὴ εἶναι καταληλοτέρα πρὸς ἀρετὴν. Διότι ὁ μὲν πλούσιος ταρασσεται καὶ θορυβεῖται, ὁ δὲ πτωχὸς ὅλα τὰ ὑπομένει μὲ εὐκολίαν, ὡσάν εἰς παλαιστραν γυμναζόμενος πολλές φορές μὲ τὴν πτωχείαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ εἰσέλθῃ ὁ πλούσιος εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν²³. Τί σημαίνει, «Ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν δὲν θὰ μείνῃ μέχρι τέλους ἀνικανοποίητος»; Ποτέ, λέγει, δὲν θὰ μείνῃ ἀνικανοποίητος, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ λάβῃ τὸν καρπὸν της, πρᾶγμα πού δὲν συμβαίνει μὲ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλὰ πολλές φορές χάνεται τὸ ἀποτέλεσμα καὶ πηγαίνουν εἰς τὰ χαμένα οἱ κόποι. Καθ' ὅσον καὶ ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ἔμπορος ἀναμένουν τὸν καρπὸν τοῦ κόπου των, ἀλλὰ πολλές φορές καὶ οἱ δύο ἐξ αἰτίας τῶν καιρικῶν μεταβολῶν χάνουν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτό, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδήποτε ν' ἀπολαύσῃ κανεὶς τὸ βραβεῖον. Δέν εἶναι μικρὰ ἢ παρηγορία πού παρέχει αὐτό, τὸ νὰ πιστεῦῃ πάντοτε μὲ βεβαιότητα ὅτι θ' ἀμειφθῇ.

«Σήκω ἐπάνω, Κύριε. ὥστε νὰ μὴ σφετερίζεται ὁ τιποτένιος ἄνθρωπος τὴν δύναμίν σου παρουσιαζόμενος ἰσχυρὸς». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς ἐξηγεῖ, «Ἄς μὴ θρασύνεται». «Ἄς κριθοῦν ἐνώπιόν σου οἱ ἔθνηκοί». Ἄλλος, «Ἐμπρὸς εἰς τὸ πρόσωπόν σου». Ἄφου ἔκαμε λόγον διὰ τὴν κακίαν πού κατέχει τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διηγῆθη τὴν πονηρίαν, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τὰς ἀνθρωποκτονίας, παρακαλεῖ εἰς τὴν συνέχειαν τὸν Θεὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀδικουμένους. Διότι τέτοια

τῶν ἁγίων τὰ σπλάγγνα, μὴ τὰ ἑαντῶν μεριμνᾶν μόνον, ἀλλ'
 ὥσπερ περὶ μιᾶς οἰκίας, τῆς οἰκουμένης, ἢ σώματος ἑνός,
 τοῦ τῶν ἀνθρώπων πλήθους, οὕτω παρακαλεῖν τὸν Θεόν. «*Α-*
νάστηθι, Κύριε. μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος». Τί δέ ἐστιν «*Α-*
 5 *νάστηθι Κύριε*;». Ἐπέξελθε, φησί, βοήθησον, κόλασον τοὺς
 ἀδικοῦντας. Καὶ καλῶς τοῖς ὀνόμασι γυμνοῖς ἐχορήσατο, εἰ-
 πών, «*Ανάστηθι*», καί, «*Μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος*». ὥστε
 δηλῶσαι, ὅτι ὁ εὐτελής, ὁ ἀπὸ γῆς, ὁ τέφρα καὶ σποδός. «*Κρι-*
 10 *θήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου*». Τί ἐστι τοῦτο; Δότιωσαν δίκην,
 φησί, τῶν ἁμαρτημάτων. Οὐ γέγονασι τῇ μακροθυμίᾳ βελτί-
 οους· ἀπαίτησον εὐθύνας τῶν τεταλμημένων. «*Κατάστησον, Κύ-*
ριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτοῖς. Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποι εἰσι».
 «*Αἰάγαλμα*». Ἄλλος, «*Αεὶ*». Τί ἐστι, «*Κατάστησον νομοθέ-*
 15 *την αὐτοῖς*;». Ἐπεὶ, φησί, καθάπερ ἐν αὐτονομίᾳ πάντα προά-
 τισι, μὴ θέλοντες διδόναι δίκην, ἐπέξελθε, καὶ γενέσθω αὐ-
 τοῖς ἡ τιμωρία ἀντὶ ρουθεσίας. Τοῦτο καὶ ἕτερος δηλῶν εἶπε,
 «*Κατάστησον, Κύριε, φόδιμα αὐτοῖς*». Ὅρα πῶς οὐ κόλασιν
 αὐτῶν ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ ρουθεσίαν καὶ διόρθωσιν, καὶ τὸ μὴ
 παρανόμως ζῆν. Ἔσται γὰρ ἡ τιμωρία αὐτοῖς, φησὶν, ἀντὶ
 20 ρουθεσίας· οὐκ αὐτοῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις. Καὶ ἵνα
 μάθῃς ὅσον τὸ κέρδος, καὶ πῶς κατασιέλλει νόσημα, ἄκουε
 τοῦ ἐξῆς· «*Γνώτωσαν ἔθνη*», φησὶν, «*ὅτι ἄνθρωποι εἰσι*».
 Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι πολλοὶ καὶ τοῦτο ἀπολωλέκασιν,
 ἐπελάθοντο τῆς φύσεως, εἰς ματίαν ἐξώκειλαν, ἠγγόησαι
 25 ἑαντούς. Καὶ καλῶς προσέθηκε τό, «*Αεὶ*», ἵνα δηλώσῃ, ὅτι
 οὐκ ἐν ταῖς δυσπραγίαις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις.

εἶναι τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγίων, δὲν φροντίζουν μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶναι ἡ οἰκουμένη μία οἰκία καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἓνα σῶμα, ἔτσι παρακαλοῦν τὸν Θεόν. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, διὰ νὰ μὴ παρουσιάζεται ἀκαταγώνιστος ὁ τιποτένιος ἄνθρωπος». Τί σημαίνει δέ, «Ἀνάστηθι, Κύριε»; Σπεῦσε, λέγει, νὰ δικάσῃς, βοήθησε, τιμώρησε τοὺς ἀδικοῦντας. Καὶ καλῶς ἐχρησιμοποίησε τὰς λέξεις μὲ σαφήνειαν, λέγων, «Ἀνάστηθι», καί, «Μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τιποτένιος, χῶμα, στάκτη καὶ σκόνη. «Ἄς κριθοῦν οἱ ἐθνικοὶ ἐνώπιόν σου». Τί σημαίνει αὐτό; Ἄς τιμωρηθοῦν, λέγει, διὰ τὰ ἁμαρτήματά των. Δὲν ἔγιναν μὲ τὴν μακροθυμίαν σου καλύτεροί; Ζήτησε εὐθύνας διὰ τὰ ὅσα διέπραξαν ἐναντίον σου. «Ἐγκατάστησε εἰς αὐτοὺς νομοθέτην. Ἄς γνωρίσουν οἱ ἐθνικοὶ, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι». Ἀκολουθεῖ ἡ φράσις «Διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Τί σημαίνει, «Κατάστησον νομοθέτην αὐτοῖς»; Ἐπειδή, λέγει, ὅλα τὰ κάμνουν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ ἐσένα, καὶ δὲν θέλουν νὰ τιμωρηθοῦν, σπεῦσε νὰ τοὺς δικάσῃς καὶ ἄς τοὺς νουθετήσῃ ἢ τιμωρία σου. Καὶ ἄλλος ἐρμηνευτὴς διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἐξήγησε, «Γίνε, Κύριε, πηγὴ φόβου εἰς αὐτούς». Πρόσεχε πῶς δὲν ζητεῖ τὴν τιμωρίαν των, ἀλλὰ νουθεσίαν καὶ διόρθωσιν καὶ τὸ νὰ μὴ ζοῦν μέσα εἰς τὴν παρανομίαν. Διότι λέγει, ἄς ἀποβῇ εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία ὡσὰν ἓνα εἶδος νουθεσίας· ὄχι μόνον εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πόσον εἶναι τὸ κέρδος καὶ πῶς ἐξαλείφει τὴν ἀσθένειαν, ἄκουε τὴν συνέχειαν. «Ἄς γνωρίσουν», λέγει, «οἱ ἐθνικοὶ ὅτι εἶναι ἄνθρωποι». Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· πολλοὶ καὶ αὐτὸ τὸ ἔχουν χάσει, ἐξέχασαν τὴν πραγματικὴν φύσιν των, παρεούρθησαν ἀπὸ τὸ ὀλέθριον πάθος τῆς μανίας, ἠγνόησαν τὸν ἑαυτὸν των. Καὶ καλῶς ἐπρόσθεσε τὸ «πάντοτε», διὰ νὰ δηλώσῃ, ὅτι πρέπει νὰ τὸ σκέπτονται ὄχι μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς δυστυχίας, ἀλ-

Ἀλλὰ γάρ, ἂν κολάσῃς αὐτοὺς τῶν, ἔχοντες τὸν φόβον ἀκμίζονται, καὶ τὴν νημίην τῶν συμβεβηκότων δεινῶν, κἄν εἰς εὐημερίαν ἔλθωσιν, εἴσονται τὴν ἑαυτῶν γήρην.

9. Ὁρᾶς πῶς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖται τὴν δέησιν, καὶ τὴν
 5 **μανίαν** ἀξιοῖ διορθωθῆναι; Τὸ γὰρ ἑαυτοὺς ἀγροεῖν, ἐσχάτης μανίας καὶ φρενίτιδος χαλεπώτερον. Τὸ μὲν γὰρ ἀνάγκης νόσημα, τὸ δὲ διεφθαρμένης προαιρέσεως. «Ἴνα τί, Κύριε, ἀφρόσηκας μακρόθεν, ὑπερορᾶς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι». Ταῦτά γηοῖν ὁ προφήτης, ἐκ προσώπου τῶν θλιβομένων
 10 **παρακαλῶν** καὶ δεόμενος, οὐκ ἐγκαλῶν μὴ γένοιτο. Ἐπεὶ καὶ πολλοὶ τῶν θλιβομένων ὑπὸ τῆς ὀδύνης πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ ἀξιούσι γενέσθαι τὴν κρίσιν καθάπερ οἱ τεμνόμενοι, μηδέπω τελείας γενομένης τῆς τομῆς, παρακαλοῦσι τὸν ἰατρον ἀποσιῆσαι τὴν χεῖρα· ἐπιδραβῆ μὲν χάριν αἰ-
 15 **τοῦντες**, τῷ δὲ μὴ φέρειν τὴς ὀδύνης τοῦτο πάσχοντες. Καὶ πολλάκις πρὸς τοὺς ἰατροὺς βοᾶσιν, ἐβασάνισάς με, ἀπόλεσάς με, ἀνεῖλές με, ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα τῆς διανοίας θήμιτα, ἀλλὰ τῆς ὀδύνης, οὕτω δὴ πολλοὶ καὶ τῶν μικρογύχων ἐν ταῖς θλίψεσι λέγουσι, τοὺς πόνοὺς τῶν φέροντες. Καὶ ὁ Συ-
 20 **φονίας** δὲ τοιοῦτόν τινα μεταχειρίζει λόγον. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν τῇ Παλαιᾷ, ὅτε σύμμετρα ἦν τὰ σκάμματα τῆς δὲ ἐν τῇ Καινῇ πόρρω ταῦτα φιλοσοφίας.

«Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρρίζεται ὁ πτωχός· συλλαμβάνονται ἐν διαβολίαις, οἷς διαλογίζονται». Ἀλ-

λὰ καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς εὐτυχίας. Ἄλλὰ βέβαια, ἐὰν τοὺς τιμωρήσης τώρα, ἔχοντες τὸν φόβον ἔντονον καὶ ἐνθυμούμενοι τὰς συμφορὰς ποῦ ὑπέστησαν, ὅταν θὰ ἔλθουν εἰς ἡμέρας εὐημερίας, θὰ γνωρίσουν τὸν πραγματικὸν ἑαυτὸν των.

9. Βλέπεις πῶς προσεύχεται δι' αὐτοὺς καὶ ζητεῖ τὴν διόρθωσιν τῆς μανίας των; Διότι τὸ νὰ ἀγνοοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὴν πιὸ χειροτέραν μορφήν μανίας καὶ παραλογισμοῦ. Καθ' ὅσον ἡ μὲν μανία εἶναι φυσικὸν νόσημα, ἡ δὲ ἀγνοια τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι ἀποτέλεσμα διεφθαρμένης προαιρέσεως. «Διατί, Κύριε, ἐστάθης μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μᾶς παραβλέπεις κατὰ τὸν καιρὸν τῶν θλίψεων μας;». Αὐτὰ τὰ λέγει ὁ προφήτης παρακαλῶν τὸν Θεὸν καὶ προσευχόμενος ὡς ἐκπρόσωπος τῶν θλιβομένων, καὶ ὄχι μὲ σκοπὸν ν' ἀπαιτήσῃ τὴν τιμωρίαν των, μὴ γένοιτο. Διότι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς θλιβομένους ὑπὸ τῆς ὀδύνης ζητοῦν νὰ γίνῃ ἡ κρίσις πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν ποῦ πρέπει διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἐγχειριζόμενοι, πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ ἡ ἐγχείρισις, παρακαλοῦν τὸν ἰατρὸν ν' ἀπομακρύνῃ τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν πληγὴν, ποῦ εἶναι ἐπιβλαθὴς μὲν ἡ χάρις ποῦ ζητοῦν, ἀλλὰ τὸ πάσχουν αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν τοὺς πόνους, καὶ ποῦ πολλὰς φορές φωνάζουν πρὸς τοὺς ἰατροὺς μὲ ἐβασάνισες, μὲ κατέστρεψες, μὲ κατέσφαξες, αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι λόγια τῆς διανοίας, ἀλλὰ τοῦ πόνου, ἔτσι λοιπὸν ἐκφράζονται πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀλιγοψύχους κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν θλίψεων, μὴ ὑποφέροντες τοὺς πόνους. Καὶ ὁ Σοφονίας δὲ τέτοιας ἐκφράσεις μεταχειρίζεται. Ἄλλ' αὐτὰ συνέβαινον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅταν ἀνάλογα ἦσαν καὶ τὰ ἀγωνίσματα, αὐτὰ ὅμως εὐρίσκονται πολὺ μακρὰν τῆς εὐσεβείας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

«Ὅταν ὑπερηφανεύεται ὁ ἀσεβὴς, κατακαίγεται ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς θλίψεως ὁ ἐνάρετος πτωχὸς καὶ συλλαμβά-

λος, «Συλληφθήτωσαν». «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁματωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν ἐλόγηται. Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁματωλός». Τέτοιου σχῆμα περιθῆεις ἐαυτῷ ὁ προφήτης, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων παρακαλῶν, 5 λέγει καὶ τὰ πάθη τὰ συμβάντα, ἅπερ ἀσθενείας ἐστὶν ἀνθρωπίνης· ὅτι πρὸ τῆς κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τῆς τιμωρίας ὀδυρᾶται ὁ ἀδικούμενος, σὺ φέρων τὴν ἐνημερίαν τοῦ ποιητοῦ. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ τοῦτο τιμωρία. Εἴτα ἀξιοῖ δοῦναι τιμωρὸς δίκην, καὶ αὐτοῖς περιτραπῆναι τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν· καὶ λέγει κα- 10 κίας εἶδος ἀφόρητον. Ποῖον δὲ τοῦτο; «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁματωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Ἐγὼ οἷς ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει, ἐγὼ οἷς, φησὶν, αἰσχύνεσθαι, ὑπὲρ τούτων θαυμάζεται, ἐπαινεῖται. Πῶς δ' ἂν γένοιτο τούτων ἴσους λοιπόν, ὅταν ἐπαινεῖται ἡ κακία; Καὶ γὰρ καὶ νῦν τοῦτο γίνε- 15 ται. Ὁ δεῖνα θαυμάζεται ὡς δυνάστης· ὁ δεῖνα ὡς ἐχθρὸς ἀμυνόμενος· ὁ δεῖνα ὡς φρόνιμος, ἐπειδὴ τὰ πάντων συνήγαγε· καὶ ὅτε ἀπολέσῃ ἑαυτόν, λέγουσιν, εἶδεν ἑαυτόν· καὶ ἕτεροι ἄλλα φασὶ καὶ οὐδεὶς περὶ πνευματικῶν λόγος αὐτοῖς. Οὐδαμοῦ ἀπράγμων ἐπαινεῖται ταχέως, οὐδὲ ὁ πενίας ἐρα- 20 στής, ἀλλ' ὁ χρηματιστής, ὁ κάπηλος, ὁ κόλαξ, ὁ δουλοπρεπεῖς ὑπομένων διακονίας ἐπὲρ οὐδενὸς χρησίμου. Ταῦτα θρηνεῖ ὁ προφήτης, ὅτι οὕτως ἐκράτησεν ἡ κακία, καὶ ὡς καὶ ἐγκαλωπλίξεσθαι καὶ παρορησιάζεσθαι, καὶ τὸ δὴ χαλεπότερον, ὅτι ἀνὰ αἰσχύνεται, οὐδὲ μόνον αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖ

νονται οἱ πτωχοὶ εἰς τὰς διαβολικὰς παγίδας πού στήνουν οἱ ἁμαρτωλοί». Ἄλλος ἐξηγεῖ, «Ἄς συλληφθοῦν». «Διότι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς δι' ὅσα ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ἢ διεφθαρμένη ψυχὴ του καὶ μακαρίζεται ὁ πράττων τὴν ἀδικίαν. Ἐξώργισεν ὑπερβολικὰ τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός. Ἄφου ὁ προφήτης ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ ἱκέτου, παρακαλεῖ τὸν Θεόν καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τοὺς ἀδικουμένους καὶ ἀναφέρει τὰ πάθη πού συμβαίνουν, πού εἶναι γνωρίσματα ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας· ὅτι δηλαδὴ πρό τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας ὑποφέρει ὁ ἀδικούμενος, μὴ ὑποφέρων τὴν εὐημερίαν τοῦ πονηροῦ. Δὲν εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ μικρὰ τιμωρία. Ἐπειτα ζητεῖ νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ στραφοῦν ἐναντίον των τὰ ἐπίβουλα σχέδιά των· καὶ ἀναφέρει ἀφόρητον εἶδος κακίας. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Ὅτι δηλαδὴ ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς δι' ὅσα ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ἢ διεφθαρμένη ψυχὴ του». Δι' ἐκεῖνα πού ἔπρεπε, λέγει, νὰ καλύπτῃ τὸ πρόσωπόν του, δι' ἐκεῖνα πού ἔπρεπε νὰ ἐντρέπεται, δι' αὐτὰ θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται. Πῶς δὲ θὰ ἠμποροῦσε πλέον νὰ θεραπευθῇ αὐτός, ὅταν ἐπαινῆται ἢ κακία; Καὶ βέβαια καὶ σήμερα συμβαίνει αὐτό. Ὁ τάδε θαυμάζεται ὡς δυνάστης· ὁ τάδε ἐπειδὴ ἐπολέμησε τοὺς ἐχθρούς· ὁ τάδε ὡς φρόνιμος, ἐπειδὴ ἤρπασε τὰ ὑπάρχοντα ὄλων· καὶ ὅταν χάσῃ τὸν ἑαυτὸν του τότε λέγουν, ὅτι εὗρε τὸν ἑαυτὸν του· καὶ ἄλλοι λέγουν ἄλλα καὶ κανεὶς λόγος δὲν γίνεται περὶ αὐτῶν διὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ἐπαινεῖται ἀμέσως ὁ φίλος τῆς εὐσεβείας, οὔτε ὁ ἐραστὴς τῆς πτωχείας, ἀλλ' ἐπαινεῖται ὁ χρηματιστής, ὁ κάπηλος, ὁ κόλαξ, ὁ δεχόμενος δουλοπρεπεῖς ἐξυηρητήσεις χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε τὸ χρήσιμον. Αὐτὰ θρηνεῖ ὁ προφήτης, διότι τόσον πολὺ ἐπεκράτησεν ἢ κακία, ὥστε καὶ νὰ καυχᾶται καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι, ὅτι δὲν ἐντρέπεται, καὶ δὲν ἐπαινεῖ μόνον αὐτός τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ ἔχει καὶ ἄλλους πού τὸν ἐπαινοῦν.

ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ καὶ εἰέρος ἔχει τοὺς ἐπαινείας.
 Τί ταύτης γένοιτ' ἂν χεῖρον τῆς μανίας;

- «Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαριωλός». Ἄλλος δέ φησιν,
 «Ὅτι αἰνέσας ὁ παράνομος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς
 5 αὐτοῦ, καὶ πλεονέκτης εὐλογήσας, παρώξυνε τὸν Κύριον. Ὅ-
 ταν ὑψωθῆ ὁ θυμὸς αὐτοῦ, οὐκ ἐκζητεῖ». Ἄλλος, «Ὅτι ὑ-
 μνησεν ἐπὶ πόθῳ ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πλεονέκτης εὐλογήσας,
 διέσυρε Κύριον. Ἄσεβῆς κατὰ μετεωρισμὸν θυμοῦ αὐτοῦ οὐ
 μὴ ἐκζητήσῃ». Οἱ δὲ ἐβδομήκοιτα, «Παρώξυνε τὸν Κύριον
 10 ὁ ἁμαριωλός· κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσῃ». *Εἶδες ποῦ προῆλθε τὰ τῆς κακίας; Τί λέγω, φησὶν, ὅτι τοὺς
 πτωχοὺς λυπεῖ; Αὐτὸν τὸν Θεὸν παροξύνει. Καὶ «κατὰ τὸ
 πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσῃ», λέγει, τὸν Θεόν.
 Ἄλλος δὲ περὶ τοῦ ἀσεβοῦς τοῦτο δεξινοῦσιν ὄν, λέγων, «Τοῦ
 15 μειωρισμοῦ αὐτοῦ», τοιέσσι, τῆς ἀπονοίας, τῆς ἀλαζονείας.
*Εἶδες μανίας ἐπίτασιν, καὶ διωρθοράν; Πρὸς τοὺς ὁμοφύλους
 ἐστὶν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, τῆς ἀρετῆς ἠλλοτριωμένος, τῆς
 κακίας ἐραστῆς καὶ ἐπαινείτης. Καὶ καλῶς εἶπεν,
 «Οὐκ ἔσσι Θεὸς πάσαις ἐννοίαις αὐτοῦ», δηλῶν, ὅτι οὐκ ἐκ-
 20 ζητεῖ τὸν Θεόν, ὅτι σκοτίους ἐμπέλησαι, ὅτι οὐκ ἔχει τὸν
 φόβον ἐκείνου πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἄλλ' ὥσπερ ἡ λήμη σκοιοῖ
 τὴν κόρην, οὕτω ἡ πονηρία τὴν διάνοιαν, καὶ κατὰ κορημῶν
 φέρει.**

- «Οὐκ ἔσσι Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἄλλος, «Δι' ὄλων
 25 τῶν ἐνθυμημάτων αὐτοῦ». «Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν
 παντὶ καιρῷ, ἀνιαναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐ-

Τί θά ἤμποροῦσε νά ὑπάρξη χειρότερον ἀπό αὐτήν τήν μανίαν;

«Ἐξώργισεν ὑπερβολικὰ τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός». Ἄλλος δὲ λέγει, «Ἐπειδὴ ἐκαυχήθη ὁ παράνομος, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς του καὶ ὁ πλεονέκτης ἐξύμνησε τὸν ἑαυτόν του, παρώργισε τὸν Κύριον. Καὶ ὅταν αὐξηθῇ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, δὲν θά ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τὰς ἀδικίας του». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Ἐπειδὴ ἐξύμνησε τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς του καὶ ἐκαυχήθη διὰ τὰς πλεονεξίας του, διέσυρε τὸν Κύριον. Ὁ ἀσεβῆς παρά τὴν αὐξησίν τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ πιστεύει ὅτι δὲν θά τοῦ ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τὰς ἀδικίας του». Οἱ ἐβδομήκοντα μεταφράζουν «παρώργισε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός, λέγων ὅτι, παρά τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς του, δὲν θά ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τὰς ἀδικίας μου». Εἶδες ποῦ ἔφθασε τὸ μέγεθος τῆς κακίας. Τί λέγω, λέγει, ὅτι λυπεῖ τοὺς πτωχοὺς; Τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν παροργίζει, «Καὶ παρ' ὅλον τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς του δὲν θά τοῦ ζητήσῃ, λέγει, ὁ Θεὸς εὐθύνας διὰ τὰς ἀδικίας του». Ἄλλος δὲ λέγει ὅτι αὐτὸ ἀναφέρεται διὰ τὸν ἀσεβῆ, περὶ «τοῦ μετεωρισμοῦ αὐτοῦ», δηλαδὴ περὶ τοῦ παραλογισμοῦ καὶ τῆς ἀλαζονείας του. Εἶδες μέγεθος μανίας καὶ διαφθοράν; Πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του εἶναι ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, ξένος ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἐραστὴς δὲ καὶ ἐπαινέτης τῆς κακίας. Καὶ καλῶς ἄλλος εἶπεν, «Ὅτι ὁ Θεὸς εὐρίσκεται μακριὰ ἀπὸ κάθε σκέψιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ», διὰ νά δείξῃ, ὅτι δὲν ζητεῖ τὸν Θεόν, ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ σκότος, ὅτι δὲν ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἡ τοίμπλα σκοτίζει τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἔτσι ἡ πονηρία σκοτίζει τὴν διάνοιαν καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸν κρημνόν.

«Δὲν αἰσθάνεται τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ ἐνώπιόν του». Ἄλλος, «Δὲν ἐνθυμεῖται ποτὲ τὸν Θεόν». «Εἶναι βρωμερὸς ὁ δρόμος τῆς ζωῆς του εἰς κάθε στιγμὴν, περιφρονεῖ

τοῦ». Ἄλλος, «Ἦρται ἢ κρίσις σου». Εἶδες τῆς κακίας τὸν καρπὸν; Σθέννυται αὐτοῦ τὸ φῶς, πληροῦνται οἱ διαλογισμοί, αἰχμάλωτος δίδοται τῇ πονηρίᾳ. Ὡσπερ γὰρ ὁ πεπρωμένος εἰς θάρατρα πίπτει συνεχῶς, οὕτω δὴ καὶ αὐτός, ἐπειδὴ τοῦ

5 Θεοῦ τὸν φόβον οὐκ ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ παντὸς ἐν κακίᾳ διατριβεί· οὐχὶ νῦν μὲν ἐν ἀρετῇ, νῦν δὲ ἐν κακίᾳ, ἀλλ' ἀεὶ ἐν κακίᾳ, καὶ οὐδὲ τῆς γέννησις μέμνηται, οὐδὲ τῆς μελλούσης κρίσεως, οὐδὲ τῶν εὐθυτῶν ἀλλ' ὥσπερ χαλινὸν ἄπαντα ταῦτα τὰ βοηθήματα ἐκβαλὼν, καθάπερ πλοῖον ἀνερ-

10 μάτιστον πονηροῖς ἐκδίδοται πνεύμασι καὶ κύμασιν ἀγροῖσι, οὐδενὸς ὄντιος τοῦ παιδαγωγοῦντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν. Εἶδες τὸν πονηρὸν ἐν αὐτῇ τῇ κακίᾳ τὴν δίκην ὑπέχοντα; Τί γὰρ ἵππου ἀχαλινώτιον, τί δὲ πλοῖου ἀνερματίστου, τί δὲ ἀνθρώπου πεπρωμένου χαλεπώτερον; Ἀλλὰ τούτων ἀπάντων

15 ἀθλιώτερος ὁ ἐν κακίᾳ ζῶν, τὸ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ φῶς σβέσας, καὶ αἰχμάλωτος ἐκδοθείς.

«Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει. Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἄνευ κακοῦ». Ἄλλος, «Πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐκφυσᾷ, λέ-

20 γων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐ περιτραπήσομαι εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Οὐ γὰρ ἔσομαι ἐν κακώσει». Εἶδες τὴν ἀπόνοιαν; εἶδες τὴν ἄφαιτον ἀπόλειαν; εἶδες τὸν κατὰ μικρὸν αὐξανόμενον ὄλεθρον; εἶδες τὰ παρὰ τοῖς ἀνοήτοις μακάρια, τὰ πολλῆς ἀθλιότητος γέμοντα, καὶ πῶς καταδύεται; Ἐπαινεῖται

25 ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἐδλογεῖται ἐν ταῖς ἀδικίαις. Πρῶτον

τὰ προστάγματά σου». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Ἐξηφανίσθη ἡ κρίσις σου». Εἶδες τὸν καρπὸν τῆς κακίας. Σβῆνει τὸ φῶς του, τυφλώνονται οἱ λογισμοὶ του, αἰχμάλωτος παραδίδεται εἰς τὴν πονηρίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ τυφλὸς πίπτει συνεχῶς μέσα εἰς λάκκους, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πρό τῶν ὀφθαλμῶν του τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ζῆ συνεχῶς μέσα εἰς τὴν κακίαν· δὲν ζῆ ἄλλοτε μὲν μέσα εἰς τὴν ἀρετὴν, ἄλλοτε δὲ μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ πάντοτε μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ οὔτε τὴν γέενναν ἐνθυμεῖται, οὔτε τὴν μέλλουσαν κρίσιν, οὔτε τὰς εὐθύναις του, ἀλλὰ ἐκτινάξας ἀπὸ ἐπάνω του ὅλα αὐτὰ τὰ βοηθήματα, ὅπως ἀκριβῶς τὸν χαλινόν, ὡσάν πλοῖον χωρὶς σταθερότητα παραδίδεται εἰς τὰ ἄγρια κύματα καὶ τοὺς ἀνέμους, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς πού νὰ καθοδηγῇ τὴν διάνοιάν του. Εἶδες τὸν πονηρὸν πού τιμωρεῖται ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν κακίαν; Διότι τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ ἵππον ἀχαλίνωτον, ἀπὸ πλοῖον χωρὶς σταθερότητα, ἀπὸ ἄνθρωπον τυφλόν; Ἄλλὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀθλιώτερος εἶναι αὐτός πού ζῆ μέσα εἰς τὴν κακίαν, πού ἔσθησε τὸ φῶς πού προέρχεται ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ παρεδόθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν κακίαν.

«Πού φαντάζεται ὅτι θὰ ἐξουσιάσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του. Διότι εἶπε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του· δὲν θὰ σαλευθῶ ἀπὸ τίποτε καὶ ὅλαι αἱ γενεαὶ πού θὰ προέλθουν ἀπὸ μένα θὰ μείνουν μακριὰ ἀπὸ κάθε κακόν». Ἄλλος λέγει· «Ὅλους τοὺς ἐχθρούς του τοὺς περιφρονεῖ, λέγων εἰς τὴν καρδίαν του, δὲν θὰ ἀνατραπῶ ἐγὼ καὶ ὅλαι αἱ γενεαὶ πού μὲ ἀκολουθοῦν. Διότι δὲν θὰ ὑποστῶ καμμίαν βλάβην». Εἶδες τὴν παραφροσύνην του; εἶδες τὴν ἀπερίγραπτον ἀπώλειάν του; εἶδες τὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐξανομένην καταστροφὴν του; εἶδες αὐτὰ πού μακαρίζουν οἱ ἀνόητοι, τὰ γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν ἀθλιότητα, καὶ πῶς καταποντίζονται; Ἐπαινεῖται διὰ τὰ ἀμαρτήματά του, μακαρίζεται διὰ τὰς ἀδικίας του. Πρῶτον βάραθρον εἶναι

- βράθυρον τοῦτο καὶ ἴκανόν ἐκτραχηλίσαι τὸν μὴ προσέχοντα.
 Διὸ δὴ μᾶλλον τοὺς αἰτιωμένους καὶ διορθουμένους ἀποδέχεσθαι χροή, ἢ τοὺς ἐπαινοῦντας καὶ ἐπ' ὀλέθρου κολακεύοντας. Τοὺς γὰρ θλάκας οὗτοι διαφθείρονται, καὶ πρὸς μείζονα ὠ-
 5 θοῦσι κακίαν καθάπερ καὶ τοῦτον τὸν ἁμαρτωλὸν ἐμφορήσαντες. ἐπαιδοιτρίθησαν εἰς ἄνοϊαν. Διὸ καὶ Παῦλος Κορινθί-
 οῖς τοῦτο αὐτὸ λέγει ἐπὶ τῷ ποιεέσαντι «Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε». Πολλὰ τὸν ἁμαρτάνοντα πενθεῖν, οὐκ ἐπαινεῖν δεῖ.
- 10 *Εἶδες διεστραμμένην κακίαν, ὅτι μὴ μόνον οὐκ ἐγκαλεῖται, ἀλλὰ καὶ εὐφημεῖται:* Ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀνοίας καὶ τῶν ἐπαινῶν ἐπέτειε τὴν πονηρίαν, ἐπελάθει τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κριμάτων αὐτοῦ· ἐντεῦθεν ἐπελάθει καὶ τῆς οἰκείας γύσεως. Ὁ γὰρ τῶν κριμάτων ἐπιλανθανό-
 15 μερος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐναντὶν λοιπὸν ἀγροεῖ τῷ χρόνῳ. Ὅρα γοῦν οἷα λογίζεται «Ὅν μὴ σαλευθῶ εἰς γενεάν καὶ γενεάν, ἀλλ' ἔσομαι ἄνευ κακοῦ». Τί ταύτης ἀνοητότερον τῆς διανοίας, ἄνθρωπον ὄντα καὶ ἐπίκηρον καὶ τοῖς προσκαίροισι συμπεπλεγμένον πράγμασι, καὶ μυρίαῖς μεταβολαῖς ὑποκείμενον.
 20 τοιαῦτα φαντάζεσθαι; Πόθεν δὲ τοῦτο γίνεται; Ἐκ τῆς ἀνοίας. Ὅταν γὰρ ἀνόητος ἀγὴρ πολλῆς ἀπολαύῃ τῆς εὐημερίας, καὶ τῶν ἐχθρῶν κρατῇ, καὶ ἐπαινεῖται καὶ θαυμάζεται, πάντων ἀθλιώτερος γίνεται. Τῷ γὰρ μὴ προσδοκᾶν μεταβολήν, οὔτε τὰς εὐημερίας σωφρόνως φέρει, εἰς τε δυσμε-

αὐτὸ καὶ εἶναι ἰκανὸν νὰ καταστρέψῃ ἐκείνον ποὺ δὲν προσέχει. Διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδεχώμεθα ἐκείνους ποὺ μᾶς κατηγοροῦν καὶ θέλουν τὴν διόρθωσίν μας, παρὰ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἐπαινοῦν καὶ μᾶς κολακεύουν κατὰ τρόπον ὀλέθριον. Διότι αὐτοὶ διαφθείρουν τοὺς ἀνοήτους καὶ τοὺς σπρώχνουν πρὸς μεγαλυτέραν κακίαν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸν τὸν ἁμαρτωλὸν, ἀφοῦ τοῦ ἐφούσκωσαν τὰ μυαλά, τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν παραφροσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ τὸ ἴδιον λέγει πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποὺ ἐπόρνευσεν ἐκεῖ: «Καὶ σεῖς εἰσθε φουσκωμένοι ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ δὲν ἐπροτιμήσατε νὰ πενθήσετε»²³. Πρέπει νὰ πενθῇ κανεὶς πάρα πολὺ δι' ἐκείνον ποὺ ἁμαρτάνει καὶ ὄχι νὰ τὸν ἐπαινῇ.

Εἶδες διεστραμμένην κακίαν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν κατηγορεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖται; Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἰδικήν του παραφροσύνην καὶ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἄλλων ηὔξησε τὴν κακίαν του, ἐλησμόνησε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ προστάγματά του ἔξ αἰτίας αὐτοῦ ἐλησμόνησε καὶ τὴν ἰδικήν του φύσιν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ λησμονεῖ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἀγνοεῖ πλέον καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Πρόσεχε λοιπὸν τί σκέπτεται! «Δὲν θὰ σαλευθῶ ἐγὼ καὶ αἱ γενεαὶ ποὺ θὰ προέλθουν ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ θὰ ζήσω χωρὶς καμμίαν θλάβην». Τί ὑπάρχει ἀνοητότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν διάνοιαν, τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι ἄνθρωπος καὶ μάλιστα φθαρτὸς καὶ στενὰ συνδεδεμένος μὲ τὰ πρόσκαιρα πράγματα καὶ ὑφίσταται ἀπείρους μεταβολὰς ἢ ζωὴ του, νὰ σκέπτεται παρόμοια πράγματα; Ἀπὸ ποῦ δὲ προέρχεται αὐτό; Ἀπὸ τὴν παραφροσύνην. Διότι, ὅταν ἀνόητος ἄνθρωπος ἀπολαμβάνῃ πολλὴν εὐημερίαν καὶ ἐξουσιάζῃ τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ἐπαινῆται καὶ θαυμάζεται, γίνεται ἀθλιώτερος ἀπὸ ὄλους. Καθ' ὅσον τὸ νὰ μὴ ἀναμένῃ μεταβολὴν οὔτε νὰ ζῇ μὲ σωφροσύνην κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐημερίας του, ἐάν

ρίαν ἐμπεισών, ἀγύμναστος καὶ ἀμελέτητος ὢν, ταράττειται
 καὶ θορυβεῖται. Ἄλλ' οὐχ ὁ Ἰὼβ οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εὐνη-
 μερία καθ' ἐκάστην ἡμέραν δυσημερίαν ἤλπιζε· διὸ καὶ ἔ-
 λεγε· «Φόβος γάρ, ὃν ἐφοβούμην, ἤλθε μοι, καὶ ὃν ἐδεδοί-
 5 κειν, συνήρησέ μοι. Οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἠσούχασα, οὔτε ἀνε-
 πανοάμην· ἤλθε δέ μοι ὀργή». Διὸ καὶ ἕτερος ἔλεγε· «Μνή-
 σθητι καιροῦ λιμοῦ ἐν καιρῷ πλημομονῆς, πτωχείας καὶ ἐν-
 δειίας ἐν ἡμέρᾳ πλούτου». Ἄλλ' οὔτις καθάπαξ διαφθαρεῖς,
 οὐ τὰ ἀνθρώπινα ἐπισκέπτεται, ἀλλ' ἀκίνητα αὐτῷ εἶναι νο-
 10 μίζει διὰ τῆς εὐπραγίας· ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας καὶ διαφθο-
 ρᾶς ὑπόθεσις, καὶ ἐξωλείας ἐστὶν ἀφορμή. Μὴ δὴ μακάριζε
 τοὺς πλουτοῦντας, τοὺς τῶν ἐχθρῶν περιγινομένους, τοὺς
 ἐπαινουμένους ἐν τούτοις. Μεγάλα γὰρ ταῦτα θάραθρα καὶ
 κορηνοὶ τοῖς αὐτοῖς προσέχουσι, πρὸς αὐτὸν καταρρίπτοντα τῆς
 15 ἀσεβείας τὸν πυθμένα.

«Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει, καὶ πικρίας, καὶ δόλου.
 Ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος». Ἄλλος, «Ἀνω-
 φελές». «Ἐγκάθιται ἐνέδρα μετὰ πλουσίων ἐν ἀποκρύφοις,
 τοῦ ἀποκτεῖναι ἀνθρώπον». Ἄλλος, «Ἐνεδρεύων παρὰ τὰς αὐ-
 20 λᾶς». «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένθητα ἀποβλέπουσιν. Ἐν-
 εδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ». Ἄλ-
 λος, «Ὡς ἐν τῷ περιγυράγματι αὐτοῦ». «Ἐνεδρεύει τοῦ ἀρπά-
 σαι πτωχόν, ἀρπάσαι πτωχὸν ἐν τῷ ἐλκύσαι αὐτόν». Ἄλλος,
 «Ἐν ἐλκυσμῷ αὐτοῦ». «Ἐν τῇ λαγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει αὐ-

24. Ἰὼβ 3, 25 - 26.

25. Σοφ. Σειρ. 18. 25.

περιπέση εἰς δυστυχίαν, καθὼς εἶναι ἀγύμναστος καὶ ἀπροετοίμαστος, ταρασσεται καὶ θορυβεῖται. Ὅμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸν Ἰώβ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐημερίας καθημερινῶς ἀνέμενον ἡμέρας δυστυχίας· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ἐφοβούμην, μοῦ ἦλθε, καὶ αὐτὸ ποῦ ἐπερίμενα μὲ ἀγωνίαν μὴ συνήνητησεν. Οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἠσύχασα, οὔτε ἐπανεπαύθην, μοῦ ἦλθε δὲ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ δυστυχία»²⁴. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος ἔλεγε· «Ἦνὰ ἐνθυμῆσαι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας τὴν δυστυχίαν, καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πλοῦτου τὴν πτωχείαν καὶ τὰς στερήσεις»²⁵. Αὐτὸς ὅμως ἀφοῦ διεφθάρη μίαν φοράν, δὲν ἀναλογίζεται τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ νομίζει ὅτι εἶναι εἰς αὐτόν, ἐξ αἰτίας τῆς εὐημερίας του, ἀμετακίνητα, πρᾶγμα ποῦ εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ φοβερᾶς παραφροσύνης καὶ διαφθορᾶς καὶ ἀφορμῆ πανωλεθρίας. Μὴ λοιπὸν μακαρίζης τοὺς πλουσίους, ἐκείνους ποῦ κυριαρχοῦν ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν των, ἐκείνους ποῦ ἐπαινοῦνται δι' αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς των. Διότι αὐτὰ εἶναι μεγάλα βάραθρα καὶ κρημνοὶ εἰς ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν καὶ ποῦ τοὺς ρίπτουν εἰς τὸν πυθμένα τῆς ἀσεβείας.

«Τὸ στόμα του εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ κατάραν καὶ ἀπὸ πικρίαν καὶ δολιότητα. Κάτω ἀπὸ τὴν γλῶσσαν του ὑπάρχει τὸ φαρμάκι τῆς βίας καὶ τοῦ πόνου ποῦ προορίζεται διὰ τὸν εὐσεβῆ». Ἄλλος λέγει, «Εἶναι βλαβερόν τὸ στόμα του». «Κάθεται μὲ ἐπιμονὴν εἰς ἐνέδραν, κρυμένος μὲ ἄλλους πλουσίους, διὰ νὰ φονεύσῃ ἀθῶον ἄνθρωπον». Ἄλλος λέγει, «Στήνει ἐνέδρας μέσα εἰς τὰς αὐλάς». «Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς τὸν πτωχόν. Στήνει ἐνέδραν εἰς ἀπόκρυφα μέρη ὅπως τὸ λεοντᾶρι μέσα εἰς τὴν φωλεάν του». Ἄλλος λέγει, «Μέσα εἰς τὸ περίφραγμά του». «Στήνει ἐνέδραν διὰ νὰ ἀρπάσῃ τὸν πτωχόν, ἀφοῦ τὸν προσελκύσῃ μὲ ἀπατηλὸν τρόπον». Ἄλλος λέγει, «ἀφοῦ τὸν παρασύρῃ πλησίον του». «Θὰ τὸν ταπεινώσῃ μέσα εἰς τὴν παγίδα ποῦ ἔστησεν». «Ἄλλος, «Μέσα εἰς τὰ δίκτυα». «Θὰ σκύψῃ καὶ θὰ πέσῃ κάτω

- τόν). Ἄλλος, «Ἐν τῇ σαγήνῃ». «Κύρει καὶ πεσεῖται ἐν τῷ αὐτὸν κατακυριεῦσαι τῶν πενήτων». Ἄλλος, «Ὁ δὲ θλασθεὶς καμφοθήσεται, ἐπιπεσότος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ τοῖς ἄσθενέσιν». Εἶδες καὶ θηρίον αὐτὸν γενόμενον; Καθάπερ
- 5 γὰρ θηρίον ὑπογράφων ὁ προφήτης, οὕτω περὶ αὐτοῦ διαλέγεται, τοὺς δόλους, τὰς ἐνέδρας, τὰς ἐπιβουλὰς ἐκπομπέων. Τί τούτου γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον, τί δὲ πενέστερον, διὰ τῶν τοῦ πένητος δέχεται χρημάτων; Τοῦτον οὖν, εἶπέ μοι, πλούσιον φήσομεν; Οὐκοῦν καὶ τὸν κλέπτην, καὶ τὸν τοιχωρῶσαν.
- 10 Ἄπαγε, φησί. Τί γὰρ εἰ καὶ μὴ διορθῶται δικαστήρια; τί γὰρ εἰ καὶ μὴ νυκτὸς ἔπεισιν, ἀλλὰ μετὰ δόλου κατασθένῃς τὸ φῶς τοῦ δικάζοντος; τί γὰρ εἰ μὴ καθενδόντων ἐπέρχεται, ἀλλ' ἐρηγοροῦτων ἀπάντων; Οὗτος γὰρ ἰταμώτερος. Ἐπει καὶ τῶν ληστῶν τοὺς μεθ' ἡμέραν κλέπτοντας μᾶλλον κολά-
- 15 ζοῦσιν οἱ νόμοι.

Εἶδες πενίαν; εἶδες ὁμότητα; Πενίαν, ὅτι τῶν τοῦ πένητος ἐπιθυμεῖ, ὁμότητα, ὅτι οὐδὲ τῇ συμφροσῇ ἐπικλᾶται, ἀλλ' ἦν ἐλεεῖν δεῖ καὶ διορθοῦσθαι πενίαν, ταύτην ἐπιτιθέει. Ἀλλ' ὅμως οὐκ αὐτιμώρητα ταῦτα ἐργάζεται, ἀλλ' ὅταν κρα-

20 τήσῃ, ὅταν δόξῃ περιγενέσθαι, ὅταν ἀχειρωτός εἶναι νομισθῇ, τότε ἀπολεῖται, ἵνα καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ εὐμήχανον φαίνεται, καὶ τῶν πενήτων ἡ ὑπομονή, καὶ τούτου τὸ ἀδιόρθωτον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας ἡ ἀνεξικακία. Διὰ τοῦτο οὐ παρὰ πόδας ἡ δίκη ἔπεται, τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μακροθυμίας καλοῦν-

25 τος αὐτὸν εἰς μετάνοιαν ἀλλ' ὅταν μηδὲν ἀπὸ τῆς μακροθυμίας κερδάνῃ, τότε αὐτὸν ἀπὸ τῆς τιμωρίας νοθευεῖ. Οὗτοι μὲν γὰρ ἀδικηθέντες, οὐδὲν ἐδράσθησαν, ἀλλὰ καὶ θελίτους ἐγένοντο καὶ λαμπρότεροι ἀπὸ τῆς θλίψεως, ὁ δὲ Θεὸς τὴν μακροθυμίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπεδείξατο, ἀνασχόμενος καὶ ἀνεξικα-

μέ μόνον σκοπόν νό κατακυριεύση τοὺς πτωχοὺς». Ἄλλος λέγει· «Ἄφοῦ σκύψη καὶ καμθῆ θὰ πέση ἐπάνω εἰς τοὺς ἀδυνάτους μαζί μέ τοὺς ἰσχυροὺς του». Εἶδες πού αὐτός γίνεται καὶ θηρίον; Ὡσάν δηλαδή ὁ προφήτης νά περιγράφη θηρίον, ἔτσι ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ, διαπομπέων τοὺς δόλους, τὰς ἐνέδρας καὶ τὰ ἐπίβουλα σχέδιά του. Τί θὰ ἠμποροῦσε νά ὑπάρξη ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτό, τί δὲ δεῖγμα τῆς πιὸ μεγάλης ἀνέχειας, ὅταν ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ πτωχοῦ; Αὐτόν λοιπόν, εἶπέ μου, πλούσιον θὰ τὸν ὀνομάσωμεν; Τότε λοιπόν πρέπει καὶ τὸν κλέπτην καὶ τὸν διαρρήκτην. Μακριά, λέγει, ἀπὸ μίαν τέτοιαν σκέψιν. Διότι τί σημασίαν ἔχει καὶ ἂν δέν διαρρηγνύη δικαστήρια; τί καὶ ἂν δέν ἐπιτίθεται κατὰ τὴν νύκτα, ἀλλὰ μέ δολιότητα σβήνει τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης; τί δὲ ἐὰν δέν μεταβαίνει διὰ νά ἐφαρμόσῃ τὰ δόλια σχέδιά του ἐνῶ κοιμῶνται ὅλοι, ἀλλ' εἶναι ὅλοι ἐξυπνημένοι; Διότι αὐτός εἶναι ἀναισχυντότερος. Καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς τιμωροῦν οἱ νόμοι περισσότερο ἐκείνους πού κλέπτουν τὴν ἡμέραν.

Εἶδες πτωχείαν; εἶδες ἀναισχυντίαν; Πτωχείαν μέν, διότι ἐπιθυμεῖ τὰ πράγματα τοῦ πτωχοῦ, ἀναισχυντίαν δέ, διότι οὔτε μέ τὴν συμφορὰν λυγίζει, ἀλλὰ τὴν πτωχείαν πού ἔπρεπε νά ἐλεῆ καὶ νά βοηθῆ νά ἐξαλειφθῆ, αὐτὴν τὴν ἐπαυξάνει. Ἄλλ' ὅμως αὐτὰ πού κάμνει δέν θὰ μείνουν ἀτιμώρητα, ἀλλὰ ὅταν ἐπικρατήσῃ, ὅταν ἀποκτήσῃ δόξαν, ὅταν νομίσῃ ὅτι ἐγένεν ἀκαταμάχητος, τότε θὰ καταστραφῆ. ὥστε καὶ νά γίνωνται φανεραὶ αἱ πάνσοφοι ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν, καὶ τὸ ἀδιόρθωτον αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀνεξικακία τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ· ὅταν ὅμως δέν ἀποκομίσῃ καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, τότε τὸν νουθετεῖ μέ τὴν τιμωρίαν. Καθ' ὅσον οἱ μέν πτωχοὶ ἀδικηθέντες, δέν ἔπαθαν καμμίαν βλάβην, ἀπεναντίας δὲ καὶ ἐγένον ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως καλύτεροι καὶ λαμπρότεροι, ὁ δὲ Θεὸς ἐφάνέρωσε τὴν μακροθυμίαν του, δεῖξας ὑπομονὴν καὶ ἀνε-

κήσας, μετὰ δὲ τῆς μακροθυμίας καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ εὖλορον· ὅτι ὅταν ἑαυτοῦ ἢ δυνατώτερος, τότε αὐτοῦ περιγίνεται οὗτος δὲ ἀδιόρθωτος μείνας, τὴν ἐσχάτην δίδωσι δίκην. Οὐ μικρὸς δὲ οὗτος σαρκονισμὸς τοῖς εὐημεροῦσι.

10. Μὴ τοίνυν, ὅταν κρατήσης τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάντα σοι ἐξ οὐρίας γένηται, θάρσει ζῶν ἐν πονηρίᾳ, ἀλλὰ τότε μᾶλλον δέδιδι. Καὶ γὰρ αὖξεται τὰ τῆς πονηρίας, ἀναιρεῖται σοι τὰ τῆς ἀπολογίας, ἐκκοπιεῖται σοι τὰ τῆς συγγνώμης μένοντι πονηροῖ. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιλέλησται ὁ Θεός· ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος». Ἴδε πρὸς ὅσον θάρσῳρον ἀπολείας κάτεισιν, οἷα δόγματα συνάγει, ἃ διὰ τὸ ἀναίσχυντον ἐξεργεῖν μὲν οὐ τολμᾷ, παρ' ἑαυτῶ δὲ σιγῆει, πρὸς τὴν ἀλήθειαν μαχόμενος, καὶ τὰ ἡλίον φανερώτερον οὐσκιάζων διὰ τὴν πύρωσιν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας. «Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐνρωθήτω ἡ χεὶρ σου. Μὴ ἐπιλάβῃ τῶν πενήτων». Ἄλλος, «Ἐπαρον τὴν χεῖρά σου». «Ἐνεκεν τίνος παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν; εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσει. Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς, τοῦ παραδοῖναι αὐτὸν εἰς χεῖράς σου». Ἄλλος, «Εἶδες ὅτι σὺ πόνον καὶ παροργισμὸν ἐπιβλέψεις, τοῦ δοῦναι ἐν χεῖρί σου». Ἄλλος, «Ἴνα δοθῶσιν εἰς χεῖράς σου». Ὁ μὲν παρόνομος ταυτὰ γησιν, ὁ ἀρπάζων, ὁ πλεονεκτηῶν, ὡς μὴ διδοὺς δίκην, ὁ δὲ προφήτης ἀναιρῶν αὐτοῦ τὰ δόγματα, τὸν περὶ τῆς μακροθυμίας ἀναπληροῦ λόγον. Ἐκεῖνος μὲν

Ξικακίαν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν μακροθυμίαν του καὶ τὴν δύναμίν του καὶ τὸν εὐφυῆ τρόπον ἐνεργείας του· διότι ὅταν νομίσῃ ὅτι εἶναι ἀκαταμάχητος, τότε δείχνει τὴν ὑπεροχὴν του, αὐτὸς δὲ παραμείνας ἀδιόρθωτος τιμωρεῖται μὲ τὴν πιὸ φοβερὰν τιμωρίαν. Ἐπομένως δὲν εἶναι αὐτὸς μικρὸς σωφρονισμὸς διὰ τοὺς πλουσίους.

10. Μὴ λοιπὸν, ὅταν ἐπικρατήσῃς τῶν ἐχθρῶν σου καὶ ὅλα σοῦ ἔρχονται εὐνοϊκά, παίρνης θάρρος καὶ ζῆς μὲ κακίαν, ἀλλὰ τότε μᾶλλον νὰ φοβῆσαι. Καθ' ὅσον μὲ τὸ νὰ μένης κακὸς αὐξάνονται τὰ τῆς κακίας σου, χάνονται τὰ ἐλαφρυντικὰ τῆς ἀπολογίας σου καὶ ἀποκόπτονται αἱ ἐλπίδες νὰ λάβῃς συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ. «Διότι εἶπε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του· Ἐξέχασεν ὁ Θεός, ἔστρεψε τὸ πρόσωπόν του ἀλλοῦ, διὰ νὰ μὴ βλέπῃ πλέον τίποτε». Πρόσεχε πρὸς πόσον μέγαν βάραθρον καταστροφῆς ὁδηγεῖται, ποίας σκέψεις κάμνει, τὰς ὁποίας, ἐπειδὴ εἶναι γεμᾶται ἀπὸ ἀναισχυντίαν, δὲν τολμᾷ νὰ ἐκφράσῃ, ἀλλὰ τὰς περιστρέφει μέσα του, μάχεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐπισκευάζει αὐτὰ πού εἶναι φανερώτερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον ἐξ αἰτίας τῆς τυφλώσεως τῆς διανοίας του. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε ὁ Θεός μου, ἅς ὑψωθῇ τὸ χέρι σου. Μὴ λησμονήσῃς τοὺς πτωχοὺς». Ἄλλος λέγει, «Σήκωσε τὸ χέρι σου». «Διὰ τί ὁ ἀσεβῆς παρώργισε τὸν Θεόν; διότι εἶπε μέσα του· δὲν θὰ ζητήσῃ λόγον ὁ Θεός διὰ τὰς ἀδικίας μου. Τὰ βλέπεις ὅλα καὶ ἐπομένως γνωρίζεις τὸν πόνον τοῦ πτωχοῦ καὶ τὸν θυμὸν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ θὰ παραδώσῃς αὐτὸν εἰς τὰς τιμωρίας τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει, «Ἐσὺ τὰ εἶδες ὅλα καὶ ἔτσι γνωρίζεις τὸν πόνον καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ πτωχοῦ καὶ θὰ παραδώσῃς τὸν ἀσεβῆ εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει, «Διὰ νὰ παραδοθῶν εἰς τὰ χέρια σου». Ὁ μὲν παράνομος, πού ἀρπάζει καὶ εἶναι πλεονέκτης, αὐτὰ τὰ λέγει μὲ τὴν σκέψιν ὅτι δὲν θὰ δικασθῇ διὰ τὰς παρανομίας του, ὁ δὲ προφήτης, ἀναιρῶν τὰς σκέψεις αὐτοῦ, προβάλλει ὡς αἰτίαν τῆς ἀναβολῆς τῆς τιμωρίας τὴν μακροθυμίαν τοῦ

γὰρ φησιν, «Ἀπέσιρψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος»· αὐτὸς δὲ ἀπεναντίας· «καὶ βλέπετε, καὶ κατανοεῖτε, καὶ μακροθυμεῖτε, ἕως ἄν αὐτοὶ ἐμπέσωσιν εἰς χεῖράς σου.

Τί ἐστίν, «Ἔως ἄν αὐτοὶ δοθῶσιν εἰς χεῖράς σου»; Ἐπι-
5 θροονιώτερον εἶρηκεν ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν ἀναμένεις, ἀνεξικακεῖς, ὥστε τῇ ὑπερβολῇ τῆς πονηρίας αὐτοὺς παραδοθῆναι. Αὐνατὸς μὲν γὰρ εἶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐλεῖν, καὶ χειρώσασθαι, ἀλλ' ἄφαιτόν σου τῆς ἀνεξικακίας τὸ πέλαιος, ὄρφαντος, καὶ οὐκ ἐπεξιόντος, ἀλλ' ἀναμένοντος αὐτοὺς εἰς μετά-
10 ροίαν. Εἰ δὲ μὴ θούλονται, τότε κολάζεις, διὰ μὴδὲν ἐκ τῆς μακροθυμίας κερδαίνωσιν. Ὅτι γὰρ πολλὸς αὐτῶ τῶν ἀδικουμένων ὁ λόγος, ἄκουσον πῶς αὐτὸ διὰ τῶν ἐξῆς κατασκευάζει. «Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὄρφανῶ σὸν ἦσθα βοηθός». Ἄλλος, «Σὺ ἐγένου». Ἄλλος, «Σὺ ἔση». Ὁ δὲ
15 λέγει τοιοῦτόν ἐστι, τοῦτο ἔργον σὸν, τοῦτο ἐξαίρετον σὸν. Οὐκ ἄν δὲ τὸ εἰαιτοῦ εἶπασε, καὶ προὔδωκεν. Ὡς γὰρ τεχνίτου τὸ οἰκοδομεῖν, καὶ κυβερνήτου τὸ εὐθύνειν τὸ σκάφος, καὶ ἡλίου τὸ φωτίζειν, οὕτω δὴ καὶ σὸν τὸ ὄρφανῶν προΐσταισθαι, τὸ πτωχοῖς χεῖρα ὀρέγειν. Οὐδεὶς οὕτω προσιάτης τοῦτων,
20 ἀλλὰ σὸν μόνος. Τὸ γὰρ, «Ἐγκαταλέλειπται», τοῦτο παρίστανται. Οὐδεὶς, φησὶν, ἄλλος, ἀλλὰ σὸν μόνος ὄρφανῶν καὶ πτωχῶν προσιάτης.

«Σύντριψον τὸν θραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ. Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῆ δι' αὐτήν».
25 Ἄλλος, «Ἐκζητηθήτω ἡ ἀσέβεια αὐτοῦ, ἵνα μὴ εὐρεθῆ ἀν-

Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνος μὲν λέγει, «Ἔστρεψεν ἀλλοῦ τὸ πρόσωπον διὰ νὰ μὴ βλέπῃ τίποτε», ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ προφήτης λέγει καὶ βλέπεις καὶ γνωρίζεις πολὺ καλὰ καὶ μακροθυμεῖς, μέχρις ὅτου παραδοθῶν αὐτοὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν χειρῶν σου.

Τί σημαίνει, «Ἔως ἂν αὐτοὶ δοθῶσιν εἰς χεῖρας σου»; Ὁμίλησε μὲ ἀνθρωπινωτέρας ἐκφράσεις αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐπιμένεις, δείχνεις ἀνεξικακίαν, ὥστε νὰ παραδοθῶν εἰς τὰ χέρια σου μὲ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν τῶν. Βέβαια ἔχεις τὴν δύναμιν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς συλλάβῃς καὶ νὰ τοὺς καθυποτάξῃς, ἀλλ' εἶναι ἀπερίγραπτον τὸ πέλαγος τῆς ἀνεξικακίας, καθ' ὅσον βλέπεις αὐτοὺς καὶ δὲν τοὺς τιμωρεῖς, ἀλλὰ ἐπιμένεις αὐτοὺς νὰ μετανοήσῃν. Ἐὰν δὲ δὲν θέλουν νὰ μετανοήσῃν, τότε τοὺς τιμωρεῖς, ὅταν δὲν ἀποκομίσουν κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν σου. Τὸ ὅτι βέβαια τὸν ἀπασχολεῖ πάρα πολὺ τὸ θέμα τῶν ἀδικουμένων, ἄκουσε πῶς περιγράφει αὐτὸ εἰς τὴν συνέχειαν. «Ἰπὸ τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν ἔχει ἐγκαταλειφθῆ ὁ πτωχός, σὺ ἦσουν βοηθός τοῦ ὀρφανοῦ». Ἄλλος, «Σὺ ἐγένες». Ἄλλος, «Σὺ θὰ εἶσαι». Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς, αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον σου, αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν γνῶρισμά σου. Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔργον του καὶ νὰ τὸ προδώσῃ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἔργον τοῦ τεχνίτου εἶναι ἡ κατασκευὴ οἰκοδομῶν, τοῦ κυβερνήτου ἡ διακυβέρνησις τοῦ σκάφους καὶ τοῦ ἡλίου ὁ φωτισμός, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἰδικόν σου ἔργον εἶναι ἡ προστασία τῶν ὀρφανῶν καὶ ἡ βοήθεια τῶν πτωχῶν. Κανείς δὲν εἶναι τόσο πολὺ προστάτης αὐτῶν, παρὰ μόνον ἐσὺ. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐγκαταλέλειπται». Κανείς, λέγει, ἄλλος παρὰ σὺ μόνον εἶσαι προστάτης τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν πτωχῶν.

«Σύντριψε τὴν καταπιεστικὴν δύναμιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ. Θὰ ζητηθῆ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ καὶ δὲν θὰ εὔρεθῃ αὐτός νὰ λογοδοτήσῃ δι' αὐτήν». Ἄλλος, «Ἄς ζητηθῆ ἡ ἀσέβειά του, ὥστε νὰ ἐξαλειφθῆ αὐτός» Δὲν

τός». Οὐχ ἀπλῶς τὸν ἁμαρτωλὸν ἀξιοῖ σπυριθῆναι, ἀλλὰ τὴν
 ἰσχύν, τὴν δυναστείαν, τὸ ὑπέκκλωμα αὐτοῦ τῆς πονηρίας· εἵ-
 τα ἀξιοῖ εὐθύνας αὐτὸν ἐποσχεῖν, καὶ λόγον δοῦναι τῶν πε-
 5πραγμένων, καὶ δεικνῆς τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας φησὶν ἄν
 τοῦτο γένηται, οὐδὲ σιῆναι δυναθήσεται, οὐδὲ φανεῖται, ἀλλ'
 ἀπολεῖται, οἰχθήσεται, πρόβορξος ἀγαπισθήσεται, τῶν πεπρα-
 γμένων αὐτῷ ἐξεταζομένων. Μηδεὶς οὖν ὀργανίαν θρονηῖω,
 μηδεὶς πτωχείαν. Ὅσοι γὰρ ἄν ἐπιτείνηται ταῦτα, τοσοῦτοι
 τὰ τῆς βοηθείας ἀψήγησεται τοῦ Θεοῦ. Μηδεὶς ἐπὶ δυνα-
 10στεία μεγαλοφρονεῖω, μηδὲ φροσάθω. Ἐπισφαλῆς γὰρ τοῦ-
 το τὸ χωρίον καὶ κατάκρημον, καὶ τοὺς μὴ προσέχοντας πε-
 ριτρέπει μετ' εὐκολίας πολλῆς. «Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν
 αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἐνταῦθα πρὸς τοὺς
 θορυβουμένους καὶ ταρατιομένους, διὰ τὸ μὴ δοῦναι δίκην
 15εὐθέως τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀποκρίνεται. Τί, φησί, φοβῆ;
 τί δέδοικας; Μὴ γὰρ πρόσκαιρος ὁ δικαστής; μὴ γὰρ τέλος
 ἔχει τὰ τῆς βασιλείας αὐτοῦ; Καὶ μὴ ἦν δῶ, δώσει πάντως.
 Μένει γὰρ ὁ ἀπαιτῶν, καὶ βασιλεύει διηνεκῶς.

«Ἀπολεῖσθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ. Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν
 20περητίων εἰσήκουσας, Κύριε· τὴν ἐτοιμοσίαν τῆς καρδίας αὐ-
 τῶν προσέσχε τὸ οὖς σου. Ἄλλος, «Τὴν πρόθεσιν τῆς καρ-
 δίας αὐτῶν ἠκούσασα τὸ οὖς σου». Ἄλλος, «Ἐτοιμάσεις
 καρδίας αὐτῶν προσέχειν οὖς σου». «Κοῦναι ὀργανῶ καὶ
 ταπεινῶ, ἵνα μὴ προσθῆ ἔτι τοῦ μεγαλανχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ
 25τῆς γῆς». Ἄλλος, «Κοῦναι ὀργανῶ καὶ τεθλασμένω». Ὅρας
 τὸν προφήτην τὸν πλείονα λόγον ὑπὲρ τῆς τῶν πονηρῶν ἐ-
 πιμελείας ποιούμενον; Τούτων γὰρ μάλιστα τὸ κακῶς πά-

Ζητεῖ ἀπλῶς νά συντριβῇ ὁ ἁμαρτωλός, ἀλλά καί ἡ δύναμις του, ἡ ἐξουσία του, αὐτὴ ποῦ ἐτροφοδοτοῦσε καί ἐνδυνάμωνε τὴν πονηρίαν του· ἔπειτα Ζητεῖ νά τοῦ Ζητηθοῦν εὐθῦναι καί νά δώσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του καί δεικνύων τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας, λέγει· ἂν αὐτό συμβῇ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε νά σταθῇ, οὔτε νά ἐμφανισθῇ, ἀλλὰ θὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν ἀπώλειαν, θὰ καταστραφῇ, θὰ ἐξαφανισθῇ σύρριζα, ὅταν θὰ ἐξετάζωνται αἱ πράξεις του. Κανείς λοιπὸν ἄς μὴ θρηνῇ τὴν ὀρφανίαν, κανείς τὴν πτωχείαν. Διότι ὅσον περισσότερο αὐτὰ αὐξάνονται, τόσο περισσότερο θ' αὐξηθῇ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Κανείς ἄς μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν ἐξουσίαν του, οὔτε νά κυριεύεται ἀπὸ ἀλαζονείαν. Διότι εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος αὐτὴ ἡ θέσις καί κατάκρημος καί ὀδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν πολὺ εὐκόλα ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν. «Θὰ βασιλεύσῃ ὁ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα καί εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἐδῶ ἀπαντᾷ πρὸς ἐκείνους ποῦ θορυβοῦνται καί ἀνησυχοῦν, ἐπειδὴ δὲν τιμωροῦνται ἀμέσως οἱ ἁμαρτωλοί. Διατί, λέγει, φοβεῖσαι; διατί τρομάζεις; Μήπως δηλαδὴ εἶναι πρόσκαιρος ὁ δικαστής; μήπως ἔχει τέλος ἡ βασιλεία του; Καί ἂν ἀκόμη δὲν τιμωρηθῇ ἐδῶ, ὅπωςδὴποτε θὰ τιμωρηθῇ ἐκεῖ. Διότι μένει εἰς τὸν αἰῶνα ἐκεῖνος ποῦ ἀπαιτεῖ δικαιοσύνην καί βασιλεύει συνεχῶς.

«Σεῖς δὲ οἱ εἰδωλολάτραι θὰ χαθῆτε ἀπὸ τὴν γῆν του. Εἰσήκουσες, Κύριε, τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πτωχῶν· εἰς τοὺς πόθους τῆς καρδίας των ἐστράφη ἡ ἀκοὴ σου». Ἄλλος, «Ἦκουσε τὸ αὐτί σου τὴν πρόθεσιν τῆς καρδίας των». Ἄλλος, «Θὰ ἐτοιμάσῃς τὰς καρδίας των διὰ νά γίνωνται ἀποδέκται εἰς τὸ αὐτί σου αἱ ἐπιθυμίαι των». «Διὰ νά κάμῃς δικαίαν κρίσιν ὑπὲρ τοῦ ὀρφανοῦ καί τοῦ πτωχοῦ, ὥστε νά μὴ τολμήσῃ πλέον νά ἀλαζονευθῇ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Ἄλλος, «Διὰ νά κρίνης δίκαια τὸν ὀρφανόν καί τὸν ταπεινόν». Βλέπεις τὸν προφήτην ποῦ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λόγου του τὸ ἀφιερώνει εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν πονηρῶν; Διότι αὐτοὶ εἶναι

σχειν. Τῷ μὲν γὰρ ἀδικουμένῳ χρημάτων ἢ ζημία, τῷ δὲ
περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος. Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ αἰσθάνονται
τὰ τῆς ἀρρωστίας ἔνθα εἰσίν; Ἐπίτασις τοῦτο ἀναισθησίας
καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς χορὴ ἔλεειν τοῦτο ἀτελοῦς δια-
5 νοίας. Ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τῶν μὲν φοβερῶν οὐδένα ποιούν-
ται λόγον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλάκις ἐπαφιάσι τὰς χεῖρας, προ-
σωπεῖα δὲ διάκενα δεδιπνιῶνται καὶ τρέμουσιν ὀρώντα. Τού-
τοις εἰκόμισιν οἱ πλεονέκται, πενίαν μὲν δεδιότιες, ὅπερ οὐκ
ἔστι φοβερόν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλείας ὑπόθεσις, πλοῦτον δὲ ἄδι-
10 κόν, καὶ πλεονεξίαν περὶ πολλοῦ ποιούμενοι, ὃ πρὸς ἔστι παν-
τὸς φοβερώτερον. Πανταχοῦ γὰρ ἡ πλεονεξία κακόν. Ταύ-
την τοίνυν διὰ παντὸς ἐκκοπῆναι παρακαλεῖ ὁ προφήτης, ἀ-
πειλῶν, φοβῶν, τὸν Θεὸν παρακαλῶν ἐπὶ τὴν κόλασιν ἀνα-
σιῆναι τῆς τοιαύτης ἀναληθσίας. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων, «Ἀ-
15 πολεῖσθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ», πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἀπει-
λῶν, καὶ ἀξιῶν γενέσθαι βσηθὸν καὶ ἔκδικον τῶν ἀδικου-
μένων, ὥστε καὶ τούτους ἀναπνεῦσαι, κάκείνους σωφροσι-
σθῆναι.

Μηδεὶς τοίνυν διωκέτω χρημάτων περιουσίαν. Πολλὰ
20 ἐντεῦθεν τοῖς μὴ προσέχουσι τίκιται κακὰ ἀπόνεια, ραθυ-
μία, φθόνος, κενοδοξία, καὶ ἕτερα πολλῶν πλείονα τούτων.
Ἄλλ' ἵνα ἀπαλλαγῆτε τούτων ἀπάντων, τὴν ρίζαν ἐκκόψατε·
μὴ μενούσης γὰρ αὐτῆς, οὐ βλασιάνει τὰ πονηρὰ βλασιήματα.
Διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα εἰρηται, οὐχ ἵνα ἀκούωμεν μόνον, ἀλλ'
25 ἵνα καὶ διορθώμεθα, καὶ πολλὴν τὴν ἀρετὴν ἐν Χριστῷ Ἰη-
σοῦ ἐπιδειξώμεθα ὧ ἢ ὁδὸς καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐκείνοι ποὺ κατ' ἐξοχὴν ὑποφέρουν. Καθ' ὅσον ἡ μὲν ζημία τοῦ ἀδικουμένου συνίσταται εἰς χρήματα, ἐνῶ ὁ πονηρὸς διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Τί σημασίαν δηλαδὴ ἔχει, καὶ ἂν δὲν αισθάνωνται τὴν ἀρρώστιαν μέσα εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται; Αὐτὸ δείχνει τὸ μέγεθος τῆς ἀναισθησίας τῶν καὶ διὰ τοῦτο πρὸ πάντων πρέπει αὐτοὶ νὰ ἐλεηθοῦν· αὐτὸ εἶναι δῆγμα πνευματικῆς ἀτελείας. Καθ' ὅσον καὶ τὰ παιδιά διὰ μὲν τὰ φοβερά πράγματα δὲν δίδουν καμμίαν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φωτιάν πολλές φορές θέτουν τὰ χέρια τῶν, ἐνῶ ὅταν βλέπουν ἄδεια προσωπεῖα τὰ φοβοῦνται καὶ τρέμουν. Μὲ αὐτὰ ὁμοιάζουν οἱ πλεονέκται, τὴν μὲν πτωχείαν τὴν φοβοῦνται, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι φοβερόν, ἀλλὰ καὶ ὑπόθεσις ἀσφαλείας, ἐνῶ τὸν ἄδικον πλοῦτον καὶ τὴν πλεονεξίαν τὰ ἔχουν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν φροντίδα τῶν, πρᾶγμα ποὺ εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὸ κάθε τι. Διότι ἡ πλεονεξία εἶναι πάντοτε κακόν. Αὐτὴν λοιπὸν παρακαλεῖ ὁ προφήτης νὰ σταματήσῃ διὰ πάντα, ἀπειλῶν, φοβίζων, παρακαλῶν τὸν Θεὸν νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτὴν τὴν ἀναισθησίαν. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει τὰ λόγια, «Θὰ χαθῆτε ἀπὸ τὴν γῆν του σεις οἱ εἰδωλολάτραι», ἀπειλῶν αὐτοὺς μὲ πανωλεθρίαν καὶ ζητῶν νὰ γίνῃ βοηθός καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν ἀδικουμένων, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ ἀνακουφισθοῦν καὶ οἱ πονηροὶ νὰ σωφρονισθοῦν.

Κανεὶς λοιπὸν νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ περιουσίαν χρημάτων. Διότι πολλά κακὰ γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ δι' ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν, ὅπως παραφροσύνη, ραθυμία, φθόνος, κενοδοξία καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀποκόψατε τὴν ρίζαν· διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχει αὐτὴ μέσα, δὲν βλαστάνουν τὰ πονηρὰ βλαστήματα. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὰ ἐλέχθησαν, ὅχι μόνον διὰ νὰ τὰ ἀκούωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διορθωνώμεθα καὶ νὰ ἐπιδειξώμεν πολλὴν τὴν ἀρετὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἄμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΕΙΣ ΤΟΝ Ι΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαυίδ». Ἄλλος, «Ἐπινίκιος τῷ Δαυίδ». Ἄλλος, «Τῷ νικητοῦν».

- 5 *I*. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου, μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς σιρουθίον;». Ἄλλος, «Ἀναστατοῦ εἰς τὰ ὄρη ὡς σιρουθίον». Ἄλλος, «Μετακινουῦ». «Οὐ ἰδὸν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐρέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρείραν, τοῦ καταιοξεῦσαι ἐν σκοτιμίῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρ-
10 *δίῳ*». Ἄλλος, «Ὡς ἐν ζόφῳ». «Οὐ ἂ σὺ κατηρίσω, αὐτοὶ καθεῖλον». Ἄλλος, «Οὐ οἱ θεομοὶ κατελύθησαν». Ἄλλος, «Οὐ αἱ διδασκαλῖαι συντριβήσονται». Μεγάλῃ τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἢ δύναμις, ἡρώδων ἀχείρωτον, τεῖχος ἄμαχον, σιμμαχία ἀκαταγόνιστος, λιμὴν εὐδιδος, πόρτος ἀ-
15 *καταμάχης*, ὄπλον ἀήτητον, δύναμις ἄμαχος καὶ ἐκ τῶν ἀπόρων εὐρίσκουσα πόρον. Διὰ ταύτης ἄοπλοι τῶν ὀπλισμένων, καὶ γυναικες ἀνδρῶν περιεγένοντο, καὶ παῖδες τῶν τὰ πολεμικὰ μεμελετηκότων ἰσχυρότεροι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἐνεφάνησαν. Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ πολεμίων ἐκράτη-
20 *σαν*, ὅπου γε καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου περιεγένοντο; Τὰ γὰρ στοιχεῖα τὴν οἰκείαν ἀγροήσαντα φύσιν πρὸς τὸ χρήσιμον ἐκείνοις μετεβάλλοντο, καὶ τὰ θηρία οὐκ ἔτι θηρία ἦν, οὐδὲ

Ὁ ψαλμὸς αὐτός, ἔργον τοῦ Δαυίδ, ἐθεωρήθη ἀπὸ πολλοῦς ὡς ἓν ἓν ἀπὸ τῶν ἀρίστων τῆς ὅλης συλλογῆς τοῦ ψαλτηρίου. Ἐγράφη κατ' ἄλλους κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀβεσσαλώμ, κατ' ἄλλους δὲ ὅταν ἐδιώκετο ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Κίνδυνοι περιζώνον τὸν Δαυίδ. Οἱ μικροψυχοὶ φίλοι του τὸν συμβουλεύουν νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ὄρη, αὐτὸς ὁμως διακηρύσσει ὅτι ὁ φόβος ἀρμόζει εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ὄχι εἰς ἐκείνους πού ἔχουν ὀκλόνητον τὴν ἐλπίδα των εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ.

1. Δαν. 6. 22.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Ι΄ ΨΑΛΜΟΝ

Ἐπιγράφεται, «Εἰς τὸ τέλος. Ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ». Ἄλλη ἐπιγραφή, «Ἐπινίκιος ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ». Ἄλλη, «Εἰς τὸν νικηποιοῦν».

1. «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου· πῶς θὰ εἰπῆτε εἰς τὴν ψυχὴν μου, φεῦγε καὶ γίνε μετανάστης, ὡσάν τὸν σπουργίτην, εἰς τὰ ὄρη;». Ἄλλος λέγει «Ἀνέβη, ὡσάν σπουργίτης, ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη». Ἄλλος, «Ἄλλαξε τόπον». «Διότι νὰ οἱ ἀμαρτωλοὶ ἐτέντωσαν τὸ τόξον των, ἤτοιίμασαν τὰ βέλη των εἰς τὴν θήκην τῶν βελῶν, διὰ νὰ τοξεύσουν κρυμμένοι εἰς ἀπόκρυφα μέρη τοὺς ἀπονηρεύτους ἀνθρώπους». Ἄλλος, «Ὡσάν μέσα ἀπὸ τὸ σκοτάδι». «Διότι ἐκεῖνα ποῦ μέ πολλὴν φροντίδα ἐσὺ κατήρτισες, αὐτοὶ τὰ κατεκρήμνισαν». Ἄλλος, «Διότι κατελύθησαν οἱ θεσμοί». Ἄλλος, «Διότι αἱ ἠθικαὶ διδασκαλῖαι θὰ συντριβοῦν». Μεγάλῃ εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν Κύριον, φρούριον ἀπόρθητον, τεῖχος ἀκαταμάχητον, συμμαχία ἀκατανίκητος, λιμάνι γαλήνιον, πύργος ἀκαταμάχητος, ὄπλον ἀήττητον, δύναμις ἀκατάβλητος καὶ ποῦ εὐρίσκει διέξοδον ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπάρχει διέξοδος. Μὲ αὐτὴν ὑπερίσχυσαν ἄνθρωποι ἄσπλοι τῶν ὠπλισμένων καὶ γυναῖκες τῶν ἀνδρῶν καὶ παιδιὰ ἀπεδείχθησαν ἰσχυρότερα μὲ μεγάλῃν εὐκολίαν ἐκείνων ποῦ καταγίνονται μὲ τὰ πολεμικά. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐάν ὑπερίσχυσαν τῶν ἐχθρῶν των, τὴν στιγμὴν ποῦ ὑπερίσχυσαν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ κόσμου; Καθ' ὅσον, τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀγνοήσαντα τὴν ἰδιότητά των, μετεβάλλοντο εἰς χρήσιμα στοιχεῖα δι' ἐκείνους, καὶ τὰ

ἢ κάμινος, κάμινος. Ἡ γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς πάντα μεταρρυθμίζει. Ὀδόντιες τεθηγμένοι, καὶ δεσμοπήριον σιενόν, φύσεως ἀγριότης, καὶ λιμὸς ὀπλίζων τὴν φύσιν, διάφραγμα οὐδαμοῦ, καὶ σίματα τοῦ σώματος πλησίον τοῦ προφήτου,
 5 ἀλλ' ἢ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς χαλινουῦ παντός ἰσχυροτέρα, εἰς τὰ σίματα ἐμπεσοῦσα, εἰς τοῦπίσω ταῦτα ἀνεῖλκε.

Ταῦτα δὴ καὶ οὗτος φιλοσοφῶν, ἔλεγε πρὸς τοὺς κελεύοντις ἀντὶ ἡμῶν γένειν καὶ δραπειτεύειν, καὶ ἀπὸ τῆς ἰῶν τόπων ἀσφαλείας τὴν σωτηρίαν ἑαυτῶ πορίζεσθαι. Ἐπὶ τῷ
 10 Κυρίῳ πέποιθα πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;». Τί λέγεις; Τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην ἔχω σύμμαχον τὸν πανταχοῦ εὐκόλως ἐργαζόμενον πάντα, ἐκεῖνον σιραιτηγοῦντα ἔχω καὶ παριστάμενον, καὶ πρὸς τὴν ἀοίκητόν με πέμπεις καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας μοι συνάγεις τὴν ἀσφάλειαν; Μὴ γὰρ μείζων
 15 ἢ τῆς ἐρημίας βοήθεια τοῦ πάντα δυναμένου μετ' εὐκολίας ἀπάσης; Τί με τὸν ὀπλισμένον ἰσχυρῶς, καθάπερ γυμνὸν καὶ ἄσπλον, δραπειτεύειν παρασκευάζεις, καὶ μετανάστην εἶναι κελεύεις; Εἶτα τὸν μὲν σιραιτόπεδον ἔχοντα, καὶ τείχεσι περραγμένον καὶ ὄπλοις, οὐκ ἂν ἐκέλευσας καταφυγεῖν ἐπὶ
 20 τὴν ἐρημον, ἀλλὰ καταγέλαστος ἂν ἐφάνης ταῦτα συμβουλευόντων; τὸν δὲ ἔχοντα τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην μετ' ἑαυτοῦ ἐξορίζεις καὶ φρυγαδεύεις καὶ μετανάστην ποιεῖς, διὰ τὸν παρὰ τῶν ἁμαρτωλῶν πόλεμον; Μαιὰ γὰρ τῶν εἰρημέων, καὶ τοῦτο ἕτερον δικαίωμα ἔχω τοῦ μὴ φεύγειν. Ὅταν γὰρ
 25 καὶ ὁ Θεὸς βοηθῇ, καὶ ἁμαρτωλοὶ οἱ πολεμοῦντες, πῶς οὐ

θηρία δὲν ἦσαν πλέον θηρία, οὔτε ἡ κάμιнос ἦτο κάμιнос. Διότι ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν ὅλα τὰ μεταβάλλει. Δόντια ἀκονισμένα, δεσμοπήριον στενόν, ἀγριότης τῆς φύσεως, πείνα πού ὤπλιζε τὴν φύσιν, χωρὶς κανένα διάφραγμα πουθενά, καὶ τὰ στόματα τῶν λεονταριῶν πλησίον τοῦ σώματος τοῦ προφήτου, ἀλλ' ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν ἀναδειχθεῖσα ἰσχυροτέρα ἀπὸ ὀποιοδήποτε χαλινάρι καὶ φράσσα τὰ στόματά των, ἀπεμάκρυνεν αὐτὰ πρὸς τὰ ὀπίσω¹.

Αὐτὰ λοιπὸν φιλοσοφῶν καὶ ὁ προφήτης, ἔλεγε πρὸς ἐκείνους πού τὸν παρώτρυναν νὰ φεύγῃ καὶ νὰ δραπετεύῃ καὶ νὰ ἐπιτυχάνῃ τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν, πού τοῦ παρείχον οἱ ἐναλλασσόμενοι τόποι· «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὰς ἐλπίδας μου· πῶς σεῖς ὑποδεικνύετε αὐτὰ εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Τί μοῦ λέγεις; Ἐγὼ ἔχω σύμμαχον τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης· ἐκείνον πού εἰς κάθε περίπτωσιν πραγματοποιεῖ τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν, ἐκείνον ἔχω καθοδηγητὴν καὶ προστάτην μου, καὶ σὺ μὲ στέλλεις εἰς ἀκατοίκητον μέρος καὶ ἀπὸ τὴν ἐρημίαν προσπαθεῖς νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃς τὴν σωτηρίαν; Μήπως δηλαδὴ εἶναι μεγαλυτέρα ἡ βοήθεια τῆς ἐρημίας ἀπὸ τὴν βοήθειαν ἐκείνου πού ἠμπορεῖ ὅλα νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ μὲ κάθε εὐκολίαν; Διατί ἐμένα, πού εἶμαι ἰσχυρὰ ὤπλισμένος, μὲ συμβουλεύεις νὰ δραπετεύσω ὡσάν γυμνὸς καὶ ἄοπλος καὶ μὲ παροτρύνεις νὰ γίνω μετανάστης; Ἐπειτα ἐκείνον μὲν, πού ἔχει στρατόπεδον καὶ εἶναι περιφραγμένον μὲ τείχη καὶ ἐξωπλισμένον, δὲν θὰ ἠμπορούσες ποτὲ νὰ τὸν παροτρύνῃς νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐρημον, ἀλλὰ θὰ ἐφαίνεσο γελοῖος συμβουλεύων αὐτά, ἐνῶ αὐτὸν πού ἔχει μαζί του τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης τὸν ἐξορίζεις καὶ τὸν φυγαδεύεις καὶ τὸν κάμνεις μετανάστην, ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῶν ἀμαρτωλῶν; Διότι μαζί μὲ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἔχω καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα, τὸ νὰ μὴ δραπετεύω. Ὅταν δηλαδὴ καὶ ὁ Θεὸς βοηθῇ καὶ εἶναι ἀμαρτωλοὶ οἱ πολεμοῦντες, πῶς δὲν εἶναι ἄξιος τῆς

τὴν ἐσχάτην ὀφλισκάνει αἰσχύνῃν ὁ συμβουλεύων τῶν ὀργί-
 θων μιμεῖσθαι τὸ υἱοῦ οὐδὲς; Οὐκ ἐννοεῖς τὸ ἀντιπαρατι-
 τόμετόν μοι στρατιόπεδον, πῶς ἀράχνης εὐτελέστερον; Εἰ γὰρ
 ὁ τοῦ βασιλέως ἐχθρὸς τοῦ ἐπιγείου, ὅπου ἂν παραγένηται,
 5 ἐπισηαίως ζῆ καὶ δέδοικε, καὶ τρέμει, πολλῶν μᾶλλον ὁ τοῦ
 τῶν ὅλων Θεοῦ. Ὅπου γὰρ ἂν ἀφίκηται, πάντας ἔχει πολε-
 μίους, καὶ αὐτὴν τὴν γίσιον. Καθάπερ γὰρ τοὺς φίλους αὐτοῦ
 καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ θηρία δέδοικε, καὶ πᾶσα ἡ γίσις αἰ-
 δεῖται, οὔτω τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ τὰ ἀνάσθητα πο-
 10 λεμῆ καὶ διαπιῖει. Διὰ τοι τοῦτο τοὺς μὲν, πρὶν ἢ τοῦ ἐδά-
 γους ἄψασθαι, διειργάσαντο τότε οἱ θῆρες, τοὺς δὲ τὸ πῦρ
 καιρηγάλωσεν.

Ἄλλὰ τόξα καὶ φαρέτραν ἔχουσι καὶ παρεσκευασμένα αἰ-
 τοῖς ἄπαντα ἠτοίμασαν γὰρ αὐτὰ, φησὶν, εἰς φαρέτραν ἄλλ'
 15 οὐδεμία τοῦτων ἰσχός, οὐδὲν ἐπιεῦθεν δεδιτιόμεθα. Οὐδὲ γὰρ
 εἶ τινα ἐκλεινόμενον εἶδον τόξον ἔχοντα, ἔδεισα ἄν. Τί γὰρ
 ὄφελος ὅπλων, ἰσχός οὐκ οὔσης; Οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐπιεῦθα,
 τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας ἀπούσης. Ἄλλὰ δόλους ράπιοισι,
 καὶ οὐκ ἐξ εὐθείας προσέρχονται. Διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτῶν
 20 καταγελῶ, ὅτι ἐν σκοτιομήνῃ βάλλουσι. Οὐδὲν γὰρ ἀσθενέ-
 στερον ἀνδρὸς ἐπιβουλεύοντος. Οὐ δεῖται τοῖς ἐτέρων ὅπλοις
 ἀλῶναι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς οἰκείας πίπτει χειρός, καὶ τῷ ἑαυτοῦ
 περιτρέπεται δόλω. Τί οὖν γένοιτ' ἂν ἀσθενέστερον, ὅταν ὑ-
 25 πὸ τῶν οἰκείων μηχανημάτων αἰσθῆται; Μετὰ δὲ τούτων ἐ-
 στί καὶ ἕτερον εἰπεῖν ὅτι οὐχ ἁμαρτωλοὶ μόνον τοὺς ὑπὸ
 Θεοῦ βοηθουμένους καὶ μετὰ δόλου πολεμοῦσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ
 πρὸς τοὺς ἀνευθύνους καὶ οὐδὲν αὐτοὺς ἠδικηκότας. Οὐχ ὡς

χειροτέρα·ς ἐντροπῆς ἐκείνος πού μέ συμβουλεύει νά μιμοῦμαι τήν ἄκρως δειλίαν τῶν ὀρνίθων; Δέν σκέπτεσαι τὸ στρατόπεδον πού εἶναι παρατεταγμένον ἀπέναντί μου ὅτι εἶναι εὐτελέστερον καί ἀπό τήν ἀράχνην; Διότι, ἐάν ὁ ἐχθρός τοῦ ἐπιγεῖου βασιλέως ὅπου καί ἂν εὐρεθῇ ζῆ μέ ἀνασφάλειαν καί φόβον καί τρόμον, πολὺ περισσότερον ὁ ἐχθρός τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων. Καθ' ὅσον ὅπου καί ἂν ὑπάγη ἔχει ἐχθρούς ὅλους καθὼς καί τήν ἰδίαν τήν κτίσιν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ φοβοῦνται τοὺς φίλους του καί τὰ στοιχεῖα καί τὰ θηρία καί ὅλη ἡ κτίσις τοὺς σέβεται, ἔτσι καί τὸν ἐχθρὸν καί πολέμιον καί τὰ ἀναίσθητα τὸν πολεμοῦν καί τὸν περιφρονοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἄλλους μέν τοὺς ἐξωλόθρευσαν τότε τὰ θηρία πρὶν ἐγγίσουν τήν γῆν, ἄλλους δέ τοὺς κατέκαυσε τὸ πῦρ.

Ἄλλ' ἔχουν τὸ ξα καί φαρέτραν καί εἶναι ὅλα ἐτοιμασμένα, διότι λέγει, «τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς τήν φαρέτραν»· ἀλλὰ δέν ἔχουν καμμίαν δύναμιν, καί τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δέν μᾶς φοβίζει. Οὔτε βέβαια; ἐάν ἔβλεπα κάποιον νά ἔχη ἐκτοξεύσει τὸ τόξον, θά ἐφοβόμουν. Καθ' ὅσον τί ὠφελοῦν τὰ ὄπλα, ὅταν δέν ὑπάρχει ἰσχύς; Οὔτε ἐδῶ λοιπὸν ὠφελοῦν. ἀφοῦ ἀπουσιάζει ἡ εὐνοια τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ μεταχειρίζονται δολιότητα καί δέν πολεμοῦν εὐθέως. Διὰ τοῦτο πρὸ πάντων τοὺς θεωρῶ ἀξίους διὰ γέλια, διότι πολεμοῦν μέ ὑπουλίαν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι. Καθ' ὅσον δέν ὑπάρχει τίποτε ἀσθενέστερον ἀπὸ ἄνδρα ὑπουλον. Δέν χρειάζεται τὰ ὄπλα τῶν ἄλλων διὰ νά φωνευθῇ, ἀλλὰ πίπτει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ χέρια του καί καταστρέφεται ἀπὸ τὸν ἰδικόν του τὸν δόλον. Τί λοιπὸν θά ἤμποροῦσε νά ὑπάρξῃ ἀσθενέστερον, ὅταν καταστρέφεται ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του δόλια σχέδια; Μαζὶ δέ μέ αὐτὰ ἤμπορῶ καί κάτι ἄλλο νά εἰπῶ ὅτι δηλαδὴ οἱ ἁμαρτωλοὶ δέν πολεμοῦν καί μάλιστα μέ ὑπουλον τρόπον τοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ βοηθουμένους, ἀλλὰ πολεμοῦν καί τοὺς ἀνευθύνους πού δέν τοὺς ἠδίκησαν εἰς τίποτε. Δέν εἶναι δέ τυ-

ἔτυχε δὲ καὶ τοῦτο αἰτιὸς ἀσθενεῖς ἐργάζεται. Καθάπερ γὰρ οἱ πρὸς κέντρα λακτίζοντες, ἐκεῖνα μὲν οὐδὲν ἔβλαψαν, τοὺς δὲ ἑαυτῶν πόδας ἤμαξαν, οὕτω δὴ καὶ οἴποι. Μετὰ δὲ τούτων, καὶ ἑτέρα τις αἰτία καταλύουσα αὐτῶν τὴν ἰσχὴν τοῦ
 5 πολέμων ἐστί. Ποία δὴ αὕτη; «Ὅτι ἂ οὐ κατηριόσω, αἰτιό», φησί, «καθεῖλον». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι σοὶ πολεμοῦσι καὶ μάχονται, τὸν νόμον σου καὶ τὰ προσιάγματά σου καθαιροῦντες. Καὶ γὰρ τὰ σὰ προσιάγματα καθελεῖν ἐπιχειροῦσι, καὶ ταῦτα κατηριωμένα. Ἡ τοῦτο φησιν, ἢ ὅτι καὶ παραβά-
 10 ται τοῦ νόμου εἰσὶ. Καὶ αὕτη δὲ οὐ μικρὰ ἀσθενείας ὑπόθεσις τὸ τὰ σὰ μὴ φυλάσσοντας, οὕτως εἰς πόλεμον ἵεναι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εὐθέσι πολεμοῦσι καὶ δόλους ράπτουσι, ἐπειδὴ τῶν σῶν οὐκ ἀκούουσι προσταγμάτων.

2. Δηγησάμενος τοίνυν περὶ τῆς ἀσθενείας τῶν πολε-
 15 μίων, καὶ ταύτην δείξας οὐκ ἀπὸ τούτων, ἀφ' ὧν ἔτιεροι, ἀλλ' ἀφ' ὧν αὐτῷ πρόεπον ἦν (οὐ γὰρ εἶπε, χρήματα οὐκ ἔχουσι, οὐδὲ φρούρια, οὐδὲ συμμάχους, οὐδὲ πόλεις, οὐδ' ὅτι πολέμων εἰσὶν ἄπειροι, ἀλλὰ πάντα ταῦτα παραδραμῶν καὶ διαπτύσας ὡς οὐδὲν ὄντα, καὶ εἰπὼν ἅτι παράνομοί εἰσιν,
 20 ὅτι πολεμοῦσι τοῖς οὐδὲν ἠδικηκόσιν, ὅτι τὰ τοῦ Θεοῦ καθαιροῦσι), λέγει λοιπὸν καὶ τὴν τῶν δικαίων παράταξιν, κἀντεῦθεν δεικνὴς τὸ ἐκείνων εὐχείρωτον. Οὕτω καὶ ἡμεῖς τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀσθενῆ δοκιμάζομεν, ἀλλὰ μὴ ἀφ' ὧν οἱ καταγέλαστοι τῶν ἀνθρώπων φοβοῦνται, ἐκ τούτων μᾶλλον
 25 φοβώμεθα. Τί γὰρ φασί; Δεινός ἐστι, πονηρός ἐστι, χρημάτων ὄγκον περιβέβληται καὶ δυναστείαν. Διὰ τοῦτο μάλι-

χαία ἢ ἐξασθενίσις πού προξενεῖται ἀπὸ αὐτὸ εἰς αὐτούς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού κλωταοῦν ἐπάνω εἰς τὰ καρφιά, ἐκεῖνα μὲν δὲν τὰ ἔβλαψαν καθόλου, ἐνῶ τὰ πόδια των τὰ κατεμάτωσαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί. Ἐκτός δὲ ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη αἰτία πού ἐξολοθρεύει τὴν ἰσχὺν αὐτῶν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Ὅτι αὐτὰ πού ἐσὺ ἔκτισες κατὰ τρόπον τέλειον, αὐτοί», λέγει, «τὰ κατεκρήμνισαν». Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς ἑσένα πολεμοῦν καὶ μάχονται, καταργοῦντες τὸν νόμον σου καὶ τὰ προστάγματά σου. Καθ' ὅσον ἐπιχειροῦν νὰ καταργήσουν τὰ προστάγματά σου, τὴν στιγμὴν πού αὐτὰ εἶναι τέλεια. Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ, ἢ ὅτι εἶναι καὶ παραβάται τοῦ νόμου. Καὶ αὐτὰ δὲ δὲν εἶναι μικρὰ αἰτία ἐξασθενήσεως, τὸ ὅτι δὲν ἐτήρησαν τὰ προστάγματά σου καὶ ἐπιχειροῦν νὰ κάμουν πόλεμον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τοὺς δικαίους πολεμοῦν καὶ μεταχειρίζονται δολιότητος, ἐπειδὴ δὲν ἀκούουν τὰ προστάγματά σου.

2. Ἄφοῦ λοιπὸν ὠμίλησε διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔδειξεν αὐτὴν νὰ συμβαίη ὄχι ἀπὸ τὰ αἴτια ἐκεῖνα πού συμβαίνουν εἰς ἄλλους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐθεώρει αὐτὸς ὀρθὰ (διότι δὲν εἶπε, δὲν ἔχουν χρήματα, οὔτε φρούρια, οὔτε συμμάχους, οὔτε πόλεις, οὔτε ὅτι εἶναι ἄπειροι πολέμων, ἀλλὰ παραβλέψας ὅλα αὐτὰ καὶ ἀδιαφορήσας δι' αὐτὰ ὡσὰν νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν ἰσχύν, καὶ ἄφοῦ εἶπεν ὅτι εἶναι παράνομοι, ὅτι πολεμοῦν ἐκείνους πού δὲν τοὺς ἠδίκησαν εἰς τίποτε, ὅτι καταστρέφουν τὰ τοῦ Θεοῦ), ὁμιλεῖ πλέον καὶ διὰ τὴν παράταξιν τῶν δικαίων, καὶ ἀπὸ ἐδῶ παρουσιάζει τὸ εὐκολομάχητον τῶν ἀσεβῶν. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἄς θεωροῦμεν τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀδύνατον, ἀλλὰ δὲν πρέπει ἀπὸ ἐκεῖνα πού φοβοῦνται οἱ ἄξιοι διὰ γέλια ἄνθρωποι, ἀπὸ αὐτὰ νὰ φοβούμεθα ἐμεῖς περισσότερον. Διότι τί λέγουν; Εἶναι φοβερός, εἶναι πονηρός, περιβάλλεται ἀπὸ ὄγκον χρημάτων καὶ ἰσχυρὰν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο πρὸ πάντων τὸν θεωρῶ ἄξιον διὰ γέλια.

στα αὐτοῦ καταγεῖλῶ. Ταῦτα γὰρ εἶδη ἀσθενείας ἐστίν. Ἄλλ' οἶδεν ἐπιβουλεύειν, γηροί. Πάλιν ἕτερον εἶδος μοι λέγεις ἀσθενείας. Τί οὖν ὅτι πολλοὶ περιγίνονται τοιοῦτοι ὄντες; Ἐπειδὴ σὺ καλῶς πεποιθεῖς εὐκ οἶδας· ἐπειδὴ καὶ σὺ ὑπερ-
5 τῶν αὐτῶν παγκρατιάζεις, ἀγ' ὧν ἐκεῖνοι γίνονται ἀσθενέ-
στεροι, περὶ δόξης καὶ δυναστείας.

Φεῦγε τοῦ ἀγῶνος τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐτέρωθεν δάλλε
τοῦς ἐπιόντας, ἐπιεικέα τὸν ἀλαζόνα, πενία τὸν πλεονέκτην.
ἐγκρατεία τὸν ἀκόλαστον, γιλοφροσύνη τὸν φθοροτρόν, καὶ
10 οὔτως αὐτῶν περιέση ραδίως. Ἄλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, διη-
γησάμενος τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀντιδίκων, ὅρα πῶς καὶ τοῦ
δικαίου λέγει τὴν παρολίαν. Ἐπάγει γάρ «Ὁ δὲ δίκαιος
τί ἐποίησε;». Τοιούτων, ἐκείνων οὔτω παραταυτομένων, ζη-
τεῖς πόθεν ὀπίσθαι ὁ δίκαιος; Ἄκουε· «Κύριος ἐν ταῦ
15 ἀγίῳ αὐτοῦ· Κύριος ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ». Εἶδες πῶς
συντόμως τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ διηγῆσαι; Τί ἐποίησεν ἐ-
ρωτῆς; Ἐπὶ τὸν Θεὸν κατέφυγε τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸν
πανταχοῦ παρόντα. Οὐ τόξα ἔειπεν, οὐδὲ φαρέτραν ἠτοίμαζε,
καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἐν σκοιομήτῃ παρειάξαιτο, ἀλλὰ, πάν-
20 τα ταῦτα ἀφείς, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα πᾶσιν ἐπειτείχισε,
καὶ τοῦτον αὐτοῖς ἀντίστησε τὸν σὺθενὸς τούτων δεόμενον,
οὐ καιρῶν, οὐ τόπων, οὐχ ὑπῶν, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ νεύματι
πάντα ὑπόνοια. Εἶδες συμμαχίαν ἄμαχόν τε καὶ εὐκόλον, καὶ
ραδίαν;

25 «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἐπιβλέπουσι, τὰ βλέ-
φαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Κύριος ἐξε-
τάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ, ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν,
μοιστὴ τὴν ἐναντιοῦ ψυχῆν». Ἄλλος, «Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ δοκι-
μάζου». Ἄλλος, «Κύριος δίκαιος ἐξεταστής». Ἄλλος «Αἰ-

Διότι αὐτὰ εἶναι δείγματα ἀδυναμίας. Ἄλλά, λέγει, γνωρίζεις νὰ ἐπιβουλεύεται τοὺς ἄλλους. Πάλιν μοῦ ἀναφέρεις ἄλλο εἶδος ἀδυναμίας. Διατί λοιπὸν οἱ περισσότεροι ὑπερισχύουν τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι τέτοιοι; Ἐπειδὴ αὐτὸν δὲν γνωρίζεις νὰ μάχεσαι καλῶς· ἐπειδὴ καὶ σὺ ἀγωνίζεσαι διὰ τὰ ἴδια πράγματα, μὲ τὰ ὅποια ἐκεῖνοι γίνονται ἀσθενέστεροι, διὰ τὴν δόξαν δηλαδὴ καὶ τὴν ἐξουσίαν.

Ἄποφευγε τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἀγῶνος καὶ μὲ ἄλλα μέσα πολέμησε ἐκείνους ποὺ βαδίζουν ἐναντίον σου, μὲ τὴν ἐπιείκειαν τὸν ἀλαζόνα, μὲ τὴν πτωχείαν τὸν πλεονέκτην, μὲ τὴν ἐγκράτειαν τὸν ἀκόλαστον, μὲ τὴν φιλοφροσύνην τὸν φθονερόν καὶ ἔτσι θὰ ὑπερισχύσῃς αὐτῶν εὐκόλως. Ἄλλά, ὅπως προανέφερα, ἀφοῦ ὄνέφερε τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀντιδίκων, πρόσεχε πῶς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν πανοπλίαν τοῦ δικαίου. Διότι προσθέτει· «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐπέτυχε;». Δηλαδή, ἐνῶ οἱ ἄδικοι ἔται παρατάσσονται, ζητεῖς νὰ μάθῃς ἀπὸ τοῦ ὀπλίστη ὁ δίκαιος; Ἄκουε· «Ὁ Κύριος κατοικεῖ εἰς τὸν ἅγιόν ναόν του· ὁ Κύριος ἔχει τὸν θρόνον του εἰς τὸν οὐρανόν». Εἶδες πῶς περιέγραψε ἐν συντομίᾳ τὴν συμμαχίαν τοῦ δικαίου; Ἐρωτᾷς τί κατώρθωσε; Κατέφυγε εἰς τὸν Θεόν ποὺ κατοικεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρών. Δὲν ἐτέντωσε τόξα, οὔτε παρετάχθη μέσα εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ, παραλείψας ὅλα αὐτὰ, ἀντέταξεν εἰς ὅλους τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα, καὶ αὐτὸν παρέταξεν ἀπέναντι αὐτῶν, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἀνάγκην, οὔτε καιροὺς καταλλήλους, οὔτε τόπους, οὔτε ὄπλα, οὔτε χρήματα, ἀλλὰ ὅλα τὰ κατορθώνει μὲ τὸ νεῦμα του μόνον. Εἶδες συμμαχίαν ἀκαταμάχητον καὶ εὐκόλον καὶ ὠφέλιμον;

«Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς τὸν πτωχόν, τὰ βλέφαρά του ἐξετάζουν τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν εὐσεβῆ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Ἄλλος λέγει· «Τὰ βλέφαρά του ἐρευνοῦν». Ἄλλος «Ὁ

καιον δοκιμάζει και ἀσεβῆ, και ἀγαπῶντα ἄδικα ἐμίσησεν ἡ
 ψυχὴ αὐτοῦ». Ἄλλος, «Ὁ ἀγαπῶν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἐαν-
 τοῦ ψυχὴν». Εἶδες σύμμαχον παρεσκευασμένον, βοηθὸν εὐτρε-
 πισμένον, πανταχοῦ παρόντα, πάντα ὁρῶντα, πάντα βλέπον-
 5 τα τοῦτο ἔργον ἔχοντα μάλιστα, κἄν μηδεὶς ὁ παρακαλῶν ἦ,
 προροεῖν, κήδεσθαι, κωλύειν ἀδικουντίας, βοηθεῖν ἀδικουμέ-
 νοις, τοῖς μὲν ἀποδιδόναι τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων,
 τοῖς δὲ τιθέναι τὰς τιμωρίας τῶν ἁμαρτημάτων; Οὐδὲν οὖν
 ἀγνοεῖ· οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπιβλέπουσι τὴν οἰκουμένην.
 10 Οὐκ ἐλίσιται δὲ μόνον, ἀλλὰ και βούλεται αὐτὰ διορθοῦν. Διὸ
 και ἕτερος τοῦτο αὐτὸ δηλῶν εἶπε, «Δίκαιος». Εἰ γὰρ δί-
 καιος, οὐκ ἀρέξεται ταῦτα ἀπλῶς περιορᾶν γινόμενα. Ἀπο-
 στρέφεται τοὺς πονηροὺς, ἐπαινεῖ τοὺς δικαίους.

Εἶτα ὅπερ ἐν τῷ προτέρῳ ψαλμῷ ἔλεγε, δεικνὺς δι και
 15 αὐτῇ ἡ κακία ἰκανὴ αὐτοὺς ἀναλῶσαι, τοῦτο και ἐνταῦθα
 δηλῶν ἐπήγαγεν· «Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἐ-
 αὐτοῦ ψυχὴν». Πολέμιον γὰρ τῇ ψυχῇ πονηρία, ἐχθρὸν και
 ὀλέθριον ὥστε και πρὸ τῆς κολάσεως δίκην δίδωσιν ὁ πο-
 νηρός. Εἶδες πῶς εὐαλότους πάντοθεν δείκνυσι τοὺς ἐναν-
 20 τιουμένους, ὅταν και τοιοῦτον ἔχη σύμμαχον, και ἐκεῖνοι ὑπὸ
 τῶν οἰκείων ὕπλων ἀλίσκωνται, δι' ὧν φρόντινται, διὰ τού-
 των δαπανώμενοι, και ἐαυτοὺς βλάπτοντες; εἶδες τῆς συμμα-
 χίας τὴν ἐγκολίαν; Οὐ γὰρ δεῖ βαδίσαι που και δραμεῖν, οὐδὲ
 χροῖματα ἀναλῶσαι, τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ παρόντος και πάντα
 25 ὁρῶντος. «Ἐπιθρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας, πῦρ, και θεῖ-

Κύριος εἶναι δίκαιος ἐξεταστής». Ἄλλος, «ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ καὶ ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, τὸν ἐμίσησεν ἢ ψυχὴ του». Ἄλλος, «Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Εἶδες σύμμαχον πανέτοιμον, βοηθὸν ἐξωπλισμένον, πανταχοῦ παρόντα, παῦ ὅλα τὰ βλέπει, ὅλα τὰ παρακολουθεῖ, ποῦ αὐτὸ εἶναι πρὸ πάντων τὸ ἔργον του, καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς δὲν τὸν παρακαλῆ, νὰ προνοῆ δι' αὐτόν, νὰ φροντίζῃ, νὰ ἐμποδίζῃ αὐτοὺς ποῦ τὸν ἀδικοῦν, νὰ βοηθῆ τοὺς ἀδικουμένους, εἰς ἄλλους μὲν νὰ ἀποδίδῃ τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων, εἰς ἄλλους δὲ νὰ ἐπιφέρῃ τὰς τιμωρίας τῶν ἀμαρτημάτων των; Τίποτε λοιπὸν δὲν ἄγνοεῖ, διότι οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐποπτεύουσι τὴν οἰκουμένην. Δὲν τὰ γνωρίζει μόνον, ἀλλὰ καὶ θέλει νὰ τὰ διορθώσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ἀκριβῶς, εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «Δίκαιος». Ἐὰν λοιπὸν εἶναι δίκαιος, δὲν θὰ ἀνεχθῆ νὰ συμβαίνουν αὐτὰ καὶ ἀπλῶς νὰ τὰ παραβλέπῃ. Ἀποστρέφεται τοὺς πονηροὺς, ἐπαινεῖ τοὺς δίκαιους.

Ἐπειτα ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγεν εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμόν, διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἢ κακία εἶναι ἱκανὴ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ καὶ ἐδῶ, ἐπρόσθεσεν «Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Διότι ἡ πονηρία εἶναι πολέμιος τῆς ψυχῆς, ἐχθρὸς καὶ καταστροφὴ αὐτῆς· ὥστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλῃσιν τιμωρεῖται ὁ πονηρὸς. Εἶδες πῶς δείχνει ὅτι εἶναι ἀπὸ παντοῦ εὐκολοπρόσβλητοι οἱ ἐνάντιοι, ὅταν ὁ δίκαιος καὶ τέτοιον ἔχῃ σύμμαχον καὶ ἐκεῖνοι ἐξολοθρεύονται ἀπὸ τὰ ἰδικά των τὰ ὄπλα, μὲ ἐκεῖνα ποῦ ὀχυρώνονται, μὲ ἐκεῖνα τὰ ἴδια καταστρέφονται καὶ θλάπτουν τοὺς ἑαυτοῦς των; εἶδες τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας; Διότι δὲν χρειάζεται νὰ βαδίσῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ κάπου, οὔτε νὰ ἐξοδεύσῃ χρήματα, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶπαι πανταχοῦ παρὼν καὶ ὅλα τὰ βλέπει. «Θὰ ἀποστείλῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐναντίον τῶν ἀμαρτωλῶν παγίδας, φωτιὰ καὶ θειάφι καὶ ἄνεμος

ον, καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἢ μερίς τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν. "Οτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν, ἐνθρόνῃτας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ". Ἄλλος, «Υοσι ἐπὶ παρανομίας ἀνθρώπου». Ἄλλος, «ἐνθρόνῃτας ὄφεται τὸ πρόσωπον αὐτῶν».

5 **Ιουτέου, τῶν δικαίων, ἢ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἰπὼν τὴν ἀπὸ τῆς κακίας δίκην, ἐπειδὴ ταύτης πολλοὶ καταγοροῦσι, λοιπὸν κατασεύει τὴν τῶν ποιητῶν διάνοιαν ἀπὸ τῆς ἀνωθεν φερομένης πληγῆς, ἐμφαντικῶς τῷ λόγῳ χροῦμενος, καὶ διὰ φεβερωῶν ὀνομάτων προΐων. Ἦτο γὰρ, καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα**

10 **καταιγίδος, καὶ ἀνθρώπου αὐτοῖς ἀνωθεν λέγει ἕσθαι, τῇ μεταφορᾷ τῶν λέξεων τὸ ἀνεκτικὸν τῆς τιμωρίας, τὸ δαριλὲς τῆς κολάσεως, τὸ ἐκόλον τῆς πληγῆς, τὸ δαπανητικὸν παρασιῆσαι θουλόμενος.**

3. **Τί ἔστιν, «Ἡ μερίς τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν»; Τοῦτο αἰ-**

15 **τοῖς κληῖρος, φησί, τοῦτο κτήμα, τοῦτο ἐνδιατριφεύουσιν, ἐν τοῦτοις δαπανηθήσονται. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία οὗ ὅτι πάντα ἐφοροῦν οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ἀτιμωρητὶ παραδομαεῖν. "Ολεο καὶ ἔτερος προφήτης φησί: «Καθαρὸς ὁ ὀφθαλμὸς σου, τοῦ μὴ ὄραν ποιηρὰ, καὶ ἐπιβλέπειν ἐπὶ λόγους οὐ δειρήμῃ» τοῦτο**

20 **καὶ οὗτος παρῖοιτοι λέγων: «Οτι δίκαιος Κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν». Τοῦτο τοῦ Θεοῦ μάλιστα ἐξαίρετον ἀποδέξασθαι τὰ δίκαια, τὴν ἐνθρόνῃτα καὶ οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο εἰς τέλος τῶν ἐτέρως γινόμενων. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν: «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα πῶς ἐρεῖτε**

25 **τῇ ψυχῇ μου, μεταναστεύον ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς σιρονθίον;». Οἱ**

ὀλέθριος, θὰ εἶναι τὸ μερίδιον ποῦ θὰ γεμίση τὸ ποτήρι των. Διότι ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἔχει τὸ πρόσωπόν του ἐστραμμένον πρὸς τοὺς εὐθεῖς καὶ δίκαιους». Ἄλλος λέγει, «Θὰ ρίψη ὡς βροχὴν ἐναντίον τῶν παρανόμων κάρβουνα ἀναμμένα». Ἄλλος, «Μὲ ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην θὰ ρίψη τὸ βλέμμα του πρὸς αὐτούς», δηλαδὴ τοὺς δίκαιους ἢ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄφοῦ ὠμίλησε διὰ τὴν τιμωρίαν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν κακίαν, ἐπειδὴ αὐτὴν πολλοὶ τὴν περιφρονοῦν, εἰς τὴν συνέχειαν καταθορυβεῖ τὴν διάνοιαν τῶν πονηρῶν μὲ τὸ πλήγμα ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, χρησιμοποιοῦν ἔμφρασιν εἰς τὰ λόγια του καὶ ἀναφέρων φοβερὰ ὀνόματα. Διότι λέγει φωτιά καὶ θειάφι καὶ ἄνεμον ὀλέθριον καὶ κάρβουνα ἀναμμένα θὰ ρίψη ἐναντίον των ὡς βροχὴν, θέλων νὰ παραστήσῃ μὲ τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τῶν λέξεων τὸ ἀναπόφευκτον τῆς τιμωρίας, τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, τὴν εὐκολίαν τοῦ πλήγματος καὶ τὴν καταστροφὴν.

3. Τί σημαίνει, «Ἡ μερίς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν»; Αὐτό, λέγει, εἶναι ὁ κλῆρος των, αὐτὸ εἶναι τὸ κτῆμα των, μέσα εἰς αὐτὸ θὰ ζήσουν, μὲ αὐτὰ θὰ ἐξολοθρευθοῦν. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ αἰτία, διότι ἐκεῖνος ποῦ ὅλα τὰ ἐποπτεύει δὲν θὰ ἀνεχθῆ νὰ φύγουν αὐτὰ ἀτιμώρητα. Πράγμα ποῦ καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Εἶναι καθαρὸς ὁ ὀφθαλμὸς σου, Κύριε, καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ βλέπῃ πονηρὰ ἔργα καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ βλέπῃ πόνους ἀνθρώπων»²· αὐτὸ καὶ αὐτὸς παριστάνει μὲ τὰ λόγια, «Διότι ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην». Αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ν' ἀποδέχεται τὰ δίκαια καὶ τὴν ὀρθότητα καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνεχθῆ μέχρι τέλους τὰ ὅσα συμβαίνουν ἀντίθετα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν· «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὰς ἐλπίδας μου· πῶς θὰ εἰπῆτε εἰς τὴν ψυχὴν μου, φεῦγε ὡς μετανάστης καὶ πέτα ὡσάν σπουργίτης εἰς τὰ ὄρη;». Διότι ἐκεῖνοι μὲν ποῦ στηρίζουν τὰς

μὲν γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πεποινθότες, οὐδὲν ἄμεινον τοῦ
 στρουθίου διάκειται, ὃ τῇ ἐρημίᾳ θαρροῦν, εὐχείρωτον ἅπασι
 γίνεται. Τοιοῦτος ὁ ἐπὶ χορήμασιν ἐλπίζων. Καθάπερ ὁ στρου-
 θὸς καὶ ὑπὸ παιδίων ἀλίσσεται, καὶ ἰξοῦ καὶ παγίδος καὶ
 5 μυρίοις ἐτέροις, οὕτω καὶ ὁ πλουτῶν, καὶ ὑπὸ οἰκείων, καὶ
 ὑπὸ πολεμίων· καὶ ἐκείνου μᾶλλον ἐπισηφαλέστερον ζῆ, πολ-
 λούς ἔχων τοὺς ἰξεύοντας, καὶ πρὸ ἐκείνων, πονηροῖς ἐπιθυ-
 μίας· καὶ μετανάστης ἐστίν, ἀεὶ μετὰ τῶν καιρῶν ἰσιτάμενος,
 καὶ δημίων ὀργὰς δεδοικώς, καὶ βασιλέως θυμόν, καὶ κο-
 10 λάκων ἐπιβουλὰς, καὶ φίλων δόλους· καὶ πολεμίων ἐπισιάν-
 των, μᾶλλον πάντων τρέμει, καὶ εἰρήνης οὖσης, ὑφορᾷται
 τοὺς ἐπιθούλους· οὐ γὰρ ἔχει πλοῦτον μόνιμον καὶ ἀναφαί-
 ρετον. Διὰ τοῦτο ἀεὶ πέτεται καὶ μετανίσταται, τὰς ἐρήμους
 διώκων καὶ τὰ ὄρη, ἐν σκοτιομήτῃ διάγων, καὶ παχὺ σκότιος
 15 ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ ἔχων, καὶ δόλους ῥάπτων.

Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος τοιοῦτος. Αἱ γὰρ τῶν δικαίων ὁδοὶ
 ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν. Οὕτε γὰρ ἐπιβουλεύειν αἰροῦνται,
 οὔτε ἀδικεῖν, ἀλλ' ἀνειμένην ψυχὴν ἔχουσιν. Οἳτοι δὲ ἀεὶ
 δόλους ῥάπτουτες, ἀεὶ ἐν σκότῳ καὶ φόβῳ εἰσὶ, καθάπερ οἱ
 20 λησταί, καὶ οἱ τοιχωρῆχοι, καὶ οἱ μοιχοί, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σκό-
 τιος ὁρῶσι, τῆς ψυχῆς αὐτῶν ὑπὸ δέους βαλλομένης. Πῶς
 οὖν ἂν διασκεδασθεῖη τὸ σκότιος τοῦτο; Εἰ πάντων τοιούτων
 ἑαυτὸν ἀποστήσας, ἐκκρεμασθεῖης τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, κἂν
 μυριάκις ἁμαρτωλὸς ᾦς. «Ἐμβλέψατε» γὰρ, φησὶν, «εἰς ἀρ-

ἐλπίδας των εἰς τὰ βιωτικά πράγματα, δὲν εἶναι καθόλου εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ τὸν σπουργίτην, ὁ ὁποῖος ἐλπίζων νὰ εὕρῃ τὴν ἀσφάλειάν του εἰς τὴν ἐρημίαν, συλλαμβάνεται εὐκόλα ἀπὸ ὄλους. Τέτοιος εἶναι ἐκεῖνος πού στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὰ χρήματα. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ σπουργίτης συλλαμβάνεται καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ μὲ ἰξόβεργες καὶ παγίδας καὶ μὲ ἀπείρους ἄλλους τρόπους, ἔτσι καὶ ὁ πλούσιος, ἐπιβουλεύεται καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, καὶ ζῆ μὲ μεγαλυτέραν ἀνασφάλειαν ἀπὸ τὸν σπουργίτην, ἔχων πολλοὺς πού τοῦ στήνουν παγίδας, καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκείνους ἔχει τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας· καὶ εἶναι μετανάστης, ἐξαρτῶν τὴν ζωὴν του ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε καιρούς, καὶ φοβεῖται τὴν ὀργὴν τῶν δημίων καὶ τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν κολάκων καὶ τοὺς δόλους τῶν φίλων· καὶ ὅταν ἐμφανισθοῦν ἐχθροὶ του, τρέμει περισσότερον ἀπὸ ὄλους, ὅταν δὲ ἐπικρατῆ εἰρήνη, ὑποπιτεύεται τοὺς ἐπιβούλους· διότι δὲν ἔχει πλοῦτον μόνιμον καὶ πού νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ τοῦ ἀφαιρεθῆ. Διὰ τοῦτο πάντοτε φεύγει καὶ ἀλλάζει τόπους, ζητῶν τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη, ζῶν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, καὶ ἐν ὄρα μεσημβρίας περιβάλλεται ἀπὸ πυκνὸ σκοτάδι καὶ σκέπτεται δολιότηας.

Δὲν εἶναι ὅμως τέτοιος ὁ δίκαιος. «Διότι οἱ δρόμοι τῶν δικαίων λάμπουν ὅμοια μὲ τὸ φῶς»³. Καθ' ὅσον οὔτε θέλουν νὰ ἐπιβουλεύωνται τοὺς ἄλλους, οὔτε νὰ τοὺς ἀδικοῦν, ἀλλὰ ἔχουν ψυχὴν ἀηλλοσμένην ἀπὸ ὄλα αὐτά. Ἐνῶ οἱ πλούσιοι πάντοτε μηχανεῦονται δολιότηας, ζοῦν πάντοτε μέσα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ τὸν φόβον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ λησταί, οἱ διαρρηκταὶ καὶ οἱ μοιχοί, καὶ ἀκόμη καὶ τὴν ἡμέραν βλέπουν σκοτάδι, διότι ἡ ψυχὴ των εἶναι κυριευμένη ἀπὸ τὸν φόβον. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ διαλυθῆ αὐτὸ τὸ σκοτάδι; Ἐὰν ἀπομακρύνῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ὄλα αὐτὰ καὶ στηρίξῃς τὰς ἐλπίδας σου εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μύρια τὰ ἁμαρτήματά σου. Διότι

ζαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κτη-
 σχύνη;». Οὐκ εἶπε, 'δίκαιος', ἀλλὰ, «Τίς;». Κἄν ἁμαρτωλός,
 φησί. Τὸ γὰρ θαυμασιὸν τοῦτο ἐστίν, ὅτι καὶ ἁμαρτωλοὶ ταύ-
 τῆς ἐχόμενοι τῆς ἀγκύρας, πᾶσιν εἰσιν ἀχείρωτοι. Τοῦτο
 5 γὰρ μάλιστα διαθέσεως τῆς πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν τοσοῦτοις
 κακοῖς βεβαρημένους θαροῦσης αὐτοῦ τῇ φιλανθρωπία. Ὡσ-
 περ γὰρ ἐπικαιράριος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ ἄνθρωπον, οὕτω μακά-
 ριος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ Θεόν. Πάντων τοίνυν ἀποσιήσας σανιόν,
 ταύτης ἔχου τῆς ἀγκύρας. Καὶ γὰρ ἐφορᾷ πάντα ὁ Θεός,
 10 καὶ κρίνει τὰ δίκαια, καὶ οὐ κρίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔξ-
 γον ἐξάγει. Διὰ τοῦτο εἰπὼν αὐτοῦ περὶ τῆς δικαιοσύνης,
 ἔδειξε καὶ τὴν τιμωρίαν, διὰ τοῦ πηρός, διὰ τῆς καταιγίδος·
 καὶ τοῦτο δὲ ποιεῖ, κηδόμενος ἐκείνων, καὶ διὰ τῆς κολάσε-
 ως σωφρονεσιέρους ποιῶν. Πάντων οὖν ἕνεκεν προσίωμεν
 15 αὐτῷ, καὶ διηγεκῶς μένωμεν πρὸς αὐτὸν ὀρθῶντες. Οὕτω γὰρ
 καὶ πάντων ἐπιευξόμεθα τῶν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἰῶ
 Κρυῖψί ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λέγει «Προσέξατε τὰς ὀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε, ποῖος ἤλπισεν εἰς τὸν Κύριον καὶ κατεντροπιάσθη;»⁴. Δὲν εἶπε, 'δίκαιος', ἀλλὰ, «ποῖος;». Καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, εἶναι ἁμαρτωλός. Διότι τὸ ἀξιοθαύμαστον αὐτὸ εἶναι, ὅτι δηλαδὴ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ὅταν στηρίξουν τὰς ἐλπίδας των εἰς αὐτὴν τὴν ἄγκυραν, γίνονται ἀκατανίκητοι ἀπὸ ὄλους. Καθ' ὅσον αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι γνῶρισμα τῆς διαθέσεως πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν στηρίξης τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὴν φιlanθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἂν ἀκόμη θαρῦνεσαι μὲ πάρα πολλὰ κακά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἐπικατάρατος ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔτσι μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν. Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπομακρύνῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ὅλα, στηρίξου εἰς αὐτὴν τὴν ἄγκυραν τῆς ἐλπίδος. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ὅλα τὰ βλέπει καὶ κρίνει τὰ δίκαια καὶ ὄχι μόνον κρίνει, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ εἰς ἔργον. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ὠμίλησε περὶ τῆς δικαιοσύνης του, ἔδειξε καὶ τὴν τιμωρίαν, διὰ τοῦ πυρός, διὰ τῆς καταγιγίδος καὶ αὐτὸ τὸ κάμνει ἐπειδὴ ἐνδιαφέρεται δι' ἐκείνους. καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν τοὺς κάμνει σωφρονεστέρους. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἅς μεταβαίνωμεν πρὸς αὐτὸν καὶ συνεχῶς ἅς μένωμεν προσηλωμένοι εἰς αὐτόν. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ἀγδότης». Ἄλλος,
«Τῷ νικοποιῷ ὑπὲρ τῆς ἀγδότης». Ὁ δὲ
5 Ἑβραῖος, «Ἀσεμινίθ», γηοί.

«Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὄσιος, ὅτι ὀλιγό-
θησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».
Ἄλλος, «Ὅτι ἐπεράνησαν πιστοὶ ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώ-
πων».

10 1. Ἀσκολον μὲν ἀρετὴ καὶ δυσκατόρθωτον καὶ καθ' ἐ-
αυτό, μάλιστα δέ, ὅταν ἐν σπάνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁ ἐρ-
γαζόμενος ᾖ. Καθάπερ γὰρ φέροι μὲν ὁδοιπορία πόρον, πολ-
λῷ δὲ πλέον ὅταν μόνος ὁ ὁδοιπόρος ᾖ, καὶ μηδένα τὸν κοι-
νωοῦντα τῆς ὁδοιπορίας ἔχη, οὔτω δὴ καὶ ἐπαυῖθα. Οὐδὲ
15 γὰρ μικρὸν ἀδελφῶν κοινωνία καὶ παράκλησις. Διὸ καὶ Παῦ-
λὸς φησὶ «Κατακοῦντες ἑαυτοὺς εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ
καλῶν ἔργων». Διὰ δὴ τοῦτο μάλιστα τοὺς παλαιοὺς μακαρί-
ζειν ἄξιον, οὐχ ὅτι κατώρθωσαν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀσχυοῦ
πλλοῦ τῆς ἀρετῆς ὄσιος, καὶ τῶν κατορθούτων οὐδαμοῦ φαι-
20 νομένων. Τοῦτο γοῦν καὶ ἡ Γραφή αἰνιτισμένη ἔλεγε «Νῶε
δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο τὸν Ἀβραάμ
θαυμάζομεν, διὰ τοῦτο τὸν Λῶι, διὰ τοῦτο τὸν Μωϋσέα, δι-
καθάπερ ἐν βαθείᾳ νυκτὶ ἀσιέρες ἐφαίνοντο, καὶ μετὰ τῶν
ἀκανθῶν ῥόδα, καὶ ἐν μυρίοις λύκοις πρόβατα, τὴν ἐναντίαν

1. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ καὶ ἐγγραφή πιθανὸν ὅταν ἐδιώκεται
ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Ὁ Δαυὶδ ἐπικαλούμενος τὴν πρᾶσταίαν καὶ αωτη-
ρίαν του ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, παραπνεῖται διὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ
ψεύδους καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς εὐσεβείας. Ἐνθυμούμενος ὁμοῦ τὸν
τελικὸν θρίαμβον τοῦ ἀγαθοῦ παρηγαρεῖται καὶ ἀναμένει τὴν ἐπέμβα-
σιν τοῦ Θεοῦ πρὸς πρᾶσταίαν τῶν δικαίων.

1α. Δηλαδή τῆς Κυριακῆς.

2. Ἑβρ. 10, 24.

3. Γεν. 6, 9.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ'

Τίτλος: «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης»¹.
Ἄλλος, «Εἰς τὸν νικοποιὸν ὑπὲρ τῆς ὀγδόης». Ὁ δὲ ἑβραϊκὸς τίτλος εἶναι, «Ἄσεμινίθ».

Σῶσε με, Κύριε, διότι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐνάρετος καὶ ἀφωσιωμένος εἰς ἐσένα, διότι ὀλιγόστευσαν αἱ ἀλήθειαι καὶ περιεφρονήθησαν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος ἐξηγεῖ, «Διότι ἐτελείωσαν οἱ πιστοὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων».

1. Εἶναι δύσκολον πρᾶγμα ἡ ἀρετὴ καὶ δυσκατόρθωτον καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, πρὸ πάντων ὅμως ὅταν αὐτὸς ποῦ τὴν ἀσκεῖ ζῆ μεταξὺ σπανίων ἀγαθῶν ἀνθρώπων. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὀδοιπορία προξενεῖ μὲν κούρασιν καὶ μάλιστα πολὺ περισσοτέραν ὅταν ὁ ὀδοιπόρος εἶναι μόνος καὶ δὲν ἔχη κανένα ποῦ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν ὀδοιπορίαν του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι μικρᾶς σημασίας ἡ συναναστροφή καὶ ἡ παρηγορία τῶν ἀδελφῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἄς προσέχωμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ παροτρυνώμεθα πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὰ καλὰ ἔργα»². Διὰ τοῦτο λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν ἀξίζει νὰ μακαρίζωμεν τοὺς παλαιούς, ὄχι διότι κατώρθωσαν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ διότι καὶ ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψις τῆς ἀρετῆς καὶ πουθενὰ δὲν ἐφαίνοντο ἐνάρετοι ἄνθρωποι. Αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινισσομένη καὶ ἡ Γραφή ἔλεγεν· «Ὁ Νῶε ὑπῆρξεν ὁ μόνος δίκαιος καὶ τέλειος τῆς γενεᾶς του»³. Διὰ τοῦτο θαυμάζομεν τὸν Ἀβραάμ, διὰ τοῦτο τὸν Λῶτ, διὰ τοῦτο τὸν Μωυσῆν, διότι ἐφαίνοντο ὡσάν ἀκριβῶς ἀστέρες μέσα εἰς κατασκότεινον νύκτα καὶ ὡσάν τριαντάφυλλα ἀνάμεσα εἰς ἀγκάθια καὶ ὡσάν πρόβατα

πᾶσιν ὀδεύοντες ὁδόν, καὶ μὴ διακοπτόμενοι. Εἰ γὰρ ἐπὶ πλῆθους αὐτὸ τοῦτο δυσκολίαν φέρει, καὶ πολλῶν τὴν ἐναντίαν ποιουμένων, ὁ μόνος ἀπεναντίας τοῦ πλῆθους θαδιζῶν πολλὰ ὑπομένει πράγματα, καὶ εἰ ἐν ναυτιλίᾳ δὲ χαλεπόν, τοῦ ρο-
5 θίου τὴν ἐναντίαν φερομένου, πρὸς τὴν ἐναντίαν τὸ πλοῖον ἰθύνειν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀρετῆς.

Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος οὖτος, ἅτε δὴ μόνος αὐτῆς ἐπευλημμένος, πάντων τὴν ἐναντίαν θαδιζόντων, ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν καταφεύγει, λέγων «Σῶσόν με, Κύριε». Οὐ-
10 δὲν οὖν ἄλλο, ἢ τοῦτο ἐντεῦθεν δηλοῦ τῆς ἄνωθ' ἐν μοι χρεία χειρός, τῆς ροπῆς τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν, τῆς συμμαχίας ἐκείνης. Τὴν γὰρ ἐναντίαν πᾶσιν ὀδεύων ὁδόν, πολλῆς δέομαι τῆς προνοίας. Καὶ οὐκ εἶπε, 'σῶσόν με, ὅτι σὺ γέγονεν ὁσιος', ἀλλ' «Ὅτι ἐκκέλοιπεν ὄσιος», δεικνὺς ὅτι καὶ οἱ ὄντες
15 ἀλώλοντο, ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ κακία καὶ περιεγένετο ἡ νόσος. Τοῦτο καὶ Παῦλος φοβεῖται λέγων «Οὐκ οἶδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ ἅρμα ζυμοῦ;». Καὶ πάλιν «Φθειρόσιν ἦθη χρηστὰ ὀμίλια κακαί». Τί ἐσιν, «Ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι»; Πολλαί εἰσιν αἱ ἀλήθειαι. Καθάπερ ἐπὶ τῶν
20 χρωμάτων, καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, τὰ μὲν ἐσιν ἀληθῆ, τὰ δὲ ψευδῆ, καὶ ἔσιν πορφύρα ἀληθῆς, καὶ πορφύρα ψευδῆς, καὶ ἐπὶ κρόκου, καὶ ἐπὶ τῶν λίθων, καὶ ἐπὶ ἀρωμάτων, καὶ ἐπὶ ἐτέρων τοιούτων, οὔτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν. Ἀλήθεια γὰρ τὸ ὄντως ὄν, ψεῦδος δὲ τὸ μὴ ὄν. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα

4. Α' Κορ. 5, 6

5. Α' Κορ. 15, 33.

6. Κρόκος: φυτὸν βολβωδές, ἀπὸ τὸ ἄνθος τοῦ ὁποίου ἐξάγεται βαφικὴ ὕλη χρώματος κίτρινου.

ἀνάμεσα εἰς μυρίους λύκους, βαδίζοντες τὸν ἀντίθετον δρόμον ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ἐβάδιζον ὅλοι οἱ ἄλλοι, καὶ χωρὶς νὰ διακόπτουν τὴν πορείαν των. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν πλήθους, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πλῆθος προξενεῖ δυακολίαν, καὶ ὅταν πολλοὶ βαδίζουν πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, ἐκεῖνος ποῦ μόνος βαδίζει τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν πρὸς τὸ πλῆθος ὑπομένει πολλὰ πράγματα, καὶ ἐὰν εἰς τὴν ναυτιλίαν εἶναι δύσκολον, ὅταν τὸ ρεῦμα εἶναι ἀντίθετον, νὰ κατευθύνῃ κανεὶς τὸ πλοῖον ἐνάντια πρὸς τὸ ρεῦμα, πολὺ περισσότερον αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀρετῆς.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἐπειδὴ λοιπὸν μόνος ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ὅλοι ἐβάδιζον τὸν ἀντίθετον δρόμον, καταφεύγει εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, λέγων· «Σῶσε με, Κύριε». Τίποτε ἄλλο λοιπὸν δὲν δείχνει μὲ αὐτό, παρὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ χρειάζομαι τὴν ἄνωθεν βοήθειαν, τὴν βοήθειαν τῆς οὐρανοῦ δυνάμεως καὶ τὴν συμμαχίαν ἐκείνης. Διότι, βαδίζων τὸν ἀντίθετον δρόμον μὲ ὅλους, ἔχω μεγάλην ἀνάγκην τῆς θείας προνοίας. Καὶ δὲν εἶπε, ἴσῳσε με, διότι δὲν ὑπῆρξεν ἐνάρετος ἄνθρωπος ἄλλα «Διότι ἐξηφανίσθη ὁ ἐνάρετος καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Θεόν», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ αὐτοὶ ποῦ ὑπῆρχαν ἐξηφανίσθησαν, ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ κακία καὶ ἐκυριάρχησεν ἡ νόσος. Αὐτὸ φοβεῖται καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι μικρὴ ποσότης ζύμης ζυμώνει ὅλο τὸ φύραμα;»⁴. Καὶ πάλιν· «Διαφθεύρουσι τὰ καλὰ τὰ ἥθη αἱ κακαὶ συναναστροφαί»⁵. Τί σημαίνει, «Ὡλιγώθησαν αἱ ἀληθεῖαι»; Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη ἀληθείας. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, ἄλλα μὲν εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἄλλα ψεύτικα, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κρόκου⁶ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν χρωμάτων καὶ πολλῶν ἄλλων παρομοίων, ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ἀρετάς. Διότι ἀλήθεια εἶναι ἐκεῖνο ποῦ πραγματικὰ ὑπάρχει, ἐνῶ ψεῦδος εἶναι

- διέσειραπιο καὶ ἡμαύρωτο, οὐ τὴν ὑπόστασιν ἀπολέσαντα ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων φυγαδευθέντα, διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε μόνον, ὅτι «Ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι», ἀλλ', «Ἀπὸ τῶν εὐθῶν τῶν ἀνθρώπων», προσέθηκε, τοῦτο αὐτὸ δηλῶσαι βου-
5 λόμενος. Σκόπει δέ. Ἔστι κόσμος ἀληθῆς, ἐστὶ καὶ ψευδῆς. Τίς οὖν ὁ ἀληθῆς κόσμος; Ὁ περὶ ψυχῆν. Τίς δὲ ψευδῆς; Ὁ περὶ σῶμα. Ἔστι πλοῦτος ἀληθῆς, ἐστὶ καὶ ψευδῆς. Ψευ-
 δῆς ὁ τῶν χρημάτων, ἀληθῆς ὁ τῶν κατορθωμάτων. Ἔστιν
 εὐφροσύνη, ἢ μὲν ψευδῆς, ἢ δὲ ἀληθῆς, καὶ κάλλη, καὶ δι-
10 ραστεῖαι, καὶ δόξαι. Ἀλλ' οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλήθειαν τούτων ἀφέντες, τὰ ψευδῆ διώκουσιν. Ὡσπερ γὰρ
 ἐστὶν ἄνθρωπος ἀληθῆς καὶ ψευδῆς, ἀληθῆς μὲν ὁ ζῶν καὶ
 ἐνεργῶν, ψευδῆς δὲ ὁ γεγραμμένος, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν
 ἀρετῶν ἐστὶν ἰδεῖν.
15 «Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ. Χεί-
 λη δόλια ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησαν κακῶν». Ἄλλος
 φησὶν, «Ἐν καρδίᾳ ἄλλη καὶ ἄλλη λαλεῖν». Δύο κακίας λέγει
 ἐνταῦθα, καὶ ὅτι μάταια ἐλάλησαν, καὶ ὅτι πρὸς τὸν πλησίον
 ἢ τὰ ψευδῆ μάλιστα φησὶν, ἢ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόνητα. Τοιοῦ-
20 τόν τι καὶ ὁ Παῦλος φησὶ λέγων «Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλή-
 λους». Καὶ τὸ δὴ χαλεπότερον, ὅτι πάντες ἦσαν διεφθαρμέ-
 ροι. Διὸ οὐκ εἶπεν, ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' «Ἐκαστος». Οὐδὲ γὰρ ἦν ἀπλῶς ἐπιβόλαιος ἢ κακία, ἀλλὰ κάτωθεν,
 καὶ ἀπὸ καρδίας. «Ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ» ὅπερ ἕτερος

ἐκεῖνο ποῦ δὲν ὑπάρχει. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὰ διεστρεβλώθησαν καὶ ἡμαυρώθησαν, χωρὶς βέβαια νὰ ἔχασαν τὴν πραγματικὴν ὑπόστασίν των, ἀλλὰ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο δὲν εἶπε μόνον, ὅτι «Ὀλιγόστευσαν αἱ ἀλήθειαι», ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν «Ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων», θέλων αὐτό ἀκριβῶς νὰ δείξῃ. Πρόσεχε δέ. Ὑπάρχει κόσμος ἀληθινός, ὑπάρχει καὶ ψεύτικος. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ ἀληθινός κόσμος; Ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς. Ποῖος δὲ ψεύτικος; Ὁ κόσμος τοῦ σώματος. Ὑπάρχει πλοῦτος ἀληθινός, ὑπάρχει καὶ ψεύτικος. Ψεύτικος εἶναι ὁ κόσμος τῶν χρημάτων, ἀληθινός δὲ ὁ τῶν κατορθωμάτων. Ὑπάρχει εὐφροσύνη, ἢ μὲν εἶναι ψεύτικη, ἢ δὲ ἀληθινή, καθὼς ἐπίσης καὶ κάλλη καὶ ἐξουσίαι καὶ δόξαι. Ἄλλὰ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, παραβλέψαντες τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν, ἐπιδιώκουν τὰ ψεύτικα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὑπάρχει ἄνθρωπος ἀληθινός καὶ ψεύτικος, καὶ ἀληθινός μὲν εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ζῆ καὶ πράττει ἔργα, ψεύτικος δὲ εἶναι ὁ ζωγραφισμένος, τὸ ἴδιο λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀρετῶν.

«Ψευδῆ καὶ ἀπατηλὰ λόγια λέγει ὁ καθένας πρὸς τὸν πλησίον του. Μὲ τὰ δόλια χεῖλη των διαλαλοῦν ὅλην τὴν κακίαν των ποῦ βρίσκεται μέσα εἰς τὴν καρδίαν των». Ἄλλος λέγει: «Ἄλλα ἔχει ἡ καρδία των καὶ ἄλλα λέγουν τὰ χεῖλη των». Διὰ δύο κακίας ὁμιλεῖ ἐδῶ, καὶ ὅτι εἶπαν ψευδῆ καὶ ἀπατηλὰ λόγια καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπαν πρὸς τὸν πλησίον· μάταια ὀνομάζει ἢ τὰ ψευδῆ λόγια, ἢ τὰ περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ. Κάτι παρόμοιον λέγει καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὰ λόγια «Μὴ λέγεται ψέμματα ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον»⁷. Ἄλλὰ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι, ὅτι ὅλοι ἦσαν διεφθαρμένοι. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλὰ «Ὁ καθένας». Οὔτε βέβαια ἡ κακία των ἦτο ἀπλῶς ἐπιφανειακὴ, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας των. «Ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ»,

ἐρομηρευτής, «Ἐν καρδίᾳ ἄλλῃ, καὶ ἄλλῃ», εἶπε, διδάσκον ὅτι πολλὴ διπλόη αὐτῶν ἐν καρδίᾳ. Τοῦτο πολεμίων πάντων πιχρότερον. Οἱ μὲν γὰρ εἰσι γανερσοὶ καὶ δῆλοι, ὅθεν καὶ εὐφύλακιοι γίνονται οἷτοι δὲ ἕτερον προσωπεῖον προσβαλλόμενοι, καὶ ἕτερον ὄντες, δυσφώρατοι τοῖς ἐπιβουλευομένοις καθίσταται, τῶν τὰ ξίφη κρυπνόντων ὄντες πολλῶ χαλεπώτεροι.

«Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, καὶ γλώσσαν μεγαλορρήμονα, τοὺς εἰπόντας τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυννοῦμεν». Ἄλλος, «Δυναστεύσομεν». «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἔστιν». Ἄλλος, «Σὺν ἡμῖν πάρεσιν». «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ἄλλος, «Τίς κυριεύσει ἡμῶν;». Εἶδες κηδεμονίαν προφητίου, πῶς ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεται; Οὐ γὰρ διὰ κατ' αὐτῶν ἔστι τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν. Οὐ γὰρ εἶπεν αὐτοὺς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἀφανισθῆναι. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐξολοθρεύσει Κύριος αὐτούς, ἀλλά, «Τὰ χεῖλη τὰ δόλια».

2. Καὶ πάλιν οὐχὶ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν γλῶττιαν, τὴν ἀπόνοιαν, τὸν δόλον ἀναιρεθῆναι ἀξιοῖ, τὴν ὑπερηφανίαν ἐκκοπήναι. Κωμωδῶν δὲ αὐτῶν τὴν ἄνοιάν φησι, «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἔστι. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστι;». Μαινομένων καὶ παραφρόνων τὰ ρήματα. Λιὰ δὲ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀπειραντίας αὐτοῖς φθεγγόμενος παραινεῖ, «Οὐκ ἐσὶ ἐαυτῶν τιμῆς ἠγοράσθητε» καὶ κελεύει μηδὲ ἐαυτοῖς ζῆν. Οὐ σά ἐστι τὰ χεῖλη, φησὶν, ἀλλὰ τοῦ Λεσπότη. Αὐτὸς γὰρ ἐποίησεν

8. Α' Κορ. 6, 19 - 20.

9. Ρωμ. 14, 7.

πράγμα πού ἄλλος ἐρμηνευτής ἐρμηνεύει μὲ τὰ λόγια, «Ἐν καρδίᾳ ἄλλη καὶ ἄλλη», διδάσκων ὅτι ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν καρδίαν των πολλὴ διπροσωπία. Αὐτὴ ἢ διπροσωπία εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς. Διότι οἱ μὲν ἐχθροὶ εἶναι φανεροὶ καὶ ὄρατοί, καὶ ἔτσι εὐκόλα προφυλάσσεται κανεὶς ἀπὸ αὐτούς, ἐνῶ αὐτοὶ παρουσιάζοντες ἄλλο προσωπεῖον, ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα, δύσκολα γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπιβουλεύονται, καὶ εἶναι πολὺ πῖο φοβερώτεροι ἀπὸ ἐκείνους πού κρύπτουν τὰ ξίφη των.

«Εἶθε νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁ Κύριος ὅλα τὰ χεῖλη τὰ δόλια καὶ τὰς γλώσσας ἐκείνων πού κομπάζουν μὲ ἀλαζονείαν καὶ λέγουν· θὰ ἀναδειξωμεν τὴν γλῶσσαν μας μεγάλην καὶ ὑψηλὴν». Ἄλλος ἐξηγεῖ, «Θὰ ἐξουσιάζωμεν τὴν γλῶσσαν μας». «Ἐξουσιάζομεν τὰ χεῖλη μας». Ἄλλος λέγει, «Τὰ χεῖλη μας ἀνήκουν εἰς ἐμᾶς». «Ποῖος ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;» Ἄλλος, «Ποῖος θὰ γίνῃ Κύριός μας;». Εἶδες ἐνδιαφέρον τοῦ προφήτου, πῶς προσεύχεται ὑπὲρ αὐτῶν; Διότι αὐτὸ πού λέγει δὲν στρέφεται ἐναντίον των, ἀλλὰ λέγεται ὑπὲρ αὐτῶν. Καθ' ὅσον δὲν ηὔχθη νὰ καταστραφοῦν αὐτοί, ἀλλὰ νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ κακία. Δὲν εἶπε, νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁ Κύριος αὐτούς, ἀλλὰ, «Τὰ χεῖλη τὰ ἀπατηλά».

2. Καὶ πάλιν δὲν ζητεῖ νὰ ἐξολοθρευθῇ ἡ οὐσία τοῦ διπροσώπου, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα, ἡ ἀλαζονεία, ἡ δολιότης καὶ νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ ὑπερηφάνεια. Διακωμωδῶν δὲ τὴν ἀνοησίαν αὐτῶν, λέγει, «Τὰ χεῖλη μας εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας. Ποῖος ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια μανιακῶν καὶ παραφρόνων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Παῦλος λέγων τὰ ἀντίθετα μὲ αὐτούς, διδάσκει, «Δὲν ἀνήκετε εἰς τὸν ἑαυτὸν σας ἡγοράσθητε ἀντὶ τιμήματος»⁸, καὶ συμβουλεύει νὰ ζῶμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας»⁹. Δὲν εἶναι ἰδικά σου τὰ χεῖλη, λέγει, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου. Διότι αὐτὸς τὰ ἐδημιούργησεν, αὐτὸς τὰ κατε-

αὐτά, αὐτὸς κατεσκεύασεν, αὐτὸς ζωὴν ἐπέτευσεν. Ἄλλὰ σὺ ἔχεις; Ἄλλ' οὐ πάνθ' ὅσα ἔχομεν, ταῦτα ἡμέτερα ἐπεὶ καὶ χρήματα ἔχομεν, ἐτέρων παρακαταθεμένων· καὶ γῆν μιθοπούμεθα, ἐτέρων ἡμῶν δεδωκότων. Οὕτω δὲ καὶ σοὶ ταῦτα
 5 ἐμίσησεν ὁ Θεός, οὐχ ἵνα ἀκάνθας φέρῃς, ἀλλ' ἵνα σπέρματα εἰς τὸ χρήσιμον μεταβάλλῃς· οὐχ ἵνα ἀπόνοιαν, οὐχ ἵνα δόλον, ἀλλ' ἵνα ταπεινοῦροσύνην, ἀλλ' ἵνα εὐφημίαν, ἀλλ' ἵνα ἀγάπην ποιήσῃς δι' αὐτῶν βλαστάνειν. Καὶ ὀφθαλμοὺς ἔδωκεν, οὐχ ἵνα ἀκόλαστα βλέπῃς, ἀλλ' ἵνα σωφροσύνη αὐτοὺς
 10 καλλωπίζῃς καὶ χεῖρας, οὐχ ἵνα πλήτησις, ἀλλ' ἵνα ἐλεῆς. Πῶς δὲ καὶ λέγεις, ὅτι «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἐστίν», ὅταν τῆς ἁμαρτίας ἀντὶ ποιῆς δοῦλα, ὅταν τῆς πορνείας, ὅταν τῆς ἀκαθαρσίας;

«Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ὁ διαβολικοῦ ρήματος, ὃ
 15 γρυχῆς δαιμονόδους. Ὁρᾷς, ἄνθρωπε, τὴν κίττιν ἄπασαν ἀνακηρύττουσαν τοῦ Δεσπότου σου τὴν ἰσχύ, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν πρόνοιαν, τὸ σῶμά σου, τὴν ψυχὴν, τὴν ζωὴν, τὰ ὀρόμενα, τὰ ἀόρατα, ἅπαντα, σχεδὸν εἰπεῖν, φωνὴν ἀφιέντα καὶ ἀνακηρύττοντα τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ
 20 λέγεις, «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν»; «Τοῦτο μανίας», τοῦτο παραπληξίας, τοῦτο διεσθαρμένης ψυχῆς. Διὰ τοῦτο τὰ μυρία κακά. Ἄλλ' οἷτοι μὲν λέγουσι, «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ἄλλοι δὲ τὸν μὲν Δεσπότην ὁμολογοῦσι, τὸν δὲ περὶ τῆς κρίσεως ἀναιροῦσι λόγον καὶ τῆς κολάσεως, βραχείας χάρι-
 25 τος μεγάλῃν ὀνούμενοι κόλασιν, καὶ βουλόμενοι τῷ μὴ μεμνηθῆναι γεέννης παραμυθεῖσθαι ἑαυτοὺς, λανθάνουσι διὰ τῆς ἀγροβίας ταύτης εἰς τὸ βράθυρον ἑαυτοὺς τῆς ἀπωλείας ἐμβάλλοντες. Διὸ παρακαλῶ καὶ μεμνηθῆναι γεέννης, καὶ δια-

σκεύασεν, αὐτὸς τὰ ἔδωκε ζωὴν. Ἄλλα τὰ ἔχεις σύ; Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἰδικὰ μας ὅσα ἔχομεν· διότι καὶ χρήματα ἔχομεν, ἀλλὰ ἄλλοι τὰ ἔχουν καταθέσει· καὶ γῆν μισθώνομεν, ἀλλὰ ἄλλοι μᾶς τὴν ἔχουν δώσει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὰ σοῦ τὰ ἐμισθωσεν ὁ Θεός, ὄχι διὰ νὰ παράγῃς ἀγκάθια, ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβάλλῃς τὰ σπέρματα εἰς κάτι τὸ χρήσιμον· ὄχι διὰ νὰ δείχνῃς ἀλαζονείαν καὶ δολιότητα, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃς νὰ φυτρῶνῃ δι' αὐτῶν ταπεινοφροσύνη, δοξολογία καὶ ἀγάπη. Καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς σοῦ τοὺς ἔδωκεν, ὄχι διὰ νὰ βλέπῃς ἀκόλαστα, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς στολιζῇς μὲ σωφροσύνην· καὶ χέρια σοῦ ἔδωκεν ὄχι διὰ νὰ κτυπᾷς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλεῇς. Πῶς δὲ λέγεις, ὅτι «Τὰ χεῖλη μας εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας», ὅταν τὰ ὑποδουλώνεις εἰς τὴν ἁμαρτίαν, εἰς τὴν πορνείαν καὶ εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν;

«Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Ὡς λόγια διαβολικὰ, ὧς ψυχὴ δαιμονισμένη. Βλέπεις, ἄνθρωπε, ὀλόκληρον τὴν κτίσιν ποῦ ἀνακηρύττει τοῦ Κυρίου σου τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν πρόνοιαν, τὸ σῶμα σου, τὴν ψυχὴν σου, τὴν ζωὴν σου, τὰ ὄρατὰ πράγματα, τὰ ἀόρατα, ὅλα σχεδόν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, νὰ ἀφήνουν φωνὴν καὶ νὰ διακηρύττουν τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ λέγεις, «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μανίας, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα παραφροσύνης, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ψυχῆς διεφθαρμένης. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ συμβαίνουν τὰ μύρια κακὰ Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν λέγουσιν, «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Ἄλλοι δὲ τὸν μὲν Κύριον ὁμολογοῦν, ἀρνοῦνται ὅμως τὴν περὶ κρίσεως καὶ κολάσεως διδασκαλίαν, ἐξαγοράζοντες διὰ συντόμου εὐχαριστήσεως μεγάλην κόλασιν, καὶ θέλοντες νὰ παρηγοροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὸ νὰ μὴ ἐνθυμοῦνται τὴν γέενναν, ρίπτουν τοὺς ἑαυτοὺς των, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται, εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ νὰ ἐνθυμῆσθαι τὴν γέενναν καὶ νὰ συ-

λέγεσθαι περὶ γεέννης· οὕτω διάπλαιτε εὐμορφία τὴν ψυχὴν. Πολλὸ γὰρ τὸ χροῖσιμον τῶν λόγων τούτων. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἠπείλησεν αὐτὴν ὁ Θεός, καὶ ἐντεῦθεν ἤδη δόλην ἐποίησεν, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ ποιήσῃ βελτίους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος

5 πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ἐξαιρεῖν αὐτῆς τὴν μνήμην βουλόμενος. Μὴ τοίνυν ἐκβάλλῃ τὴν μνήμην, μηδὲ λέγε· ἴδω λυπῶ ἐμᾶντὸν παρὰ καιρὸν;'. Παρὰ καιρὸν λυπῆ; Ἐκεῖνό ἐστι παρὰ καιρὸν ἀλγεῖν, ὅταν ἐν τῇ γεέννῃ ἀλλαγῆς. Τοῦ λυπεῖσθαι καιρὸς οὗτος, οὐκ ἐκεῖνος. Καὶ τοῦτο δείκνυσιν

10 ὁ πλούσιος ὁ ἐπὶ Ααζάρου, ὃς μωρία λυπηθεὶς οὐδὲν ὠνησεν. Εἰ δὲ εὐκαιρῶς ἤλγησεν, οὐκ ἂν ἔπαθεν, ἄπερ ἔπαθεν.

«Ἐνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, κῦν ἀνασιήσομαι, λέγει Κύριος. Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρησιασώμην ἐν αὐτῷ». Ἄλλος, «Τάξω

15 σωτήριον ἐμφανές». Μάθε πόση τῆς ταπεινοφροσύνης ἡ ἰσχὺς. Τῶν πενήτων ἡ δύναμις (πενήτων λέγω, τῶν τὴν διάνοιαν συντειριμμένων) τοῦ κακῶς πάσχειν ἐστὶν ἡ ἀντίληψις. Οὐδὲ γὰρ βίον ἐνταῦθά φησιν, οὐδὲ ἀρετήν, ἀλλὰ τὸ πάσχειν κακῶς, φησί, τοῦτο ἀνίστησι τὸν Θεόν, καὶ ἐκκα-

20 λεῖται πρὸς τιμωρίαν καὶ ἄμνην. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ ἀδικούμενον φέρειν γενναίως· ἰσοσύνη τῶν ἐπηρεαζομένων παρὰ τοῦ Θεοῦ ἢ πρόνοιαν ἀντὶ μεγίστης συνηγορίας ἢ συμφορᾶς καὶ τῷ πάσχειν κακῶς γινομένην. Μεγάλη τοῦ στεναγμοῦ ἡ ἰσχὺς, τὴν ἀνωθεν καλοῦσα ρολήν. Φοβήθητε ὅσοι τοὺς πέ-

25 νητας ἀδικεῖτε. Ἐχετε δύναμιν ὑμεῖς καὶ πλοῦτον καὶ χρή-

Ζητήτε περί αὐτῆς· ἔτσι στόλιζε μέ ὀμορφιά τήν ψυχὴν σου. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ χρησιμότης ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια. Καθ' ὅσον δὲν ἔδωσεν ὁ Θεὸς αὐτὴν τὴν ἀπειλὴν ἔτσι τυχαία καὶ τὴν ἔκαμε φανερὴν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ἤδη ζωὴν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς κάμη μέ τὸν φόβον καλυτέρους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος κάμνει τὰ πάντα καὶ μηχανεύεται, θέλων νὰ βγάλη αὐτὴν ἀπὸ τὴν σκέψιν. Μὴ τὴν ἀπομακρύνῃς λοιπὸν ἀπὸ τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ λέγῃς, 'διατί νὰ στενοχωρῶ τὸν ἑαυτὸν μου παράκαιρα;'. Στενοχωρεῖσαι παράκαιρα; 'Εκείνη εἶναι ἡ παράκαιρη στενοχώρια, ὅταν θὰ ὑποφέρῃς μέσα εἰς γέενναν. Καιρὸς λύπης εἶναι αὐτός, ὄχι ἐκεῖνος. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερῶνει ὁ πλούσιος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Λαζάρου, ὁ ὁποῖος παρὰ τὴν ὑπερβολικὴν λύπην του δὲν ὠφελήθη καθόλου⁹. 'Ἐὰν ὁμως ἔγκαιρα ἐλυπεῖτο, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ ἐκεῖνα ποῦ ἔπαθεν.

«'Ἐε αἰτίας τῆς κακοπαθείας τῶν πτωχῶν καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων θὰ σηκωθῶ τώρα καὶ θὰ δράσω, λέγει ὁ Κύριος. Θὰ τὸν θέσω εἰς τόπον ἀσφαλῆ καὶ σωτήριον καὶ θὰ δεῖξω εἰς ὅλους τὴν δικαιοσύνην καὶ δύναμίν μου». Ἄλλος λέγει· «Θὰ κάμω γνωστὴν τὴν σωτηρίαν του». Μάθε πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἡ δύναμις τῶν πενήτων (πένητας ὀνομάζω ἐκεῖνους ποῦ ἔχουν καρδίαν γεμάτην ἀπὸ ταπεινοφροσύνην), σχετίζεται μέ τὴν κακοπάθειαν. Διότι ἐδῶ, λέγει, δὲν εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς, οὔτε ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ ἡ κακοπάθεια εἶναι ἐκείνη ποῦ σηκώνει τὸν Θεόν καὶ τὸν παροτρύνει νὰ προβῆ εἰς τιμωρίαν τοῦ ἀδίκου καὶ υπεράσπισιν τοῦ ἀδικουμένου. Τόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ ὑπομείνῃ κανεὶς μέ γενναιότητα τὴν ἀδικίαν, καὶ τόση μεγάλη εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δι' ἐκεῖνους ποῦ δοκιμάζονται, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ συμφορὰ καὶ ἡ κακοπάθεια γίνεται μεγίστη συνηγορία. Μεγάλῃ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ στεναγμοῦ, προσελκύουσα τὴν θεῖαν βοήθειαν. Φοβηθῆτε ὅσοι ἀδικεῖτε τοὺς πτωχοὺς. Ἔχετε, σεις δύναμιν καὶ πλοῦτον καὶ χρήματα καὶ τὴν εὐνοίαν

- ματα καὶ δικαιοῦν εὐνοίαν, ἀλλ' ἔχουσι ἐκεῖνοι πάντων ἰσχυρότερον ὄπλον, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους, καὶ αὐτὸ τὸ ἀδικεῖσθαι, ἅπερ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπιπάται συμμαχίαν. Τοῦτο τὸ ὄπλον οἰκίας ἀνορούτει, τοῦτο θεμελίους κα-
5 τέσκαψε, τοῦτο πόλεις ἀνείλε, τοῦτο ὀλόκληρα ἔθνη κατεπόντισε· στεναγμοὺς ἀδικουμένων ἀνθρώπων λέγω. Αἰδεῖται τὴν ἐγγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Θεός, διὰ κακῶς πάσχοντες μηδὲν πονηρὸν ἐκφέρωσι ῥῆμα, στενάζωσι δὲ μόνον, καὶ ἀποδύρονται τὰ οἰκεῖα κακά.
- 10** Τί δέ ἐστι, «Θήσομαι ἐν οἴκητι, παρηγοιάσομαι ἐν αὐτῷ»; Μετὰ παρηγοίας, φησὶν, αὐτῶν προσήσομαι φανερώς καὶ δήμιος, ὥστε πάντας μαθεῖν. Καὶ πότε οὐ φανερώς σώζει; Ἔστιν ὅτι οὐ φανερώς, ἀλλὰ λάθρα· οὐδὲ γὰρ δεῖται τῆς παρὰ ἀνθρώπων δόξης. Νυνὶ δέ, ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τοὺς
15 ἐχθροὺς τοὺς αὐτῶν ἐπεμβαίνειν, ἐνάλλεσθαι, ὀνειδίξειν αὐτοῖς, ὡς οὐκ ἔχουσι Θεὸν βοηθόν, ὥστε κάκεινους σωφρονοσθῆναι, καὶ γενέσθαι θελίτους, τῇ πείρᾳ μαθόντας τοῦ Δεσπότου τὴν συμμαχίαν, φανερώς ποιήσομαι τὴν ὑπὲρ αὐτῶν οἰκηρίαν, φησί. «Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἀγνά· ἀργύριον πε-
20 πτωμένον, δοκίμιον τῇ γῆ». Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία πρὸς τὰ εἰρημένα; Πολλὴ καὶ συνεχὴς. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ταῦτα, φησὶν, ἀπλῶς εἰρησθαι, μηδὲ ἀπειλή· εἶναι περιττὴν καθαρὰ αὐτοῦ ἐστι τὰ ῥήματα, ἀπηλλαγμένα ψεύδους. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἄργυρος ὁ πεπτωμένος οὐδὲν ἀλλότριον ἔχει καὶ
25 νόθον, οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα, ἅπερ ἂν εἴπη, πάντως ἐκθῆναι δεῖ. Διὸ φησιν· «Ἀργύριον πεπτωμένον, δοκίμιον τῇ γῆ». Ἄλλος, «Πεπτωμένον, χωροῦν τῇ γῆ». Ὁ δὲ Ἐβραῖος ἀντὶ τοῦ, «Χωροῦν τῇ γῆ», «Βασιλὶ λᾶαρες» εἶπε.

τῶν δικαστῶν, ἀλλ' ἔχουν καὶ οἱ πτωχοὶ ὄπλον ἰσχυρότερον ἀπὸ ὅλα αὐτά, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν ἀδικίαν ποὺ ὑφίστανται, πράγματα ποὺ προσελκύουν τὴν οὐράνιον συμμαχίαν. Αὐτὸ τὸ ὄπλον οἰκίας καταστρέφει, αὐτὸ κατέσκαψε θεμέλια, αὐτὸ πόλεις κατέστρεψεν, αὐτὸ ὀλόκληρα ἔθνη κατεπόντισεν, ἐννοῶ τοὺς στεναγμοὺς τῶν ἀδικουμένων ἀνθρώπων. Σέβεται τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Θεός, ὅταν κακοπαθοῦν χωρὶς νὰ λέγουν κανένα κακὸν λόγον, ἀλλὰ μόνον στενάζουν καὶ θρηνοῦν τὰς συμφορὰς των.

Τί σημαίνει δέ, «Θήσομαι ἐν σωτηρίᾳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ»; Μὲ παρρησίαν, λέγει, θὰ τοὺς ὑπερασπισθῶ φανερά καὶ ἐντυπωσιακά, ὥστε ὅλοι νὰ τὸ μάθουν. Καὶ πότε δὲν σώζει φανερά; Ὑπάρχουν περιπτώσεις ποὺ δὲν σώζει φανερά, ἀλλὰ σιωπηρά· διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων. Τώρα ὁμως, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο οἱ ἐχθροὶ των νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ νὰ θριαμβολογοῦν καὶ νὰ χλευάζουν αὐτούς, ὅτι τάχα δὲν ἔχουν Θεὸν βοηθόν, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι νὰ σωφρονισθοῦν καὶ νὰ γίνουν καλύτεροι, ἀφοῦ γνωρίσουν ἔμπρακτα τὴν συμμαχίαν τοῦ Κυρίου, φανερά. λέγει, καὶ ἐντυπωσιακά θὰ τοὺς σώσω. «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι λόγια ἀγνά, ὅμοια πρὸς ἄργυρον πυρακτωμένον ποὺ ἐδοκιμάσθη ἢ καθαρότης του μέσα εἰς τὴν γῆν». Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ μὲ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως; Ἔχουν μεγάλην καὶ εἶναι συνέχεια ἐκείνων. Μὴ νομίσετε δηλαδή, λέγει, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν τυχαῖα, οὔτε ὅτι εἶναι ἀπειλή περιττὴ· τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ εἶναι καθαρὰ, ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὸ ψεῦδος. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄργυρος ὁ πυρακτωμένος δὲν ἔχει τίποτε τὸ ξένον καὶ νόθον, ἔτσι καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνα ποὺ θὰ εἰπῆ, πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ συμβοῦν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὁμοιάζουν μὲ ἄργυρον πυρακτωμένον ποὺ ἐδοκιμάσθη ἢ καθαρότης μου μέσα εἰς τὴν γῆν». Ἄλλος λέγει, «πυρακτωμένον, ποὺ χωρεῖ εἰς τὴν γῆν». Ὁ δὲ ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ «Χωροῦν τῆ γῆ», εἶπε, «Βασιλιλ λάαρεις», δηλαδή ἀργύ-

τοιτέσι, τὸ χωνευόμενον, τὸ ρέον ἐν τῇ γῆ. Κεκαθαρισμένον ἐπιπλασίως.

β. Εἶδες πῶς δείκναι τὸ ἀψευδές, τὸ ἀληθεῖον, τῇ εἰ-
 κόνι τῆς ὕλης; Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνο τὸ χωνευθέν, τὸ πωρωθέν,
 5 τὸ πολλάκις τοῦτο παθόν, ἀλλοτριόν ἐστιν ἀλλοτρίας ὕλης ἐκ-
 κεκαθαρισμένον μετὰ ἀκριθείας· οὕτως ἡ ἀπόγασις τοῦ Θεοῦ.
 «Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ τῆς
 γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Φυλάξεις αὐ-
 τούς». Ἄλλος, «Φυλάξεις αὐτά, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ
 10 τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Ἄμα τῇ
 γενεᾷ τῇ αἰωνίᾳ». «Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπαιτοῦσιν». Ἄλλος,
 «Περιπαιήσουσιν». Ἄλλος, «Κύκλω ἀσεβῶν ἐμπειραιήσου-
 σιν. Κατὰ τὸ ἕρος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-
 πων». Ἄλλος, «Ὅταν ὑψωθῶσιν οἱ εὐτελεῖς τῶν υἱῶν τῶν
 15 ἀνθρώπων». Ἐτερος, «Κατὰ τὸ ἕρος εὐωνοισμένοι τοῖς υἱοῖς
 τῶν ἀνθρώπων». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Χάρι ζολλῶ», ἡ ἡσί, «λεθ-
 νῆ Ἀδάμ».

«Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς». Ὁ-
 ρα συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηλεκῶς ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγοντα,
 20 κάκειθεν ζητοῦντι τὴν σωμαχίαν· καὶ γὰρ παναγκῆς ἢ βοή-
 θεια, οὐδενὶ διακοπιομένη χρόνῳ. Οὐδενὸς τῶν ἀνθρώπων
 δεόμεθα, ἡσὶ· σὺ γὰρ ὁ φυλάττων εἰ διηλεκῶς. Τί ἐστι,
 «Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπαιτοῦσιν»; Κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκον-
 τα οὕτω λεκτέον, ὅτι κἂν κυκλώσωσιν οἱ ἀσεβεῖς, οὐδὲν πει-
 25 σούσθαι καὶ γὰρ φυλάττεις ἡμᾶς, καὶ μετεωρίζεις, καὶ ἐνδύ-
 ξους ποιεῖς. Κατὰ δὲ τὸν ἕτερον ἐρμηνευτὴν τοῦτο ρητέον·
 οἱ ἀσεβεῖς ἐξωσθήσονται, ὅταν τοὺς εὐτελεῖς τοὺς υἱοὺς τῶν
 ἀνθρώπων ὑψώσῃς. Τοντέστιν, ὅταν ἡμᾶς τοὺς νομιζομένους

ριον χωνευόμενον, πού βγαίνει μέσα από τὸν κλίβανον τῆς γῆς, πού ἐκαθαρίσθη ἐπταπλασίως.

3. Εἶδες πῶς δείχνει τὸ ἄψευδές καὶ ἀληθές μετὰ τὴν εἰκόνα τῆς ὕλης; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄργυρος πού ἐχωνεύθη καὶ ἐपुरακτώθη, καὶ πού αὐτὸ τὸ ἔπαθε πολλές φορές, εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ξένην ὕλην καθαρισμένης μετὰ πολλὴν προσοχὴν, ἔτσι καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ. «Σύ, Κύριε, εἶθε νὰ μᾶς φυλάξης καὶ νὰ μᾶς διατηρήσης ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὴν γενεάν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Εἶθε νὰ φυλάξης αὐτούς». Ἄλλος, «Εἶθε νὰ φυλάξης αὐτὰ καὶ νὰ διατηρήσης ἐμᾶς ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὴν γενεάν αὐτήν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Μαζὶ μετὰ τὴν αἰώνιαν γενεάν». «Οἱ ἄσεβεῖς περιπατοῦν γύρω μας καὶ μᾶς περιεκύκλωσαν». Ἄλλος, λέγει, «Θὰ περιπατήσουν». Ἄλλος, «Θὰ περιπατήσουν τριγύρω μας οἱ ἄσεβεῖς». «Ἄλλ' ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς παρακολουθεῖς, τόσον μεγάλη εἶναι ἡ φροντίς σου διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος λέγει, «Ὅταν ὑψωθοῦν οἱ περιφρονημένοι τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος, «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς παρακολουθεῖς τόσον μεγάλη εἶναι ἡ τιμὴ σου πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὁ δὲ ἑβραῖος λέγει, «Χάρμ Ζολλῶ, λεβνὴ Ἄδάμ».

«Σύ, Κύριε, εἶθε νὰ μᾶς φυλάξης καὶ νὰ μᾶς διατηρήσης ἀβλαβεῖς». Πρόσεχε πού συνεχῶς καὶ πάντοτε καταφεύγει εἰς τὸν Θεὸν καὶ ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν τὴν συμμαχίαν καθ' ὅσον αὐτὴ ἡ βοήθεια εἶναι πανίσχυρος καὶ δὲν διακόπτεται ποτὲ. Τίποτε, λέγει, ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν χρειαζόμεθα· διότι σὺ εἶσαι ἐκεῖνος πού μᾶς φυλάσσεις διαρκῶς. Τί σημαίνει, «Κύκλω οἱ ἄσεβεῖς περιπατοῦσι»; Κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκοντα ἔχει τὴν σημασίαν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς κυκλώσουν οἱ ἄσεβεῖς, τίποτε δὲν θὰ πάθωμεν καθ' ὅσον μᾶς φυλάσσεις καὶ μᾶς ἐξυψώνεις καὶ μᾶς καθιστᾷς ἐνδόξους. Κατὰ δὲ τὸν ἄλλον ἐρμηνευτὴν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν αὐτό, ὅτι οἱ ἄσεβεῖς θὰ ἐκδιωχθοῦν, ὅταν θὰ ἐξυψώσης τοὺς περιφρονημένους ἐκ τῶν υἱῶν

εἶναι ἐνκαταφρονήτους, τοὺς τεταπεινωμένους δοξάσης, ἀπο-
 στήσεις αὐτοὺς καὶ διακρούσῃ. Τί δέ ἐστι, «Κατὰ τὸ ἕγος
 σου»; Ἀπὸ τοῦ, ὁμοίους σου ἐποίησας, ὡς ἀνθρώπου δυνα-
 τὸν εἶναι ὅμοιον· «Ποιήσωμεν γὰρ ἄνθρωπον καὶ εἰκόνα»,
 φησὶν, «ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ὅπερ γὰρ ἐστὶν αὐ-
 τὸς ἐν οὐρανῷ, τοῦτο ἡμεῖς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὡσπερ οὐδεὶς
 αὐτεῦ ἀνώτερος ἄνω, οὕτως οὐδεὶς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ ζώου
 τούτου κατὰ τὴν ἀρετὴν ὅμοιος. «Γίνεσθε», φησὶν, ὁμοι-
 οὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Καὶ τοῦ ὀνόματος
 10 δὲ ἡμῖν μετέδωκεν· «Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε», φησί, «καὶ υἱοὶ
 Ὑψίστου πάντες». Καὶ πάλιν «Τέθεικά σε θεὸν Φαραῶν».

«Καὶ δημιουργὸν εἶναι ἐποίησε καὶ σωματικῶν καὶ ἀσω-
 μάτων. Καὶ νῦν μὲν τὴν κτίσιν ὁ Μωϋσῆς μεταβάλλει, νῦν
 δὲ ἕτεροι ἕτερα στοιχεῖα· ἡμῖν δὲ ἐπέταξε γὰρ αὐτῷ κτίζειν
 15 ἡμᾶς αὐτούς. Κἄν τοίνυν οὐ δημιουργῆς οὐρανόν, ἀλλὰ δη-
 μιουργεῖς γὰρ Θεοῦ. Ἐπεὶ καὶ οὐρανὸς διὰ τοῦτο λαμπρός,
 ἐπειδὴ Θεὸν ἔχει κατοικοῦντα ἐν αὐτῷ· μῶλλον δὲ διὰ Χρι-
 στοῦ καὶ ἡμᾶς. «Συνήγειρε» γὰρ, φησί, «καὶ συνεκάθισεν ἡ-
 μᾶς ἐν δεξιᾷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ μείζονα ἔδωκε ποιεῖν ὧν
 20 αὐτὸς ἐποίησε. «Τὰ γὰρ σημεῖα», φησὶν, «ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκει-
 νος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει». Καὶ ἐπὶ τῆς Πα-
 λαιᾶς ὁ μὲν τὴν θάλασσαν μετέβαλεν, ὁ δὲ τὸν ἥλιον ἐχαλίον,
 ὁ δὲ τὴν σελήνην μένειν ἐκέλευσεν, ὁ δὲ πάλιν εἰς ἑαυτὸν τὰς
 ἀκτῖνας ἀπέστρεφεν· οἱ δὲ παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ στοιχείου

11. Γεν. 1, 26.

12. Ματθ. 5, 45.

13. Ψαλμ. 81, 6.

14. Ἔε. 7, 1.

15. Α' Κορ. 6, 19.

16. Ἐφ. 2, 6.

17. Ἰω. 14, 12.

τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδή, ὅταν ἐμᾶς, πού θεωρούμεθα περιφρονημένοι καὶ ταπεινωμένοι, μᾶς δοξάσης, ἀποκρούων καὶ ἀπομακρύνων αὐτούς. Τί σημαίνει δέ, «Κατὰ τὸ ὕψος σου»; Ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ, τοὺς ἕκαμες ὁμοίους σου, ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι ὁμοίός σου· διότι λέγει· «Ἄς δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα μας, ὥστε νὰ γίνῃ ὁμοίός μας»¹¹. Διότι, ὅ,τι εἶναι ὁ Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, αὐτὸ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι κανεὶς ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι κανεὶς δὲν εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁμοίος μὲ αὐτὸ τὸ ζῶον ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν. «Γίνεσθε», λέγει, «ὁμοιοὶ μὲ τὸν οὐράνιον Πατέρα μου»¹². Καὶ τὸ ὄνομά του μᾶς ἔδωσεν. «Ἐγώ», λέγει, «εἶπα ὅτι εἴσθε ὅλοι θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»¹³. Καὶ πάλιν· «Σὲ κατέστησα Θεὸν ἀπέναντι εἰς τὸν Φαραῶ»¹⁴.

Καὶ κατέστησε τὸν ἄνθρωπον δημιουργὸν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν πραγμάτων. Καὶ ἄλλοτε μὲν ὁ Μωυσῆς μεταβάλλει τὴν κτίσιν, ἄλλοτε δὲ ἄλλοι μεταβάλλουν ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως· ἡμᾶς δὲ μᾶς διέταξε νὰ κτίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ναὸν δι' αὐτόν. Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν δὲν δημιουργῆς οὐρανόν, ὅμως δημιουργεῖς ναὸν τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ὁ οὐρανὸς διὰ τοῦτο εἶναι λαμπρὸς, ἐπειδὴ ἔχει τὸν Θεὸν πού κατοικεῖ εἰς αὐτόν· μᾶλλον δὲ ἔχει καὶ ἐμᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ κατοίκους του¹⁵. Διότι λέγει, «Μᾶς ἀνέστησε μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ μᾶς ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιὰ του εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹⁶, καὶ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ πράττωμεν μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔπραξεν ἐκεῖνος. Διότι λέγει· «Τὰ σημεῖα πού ἐγὼ κάμνω καὶ ἐκεῖνος θὰ τὰ κάμῃ, καὶ μάλιστα θὰ κάμῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά»¹⁷. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἄλλος μὲν μετέβαλλε τὴν πορείαν τῆς θαλάσσης, ἄλλος ἐχαλιναγωγοῦσε τὸν ἥλιον, ἄλλος ἐπρόσταξε τὴν σελήνην νὰ σταματήσῃ, καὶ ἄλλος ἔστρεφεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου· τέλος οἱ τρεῖς παῖδες μέσα εἰς τὴν κάμινον μετέβαλλον τὴν ἐνέργειαν τοῦ στοιχείου τῆς φωτιᾶς καὶ ἐνῶ ἡ φλόγα

τὴν ἐνέργειαν ἐπέδθησαν, καὶ μαινομένη ἢ φλόξ εἶσιγα, καὶ δεδεμένη ἐσφρίζεν.

Οἶδε καὶ θηρία αἰδεῖσθαι Θεοῦ φίλους· κἂν λιμὸς ἀναγκάζῃ, φιλοσοφώτερα γίνεται. Αἰδεῖσθῶσαν οἱ γαστρίμαχοι τὴν ἐγκράτειαν τῶν θηρίων. Λέοντες εἶδον τὸν Δανιήλ, καὶ ἐφιλοσόφησαν, ἡμεῖς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ βλέποντες ἐρχόμενον πρὸς ἡμᾶς, οὐ φιλοσοφοῦμεν. Εἴλοντο ἐκεῖνοι διαφθαοῆναι λιμῶ, καὶ μὴ ἄγασθαι τοῦ σώματος τοῦ ἀγίου· ἡμεῖς ὁρῶντες γυμνὸν τὸν Χριστὸν περιορχόμενον καὶ λιμῶ
 10 τηκόμενον, οὐδὲ τὰ περιτὰ προἰέμεθα, ἀλλ' ἐν παρουσίᾳ ζῶντες, περιορῶμεν τοὺς ἀγίους. Ἡ γῆ πάλιν ἐτέρῳ Θεοῦ φίλῳ ἰσοαῦτα προσήνεγκε δῶρα ἐκ τῶν οἰκειῶν κόλλων, τοσαύτην φροσῆν, ὅσην οὐδέποτε ἔμπροσθεν. Καὶ τί θαναμάζεις, εἰ αὐτοὶ αἰδέοιμοι ἦσαν, ὅπου γε καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ
 15 αἱ σκιαὶ δαίμοσιν ἦσαν φοβεραί, καὶ θανάτῳ, καὶ νοσήματι; Καὶ ἄγγελοι ἠδέσθησαν ἀνθρώπους, καὶ ἐτίμησαν μεθ' ὑπεροβολῆς. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, οὗς ὁ Δεσπότης αὐτῶν ἐτίμα; Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ τοῦτο ἐστὶν ἰδεῖν. Διὰ τοῦτο λέγει «Κατὰ τὸ ἕφος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν
 20 ἀνθρώπων».

Ἐννοήσαντες τοίνυν τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ἀξίαν παρὰσχόμεν τὴν ὑπερ ταύτης ἀμοιβήν, ἵνα μὴ τῆς τιμῆς ἢ ὑπεροβολῆ ἐφόδιον ἡμῖν τιμωρίας γένηται· ἥς οὐσθειήμεν ἅπαντες οἱ τε διδάσκοντες ταῦτα καὶ οἱ μανθάνοντες, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρόπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Ἐφ. 14, 21.

19. Ἰησ. Ν. 10, 10-14.

20. Δ' Βασ. 20, 21.

21. Δαν. 3, 23.

22. Δαν. 6, 22.

23. Ἰωβ 42, 10.

24. Πρδξ. 19. 11-12 καὶ 5, 15.

ἐμαίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν ἔπειτα ἐσιγοῦσε καὶ ἐνῶ ἦτο δεμένη, ἐσύριζεν.

Καὶ τὰ θηρία ἐπίσης γνωρίζουν νὰ σέβωνται τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ θερίζῃ ἢ πείνα, γίνονται φιλοσοφικώτερα. Ἦς νοιώσουν ἐντροπὴν οἱ κοιλιόδουλοι σκεπτόμενοι τὴν ἐγκράτειαν τῶν θηρίων. Λεοντάρια εἶδον τὸν Δανιὴλ καὶ ἔδειξαν ἐγκράτειαν, ἐμεῖς βλέποντες τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ νὰ ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς, δὲν φιλοσοφοῦμεν. Ἐπροτίμησαν τὰ λεοντάρια νὰ πεθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν, παρὰ νὰ ἐγγίσουν τὸ σῶμα τοῦ ἀγίου, ἐνῶ ἐμεῖς βλέποντες γυμνὸν τὸν Χριστὸν νὰ γυρίζῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ λειώνη ἀπὸ τὴν πείναν. οὔτε τὰ περιττὰ δὲν τοῦ προσφέρομεν, ἀλλὰ, ζῶντες πλουσιοπάροχα, περιφρονοῦμεν τοὺς ἀγίους. Ἡ γῆ πάλιν προσέφερον ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς εἰς ἄλλον φίλον τοῦ Θεοῦ τόσα πολλὰ δῶρα, τόσην ἀφθονίαν καρπῶν, ὅσην ποτέ ἄλλοτε προηγουμένως²³. Καὶ διατί θαυμάζεις, ἐὰν αὐτοὶ ἔτυχον σεβασμοῦ, τὴν στιγμὴν βέβαια ποὺ καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν ἀποστόλων καὶ αἱ σκιαί των ἦταν φοβεραὶ εἰς τοὺς δαίμονας καὶ εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς τὰ νοσήματα²⁴; Καὶ οἱ ἄγγελοι ἐσεβάσθησαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἐτίμησαν ὑπερβολικά. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ συμβῇ αὐτὸ εἰς ἐκείνους ποὺ ὁ Κύριος αὐτῶν τοὺς ἐτιμοῦσεν; Αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διὰ τοῦτο λέγει «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὅποιον μᾶς παρακολουθεῖς τόσον μεγάλη εἶναι ἡ φροντίς σου διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

Σκεπτόμενοι λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ἃς προσφέρωμεν ἀνταξίαν ἀμοιβὴν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τιμῆς, διὰ νὰ μὴ μᾶς γίνῃ ἡ ὑπερβολικὴ αὐτὴ τιμὴ ὀφορμὴ τιμωρίας, τὴν ὁποίαν εὐχομαι νὰ ἀποφύγωμεν ὅλοι καὶ οἱ διδάσκοντες αὐτὰ καὶ οἱ διδασκόμενοι, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει πᾶσα δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΒ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ». Ἄλλος.
«Επινίκιος ᾠδὴ τοῦ Δαυίδ». Ἄλλος, «Εἰς
5 ἄρικοσ».

«Ἐως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος;». Ἄλλος
«Ἐκλανθάνῃ μου τέλει». «Ἐως πότε ἀποσιρέφεις
τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;». Ἄλλος, «Κρύπτεις».
«Ἐως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου;». Ἄλλος,
10 «Τάξω γνώμας». «Ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας
καὶ νυκτός;» Ἄλλος, «Μέριμναν ἐν τῇ διανοίᾳ μου
καθ' ἡμέραν».

1. Ὁν μικρὸν καὶ τοῦτο ἀγαθόν, τὸ λαμβάνειν αἰσθηθῆναι
τῆς τοῦ Θεοῦ λήθης. Λήθην δὲ οὐκ εἶναι νόμιζε, ἀλλὰ
15 τὴν ἐγκατάλειπεν. Πολλοὶ γοῦν, τοῦτο παθόντες, οὐδὲ αὐτὸ
τοῦτο ἴσασιν, οὐδὲ ὀδύρονται· οὗτος δὲ ὁ μακάριος οὐ μόνον
αὐτὸ ἤδει, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον ἀνελογίζετο. Τὸ γὰρ, «Ἐως
πότε», δεικνύτως ἐστὶ μακρὸν ὄντα τὸν χρόνον· διὰ τοῦτο καὶ
ὀδύρεται καὶ θοηρεῖ. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς οὐδαμοῦ βιωτι-
20 κοῦ τίνος ἔνεκεν ἀλγεῖ, οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δό-
ξης, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς εὐνοίας πανταχοῦ. Καὶ πόθεν, φησὶν, ἔ-
γνω δι' ἐπελάθειο αὐτοῦ ὁ Θεός; Ἐπειδὴ ἤδει καὶ πότε ἐ-
μέμνητο, καὶ σαφῶς ἠπίστατο τί μὲν λήθη, τί δὲ μνήμη· οὐ

1. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ καὶ ἐγράφη πιθανὸν ὅταν ἐδιώκετο
ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Ἀρχίζει μὲ τὸ παράπονον τοῦ Δαυίδ διὰ τὴν δῆθεν
ἐγκατάλειψιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καταλήγει ὅμως μὲ τὴν ἐκδήλωσιν
τῆς ἐλπίδος τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς συνεχεῖς θλίψεις.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΒ΄ ΨΑΛΜΟΝ΄

Τίτλος· «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαυ-
ὶδ». Ἄλλος τίτλος· «Ἐπινίκιος ὡδὴ τοῦ
Δαυίδ». Ἄλλος, «ὑπὲρ τῆς νίκης».

«Ἔως πότε, Κύριε, θὰ μὲ ἔχης λησμονημένον τε-
λειῶς;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ μὴ λησμονῆς τελειῶς».
«Ἔως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου
ἀπὸ ἐμένα;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ τὸ κρύπτῃς».
Ἔως πότε θὰ συλλαμβάνω σχέδια καὶ ἀποφάσεις
εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ θέτω
ἀποφάσεις». «Καὶ θὰ δοκιμάζῃ ἡ καρδιά μου νύ-
κτα καὶ ἡμέραν θλίψεις;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ κα-
ταλαμβάνεται ἀπὸ καθημερινὴν μέριμναν ἡ σκέ-
ψις μου».

1. Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὸν ἀγαθόν, τὸ νὰ αισθάνε-
ται κανεὶς ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐλησμόνησεν. Ὡς λήθην δὲ μὴ
θεωρῆς κάποιο πάθος, ἀλλὰ τὴν ἐγκατάλειψιν. Πολλοὶ
βέβαια πού ἔπαθον αὐτὴν τὴν ἐγκατάλειψιν οὔτε τὴν ἀντι-
λαμβάνονται, οὔτε ὀδύρονται δι' αὐτό, ἐνῶ ὁ μακάριος
αὐτὸς ὄχι μόνον τὸ ἀντελήφθη αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐσκέπτετο
καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐγκαταλείψεως. Διότι τὸ, «Ἔως πό-
τε», δείχνει ὅτι ἦτο μακρὸν τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς
ἐγκαταλείψεως· διὰ τοῦτο καὶ ὀδύρεται καὶ θρηνεῖ. Σὺ
ὁμως πρόσεχε, σέ παρακαλῶ, πῶς εἰς καμμίαν περίπτωσιν
δὲν λυπεῖται ἐξ αἰτίας κάποιου βιωτικοῦ πράγματος, δὲν
λυπεῖται ὑπὲρ χρημάτων, οὔτε ὑπὲρ τῆς δόξης, ἀλλὰ παν-
τοῦ λυπεῖται πού ἔχασε τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ
πού, λέγει, ἀντελήφθη ὅτι τὸν ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός; Ἀπὸ
τό ὅτι ἐγνώριζε καὶ πότε εἶχε τὴν συμπαράστασίν του καὶ

καθάπερ οί πολλοί τῶν ἀνθρώπων ὅταν πλουτῶσιν, ὅταν ἐνδοκιμῶσι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν αὐτοῖς κατὰ ροῆν ἅπαντα φέρονται, ὅταν τῶν ἐχθρῶν κοιτῶσι, τότε νομίζουσι μεμνησθαι αὐτῶν τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο οὔτε πότε αὐτῶν ἐπιλαμβάνεται ἴσασι. Οἱ γὰρ τῆς μνήμης τὸ σημεῖον οὐκ εἰδότες, οὐδὲ τὸ τῆς λήθης ἐπίστανται. Εἰ γὰρ τὰ τῆς φιλίας σύμβολα οὐκ ἐπίστανται, οὐδὲ τὰ τῆς ἐχθρας γινώσκουσι. Πολλῶν γὰρ τῶν ταῦτα ἐχόντων ἐπιλαμβάνεται ὁ Θεός, καὶ μάλιστα τούτων, τῶν δὲ ἐν τοῖς ἐναντίοις ὄντων μέμνηται πολλάκις. Μνήμη γὰρ οὐδὲ οὔτω ποιεῖ παρὰ τῷ Θεῷ, ὡς τὸ ἀγαθόν τι ποιεῖν, τὸ νίφειν, τὸ ἐργηγοῦναι, τὸ ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι ὅσπερ οὖν λήθην οὐδὲν ἕτερον, ὡς τὸ ἐν ἁμαρτίαις εἶναι καὶ πλεονεξίαις καὶ ἁρπαγαῖς.

Καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητέ, ὅταν ἐν συμφοραῖς ᾗς, μὴ λέγε, ὅτι ἔπελάθειτό μου ὁ Θεός, ἀλλ' ὅταν ἐν ἁμαρτίαις ᾗς, καὶ πάντα σοι κατὰ ροῆν φέρονται. Ἄν γὰρ τοῦτο ᾗς εἰδώς, ταχέως ἀποσιήσῃ τῶν πονηρῶν πραγμάτων. «Ἔως πότε ἀποσιρέγεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;». Τοῦτο ἐπιτεταμένη λήθη. Ἀπὸ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων σχημάτων τοῦ Θεοῦ τίς ἐνεργείας δείκνυσι, καὶ τὴν ὁργὴν αὐτοῦ καὶ τὴν κόλασιν χειροκρητίζει. Ἀποσιρέγει δὲ πάλιν ὁ Θεός τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὅταν ἀνάξια πράττωμεν τῶν ἐπιταγμάτων αὐτοῦ. Ὅταν γὰρ ἐκτελένητε, φησί, τίς χειρας ὑμῶν, ἀποσιρέφω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπ' ὑμῶν. Ἔτι καὶ ἡ αἰτία. «Αἱ γὰρ χειρες

ἐγνώριζε σαφῶς τί μὲν σημαίνει ἐγκατάλειψις, τί δὲ συμπαράστασις ὄχι ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, πού τότε νομίζουν ὅτι τοὺς ἐνθυμεῖται ὁ Θεός, ὅταν πλουτοῦν, ὅταν εὐημεροῦν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ὅλα τοὺς ἔρχονται ὅπως αὐτοὶ τὰ θέλουν, ὅταν ὑπερισχύουν τῶν ἀντιπάλων τῶν διὰ τοῦτο οὔτε γνωρίζουν αὐτοὶ πότε τοὺς ἐγκαταλείπει ὁ Θεός. Διότι ἐκεῖνοι πού δὲν γνωρίζουν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνθυμήσεως καὶ συμπαραστάσεως, οὔτε τῆς ἐγκαταλείψεως γνωρίζουν. Ἐὰν δηλαδὴ δὲν γνωρίζουν τὰ σύμβολα τῆς φιλίας, οὔτε τῆς ἔχθρας γνωρίζουν. Διότι πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατ' ἐξοχὴν αὐτοὺς πού ἔχουν αὐτά, τοὺς λησμονεῖ ὁ Θεός, ἐνῶ ἐκείνους πού εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀντίθετον κατάστασιν τοὺς ἐνθυμεῖται πάντοτε. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν κάμνει τόσον πολὺ τὸν Θεόν νὰ ἐνθυμῆται κάποιον, ὅσον τὸ νὰ πράττῃ ἀγαθὰ ἔργα, τὸ νὰ εἶναι σώφρων, νὰ ἐπαγρυπνῇ διὰ τὸ καλὸν τῆς ψυχῆς του, τὸ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἀρετὴν, ὅπως πάλιν βέβαια τίποτε ἄλλο δὲν συντελεῖ εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν κάποιου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅσον τὸ νὰ ζῆ μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὰς ἀρπαγὰς.

Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ, ὅταν σὲ εὐρίσκουν αἱ συμφοραὶ νὰ μὴ λέγῃς, ὅτι 'μὲ ἐλησμόνησεν ὁ Θεός', ἀλλὰ ὅταν ζῆς μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὅταν ὅλα σοῦ ἔρχονται ὅπως τὰ θέλεις. "Ἄν λοιπόν τὸ γνωρίζῃς αὐτό, ἀμέσως θὰ ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις. «Ἐως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμένα;». Αὐτὸ εἶναι μεγίστου βαθμοῦ ἐγκατάλειψις. Διότι ὁ ψαλμῶδὸς δείχνει τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα σχήματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ χαρακτηρίζει τὴν ὀργὴν του καὶ τὴν τιμωρίαν. Ἀποστρέφει δὲ πάλιν ὁ Θεός τὸ πρόσωπόν του, ὅταν πράττωμεν ἀνάξια ἀπὸ τὰ παραγγέλματά του. Διότι, λέγει, ὅταν ἀπλώνετε τὰ χέρια σας πρὸς ἐμένα, θὰ ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ σᾶς. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ

ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν κηδεμονίας πολλῆς, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις, καὶ ἡ ἀποστραφὴ τοῦ προσώπου ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα σφοδρότερον ἡμῶς ἐπιπέσῃται. Ἐπεὶ καὶ ἐρασιῆς μινικὸς τὸν ἐρώμενον ὑπερορῶντα ἀφίησι καὶ ἐγ-
 5 καταλιμπάνει οὐκ ἐκβάλλον αὐτὸν τῆς διανοίας, ἀλλὰ ἐπιστρέφει αὐτὸν βουλόμενος, καὶ ἑαυτῷ συνάγει.

Εἰπὼν δὲ τὴν ἀποστραφὴν, λέγει καὶ τὴν λήθην, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς αὐτῷ προσγερόμενα. Τίνα δὴ ταῦτά ἐστιν; Ἄ ἐπί-
 γει λέγων «Ἔως τίος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου;».
 10 Ὡστερὶ γὰρ ὁ τοῦ λιμένος ἐξελθὼν πανταχοῦ πλανᾶται, καὶ ὁ τοῦ φωτὸς ἀποστραφείς πολλοῖς προσπταίει, οὕτω δὴ καὶ ὁ εἰς λήθην ἐμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, φροντίσι, καὶ μερίμναις, καὶ ὀδύνησι ἐκδίδεται διηγεκῶς. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὸ τὸν Θεὸν ἐπιστρέφει πρὸς ἑαυτὸν, τὸ μεριμνᾶν, τὸ φρον-
 15 τίζειν τὸ τίχεσθαι, τὸ ὀδυνασθαι, τὸ λόγον ποιεῖσθαι αὐτοῦ τῆς ἀποστραφῆς. Ὁ καὶ Παῦλος Κορινθίοις γράφων περὶ ἑαυτοῦ φησι «Καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;». Οὐ μικρὸν γὰρ τοῦτο, ἀγαπητιέ, κέρδος, τὸ αἰσθάνεσθαι τῆς ἀποστραφῆς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀλγεῖν, τὸ ὀ-
 20 δυνασθαι. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ταχέως πρὸς ἡμᾶς ἐπιστρέφωμεν.

«Ἔως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ; Ἐπίβλε-
 φον, εἰσάκουσόν μου, Κύριε ὁ Θεός μου. Φώτισον τοὺς ὀφθαλ-
 μούς μου, μὴ ποτε ἐπνόσω εἰς θάνατον». Ὡστερὶ γὰρ ἀντε-
 χόμενον τοῦ Θεοῦ, καὶ μεθ' ἡμῶν ὄντιος, τὰ λυποῦντα ἐκποδῶν
 25 ἅπαντα γίνεταί, οὕτως ἀποστάντιος καὶ ἐπιλαθομένου, καὶ ψυχῇ

αίτια. «Διότι τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα». Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι δείγμα μεγάλης κηδεμονίας, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ἡ ἀποστροφή τοῦ προσώπου του· τὸ κάμνει δὲ αὐτό, διὰ νὰ μᾶς προσελκύσῃ περισσότερον. Διότι καὶ ἐραστής μανιακός, βλέπων νὰ τὸν περιφρονῇ αὐτός πού ἀγαπᾷ, τὸν ἀφήνει καὶ τὸν ἐγκαταλείπει, χωρὶς νὰ τὸν βγάζῃ ἀπὸ τὴν σκέψιν του, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ τὸν κἀνῃ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ τὸν προσκολλήσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Ἄφοῦ δὲ ὠμίλησε διὰ τὴν ἀποστροφήν, ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς δι' αὐτόν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; Αὐτὰ πού ἀναφέρει εἰς τὴν συνέχειαν. «Ἔως πότε θὰ κάνω σχέδια εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού θὰ βγῇ ἀπὸ τὸν λιμένα περιπλανᾶται παντοῦ, καὶ ἐκεῖνος πού ἔχασε τὸ φῶς του σκοντάφτει ἐπάνω εἰς πολλὰ πράγματα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος πού ἐγκαταλείφθη ἀπὸ τὸν Θεόν, παραδίδεται συνεχῶς εἰς φροντίδας καὶ μερίμνας καὶ ὀδύνας. Δὲν εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν Θεόν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, τὸ νὰ μεριμνᾷ, τὸ νὰ φροντίζῃ, τὸ νὰ λειώνῃ, τὸ νὰ πονᾷ, τὸ νὰ ζητῇ τὸν λόγον τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ. Πρᾶγμα πού καὶ ὁ Παῦλος λέγει, γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· «Καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού προξενεῖ χαρὰν, παρὰ ἐκεῖνος πού λυπεῖται ἐξ αἰτίας μου;». Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτό, ἀγαπητέ, μικρὸν κέρδος, τὸ νὰ αἰσθάνεσαι τὴν ἀποστροφήν τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ λυπῆσαι, τὸ νὰ πονῆς. Διότι ἔτσι θὰ τὸν ἐπιστρέψωμεν πρὸς ἡμᾶς.

«Ἔως πότε θὰ ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ ἐμένα ἰσχυρότερος ὁ ἐχθρός μου; Ρίψε τὸ βλέμμα σου ἐπάνω μου, εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου, Κύριε ὁ Θεός μου. Φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὴ τυχόν καὶ κυριευθῶ ἀπὸ τὸν ὕπνον τῆς ἀμαρτίας». Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὁ Θεός εἶναι πλησίον μας καὶ μᾶς βοηθῇ, ὅλα τὰ δυσάρεστα ἐξαφανίζονται, ἔτσι ὅταν φύγῃ ἀπὸ κοντά μας καὶ μᾶς λησμο-

διακόπεται, καὶ καρδία ὀδυνᾷται, καὶ οἱ λυποῦντες ἐπεμβαί-
 ρουσι, καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Συγχωρεῖται δὲ ταῦ-
 τα συμφορῶντως, ὥστε διὰ πάντων δακρυμένους τοὺς ρηθυ-
 μοιέτους σπουδαιότερον ἐλατῆλθειν, ὅθεν ἐξέλεσον. «Παιδεύ-
 5 σει γὰρ σε», φησὶν, «ἡ ἀποστασία σου, καὶ ἡ κακία σου ἐλέγ-
 ξει σε». Ὡστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ προνοίας εἰδός
 ἐστιν. Ὅταν γὰρ προνοῶν καὶ κηδόμενος καταφρονῆται, ἀ-
 φήσει μικρὸν καὶ ἐγκαταλιμπάνει. ἵνα τότε τῆς ρηθυμίας ἐκ-
 βληθείσης, σπουδαιότεροι οἱ ὀλίγωροι γένωνται.

10 «Ἐπίβλεπον, φησὶν, ἴδε τὸν ἐχθρὸν ἱστούμενον ἐπ' ἐμέ» καὶ
 εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνου ἀλαζο-
 νεϊάν καὶ ἀπόνειαν εἰσάκουσόν μου. Καὶ τί αἰτεῖς; Κρατῆσαι
 τῶν ἐχθρῶν; Οὐ τοῦτο φησιν, ἀλλά, ἡ ωτισθῆναι τοὺς τῆς καρ-
 δίας ὀφθαλμοὺς ἀποδιωχθῆναι τὸ σκότος τὸ ἐλιχθέν μου τῶ
 15 διορατικῷ τῆς ψυχῆς, καὶ σκοτίσαι τὸν νοητὸν ὀφθαλμόν. Τοῦ-
 τω αἰτιῶ, «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου». Μὴ ποτε εἶπη ὁ
 ἐχθρὸς μου», ἰδὼν με κατερεχθέντα εἰς τὸν τῆς ἁμαρτίας θά-
 νατον «Οὕτως ἴσχυσα πρὸς αὐτόν». Κατεκράτησα αὐτοῦ, ὅπερ
 ἤθελον ἰδεῖν, γέγονέ μοι. Τί ἐστιν, «Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν»;
 20 Ὅτι εἰ καὶ μὴ ἀπλῶς ἴσχυρὸς ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ ἴσχυρὸς
 γέγονεν. Ἡ ἡμῶν ἥτις ἰσχὺν αὐτῷ περιτίθησιν, ἴσχυρὸν
 ἀποφαίνει, καὶ κραταιόν, καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Ὁρᾷς, ὅτι διὰν ἁμαρτάνομεν, οὐ μόνον ἑαυτοὺς καται-
 σχύνομεν, ἀπόλλυμεν, εἰς θάνατον ἐμβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 25 ἐχθροὺς κραταιοὺς καὶ δυνατοὺς, δι' ὧν ἠτιμήμεθα, ἀνακι-

νήση, καὶ ἡ ψυχὴ ὑποφέρει καὶ ἡ καρδία θλίβεται καὶ αὐτοὶ πού μᾶς λυποῦν ἐπεμβαίνουν καὶ παντοῦ προβάλλουν κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Ἐπιτρέπονται δὲ ὅλα αὐτὰ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὥστε αὐτοὶ πού εἶναι περισσότερον ραθυμότεροι, πληγωμένοι μὲ ὅλα αὐτά, νὰ ἐπιστρέφουν ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσαν. Διότι λέγει, «Ἡ ἀποστασία σου ἀπὸ μένα θὰ σὲ τιμωρήσῃ καὶ ἡ κακία σου θὰ σὲ ἐλέγξῃ»¹⁴. Ὡστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνας εἶδος προνοίας. Διότι ὅταν, ἐνῶ προνοεῖ καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς, καταφρονῆται, μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον καὶ μᾶς ἐγκαταλείπει, ὥστε, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ραθυμία, νὰ γίνουν οἱ ράθυμοι σπουδαιότεροι.

«Ρίψε τὸ εὐσπλαγχνικόν σου βλέμμα», λέγει, «καὶ ἴδε τὸν ἐχθρόν μου, πού προβάλλει ἐμπρὸς μου μὲ ἀλαζονείαν», καὶ ἐὰν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου ταλαιπωρίας, τουλάχιστον εἰσάκουσέ με ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας ἐκείνου καὶ τῆς παραφροσύνης. Καὶ τί ζητεῖς; Νὰ συντρίψῃ τοὺς ἐχθρούς σου; Ὁχι αὐτό, λέγει, ἀλλὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ὀφθαλμούς τῆς καρδίας μου, νὰ ἀποδιώξῃ τὸ σκότος πού ἐκάλυψε τὴν διορατικότητα τῆς ψυχῆς μου καὶ ἐσκότισε τοὺς πνευματικούς ὀφθαλμούς μου. Αὐτὸ ζητῶ, «Φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὴ τυχόν καὶ εἰπῆ κάποτε ὁ ἐχθρός μου, βλέποντάς με νὰ παρασύρωμαι ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας· «Τόσον πολὺ ὑπερίσχυσα αὐτοῦ». Ὑπερίσχυσα αὐτοῦ, ἐκεῖνο πού ἤθελα νὰ ἰδῶ, τὸ εἶδα. Τί σημαίνει, «Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν»; Ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα ἰσχυρός, ἀλλὰ ἀπέναντί μου κατέστη ἰσχυρός. Ἡ ἰδική μας ἦττα προσθέτει δύναμιν εἰς αὐτόν, τὸν ἀποδεικνύει ἰσχυρόν καὶ ἀκατάβλητον καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Βλέπεις, ὅτι ὅταν ἁμαρτάνωμεν, ὄχι μόνον τοὺς ἑαυτοὺς μας κατεντροπιάζομεν, καταστρέφομεν καὶ θανατώνομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρούς μας, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους νικώμεθα, καθιστοῦμεν ἰσχυροὺς καὶ δυνατοὺς· καὶ

διακόπεται, καὶ καρδία ὀδυνᾷται, καὶ οἱ λυποῦντες ἐπεμβαί-
 ρουσι, καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Συγχωρεῖται δὲ ταῦ-
 τα συμφερόντως, ὥστε διὰ πάντων δακρυμένους τοὺς ραθυ-
 μοτέρους σπουδαιότερον ἐπιανελεῖν, ὅθεν ἐξέπεσον. «Παιδεύ-
 5 σαι γάρ σε», φησὶν, «ἢ ἀποστασία σου, καὶ ἡ κακία σου ἐλέγ-
 ξει σε». Ὡστε καὶ ἡ ἐγκαιάλειψις τοῦ Θεοῦ προνοίας εἰδός
 ἐστίν. Ὅταν γὰρ προνοῶν καὶ κηδόμενος καταφρονῆται, ἀ-
 φήσει μικρὸν καὶ ἐγκαιαλιμπάνει, ἵνα τότε τῆς ραθυμίας ἐκ-
 βληθῆισης, σπουδαιότεροι οἱ ὀλίγωροι γένωνται.

10 «Ἐπίβλεψον, φησὶν, ἴδε τὸν ἐχθρὸν ἑφρούμενον ἐπ' ἐμέ· καὶ
 εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνου ἀλαζο-
 νείαν καὶ ἀπόνοιαν εἰσάκουσόν μου. Καὶ τί αἰτεῖς; Κρατῆσαι
 τῶν ἐχθρῶν; Οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλά, ἡσυχιασθῆναι τοὺς τῆς καρ-
 δίας ὀφθαλμοὺς ἀποδιωχθῆναι τὸ σκότος τὸ ἐπιχρῦθέν μου τῷ
 15 διορατικῷ τῆς ψυχῆς, καὶ σκοτίσαι τὸν νοητὸν ὀφθαλμόν. Τοῦ-
 το αἰτῶ, «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου». Μὴ ποτε εἶπη ὁ
 ἐχθρὸς μου», ἰδὼν με κατενεχθέντα εἰς τὸν τῆς ἁμαρτίας θά-
 νατον «Οὕτως ἰσχυσα πρὸς αὐτόν». Κατεκράτησα αὐτοῦ, ὅπερ
 ἤθελον ἰδεῖν, γέγονέ μοι. Τί ἐστίν, «Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν»;
 20 «Οτι εἰ καὶ μὴ ἀπλῶς ἰσχυρὸς ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ ἰσχυρὸς
 γέγονεν. Ἡ ἡμῶν ἦτις ἰσχὺν αὐτῷ περιτίθησιν, ἰσχυρὸν
 ἀποφαίνει, καὶ κραταιόν, καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Ὅρας, ὅτι διὰ τὴν ἁμαρτάνομεν, οὐ μόνον ἑαυτοὺς καται-
 σχύνομεν, ἀπόλλυμεν, εἰς θάνατον ἐμβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 25 ἐχθροὺς κραταιοὺς καὶ δυνατοὺς, δι' ὧν ἠτιμήμεθα, ἀνακη-

νήση, καὶ ἡ ψυχὴ ὑποφέρει καὶ ἡ καρδία θλίβεται καὶ αὐτοὶ ποῦ μᾶς λυποῦν ἐπεμβαίνουν καὶ παντοῦ προβάλλουν κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Ἐπιτρέπονται δὲ ὅλα αὐτὰ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὥστε αὐτοὶ ποῦ εἶναι περισσότερο ραθυμότεροι, πληγωμένοι μὲ ὅλα αὐτά, νὰ ἐπιστρέφουν ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσαν. Διότι λέγει, «Ἡ ἀποστασία σου ἀπὸ μένα θὰ σὲ τιμωρήσῃ καὶ ἡ κακία σου θὰ σὲ ἐλέγξῃ»¹⁴. Ὡστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνας εἶδος προνοίας. Διότι ὅταν, ἐνῶ προνοεῖ καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς, καταφρονῆται, μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον καὶ μᾶς ἐγκαταλείπει, ὥστε, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ραθυμία, νὰ γίνουσι οἱ ράθυμοι σπουδαιότεροι.

«Ρίψε τὸ εὐσπλαγχνικόν σου βλέμμα», λέγει, «καὶ ἴδε τὸν ἐχθρόν μου, ποῦ προβάλλει ἐμπρὸς μου μὲ ἀλαζονείαν», καὶ ἐὰν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου ταλαιπωρίας, τουλάχιστον εἰσάκουσέ με ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας ἐκείνου καὶ τῆς παραφροσύνης. Καὶ τί ζητεῖς; Νὰ συντρίψῃ τοὺς ἐχθρούς σου; Ὁχι αὐτό, λέγει, ἀλλὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου, νὰ ἀποδιώξῃ τὸ σκότος ποῦ ἐκάλυψε τὴν διορατικότητα τῆς ψυχῆς μου καὶ ἐσκότισε τοὺς πνευματικοὺς ὀφθαλμοὺς μου. Αὐτὸ ζητῶ, «Φώτισε τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μὴ τυχόν καὶ εἰπῆ κάποτε ὁ ἐχθρός μου, βλέποντάς με νὰ παρασύρωμαι ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς ἀμαρτίας· «Τόσον πολὺ ὑπερίσχυσα αὐτοῦ». Ὑπερίσχυσα αὐτοῦ, ἐκεῖνο ποῦ ἤθελα νὰ ἰδῶ, τὸ εἶδα. Τί σημαίνει, «Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν»; Ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα ἰσχυρός, ἀλλὰ ἀπέναντί μου κατέστη ἰσχυρός. Ἡ ἰδική μας ἦττα προσθέτει δύναμιν εἰς αὐτόν, τὸν ἀποδεικνύει ἰσχυρόν καὶ ἀκατάβλητον καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Βλέπεις, ὅτι ὅταν ἀμαρτάνωμεν, ὄχι μόνον τοὺς ἑαυτοὺς μας κατεντροπιάζομεν, καταστρέφομεν καὶ θανατώνομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρούς μας, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους νικώμεθα, καθιστοῦμεν ἰσχυροὺς καὶ δυνατοὺς· καὶ

ρύτιομεν καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγαλλιάσει καὶ
 εὐφροσύνῃ αὐτοὺς καθισιῶμεν. Βαβαί, πόσης ἀνοίας, πόσης
 παραπληξίας τὸ τοῖς πολεμίοις, καθ' ἑαυτῶν συμμαχεῖν, καὶ
 τοῖς λυποῦσι καὶ θλίβουσιν ἡμῶν τὴν ψυχὴν εὐφραίνεισθαι
5 καὶ ἀγαλλιάσθαι παρασκευάζειν. Ὅρα πόσα ἄτοπα. Δέον νι-
 κᾶν τὸν ἐχθρὸν (Ἡσθένησαν γὰρ αἱ ρομφαῖαι αὐτοῦ εἰς τέ-
 λος, καὶ ἀπώλειο ὁ ἀσθεής), δέον νικᾶν, ἠτιώμεθα καὶ οὐ
 μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κραταιὸν καὶ ἰσχυρὸν ἀποφαινόμεθα
 καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταιται ἡμῖν καὶ τὰ τῆς μανίας, καὶ
10 τὰ τῆς ἐσχάτης νόσου, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰς εὐφροσύνην αὐτοῦ καὶ
 ἀγαλλίασιν παρασκευαζόμεθα. Ὅτιως ἐσχάτη μέθη, καὶ κα-
 κὸν ἔσχατον ἡ ἁμαρτία. «Αγαλλιάσονται, ἐὰν σαλευθῶ». Τρία
 δικαιώματα προσάγει εἰς τὸ δυνωπῆσαι ὁ προσήγιος τὸν Δε-
 σπότην, ὅπως ἐπιθλέγη, καὶ ἐπιστρέψῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
15 ἐπ' αὐτόν, καὶ εἰσακούσῃ τῆς δεήσεως αὐτοῦ τὸ κράτος καὶ
 τὴν ἰσχὺν τῶν ἐχθρῶν, καὶ πρὸ τούτου τὸ ὕψωμα καὶ τὴν
 ἔπαρσιν αὐτῶν, καὶ τρίτον, τὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν
 αὐτῶν, μονοουχὶ λέγων, ὡς εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν δέησιν, διὰ
 τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν ἐπιστρέφεις μοι τὸ πρόσωπόν σου, Κύ-
20 ριε, ἀλλ' οὖν διὰ τὴν ἀλαζονείαν τῶν ἐχθρῶν, διότι ἐπὶ ἰσχυρῶ
 φρονοῦσι μέγα διότι ἐπιχαίρουσι τοῖς κακοῖς μου, ἐπιγελῶ-
 σί μου τῷ πτώματι. «Εἰδοάκουσόν μου, φώτισον τοὺς ὀφθαλ-
 μούς μου». Ἀγελε τὸν θαθὴν ὕπνον ἐπὶ ταῖς ἐμαῖς ἁμαρτί-
 αις, ὃν ὑπνώσας παρὰ θραχὺν πρὸς τὸν τῆς ψυχῆς ἀπενύσια-
25 ξα θάνατον. Εἰ γὰρ μόνον ἀπὸ τῆς σῆς ἀσφαλείας σαλευθῶ,

ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τοὺς κάμνομεν νὰ χαροῦν καὶ νὰ εὐφρανθοῦν. Ἄλλοίμονον, πόσης ἀνοησίας καὶ πόσης παραφροσύνης δείγμα εἶναι τὸ νὰ συμμαχοῦμεν μὲ τοὺς ἐχθροὺς μας ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ νὰ κάμνωμεν νὰ εὐφραίνωνται καὶ νὰ χαίρωνται ἐκείνους πού λυποῦν καὶ θλίβουν τὴν ψυχὴν μας. Πρόσεχε πόσα παράλογα συμβαίνουν. Πρέπει νὰ νικῶμεν τὸν ἐχθρὸν («διότι ἐξησθένησαν τελείως τὰ ὄπλα αὐτοῦ καὶ ἀπωλέσθη ὁ ἀσεβῆς»²), πρέπει νὰ τον νικῶμεν, ἀλλ' ὅμως νικώμεθα· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀναδεικνύομεν δυνατὸν καὶ ἰσχυρὸν· καὶ δὲν σταματοῦν μέχρις ἐδῶ αἱ συνέπειαι τῆς μανίας μας καὶ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς νόσου, τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ καὶ κάμνομεν τὸν ἐχθρὸν μας νὰ εὐφραίνεται καὶ νὰ χαίρεται. Πράγματι ἡ ἀμαρτία εἶναι ἡ πιὸ φοβερὴ μέθη καὶ τὸ χειρότερον κακόν. «Θὰ σκιρτήσουν ἀπὸ ἀγαλλίασιν οἱ ἐχθροί μου, ἐὰν κλονισθῶ καὶ ἀνατραπῶ». Τρεῖς ἀξιώσεις προβάλλει ὁ προφήτης θέλων νὰ προσελκύσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου· πρῶτον νὰ ρίψῃ τὸ προστατευτικὸν βλέμμα του εἰς αὐτὸν καὶ νὰ στρέψῃ τὸ πρόσωπόν του εἰς αὐτόν, εἰσακούων τὴν προσευχὴν του· δεύτερον προβάλλει τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχύν τῶν ἐχθρῶν, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὴν ἔπαρσιν αὐτῶν, καὶ τρίτον, τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν ἀγαλλίασιν αὐτῶν· εἶναι δηλαδὴ ὡσὰν νὰ λέγῃ· ἐὰν δὲν στρέψῃς, Κύριε, τὸ πρόσωπόν σου πρὸς ἐμένα ἐξ αἰτίας τῆς παρακλήσεώς μου καὶ τῆς ταλαιπωρίας μου, ἀλλ' ὅμως στρέψετο ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας τῶν ἐχθρῶν, διότι καυχῶνται πάρα πολὺ διὰ τὴν δύναμίν των· διότι χαίρονται μὲ τὰς συμφορὰς μου, καὶ γελοῦν χλευαστικὰ διὰ τὴν πτώσιν μου. «Εἰσακούσέ με, φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου». Ἐφαίρεσε τὸν βαθὺν ὕπνον εἰς τὸν ὁποῖον ἔπεσα ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν μου, τὸν ὕπνον πού μὲ ἐκυρίευσεν δι' ὀλίγον καὶ ἀπέβη εἰς θάνατον τῆς ψυχῆς μου. Διότι, ἐὰν κλονισθῶ μόνον καὶ ἀνατραπῶ ἀπὸ τὴν ἀσφάλειάν σου, αὐτοί

χαρὰ αὐτοῖς, καὶ μεγαλαυχία, καὶ ἰσχυρὸς τοῦτο νομίζεται καὶ τοῦτω μέγα φρονοῦσι, καὶ εἰσὶν ἀνύποιστοι ἂν δὲ εἰς θάνατον κατενεχθῶ, τί οὐκ ἂν οὗτοι ποιήσων;

Ὅρθῶ τὸν προφήτην, πῶς ἡγεῖται μεγίστην ζημίαν, καὶ
 5 οὐδὲν κολάσεως καὶ τιμωρίας ἔλαιον, τὸ εὐφραῖναι τὸν κοινὸν ἐχθρόν, τὸ ἰσχυρὸν αὐτὸν ὀφθῆναι, τὸ ὑψηλὸν δόξαι. Εἰ γὰρ μὴ καὶ μέγιστα καὶ ἀφόρητα ἡγεῖτο ταῦτα κακά, οὐκ ἂν αὐτὰ προυβάλλειο εἰς παράκλησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἐπισπάσασθαι τὴν εὐμένειαν αὐτοῦ. Οὕτω ποιῶμεν καὶ
 10 ἡμεῖς, καὶ σκοπῶμεν καὶ ἀγωνιζόμεθα, ὅπως μὴ ὑψώσωμεν τὸν ἐχθρόν, ὅπως μὴ ἰσχυρὸν δεῖξωμεν, ὅπως μὴ εὐφρανόμεν, ἀλλὰ τὸνναντίον, καὶ ταπεινόν, καὶ ἐξουθενημένον, καὶ ἀσθενῆ, καὶ καιρηῆ, καὶ σκυνθροπὸν ἐργασώμεθα. Ἄν γὰρ κατορθοῦντις Ἰδοὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας, πάντα ἅμα ταῦτα γί-
 15 νεται. «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἔλεει σου ἤλπισα». Τί οὐκ κατορθώσας, ταῦτα αἰτεῖς, ἐπιβλέψαι πάλιν εἰς σέ, εἰσακοῦσαί σου τῆς δεήσεως, φωτισθῆναί σου τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμούς; πόθεν δέ σοι ταῦτα; Οἱ μὲν ἄλλοι, φησὶν, εἴ τι καὶ εἰπεῖν ἔχοιεν, λεγέτωσαν ἐγὼ δὲ ἐν οἶδα, ἐν λέγω, ἐκεῖ μου πᾶ-
 20 σαν ἤρητσα τὴν ἐλπίδα, ἐκεῖνο προβάλλομαι, τὸ ἔλεός σου, τὴν φιλανθρωπίαν σου. «Ἐγὼ δέ», φησὶν, «ἐπὶ τῷ ἔλεει σου ἤλπισα».

Εἶδες ταπεινοφροσύνην προφήτου; εἶδες εὐγνωμοσύνην ἀνδρός; Καίτοι μυρία κατορθώματα ἔχων, καὶ δι' αὐτῶν δυ-
 25 νάμενος δυσωπῆσαι τὸν Θεόν, οὐδὲν τούτων λέγει, ἀλλ' ἐπὶ μόνον τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καταφεύγει. Ὡστε δῆλον ὅτι καὶ

θά χαροῦν καὶ θά καυχηθοῦν καὶ θεωρεῖται αὐτὸ δύναμις· διὰ τοῦτο μεγαλοφρονοῦν καὶ εἶναι ἀνυπόφοροι· ἂν ὁμως καταντήσω εἰς θάνατον, τί θά ἦτο ἐκεῖνο πού δέν θά τὸ ἔκαμνον;

Βλέπεις τὸν προφήτην πῶς θεωρεῖ μεγίστην Ζημίαν καὶ ὄχι μικροτέραν ἀπὸ τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν, τὴν εὐφροσύνην τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς του καὶ τὴν ὑψηλοφροσύνην του. Διότι ἐὰν δέν τὰ ἐθεωροῦσεν αὐτὰ ὡς μέγιστα καὶ ἀνυπόφορα κακά, δέν θά ἦτο δυνατόν νὰ προβάλλῃ αὐτὰ πρὸς παράκλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ προσέλκυσιν τῆς εὐνοίας του. Ἔτσι ἄς κάμνω-μεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἄς ἐπαγρυπνοῦμεν καὶ ἄς ἀγωνιζώμεθα, νὰ μὴ γίνωμεν αἰτία ἐξυψώσεως τοῦ ἐχθροῦ μας, νὰ μὴ τὸν παρουσιάσωμεν ἰσχυρόν, νὰ μὴ τὸν εὐφράνωμεν, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ τὸν καταστήσωμεν καὶ ταπεινὸν καὶ ἐξουθε-νωμένον καὶ ἀσθενῆ καὶ στεναχωρημένον καὶ σκυθρωπὸν. Διότι ἐὰν συμβῆ ὁ Θεὸς νὰ ἰδῆ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ τὰ κατορθώνουν αὐτὰ, ἀμέσως ὅλα αὐτὰ πραγματοποιοῦνται. «Ἐγὼ ὁμως ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἔλεός σου». Διατί λοιπὸν μετὰ τὰς τόσας ἐπιτυχίας σου ζητεῖς αὐτά, νὰ ρίψῃ πάλιν τὸ βλέμμα του εἰς ἐσένα, νὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν σου, νὰ φωτίσῃ τοὺς πνευματικοὺς ὀφθαλμοὺς σου; Τί εἶναι ἐκεῖνο πού σέ κάνει νὰ τὰ λέγῃς αὐτά; Οἱ μὲν ἄλλοι, λέγει, ἐὰν ἔχουν νὰ εἰποῦν κάτι, ἄς τὸ εἰποῦν, ἐγὼ ὁμως ἓνα πρᾶγμα γνωρίζω καλά, ἓνα λέγω, ἐκεῖ ἐ-στήριξα ὅλην τὴν ἐλπίδα μου, ἐκεῖνο προβάλλω πρὸς ὑπερά-σπισίν μου, τὸ ἔλεός σου, τὴν φιλανθρωπίαν σου. «Ἐγὼ ὁμως», λέγει, «ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἔλεός σου».

Εἶδες ταπεινοφροσύνην προφήτου; Εἶδες εὐγνωμοσύ-νην ἀνδρός; Μολονότι ἔχει ἄπειρα κατορθώματα καὶ μὲ αὐτὰ ἠμπορεῖ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν αἰτημάτων του, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δέν λέγει, ἀλλὰ κα-ταφεύγει μόνον εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὡστε γίνεται φανερόν, ὅτι καὶ ὅταν τὰ λέγῃ αὐτά, ὅπως τό, «Ἐὰν τὸ

διε ταῦτα λέγει, ὡς τό, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο», «Εἰ ἀντιπέδωκα», καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰς πολλὴν ἀνάγκην τοῦ εἰπεῖν ἐμπροσθέν, ταῦτα λέγει ἥς μὴ παρουσίας οὐδὲν ἐκείνων φησὶν, ἀλλὰ τὸ ἔλεος καὶ τὴν μεγαλοθυρίαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ πάσης ἰκετηρίας
 5 προβάλλεται. Εἶτα πεποιδῶς, ὅτι τῆς ἐλπίδος οὐ φενοθήσεται, ἐπάγει «Ἀγαλλιᾶσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Εἶδες εὐέλπιδα ψυχὴν; Ἦθησε, καὶ πρὶν ἢ λάβῃ, ὡς λαβὼν εὐχαριστοῖ, καὶ ἄδει τῷ Θεῷ, καὶ πάντα τὰ προειληφῶτα διαπράττεται.

10 Πόθεν δὲ οὕτως ἦν εὐελπισ; Ἀπὸ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, ἀπὸ πολλῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν αἴτησιν ἤδει δι' οὕτως αἰτουμένου Θεοῦ εἰσακούει, ἀπὸ πολλῆς τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ θερμῆς καὶ κινήσεως. Ὡστερ οὖν οἱ νεοθρῶς καὶ παρειμένους αἰσούμενοι, καὶ λαβόντες, μόλις τῆς δωρεᾶς ἐπαισθάνονται, οὕτως οἱ συνεπιτεταμένη προθυμία καὶ σπουδῆ τὴν αἴτησιν ποιούμενοι, καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν, ἀπὸ τῆς κατ' αὐτοὺς σφοδρᾶς καὶ καθαρᾶς διαθέσεως, ὡς λαβόντες, ἔχουσι τοῦ δώρου συναίσθησιν, τῆς θείας αὐτοῖς χάριτος τὴν εὐφροσύνην προσηυθείσης· καὶ εὐχαριστοῦσι διὰ τοῦτο, καὶ τοῦ λα-
 15 βεῖν ἐγγὺς καθεστήκασιν. «Ἀγαλλιᾶσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Τοῦτο, φησὶ, τὴν ἐμὴν εὐφροαίνει ψυχὴν, τὸ παρὰ σοῦ τῆς σωτηρίας τυχεῖν τὴν ψυχὴν εὐφροαίνει, δι' αὐτῆς εἰ σὺ σωτηρία.

Εἶδες ἀγαλλίασιν, καὶ ἀγαλλίασιν; ἀγαλλίασιν ἐχθρῶν
 25 ἐπὶ πτώματι, καὶ ἀγαλλίασιν ψυχῆς ἐπὶ οἰκειᾷ σωτηρίᾳ; Ἐ-

ἔκαμα συτό», «Ἐάν ανταπέδωσα ὅ,τι μοῦ ανταποδίδουν οἱ ἐχθροί»³, καὶ τὰ παρόμοια, τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς μεγάλην ἀνάγκην νὰ τὰ εἰπῇ, ὅταν ὁμως αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ἐξέλειψε, τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα δὲν λέγει, ἀλλὰ προβάλλει, ἀντὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης ἰκεσίας, τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα πιστεύων ἀπόλυτα, ὅτι δὲν θὰ διαψευσθῇ ἡ ἐλπίς του, προσθέτει· «Θὰ γεμίση ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἡ καρδιά μου ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους σου σωτηρίαν μου». Εἶδες αἰσιόδοξον ψυχὴν; Ἐζήτησε, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβῃ, εὐχαριστεῖ ὡσάν νὰ ἔλαβε, καὶ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν καὶ πραγματοποιεῖ ὅλα ἐκ τῶν προτέρων.

Ἄπό ποῦ ὁμως ἦτο τόσο πολὺ αἰσιόδοξος; Ἄπό τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐπιμονὴν του εἰς τὸ αἰτημά του· ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούει ἐκείνους ποῦ τοῦ ζητοῦν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅταν τὸ αἰτημά των γίνεται μὲ ὄλην τὴν θέρμην καὶ τὴν δύναμιν τῆς καρδίας των. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ παρακαλοῦν διὰ κάτι μὲ πολλὴν νωθρότητα καὶ ἀδιαφορίαν καὶ τὸ λαμβάνουν, μόλις μετὰ δυσκολίας αισθάνονται τὴν δωρεάν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ παρακαλοῦν μὲ πάρα πολὺ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἐπιμονὴν, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβουν, ἐξ αἰτίας τῆς καθαρᾶς καὶ πάρα πολὺ μεγάλης διαθέσεώς των, συναισθάνονται τὸ δῶρον ὡσάν ἤδη νὰ τὸ ἔλαβον, διότι ἔχει πλημμυρίσει ἡ καρδιά των ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὴν εὐφροσύνην τῆς θείας χάριτος· καὶ εὐχαριστοῦν δι' αὐτὸ τὸν Θεὸν καὶ εὐρίσκονται πλησίον ἐκείνου ποῦ ἐζήτησαν διὰ νὰ τὸ λάβουν. «Θὰ γεμίση ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἡ καρδιά μου διὰ τὴν ἐκ μέρους σου σωτηρίαν μου». Αὐτό, λέγει, γεμίζει ἀπὸ χαρὰν τὴν ψυχὴν μου, τὸ νὰ ἐπιτύχω τὴν σωτηρίαν μου ἀπὸ ἐσένα· γεμίζει τὴν ψυχὴν ἀπὸ χαρὰν καὶ εὐφροσύνην, διότι σὺ εἶσαι ἡ σωτηρία της.

3. Εἶδες τὴν μίαν ἀγαλλίασιν καὶ τὴν ἄλλην ἀγαλλίασιν; τὴν ἀγαλλίασιν τῶν ἐχθρῶν διὰ τὴν πτώσιν τοῦ εὐσεβοῦς καὶ τὴν ἀγαλλίασιν τῆς ψυχῆς διὰ τὴν σωτηρίαν της;

κείνη τοῦ πονηροῦ, αὕτη τῶν σωζομένων. Ἐκείνη λύμη καὶ
 τοῦ δοκοῦντος ἀγαλλιᾶσθαι, καὶ ἐφ' ᾧ ἠγαλλιᾶτο αὕτη σω-
 τηρία καὶ ἀνάκλησις τοῦ ἀγαλλιωμένου. Ταύτην τὴν ἀγαλ-
 λίασιν καὶ εὐφροσύνην εὐφρανθῶμεν καὶ ἀγαλλιασώμεθα, ἐ-
 5 κείνην δὲ φύγωμεν, καὶ ἠδελυξώμεθα. « Ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ
 εὐεργετήσαντί με, καὶ ψαλῶ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ ὑψίστου». *Μνημόσυνον, 9 ησι, τῆς εὐεργεσίας ταύτης ᾧδὴν ἀναθήσω τῷ
 Κυρίῳ, ὅτι εὐεργέτησέ με, ἐταπεινωσε τὸν ἐχθρόν, αἰσχύνης
 ἐπλήρωσεν, ἀσθενῆ ἐπλήλεξεν, εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου,*
 10 *ἐπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπ' ἐμέ, τὴν ἀγλὴν καὶ τὸν ζό-
 φον, δι' ὧν πρὸς τὸν θάνατον ἐφερόμην, διασκεδάσας καὶ
 ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ ἀγαλλιῶμενος, ὅσπερ τι μνημεῖον
 ἀνεξάλειπτον, τὴν ᾧδὴν ταύτην τῶν εἰς ἐμὲ εὐεργετημάτων
 ἀνατίθημι, οὐ γὰρ μόνον ἄδων αὐτήν, καὶ ἀνελίσσω τῶν λο-*
 15 *γισμοῖς τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἕξῃς χρόνον ἄσω
 καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, ἀνεπίληστον ἐν τῇ ψυχῇ περι-
 φέρον τῆς εὐεργεσίας τὸ μέγεθος. Ἡ τοιαύτη τοίνυν ψυχὴ
 οὐ μόνον κακοῖς ἐμπαρεῖσα οὖεται ὁραδίως τῶν κακῶν, ἀλλὰ
 καὶ ἀσφαλεσιτέρα γίνεται, εἰς τὸ μηκέτι τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν.*
 20 *Ὅταν γὰρ ἐπὶ μνήμης ἀεὶ φέρῃ τὴν εὐεργεσίαν, δῆλον δι
 καὶ τὰ δυσχεροῦ ἐπὶ μνήμης ἔχει, ὧν ἀπαλλαγεῖσα ἔτυχε τῆς
 εὐεργεσίας. Ἐχων δὲ καὶ τὴν μνήμην τῶν κακῶν, ἀναλογί-
 ζεται ἐπιμελῶς, πόθεν ταῦτα συνέπεσεν αὐτῷ, καὶ διὰ ποίαν
 αἰτίαν εἰς τὸ τοιοῦτον συνηρέχθη κακόν· καὶ ἀναλογιζόμενος*
 25 *λοιπὸν τειχίζει πανταχόθεν ἑαυτόν, ἵνα μὴ ἐπὶ τὰς ὁμοίας*

Ἡ πρώτη εἶναι ἀγαλλίασις τοῦ πονηροῦ, ἐνῶ ἡ δευτέρα ἐκείνων ποῦ σώζονται. Ἐκείνη εἶναι καταστροφή καὶ ἐκείνου ποῦ νομίζει ὅτι ἀγάλλεται καὶ ἐκείνου διὰ τὸ ὁποῖον ἔνοιωθεν ἀγαλλίασιν, ἐνῶ αὐτὴ εἶναι σωτηρία καὶ εἶναι συνεχῆς ἡ ἀγαλλίασις ἐκείνου ποῦ τὴν νοιώθει. Αὐτὴν τὴν ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην ἃς εὐφρανθῶμεν καὶ ἃς ἀγαλλιασώμεθα, ἐνῶ ἐκείνην ἃς τὴν ἀποφυγῶμεν καὶ ἃς τὴν ἀποστραφῶμεν. «Θὰ ψάλλω ὕμνους εὐχαριστίας εἰς τὸν Κύριον ποῦ μέ εὐηργέτησε καὶ θὰ δοξολογήσω τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μου τοῦ Ὑψίστου». Εἰς ἀνάμνησιν, λέγει αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας θὰ ψάλλω ὕμνον εὐχαριστίας εἰς τὸν Κύριον, διότι μέ εὐηργέτησεν, ἐταπείνωσε τὸν ἐχθρόν μου, τὸν κατεντρόπισσε, τὸν κατέστησεν ἀνίσχυρον, εἰσήκουσε τὴν προσευχὴν μου, ἔστρεψε τὸ εὐσπλαγχνικὸν πρόσωπόν του πρὸς ἐμένα, καὶ διεσκόρπισε τὴν πυκνὴν ὀμίχλην καὶ τὸ σκοτάδι διὰ τῶν ὁποίων ὠδηγούμην πρὸς τὸν θάνατον νοιώθων λοιπὸν ἀγαλλίασιν διὰ τὴν σωτηρίαν μου ἐκ μέρους αὐτοῦ, ὡσάν κάποιον μνημεῖον αἰώνιον ἀφιερῶν αὐτὸν τὸν ὕμνον εὐχαριστίας διὰ τὰς εὐεργεσίας ποῦ ἔγιναν εἰς ἐμένα, ψάλλων αὐτὸν τὸν ὕμνον καὶ ἀναλογιζόμενος αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας, ὄχι μόνον τώρα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μου θὰ ὕμνῶ καὶ θὰ δοξολογῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου φυλάσσω εἰς τὴν ψυχὴν μου ἀλησμόνητον τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας. Ἡ παρομοία λοιπὸν ψυχὴ ὄχι μόνον, παραδοθεῖσα εἰς τὰ κακά, ἐλευθερώνεται εὐκολὰ ἀπὸ τὰ κακά, ἀλλὰ γίνεται καὶ πιό ἀσφαλῆς ὥστε ποτέ πλέον νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς παρόμοια κακά. Διότι ὅταν συνεχῶς φέρῃ εἰς τὴν σκέψιν τῆς τὴν εὐεργεσίαν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ τὰ δυσάρεστα ἐνθυμεῖται, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπηλλάγη, δεχθεῖσα τὴν εὐεργεσίαν. Ἐνθυμούμενος δέ καὶ τὰ κακά, σκέπτεται μετὰ μεγάλης προσοχῆς, πῶς τοῦ συνέβησαν αὐτὰ καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν περιέπεσεν εἰς αὐτὸ τὸ κακόν, καὶ σκεπτόμενος λοιπὸν αὐτὰ ἀσφαλίζει ἀπὸ παντοῦ τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε

περιενεχθῆ συμφορὰς· οὕτω τε λοιπὸν τὸν ἑαυτοῦ βίον καλῶς οὐθμιζῶν, καὶ παιδαγωγῶν, καὶ τῷ θουσαμένῳ πολλήν ἀνομολογεῖ τὴν χάριν· ὥσπερ εἶρε οὐσίτην, οὕτω καὶ γύλακα διὰ παντὸς ἔχειν ἐν τοῖς μέλλουσιν ἐξαιτούμενος.

- 5 Ταύτην ζηλώσωμεν καὶ ἡμεῖς, κἄν τιτι παρουροῶμεν ἁμαρτήματι, ταχέως ἀνανήψωμεν, καὶ ποιησώμεθα τὸ πτώμα πρόφασιν ἀσφαλείας, καὶ ἀφορμὴν τοῦ μηκέτι ἁμαρτάνειν. Πῶς οὖν ποιήσεις; Ἔχεις διδάσκαλον τὸν Δαυίδ. Ἡμαρτες; Μὴ νουσιάζῃς ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ διανόστηθι ἐννόη-
- 10 σον αὐτίκα, ὅτι ἀπέσιρρεν ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον ἀπὸ σοῦ, ὅτι ἐπελάθειτό σου· εἶτα κλαῦσον, στέναξον, λοῦσον καθ' ἑκάστην νύκτια τὴν κλίνην σου δάκρυσι, ἀποπήδησον ἀπὸ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν. Καὶ ταῦτα γὰρ μαθήματα τοῦ Δαυίδ. Εἶπε μετ' αὐτοῦ· «Ἔως τότε, Κύριε, ἐπιλήση μου εἰς τέλος; ἕως πότε ἀποσιρρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ; Εἶπε μὴ τῇ γλώσσει, ἀλλὰ πολὺν πρότερον τῇ καρδίᾳ· εἶπε καὶ τὰ ἄλλα δικαιώματα τοῦ Δαυίδ. Ὅταν εἴπῃς πάντα, ἔλπισον ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἔλπισον, μὴ διακριθῆς. «Ὁ γὰρ διακριθόμενος», ῥησίν, «ἔσκιε κλέδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένων καὶ ρι-
- 20 πιζομένων. Μὴ γὰρ οἶσθω, ρησίν, ὁ τοιοῦτος, ὅτι λήφεται τι παρὰ Θεοῦ. Ἀνὴρ γὰρ δέφυχος, ἀκατάστατος ἐν πῦσαι ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ».

Ἐλπισον οὖν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, μηδὲν διακριθεὶς, καὶ τεύξῃ πάντως τῆς αἰτήσεως· τυχῶν δὲ μὴ γένη ἀγνώμων

25 περὶ τὴν εὐεργέτην καὶ ἀχάριστος, ἀλλὰ ποιήσον μνημεῖον τῆς εὐεργεσίας, καὶ ἀνάθες αὐτὸ εὐχάριστον τῷ Δεσπότη ᾧ δὴν.

Ἴσως αὐτὸς οὐκ οἶδας συνθεῖναι· συγκάλεσον τοὺς πένητας

νά μή περιπέσῃ εἰς παρομοίας συμφοράς· κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ρυθμίζει ὅπως πρέπει τὸν βίον του, ἀσκεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀναγνωρίζει μεγάλην εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν σωτῆρα του· ὅπως ἀκριβῶς εὗρε σωτῆρα, ἔτσι ζητεῖ νά ἔχη παντοτινὸν φύλακα διὰ τὴν μελλοντικὴν ζωὴν του.

Αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν παρσυρθῶμεν ἀπὸ κάποιο ἀμάρτημα, ἀμέσως νά συνέλθωμεν καὶ ἄς καταστήσωμεν τὴν πτῶσιν μας αἰτίαν μελλοντικῆς ἀσφαλείας καὶ ἀφορμὴν ὥστε ποτὲ νά μή ἀμαρτάνωμεν. Πῶς βέβαια θὰ τὸ ἐπιτύχῃς; Ἔχεις διδάσκαλον τὸν Δαυῖδ. Ἠμάρτησες; Μὴ σὲ κυριεύσῃ ὁ ὕπνος τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ σήκω ἐπάνω σκέψου ἀμέσως, ὅτι ἀπεμάκρυνεν ὁ Θεὸς ἀπὸ σένα τὸ πρόσωπόν του, ὅτι σὲ ἐγκατέλειπεν· ἔπειτα κλαῦσε, στέναξε, λούσῃς κάθε νύκτα τὸ κρεββάτι σου μὲ δάκρυα, ἀπομακρύνσου ἀπὸ ἐκείνους πού διαπράττουν τὴν ἀνομίαν. Διότι καὶ αὐτὰ εἶναι μαθήματα τοῦ Δαυῖδ. Εἶπέ μαζὶ μὲ αὐτόν· «Ἔως πότε, Κύριε, θὰ μὲ ἔχῃς τελείως λησμονημένον; ἕως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμένα;». Τὰ λόγια αὐτὰ νά τὰ εἰπῆς ὄχι μὲ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο μὲ τὴν καρδίαν· εἶπέ καὶ τὰς ἄλλας δικαίας ἀπαιτήσεις τοῦ Δαυῖδ. Ὅταν τὰ εἰπῆς ὅλα, ἔλπισε εἰς τὸ ἔλεός του, ἔλπισε χωρὶς νά ἀμφιβάλῃς. «Διότι ἐκεῖνος πού ἀμφιβάλλει», λέγει, «ὁμοιάζει μὲ κῦμα τῆς θαλάσσης πού τὸ παίρνει ὁ ἄνεμος καὶ τὸ πηγαίνει ὅπου θέλει. Ἄς μὴ νομίζῃ, λέγει, ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος ὅτι θὰ λάβῃ κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ὁ δῖγνωμος ἄνθρωπος εἶναι ἀκατάστατος εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῆς ζωῆς του»¹.

Στήριξε λοιπὸν τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν, καὶ ὅπωςδήποτε θὰ ἐπιτύχῃς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς αἰτήσεώς σου· ὅταν ὅμως τὸ ἐπιτύχῃς μὴ γίνῃς ἀγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ ἀχάριστος, ἀλλὰ στήσῃς μνημεῖον τῆς εὐεργεσίας καὶ πρόσφερε το εἰς τὸν Κύριον ὡς εὐχαριστήριον ὕμνον. Ἴσως ὁ ἴδιος νά μὴ γνωρίζῃς νά συνθέσῃς ὕμνον· κάλεσε τοὺς πτωχοὺς, χρη-

καὶ χρῆσαι τὰς γλώσσας αὐτῶν, καὶ σοὶ παρασκευάσον. Εἶ-
 ἴσθι ὅτι ἡδὶω τῆς Δαυιδικῆς ᾠδῆς ταύτην ἀκούσεται, ἣν ὑπερ-
 σοῦ ἐκεῖνοι μελωδήσουσιν. "Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀπὸ διαφόρων χορ-
 δῶν τῆς μονήρους ἡδίων μέλος ἀποτελεῖ, οὕτω καὶ ἡ τῶν
 5 πενήτων ἐκ διαφόρων οὔσα, τῷ εἰσακούοντι τῆς φωνῆς τῶν
 πενήτων Θεῷ ἡδύ τι καὶ ἐράσιμον ἠχήσει. Σιῆσον σεαυτῷ
 καὶ Θεῷ τοιοῦτον μνημεῖον, αὐτῷ μὲν ὑπόμνημα τῆς εὐργε-
 σίας, σεαυτῷ δὲ ἀπόδειξις τῆς εὐχαριστίας, τῆς εὐγνωμοσύ-
 νης, σύμβολον τῆς διηνεκοῦς μνήμης, ἣν ἐγκάρδιον ἔχων ἀεί,
 10 κατευθύνέ σου τὸν βίον· μᾶλλον δὲ κατευθύνωμεν, ἵνα γενώ-
 μεθα καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἄξιοι κληρουχίας τῶν ἀγαθῶν, ἐν Χρι-
 στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σιμοποίησε τὰς γλώσσας αὐτῶν καὶ κάμε αὐτὰς νὰ ἐνεργοῦν δι' ἐσένα. Νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι τὴν ὠδὴν αὐτὴν, ποὺ ἐκεῖνοι θὰ μελωδήσουν, θὰ τὴν ἀκούσῃ μὲ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν Δαυίδικην ὠδὴν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς παράγει πιὸ εὐχάριστον μέλος τὸ πολύχορδον ὄργανον ἀπὸ τὸ μονόχορδον, ἔτσι καὶ ἡ ὠδὴ τῶν πτωχῶν ποὺ θγαίνει ἀπὸ πολλὰ στόματα, θὰ ἀκουσθῇ μὲ πιὸ γλυκὺ καὶ ἐλκυστικὸν τρόπον ἀπὸ τὸν Θεὸν ποὺ εἰσακούει τὴν φωνὴν τῶν πτωχῶν. Στῆσε διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ διὰ τὸν Θεὸν ἓνα τέτοιο μνημεῖον, ποὺ διὰ μὲν τὸν Θεὸν θὰ ἀποτελῇ ὑπόμνησιν τῆς εὐεργεσίας, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου δὲ ἀπόδειξιν τῆς εὐχαριστίας, τῆς εὐγνωμοσύνης, σύμβολον τῆς συνεχοῦς ἀναμνήσεως, καὶ ἔχων αὐτὴν πάντοτε μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας σου, ρύθμιζε τὸν βίον σου σύμφωνα μὲ αὐτὴν, μᾶλλον δὲ ἄς κατευθύνωμεν ὅλοι μας τὸν βίον μας σύμφωνα μὲ αὐτὴν, διὰ νὰ γίνωμεν ἄξιοι καὶ τῆς κληρονομίας τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΨΑΛΜΟΝ

«Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Καὶ τίνος χάριν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν βίον εἰσερχθεὶς μετ' ὧδῆς ψάλλεται. Καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας.

1. Ὑμεῖς μὲν ἡμᾶς ἐθαυμάζετε πρόφην, ὅτι τὸν περὶ τοῦ Μελχισεδέκ ἐκινήσαμεν λόγον, ἐπὶ τῷ μήκει τῶν εἰρημένων, ἐγὼ δὲ ὑμᾶς ἐθαυμάζον ἐπὶ τῇ τῆς ἀκροάσεως προθυμίᾳ τε καὶ συνέσει, καὶ ὅτι μακροτέρου τοῦ λόγου προσελθόντος, μέχρι τέλους παρηκολουθήσατε ἡμῖν· καίτοι γε οὐ μακρὸς ἦν ὁ λόγος μόνον, ἀλλὰ καὶ δυσχέρειαν εἶχε πολλήν. Ἀλλ' οὔτε τὸ μῆκος οὔτε ἡ δυσκολία τὴν ὑμετέραν ἠλεγξε προθυμίαν. Φέρε οὖν ὑμῖν ἀμοιβὴν ἀποδῶμεν ἐκείνου τοῦ πόνου, σαφειτέραν πρὸς ὑμᾶς σήμερον ποιησάμενοι τὴν διώλεξιν. Οὐδὲ γὰρ ἐπιτείνειν αἰεὶ δεῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, διαρρηγνυταὶ γὰρ ταχέως, οὔτε χαλᾶν αἰεὶ καὶ ἀνιέναι καὶ γὰρ ἐπιτεῦθεν ἀργοιέρα γίνεται πάλιν. Διὸ ποικίλλειν χρὴ τὸ τῆς διδασκαλίας εἶδος, καὶ νῦν μὲν παρηγουρικωτέρων, νῦν δὲ ἀγωνιστικωτέρων ἀπτεσθαι λόγων.

Ὡσπερ οὖν τότε ἔλεγον, ὅτι οἱ ποιμένες, τῶν λύκων ἐπιόντων τῇ ποίμνῃ, τὴν σύριγγα ἀφέντες, τὴν σφενδόνην μεταχειρίζονται, οὕτω νῦν δὴ παρελθουσῶν τῶν ἐσοτῶν τῶν Ἰουδαϊκῶν, οἱ λύκων ἀπάντων εἰσὶ χαλεπώτεροι, τὴν σφενδόνην πάλιν ἀφέντες, ἐπὶ τὴν σύριγγα ἐπανίωμεν, καὶ τοὺς ἀγωνιστι-

1. Ο ψαλμὸς αὐτὸς ἐγράφη ἀπὸ κάποιον ἀπόγονον τοῦ Κορέ, πού τιμωρήθη αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διότι ἠσέθησε (Ἀριθμ. Κεφ. 16), ἀλλ' ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δαυὶδ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροήν καὶ ἀνέδειξε πολλοὺς ἀνδρας ὡς καὶ βασιλεῖα ἀκόμη τὸν Ἴωσαφάτ (Πρβλ. Α΄ Παραλ. 9, 19· 26, Β΄ Παραλ. 20, 19 κ.ά.). Εἶναι ψαλμὸς διδασκτικὸς. Ὁ συντάκτης αὐτοῦ, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον, εὐρίσκειται, γράφων αὐτὸν, μακρὰν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ ναοῦ, τὸν ὁποῖον ποθεῖ νό ἰδῆ. Ἴσως συνέβη οὗτό ὅταν ἐδιώκετο ὁ Δαυὶδ ὑπὸ τοῦ Ἀβεσσαλῶμ καὶ ἐγκατέλειψε τὰ Ἱεροσόλυμα, συνώδευσε δὲ αὐτὸν ὡς φυγὰς καὶ ὁ συνεχῆς ποιητὴς τοῦ ψαλμοῦ.

1α. Μελχισεδέκ βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς τῶν Ἑβραίων, πού ἠυλόγησε

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑ ΨΑΛΜΟΝ¹

«Ἡ ψυχὴ μου, Κύριε, σὲ ποθεῖ, ὅπως ἀκριβῶς ἡ διψασμένη ἔλαφος ποθεῖ καὶ τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Διὰ ποῖον λόγον εἰσήχθη ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἰς καθημερινὴν χρῆσιν, ψαλλόμενος μετὰ μέλους. Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ.

1. Σεῖς μὲν μὲ ἐθαυμάζετε ὅταν εἰς ἄλλην προηγουμένην φορὰν ὠμίλησα διὰ μακρῶν περὶ τοῦ Μελχισεδέκ^{1α}, ἐγὼ ὅμως ἐθαύμαζα ἐσᾶς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ διὰ τὴν σύνεσιν μὲ τὴν ὁποῖαν μὲ ἤκούετε, καὶ ὅτι, ἂν καὶ ἐμακρύνθη ἡ ὁμιλία, μὲ παρηκολουθήσατε μέχρι τέλους· ἂν καὶ βέβαια δὲν ἦτο μόνον μακρὰ ἡ ὁμιλία, ἀλλὰ καὶ εἶχε πολλὰς δυσκολίας. Ὅμως οὔτε τὸ μῆκος τῆς ὁμιλίας, οὔτε ἡ δυσκολία ἐμείωσε τὴν προθυμίαν σας. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀμείψωμεν ἐκείνον τὸν κόπον σας, κάμνοντες εἰς ἐσᾶς πιὸ κατανοητὴν σήμερον τὴν ὁμιλίαν. Διότι οὔτε πρέπει συνεχῶς νὰ κρατῶμεν τεταμένην τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν, καθ' ὅσον αὐτὴ πολὺ γρήγορα διασπᾶται, οὔτε νὰ τὴν διασπῶμεν συνεχῶς καὶ νὰ τὴν χαλαρῶνωμεν, καθ' ὅσον μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται πάλιν πιὸ ὀκνηρῆ. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ποικίλλωμεν τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ χρησιμοποιοῦμεν πανηγυρικωτέρους λόγους, ἄλλοτε δὲ ἀγωνιστικωτέρους.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἔλεγον τότε, ὅτι οἱ ποιμένες, ὅταν οἱ λύκοι εἰσορμήσουν εἰς τὴν ποίμνην, ἀφήνοντες κατὰ μέρος τὸν αὐλόν, χρησιμοποιοῦν τὴν σφενδόνην, ἔτσι λοιπὸν τώρα, ἀφοῦ ἐπέρασαν αἱ ἐορταὶ τῶν Ἰουδαίων, ποὺ εἶναι φοβερῶτεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς λύκους, ἀφοῦ

τὸν Ἄβραᾶμ μετὰ τὴν μάχην ἐναντίον τοῦ Χοβολογομόρ καὶ ἄλλων βοαιλέων (Γεν. 14, 17-20), ἀγενεαλόγητος κοῖ θεωρεῖται ὡς προτύπως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἐβρ. 5, 10).

κωτέρους ἀναπαύσαντες λόγους, ἐιέρων τινῶν σαφειτέρων ἀρώμεθα, τὴν κιθάραν αὐτὴν τοῦ Δαυὶδ μεταχειριζόμενοι, καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς μέσον ἄγοντες, ἦν ἅπαντες ὑπεβάλαμεν τήμερον. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ὑπακοή; «Ὁ» τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ
5 ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον εἶπεῖν πρῶτον, τίνας ἔνεκεν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν θῖον εἰσενήνεκται τὸν ἡμέτερον, καὶ μετ' ᾧδῆς μάλιστα αὕτη ἡ προφητεία λέγεται. Τίνας οὖν ἔνεκεν λέγεται μετ' ᾧδῆς, ἄκουσον. Πολλοὺς τῶν ἀν-
10 θρώπων κατιδὼν ὁ Θεὸς ραθυμοτέρους ὄντας, καὶ πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν ἀνάγνωσιν δυσχερῶς ἔχοντας, καὶ τὸν ἐκεῖθεν οὐχ ἠδέως ὑπομένοντας κάματον, ποθεινότερον ποιῆσαι τὸν πόρον θουλόμενος καὶ τοῦ καμάτου τὴν αἴσθησιν ὑποτιμῆσθαι, μελωδίαν ἀνέμιξε τῇ προφητείᾳ, ἵνα τῷ ρυθμῷ τοῦ
15 μέλους ψυχαγωγούμενοι πάντες, μετὰ πολλῆς τῆς προσθυμίας τοὺς ἰερούς ἀναπέμπωσιν αὐτῷ ὕμνους.

Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ἀνίστησι ψυχὴν, καὶ περσοῖ, καὶ τῆς γῆς ἀπαλλάττει, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπολύει δεσμῶν, καὶ φιλοσοφεῖν ποιεῖ καὶ πάντων καταγελᾶν τῶν βιω-
20 τικῶν, ὡς μέλος συμφωνίας καὶ ρυθμῶ συγκείμενον θεῖον ἄσμα. Οὕτω γοῦν ἡμῶν ἡ φύσις πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὰ μέλη ἠδέως ἔχει καὶ οἰκείως, ὡς καὶ τὰ ὑπομάζια παιδία κλανθμυριζόμενα καὶ δυσχεραίνοντα, οὕτω κατακοιμίζεσθαι. Αἱ γοῦν
 τίθηται ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτὰ θασιάζουσαι, πολλάκις ἀπιοῦσαι
25 τε καὶ ἐπανιοῦσαι, καὶ τινα αὐτοῖς κατεπάδουσαι ἄσματα παι-

2. Ὑπακοή· εἶναι στίχος ψαλμικός πού ἐπαναλαμβάνεται καὶ ψάλλεται ἀπὸ ὅλων τῶ ἐκκλησιασμάτων.

ἀφήσωμεν καὶ πάλιν τὴν σφενδόνην, ἃς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν αὐλόν, καὶ διακόπτοντες τοὺς ἀγωνιστικωτέρους λόγους, ἃς χρησιμοποιήσωμεν ἄλλους πρὸ κατανοητοῦ καὶ σαφεί, μεταχειριζόμενοι τὴν κιθάραν αὐτὴν τοῦ Δαυὶδ, καὶ ἃς ἀναφέρωμεν τὴν ὑπακοήν², πού ὅλοι σήμερον ἐψάλλομεν χαμηλοφώνως. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπακοή; «Ὁπως ἀκριβῶς ἡ ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μου ποθεῖ ἐσένα, Θεέ μου». Μᾶλλον δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰποῦμεν πρῶτα, διὰ ποῖον λόγον ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἰσήχθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας εἰς καθημερινὴν χρῆσιν καὶ μάλιστα λέγεται αὐτὴ ἡ προφητεία καὶ μελωδική. Ἄκουσε λοιπὸν διατί λέγεται αὐτὴ μελωδική. Ἐπειδὴ προεῖδεν ὁ Θεὸς ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ραθυμότεροι καὶ αἰσθάνονται δυσφορίαν ἀκούοντες πνευματικὰ ἀναγνώσματα καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπομείνουν μὲ εὐχαρίστησιν τὸν κόπον τῆς ἀκροάσεως αὐτῶν, θέλων νὰ καταστήσῃ πρὸ ποθητὸν καὶ εὐχάριστον τὸν κόπον αὐτὸν καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τοῦ κόπου τὴν αἴσθησιν, ἀνέμειξε τὴν μελωδίαν μὲ τὴν προφητείαν, ὥστε, ψυχαγωγούμενοι ὅλοι μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς μελωδίας, νὰ ἀναπέμπουν πρὸς αὐτὸν τοὺς ἱεροὺς ὕμνους μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν.

Διότι τίποτε, τίποτε δὲν ἀνουψώνει τόσο τὴν ψυχὴν, δὲν τὴν ἀναπτερώνει, δὲν τὴν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ γῆινα πράγματα, δὲν τὴν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος καὶ δὲν τὴν κάμνει νὰ φιλοσοφῇ τὴν ζωὴν καὶ νὰ περιφρονῇ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅσον ἡ μελωδικὴ ἁρμονία καὶ τὸ μελωδικὸ ψαλλόμενον θεῖον ᾄσμα. Πράγματι τόσο πολὺ ἡ φύσις μας εὐχαριστεῖται καὶ ἔλκεται ἀπὸ τὰ ᾄσματα καὶ τὰς μελωδίας, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ νὰ ἀποκοιμίζωνται τὰ παιδιὰ πού θηλάζουν ὅταν κλαίουσιν καὶ δυσανασχετοῦν. Αἱ τροφοὶ δηλαδὴ, βαστάζουσαι τὰ νήπια εἰς τὴν ἀγκαλιάν των, πολλὰς φορὰς τὰ κουνοῦν δόθε κείθε καὶ τὰ καθουχάζουν μὲ ὠρισμένα παιδικὰ

δικά, οὕτως αὐτῶν τὰ δόγματα κατακοιμίζουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁδοιπόροι πολλάκις κατὰ μεσημβρίαν ἐλαύνοντες ὑποζύγια, ἄδοντες τοῦτο ποιοῦσι, τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ταλαιπωρίαν ταῖς ὄδαῖς ἐκείναις παραμυθούμενοι. Οὐχ ὁδοιπόροι δὲ **5** μόνον, ἀλλὰ καὶ γηλόνοι ληροβατοῦντες, καὶ τουρῶντες, καὶ ἀμπέλους θεραπεύοντες, καὶ ἄλλο ὅτιοῦν ἐργαζόμενοι, πολλάκις ἄδουσι. Καὶ ταῦται κωπηλατοῦντες τοῦτο ποιοῦσιν. Ἡδὴ δὲ καὶ γυναῖκες ἰσιουροῦσαι, καὶ τῇ κερκίδι τοὺς στήμονας συγκεχυμένους διακρίνουσαι, πολλάκις μὲν καὶ καθ **10** ἑαυτὴν ἐκάστη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ἄψασαι, μίαν τινὰ ἑαυτὴν ἐκάστη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ἄψασαι, μίαν τινὰ μελωδίαν ἄδουσι. Ποιοῦσι δὲ τοῦτο καὶ γυναῖκες, καὶ ὁδοιπόροι, καὶ γηλόνοι, καὶ ταῦται, τῷ ἄσματι τὸν ἐκ τῶν ἔργων πόνον παραμυθήσασθαι σπεύδοντες, ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μέλους **15** ἀκούσετε καὶ ᾠδῆς, ὅσον ἅπαντα ἐνεργεῖν δυναμένης τὰ ὀχληρὰ καὶ ἐπίπονα.

Ἐπεὶ οὖν οἰκείως ἡμῖν πρὸς τοῦτο ἔχει τὸ εἶδος τῆς τέρεψεως ἢ ψυχῆς, ἵνα μὴ πορνικὰ ἄσματα οἱ δαίμονες εἰσάγοντες, ἅπαντα ἀναιρέπωσι, τοὺς ψαλμοὺς ἐπειτείχισεν ὁ Θεός, ὥστε **20** ὁμοῦ καὶ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα καὶ ὠφέλειαν εἶναι. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἁσμάτων βλάβη καὶ ὄλεθρος, καὶ πολλὰ ἂν εἰσαχθεῖη δεινὰ· τὰ γὰρ ἀσελγέστερα καὶ παρανομώτερα τῶν ἁσμάτων τούτων τῆς ψυχῆς μέρεσιν ἐγγινόμενα, ἀσθενεσιέραν αὐτὴν καὶ μαλακωτέραν ποιοῦσιν· ἀπὸ δὲ τῶν ψαλμῶν **25** τῶν πνευματικῶν πολὺ μὲν τὸ κέρδος, πολλὴ δὲ ἡ ὠφέλεια, πολὺς δὲ ὁ ἀγιασμός, καὶ πάσης φιλοσοφίας ὑπόθεσις γένοιτ' ἂν, τῶν τε ρημάτων τὴν ψυχὴν ἐκκαθαιρόντων, τοῦ τε ἀγίου Πνεύματος τῇ τὰ τοιαῦτα ψαλλούσῃ ταχέως ἐφιπταμένου ψυχῆ. Ὅτι γὰρ οἱ μετὰ συνέσεως ψάλλοντες τὴν τοῦ Πνεύμα-

ἄσματα, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὰ κάνουν νὰ κλείσουν τὰ βλέφαρά των καὶ νὰ ἀποκοιμηθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁδοιπόροι πολλές φορές πού ὀδηγοῦν ὑποζύγια κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας, τὸ κάμνουν αὐτὸ τραγουδώντας, μετριάζοντες μὲ τὰ τραγούδια ἐκεῖνα τὴν τλαιπωρίαν ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν. Ὅχι μόνον δὲ ὁδοιπόροι, ἀλλὰ καὶ γεωργοί, ὅταν καλλιεργοῦν τὰ ἀμπέλια καὶ τὰ τρυγοῦν καὶ πατοῦν τὰ σταφύλια εἰς τὰ πατητήρια καὶ κάμνουν ὁποιαδήποτε ἄλλην ἐργασίαν, πολλές φορές τραγουδοῦν καὶ αὐτοί. Καὶ ναῦται αὐτὸ κάμνουν ὅταν τραβοῦν κουπιά. Ἀκόμη δὲ καὶ γυναῖκες ὅταν γνέθουν καὶ ὑφαίνουν εἰς τὸν ἀργαλειὸν τὸ στημόνι, ἄλλοτε μὲν μόναι των καὶ ἄλλοτε ὅλαι μαζί ἀπὸ κοινοῦ, τραγουδοῦν ἓνα κάποιο τραγούδι. Τὸ κάμνουν δὲ αὐτὸ καὶ γυναῖκες καὶ ὁδοιπόροι καὶ γεωργοί καὶ ναῦται, θέλοντες μὲ τὸ τραγούδι νὰ μετριάσουν τὸν κόπον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των, διότι ἡ ψυχὴ, ἐὰν συμβῆ νὰ ἀκούσῃ μελωδίας καὶ τραγούδια, ἠμπορεῖ εὐκολώτερα νὰ ὑποφέρῃ ὅλα τὰ δυσάρεστα καὶ κοπιαστικὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ψυχὴ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ψυχαγωγίας, διὰ νὰ μὴ συμβαίη, παρεμβάλλοντες οἱ δαίμονες πορνικὰ τραγούδια, νὰ τὰ ἀνατρέπουν ὅλα, μᾶς περιεφρούρισεν ὁ Θεὸς μὲ τοὺς ψαλμούς, ὥστε συγχρόνως τὸ πρᾶγμα αὐτὸ νὰ παρέχῃ καὶ εὐχαρίστησιν καὶ ὠφέλειαν. Διότι ἀπὸ μὲν τὰ κοσμικὰ ἄσματα εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ βλάβη καὶ καταστροφή καὶ πολλὰ ἄλλα δεινὰ καθ' ὅσον τὰ ἀσελγέστερα καὶ παρανομώτερα ἀπὸ τὰ ἄσματα αὐτὰ ὅταν εἰσχωρήσουν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὴν καθιστοῦν ἀσθενεστέραν καὶ μαλθακωτέραν· ἐνῶ ἀπὸ τοὺς πνευματικούς ψαλμούς εἶναι δυνατόν νὰ προκύψῃ πολὺ κέρδος, πολλὴ ὠφέλεια, πολὺς ἀγιασμός καὶ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ κάθε εἴδους εὐσεβείας, καθ' ὅσον τὰ μὲν λόγια αὐτῶν καθαρίζουν τὴν ψυχὴν, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὴν ψυχὴν πού ψάλλει αὐτὰ τὰ ἄσματα. Τὸ ὅτι πράγματι αὐτοὶ πού ψάλλουν αὐτὰ προσελκύουν

τος καλοῦσι χάριν, ἀκουσον τί γῆσιν ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι». Ἐπήγαγε δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς πληρώσεως· «Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ». Τί ἐσιν, 5
 «Ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»; Μετὰ συνέσεως, φησὶν ἵνα μὴ τὸ σιόμα μὲν λαλῇ τὰ ῥήματα, ἡ δὲ διάνοια δὲ ἔξω διατριβῆ πανταχοῦ πλανωμένη, ἀλλ' ἵνα ἀκούῃ ἡ ψυχὴ τῆς γλώττης.

2. Καὶ καθάπερ ἔνθα μὲν βόρβορος, χοῖροι τρέχουσιν, ἔνθα δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα, μέλιται κατασκευοῦσιν, οὐ-
 10 τως ἔνθα μὲν ἄσματα πορνικά, δαίμονες ἐπισωροῦνται, ἔνθα δὲ μέλη πνευματικά, ἡ τοῦ Πνεύματος ἐφρίπται χάρις, καὶ τὸ σιόμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀγιάζει. Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ἐπαινήτε μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας τὰ τοιαῦτα διδάσκητε ἄσματα, ἄδειν, οὐκ ἐν ἰστοῖς μόνον, οὐδὲ ἐν τοῖς
 15 ἄλλοις ἔργοις, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τραπέζῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ἐν συμποσίοις ὁ διάβολος ἐφεδρεύει μέθην καὶ ἀδηφαγίαν ἔχων αὐτῷ συμμαχοῦσαν, καὶ γέλωτα ἕτακτον, καὶ ψυχὴν ἀνειμένην, μάλιστα τότε δεῖ καὶ πρὸ τραπέζης καὶ μετὰ τραπέζαν, ἐπιειχίζειν αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῶν ψαλμῶν ἀσφά-
 20 λειαν, καὶ κοινῇ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων ἀνασιάντας ἀπὸ τοῦ συμποσίου, τοὺς ἱεροὺς ἄδειν ὕμνους τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ ὁ Παῦλος μάστιγας ἔχων ἀφροήτους ἐπικειμένας, καὶ ξύλω προσδεδεμένος, καὶ δεσμοωτήριον οἰκῶν, ἐν μέσῃ νυκτί, ὅτε μάλιστα γέλως ὁ ὕπνος ἐφρίσεται πᾶσι μετὰ τοῦ Σίλλα
 25 διειτέλει τὸν Θεὸν ὕμνων, καὶ οὔτε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὔτε ἀπὸ

3. Ἐφ. 5, 18.

4. Αὐτόθι 19.

5. Πράξ. 16. 25.

τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθᾶτε μὲ οἶνον, εἰς τὸν ὅποιον ὑπάρχει ἀσωτία, ἀλλὰ γεμίζετε τὴν ψυχὴν σας μὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος»³. Ἐπρόσθεσε δὲ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον γεμίζει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ Πνεῦμα. «Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες μὲ ὄλην τὴν καρδίαν σας ὕμνους πρὸς τὸν Κύριον»⁴. Τί σημαίνει, «Ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»; Μὲ σύνεσιν, λέγει· νὰ μὴ λέγη δηλαδὴ τὸ μὲν στόμα τὰ λόγια, ἡ δὲ διάνοια νὰ τρέχη ἔξω καὶ νὰ περιπλανᾶται παντοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀκούη ἡ ψυχὴ τὴν γλῶσσαν.

2. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ὅπου μὲν ὑπάρχει βοῦρκος, τρέχουν οἱ χοῖροι, ὅπου δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα κατασκηνώνουν μέλισσαι, ἔτσι ὅπου ψάλλονται ἄσματα πορνικὰ συγκεντρώνονται δαίμονες, ὅπου δὲ μελωδῖαι πνευματικαὶ ἐκεῖ ἀπλώνεται ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ ἀγιάζει τὸ στόμα καὶ τὴν ψυχὴν. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι μόνον διὰ νὰ ψάλλετε σεῖς πνευματικὰς μελωδίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διδάσκετε καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας νὰ ψάλλουν τὰ παρόμοια ἄσματα, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀργαλειούς, οὔτε εἰς τὰς ἄλλας ἐργασίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ διάβολος ἐνεδρεύει εἰς τὰ συμπόσια, ἔχων σύμμαχον τὴν μέθην, τὴν πολυφαγίαν, τὸν ἀπρεπῆ γέλωτα καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ψυχῆς, τότε πρὸ πάντων πρέπει, καὶ πρὸ τῆς τραπέζης καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν, νὰ περιφρορούμεθα ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ψαλμῶν, καὶ ἀφοῦ σηκωνώμεθα ἀπὸ τὸ φαγητὸν ὅλοι μαζί, μὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ, νὰ ψάλλωμεν τοὺς ἱεροὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Διότι, ἐὰν ὁ Παῦλος, ἐνῶ εἶχεν ὑποστειῖ ἀφορήτους μαστιγώσεις καὶ ἦτο δεμένος εἰς τὸ ξύλινον βασανιστήριον καὶ ἦτο κλεισμένος εἰς τὸ δεσμητήριον, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεσονυκτίου, τότε ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἔρχεται εἰς ὅλους γλυκὺς ὕπνος, ὕμνουσε τὸν Θεὸν μαζί μὲ τὸν Σίλα καὶ δὲν ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν μελωδίαν οὔτε ἀπὸ τὸν τόπον,

- τοῦ καιροῦ, οὔτε ἀπὸ τῆς φρονίδος, οὔτε ἀπὸ τῆς τυραννίδος τοῦ ἔθνους, οὔτε ἀπὸ τῆς ἀλγηδότος τῶν πόνων ἐκείνων, οὔτε ἄλλοθεν· οὐδαμῶθεν ἠναγκάσθη καθυφεῖναι τῆς μελωδίας, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς εὐφροαινομένους, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύ-
 5 οντας τοῦ Θεοῦ, εὐχαριστηρίους ἔμνους ἀναπέμπειν αὐτῷ χορή, ἵνα κἄν τι γένηται παρὰ τῆς μέθης καὶ τῆς ἀδηφαγίας ἄισπον εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, τῆς ψαλμοδίας ἐπεισελ-
 θούσης, ἀποληθῆσθαι πάντα ἐκεῖνα τὰ ἄτοια καὶ πονηρὰ βου-
 λεύματα.
- 10 Καὶ καθάπερ πολλοὶ τῶν πλουτιούτων τὴν οπογγίαν θαλάσμου πλήσαντες οὔτω τὰς τραπέζας ἀπομάσσουσιν, ἵνα εἴ τις ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων γένηται κηλὶς, παρασυρεῖσα καθαρὰν δεί-
 ξη τὴν τραπέζαν. οὔτω δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, ἀντὶ θαλάσμου τὸ στόμα ἐμπλήσαντες μελωδίας πνευματικῆς, ἵνα εἴ τις ἐ-
 15 γένηται κηλὶς ἀπὸ τῆς ἀδηφαγίας ἐν τῇ ψυχῇ, διὰ τῆς μελω-
 δίας ἀποσμήξωμεν ἐκείνης, καὶ λέγομεν κοινῇ σιάντες· «Ἐὐφραναι ἡμᾶς, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματι σου, καὶ ἐν τοῖς ἔρ-
 γοις τῶν χειρῶν σου ἀγαλλιασόμεθα». Καὶ εὐχὴ μετὰ τὴν ψαλμοδίαν προσκείσθω, ἵνα μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν οἰκί-
 20 αν αὐτὴν ἀγιάζωμεν. Ὡσπερ γὰρ οἱ μίμους, καὶ ὄρχηστὰς, καὶ πόρνας γυναῖκας εἰς τὰ συμπόσια εἰσάγοντες, δαίμονας καὶ τὸν διάβολον ἐκεῖ καλοῦσι, καὶ μυθίων πολέμων τὰς αὐ-
 τῶν ἐμπιπλῶσιν οἰκίας (ἐντεῦθεν γούν ζηλοτυπίαί καὶ μοι-
 χεῖται καὶ πορνεῖται καὶ τὰ μυθία δεινά), οὕτως οἱ τὸν Δαυιδ
 25 καλοῦντες μετὰ τῆς κιθάρας, ἔρδον τὸν Χριστὸν δι' αὐτοῦ καλοῦσιν. Ὅπου δὲ ὁ Χριστός, δαίμων μὲν οὐδεὶς ἐπεισελ-
 θεῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ παρακύναι τολμήσειέ ποτε, εἰρήνη δὲ καὶ ἀγάπη καὶ πάντα ὥσπερ ἐκ πηγῶν ἴξει τὰ ἀγαθὰ. Ἐ-

οὔτε ἀπὸ τὸν καιρόν, οὔτε ἀπὸ τὴν φροντίδα, οὔτε ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ ὕπνου, οὔτε ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους πόνους⁵, οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς ποὺ εὐφραινόμεθα καὶ ἀπολαμβάνομεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ ἀναπέμπωμεν εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς αὐτόν, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ εἰς τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ τὴν μέθην καὶ τὴν πολυφαγίαν κάτι τὸ ἄτοπον, ἀφοῦ εἰσέλθῃ ἐντὸς αὐτῆς ἡ ψαλμωδία, νὰ ἀπομακρύνῃ ὅλας ἐκείνας τὰς ἀτόπους καὶ πονηρὰς σκέψεις.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους, γεμίσαντες τὸν σπόγγον μὲ ἀρωματικὸν ὑγρόν, καθαρίζουν μὲ αὐτὸ τὰς τραπέζας, ὥστε, ἐὰν ἐπροξενήθῃ κάποια κηλὶς ἀπὸ τὰ φαγητά, νὰ καθαρισθῇ καὶ νὰ καταστῇ καθαρὴ ἡ τράπεζα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὡς κάμνωμεν, ἀφοῦ γεμίσωμεν τὸ στόμα μας, ἀντὶ ἀρωματικοῦ ὑγροῦ, μὲ πνευματικὴν μελωδίαν, ὥστε ἐὰν συνέβῃ εἰς τὴν ψυχὴν κάποια κηλὶς ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν, νὰ τὴν καθάρισωμεν μὲ αὐτὴν τὴν μελωδίαν, καὶ ὡς λέγωμεν; ἀφοῦ σηκωθοῦμεν, ὅλοι μαζί· «Ἐγέμισας, Κύριε, τὴν ψυχὴν μας μὲ εὐφροσύνην μὲ τὸ δημιούργημά σου καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου γεμίζομεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν»⁶. Καὶ ὡς γίνεται προσευχὴ μετὰ τὴν ψαλμωδίαν, ὥστε μαζί μὲ τὴν ψυχὴν νὰ ἀγιάζωμεν καὶ τὴν οἰκίαν μας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ προσκαλοῦν εἰς τὰ συμπόσια μίμους καὶ χορευτὰς καὶ πόρνas γυναῖκας, προσκαλοῦν ἐκεῖ δαίμονας καὶ τὸν διάβολον καὶ γεμίζουσι τὰς οἰκίας των μὲ ἀπείρους διαμάχας, (διότι ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται ζηλοτυπίαί καὶ μοιχεῖαι καὶ πορνεῖαι καὶ τὰ μύρια δεινά), ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ προσκαλοῦν τὸν Δαυὶδ μὲ τὴν κιθάραν του, καλοῦν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των μέσω αὐτοῦ τὸν Χριστόν. Ὅπου δὲ εἰσέρχεται ὁ Χριστός, δαίμων μὲν κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ, μᾶλλον δὲ οὔτε ποτὲ θὰ ἐτολμοῦσε νὰ πλησιάσῃ, εἰρήνη δὲ καὶ ἀγάπη καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ὡσάν ἀπὸ πηγᾶς θὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ. Ἐκεῖνοι κάμνουν τὴν οἰκίαν των

κεῖνοι ποιῶσι θέατρον τὴν οἰκίαν αὐτῶν, οὐ ποιήσων ἐκκλησίαν τὸ δωμάτιόν σου. Ἐνθα γὰρ ψαλμός, καὶ εὐχή, καὶ προσηγιῶν χορεία, καὶ διάνοια ἀδόκιμων θεοφιλῆς, οὐκ ἄν τις ἀμάροτοι τὴν σύνοδον ταύτην προσσειπὼν ἐκκλησίαν. Κἂν μὴ

5 εἰδῆς τὴν δύναμιν τῶν ρημάτων, αὐτὸ τέως τὸ σιῶμα παιδεύσον τὰ ῥήματα λέγειν. Ἀγιάζεται γὰρ καὶ διὰ ρημάτων ἡ γλῶττα, ὅταν μετὰ προθυμίας ταῦτα λέγηται.

Ἐὰν εἰς ταύτην ἐαντιοὺς καταστήσωμεν τὴν συνήθειαν, οὐδὲ ἐκόπιτες, οὐδὲ ραθυμοῦντές ποτε προσόμεθα τὴν καλὴν

10 ταύτην λειτουργίαν, τοῦ ἔθνους καὶ ἄκοιτας ἡμᾶς ἀναγκάζοντος καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὴν καλὴν ταύτην ἐπιτελεῖν λαιρείαν. Ἐπὶ τῆς μελωδίας ταύτης, κἂν γεγηρακῶς τις ἦ, κἂν νέος κἂν δασύφωνος, κἂν ρυθμοῦ παντὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται. Τὸ γὰρ ζητούμενον ἐνταῦθα, ψυχὴ νήσσομα, διεγερ-

15 γεμένη διάνοια, καρδιά κατανευγμένη, λογισμὸς ἐρρωμένος, συνειδὸς ἐκκεκαθαυμένος. Ἐὰν ταῦτα ἔχων εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ χορόν, παρ' αὐτὸν δυνήσῃ σιῆσαι τὸν Δαυίδ. Ἐνταῦθα οὐ χορεία κιθάρας, οὐδὲ νεύρων τειταμένων, οὔτε πλήκτρον καὶ τέχνης, οὐδὲ ὄργάνων τινῶν, ἀλλ' ἐὰν

20 θέλῃς, οὐ σαυτὸν ἐργάσῃ κιθάραν, νεκρώσας τὰ μέλη τῆς σαρκός, καὶ πολλὴν πῶ σώματι πρὸς τὴν ψυχὴν ποιήσας τὴν συγφωνίαν. Ὅταν γὰρ μὴ ἐπιθυμῇ κατὰ τοῦ Πνεύματος ἢ σάρξ, ἀλλ' εἴκη τοῖς ἐπιτάγμασι τοῖς ἐκείνου, καὶ εἰς πέρας ἄγῃ ταύτην ἐπὶ τὴν ἀρίστην καὶ θαυμασιήν ὁδόν, οὕτως ἐργάσῃ

25 μελωδίαν πνευματικὴν. Οὐ χορεία τέχνης ἐνταῦθα χορὸν μακρῶ κατορθουμένην, ἀλλὰ προαιρέσεως δεῖ γενναίας μόνον, καὶ διεξόμεθα τὴν ἐμπειρίαν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ. Οὐ χορεία τόπον, οὐ χορεία χρόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ ὀπῶ, καὶ

θέατρον, σὺ κάμε τὸ δωμάτιόν σου ἐκκλησίαν. Διότι ὅπου ψαλμὸς καὶ προσευχὴ καὶ χορὸς τῶν προφητῶν καὶ θεοφιλῆς διάνοια τῶν ψαλλόντων, δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἐὰν ὠνόμαζε τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν καταλαβαίνης τὴν δύναμιν τῶν λόγων, κατ' ἀρχὴν ἄσκησε τὸ στόμα σου νὰ λέγῃ τὰ λόγια αὐτά. Διότι ἀγιάζεται ἡ γλῶσσα καὶ μὲ τὰ λόγια, ὅταν αὐτὰ τὰ λέγῃ μὲ προθυμίαν.

Ἐὰν συνηθίσωμεν ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς μας, τότε οὔτε μὲ τὴν θέλησίν μας, οὔτε ἀπὸ ἀδιαφορίαν θὰ ἀποβάλωμεν αὐτὴν τὴν καλὴν συνηθειαν, διότι ἡ συνηθεια θὰ μᾶς ἀναγκάζῃ καθημερινῶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν νὰ ἐπιτελοῦμεν αὐτὴν τὴν καλὴν λατρείαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆς τῆς μελωδίας, εἴτε εἶναι κανεὶς γέρων, εἴτε νέος, εἴτε κακόφωνος, εἴτε ἄπειρος παντός ρυθμοῦ, δὲν ἔχει νὰ κατηγορηθῇ διὰ τίποτε. Διότι τὸ ἐπιδιωκόμενον ἐδῶ εἶναι, ψυχὴ νηφάλιος, διάνοια ἄγρυπνος, καρδία γεμάτη ἀπὸ εὐλάβειαν, λογισμὸς ἀκλόνητος, συνείδησις καθαρὰ. Ἐὰν ἔχῃς αὐτὰ καὶ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον χορὸν τοῦ Θεοῦ, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ σταθῇς κοντὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Δαυίδ. Ἐδῶ δὲν χρειάζεται κιθάρα, οὔτε χορδαὶ τεντωμένοι, οὔτε πληκτρα καὶ τεχνικαὶ γνώσεις, οὔτε ἄλλα ὄργανα, ἀλλὰ ἐὰν θελήσῃς θὰ μεταβάλῃς σὺ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς κιθάραν, ἀφοῦ νεκρώσῃς τὰ σαρκικά σου μέλη καὶ ὀδηγήσῃς τὸ σῶμα εἰς πλήρη συμφωνίαν μὲ τὴν ψυχὴν. Διότι, ὅταν ἡ σὰρκα δὲν ἐπιθυμῇ ἀντίθετα τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ὑπακούει εἰς τὰ προστάγματα ἐκείνου, καὶ ὀδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀρίστης καὶ θαυμαστῆς ὁδοῦ, τότε θὰ συνάψῃς μελωδίαν πνευματικὴν. Δὲν χρειάζεται ἐδῶ τέχνη ποὺ μαθαίνεται μέσα εἰς μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ χρειάζεται μόνον προαίρεσις γενναία, καὶ θ' ἀποκτήσωμεν τὴν ἐμπειρίαν εἰς πολὺ σύντομον χρονικὸν διάστημα. Δὲν χρειάζεται τόπος, δὲν χρειάζεται χρόνος, ἀλλ' εἶναι δυνατόν εἰς ὅποιονδήποτε τόπον καὶ εἰς ὅποιονδήποτε καιρὸν νὰ

ἐν παρὶ καιρῷ γάλλειν ἔξεσι κατὰ διάνοιαν. Κἄν γὰρ ἐν ἀγορᾷ βαδίῃς, κἄν ἐν ὁδοῖς ἦς, κἄν φίλοις συνεδρεύῃς, ἔξεσι διεγείραι τὴν ψυχὴν, ἔξεσι σιγῶντα ῥοᾶν. Οὕτω καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐβόα καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε. Κἄν χειροτέχνης ἦς, ἐν
 5 ἐργαστηρίῳ καθήμενος καὶ ἐργαζόμενος, δυνήσῃ γάλλειν. Κἄν σιρατιώτης ἦς, ἐν δικαστηρίῳ προσεδρεύων, δυνήσῃ τὸ ἀντὶ τοῦτο ποιεῖν.

3. Ἔξεσι καὶ χωρὶς φωνῆς γάλλειν, τῆς διανοίας ἔνδον ἠχοῦσης. Οὐ γὰρ ἀνθρώποις γάλλομεν, ἀλλὰ Θεῷ τῷ
 10 δυναμένῳ καὶ καρδίας ἀκοῦσαι καὶ εἰς τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας ἡμῶν εἰσελθεῖν. Καὶ ταῦτα Παῦλος ἐνδεικνύμενος ῥοᾷ, λέγων· «Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν σιναγμοῖς ἀλαλήτοις. Ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας, οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος, ὅτι κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἀγί-
 15 ων». Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐκ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα ἐσιέναζεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, οἱ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, ὑπὲρ τῶν πλησίων εὐχόμενοι, καὶ τὰς ἰκετηρίας ἀναφέροντες, μετὰ κατανύξεως καὶ σιναγμῶν ποῦτο ἐποίουν. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 20 ἐντυγχάνομεν τῷ Θεῷ διὰ τὴν ψαλμῶν καὶ εὐχῶν. Ἴνα δὲ μὴ τὰ ῥήματα μόνον προσφέρωμεν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν αὐτὴν εἰδῶμεν τῶν ῥήσεων, ἤξερε, τὸ προοίμιον αὐτὸ τοῦ ψαλμοῦ εἰς μέσον ἀγάγωμεν.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ προοίμιον; «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλα-
 25 φος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός». Τοιοῦτον τῶν ἐρώντων τὸ ἔθος, μὴ κατέχειν σιγῇ τὸν ἕρωτα, ἀλλ' εἰς τοὺς πλησίον ἐκφέρειν, καὶ λέγειν ὅτι φιλοῦσι. Θεροὺν γὰρ τι πρᾶγμα τῆς ἀγάπης ἢ φύ-

7. Ἐξ. 14, 15.

8. Ρωμ. 8, 26-27.

ψάλλωμεν αὐτὰ μὲ τὴν σκέψιν μας. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη βαδίζης εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκεσαι εἰς τὴν ὁδόν, καὶ ἂν ἀκόμη κάμνης παρέαν μὲ φίλους, εἶναι δυνατόν νὰ διεγείρης τὴν ψυχὴν σου, εἶναι δυνατόν νὰ φωνάζης πρὸς τὸν Θεὸν ἐνῶ σιωπᾶς. Ἔτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐφώναζε καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε⁷. Καὶ ἐὰν εἶσαι χειροτέχνης καὶ εὐρίσκεσαι μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριον καὶ ἐργάζεσαι, θὰ ἠμπορέσης νὰ ψάλλῃς. Καὶ ἂν εἶσαι στρατιώτης καὶ φρουρῆς τὸ δικαστήριον, θὰ ἠμπορέσης αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ τὸ κάμῃς.

3. Εἶναι δυνατόν καὶ χωρὶς φωνὴν νὰ ψάλλῃς, ὅταν ἐσωτερικὰ ὀμιλῇ ἡ διάνοιά σου. Διότι δέν ψάλλομεν πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ἀκούσῃ καὶ καρδίας καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἀπόκρυφα τῆς διανοίας μας. Καὶ θέλων ὁ Παῦλος νὰ δείξῃ αὐτὰ βροντοφωνάζει καὶ λέγει· «Τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα μεσιτεύει δι' ἡμᾶς μὲ στεναγμοὺς ἀνεκφράστους. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας, γνωρίζει ποῖος εἶναι ὁ πόθος τοῦ Πνεύματος, διότι μεσιτεύει κατὰ θεῖον τρόπον διὰ τοὺς ἁγίους». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν, ὄχι ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἐστέναζεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, ποὺ ἔχουν τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, προσευχόμενοι ὑπὲρ τῶν πλησίων των καὶ ἀναφέροντες τὰς παρακλήσεις των, τὸ ἔκαμνον αὐτὸ μὲ κατάνυξιν καὶ στεναγμοὺς. Αὐτὸ ἃς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ καθημερινὰ ἃς ἐπικοινωνοῦμεν μὲ τὸν Θεὸν μὲ ψαλμοὺς καὶ προσευχάς. Ὅμως διὰ νὰ μὴ προφέρωμεν μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ διὰ νὰ κατανοῶμεν καὶ αὐτὴν τὴν δύναμιν λόγων, ἐμπρὸς ἃς φέρωμεν ἐμπρὸς μας τὸ προοίμιον τοῦ ψαλμοῦ.

Τί λέγει λοιπὸν τὸ προοίμιον; «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι, Θεέ μου, σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου». Τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια τῶν ἐρωτευμένων, νὰ μὴ κρατοῦν κρυφὸν τὸν ἔρωτά των, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐκδηλώνουν εἰς τοὺς πλησίον των καὶ νὰ τοὺς λέγουν ὅτι ἀγαποῦν. Διότι ἡ φύσις τῆς ἀγάπης εἶναι

σις, καὶ σιγῇ σιέγειν οὐκ ἂν ἀνέχοιτο ἡ ψυχὴ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε Κορινθίοις φιλοῶν· «Τὸ σίγμα ἡμῶν ἀνέωγε πρὸς ὑμᾶς, Κορινθιοὶ»· τοιτέστι, σιέγειν καὶ σιγῇ κατέχειν τὴν ἀγάπην οὐ δύναμαι, ἀλλὰ διὰ παντὸς ὑμᾶς, καὶ πανταχοῦ,

5 καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ ἐπὶ τῆς γλώπτης περιφέρω. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος οὔτιος φιλοῶν τὸν Θεόν, καὶ καιόμενος ἐν τῷ φιλεῖν, οὐκ ἀνέχεται σιγᾶν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν φησιν, «Ὁν τρώπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὔτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός», ποτὲ δέ, «Ὁ Θεός, ὁ

10 Θεός μου, πρὸς σέ ὀρθρίζω. Ἐδίφησέ σε ἡ ψυχὴ μου, ὡς γῆ ἄβατος καὶ ἄνυδρος καὶ ἔρημος». Οὔτω γὰρ ἕτερος τῶν ἐρημνευτῶν εἶπεν. Ἐπειδὴ γὰρ λόγῳ παρρασιῆσαι τὸν ἔρωτα οὐκ ἰσχύει, περιέρχεται ζητῶν ὑπόδειγμα, ἵνα καὶ οὔτω τὸ φέλιτρον ἡμῶν ἐνδείξῃται καὶ κοινωνοὺς ποιήσῃ τοῦ ἔρωτος.

15 Πειθώμεθα τοίνυν αὐτῷ καὶ μιῶμεν οὔτως ἐρεῖν. Καὶ μή μοι λεγέτω τις· καὶ πῶς δύναμαι φιλεῖν τὸν Θεὸν ὃν οὐ βλέπω; Καὶ γὰρ πολλοὺς οὐχ ὁρῶντες φιλοῦμεν, οἷον τοὺς ἐν ἀποδημίᾳ φίλους ὄψας ἡμῶν, ἢ παῖδας καὶ πατέρας, ἢ συγγενεῖς καὶ οἰκείους, καὶ οὐδὲν γίνεται κώλυμα ἐκ τοῦ μὴ

20 ὁρᾶν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστα ἐκκαίει τὸ φέλιτρον, αὔξει τὸν πόθον. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ Μωϋσέως λέγων ὁ Παῦλος, ὅτι καταλιπὼν θησαυροὺς καὶ πλοῦτον καὶ βασιλείας περιγάνειαν καὶ τὴν ἄλλην ἄπυσαν λαμπρότητα τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, εἴλετο μετὰ τῶν Ἰουδαίων κακοχεῖσθαι εἶτα τὴν αἰτίαν

25 ἡμᾶς διδάσκων, ὅτι δὴ ταῦτα πάντα ἐποίει διὰ τὸν Θεόν,

9. Β' Κορ. 6, 11

10. Ψαλμ. 62, 1.

11. Ἑβρ. 11, 25.

κάποιο θερμόν πρᾶγμα καὶ δὲν θὰ ἠμποροῦσεν ἡ ψυχὴ νὰ τὸν κρατήσῃ σιωπηλόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐκδηλώνων τὴν ἀγάπην του· «Τὸ στόμα μου ἤνοιξε πρὸς ἐσᾶς, Κορίνθιοι»⁹· δηλαδή, δὲν ἠμπορῶ νὰ κρατῶ μυστικὴν καὶ σιωπηλὴν τὴν ἀγάπην μου, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωμαι σᾶς ἔχω εἰς τὴν σκέψιν μου καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μου. "Ἔτσι καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος, ἀγαπῶν τὸν Θεὸν καὶ καιόμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην του αὐτὴν, δὲν ἀνέχεται νὰ σιωπᾷ, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν λέγει, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ, Θεέ μου, ἡ ψυχὴ μου», ἄλλοτε δέ, «Θεέ μου, Θεέ μου, πρὸς ἐσένα καταφεύγω πολὺ πρῶι. Διψᾷ ἡ ψυχὴ μου δι' ἐσένα, ὅπως ἡ ἄβατος γῆ καὶ ἄνυδρος καὶ ἔρημος»¹⁰. Διότι ἔτσι ἐξηγεῖ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτάς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ μὲ λόγια τὸν ἔρωτά του, ζητεῖ νὰ εὐρῆ ὑπόδειγμα, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ μᾶς καταστήσῃ κοινωνοὺς τοῦ ἔρωτός του.

"Ἄς πειθώμεθα λοιπὸν εἰς αὐτὸν καὶ ὡς μάθωμεν ἔτσι νὰ ἀγαπῶμεν. Καὶ ὡς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς· καὶ πῶς ἠμπορῶ νὰ ἀγαπῶ τὸν Θεὸν ποὺ δὲν τὸν βλέπω; Καὶ ὅμως πολλοὺς ἀγαπῶμεν ἂν καὶ δὲν τοὺς βλέπομεν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τοὺς φίλους μας ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὴν ξενιτειάν, ἢ τὰ παιδιὰ μας καὶ τοὺς πατέρας μας, ἢ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς οἰκείους μας, καὶ ὅμως τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν τὸ ὅτι δὲν τοὺς βλέπομεν, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ γεγονός πρὸ πάντων ἀνάβει τὴν ἀγάπην καὶ αὐξάνει τὸν πόθον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶν περὶ τοῦ Μωϋσέως, λέγει ὅτι ἐγκαταλείψας θησαυροὺς καὶ πλοῦτον καὶ βασιλικὴν δόξαν καὶ ὅλην τὴν ἄλλην λαμπρότητα ποὺ εἶχεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπροτίμησε νὰ ταλαιπωρῆται μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους¹¹· εἰς τὴν συνέχειαν διδάσκων ἡμᾶς τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς προτιμήσεως, ὅτι δηλαδὴ

προσέθηκε· «Τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἑκασιτέρει». Οὐχ ὁ-
 ρᾶς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁρᾶς τὰ δημιουργήματα, ὁρᾶς αὐτοῦ τὰ
 ἔργα, οὐρανόν, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν. Ὁ δὲ φιλῶν, κἂν ἔρ-
 ρον ὁτιοῦν ἕτερον, διαθερμαίνεται. Οὐχ ὁρᾶς τὸν Θεόν, ἀλλ'
 5 ὁρᾶς αὐτοῦ τοὺς οἰκείας, τοὺς φίλους, τοὺς ἁγίους ἄνδρας
 λέγω καὶ παροησίαν ἔχοντας. Θεράπευσον ἐκεῖνους νῦν, καὶ
 ἕξεις τοῦ πόθου παραμυθίαν οὐ τὴν τεχοῦσαν. Καὶ γὰρ ἐπ'
 ἀνθρώπων, οὐχὶ τοὺς φίλους ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπ'
 ἐκεῖνων φιλουμένους φιλεῖν εὐόθημεν. Κἂν εἴπη τις τῶν
 10 ἐρωμένων τῶν ἡμετέρων, ὅτι τὸν δεῖνα φιλῶ, κἂν ἐκεῖνός
 τι πάθη χρηστόν, ἐγὼ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύειν νομίζω πάν-
 τα ποιοῦμεν καὶ πραγματευόμεθα, ὥσπερ αὐτὸν τὸν ἐρώμενον
 ὁρῶντες, οὕτω πᾶσαν περὶ ἐκεῖνον ἐπιδείξασθαι σπουδὴν.

Ἐξεσι τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατορθῶσαι νῦν. Εἰ-
 15 πεν, ὅτι τοὺς λήρητας φιλῶ κἂν οὗτοί τι πάθωσιν ἀγαθόν,
 ὡς αὐτὸς ἀπολεωνκώς, οὕτως ἀποδίδωμι τὴν ἀμοιβήν. Πάν-
 τα ποιήσομεν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτοὺς θεραπείας· μᾶλλον δὲ πάν-
 τα τὰ ὄντα κενώσομεν εἰς αὐτούς, πιστεύοντες διὰ τούτων τὸν
 Θεὸν τρέφειν. Ὅτι γὰρ αὐτὸς τρέφεται τούτων τρεφομένων.
 20 ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ τί φησι· «Πεινῶνά με γὰρ εἶδετε», φη-
 σί, «καὶ ἐθρέφατε διψῶντα, καὶ ἐποίσατε γυμνόν, καὶ πε-
 ριεβάλετε» καὶ πολλὰς ἡμῖν ἔδωκεν ἀφορμὰς τοῦ παραμυθεῖ-
 σθαι τὸν πόθον τὸν ἡμέτερον. Ἄλλως δὲ τὸν ἔρωτα τὸν παρ'
 ἡμῖν τρία ταῦτα ποιεῖν εἶωθεν, ἢ εὐμορρία σώματος, ἢ εὐερ-
 25 γεσίας μέγεθος, ἢ τὸ φιλεῖσθαι παρ' αὐτοῦ. Τούτων γὰρ ἑ-

12. Αὐτόθι 27.

13. Ματθ. 25. 35·36.

ὄλα αὐτὰ τὰ ἔκαμνε διὰ τὸν Θεόν, ἐπρόσθεσε· «Διότι ἐθεώρει τὸν ἀόρατον Θεόν ὡς ὀρατόν»¹². Δὲν βλέπεις τὸν Θεόν, ἀλλὰ βλέπεις τὰ δημιουργήματά του, βλέπεις τὰ ἔργα του, τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν. Ἐκεῖνος δὲ πού ἀγαπᾷ, εἴτε ἰδῆ κάποιο ἔργον ἐκείνου πού ἀγαπᾷ, εἴτε ὑπόδημα, εἴτε ἔνδυμα, εἴτε ὅτιδήποτε ἄλλο, αὐξάνει ἢ φλόγα τῆς ἀγάπης του. Δὲν βλέπεις τὸν Θεόν, ἀλλὰ βλέπεις τοὺς ὑπηρέτας του, τοὺς φίλους του, ἐννοῶ τοὺς ἁγίους ἄνδρας πού ἔχουν παρρησίαν ἐνώπιόν του. Ὑπηρέτησε ἐκείνους τώρα καὶ θὰ ἔχῃς ὄχι τυχαίαν παρηγορίαν διὰ τὸν πόθον σου δι' αὐτόν. Καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων, συνηθίζομεν νὰ ἀγαπῶμεν ὄχι μόνον τοὺς φίλους μας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού ἀγαποῦν ἐκεῖνοι. Καὶ ἂν εἰπῆ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀγαπῶ, ὅτι τὸν τάδε τὸν ἀγαπῶ, ἐὰν ἐκεῖνος δεχθῆ κάποιαν εὐεργεσίαν, ἐγὼ νομίζω ὅτι μετέχει ἐκεῖνος τῆς εὐεργεσίας πρὸς αὐτόν, καὶ κάμνομεν τὰ πάντα δι' αὐτόν, ὡσὰν νὰ βλέπωμεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ αὐτόν πού ἀγαπῶμεν, καὶ ἐπιδεικνύομεν ἔτσι κάθε φροντίδα δι' ἐκεῖνον.

Εἶναι δυνατόν αὐτὸ νὰ τὸ ἐφαρμόσωμεν τώρα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ. Εἶπεν, ὅτι ἀγαπῶ τοὺς πτωχοὺς· καὶ ἐὰν αὐτοὶ δεχθοῦν κάποιαν εὐεργεσίαν, ὡσὰν νὰ εὐεργετήθην ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἔτσι ἀμείβω αὐτούς. Ἄς κάμωμεν τὰ πάντα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν· μᾶλλον δὲ ἄς δώσωμεν ὄλα τὰ ὑπάρχοντά μας εἰς αὐτούς, πιστεύοντες ὅτι δι' αὐτῶν τρέφομεν τὸν Θεόν. Τὸ ὅτι βέβαια τρέφεται ὁ Θεός, ὅταν τρέφονται αὐτοί, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός· «Μέ εἶδετε πεινασμένον», λέγει, «καὶ με ἐθρέψατε· διψασμένον, καὶ με ἐποτίσατε· γυμνόν, καὶ με ἐνδύσατε»¹³· καὶ πολλάς ἄλλας εὐκαιρίας μᾶς ἔδωκε διὰ νὰ ἱκανοποιοῦμεν τὸν πόθον μας δι' αὐτόν. Ἄλλωστε δὲ συνήθως τὸν ἔρωτά μας, τὰ τρία αὐτὰ πράγματα τὸν προκαλοῦν, ἢ ἡ ὁμορφιά τοῦ σώματος, ἢ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, ἢ ἡ ἀγάπη ἐκ μέρους αὐτοῦ. Διότι τὸ καθένα ἀπὸ

κασιον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δύναται ἐμποιεῖν φίλιον ἡμῖν. Κὰν γὰρ μηδὲν ὤμεν εὐ παθόντες παρὰ τινος, ἀκούωμεν δέ, ὅτι φιλῶν ἡμᾶς διατελεῖ, ἐπαιτῶν ἡμᾶς, καὶ θαυμάζων, εὐθέως αὐτῷ συγκολλώμεθα, καὶ σιέρομεν ὡς εὐεργέτην, ἐπὶ τοῦ
 5 Θεοῦ δὲ οὐχὶ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ταῦτ' ἔστιν ἰδεῖν μεθ' ὑπερβολῆς ἰσασύτης, ὅσην οὐδὲ λόγος παρασιῆσαι δυνήσεται. Καὶ προῶτον, τὸ κάλλος τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀκηροῦ αὐτοῦ φύσεως, ὅτι ἀμήχανον οὔτω πῶς ἐσσι καὶ ἄμαχον, καὶ πάντα ὑπερβαῖνον λόγον, καὶ πᾶσαν ἐκφευγόν διάνοιαν. Κάλ-
 10 λος δὲ ἦσαν ἀκούσης, μηδὲν ὠματικὸν ὑποπιεύσης, ἀγαπητέ, ἀλλὰ ἀσώματόν τινα δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἄφραστον.

4. Ταύτην οὖν ὁ προφήτης ἐκφαίνων ἔλεγε· «Καὶ τὰ Σερραφείμ εἰσιήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, καὶ ταῖς μὲν δυοὶ πέ-
 15 τούδας, ταῖς δὲ δυοῖν ἐπέτοιο καὶ ἔκραζον, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος», ἀπὸ τῆς ἐκπλήξεως, ἀπὸ τοῦ θαύματος, ἀπὸ τῆς εὐπροεπείας ἐκείνης, ἀπὸ τῆς δόξης. Καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ κατανοήσας αὐτὸ τοῦτο τὸ κάλλος, καὶ τὴν δόξαν ἐκπλαγεὶς τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως, ἔλεγε· «Περίζωσαι τὴν ρουφαίαν
 20 σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῆ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς ἐπεθύμει πολλάκις αὐτὸν ἰδεῖν, τῷ φίλτρῳ τρωθεὶς τούτῳ καὶ τῆς δόξης ἐκείνης ἐροῶν. Διὰ τοῦτο καὶ Φίλιππος ἔλεγε· «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρεκεῖ ἡμῖν». Μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὐδὲ μι-
 25 κρόν, οὐδὲ ἀμυδρόν ἴχνος τι τῆς εὐπροεπείας ἐκείνης παρασιῆσαι δυνησόμεθα. Ἄλλὰ πὰς εὐεργεσίας βούλη καταλέξωμεν; Ἄλλ' οὐδὲ ταύτας λόγος παρασιῆσαι δυνήσεται. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Χάρις δὲ τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγῆτι

14. Ἦσ. 6, 2 - 3.

15. Ψαλμ. 44, 4 - 5.

16. Ἐξ. 33, 13.

17. Ἰω 14, 3.

αὐτὰ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀγάπην μας. Καθ' ὅσον καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εὐεργετήθημεν καθόλου ἀπὸ κάποιον, ἀλλ' ἀκούομεν, ὅτι μᾶς ἀγαπᾷ, μᾶς ἐπαινεῖ καὶ μᾶς θαυμάζει, ἀμέσως προσκολλώμεθα εἰς αὐτὸν καὶ τὸν θεωροῦμεν ὡς εὐεργέτην μας, εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμως τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ἴδοῦμεν νὰ συμβαίνουν εἰς τόσον ὑπερβολικὸν βαθμόν, ὅσον ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφρασθῇ μὲ λόγια. Καὶ πρῶτα τὸ κάλλος τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀμολύντου φύσεως, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσυναγώνιστον καὶ ἀκατανίκητον καὶ ὑπερβαίνει κάθε λόγον καὶ διαφεύγει κάθε λογικὴν. Ὅταν ἀκούσης δὲ κάλλος, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν, ἀγαπητέ, ἀλλὰ κάποιαν ἀσώματον δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἀνέκφραστον.

4. Θέλων λοιπὸν ὁ προφήτης νὰ δηλώσῃ αὐτὴν τὴν δόξαν, ἔλεγε· «Καὶ τὰ Σεραφείμ ἐστέκοντο γύρω ἀπὸ αὐτὸν καὶ μὲ τὰς μὲν δύο πτέρυγας ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπόν των, μὲ τὰς ἄλλας δύο ἐκάλυπτον τὰ πόδια των, μὲ τὰς δὲ ἄλλας δύο ἐπετοῦσαν καὶ ἔκραζον, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος»¹⁴, ἐξ αἰτίας τῆς ἐκπλήξεως, τοῦ θαυμασμοῦ, τῆς μεγαλοπρεπειᾶς ἐκείνης, ἐξ αἰτίας τῆς δόξης. Καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ, κατανοήσας αὐτὸ τὸ κάλλος καὶ ἐκπλαγεὶς ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως, ἔλεγε· «Ζῶσε τὴν ρομφαίαν καὶ ἄφησέ την νὰ λάμπῃ ἐπάνω εἰς τὸν μηρόν σου, δυνατέ, μαζί μὲ τὴν ὠραιότητα καὶ τὸ κάλλος σου»¹⁵. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπιθυμοῦσε πολλές φορές νὰ ἴδῃ αὐτόν, πληγωθεὶς ἀπὸ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτόν καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν δόξαν ἐκείνην¹⁶. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φίλιππος ἔλεγε· «Δεῖξέ μας τὸν Πατέρα καὶ μᾶς ἀρκεῖ»¹⁷. Μᾶλλον δὲ ὅσα καὶ ἂν θὰ ἐλέγαμεν, δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ παραστήσωμεν οὔτε μικρόν, οὔτε κάποιο ἀμυδρόν ἴχνος τῆς μεγαλοπρεπειᾶς ἐκείνης. Ἄλλὰ μήπως θέλεις νὰ ἀναφέρωμεν τὰς εὐεργεσίας του; Ὅμως οὔτε αὐτὰς ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ ὁ λόγος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε·

αὐτοῦ δωρεῶν». Καὶ πάλιν «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Καὶ πάλιν «Ὡ βάρυτος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ 5 κρύματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ».

Ἄλλὰ τὸ φίλιον ὃ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο ποῖος παραστήσει λόγος; Τοῦτο γοῦν ἐκπλητιζόμενος ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν». Εἰ δὲ βούλει καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ 10 τῶν ρημάτων, καὶ τὸν λόγον μαθεῖν, ἀκουσον τί φησι διὰ τοῦ προφήτου «Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου». Καὶ καθάπερ οὗτος ἔλεγεν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός», οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς 15 φησι «Ὁν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ ἐαυτῆς νοσσία, οὕτως ἐθέλησα ἐπισυνάξει τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐθέλησατε». Καὶ πάλιν, «Καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱούς, οὕτως ὀκτεῖρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν»· καὶ πάλιν, «Ὅτι κατὰ τὸ 20 ἕφος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Καὶ καθάπερ ὁ προφήτης ὑπόδειγμα ζητεῖ, ἵνα τὸν λόγον ἐνδειξῆται τὸν ἐαυτοῦ, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ὑποδείγμασί τισι κέχρηται, ἵνα ἡμῖν δηλώσῃ τὸν ἔρωτα, ὃν περὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἔχει. Καὶ ὁ 25 μὲν προφήτης ἔλαφον εἶπε διψῶσαν, καὶ γῆν ἐκκεκαυμένην,

18. Β' Κορ. 9, 15

19. Α' Κορ. 2, 9.

20. Ρωμ. 11, 33.

21. Ἰω. 3, 16.

22. Ἦσ. 49, 15.

23. Ματθ. 23, 37.

24. Ματθ. 23, 37.

25. Ψαλμ. 102, 13.

26. Ψαλμ. 102, 11.

«χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Κύριον διὰ τὴν ἀπερίγραφτον δωρεάν του»¹⁸. Καὶ πάλιν· «Αὐτὰ πού ὁ ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου δὲν τὰ εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν τὰ ἤκουσε καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβησαν, αὐτὰ πού ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν»¹⁹. Καὶ πάλιν· «Ὡ βᾶθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ, πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ ὁδοὶ του»²⁰.

Ἄλλὰ τὴν ἀγάπην πού ἔδειξε δι' ἡμᾶς ποῖος λόγος θὰ ἠμποροῦσε νὰ παραστήσῃ; Ἀπὸ αὐτὴν ἐκπληττόμενος ὁ Ἰωάννης, ἔλεγε· «Τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε χάριν αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς τὸν θάνατον τὸν Υἱόν του τὸν Μονογενῆ»²¹. Ἐάν δὲ θέλῃς ν' ἀκούσῃς τὰ λόγια του καὶ νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀγάπην του, ἄκουσε τί λέγει διὰ τοῦ προφήτου· «Μήπως εἶναι δυνατόν νὰ λησμονήσῃ ἡ γυναῖκα νὰ θρέψῃ τὰ τέκνα τῆς κοιλίας της; Ἄλλὰ καὶ ἐάν συνέβαινεν ἡ γυναῖκα νὰ τὰ λησμονήσῃ, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω»²². Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ἔλεγεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μου σὲ ποθεῖ, Θεὲ μου», ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὄρνις συγκεντρώνει τὰ πουλάκια της, ἔτσι ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν τὸ ἐθελησατε»²⁴. Καὶ πάλιν, «Ὅπως εὐσπλαγχνίζεται καὶ συγχωρεῖ ὁ πατέρας τὰ τέκνα του, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος δείχνει εὐσπλαγχνίαν πρὸς ἐκείνους πού τὸν εὐλαβοῦνται καὶ τὸν φοβοῦνται»²³. καὶ πάλιν· «Ὅση εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν, τόσον κραταῖόν κατέστησεν ὁ Κύριος τὸ ἔλεός του πρὸς ἐκείνους πού τὸν σέβονται καὶ τὸν φοβοῦνται»²⁶. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ προφήτης Ζητεῖ παράδειγμα, διὰ νὰ δείξῃ τὸν πόθον του δι' αὐτόν, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ ὠρισμένα παραδείγματα, διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν ἔρωτα πού ἔχει διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Καὶ ὁ μὲν προφήτης χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τῆς διψασμένης

ὁ δὲ Θεὸς ὁρνίθων περὶ νεοτιοῦς φιλοσοργίαν, καὶ πατέρων
 κηδεμονίαν, καὶ ἕψος οὐρανοῦ ἀπὸ γῆς, καὶ εὐσπλαγχνίαν
 μητέρων, οὐκ ἐπειδὴ ἰσοοῦτον φιλεῖ μόνον, ὅσον μήτηρ παῖδα,
 ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων τῶν ὄρων, καὶ τῶν κανόνων καὶ ὑποδει-
 5 γμάτων οὐκ ἔστι παρ' ἡμῖν ἕτερα μείζονα φιλίας τεκμήρια.
 Ἐπεὶ οὖν ἰσοοῦτον φιλεῖ ἡμᾶς μόνον, ὅσον παιδία μήτηρ φι-
 λόσοργος, ἀλλὰ πολλῶ πλεον, ἄκουσον τί ρηοῖν «Εἰ γὰρ καὶ
 ἐπιλάθουτο». ρηοί, «ρυνή τῶν ἐκγόνων αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ
 ἐπιλήσομαί σου». Τοῦτο δὲ ἔλεγε δεικνύς, διτι πάσης φιλοσορ-
 10 γίας θερμότερος ὁ περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ πόθος ἐστίν.

Ταῦτα δὲ πάντα συλλέγων ἀναλογίζου πρὸς ἑαυτόν, καὶ
 θερμὸν ἐργάση τὸν ἔρωτα, καὶ λαμπρὰν ἀνάψεις τὴν φλόγα.
 Ἐπεὶ οὖν τὰς φιλίας καὶ ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν οὐ-
 τως ἐκκαίειν εἴωθεν, ὡς τὸ μεμνηθῆναι τῶν εὐεργεσιῶν, ὧν
 15 ἀπελάυσασμεν καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῶμεν. Ἀναλογισώ-
 μεθα πόσα δι' ἡμᾶς ἐποίησεν, αὐτὸν τὸν οὐρανό, τὴν γῆν,
 τὴν θάλατταν, τὸν ἀέρα, τὰ ἐν τῇ γῆ ρυτιά, καὶ ἄνθη τὰ ποι-
 κίλα, καὶ κτήνη, καὶ ἐρπειά, τὰ ἐν τῇ θαλάττῃ, τὰ ἐν ἀέρι
 μέσῳ, τὰ ἄστρα τὰ ἐν οὐρανῷ, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ
 20 ὄρώμενα ἀπλῶς ἅπαντα, τὰς ἀστρατάς, τῶν ὠρῶν τὴν εὐτα-
 ξίαν, ἡμέρας καὶ νυκτὸς διαδοχὴν, τὰς ἐτησίους τροπὰς. Ψυ-
 χὴν ἐνέπνευσε, λόγον ἐχαρίσατο, ἀρχὴν τετίμηκε μεγίστη. Ἀγ-
 γέλους ἀπέστειλε, προφήτας ἔπεμψεν, ὕστερον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ
 τὸν μονογενῆ. Καὶ μετ' ἐκεῖνα πάλιν καὶ οὗτος παρακαλεῖ
 25 καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς Παιδός, ἵνα σὺ σωθῆς·
 καὶ οὐ πάύεται Παῦλος πρὸςθεύων, «Ὡς τοῦ Θεοῦ παρακα-
 λούντος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καιαλλάγητε τῷ

ελάφου καὶ τῆς γῆς τῆς καταξηραμένης, ὁ δὲ Θεὸς προβάλλει τὴν φιλοστοργίαν τῶν ὀρνίθων πρὸς τοὺς νεοσσούς των καὶ τὴν κηδεμονίαν τῶν πατέρων καὶ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν μητέρων, ὄχι ἐπειδὴ μᾶς ἀγαπᾷ τόσον μόνον, ὅσον ἢ μητέρα τὸ παιδί της, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ἄλλας μεγαλυτέρας ἀποδείξεις ἀγάπης ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὄρους, τοὺς κανόνας καὶ τὰ παραδείγματα. Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἀγαπᾷ μόνον τόσον, ὅσον ἢ φιλόστοργος μητέρα τὰ παιδιά της, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον, ἄκουσε τί λέγει· «Καὶ ἂν ἀκόμη συνέβαινε», λέγει, «νὰ λησμονήσῃ τὰ τέκνα της, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω»²⁷. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀγάπη του πρὸς ἡμᾶς εἶναι θερμότερα ἀπὸ κάθε ἄλλην φιλοστοργίαν.

Ἐναλογιζόμενος δὲ ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ καταστήσης θερμὴν τὴν ἀγάπην σου καὶ λαμπρὰν θ' ἀνάψης μέσα σου τὴν φλόγα. Ἐπειδὴ λοιπὸν συνήθως τὰς φιλίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τίποτε δὲν τὰς ἀνάπτει τόσον, ὅσον τὸ νὰ ἐνθυμούμεθα τὰς εὐεργεσίας πού ἀπελαύσαμεν, τὸ ἴδιο ἅς κάμνωμεν καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἀναλογισθῶμεν πόσα ἔκαμε δι' ἡμᾶς, αὐτὸν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὸν ἄερα, τὰ φυτὰ τῆς γῆς, τὰ ποικίλα ἄνθη, τὰ κτήνη, τὰ ἔρπετά, τὰ ζῶα τῆς θαλάσσης, τοῦ ἀέρος, τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, ὅλα γενικῶς τὰ ὀρατά, τὰς ἀστραπάς, τὴν εὐταξίαν τῶν ἐποχῶν, τὴν διαδοχὴν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, τὰς ἐτησίας μεταβολάς. Ἐχάρισε διὰ τοῦ ἐμφυσήματος τὴν ψυχὴν, ἐχάρισε τὸν λόγον, καὶ μᾶς ἐτίμησε μὲ πάρα πολὺ μεγάλην ἐξουσίαν. Ἀπέστειλεν ἀγγέλους, ἔστειλε προφήτας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἔστειλε τὸν Υἱόν του τὸν μονογενῆ. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πάλιν καὶ ὁ ἴδιος παρακαλεῖ καὶ ὁ ἴδιος καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του διὰ νὰ σωθῆς· καὶ δὲν σταματᾷ ὁ Παῦλος νὰ πρεσβεύῃ, «Ὅπως ὁ Θεὸς παρακαλεῖ διὰ μέσου ἡμῶν, σᾶς παρακαλοῦμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,

Θεῶν». Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔσται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως τῆς
 σῆς λαβὸν ἀπαρχήν. «Ἐκάθισεν ἄνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξου-
 σίας καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ
 μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι». Ἀληθῶς
 5 εὐκαιρὸν νῦν εἰπεῖν «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυ-
 ρίου, ἀκουσιὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;». Καὶ κεῖνο
 πάλιν «Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀντα-
 πέδωκέ μοι;». Τί γὰρ ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμῆς, ἀλλ'
 ἢ ὅτιαν ἀπαρχὴ τοῦ γένους ἡμῶν τοῦ ἰσοσᾶτα προσκεκρουκότις,
 10 τοῦ ἡτιμωμένου, ἐν ἔνρει ἰσοσούτῳ κάθηται, καὶ ἰσοσούτης ἀ-
 πολαύη τιμῆς; Μὴ τὰς κοινὰς δὲ μόνον εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ
 τὰς ἰδίας ἀνάλεγε, οἷον τί ποτε συκοφαντία περιπεσὼν ἀπηλ-
 λάγης τῆς κατηγορίας· εἴ ποτε ἄωρία καὶ μεσοσηκίῳ ἀησιᾶς
 περιτωχῶν, διέφυγες ἐκείνων τὰς ἐπιθουλάς· εἴ ποτε ζημί-
 15 αν ἐπενεχθεῖσαν ἀπεδώσω εἰ νοσήμιτι περιπεσὼν χαλεπῶ
 παραιωνθίας ἔτυχες.

5. Πάντα ἀνάλεγε τὰ παρὰ πᾶσάν σου τὴν ζωὴν γινό-
 μενα εὐεργετήματα τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλὰ πάντως εὐεργεσίες, οὐ
 παρὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ εἰ
 20 ἐβούλετο ὁ Θεὸς πάσας τὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐεργεσίας,
 ἃς ἡμᾶς εὐεργετεῖ, ἀγνοούντων ἡμῶν καὶ οὐκ εἰδόντων, εἰς
 μέσον τιθέναι, οὐδ' ἂν ἀριθμησαί αὐτὰς δυναθήμεν. Πόσοι
 δαίμονες εἰς τὸν ἄερα φέρονται τοῦτον; πόσοι ἐναντίαι δυ-
 νάμεις; Εἰ μόνον ἐπέτρηνεν αὐτοῖς τὴν ὄψιν τὴν ἑαυτῶν
 25 δεῖξαι τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ἀπερπῆ, οὐκ ἂν ἐξέστημεν;
 οὐκ ἂν ἀπολωμέθα; οὐκ ἂν διεφθάρημεν; Ταῦτα δὴ πάντα
 ἀναλογιζόμενοι, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἑαυτῶν, ὅσα ἐκόνητες, ὅσα

28. Β' Κορ. 5, 20.

29. Ἐφ. 1, 21.

30. Ψαλμ. 105, 2.

31. Ψαλμ. 115, 12.

συμφιλιωθῆτε μὲ τὸν Θεόν»²⁸. Καὶ οὔτε ἐδῶ ἐσταμάτησεν, ἀλλ', ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, «Ἐκάθισεν ὑψηλότερα ἀπὸ κάθε ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν καὶ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο ὀνομαζόμενον ὄνομα ὄχι μόνον εἰς τὸν παρόντα κόσμον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα»²⁹. Πράγματι εἶναι κατάλληλος στιγμὴ τώρα νὰ εἰποῦμεν· «Ποῖος θὰ διηγηθῆ καὶ θὰ ἐξυμνήσῃ τὰ θαυμαστά ἔργα σου καὶ θὰ κάμῃ ἀκουστὰ τὰ ἄξια ἐπαίνου ἔργα σου;»³⁰. Καὶ ἐκεῖνο πάλιν· «Τί ν' ἀνταποδώσω εἰς τὸν Κύριον δι' ὅλα ἐκεῖνα ποῦ μοῦ ἐχάρισεν;»³¹. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν, ὅταν, ἡ ἀπαρχὴ τοῦ γένους μας ποῦ ὑπέπεσεν εἰς τέτοιαν παράβασιν, ποῦ εἶχεν ἀτιμασθῆ, τώρα κάθηται εἰς τόσον ὕψος καὶ ἀπολαμβάνει τόσην τιμὴν;». Μὴ λογαριάζῃς δὲ μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνας ποῦ ἔγιναν ἰδιαιτέρως εἰς ἐσένα, ὅπως παραδείγματος χάριν ἐάν κάποτε ἐσυκοφαντήθῃς καὶ ἀπηλλάγῃς τῆς κατηγορίας· ἐάν κάποτε παράκαιρα καὶ ἐν ὥρᾳ μεσονυκτίου ἔπεσες εἰς τὰ χέρια τῶν ληστῶν καὶ διέφυγες τὰς ἐπιβουλὰς των· ἐάν κάποτε ἀπηλλάγῃς ἀπὸ ζημίαν ποῦ σέ εὔρεν· ἐάν περιέπεσες εἰς φοβεράν ἀσθένειαν καὶ ἔτυχες θεραπείας.

5. Νὰ σκέπτεσαι ὅλα τὰ εὐεργετήματα τοῦ Θεοῦ ποῦ ἔγιναν πρὸς ἐσένα εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σου, καὶ ὅπωςδήποτε θὰ εὔρης πολλὰ νὰ σοῦ ἔγιναν, ὄχι μόνον εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σου, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας· καὶ ἐάν ἤθελεν ὁ Θεὸς νὰ θέσῃ ἐμπρὸς μας ὅλας τὰς εὐεργεσίας μὲ τὰς ὁποίας μᾶς εὐεργετεῖ καθημερινά, καὶ τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν καὶ δὲν γνωρίζομεν, δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν οὔτε νὰ τὰς μετρήσωμεν. Πόσοι δαίμονες περιφέρονται εἰς αὐτὸν τὸν ἀέρα; πόσοι ἐνάντιαι δυνάμεις; Ἐάν μόνον ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ μᾶς δείξουν τὴν φοβεράν ἐκείνην καὶ ἀηδιαστικὴν ὄψιν των, δὲν θὰ ἐχάναμεν τὰ λογικά μας; δὲν θὰ ἐχανόμεθα; δὲν θὰ κατεστρεφόμεθα; Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματά μας, ὅσα διε-

ἀγνοοῦντες σφαλλόμεθα (καὶ γὰρ τοῦτο οὐ μικρὸν εἰς εὐεργεσίας λόγον, μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπεξιέναι τὸν Θεὸν τοῖς πλημμελήμασι τοῖς ἡμετέροις), δυνησόμεθα φιλεῖν τὸν Θεόν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσης, ὅσα καθ' ἑκάστην ἁμαρτάνεις

5 τὴν ἡμέραν, ὅσα καθ' ἑκάστην εὐεργετῇ τὴν ἡμέραν, δοῆς ἀπολαύεις μακροθυμίας, δοῆς ἀνέσεως, καὶ ὅτι εἰ καθ' ἑκάστην ὁ Θεὸς ἐπεξήει, οὐδὲ βραχὺν ἂν ἔζησας χρόνον (κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα, «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;»), αὐτῷ χάριτας εἶση, καὶ ἐπ' οὐδενὶ δυσχε-

10 ρανεῖς τῶν προσπιπτόντων ἀλλ' ὄρει, ὅτι κἄν μυρία πάθῃς, οὐδέπω τὴν ἀξίαν ἀπέδωκας δίκην, καὶ οὕτω διακεείμενος πολλὸν τὸν πόθον ἀνάρεις, καὶ δυνήσῃ κατὰ τὸν προφήτην λέγειν «Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτω ἐπιποθεῖ ἡ γνῆξή μου πρὸς σέ, ὁ Θεός».

15 Ἄξιον δὲ ἐξειάσαι, τί δήποτε τοῦτο τὸ ζῶον εἰς μέσον παρήγαγε. Διυαλέον πῶς ἐστὶν ἡ ἔλαφος, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Διυαλέον δὲ γίνεσθαι καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ ἀπὸ τοῦ τοῦς ὄφεις κατεσθίειν, καὶ τοῖς ἐκείνων τρέφεσθαι σώμασι. Καὶ οὐ τοίνυν τοῦτο

20 ποίησον τὸν νοητὸν ὄφιν κατάρραγε ἐδάφισον τὴν ἁμαρτίαν καὶ δυνήσῃ διυᾶν τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον. Καθάπερ γὰρ τὸ ποτηρὸν συνειδὸς ρυπαροῦς ἡμᾶς ἐργάζεται, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἡμᾶς ἐμβάλλει, οὕτως, ἂν ἐδαφίσωμεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, ἂν ἐκκαθάρωμεν τὴν ποτηρίαν, δυνησόμεθα διαθλέσθαι εἰς

πράξαμεν μὲ τὴν θέλησίν μας καὶ ὅσα ἐν ἀγνοίᾳ μας (καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ μικρὸν δεῖγμα εὐεργεσίας πρὸς ἡμᾶς, τὸ νὰ μὴ μᾶς τιμωρῇ ὁ Θεὸς καθημερινὰ διὰ τὰ πλημμελήματά μας), θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. Διότι, ὅταν κατανοήσης πόσας ἀμαρτίας διαπράττεις καθημερινὰ, πόσας εὐεργεσίας δέχεσαι καθημερινὰ, πόσην μακροθυμίαν ἀπολαμβάνεις, πόσην ἄνεσιν, καὶ ὅτι, ἐὰν καθημερινὰ ὁ Θεὸς σὲ ἐτιμωροῦσε δι' ὅλα αὐτά, δὲν θὰ ἠμποροῦσες οὔτε ἐλάχιστον χρόνον νὰ ζήσης (σύμφωνα μὲ τὸν προφήτην πού λέγει, «Ἐάν, Κύριε, Κύριε, ἐξετάσης μετὰ προσοχῆς τῆς ἀνομίας μας, ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταθῇ ἐνώπιόν σου;»), θὰ ἀποδώσης εἰς αὐτὸν εὐχαριστίας καὶ δὲν θὰ δυσανασχετήσης διὰ κανένα ἀπὸ τὰ ὅσα σοῦ συμβαίνουν· ἀλλ' ἔχε ὑπ' ὄψιν σου, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ὑποστῆς μύρια παθήματα, οὔτε ἔτσι εἶναι ἰσαξία ἢ ἀνταπόδοσίς σου, καὶ ἐφ' ὅσον διακατέχεσαι ἀπὸ τέτοιας διαθέσεως θ' ἀνάψῃ πάρα πολὺ ὁ πόθος σου διὰ τὸν Θεόν καὶ θὰ ἠμπορέσης σύμφωνα μὲ τὸν προφήτην νὰ λέγῃς· «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σέ ποθεῖ, Θεέ μου, ἡ ψυχὴ μου».

Ἄλλ' ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμεν διατί τέλος πάντων ἐφερῆν ὡς παράδειγμα αὐτὸ τὸ ζῶον. Ἡ ἔλαφος εἶναι ζῶον πού διψᾷ κάπως περισσότερο καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Νοιώθει δὲ περισσότερο τὴν δίψαν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φύσεώς της καὶ ἐπειδὴ κατατρώγει τὰ φίδια καὶ τρέφεται μὲ τὰ σώματα ἐκείνων. Καὶ σὺ λοιπὸν αὐτὸ κάμε· κατάφαγε τὸ νοητὸν φίδι· κατάστρεψε τὴν ἀμαρτίαν καὶ θὰ ἠμπορέσης νὰ νοιώθῃς δίψαν διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ πονηρὰ συνείδησίς μᾶς καθιστᾷ ἀκαθάρτους καὶ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς ἀπόγνωσιν, ἔτσι, ἐὰν ἐξαφανίσωμεν τὰς ἀμαρτίας μας, ἐὰν καθαρισθῶμεν ἀπὸ τὴν πονηρίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ στρέψωμεν τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὸν πνευματικὸν πό-

τὸν πνευματικὸν πόθον, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας καλεῖν τὸν Θεόν, καὶ τὸ φίλιον σφοδρότερον ἀνάπτειν, καὶ μὴ διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ταύτην ὑποβάλλειν τὴν ὑπακοήν. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τοὺς ψαλμοὺς

5 ἡμῖν ἦσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, οὐχ ἵνα τὰ ρήματα λέγωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων αὐτοὺς μελειῶμεν.

Μὴ τοίνυν οἰηθῆς διὰ τοῦτο ἐνταῦθα εἰσιέναι, ἵνα τὰ ρήματα εἴπῃς μόνον, ἀλλ' ἵνα, ὅταν υποβάλλῃς συνθήκας εἰ-

10 ται νομίσης τὴν ὑπακοήν. Ὅταν γὰρ εἴπῃς: «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός», συνέθου τῷ Θεῷ, γευματιεῖον ἔγραψας ἄνευ χάριτος καὶ μέλανος, διὰ τῆς φωνῆς ὁμολόγησας πάντων αὐτὸν μᾶλλον φιλεῖν, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ

15 προκρίνεσθαι, καὶ καίεσθαι τῷ περὶ αὐτὸν ἔρωτι. Ἄν τοίνυν ἐξελθὼν ἴδῃς γυναῖκα εὐμορφὸν τινα καὶ ἀκόλαστον δαμάζουσαν σε καὶ πρὸς τὸν ἔρωτα τὸν ἐαυτῆς καλοῦσαν, εἴτε πρὸς αὐτήν, οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθήσαι, συνθήκας ἐθέμην πρὸς τὸν Θεόν, παρόντων τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἱερέων, τῶν

20 διδασκάλων, ὁμολόγησα καὶ ὑπεσχόμην διὰ τῆς ὑπακοῆς οὕτως αὐτὸν φιλεῖν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Λέδοικα παραβῆναι τὰς συνθήκας, ἐκείνου λοιπὸν μελειῶ τὸν ἔρωτα. Ἐὰν ἴδῃς ἀργύριον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κείμενον, ἢ ἱμάτια χρυσοῦ, ἐτίρους σοβοῦντας, οἰ-

25 κείας ἔχοντας, καὶ ἵππους χρυσοχαλίους, μηδὲν πάθῃς ὑπὸ τῆς φαντασίας ἐκείνης, ἀλλὰ πάλιν ἔπαδε σεαυτῷ, καὶ εἰπέ πρὸς τὴν ψυχὴν τὴν σὴν πρὸ μικροῦ ὑπεβάλαμεν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός» καὶ ὑγκεισάμεθα τὸ

θον καὶ νὰ καλοῦμεν εἰς βοήθειαν τὸν Θεὸν μὲ μεγάλην προθυμίαν, καὶ ν' αὐξάνωμεν περισσότερο τὴν ἀγάπην μας πρὸς αὐτόν, καὶ ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα μας νὰ ψάλλωμεν αὐτὴν τὴν ὑπακοήν. Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο συνέθεσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος τοὺς ψαλμούς, μᾶλλον δὲ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὄχι διὰ νὰ λέγωμεν μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μελετῶμεν αὐτοὺς καὶ ἔμπρακτα.

Μὴ νομίῃς λοιπὸν ὅτι διὰ τοῦτο ἔρχεσαι ἐδῶ μέσα, διὰ νὰ εἰπῆς μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ διὰ νὰ θεωρήσης τὴν ἠπακοήν, ὅταν ὑποβάλλῃς, ὡσὰν συμφωνίαν. Διότι, ὅταν ἐκπῆς, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», ἔκαμες συμφωνίαν μὲ τὸν Θεόν, ὑπέγραψες συμφωνητικὸν χωρὶς χαρτί καὶ μελάνην, μὲ τὴν φωνὴν σου ὡμολόγησες ὅτι ἀγαπᾷς αὐτόν περισσότερο ἀπὸ κάθε τι καὶ ὅτι δὲν θεωρεῖς προτιμώτερον ἀπὸ αὐτόν τίποτε ἄλλο καὶ ὅτι καίγεται ἡ ψυχὴ σου ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς αὐτόν. Ἄν λοιπὸν ἐξερχόμενος ἰδῆς κάποιαν ὁμορφὴν καὶ ἀκόλαστον γυναῖκα, πού σὲ δελεάζει καὶ σὲ καλεῖ νὰ κάμῃς ἔρωτα μαζί της, εἰπέ πρὸς αὐτήν· δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀκολουθήσω, ἔκαμα συμφωνίαν μὲ τὸν Θεόν, παρουσίᾳ τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἱερέων καὶ τῶν διδασκάλων ὡμολόγησα καὶ ὑπεσχέθην μὲ τὴν ὑπακοήν τόσον πολὺ νὰ τὸν ἀγαπῶ, «ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Φοβοῦμαι νὰ παραβῶ τὴν συμφωνίαν καὶ ἀσχολοῦμαι πλέον μὲ τὸν ἔρωτα ἐκεῖνου. Ἐὰν ἰδῆς ἀργύριον εἰς τὴν ἀγοράν, ἢ χρυσᾶ ἐνδύματα, ἄλλους κομψευομένους, πού νὰ ἔχουν ὑπηρέτας καὶ ἵππους μὲ χρυσᾶ χαλινάρια, μὴ πάθῃς τίποτε ἀπὸ τὰ φανταστικὰ ἐκεῖνα πράγματα, ἀλλὰ πάλιν ψάλε χαμηλόφωνα καὶ εἰπέ εἰς τὴν ψυχὴν σου· πρὸ ὀλίγου ἐψάλαμεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», καὶ οἰκειοποιηθήκαμε τὰ

γράφμα, καὶ ἡμῶν αὐτὸ ἐποιήσαμεν εἶναι. Μηδὲν οὖν φι-
 λῶμεν τῶν θιωτικῶν τούτων, ἵνα ἄκρατος ἡμῖν ὁ ἔρωσ ἐ-
 κεῖνος μείνη, καὶ μὴ σχιζόμενος ἀσθενέστερος γένηται. Οὐ-
 5 τος ὁ πλοῦτος ἅπαντα πλοῦτιον, ἅπαντα θησαυρόν, πᾶσαν ἐν-
 δοκίμηον, πᾶσαν δόξαν, πᾶσαν περιφάνειαν ἡμῖν χαρίσα-
 σθαι δυνήσεται.

Τοῦτον κατέχωμεν, καὶ οὐδενὸς ἐτέρον δεησόμεθα. Εἴ-
 γὰρ οἱ τὸν αἰσχρὸν τοῦτον ἔρωτα φιλοῦντες, καὶ κόρης περι-
 καιόμενοι πολλάκις εὐμόρφου τινός, καὶ πατέρων ἀπειλόγι-
 10 των καὶ φίλων ἠρειδιζόντων, καὶ ἐτέρων πολλῶν διαβαλλόν-
 των, οὐδὲ ἐπισιζέρονται, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην εἰσὶ τειραυμέ-
 νοι, καὶ οἰκίας κατατρονοῦσι, καὶ κλήρον παιρῶν καὶ δό-
 ξης, καὶ εὐδοκίμησεως, καὶ φίλων παραινέσεως, μεγάλην
 νομίζοντες ἔχειν παραμυθίαν τούτων ἀπάντων, ἃν εὐδοκιμῶσι
 15 παρὰ τῇ ἐρωμένῃ μόνῃ, κἄν εὐτελῆς ᾗ, κἄν ἄτιμος, κἄν ἡτι-
 σοῦν ἐκείνη, οἱ τὸν Θεὸν φιλοῦντες ὡς χρῆ, πότε αἰσθήσου-
 νται τῶν ἀνθρωπίνων, ἢ τῶν λαμπρῶν, ἢ τῶν λυπηρῶν; Οὐδὲ
 ὄφρονται μὲν οὖν τὰς φαντασίας τοῦ παρόντος βίου, πρὸς ἐ-
 κεῖνον τειταμένοι τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ πάσης μὲν καταγελάσουσι
 20 τῆς εὐημερίας, πάσης δὲ ὑπερόφρονται δυναστευίας, προσδε-
 δεμένοι τῷ πόθῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲν ἄλλο ὀρῶντες, ἀλλ'
 ἢ ἐκείνον μόνον, καὶ παταχοῦν αὐτὸν φανταζόμενοι, καὶ πάν-
 των μακαριωτέρους ἑαυτοὺς εἶναι νομίζοντες. Κἄν ἐν πε-
 ρία, κἄν ἐν ἀτιμία, κἄν ἐν δεσμοῖς, κἄν ἐν θλίψεσι, κἄν ἐν
 25 τοῖς ἐσχάτοις ὧσι κακοῖς, τῶν βασιλευόντων αὐτῶν ἄμεινον

λόγια καὶ τὰ ἐκάμαμεν κτῆμα μας. Τίποτε λοιπὸν ἄς μὴ ἀγαπῶμεν ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα διὰ νὰ παραμείνη μέσα μας ἀνόθευτος ὁ ἔρωτας ἐκεῖνος καὶ νὰ μὴ γίνῃ ἀσθενέστερος κατατεμαχιζόμενος. Αὐτὸς ὁ πλοῦτος ἤμπορεῖ νὰ μᾶς χαρίσῃ ὅλον τὸν πλοῦτον, ὅλον τὸν θησαυρόν, ὅλην τὴν εὐημερίαν, ὅλην τὴν δόξαν καὶ ὅλην τὴν λαμπρότητα.

Αὐτὸν τὸν πλοῦτον ἄς κατέχωμεν καὶ δέν θὰ χρειασθῶμεν τίποτε ἄλλο. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ποῦ ἀγαποῦν αὐτὸν τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα καὶ φλέγονται πολλές φορές ἀπὸ τὸν ἔρωτα διὰ κάποιαν ὁμορφήν κόρην, καὶ ἐνῶ δέχονται τὰς ἀπειλὰς τῶν πατέρων καὶ τοὺς ὄνειδισμοὺς τῶν φίλων καὶ τὰς κατηγορίας πολλῶν ἄλλων, δέν ἀλλάσσουν γνώμην, ἀλλὰ ἔχουν ἐστραμμένην ὅλην τὴν προσοχὴν των πρὸς ἐκείνην, καὶ τὴν οἰκίαν των περιφρονοῦν καὶ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐημερίαν καὶ τὰς συμβουλὰς τῶν φίλων, θεωροῦντες ὅτι ἔχουν μεγάλην παρηγορίαν δι' ὅλα αὐτά, ἐὰν εὐτυχοῦν κοντὰ εἰς τὴν μοναδικὴν ἐρωμένην των, εἴτε αὐτὴ εἶναι ἄσημος, εἴτε ἀναξία τιμῆς, εἴτε ὀτιδῆποτε ἄλλο, αὐτοὶ ποῦ ἀγαποῦν τὸν Θεόν, ὅπως πρέπει, πότε θὰ συγκινηθοῦν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τὰ εὐχάριστα ἢ τὰ λυπηρά; οὔτε κἂν βέβαια θὰ προσέξουν τὰ φαντασιώδη πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ἔχοντες ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν των πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ θὰ θεωρήσουν κάθε εὐημερίαν ἀξίαν διὰ γέλια, θὰ παραβλέψουν δὲ κάθε δυσκολίαν, ἔχοντες δεμένον τὸν ἑαυτὸν των μὲ τὸν πόθον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ βλέποντες τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ἐκεῖνον, καὶ παντοῦ αὐτὸν θὰ σκέπτονται καὶ θὰ θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μακαριωτέρους ἀπὸ ὅλους. Καὶ εἴτε εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν πτωχείας, εἴτε περιφρονοῦνται, εἴτε εἶναι φυλακισμένοι, εἴτε δοκιμάζουν θλίψεις καὶ ἀντιμετωπίζουν τὰ χειρότερα κακά, θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ὅτι εὐρίσκονται εἰς καλύτεραν κατάστασιν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τοὺς κυβερ-

ἠγῆσονται διακείσθαι, ἐν πᾶσιν οἷς ἂν πάσχωσι θαυμασιήν
τινα παραμυθίαν ἔχοντες, τὸ διὰ τὸν ποθοῦμενον ταῦτα πά-
σχειν.

6. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἐν καθημερινοῖς θανάτοις ὄν,
5 ἐν δεσμοτηρίοις, ἐν ναυαγίοις, ἐν ἐρημίαις, ἐν μάστιξιν, ἐν
μυθίοις κολάσειν, ἔχμικε καὶ ἠγαλλιῶτο, καὶ ἐσκόριτα καὶ
ἐκωχᾶτο, καὶ νῦν μὲν ἔλεγεν, ὅτι «Οὐ μόνον δὲ ἐπ' ἐλπίδι
τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι κωχόμεθα»,
νῦν δὲ πάλιν, ὅτι «Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι, καὶ ἀνταναπληρῶ
10 τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου»·
καὶ χάριτι τὸ πρᾶγμα καλεῖ, ὁμολογῶν οὕτω καὶ λέγων, ὅτι
«Ἡμῖν οὕτως ἐχαρίσθη ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐ-
τὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. Τοιαύτην
οὖν καὶ ἡμεῖς σπουδάσωμεν γνώμην ἔχειν, καὶ μεθ' ἡδονῆς
15 πάντα φέρωμεν τὰ προσπίπτοντα λυπηρὰ. Δυνησόμεθα δὲ φέ-
ρειν, ἂν τὸν Θεὸν φιλήσωμεν, ὡς ὁ προφήτης ἐφίλησεν. Οὐ
γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ τῆς ἐπακοῆς ταύτης ἐστὶν ἰδεῖν αὐτοῦ τὸ
φίλιτρον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξῆς σημείων. Εἰπὼν γάρ, «Ὁν
τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαρυς ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως
20 ἐπιποθεῖ ἢ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός μου), ἐπήγαγε λέγων·
«Ἐδίφησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶν-
τα πότε ἦξω καὶ ἀφθίσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;». Οὐκ εἶ-
πεν, ἐφίλησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, οὐδ' ἠγάπη-
σεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ἀλλ' ἵνα τὴν διάθεσιν
25 ἐνδείξῃται, δίψος ἐκάλεσε τὸ φίλιτρον, ἀμφότερα ἡμῖν διη-
λῶν, τὸ τε διακαὲς τῆς ἀγάπης, καὶ τὸ διηνεκὲς τοῦ ἔρωτος.

33. Β' Κορ. 11, 25 - 27.

34. Ρωμ. 5, 2 - 3.

35. Κολ. 1, 24.

36. Φιλιπ. 1, 29.

νοῦν, ἔχοντες κάποιαν ἀξιοθαύμαστον παρηγορίαν δι' ὅλα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πάσχουν, τὴν σκέψιν, ὅτι αὐτὰ τὰ ὑπομένουν δι' ἐκείνον πού ποθοῦν.

6. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀντιμετωπίζων καθημερινούς θανάτους, δεσμοτήρια, ναυάγια, ἐρημίας, μάστιγας καὶ ἀμέτρητα ἄλλα βάσανα, ἐχαίρετο καὶ ἠγαλλιᾶτο, καὶ ἐσκιρτοῦσεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐκαυχᾶτο³³, καὶ ἄλλοτε μὲν ἔλεγεν, ὅτι «Δὲν καυχόμεθα μόνον πού ἐλπίζομεν ν' ἀπολαύσωμεν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὕρισκόμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις»³⁴, ἄλλοτε δὲ πάλιν, «Χαίρομαι διὰ τὰ παθήματά μου καὶ ἀναπληρώνω εἰς τὸ σῶμα μου τὰ ὑπολείμματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ»³⁵· ἀλλὰ καὶ ὀνομάζει τὸ γεγονός αὐτὸ τῶν θλίψεων του χάριν τοῦ Χριστοῦ, διακηρύσσουσιν αὐτὴν μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Εἰς ἡμᾶς τέτοιο δῶρον ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον τὸ νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ»³⁶. Ἄς προσπαθήσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν αὐτὴν τὴν γνώμην καὶ νὰ ὑπομένωμεν μὲ εὐχαρίστησιν ὅλα τὰ δυσάρεστα πού μᾶς εὕρискουν. Θὰ ἠμπορέσωμεν δὲ νὰ τὸ ὑπομένωμεν, ἂν ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν, ὅπως τὸν ἠγάπησεν ὁ προφήτης. Καθ' ὅσον βέβαια εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστώσωμεν τὴν ἀγάπην του ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτὸν τὸν πρῶτον στίχον τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ λόγια εἰς τὴν συνέχειαν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», ἐπρόσθεσε τὰ ἐξῆς λόγια· «Ἐπόθησε μὲ δίψαν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεόν πού εἶναι ἰσχυρὸς καὶ ζωντανός· πότε θὰ φθάσω καὶ θὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;». Δὲν εἶπεν, ἐσυμπάθησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν ζωντανόν Θεόν, οὔτε ὅτι ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν ζωντανόν Θεόν, ἀλλὰ θέλων νὰ δείξῃ τὴν διάθεσίν του, ὠνόμασε δίψαν τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ δηλώσῃ εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην του, καὶ τὸν αἰώνιον ἔρωτά του.

Καθάπερ γὰρ οἱ διψῶντες οὐκ ἐν μιᾷ τοῦτο πάσχουσι
 ἡμέρα καὶ δύο καὶ τρισὶν, ἀλλὰ καὶ διὰ παντός τοῦ θίου,
 τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς ἀγούσης, οὕτω δὴ καὶ ὁ μακά-
 ριος ἐκεῖνος, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, οὐκ ἐν μιᾷ μόνον ἡμέρα
 5 ἐν καταύξει ἐγένοντο, καθάπερ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐ-
 δὲ ἐν δυοὶ καὶ τρισὶ (τοῦτο γὰρ οὐδὲν θαυμαστόν), ἀλλὰ
 καὶ διηνεκῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐρωῶντες διετέλουν
 μετ' εὐλαθείας, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπέτεινον. Ἄπερ οὖν καὶ
 αὐτὸς ἐμφαίρων ἔλεγεν «Ἐδίγησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν
 10 Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα, ὁμοῦ καὶ τὴν αἰτίαν θέλων
 εἰπεῖν, καὶ διὰ τὸ βουλούμενος δεῖξαι, πῶς ἂν τις τὸν Θεὸν
 οὕτως φιλήσειε. Διὰ γὰρ τῶν ἐξῆς τοῦτο ἐδήλωσεν, εἰπὼν
 δι «Ἐδίγησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐπαγαγὼν,
 «Τὸν ζῶντα» μονορουχὶ παραινῶν καὶ ἐμβοῶν πᾶσι τοῖς πρὸς
 15 τὰ βιωτικὰ πράγματα κεχηρόσι τί περὶ σώματα μαίνεσθε;
 τί σωματίων ἐραῖτε; τί δόξης ἐπιθυμεῖτε; τί τρυφῆς ἐφίεσθε;
 Οὐδὲν τούτων μένει καὶ ζῆ διηνεκῶς, ἀλλὰ διαρρεῖ καὶ πα-
 ρέρχεται, καὶ οκτιᾶς εἰσὶν οὐδαμινώτερα, καὶ ὀνειρώων ἀπαιτη-
 λότερα, καὶ τῶν ἐαρινῶν ἀνθῶν ἐφθαρσιότερα, τὰ μὲν με-
 20 τὰ τῆς παρουσίας καταλιμπάνοντα ζωῆς, τὰ δὲ καὶ πρὸ τῶν
 ἐνταῦθα καταλυόμενα. Ἄπιστος αὐτῶν ἡ κηῆσις, ἀβέβαιος ἡ
 ἀπόλαυσις, ὀξύρροπος ἡ μεταβολή, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ δὲ οὐδὲν
 τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλὰ ζῆ καὶ μένει διηνεκῶς ἐκεῖνος, οὔτε ἀλ-
 λοίωσιν, οὔτε τροπὴν τινα δεχόμενος.

25 Ἄφέντες τοίνυν τὰ πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, τὸν αἰῶ-
 νιον καὶ διηνεκῆ φιλούμεν. Οὐ γὰρ ἐστιν ἐκεῖνον φιλοῦντα

Διότι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποῦ διψοῦν δὲν τὸ νοιώθουν αὐτὸ μόνον μία, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ εἰς ὄλην τὴν ζωὴν των, συντελοῦσα εἰς αὐτὸ αὐτὴ ἢ ἰδία ἢ φύσις των, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι, δὲν ἠσθάνθησαν κατάνυξιν μόνον μίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς των, ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε δύο καὶ τρεῖς (καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον θαυμασμοῦ), ἀλλὰ συνεχῶς καὶ καθημερινὰ ἐπερνοῦσαν τὴν ζωὴν των μέ ἔρωτα καὶ εὐλάβειαν καὶ ἠϋξηναν τὴν ἀγάπην των. Θέλων λοιπὸν καὶ αὐτὸς νὰ δηλώσῃ αὐτά, ἔλεγεν· «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν», θέλων συγχρόνως καὶ τὴν αἰτίαν νὰ εἰπῇ καὶ νὰ δείξῃ εἰς ἐσένα, πῶς θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀγαπήσῃ τόσον πολὺ τὸν Θεόν. Διότι μέ τὰ ἐξῆς λόγια ἐδήλωσεν αὐτό, μέ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεόν», καὶ μέ τὸ νὰ προσθέσῃ, «τὸν ζῶντα»· σχεδὸν ὡσάν νὰ προτρέπῃ καὶ θροντοφωνάζῃ πρὸς ὅλους ποῦ καταγοητεύονται ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Διὰτί κυριεύεσθε ἀπὸ τόσῃν μανίαν διὰ τὰ σώματα; διὰτί δείχνετε τόσῃν ἀγάπην διὰ τὰ σώματα; διὰτί ἐπιθυμεῖτε τὴν δόξαν; διὰτί παραδίδεσθε εἰς τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μένει καὶ δὲν ζῆ αἰώνια, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται καὶ χάνεται καὶ εἶναι μηδαμινώτερα καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, καὶ ἀπατηλότερα ἀπὸ τὰ ὄνειρα, καὶ πιὸ εὐφθαρτα καὶ ἀπὸ τὰ ἀνοιξιὰτικα ἄνθη, καὶ ἄλλα μὲν ἐγκαταλείπουν τὸν ἄνθρωπον μαζί μέ τὸ τέλος τῆς παρούσης ζωῆς, ἄλλα δὲ ἐξαφανίζονται καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς. Εἶναι ἀμφίβολος ἢ ἀπόκτησις αὐτῶν, ἀβέβαιος ἢ ἀπόλαυσις, αἰφνίδιος ἢ μεταβολή, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ ζῆ καὶ παραμένει ἐκεῖνος αἰώνιος, μὴ δεχόμενος οὔτε ἀλλοίωσιν, οὔτε κάποιαν μεταβολήν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀφήσωμεν τὰ πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, ἅς ἀγαπῶμεν τὸν αἰώνιον καὶ παντοτινόν. Διότι δὲν εἶναι

καταιοχυνθῆναι ποτε· οὐκ ἔστιν ἐκπεσεῖν οὐκ ἔστιν ἔρημον γενέσθαι ποῦ φιλουμένου. Χρήματα μὲν ὁ φιλῶν, ἢ τελευταίας ἐπελθούσης, ἢ καὶ πρὸ τῆς τελευταίας γυμνοῦται τῶν ποθουμένων καὶ δόξης τις ἐτῶν τῆς παρουσίας τὸ αὐτὸ πάσχει·

5 πολλάκις δὲ καὶ τὸ τῶν σωμάτων κάλλος πολλὸν τῶν εἰρημέτων κατασβέννυται θάπτιον, καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ βιωτικά, πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, καὶ πρὶν ἢ παραγενέσθαι καὶ γυμῆναι, εὐθέως ἀποπηδᾷ. Ὁ δὲ τῶν πνευματικῶν ἔρωσ τοῦναντίον ἄπαν, ἀκμάζει διηρκῶς καὶ ἀνθεῖ, καὶ γῆρας οὐκ

10 οἶδεν, οὐδὲ παλαιότητα δέχεται, οὐδὲ μεταβολῇ τι καὶ τροπῇ καὶ ἀδηλία τοῦ μέλλοντός ἐστιν ὑπεύθυνος· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τοὺς κεκτημένους ὠφελεῖ, καὶ περιβάλλει πάντοθεν, καὶ ἀπελθόντις ἐντεῦθεν οὐκ ἀφίησιν, ἀλλὰ καὶ συναποδημεῖ καὶ συμμεθίσταται τοῦτοις, καὶ τῶν φωσιήρων αὐτῶν λαμ-

15 προτέρους αὐτοὺς ἀποφαίνει κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἄπερ οὖν εἰδὼς καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, φιλῶν διετέλει, καὶ τὸν ἔρωτα οὐκ ἠρέσχετο κατέχειν ἔνδον, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ δεῖξαι τοῖς ἀκούουσιν ἠπείγειτο τὸ πῦρ, ὅπερ ἔνδον αὐτὸν συνεῖχεν. Εἰπὼν γάρ, «Ἐδίρησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θε-

20 ὸν τὸν ἰσχυρὸν πῶν ζῶντων, ἐπήγαγε, «Πότε ἤξω καὶ ὀφθῆσμαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;».

Ὅρα καίόμενον τὸν ἄνθρωπον ὅρα ἐμπιπράμενον. Εἰδὼς ὅτι ἐντεῦθεν ἀπελθὼν αἰτὸν ὄφεται, οὐδὲ τὴν ἀναβολὴν ἀναμένει· οὐ σιέγει τὴν ὑπέρθεσιν, ἀλλὰ ἀποστολικὸν ἡμῖν ἐν-

25 ταῦθα δείκνυσι φρόνημα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔοιτερον ἐπὶ τῇ μελλήσει τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας· καὶ οὗτος τὸ αὐτὸ τοῦτο

δυνατόν, ἐὰν ἀγαπῶμεν ἐκεῖνον, νὰ νοιώσωμεν ποτὲ ἐντροπὴν· δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πέσωμεν ἔξω· δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐγκαταλειφθῶμεν ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπῶμεν. Ἐκεῖνος μὲν ποῦ ἀγαπᾷ χρήματα, ἐρχόμενος ὁ θάνατος ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἀπογυμνώνεται ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ποθεῖ· καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν δόξαν τῆς παρουσίας ζωῆς παθαίνει τὸ ἴδιον· πολλές φορές δὲ καὶ τὸ κάλλος τῶν σωμάτων πολὺ πιὸ γρήγορα χάνεται ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐλέγχθησαν, καὶ ὅλα γενικὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα εἶναι πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ ἔλθουν καὶ ἐμφανισθοῦν, ἀμέσως χάνονται. Ὁ ἔρωτας ὅμως τῶν πνευματικῶν πραγμάτων εἶναι κάτι τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον, ἀκμάζει συνεχῶς καὶ ἀνθίζει καὶ γηράματα δὲν γνωρίζει, οὔτε δέχεται παλαιότητα, οὔτε εἶναι ὑπεύθυνος διὰ κάποιαν μεταβολὴν καὶ μετατροπὴν καὶ ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὠφελεῖ ἐκεῖνους ποῦ τὸν κατέχουν καὶ τοὺς φυλάσσει ἀπὸ παντοῦ, καὶ ὅταν φύγουν ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον δὲν τοὺς ἐγκαταλείπει, ἀλλὰ ἀναχωρεῖ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ ἀλλάσσει τόπον καὶ καθιστᾷ αὐτοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην λαμπροτέρους καὶ ἀπὸ τοὺς φωστῆρας αὐτοῦς. Γνωρίζων λοιπὸν αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ἠγάπα αὐτὸν καὶ δὲν ἠνέχετο νὰ κρατῆ μέσα του τὸν ἔρωτά του, ἀλλὰ ἤθελε μὲ κάθε τρόπον νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἀκροατὰς του τὴν φλόγα ποῦ εἶχε ζωσμένον τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν», ἐπρόσθεσε· «πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;».

Πρόσεχε τὸν ἄνθρωπον ποῦ πνίγεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν δίψαν, πρόσεχε ψυχὴν καταφλογιζομένην. Γνωρίζων ὅτι θὰ ἰδῆ αὐτὸν ὅταν φύγῃ ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἀναμένει οὔτε τὴν ἀναβολὴν· δὲν ὑποφέρει τὴν μετάθεσιν, ἀλλὰ μᾶς δείχνει εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀποστολικὸν φρόνημα. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ἐστέναζε διὰ τὴν καθυστέρησιν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, καὶ ὁ Δαυὶδ

ἔπασχε. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «Πότε ἴξω καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;». Καὶ εἰ μὲν ἰδιώτης τις ἦν καὶ εὐτελής, καὶ ταπεινός, καὶ ἐν πενία ζῶν, μέγα μὲν καὶ οὕτως τὸ τῆς παρουσίας καταφρονῆσαι ζωῆς· πλὴν οὐχ οὕτω μέγα καθάπερ
 5 ἦν τὸν βασιλεύοντα καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα τρυφῆς, τοσαύτης μετέχοντα δόξης, νίκας ἀνιηρημένον μυρίας, καὶ πολλοὺς νικήσαντα πολέμους, καὶ λαμπρὸν ὄντα καὶ ἐπίδοξον πανταχοῦ, πάντων μὲν καταγελᾶν τούτων, καὶ πλούσιον καὶ δόξης καὶ τρυφῆς ἀπάσης, κελυμέναι δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα τοῦτο
 10 μεγαλοφύχου τινός ἐστι διανοίας, τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον ἐπτερωμένης ἔρωα.

7. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα, ἵνα θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα· μᾶλλον δὲ θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα, ἵνα μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα. Ἄν γὰρ
 15 διηγεκῶς ταῖς περὶ ἐκείνων ἐννοίαις ἐνδιατριβώμεν, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν ζωὴν τὴν αἰελεύτητον, τὴν μετὰ ἀγγέλων χορείαν, τὴν μετὰ Χριστοῦ διατριβὴν, τὴν ἀκήρατον δόξαν ἐκείνην, τὴν πάσης ἀπηλλαγμένην ὀδύνης ζωὴν ἀναλογισώμεθα πρὸς ἑαυτούς, καὶ ἐνοσώ-
 20 μεν, ὅτι καὶ δάκρυα, καὶ ὄνειδη, καὶ λοιδορίαι, καὶ θάνατος, καὶ ἀθυμίαι, καὶ πόνος, καὶ γῆρας, καὶ νόσος, καὶ ἀρρωστία, καὶ πενία, καὶ συκοφαντία, καὶ χηρεία, καὶ ἁμαρτία, καὶ κατὰ γινωσις, καὶ κόλασις, καὶ τιμωρία, καὶ εἴ τι ἕτερον κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐστὶ λυπηρὸν καὶ ἀηδές, ταῦτα πάντα ἀπε-
 25 λήλαται, ἀντεισενήρεκται δὲ ἀπὸ τούτων εἰρήνη, πρᾶσις, ἐπιείκεια, ἀγάπη, χαρὰ, δόξα, τιμὴ, λαμπρότης, τὰ ἅλλα, ὅσα οὐδὲ λόγος παρασιῆσαι δυνησεται, οὐδὲν ἡμᾶς πῶν παρόντων

τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἔπασχε. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «Πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;». Καὶ ἐὰν μὲν ἦτο κάποιος ἀπλοῦς, ἀσήμαντος καὶ ταπεινὸς ἄνθρωπος, ζῶν μέσα εἰς τὴν πτωχείαν, θὰ ἦτο καὶ τότε σπουδαῖον πρᾶγμα τὸ νὰ περιφρονήσῃ τὴν παροῦσαν ζωὴν, πλὴν ὅμως δὲν εἶναι τόσοσπον σπουδαῖον ὅπως ἀκριβῶς τώρα αὐτὸς ποῦ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἀπελάμβανε τόσοσπον ἀπολαυστικὴν ζωὴν, ποῦ ἦτο μέτοχος τόσοσπον μεγάλης δόξης, ποῦ ἐπέτυχεν ἀμετρήτους νίκας καὶ ἐνίκησεν εἰς πολλοὺς πολέμους, καὶ ἦτο λαμπρὸς καὶ δοξασμένος παντοῦ, ὅλα μὲν αὐτὰ νὰ τὰ περιφρονῇ, καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ ὅλην τὴν τρυφηλὴν ζωὴν, νὰ ἔχῃ δὲ ἐστραμμένην ὅλην τὴν προσοχὴν του πρὸς τὰ μέλλοντα· αὐτὸ εἶναι γνώρισμα μιᾶς μεγαλοψύχου διανοίας, αὐτὸ εἶναι δείγμα φιλοσόφου ψυχῆς, ποῦ φτερουγίζει πρὸς τὸν οὐράνιον ἔρωτά της.

7. Αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἄς μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα, διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα· μᾶλλον δὲ ἄς θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα. Διότι, ἐὰν ζῶμεν μὲ τὴν σκέψιν μας συνεχῶς πρὸς τὰ μέλλοντα ἐκεῖνα καὶ σκεπτόμεθα τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Χριστόν, τὴν ἀθάνατον ἐκείνην δόξαν, τὴν ζωὴν ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ὀδύνης, καὶ ἐὰν ἀναλογιζώμεθα ὅτι τὰ δάκρυα καὶ οἱ ὄνειδισμοὶ καὶ αἱ ὕβρεις καὶ ὁ θάνατος καὶ αἱ λύπαι καὶ ὁ πόνος καὶ τὰ γηρατειὰ καὶ αἱ ἀσθένειαι καὶ αἱ ἀρρώστια καὶ ἡ πτωχεία καὶ ἡ συκοφαντία καὶ ἡ χηρεία καὶ ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ περιφρόνησις καὶ ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία καὶ ὅ,τιδῆποτε ἄλλο τῆς παρούσης ζωῆς εἶναι λυπηρὸν καὶ ἀηδιαστικόν, ὅλα αὐτὰ ἐξαφανίζονται, ἐγκαθίσταται δὲ εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἡ εἰρήνη, ἡ πραδότης, ἡ ἐπιείκεια, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, ἡ λαμπρότης καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα οὔτε ὁ λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παραστήσῃ, τίποτε ἀπὸ τὰ τῆς παρούσης ζωῆς δὲν θὰ μᾶς

αἰρήσεται, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δυνησόμεθα λέγειν κατὰ τὸν προφήτην, «Πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;» καὶ οὕτω διακείμενοι, οὔτε εἰς ἀπόνοιαν ἀπὸ τῶν τοῦ θίου λαμπρῶν, οὔτε εἰς ἀθυμίαν ἀπὸ τῶν λυπηρῶν ἐμπεσοῦμεθα, 5 οὐ γνόθος, οὐ κενοδοξία, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἡμᾶς αἰρήσεται ποτε.

Μὴ τοίνυν ἀπλῶς ἐνταῦθα εἰσίσωμεν, μηδὲ τὰς ὑπακοῖς ἀφωσιωμένοι ὑπακούωμεν, ἀλλὰ ἀντὶ θακτηρίας αὐτὰς λαύοντες ἐξέλθωμεν. Ἄρκεϊ δὲ ἕκαστος σίχος πολλὴν ἡμῖν 10 ἐνδείξει φιλοσοφίαν, καὶ εἰς τὰ δόγματα διορθῶσαι, καὶ εἰς τὸ θίον ὡγελῆσαι τὰ μέγιστα· κἄν μετὰ ἀκριβείας ἐκάστην διερευνήσωμεν ρῆσιν, μεγάλα καρποσόμεθα ἀγαθά. Οὔτε γὰρ πενίαν, οὔτε ἀσχολίαν, οὔτε ὀκνηρίαν δεῖ ἐπιταῦθα προσβάλλεσθαι. Κἄν γὰρ πένης ᾖ, καὶ διὰ τὴν πενίαν ἀπορῆς βιβλί- 15 ων, ἢ βιβλία μὲν ἔχῃς, σχολῆς δὲ μὴ ἀπολαύσῃς, τὰς ὑπακοῆς μόνον διατήρησόν μοι τῶν ψυλμῶν, ἃς ἐνταῦθα ἐπογράφεις οὐχ ἅπαξ, οὐ δίς, οὐ τρίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, καὶ μερῶν ἀπελθῶν λήγη τὴν παραμυθίαν. Ὅρα γοῦν ἡ ὑπακοὴ αὐτῆ πόσον ἡμῖν ἠρέφει θησαυρόν. Καὶ μὴ μοι λεγέτω τις, 20 ὅτι πρὸ τῆς ἐρμηνείας οὐκ εἶδεν αὐτῆς τὴν δύναμιν. Καὶ γὰρ πρὸ τῆς ἐρμηνείας παντὶ τῷ ἀκούοντι καὶ ὀλωσοῦν βουλομένῳ προσέχειν εὐσύνοπτος ἡ ὑπακοή. Εἰ γὰρ μόνον ἐπαίδευσας σαιτὸν λέγειν, «Ὁ τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ 25 Θεός· ἐδίφησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα· πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;» καὶ

προσελκύση, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ λέγωμεν μαζὶ μὲ τὸν προφήτην· «Πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;», καὶ ζῶντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, οὔτε εἰς παραλογισμοὺς θὰ φθάνωμεν ἐξ αἰτίας τῶν λαμπρῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς, οὔτε θὰ περιπέσωμεν εἰς λύπην ἐξ αἰτίας τῶν λυπηρῶν πραγμάτων, οὔτε φθόνος, οὔτε κενοδοξία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια θὰ μᾶς ἐλκύσῃ ποτέ.

Ἄς μὴ εἰσερχώμεθα λοιπὸν ἀπλῶς ἐδῶ οὔτε μόνον νὰ ἀκούωμεν μὲ ἀφοσίωσιν τὰς ψαλμωδίας, ἀλλὰ νὰ φεύγωμεν ἀφοῦ λάβωμεν αὐτὰς ὡσάν βακτηρίας. Ἄρκει δὲ ὁ κάθε στίχος νὰ γεμίσῃ τὴν ψυχὴν μας μὲ πολλὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ νὰ διορθώσῃ τὰ περὶ πίστεως δόγματα, καὶ νὰ ὠφελήσῃ τὴν ζωὴν μας τὰ μέγιστα καὶ ἂν ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν κάθε λόγον, θὰ καρποθούμεν μεγάλα ἀγαθὰ. Καθ' ὅσον οὔτε πτωχείαν, οὔτε ἀσχολίαν, οὔτε ὀκνηρίαν πρέπει νὰ προβάλλωμεν ἐδῶ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι πτωχὸς καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας σου στερῆσαι τῶν βιβλίων, ἢ βιβλία μὲν ἔχεις, δὲν ἔχεις ὅμως τὴν ἀπαιτουμένην γνῶσιν, τὰς ὑπακοὰς διατήρησε μόνον, σὲ παρακαλῶ, τῶν ψαλμῶν, τὰς ὁποίας ὑποβάλλεις ἐδῶ ὄχι μίαν, οὔτε δύο, οὔτε τρεῖς φορές, ἀλλὰ καὶ πολλὰς φορές, καὶ θὰ λάβῃς φεύγων ἀπὸ ἐδῶ μεγάλην παρηγορίαν. Πρόσεχε λοιπὸν αὐτὴ ἡ ὑπακοὴ πόσον θησαυρὸν ἤνοιξεν εἰς ἡμᾶς. Καὶ ἄς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν δὲν ἐγνώριζε τὴν δύναμιν αὐτῆς. Καθ' ὅσον καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν ἡ ὑπακοὴ ἦτο εὐκολονόητος εἰς τὸν καθένα ἀκροατὴν καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ θέλει ὀλίγον νὰ προσέχη. Διότι, ἐὰν μόνον ἐσυνήθισες τὸν ἑαυτὸν σου νὰ λέγῃ, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου· ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν· πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;», ἠμπορεῖς καὶ

πρὸ τῆς ἐριμείας δύνασαι πᾶσαν φιλοσοφίαν ἐνθεῖναι.

Οὐχ αὕτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκάστη ὑπακοὴ τὸν αὐτὸν ἡμῖν παρέξεται πλοῦτον. Καὶ εἶπης πάλιν, «Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον», καὶ δυηθηῆς ἰδεῖν τί ἐσὶν ὁ λέγεις, οὐ τὸν πλουτοῦντα, οὐ τὸν ἄρχοντα, οὐ τὸν εὖμορφον, οὐ τὸν ῥώμῃ κεκοσμημένον, οὐ τὸν οἰκίας ἔχοντα λαμπράς, οὐ τὸν ἐν δυναστείαις ὄντα, οὐ τὸν ἐν βασιλείοις τρεφόμενον, οὐκ ἄλλον οὐδένα ἀλλὰ τὸν ἐν εὐλαθείᾳ, τὸν ἐν φιλοσοφίᾳ, τὸν ἐν ῥόβῳ Θεοῦ ζῶντα ζηλώσεις, οὐ μόνον διὰ τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ τὰ παρόντα. Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα οὗτος ἐκείνου δυνατότερος. Εἰ γὰρ δὴ ποτε νόσος ἐπιστῆ, ὁ μὲν τὴν ἀλουρογίδα ἔχων οὐδὲν ἀπὸ τῶν δορυφόρων καὶ τῆς πολλῆς φαντασίας εἰς τὴν παραμυθίαν ὠφελεῖται τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ καὶ οἰκείων, καὶ πατέρων, καὶ πάντων παρόντων, καὶ 10 χρυσῶν ἱματίων ἐπικειμένων καὶ ὑποκειμένων, ὅσοις ἐν καμίνῳ κεῖται καιόμενος, ὁ δὲ ἐν εὐλαθείᾳ ζῶν καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενος, οὐκ πατέρος, οὐκ οἰκέτιον, οὐκ ἄλλον τινὸς παρόντος, ἀναθλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν οὐ πολλάκις, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς, πᾶσαν τὴν κάμινον ἐκείνην ἔσβεσε.

20 Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ταῖς περιστάσεσι καὶ ἐν τοῖς ἀδοκῆτοισι πᾶσι συμβαῖνον ἴδοι τις ἂν, τοὺς ἐν πλούτῳ καὶ περιφανείᾳ θορυβουμένους, τοὺς δὲ ἐν εὐλαθείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ ἀταράχως ἄπαντα φέροντας. Καὶ πρὸ τούτων δὲ πάντων, καὶ μηδὲν συμπλοῆσθαι δεινόν, πλείονος τὸ συνειδὸς τοῦ φοβουμένου τὸν Θε-

πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν νὰ θέσης μέσα σου κάθε φιλοσοφίαν.

Ἄλλ' ὄχι μόνον αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ κάθε μία ὑπακοή θὰ μᾶς χαρίσῃ τὸν ἴδιον πλοῦτον. Καὶ ἂν εἰπῆς πάλιν, «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποῦ φοβεῖται τὸν Κύριον»³⁷, καὶ ἡμπορέσης νὰ ἀντιληφθῆς τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ λέγεις, θὰ ζηλεύσης ὄχι τὸν πλούσιον, οὔτε τὸν ἄρχοντα, οὔτε τὸν ὄμορφον, οὔτε τὸν στολισμένον μὲ γενναιότητα, οὔτε ἐκεῖνον ποῦ ἔχει λαμπρὰς οἰκίας, οὔτε ἐκεῖνον ποῦ κατέχει ἐξουσίας, οὔτε ἐκεῖνον ποῦ ζῆ εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, οὔτε ἄλλον κανένα, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποῦ ζῆ μὲ εὐλάβειαν, μὲ φιλοσοφίαν, μὲ φόβον Θεοῦ, ὄχι μόνον διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ τὰ παρόντα. Καθ' ὅσον καὶ ἐδῶ αὐτός ὁ δεύτερος εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον. Διότι, ἐὰν κάποτε συμβῆ κάποια ἀσθένεια, ἐκεῖνος μὲν ποῦ φορεῖ τὴν βασιλικὴν στολήν, δὲν ὠφελεῖται καθόλου, εἰς τὸ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ἀσθενείαν του, ἀπὸ τοὺς δορυφόρους του καὶ πολλὰ φαντασιώδη πράγματα ποῦ τὸν περιβάλλουν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι παρόντες οἱ συγγενεῖς του, οἱ γονεῖς του καὶ ὄλοι γενικῶς καὶ ἔχει στρώματα, καὶ σκεπάσματα χρυσοστόλιστα, εἶναι ὡσάν νὰ φλέγεται μέσα εἰς κάμινον, ἐνῶ αὐτός ποῦ ζῆ μὲ εὐλάβειαν καὶ φοβεῖται καὶ σέβεται τὸν Θεόν, χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν οὔτε ὁ πατέρας, οὔτε ὁ ὑπηρέτης, οὔτε κάποιος ἄλλος, ἀνασηκώσας τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανὸν ὄχι πολλές φορές, ἀλλὰ δύο - τρεῖς φορές, ἔσθησεν ὄλην τὴν φλόγα τῆς καμίνου.

Αὐτὸ δὲ θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ συμβαίη καὶ εἰς τὰ καθημερινὰ συμβαίνοντα καὶ εἰς τὰ ἀπροσδόκητα, αὐτοὺς ποῦ εἶναι πλούσιοι καὶ ἐνδοξοὶ νὰ καταθρομβοῦνται, ἐνῶ αὐτοὶ ποῦ ζοῦν μὲ εὐλάβειαν καὶ εὐσέβειαν νὰ τὰ ὑποφέρουν ὅλα μὲ ἀταραξίαν. Καὶ ἐκτός ἀπὸ ὅλα αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τοὺς εὕρῃ κανένα κακόν, ἢ συνειδήσις αὐτοῦ ποῦ σέβεται καὶ φοβεῖται τὸν Θεόν

ὄν καὶ καθαρωτέρας ἡδονῆς γέμει τῆς τοῦ πλουτουῦντος ψυχῆς.

Ἐκεῖνος μὲν γάρ, εἰ καὶ τῆς ἔξωθεν ἀπολαύει τροφῆς, τῶν ἐν λιμῷ ζῶντων ἀπάντων χαλεπότερον διακείσεται, τὰ οἰκεῖα ἑαυτὸν ἀναμιμνήσκων κακὰ καὶ πονηρῶ συζῶν συνειδῶτι,
 5 οὔτις δέ, κἂν τῆς ἀναγκαίας ἀπορῆς τροφῆς, τῶν πάσης ἀπολαυόντων τροφῆς ἐνθυμότερος ἔσται, ἐλπίσι χρησιαῖς συντριεφόμενος, καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν οἰκείων κατορθωμάτων καθ' ἑκάστην προσδοκᾷ τὴν ἡμέραν.

Ἴνα δὲ μὴ μακρόνων τὸν λόγον δόξω ἐνοχλεῖν, τοῖς φι-
 10 λοπονωτέροις καταλιπὼν ἑκάστην ἐκλέγειν ὑπακοήν, καὶ τὴν ἐναποκειμένην αὐτῇ δύναμιν διερευνᾶσθαι, ἐνιαῦθα καταλύσω τὸν λόγον, ἐκεῖνα παραινέσας ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ. μὴ ἀπλῶς ἐπαῖθα εἰσιέται, ἀλλ' ὅσοπερ μαργαρίτας τὰς ὑπακοὰς λαμβάνοντις διατηρεῖν καὶ μελειᾶν οἴκοι διηνεκῶς, καὶ πρὸς
 15 φίλους καὶ πρὸς γυναικας ἅπαντα ταῦτα λέγειν· κἂν πάθος διενοχλῆ, κἂν ἐπιθυμία διαναστῆ, κἂν θυμός, κἂν ἄλλο ὅτιοῦν ἕτερον πάθος ἀλογόματον, αὐτὰς ἐπάδειν συνεχῶς· Ἴνα καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον γαλήνης πολλῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι
 20 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἶναι γεμάτη ἀπό καθαρωτέραν ἡδονὴν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ πλουσίου. Διότι, ὁ μὲν πλούσιος, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολαμβάνῃ τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν, εὐρίσκεται εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ ὄλους ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν στέρησιν, ὑπενθυμίζων εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰς πονηρὰς πράξεις του καὶ συζῶν μὲ πονηρὰν συνείδησιν, ἐνῶ ὁ σεβόμενος τὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀκόμη στερῆται τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, αἰσθάνεται πῶς εὐτυχῆς ἀπὸ ἐκείνους πού ἀπολαμβάνουν κάθε ἀπόλαυσιν, τρεφόμενος ἀπὸ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ ἀναμένει καθημερινὰ τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων του.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶ ἐνοχλητικός, μακραίνων τὸν λόγον, ἀφήνων εἰς τοὺς πῶς φιλοπόνους ἀκροατὰς μου νὰ ἐκλέγουν κάθε μίαν ὑπακοὴν καὶ νὰ διερευνοῦν τὴν δύναμιν πού ὑπάρχει εἰς αὐτήν, ἐδῶ θὰ τερματίσω τὴν ὁμιλίαν, ἀφοῦ συμβουλεύσω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ ἑξῆς, νὰ μὴ εἰσέρχεσθε ἀπλῶς ἐδῶ, ἀλλά, λαμβάνοντες τὰς ὑπακοὰς ὡσὰν μαργαριτάρια, νὰ τὰς διατηρῆτε καὶ νὰ τὰς μελετᾶτε διαρκῶς εἰς τὴν οἰκίαν σας, καὶ νὰ λέγετε ὅλα αὐτὰ πρὸς τοὺς φίλους καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας σας καὶ ἂν σὰς ἐνοχλῇ κάποιο πάθος, καὶ ἂν γεννηθῇ μέσα κάποια ἐπιθυμία, ἢ θυμὸς ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο πάθος, συνεχῶς νὰ ψάλλετε αὐτὰς τὰς ὑπακοὰς, ὥστε καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ν' ἀπολαύσωμεν πολλῆς γαλήνης, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΓ΄ ΨΑΛΜΟΝ

Τῷ νικησποιοῦ τοῖς υἱοῖς Κορέ.

5 «Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐν τοῖς ὧσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς φησιν, «Ἐν ἡμέραις ταῖς πρώην». Ἄλλος, «Ταῖς ἀρχῆθεν».

1. Τὸν ψαλμὸν τοῦτον λέγει μὲν ὁ προφήτης, λέγει δὲ
10 οὐκ ἐκ προσώπου οἰκειῶν, ἀλλ' ἐκ προσώπου τῶν Μακκαβαίων, τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐσόμενα διηγούμενος καὶ προαναφωτῶν. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ προφήται ἅπαντες περιτρέχουσι τοὺς χρόνους, τοὺς παρελθόντας, τοὺς παρόντας, τοὺς μέλλοντας. Τίνες δὲ οὗτοι οἱ Μακκαβαῖοι καὶ τί πεπόνθασι,
15 καὶ τί κατώρθωσαν, ἀναγκαῖον προῶτον εἰπεῖν, ὥστε καὶ τῆς ὑποθέσεως τὰ λεγόμενα γενέσθαι σαφέστερα. Οὗτοι γάρ, ἐπελθόντος Ἀντιόχου τοῦ λεγομένου Ἐπιφανοῦς, καὶ πάντα διαφθείραντας, καὶ πολλοὺς τῶν τότε θιασαμένον τὴν πολιτείαν ἐξορχήσασθαι τὴν πατριῶν, διέμειναν οὐδὲν ὑπὸ τῶν
20 πειρασμῶν παραβλαβέντες ἐκείνων καὶ διε μὲν βαρὺς ὁ πόλεμος ἔπει, καὶ οὐδὲν πλέον ἐργάσασθαι ἠδύναντο, ἔκρουπον ἑαυτούς. Ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦτο ἐποίουν. Οὐ γὰρ ἀεὶ φαινόμενοι ἐν τῷ μέσῳ ἐπελήδων τοῖς κινδύνοις, ἀλλ' ἔστιν ὅτι καὶ φεύγοντες καὶ λανθάνοντες ὑπεχώρουν.

Ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἀνέπνευσαν, καθάπερ τινὲς σκύλακες

1. Πρόκειται περὶ διδακτικοῦ ψαλμοῦ, πού συνετάχθη ὑπὸ ποιητοῦ τῆς οἰκογενείας Κορέ. Εἶναι ποίημα πατριωτικὸν συντοχθὲν ἐξ οἰτίας τῆς τρομερῆς ἥττης τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅποτε ἡ γῆ των ἐλεηλατήθη, οἱ ἴδιοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν. Πιθανώτατα συνετάγη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαυὶδ, ὅτον ἐμάχετο πρὸς τοὺς Ἀμμωνίτας καὶ Σύρους καὶ εὗρον τὴν εὐκαιρίον νὰ εἰσβάλουν οἱ Ἰδουμαῖοι εἰς τὴν Παλαιστίνην (Πρβλ. Β' Βασ. 8, 13 καὶ Α' Παρολ. 18, 12), πρόλεγει δὲ ἐκεῖνα πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μακκαβαίων.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΓ' ΨΑΛΜΟΝ'

Εἶναι ἀφιερωμένος ἀπὸ τοὺς υἱοὺς
τοῦ Κορὲ εἰς τὸν αἴτιον τῆς νίκης.

«Θεέ μας, μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες
μας μᾶς διηγήθηκαν τὸ ἔργον ποὺ ἐπετέλεσες κα-
τὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». "Ἄλλος ἐρμηνευτῆς λέ-
γει «Κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας». "Ἄλλος
δέ' «Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἀνθρώπου».

1. Αὐτὸν τὸν ψαλμὸν τὸν συνέθεσε μὲν ὁ προφήτης,
ἀναφέρεται δὲ ὄχι εἰς προσωπικὰ γεγονότα, ἀλλὰ διηγεί-
ται καὶ προλέγει, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Μακκαβαίων, τὰ
γεγονότα ποὺ θὰ συνέβαινον κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον.
Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ προφῆται· ἐξετάζουν ὅλους τοὺς χρό-
νους, τοὺς παρελθόντας, τοὺς παρόντας καὶ τοὺς μέλλον-
τας. Ποῖοι δὲ ἦσαν αὐτοὶ οἱ Μακκαβαῖοι, τί ἔπαθον καὶ
τί κατώρθωσαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἰποῦμεν κατὰ πρῶ-
τον, ὥστε νὰ γίνουν πιὸ σαφῆ καὶ τὰ λεγόμενα τῆς ὑπο-
θέσεως. Διότι αὐτοί, ὅταν εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν των
ὁ Ἄντιοχος, ὁ λεγόμενος Ἐπιφανής, καὶ διέφθειρε τὰ
πάντα καὶ ἐξεβίασε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς τότε Ἰουδαίους νὰ
ἀρνηθοῦν τὴν πατρικὴν θρησκείαν των, ἔμειναν ἀκλόνητοι
εἰς τὴν πίστιν των καὶ δὲν ὑπέστησαν καμμίαν βλάβην ἀπὸ
τὰς δοκιμασίας ἐκεῖνας, καὶ ὅταν δὲ ὁ πόλεμος ἐναντίον
των εἶχεν ἐνταθῆ πάρα πολὺ καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κά-
μουν τίποτε, αὐτοὶ ἐκρύπτοντο. Καθ' ὅσον καὶ οἱ ἀπόστο-
λοι τὸ ἴδιο ἔκαμον. Διότι δὲν ἐνεφανίζοντο πάντοτε καὶ
δὲν ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ συνέβαινε καὶ
νὰ φεύγουν καὶ νὰ ἀποχωροῦν κρυφά.

Ἄφοῦ δὲ ἀνέπνευσαν ὀλίγον, ὡσὰν κάποια γενναῖα

γενναῖοι, ἐκπιθήσαντες ἐκ τῶν σπιλαίων καὶ προκύναντες ἐκ τῶν καταδύσεων, ἔγνωσαν μηκέτι μόνους ἑαυτοὺς διασώζειν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους, ὅσους οἰοί τ' ἂν ὄσοι καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν περιμόντες ἅπασαν, ἀνελέγοντο πάντας, ὅσους ἤθεσκον ὑγιῶς διακειμένους· πολλοὺς δὲ καὶ τῶν κεκμηκότων καὶ διεφθαρμένων ἀνεκτιῶντο πάλιν, πείθοντες ἐπὶ τὸν πατρῶον νόμον ἐπαιδοραμεῖν. Τὸν γὰρ Θεὸν φιλάνθρωπον εἶναι ἔφασκον, καὶ μηδέποτε τὴν ἐκ τῆς μετανοίας ἀναιρεῖν σωτηρίαν. Ταῦτα δὲ λέγοντες, στρατόπεδα κατέλεγον ἀνδρῶν γενναίων. Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ παιδιοσκῶν καὶ ἀπαρασιτάσεως καὶ ἀνδραποδιομοῦ τῆς παιρίδος, ἀλλ' ὑπὲρ νόμου καὶ πολιτείας ἐμάχοντο παιρῶνας· εἰσρατῆγει δὲ αὐτοῖς ὁ Θεός. Παραταξάμενοι τοίνυν καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπιδιδόντες, κατέλυνον τοὺς ἐναντίους, οὐχ ὄπλοις θαρροῦντες, ἀλλ' ἀντὶ πάσης πανευχίας ἀρκοῦσαν ἔχοντες τὴν τῆς μάχης ὑπόθεσιν. Ἰόντες τοίνυν εἰς τὸν πόλεμον, οὐκ ἐτραγώδουν, οὐ παιᾶνας ἤδον, καθάπερ τινὲς ποιοῦσιν, οὐδὲ τοὺς ἀγλοῦντας προσκαθίεσαν, καθάπερ ἐν ἄλλοις στρατοπέδοις, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἄνωθεν ἐζάλουν παρεῖναι καὶ συμμαχεῖν, καὶ χεῖρα ὀρέγειν, δι' ὃν ἐπολεμοῦντο, ὑπὲρ οὗ τῆς δόξης ἠγωνίζοντο. Ἴδωμεν τοίνυν τί φθέγγεται τὸ τοῦ Θεοῦ τοῦτο στρατόπεδον, τὸ τῇ πνευματικῇ φροαιτόμενον βοηθείᾳ, μέλλον ἐπιέναι τοῖς πολεμίοις.

«Ὁ Θεός, ἐν τοῖς ὧσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν». Ἐπειδὴ γάρ

λεοντάρια, ἀφοῦ ἐξεπήδησαν ἀπὸ τὰ σπήλαια καὶ ἐπρόβαλον ἀπὸ τὰ κρησφύγετα, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ διασώζωσιν πλέον μόνον τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλὰ καὶ ἄλλους, ὅσους πρὸ πολλοὺς ἤμποροῦσαν καὶ περιτρέχοντες τὴν πόλιν καὶ ὅλην τὴν χώραν, διήγειρον εἰς ἐπανάστασιν ὅλους, ὅσους εὔρισκον νὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν προγονικὴν θρησκείαν· ἔπαιρναν δὲ καὶ πάλιν μὲ τὸ μέρος των καὶ πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχον λυγίσει λόγῳ τῶν διώξεων καὶ εἶχον ἀπαρνηθῆ τὴν θρησκείαν των, πείθοντες αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των. Διότι ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι φιλάνθρωπος καὶ ποτὲ δὲν στερεῖ τὴν σωτηρίαν εἰς ἐκείνους πού μετανοοῦν. Λέγοντες δὲ αὐτὰ ἐσυγκέντρωναν στρατόπεδα γενναίων ἀνδρῶν. Διότι δὲν ἐμάχοντο ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ κορασίδων, καὶ διὰ νὰ σώσωσιν τὴν πατρίδα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν δουλείαν, ἀλλὰ ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων των, στρατηγός δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνος ἦτο ὁ Θεός. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτοιμάσθησαν διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἀφιέρωσαν εἰς αὐτόν καὶ τὰς ψυχὰς των, ἐξωλόθρευον τοὺς ἐχθρούς των, ἔχοντες ὡς στήριγμα ὄχι τὰ ὄπλα των, ἀλλ' ἀντὶ ὅποιασδήποτε ἄλλης πανοπλίας ἔχοντες ὡς ἐνθαρρυντικὸν ὄπλον τὸν δίκαιον ἀγῶνα των. Ριπτόμενοι λοιπὸν εἰς τὸν πόλεμον δὲν ἐτραγουδοῦσαν, οὔτε ἔψαλλον πολεμικὰ ἄσματα, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν μερικοί, οὔτε ἔβαζον νὰ καθίσουν αὐτοὺς πού ἔπαιζον τοὺς αὐλοὺς, ὅπως συμβαίνει εἰς ἄλλα στρατόπεδα, ἀλλὰ ἐκαλοῦσαν τὸν Θεὸν νὰ σταθῆ ἐπάνω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ γίνῃ σύμμαχος των καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, καθ' ὅσον ἐπολεμοῦσαν πρὸς χάριν των καὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς δόξης του. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν τί λέγει αὐτὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Θεοῦ, πού ἦτο περιφραγμένον ἀπὸ τὴν πνευματικὴν βοήθειαν, τὴν στιγμὴν πού ἐπρόκειτο νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

«Θεέ μας, μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν». Ἐπειδὴ δη-

- ινες τῶν συνειταγμένων αὐτοῖς, ἰὼ τε πλῆθος καὶ τὴν παρά-
 ταξιν ὀρθῶντες τὴν Ἀτιόχον, καὶ τὴν νίκην, καὶ ὅτι πάντα
 ἐξ ἐπιδρομῆς ἐλάβανον, τὴν τε οἰκειάν ἀσθενεῖαν καὶ ὀλι-
 γότητα λογιζόμενοι, μαλακώτεροι ἦσαν καὶ ἀσθενέστεροι, διε-
 5 γείρων αὐτῶν τὸ φρόνημα καὶ δεικνύς, ὅτι τὸ πᾶν ἐπὶ τῇ
 στρατηγίᾳ κεῖται τοῦ Θεοῦ, καὶ χωρὶς στρατοπέδων, συμμα-
 χουῦντος αὐτοῦ, δυνατὸν περιγενέσθαι, ἐν εὐχῆς τάξει τινὰ
 παραίρεσιν καὶ συμβουλῇν ποιεῖται πρὸς τοὺς στρατιώτας,
 καὶ τῷ Θεῷ διαλεγόμενος προθυμοτέρους ἐκείνους ἐργάζεται.
 10 Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο παρακλήσεως μέρος. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἴσχυ-
 σεν ὁμοίως ὁ λόγος πρὸς ἐκείνους τειραμμένος, καὶ πρὸς τὸν
 Θεὸν ἀποτεινόμενος. Αἰὸ δὴ καὶ τοῦτο προΐων ἔλεγεν· «Οὐκ
 ἐπὶ τῇ ρομφαίᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν γῆν, καὶ ἡ δεξιὰ αὐ-
 τῶν οὐκ ἔσωσεν αὐτούς». Τοῦτο γὰρ τοὺς ἀσθενέστερον πρὸς
 15 τοὺς πόρους διακειμένους ἦν ἀνακτωμένου, τοὺς κατὰ ἀνθρω-
 πίνην ἀκολουθίαν ζητοῦντας τὴν νίκην. Πᾶσα τοίνυν ἡ εὐχὴ
 αὕτη προτροπὴ τοῖς στρατοπέδοις ἐστί, ἰὼ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν
 ρῆμαι κελεύουσα, καὶ ἐξαριῆσαι τῆς ἐκεῖθεν ἐλπίδος τὴν
 νίκην.
- 20 Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν, ἠκούσαμεν, ἀπλῶς, ἀλλ', «Ἐν τοῖς
 ὤσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν;». Ποίῳ γὰρ εἰτέρῳ μέρει τις ἀκούει
 τοῦ σώματος; Ἄρα μὴ περιτιλογία τὰ λεγόμενα; Μὴ γένοι-
 τοῦ ἀλλὰ κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, ὅταν τινὰ διηγῶν-
 ται, ἔλεῖν ὧν εἰσι πεπληροφορημένοι, καὶ περὶ μεγάλων τι-
 25 νῶν καὶ ὑπερόγκων ποιῶνται τὴν διήγησιν, πρὸς τοὺς οὐπω
 μὴ σφόδρα πεπληροφορημένους, προστιθέασιν αἰεὶ τὰ ὤτια,
 γάσκοντες τοῖς ὤσιν ἀκηκοέναι. Οὐκ ἐπὶ ταυτησὶ δὲ τῆς ἐν-

λαδῆ ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς συγκεντρωθέντας συμπολεμιστάς των, βλέποντες καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὴν παράταξιν τοῦ Ἀντιόχου, καὶ τὴν νίκην καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἐλάμβανον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, σκεπτόμενοι τὴν ἰδικὴν των ἀδυναμίαν καὶ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν συμπολεμιστῶν των, ὀλιγοψυχοῦσαν καὶ ἐγίνοντο ἀσθενέστεροι, διεγείρων τὸ φρόνημα αὐτῶν καὶ δεικνύων, ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν αὐτὸς εἶναι σύμμαχος, καὶ χωρὶς στρατὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερισχύσουν, ὑπὸ μορφὴν προσευχῆς δίδει κάποιαν προτροπὴν καὶ συμβουλήν πρὸς τοὺς στρατιώτας, καὶ συνομιλῶν μὲ τὸν Θεόν, κάμνει ἐκείνους προθυμότερους. Γίνεται δὲ αὐτὸ αἰτία ὄχι μικρᾶς ἐνθαρρύνσεως. Διότι δὲν θὰ εἶχε τὰ ἴδια ἀποτελέσματα ὁ λόγος ἐὰν καὶ πρὸς ἐκείνους ἐστρέφετο καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθύνετο. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν ἔλεγε καὶ αὐτό: «Δὲν ἐκληρονόμησαν μὲ τὰ ὄπλα των καὶ τὴν δύναμίν των τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, οὔτε ἡ δύναμις των ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των». Διότι τὰ λόγια αὐτὰ ἐνεθάρρουν ἐκείνους πού ἦσαν ἀπροθυμώτεροι πρὸς τοὺς κινδύνους, ἐκείνους πού ἐπεδίωκαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν νίκην μὲ ἀνθρώπινα μέσα. Ὁλόκληρος λοιπὸν αὕτη ἡ προσευχὴ εἶναι προτροπὴ πρὸς τοὺς στρατιώτας, προτρέπουσα νὰ ἀναθέσουν τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐξαρτήσουν τὴν νίκην ἀπὸ τὴν ἐλπίδα των πρὸς αὐτόν.

Διατί ὁμως δὲν εἶπεν, ἀπλῶς ἠκούσαμεν, ἀλλὰ λέγει, «Μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν»; Διότι μὲ ποῖο ἄλλος μέρος τοῦ σώματος ἀκούει κανεὶς; Μήπως ἄρά γε τὰ λεγόμενα ἀποτελοῦν περιττολογία; Μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἶναι κοινὴ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων, ὅταν διηγοῦνται κάποια γεγονότα πολὺ σπουδαῖα καὶ πολὺ μεγάλα, τὰ ὁποῖα γνωρίζουν πάρα πολὺ καλὰ καὶ ἡ διήγησις αὕτη γίνεται πρὸς ἄλλους πού δὲν τὰ γνωρίζουν ἀκόμη καλὰ, προσθέτουν πάντοτε τὴν λέξιν, τὰ αὐτιά, λέγοντες, ὅτι τὰ ἔχομεν ἀκούσει μὲ τὰ αὐτιά μας. Καὶ ὄχι μόνον εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτω-

εργείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ αὐτὸ ποιεῖν εἰώ-
 5 θαμεν, μάστιγας καλοῦντες αὐτὰς τὰς αἰσθησεις. Πιστουμέ-
 νων τοίνυν ἐστὶ τὸν ἀκροατήν, τὸ τῶν ὠτων τὴν προσθήκην
 ποιεῖν. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν τὸ αὐτὸ ποιοῦ-
 5 μεν, ὡς ὅταν λέγωμεν, ταῖς χερσὶν ἡμῶν ἐψηλάφησαμεν. Καὶ
 οἱ ἀπόστολοι δὲ ἔλεγον, « Ἀ ἐωράκασιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν
 ἃ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν».

Ὅρα δὲ αὐτῶν ἐκ προσομιῶν κἀντεῦθεν τὴν ἀρετὴν το-
 σαῦτα καὶ τηλικαῖτα παθόντες δεινὰ διὰ τὸν Θεόν, παιρίδος
 10 ἐκπλεσόντες, ἐλευθερίας, κινδύνοις περιπεπωκότες, ἄλλοι δὲ
 καὶ φυγάδες γενόμενοι, τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρημίας διώκοντες,
 οὐδὲν τούτων φασὶ τέως, ὅτι τὸ καὶ τὸ ἐπάθομεν διὰ σέ,
 βοήθησον ἡμῖν, ἀλλ' ἕως ἔρημοι τῶν δικαιολογιῶν τούτων,
 καὶ οὐκ ἔχοντες ἐξ οἰκείων κατορθωμάτων παρησίαν, οὕτως
 15 εἰς τὰ τοῖς προγόνοις ὑψηργμένα παρὰ τοῦ Θεοῦ καταφεύγου-
 σι. Τὸ μὲν γὰρ οὐκ ἔχοντες παρησίαν ταῦτα ποιεῖν,
 θαυμαστὸν οὐδέν, τῆς ἀνάγκης αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἐλκούσης, τὸ
 δὲ ἐκείνους τοὺς δυναμένους μεγάλα φθέρξασθαι ἀπὸ τῶν
 ἐαυτῶν κατορθωμάτων, μὴ ἀπὸ τούτων ἀξιοῦν σώζεσθαι,
 20 ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλιανθρωπίας, ἧς καὶ οἱ πατέρες ἀ-
 πέλαυσαν, τοῦτό ἐστι τῆς πολλῆς ταπεινοφροσύνης αὐτῶν ση-
 μείων· οὐ μικρὰν δὲ κἀντεῦθεν ἐαυτοῖς προθυμίας κατασκευά-
 ζουσιν ὑπόθεσιν. Ἀρκεῖ γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσηγορία μόνη
 μυσίους καταλύσαι πολέμους.

25 2. «Οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν». Ἀκούσατε ὅσοι
 τῶν παιδῶν ἀμελεῖτε τῶν ὑμετέρων, ὅσοι διαβολικὰ μελίσμα-
 τα ἄδοντες περιορᾶτε, τῶν δὲ θείων διηγημάτων ἀμελεῖτε.
 Ἄλλ' οὐχ οὗτοι τοιοῦτοι, ἀλλὰ διηγεκῶς ἐν τοῖς διηγήμασι

σιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας συνηθίζομεν τὸ ἴδιο νὰ κάμνωμεν, ἐπικαλούμενοι ὡς μάρτυρας τὰς ἰδίας τὰς αἰσθήσεις μας. Χρειάζεται λοιπὸν ὁ ἀκροατῆς πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ὄσων λέγει, νὰ προσθέτῃ καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν αὐτιῶν. "Ἄλλωστε τὸ ἴδιο κάμνομεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν χειρῶν, ὅπως ὅταν λέγωμεν, μὲ τὰ χέρια μας τὰ ἐψηλαφήσαμεν. Καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ ἔλεγον, «Αὐτὰ ποὺ εἶδαν τὰ μάτια μας, αὐτὰ ποὺ ἐψηλάφησαν τὰ χέρια μας»².

Πρόσεχε δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἀπὸ αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς πρώτους στίχους· ἂν καὶ ἔπαθον αὐτοὶ τόσα πολλὰ καὶ τόσον μεγάλη δεινὰ χάριν τοῦ Θεοῦ, ἔχασαν τὴν πατρίδα των, τὴν ἐλευθερίαν των, περιέπεσαν εἰς κινδύνους, ἄλλα δὲ ἔγιναν φυγάδες, τρέχοντες εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρημίας, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀναφέρουν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ καὶ αὐτὸ ἐπάθομεν πρὸς χάριν σου, βοήθησέ μας λοιπὸν, ἀλλ' ὡς νὰ ἐστεροῦντο αὐτῶν τῶν δικαιολογιῶν καὶ νὰ μὴ εἶχον παρρησίαν ἀπὸ κατορθώματά των, ἔτσι καταφεύγουν εἰς ἐκεῖνα ποὺ ἔκαμεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς προγόνους των. Διότι, τὸ νὰ κάμνουν αὐτὰ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν παρρησίαν, δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστόν, καθ' ὅσον ἡ ἀνάγκη τοὺς ὀδηγεῖ εἰς αὐτό, τὸ νὰ ἡμποροῦν ὅμως ἐκεῖνοι νὰ προβάλουν μεγάλα ἐπιχειρήματα ἐξ αἰτίας τῶν κατορθωμάτων των, καὶ ὅμως νὰ μὴ ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ὁποίαν καὶ οἱ πατέρες των ἀπήλαυσαν, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῆς μεγάλης ταπεινοφροσύνης των· δὲν εἶναι δὲ μικρὸν τὸ θάρρος ποὺ ἀποκομίζουν ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διότι ἀρκεῖ καὶ μόνον ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ συντρίψῃ μυρίους ἐχθροὺς.

2. «Οἱ πατέρες μας μᾶς διηγῆθησαν». Ἀκούσατε τὰ λόγια αὐτὰ ὅσοι παραμελεῖτε τὰ παιδιὰ σας, ὅσοι τὰ παραβλέπετε, ὅταν αὐτὰ τραγουδοῦν διαβολικὰ ἄσματα, καὶ ἀδιαφορεῖτε διὰ τὰ θεῖα διηγήματα. Ὅμως αὐτοὶ δὲν εἶναι

τῶν τοῦ Θεοῦ κατορθωμάτων τὸν βίον ἀνήλισκον καὶ διπλοῦν
 ἐποίουν τὸ κέρδος. Οἱ τε γὰρ εὐ παθόντες, ἐν μνήμῃ τῶν
 εὐεργεσιῶν ὄντες, βελτίους ἐγίνοντο, οἱ τε ἐκείνων ἔκγονοι
 οὐ μικρὰν θεογνωσίας ὑπόθεσιν ἐκ τῶν διηγημάτων ἐλάμβαν-
 5 νον τοῦτων, καὶ πρὸς ἀρετῆς ζῆλον ἐνήγοντο. Βιβλία γὰρ
 ἦν αὐτοῖς τὰ στόματα τῶν γεγεννηκότων, καὶ πᾶσα σχολὴ καὶ
 πᾶσα διαιριβὴ ταῦτα εἶχε τὰ διηγήματα, ὧν οὐδὲν τερπνότε-
 ρον, οὔτε κερδαλέωτερον ἦν. Εἰ γὰρ ἀπλῶς διηγήματα προ-
 γμάτων, καὶ μῦθοι, καὶ πλάσματα ψυχαγωγεῖν εἰώθασι πολ-
 10 λάκις τοὺς ἀκροαίας, πολλῶ μᾶλλον ταῦτα πολλὴν ἐδείκνυτο
 τὴν εὐεργεσίαν, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν,
 καὶ μετὰ τῆς ἡδονῆς ἀνίστα τὸν ἀκροατὴν, καὶ σπουδαιότε-
 ρον ἐποίει. Οἱ γὰρ παρόντες τοῖς γινομένοις καὶ ὄφει πα-
 ραλαβόντες, ἀκοῇ παρέδωκαν, καὶ ἦν ἡ ἀκοὴ τῆς ὄψεως ὁ-
 15 μοίως πρὸς πίστιν ἴση. Τῶν γὰρ παρόντων καὶ θεωμένων
 οὐχ ἴμιον ἐπίστευον οἱ μὴ παρόντες καὶ θεώμενοι. Οὐ μικρὸν
 δὲ αὐτοῖς καὶ τοῦτο εἰς πίστιν ἄλειμμα ἦν.

Ἴδωμεν δὲ τί διηγήσαντο, καὶ εἰ ὑποθέσεως ὁμοίας
 μέμνηται. Καὶ γὰρ τὸν μέλλοντά τινος δεῖσθαι, καὶ τῆς αἰ-
 20 τήσεως ἐπιτυγχάνειν, ἐκ τῆς ἐτέρους δοθείσης χάριτος ὁμοία
 αἰτεῖν ἐκείνῳ χρή. Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν οἶον, αἰτεῖ
 τις ἡμᾶς οἰκέτης δωρεάν ἂν δείξῃ καὶ ἕτερον εἰληφότα τὴν
 αὐτήν, μέγιστον δικαίωμα τὴν αὐτὴν τοῦ λαβεῖν προβάλλεται,
 πλὴν ἐὰν μὴ τῇ διαφορᾷ τὸ παράδειγμα βλάβηται. Διαφο-

τέτοιοι, ἀλλ' ἐπερνοῦσαν ὅλην τὴν ζωὴν των διηγούμενοι τὰ κατορθώματα τοῦ Θεοῦ· καὶ ἦτο διπλοῦν τὸ κέρδος των. Διότι καὶ οἱ εὐεργετηθέντες, ἐνθυμούμενοι τὰς εὐεργεσίας, ἐγίνοντο καλύτεροι, καὶ οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων ἐλάμβανον ἀπὸ τὰς διηγήσεις αὐτὰς ὄχι μικρὰν ἀφορμὴν θεογνωσίας καὶ παρεκινούντο εἰς τὸ νὰ γίνουν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς των. Καθ' ὅσον βιβλία δι' αὐτοὺς ἦσαν τὰ στόματα τῶν πατέρων των καὶ κάθε πνευματικὴ ἐργασία των καὶ κάθε ἀπασχόλησίς των αὐτὰς τὰς διηγήσεις εἶχεν ὡς θέμα, ὅπῃ τὰς ὁποίας τίποτε δὲν ὑπῆρχε πῶς εὐχάριστον οὔτε πῶς ὠφέλιμον. Διότι, ἐὰν συνήθως ψυχαγωγῶν πολλές φορές τοὺς ἀκροατὰς ἀπλῶς διηγήσεις διὰ διάφορα πράγματα, καὶ μῦθοι καὶ φανταστικὰ διηγήματα, πολὺ περισσότερον αὐταὶ ἐδεικνυον μεγαλυτέραν τὴν εὐεργεσίαν, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν καὶ μαζὶ μὲ τὴν εὐχαρίστησιν διηγείρον τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν ἔκαμνον σπουδαιότερον. Καθ' ὅσον ἐκεῖνοι πού ἦσαν παρόντες εἰς τὰ γεγονότα καὶ τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των, τὰ παρέδωσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ ἦτο ἡ ἀκοὴ ὡς πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν ἴση μὲ τὴν ὄρασιν. Διότι ἐξ ἴσου μὲ ἐκείνους πού ἦσαν παρόντες καὶ τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των ἐπίστευον καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν ἦσαν παρόντες καὶ δὲν τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των. Καὶ αὐτὸ δὲν ἦτο δι' αὐτοὺς μικρὸν κίνητρον διὰ νὰ πιστεύσουν.

Ἄς ἰδοῦμεν δὲ τί διηγήθησαν οἱ πατέρες καὶ ἐὰν αὐτοὶ ἐνθυμοῦνται τὰ ἴδια πράγματα. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος πού πρόκειται νὰ ζητήσῃ κάτι διὰ τῆς προσευχῆς καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματός του, πρέπει νὰ ζητῇ ὅμοια μὲ ἐκεῖνα πού ἐδόθησαν ἀπὸ τὴν θείαν χάριν εἰς ἄλλους. Αὐτὸ πού λέγω σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐπὶ παραδείγματι, ζητεῖ κάποιος ἀπὸ ἡμᾶς δωρεάν· ἂν δεῖξῃ καὶ ἄλλον πού ἔλαβεν τὴν ἰδίαν δωρεάν, προβάλλεται μέγιστον τὸ δικαίωμα του νὰ λάβῃ καὶ αὐτός τὴν ἰδίαν δωρεάν, ἀρκεῖ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διαφορὰ εἰς τὸ πρᾶγμα. Λέγων δὲ

ρὰν δὲ λέγω προσώπου ἢ πράγματος. Ἐὰν μὲν γὰρ ὁ εἰληφώς
 ἢ τοιοῦτος, οἷος ὁ αἰτῶν, καὶ τὸ αἰτούμενον ὁμοιον, ἔστηκε
 τὸ ὑπόδειγμα ἂν δὲ ἐκεῖνος δίκαιος μὲν λαβεῖν, οὗτος δὲ
 οὐκ ἔτι, μείζονος χρεία τῆς παρακλήσεως. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ
 5 ἐκ τῶν Γραφῶν ὁ λέγω ποιῆσαι σαφές. Ἡ Χανααία, ἐπει-
 δὴ ἤκουσεν, «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄξιον τῶν τέκνων,
 καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις», φησί, «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ
 κυνάρια ἐσθίει ἐκ τῶν ψυχίων τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐ-
 τῶν». Καὶ Παῦλος πάλιν γράφων ἔλεγεν «Εἰ ἄλλοι τῆς ἐ-
 10 ξουσίας ὑμῶν μετέχουσι, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς»· ἐνταῦθα μεῖ-
 ζον τὸ δικαίωμα ἀπὸ τῆς τοῦ προσώπου διαφορᾶς ποιῶν. Καὶ
 πάλιν Φιλήμονι γράφων ἔλεγεν «Ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγί-
 ων ἀναπέπναιται διὰ σοῦ, ἀδελφέ· διὸ πολλὴν ἐν Χριστοῦ παρ-
 ρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον, διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλ-
 15 λον παρακαλῶ». Ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἴσου τὸ παράδειγμα. Ὅτιαν
 γὰρ προῦτος ἢ τις εἰληφώς, ὥσπερ τινὰ τῶ δευτέρῳ θύραν
 ἀνοίγνυσιν, ἂν ἢ ὁμοιος ὁ μέλλων αἰτεῖν, ἢ τὰ αὐτὰ αἰτιοῦν.

Οὐ μόνον δὲ ἐκ τῶν ἐτέροισι δεδομένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν
 ἡμῖν αὐτοῖς ἤδη ὑπαρξάντων ἢ παρῶκλητοις πολλάκις ἰσχυρὰ
 20 γίνεται ὁ καὶ Παῦλος ἐποίει Φιλιππησίοις γράφων καὶ λέ-
 γων «Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκη καὶ ἄπαξ καὶ δις τὰ εἰς τὴν
 χρείαν μοι ἐπέμψατε». Διὰ τοι τοῦτο πολλοὶ πολλοῖς διδόν-
 τες τοῦτο παρεγγυῶσι, μὴ ἐξειπεῖν ἐτέροις, ἵνα μὴ ἢ εἰς τὸν

3. Ματθ. 15, 26 - 27.

4. Α' Κορ. 9, 12.

5. Φιλ. 7 - 9.

6. Φιλίπ. 4, 16.

διαφορὰν ἐννοῶ τὴν διαφορὰν τοῦ προσώπου ἢ τοῦ πράγματος. Διότι ἐὰν μὲν ἐκεῖνος ποῦ ἔλαβεν εἶναι τέτοιος ποῦ εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποῦ ζητεῖ καὶ εἶναι ὅμοιον τὸ ζητούμενον, τότε εὐσταθεῖ τὸ παράδειγμα, ἂν ὅμως ἐκεῖνος μὲν δικαιουῖται νὰ λάβῃ, αὐτὸς δὲ ὄχι ἀκόμη, τότε ἔχει ἀνάγκην μεγαλυτέρας παρακλήσεως. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ κάμω σαφὲς αὐτὸ ποῦ λέγω καὶ ἀπὸ τὰς Γραφάς. Ἡ Χαναναία, ὅταν ἤκουσεν, «Δὲν εἶναι σωστὸν νὰ πάρῃ κανεὶς τὸν ἄρτον τῶν παιδιῶν του καὶ νὰ τὸν δώσῃ εἰς τὰ σκυλιά», λέγει· «Ναί, Κύριε· ὅμως καὶ τὰ σκυλιὰ τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα ποῦ πέφτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ κυρίου των»³. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἔλεγεν· «Ἐὰν ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὸ δικαίωμα νὰ μετέχουν εἰς τὰ ἀγαθὰ σας, πολὺ περισσότερον τὸ ἔχομεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα ἡμεῖς»⁴· ἐδῶ παρουσιάζει μεγαλύτερον τὸ δικαίωμα ἀπὸ τὴν διαφορὰν ποῦ ὑπάρχει εἰς τὸ πρόσωπον. Καὶ πάλιν γράφων πρὸς τὸν Φιλήμονα, ἔλεγεν· «Διότι τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγίων ἔχουν ἀνακουφισθῆ ἐξ αἰτίας σου, ἀδελφέ· διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἔχω πολὺ θάρρος ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ νὰ σοῦ διατάσω ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ κάμῃς, ἀλλ' ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης μᾶλλον σὲ παρακαλῶ»⁵. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ παράδειγμα ἀναφέρεται εἰς ἴσα πράγματα. Διότι, ὅταν κανεὶς ἔχει λάβει πρῶτος, ἀνοίγει εἰς τὸν δεῦτερον κατὰ κάποιον τρόπον κάποιαν θύραν, ἐὰν καὶ ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νὰ ζητήσῃ εἶναι ὅμοιος, ἢ ἤθελε ζητήσῃ τὰ ἴδια.

Ἄλλ' ὅμως ἡ παράκλησις μας πολλὰς φορὰς γίνεται ἰσχυρὰ ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐδόθησαν εἰς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἤδη συνέβησαν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, πρᾶγμα ποῦ ἔκαμνε καὶ ὁ Παῦλος γράφων εἰς τοὺς Φιλιππησίους καὶ λέγων· «Διότι καὶ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μίαν καὶ δύο φορὰς ἐστείλατε βοήθειαν διὰ τὰς ἀνάγκας μου»⁶. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅταν δίδουν εἰς ἄλλους, αὐτὸ ζητοῦν ὡς ἐγγύησιν, νὰ μὴ τὸ εἰποῦν εἰς ἄλλους, διὰ

- ἕνα γενομένη χάρις πολλοὺς ἐπεγείρη τῷ δεδωκότι τοὺς αἰ-
 τοῦντας, ὥσπερ οὖν οὐκ ἔχοντος καταφυγεῖν εἰς τινα ἀνα-
 χώρησιν τοῦ δόντος ἅπαξ, εἰ μὴ καὶ ἑτέροις δοίη. Ἄλλ' ἄν-
 θρωποι μὲν εἰκότως, ἅτε ἐκ τοῦ διδόναι γενόμενοι πενήσι-
 5 ροι, ἰεῦτο κελεύουσιν, ὁ δὲ Θεὸς τοῦναντίον καὶ ἀνακηρύττει
 καὶ βοᾷ τὰ ἑτέροις διδόμενα, εἰς τὸ καὶ ἑτέροις παρασχεῖν
 πρόφασιν τοῦ πάλιν αὐτὸν αἰτῆσαι. Τῷ γὰρ διδόναι μείζων
 αὐτοῦ ὁ πλοῦτος δεικνύται. Διό φησιν ὁ Παῦλος· «Ὁ πλου-
 τῶν εἰς πάντας, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν».
- 10 Εἶδες καιρὴν τινα φύσιν πλούτου; Ταύτην καὶ οὐ μιμοῦ τὴν
 φιλοτιμίαν. Ὅταν γὰρ ἀναλώσῃς τὸν ἀποκείμενον πλοῦτον,
 τότε μᾶλλον αὐτὸν ἀνξήσεις ἢν δὲ κατορούξης, τότε μᾶλλον
 ἠλάτιωσας. Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦ-
 το συμβαίνει, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν σαρκικῶν οὕτω γίνεται;
- 15 Καὶ γὰρ ἂν γειδόμενός τις τὸν οἶτον οἴκοι κείμενον μὴ δα-
 πανήσῃ, μηδὲ εἰς τὰς ἀρούρας ἐκθάλλῃ, τῷ σιόματι τῶν οκω-
 λήκων αὐτὸν παρέδωκεν· ἂν δὲ σκορπίσῃ, πλείονα τὸν ἀμη-
 τὸν ἐργάζεται.

3. Ἀκούσατε ὅσοι πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην ἐστέ δκηηροί.

- 20 Ἀκούσατε οἱ τὸν πλοῦτον ἑμῖν ἐλαιτοῦντες τῇ φυλακῇ. Ἀ-
 κούσατε οἱ τῶν ὄναρ πλουτούντων οὐδὲν διακείμενοι ἄμεινον.
 Ὀνειράτος γὰρ οὐδὲν ἄμεινον τὰ παρόντα· ἀλλ' ὥσπερ οἱ
 καθ' ἕπνους φανταζόμενοι χορήματα ἔχουν, κἂν τῶν ταμιείων

νά μὴ γίνῃ ἡ χάρις, πού ἐγένεν εἰς τὸν ἕνα, αἰτία νά προσέλθουν καὶ ἄλλοι εἰς τὸν εὐεργέτην καὶ τοῦ Ζητοῦν εὐεργεσίαν, ὁπότε βέβαια αὐτὸς πού εὐεργέτησε μίαν φορὰν μὴ ἠμπορῶν νά καταφύγῃ εἰς κάποιον ἄλλον τρόπον ἐνεργείας, θὰ ὑποχρεωθῇ νά εὐεργετήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἄλλ' οἱ μὲν ἄνθρωποι τὸ λέγουν αὐτὸ πρὸς ἐκείνους πού εὐεργετοῦν κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον, ἐπειδὴ, κάμνοντες εὐεργεσίαν, γίνονται πτωχότεροι, ὁ Θεὸς ὁμως ἀντιθέτως καὶ διακηρύσσει καὶ διαλαλεῖ τὰς εὐεργεσίας πού κάμνει εἰς ἄλλους, ὥστε νά γίνουν αἰτία καὶ εἰς ἄλλους καὶ πάλιν νά ζητήσουν ἀπὸ αὐτὸν εὐεργεσίαν. Διότι μὲ τὸ νά δίδῃ ἀποδεικνύεται μεγαλύτερος ὁ πλοῦτος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος· «Ὁ Κύριος πού εἶναι πλούσιος πρὸς ὅλους καὶ δίδει πρὸς ὅλους ἐκείνους πού τὸν ἐπικαλοῦνται»⁷. Εἶδες μίαν κάποιαν νέαν μορφήν πλοῦτου; Αὐτὴν τὴν γεναιοδωρίαν νά μιμῆσαι καὶ σύ. Διότι, ὅταν δαπανήσῃς τὸν ἀποθηκευμένον πλοῦτον, τότε περισσότερον θὰ τὸν αὐξήσῃς, ἐνῶ, ἐὰν τὸν παραχώσῃς μέσα εἰς τὴν γῆν, τότε περισσότερον τὸν ἐλιγότευσεσ. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον, ἐὰν αὐτὸ συμβαίῃ εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα, τὴν στιγμὴν βέβαια πού συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ ὑλικά πράγματα; Καθ' ὅσον ἂν κανεὶς λυπούμενος τὸν σῖτον, πού ἔχει ἀποθηκευμένον εἰς τὸ σπῖτι του, δὲν τὸν δαπανήσῃ, οὔτε τὸν σπείρῃ εἰς τοὺς ἀγρούς, τὸν παρέδωσεν εἰς τὸ στόμα τῶν σκωλήκων, ἂν ὁμως τὸν σκορπίσῃ, τότε προτοιμάζει μεγαλυτέραν ἀφθονίαν πλοῦτου.

3. Ἀκούσατε ὅσοι δὲν δείχνετε προθυμίαν πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην. Ἀκούσατε αὐτοὶ πού ὀλιγοστεύετε τὸν πλοῦτον σας κλειδώνοντες αὐτὸν εἰς τὰς ἀποθήκας. Ἀκούσατε αὐτοὶ πού δὲν εὐρίσκεσθε εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ ἐκείνους πού πλουτίζουν μόνον εἰς τὸ ὄνειρόν των. Διότι τὰ παρόντα πράγματα δὲν εἶναι καθόλου χρησιμότερα καὶ σταθερότερα ἀπὸ τὰ ὄνειρατα, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ βλέπουν εἰς τὸν ὕμνον των ὅτι ἔχουν χρήματα, καὶ ἂν

γένονται τῶν βασιλικῶν κύριοι, πάντων εἰσὶ πενέστεροι, γε-
 νομένης ἡμέρας, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θίου τοῦ παρόντος, ὁ μη-
 δὲν ἀγαγεῖν ἐκεῖ δυνηθεῖς, πάντων ἔσται πενέστερος, κἄν τὰ
 πάντων ἢ κεκτημένος· ὄναρ γὰρ ἐπλούτησε μόνον. Εἰ τοίνυν
 5 θούλει με δεῖξαι τὸν εὐπορον, τότε μοι δεῖξον, ὅταν ἡμέρα
 γένηται, ὅταν εἰς τὴν παιδίδα σπέλωμεν ἐκείνην· τῶν δὲ
 οὐκ ἀνέξομαι τὸν πλούσιον διαγινώσκειν καὶ τὸν πένητα. Οὐ
 γὰρ ἔστιν ἀλήθεια πραγμάτων, ἀλλ' ὀνομάτων χάρις καὶ εὐ-
 ρημία μᾶλλον. Καθάπερ γὰρ τοὺς τυφλοὺς καλοῦσιν οἱ πολ-
 10 λοὶ πολυβλέποντας, ἀλλ' οὐκ ἀκολουθεῖ τῷ ὀνόματι τὸ πρᾶγμα,
 ἀλλ' οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ μὴ ὁρῶντες, οὕτω δὲ καὶ τῶν
 πλουσίων ὄνομα περιεφέρεσθαι ἐνταῦθα φημι τῶν οὐδὲν ἐκεῖ
 κεκτημένων. "Όταν γὰρ ἐνταῦθα πλουτῆ, τότε μάλιστα οἶδα
 ὅτι πένης ἔστιν. Εἰ γὰρ μὴ σφόδρα πένης ἦν, οὐκ ἂν σφόδρα
 15 ἐπλούτει. "Όπερ γὰρ τὸν πηρόν, εἰ μὴ καθόλου τετύφλωται,
 οὐκ ἂν αὐτὸν πολυβλέποντα ἐκάλεσαν, οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα
 λογιζιέον.

Ἀποθέμενοι οὖν τῶν ὀνομάτων τὴν ἀπάτην, ἀντιλάβω-
 μεν τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ ἐν ὀνόμασι τὰ
 20 πράγματα ἔσθηκεν, ἀλλ' αἱ τῶν πραγμάτων φύσεις τὰ ὀνό-
 ματα κατὰ τὴν οἰκείαν ἐπόσασιν πλάττουσιν. Ὁ δεῖνα πλού-
 σιος καλεῖται, ἀλλ' οὐκ ἔστι. Καὶ πῶς οὐκ ἔστιν, ὅταν πολλὸς
 μὲν ἄργυρος, πολλὸν δὲ χρυσίον, καὶ λίθοι τίμιοι, καὶ ἱμάτια

ἀκόμη γίνουιν κύριοι τῶν βασιλικῶν ταμείων, εἶναι πτωχότεροι ἀπὸ ὅλους, ὅταν ξημερώσῃ, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ἐκεῖνος ποῦ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ τίποτε νὰ μεταφέρῃ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, θὰ εἶναι πτωχότερος ἀπὸ ὅλους, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ἀποκτήσει τὰ πάντα εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· διότι ἐπλούτισε μόνον εἰς τὸ ὄνειρόν του. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ μοῦ δείξῃς τὸν πλούσιον, τότε νὰ μοῦ τὸν δείξῃς, ὅταν θὰ γίνῃ ἡμέρα, ὅταν θὰ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν πατρίδα ἐκείνην, ἐνῶ τώρα δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ διακρίνω τὸν πλούσιον καὶ τὸν πτωχόν. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι ἀληθινὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς ὀνόματα καὶ εὐφημοὶ λέξεις μάλλον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὀνομάζουιν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι τοὺς τυφλοὺς, πολυομμάτους, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται τὸ ὄνομα εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πρὸ πάντων ποῦ δὲν βλέπουιν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ποῦ φημολογοῦνται εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὡς πλούσιοι, πιστεύω ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν θὰ ἔχουιν τίποτε εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ὅταν δηλαδὴ εἶναι πλούσιος ἐδῶ, τότε πρὸ πάντων εἶμαι σίγουρος ὅτι εἶναι πτωχός. Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο πάρα πολὺ πτωχός, δὲν θὰ ἐπλούτιζε πάρα πολὺ. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸν τυφλόν, ἐὰν δὲν ἦτο τελείως τυφλός, δὲν θὰ τὸν ὠνόμαζαν πολυὸμματον, ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ σκεφθῶμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν.

Ἄφου λοιπὸν ἀποβάλωμεν τὰ ἀπατηλὰ ὀνόματα, ἄς λάβωμεν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Διότι δὲν κάμνουιν τὰ ὀνόματα τὰ ἀληθινὰ πράγματα, ἀλλ' αἱ φύσεις τῶν πραγμάτων καθορίζουιν τὰ ὀνόματα σύμφωνα μὲ τὴν πραγματικὴν ὑπόστασίν των. Ὁ τὰδε ὀνομάζεται πλούσιος, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Καὶ πῶς δὲν εἶναι, ὅταν περιβάλλουιν αὐτὸν καὶ πολὺς ἄργυρος καὶ πολὺς χρυσός καὶ λίθοι πολύτιμοι καὶ ἐνδύματα χρυσοστόλιστα

- χρυσᾶ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα αὐτῷ περιορῶν; "Οτι οὐ χρυσίον,
 οὐδὲ ἱμάτια, οὐδὲ χρήματα, ἀλλ' ἐλεημοσύνη ποιεῖ πλούσιον.
 Ταῦτα γὰρ χόριος, ταῦτα ξύλα καὶ καλάμη. Ἐπεὶ ποῖον ἰ-
 μάτιον, εἰπέ μοι, τίτε τὸν γυμνὸν ἐστῶτα ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ
5 θήματος ἐκείνου περιβαλεῖν δυνήσεται; "Οπερ καὶ Παῦλος
 δεδοικῶς ἔλεγεν· «Ἐἴπερ καὶ ἐνόσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθη-
 σόμεθα». Ποῖα χρήματα τὸν κινδυνεύοντα ἐξελέσθαι δυνήσε-
 ται; ποῖοι οἰκέται μαστιζομένῳ παρασιήσονται τῷ δεσπότῃ;
 ποῖαι οἰκίαι; ποῖοι λίθοι πολύτιμοι; ποῖα θαλανεῖα τὸν ὄνον
10 ἀποσηῆσαι δυνήσεται τὸν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων; Μέχρι τίνος
 ἐαυτοὺς ἀπαιᾶτε; μέχρι τίνος οὐ διαβλέπετε τῶν πραγμάτων
 τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄνειρα καχεῖσθε, ἐγγὺς καὶ ἐπὶ
 θύραις τῆς κοίσεως οὔσης; Ἄλλ' ἐπὶ τὰ προκείμενα ἐπα-
 νίωμεν.
- 15** «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν
 ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Ἐξεσι καὶ ἡ-
 μῖν τοῦτο εἰπεῖν κατὰ ἀναγωγὴν τὸ ρῆμα. Εἰ μὲν καὶ ἐκείνοις
 οἱ πατέρες διηγήσαντο, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἔ-
 δοκε διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Πνεύματος μαθεῖν τὰ ἐκεί-
20 νων. Πῶς δὲ ἂν τις κατὰ ἀναγωγὴν αὐτὰ ἐκλάβοι; Εἰς τὰ
 τῆς καινῆς χάριτος ἔλκων κατορθώματα, ὅτι πρὸς τὸν οὐρανὸν
 ἀνεπήχθημεν, ὅτι βασιλείας ἠξιώθημεν, ὅτι Θεὸς ἄν-
 θρωπος γέγονε, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας. Ἄλλ' ἴω-
 μεν ἐπὶ τὴν ἰστορίαν λοιπὴν. «Ἐργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡ-
25 μέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Παλαιοῦ τίτος διηγῆ-
 ματος μέμνηται, καὶ ἀρχαῖα παράγει κατορθώματα. Καὶ τί-
 τος ἔνεκεν οὐ νέου τινὸς μέμνηται καὶ προσφάτου; "Οτι πρ-

καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Καθ' ὅσον δὲν κάμνουν τὸν πλούσιον οὔτε τὸ χρυσάφι, οὔτε τὰ ἐνδύματα, οὔτε τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ ἐλεημοσύνη. Διότι αὐτὰ εἶναι χόρτος, αὐτὰ εἶναι ξύλα καὶ καλάμη. Διότι, εἶπέ μου, ποῖο ἐνδυμα θὰ ἡμπορέσῃ νὰ φορέσῃ τότε ἐκεῖνος ποῦ θὰ στέκεται γυμνός πρὸ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου βήματος; Αὐτὸ ἀκριβῶς φοβούμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐὰν λοιπὸν ἐνδυθῶμεν αὐτὴν τὴν οὐράνιον κατοικίαν μας, δὲν θὰ εὐρεθῶμεν γυμνοί»· Ποῖα χρήματα θὰ ἡμπορέσουν νὰ σώσουν ἐκεῖνον ποῦ θὰ κινδυνεύῃ τότε; Ποῖοι δοῦλοι θὰ συμπαρασταθῶν τὸν κύριον ποῦ θὰ μαστιγώνεται τότε; ποῖα οἰκία; ποῖοι λίθοι πολύτιμοι; ποῖα λουτρὰ θὰ ἡμπορέσουν νὰ καθάρισουν τὴν βρωμιὰν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα; Μέχρι πότε θὰ ἐξαπατᾶτε τοὺς ἑαυτοὺς σας; μέχρι πότε δὲν θὰ βλέπετε τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θὰ χάσκετε ἐμπρὸς εἰς τὰ ὄνειρατα, τὴν στιγμὴν ποῆ ἡμέρα τῆς κρίσεως εὐρίσκεται κοντὰ εἰς τὰ πρόθυρα; Ἄλλ' ὡς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν.

«Οἱ πατέρες μας μᾶς διηγῆθησαν τὸ ἔργον ποῦ ἐπετέλεσες κατὰ τὰς ἡμέρας των, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». Ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν κατ' ἀναλογίαν καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτὰ τὰ λόγια. "Ἄν καὶ δηλαδὴ καὶ εἰς ἐκείνους διηγῆθησαν οἱ πατέρες των, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔδωκε τὴν δυνατότητα διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος νὰ γνωρίσωμεν τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς ἐκείνους. Πῶς δὲ θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐκλάβῃ αὐτὰ κατ' ἀναλογίαν; Μὲ τὸ νὰ ἀντιπαραβάλλῃ πρὸς ἐκεῖνα τὰ κατορθώματα τῆς νέας χάριτος, διότι μετεφέρθημεν πρὸς τὸν οὐρανόν, διότι ἠξιώθημεν τῆς οὐρανίου βασιλείας, διότι ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, καταργήσας τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ. Ἄλλ' ὡς ἔλθωμεν πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν. «Τὰ ἔργον ποῦ ἔκαμες κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτῶν, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». Ἐνθυμεῖται κάποιαν παλαιὰν διήγησιν καὶ ἀναφέρει ἀρχαῖα κατορθώματα. Καὶ διατί δὲν ἐνθυμεῖται

οὐ μὲν ἀνθρώποις εἰκότως τῶν προσομίτων ποιούμεθα τὴν διήγησιν, καὶ ἀπὸ τοῦτων ἀδικοῦς ἐπισπώμεθα, ἅτε τῆς μνήμης αὐτοῖς ἐξασθενούσης, παρὰ δὲ Θεῶν πάντα γνωσιὰ, ὁμοίως καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα. «*Ἰδοὺν*» γάρ, φησί, «*σὺ ἔγνωσ πάντα, τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα*». Οὐδὲν διαφέρει ἄν τε παλαιόν τις, ἄν τε νέον εἴπῃ διήγημα, μόνον οἰκεῖον τῷ ὑποκειμένῳ ἔστω. *Ποῖον οὖν, φησί, διήγημα ἀρχαῖον λέγειν βούλεται; Ἀκούσωμεν.*

«*Ἡ χεὶρ σου ἔβη· ἐξωλόθρευσε*», φησί, «*καὶ κατεγύμνωσας αὐτούς· ἐκάκωσας λαοὺς καὶ ἐξέβαλες αὐτούς*». Ἔρα ἐπέγνωτε ποῖον λέγει πόλεμον, ποῖαν νίκην, ποῖον τροπαίον, ἢ τῆς παρ' ἡμῶν ἔτι δεῖσθε σαφηνείας; Ἡδὴ μὲν οἶμαι πολλοὺς συνεωρακέναι τὸ λεγόμενον διὰ δὲ τοὺς ἀγροῦντας ἀναγκαῖον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν προσθεῖναι. *Ποῖον εὖν τροπαίων μέμνηται; ποῖον κατορθωμάτων; Τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τῶν ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας· μᾶλλον δὲ τῶν ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ. Οὐ γὰρ οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληθότες, οἷτοι καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐπέτυχον, ἀλλὰ πάντες ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ὅτε γοῦν οἱ ἐξ ἐκείνων τεχθέντες, καὶ οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τραγέντες, εἰσήεσαν εἰς Παλαιστίνην, φηοῖν, οὐκ ἐδέησεν αὐτοῖς ὄπλων· ἀλλ' αὐτοσθεὶ τὰς πόλεις εἶλον, καὶ διαβάντες τὸν Ἰουδάνην, τὴν πρώτην αὐτοῖς ἀπαντήσαν πόλιν τὴν Ἰεριχώ, καθάπερ χορεύοντες μᾶλλον ἢ πολεμοῦντες κατήγγεζαν. Κεκοσμημένοι γὰρ ὄπλοις οὐχ ὡς ἐν μάχαις, ἀλλ' ὡς ἐν πανηγύρει καὶ χορεία ἐξήεσαν, ἀντὶ καλ-*

9. Ψαλμ. 138, 5.

10. Ἀριθμ. 14, 23 καὶ Ἑβρ. 3, 17.

11. Ἰησ. Νουῆ κεφ. 6.

κάποιο νέον· καὶ πρόσφατον γεγονός; Διότι, ὅταν ἀπευθυνώμεθα πρὸς ἀνθρώπους, φυσικὸν εἶναι νὰ διηγούμεθα πρόσφατα γεγονότα καὶ νὰ προσελκύωμεν τὴν προσοχὴν αὐτῶν μὲ αὐτὰ, ἐπειδὴ ἡ μνήμη αὐτῶν ἀδυνατεῖ νὰ ἐνθυμῆται παλαιὰ γεγονότα, εἰς τὸν Θεὸν ὅμως τὰ πάντα εἶναι γνωστά, ὁμοίως καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα. Διότι λέγει, «Νὰ σὺ τὰ γνωρίζεις ὅλα, καὶ τὰ πρόσφατα καὶ τὰ παλαιά»⁹. Δὲν ἔχει καμμίαν διαφορὰν, ἐὰν ἀναφέρῃ κανεὶς παλαιὰν ἢ νέαν διήγησιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι γνωστὴ εἰς αὐτὸν ποῦ τὴν διηγεῖται. Ποίαν λοιπὸν, λέγει, διήγησιν ἀρχαίαν θέλει νὰ εἰπῆ; Ἄς ἀκούσωμεν.

«Τὸ παντοδύναμον χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη», λέγει, «καὶ ἐγκατέστησες τοὺς πατέρας μας εἰς τὸν τόπον αὐτῶν· ἔκακοποίησες λαοὺς καὶ ἐξεδίωξες αὐτούς». Ἄρα γε ἀντελήφθητε ποῖον πόλεμον ἐννοεῖ, ποῖαν νίκην, ποῖον τρόποιον, ἢ χρειάζεσθε ἀκόμη τὴν διασάφησιν ἐκ μέρους μου; Ἄλλὰ νομίζω πλέον ὅτι οἱ περισσότεροι ἀντελήφθησαν τὸ λεγόμενον, χάριν ὅμως ἐκείνων ποῦ δὲν ἀντελήφθησαν αὐτὸ, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω καὶ τὰς ἰδικὰς μου σκέψεις. Ποῖα λοιπὸν τρόπαια ἐνθυμεῖται; ποῖα κατορθώματα; Τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν ἔρημον, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· πρὸ πάντων δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, δὲν ἐπέτυχον νὰ φθάσουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ ὅλοι ἀπέθανον εἰς τὴν ἔρημον¹⁰. Ὅταν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐτρέφθησαν εἰς τὴν ἔρημον, εἰσῆλθον εἰς τὴν Παλαιστίνην, λέγει, δὲν ἐχρειάσθησαν αὐτοὶ ὄπλα, ἀλλ' ἐκυρίευσαν τὰς πόλεις διὰ τῆς κραυγῆς, καὶ ἀφοῦ διέβησαν τὸν Ἰορδάνην, τὴν πρώτην πόλιν ποῦ συνήντησαν, τὴν Ἰεριχώ, ἐκυρίευσαν αὐτὴν ὡσὰν νὰ ἐχόρευαν μᾶλλον, παρά νὰ ἐπολεμοῦσαν¹¹. Διότι στόλισμένοι μὲ τὰ ὄπλα ἦτο ὡς νὰ ἐπορευόντο ὄχι πρὸς μάχας, ἀλλὰ πρὸς πανήγυριν καὶ χορόν, περιβεβλη-

λωπισμοῦ μᾶλλον ἢ ἀσφαλείας τὰ ὕλα περιθέμενοι, καὶ τὰς
 ἱερὰς στολὰς περικείμενοι, καὶ προηγουμένους ἔχοντες τοῦ
 στρατοπέδου τοὺς Λευίτας, ἐκύκλουν τὸ τεῖχος. Καὶ ἦν ἰδεῖν
 θέαμα θαυμασιὸν καὶ παρόδοξον, χιλιάδας τοσαύτας στρατο-
 5 πέδων ἐν τάξει καὶ ρυθμῷ θαινόντων, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ κόσμῳ
 πολλῷ, ὡς οὐδενὸς παρόντος, μετὰ τῆς ἁρμοῦνίας ἐκείνης τῶν
 σαλπύγγων τὸ πᾶν κατορθούντων.

Αἰσχυρῶσθωσαν οἱ θορυβοῦντες ἐν ἐκκλησίᾳ. Εἰ γὰρ ἔνθα
 σάλπιγγες ἤχουν, τοσαύτη ἦν εὐταξία, ἔνθα αὐτὸς ὁ Θεὸς
 10 φθέγγεται, τίνος τεύξονται συγγνώμης οἱ διὰ τῶν οἰκείων
 θορύβων τῆς ἐκείνων ἀκοῆς τὴν ἀκριβείαν ἐκκρούοντες; Ἀλ-
 λὰ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, οὐκ ἐμνημόνευσε τῶν ἐξ Αἰγύπτου;
 Ἐπειδὴ πάντες ἔπεσον, ἐπειδὴ δίκην ἔδωσαν. Τίμος δὲ ἔνε-
 κεν πάντες ἀπώλοντο; Ἐπειδὴ τὰ μεγάλα ἤμαρτον. Ἐπιϋθεν
 15 δὲ καὶ ἕτερον ὠκονόμει, τὸ τοὺς μέλλοντας τὴν Παλαιστίνην
 ἀπολαμβάνειν ἀθεάτους εἶναι τῶν ἐξ Αἰγύπτου κακῶν, τῆς
 δεισιδαιμονίας, τῆς ἀσεβείας ἀπάσης, καὶ μηδένα διδάσκαλον
 ἔχειν τῆς τοσαύτης πονηρίας. Οὕτω γὰρ προκατείχοντο τῇ
 τῶν Αἰγυπτίων σννηθείᾳ, οὕτως ἦσαν ἀλόντες, ὡς μετὰ το-
 20 σαῦτα θάνατα μηδὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀποτιθήσασθαι καθαρῶς
 τῆς πλάνης τὰ λείψανα. Εἰ δὲ καὶ Χαναταίους ἔλαβον διδα-
 σκάλους τῶν προτέρων χαλεπωτέρους, πῶ οὐκ ἂν ἐξώκειλε
 τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς; Διὰ δὴ τοῦτο κατεῖχεν αὐτοὺς ἐπὶ
 τῆς ἐρήμου τοὺς τεχθέντας, ἕως εἰς ἀνδρῶν ἡλικίαν ἦλθε
 25 τὰ ἔργα τῶν ἐκείνων.

4. Καὶ ταῦτα οὐκ οἰκοθεν φθεγγόμενοι λέγομεν, ἀλλ' ἀ-
 πό τῶν Γραφῶν ἀποδεικνύοντες. Διὰ γὰρ τοῦ Ἰεζεκιήλ τοῦτο
 αὐτὸ ὁ Θεὸς ονειδίζει αὐτοῖς, ὅτι εἰς τὴν ἐρημον αὐτοὺς ἀ-

μένοι τὰ ὄπλα των μᾶλλον ὡς εἶδος καλλωπισμοῦ, παρὰ ὡς μέσον ἀσφαλείας, καὶ φέροντες τὰς ἱεράς στολάς καὶ ἔχοντες προπορευομένους τοῦ στρατοῦ τοὺς Λευίτας, περιεκύκλωναν τὸ τεῖχος. Καὶ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς θέαμα θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, τόσας χιλιάδας στρατοῦ νὰ βαδίζουν μὲ τάξιν καὶ ρυθμόν, μὲ ἡσυχίαν καὶ πολλήν κοσμιότητα, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπῆρχε κανεὶς παρῶν, καὶ τὸ πᾶν νὰ κατορθώνουν μὲ τὴν ἁρμονίαν ἐκείνην τῶν σαλπίγγων.

Ἄς ἐντραποῦν ἐκεῖνοι ποῦ θορυβοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διότι, ἐὰν ὑπῆρχε τόση εὐταξία ἐκεῖ ὅπου ἤχοῦσαν αἱ σάλπιγγες, ἐκεῖ ὅπου ὁμιλεῖ ὁ Θεός, ποῖαν συγγνώμην θὰ τύχουν ἐκεῖνοι, ποῦ μὲ τοὺς θορύβους των ἐμποδίζουν τὴν ἀκριβῆ ἀκοὴν τῶν λόγων ἐκείνων; Ἄλλὰ διατί, λέγει, δὲν ἐμνημόνευσεν ἐκείνους ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον; Ἐπειδὴ ὅλοι ἀπέθανον, ἐπειδὴ ὅλοι ἐτιμωρήθησαν. Διὰ ποῖον δὲ λόγον ὅλοι ἐχάθησαν; Ἐπειδὴ διέπραξαν πολὺ μεγάλα ἁμαρτήματα. Μὲ αὐτὸ τὸ γεγονός ἐπετύγχανε καὶ κάτι ἄλλο, ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀπολαύσουν τὴν Παλαιστίνην νὰ μὴ ἔχουν ἰδεῖ τὰ κακὰ τῆς Αἰγύπτου, τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν ὅλην ἀσέβειαν, καὶ νὰ μὴ ἔχουν κανένα διδάσκαλον τῆς τόσον μεγάλης κακίας. Διότι τόσον πολὺ κατείχοντο ἀπὸ τὰς συνήθειας τῶν Αἰγυπτίων, τόσον πολὺ ἦσαν κυριευμένοι, ὥστε καὶ μετὰ τὰ τόσα πολλὰ θαύματα δὲν ἠμποροῦσαν, οὔτε εἰς τὴν ἔρημον ν' ἀποβάλουν πλήρως τὰ λείψανα τῆς πλάνης. Ἐὰν δὲ ἐλάμβανον καὶ Χαναναίους διδασκάλους χειροτέρους ἀπὸ τοὺς προηγουμένους, ποῦ δὲν θὰ ἔφθανον τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐκράτει τοὺς γονεῖς αὐτῶν εἰς τὴν ἔρημον, μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν τὰ τέκνα ἐκείνων.

4. Καὶ αὐτὰ ποῦ λέγομεν δὲν τὰ λέγομεν ἀπὸ μόνοι μας, ἀλλὰ τὰ ἀποδεικνύομεν ἀπὸ τὰς Γραφάς. Διότι διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τοὺς κατηγορεῖ ὁ Θεός, ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ

γαγών και πολλά διαλεχθεῖς οὐκ ἠκούετο. Ἄλλὰ τίνος ἔνεκεν
 ὄπλα αὐτοὺς περικεῖσθαι ἐκέλευσε μέλλοντας προσιέναι τῇ
 Ἰεριχῶ; Θαυμασιότερον γὰρ ἦν, εἰ χωρὶς ὄπλων τοῦτο ἐ-
 ποίουν. Μάλιστα μὲν οὖν κἂν κελεύη τι ποιεῖν ἀνθρώπινον,
 5 και προσλαμβάνειν τινὰ συμμαχίαν αἰσθητήν, συγκατιῶν αὐ-
 τῶν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦτο ποιεῖ. Τί γὰρ ἠδύνατο ὄπλων περιβο-
 λῆ πρὸς τείχους καταβολήν; τί δὲ σαλπύγγων ἠχή; Εἰ μὲν
 γὰρ πρὸς ἀνθρώπους ὁ πόλεμος ἦν, εἶχέ τις τινὰ ροπήν και
 τοῖς ὄπλοις λογιζέσθαι· εἰ δὲ τείχος ἔμελλε καταπίπτειν, τί-
 10 ρος ἔνεκεν ὄπλα περίκεινται; Καὶ ἐπὶ τοῦ Γεδεὼν δὲ πάλιν
 εἰ εἰλημμένοι τῶν μὴ εἰλημμένων ἦσαν ἴσοι πάντες γὰρ ἦ-
 σαν δῆλοι. Τίνος οὖν ἔνεκεν ταῦτα γίνεται; Ὡστε εἰς πί-
 στιν αὐτοὺς ἄγεσθαι τοὺς ταῦτα κελευομένους. Ἡ γὰρ ψυχὴ
 συντραφεῖσα σώματι και οὐδὲν ἀσώματον ἰδοῦσά ποτε, και
 15 πρὸς τὰ αἰσθητὰ κερηρυῖα, ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὰ νοητὰ
 χειραγωγηθῆναι ἐδεῖτο. Ὅθεν και τοῖς προφήταις περὶ Θε-
 οῦ διαλεγόμενοις ἐγένετο χρεῖα ἀνθρωπίνων μνησθῆναι με-
 λῶν, οὐχ ἵνα τὴν ἀκήρατον ἐκείνην φύσιν εἰς μελῶν σχήμα-
 τα συμπλάσωσιν, ἀλλ' ἵνα τὴν αἰσθητοῖς συντραφεῖσαν ψυχὴν
 20 ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων τὰ ὑπὲρ ἀνθρωπὸν παιδεύσωσι δόγματα.
 Ἐπεὶ οὖν και ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ νοητὸν τί ἐστιν, ἵνα
 μὴ ἀπιστήσωσιν οἱ ἴοιτε, τίθησί τι αἰσθητὸν. Εἰ γὰρ εἶπεν,
 ὅτι ἐν ἐπιὰ ἡμέραις καταστραφήσεται ἡ πόλις, ἡσυχάζόντων
 ἡμῶν και μηδὲν ἐργαζομένων, ἴσως ἂν πολλοὶ ἠπίστησαν, νυ-
 25 γὶ δὲ καθάπερ ὑποβάθραν τινὰ τῇ διανοίᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ τὰ
 ἐπιτάγματα ταῦτα ὑποτίθησι. Καὶ ἵνα μὴ νομίσητε στοχασμὸν

12. Ἰεζ. 20, 10.

13. Ἰουδιθ κεφ. 7.

τούς εἶπε τόσα πολλά, ὅμως δὲν εἰσηκούετο¹². Ἄλλὰ διατί διέταξεν αὐτοὺς νὰ ὀπλισθοῦν μὲ ὄπλα, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κυριεύσουν τὴν Ἰεριχώ; Διότι θαυμαστότερον ἦτο, ἐὰν τὸ ἔκαμνον αὐτὸ χωρὶς ὄπλα. Μολονότι βέβαια τοὺς διατάσσει νὰ κάνουν κάτι τὸ ἀνθρώπινον καὶ νὰ λάβουν μαζὶ τῶν κάποιαν αἰσθητὴν συμμαχίαν, τὸ κάμνει αὐτὸ δὲ ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ προσφέρῃ ἢ περιβολὴ τῶν ὀπλων εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ τείχους; τί δὲ ὁ ἤχος τῶν σαλπίγγων; Καθ' ὅσον, ἐὰν μὲν ὁ πόλεμος ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐναντίον ἀνθρώπων θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ὑπολογίῃ κἀπως καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὀπλων, ἐφ' ὅσον ὅμως ἐπρόκειτο διὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ τείχους, διὰ ποῖον λόγον ὀπλιζονται μὲ ὄπλα; Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους πάλιν τοῦ Γεδεὼν οἱ ὀπλισμένοι ἐθεωροῦντο ἴσοι μὲ τοὺς ἀόπλους¹³· διότι ὅλοι ἦσαν φανεροί. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν γίνονται αὐτά; Διὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν αὐτοὺς ποὺ διετάσσοντο νὰ πράξουν αὐτά. Διότι ἡ ψυχὴ ἐπειδὴ ἐτράφη μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶδε ποτὲ τίποτε τὸ ἀσώματον, καὶ καταγοητεύεται ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ἐχρειάζεται νὰ καθοδηγηθῇ ἀπὸ τὰ ὀρατὰ πρὸς τὰ νοητά. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ προφηταὶ ὅταν ὠμίλουν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ μνημονεύουν μέλη ἀνθρώπινα, ὄχι διὰ νὰ παραστήσουν τὴν αἰώνιον ἐκείνην φύσιν μὲ σχήματα ἀνθρωπίνων μελῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ παιδαγωγήσουν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ δόγματα τὴν ψυχὴν ποὺ ἐτράφη μὲ τὰ αἰσθητά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι τὸ νοητόν, διὰ νὰ μὴ ἀπιστήσουν οἱ τότε ἄνθρωποι, μεταχειρίζεται κάτι τὸ αἰσθητόν. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἰς ἑπτὰ ἡμέρας θὰ καταστραφῇ ἡ πόλις, ἐνῶ ἐσεῖς θὰ ἠουχάζετε καὶ δὲν θὰ κάμνετε τίποτε, ἴσως πολλοὶ νὰ ἀπιστοῦσαν, τώρα ὅμως θέτει αὐτὰ τὰ προστάγματα κάτω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν ὡσὰν κάποιο ὑπόβαθρον. Καὶ διὰ νὰ μὴ

τινα εἶναι τὸ λεγόμενον, ἱστορίαν τινὰ ὑμῖν παλαιὰν ποιου-
 μένην τὸν λόγον διηγῆσασθαι βούλομαι. Νεαιμάν τις ἦν Σύ-
 ρος. Οἷτος ὑπὸ λέπρας ἀλοῦς καὶ αἰσχυρόμενος τῷ πάθει,
 ὡς ὑπὲρ μεγίστων κινδυνεύων, ἔρχεται εἰς Παλαιστίνην (δεῖ
 5 γὰρ ἐπιτεμεῖν τὸν λόγον), λύσιν βουλόμενος εὑρεῖν τοῦ κακοῦ
 παρὰ τοῦ προφήτου. Ἐλθὼν τοῖσιν, καὶ πρὸς τῇ θύρᾳ τοῦ
 ἀνδρὸς στάς, ἐκάλει τὸν ἰατρόν. Ὁ δὲ ἐπήκουσε μὲν, οὐ μὴν
 ἐξῆλθεν, ἀλλ' ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν κελεύων βαπτίζεσθαι ἐν
 τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τὸ πρόσταγμα ἦν κοῦφον,
 10 πολὺ τὸ αἰσθητὸν ἔχον, καὶ οὐχ ὑψηλῆς δεόμενον διανοίας,
 οὐκ ἐπέσθη. Ἀλλὰ τί φησιν; «Ἐγὼ ἔλεγον, διτι ἐξελεύσεται
 καὶ ἐπιθήσει αὐτοῦ τὴν χειρὰ, καὶ ἐπικαλέσεται τὸν Θεὸν
 αὐτοῦ, καὶ ἀποσυνάξει τὴν λέπραν».

Ὁρᾷς τὴν ψυχὴν, πῶς αἰσθητοῦ τινος ἐδεήθη σχήμα-
 15 τος; Τὸ γὰρ μὴ νομίσει τοῦ ἰατροῦ τὸ πρόσταγμα ἀρκεῖν, ἀλλὰ
 δεηθῆναι χειρός, τῆς ἀσθενείας ἦν τοῦ θεραπευομένου. Πο-
 λὰ δὲ καὶ ἕτερα ἐντεῦθεν ἡμῖν λύεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς
 οὐ πανταχοῦ λόγῳ ἰᾶται, ἀλλὰ καὶ τῇ χειρὶ· καὶ γὰρ ἔβαλε τὴν
 χειρὰ εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς τὴν γλῶττιον· καὶ ἀλλαχοῦ μὲν λόγῳ
 20 μόνῳ, ἀλλαχοῦ δὲ θελήματι πάντα ποιῶν, τοὺς προσιόντας ἰᾶτο.
 Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο ἐποίει; Διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν προσ-
 ιόντων. Καὶ ἵνα μάθῃς, διτι διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν τοῦτο
 ἐγίνετο, τοὺς μὴ δεομένους τῶν τοιοῦτων ἐπήγει. «Ἀμήν γὰρ
 λέγοι ὑμῖν», φησί, «ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἰσαύτην πίστιν

14. Δ' Βασ. 5, 11.

15. Μάρκ. 7, 33.

16. Ματθ. 8, 10.

νομίσετε τὰ λόγια αὐτὰ ὡσάν κάποιον στοχασμόν, θέλω νὰ σᾶς διηγηθῶ μίαν παλαιάν ἱστορίαν πού ἐπιβεβαιώνει τὰ λεγόμενα. Ὑπῆρχε κάποιος ὀνόματι Νεαιμάν ὁ Σύρος. Αὐτός κυριευθεῖς ἀπό λέπραν καί ἐντρεπόμενος διὰ τὸ πάθος του, διατρέχων μέγιστον κίνδυνον, ἔρχεται εἰς τὴν Παλαιστίνην (διότι πρέπει νὰ συντομεύσω τὸν λόγον), θέλων νὰ εὔρη ἀπὸ τὸν προφήτην ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸ κακόν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθε καί ἐστάθη πρὸ τῆς θύρας τοῦ προφήτου, ἐφώναζε τὸν ἱατρόν. Αὐτός δὲ τὸ ἄκουσε μὲν, ὅμως δὲν ἐβῆκεν ἔξω, ἀλλ' ἔστειλε κάποιον πρὸς αὐτὸν καί τὸν παρήγγειλε νὰ ὑπάγῃ καί νὰ βαπτισθῆ εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν. Ἐκεῖνος δέ, ἐπειδὴ ἡ παραγγελία ἦτο ὄχι σοβαρὰ καί περιεῖχε πολὺ τὸ αἰσθητὸν καί δὲν ἐταίριαζεν εἰς ἄνθρωπον ὑψηλῆς πνευματικῆς διανοίας, δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὰ λόγια του. Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐγὼ ἐπίστευα, ὅτι θὰ ἐξέλθῃ, θὰ θέσῃ ἐπάνω μου τὸ χέρι του, θὰ ἐπικαλεσθῆ τὸν Θεόν του καί θὰ καθαρῖσῃ τὴν λέπραν»¹⁴.

Βλέπεις τὴν ψυχὴν, πῶς ἐχρειάσθη κάποιος αἰσθητὸν πρᾶγμα; Διότι τὸ νὰ μὴ θεωρήσῃ ἀρκετὸν τὸ πρόσταγμα τοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ νὰ ἔχη ἀνάγκην καί ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ προφήτου, ὠφείλετο εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ θεραπευομένου. Ἀλλὰ καί πολλὰ ἄλλα ἐξηγοῦνται μὲ τὸ παράδειγμα αὐτό. Διὰ τοῦτο καί ὁ Χριστὸς δὲν θεραπεύει εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις μὲ τὸν λόγον του, ἀλλὰ καί μὲ τὸ νὰ θέτῃ τὸ χέρι του καθ' ὅσον ἔθεσε, λέγει, τὸ χέρι του εἰς τὸ στόμα καί εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀσθενοῦς¹⁵· καί ἄλλοτε μὲν ἐθεράπευε τοὺς προσερχομένους μὲ τὸν λόγον του μόνον, ἄλλοτε δὲ ἔκαμνε τὰ πάντα μὲ τὸ θέλημά του. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὸ ἔκαμνε αὐτό; Ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν προσερχομένων. Καί διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸ ἐγένετο ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν, μάθε ὅτι ἐπαινοῦσεν ἐκείνους πού δὲν εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ αἰσθητὰ πρᾶγματα. Διότι λέγει· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν εὔρον τόσον μεγάλην πίστιν»¹⁶,

εἶπον· ἐπειδήπερ αὐτὸν οὐκ εἴλκυσεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἐκα-
 τόνταρχος, ἀλλ' ἔφησεν ἀρκεῖν αὐτοῦ τὸ πρόσιαγμα. Ἐπὶ οὖν
 τοῦ Ἐξεκίου οὐδὲν τοιοῦτον γίνεται, ἀλλὰ πρόδρομοις μόνη,
 καὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον παρελαμβάνειο· διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐπὶ
 5 τοῦ τὴν γυναῖκα ζηλοτυποῦντος παχύτερόν τι πράγμα ἐπειά-
 τειτο. Εἰ δὲ βούλει κατὰ ἀναγωγὴν ἐκλαβεῖν τοῦτο («Πάν-
 τα γὰρ ταῦτα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις»), φησί· «ἐγρᾶφη δὲ
 πρὸς ρουθεοῖαν ἡμῶν, εἰς οὗς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήγη-
 σεν»), ἐννόει τοὺς ἀρίστους τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας
 10 ἀπὶ σάλπιγγος τῷ λόγῳ χρωμένους, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων
 τείχη καταβάλλοντας, καὶ τοὺς λαοὺς ὀπλισμένους τῇ τοῦ Ἰη-
 σοῦ παντευχίᾳ. Ὁ δὲ τῶν ἐπιτὰ ἡμερῶν ἀριθμὸς τὸ Σάββατον
 ἡμῶν προδιαλύει. Οὐ γὰρ προσηγουμένως ἐδόθησαν αἱ τοιαῦται
 τοῦ νόμου ἐντολαί. Διὰ τοῦτο περὶ μὲν τῶν θνσιῶν φησι
 15 «Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;». Καὶ πάλιν
 «Μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἄγρια ἀφαιροῦσι τὰς ἀμαρτίας σου». Καὶ πάλιν
 «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἐν τῇ
 ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα;». Καὶ πάλιν «Ἴνα τί μοι λίθانون
 ἐκ Σαβὰ φέρεις, καὶ κινάμωνον ἐκ γῆς μακρόθεν;». Καὶ
 20 πάλιν «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας». Καὶ πάλιν
 «Μὴ ὀλοκαπτώματα καὶ θυσίας θέλει ὁ Θεός, ἢ τὸ ὑπακούειν
 αὐτῷ;». Καί, «Εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν». Καὶ πάλιν
 «Ἀκοὴ ἀγαθὴ ὑπὲρ θυσίαν». Καὶ τὰς ἐσοτίας ἐκβάλλων φη-
 σί «Μεμίσηκα, ἀπῶσαι τὰς ἐσοτίας ὑμῶν. Ἀπόστησον ἀπ'
 25 ἐμοῦ ἤχον ὠδῶν σου, καὶ ψαλμῶν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσο-
 μαί». Καί, «Ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι, καὶ νηστειᾶν καὶ
 ἀργίαν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου». Καὶ πάλιν «Οὐχ αὕτη ἡ νηστεία.

16. Α' Κορ. 10, 11.

17. Ἦσ. 1, 12.

18. Ἰερ. 11, 15.

19. Ἀμώς 5, 25.

20. Ἰερ. 6, 20.

21. Ψαλμ. 39, 7.

22. Α' Βασ. 15, 22.

23. Ψαλμ. 50, 18.

24. Α' Βασ. 15, 22.

25. Ἀμώς 5, 21 - 23.

26. Ἦσ. 1, 13 - 14.

ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ ἐκατόνταρχος δὲν ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλ' ἐθεώρησεν ἀρκετὸν τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν βέβαια τοῦ Ἐζεκίου τίποτε παρόμοιον δὲν συμβαίνει, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον προελέγετο καὶ δὲν περιλαμβάνετο τίποτε τὸ ἀνθρώπινον· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔδιδε πρὸς ἐκείνον, ποῦ ἐζήλευε τὴν γυναῖκα του, κάποιαν ἐντολὴν πρὸ χονδροειδῆ. Ἐὰν δὲ θέλης νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὸ κατὰ τρόπον ἀναγωγικὸν (διότι λέγει «Ὅλα αὐτὰ ποῦ συνέβαινον εἰς ἐκείνους ἦσαν συμβολικὰ καὶ ἐγράφησαν διὰ νὰ νουθετήσουν ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφθασε τὸ τέλος τῶν αἰώνων»¹⁶), ἀκίβου τοὺς ἀρίστους ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας ποῦ ἐχρησιμοποιοῦσαν τὸν λόγον του ἀντὶ σάλπιγγος καὶ κατέβαλλον τὰ τεῖχη τῶν ἀντιπάλων των καὶ τοὺς λαούς, ὠπλισμένοι μὲ τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς σύμβολον τῆς καταργήσεως τοῦ σαββάτου. Διότι δὲν ἐδόθησαν προηγουμένως αἱ τοιαῦται ἐντολαὶ τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο διὰ μὲν τὰς θυσίας λέγει «Ποῖος λοιπὸν ἐζήτησεν αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας;»¹⁷. Καὶ πάλιν «Μήπως εὐχαὶ καὶ κρέατα ἡγιασμένα ἀφαιροῦν τὰς ἀμαρτίας σου;»¹⁸. Καὶ πάλιν «Μήπως μοῦ προσφέρατε σφαγμένα ζῶα καὶ θυσίας ἐπὶ σαράντα χρόνια εἰς τὴν ἔρημον;»¹⁹. Καὶ πάλιν «Πρὸς τί μοῦ φέρεις λίβανον ἐκ Σαβὰ καὶ κινάμωννον ἀπὸ μακρυνὴν χώραν;»²⁰. Καὶ πάλιν «Θυσίαν καὶ προσφορὰν δὲν ἠθέλησες»²¹. Καὶ πάλιν «Μήπως ὁ Θεὸς θέλει ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας καὶ ὄχι ὑπακοὴν εἰς αὐτόν;»²². Καί «Ἐὰν ἤθελες θυσίαν, θὰ σοῦ τὴν προσέφερα εὐχαρίστως»²³. Καὶ πάλιν «Ἡ ὑπακοὴ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι προτιμότερα ἀπὸ τὴν θυσίαν»²⁴. Καὶ καταργῶν τὰς ἐορτάς, λέγει «Ἐμίσησα καὶ ἐπεριφρόνησα τὰς ἐορτάς σας. Ἀπομάκρυνε ἀπὸ ἐμένα τὸν ἦχον τῶν ὠδῶν σου καὶ δὲν θέλω ν' ἀκούσω τὰς μελωδίας τῶν μουσικῶν ὀργάνων σου»²⁵. Καί «Ἐορτὴν μεγάλην δὲν ἀνέχομαι καὶ νηστείαν καὶ ἀργίαν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου»²⁶. Καὶ πάλιν «Ἐγώ

ἦν ἐξελεξάμην». Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ πάλιν ἔλεγε· «Δώσω ὑμῖν προστάγματα οὐ καλά, ἐν οἷς οὐ ζήσεσθε ἐν αὐτοῖς». Οὕτω καὶ τὸ Σάββατον ἐνιαῦθα λύεται. Ἀλλὰ διὰ τί λέγει, «Τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν»; Τοῦτο ὑμῖν καταλιμ-
 5 πάνω λύσαι· δυνήσεσθε δὲ τὰ τοιαῦτα εὐρίσκειν, ἃν βίον ἐπι-
 δείξησθε καθαρόν.

5. Εἰ γὰρ τὸν Κορηλίον διὰ βίον ἄριστον ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν τῶν ἀπορορήτων γνῶσιν, καὶ τὸν εὐνοῦχον διὰ τὸ ἀνα-
 γινώσκειν ὑμᾶς τοὺς ἤδη τῆς πίστεως ἀπολαύσαντας, βίον
 10 ὁρθὸν ἐπιδειξαμένους, διδάξει τὰ σαφέστερα. Ὅποτε γὰρ ὁ
 ἀκάθαρτος βίος ἐμποδίζει τὴν τοῦτου γνῶσιν (καθάπερ ὁ
 Παῦλός φησιν· «Οὐκ ἠδυνήθη ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς.
 ἐπειδὴ ἔρεις ἐν ὑμῖν εἰσι καὶ ζῆλοι· καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν
 «Γινῶναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμήσουσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνην
 15 πεποιηκώς»), οὕτως ὁ καθαρὸς βίος ὁδηγεῖ καὶ ἡ σπουδὴ ἡ
 περὶ τὸ ζητεῖν. Ζητεῖτε γὰρ, φησί, καὶ εὐρήσετε. Καὶ ἡ πα-
 ραβολὴ δὲ ἡ τοῦ τοῦ ἄριστος αἰτοῦντος παρὰ τοῦ καθενδῆσαν-
 τος ἤδη φίλου, τοῦτο δείκνυσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομών, ἐ-
 πειδὴ πνευματικὰ ἤτησε, καὶ ἄπερ οὐκ ἤτησεν ἔλαβεν. Ὅ-
 20 ταν δὲ καὶ προσεδρία, καὶ πνευματικὴ αἴτησις, καὶ βίος κα-
 θαρὸς παρῆ, ἐνόησον πόση ἔσται εὐκολία πρὸς τὸ λαβεῖν·
 καίτοι γε προσεδρία καὶ καθ' ἑαυτὴν ἴσχυσε μόνον· «Λέγω
 γὰρ ὑμῖν», φησὶν, «εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον μὴ

27. Ἦσ. 58, 5.

28. Ἰεζ. 20, 25.

29. Πράξ. 10, 4.

30. Πράξ. 8, 27 ε.

31. Α' Κορ. 3, 1-3.

32. Ἦσ. 58, 2.

33. Λουκᾶ 11, 5-8.

33. Λουκᾶ 11, 2.

34. Λουκᾶ 11, 5-8.

35. Γ' Βασ. 3, 11.

δέν ἐξέλεξα καὶ δέν ἐνέκρινα αὐτὴν τὴν νηστείαν»²⁷. Καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ πάλιν ἔλεγε· «Θὰ σὰς δώσω προστάγματα ὄχι εὐχάριστα, διὰ τῶν ὁποίων δέν θὰ Ζήσετε μέ ἀσφάλειαν»²⁸. Ἔτσι καὶ τὸ Σάββατον καταργεῖται ἐδῶ. Ἄλλὰ διατί λέγει, «Ποῖος ἐζήτησε τὰς θυσίας αὐτὰς ἀπὸ τὰ χέρια σας;». Αὐτὸ τὸ ἀφήνω εἰς ἐσᾶς νὰ δώσετε ἀπάντησιν· θὰ ἠμπορέσετε δὲ νὰ δίδετε ἀπάντησιν εἰς παρόμοια ἐρωτήματα, ἐὰν ἐπιδείξετε βίον καθαρὸν.

5. Ἐάν λοιπὸν προσκάλεσε τὸν Κορνῆλιον ἐξ αἰτίας τῆς καθαρότητος τοῦ βίου εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀπορρήτους ἀληθείας²⁹, καὶ τὸν εὐχοῦχον τοῦ ἔδωσε τὴν δύναμιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγνώσεως, νὰ γνωρίσῃ πάρα πολὺ καλὰ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας³⁰, πολὺ περισσότερον θὰ διδάξῃ εἰς ἐσᾶς, πού ἤδη ἀπηλαύσατε τὴν πίστιν, τὰς ἀκριβεῖς ἀληθείας, ἐὰν ἐπιδείξετε βίον καθαρὸν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀκάθαρτος βίος ἐμποδίζει τὴν γνῶσιν αὐτῶν καθὼς ὁ Παῦλος λέγει· «Δέν ἠμπόρεσα νὰ ὀμιλήσω πρὸς ἐσᾶς ὅπως θὰ ἤρμοζε πρὸς πνευματικὰ ὠρίμους ἀνθρώπους, ἐπειδὴ ὑπάρχουν μεταξὺ σας φιλονεικίαι καὶ ζηλοτυπίαι»³¹, καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν λέγει· «Θὰ ἐπιθυμήσουν νὰ γνωρίσουν τὰς ὁδοὺς μου, ὡσὰν λαὸς πού ἐπέδειξε δικαιοσύνην»³², ἔτσι ὁ καθαρὸς βίος ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, καθὼς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῆς. Διότι λέγει· «Ζητεῖτε καὶ θὰ εὔρετε»³³. Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ περὶ ἐκείνου πού ἐζήτηε τοὺς ἄρτους ἀπὸ τὸν φίλον του πού εἶχεν ἤδη κοιμηθῆ³⁴, αὐτὸ φανερώνει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομών, ἐπειδὴ ἐζήτησε πνευματικὰ πράγματα, ἔλαβε καὶ ἐκεῖνα πού δέν ἐζήτησεν³⁵. Ὅταν δὲ καὶ ἐπιμονὴ ὑπάρχῃ καὶ ἡ αἴτησις ἀναφέρεται εἰς πνευματικὰ πράγματα, καὶ ὁ βίος εἶναι καθαρὸς, σκέψου πόση εὐκολία θὰ ὑπάρξῃ εἰς τὸ νὰ λάβωμεν ἐκεῖνο πού ζητοῦμεν· ἂν καὶ βέβαια ἡ ἐπιμονὴ καὶ μόνη τῆς ἐπέτυχεν ἐκεῖνο πού ἠθελε· διότι λέγει· «Σὰς λέγω, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη δέν τοῦ δώσῃ ἐπειδὴ εἶναι φίλος του, ὅμως θὰ τοῦ δώσῃ ἐξ αἰτίας

δώσει αὐτῷ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ». Ἄλλ' ἐπανιώμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αἰπῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις. Ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε καὶ κατεφύτευσας αὐτούς». Ὅρα πῶς τῇ λέξει κυρίως κέχρηται. Οὐ γὰρ μέχρι νίκης καὶ ἡτις τὰ πράγματα, φηοῖν, ἔσπισας τότε, ἀλλὰ περραιτέρω πάντα προῆει καίτοι γε πρὸ τούτου οὐκ ἴσα τὰ τῆς παρατάξεως ἦν. Οἱ μὲν γὰρ κατεῖχον, οἱ δὲ ἐπήλυδες ἦσαν, ἀλλ' ὁμως ἰσοσάυτη γέγονεν ἡ μεταβολή, ὡς τοὺς μὲν προορίζουσ ἀνασπασθῆναι, τοὺς δὲ γενέσθαι πολίτας καὶ οἰκήτορας. Λιὰ τοῦτο ἐπ' ἐκείνων μὲν φηοῖν, «Ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε», ἐπὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων, «Κατεφύτευσας». Χεῖρα δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ φηοῖν. Εἰ δὲ ἐκείνους ἐξωθεν ἐπιόντας, καὶ οὐ πόλιν, οὐκ οἰκίαν ἔχοντας, οὐχ ὅπου ὀρυήσωσι καὶ σπῶσιν, οὕτω ταχέως ἀπέδειξε τῶν ἔνδον οἰκούντων δυνατωτέρους, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς τῶν πατρῶων ἐκβεβλημένους οὐ περιόγεται, γησί. Τί δέ ἐστι τὸ «Ἐφύτευσας»; Ἐπηξας. Τὸ γὰρ πεφτυεμένον μόνιμον καὶ πεπηγὸς γίνεται. Τί οὖν; εὐ μετέσπισαν, εἰπέ μοι; οὐκ ἀπήχθησαν εἰς ἄλλοτριούς τόπους; Ναί, ἀπήχθησαν, ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ καταθέντος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κακίαν τῶν φτυενθέντων. Εἰ γὰρ μὴ τὰ παρ' αὐτῶν ἐνεπόδισεν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε μείναι ἐπὶ τῆς οἰκίας.

Ἐξάκωσας λαούς, καὶ ἐξέβαλες αὐτούς». Τινὲς περὶ τῶν Αἰγυπτίων τοῦτό φασι λέγεσθαι, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ περὶ

τῆς ἀδιαντροπιᾶς του»³⁶. Ἄλλ' ὁμως ὡς ἐπανεῖθωμεν εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα μας.

«Ἔργον ποῦ ἔκαμες κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς των, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας. Τὸ χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη καὶ ἐγκατέστησες αὐτοὺς εἰς τὴν χώραν των». Πρόσεχε πῶς χρησιμοποιεῖ λέξεις πρὸς δῆλωσιν ὄλων τῶν λεπτομερειῶν. Διότι, λέγει, δὲν ἐσταμάτησες τότε τὰ πράγματα μέχρις εἰς τὴν νίκην καὶ τὴν ἦτταν, ἀλλὰ πάντοτε προχωρεῖς πρὸς πέρα' ἂν καὶ βέβαια πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἦσαν ἴσαι αἱ ἀντιμαχόμενα παρατάξεις. Διότι οἱ μὲν ἐντόπιοι κατεῖχον τὴν γῆν, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλῖται ἦσαν ἀλλοδαποί, ἀλλ' ὁμως τόσοσιν μεγάλη μεταβολὴ συνέβη, ὥστε οἱ μὲν πρῶτοι νὰ ξερριζωθοῦν καὶ νὰ καταστραφοῦν, οἱ δὲ Ἰσραηλῖται νὰ γίνουιν πολῖται καὶ κάτοικοι τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο δι' ἐκείνους μὲν λέγει, «Τὸ χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη», διὰ δὲ τοὺς Ἰουδαίους λέγει, «κατεφύτευσες». Χεῖρα δὲ ὀνομάζει τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ἐκείνους, ποῦ ἦλθον ἀπὸ μακρυνῆν χώραν καὶ δὲν εἶχον οὔτε πόλιν οὔτε οἰκίαν, οὔτε καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἐγκατασταθοῦν ὅπου θὰ ὀρμουῖσαν, τόσοσιν γρήγορα ἀπέδειξεν αὐτοὺς δυνατωτέρους ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἐκατοικοῦσαν μόνιμως ἐκεῖ, πολὺ περισσότερον, λέγει, δὲν θὰ παραβλέψη ἡμᾶς ποῦ ἐκδιωκόμεθα ἀπὸ τὴν πατρικὴν μας κληρονομίαν. Τί σημαίνει δὲ τὸ «Ἐφύτευσας»; Ἐγκατέστησες σταθερά. Διότι ἐκεῖνο ποῦ φυτεύεται καθίσταται μόνιμον καὶ ἀμετακίνητον. Τί λοιπόν; εἰπέ μου' δὲν μετώκησαν; δὲν ὠδηγήθησαν εἰς ξένους τόπους; Ναί, ὠδηγήθησαν, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ ἀδυναμίαν ἐκείνου ποῦ τοὺς ἐγκατέστησεν ἐκεῖ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἐγκατασταθέντων. Διότι ἐὰν δὲν ἠμποδίζον εἰς αὐτὸ γὰ ἴδια τὰ ἔργα των, δὲν θὰ ἠμποδίζοντο νὰ μείνουιν εἰς τὰς οἰκίας των.

«Ἐκακοποίησες λαοὺς καὶ ἐξεδίωξες αὐτοὺς». Ὁρισμένοι λέγουιν ὅτι αὐτὸ λέγεται περὶ τῶν Αἰγυπτίων, ἐγὼ ὁμως ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη καὶ περὶ τῶν ἐθνι-

τῶν ἐθνῶν τοῦτο εἰρησθαι. Καὶ γὰρ κακείνους τιμωρίας ἀπέ-
 τησεν ἐν ἑκατέρῳ τῆν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐν
 τῷ τοὺς πολεμίους ἀναιρεῖν, καὶ ἐν τῷ τοὺς οἰκείους συγ-
 κροτεῖν. «Ὁὐ γὰρ ἐν τῇ ρομφαίᾳ αὐτῶν κληρονόμησαν γῆν».
 5 Ἄλλος φησί, «Ὁὐ γὰρ ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν
 τὴν γῆν». «Οὐδὲ ὁ βραχίον αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς· ἀλλ' ἡ δε-
 ξιά σου, καὶ ὁ βραχίον σου, καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου
 σου». Ἄλλος φησί, «Τὸ φῶς». «Ὅτι ἠνδρόκησας ἐν αὐτοῖς».
 Καὶ μὴν ὀπλισμένοι πάντες ἐκράτουν ἐν τοῖς πολέμοις· ὠπλι-
 10 σμένοι μὲν, ἀλλ' οὐκ ἦν ὄπλων τὸ ἔργον, ἀλλὰ τοῦ σιραιη-
 γοῦντος Θεοῦ. Ὁρᾷς πῶς ἐν τάξει εὐχῆς φαίνει τὴν συμβου-
 λήν, παραινῶν τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥίπτειν; Πῶς δὲ τὸ προᾶ-
 γμα κληρονομίαν καλεῖ τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων καὶ
 τῶν ἐπιπάππων οὐ κατεσχηκότων τὴν γῆν, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ
 15 δαπαρηθέντων καιρῷ; Ὅτι πρὸς τοὺς πατέρας ἦν ἡ ὑπό-
 σχεσις. «Δεῖρον» γὰρ, φησί, «εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δέξω»·
 καί, «Σοὶ δώσω τὴν γῆν, καὶ τῷ σπέρματί σου».

Εἰπὼν δὲ δεξιὰν καὶ βραχίονα, ἐπειδὴ παχυτέρων ἐμνή-
 σθη λέξεων, ὅρα πῶς ἀνάγει τὸν λόγον, πάλιν ἐπάγων, καὶ
 20 λέγων, «Καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου», τοιτέστιν, ἡ ἀν-
 τίληρις, ἡ πρόνοια. Τὸ γὰρ βουληθῆναι, τὸ παρεῖναι ἤρκεσε
 μόνον αὐτοῖς. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία· «Ὅτι ἠνδρόκησας ἐν αὐτοῖς»·
 τοιτέστιν, διηγάπησας αὐτούς, διηβουλήθης. Ὅστε χά-
 ριτος ἦν, οὐ κατορθωμάτων τὰ πράγματα, οὐδὲ ἐξ οἰκείας ἀ-
 25 ρετῆς ἐπέτυχον, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. «Σὺ εἰ
 αὐτὸς ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου, ὁ ἐντελλόμενος τὰς σω-

37. Γεν. 12, 1.

38. Γεν. 13, 5.

κῶν. Καθ' ὅσον ἐζήτησε καὶ ἐκεῖνοι νὰ τιμωρηθοῦν, φανερώων με τὸ καθένα ἀπὸ αὐτοὺς τὴν δύνάμιν του, καὶ με τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν, καὶ με τὴν ἐγκατάστασιν ἐκεῖ τῶν ἰδικῶν του. «Διότι δὲν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν με τὴν ρομφαίαν των». Ἄλλος λέγει, «Διότι δὲν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν με τὴν μάχαιράν των». «Οὔτε ἡ δύναμις τοῦ βραχίονός των ἔσωσεν αὐτούς, ἀλλ' ἡ δεξιὰ σου καὶ ἡ δύναμις τοῦ βραχίονός σου καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου». Ἄλλος λέγει, «Τὸ φῶς». «Διότι ἔδειξες ὅλην τὴν συμπάθειάν σου πρὸς αὐτούς». Ἐπομένως ὑπερίσχυαν εἰς τοὺς πολέμους ἐπειδὴ ἦσαν ὅλοι των ὦπλισμένοι ἦσαν μὲν ὦπλισμένοι ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς νίκης δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῶν ὄπλων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ πού διηύθυνεν ὡσάν στρατηγὸς τὰς μάχας. Βλέπεις πῶς παρουσιάζει τὴν συμβουλήν ὡσάν εἶδος προσευχῆς, προτρέπων νὰ ἐξαρτῶμεν τὸ πᾶν ἀπὸ τὸν Θεόν; Πῶς ὁμως ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα κληρονομίαν τῶν πατέρων των, τῶν πάππων καὶ τῶν προπάππων, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν κατέκτησαν αὐτὴν τὴν γῆν, ἀλλ' ἔζησαν αὐτοὶ καὶ ἀπέθανον εἰς ἄλλην ἐποχὴν; Διότι ἡ ὑπόσχεσις ἐδόθη πρὸς τοὺς πατέρας των. Διότι λέγει· «Ἐλα εἰς τὴν γῆν πού θὰ σοῦ δεῖξω³⁷ καὶ· «Εἰς ἐσένα θὰ δώσω τὴν γῆν καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»³⁸.

Ἀφοῦ δὲ ἀνέφερε τὰς λέξεις «δεξιὰν καὶ βραχίονα», ἐπειδὴ ἔκαμε χρῆσιν ὑλικῶν πραγμάτων, πρόσεχε πῶς ἀνυψῶναι τὸν λόγον, προσθέτων καὶ πάλιν τὰ λόγια, «Καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου», δηλαδὴ ἡ βοήθειά σου, ἡ πρόνοιά σου. Διότι ἦτο ἀρκετὸν καὶ μόνον ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ παρουσία του. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ αἰτία· «Ὅτι ἠυδόκησας ἐν αὐτοῖς»· δηλαδὴ, διότι ἠγάπησες αὐτούς, διότι σὺ τὸ ἠθέλησες. Ὡστε ἡ νίκη ἦτο ἀποτέλεσμα χάριτος, καὶ ὄχι ἰδικόν των κατόρθωμα, οὔτε ἐπέτυχον αὐτὴν με τὴν γενναιότητά των, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. «Σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου, ὁ προστάζων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ».

τηρίας Ἰακώβ». Ἄλλος, «Ἐντεilai περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἰακώβ». Καὶ ποία αὕτη ἢ ἀκολουθία; Πολλὴ μὲν πρὸς τὰ εἰρημένα. Ὁ γὰρ λέγει, τοῦτό ἐστιν ἡμεῖς ἐκείνων ἔργονοι, καὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ αὐτός, ὁ καὶ τότε καὶ νῦν ἐκεῖνα ἐργασάμε-
 5 ρος. Πόθεν οὖν ἢ τοσαύτη μεταβολή; Οὐ γὰρ δὴ ἄλλος μὲν ἐκεῖνος ὁ Θεός, ἄλλος δέ σὺ, ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ αὐτός.

β. Οὐδὲ αὖ πάλιν σὺ μὲν εἶ ὁ αὐτός, ἐγὼ δὲ ἄλλον ἐπι-
 γράφομαι Θεόν, ἀλλὰ «Σὺ εἶ ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου». Οὐκ ἀπεπηδήσαμέν σου τῆς ἀρχῆς, οὐκ ἐπεγραφέμεθα προσ-
 10 τάτην ἕτερον. «Ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ»· του-
 τέστι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ αὐτός, καὶ ἡ πρόνοια ἢ αὐτή. Πόθεν οὖν ἢ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων; Τί δέ ἐστιν, «Ὁ ἐντελλόμενος»; Ὁ κελεύων, ὁ παραγγέλλων σφίζεσθαι τὸν Ἰακώβ. Ἐνταῦθα
 πάλιν τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας παρίσθῃσι, καὶ τὴν ἐξου-
 15 σίαν τὴν πολλήν, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς τοῦ προγόνου μέμνηται, ἀλλ' ἀπὸ δικαιοματιος τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ προσβάλλεται, δυσωπῆσαι τὸν Θεὸν βουλόμενος. «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κεραιουῖ-
 μεν». Καὶ σὺ ὁ αὐτός, φησί, καὶ ἡ πρόνοια ἢ αὐτή, καὶ ἡμεῖς σε ἐπιγραφόμεθα, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις κεραιόμεθα. Τοῦτο
 20 γὰρ ἐστιν, «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κεραιουῖμεν». Ἄλλος δέ φησι, «Τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς κεραιουῖμεν». «Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουθενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν». Ἄλ-
 λος φησί, «Συμπαιήσομεν». Τί λέγω, φησίν, «Ἐν σοί»; Ἀρ-
 κεῖ τὸ ὄνομά σου καλέσαι μόνον, καὶ πάντα ἀνύσαι μεθ' ὑπερ-
 25 βολῆς. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, κεραιήσομεν, ἢ, περιεσόμεθα, ἀλλ',
 «Ἐξουθενώσομεν». Οὐδὲ ἠγησόμεθα αὐτούς τι εἶναι φησίν,

Ἄλλος λέγει· «πρόσταξε τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ». Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ πρὸς τὰ προλεχθέντα; Ἔχουν μεγάλην σχέσιν πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν. Διότι αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἡμεῖς εἴμεθα ἀπόγονοι ἐκείνων καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς πού ἐπετέλεσες τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ σημερινά. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἢ τόσον μεγάλη μεταβολή; Ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἐκεῖνος μὲν ἄλλος Θεός, ἄλλος δὲ σὺ, ἀλλὰ σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος.

6. Καὶ ἀκόμη οὔτε πάλιν σὺ μὲν εἶσαι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ἐνῶ ἐγὼ ἀποδέχομαι ἄλλον Θεόν, ἀλλὰ «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου». Δὲν ἀπερρίψαμεν τὴν ἐξουσίαν σου, οὔτε ἀπεδέχθημεν ἄλλον προστάτην. «Ὁ παραγγέλων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ»· δηλαδή, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ἡ πρόνοια ἡ ἴδια. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προέρχεται ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων; Τί σημαίνει δὲ «Ὁ ἐντελλόμενος»; Ὁ προστάσων, ὁ παραγγέλων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ. Ἐδῶ πάλιν δείχνει τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν μεγάλην, καὶ δὲν μνημονεύει ἀπλῶς καὶ τυχαίως τὸν πρόγονόν του Ἰακώβ, ἀλλὰ παρουσιάζει τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὡσὰν νὰ τὴν δικαιούται καὶ ὁ ἴδιος, θέλων ν' ἀποσπάσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. «Μὲ τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν θὰ καταβάλωμεν τοὺς ἐχθροὺς μας». Καὶ σὺ, λέγει, εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ ἡ πρόνοιά σου ἡ ἴδια καὶ ἡμεῖς ἐσένα ἀναγνωρίζομεν ὡς Θεόν καὶ τὰ ἴδια ὄπλα μεταχειριζόμεθα. Αὐτὸ δηλαδή σημαίνει, «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν». Ἄλλος δὲ λέγει, «Θὰ καταβάλωμεν ἐκείνους πού μᾶς καταθλίβουν». «Καὶ ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά σου θὰ ἐκμηδενίσωμεν ἐκείνους πού ἐξεγείρονται ἐναντίον μας». Ἄλλος λέγει, «Θὰ τοὺς ποδοπατήσωμεν μαζί». Διατί, λέγει, λέγω, «Μαζί μὲ ἐσένα»; Ἄρκει καὶ μόνον τὸ ὄνομά σου νὰ ἐπικαλεσθῶ καὶ νὰ τὰ ἐπιτύχω ὅλα μὲ ὑπερβολικὴν εὐκολίαν. Διότι δὲν εἶπε, θὰ ὑπερισχύσωμεν, ἢ, θὰ ἐπικρατήσωμεν, ἀλλὰ «Θὰ τοὺς ἐκμηδενίσωμεν». Δὲν θὰ τοὺς θεωρήσωμεν, λέγει, ὡσὰν κάτι τὸ σπου-

οὐδὲ φουβηθησόμεθα, ἀλλ' ὡς οὐδὲν ὄντας διώξομεν. Ὅπερ δηλῶν ἕτερος ἐρμηνευτῆς ἔλεγε· «Καταπαιήσομεν», τὴν κατὰ κράτος νίκην, τὴν χωρὶς ἀγωνίας παράταξιν, τὴν χωρὶς φόβου μάχην δεικνύς.

5 «Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπῶ». Ἄλλος φησί, «Πέποιθω». «Καὶ ἡ ρομφαία μου οὐ σώσει με». Καὶ τίνος ἔνεκεν κέχρησαι τούτοις; τί δὲ καθοπλίῃ, καὶ τόξον καὶ μάχαιραν μεταχειρίζῃ; Ὅτι οὕτως ἐκέλευσεν ὁ Θεός· διὰ δὲ τοῦτο κέχρημαι μὲν αὐτοῖς, τὸ δὲ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ῥίπτω. Οὕτω πολεμεῖν τοῖς αἰσθητοῖς ἐχθροῖς ἐπαιδεύοντο ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ροπῆς φραιτόμενοι, οὕτω τοῖς νοητοῖς. Καὶ οὐ τοίνυν, ὅτιαν τῷ διαδόλῳ πολειμῆς, λέγε, οὐ τοῖς ὄπλοις μου θαρσῶ· τουτέστιν, οὐ τῇ ἐμῇ ἰσχύϊ, οὐδὲ ταῖς ἐμαῖς δικαιούμαι, ἀλλὰ τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ. Οὕτω καὶ Λαυιὴλ ἔλεγεν· «Οὐκ ἐν ταῖς δικαιούμαις ἡμῶν
15 ἐπιρροῖσθε με ἡμεῖς ἰδὲ ἔλθοι ἡμῶν ἔμπροσθέν σου». Ἐσώσας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιόντων ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισούντας ἡμᾶς κατήσχυνας». Ἄλλος, «Ὅτι ἔσωσας ἡμᾶς». Τί δεῖ λέγειν τὰ παλαιά, φησί, καὶ τὰ τῶν προγόνων; Ἡμεῖς αὐτοὶ πολλὰ τῆς σῆς προνοίας ἐνέχουρα ἔχομεν, καὶ τόπαια λαμπρὰ ἀπαριθμεῖν,
20 καὶ νίκας ἐπαλλήλους καὶ θυμαστὰς καὶ παραδόξους δυνάμειν. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, «Κατήσχυνας», ἐμφαίνων ὅτι οὐκ ἀπλῶς ἡμᾶς ἐξείλου, οὐδὲ ἀπλῶς ἐξήλασας, ἀλλὰ μετὰ τῆς αἰσχύνης τῶν ἐπιόντων ἡμῖν.

Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινεθησόμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἐν τῷ
25 ὀνόματί σου ἐξομολογησόμεθα εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος φησί,

δαῖον, οὔτε θὰ τοὺς φοβηθῶμεν, ἀλλὰ θὰ τοὺς καταδιώξω-
μεν ὡσάν νὰ μὴ εἶναι τίποτε. Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλων νὰ
δηλώσῃ ἄλλος ἐρμηνευτής, ἔλεγε, «Θὰ τοὺς ποδοπατήσω-
μεν», διὰ νὰ δείξῃ τὴν κατὰ κράτος νίκην, τὴν χωρὶς ἀγ-
νίαν παράταξιν ἀπέναντί των, τὴν χωρὶς φόβον μάχην.

«Διότι δὲν θὰ στηρίξω τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ τόξον
μου». Ἄλλος λέγει, «Δὲν στηρίζω τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ
τόξον μου». «Καὶ ἡ ρομφαία μου δὲν θὰ μὲ σώσῃ». Καὶ
διατί χρησιμοποιεῖς αὐτά; διατί ὀπλίζεσαι καὶ χρησιμοποιεῖς
τόξον καὶ μάχαιραν; Διότι ἔτσι διέταξεν ὁ Θεός· διὰ τοῦτο
λοιπὸν χρησιμοποιοῦ μὲν αὐτά, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐξαρτῶ ἀπὸ
αὐτόν· ἔτσι ἐδιδάσκοντο νὰ πολεμοῦν τοὺς αἰσθητοὺς
ἐχθροὺς των, περιφρορούμενοι ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως, ἔ-
τσι καὶ τοὺς πνευματικοὺς ἐχθροὺς. Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅταν
πολεμῆς τὸν διάβολον, λέγε, δὲν στηρίζω τὴν δύνάμιν μου
εἰς τὰ ὄπλα μου· δηλαδὴ δὲν ὑπερισχύω μὲ τὴν δύνάμιν
μου, οὔτε μὲ τὰς ἰδικὰς μου ἀρετάς, ἀλλὰ μὲ τὸ ἔλεος τοῦ
Θεοῦ. Ἔτσι καὶ ὁ Δανιὴλ ἔλεγε· «Δὲν σὲ παρακαλοῦμεν
νὰ μᾶς λυπηθῆς στηριζόμενος εἰς τὰς ἀρετάς μας, ἀλλὰ
εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου»³⁹. «Διότι μᾶς ἔσωσες ἀπὸ ἐκεί-
νους πού μᾶς καταθλίβουν καὶ κατεξευτέλισες τὴν δύνά-
μιν ἐκείνων πού μᾶς μισοῦν». Ἄλλος λέγει, «Διότι μᾶς
ἔσωσες». Διατί, λέγει, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὰ παιδιὰ
καὶ τὰ ὅσα θαυμαστά συνέβησαν εἰς τοὺς προγόνους μας;
Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομεν πολλὰς ἀποδείξεις τῆς προνοίας σου
καὶ ἠμποροῦμεν ν' ἀπαριθμήσωμεν λαμπρὰ τρόπαια καὶ
νίκας θαυμαστάς καὶ παραδόξους πού διαδέχονται ἢ μία
τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπε, «κατήσχυναι», διὰ νὰ
δείξῃ ὅτι ὄχι ἀπλῶς ἔσωσες ἡμᾶς, οὔτε ἀπλῶς μᾶς ἐξήρ-
πασες ἀπὸ τὰ χέρια των, ἀλλὰ συνέβη αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν
κατεντροπιασμὸν τῶν ἐχθρῶν μας

«Ἐχοντες τέτοιον Θεὸν θὰ καυχώμεθα ὅλας τὰς
ἡμέρας τῆς ζωῆς μας καὶ θὰ δοξάζωμεν τὸ ὄνομά σου
εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». Ἄλλος λέγει· «Τὸν Θεὸν ἐξυ-

«Τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Τὰ μὲν γὰρ τῆς νί-
 κης, φησί, παρελήλυθε, τὰ δὲ τῆς εὐχαριστίας ἡμῖν μένει. Ὁ-
 λην γὰρ τὴν ἡμέραν, πᾶσαν λέγει τὴν ζωὴν. Οὐ γὰρ πανόμεθα
 ὑμνοῦντες καὶ ἐγκαλλωπιζόμενοί σου ταῖς συμμαχίαις. Τοῦτο
 5 γὰρ ἡμῶν δόξα, τοῦτο καύχημα, ἐν τούτῳ πρὸς ἅπαντας φι-
 λοτιμούμεθα οὐχ ὅτι πόλιν ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμασιήν,
 οὐδ' ὅτι πρῶτοι νικῶμεν, οὐδ' ὅτι ρώμη σώματος περιγινόμεθα
 ἀλλ' ὅτι Θεὸν ἔχομεν ἀληθῆ, ἐν τούτῳ καυχώμεθα οὐχ ὅτιαν
 ὑσιθῆς ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅτιαν ἐγκαταλιμπάνης. Τοῦτο γὰρ
 10 ἔστιν, «Ὁλην τὴν ἡμέραν»· καθάπερ καὶ Παῦλος φησιν «Ἐ-
 μοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χρι-
 στοῦ». Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἕτερον δόξα τοιαύτη. Διὸ καὶ
 πάλιν ἔλεγεν, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ».
 Οὐδὲν γὰρ ἴσον τούτου τοῦ καυχήματος. Μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ
 15 πλούτῳ μεγαλοφρονεῖτω, μηδεὶς ἐπὶ τινι τῶν βιωτικῶν, ἀλλ'
 ἐπὶ τούτῳ μόνον, ἐπὶ τῷ τὸν Θεὸν ἔχεις Δεσπότην. Τοῦτο πά-
 σης ἐλευθερίας ἄμεινον, τοῦτο τῶν οὐρανῶν αὐτῶν θέλιον.
 Εἰ γὰρ τὸ ἀκούειν τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος καύχημα πολλά-
 κισ ἤνεγκε παρ' ἀνθρώποις, ἐννόησον τὸ ἀκούειν τοῦ Θεοῦ ἡ-
 20 λίκην φέρει δόξαν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ μεγάλου ἀξιώμα-
 τος τέθεικε τοῦτο λέγων «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐσταύ-
 ρωσαν. «Διάρραμμα». Ἄλλος, «Ἀεὶ». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τοῦτο
 «Σὲλ» λέγει.

«Νυνὶ δὲ ἀπόσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς». Ἄλλος φησί,
 25 «Καίπερ ἀπόσω». Ἄλλος, «Καί γε ἀπόσω». Ἄλλος, «Ἀλλά

40. Γαλ. 6, 14.

41. Ρωμ. 5, 11.

42. Γαλ. 5, 24.

μνοῦμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Τὰ μὲν λοιπὸν τῆς νίκης, λέγει, ἐπέρασαν, μᾶς μένουσιν ὅμως τὰ τῆς εὐχαριστίας. Λέγων βέβαια ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐννοεῖ ὅλην τὴν ζωὴν. Διότι δὲν παύομεν νὰ σέ ὑμνοῦμεν καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὴν συμμαχίαν σου. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι δόξα μας, αὐτὸ καύχημά μας, μὲ αὐτὸ ὑπερηφανευόμεθα πρὸς ὅλους· ὄχι ἐπειδὴ ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμαστήν πόλιν, οὔτε ἐπειδὴ πρῶτοι νικῶμεν, οὔτε ἐπειδὴ καταβάλλομεν τοὺς ἐχθρούς μας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ σώματός μας, ἀλλὰ καυχώμεθα ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν ἀληθινόν· ὄχι ὅταν μόνον μᾶς βοηθῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν μᾶς ἐγκαταλείπῃς. Διότι αὐτὸ σημαίνει «ὅλην τὴν ἡμέραν»· ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἶθε νὰ μὴ συμβῆ εἰς ἐμένα νὰ καυχηθῶ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ»⁴⁰. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέτοια δόξα. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγεν· «Ὅχι μόνον θὰ σωθῶμεν, ἀλλὰ καὶ καυχόμεθα διὰ τὸν Θεόν»⁴¹. Πράγματι δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καύχημα. Κανεὶς λοιπὸν ἂς μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸν πλοῦτον του, κανεὶς νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικά, ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ἐπειδὴ ἔχει Κύριον τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι προτιμότερον ἀπὸ κάθε ἐλευθερίαν, αὐτὸ εἶναι καλύτερον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς οὐρανοὺς. Διότι, ἐὰν πολλὰς φορές ἀποτελῆ καύχημα διὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὰ νὰ εἶναι ἀκροαταὶ τοῦ τάδε καὶ τοῦ τάδε, σκέψου πόσῃν δόξαν δημιουργεῖ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀκροατῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ ἄλλου μεγάλου ἀξιώματος ἀνέφερον αὐτὰ τὰ λόγια· «Οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν, ἐσταύρωσαν τὰ σαρκικὰ πάθη των»⁴². Ἀκολουθεῖ τὸ «διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Ὁ δὲ ἑβραῖος αὐτὸ τὸ ὄνομάζει «Σέλ».

«Τώρα ὅμως μᾶς ἔσπρωξες μακριὰ σου καὶ μᾶς κατεντρόπιασες». Ἄλλος λέγει, «Ἄν καὶ μᾶς ἀπώθησες μακριὰ σου». Ἄλλος, «Καὶ βέβαια μᾶς ἀπώθησες μακριὰ

«Τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Τὰ μὲν γὰρ τῆς γί-
 κης, φησί, παρελήλυθε, τὰ δὲ τῆς εὐχαριστίας ἡμῖν μένει. Ὁ-
 λην γὰρ τὴν ἡμέραν, πᾶσαν λέγει τὴν ζωὴν. Οὐ γὰρ πανόμεθα
 ὑμνοῦντες καὶ ἐγκαλλωπιζόμενοί σου ταῖς συμμαχίαις. Τοῦτο
 5 γὰρ ἡμῶν δόξα, τοῦτο καύχημα, ἐν τούτῳ πρὸς ἅπαντας φι-
 λοτιμούμεθα οὐχ ὅτι πόλιν ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμασίην,
 οὐδ' ὅτι πρῶτοι νικῶμεν, οὐδ' ὅτι ρώμη σώματος περιγινόμεθα
 ἀλλ' ὅτι Θεὸν ἔχομεν ἀληθῆ, ἐν τούτῳ καυχώμεθα οὐχ ὅτιαν
 βοηθῆς ἡμῖν ἴσμεν. ἀλλὰ καὶ ὅτιαν ἐγκαταλιμπάνης. Τοῦτο γάρ
 10 ἔστιν, «Ὁλην τὴν ἡμέραν» καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν «Ἐ-
 μοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χρι-
 στοῦ». Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἕτερον δόξα τοιαύτη. Διὸ καὶ
 πάλιν ἔλεγεν, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ».
 Οὐδὲν γὰρ ἴσον τούτου τοῦ καυχήματος. Μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ
 15 πλούτῳ μεγαλοφρονεῖτω, μηδεὶς ἐπὶ τιτι τῶν βιωτικῶν, ἀλλ'
 ἐπὶ τούτῳ μόνον, ἐπὶ τῷ ἰδῶν Θεὸν ἔχεις Δεσπότην. Τοῦτο πά-
 ρους ἐλευθερίας ἄμεινον, τοῦτο τῶν οὐρανῶν αὐτῶν βέλιον.
 Εἰ γὰρ τὸ ἀκούειν τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος καύχημα πολλά-
 κισ ἤνεργε παρ' ἀνθρώποις, ἐννόησον τὸ ἀκούειν τοῦ Θεοῦ ἡ-
 20 λίκην φέρει δόξαν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ μεγάλου ἀξιώμα-
 τος τέθεικε τοῦτο λέγων «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐσταύ-
 ρωσαν. «Διάραλμα». Ἄλλος, «Αεί». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τοῦτο
 «Σὲλ» λέγει.

«Νυνὶ δὲ ἀπόσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς». Ἄλλος φησί,
 25 «Καίπερ ἀπόσω». Ἄλλος, «Καί γε ἀπόσω». Ἄλλος, «Ἀλλὰ

40. Γαλ. 6, 14.

41. Ρωμ. 5, 11.

42. Γαλ. 5, 24.

μνοῦμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Τὰ μὲν λοιπὸν τῆς νίκης, λέγει, ἐπέρασαν, μᾶς μένουν ὅμως τὰ τῆς εὐχαριστίας. Λέγων βέβαια ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐννοεῖ ὅλην τὴν ζωὴν. Διότι δὲν παύομεν νὰ σὲ ὑμνοῦμεν καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὴν συμμαχίαν σου. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι δόξα μᾶς, αὐτὸ καύχημά μᾶς, μὲ αὐτὸ ὑπερηφανεύομεθα πρὸς ὅλους· ὄχι ἐπειδὴ ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμαστήν πόλιν, οὔτε ἐπειδὴ πρῶτοι νικῶμεν, οὔτε ἐπειδὴ καταβάλλομεν τοὺς ἐχθρούς μᾶς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ σώματός μᾶς, ἀλλὰ καυχώμεθα ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν ἀληθινόν· ὄχι ὅταν μόνον μᾶς βοηθῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν μᾶς ἐγκαταλείπῃς. Διότι αὐτὸ σημαίνει «ὅλην τὴν ἡμέραν»· ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἶθε νὰ μὴ συμβῆ εἰς ἐμένα νὰ καυχηθῶ διὰ τίποτε ἄλλα, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ»⁴⁰. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέτοια δόξα. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγεν· «Ὁχι μόνον θὰ σωθῶμεν, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα διὰ τὸν Θεόν»⁴¹. Πράγματι δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καύχημα. Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ ὑπερηφανεῖται διὰ τὸν πλοῦτον του, κανεὶς νὰ μὴ ὑπερηφανεῖται διὰ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικά, ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ἐπειδὴ ἔχει Κύριον τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι προτιμότερον ἀπὸ κάθε ἐλευθερίαν, αὐτὸ εἶναι καλύτερον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς οὐρανοὺς. Διότι, ἐὰν πολλὰς φορὰς ἀποτελῆ καύχημα διὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὰ νὰ εἶναι ἀκροαταὶ τοῦ τάδε καὶ τοῦ τάδε, σκέψου πόσῃν δόξαν δημιουργεῖ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀκροατὴς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ ἄλλου μεγάλου ἀξιώματος ἀνέφερεν αὐτὰ τὰ λόγια· «Οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν, ἐσταύρωσαν τὰ σαρκικά πάθη των»⁴². Ἀκολουθεῖ τὸ «διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Ὁ δὲ ἑβραῖος αὐτὸ τὸ ὄνομάζει «Σέλ».

«Τώρα ὅμως μᾶς ἔσπρωξες μακριὰ σου καὶ μᾶς κατεντρόπισες». Ἄλλος λέγει, «Ἄν καὶ μᾶς ἀπώθησες μακριὰ σου». Ἄλλος, «Καὶ βέβαια μᾶς ἀπώθησες μακριὰ

πρὸς τοῦτοις ἀπεβάλον». «Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ ὁ Θεός, ἐν ταῖς
 δυνάμεσιν ἡμῶν». Ἄλλος, «Καὶ οὐ προέροχη ἐν ταῖς στρατεύ-
 σεσιν ἡμῶν». Τῷ γὰρ ἀλωσμῷ αἰσχύνῃ εὐθέως ἔπεται, καὶ
 τὸ πᾶσι προκεῖσθαι πρὸς τὸ πάσχειν κακῶς. Δυνάμεις δὲ ἐν-
 5 ταῦθα τὰ στρατιόπεδα αὐτῶν καλεῖ, ἐπειδὴ ἐν αὐταῖς ἡ τοῦ βα-
 σιλέως δύναμις, καὶ τοῦτο καλῶς τοῦ Θεοῦ οἰκονομήσαντος,
 ὥστε οὐκ ἐσομεν εἶναι τῷ ἄρχοντι καὶ τοῖς ἀρχομένοις. Ὁ τε
 γὰρ βασιλεὺς δεῖται τῶν ὑπηκόων, καὶ οὗτοι τοῦ προσιάτου,
 καὶ ἀλλήλων ἐν χρεῖα καθεσθίκασι πολλῇ. Ὡστε γὰρ μὴ εἶναι
 10 τινα ἀπόνοιαν τὰ μέγιστα πολλάκις τῶν μικρῶν δεῖσθαι ὁ Θε-
 ὸς παρεσκεύασεν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀφύχων ἐποίησε. Πολ-
 λάκις γοῦν κίονα σαλευόμενον ψηφίς ὑποτεθεῖσα ἔστησε, καὶ
 μυριαγωγὸν πλοῖον μικρὸν πηδάλιον ἰθύνει, καὶ κινδύων ἀ-
 παλλάττει. Τί δέ ἐστι, «Καίπερ ἀλώσω ἡμᾶς»; Ὅτι καὶ τοι-
 15 αῦτα, φησί, παθόντες, οὐκ ἀφιστάμενά σου, δοξολογοῦντες, ὑ-
 μνουῦντες, ἐν σοὶ καλλωπιζόμενοι. Ἀπέστρεψας ἡμᾶς εἰς τὰ
 ὀπίσω παρὰ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρ-
 παζον ἐναντίως». Ἄλλος φησὶν, «Ἔταξας ἡμᾶς ἐσχάτους παν-
 τὸς ἐναντίου». Ὅρα πῶς ἐπαίρει τὰ δεινὰ τῷ λόγῳ καὶ ἐκ-
 20 τραγωδεῖ τὴν συμφορὰν, δεικνύς, ὅτι εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ σφόδρα
 ἦσαν, ὅμως δίκην δεδώκασιν ἰκανήν.

7. Τοῦτο καὶ οἱ παῖδες ἐκ περιουσίας ποιοῦσιν ἐν τῇ κα-
 μίνῳ ἄδοντες καὶ λέγοντες· «Παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐ-

σου». Ἄλλος, «Ἄλλὰ μαζί μέ τὰ ἄλλα μᾶς ἀπεμάκρυνες ἀπό κοντά σου». «Καί δέν θά βαδίσης, Θεέ μου, μαζί μέ τās δυνάμεις μας τās στρατιωτικάς ὡς σύμμαχος». Ἄλλος, «Καί δέν βαδίζεις ἐμπρός ἀπό τὰ στρατεύματά μας». Διότι τήν ἀπομάκρυνσιν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ὁ κατεντροπισμός, καί ὁ ἐξευτελισμός ἐνώπιον ὄλων γίνεται ἡ ἀρχή τῶν κακοπαθημάτων μας. Δυνάμεις δέ ἐδῶ ὀνομάζει τὰ στρατεύματά των, ἐπειδή εἰς αὐτά στηρίζεται ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως, καί αὐτό εἶναι κάτι πού ἐρρυθμίσθη καλῶς ὑπό τοῦ Θεοῦ, ὥστε ν' ἀποτελῆ τρόπον συνδέσεως μεταξὺ τοῦ ἄρχοντος καί τῶν ἀρχομένων. Διότι καί ὁ βασιλεὺς χρειάζεται τοὺς ὑπηκόους του καί αὐτοὶ τὸν προστάτην των, καί χρειάζονται πάρα πολὺ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ὡστε λοιπόν διὰ νὰ μὴ συμβαίνη κανένας παραλογισμός, ὁ Θεὸς ἐρρυθμισε τὰ πράγματα ἔτσι, ὥστε τὰ μεγάλα πολλές φορές νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὰ μικρά. Αὐτὸ τό ἔκαμε καί μεταξὺ τῶν ἀψύχων. Πολλές φορές δηλαδὴ μίαν κολώναν σαλευομένην τήν ἐστήριξε μία μικρὴ πέτρα πού ἐτοποθετήθη εἰς τήν βάσιν της, καί τὸ τεράστιον πλοῖον τὸ διευθύνει ἓνα μικρὸν πηδάλιον καί τὸ προφυλάσσει ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Τί σημαίνει δέ, «Καίπερ ἀπόσω ἡμᾶς»; Ὅτι δηλαδὴ, λέγει, ἂν καί ἐπάθαμεν τέτοια καί τόσα πολλά, δέν φεύγομεν ἀπὸ κοντά σου, ἀλλὰ σέ δοξολογοῦμεν, σέ ἐξυμνοῦμεν καί καυχώμεθα δι' ἐσένα. «Ἐπέτρεψες νὰ στραφῶμεν νικημένοι πρὸ τῶν ἐχθρῶν μας καί ἐκεῖνοι πού μᾶς μισοῦν διήρπαζον τὰ ὑπάρχοντά μας διὰ λογαριασμόν των». Ἄλλος λέγει, «Μᾶς ἔκαμες κατωτέρους ἀπὸ κάθε ἐχθρόν μας». Πρόσεχε πῶς διογκώνει τὰ δεινὰ μέ τὸν λόγον καί διεκτραγωδεῖ τήν συμφοράν, διὰ νὰ δείξη, ὅ,τι καί ἂν ἀκόμη ἦσαν πάρα πολὺ ἁμαρτωλαί, ὅμως ἐτιμωρήθησαν ἱκανοποιητικά.

7. Αὐτὸ κάμνουν εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν καί οἱ τρεῖς παῖδες μέσα εἰς τήν κάμινον τότε ψάλλοντες καί λέγοντες· «Μᾶς παρέδωσες εἰς τὰ χέρια τῶν παρανόμων

χθροῶν ἀνόμων, ἐχθρίστων, ἀποσιαιῶν, καὶ βασιλεῖ ἀδίκῳ καὶ
 πονηροτάτῳ παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν». Καὶ πάλιν ᾠδοῦμεν κρύνθη-
 μεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐσμὲν ταπεινοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῆ».

Τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ, μονονουχὶ λέγων πάντων γεγόναμεν
 5 ἀτιμότεροι, ἐπειδὴ τῆς σῆς ἐγυμνώθημεν προνοίας· καὶ οὐδὲ
 μέχρι τούτων ἔστι τὰ δεινά, ἀλλὰ καὶ νομῆ γεγόναμεν τοῖς
 πολεμίοις, κατ' ἐξουσίαν ἡμᾶς διανεμομένοις. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ,
 «Αἰγυπτίων ἐσμεν», τοιτέστιν, οὐδενὸς ὄντιος τοῦ κωλύοντος.
 Ἔδωκας ἡμᾶς ὡς πρόβατα θρώσεως, καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι
 10 διέσπειρας ἡμᾶς». Ἄλλος φησὶν, ᾠδοῦμεν ἡμᾶς. Τί ἐστὶν
 ᾠδοῦμεν ὡς πρόβατα θρώσεως; Ἐπιχειρήτους ποιήσας, εὐτελεῖς
 δειξάσας. Ἔστι γὰρ καὶ πρόβατα κτήσεως, τὰ πρὸς γονὴν ἐπι-
 τήθεια, τὰ δέ, διὰ τὸ γῆρας ἢ τὸ ἄγονον, εἰς θρώσει μόνον
 ἐστὶ χρήσιμα. Καὶ τὸ δὴ χαλεπότερον, τὸ καὶ εἰς τὰ ἔθνη διαι-
 15 ρεθῆναι, ὃ πάντων αὐτοῖς βαρύτερον ἦν, τὸ μηδὲ τὸν νόμον
 δύνασθαι μετὰ ἀκριθείας φυλάττειν ἐκεῖ, καὶ τῆς πατρῴας
 ἐκτεπιωκέναι πολιτείας. Καὶ οὐδὲ εἰς ἓν ἔθνος, ἀλλὰ παντα-
 χοῦ, φησί, καὶ πρὸς ἓν μόνον ἐσμὲν ἔτοιμοι, τὸ πάσχειν κα-
 κῶς, αὐμένεσθαι δὲ ἢ ἀνταίρειν χειρῶς οὐδὲ ἰσχύομεν. Τοῦ-
 20 το γὰρ ἢ τῶν προβάτων εἰκὼν δηλοῖ.

ᾠδοῦμεν τὸν λαόν σου ἄνευ τιμῆς». Ἄλλος φησὶν, ᾠδοῦμεν
 οὐχ ὑπάρξαι. Ἄλλος, ᾠδοῦμεν ὑπάρξεως. «Καὶ οὐκ ἦν πληθος
 ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν ἡμῶν». Ἄλλος φησὶν «Καὶ οὐ πολλὴν ἐ-
 ποιήσας τὴν τιμὴν αὐτῶν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι καὶ γὰρ
 25 σφόδρα ἀσαφὲς εἶναι δοκεῖ τὸ ρητόν, ἀλλὰ προσέχετε, ἵνα μετὰ

43. Δαν. 3, 32.
 44. Αὐτόθι 3, 37.

ἐχθρῶν, τῶν πιὸ χειροτέρων, τῶν ἀποστατῶν, καὶ εἰς βασιλέα ἄδικον καὶ πιὸ πονηρὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῆς γῆς»⁴³. Καὶ πάλιν· «Ἐγίναμεν μικρότεροι ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ περιφρονούμεθα ἀπὸ ὅλην τὴν γῆν»⁴⁴. Αὐτὸ καὶ ἐδῶ δηλώνει, ὡσάν δηλαδὴ νὰ λέγῃ· ἐγίναμεν ἀτιμότεροι ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ ἐστηρήθημεν τὴν πρόνοιάν σου· καὶ δὲν ἐσταμάτησαν τὰ δεινὰ μέχρις αὐτά, ἀλλ' ἐγίναμεν καὶ ἀντικείμενον διανομῆς μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν μας, πού μᾶς διανέμονται ὅπως αὐτοὶ θέλουν. Διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «Διήρπαζον ἑαυτοῖς», δηλαδὴ, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ τοὺς ἐμποδίξῃ. «Μᾶς παρέδωσες εἰς τοὺς ἐχθρούς ὡσάν πρόβατα διὰ νὰ μᾶς φάγουν καὶ μᾶς διεσκόρπισες μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν». Ἄλλος λέγει, «Μᾶς διεσκόρπισες ὡσάν τὸ ἄχυρον». Τί σημαίνει, «Ὡς πρόβατα βρώσεως»; Μᾶς κατέστησες εὐκόλοκατεβλήτους, μᾶς ἔκαμες ἀσημάντους. Διότι ὑπάρχουν καὶ πρόβατα ἀναπαραγωγικά, πού εἶναι κατάλληλα πρὸς γέννησιν ἄλλων, ἐνῶ ἄλλα εἶναι, ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος καὶ τῆς στειρότητός των, χρήσιμα μόνον διὰ τροφήν. Καὶ τὸ χειρότερον βέβαια εἶναι τὸ ὅτι διεμοιράσθησαν εἰς τὰ ἔθνη, πρᾶγμα πού ἦτο δι' αὐτοὺς βαρύτερον ἀπὸ ὅλα, διότι δὲν ἤμποροῦν ἐκεῖ οὔτε τὸν νόμον νὰ φυλάξουν μὲ ἀκρίβειαν, καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὸν πατροπαράδοτον τρόπον ζωῆς. Καὶ δὲν διεμοιράσθημεν εἰς ἓνα μόνον ἔθνος, ἀλλά, λέγει, διεσκορπίσθημεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα εἴμεθα ἔτοιμοι, τὸ νὰ κακοπαθοῦμεν, μὴ ἔχοντες τὴν δύναμιν νὰ ἀμυνθῶμεν ἢ νὰ σηκώσωμεν τὰ χέρια μας ἐναντίον των. Διότι αὐτὸ φανερώνει ἢ εἰκὼν τῶν προβάτων.

«Ἐπέτρεψες νὰ πωληθῇ ὁ λαός σου χωρὶς καμμίαν ἀξίαν». Ἄλλος λέγει, «ὡς νὰ εἶναι ἀνύπαρκτος». Ἄλλος, «τὸν κατέστησες ἀνύπαρκτον». «Καὶ δὲν ἦσαν πολλοὶ ἐκεῖνοι πού ἔπεσαν ἐπάνω μας μὲ ἀλλαλαγμοὺς καὶ μᾶς ἐνίκησαν». Ἄλλος λέγει· «Καὶ κατέστησες ὄχι μεγάλην τὴν τιμὴν αὐτῶν». Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς·

- συνέσεως πράλλητε. Τί οὖν ἐστὶ τὸ λεγόμενον; Τὸ εὐτελὲς αὐ-
 τῶν καὶ οὐδαμινὸν παρίστωσιν, ὡς οὐδενὸς ὄντας ἀξίους, ὡς
 εὐώνους καὶ εὐκαταφρονήτους, οὕτως ἡμᾶς εἶσας. Καὶ τοῦτο
 ἀπὸ τῆς σπηθείας τῆς ἀνθρωπίνης φησί. Ἔθος γὰρ ἡμῖν
 5 τὰ ἄτιμα καὶ τὰ εὐτελεῖ καὶ ἄνευ τιμῆς διδόναι. ὦν δὲ πολὺς
 ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ ἀποδόμεθα, πολλῆς ἀποδιδόμεθα τιμῆς. ὦν
 δὲ οὐ πολὺς λόγος ἡμῖν, ταῦτα καὶ δωρεὰν παρέχομεν. Τῶν
 γοῦν οἰκειῶν τοὺς ἀγνώμονας οἱ μὲν τὰς ἡμισείας τῆς τιμῆς,
 οἱ δὲ τούτους ἀπέδοντο μὴ λαβόντες μηδέν. Εἰ δὲ τὸ ἐλάτιο-
 10 ρος παραχωρῆσαι τιμῆς δείκνυσι τὴν εὐτέλειαν τοῦ πιπρασκο-
 μένου. τὸ μηδὲ τιμῆς λαβεῖν, ἀλλ' ἄνευ τιμῆς, πολλῶ μᾶλλον.
 Τοῦτο οὖν φησὶ ὡσπερ ἄν εἴ τις ἄνθρωπος ἄνευ τιμῆς ἐκοιταίη
 τῶν αὐτοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς ὡς αἰμίονος ἡμᾶς εἶσας, κατε-
 φρόνησας ἡμῶν σφόδρα. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐν τῇ ἐπαγωγῇ δη-
 15 λοῖ εἰπὼν «Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν ἡμῶν»
 τουτέστιν, ἐν τῇ ὠνῇ ἡμῶν. Διὸ καὶ ἕτερός φησιν, «Ἐν τῇ τι-
 μῆσει ἡμῶν» τουτέστιν, ἐν τῇ πράσει ἡμῶν. Ἡ γὰρ τιμὴ ἀλ-
 λαγμὰ ἐστὶ δίδομεν γὰρ οἰκέτην πολλάκις, καὶ λαμβάνομεν
 ἀργύριον ἢ χρυσίον.
- 20 «Ἔθος ἡμᾶς ὀνειδισμὸν τοῖς γείτοσιν ἡμῶν, μυκτηρισμὸν
 καὶ χλευασμὸν τοῖς κύκλῳ ἡμῶν». Ἄλλος ἀέγει, «Πομπὴν
 τοῖς κύκλῳ ἡμῶν». Ἔθος ἡμᾶς εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνε-
 σιν. Χαλεπὴ αὐτῇ τιμορτία καὶ ἀφόρητος, μάλιστα τὸ παρὰ τῶν
 ἀσεβῶν ὀνειδίεσθαι, τὸ παρὰ ἔχθρῶν ταῦτα πάσχειν, καὶ κύ-

βέβαια φαίνεται πάρα πολύ ἀσαφές τὸ ρητόν, ἀλλὰ προσέ-
 χετε, ὥστε μὲ σύνεσιν νὰ φάλλετε τὸν ψαλμόν. Τί σημαί-
 νει λοιπόν τὸ λεγόμενον; Παριστᾶ τὸ εὐτελές αὐτῶν καὶ
 τὸ μηδαμινόν, ὡσάν νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν ἀξίαν, μᾶς ἐγ-
 κατέλειψες ὡσάν φθηνοὺς καὶ εὐκαταφρονήτους. Καὶ αὐ-
 τὸ τὸ λέγει λαμβάνοντάς το ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν.
 Διότι συνηθίζομεν νὰ δίδωμεν τὰ ἄχρηστα, τὰ εὐτελῆ καὶ
 ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ἐκεῖνα ὅμως ποὺ τὰ
 θεωροῦμεν σπουδαῖα, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ δώσωμεν, τὰ δίδο-
 μεν μὲ μεγάλην τιμὴν, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι πράγμα-
 τα μεγάλης ἀξίας, αὐτὰ τὰ δίδομεν καὶ δωρεάν. Ἐπὶ τοὺς
 δούλους ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀχάριστοι, ἄλλοι μὲν τοὺς
 πωλοῦν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς, ἄλλοι δὲ τοὺς ἔδωσαν
 πολλὰς φορές καὶ χωρὶς νὰ λάβουν τίποτε. Ἐάν δὲ ἡ πώ-
 λησις εἰς μειωμένην τιμὴν φανερώνη τὴν εὐτέλειαν τοῦ
 πωλουμένου πράγματος, πολὺ περισσότερον μηδαμινόν
 εἶναι ἐκεῖνο ποὺ τὸ δίδει κανεὶς χωρὶς νὰ λάβῃ κάτι, δη-
 λαδῆ χωρὶς τιμὴν. Αὐτὸ λοιπόν ἔννοεῖ ὅπως ἀκριβῶς ἐάν
 ἓνας ἄνθρωπος ἤθελεν ἐγκαταλείπει τὰ πράγματά του
 χωρὶς τιμὴν, ἔτσι καὶ σὺ μᾶς ἐγκατέλειψες ὡς ἀχρήστους,
 μᾶς περιεφρόνησες πάρα πολὺ. Αὐτὸ λοιπόν κατ' ἀναλο-
 γίαν δηλώνει καὶ ἐδῶ, λέγων· «Καὶ δὲν ἦσαν πολλοὶ ἐκεῖ-
 νοι ποὺ ἔπασαν ἐπάνω μας μὲ ἀλλαλαγμοὺς καὶ μᾶς ἐνίκη-
 σαν»· δηλαδῆ διὰ νὰ μᾶς ἀγοράσουν. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος
 λέγει, «διὰ τὴν ἐκτίμησίν μας»· δηλαδῆ, διὰ τὴν πώλησίν
 μας. Διότι ἡ τιμὴ εἶναι ἀντάλλαγμα· δίδομεν δηλαδῆ πολ-
 λὰς φορές δοῦλον καὶ παίρνομεν ἄργυρον ἢ χρυσόν.

«Ἐπέτρεψες νὰ γίνωμεν ἀντικείμενον ὀνειδισμοῦ εἰς
 τοὺς γείτονάς μας, καὶ ἐμπαιγμοῦ καὶ χλευασμοῦ εἰς τὰ
 τριγύρω μας ἔθνη». Ἄλλος λέγει· «Νὰ διαπομπευθοῦμεν
 εἰς τὰ τριγύρω μας ἔθνη». «Ἐπέτρεψες νὰ γίνωμεν μετα-
 ξὺ τῶν ἐθνικῶν ἀντικείμενον συζητήσεως καὶ ὀνειδισμοῦ».
 Εἶναι φοβερὴ αὐτὴ ἡ τιμωρία καὶ ἀνυπόφορος, πρό πάν-
 των ὁ ἐξευτελισμὸς ἐκ μέρους τῶν ἀσεβῶν, τὸ νὰ πάσχουν

κλω περικεῖσθαι τοὺς ἐπεμβαίνοντας αὐτοῖς, καὶ πανταχόθεν αὐτοὺς περιθεβλήσθαι ὑπὸ τῶν ὄνειδιζόντων. Τί δέ ἐστι «παραβολή»; Αἰτήρημα, ὄνειδος. Καὶ γὰρ μισροὶ τινες καὶ ἀναίσθητοι ἦσαν οἱ κύκλω, οὐ μόνον οὐκ ἐλεοῦντες, ἀλλὰ καὶ ὄνει-
 5 δίζοντες, ὃ δὴ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνε. Ἐνταῦθα δέ μοι τοὺς Ἄραβας λέγειν δοκεῖ, τοὺς ἐκ γειτόνων αὐτοῖς οἰκοῦντας. «Κίνησιν κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς». Ἄλλος φησί, «Μετακίνησιν». Ὁ δὲ Ἐβραῖος, «Μανούδ». Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι μετεκίνησας ἡμᾶς, ἢ διὰ τοῦ σχήματος τῆς κινήσεως τῆς κεφαλῆς τοῦ σφό-
 10 δρα ἐγ ηδομένον τὴν παρουσίαν ἐνδείκνυται. «Ὀλην τὴν ἡμέραν ἢ ἐντροπή μου κατεναντίον μου ἐστω». Ἄλλος φησί, «Ἡ ἀσχημοσύνη μου». «Καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψε με, ἀπὸ φωνῆς ὄνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος». Ἄλλος φησί, «Καὶ βλασφημοῦντος». Ἐκ τῆς ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ καὶ ἐκδιώκον-
 15 τος». Ταῦτα τῶν τιμωριῶν μᾶλλον αὐτοὺς ἔδακνε. Ἐπειδὴ γὰρ ἀεὶ καὶ συνεχῶς εὐημερίας ἀπῆλθον, καὶ τῶν πολεμίων ἐκράτουν, τὰ πάντων τότε ἠγοίχθη σιόματα, πεσόντων αὐτῶν καὶ ὑποσκελισθέντων, καὶ οὐδὲ ἀνακύναι εἶχον, ἀλλὰ διηρεκῆ τιμωρία ὑπέμενον.

20 «Ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμενά σου, καὶ οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου». Ἄλλος, «Οὐδὲ παρελογισάμεθα τὴν συνθήκην σου». Ἀπεναντίας τοῖς ἄλλοις, φησί, ἡμεῖς ἦλθομεν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ πρὸ τῶν δεινῶν ὑπεσκελίσθησαν, ἡμεῖς δέ, φησί, καὶ μετὰ τὰ δεινὰ ἐσιτήκαμεν
 25 ἀπερίτρεπτον τὴν γνώμην ἔχοντες. Ταῦτα δὲ λέγουσιν εὐέλπιδας ποιοῦντες τοὺς ὄντας μετ' αὐτῶν. Διὸ δὴ τοῦ Δαυιδ καὶ

ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς των, νὰ εὐρίσκωνται τριγύρω των οἱ ποδοπατοῦντες αὐτοὺς καὶ νὰ περιβάλλωνται ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ τοὺς χλευαστάς των. Τί σημαίνει δὲ «παραβολή»; Διήγησις, ὄνειδισμός. Καθ' ὅσον οἱ εὐρισκόμενοι τριγύρω των ἔθνηκοὶ ἦσαν βδελυροὶ καὶ ἀναίσθητοι, πού ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἔλεοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχλεύαζον, πρᾶγμα πού κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐπλήγωνεν. Ἐδῶ δὲ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τοὺς Ἄραβας, πού ἐκατοικοῦσαν τότε εἰς τὰ γειτονικὰ μέρη. «Ἐπέτρεψες εἰς τοὺς λαοὺς νὰ κινοῦν εἰρωνικὰ καὶ χλευαστικὰ τὴν κεφαλὴν των». Ἄλλος λέγει, «μετακίνημα», ὁ δὲ ἑβραῖος, «Μανούδ». Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι μᾶς μετετόπισες, ἢ μὲ τὸ σχῆμα τῆς κινήσεως τῆς κεφαλῆς φανερώνει τὴν κακὴν συμπεριφορὰν τοῦ πάρα πολὺ χαιρεκάκου ἀνθρώπου. «Συνεχῶς ἡ ἐντροπὴ μου εὐρίσκεται ἐμπρὸς μου». Ἄλλος λέγει, «Ἡ ἀσχημοσύνη μου». «Καὶ ἡ ἐντροπὴ διὰ τὸ κατάντημά μου ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν μου, ἐξ αἰτίας ἐκείνων πού μὲ ὄνειδίζουν καὶ μὲ χλευάζουν». Ἄλλος λέγει «ἐξ αἰτίας ἐκείνων πού βλασφημοῦν». «Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν διωκτῶν μου». Αὐτὰ τοὺς ἐπλήγωναν περισσότερο ἀπὸ τὰς τιμωρίας. Διότι, ἐπειδὴ πάντοτε καὶ συνεχῶς εὐημεροῦσαν καὶ ὑπερίσχυον τῶν ἐχθρῶν των, ἦνοιξαν τότε τὰ στόματα ὄλων, ὅταν ἐξέπεσαν αὐτοὶ καὶ ὑπεσκελίσθησαν, καὶ δὲν ἤμποροῦσαν οὔτε τὸ κεφάλι νὰ σηκώσουν, ἀλλὰ ὑπέμενον συνεχῆ τιμωρίαν.

«Ὅλοι αὐταὶ αἱ συμφοραὶ ἦλθον ἐναντίον μας καὶ ὁμως δὲν σὲ ἐλημονήσαμεν καὶ δὲν παρεβιάσαμεν τὴν διαθήκην πού ἔκαμες μὲ τοὺς προγόνους μας». Ἄλλος, «Καὶ οὔτε περιεφρονήσαμεν τὴν διαθήκην σου». Ἡμεῖς, λέγει, ἐπράξαμεν ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ὑπεσκελίσθησαν καὶ πρὸ τῶν συμφορῶν, ἐνῶ ἡμεῖς, λέγει, καὶ μετὰ τὰς συμφορὰς παρεμείναμεν μὲ ἀμετακίνητον τὴν γνώμην μας. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγουν διὰ νὰ ἐνθαρρύνουν ἐκείνους πού ἦσαν μαζί των. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐνῶ ὁ Δαυιδ

τῶν τριῶν παίδων λεγόντων, «*Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν*», οὗτοι λέγουσιν, «*Οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου*», ἐπαίροντες τὰ φρονήματα τῶν σιναϊτικῶν. Εἰ γὰρ τὰ μέγιστα πεπόνθαμεν, φησί, καὶ ἔγγυροι τῶν τὰ μεγάλα εὐηργετημένων ἐσμέν, 5 καὶ ἐν ταῖς συμφοραῖς οὐκ ἐξεκλίναμεν, πολλῆς σωτηρίας ἡμῖν ἔσται ἐλπίς.

8. Ὅπερ οὖν ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν φημι, ὅτι ἐν εὐχῆς τάξει τὰ φρονήματα αὐτῶν ἀλείφουσιν, ὥσανεὶ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγον· τίνας ἔνεκεν ἀπεργνώκατε τῆς σωτηρίας; Θεὸν 10 ἔχομεν τὸν προσιτάμενον ἡμῶν· εἰ καὶ τι ἡμῖν ἠμάρτηται, δίκην ἔδομεν ἰκανήν· ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐσιτήκαμεν γενναίως· τὸν αἰεὶ καὶ ἀμιασιωλῶν προσιτάμενον ὁδηγὸν ἔχομεν· διό πάντοθεν δεῖ τὸ τέλος προσδοκᾶν χρηστόν. Τί δέ ἐστιν, «*Οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου*»; Τουτέστιν, οὐκ ἠδικήσαμεν περὶ 15 ταῦτα, ἃ ἐπιστεύθημεν, ἀλλ' ἐφρυλάξαμεν μετὰ ἀκριθείας. Καὶ γὰρ μερίστη ἀδικία ἐστίν, ὅταν τὸν νόμον τις παραβαλῆ τὸν ἀμύνοντα, τὸν οὐκ ἐῶντα οὐδὲ παρὰ τῶν πλησίον ἀδικεῖσθαι, καὶ τὴν κακίαν κωλύοντα, ὅταν περὶ τὸν ἴσαυτα παρέχοντα ἀγαθὰ ἀγνωμοσύνη. «*Καὶ οὐκ ἀπέστη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡμῶν*». Ἄλλος φησὶν, «*Οὐκ ἀπεχώρησε*». «*Καὶ οὐκ ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου*». Ἄλλος φησὶν, «*Οὐδὲ μετεκλίθη τὰ ὑπορθοῦντα ἡμᾶς*». Ἄλλος, «*Καὶ οὐκ ἀπεισιγόφη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔκλινε θήματα ἡμῶν*».

25 Ὅπερ ἔμπροσθεν εἶρηκε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα λέγει, ὅτι ἐν ἰσοπέφ κλύδωνι κακῶν οὐδὲ μικρὸν παρεσαλεύθησαν. Καλῶς δὲ οὕτως εἶπεν. Ὅσοπερ γὰρ ὁ νόμος εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἄ-

καὶ οἱ τρεῖς παῖδες λέγουν, «Ἠμαρτήσαμεν καὶ παρενομήσαμεν», αὐτοὶ λέγουν, «Δέν παρεβιάσαμεν τὴν διαθήκην σου», διὰ νὰ ἐξυψώσουν τὸ φρόνημα τῶν συστρατιωτῶν των. Διότι, λέγει, ἐφ' ὅσον ἐπάθαμεν τὰ πιὸ χειρότερα καὶ εἴμεθα ἀπόγονοι ἐκείνων ποὺ ἐδέχθησαν τὰς πιὸ μεγάλας εὐεργεσίας καὶ δέν ὑπεκύψαμεν εἰς τὰς συμφορὰς, ἄρα ὑπάρχει μεγάλη ἐλπίς πρὸς σωτηρίαν μας.

8. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ἔλεγον ἀπὸ τὴν ἀρχήν, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ, προγυμνάζουν τὸ φρόνημα αὐτῶν ὑπὸ μορφὴν προσευχῆς, καὶ εἶναι ὡσάν νὰ ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς· διατί ἀπεγοητεύθητε διὰ τὴν σωτηρίαν σας; Ἔχομεν τὸν Θεὸν προϊστάμενόν μας· καὶ ἂν ἀκόμη ἐπράξαμεν κάποιο ἁμάρτημα, ἐτιμωρήθημεν ἀρκετά· εἰς τοὺς πειρασμοὺς ἐστάθημεν μὲ γενναιότητα· ἔχομεν ὁδηγὸν τὸν αἰώνιον προστάτην τῶν ἁμαρτωλῶν· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ περιμένωμεν ἀπὸ παντοῦ εὐχάριστον τέλος τῶν συμφορῶν μας. Τί σημαίνει δέ, «Οὐκ ἠδίκησαμεν ἐν διαθήκῃ σου»; Δηλαδὴ δέν παρέβημεν αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθησαν οἱ πατέρες μας, ἀλλὰ τὰ ἐφυλάξαμεν μὲ ἀκρίβειαν. Καθ' ὅσον μεγίστη ἀδικία εἶναι, ὅταν κανεὶς παραβαίῃ τὸν νόμον ποὺ τὸν προφυλάσσει, τὸν νόμον ποὺ δέν τὸν ἀφήνει νὰ ἀδικηθῇ, οὔτε ἀπὸ τοὺς πλησίον του, καὶ ἐμποδίζει τὴν κακίαν, ὅταν δείχνη ἀχαριστίαν πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τοῦ παρέχει τόσα πολλὰ ἀγαθὰ. «Καὶ δέν ἀπεμακρύνθη ἡ καρδιά μας ἀπὸ κοντὰ σου». Ἄλλος λέγει, «Δέν ἀπεχώρησε». «Καὶ δέν μᾶς ἄφησες νὰ παρεκκλίνωμεν ἀπὸ τὰς ὁδοὺς σου». Ἄλλος λέγει, «Δέν ἀνεκλήθησαν ἀπὸ ἐμᾶς αἱ ἐποικοδομητικαὶ ἐντολαὶ σου». Ἄλλος λέγει· «Καὶ δέν ἐστράφη ὀπίσω ἡ καρδιά μας καὶ δέν ἐξέκλιναν τὰ βήματά μας ἀπὸ τὰς ὁδοὺς σου».

Ἐκεῖνο ποὺ εἶπε προηγουμένως, αὐτὸ λέγει καὶ ἐδῶ, ὅτι οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἐξέκλιναν ἀπὸ τὰς ἐντολάς του ἂν καὶ εὐρέθησαν μέσα εἰς μίαν τόσοσιν μεγάλην τρικυμίαν κακῶν. Καλῶς δέ ὠμίλησεν ἔτσι. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ νόμος ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔτσι ἡ παρανομία μεταφέ-

γει, οὕτως ἡ παρανομία εἰς τὰ ὀπίσω μεθίστησι καὶ ὥσπερ ὁ νόμος τὴν ὁρθὴν ὁδὸν βαδίζειν κελεύει, οὕτως ἡ παρανομία πρὸς τὴν ἔρημον καὶ ἄβατον τὸν ἄνθρωπον μεθίστησι. Ὁδὸν οὖν τὸν νόμον φησὶν ἐνταῦθα. Τὸ δέ, «Ἐξέκλινας», ὅπερ οἱ
 5 ἄλλοι λέγουσιν, «Οὐδὲ μετεκλίθη τὰ ὑπορθοῦντα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», ὁ Ἐβραϊὸς φησὶν, «Οὐθὰν ἐὶ ἀσουρευοῦ μενὶ ὄραχ»· εἰ δὲ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα βουληθεῖη τις ἐρμηγεῦσαι, καὶ οὐ κατὰ τοὺς ἄλλους, τό, «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», τοῦτό ἐστιν, ὅτι ἀπόκτισας τοῦ ραοῦ σου, καὶ ἐν
 10 ἀλλοτριᾷ εἶναι πεποίηκας· ὅπερ οὐκ εἶα τὰς λαιρείας ἐπιτελεῖσθαι.

«Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως». Ἄλλος φησὶν, «Αἰοκίη». Ἄλλος, «Ἐν τόπῳ Σειρήνων». «Καὶ ἐπέκλυψεν ἡμᾶς οὐκ ἰθὺς θανάτου». Ἄλλος λέγει, «Ἐπώμασας ἡμᾶς».
 15 Αὕτη μοι δοκεῖ ἢ ἀνταπόδοσις πρὸς τὰ ἄνω εἶναι, ἐν οἷς τὰ κακὰ διηγοῦνται λέγοντες, «Ἡ αἰσχὴν τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με, ἀπὸ φωνῆς ὀνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος»· «Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς». Εἰ μέντοι πρὸς τό, «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», λάβοι τις αὐτό, ἐνταῦθα ἀκολου-
 20 θίαν ἔχει κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν εἰρήκαμεν. Δηλοῖ γὰρ πῶς ἐκ τῶν τρίβων αὐτῶν ἀπόσπαστο αὐτούς, τῆς πολιτείας λέγω καὶ τῶν νομίμων, τὸ εἰς τόπους ἐρήμους ἀπαγαγεῖν, καὶ μετὰ πολεμίων ἀφεῖναι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό, «Ἐκάλυψεν ἡμᾶς οὐκ ἰθὺς θανάτου»· τοὺς κινδύνους λέγων τοὺς θάνατον ἰκτιοντίας, καὶ
 25 ὧν πλησίον οἱ θάνατοι, ὥσπερ καὶ ὀδίνας θανάτου· καὶ ἴπυλας ἄδου· ἢ Γραφή καλεῖ. Καὶ τὸ ἄφρικτον τῶν δεινῶν διὰ

ῥει εἰς τὰ ὀπίσω· καὶ ὁμως ὁ νόμος προστάσσει νὰ βαδίζωμεν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἔτσι ἢ παρνομία μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἔρημον καὶ ἀδιάβατον δρόμον. Ὁδὸν λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει τὸν νόμον. Τὸ δὲ «Ἐξέκλινας», πού οἱ ἄλλοι ἐξηγοῦν μὲ τὸ «Οὔτε μετεκλήθησαν αἱ ἐντολαὶ σου ἐκεῖναι πού συντελοῦν εἰς τὴν ἐποικοδόμησίν μας», ὁ ἔβραϊος τὸ λέγει «Οὐαθὲτ ἄσουρενουῦ μενὴ ὄραχ»· ἐὰν δὲ θελήσῃ κανεὶς νὰ ἐρμηνεύσῃ σύμφωνα μὲ τοὺς ἐβδομήκοντα, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τοὺς ἄλλους, τὸ «ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», σημαίνει αὐτό, ὅτι μᾶς ἀπεμάκρυνες ἀπὸ τὸν ναόν σου καὶ μᾶς μετέφερες εἰς ξένην χώραν, πρᾶγμα πού δέν ἐπέτρεπε τὴν τέλει τῶν λατρευτικῶν καθηκόντων.

«Διότι μᾶς ἐταπείνωσες εἰς τὸν τόπον τῆς κακοπαθείας μας». Ἄλλος λέγει «εἰς τόπον ἀκατοίκητον». Ἄλλος, «εἰς τόπον Σειρήνων». «Καὶ μᾶς ἐσκέπασεν ἡ σκιά τοῦ θανάτου». Ἄλλος λέγει, «Ἐσκόρπισες γύρω μας φρίκην καὶ τρόμον». Αὐτὴ ἢ φράσις, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀποτελεῖ στροφὴν πρὸς τὰ προλεχθέντα, μὲ τὰ ὁποῖα περιγράφουν τὰς συμφορὰς των, λέγοντες, «Ἡ ἐντροπὴ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν μου, ἐξ αἰτίας τοῦ ὄνειδισμοῦ καὶ τοῦ χλευασμοῦ τῶν ἐχθρῶν μου». «Διότι μᾶς ἐταπείνωσες». Ἐὰν ὁμως ἤθελεν ἐκλάβει κανεὶς αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὸ «Ἀπεμάκρυνες τὰ βήμσά μας ἀπὸ τὴν ὁδὸν σου», τότε ἔρχεται εἰς πλήρη συμφωνίαν μὲ τὴν ἔννοιαν πού προανέφεραμεν. Διότι δείχνει πῶς ἀπεμάκρυνεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ὁδοὺς των, ἀπὸ τὸν τρόπον πού ἔζων καὶ ἀπὸ τὰς συνηθείας των, καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τόπους ἐρήμους καὶ τοὺς ἐγκατέλειψε μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν των. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Ἐκάλυψεν ἡμᾶς σκιά θανάτου»· ἐννοῶν τοὺς κινδύνους πού προκαλοῦν τὸν θάνατον, πλησίον τῶν ὁποίων εὐρίσκονται οἱ θάνατοι, καὶ τοὺς ὁποίους ἡ Γραφὴ ὀνομάζει ὠδῖνας θανάτου καὶ ἰύλας Ἄδου. Καὶ ἀκόμη παριστᾷ ἐδῶ διὰ τῶν φράσεων τῆς σκιάς τῆς ἐπικαλύψεως

τε τῆς οικίας καὶ τῆς ἐπικαλύψεως ἐνταῦθα παρίστανται, οὐδὲ ἡγνίνα διάλυσιν εἴρῃς, οὐδὲ ἀναπνοὴν μικρῶν δυνάμενα.

«Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ εἰ διεπειάσαμεν τὰς χεῖρας ἡμῶν πρὸς Θεὸν ἀλλότριον, οὐχὶ ὁ Θεὸς ἐκζητήσει ταῦτα; Αὐτὸς γὰρ γινώσκει τὰ κρύφια τῆς καρδίας». Τοῦτο οἰκείων εὐγνωμόνων, τὸ κακῶς πάσχοντας μένειν τὸν δεσπότην θεραπεύοντας ταῦτα φιλοσοφίας διδάγματα Ἐνταῦθα καὶ τοὺς ἀκούοντας παιδεύουσι, μὴ ὑποκρίνεσθαι, ἀλλ' ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὸν Θεὸν θεραπεύειν. Οἶδε γὰρ, ἡοί, τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας. Ταῦτα δὲ λέγουσι φοβούμενοι αὐτούς, ὥστε μηδὲν λογίσασθαι ἀνάξιον Θεοῦ. Ὅρα καὶ τὴν ἐπίδοσιν ἀρετῆς πολλήν· ἐπάγει γὰρ λέγων «Ὅτι ἔνεκέν σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλογίσθημεν ὡς πρόβυτα σφαγῆς». Μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ μένειν θεραπεύοντας τὸν Θεόν, καὶ μὴ πρὸς ἕτερον ἀποληθῆσαι, τὸ δὲ πολλῶ μείζον, τὸ συνεχῶν θανάτων καὶ καθημερινῶν κινδύνων ἐπιχειμένων διατηρεῖν τὴν τοιαύτην ἀγάπην. Καὶ ἐννόησον ὅσον φιλοσοφίας εἶδος ἐστίν, ὅπου γε καὶ ὁ Παῦλος αὐτῶ κέχρηται, τὰς νιφάδας τῶν ἀποστολικῶν κινδύνων ἀπαριθμούμενος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. Πόσων οὖν ἂν εἶεν ἄξιοι σιφάνων οὔτιοι, ὅταν ἐν τῇ Παλαιᾷ φαίνωνται πρὸς τὸ μέτρον φθάσαντες τῶν ἐν τῇ Καινῇ ἀγωνισμάτων; Ὁ γὰρ φησὶν ὁ Παῦλος, «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω», τοῦτο καὶ οὔτιοι, οὐχὶ τῇ πέτρᾳ, οὔτε τῷ τέλει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ. Διὰ τί δὲ φησὶν, «Ἐνεκέν σου»; Ὅτι ἐξῆν ἡμῶν, ἡοί, μετατάξασθαι, καὶ ἀφείναι τὴν πατρῴαν πολιτεί-

45. Ρωμ. 8, 36.

46. Α' Κορ 15. 31.

τὸ ἀναπόφευκτον τῶν συμφορῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τερματισθοῦν οὔτε νὰ ἔχουν κάποια μικρὰν διακοπήν.

«Ἐὰν εἶχαμεν λησμονήσει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μας καὶ ἐὰν εἶχαμεν ὑψώσει ἱκετευτικὰ τὰ χέρια μας πρὸς ξένον θεόν, δὲν θὰ μᾶς ἐζήτηι ὁ Θεὸς λόγον δι' αὐτά; διότι αὐτὸς γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῆς καρδίας μας». Αὐτὸ εἶναι γνώρισμα εὐγνωμόνων δούλων, τὸ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν κύριόν των ἂν καὶ κακοπαθοῦν, αὐτὰ εἶναι διδάγματα εὐσεβείας. Αὐτὰ διδάσκουν καὶ τοὺς ἀκροατὰς νὰ μὴ ὑποκρίνωνται, ἀλλὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν μὲ ὄλην τὴν καρδίαν των. Διότι, λέγει, γνωρίζει ὁ Θεὸς τὰ ἀπόκρυφα τῆς διανοίας. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγουν διὰ νὰ φοβίσουν αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ σκεφθοῦν τίποτε ἀνάξιον περὶ τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε καὶ τὴν μεγάλην ἐπίδοσίν των εἰς τὴν ἀρετὴν· διότι προσθέτει τὰ ἐξῆς λόγια· «Διότι ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς μας πρὸς ἐσένα θανατούμεθα καθημερινά· ἐθεωρήθημεν ὡσὰν πρόβατα πρὸς σφαγὴν». Βέβαια εἶναι πολὺ σπουδαῖον τὸ νὰ παραμένουν λατρεύοντες τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ ἀποσκιρτήσουν πρὸς ἄλλον, ἀκόμη ὅμως πολὺ περισσότερο σπουδαῖον εἶναι, τὸ νὰ διατηροῦν αὐτὴν τὴν ἀγάπην παρὰ τοὺς συνεχεῖς θανάτους καὶ τοὺς καθημερινούς κινδύνους πού τοὺς περιέβαλλον. Καὶ ἀναλογίσου πόσον μέγαλον δεῖγμα εὐσεβείας εἶναι, ἀφοῦ καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ προβάλλει, ἀπαριθμῶν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν τοῦ τὴν πληθώραν τῶν ἀποστολικῶν κινδύνων⁴⁵. Πόσων λοιπὸν στεφάνων δὲν θὰ ἦσαν αὐτοὶ ἄξιοι, ὅταν φαίνονται νὰ φθάνουν οἱ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης τὸ μέτρον τῶν ἀγωνισμάτων τῆς Νέας Διαθήκης; Διότι αὐτὸ πού λέγει ὁ Παῦλος, «Καθημερινὰ ἀποθνήσκων»⁴⁶, αὐτὸ παθαίνουν καὶ αὐτοί, ὄχι ὡς πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν. Διατί δὲ λέγει, «Ἐξ αἰτίας σου»; Διότι, λέγει, ἠμπορούσαμεν νὰ μεταπηδήσωμεν εἰς ἄλλην παράταξιν καὶ

ιν καὶ εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀλλ' αἰρούμεθα πάσχειν κακῶς
 μᾶλλον καὶ τὰ παιρῶνα φυλάττειν, ἢ εἰρήνης ἀπολαύειν μετὰ
 τὸ τῶν παιρῶνων ἐκπεσεῖν.

«Εὐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς». Οὕτως ἡμᾶς εὐκό-
 5 λως, φησί, ἀναιροῦσιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐ-
 τῶν ἐνδείκνυται. Ἀλλ' ὅμως οὕτως εὐκόλως προκείμενοι, μέ-
 νομεν ἀπειρήρατον τὴν γνώμην ἔχοντες. Ἐνταῦθα καὶ τοῦ
 Θεοῦ τὴν δύναμιν ἄξιον ἐκπλαγῆναι, ὅτι τοὺς οὕτω προκει-
 μένους ὡς πρόβατα σφαγῆς διετήρησε, καὶ καθ' ἡμέραν ἀπο-
 10 θνήσκοντας οὐκ ἀγῆκεν ἐμπεσεῖν εἰς θάνατον. «Ἐξεγέρθητι,
 ἴνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;». Ἄλλος φησί, «Ἴνα τί ὡς ὑπνῶν εἶ;». Ἄλλος,
 «Ἐξυπνίσθητι». Ἄλλος, «Ἐξύπνισο». «Ἀνάστηθι,
 καὶ μὴ ἀπόσῃ εἰς τέλος. Ἴνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέ-
 φεις;». Ἐτερος, «Κρύπτεις». «Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡ-
 15 μῶν καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν;». Ἄλλος, «Τῆς κακίας ἡμῶν;». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι δύνασαι λῦσαι τὰ κακά οὐδὲ γὰρ
 παρὰ ἀσθένειαν σὴν ταῦτα γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν συγχώρη-
 σιν. Ὑπνον γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἡσυχίαν φησί, καὶ ἀνάστασιν τὴν
 ἀνταπόδοσιν, καὶ πρόσωπον τὴν ἀντίληψιν, τὴν πρόνοιαν. τὴν
 20 κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν.

9. «Ἴνα τί ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡμῶν;». Ὅρα πάλιν
 εὐγνωμοσύνην. Οὐκ εἶπε, τῶν κατορθωμάτων, οὐκ εἶπε, τῆς
 ἀπειρήρατου γνώμης, οὐκ εἶπε, τῆς ἐν πειρασμοῖς δοκιμασθεί-
 σης ψυχῆς, ἀλλ' ὅτι μὲν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογοῦνται, ἐκεῖνα
 25 τιθέουσιν, ὅταν δὲ τὴν συμμαχίαν ζητῶσιν, ἀφ' ὧν οἱ κατάδικοι,
 ἀπὸ τούτων ἀξιοῦσι σώζεσθαι. Ἐπειδὴ δίκην ἔδοσαν, φησί,
 ἐπειδὴ τὰ ἔσχατα πεπόνθασιν. Τοῦτο καὶ Παῦλος ποιεῖ πολλὰ-

νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸν τρόπον ζωῆς τῶν πατέρων μας καὶ νὰ εἶμεθα ἀσφαλεῖς, ἀλλὰ ἐπροτιμήσαμεν μᾶλλον νὰ ὑποφέρωμεν καὶ νὰ φυλάσσωμεν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, παρὰ νὰ ἀπολαμβάνωμεν εἰρήνην μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν μας ἀπὸ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν.

«Ἐθεωρήθημεν ὡσάν πρόβατα πρὸς σφαγὴν». Μὲ τὸσην, λέγει, εὐκολίαν μᾶς φονεύουν. Ἐδῶ δὲ δείχνει καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶμεθα τόσον εὐκοληλεῖα αὐτῶν, παραμένομεν ἀμετακίνητοι εἰς τὴν γνώμη μας. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι διεφύλαξεν αὐτούς, ἂν καὶ ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἔμπροσθεν αὐτῶν ὡσάν πρόβατα πρὸς σφαγὴν, καὶ μολονῶτι καθημερινὰ ἐπέβαιναν, δέν τοὺς ἄφησε νὰ πεθάνουν. «Σήκω ἐπάνω, διατί φαίνεσαι ὡσάν νὰ κοιμᾶσαι. Κύριε;». Ἄλλος λέγει, «Διατί φαίνεσαι ὡσάν κοιμώμενος;». Ἄλλος, «Ἔϋπνα». Ἄλλος, «Ἔϋπνισε». «Σήκω καὶ μὴ μᾶς ἀπομακρύνῃς ἀπὸ κοντά σου διὰ νὰ καταστραφῶμεν τελείως. Διατί στρέφεις ἀπὸ ἐμᾶς ἄλλοῦ τὸ πρόσωπόν σου;». Ἄλλος λέγει, «κρύπτεις». «Διατί λησμονεῖς τὴν πτωχείαν καὶ τὴν θλίψιν μας;». Ἄλλος λέγει, «τὰ κακοπαθήματά μας;». Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἦμπορεῖς νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τὰ κακά· διότι αὐτὰ δέν γίνονται ἀπὸ ἰδικὴν σου ἀδυναμίαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδικὴν σου παραχώρησιν. Καθ' ὅσον ὕπνον ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν, καὶ πρόσωπον τὴν βοήθειαν, τὴν πρόνοιαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν.

9. «Διατί λησμονεῖς τὴν ἀθλιότητά μας καὶ τὴν θλίψιν μας;». Πρόσεχε πάλιν εὐγνωμοσύνην. Δέν εἶπε, τὰ κατορθώματά μας, δέν εἶπε, τὴν ἀμετακίνητον γνώμην μας, δέν εἶπε, τὴν ψυχὴν μας ποῦ ἐδοκιμάσθη εἰς τοὺς πειρασμούς, ἀλλ' ὅταν μὲν ἀπολογοῦνται διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἐκεῖνα ἀναφέρουν, ὅταν ὅμως ζητοῦν τὴν συμμαχίαν, ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ προβάλλουν οἱ κατάδικοι. Ἐπειδὴ, λέγει, ἐτιμωρήθησαν, ἐπειδὴ ὑπέστησαν τὰ πιὸ φοβερὰ παθήματα. Αὐτὸ κάμνει πολλές φορές καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἄλλοι ἀπὸ

κίς, καὶ ἕτεροι τῶν προφητῶν. Καὶ ταῦτα ἔλεγον οὗτοι, οὐδέ-
 πω περὶ γενένης εἰδότες οὐδέν, οὐδὲ περὶ βασιλείας, οὐδὲ τοι-
 αῦτα διδαχθέντες φιλοσοφεῖν, καὶ πάντα ἔφερον ραδίως. «Ὁ-
 τι ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἢ ψυχὴ ἡμῶν ἐκολλήθη εἰς γῆν ἢ
 5 γαστήρ ἡμῶν». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἡ Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας
 ἡμῶν, τοιτέστι, τῆς κακώσεως, λέγει λοιπὸν τὴν κάκωσιν.
 Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν ἀπολώλαμεν, κατωρύγημεν, τῶν νε-
 κρῶν οὐδὲν ἔμεινον διακείμεθα.

Δικαίως δ' ἂν τις εἴποι καὶ τῶν τοῖς παροῦσι προστει-
 10 κότων τὴν ψυχὴν, εἰς χοῦν ταπεινωθῆναι, καὶ τῶν γαστρι-
 μάργων εἰς τὴν γῆν τὴν γαστέρα κεκολλῆσθαι. Καὶ γὰρ ὁ ἔ-
 ρωτι προσδεδεμένος, καὶ πρὸς τὸν πηλὸν κεχηνώς, καὶ τὴν
 ἀσώματον δύναμιν τὴν ἐν αὐτῷ καταδουλῶν τῇ σποδῷ, εἰκό-
 τως ἂν ταῦτα λέγοιτο πάσχειν. Τί γὰρ ἐστὶν ἄλλο κάλλος
 15 σώματος, ἀλλ' ἢ χοῦς καὶ πηλός; μᾶλλον δὲ τούτων εἰδεχθέ-
 στερον; Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, περιεργάζου τοὺς τάφους τῶν ἀνθρώ-
 πων, καὶ ὄψει τὸν πηλὸν καὶ τὴν κόνιν. Ὅταν γὰρ ἀποθῆται
 τὸ πρόσωπον τὴν παροῦσαν ζωὴν, τότε φαίνεται ὅπερ ἐστί-
 μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς. Ὅταν γὰρ τὸ γῆρας ἐπέλθῃ,
 20 ὅταν ἢ νόσος ἐπισκῆρῃ, τότε ὄψει τὸ φαινόμενον πηλὸς γὰρ
 ἐστὶν ἀλλ' ὡς σοφὸς δημιουργός, καὶ ἐξ εὐτελοῦς ὕλης κάλ-
 λος ἀμήχανον ἐποίησεν ἐπιγενέσθαι, οὐχ ἵνα πορνεύσης, ἀλλ'
 ἵνα τῆς οἰκείας σοφίας ἀπόδειξίν σοι παράσχηται.

Μὴ τοίνυν ὑβρίσης τὸν τεχνίτην, μηδὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ
 25 τῆς σοφίας, ἀσελγείας καὶ πορνείας ὑπόθεσιν ποιοῦ. Μέχρι
 τοσοῦτον θαύμαζε τὴν ὥραν, μέχρι τοῦ δοξάσαι τὸν τεχνίτην,

τούς προφήτας. Καί αὐτὰ τὰ ἔλεγον αὐτοί, μὴ γνωρίζοντες ἀκόμη τίποτε περὶ τῆς γεέννης, οὔτε περὶ τῆς οὐρανοῦ βασιλείας, καὶ οὔτε διδαχθέντες νὰ ἀντιμετωπίζουν αὐτὰ μὲ τέτοια φιλοσοφικότητα, καὶ ὅμως ὅλα τὰ ὑπέφερον μὲ γενναιοσύνη. «Διότι κατέπεσεν εἰς τὸ χῶμα ἡ ψυχὴ μας καὶ ἐκόλλησεν τὰ σπλάγχνα μας εἰς τὴν γῆν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Διατί λησμονεῖς τὴν ἀθλιότητά μας», δηλαδὴ, τὰ κακοπαθήματά μας, ἀναφέρει πλέον καὶ τὸ κακοπάθημά τους. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐχάθημεν, ἐτάφημεν εἰς τὴν γῆν, ἢ κατάστασίς μας δὲν εἶναι καθόλου καλυτέρα ἀπὸ τὴν τῶν νεκρῶν.

Δικαίως θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ καὶ δι' ἐκείνους πού λειώνει ἡ ψυχὴ των διὰ τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς, ὅτι κατέπεσεν αὐτὴ εἰς τὴν γῆν, καὶ διὰ τοὺς γαστριμάργους ὅτι ἐκόλλησεν ἡ κοιλία των εἰς τὴν γῆν. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος πού εἶναι προσκολλημένος εἰς τὸν σαρκικὸν ἔρωτα καὶ εἶναι ἀπορροφημένος ἀπὸ τὸν πηλὸν καὶ ὑποδουλώνει εἰς τὴν στάκτην τὴν ἀσώματον δύναμιν πού ὑπάρχει μέσα του, πολὺ εὐλογον θὰ ἦτο ἐὰν ἐλέγαμεν ὅτι πάσχει αὐτά. Διότι τί ἄλλο εἶναι τὸ κάλλος τοῦ σώματος, παρὰ χῶμα καὶ πηλός; μᾶλλον δὲ καὶ ἀκόμη πιὸ χειρότερον ἀπὸ αὐτά; Ἐὰν δὲ δὲν τὸ πιστεύης, ἐξέτασε τοὺς τάφους τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ ἰδῆς τὸν πηλὸν καὶ τὴν σκόνην. Διότι, ὅταν τὸ πρόσωπον χάσῃ τὴν παροῦσαν ζωὴν, τότε φαίνεται αὐτὸ πού εἶναι· μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι, ὅταν ἔλθουν τὰ γηρατεία, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀσθένεια, τότε θὰ διαπιστώσῃς αὐτὸ πού εἶναι πράγματι· διότι εἶναι πηλός. Ἄλλ' ὁ σοφὸς δημιουργὸς ἔκαμε καὶ ἀπὸ εὐτελεῆ ὕλην νὰ παραχθῇ ἀπερίγραπτον κάλλος, ὄχι διὰ νὰ πορνεύσῃς, ἀλλὰ διὰ νὰ σοῦ ἀποδείξῃ τὴν σοφίαν του.

Μὴ λοιπὸν ὑβρίσῃς τὸν τεχνίτην, οὔτε τὸ ἔργον τῆς σοφίας του νὰ τὸ κάμνης αἰτίαν ἀσελγείας καὶ πορνείας. Μέχρι τὸσον μόνον θαύμαζε τὴν ὡραιότητα, μέχρι τὸ νὰ

περιαιτέρω δὲ μὴ προέλθῃς, τὸ πάθος ἀλείφω. Καλὸν τὸ ἔργον οὐκοῦν τὸν ἐργασάμενον προσκυνεῖν, ἀλλ' οὐχ ὑβρίζειν
 ζηρῆ. Εἴ τις, εἶπέ μοι, χρυσοῦν ἀνδριάντα τινὸς καὶ εἰκόνα θυ-
 σιλιαζὴν λαβὼν, κατήσχυνε βορβόρω καὶ ἐτέροις τοιούτοις, οὐκ
 5 ἂν τὴν ἐοχάτην ἔδωκε δίκη; Εἴ δὲ ὁ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις
 ἀγνώμων τοσαύτης ὑπεύθυνός ἐστι τιμωρίας, ὁ τὸ ἔργον τοῦ
 Θεοῦ τοσαύτη περιβαλὼν ἀτιμία, τί πεύσεται, καὶ μάλιστα ὄ-
 ταν καὶ γυναῖκα ἔχων φαίνεται ὁ ταῦτα ποιῶν; Μὴ γάρ μοι
 λέγε τῆς φύσεως τὴν ἐπιθυμίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ γάμος ἐπε-
 10 τράπη, ἵνα μὴ πέρα τῶν οἰκείων ὅρων προβαίνῃς. Θεὰ γὰρ
 ὕψος ἄξιός ἐστι τιμωρίας. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς καὶ τῆς ἀναπαύ-
 σεώς σου καὶ τῆς δόξης προσερόησεν, ἵνα καὶ ἐκλύσῃς τὴν λύτι-
 ταν τῆς φύσεως διὰ τῆς γυναικός, καὶ ἀκινδύνως τοῦτο ποιῆς,
 καὶ πάσης ἀπαλλαγῆς ἀσχημοσύνης. Σὺ δὲ τὸν οὐτιῶ σου προ-
 15 κούνητα ἐκ περιουσίας ὑβρίζεις;

Εἶπέ γάρ μοι, εἰ μὴ ἐβουλήθῃ νομοθετῆσαι γάμον, πόσην
 ἂν ὑπέστις θίαν; πόσην κόλασιν; Λέον οὖν σε εὐχαριστεῖν καὶ
 δοξάζειν, ὅτι τὸ πλεόν ὑπετέμετό σοι τῶν πόνων, παραμυθίαν
 οὐ τὴν τεχοῦσαν ἐπινοήσας, σὺ δὲ ἐνυβρίζεις ἀγνωμότως, καὶ
 20 ἀγαιοσχητεῖς, καὶ τοὺς κειμένους ὑπερβαίνεις ὅρους, καὶ τὴν
 ἑαυτοῦ καταισχύνεις δόξαν; Οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος
 καὶ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ βοῶντος, «Φεύγετε τὴν πορνείαν»;
 μᾶλλον δὲ τοῦ Χριστοῦ τοῦ τὴν ἐκείνου ψυχὴν κινουόντος; Τί
 καταμυθάνεις κάλλος ἀλλότριον; τί περιεοργάζῃ πρόσσωπον οὐ
 25 σόν; τί φέρεθαι κατὰ κορυφῶν; τί τοῖς δικτύοις ἐμβάλλεις σαυ-

δοξάσης τὸν τεχνίτην, πὸ πέρα μὴ προχωρήσης, ἀφήνων τὸ πάθος νὰ σὲ κυριεύσῃ. Εἶναι καλὸν τὸ ἔργον· λοιπὸν πρέπει νὰ προσκυνῆς τὸν τεχνίτην του, ὄχι ὅμως καὶ νὰ τὸν ὑβρίζῃς. Ἐὰν κάποιος, εἰπέ μου, ἀφοῦ ἔπαιρνε τὸν χρυσοῦν ἀνδριάντα κάποιου καὶ τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, τὴν ἀτίμαζε ρίπτων αὐτὴν μέσα εἰς τὸν βοῦρκον καὶ μὲ ἄλλους παρομοίους τρόπους, δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο μὲ τὴν πὸ χειροτέραν τιμωρίαν; Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος, πού δείχνει ἀχαριστίαν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τόσον μεγάλην τιμωρίαν, ἐκεῖνος πού ἀτιμάζει τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ μὲ τόσην ἀτιμίαν, τί θὰ πάθῃ, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸς πού κάμνει αὐτὰ συμβαίη νὰ εἶναι καὶ ἔγγαμος; Μὴ μοῦ προβάλλῃς βέβαια τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φύσεως. Διότι διὰ τοῦτο ἐπετρέπη ὁ γάμος, διὰ νὰ μὴ προχωρῆς πέρα ἀπὸ τὰ ἐπιτρεπτά ὅρια. Πρόσεχε λοιπὸν πόσον μεγάλης τιμωρίας ἄξιός θὰ εἶσαι. Διότι ὁ μὲν Θεός ἐπρονόησε καὶ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν φυσικῶν ὀρμῶν σου καὶ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειάν σου, ὥστε καὶ νὰ καταπραῦνης αὐτὸ ἀκινδύνως καὶ νὰ ἀποφύγῃς κάθε ἀσχημοσύνην, σὺ ὅμως ἀτιμάζεις ἐκεῖνον πού δείχνει δι' ἐσένα τόσην μεγάλην πρόνοιαν.

Διότι εἰπέ μου, ἐὰν δὲν ἐνομοθετοῦσε τὸν γάμον, πόσην βίαν δὲν θὰ ὑφίστασο; πόσην κόλασιν; Ἐνῶ πρέπει λοιπὸν νὰ εὐχαριστῆς καὶ νὰ δοξάζῃς τὸν Θεόν, διότι σὲ ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κόπων, ἐπινοήσας ὄχι τυχαίαν παρηγορίαν, σὺ ὅμως τὸν ἀτιμάζεις μὲ πολλὴν ἀχαριστίαν καὶ διαπράττεις ἀσχημοσύνας καὶ υπερβαίνεις τὰς διατάξεις πού ἰσχύουν καὶ μειώνεις τὴν ἀξιοπρέπειάν σου; Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον πού λέγει καὶ σήμερα καὶ βροντοφωνάζει, «Ἀποφεύγετε τὴν πορνείαν»⁴⁷, μᾶλλον δὲ τὸν Χριστὸν πού κινεῖ τὴν ψυχὴν ἐκείνου; Διατί ἐξετάζεις τὸ ξένον κάλλος; διατί περιεργάζεσαι πρόσωπον πού δὲν εἶναι ἰδικόν σου; διατί ὀδηγεῖσαι πρὸς τὸν κρημνόν; διατί θέτεις τὸν ἑαυτὸν σου μέσα εἰς τὰ δίκτυα;

τόν; Τείχισόν σου τοὺς ὀφθαλμούς, περιφραξόν σου τὸ ὄμμα, τίθει νόμον τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ἐκουσον ἀπειλοῦντος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄφιν ἐν ἴσῳ μοιχείας κρίνοντος. Τί τῆς ἡδονῆς ὄφελος, ὅταν σκώληκα τίκητῃ; ὅταν διηνεκῇ φόβον; ὅταν ἀθάνατον τῷ δράσαντι τιμωρίαν; Πόσῳ θέλιον μικρὸν ἀνασχόμενον τῆς βίας τῆς ἀπὸ τῶν ἡμετέρων λογισμῶν διαπαντός ἐν ἀνέσει εἶναι, ἢ ὀλίγα χαρισάμενον ταῖς ἀίοποις ἐπιθυμίαις ἀθάνατα τιμωρεῖσθαι;

«Μή, τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτως· οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοή, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν. Οἶδα πρὸς τίνας ὁ λόγος ἀποιεῖνται, οὐ πρὸς ἅπαντας· ἀλλ' ἔνθα ἂν εὗρη τὸ τραῦμα, ἐκεῖ ἐπάγει τὸ φάρμακον. Τί τὸν γάμον ὑβρίζεις; τί τὴν εὐνήν ἀδικεῖς; τί τὸ τέλος τὸ σὸν ἐπηρεάζεις; τί τὴν δόξαν σου καταισχύνεις; Ἐκκορον τὸ πάθος, ἄνελε τὰς τρυφάς. Τρυφή καὶ μέθη πηγὰι πορνείας. Ἄν τῇ ἀνέσει μὴ χρῆση εἰς δέον, ἐπάγει σοὶ θλίψιν. Ἐκουσον τί ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι πορνεύσαντες, οἱ μὴ μεταλαβόντες σώματος Χριστοῦ, οἱ τραπέζης μὴ ἀπολαύσαντες πνευματικῆς. «Μηδὲ πορνεύωμεν, φησὶ καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες».

20 «Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου». Ἄλλος, «Στήθι ἀντιλαμβανόμενος ἡμῶν, καὶ ρῦσαι ἡμᾶς διὰ τὸ ἔλεός σου». Ὅρα ποῦ τὸν λόγον κατέκλεισαν μετὰ μυστία αὐτῶν κατορθώματα, πόθεν ἀξιοῦσι σώζεσθαι; Ἀπὸ ἐλέους, ἀπὸ φιλανθρωπίας, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τί ἐστίν, «Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου»; Ἴνα μὴ αὐτὸ βεβηλωθῇ, ὃ καὶ αὐτὸς πολλάκις λέγει, ὅτι «Ποιῶ ἔνεκεν τοῦ

48. Ματθ. 5, 28.

49. Α' Βασ. 2, 24.

50. Α' Κορ. 10, 8.

Περιτείχισε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, περίφραξε τὸ βλέμμα σου, θέσε νόμον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς σου. Ἦκουσε τὸν Χριστὸν ποὺ ἀπειλεῖ καὶ ποὺ ἐξισώνει τὸ ἀκόλαστον βλέμμα μὲ τὴν μοιχείαν⁴⁸. Ποῖον τὸ ὄφελος τῆς ἡδονῆς, ὅταν γεννᾷ σκώληκα; ὅταν γεννᾷ αἰώνιον φόβον; ὅταν γίνεται αἰτία ἀθανάτου τιμωρίας εἰς τὸν δράστην τῆς; Πόσον προτιμότερον εἶναι, τὸ νὰ ἀπομακρύνῃς δι' ὀλίγων ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς σου τὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃς διὰ παντός ἄνεσιν, παρὰ δι' ὀλίγον ν' ἀφήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ κηριευθῇ ἀπὸ τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας καὶ νὰ τιμωρῆσαι αἰώνια;

«Μή, τέκνα, μὴ ἐνεργῆτε ἔτοι· δὲν εἶναι εὐχάριστα αὐτὰ ποὺ ἀκούω δι' ἐσᾶς»⁴⁹. Γνωρίζω πρὸς ποῖους ἀπευθύνεται αὐτός ὁ λόγος· δὲν ἀπευθύνεται πρὸς ὄλους, ἀλλὰ ὅσον συμβῆ νὰ εὖρη τὸ τραῦμα, ἐκεῖ προσθέτει τὸ φάρμακον. Διατί ἀτιμάζεις τὸν γάμον; διατί ἀδικεῖς τὴν σύζυγον; διατί προσβάλλεις τὸ ἰδικόν σου μέλος; διατί κατασχύνεις τὴν ἀξιοπρέπειάν σου; Κόψε τὸ πάθος σου, ἀπόφυγε τὰς ἀπολαύσεις. Ἡ τρυφηλὴ ζωὴ καὶ ἡ μέθη εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς πορνείας. Ἦν τὴν ἄνεσιν δὲν τὴν χρησιμοποίησῃς ὅπως πρέπει, οὐ προσθέτει τὴν θλίψιν. Ἦκουσε τί ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἐπόρνευσαν, ποὺ δὲν μετέλαβον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ποὺ δὲν ἀπῆλυσαν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν. «Ἦς μὴ πορνεύωμεν», λέγει, «ὅπως ἐπόρνευσαν ὠρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔπεσαν εἰς μίαν ἡμέραν εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες»⁵⁰.

Σήκω, Κύριε, βοήθησέ μας καὶ ἐλευθέρωσέ μας διὰ τὸ ὄνομά σου». Ἄλλος· «Σήκω, Κύριε, καὶ βοήθησέ μας καὶ λύτρωσέ μας ἐξ αἰτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Πρόσεχε ποὺ ἐτελείωσαν τὸν λόγον· μετὰ τὰ ἀμέτρητα κατορθώματά των, ἀπὸ ποῦ ζητοῦν νὰ σωθοῦν; Ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν του, ἀπὸ τὴν φιlanθρωπίαν του, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τί σημαίνει, «ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου»; Διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ αὐτό, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ ἴδιος λέγει πολ-

ὀνόμαίς μου». Εἶδες ταπεινοφροσύνην καὶ συνειτριμμένην
 διάνοιαν; Καὶ πόθεν ἀξιοῦσι σωθῆναι; Ἀπὸ φιλιανθρωπίας,
 ἀπὸ εἰλέους· ὡς οἱ ἔσθιοι κατορθωμάτων, ὡς οἱ μηδέ τι ἔχον-
 τες δικαίωμα σωτηρίας, καίτοι τοσοῦτοις κομῶντες πόνοις καὶ
 5. κινδύνοις, εἰς τὸν Θεὸν τὸ πᾶν ἀνέφερον.

Τούτως δὴ καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ χάριτι μιμησώμεθα, καὶ
 δόξαν ἀγαπέμεναι τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

λές φορές, ὅτι «Αὐτὸ τὸ κάμνω διὰ τὸ ὄνομά μου». Εἶδες ταπεινοφροσύνην καὶ συντετριμμένην διάνοιαν; Καὶ ἀπὸ ποῦ ζητοῦν τὴν σωτηρίαν των; Ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του, ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν του ὡσάν νὰ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ καταρθώματα, ὡσάν νὰ μὴ ἔχουν κανένα δικαίωμα σωτηρίας, ἂν καὶ φέρουν μαζί των τόσους πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους, εἰς τὸν Θεὸν τὸ πᾶν ἀποδίδουν.

Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ποῦ ζῶμεν μέσα εἰς τὴν χάριν, ἅς μιμηθῶμεν καὶ ἅς ἀναπέμψωμεν δόξαν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ*

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις					24
1	1	432, 434, 460	46	24	8
	2	122, 420, 434	49	3	34
	26	550	50	7	68
2	24	46, 210		24-25	40
4	8	252	Ἐξοδος		
	23	252	3	6	292
6	2	144	7	1	550
	9	534	12	29	358
9	2	420	14	15	586
	5	476		21	552
11	7	390	15	14	358
12	1	652	20	13-14	102
13	5	652		15	160
14	17-20	574	28	5	24
15	13	414	29	1ἔ.	24
23	6	152	32	1	134
34	1	24		8	412
	1ἔ.	24		10	54
	2	72		19ἔ.	398
	25	74		25ἔ.	252
	30	24	33	13	592
37	2	82		19	246
	10	46	Ἀριθμοί		
	31-32	10			
39	7-20	94	14	23	638
45	3	82	25	—	398
	5	24			

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειράν εἰς μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα πού εὐρίσκονται, εἰς δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς εἰς τὴν σελίδα.

	3	412	16	7	324
			17	17	290
	Λευιτικόν			23	282, 290
17	10	276	18	5	358
21	—	250		14	112
				33	358
	Δευτερονόμιον			Βασιλειῶν Γ'	
3	26	298	3	11	298, 648
19	21	300	13	11	110
22	—	250	20	—	360
	10	276		Βασιλειῶν Δ'	
24	13	276	4	33-35	390
	Ἰησοῦς Ναυῆ		5	11	644
2	9	152		14	390
6	—	638	19	35	346
10	10-14	552	20	21	552
	Βασιλειῶν Α'			Παραλειπομένων Α'	
1-2	—	214	9	19-26	574
2	24	680	18	12	620
15	22	646		Παραλειπομένων Β'	
16	23	390	20	19	574
24	—	308		Ἰουδαίῳ	
	Βασιλειῶν Β'			7	642
8	13	620		Κριταί	
12	7-10	102	1	21	106
	11	104		Ψαλμοί	
	12	112		2	3
13	—	280			408
14	—	280			
	21ῆ	308			
15	1ῆ	112			
	12	282			

5	408		13	594
8	314	103	32	344
1	296	104	25	108
2	322	105	2	598
3	322		37	406
7	296	109	1	316
8	296	115	6	42
9	296		12	598
2	382	118	71	48
4-5	566		165	188
6	306	129	3	246. 600
18	382	138	5	638
3	388	142	2	246
5	418			
5	316			
7	562			
2-3	406	3	25-26	504
4	196	29	15	62
16	294	31	13-14	120
15	168		34	62
22	44		36	62
35-36	114	33	27	324
7	646	42	10	552
18	466			
4-5	592			
7	316			
10	208	4	9	238
18	646		18	530
1	588	5	17	460
2	292		18	460
2-3	336		19	460
27	106	9	9	414
34	456	20	9	246
5	550			
67	144			
13	294			
5	582	1	2	150
26	434			
11	388. 594			
12	388	4	7	208

'Ι Ω 6

Παροιμίαι Σολομώντος

'Εκκλησιαστικής

'Ασμα 'Ασμάτων

5-8	31	648
8		650
12	3	200
13	1-4	356
16	-	262
	19	356
	23	544
	25	250
18	10ξ.	296
	14	298
22	23	412
23	21	408

Ἰωάννης

1		236
3		434
3	14	462
	16	594
3	20	158
	29	206
5	14	110
	19	432
	23	434
	44	158
9	22	158
10	18	76
11	23	394
12	24	394
14	42	158
	12	550
	13	592
	23	200
15	1	78
	14	422
	25	310
16	20	328
	22	232
	33	328

Πράξις

1	18	360
5	1ξ.	356
	1-11	160, 254
	15	352
8	25	422
	27ξ.	648
10	4	138, 298, 648
13	6-12	160
	11ξ.	356
14	17	182
16	25	580
17	24	418
19	11-12	552
20	31	266
28	4	324

Ρωμαίους

1	7	190
	27	356, 384
2	12	250, 304
	14	304
	24	386
5	3-5	134
	11	658
8	26-27	586
8	27	336
	28	92
	36	672
9	20	328
10	3	222
	12	632
	15	208
11	33	594
	36	434
12	2	270
	18	310
	19	456

13	4		350
14	7		540

Α' Κορινθίους

1	9		434
2	9	176, 202,	594
3	1		158
	1-3		648
	2		158
4	4		246
5	2		502
	8		536
6	18		678
	19		550
	19-20		540
7	7		124
8	12		630
	14		302
	18		302
	25		238
10	1-5		356
	8		680
	11		646
11	3		46
	31-32		166
13	11		202
15	26-28		382
	33		536

Β' Κορινθίους

3	10		422
	18		422
4	17-18		194
5	3		636
	20		598
6	11		588
9	15		594
11	2		206

Α' Θεσσαλονικείς

4	15		464
5	3		358
5	16-17		232

Γαλάτας

3	28		344

Έφεσίους

1	21		598
4	22		382
2	6		550
4	11		390
13			202
	19		268
5	18		580
	19		580
	27		208
	32		210
6	12		270
	14		208
	15		208

Φιλιππησίους

2	17-18		232
4	10		630

Κολοσσαείς

3	9		538

Α' Τιμόθεον

2	8		476
	14		252

	Β' Τιμόθεον		11	13	22, 40
				16	214
1	1	434		21	48
4	8	236		22	96
				25	588
	Φιλήμονα		12	6	326
				27	590
	7-9	630		22	474
	Έδραίους			Α' Πέτρου	
3	17	638	5	8	294
4	13	338			
5	10	574		Ίακώβου	
	11	158			
10	24	534	1	6-8	570
	28-29	248			

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

Άβερσαλώμ 100. 104. 106. 112.
114. 116. 278. 288. 290. 306.
358. 368. 370.

Άβραάμ 52. 54. 60. 152. 154.
250. 292. 534.

ἀγαθότης 222. 262.

ἀγαλλίασις 450. 562. 566. 568.

ἀγανάκτησις 162. 342.

ἀγάπη 32. 56. 64. 86. 124. 208.

274. 330. 534. 542. 582. 588.

586. 608. 612. 618. 630. 672.

ἄγγελος, -οι 234. 346. 552. 596.
612.

ἀγιοσμῶς 578.

ἄγνοια 456.

ἀγνεία 102.

ἀγνωμοσύνη 176. 238.

ἀκριότης 518.

ἀκουσία 266.

ἀγωνία 362. 656.

Ἄδὰμ 108. 154. 252. 420. **422.**
548.

ἄδεια 326.

ἄδης 12. 88. 262. 488.

ἀδηφαγία 580. 582.

ἀδικία 72. 90. 122. 300. **302.**

354. 362. 364. 468. 372. **402.**

502. 510. 512. 668.

ἀθανασία 524. 526. 612.

ἀηδία 192.

ἀθλιότης 500.

αἰθήρα 10. 12. 92. 146. 176.
 360. 442. 480. 612. 614.
 Αἰγύπτιος, -οι 20. 26. 88. 94.
 108. 152. 346. 478. 480. 652.
 Αἴγυπτος 8. 10. 12. 14. 16. 18.
 24. 26. 34. 36. 38. 50. 82.
 84. 86. 88. 94. 134. 154. 400.
 402. 414. 588. 638. 640.
 αἰδῶς 280.
 αἶμα, -τα 78. 210. 218. 220. 248.
 270. 276. 304. 406. 412. 476.
 558.
 αἰσχίνη 264. 378. 484. 520. 568.
 656. 660. 666. 670.
 αἰχμαλωσία 400. 410. 412.
 ἀκαθαρσία 542.
 ἀκακία 322. 324.
 ἀκολασία 378.
 ἀκόλαστος, -οι 524.
 ἀλαζονεία 136. 426. 498. 560.
 562.
 ἀλαζόν, -ες 524.
 ἀληθῶν, -ες 240. 582.
 ἀλήθεια 58. 146. 208. 228. 332.
 386. 396. 430. 508. 534. 536.
 634. 636.
 ἀλλοίωσις 608.
 ἀλογία 334. 442.
 ἀλουργίς 616.
 ἀμαρτήμα, -τα 60. 70. 74. 108.
 138. 166. 168. 248. 252. 262.
 270. 274. 276. 298. 300. 340.
 342. 398. 402. 404. 408. 410.
 414. 418. 440. 492. 500. 526.
 570. 598. 636.
 ἀμαρτία, -αι 42. 44. 60. 90. 104.
 106. 110. 166. 248. 252. 258.
 260. 270. 342. 398. 420. 424.
 426. 488. 510. 542. 556. 560.
 562. 570. 600. 612. 646.

ἀμαρτολόγ, -οί 42. 44. 136. 486.
 488. 496. 498. 502. 510. 516.
 518. 520. 526. 530. 532. 660.
 668.
 ἀμειβή, -αὶ 30. 32. 34. 44. 46.
 94. 96. 178. 310. 204. 280.
 376. 526. 552. 574. 590. 618.
 Ἄμωραϊός, -οι 66.
 ἀνασθησία 346. 436. 554.
 ἀνασχιντία 276. 394. 406. 414.
 ἀναλγησία 514.
 Ἄνακτις 356.
 ἀνάστασις 74. 88. 262. 376. 390.
 674.
 ἀνδροπόδα 176.
 ἀνδρεία 124.
 ἀνδροφονία 490.
 ἀνεξικακία 8. 90. 96. 506. 510.
 ἄνεσις 172. 326. 328. 478. 480.
 482. 680.
 Ἄννα 126. 214.
 ἄνοια 404. 406. 446. 502. 504.
 540. 562.
 ἀνομία 114. 216. 218. 220. 246.
 270. 296. 362. 408. 570. 600.
 ἀνοχή 464.
 ἀνταπόδοσις 670. 674.
 ἀντίδοσις 110. 326.
 ἀντίληψις 174. 470. 544. 652.
 ἀντιμυσθία 356. 484.
 Ἄντιόχος 620. 624.
 ἀνυπερθεσία 316.
 ἀνωμαλία 490.
 ἀπάθεια 244. 422.
 ἀπανθρωπία 276. 460.
 ἀπάτη 10. 248. 634.
 ἀπέχθεια 286. 330.
 ἀποδημία 446. 466. 588.
 ἀπόλαυσις 176. 608.
 Ἄπολλων 184.

ἀπολογία 392. 508.
 ἀπόνοια 426. 426. 468. 458. 498.
 500. 514. 540. 542. 560. 614.
 660.
 ἀποστασία 560.
 ἀπόστολος, -οι 42. 310. 390. 392.
 404. 412. 470. 484. 620. 626.
 ἀποστραφή 558.
 ἀπώλεια 108. 198. 346. 458. 460.
 500. 508. 542.
 ἄρα 74. 503.
 Ἀραβία 406.
 Ἄραω, -εες 666.
 ἀργία 168. 646.
 ἀρετή 33. 42. 44. 46. 52. 54.
 58. 60. 62. 70. 90. 96. 108.
 126. 136. 156. 166. 168. 170.
 174. 188. 194. 196. 198. 204.
 206. 218. 220. 224. 226. 234.
 270. 272. 274. 280. 284. 296.
 300. 302. 318. 324. 328. 330.
 334. 354. 362. 372. 376. 378.
 380. 466. 486. 490. 498. 500.
 514. 534. 536. 538. 550. 556.
 626. 628. 652. 654. 672.
 ἀρμονία 640.
 ἀρπαγή 228. 446. 490.
 ἀρρενομιξία 276.
 ἀρρωστία 236. 468. 482. 514.
 612. 616.
 ἀσθένεια 94. 146. 230. 298. 488.
 504. 510. 660.
 ἀσφάλγεια 258. 266. 268. 676.
 Ἄσκη 80.
 ἀσφάλγεια 236. 238. 270. 288.
 358. 466. 470. 478. 514. 518.
 570. 580. 640.
 ἀσχημοσύνη 678.
 ἀσωτία 580.
 ἀτιμία 238. 308. 604. 678.

ἀτοπία 326.
 αὐτονομία 492.
 ἀφέλεια 250.
 ἀφθαρσία 202. 238.
 Ἄχαάθ 362.
 Ἄχιτόφελ 282. 286. 288. 290.
 358. 368. 370. 374.

B

Βαβυλῶν 152. 400.
 Βάλλα 70.
 βασιλεία 34. 56. 76. 84. 176.
 200. 204. 316. 336. 354. 376.
 512. 636.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 302.
 392. 612.
 βδέλυγμα 20.
 βδελυγμία 228.
 Βειλρεγῶν 398. 412.
 Βενιαμίν 84. 106.
 Βηθλεὲμ 50.
 βία 112.
 βλάβη 194. 196. 272. 230. 240.
 266. 578.
 βοήθεια 336. 338. 468. 490. 512.
 518. 548. 622.
 βόρβορος 442. 446. 580.
 βορογμός 264.

Γ

Γὰδ 80.
 γαλήνη 12. 160. 268. 360.
 618.
 γάμος 204. 460. 678. 680.
 γαστρομαργία 220.
 γαστρομαργος, -οι 378. 552.
 Γεδεών 642.
 γέεννα 142. 160. 220. 336. 354.

356. 380. 500. 542. 544. 676.
 γέλωσ 266. 378. 580.
 Γεσέμ 22.
 γῆρας 206. 234. 280. 612. 676.
 γνώσις 158. 188. 202. 436. 594.
 γόης 396.
 Γραφή, -αι, θεία Γραφή 18. 24.
 76. 102. 104. 106. 488. 534.
 630. 640. 670.

Δ

Λάβαν 114.
 δαιμόνιον 406.
 δαίμων, -ες 142. 190. 240. 294.
 382. 386. 390. 454. 552. 578.
 580. 582. 598.
 δάκρυ, -α 254. 262. 266. 280.
 296. 570. 612.
 Δάν 80.
 Δανιήλ 110. 316. 400. 414. 484.
 552. 656. 666.
 δάνεισμα 266.
 Δανιὴν 22. 100. 102. 104. 110.
 112. 114. 118. 124. 200. 208.
 236. 252. 278. 280. 282. 284.
 290. 302. 324. 358. 370. 390.
 406. 408. 440. 480. 516. 554.
 570. 576. 582. 584. 592. 610.
 δαψιλεία 272.
 δέησις 214. 270.
 δειλία 88.
 δεινά 480. 482. 582. 660. 662.
 666. 670.
 δεισιδαμονία 640.
 δεσποτήριον 606.
 Δεσπότης 154. 234. 388. 400.
 402. 412. 428. 430. 450. 516.
 540. 542. 546. 552. 562. 570.
 διάβολος 114. 130. 142. 190.

212. 240. 294. 366. 442. 452.
 462. 478. 544. 580. 582. 656.
 διάθεσις 272. 472. 478. 606.
 διαθήκη 304.
 διαίτα 260.
 διαλογισμός, -οὶ 476. 500.
 διαφθορά 354. 482. 486. 498.
 504.
 διάχυσις 468.
 δικαιοζωία 354. 374.
 δίκαιον 322. 324. 330. 332. 334.
 456. 532.
 δικαιοσύνη 120. 122. 124. 136.
 138. 154. 156. 158. 166. 168.
 170. 222. 224. 226. 236. 238.
 246. 296. 302. 316. 322. 324.
 328. 372. 382. 408. 410. 458.
 462. 464. 528. 530. 532. 648.
 656.
 δικαίωμα, -τα 562. 570.
 δίκη 164. 166. 246. 248. 250.
 456. 482. 486. 488. 492. 496.
 500. 506. 526. 528. 640. 660.
 678.
 δόγμα 614. 642.
 δόλος 74. 358. 362. 364. 504.
 506. 520. 540. 642.
 δόξα 36. 62. 64. 96. 122. 150.
 158. 172. 194. 198. 204. 210.
 224. 236. 238. 240. 276. 304.
 306. 312. 316. 318. 380. 420.
 422. 424. 438. 458. 514. 524.
 530. 532. 546. 552. 572. 592.
 604. 606. 608. 610. 612. 618.
 622. 658. 678. 680. 682.
 δοξολογία 390. 454.
 δουλεία 24. 36. 84. 90. 94. 96.
 362. 367. 368. 400.
 δύναμις 150. 182. 256. 390. 410.
 432. 454. 516. 542. 586. 598.

674. 676.
 δυναστεία 150. 176. 180. 188.
 224. 234. 238. 280. 522. 524.
 616.
 δυναμειρία 284. 504.
 δυναπραγία 492. 604.
 δυσχέρεια 574.
 δυσωδία 228. 442.
 δωρεά 424. 446. 594. 628.

E

Ἐβραῖος, -οι 316. 320. 340. 354.
 458. 488. 546. 548. 658. 666.
 670.
 ἐγκατάλειψις 400. 558. 560.
 ἔγγλημα 144. 182. 184. 584.
 ἐγγράτεια 122. 524. 552.
 Ἐξεκίσις 466. 480. 646.
 ἔθος 586.
 εἰδωλολάτρησις 404.
 εἰδωλολατρία 402.
 εἰδωλον, -α 30. 34. 106. 182.
 216. 388. 402.
 εἰρήνη 358. 530. 582. 612. 674.
 ἐκατόνταρχος 646.
 ἐκκλησία 170. 204. 206. 210.
 212. 222. 474. 476.
 ἐκκληξίσις 210. 592.
 ἐλεημοσύνη 38. 138. 168. 326.
 470. 632. 636.
 ἔλεος 221. 236. 246. 254. 260.
 280. 480. 564. 566. 570. 656.
 680.
 ἐλευθερία 308. 398. 484. 626.
 658.
 Ἐλισσαῖος 390.
 Ἐλλην, -ες 150. 222.
 ἐπίτις 40. 66. 94. 134. 146. 156.
 172. 174. 176. 178. 186. 198.

206. 224. 238. 260. 290. 376.
 470. 472. 516. 518. 524. 530.
 564. 566. 606. 618. 624.
 Ἐλύμα 160.
 Ἐμμώρ 72.
 ἔνδεια 504.
 ἐνθύμημα 164.
 ἐντολή, -αὶ 200. 420.
 ἐντροπή 666.
 ἐξομολόγησις 264. 440.
 ἔξουσία 76. 78. 82. 270. 424.
 598. 630. 654.
 ἐξώλεια 504.
 ἐπαγγελία 18. 40. 62. 260. 298.
 638.
 ἔπαινος, -οι 478.
 ἔπαρσις 562.
 ἐπήρεια 172. 256.
 ἐπιβουλή 58. 484. 488. 496. 506.
 530. 598.
 ἐπίδειξις 214.
 ἐπίεικεια 130. 220. 398. 524. 612.
 674.
 ἐπιθυμία 72. 84. 134. 146. 164.
 188. 190. 258. 260. 268. 374.
 480. 496. 498. 512. 530. 618.
 678. 680.
 ἐπιμέλεια 512.
 ἐπιτήδευμα, -τα 476. 480.
 ἐπιτίμησις 144.
 ἐπιφάνεια 454.
 ἐπιφοίτησις 636.
 ἐργασία 170.
 ἔρις 648.
 ἔρος 132. 178. 188. 214. 280.
 328. 444. 452. 586. 688. 590.
 596. 602. 606. 610. 612. 676.
 Ἐῶν 252.
 εὐαγγέλιον 208. 302. 354. 412.
 εὐαρέσκεια 236.

εὐγένεια 62.
 εὐγνωμοσύνη 14. 52. 418. 466.
 548. 564. 566. 572. 674.
 εὐδοκίμησις 194. 604.
 εὐεργεσία 30. 54. 92. 94. 146.
 306. 308. 322. 384. 388. 392.
 412. 418. 420. 440. 452. 476.
 480. 486. 568. 570. 572. 590.
 592. 596. 598. 600. 628.
 εὐεργετήματα 290. 568. 598.
 εὐημερία 12. 132. 172. 190. 262.
 336. 440. 456. 468. 478. 492.
 496. 502.
 εὐθυμία 16.
 εὐθύνη 164. 492.
 εὐθύτης 528.
 εὐζωλία 288. 466. 654.
 εὐζοσμία 264.
 εὐλάβεια 124. 252. 280. 608.
 616.
 εὐλογία 48. 50. 54. 56. 58. 68.
 70. 74. 82. 84.
 εὐμένεια 564.
 εὐμηχανία 368.
 εὐνοια 52. 74. 96. 284. 520.
 546. 554.
 εὐπειθία 178.
 εὐπραγία 150. 284. 324. 326.
 480. 504.
 εὐπρέπεια 238. 592.
 εὐσέβεια 42. 160.
 εὐσπλαγχνία 596.
 εὐταξία 152. 208. 596. 640.
 εὐτέλεια 32. 122. 262. 664.
 εὐφημία 130. 320. 542. 634.
 εὐφροσύνη 14. 20. 140. 174. 176.
 180. 182. 232. 264. 266. 538.
 562. 566. 568.
 εὐχαριστία 14. 36. 216. 236. 254.
 320. 440. 442. 570. 568.

εὐχὴ, -αὶ 14. 129. 136. 138. 140.
 214. 216. 230. 260. 470. 476.
 478. 582. 584. 586. 622. 652.
 668.
 εὐωδία 296.
 Ἐφραΐμ 50. 52. 54. 56. 64. 68.
 Ἐφρών 84.
 Ἐχθρα 310. 312. 556.

Z

Ζεβουλὸν 78.
 Ζαχαρίας 44.
 Ζεὺς 182. 184.
 ζῆλος 410. 628. 648.
 ζηλοτυπία 582.
 ζημία 442. 514. 563. 598.
 ζόγος 568.
 ζωή 176. 264. 270. 306. 542.
 598. 608. 612. 618.

H

ἡδονή 8. 10. 18. 20. 60. 86. 134.
 150. 172. 192. 220. 230. 232.
 264. 266. 330. 368. 378. 446.
 450. 452. 578. 606. 618. 628.
 ἡδυπάθεια 146.
 ἡσυχία 178. 186. 188. 190. 192.
 208.
 ἡμερότης 230. 354.
 Ἡρωδιάδα 218.
 Ἡσαίας 158. 238. 358. 386. 408.
 648.
 ἡσυχία 164. 268. 640. 674.

Θ

θάνατος 14. 24. 26. 40. 46. 88.
 90. 234. 262. 266. 274. 344.

350. 358. 370. 374. 376. 378.
 408. 420. 422. 424. 446. 468.
 478. 480. 488. 552. 558. 560.
 562. 568. 612. 670. 672. 674.
 θαῦμα 592.
 θεῖον 14.
 θέλημα 644.
 θεογονοσία 150. 152. 154. 156.
 172. 486. 628.
 Θεός 14. 16. 18. 24. 26. 32.
 36. 82. 90. 92. 94. 96. 102.
 104. 106. 108. 110. 112. 114.
 116. 118. 120. 222. 224. 126
 128. 130. 134. 138. 140. 142.
 144. 146. 150. 152. 156. 158.
 160. 162. 168. 170. 172. 174.
 178. 180. 182. 184. 186. 188.
 190. 194. 196. 200. 202. 214.
 216. 218. 220. 222. 224. 226.
 230 234. 236. 238. 240. 242.
 244. 248. 256. 260. 262. 266.
 268. 272. 278. 280. 282. 284
 286. 290. 292. 296. 298. 300.
 314. 316. 318. 320. 324. 326.
 328. 332. 336. 338. 340. 342.
 344. 346. 448. 350. 352. 366.
 368. 370. 372. 374. 376. 378.
 382. 384. 386. 390. 396. 398.
 400. 402. 406. 410. 416. 418.
 420. 422. 424. 426. 432. 434.
 440. 442. 444. 450. 452. 454
 456. 458. 468. 470. 472. 476.
 478. 480. 482. 486. 488. 490.
 492. 498. 500. 502. 506. 508.
 512. 514. 518. 520. 522. 524.
 526. 528. 530. 532. 536. 542.
 544. 546. 548. 550. 552. 554.
 556. 558. 560. 564. 566.
 570. 572. 574. 576. 578. 580.
 582. 584. 586. 588. 590. 592.
 594. 596. 598. 600. 602. 604.
 606. 608. 610. 612. 614. 616.
 620. 622. 624. 626. 628. 632.
 636. 638. 640. 642. 644. 646
 652. 656. 658. 660. 668. 672.
 674. 678. 680. 682.
 Θεσσαλονίκη 630.
 θησαυρός 444. 470. 588. 608.
 614.
 θλίψις 130. 132. 134. 144. 194.
 254. 284. 296. 326. 328. 330
 412. 454. 468. 480. 494. 506.
 604. 606. 674. 680.
 θόρυβος 268. 278.
 Θράκες 188.
 θρήνος 254. 264. 546.
 θηρίασμα 386. 580.
 θυμός 72. 74. 142. 146. 160. 242.
 244. 246. 258. 266. 268. 288.
 296. 306. 312. 314. 346. 352.
 360. 362. 408. 428. 498. 530.
 618.
 θυσία 14. 166. 168. 170. 222.
 232. 240. 250. 356. 372. 486.
 646.
 θυσιαστήριον 170. 412.
 |
 Ίακώβ 8. 10. 16. 18. 22. 26.
 34. 38. 46. 48. 64. 68. 74.
 82. 84. 152. 154. 292. 654.
 Ίακώβος 128.
 Ίεζεκιήλ 400. 640. 648.
 Ίημενεί 278.
 Ίερειάας 196. 298. 400. 404.
 412. 460.
 Ίηρώς. -εις 28. 30. 32. 34.
 Ίηρωτό 638. 642.
 Ίεροσολία 274.

ἱερωσύνη 34. 396. 400.
 ἰκετεργία 468. 470. 566. 586.
 Ἰνδός, -αί 188.
 Ἰορδάνης 54. 658. 644.
 Ἰουδαῖος, -οί 76. 132. 152. 158.
 178. 184. 222. 242. 248. 252.
 276. 296. 298. 328. 348. 386.
 390. 416. 430. 432. 436. 474.
 478. 484. 486. 588. 650. 680.
 Ἰούδας (προδότης) 274. 370.
 Ἰούδας (οὐὸς Ἰακώβ) 74. 76.
 102.
 Ἰσαὰκ 14. 52. 54. 154.
 Ἰσραήλ 16. 18. 38. 40. 46. 48.
 56. 64. 66. 74. 80. 80. 82.
 94. 96. 102. 644.
 Ἰσραηλίτης, -αι 152.
 Ἰσάχαρ 80.
 Ἰωάβ 112. 116.
 Ἰωάννης (βαπτιστής) 218.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 206.
 208. 594.
 Ἰώβ 120. 236. 240. 324. 336.
 470. 504.
 Ἰωνᾶς 154.
 Ἰωσηφ 8. 10. 12. 16. 18. 20.
 22. 24. 26. 28. 30. 36. 38.
 46. 48. 50. 52. 54. 56. 64.
 66. 68. 80. 82. 84. 86. 88.
 90. 94. 96. 108. 368.

Κ

Καϊάφα 408.
 Κάϊ· 252.
 κακία 20. 112. 144. 146. 162.
 198. 204. 216. 222. 224. 230.
 236. 266. 272. 274. 276. 284.
 294. 304. 312. 314. 324. 330.
 332. 334. 354. 356. 360. 362.

380. 404. 406. 410. 428. 450.
 478. 480. 482. 486. 488. 490.
 496. 500. 502. 526. 528. 536.
 538. 540. 560. 668.
 κακουργία 58. 62. 66.
 κακουχία 94.
 κάκωσις 322. 670.
 κάλλος 208. 210. 236. 592. 610.
 676. 678.
 κάλλοπισμός 640.
 κατηλιεία 444
 καρδιά 130. 146. 148. 162. 164.
 166. 174. 176. 180. 182. 202.
 228. 246. 312. 336. 338. 440.
 444. 476. 490. 500. 508. 512.
 516. 538. 540. 560. 566. 580.
 584. 586. 594. 668. 672.
 κατάγνοσις 30. 440. 612.
 καταδίκη 360. 420.
 κατακλισμός 152.
 κατάνυξις 168. 254. 586. 608.
 κατάρτα 70.
 καταρρόνησις 32.
 κατήγορία 94. 138.
 κἀύχημα 658.
 κενοδοξία 312. 370. 514. 614.
 κῆδος 166. 264. 444. 452. 454.
 476. 492. 578. 628.
 κηδεία 42.
 κηδεμονία 54. 150. 160. 172.
 174. 178. 418. 424. 426. 430.
 438. 458. 476. 540. 542. 558.
 596. 628. 674.
 κινάμιονον 646.
 κίνδυνος 58. 60. 258. 282. 292.
 368. 482. 488. 620. 626. 660.
 670. 672. 682.
 κλαυθμός 264. 270. 272.
 κληρονομία 56. 68. 200. 202. 204.
 206. 210. 212. 652.

κληρονομία 572.
 κλοπή 106.
 κοινωνία 422. 434.
 κολακεία 362.
 κόλαξι, -κες 496.
 κόλασις 168. 220. 248. 250. 252.
 256. 260. 306. 316. 326. 330.
 342. 344. 348. 352. 354. 356.
 378. 398. 412. 420. 464. 486.
 488. 490. 496. 514. 526. 532.
 542. 556. 564. 606. 612. 678.
 Κορίνθιος, -οι 502. 558. 588.
 Κορινθίος 138. 298. 648.
 κόρυθα 206.
 κραυγή 211. 214. 272. 476.
 κρίμα 318. 484. 486. 502.
 κρίσις 322. 328. 462. 464. 494.
 500. 636.
 κρίσις μέλλουσα 260.
 Κύριος 36. 96. 102. 116. 166.
 192. 198. 210. 212. 214. 218.
 220. 224. 230. 236. 240. 246.
 254. 256. 260. 262. 270. 272.
 276. 278. 290. 292. 296. 298.
 314. 318. 322. 324. 326. 372.
 380. 382. 384. 388. 390. 96.
 424. 430. 434. 440. 458. 464.
 466. 472. 474. 478. 484. 486.
 492. 494. 496. 498. 508. 512.
 516. 518. 524. 528. 530. 532.
 534. 536. 540. 542. 544. 546.
 548. 552. 554. 558. 562. 568.
 570. 572. 576. 580. 582. 594.
 598. 600. 616. 618. 630. 674.
 680.

Λ

λάβαν 24.
 Λάζαρος 544.

λαίμαργία 478.
 Λάμψξ 252.
 λαμπρότης 588. 612.
 λατρεία 584. 670.
 λείψανον, -α 40.
 λέπρα 644.
 λεπρός, -οί 390.
 Λευκ 24. 66. 72.
 Λευίτης, -αι 640.
 λήθη 554. 556. 558.
 λήρος 404.
 ληστής, -αί 44. 58. 366. 506.
 530. 598.
 λίβανος 646.
 Λίβανος 114.
 λιμός 244. 504. 518. 552. 618.
 λογισμός 148. 164. 258. 446.
 584.
 λουδοβία 612.
 Λουζᾶ 48. 52.
 λυμή 194. 196. 366. 568.
 λύσσα 678.
 Λύτ 534.

Μ

μαγανεία 482.
 Μακκαβαίος 620.
 μακροθυμία 96. 316. 340. 348.
 492. 506. 508. 510. 574. 600.
 Μανασσῆς 50. 52. 54. 56. 64.
 68.
 μανία 378. 396. 404. 492. 494.
 498. 542. 562.
 Μαρία 432.
 μάστιξ 606.
 ματαιότης 148. 150. 196.
 Μαῦρος, -οι 188.
 μεγαλαυχία 564.
 μεγαλοπρεπεία 592.

μεγαλωσύνη 460. 474. **562.**
 μέθη 580. 582.
 Μεγλισεδέξ 154. 574.
 μελωδία 582.
 μέριμνα 558.
 μετόνοια 262. 266. 268. 270.
 272. 332. 340. 374. 464. 476.
 488. 506. 510. 620.
 μετεωρισμός 498.
 μήνις 74.
 μαιφονία 72. 406.
 μικροφυξία 40.
 μισθός 440.
 μίσος 108. 220. 242. 286.
 μοιχεία 274. 404. 406. 682. 680.
 μοιχός, -οί 182. 378. 530.
 Μονογενής 420. 422. 436. 596.
 μωσχοποιία 402.
 μῦθος 628.
 μυκτηρισμός 664.
 μυστήριον 74. 78. 210.
 μῦθος 208.
 Μαιώσις 70. 114. 126. 132. 156.
 160. 212. 246. 248. 298. 302.
 356. 366. 390. 400. 422. 432.
 434. 460. 476. 534. 550. 586.
 588. 592.

N

Νάθαν 102.
 Νεαιμάν 644.
 νηστεία 260. 646.
 νίκη 306. 384. 414. 458. **468.**
 624. 638. 650. 656.
 Νινευή 352.
 Νινευίτης, -αι Φ352.
 νομοθεσία 160.
 νόμος 62. 102. 124. 138. 210.
 248. 270. 280. 284. 300. 302.

306. 396. 400. 410. 420. 446.
 522. 646. 662. 668. 670.
 νόσος 234. 240.
 νουθεσία 492. 646.
 νυμφαγωγία 210.
 νύμφη 206. 208. 210.
 νυμφίος 206. 208. 210. **220.**
 Νῶε 154. 534.

O

ὀδύνη 330. 358. 360. 378. 494.
 558. 612.
 ὀδυσμός 264.
 οἰκονομία 74. 76. 78. 160. 418.
 438.
 ὀκνηρία 614.
 οἰκτιρισμός, -οί 236. 248.
 ὄλεθος 500. 578.
 ὀλιγοψία 132. 342.
 ὀλοκαίτωμα, -τα 646.
 ὀμοίσις 550.
 ὀμόνοια 8.
 ὀμοούσιος 206.
 ὀνειδισμός, -οί 664.
 ὀνειδος 612.
 ὄνειρον 608. 636.
 ὄργη 8. 142. 160. 162. 242. 268.
 288. 306. 314. 316. 328. 340.
 342. 346. 348. 352. 354. 360.
 362. 378. 408. 428. 458. 476.
 498. 504. 530. 556.
 ὀρθότης 528.
 ὀρφανία 512.
 Οὐσίας 102.
 οὐσία 246. 384. **486. 388. 488.**
 454. 460.
 ὄφελή 440.
 ὄφελος 262.

- Π
 πάθημα 606.
 πάθος 162. 242. 244. 266. 268.
 276. 316. 368. 394. 444. 480.
 496. 618. 678. 680.
 παιδεία 390.
 παιδοκτονία 402.
 παιδοκτόνος, -οι 404.
 παλιγγενεσία 340.
 παγκράτιον 326.
 Παλαιστίνη 638. 640. 644.
 παντευχία 622. 646.
 πανολεθρία 458. 514.
 παράβασις 252. 424.
 παράδεισος 386. 420.
 παραδοξοποιία 154.
 παραίνεσις 118. 146. 154. 168.
 172. 206. 260. 470. 604. 624.
 παράκλησις 264. 564.
 παρακοή 110. 424.
 παραμυθία 16. 34. 60. 84. 280.
 376. 482. 490. 590. 600. 604.
 606. 614. 616. 678.
 παρανομία 218. 670.
 παραπληξία 642. 562.
 παροΐνια 666.
 παροργισμός 508.
 παρησιία 32. 58. 60. 118. 122.
 142. 180. 212. 262. 266. 304.
 324. 546. 590. 626. 630.
 παρθένος 356.
 Πατήρ 36. 96. 142. 190. 276.
 390. 392. 394. 396. 416. 432.
 434. 436. 438. 618. 550. 592.
 πατριολογία 284. 300.
 πατριολώης 112.
 πατροκτονία 112.
 Παῦλος 22. 40. 44. 46. 92. 96.
 122. 134. 156. 158. 160. 182.
 190. 194. 202. 206. 208. 210.
 222. 232. 236. 238. 248. 252.
 266. 268. 270. 94. 302. 310.
 324. 332. 338. 350. 356. 368.
 416. 422. 434. 464. 476. 484.
 502. 534. 536. 538. 540. 558.
 580. 586. 588. 592. 596. 606.
 630. 632. 636. 648. 658. 672.
 674. 678.
 Παῦλος Σαμουατεὺς 432.
 περθὼ 178.
 πειρασμός, -οὶ 36. 94. 116. 130.
 132. 240. 254. 260. 620. 668.
 674.
 πενία 174. 234. 236. 240. 324.
 334. 376. 490. 506. 514. 524.
 604. 612. 614.
 περιτομή 432.
 περιτολογία 624.
 περιφάνεια 8. 56. 58. 82. 604.
 616.
 Πέριος, -αι 152.
 Πέτρος 128. 160. 356.
 πήρωσις 508.
 πικρία 504.
 Πύλατος 356.
 πίστις 16. 36. 40. 46. 52. 54.
 56. 96. 116. 178. 232. 628.
 642. 644. 648.
 πλάνη 34. 228. 332. 356. 484.
 640.
 πλάνος, -οι 396. 402. 412.
 πλεονέκτης 378. 404. 498. 514.
 521.
 πλεονεξία 220. 378. 446. 490.
 514. 556.
 πλημμέλημα 166. 268. 600.
 πλησμονή 504.
 πλούσιος 544.
 πλούτος 172. 178. 186. 224. 234.

334. 490. 504. 530. 538. 544.
 594. 604. 612. 616. 632. 658.
 Ηνεύμα, ἅγιον Ηνεύμα 36. 96.
 276. 294. 386. 400. 438. 440.
 580. 584. 586. 602. 618. 636.
 ποδαλγία 206.
 πόθος 188. 208. 214. 292. 452.
 498. 588. 590. 596. 600. 602.
 604.
 πολυανθροπία 154.
 πολυπαιδία 178.
 πολυσχλία 154.
 πολυπραγμοσύνη 328.
 πονηρία 144. 146. 150. 154. 160.
 168. 186. 196. 218. 220. 222.
 224. 228. 230. 256. 274. 276.
 318. 322. 330. 332. 334. 352.
 360. 486. 490. 498. 500. 502.
 508. 526. 640.
 ποιηρὸς 242. 454. 526.
 πόνος 358. 362. 378. 612.
 πορνεία 274. 404. 406. 542. 582.
 676. 678. 680.
 πόρνη 152. 396. 406. 582.
 πραότης 140. 612.
 προαίρεσις 70. 72. 196. 232. 256.
 380. 442. 486. 494. 584.
 προεδρία 52. 70. 72.
 προθυμία 32. 48. 440. 472. 566.
 574. 576. 584. 602. 626.
 πρόνοια 18. 30. 36. 62. 152. 172.
 174. 176. 178. 180. 182. 184.
 192. 322. 398. 400. 418. 420.
 438. 456. 478. 510. 512. 526.
 542. 544. 560. 652. 654. 656.
 662. 674.
 τροπέτεια 70.
 προσδοκία 20. 76. 488.
 προσεδρία 128. 156. 158. 648.
 προσευχή 136. 138. 142. 270.

προσήγεια 146.
 προσκύνησις 46. 552.
 προφητεία 56. 576.
 προφήτης 32. 42. 176. 192. 210.
 244. 294. 310. 328. 360. 362.
 366. 382. 384. 386. 390. 394.
 404. 408. 410. 412. 422. 432.
 452. 460. 464. 470. 486. 494.
 496. 506. 508. 514. 518. 528.
 540. 562. 564. 584. 592. 594.
 596. 600. 606. 614. 620. 642.
 644. 676.
 πρωτότοκος 474. 474
 πτωχεία 170. 172. 174. 504. 512.
 674. 676.

Ρ

ραθυμία 46. 58. 62. 182. 258.
 278. 440. 456. 478. 514.
 Ραμεσσή γῆ 24.
 ραστώνη 130. 132.
 Ραχήλ 50.
 Ρουθὴν 50. 70.
 ρόπος 246.
 Ρωμαίος. -οι 396. 672.

Σ

Σαβὰ 646.
 Σάββατον 252. 646. 648.
 Σαμουήλ 396.
 Σαμφών 196.
 Σαούλ 102. 114. 306. 308. 390.
 480.
 Σαπαρέισα 160. 254. 356.
 σάρξ 46. 146. 176. 180. 186.
 210. 242. 258. 436. 448. 584.
 606. 658.
 Σαφροιάτης, -αι 188.
 σαφήγεια 638.

Σεμερὶ 114. 324.
 Σεραφίμ 384.
 Σήκιμα 24. 64. 66. **68.**
 Σηκιμίτης, -αι 74.
 Σιδών 78. 80.
 Σίλας 580.
 Σιών 474. 478. 482.
 σκοτομήνη 516. 520. 524. 530.
 σκότος 148. 150. 270. 386. 442.
 Σκύθης, -αι 188.
 Σολουών 196. 298. 648.
 σοφία 28. 92. 150. 290. 426. 432.
 440. 464. 542. 594. 628. 676.
 Σοφονίας 494.
 σταυρὸς 44. 74. 76. 78. 200.
 294. 392. 402. 410. 412. 658.
 στεναγμός, -οὶ 262. 296. 544.
 546.
 στενοχωρία 26.
 Στέφανος 44.
 στέφανος 238. 240.
 συγγνώμη 138. 146. 198. 246.
 248. 250. 252. 302. 336. 344.
 400. 436. 508. 640.
 συγκατάβασις 242. 436. 438.
 474.
 σύγχυσις 152. 258.
 συμβουλή 624. 652.
 συμπάθεια 34. 146.
 σιμμαχία 224. 226. 236. 292.
 294. 338. 470. 516. 524. 526.
 546. 548. 654. 658. 674.
 σιμπίσιον, -α 580. 582.
 συμφροδὰ 258. 282. 292. 324.
 394. 412. 458. 462. 506. 544.
 556. 570. 660. 668.
 συνήθεια 640.
 συναγωγή 318. 320. 408.
 συνάλλαγμα 444.
 συνειδὸς 164. 600. 616.

σύνεσις 28. 54. 288. **290. 574.**
 578. 580. 664.
 συνουσία 70.
 Συραφραϊνίσσισσα 298.
 σφαγή 308. 372.
 σφάγιον, -α 646.
 Συχέμ 72.
 σωτηρία 76. 80. 146. 168. 194.
 222. 224. 260. 262. 290. 328.
 366. 416. 422. 466. 482. 518.
 546. 566. 568. 622. 652.
 654. 668. 682.
 σωφρονομίος 368. 508.
 σωφροσύνη 96. 378. 398. 460.
 542.

T

ταλαπωρία 24. **34. 172. 544.**
 560. 562.
 ταλανισμός 42.
 τάλαντον 356.
 ταπεινότης 242.
 ταπεινοφροσύνη 52. 54. 136. 428.
 436. 476. 490. 542. 644. 564.
 626. 682.
 ταπεινώσις 478. 480.
 ταραχή 258. 262. 268. 278.
 ταφή 42. 74. 76. 408.
 τελευτή 610.
 τελώνης 136. 298.
 τέρις 578.
 τιμή 36. 62. 96. 144. 238. 276.
 372. 394. 396. 420. 422. 424.
 436. 438. 540. 552. 598. 612.
 618. 664.
 τιμορία 42. 44. 74. 104. 110.
 168. 220. 224. 248. 250. 252.
 256. 304. 316. 328. 330. 332.
 346. 348. 350. 352. 354. 356.

370. 398. 402. 408. 420. 440.
464. 482. 484. 486. 488. 492.
496. 506. 526. 528. 532. 644.
552. 564. 612. 664. 666. 678.
680.

τόκος 266. 444.

τρόμος 362. 420. 426.

τρυφή 60. 134. 172. 234. 250.
260. 264. 266. 428. 606. 612.
680.

τυραννίς 582.

Υ

ύβρις 106. 394.

ύσθεσία 142. 422.

Υἱός 248. 386. 388. 402. 432.
434. 436. 596.

Υἱός Θεοῦ 304. 420. 552.

ύμνολογία 390.

ύμνος, -οι 224. 236.

ύπακοή 78. 576. 602. 606.

ύπερηφάνια 540.

ύπεροψία 342.

ύπόκρισις 282. 362.

ύπομονή 36. 134. 238. 488. 498.
506.

ύπόνοια 244. 436.

ύπόστασις 436. 634.

Φ

Φαραώ 20. 22. 24. 26. 28. 30.
86. 94. 366. 550.

φαρισαῖος 136. 158. 246. 302.

φθονερός, -οῖ 524.

φθόνος 268. 514.

φθορά 202.

φιλανθρωπία 16. 36. 50. 62. 96.
136. 174. 222. 238. 252. 254.

260. 262. 276. 340. 350. 354.

366. 380. 398. 40. 418 424.

430. 438. 488. 532. 564. 566.

618. 626. 652. 680. 682.

φιλαργυρία 312. 442. 444.

φιλαρχία 280. 286.

φιλία 108. 272. 280. 284. 326.
556. 596.

Φιλήμων 630.

Φιλιππίσως, -οι 630.

Φίλιππος 422. 592.

φιλονευκία 72.

φιλοσοφία 8. 40. 42. 62. 124.

146. 160. 174. 186. 190. 228.

330. 340. 450. 454. 456. 468.

470. 494. 578. 614. 616. 672.

φιλοστοργία 20. 48. 66. 68. 86.
596.

φιλοτιμία 28. 50. 632.

φιλοφροσύνη 34. 524.

Φινεές 396.

φλυαρία 252. 404.

φόβος 88. 90. 102. 152. 220.

222. 224. 254. 260. 268. 284.

308. 346. 350. 352. 354. 358.

362. 366. 378. 420. 426. 442.

458. 494. 498. 500. 502. 504.

530. 544. 616. 656. 680.

φόνος 112. 160. 176. 188. 228.
276. 374. 406. 476.

φρενίτις 334. 494.

φρόικη 384. 420.

φρόνημα 650. 624. 668.

φροντίς 192. 264. 268. 558.

Φιλιστιείμ 358.

φῶς 146. 150. 158. 170. 174.
386.

Χ

Χαναάν 10. 26. 48. 66. 86.

Χαναναία 128. 630. 640.
 χαρά 10. 564. 612.
 χάρις 36. 56. 62. 96. 144. 184.
 190. 222. 224. 238. 298 302.
 380. 382. 638. 446. 542. 566.
 570. 580. 602. 606. 618. 628.
 632. 634. 636. 652.
 χάρισμα, -τα 586. 682.
 χειραγωγή 226.
 Χερουβιμ 384. 486. 416.
 Χετταῖος 84.
 ζηρεία 612.
 610. 614. 618. 622. 642. 644.
 646. 676. 678.
 λευασμός 664.
 Χουσί 278. 280. 284. 286. 288.
 290.
 ζομετισμός 404.
 ζήμα 188. 312. 442. 466. 514.
 522. 524. 526. 530. 538. 542.
 644. 554. 610. 636.
 χρησιμοποιήσις 154.
 Χριστός, Ἰησοῦς Χριστός 36.
 96. 110. 160. 190. 194. 198. 204.
 212. 222. 232. 264. 270. 274.
 276. 294. 296. 302. 308. 310.
 326. 342. 356. 368. 380. 486.
 390. 394. 396. 402. 404. 410.
 412. 418. 420. 422. 432. 434.
 436. 438. 462. 476. 490. 532.
 550. 552. 572. 582. 590. 594.

596. 606. 612. 618. 630. 644.
 646. 658. 678. 680.

Ψ

ψευδαπόστολος, -οι 310.
 ψευδοπροφήτης, -αι 110. 310.
 ψεύδος 10. 12. 110. 148. 184.
 218. 354. 406. 536. 546.
 ψυχή 54. 100. 110. 116. 118.
 126. 132. 134. 148. 158. 164.
 166. 176. 186. 188. 190. 198.
 208. 214. 216. 228. 240. 254.
 256. 258. 260. 266. 268. 272.
 276. 292. 298. 300. 306. 328.
 332. 340. 368. 374. 446. 450.
 452. 454. 466. 468. 474. 496.
 498. 516. 518. 524. 526. 530.
 538. 542. 544. 554. 558. 560.
 562. 566. 568. 576. 578. 584.
 586. 588. 594. 602. 606. 608.
 ψώρα 194.

Ω

ὠδὸς 38. 362. 364.
 ὠμότης 276. 506.
 ὠραιότης 592.
 ὠσηὲ 158.
 ὠφέλεια 154. 242. 272. 426.
 446. 578.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ	8—97
Όμιλία ΞΕ΄	8—37
Όμιλία ΞΣΤ΄	38—63
Όμιλία ΞΖ΄	64—97
ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ	100—683
Όμιλία εις τόν Γ΄ ψαλμόν	100—117
» εις τόν Δ΄ ψαλμόν	118—199
» εις τόν Ε΄ ψαλμόν	200—241
» εις τόν ΣΤ΄ ψαλμόν	242—277
» εις τόν Ζ΄ ψαλμόν	278—381
» εις τόν Η΄ ψαλμόν	382—439
» εις τόν Θ΄ ψαλμόν	440—515
» εις τόν Ι΄ ψαλμόν	516—533
» εις τόν ΙΑ΄ ψαλμόν	534—553
» εις τόν ΙΒ΄ ψαλμόν	554—573
» εις τόν ΜΑ΄ ψαλμόν	574—619
» εις τόν ΜΓ΄ ψαλμόν	620—683
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	
1. Εύρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	685—692
2. Εύρετήριον ὀνομάτων καί πραγμάτων	692—706
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

**ΤΥΠΟ
EXPRESS**

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «BYZANTION»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 200821